Župna knjižnica Veliki Bukovec

BROJ 1. — TEČAJ 1. **U SUBOTU 6. SĚČNJA 1849.**

List ovaj izlazi svaku subotu na cělom arku.

Cěna mu je za domaće 4 — za vanjske 5 for. na cělu godinu.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvèrt god. kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod duhovnog stola, ili kod uredničtva. Predbrojenje prima se sveudilj kroz čitavu godinu.

Katolički list zagrebački.

Kako mi razuměvamo ovaj naš cèrkveni list.

Gorljivoj revnosti vèrhovnog našeg pastira, njih. preuzvišenosti gosp. biskupa zagrebačkog Jurja Haulika pripisati se poglavito mora, što list naš evo na svět izlazi. Ćuteći nedostačnost našu, a i brěme mnogoverstnih službenih posalah; nego i uvažavajući okolnosti sadašnjeg burnog vrěmena neusudismo se na pèrvi poziv istoga vèrhovnog pastira našega pripravnom rukom posla se latiti. Opetno ipak otčinsko opominjanje, dvojenjah naših mudro razrěšivanje, svake moguće podpore velikodušno osiguranje, kako i konačno ona okolnost, što ljubljeni brat i priatelj naš, g. professor Stěpan Muzler uredjivanje istoga lista, usled poziva g. biskupa, bezotezno na se uzeo je, obodri duh naš, te pouzdajući se u Onog, u kome možemo sva, odlučismo i ovoj njivi kraljestva njegovog slabačke naše sile žèrtvovati.

Razposlasmo „Oglas" pak evo za koi dan kušati počesmo pèrve sladke plodove sinovske poslušnosti naše! — Iz obližnjih i dalekih predělah mile domovine naše, pače iz posestrimih Krajnske, Štajerske, Bosne, Dalmacie i Istrie od duhovnih pastirah, učenostju proslavljenih muževah, obćeštovanih poglavarah, stigoše k nama dopisi duhom pobožnosti, bratinske ljubavi dišući, te iskrenu radost nad novim na polju narodne naše književnosti pojavljenjem očitujući — stigoše krasni sastavci listu našemu naměnjeni — stigoše imena gospode predbrojiteljah, vrědnih svetjenikah svake vèrsti i reda, u broju do časa, u kom nazočne redke pišemo, dodušę glede mnogovèrstnih potrěbitih troškovah nedostačnom, nego ipak tolikom, da usled našeg u stvarih povrěmene književnosti izkustva, o konačnom zavoda našega uspěhu ni najmanje nedvojimo.

U toli nade punom stanju izručujući pèrvi broj lista našeg štovanomu obćinstvu, za dužnost svoju smatramo: iskreno očitovati — na koliko to u „Oglasu" učinjeno nebi — pravac onaj, koi u poslu ovom postojano slěditi odlučismo.

Najprie izpověđamo sa najboljom svěstju, da nam do kèrštjanske věre, i to čvèrste, na krěpkih razlozih utemeljene, na važnost svete matere cèrkve naslonjene věre više, nego do ikoje stvari na světu stoji. Bog sám vidi, da izpovědanje ovo proizvire iz najdubljega osvědočenja našeg, a podnipošto iz gole privèrženosti prama stališu i zvanju našemu. Premišljavali, slušali, čitali smo mnoga na pitanje ovo protezuća se; nismo mimoišli ni najoštroumnie protivnike sadašnjeg i prošastog vrěmena; propitivali smo uzroke; sravnivali poslědice, pak uslěd svega ovoga osvědočili se: da neima za čověčanstvo sigurnog pristaništa do věre Isusove, da neima za ljude inog imena pod nebesima, u kojem bi se spasiti mogli, do imena Isusova. Ove dakle čvèrste, žive, te upravo za to blagoplodne věre razširivanje sačinja najpoglavitiu sverhu nazočnog poduzetja našeg. Iz ovakove samo věre roditi se može, i bez sěvajuće učenosti, onaj duh pokornosti prama Bogu, zadovoljstva sa putevima providnosti, ljubavi prama bližnjemu, požèrtvovanja za čověčanstvo, koi oduševljavaše učenike Isukèrstove, koi preobrazi tminu u světlost, sužanjstvo u slobodnost, opačinu u svetost.

Iz ovoga ipak podnipošto neslědi, da mi svako, od našega se razlikujuće věroizpovědanje okornom někakvom intoleranciom osudjujemo; znademo bo, da je pèrva zapověd nauka Isukèrstova zapověd ljubavi, te da se ova nikakovim obzirom raznosti věrozakona omejašiti nesmie; znademo, da sud pripada Onomu, komu je po otcu nebeskomu pověren. Premda čověku prirodjeno je: iskreno svoje osvědočenje i drugim priobćiti hotěti: mi ipak neosudjujemo nikoga u obziru věre, izvan onoga, koi u nehajstvu tumara. Takovog osudjujemo — zvao se triput rimokatolikom — kano nepriatelja svake istine. Medjusobno progonjenje raznih věroizpovědanjah neslaže se niti sa naukom, niti sa priměrom spasitelja; ono je samo žalostno potvèrdjenje izroka Ivana Jakova Rousseau-a; „Sve je dobro izlazeć iz ruke božje: sve se pokvari u ruci čověka." Mi se pako nadamo, da nijedan brat, budi kojega mu drago věroizpovědanja, ako mu samo istina ozbiljno na sèrcu leži, u našem listu kamena smutnje naći neće.

Iz pravog duha katoličkog slědi i čedno štovanje sastave, naredbah i običajah svete matere cèrkve. Nismo mi nepriatelji proměnah u smislu pravih, vrěmenu i drugimi okolnostmi shodnih poboljšanjah; dobro znajući, da slične proměne u katoličkoj cèrkvi od samog njezinog postanka u običaju biahu. Razlučivamo ipak bitne, na temelju božanskog očitovanja počivajuće, te zato neproměnljive stvari od proměnljivih, a i glede ovih svim pravom zahtěvamo, da se zakonita moć cèrkvenih poglavarah štuje i uvažava. Pomilovanja vrědnu slabost duha pokazuju oni, koji kod svakog pojavljenja proměne

u krugu života dèržavnoga isti takodjer nauk spasitelja polag najnoviega ukusa prikrojiti nastoje. Tà izkustvo od osamnaest stolètjah uči, da cèrkva Isukèrstova kako pod okrutničtvom Neronovim, tako i pod blagim zakonom sabora Washingtonskog glede svoje bitnosti nepromènljiva obstojati može! — Dočim dakle predlogom glede vrèmenu shodnih promènah i poboljšanjah kako duševnog, tako i materialnog stanja cèrkve mèsta u listovih naših uzkratiti nećemo, za strogu ipak dužnost našu smatramo potrèbovati: da gg. spisatelji dotiène svoje sastavke gorinavedenomu pravilu priljube.

Ako se — kao što nedvojimo — štovano obćinstvo obzirom na ova dva načela s nami porazumèlo bude, onda ćemo se i mi š njime lahko pogoditi. Onda će nam biti list naš kao besèda ili sèdiljka, u kojoj duhom sjedinjeni priobćivat ćemo si uzajemno mišljenja naša, te iz ovog bratinskog druženja cèrpiti nauk glede rèšenja dvojbenih pitanjah, podporu u ovèršivanju dužnostih, utèhu u protivštinah, kresenje ljubavi prama Bogu i bližnjemu.

Neka nam bude jošte dopušteno odnošenje zavoda našega prama domu i rodu na kratko napomenuti. Nedvojbena je istina, da nauk Isusov nemanje je sigurno srèdstvo vrèmenitog blagostanja, kao i vèkovèčnog blaženstva; te kako protivnik ovoga nauka misliti se neda kano brižljivi otac, pokorni sin, svèstni gospodar, vèrni sluga: istim načinom prava vèra kèrštjanska najčvèrštja je poluga za utemeljenje i razvitak blagostanja narodnog i dèržavnog. Dèržava i cèrkva u pravom svojem pojmu suprotsloviti si nemogu. Iz toga uzroka — bez da bi za potrèbno dèržali na nekolibivu našu, kroz tečaj više godinah kod svake moguće prilike prama predragoj nam narodnosti izkazanu vèrnost pozivati se — krèpko osvèdočeni jesmo, da ćemo narodnoj našoj stvari tim uspèšnie služiti, čim savèršniu sliku — polag gore navedenih načelah — listu našemu dali budemo.

Što se konačno načina pisanja u listu našem upotrèbiti se imajućeg tiče, uputjeni budući, da se književni naš jezik u dobi razvijanja nalazi, naumili jesmo: gospodi dopisateljem čim slobodnie polje ostaviti. Već sám početak poduzetja našeg čvèrstu nam pruža nadu, da ćemo se u listu našem sa pismenimi proizvodi iz većine jugoslavjanskih pokrajinah dolazećimi sastati. Ako svaka okolica imade svoje jezikoslovne mahne: a ona ima i svoje krasote kako u pojedinih rèčih, tako u načinu čitavih propovèdih. Jedne i druge na vidilo staviti trèba, da saznademo: čemu se uklanjati, a što slèditi imamo. Uslèd toga nećemo nijedan sastavak od gospode spisateljah dolazeći pod uvètom suglasja sa gorenavedenimi načeli — zaostaviti; izvan ako bi tèsnoća prostora zapovèdala iz poduljih članakah samo znatnie odlomke priobćiti. Za neobhodno potrèbito vidi se nam ipak: glede pravopisa jednoličnost uvesti. To zahtèva ne samo dobar red, nego i korist obćenarodne književnosti naše. U tom obziru slèdit ćemo način pisanja u Novinah hèrv.-slav.-dalmatinskih uvedeni; ne samo iz toga uzroka, što ga za najdoslèdnieg dèržimo, nego takodjer — pak ovo za najvažniu okolnost smatramo — što je ovaj pravopis najobćenitii koliko u Hèrvatskoj i Slavonii toliko i kod susèdne jugoslavjanske bratje.

U ostalom: Bogu i otcu našemu slava na vèke vèkovah. — Milost gospodina našega Isukèrsta s Vami. Amen.

Stèpan Mojses.

Očitovanje sakupljenih u Würzburgu nadbiskupah i biskupah nèmačkih.

Kada bi za nepogode ožujka mèseca p. g. sagradjeno od nèmačkih vladarah i njihovih dèržavnikah (politikah) na bečkom kongressu u prolètju 1815. godišta političko stanje Nèmačke u temelju svome uzdèrmalo se, a vladari obrekli, da će razlègajućem se po svih predèlih domovine glasu slobode zadovoljiti, tad spoznaše katolički biskupi, da premda cèrkva anarhične težnje svake vèrsti odvažno i strogo mèrzi i zabacuje, ipak i ona živo se zauzima za sve ono, što vapaj za oslobodjenjem od administrativnog (praviteljstvenog) tutorstva i nadzorničtva istinitog u sebi zadèržaje. Spoznaše oni, da cèrkva traženje onoga, što joj od obećanjah, koja nèmački vladaoci narodom svojim dadoše, pripada, tim manje zanemariti smije, što mnogovèrstna žestoka pojavljenja zlo tumačene slobode onu jedinu želju i ono živo zahtèvanje u cèrkvi porodiše, da ona u prètećem boju surove sile i samovolje proti prestolom i ustavom dobivenomu poslanju svome, da bude čuvarica vère i s njome tèsno spojene urednosti života, sve svoje dèlovanje posvetiti, i u slobodnom samostalnom tvorenju prosto razviti može.

Isti biskupi mniahu, da se u prosvètjenu razboritost nèmačkih vladah pouzdati moraju, da one, — dočim bi odluku navèstile bile, da će sa sudèlovanjem i u suglasju narodah svojih takovu ustavnu sgradu podignuti, u kojoj bi svim žiteljem nèmačkih dèržavah ono blago u dio palo, da u uživanju i naravnom razvitku svih pripadajućih si pravah osigurani budu, — u svojoj mudrosti ni cèrkvi za blagodatni razvitak i ovèršivanje uzvišene svoje zadaće potrèbite slobode u punoj mèri uzkratiti neće.

A kad bi se uz zahtèvanje i obrekla bila podpuna sloboda vère i bogoštovja, kad bi se obećanje, da će sva cèrkvena sadruženja poslove svoje slobodno i samostalno uredjivati, po svih predèlih domovine razprostèrlo bilo: onda pomisliše katolički biskupi Nèmačke, da naznačenu nadu tim pouzdanie gojiti mogu, što cèrkva njihova svèdočanstvo dèlovanja svoga od osam stolètjah uza se imade. Osamnaest sto godinah dokazuje, da je cèrkva u burna vrèmena, kad bi razuzdani talasi strastih u divjem gibanju bèsnili; kad bi se narodi proti narodom podigli i boj za bivstvo i obstojanje svoje bili; kad bi svi temelji gradjanskog i dèržavnoga reda klonuli, — čvèrsto stojeć na stèni, koju nikakva burna sila nenadvlada, i stalno uzdajuć se u onoga, koi glava njezina i temeljni kamen, vodja njezin i prosvètitelj biti hoće do konca vèkovah, — narode odgajala i obražavala, umètnosti i znanja njegovala i oplemenjavala, svim vèrstam javne i osobne nužde nigda neusahla vrèla kèrštjanske ljubavi u raznolicim svojima sadruženji — koja sva dèla duhovnog i tèlesnoga milosèrdja obuzimaju — odpirala; vladaoce i narode u pravdi sjedinjivala, te tako poredak i slobodu po svih razmèrjah javnoga i gradjanskoga života na jedino pravom temelju vère ustanoviti znala.

Budući uvèreni, da ovo zvanje cèrkve u sva vrèmena isto ostaje, sakupiše se podpisani biskupi nèmački, da sjedinjeni opredèle i izreku položaj, koga cèrkva uslèd prastarog traditionalnog svoga uredjenja i naprama novim uredom u javnom životu zadèržati ima, a naime glavne poteze položaja cèrkve naprama dèržavi i ostalim bogoštovnim slèdbama, kao i glavne poteze prava cèrkve u uredjenju svojih poslovah, i upravljanju cèrkvenom.

Ćudorednostju, to jest u životu izraženom savèstju čovèka upravlja vèra, koju cèrkva nauča. Cèrkva je dakle

čuvarica ćudorednosti; kao što je dèržava, braneć mir i dèleć pravdu čuvarica narodnog jedinstva. Dèržava i cèrkva dotiču se naravno u svojima dèlokruzi, te zato pripoznali su i izrekli biskupi slèdeće:

Odcèpiti se od dèržave, t. j. od javnoga, na ćudorednom i bogoštovnom temelju neuklonjivo osnovanoga reda, cèrkva nije naumila. A kad bi se dèržava od nje i oddèlila, a ono će cèrkva, bez da bi to odobravala, pripustiti, što nemože da preprèči; nu one veze medjusobnog sklada, koji su ili od nje same, ili uzajemnim porazumljenjem skopčani, cèrkva od svoje strane neće razrèšiti; osim ako bi to dužnost samouzdèržanja potrèbovala. Cèrkva, kojoj je povèreno sveto ono i ozbiljno zvanje: kao što otac mene posla, tako šaljem ja vas, za izvesti ovo svoje zvanje — bio javni red dèržavah kakvi mu drago — samo podpunu slobodu i samostalnost zahtèva. Sveti njezini pape i biskupi i izpovèdnici za ovu neodtudjivu (unveräusserlich) slobodu kèrv i život vazda hrabro žèrtvovaše. Zato biskupi spoznaju i izgovaraju.

Gdè je razmèrje slobodnoga života cèrkve naprama javnom redu dèržave concordatima ili sličnimi ugovori sa svetom stolicom odredjeno, a nepovrèdljivo vèrno izpunjenje istih ugovorah osigurano; ondè će ih cèrkva sveto cèniti. — Nu gdè se pojedince i napose uredbe takovih ugovorah kao zaprèke cèrkvenoga života pokazaše, kao što je n. pr. dèržavno pravo patronata, placetiranje pri dèljenju cèrkvenih častih, i t. d.; ili gdè bi novouvedene promène u javnom uredjenju stvarih preinačenje ili opozvanje istih ugovorah za sobom poteglo; ondè biskupi neće kasniti mudrost svete stolice pozvati na posrèdovanje, da se sve zaprèke uklone. Gdè niti ugovori niti odluke cèrkvenoga prava nesvèdoče za pravo predstavljanja (jus præsentationis) ili potvèrdjenja u cèrkvenih častih: tu se biskupi ćute obvezane, da slobodu cèrkve odèrže. — Ako se cèrkva u dèržavi u naprèd nebi smatrala kao javno, i radi višjega zvanja svoga preimućnie družtvo; ako bi joj samo osebnim pravom osiguranog družtva položaj postao: a ona i mora i hoće k pèrvobitnom svome načelu, naime k podpunoj slobodi i samostalnosti u uredjenju i obavljanju svojih poslovah povratiti se.

Glede slèdbenikah inih vèronaukah dèržala se je cèrkva, i danas se dèrži kao upraviteljne norme onoga načela, da ona sve ljude svih krajevah i jezikah kao na priliku božju stvorene i spasenja potrèbne jednakom ljubavju obuzima; da ona za izvesti svètu spasonosno zvanje svoje jedino podpunu slobodu i samostalnost pita; i da naprama svim osobama, koje se njezinoga nauka, ustava i discipline nedèrže, svuda jednaku i punomèrnu ljubav i pravdu goji, kojom se gradjanski mir medju raznovèrnici osigurava, bez da bi, svim vèroizpovèdanjam jednako ubitačan indifferentizam i svojim upravam protivno obćenje in sacris hranila. Biskupi spoznaju i izgovaraju, da će se ovoga načela i njim normiranoga cèrkvenog položaja čvèrsto dèržati u svih razmèrjih sa inovèrnimi.

Izmedju pravah cèrkve pèrvo mèsto zauzima božansko pravo nauka i odgojenja. — Cèrkva se nipošto nemože razdèliti od dobivenog naloga: Podjite, naučajte sve narode kèrsteći ih u ime otca i sina i duha svetoga, učite ih dèržati sve, što sam vam naložio: isto tako nemože se cèrkva odreći savèsti slobode u ovèršivanju toga zvanja. Sva stolètja i svi kraji svèta davaju cèrkvi svèdočanstvo: da podpore i orudja njezinoga velikog odgojiteljnog zvanja (clerus) za slobodno izvèršenje dobivenog od Isukèrsta naloga za naučati i odgajati, niti tegobah, niti pogibeljih, niti mukah, niti smèrti iste strašili se nisu. Neka se cèrkvi imetak, slava, čast — neka joj se sve oduzme; nu prava Bogom dobivena, da nauča, odgaja i obražava narode zemlje, toga se cèrkva nigda nije odrekla. — A dočim cèrkva prima čovèka, da ga naukom i odgojenjem k višjemu njegovom opredèljenju privede, prima ga već u najnježnijoj dobi; prima i sprovadja ga u razvitku svih njegovih duševnih silah, za da ove po obširnom, sve struke znanja obnimajućem podučanju do podpune izobraženosti dospiju, u duhu višjega, na vèčito opredèljenje ljudih smèrajućega zvanja cèrkve. — Kao što se čovèk nemože pojmiti razdèljen na tèlo, koje bi se za zemaljske potrèbe brinulo, i na duh k višjem cilju težeći; tako cèrkva znade, da se duh čovèka neda razcèpiti na dva raznolika pravca. I upravo odtuda dokazuje cèrkva božansko svoje pravo na odhranjivanje pokolenja čovèčanskoga, jer ona duh čovèka u cèlovitosti silah i dèlovanjah njegovih zauzima i razvija, i obrazuje za višji, vèčiti cilj čovèčanstva. I ovdè opet dogodovština cèrkvi daje svèdočanstvo, da je ona osètjajuć božje pravo i božju slobodu za naučati, odgajati i obražavati čovèka, najslavnie tvorove u svakoj vèrsti znanja i umètnostih proizvela od ustrojenja tihe samostanske učionice i dèlaonice, do utemeljenja sveučilištah svojih i visokih hramovah, koji se svi podigoše na temelju svestrane izobraženosti duha čovèčanskoga za višje svoje opredèljenje.

Prava ovoga glede čovèčanstva nemože se cèrkva nikada odreći, bez da se sama sebe (života svoga) odreče; — a naravna je samo poslèdica ovoga prava, da cèrkva sva za ovèršivanje istoga prava potrèbita srèdstva imati mora; da ona za naučanje i odhranjenje opredèljene osobe i korporacie, kao i naučne knjige slobodno bira i odredjuje; a napose da njoj samoj pripada odluka o izobraženosti i dozrèlosti njezinih podporah i poslanikah za veliki posao odhranjenja, kao i upotrèbljenje, nadziranje, popravljanje, ili gdè je potrèbito, uklanjanje istih cèrkvi podpuno prosto biti mora; ujedno takodjer i pravo odlučiti, koje družbe i korporacie u tu svèrhu zadèržati, koje zavesti, a koje kao bezkoristne ukinuti trèba, opet cèrkvi pripasti mora, da ona kao čuvarica u vèri uvrèžene ćudorednosti, od koje cèli javni red i zakonitost zavisi, u podpunom užitku pripadajuće si slobode bude i ostane.

Zato izgovaraju sakupljeni biskupi, da cèrkva uz tristogodišnje kèrvavo progonstvo moćju slova utemeljena, sada kao i dosad nestegnjenu slobodu nauka i naučanja, kao i utemeljenje i upravljanje vlastitih odhranilištah i učilištah u najprostranijemu smislu zahtèva, kao ono srèdstvo, bez kojega ona božansko svoje poslaničtvo u podpunom obsegu izpuniti nebi bila kadra; i zato cèrkva svako stezanje na ovomu polju mora smatrati kao protivno pravednim željam nèmačkih katolikah.

Biskupi spoznavaju za svoju dužnost, da sa svimi zakonito dopuštenimi srèdstvi tamo teže, da se učionice katolikah kao takove od svakoga pokvarenja sačuvaju; da se sve za katoličke škole odredjene glavnice i dohodci katoličkim školama uzdèrže, a gdè bi takovi do sad katolikom oduzeti ili uztegnjeni bili, opet natrag ištu. Napose izjavljuju biskupi, da se polag dužnosti, koju im služba njihova i cèrkveni propisi nalažu, nikada i nipošto nemogu odreći prava biranja i oprèdèljivanja svih bogoštovno-naučnih knjigah za svoje biskupie.

Izjavljuju nadalje: da biskupom pripada pravo i nadleži dužnost, katolički vèronauk na svih javnih učilištih,

gdè se katoličko bogoštovje predaje, upravljati i nadzirati, kao i u okrugu viših bogoslovnih znanostih odgovornost svoju čuvati, koja im je s božanskim punomoćjem p o š i l j a n j a naložena.

Biskupi spoznavajuć za bitnu dužnost svoju odgojenje i naučanje duhovničtva, zahtěvaju u tu svèrhu neodtudjivo pravo, da sve one zavode i sěmeništa, koje biskupi za odgojenje duhovničtva u svojim biskupiama kao potrěbite ili koristne iznadju, polag cèrkveno kanoničnih propisah prosto i slobodno zavedu, obstojeće ravnaju, s dohodkom njihovim upravljaju, poglavare, učitelje i pitomce imenuju, primaju i odpuštaju.

Budući su katolički biskupi kao naslědnici apostolah sami primili punomoćje pozivanja vrědnih dělaocah u vinograd gospodnji, da se evangjelje posvuda navěšta, i otajstva spasenja vèrnim děle: dužni su uz savěstno spoznavanje božanskog ovoga naloga samo one za učitelje i svetjenike posvetiti i pošiljati, koje za sveto ovo zvanje polag življenja vrědne, a polag znanja sposobne nadju. Njima dakle samim pripada pravo, život i znanje onih, koji su za duhovnički stališ pozvani, izkušavati, njih, da se za sveto rukopoloženje i evangjelsko poslaničtvo priprave, u sěmeništa primati; te im po revnosti u nauku i vrědnosti njihovoj, kanoničnom skušnjom dokazanoj svědočanstvo o sposobnosti za propověděničtvo ili župničtvo izdavati.

S toga očituju biskupi, da je tako sudioničtvo dèržave pri izpitu onih, koji, u duhovnički stališ stupiti želeći, u sěmeništa primaju se, kao i dioničtvo njezino pri župničkih natěcajih bitno stezanje cèrkvene slobode i povrědjenje pravah biskupskih.

Kao što se cèrkva nikada nemože razstati s pravom samostalnoga ovèršivanja svoga odhraniteljnog zvanja, tako se i s ovim pravom vazda uzko spojenoga prava nemože odreći, da po izgledu božanskoga svoga početnika bude i tělesna dobrotvornica narodah duhovnoj brigi svojoj pověrenih. Što je děci milujuća mati, to je cèrkva — u sabiranju i děljenju svojih darovah slobodna i samostalna cèrkva — u svako doba bila ubogim i sirotam. Neka izbroji tko može blagotvorne one zavode, što su toli mnogi i raznolici iz njezina krila proizišli: otajstveno ono upravljanje duha božjega i blagoslova, kojim čèrtica siromaha kao i dar bogatca pouzdano u maternju ruku cèrkve položen često udaljenim nevoljam u pomoć priteče, toga ljudski račun po nikakvom razredjenju brojevah svojih nikada dokučiti neće.

Hoće li cèrkva pri svoj darežljivosti bogoljubnih družtvah, koja su vazda spremna prosjacim biti, hoće li proseć na vratih bogatara, da darove blagotvornosti svoje prospe u krilo sirotinje, i današnjoj socialnoj nuždi uspěšno priskočiti moći; to će bitno zavisiti od měre slobodnoga samostalnog gibanja, koje biskupi i na ovom polju uz dužnost svoju za cèrkvu zahtěvaju.

Pojam poslaničtva cèrkve neobhodnom potrěbom i ono pravo u sebi zadèržaje: da cèrkva svoje bogoslužje (cultus) i način, kojim se ono ovèršivati imade, zatim děljenje svojih svetotajstvah (sakramentah) i uredjenje svega, što na službu božju spada, molitve i javne pobožnosti bez ikakvog udioničtva ili zaprěčnog sudělovanja světovne vlasti prosto i samostalno ovèršiti može. Bogoslužje njezino upravo je u raznim slikama službe izražena v ě r a cèrkve; njezine blagodatne svetinje, molitve i t. d. nisu ino, nego sveudiljno posrědovanje izmedju čověka i višjeg opreděljenja njegova. Tu se cèrkva upravo na s v o m e zemljištu kretje, koje věrno čuvati najsvetia je dužnost biskupah.

S bitjem bogoslužja uzko skopčani cvětak katoličkoga života jesu kroz sva stolětja cèrkve ukazavše se pobožne družbe muževah ili ženah, koje se s dozvoljenjem cèrkvenih poglavarah po zavětih i pobožnih obećanjih sklapaju, da uz povišeno teženje za kèrštjanskom savèršenosti pod stanovitim uredbama (regula) koje savez njihov i dělovanje opreděljuju, sva duhovna i tělesna děla milosèrdja, naučajuć děcu, dvoreć ubogim i nemoćnim i t. d. i sveudiljnu službu božju, koja sve njihovo dělovanje prati, u molitvi, promatranju i sebe zatajećoj pokornosti ovèršuju. Sakupljeni nadbiskupi i biskupi za ovakove družbe zahtěvaju istu měru slobodnoga sdruženja, koju dèržavni ustav svim gradjanom dozvoljava.

Napokon pripada cèrkvi pravo, da svi dohodci cèrkvih i zavodah katoličkih, kao njezina na zakoniti način stečena svojina poput svakoga gradjanina ili gradjanskog družtva od svakoga silovitog upliva tudjega prosti budu i osigurani, te da ona slobodno i samostalno s njima po svojoj volji upravlja. Dohodci ovi svuda su u stolětnim oporukami samo za cèrkvene svèrhe odlučeni, te su prava svojina jedine katoličko-cèrkvene družbe, koja se kao jedinstveni vlastnik smatrati mora; a zato, ako je pravo i pravda vladaocem i pukom němačkim svetinja, a ne prazni samo zvuk, moraju upravo onako zakonom osigurani biti, kao svaki druževni imetak, koga neuvrědnost pòsvud sigurna obstoji, gdě je javni i gradjanski red i s t i n o m postao.

Konačno se biskupi svečano ogradjuju proti svakomu predstavljanju ili opisu, koji bi budi iz nepriateljstva budi iz neznanstva u katoličkoj cèrkvi, koja po božjemu zvanju sve narode světa obuzima, razlučavao domovinu od tudjinstva, te zato živi savez biskupah i njihovih stadah sa otcem kèrštjanstva, sa svetim apostolskim otcem u Rimu, kao grěh protiv narodnosti, kao pogibeljno tudjinstvo sumnjičio; te nebi prestao obćenje biskupah i věrnih sa svetim otcem, i svetoga otca s njimi sveudiljnom nepouzdanomu nadzorničtvu podvèrgavati.

Na nutarnje bitjo cèrkve spada biljeg jedinstva, koi se u neuku njezinu, i ustavu i disciplini ukazuje. Uzrok pako i poslědak toga jedinstva je svedjer živi savez i obćenje izmedju glave i udah, izmedju svetoga otca u Rimu i věrnih, koji su sa svojima biskupi po prostranim prědělima zemlje razprostèrti. Od slobodnog ovoga obćenja zavisi zdravi život cèrkve, kao i od prostoga tečaja kèrvi po svih žilah kružajući život čověka. Što je ovomu podvez, to je životu cèrkve svako samosilno prěčenje saveza i obćenja sa srědotočjem jedinstva.

Kao što si dakle biskupi za najveću čast dèrže, što su po najtěsniem savezu sa glavom cèrkve i po uzkom medjusobnom savezu episkopata sa svimi věrnimi světa, duhovnici i světovnimi spojeni, i kao što u sinovljoj pokornosti prama naslědniku pèrvenca apostolah Petra uvěk nastojati hoće, da se medju pověrenim sebi dělom puka božjega němačkoga jezika jedinost i čistoća katoličke věre uzdèrži, za da se j e d i n a katolička istina tako razvije i ukaže, kao što to častni običaji njegovih otacah, i kroz stolětja izraženi značaj uěmačkoga naroda iziskuje; tako isti biskupi svaku vèrstu placeta, kojim bi se slobodno i samostalno obnarodjenje duhovnih naredbah prěčilo, za bitnu povrědu neodtudjivoga prava cèrkve, svako nepouzdano nadziranje obćenja izmedju pastira i stada kao němačkomu značaju, koga věrnost je obće poznata, pro-

tivno, i sa punoměrnim užitkom prave slobode nesdruživo spoznaju i očituju.

U Würzburgu 14. studenoga 1848.

† Friderik, kardinal i knez-nadbiskup od Salzburga.
† Maksimilian Josip, knez-nadbiskup od Holomuca, zastupljen po A. Wahali, začast. kanoniku i jašprištu od Miglica.
† Herman, nadbiskup od Freiburga.
† Bonifacio, nadbiskup od Bamberga.
† Ivan, nadbiskup od Kolina.
† Karlo August, od Monako-Freisinga.
† Bernardo, knez-biskup brixenski, zastupljen po dru. Josipu Fessleru, consist. savětniku i professoru bogoslovja u Brixenu.
† Karlo Antun, posvetj. biskup od Anthedona i vigore special. facult. apost. upravljajući general-vikar biskupie Osnabrückske.
† Anastasio, biskup od Culma.
† Petar, biskup od Augsburga.
† Petar Lavoslav, biskup od Mainza, zastupljen po Adamu Franji Lennigu, kanoniku i duhovn. savětniku u Mainzu.
† Henriko, biskup od Passave.
† Juraj Antun, biskup od Würzburga.
† Josip Ambroz, biskup Ermlandski, zastupljen po Franji Grossmannu, posv. biskupu od Mezza suffraganu Ermlandskom.
† Valentin, biskup od Regensburga.
† Nikola, biskup Spirski.
† Jakov Josip, biskup od Hildesheima.
† Vilhelmo, biskup Trevirski.
† Petar Josip, biskup od Limburga.
† Melkior, knez-biskup Vratislavski, zastupljen po dru. Försteru, kanoniku Vratislavskom.
† Franjo, biskup od Paderborna.
† Ivan Juraj, biskup Monastirski.
† Juraj, biskup od Eichstädta.
† Josip, biskup od Rottenburga.
† Josip, biskup Coryčki, apost. naměstnik u kraljevini Saksonskoj.

Misli jednoga katolika s početka godine 1849.

1. Kako se sve ziblje i giblje — daleko i blizu — kroz sve dèržave zemlje! Ista tišina i spokojnost nepriatna je, kao i ona tišina, koja nam oluju i burni potres zemlje navěštati običaje. A za svega života — po svemu světu — ništa nenahodiš, nego proměnu i nepostojanstvo. Samo sveta katolička cèrkva ostaje, kakva je bila; i to tako biti mora i mora ostati do věka, pošto svemogući reče Petru: „ti si stěna (Petar) i na ovoj stěni sagraditi ću cèrkvu moju, i vrata paklena neće je nadvladati.“

2. O neproměnljivosti ovoj svete cèrkve razbiše se vrěmena i bojevi, i muke, i pogèrde svake vèrsti. Srěd zemaljskih proměnah, koje kao běsneći talasi prolaze, ona je tvèrdo kopno. Světnica je, koja nigda neugasne, prem da svi vihrovi na nju duvaju. Grad je božji, sagradjen po svemu světu vazda obsědnut, vazda udaran, vazda jurišan; al nigda nedobiven, nigda nepobědjen od nikakve sile ni zemaljske ni paklene. O blaženi grade božji, blažena plavi na uzburkanimi valovi zemaljskoga života! mir božji snilazi nada tebe, a srětni stanovnici tvoji vazda piju iz neproměnljivih vrělah božje milosti, i sunčaju se na neproměnljivom světlu božanstvene istine.

3. Duhovna věra — duhovno dělo — dělo odkupljenja našega po sinu božjemu u svetoj katoličkoj cèrkvi jest kao upůtjeno, te je kao izvanjski dogadjaj svim očito. Ona je jedina — bez priměra u dogodovštini — čudnovita, neprevarima, neproměna, svim vidjena, svim nadjena, koji živěti i spasiti se hoćedu; a nedokučiva i nepobitna svim, koji hoće, da ju razore. Ona je jedina u istinu nepobědjena vlast i veličanstvo na zemlji. Srětan svaki, koi pod njezinim žezlom živi.

4. Odkad je u Judaci rečeno: „Petre, pasi ovce moje;“ prelazi apostolat od pape do pape, od biskupa do biskupa, osamnaest stolětjah, do danas. Svět je vidio, gledali su věkovi, a motri i sadašnji, gdě stolica Petrova stoji godine 1849, kako je stojala godine četèrdesete od porodjenja gospodnjega. Barbarstvo i razkolničtvo (haeresis), reformacia i philosophia, mać i oganj zalud jurišahu na nju. Cèrkva rimska — sèrce neproměnljive cèrkve božje — živi te živi stotinu i hiljadu životah; obstoji neproměnjena cèrkva rimska, dočim je Rim isti od istoka i zapada udaran, pobědjen i opet pobědjen; obsědnut i porobljen; po njemu širilo se je běsno odmetničtvo u ime Luthera, a prie malo deseticah najsilnii od svih carevah, pak koncem upravo prošloga lěta 1848. sila světa, koja sve obstojeće oboriti hèrli, a moćnia je od najsilniih carevah — radikalizam razprostire strah i trepet po Rimu, — nu cèrkva rimska nad sve ovo uzvišena jošte stoji; dà stoji zaručnica gospodnja sine macula et sine ruga; i još stoji nepovrědjeno papinstvo, kao što svemožna rěč Isukèrsta něgda Petru očitova; i prem da se veliki Pio IX. surovoj sili, koja u ime slobode ubija pravu slobodu, ukloniti morade: ipak duhovno gospodstvo njegovo obuzima čitav svět, jer posvud znadu katolici oslonjeni na slovo božje i na dogodovštinu, da je ondě Rim, gdě je papa (ubi Papa, ibi Roma). A eno bezumnici oni, kako buče i běsne, kako hèrle i sèrnjaju in vanum. Quare? — Quare fremuerunt gentes et populi meditati sunt inania?!

5. Gospodin i božanski spasitelj naš reče: kao što mene otac posla, tako ja šiljem vas.“ On reče, — i bì hierarchia cèrkve; a dalje reče: „ja ostajem s vami do konca světa,“ i evo stoji hierarchia cèrkve katoličke, i stojati će do konca světa. Stoji u pèrkos svemu najsilniemu nasèrtanju staroga, noviega i najnoviega věka. Srušiti ju nastojahu burne oluje barbarstva, neznanstva i philosophie, koja mniaše, da jur smèrtno hripanje njezino sluša; razoriti ju nastojahu silni prevrati, indifferentizam, i raznoliki — puno opasni — nutarnji i vanjski nepriatelji; a evo sada uz Luthera i drugove mu počivaju razni philosophički sustavi (systeme) neznanstvo i encyclopædia, poganska republika kao i bezbožno carstvo Francezah, svi ovi protivnici cèrkve i njezine hierarchie počivaju u tamnom grobu prošastnosti. Nu hierarchia bitno stoji onako, kao što je od Isusa i apostolah utemeljena, stoji onako, kao što za nečuvene okrutnosti Nerona stojaše.

6. Triput proměni Europa svoju sliku. — Poganske starodavnosti nestade; surovi nu věrni srědnji věk prestade, i novie doba lahko svoje odělo svlači, da se možebit u toplie kèrzo zavije. Tri velika carstva Karla Velikoga, Karla V. i Napoleona uzdigoše se i zamroše. Dvě novonadjene strane světa budu medju duhovnu i světovnu vlast Europe poděljene, a evo samo pèrva zadèrža svoj dio. Sve, — idee, narodi, carstva, sve ima svoj čas; sama cèrkva ostaje neproměnjena. — Kao što sèdi brodar sa žala morskoga mirno motri boj živaljah, tako katolički kèršćjanin motri strašnu smutnju i opustošenje, koje duhom,

koje mišicom izvedeno, motri porodne muke današnje, i silne požare po svih krajevih zemlje, motri silne i užasne rěke od kèrvi, motri praskanje razpadajućih se dèržavah, motri odmetničtvo nevèrnih i propast kraljevah, motri bezbrojne oluje nepostojanstva; motri i mudro progovara: svega nestaje, samo evo stoji jedna stěna, i světi luč světionika do neba — cèrkva božja; komu bi još sile trěbalo, za da se ovoj cèrkvi božjoj pokori! Kako bi kratkovidi moj um za pogèrdno poniženje dèržao podvèrći se ovoj nepromĕnljivoj, vĕkovitoj misli božje mudrosti i ljubavi božje! Padni na kolěna čověče! pokloni se, hvali i uzveličavaj! Sin božji ovom vĕkovitom misli ljubavi ganjen postade čověkom, i neizmĕrno blagodatno dĕlo odkupljenja dovèrši, i utemelji svetu cèrkvu svoju, kao čudnoviti, živi, bogoljudski stroj (organizam), gdě se spasenje njegovo nastavlja za ljude dobre volje do věka.

Neka dakle ljudi měnjaju i snivajuć hèrle po neznanih putovih bludnje i sanjariah; neka mudri ovoga věka na svojoj fantastičkoj visini uz svu strogost umoslovnih zakonah po zraku gradove zidju, ili u mladjahnoj naglosti zemaljske palače obaraju; slika dèržavah, carstvah i svih zemaljskih stvarih měnja se; al cèrkva božja stoji ravno i nepomično; a ipak je okretna i dělotvorna na sve strane, da u světu ovèrši božje dělo spasenja. Uzvišena je světlost njezine božanske istine, da je nikakva bludnja potamniti nemože; neizměrno je more milostih njezinih od Isusa, i nikakva ljudska opačina nemože ga stěsniti; duhovna je cèrkva, da je grabežljiva ruka communizma nemože doseći; božanstvena je, da ju ljudi niti bitno uzdići, niti uzdèrmati nemogu; veličanstven je stas njezin oslonjen na Boga; otajstvena i polunebeska kraljica, od stolětja do stolětja, vodi i upravlja cèrkva i zemaljski život narodah.

Predlog za duhovno-pastirske i književne sastanke svetjenikah.

Obćenita je skoro medju duhovničtvom navada, pače i družtvenog života potrěba, da se duhovni susědi kad i kad priateljski posětjuju, svèrha susědnih ovih posětah obćenito je uljudnost, priateljstvo i družbeno veselje. Bratja se naime sastanu, pozdrave se, pak sa gospodarstvenim, političkim i šaljivim stvarima zabavljajući se, jedu i piju, kad i kad poslě oběda poigraju se, pak se opet razidu. Nebi li puno lěpše i bolje bilo, da duhovničtvo pri takovih sastancih uz razkošje i korist svoju potraži; t. j. da osim običnih zabavah duhovno-pastirski i književni dogovori sakupljenu bratju koi čas zanimaju? Scěnimo, da bi to baš za sadašnje vrěme bilo ne samo od velike koristi, već i potrěbito. Jer nije dvoumiti, da su okolnosti našega vrěmena posao duhovno-pastirski vcoma otegotile; kao što to svaki svetjenik osětjati mora, komu je pravo dobro pověrena sebi puka do sèrca dopèrlo.

Nu da sastanci ovi, gdě se uvedu, ožudjenu korist prinesu, način ustrojenja njihova nipošto se slěpom slučaju ostaviti nesmě; već se stanoviti red obdèržavanja njihova opreděliti mora; jer nas izkustvo uči, da nijedan družtveni zavod ništa čestita proizvesti nemože, ako mu dělovanje stalnimi upravami uredjeno nije.

S toga gledišta predlažemo, da duhovnici, koji budi u jednom městu, budi u susědstvu prebivaju, te se u ljubavi zvanja svoga, i potrěbitih znanostih slažu, družtveni savez medju se urede, usled koga bi se na opreděljene roke sastajati imali, da se o književnimi i duhovno-pastirskimi stvarim dogovaraju.

Uredbe (statuta) takovoga družtva mogle bi po prilici slědeće ili spodobne biti:

1. Družtvo sastoji iz svetjenikah jednoga města ili obližnjeg susědstva, u tu svèrhu sdruženih, da sjedinjenimi silami nastoje o unaprědjenju koristnih i temeljitih znanostih svoga zvanja.

2. Sklopljeno družtvo prima nove članove slobodnim privoljenjem svih sučlanah. Svakomu sučlanu prosto je u svako doba iz družtva izstupiti. Svaki pako član obvezati se mora, da će uredbe družtva, dokle član njegov bude, obdèržavati, te u svemu, što u okružje družtva spada, većini glasovah podvèrći se.

3. Na odredjene roke dèržati će se kod kogagod sučlana učeni dogovor. Město i vrěme dogovora opredělit će se u svakomu sastanku. Ako koi sučlan na urečeni dan prispěti nebi mogao, a prěčka bi mu već za dobe poznata bila; a on to isto onomu sučlanu prijaviti ima, kod koga se isti dogovor dèržati bi morao. Ovaj pako izvěsti o tome pismeno sve ostale članove, koji većinom glasovah opet pismeno izrečenih odrede, da li se dogovor nemotreći na nepribitnost pomenutoga člana, ipak dèržati ili na koi drugi dan prenesti se ima. Osim toga slučaja, dogovor se na urečeni dan dàrži, ako bi i koi sučlan izostao.

4. Predmeti dogovorah su dvostruci, duhovno-pastirski i književni. Medju duhovno-pastirske računamo: *a*) dvojbe i tegobe, što koi u obavljanju zvanja svoga imade; te se radi njih s bratjom posavětovati želi. *b*) Osobiti slučaji i izkustva u duhovnoj službi, što radi velike svoje zanimivosti ili važnosti zaslužuju, da se ostalim koristnih opazkih radi priobće. *c*) Nove uredbe višjih oblastih, one napose, u kojih je važno saznati pravo nj'hovo znamenovanje, zatim uzroke, radi kojih su izdane, kao i način, kojim bi se najlaglje u život privesti dale. *d*) U obće svi takovi službeni posli, koji jednoliko postupanje, dakle priateljsko suglasje susědnih duhovnikah iziskuju, kao n. pr. red službe božje, ukinutje vladajućih u kojoj okolici zlih običajah, predsudah i praznověrstvah, obdèržavanje kakve izvanredne pobožnosti, i t. d. *e*) Iste pomanje razpre i neporazumljenja, što se medju susědi u službi čeětje poradjaju, te se u takovim dogovorima savětom i posrědovanjem ostale bratje lahko rěšiti dadu. Budući da su svi ovi i spodobni duh.-pastirski predmeti individualni (osobni) t. j. polag raznih okolnostih raznolici, zato se za budući dogovor nikada unaprěd opreděliti nemogu, već koi šta od njih priobćiti imade, to isto čini, kada mu red dodje, da govori, a ostali sučlani onda redom mněnja svoja o njih izreku.

5. Medju književne predmete dogovorah računamo takove bogoslovne budi glavne budi pomoćne znanosti, koje za dušoskèrbnike polag različitih okolnostih veću važnost imadu. — Izbor posebnoga predmeta iz ovih biva polag praktične važnosti i potrěbe. U svakom sastanku ima se predmet za budući dogovor izabrati, te ujedno i sučlan jedan opreděliti, koi će o izabranom predmetu govoriti. A najbolje bi bilo, da se taki s početka ili s dogovorom ili po srěćki ustanovi red, kojim će sučlani predmete svoje predavati, ovi bi si takodjer i predmete sami odabirati mogli, samo bi se njihov izbor od ostalih morao odobriti. Medjutim do ugovorena roka ima svaki sučlan opreděljeni predmet proučati, s knjigami se svojimi posavětovati, osobito pako onaj, čiji je red predavanja u sastanku, imao bi si uredni pismeni sastavak, ili barem opazke i važnia citata iz dobrih knjigah o svom predmetu prirediti. U sastanku tada pre-

davaoc sastavak svoj pročita; ili na pamet s pomoćju notatah svojih, predloži svoj predmet; a ostali članovi redom mněnje svoje o njemu izreknu, da li i u čemu se s njime slažu, ili mu se protive.

6. Ako povèrh toga još koi časak preostane, a on se po ćudi pojedinih članovah obratiti može na razgovore o noviim knjigama, o duhovnima zavodi, o dvoumnostima na koje je koi pri čitanju nagazio, ili u obće o važnim stvarima, što ih je koi čitao.

7. U dogovorih svaki prostodušnom slobodnostju, nu zajedno i mirnom i uljudnom čednostju mněnja svoja prednašati ima. Da svim članovom ono Augustinovo: „in necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus charitas,“ bude sveti zakon. Premda pako višje ovoga ili onoga člana dostojanstvo nikoga u slobodnom izrazu mněnja svoga prěčiti neima: ipak je potrèbito, da za sačuvati dobar poredak jedan od članovah predsěda.

8. Posve shodno je cilju družtva, da se članovi njegovi glede nabavljanja knjigah medjusobno porazumiju; osobito pako radi obširniih, te zato i skupljih dělah, od kojih svaki sve nemože da si nabavi. Zato bi dobro bilo, da jedan ovo, a drugi ono dělo kupi, pak jedan drugome svoje na porabu posudi. Isto bi se u ogledu boljih časopisah učiniti moglo, ili ako se ovi na obćinske troškove družtva nabave, svakako se ima odrediti vrěme, koje nijedan član u zadèržavanju koga časopisa prekoračiti nesmě. Ovim načinom družtvo prěkim putem dospije do dobre knjižnice, koje premda ne vlastničtvo, ipak poraba cělomu družtvu ostaje.

To bi, kao što rekosmo, po prilici mogle biti uredbe takovoga duhovno-pastirskoga književnoga družtva. Korist pako istoga sdruženja svetjenikah lahko svaki uviděti može. Jer ono búdi i uzdèržaje volju k naukom; nukajući po medjusobnoj izměni ideah i mněnjah, po odobrenju i priměru drugih svakoga na dostojnu pomnju i marljivost. Zadati za dogovore predmeti nukaju svakoga a ponajbolje onoga, koi u sastanku predavati ima, da o svome predmetu čita, te tako si s vrěmenom svaki nabaviti može temeljito znanje od svih najvažniih odsěkah na zvanje svoje spadajućih znanostih. Svaki se član uvěžba u dobrim pismenimi sastavci i ustmenom predavanju. Po medjusobnoj izměni mněnjah biva znanje pojedinih obćinsko dobro. Opazke i dvoumnosti drugih čine znanje naše obširnie, pravilnie i temeljitie; i t. d. A pretres duh.-pastirskih slučajevah napose puno doprinaša na uzdèržanje dobroga porazumljenja medju susědnimi svetjenici; na unaprědjenje jednolikog obavljanja službenih poslovah; pruža u dvoumnih slučajih mudri savět; i t. d.

Nadalje susědna sdruženja, koja toli koristnu svèrhu imadu, doista i najplemenitia razkošja pružaju. U njima i ljubav zvanja, i žedja znanostih, i naravni nagon druževnosti i ćutjenja ljubopitja, slavoljubja i priateljstva podpuno zadovoljstvo nahode. Ista mimogredna putena veselja — pri radostnom stolu, priatnom razgovoru, šetnji i t. d. puno čistia i sladja bivaju poslě toli plemenite zabave.

Nu tko bi sve koristi izbrojio, koja takova sdruženja sa sobom donose? Iskreno dakle želimo, da ovi naši predlozi, kao što su dobro naumljeni, dobru takodjer medju čitatelji našimi zemlju nadju; te da se od njih, koliko biti može, u život zavedu. Korist i radosti, koje će im trudovi doněti, biti će im ujedno i obilata nagrada.

Svašta poněšto.

Što se ima razuměvati po izrazu „auto da fé?“

Malo ih je doduše, koji bi s izrazom ovim pravi pojam skapčali, a u suprot često u životu slušamo i u časopisih kao i većih sgodopisnih knjigah nahodimo, da se po istomu izrazu stvari razuměvaju, koje su bogme strahovite. Tako „auto da fé“ (actus fidei) nebi značilo ino, nego strašnu vatru, oko koje Španjolci, kao Cannibali sede, te se pèrženjem několiko stotinah nesrětnikah nasladjivaju. Nu dublja i bezpristrana historička iztraživanja bělodano dokazuju, da „auto da fé,“ sastoji iz odrěšenja krivoobtuženih, i pomirenja skrušenih pornikah s cerkvom; te imade puno takvih „auto da fé“ pri kojih ništa nije gorělo, osim svěće, koju pokornik, u znak světla vere, koje mu opet ogranu, u ruci dèržaše; tako da se „auto da fé“ više kao čin milosti, nego kao čin okrutnosti smatrati imade; i zato su svakoga stališa i spola, najodličniji muževi i žene u takve sgode pribivali. Několiko priměrah da dokaže, što velimo. Za živo opisati okrutničtvo inquisitie pozivaju se ljudi često na jedan „auto da fé,“ koi je u Toledu 12. veljače 1486. dèržan, gdě je 750 krivacah kaznjeno. Nu pedepsa nije ništa ino bila nego javna cèrkvena pokora, gdě ni jedan čověk poginuo nije. Drugi „auto da fé“ dèržan je malo kasnie sa 250 Spanjolacah, koji su se na Papu prizvali bili, u Rimu. Niti ovdě nebi nitko pogubljen, već su svi po dovèršenoj pokori s cèrkvom pomireni; a čim bi to upravo pri „auto da fé“ učinjeno bilo, pojdoše redom po dvojica u cèrkvu vatikansku, da se Bogu pomole; a poslě istim redom odoše u st. Maria Minerva, svergoše sa sebe pokorničke haljine; pa se povratiše k svojim kućam, bez da bi poslě ikakovi znak podnešene osude nosili. (Sravni: „Der Cardinal Ximenes und die kirchlichen Zustände Spaniens am Ende des 15. und Anfange des 16. Jahrhunderts,“ von Dor. Hefele.)

Dobri pastir.

U sdruženih pokrajinah Amerike u biskupii Milwaukie, koja deržavu Wisconfin zauzima, življaše do prolětja prošaste godine 1848. něka rimo-katolička žena, udata za mnža posve bezbožna. Ta žena razboli se, i kad poćuti, da joj više pomoći nije, tad ju serce zaboli, što joj děca, koja jur za sv. pričest dorastoše, još ni kerštena nebiahu; što ravno cerkvena razměrja Amerike poněšto izpričavaju. Prie smerti dakle izprosi ona od muža svojega obećanje, da će zato skerbiti, da se děca poduče, okerste i k svetim otajstvam pokore i oltaru privedu. I polag sveg nevěrstva svojega oderža muž zadatu rěč, te na odredjeni dan sam odvede děcu na kerštenje, budući pako, da su se istom sgodom děca i pričeštjala, odluči, da će, kao što reče, katoličkoga Boga dobro motriti. Sveti sakramenat biaše izveržen, a on nepomično gledaše u posvetjenu česticu. Na jedanput očevidno i silno tronut ode iz cerkve, glasno se razplaka i reče: katolici imadu živoga Boga. Zatim pripovědi, da mu je čestica na očigled rasla, i da je spasitelj u slici dobroga pastira živ pred njim stojao. I ništa ga više nemogaše uzderžati, da nestupi u katoličku cerkvu.

Dobri pastir još nas vazda slědi, i tko da čudnovitom Bogu pute spasenja našega prepisuje? Ovdě nagradi oderžanu supruzi rěč.

Směsica.

Sěverno-amerikanski list „Milwankie-ski priatelj puka" sadèržaje obširno izvěstje o „katoličkimi missionari Indianacah u sěvernom Wisconfinu," sačinjeno od někoga protestanta, iz kojega slědeća cèrpimo. Pokle bi spisatelj napomenuo, da katoličkim missionarom bolje, nego ijednoj inoj slèdbi, za rukom ide, mnogobrojnu i pobožnu slědbu si nabaviti, nastavlja slědećim načinom: „pozornomu oku je lahko pronaći uzrok uspěšnoga dělovanja katolikah. Jer jedno: više se je bělih katolikah sa Indianci oženilo, nego je to kod protestantah običajno, a ovo je najbolje srědstvo za postići pouzdanost Indianacah. Izhodeće iz ovakovih ženitbah potomstvo, sigurni je dobitak katolikom, a put do uha i sèrca rodjakah puno olakšan. Drugi uzrok sastoji u osobnosti istih katoličkih missionarah. Njihov čitavi život nije ništa ino, nego podpuno požèrtvovanje za stvar, kojoj se posvetiše; a njihovi neumorni trudovi za dobro drugih, i bezbojazno požèrtvovanje kod postelјah bolestničkih, njihova bezuvětna spremnost, kojom se u svako doba svim oskudicam podvèržu, duboki i krěpki utisak nigda nepromašaju. Kao priměr svega toga navede mi se u Kewaiwena-Point otac Baraga*) muž od prilike šestdeset godinah strar, koi vlastiti svoj imelak i osobnu službu stvari cerkve svoje posvetjuje, bez da bi zato ikakvu naknadu dobivao. Prošaste zime išao je na snežnih postalah od l' Anse do Copper Harpor-a, 57 miljah daleko, kroz divlje, nenaseljene preděle, da děte jedno okersti, koje, kao rekoše, na smert bolestno biaše. Takovo bezkoristljivo požertvovanje nije bez upliva na oštroumje Indianacah. Katolički missionar, gdè god bio, svud je kao kod kuće; niti ima ženu, niti děce, koju bi obitavanje u kojoj indianskoj kolibi uznemiravalo; sa harnostju blaguje surovu hranu Indianacah, pak netraži ništa boljega; s njima na mašini spava, pak Bogu hvali, što ga je tako dobro obskerbio. Povoljna razkošja, domaće dužnosti i obiteljske skerbi neotimlju katoličkomu missionaru polovinu vrěmena; već on posve jednostavnim načinom, naime požertvovanjem samoga sebe, sveudilj traži put do serca divjakah; te mu onda nije težko, podverći ih nauku katoličke cèrkve. Nauk u izvanjskimi simboli, i u životu predložen laglje dopire u priprostu dušu divljaka, nego dugačka moralna razlaganja; a na izraz u rěči se po gotovu malo gleda. I služba božja katolikah je veličanstvenia, te od većega utištenja, nego jednolike i hladne forme protestantizma."

Věsti iz katoličkoga světa.

„Allgemeine Zeitung" donosi dopis iz Rima od 11. prosinca, da je sveti otac naumio 15. istoga měseca u Gaeti deržati consistorium, u kome bi se dva kardinala, Rosmini i Alberti, koi je već dosad bio Uditore della Camera, i jedanaest biskupah imalo imenovati. Tri one deputacie, jedna od visokoga věća, druga od komore, a tretja od Rimskoga magistrata izaslane, koje biahu odlučene, da podju u Gaetu, nemogoše napuljske granice prekoračiti. Sveti otac jim u tri lista, po kardinalu Antonelli-u podpisana, izjavi: da mu je žao, što ih nemože primiti; a inače, da je on svoju odlučenu volju u breve-u od 27. studenoga izrekao.

*) Naše gore list iz Krajnske.

Iz Pariza 16. prosinca. „Moniteur" priobćuje pismo svetoga otca na generala Cavaignac-a: „Gospodine generale! Serce mi je ganjeno, i puno harnosti, za slobodno ono i velèdušno uzneseństvo, kojim najstarija kći cerkve odluči i već se giblje, da vladajućemu verhovnom svetjeniku u pomoć priteče. Podati će mi se bez dvojbe srětna sgoda, da Francezkoj otčinske moje misli **glavom** dokazati, i **vlastoručno** blagoslov gospodnji po francezkoj zemlji razprostirati mogu, komu sad ustmeno vapijem, da izobilje blagodati svoje izlije sverhu vas i sve Francezke. Dano u Cajeti 7. prosinca 1848. Pius Papa Nonus.

Biskupia zagrebačka.

Ovih danah, stražnjega naime měseca prošaste godine pomnožalo se je družtvo vinograda gospodnjega sa osam pomoćnikah, koji osětjajuć u sebi zvanje na duhovnički stališ, dočim bi pèrvenstvo dobe svoje, to jest svoju mladost u odhranjenju i pripravi za plemeniti i važni svetjenstva gospodnjeg posao Bogu žertvovali bili: sad evo konačno odlučiše učiniti korak, kome jednaka svět nepoznaje; Bogu naime i naměram miloserdja njegovoga sa věrnim pukom svojim sa svime se posvetjujući, krěpostju duha svetoga na dan sv. Tome Apostola, 21. prosinca nadareni, postadoše pastiri stada gospodnjega, i razpljoditelji svetih otajstvah njegovih, uzamši po tom na se pretežku, nu plemenitu i važnu zadaću, ucvèrstiti svete veze, kojimi od postanka světa nebesa sa zemljom skopčana biahu; živu věru i evangjelsku ćudorednnost uplesti u věnac života sebi pověrenog puka. Kano što mila majka sina svoga na boj odpravlja neprestajući ga světovati i opominjati, tako i vèrhovni pastir naš preuzvišeni g. biskup otčinskom brižljivosti i ljubavju nagovarajuć i podučavajuć posla mlade ove pastire medju věrne ovce svoje, pošto bi prie uměrenim obědom takodjer ljubav svoju i nagnutje prama njm pokazati blagoizvolio bio.

Ovom prilikom nemožemo bez javne pohvale propustiti plemeniti onaj čin, kojim mlada bratja naša svečanost dan a ovoga okruniše. Navada je naime da novomisnici od sěmeništa uz molitvenik cerkveni (breviairum) u pomoć dobivaju 12 for. u srebru, ukupno bi dakle ova gospoda bila imala primiti 168 for. u srebru; svaki bo breviar stoji 9 for. Nu premda bi se prečastni g. kanonik ravnitelj sěmeništa izjavio bio, da i u ovih nepovoljnih okolnostih, u kojimi se sěmenište za sada nalazi, dočim se zarad pomanjkanja novacah ni najmanji broj mladeži duhovne uzderžavati nemože, da će i opet, ako žele, te novce jim izplatiti, oni svojevoljno odrekoše se te pomoći tako, da město 168 for. samo 50. for. primiše oni od njih, kojim to radi obće poznatog siromaštva neobhodno potrěbito biaše. Lěpi doista priměr dobrohotna i milostiva sèrca, koje je najkrasnii ures svetjenika, pokazaše tim mlada bratja naša. Slava i hvala jim u ime onih, kojih srěću i blagostanje ovim darom pospěšiti odlučiše, naime mladeži duhovne i nemoćnikah biskupie.

Isti novomisnici razposlani su na slědeća města za duhovne pomoćnike, naime: k sv. Šimunu Fuks Mihail; u Moravče Galović Franjo; u Gradinu Mračić Marko; u Peteranac Nagel Friderik; u Veliku Ribić Petar; u Kutinu Sorg Vilelmo; u Šišinec Šnap Konrado; k sv. Barbari nad Križovljanih Švelec Vilelmo.

Stěpan Mojses, upravitelj. — *Stěpan Muzler*, urednik.
Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

BROJ 2. — TEČAJ 1.

U SUBOTU 13. SĚČNJA 1849.

List ovaj izlazi svaku subotu na cělom arku.

Cěna mu je za domaće 4 — za vanjske 5 for. u sr. na cělu godinu.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvèrt god. kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod duhovnog stola ili kod uredničtva. Predbrojenje prima se svendilj kroz čitavu godinu.

Katolički list zagrebački.

Odkuda dohode revolucionarna gibanja našega věka?

Nisi Dominus aedificaverit domum, in vanum laboraverunt, qui aedificant eam. Nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat, qui custodit eam. (Ps. 126, 1.) Godina 1848. prošla je u ponor věčnosti. Doista znamenita godina! Dogodovština pokazuje nam vrěmenah, punih dogadgjajima, koji preinačenje mnogih prastarih odnošenjah za sobom povukoše. Nu što je inače u pol stolětja bivalo, to se sada za godinu danah sbilo. Sva razměrja sliku svoju, od věkovah dobivenu, proměniše; mnogo je jur razvaljeno, a mnogo još razorenje izgleda. Pa što je čudnovito: što su upravitelji dèržavah dugotrajnim trudom, velikim troškom, izkustvom i učenostju postići směrali; to ti im baš naopako izpade; što su ukloniti htěli, i mislili, da je uklonjeno, toga eto u izobilju imade, kao gorkoga ploda dugog zaludnog poslovanja. Vladaoci ponašahu se s ljubavju narodah svojih, koju steći nastojahu, i da ju stekoše, tvèrdo biahu uvěreni; nu eto město ljubavi vidiš samo nezadovoljstvo, nepokornost prama njihovim uredbam, zametavanje njihovih zapovědih; težki ukor svega života njihova. Puno su vladari govorili o usrěćenju svojih narodah, o povekšanju narodnjega bogatstva, o unaprědenju tèrgovine, zanatah, poljodělstva i znanostih. pak su to sve rado i iz sèrca govorili; a koji su plodovi njihovih nastojanjah? Narodi osětjaju, da im je nepovoljno, da su nesrětni, da su ugnjeteni; nužda se je razgranala, kao do sad nikada, pa je i do sad nepoznani stališ, naime proletariat, i pric nepoznanu ideu porodila, naime kommunizam. Dèržave su osiromašile; dèržavni dugi narastoše za 33 godine obćenitoga mira do nevěrojatne veličine. Narod je ubog; a blagu u ruci bogatara nije stanka; jer koi danas uznešeno na blagu svome stoji, toga sutra nesrětni kakvi slučaj čini prosjakom. Poljodělstvo je u mnogim dèržavama u cvětu, svaki pusti komadić pretvoren je u plodovitu zemlju; polje obilnim i plemenitim sadom rodi; a pri svem tomu malo se koi seljak po svu godinu pšenicom ili ražju hrani, ako korun, a u nas osobito kukuruz i proja neurodi, a ono veća čest naroda s gladom se bori. A šta je od zanatah i tèrgovine? Gladni poslenici sad ovdě sad ondě čitave vojske proti sebi dižu i kretju. Čopori bezposlenih zanatliah klate se po svih dèržavah od nemila do nedraga, dočim gomile prosjakah obsědaju ulice i kuće jurišaju; fabrike odpuštaju svoje poslenike, makine im počivaju, tèrgovci sve redom propadaju; čini se kao da je sve tèrgovačko obćenje zamèrlo. Znanosti su podignjene, javno obučavanje do najvišjeg stepena dotèrano; a „prosvětjeni“ već sami sebe nerazumiju, kao i graditelji babilonskoga torna; a děca pokle bi pet do šest godinah učionice polazila, od samog nauka o obćoj i domaćoj dogodovštini, o prirodo- i zemljopisu, o prirodo- i jezikoslovju, i Bog zna, što sve ne, jedva znadu koju štampanu knjigu dobro čitati. Pravdoznanstvo je na dostojanstvo pèrve znanosti posadjeno; sve je zakonima uredjeno i osigurano, svaki čin, svaki korak, pače i svaka rěč, izrečena ili napisana, sve je bilo pod sigurnim tutorstvom zakona; a eto sad skoro svud zavlada podpuno bezzakonje, te pošteni gradjanin nezna, kako bi do pravog svoga prava dojti mogao. Diplomatia za 33 godine mira tamo je směrala, da se sve razpre raznih dèržavah posrědovanjem okončaju, da se svi ratovi već u klici uguše: pa eto kudgod se obazrěš, sve puno rata, i nesamo dèržava na dèržavu, već ponajviše gradjanin na gradjanina. Vojska pomnjivo uvěžbana u svakoj vèrsti oružja, obikla strogoj pokornosti; eto osim austrianske (a ni ova nije sva čista) skoro svud suprotstavlja se svojim zapovědnikom, kad joj na um pade; za bune ugušiti obično se tudje vojničtvo u zemlju priziva, jer se domaćemu kod kuće ništa pověriti nemože; osim toga moraš ga mititi (povekšanjem platje) kao majka razmaženo děte.

To su dakle plodovi dugotrajnih trudovah, to poslědci sve vladarske mudrosti! Sva družtvena razměrja su poremetjena: nepokornost, opor podanikah, slaboća i bezsvětnost vladarah, kud pogledaš, ukazuje se. Cěla, iz vana doduše lěpo uredjena dèržavna sgrada hoće, da se odasvud razpadne, te prěti i graditelje svoje i stanovnike razvalinom zasuti.

Odkuda to žalostno i bezutěšno stanje? Pitanje ovo malo obširnie razmatrati valja; jer je danas dobar odgovor na njega dosta rědak. Graditelji zabaciše temeljni kamen, koi sam sgradu učvèrstiti kadar biaše; usudiše se bez pravoga graditelja kuću praviti, pak su u ludo radili. Nu nisu sami graditelji krivi, što im se kuća hoće da razvali, već i stanovnici kuće, veliko i malo, siromašno i bogato, svako svoj dio krivnje imade.

Nu pric nego pokažem, kako je svaki stališ svoje dopriněo, za porod današnjega komešanja, hoću da koren naznačim, iz koga je kukolj uzrastao, te danas toli gorkim plodom urodio. Isti je koren, iz koga već kroz trista godinah toliki kukolj u zapadnoj strani Europe podiže se.

Protestantizam obično kori katoličku cèrkvu, da je ona svemu zlu na zemlji kriva. Kao što je prikor ovi

bez temelja, isto tako temeljito nahodi katolik vrêlo mnogih zalah u protestantizmu; te upravo u njemu i ja nahodim vrutak svih skoro prevratah, kojimi se kroz 300 godinah dèržave uzkolebaše i razpadoše. Prikor ovi jest doduše težak; nu doista je na toliko istinit, koliko je katoličkoj cèrkvi učinjeni neistinit. Nevelim po tomu, da protestantički vêrozakon slêdbenikom svojim nalaže opor prama poglavarstvu, prevrat svega obstojećega, i rovarstvo; nu protestantizam se je iz opiranja i prevrata porodio; a životno njegovo načelo na isto směra. U protestantizmu za načelo služi: „u stvarih vêre neima auctoriteta; samo ono je istinito i dobro, što tvoj um tako nahodi; toga se dèrži." Načelo ovo nije samo vlastitost protestantizma, već mu je skroz i skroz bitje, i duša njegova. Načelo pako ovo nipošto se neda spojiti, pače protivno je svakoj izreki, zakonu, propisu i zapovêdi, što iz vana dohodi; te svaki, koi se istoga načela dèrži, samo one naredbe iz vana dohodeće primiti može, koje je prie sam umom svojim izpitao, i sa svojimi mnênji u suglasje stopio. U protestantizmu valja samo vlastiti auctoritet. Ovo ravno samo na bogoštovnom polju valja; nu životno ovo načelo obuzme cêloga čovêka, i probije, kao svako bogoštovje, u sva odnošenja puka. Vas način mišlenja obrazi se polag poglavitih načelah vêrozakona. A je li jedanput ovo načelo vlastitog auctoriteta um i sèrce protestanta zauzelo, a on više ni svêtovnog auctoriteta podnositi nemože, jer se s pravcem duha njegova nesudara. S toga i vidimo, da je protestantizam svuda začeo opirati se, ne samo protiva cèrkvi, jer je to naravno bilo, već i proti svêtovnoj vlasti. U onim dèržavama, gdê je on pobêdu odèržao i pèrvenstvo steko, vladari samo pod onim uvêtom na prestolu ostadoše, da se i sami novoj vêri priključe; koi pako toga učiniti nehtêde, taj je ili glavom platio, ili život svoj u prognanstvu dokončati morao. Tako bi u Englezkoj, tako u Švedskoj. Što je pako protestantizam vladare svoga vêroizpovêdanja na prestolu tèrpio, to je jedna od onih srêtnih nedoslêdnostih, kojih protestantizam srêćom više imade. Ovaj protestantički način mišljenja bez svakoga auctoriteta doslêdno porodi noviu philosophiu, kojoj je najvišji kriterium sve istine vlastiti um; a kao što je u obće philosophia temelj svih znanostih, tako je i ova protestantička, svakoga božanskog i cèrkvenoga auctoriteta lišena philosophia temeljom postala svega znanja. Katolici pako učiniše onu pogrêšku, da su stranom sve polje znanostih dobro dugo protestantom pripustili, stranom pako načelo protestantizma u katoličku znanost uvukli tako, da isto bogoslovje nije od njega prosto ostalo (Febronianismus, Hermesianismus). A što je bèrže ovaj bezauctoritetni pravac duha sve znanosti obuzeo; to su one bèrže sa učiteljske stolice prodèrle do puka, te su bèrzo opor proti svemu obstojećemu iznêle na vidilo. Tko su posvuda pèrvi junaci revoluciah? Nisu li tako zvani „prosvêtjeni," oni polu prosti a polu učeni ljudi, što izvana veliku izobraženost pokazuju, a praznog uma i sèrca svaki božanski i ljudski auctoritet osudjuju, i potepţaju. Ovi pako protestantička mnênja razprostiru medju prostim narodom. Neukomu ljudinstvu poznata je protestantička philosophia pod imenom tako zvane „prosvête;" a ova je već posvud u modi.

Nu, rekao bi tko, da su upravo katoličke dèržave u novie doba svoje revolucie imale, dočim protestantičke u miru ostadoše; a za dokaz navode nam se revolucie u Portugezkoj, Francezkoj, Španjolskoj i Belgianskoj. Odgovaram: da su upravo ove revolucie katoličkih zemaljah plodovi protestantizma; a što su ove dèržave istom u novie doba prevratile se, dočim su protestantičke dèržave već prie 200 godinah svoje revolucie prošle, to je poslêdica protestantizma. Ako je katolička Francezka jednoga od svojih kraljevah na stratištu pogubila, a ono već odavna to isto učiniše protestantičke dèržave Englezka i Švedska. Katoličke pako dèržave ostadoše od revolucie proste, doklegod proste biahu od protestantičke philosophie, t. j. tako zvane „prosvête." Obćenito je poznano, da je philosophia Voltairova i drugovah mu encyclopaidistah na koncu prošloga vêka revoluciu francezku porodila; nu i to je poznano, da philosophie svoje nisu oni sami iznašli, već ju iz protestantičke Englezke uzajmili. A u obće je historiom potvèrdjena istina, da su se katoličke dèržave tek onda u revoluciu uplesti dale, kada im vladari i učeni muževi novom philosophiom i krivom prosvêtom nadahnjeni katoličku vêru puka oštetiše, kada slobodno gibanje cèrkve prêčiti i „prosvêtu" svoju medju pukom razprostirati stadoše i razprostèrše. Tim bo je bogoštovna vêra puka ohladila, ćudorednost mu se izopačila, privèrženost prama vladarom razslabila, pokornost prama poglavarom popustila. Lažljiva ova prosvêta istom je kasnie prodèrla u katoličke dèržave*); jest pako u nje prodèrla, jer one s jedne strane čemeru put pregraditi nisu mogle, a s druge nisu htêle. A kad bi se otrov ovi jedanput uvuko, tad bi mu se u katoličkim dèržavama put do puka prokèrčiti morao; gdê toga u protestantičkim zemljama nikad od potrêbe nebiaše; i zato katoličke dèržave tek kasnie do revolucie dojdoše. A i nije lahki posao katolički narod do opora prama zakonito obstojećim uredbami dotèrati. Jer prie svega mora se upravo po protestantički cèrkva dèržavi podvèrći, po ovoj ugnjesti i u ovèršivanju službe svoje stegnuti; onda dèržava (t. j. njezini nekatolički upravitelji) odgojenje mladeži sebi prisvoji, te joj načela krive prosvête mêsto katoličkih ucèpljuje; cèrkvenih redovah, koji najveći upliv u mnênja puka imadu, broj se najprie obaliti mora, a poslê sasvim ukloniti; počitanje, koje puk prama duhovničtvu goji mora mu se oduzeti; neurednost života ne samo da se nekazni, već se i braniti mora; pak ako katolički puk ovim načinom vêre i ćudorednosti lišen, ipak još neće, da se užbuni, onda tudjih emissarah novci sgradu babilonskoga tornja dovèršiti imadu. Toliko truda stoji katolički narod do revolucie dotèrati; dà i nije možno, doklegod se narod svoje vêre i svojih svetjenikah dèrži. Vladari istinabog po ugnjetavanju cèrkve i monopoliziranju javnog obučavanja nesmêraju na revoluciu; al evo zaradi odpadničtva svoga kaznjeni su slêpotom, te i sami ponora nevide, u koi sebe i narode svoje sunovratiti hèrle.

Protestantička dakle tako nazvana prosvêta prodèrla je sve po malo u život narodah, te je pobuni i prevratu plodovito polje pripravila, nu ista kriva načela postadoše i pravilom vladah, a k tomu i katoličkih; i one su obilno sême prosipale, koje danas toli žalostne plodove donosi. Cèrkvi, kojoj sam sin božji naučanje i odhranjivanje narodah biaše naložio, služba ova jest oduzeta, i cèrkvom nêgda utemeljeni zavodi naučanja i izobraženja pretvoriše se u zavode, koji bi mladež za tako nazvane dèržavne svèrhe pripremati imali. Cèrkva bi doduše skèrbila bila, da ubitačni ovaj pravac duha, kojim tako zvani izobraženi

*) S toga se i potvara kat. cèrkva, da je protivnica prosvête; s toga se toliko i ponavlja potvaranje katolikah, da su „glupi" te su po Nêmačkoj već mnogi od njih i sami misliti počeli da je katolik već ex officio za glupost rodjen.

udariše, neprodre i do puka. Nu opaki duh vrěmena, „prosvětu," koja u modi biaše, i tamo razploditi htiaše děržava, htiahu „prosvětjeni." Zato děržava opet pravo protestantički stade cèrkvom upravljati, te izobraženje puka podupirati, jer, kao što vele, cèrkva i onako narod u gluposti uzdèržaje; cèrkvi dakle budu ruke svezane, da granice svoje prekoračila, te se u poslove děržavne upustila nebi. Jest istinabog cèrkva, po mněnju děržavnikah, na polje njihovo mašila se; jer si je děržava Bogom i pravom cèrkvi pripadajuće stvari prisvojila. I da nespominjem ugnjetavanje cèrkve u protestantičkih děržavah, obazrimo se samo na katoličku Austriu. U njoj je cèrkva više stegnjena, nego u nijednoj dèržavi protestantičkoj. I prem da je austrianska vlada uvěk starala se za uzdèržanje katolicizma: ipak to nije s drugoga uzroka činila, nego što je katolicizam kao tvèrdi bedem proti revolucii smatrala, te se je njime kao uzdom služila, kojom bi puk po volji stezati mogla. Ista vlada smatrala je cèrkvu kao ustav dèržavni, kao dèržavnu cèrkvu; te s toga ogleda cèrkva ni koračiti nije směla, bez da bi si prie u kome bureau-u dèržavnih činovnikah premilostivo dopuštenje izmolila. A da je do toga u Austrii došlo, postarao se je Josip II. sa svojim upravo protestantičkim philosophismom; na biskupske stolice i cèrkvene časti postavljahu se obično samo takovi ljudi, koji su se svemogućtvu dèržave klanjali, koji su pripravni bili, sva prava cèrkve šuteć izdati u ruke bureaukratie. Cèrkva tako stegnjena, nije da bogme mogla preprěčiti, da otrov revolucionarnih načelah neprodre u svu massu puka. A dočim su katoličke vlade tako postupale, punim pravom pitati se može, kako l' da je cèrkvi katoličkoj medju protestanti bivalo?

To sve dokazuje: da su dèržavne vlade ponajprie, ponajviše današnjemu meležu krive; jer one otrov krive „prosvěte" same primiše, za razprostiranje njegovo revno se pobriniše; i opor cèrkve proti svemu tomu, po ugnjetavanju svome, paralisiraše.

Drugi dio krivnje spada na naše zakone, i ovèršitelje zakonah, činovnike. O zakonih ću samo to napomenuti, da, buduć u duhu kèrštjanstva nisu sastavljeni, istim duhom i nedišu; ima ih bezbrojno množtvo; te su si često protivni, češtje nerazumljivi, te ih pravnici na sve krajeve raztezati mogu. Najveći zlotvori ostaju polag njih bez kazni; a pošteni gradjanin mora si pravdu za velike novce kojekuda kupovati tako, da često voli svoje pravo pustiti, i u krivca nedirati, nego da se u nesnosive troškove zakopa. K tomu još često dolazi prezirajuća oholost gospode naprama prostaku, njihova obće poznata bezbožnost i razuzdanost života. Pa to sve kako nebi porodilo u sèrcu prostoga naroda mèržnju zakona i zakonotvorstva, i ovèršiteljah zakona, mèržnju i nepouzdanje, koje jedva čeka dobru sgodu, da živim plamenom bukne. Prosti narod bi sirotinju svoju još podnio; jer je po težkoj globi od dětinstva siromaštvu obikao; nu samosilje činovnikah, bureaukratizam i tutorsko nadziranje svakog njegova koračaja porodi u njemu težnju za slobodom, to jest: po njegovom smislu težnju za bezzakonjem. Nu niti puk isti nije prost od sve krivnje. Jer je odmetnuo se od stare svoje věrnosti i poštenosti; věri svojoj nije više privèržen od sèrca, već od običaja; posvud traži najprie carstvo toga světa, a božje misli kao privagu primiti. K siromaštvu svome je više od polovine sam dopriněo po razbludi, po himbenosti, po razuzdanom životu; kèrštjaninu toli potrěbite krěposti zatajenja samoga sebe nepoznaje; prekoměrno hlepeć za boljim, živi u nezadovoljstvu, te se laglje dade ravnati onomu, koi mu u slobodi zemaljsku srěću lažljivo obećaje, nego svome duhovniku, koi misao njegovu na věkovita nebeska dobra upravlja.

Ali zašto se duhovničtvo nije postaralo, da věrozakon sèrcu naroda omili? Věra bi narod sačuvala bila od razbludnog užitka; ona bi mu staru vèrnost i poštenost opet u sèrce zasadila; ona bi ga u pokornosti uzdèržala prama zakonitoj, da kako od Boga postavljenoj vlasti; ona bi ga naučila bila nevolje ovoga života ustèrpljivo podnositi zaradi Boga. Jest duhovničtvo u tome takodjer puno skrivilo; jer da bude duhovničtvo gorljivom revnosti nadahnjeno za slavu božju, za bogoštovje, za spasenje ljudih; da bude duhovničtvo ljubav medjusobnu i ljubav pověrenog si stada gojilo; da bude zatajenju samoga sebe, preziranju světa i marljivomu nauku bolje obiklo, — to danas narod nebi onakov bio, kakov zbilja jest. Nu i to ovdě mukom mimoići nemogu, da duhovničtvo nije samo krivo, što nije pravim duhom nadahnjeno bilo; jer takovoga svetjenstva „duh vrěmena" neće da imade, i nigda nehtěde imati. Što je koi duhovnik u vinogradu gospodnjemu revnii, to mu se više zaprěkah od ozgor stavlja. Da se Isukèrst sam danas u kojoj dèržavi pokaže, dèržavna vlast bi mu sigurno i propovědanje i čudotvorenje zabranila; a mnogi duhovni stolovi bi mu majorem prudentiam pastoralem, et in zelo temperantiam preporučili; a rado da bi ga i gensdarmi pod stražom pratili, te kao poglavicu Jezuitah i Liguorianah iz svih europejskih dèržavah protěrali. Jest doista dèržava dobro se pobrinila, da duhovničtvo nebude, kako bi moralo biti; a brinut će se i u naprědak, ako cèrkva u stališu ugnjetenja ostane, kao što je do sad bila; jer kako bi cèrkva za koju godinicu mogla izagnati světskog duha, koi se kroz tolike godine u dèržavnimi zavodi mladeži ucěpljuje. Cèrkva, koja pod tutorstvom dèržave stenje, neće si lahko boljega duhovničtva odhraniti moći. Nu pri svem tomu bi duhovničtvo ipak puno više dobra dělovati moglo, da se u bratskoj ljubavi uzko složi, te odbacivši nazlob i nenavist medjusobno se podupire, i savětuje, i podučava i poboljšava. Nu toga je dosad malo medju duhovničtvom bilo; a tomu je ono samo krivo.

Tako je svaki stališ svoju čèrticu prineso za poroditi današnje okolnosti; najprie vladari primajuć i razprostiruć protukèrštjansku laži-prosvětu i ugnjetavajuć cèrkvu; zatim učeni uvadjajuć opaka načela u znanosti, a kroz nje u život; dèržavni činovnici sa svojim bureaukratizmom; puk po zanemarenju věre svoje; duhovničtvo po svojoj mlačnosti. Bez dvojbe će svaki stališ po měrilu krivnje svoje i dostojnu nagradu primiti; pače je pedepsa jur ondě nastala, gdě je najviše sagrěšeno.

Nu sad se pita: kako da se poremetjeno stanje popravi? Nećutim se ravno pozvana, da predložim srědstva, kojimi bi se svět popraviti imao; nu o tome sam tvèrdo uvěren, da samo katolička cèrkva pomoći može, pomoći hoće; jer velika ona socialna pitanja, koja današnji svět ovako silno uzdèrmaše, samo u njoj pravo svoje rěšenje nahode. Veleumni muževi, koji su metež ovaj jur odavna predvidili; ujedno su i to vidili, da samo u cèrkvi i od cèrkve pomoći imade; a i jest stalno, da samo cèrkva imade moćni onaj exorcizam, kojim se opaki duh věka našega izagnati dade. Nego tad cèrkva nesmije pod tutorstvom biti, kao do sada; nesmije dèržavi kao pokorna službenica podčinjati se; jer samo uz podpunu slobodu cèrkva moć svoju razviti, shodna srědstva iznajti i uspěšno ih upotrěbiti može. Cèrkva odgaja i uči članove dèržave, i čini od njih pokorne gradjane; cèrkva se brine za dobro dèržave i njezinih gradjanah. Zato dèržava neka

štiti ne cèrkvu, već uda njezina, službenike njezine, jer su gradjani i podanici dèržavni; cèrkvu štititi dèržava nemože; jer kad ju hoće da štiti, tad postaje ugnjeċiteljica njezina. Cèrkva je godine dětinstva svoga odavna prevalila; netrěba joj tutora. Neka se već jednom oprosti dèržava s onim nepouzdanjem, što je osobito od trista godinah prama cèrkvi gojila; neka pusti, da si cèrkva kod svoje kuće uredi, što i kako joj drago; pa će biti dèržavi na korist, cèrkvi na spasenje, a Bogu na slavu.

(N. Sion.)

Glas u svoje doba.

O tekućem stolětju mnogo se u javnih sastancih sbori, da i u podosta učenih knjigah ljudi pišu: da je věk izobražavanja, věk prosvěte; — dapače u najnovie doba iznenada iz utrobe svoje „slobodu, jednakost, bratinstvo“ — kao iz pepela feniksa — porodi. Ovaj izvanredni nenadani dogadjaj čitavu skoro Europu uzdèrma, i nebrojene iz duboka sna probudi. Sve što čistim domorodnim duhom diše, sve na junačke skoči noge, te se marljivo latja posla, priugotavlja prikladno orudje, kojim zastarělu hèrdju pèrvašnjih věkovah osvětlati, a staro odělo s novim zaměniti naměrava; — traži pomnjivo priměrnu gradju, da čvèrsto i nepoběđivo stanje sazida.

Krasni i milozvučni su ti glasovi — lěpe želje — slavna priprava; samo valja onim, kojim taj vele mučni posao narod i domovina pověri, prie svega pobrinuti se za krěpki i neporušivi temelj; jer bez ovoga ma kèrvavim znojem sazidana politička sgrada mora da se opet — prie ili poslě — žestokom burom vrěmena uzdèrmana osakati ili posve sruši. — Za naći stalnu tu pećinu mudri zakonotvorci su si u svako vrěme glavu razbijali, polag svega ipak neumornog nastojanja ponajviše na pěsak nagaziše. — Pitat ćeš me po svoj prilici ljubopitni čitatelju: gdě je ta sakrivena dragocěnost — gdě neoboriva stěna — na kojoj bez straha graditi valja? Evo ti je mili brate, — věrozakon. — Prigèrli ju sa prave strane, pa ti neće — duše mi — trudovi u zalud biti. Jer gděgod zlatno sunce věrozakona dèržavu razsvětljiva, ondě i sladko voće sloge, mira i ljubavi u obilju raste; u protivnom pako slučaju, gdě se blagi njegovi traci za magle sakrivati počimlju, postane večer — nastane tmina — pa onda jao i pomagaj dèržavi — jao domovini onoj!!! — Poznali su dobro, poznali tu dobrotvornu kopču zakonodavci najstariih časovah po imenu Mojsia, ini proroci i kraljevi žudinski; dà isti pogani kao Likurg, Solon i ostali, znali su ju umětno u političke zakone upletati. Uslěd toga već tri sto godinah prie narodjenja Isukèrstova věšto je opazio mudri Aristoteles: „da si čověk laglje u zraku gradove bez temelja, nego dèržavu bez věrozakona predstaviti može.“ Věrozakon zaisto je duša političkog těla; ako dakle ona samo tinja ili sa svime ugasne, ovo mora se svakako bez traga razpasti. To je bělodana istina tako, da nikakva dokaza netrěbuje. Pitanje se nam samo nametje: koi da věrozakon priljubimo — ja li samim naravnim umom — ili očitovanjem pribavljen? Mnogo se o tom predmetu sadašnje vrěme u raznih krugovih pogovara, dapače gděgdě i do žestoke prepirke se ista stvar dotěra; kako bilo da bilo, ja se u duboko razglabanje rečenoga pitanja upustiti neusudjujem, već jedino pred oči stavljam ti, blagorodni štioče, malen i povèršan obris ćudorednosti iz oba vrutka cèrpljene, pa onda sudi sám, na kojoj strani čistja voda spasenja teče.

Mimoišavši manje znamenite narode pèrvašnjih stolětjah povirimo samo bistrim okom u historiu Gèrkah i Rimljanah, te nepristrano motrimo njihovu dosětljivost, obèrtnost, umětnost i duboku učenost, pa ćemo se sigurno zapanjeni toj razboritosti čudom čuditi. Polag svega toga ipak smělo tvèrditi mogu: da niti izobraženi, niti prosvětjeni nebiahu. Komu nisu poznana iz starožitnosti njihove — za věrozakon učvèrstiti i ćudorednost razprostraniti nespretna — kojim se sada grohotom smijemo — srědstva, ta isti njihovi drugi bogovi Sokrates, Plato, pohvaljeni Aristoteles, Cicero, kojih umotvore inače visoko cěnimo, o věrozakonskom i ćudorednom pojmu tako daleko na stranputice zabrazdiše, da je i mi sa sažaljenjem pomilujemo. Ako se dakle niti ovi mudraci divnim svojim umom na stepen savèršenstva popeti nemogoše; hoćemo li je mi i narod naš u toj struci istim putem hodeći nadkriliti?? Nipošto! — Ova uvažavajući može li tko té — drugčie glasovite narode izobražene, može li prosvětjene nazvati??

Posve drugo ponjatje o bogoštovanju, o ćudorednosti božanski naučitelj Isukèrst u sèrce čověčansko ucěpi. — On došavši s visine nebeske i opreděljivši vèrli način bogoštovja, čověku za jezgru praktičkoga života postavi „Ljubi Boga vèrhu svega, a iskèrnjeg kao samog sebe.“ — Dalje u krasnoj slici mu Boga kao otca najboljeg, koi ga u svih nezgodah življenja sa milostju svojom sprovadja, predstavi; predoči mu ga i ujedno kao pravedna nagraditelja, koi nepazeć na osobe svakome priměrnu dělima plaću dati hoće; razloži mu tanko i prosto dužnosti prama stvoritelju, bližnjemu — bio on ma kojega mu drago věrozakona — i prama samomu sebi. — Na dalje pošto bi svakome stališu svoj dělokrug i dužnosti naznačio — naloži podložnikom dobrom i zlobnome poglavarstvu savěstnu pokornost izkazati, i to ne radi straha već poradi Boga. Svojim božanskim naukom učini dèržavljane sklone na najveća požèrtvovanja za domovinn. Rěši zagonetku, u kojem smislu „slobodu, jednakost, bratinstvo“ uzeti mora, — tko sebe i narod izobraziti i prosvětiti, a svoju domovinu usrěćiti želi; rěčju pokazà, bi reć, pèrstom jasnu stazu vodeću uprav k savèršenom sjedinjenju s Onim, iz kojega svemoguće ruke proizidje. Napokon poklě bi spasonosne ove nauke vlastitimi čini svakom prigodom potvèrdio bio, svèršivši zvanje i tèrpku zadaću svoju na križu, slavodobitno na desnicu otca svoga nebeskoga povrati se. — Toliko za sada. —

Ako Bog dade, opet ćemo se, mili čitatelju, na širjem polju u drugoj oděći na skoro sastati, s Bogom.

Bèrdovčanin.

Indifferentizam prěd prisědnim sudom katoličke kritike.

U někom gradu Němačke u prostranoj dvorani muze umětnice poseo je tako zvani prisědni sud katoličke kritike iz višjih odličnih i nižjih pučkih članovah sastojeći, da izreče svoj pravedni sud nad obtuženim indifferentizmom ili nehajstvom nabožnim.

U srědi poda zauze město predsědnik; s desna javni tužitelj, a s lěva sudbeni bilježnik.

Na jednoj strani dvorane sěde na više klupah porotnici (Jury) sastojeći iz sviuh urednikah katoličkih listovah i časopisah, a med njima se nalaze mnogi odlični književnici i vèrli borioci věre nama po Bogu očitovane. Mnogim se jošte vide na opravi zamèrljane znamenke, kojimi su ih književni zavoditelji i upletnici napadali, da je o vèrlini svejednakosti věre obsvědoče. Medjutim baš ova znamenja priskèrbila su im još veću i mnogobrojnu privèrženost obćinstva.

Naproti zakletnikom sědi obtuženik imenom „Indifferentizam,“ dobro širok děčak sa plosnjatim licem. Dobra je izgleda, umiljat, něšto polěpšom oděćom oděven. Lične čèrtice vide se hladne, te bezskèrbnost i nehajstvo očituju. Zato i sasvim mirno cèlu skupštinu motri, u najvećem nehajstvu svoju burmuticu pèrstima prevraća, i tiho si pozvižduje pěsmicu: „'S ist mir Alles eins“ (meni je svejedno —). Prědsědnik mu to zabrani, opominjajuć ga, da se sěti, gdě je, te da se pristojno i uljudno vlada.

Galleria je dubkom napunjena, a prěd rešetkami stoje mnogobrojni slušaoci iz sviuh stranah světa, da se je čověk samo za nevolju ganuti mogao. U toj nebrojenoj množini ima medju katolici, polu- i četvèrto-katolici vèrlo mnogo světloboracah iz raznih okolišah, iz Karlsruha, Frankfurta, Lipska, Vratislave, Halle, Königsberga, Magdeburga; Bèrna itd., koji su iz iztrošenih od velike pomnjivosti licah sudeć, veliko udioničtvo za obtuženika osěćali

Prědsědnik, za uvěrit se o istovetnosti (identitas) osobe, postavi slědeća pitanja obtuženiku:

Prěds. Kako vam je ime?

Obtuž. „Indifferentizam.“

Prěds. Koliko ste stari?

Obtuž. „Sad sam u devetnaestom stolětju*).“

(Slušaoci čudeći se mèrmraju,)

Prěds. Kako je ime vašem otcu?

Obtuž. „Mammon.“

Prěds. A vašoj materi?

Obtuž. „Pùtenost (Sinnlichkeit), bližnja rodjakinja gospoje laži**).“

Prěds. Odkuda ste rodom?

Obtuž. „To neznam, zato se nikad brinio nisam.“

Prěds. Koja je vaša domovina?

Obtuž. „Domovinu imam svagdi ja,
„Svagdě jesam dobro znan.
„Kad na jugu sréća neprija,
„Na sěveru mi je stan.
„Veseo sam vazda svagdi ja,
„Ubi bene, ibi patria.“

Prěds. Kakvog ste zanata?

Obtuž. „Moj zanat je živěti i dati živěti; osim toga sam missionar.“

Prěds. Jeste li oženjeni?

Obtuž. „Nisam.“

Prěds. Kojeg ste věrozakona?

Obtuž. „Ja sam kèrštjanin, i dèržim se onoga: Promotri i propitaj sve, pak zadèrži, što je najbolje.“

Prěds. Kojeg ste pako věroizpovědanja?

Obtuž. „Ja nikakvu razliku nepoznajem medju věroizpovědanji; sve je to jedno, izpovědao tko ovu ili onu věru, svaka bo jednako k blaženoj věčnosti vodi.“

Sada zakletnici polože zakletvu: da će savěstno i s najvećom pomnostju izpitati razloge potvorah, koje se budu proti obtuženiku našemu — Indifferentizmu — navadjale, i da će sasvim nepristrani biti, tako, da nit će na korist obtuženika, nit cèrkve katoličke, koja tuži, obzir uzeti.

Kad bi se ostale po zakonu propisane formalnosti dovèršile, poprime javni tužitelj, urednik někog veoma štovanog časopisa, rěč, i stane u podugačkom zanimivom govoru razlagati pravednost tužbe. Buduć je svět tako uredjen, da sva načela, sa svojimi različnostmi i skrajnostmi u njemu uza sebe tèrpěti se moraju***), pravo bivstva (Existenz) obtuženiku posve zaniekati nije moći; nu tèrpljenje ovo mora biti razborito, i ne odviš popustljivo, osobito, kada lahko uviděti možemo, da bi ovo ili ono pojavljenje na duševnom polju dostojanstvo cèrkve oskvèrnuti ili spasenju njinih članovah škodljivo biti moglo. U takovom slučaju skèrběti se mora, da krivac nebude mogao škoditi i zajedno potrěbno je na pristalu kaštigu pomisliti. Javni tužitelj nastoji iz dogodopisnih dokazah pokazati, kako se je Indifferentizam u svako vrěme veoma smutljiv i opasan pokazao, i kako je baš on najžalostniim dogadjajom u cèrkvenoj pověstnici, po razprostranjenju někakvog nevaljanog i ništetnog izjednačenja, uzrok bio, što i u najnovia vrěmena kod Rongeanah viděti možemo. Da najopasnii neprijatelj kèrštjanstva nije nipošto onaj, koi ludom i divjom silom sve prevratiti nastoji, kao to gg. Strauss, Bauer i Feuerbach učiniše, — takova bo protivnika, radi njegove běsnoće, kojom svoju bezumnost tvèrdi, nitko se neplaši, već mu se svaki ogiblje, i tako bude neškodljiv, — nego, da najpogibeljnii nepriatelj kèrštjanstva je onaj, koi pod krinkom pravednosti i poštenja stazu svoju nastupi, dočim od prave na istini věre utemeljene krěposti ništa znati neće; koi vazda o někakvoj razboritoj slobodi pripověda, dočim najsvetie i najspasonosnie kopče razrěšiti se tèrsi.

Javni tužitelj predade sada popis svědokah potvore sudbenom bilježniku, a ovaj ga na glas pročita. Neizměrna množina muževah iz sviuh biskupiah i županah světa se najavi, da dadu svědočanstvo proti obtuženiku, kojih samo glavne točke ovdě ćemo navesti.

1. svědok. Ja potvaram Indifferentizma, da on ljudem iz sèrdca otimlje poznanje najsvetiih i najutěšiteljniih istinah, koje im jedine u srěći sègurna stalnost, a u nesrěći tvèrda podpora jesu; da pošto bi ljude tako oplěnio, nje u žalostnu i užasnu pustinju postavi, u kojoj im pod izlikom krasnog naprědka na město zdrave hrane pusto i netečno bilje nevěrnosti, a na město užitnog napitka smradno i čemerno vrělo bezbožtva podaje.

2. svědok. Ja vidim u Indifferentizmu nesnosnu netèrpljivost (intolleranciu). Med ima na jeziku, a u sèrdcu jed; navěšta obću tèrpljivost, a neugasivom mèržnjom progania sve one, koji njegov stěg neslěde.

3. svědok. Indifferentizam razkida jed'ni najčvèrštji vez, koi pokolěnje čověčansko sjedinjuje, buduć on jedinost věre, i jedinost u bogoštovnom uvěrenju prezira i izsměhava, i pod izlikom, da će je sve u jednu sveobću i slobodnu cèrkvu uvesti, sve je razděli, raztèrga i raztepe.

4. svědok. Ja odajem Indifferentizma kao smutljivca mira i ljubavi obiteljske. Gdě je prie cěla obitelj složno se Bogu molila, složno prěd jednim istim žèrtvenikom klečala, i u pobožnom jedinstvu temelj prave kućne sloge uživala; ondě je on sěme nehajstva za istine i život věrozakonski med nju baci, i tako svadju, uzajemno nepriateljstvo i nemir u obitelj uvukao.

5. svědok. Ja osudjujem Indifferentizma kao početnika toli čestih u naše vrěme samoubojstvah. On věru na sva uzvišenia uguši, svaku bo věru za jednako dobru, a time i jednako zlu dèrži. Pak kad potom čověku zemaljski život dosadi, a budućega sègurnost izgubi — što mu preostaje drugo, nego smèrt?

6. svědok. Indifferentizam je uzrok nećudorednosti. Ja sam bogomoljac (Pietist) iz Königsberga, i nisam katoličkoj kritiki veliki prijatelj; ali pošto je ovaj obtuženik bogoštovno nehajstvo u našem gradu tako daleko dotèrao, da već ima u njemu do dvě sto i sedamnaest ne-

*) Gen. 3, 1. 5. Matth. 10. 14. 15. Matth. 12, 30. Matth. 13. 14. 15.
**) Matth. 13. 22. Luk. 8. 14.
***) Matth. 13. 30.

zakonskih družbah, svaka sa četvero, petero děce, s toga sam ja za to, da pravednoj kaštigi neuteče.

7. svědok. Indifferentizam je uzrok krivih prisegah i věrolomstvah, jer komu je svaka věra od iste vrědnosti, njemu nije nijedna dovoljno istinita, za da mu kakovo strahopočitanje prama svetosti i istinitosti božjoj, i prama božjim věčnim sudom u sèrdce usadi.

8. svědok. Ja obtužujem Indifferentizma, jer ljude glupe i kratkovidne čini. Što im otajstva života objasnuje, ono sumnjiči, i od onoga je odvraća, i uputjuje ih na jedini vlastiti um, koi ipak sam još veće objasnjenje potrěbuje.

9. svědok, Gospodine predsědniče! Vi znate, da ime „slobodno izpitivanje“ dvě sestre nose. Jedna ostala je našoj skupnoj majci, sv. cèrkvi věrna, i buduć kao poslušno děte pobožno i mirno živi, od nas se štuje i časti; — druga pako bila je oporna, tvèrdoglava, neposlušna i tašta, i nehajeć za prepověd ostavila je roditeljsku kuću. Zato bilo je prepověđano věrnim š njom občiti. Indifferentizam nije mario za ovu prepověd, već se je vazda za njom krao tvèrdeći: da se š njom bolje zabavlja, i kod nje više nauči. Ja sam ih više putah vidio, kako se izpod ruke vodiahu i sumljiva shodišta dèržahu.

10. svědok. Ja sam iz Švajcarske. Ovdě je Indifferentizam u ime slobode věre i savěsti moju subratju iz samostanah protěrao, gdě se baš u slědstvo ovog imena bratja sjediniše; u ime slobode věre i savěsti oboružao je dobrovoljne čete proti onim, koji se otom slobodom věre i savěsti poslužiti naumiše. Indifferentizam je dakle licuměrac i lažac.

11. svědok. I ja ga potvaram za lažca. Pod izlikom, da će katoličku věru u svojoj apostolskoj čistoći povratiti, razprostranio je nevěrstvo Ronge-a. A dok je osnove kovao za uništiti cèrkvu katoličku, navukao je krinku katoličkog kèrštjanina, i čim je stao razorivati jednoimenu cèrkvu, pretvarao se je, kao da će iz ništetnog nevěrstva sveobću cèrkvu podići.

Čim javni tužitelj svoju dužnost izpuni, poprime rěč branitelj govoreći: Mnogoštovana gospodo! Akoprem sam se kroz cělo vrěme věćanja ne malo starao, da nedužnost obtuženika iznadjem i time predlog za njegov odpust učinim, nije mi ipak to za rukom pošlo, takov bo je sadèržaj stvari, da se obtuženi čistom savěstju za nedužna proglasiti nemože. Istina potrěbuje odpèrto svědočanstvo, a pravica neda se sapeti. Što za obtuženika učiniti mogu je, da sudce umolim, da na njegovo zlo odhranjenje i bludna mněnja obzir uzmu; jer da je on hotimce i znajući zlo radio, dokazati se polag moga mněnja neda.

Uzmite samo to na um, gospodo! „Mammon“ mu je otac, „Pùtenost“ mati, a bližnja rodjakinja „Laž.“ Što može, molim vas, iz ovakove družbe dobra izaći? Kakov spasonosni upliv može ovakovo rodbinstvo imati? Trulo dèrvo neće nikad dobra sada prinesti, voće od stabla daleko nepada. Obtuženik veoma ljubi svoje roditelje; i odovuda se već mnogo u njegovih činih i poduzetjah razjasniti dade. On je iz same prevelike ljubavi prama roditeljem fàlio. U ostalom su samo bludna i kriva mněnja, ne pako pozornost i navlašna nakana, koja ga zavedoše; dà, često ga je i koja dobra nakana na razne čine nukala; ja ću vam to dokazati. Što se najvećma obtuženiku predbacuje, jest, „da je on bogoštovni život razcěpao i podkopao,“ — ovdě moram vas pozorne činiti, da je on to iz same ljubavi prama čověčanstvu učinio. Indifferentizam neuklanja se cèrkvi, kao da je bezbožan, već samo svoje zdravlje čuva. On se najvećma boji prehladjenja, i drugih nevoljah, pak zato valja da ima pokritu glavu. Ta kako lahko čověk hunjavicu, nazebu i glavnu bol dobije, ako gologlav na procesii ili u cèrkvi mora biti. Što rad neklěči, odtud se vidi, da čistoću ljubi: neće on da kolěna okalja u prahu i blatu. Istina je, Indifferentizam po lětu često cěle noći u krasnih perivojih ili kod skladne i ugodne muzike gologlav sprovodi; kadkada se i na plesu u sjajnih dvoranah ugrije, gdě prozori i vrata širom otverena stoje; ali ovaj propuh nije tako škodljiv, kao je zrak cèrkveni.

Još je jedan važnii uzrok, zašto se Indifferentizam cèrkvi uklanja, a osobito pobožno življenje netèrpi. On se naime boji, da se nebi od postojane prevelike pobožnosti prenapeo, ili — dopustite da kažem — da nebi poludio. Ako na obzir uzmemo, da je duševno zdravje najveće dobro, nemožemo Indifferentizmu zaměriti, ako běži priliku svakoga mogućeg poludjenja. Uzmemo li na um vèrsti poludjenja, to ga možemo po duhu vrěmena sudeć, razděliti u slavno i bezčastno. Tako n. p. slavna biaše ludost mathematika Mayera Hirscha, kad bi razmišljavao mogućnost uglastog kolobara; slavna smutjenja su nadalje ona, koja iz prevelike ljubavi ili slavohlepja iz neuměrenog pitja, iz nenavisti ili straha (osobito u Němačkoj) od Jezuitah postaju. Duh vrěmena zove ova smutjenja slavna, jer sva više manje očevidni predmet za razlog imaju, ali protivno, promislite samo, štovana gospodo, bogoštovje (Religion), je li ovo moći rukama pipati? Spada li ovo u krug mišljenja i činjenja razumnog i mudrog světovnjaka? — Nipošto. Dakle nemože niti slavno biti, ako bi se tko radi bogoštovja smutio.

Do sada sam pokazao, da je Indifferentizam mislio, da on mudro i razborito děluje, dočim je namišljenom svojom mudrostju razrěšivao i upropastjivao život bogoštovni, a sada pokazat ću vam, da mu je i ljubav prama čověčanstvu na to velika ponuka bila. Potvara se obtuženik, da je on, nemareć zato, što slobodu věre navěšća, štovanju svetih ostatakah (Reliquien), hodočastju (Wallfahrt) i bratovštinam se protivio; to je istina, ali to on iz ljubavi čověčtva učini; Indifferentizam vidi baš u ovih trih pobožnih dělih najkratji put k bogoštovnoj prenapetosti, a osobito u hodočastju postavlja uzrok kućnog zlostanja. Tko će mu dakle za zlo primiti, ako je svimi mogućimi srědstvi ljudstvo od hodočastja odgovarao? Štovanju svetih ostatakah kao takovih se on nipošto neprotivi; jer očito kaže, da je rudež vlasih, uspomene listove, pèrsten ili što drugo, što od naših milih i dragih imamo, slobodno cělivati i u poštenju čuvati, on takodjer kaže, da se daska, na kojoj Napoleon ili koi drugi moćan vladar ležaše i sědjaše, svakako za uspomenu čuvati može, da se slika ili koje dělce glasovitih umětnikah, kao n. p. Göthea, Schillera, Wielanda, Uhlanda i drugih noviih i stariih umětnikah spraviti, i na čistom čuvati imaju; — samo sveti ostatci, koje su od kakove bogoštovne znamenitosti, nesmědu se štovati i častiti, to bo bi ljude upravno iz naravne njihove trěznosti, do pobožne ludosti zavesti moglo.

Tako se ima i sa hodočastjem. Ostavljajuć sada pogibel smutjenja, činim vas samo na gospodarstveni kvar pozorne. Tako seljak ostavi kuću i dvor, polje, štalu i vèrt, slabo obuven ili bos, po prahu i vrućini malom hranom hodočasti udaljena města, i tamo revno klěči i moli, dočim bi kod kuće komad zlata zaslužio. Da li to može Indifferentizam sin „Mammona“ i „Putenosti“ mirnim okom bez gnjeva gledati? A može li biti, da bi on seljaka samo na grudu zemlje ograničio? — to bi svakako bilo

gadno robstvo; — ne, to on nemože! Indifferentizam, koi sam rado na zabavne puteve ide, u toplice, perivoje na deklamatorne ili muzikalne zabave, na uspomene svečanosti i t. d. i u daljna města putuje, nemože niti seljaku ovakove okrèpljive šetnje zaviditi, oli jošter zabraniti; samo neka běži pogibel prenapetog i ludog bogoštovja, a potom pogibel razsipnosti. Ako želi seljak odmor ili kakovu zabavu imati, misli Indifferentizam, — neka ide na bližnja posvetila cèrkve, sajmove itd., neka tamo pleše i pije do volje. Pak ako se i malo utrudi, to ipak nije toliko, koliko jedno onakovo hodočastje. Vidite dakle, mnogoštovana gospodo, da samo čověčnost i ljubav čověčanstva biahu onaj jaki nagon, koi ga kad kada prisili, da se svomu poduzetju — naime slobodi věre — izněvěri, te kako sudbena acta kažu, bogoštovni život rušiti stade. Ovu čověčnost mogli ste opaziti i u njegovih rěčih i spisih. Dosta mi je napomenuti vas samo na ono veliko Triersko hodočastje, da se o istini stvari uvěrite. One nebrojene katolike, koji su na město gospodinovo hodočastili, nazvao je velikom nježnostju samo neznalice, tupe ljude, zaslěpljene katolike, ili najviše licuměrce i pogane. Jeda li se je mogao blažie i nježnie izraziti? Dopustit ćete mi dakle, da ova blagost i nježnost njegovih izrazah samo od prevelike čověčnosti dolazi.

Što se tiče mněnja Indifferentizma glede bratovštinah ova se iz sudbenog izpita njegovog lahko razjasniti dadu. Glede toga kaže obtuženik slědeća: „Kako je moglo pametnim ljudem na um pasti pobožne bratovštine zakladati?! Kao da bi ove kakav smisao imale! Ja ravno poznam razne bratovštine ili družtva, kao pijancah, svadljivcah, ogovorljivacah, kartašah, prosjakah, dangubah i druga družtva bratje i subratje, koji se čašom vina pobratiše; — ali pobožna, bogoštovna družtva nikako se sa naravnim tečajem stvarih neslažu, i zato sam nje vazda pospèrdno bogomoljna, licuměrna nazivao.“ To ste štovana gospodo, i sami čuli; možete dakle njegova mněnja glede toga jasno si predstaviti. Obhod Indifferentizma sa raznimi malo prie pomenutimi družtvi naznačuje da kako veoma dobro njegov značaj polag onoga u Codexu populi: „Kaži mi, s kim obćiš, kazat ću ti, tko si!“ Nu nezaboravite gospodo, da on to samo iz dobre naměre čini. On vidi u ovih bratovštinah něšto proturazumnog, t. j. barem něšto takovog, što je sa njegovim razumom u protuslovju — naravno je dakle, da ih želi iztrěbiti. Ovdě opet jasno biva njegovo teženje za osloboditi i obraniti razum čověčanski. Od tuda se vidi, zašto je u Švajcarskoj bratju iz samostanah protěrao i dobrovoljne čete proti njima naoružao. Svakako bi se moglo ovdě opaziti, da je obtuženik prekèršio ovdě svoje načelo glede neograničene slobode věre, koju je tako strastno navěštao; nu ovo mu se čini slobodno, gdě je voda na njegov mlin, jer se dèrži onog latinskog: „Nulla regula sine exceptione.“ Što ćete dakle š njime? On nije bolje razumio. Bili ga pak radi njegove neznanosti oštro kaštigali? To ja za pravedno nenalazim. Onu kèrv, koju su dobrovoljne čete prolivale; onaj strah, tlačenje i nevolju, koja su bila poslědice onog kèrvavog boja: onu težku veliku žalost, koju su monaki i opatice svojeg prava i svojine lišeni pretèrpili, — sve je to Indifferentizam bez pakosti i navlašne tvèrdoglavosti iz same dobrote i nježne ćutljivosti uzrokovao. Koliko je moralo oduševljenje biti obtuženika za zdrav i nepokvaren razum, kad mu je malenkost i igrarija bila, obći mir cěle dèržave, blagostanje hiljade i hiljade obiteljih kao i zakonita prava samostanah i njihovih žiteljah jednim udarcem uništili. Divit se moramo, štovana gospodo, nad uzvišenostju njegovog „zdravog razuma,“ a osobito na strahovitom njegovom „slobodnom savěstju.“ (Radostni pogled i žubor medju slušaoci od strane světloboracah i radikalacah.)

Što obtuženik nije nagnjen Jezuitom, tomu su častna gospoda Isusovog družtva sama kriva. Zašto progonjaju svudar Indifferentizma, zašto se š njime tako nemilosèrdno bore, i nemilo ga obaraju?! Da su Jezuiti tèrpljivi prama njemu, to bi i on bio pram njima. Nu tako postade neprijateljstvo medju njima, pak ako je obtuženik svom razdraženom silom proti Jezuitom se borio, to on samo za svoju obranu učini. (Opet radostna dopadnost světloboracah.)

Onu potvoru, da se Indifferentizam svagdě uvodjenju milosèrdnih sestarah protivi, pod izlikom, da za ovim pobožnim zavodom i onaj Jezuitah na skoro slědio bude, ja samo mimogred napominjam. Jer s ovom izlikom, koja se kao pakostno i zlobno klevetanje tumači, obtuženik samo šalu zbija. Dobro on znade, da Jezuiti milosèrdne sestre neobhodno slěditi nemoraju, drugče bi to n. pr. i u Trieru biti moralo, gdě zavod milosèrdnih sestrah jur od godine 1811. obstoji, a zavoda Jezuitah jošte i danas tamo neima. Kako rekoh, Indifferentizam sam nepriznaje ovaj svoj razlog kao valjan, već hoće, da se kao šala uzme. Ako li je tko tako lud, pak se dade otom šalom u bludnju zavesti, — a onda se on raduje, što je šala njegova svoju svèrhu postigla. Istinabog, naš krivac netèrpi milosèrdne sestre, jer je pobožan i bogoljuban zavod, to pako je cěla njegova krivnja. Věštinu i vèrnost ovih Bogu posvetjenih děvojakah priznaje on sasvime, i ako bi kada obolio, tako bi on za stalno samo ovim pobožnim děvojkam sebe povèrio.

(Konac će slěditi.)

Směsica.

Život duše.

Život se samo ondě nahodi, gdě je světlosti. Život duše je světlo věre. Da je sve, što věrozakon uči i zapověda, onako světlo i jasno, kao što je zdravomu oku sjajno sunce o podne: to nikakve zasluge nebi imao, koi ga primi; jer nebi lahko bilo u nevěrstvo ili pasti, ili u njemu ostati.

2.

Života je samo ondě, gdě je topla. Smèrt je ledena studen, podpuna ukočenost. Kad se svaka hladna stěna na poldašnjemu suncu ugrije; a ipak ljudih vidimo, koje u pó lěta na suncu zebe; to nimalo nedvojimo, da su bolestni: da ih ili groznica trese, ili im iz inih uzrokah topline manjka. Nu šta da od onih dèržimo, koji polag najuzvišeniih, najlěpših i najsvetiih stvarih na světu još u hladnom nehajstvu ostaju? Dali u takovih ima čuvstva ili duševnog života?

Evangjelje jest pravi zakonik ljubavi, slobode, emancipacie i naprědka; ono čověčnosti nesteže, već joj najširje polje otvara, a obdèržimo li njegove prepise, to će robstva i okrutničtva i kèrvnikah na zemlji bèrzo nestati. Nejednakosti u družtvu ljudskome izravnjuju se po vèrnom obdèržavanju evangjelja, koje jedino kadro je razrěšiti sve zagonetke u znanostih, zakonotvorstvu i gospodarstvu.

(Lamartine.)

Najveća je bezumnost, htěti život svoj onimi srědstvi (razbludami) sačuvati, koja nas metju u pogibelj, da ga izgubimo.

(Nepveu.)

Věsti iz katoličkoga světa.

Španjolska. Cèrkve su po vas dan napunjenje pobožnima, koji za svetoga otca molitve svoje k nebu pošiljaju.

Portugezka. Iz Lisabona 10. prosinca. Portugezka vlada poslala je kraljevskoga komornika grofa Penafiela sa bojnim parobrodom „Mindelho" u Gaëtu, da svetomu otcu Mafru za utočište ponudi.

„Agramer Zeitung" iz bečkih novinah donosi radostnu věst, da je austrianski dvor poslanika svoga kod rimskoga dvora, koga u vrěme i uslěd najnovie rimske pobune iz Rima odazvao biaše, opet k sv. otcu poslao, jer istoga sv. otca u Gaëti nesmatra kao neslobodna, već kao samostalnog vladaoca papinskih dèržavah. Korak ovi razpèršiti će sve zagonetke, i sva kriva mněnja, koja zlovoljni radikalizam u svojih časopisih o odnošenju sv. otca naprama talianskomu ratu toli spremno razprostirati nastojaše.

Biskupia zagrebačka.

Prečastni kaptol stolne cèrkve zagrebačke izgubi opet jednoga velezaslužna člana! G. Mihail Klemen preminu 8. t. m. u 3½ sata poslě pódne u 63. godini svoga života, od zaněta plućah, svetotajstvi umirućih providjen. Koliko po smèrti pokojnika gubi čověčanstvo, znadu i ubogi i nemoćnici grada Zagreba, da i svi, koji ga bližje poznavahu. Nebiaše zavoda čověčanstvu koristna u domovini našoj, koga on nebi bio krěpko podupirao. A darežljiva gostoljubivost njegova, da mu inih krěpostih nepominjemo, u obće, osobito po Slavonii poznata je. Nu i biskupia naša napose smèrt njegovu težko osětja; jer u njemu izgubi vèrla i věšta svetjenika, koga blagosovno dělovanje od četèrdeset godinah poznaje i štuje župa pakračka, gdě je pokojnik kao kapelan i župnik puno godinah blagodati věre Isukèrstove razširivao; pozna i štuje duhovni stol zagrebački, kome kroz 12 godinah biaše revni i savěstni izvěstitelj, a kroz 5 godinah i starešina; pozna i štuje sěmenište mladeži duhovne, kojim mučne četiri godine mudro upravljaše. Nu sa kratkim ovim životom nehtěde pokojnik okončati blagotvornosti svoje; već je — kao što věrodostojno saznadosmo, — i u oporuci svojoj pružio darežljivu ruku svoju čověčanstvu, ostavivši znatnu novčanu podporu trim ovdašnjim bolnicam, naime milosèrdnih sestarah, milosèrdne bratje i kaptolskoj, osim toga i stolna cèrkva zagrebačka, i prečastni kaptol i njegova něgda župna cèrka pakračka obilnim će harnosti suzami grob pokojnika nakvasiti, da mu iz njega nikne cvětak věčite uspomene; mèrtvo tělo pokojnika bi 10. o. m. u grobnici stolne cèrkve svečano sahranjeno. Laka mu zemljica!

U nedělju 7. sěčnja imasmo u stolnoj cèrkvi našoj rědku svečanost. Preuzv. g. biskup zagrebački Juraj Haulik dèržao je u pribitnosti gradjanskog i vojničkog ovdašnjega poglavarstva veliku missu i „Te Deum" za srětno zasědnutje prestola cara i kralja našega Franje Josipa. Velika naša stolna cèrkva biaše dubkom napunjena pobožnimi, koji vruće molitve kralju kraljevah odšiljahu, da mladjahnomu i nade punomu vladaocu našemu milost njegova dugi i srětan život poděli, i vladanje njegovo upravi na sřeću i spasenje podložnih mu narodah.

Poznato je štovanim čitateljem našim, da je preuzv. g. biskup zagr. Juraj Haulik osim mnogih drugih obćekoristnih zavodah prie tri godine utemeljio u Zagrebu zavod milosèrdnih sestarah sv. Vincenta od Pavla. Koliko je zavod ovi za čověčanstvo, a napose za naš glavni grad koristan, pokazuje neumorno dělovanje istih sestarah, koje sve struke kèršćanskoga milosèrdja obuzima. Jer nesamo da se u istom zavodu prěko tri sto děce bezplatno podučava u věri, ćudoredju kèršćanskomu i ostalih potrěbitih i koristnih znanostih; već i znatni broj uboge děce ondě opet bezplatno svakdanju hranu dobiva i pristojno se oděva; tim biva, da nas u ovo naše oskudno doba neobsědjaju gomile malih prosjakah, kojim bi prosjačenje već zarana svako plemenito ćutjenje poštenja, a osobito krěpost radinosti u grudih ugušilo; biva tim, da se roditelji iste děce, neimajući zadosta poštene zaslužbe, neokrenu na grěšne pute, da sebi i svojim dovoljna srědstva života nabave. Pak povèrh svega toga pružaju iste doista milosèrdne sestre blagotvornu ruku pomoći tèrpećemu čověčanstvu. Podobar naime broj ženskih bolestnikah kod njih se obskèrbljuje sa svim potrěbitim, i lěkom, i odělom, i dobrom posteljom i zdravom hranom, a što je najviše, i duševnom utěhom věrozakona, i u sèrce dirajuće uzorne pobožnosti. Baš nam evo sada dopade u ruke godišnje izvěstje istoga zavoda, iz kojeg sa udivljenjem saznadosmo, da je prošastu godinu 1848 polag sve nedostačnosti srědstvah ipak znatni broj od 243 bolestnice u njemu obskèrbljeno. A navlastito: od g. 1847. ostalo je na lěku 10; god. 1848. primljeno je 233; ozdravilo i odpušteno je 210; umèrlo: 23; a za ovu godinu ostalo na lěku 10 bolestnikah. Milost božja sprovadjala blagotvorno dělovanje sestarah njemu na slavu, a čověčanstvu na spasenje!

Proměne u biskupii. G. Maksimilian Mrak bivši zapisatelj biskupie postao je župnikom u Biškupcih; njegovo pako město zauze g. Pavao Gugler, tajnik preuzv. gosp. biskupa zagrebačkoga*).

Dopisivanje uredničtva.

Iz više dopisah štovanih čitateljah naših razumismo: da je ono mněnje u čitajućem obćinstvu našem razprostèrto, kao da se predplata na naš list prima samo kod duh. stola zagrebačkog, i kod upraviteljstva i uredničtva lista. Nismo mi ova města predplate u oglasu našem naznačili kao izključujuća c. kr. pošte; već smo ih samo osobitoga znanja radi napose naveli, misleći da se već samo po sebi razumije, da c. kr. pošte, kako za sve ostale listove, tako i za naš predplatu primaju. Uredničtvo štovanomu obćinstvu kroz čitavu godinu sa podpunimi iztisci služiti može. Nalazi se pako uredničtvo kat. lista zagr. u Zagrebu, gospodskoj ulici, u gèrčkokatoličkom sěmeništu.

Uredničtvo.

---

*) Dočim ovo preštimanim inih biskupiah čitateljem do znanja dostavljamo, uljudno ih molimo, da nam takodjer važnije dogadjaje i proměne u svojih biskupiah priobćiti izvole.

Stěpan Mojses, upravitelj. — *Stěpan Muzler*, urednik.
Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

BROJ 3. — TEČAJ I.

List ovaj izlazi svaku subotu na cělom arku.

Cěna mu je za domaće 4 — za vanjske 5 for. u sr. na cělu godinu.

U SUBOTU 20. SĚČNJA 1849.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvèrt god. kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod duhovnog stola ili kod uredničtva. Predbrojenje prima se sveudilj kroz čitavu godinu.

Katolički list zagrebački.

Cèrkva i sloboda*).

Premda uzbudjenim čuvstvom danas stupam na propovědaonicu Notre Dame, na kojoj su prie mene toliki odlični govornici sijali: ipak me těši i obodrava ona misao, da ovdě netražimo časti, već samo izpunjavamo dužnost našu. Negovori vam dakle čověk, nego službeník Isukèrsta, koga Gospodin posla u svět, da božansko njegovo slovo navěšta i razprostire do krajnih granicah zemlje. Poslani smo dakle, a poslaničtva ovog neuzesmo si sami, već ga primismo od našeg biskupa, koi nas k vami posla. Dolazimo dakle k vami, gospodo moja, upravo kao vojnik na bojnom polju, komu vodja njegov reče: pojdi onamo; a on ide i smělo ulaže život svoj, bez da bi za pobědu sigurno jamčiti mogao.

Predmet pako, o kome ću govoriti, velevažan je i spada medju one, što baš sada sve duhove zanimaju i sve duše giblju, naime razměrje izmedju věrozakona i slobode. Věrozakon i sloboda, dva slova, koja najvišje i najveličanstvenie u světu znamenovanje imadu, dva slova, koja u medjusobnom razměrju stoje i uzajamno se razjasnjuju kao nebo i zemlja. Věrozakon i sloboda, što su svakomu plemenitu i čistu sèrcu toli draga i sveta, što su zato stvorena, da se medjusobno proniknu i razumiju, — pa opet krivnjom ljudih čini se čestje, kao da se medju se odbijaju i bore! Velim krivnjom ljudih; jer ću nastojati, da vam pokažem, kako věrozakon i sloboda po unutarnjem bitju svojem nisu stvari protivne, i město da se uzajamno odbijaju, kako jedno k drugomu teži, i samo u savezu ovom čudnovito uspěvaju. Nu bi može biti tko upitao, zašto da se baš ovo osětljivo pitanje, pa još k tomu na svetomu městu pretresa? Nije li razměrje izmedju věrozakona i slobode tako staro, kao i pojmi, koje isto razměrje skapča? Da li je věrozakon bitje svoje proměnio? Nipošto. Ili je sloboda sad ina, nego nam se je dosad viděla? Ni toga bezuvětno neću da tvèrdim. Nisu dakle u bitju svojem ove dvě stvari proměnjene; već je vrěme koračilo napréda, svět se je preinačio, te u novom razvijanju nove slike zauzeše město starih. S toga ogleda dakle pitanje naše jest posve novo, jest pitanje javno; jer ako svaka stvar na světu svoje vrěme imade, to i svako duševno pitanje svoj čas mora imati.

*) Pod ovim naslovom počimljemo prevod govorah, koje Bautain prošastu godinu u Parizu je dèržao; čim nam više od istih govorah do ruke dodje, nastavit ćemo stvar, od koje — ako se velikomu uspěhu baš i nenadamo, — ipak nedvojimo, da će biti gradivom bolje budućnosti.

Prie malo godinah nebi se bio usudio o takovomu predmetu ovdě u ovoj cèrkvi rěč povesti. Nu zašto da sada još oklevamo, gdě se rěč sloboda s kèršćanskog kapitola ori, i sveti otac dade znamenje? On je dokučio, šta čověčanstvu za sadašnje stanje njegovo trěba, te je duboko poznavajuć potrěbe věka i nepomičnu moć věrozakona, izrekao: da se věrozakon i sloboda uzajamno slažu, da je prispělo vrěme, gdě se savez njihov světu javno navěstiti, gdě po stogodišnjem boju pomirenje njihovo očevidno biti mora; da još više je učinio, nije samo rěči dao světu, već je i zavedenja utemeljio. I ovdě, gospodo moja, odazvala se je rěč, koja s vatikana izteče, te je i naš prečastni nadbiskup prirodjenom si krěpkoćom i jednolikosti izrekao: da ima u světu prava sloboda, koja věrozakon ljubi i zahtěva; da je kèrštjanstvo izvor njezin (slobode), i da se do izvora popeti moramo, ako hoćemo, da ju posve čistu i istinitu najdemo; istom sgodom pozvao vas je vaš nadbiskup, da veliko dělo neumèrloga pape molitvom svojom poduprete. Napokon su na podnožju samoga vatikana blagorěčna usta pokazala světu čudnovitu slogu, koja medju věrozakonom i slobodom obstoji. Vi svi čuste veličanstveni onaj govor, u komu je slobodni ovaj redovnik nadgrobni sud dèržao o jednom od najvećih muževah noviega věka; i doista — Daniel O'Connell samo tako do tolike veličine i moći dospi, što je věrozakon i slobodu od sve duše ljubio, što je duša njegova uvěk oboje sjedinjeno motrila, što mu je sèrce za oboje kucalo, što duh njegov jedno bez drugoga ni pomisliti nemogaše i on samo pod onim uvětom, da pravi kèrštjanin ostane, slobodnim gradjaninom postati je hotio. To su po prilici ponuke, koje me ganuše, da i ja o istomu predmetu rěč povedem. Put nam je jur prokèrčen, te sigurno nanj stupiti možemo; najvišje bo autoritete za predhoditelje imamo; a na ove oslanja se i uzda naša slabost.

Medjutim nečekajte, da ću vam ovdě političke theorie razlagati, jer tomu ovdě niti ima města niti vrěmena. Samo jedno želim, naime da onaj obćenito razprostèrti predsud, kao da je **katolička cèrkva protivnica slobode**, oborim i uništim; jer ovaj predsud mnoge plemenite duše tminom svojom zabunjuje, i mnoga plemenita sèrca, koja slobodu strastno ljube, a katoličku cèrkvu kao protivnicu uprav zato mèrze, u naprědku njihovu prěči i sapinje. Na ovakove napose upravljam rěči moje, to su one odabrane duše, koje bi najvolio do uvěrenja dovesti, i scěnio bi, da sam srětan, kad bi mi za rukom pošlo, njih od toli žalostne bludnje odvratiti, i

na novo pomiriti s cèrkvom, koja nije protivnica slobode, već je njezin izvor, i najsigurnie poručanstvo. Nu prie svega valja nam očistiti polje, na komu ćemo se kretati, valja pitanje jasno predočiti. S toga ćemo u ovomu pèrvom promatranju iztraživati, što je rečenomu predsudu povod dalo. Po mojemu mněnju su navlastito tri stvari: 1) nepoznanje pravog značaja cèrkve, 2) nesmotreno postupanje mnogih službenikah i priateljah cèrkve, 3) potvaranja, koja protivnici cèrkve u svojoj sebičnosti, proti cèrkvi podigoše.

I.

1. Što tvèrdim, da mnogi značaja cèrkve nepoznadu, to s toga činim, jer mnogi cèrkvu kao uzor absolutnog vladanja smatraju i predstavljaju; ujedno pako vele, da je cèrkva svakoj novosti, dakle i svemu naprědku protivna; jer cèrkva i zbilja dogmatički svoj nauk s autoritetom predlaže, jer nikakva novoga nauka u svojoj dogmatici netèrpi, a sve svoje razprave oslanja na tradiciu. Potvora ova uz něšto istinita sadèržaje puno neistinita. Istina je, da cèrkva, dočim ono uči, što po zvanju svome naučati mora, s autoritetom govori, slovo njezino biva zakonom, jer je slovo věčito, koje ona primi iz neba, da ga navěsti světu. Pomislite medjutim, gospodo moja, da je dogmatično slovo cèrkve božansko i vèrhunaravno, što ga Bog po proroci, po Isukèrstu i apostoli izreče; a cèrkva živo to slovo čuvati i tolkovati ima, da se posve čisto i neoskvèrnjeno i istinito dalje predaje, kao što ga ona primi od ozgor; cèrkva je pozvana, da upravo věrno kaže světu ono, što je njoj kazano iz neba. Tako postupa cèrkva u vèrhunaravnih u dogmatičnih svojih odlukah; nu u naravnih stvarih postupanje cèrkve sasvim drugo lice dobiva; tu naime ona dogme neizgovara, věru našu nesiluje. A sad vas ja pitam: je li išta više naravno, nego zemaljske vlade i njihova zavedenja? je li šta bolje naravno nego gospodstvo i propast vladajućih kućah, nego proměna ili podpuni gubitak stečenih pravah; obnova ljudskih zavedenjah, i razsap sgradah čověčanskom rukom podignjenih? Da li su svi ovi prizori praktičnog i političkog života što ino, nego věkoviti prevrati mněnjah, sustavah (systemah) i theoriah, koji na polju čověčanskih znanostih bivaju? Ta barem je svět i njegovo uredjenje Bog ostavio ljudskomu prepiranju. Što dakle sv. Augustin veli: „u potrěbitih jedinost, u dvoumnih sloboda, u svemu ljubav,“ to i cèrkvi za načelo služi u njezinu nauku; te kao što ona strogo i oštro postupa u potrěbitom, to jest u onomu, što na spasenje spada, tako je snosiva i neograničeno slobodnoumna u svemu dvoumnom, a osobito u svemu, što na mněnja ljudska spada. U svih slučajih ove vèrsti cèrkva niti prava nema niti volje za dogmatiziranje, pače i ona minuće stvari ovoga světa ostavlja pretresu vrěmena, odluci ljudskoj. Navedena dakle potvora izvire iz zamèršenih pojamah, cèrkva se samosiljem potvara, od koga je po sve věke prosta ostala.

Dalje se veli, da cèrkva za sveobćom monarchiom teži, te bi rada po theokratii světom vladati. I doista cèrkva za obćom monarchiom teži, nu gospodstvo to preteže se na duše, te je ono carstvo božje u světu, za koje svaki dan molimo, da k nami pride; ono sjedinjenje svih ljudih u jednoj věri, u jednom ufanju, u jednoj ljubavi, da se izpuni poslědnja želja Isukèrsta „da budu svi jedno, kao Ti Otče i ja jedno jesmo. Da ova veličanstvena i krasna jedinost cilj je i sva nada cèrkve, jer je zadnja želja početnika njezinoga, jer je oporuka, koju on njoj ostavi, i upravo zato je njegova cèrkva, da tu zadnju volju njegovu izpuni i ovèrši. To je dakle ono gospodstvo, za kojim cèrkva posve očito teži; ako li tko o inom kakvomu gospodstvu cèrkve sanja, to ona za takovu bezumnost nije odgovorna. I opet potvara se cèrkva, da podložnikom prama vladaru takovu pokornost nalaže, kao svetjenikom prama biskupu; nu i to krivo; jer su razmèrja i odnošenja posve različna. A kad bi potvora ta i zbilja pravedna bila, — mislite li, gospodo moja, da cèrkva robovlju pokornost svojim službenikom nalaže? Svetjenik, koi se biskupu svome podvèrgne, pokornosti svoje stanovito měrilo, i stalne uvěte ima; tu dakle nema absolutizma, nema passivne pokornosti, već je uz pravilni autoritet razumna pokornost, koja nas neponizuje, već nam na čast i slavu služi, jer je podpuno slobodna. Pače i u istih dogmatičnih odlukah, kada věkovite istine za věrovanje predlaže, cèrkva slobodu u punoj měri štuje. Ta znamo, da ništa nije tako slobodno, kao uprav čin věrovanja! cèrkva nam navěšta istinu, te nam veli: to věrovati moraš, ako hoćeš, da se spasiš; nu ti je posve prosto i nespasiti se, već propasti, jer Bog, koi nas stvori bez nas, kao što veli sv. Augustin, nemože nas spasiti bez nas; i težko, da se i gdě sloboda naša tako bělodano i sjajno ukazuje, kao baš u činu věrovanja. Ovdě u tihoj samoći čověčanskoga sèrca, u srědotočju bitja i života našega upravo nam je od volje, slěditi milost božju, ili ju od nas odbiti; prosto nam je na predloženu istinu odgovoriti: jest, ili nije; u tomu ogledu svaki je neograničeni gospodar za se, i ništa na nebu i na zemlji nemože nas silovati, — istina, — koju nam věkovita nesrěća grěšnoga i bezumnoga stvora svědoči, koi je zakon Boga svoga odbacio, te se sa stvoriteljem svojim zaratio! Po isti način ste i vi, gospodo moja kèrštjani, jer proti vašoj volji, bez vašega sudělovanja nemožete kèrštjani biti; věra vaša, premda je dar neba, od vaše slobodne volje zavisi, jer nitko dara nedobiva, ako neće, da ga prime. Koi dakle veli, da cèrkva ugnjetava savěst, da věru siluje, tim samo dokazuje, da nezna, što je věra, a od slobode nema ni pojma.

Napokon obtužuje se cèrkva, da je svemu novomu, dakle i naprědku protivna. I u toj potvori ima s neistinom něšto istine poměšano; istina je, da cèrkva u svojih načelih nikakvog novotarenja netèrpi; jer ova načela nahodi cèrkva u slovu božjemu, cèrpi ih iz věčitoga vrěla. Je li dakle možno, da se onomu, što je věkovito, priklopi štogod novoga. Ta novosti razvitkom bivaju, razvitak pako vrěmenom, a vrěme je od věčnosti izključeno; netajimo dakle, da cèrkva novih načelah nedopušta, i nemože dopustiti, jer slovo božje, iz koga načela njezina dohode, neproměnljivo je i savèršeno, kao i Bog. Nu pri zemaljskomu razvitku načelah ovih, priměrajuć věčno slovo vrěmenitim potrěbam světa, cèrkva novosti dopušta. Ovo, s neba prišlo slovo, neumèrlo je sěme, u kome budućnost narodah sahranjena leži, i sve što s vrěmenom i po vrěmenu iz njega nikne, već je s početka moćimice (virtualiter) u njemu bilo. Sěme dakle, za se nikada neće dopustiti, da se bitju njegovomu šta novoga priklopi; nu u razvitku svome, kada se u zemlju metne, i ondě izklije, sveudilj nove mladice radja, i tečajem vrěmena u novu zemlju posějano silno bogatstvo, koje u njemu sakriveno biaše, sve u novoj slici ukazuje, premda bitje njegovo uvěk ostaje neproměnjeno. Tako cèrkva slovo božje neprestano sije na zemlji, kao na njivi gospodnjoj, s ljubavju ga razprostire i děli svim naraštajem. Nu premda neproměnivi temelj nauka cèrkve u dogma-

tičnom bitju svome uvěk isti ostaje, ipak se svakdanjim potrěbštinam duha čověčjega priměrava, obzire se na slaboće ljudih, i svima postaje sve, da sve prosvěti i spasi. Svim pruža istu hranu, kruh naime života, nu u raznoj slici, u raznom ukusu, svim iste istine priobćava, nu raznim načinom, svakomu isto govori, nu polag nutarnjega stališa njegova, svakomu na novi način. „Nove, sed non nova.“

Posve na isti način razuměva cèrkva i ljubi naprědak. Hoće ona i zahtěva postupni, uměreni, nu stalni naprědak, koi život svoj cèrpi iz prošastnosti, a mirno i sigurno izgleda budućnost; onoga pako nagla i nenadna gibanja, koje sve, što stigne, satire i mèrvi, ono slěpo i nedušno sèrnjanje, koje napręda hèrli, bez da znade, kamo, koje niti za sobom tvèrde podpore nema, niti pred sobom sunčana světla, — toga cèrkva neće. Ide katolička cèrkva sveudilj naprěd, nu se pri tomu naprědku oslanja na prošastnost, te joj ono, što bi, za vodju služi i pokazuje ono, što biti ima. To je u smislu cèrkve pravi naprědak, a i vi ste ga, gospodo moja, doista tako pojmili, jer vam kèrštjanska vaša savěst i zdravi um mora da kaže, da mi od juče nismo postali. Život naš oslanja se na ono, što je prošlo, zavrěženi smo u prošastnosti; jer samo tako u tečaju vrěmenah, koi sve sa sobom poteže, i u kolebanju světa něku stalnost i postojanost dokučiti možemo. Naprěda dakle, kad nas Bog i svět pozove, sèrčeno, i umno, i postojano: nu vazda onim putem, koga nam dědovi naši otvoriše, na izgled velikoga onoga pape, koi světu toli veličanstveni nauk, toli krasni priměr dade. Nečudimo se dakle, da ljudi od nereda i prevrata cèrkvu potvaraju, kao da je protivnica naprědka; onoga naprědka, kao što ga ovi ljudi razumiju, cèrkva doduše neće, onoga divljega i strastna gibanja, koje niti početka niti pametne svèrhe nema, onoga umětnog kolebanja, koje pošto mnije, da bog zna kako naprěduje, svedjer se u istom krugu oko sebe vèrti, toga cèrkva pod nipošto neće. Nu baš s toga dohodi ono preziranje svega obstojećega, ona běst za sve razoriti, da se sve na novo gradi, ona nečuvena dèrzovitost, koja bi na město stogodišnjeg izkustva rado postaviti tašta umstvovanja, philosophičke sanjarie, i svakojake budi mahom stvorene, budi mučno sastavljene theorie, koje se svakim časom nove radjaju u mozgu takovih větrogonjah, kao što je Pallas Athene od glave do pete oružana iz Jupitrova čela proizišla. Takovomu naprědku cèrkva nikada ruku pružiti neće; i hvala Bogu, što smo u nesrěći našoj bar toliko naučili, te sada u tomu, i svakom drugomu ogledu u duboku mudrost cèrkve uzdamo se, i njezin glas bolje slušamo, nego dosad ikada.

2. Drugi povod predsudu onomu, proti kojemu vojujemo, dade nesmotrenost mnogih službenikah i priateljah cèrkve; a to je najopasnia, najosětljivia točka. Nisam doduše rad nikoga vrědjati, a i nemam, da upravo rečem, koga bi vrědjao. S toga samo to velim, da je po světu podobro razprostèrto mněnje, da je duhovničtvo u obće u priateljstvu sa svakom vlasti, koja ga štiti, i da je cèrkva naredno proti puku stojala sa vladom, samo ako joj ova priatna biaše. Mislim, da sam potvoru ovu tim načinom oštro i točno naznačio; nu je i ova potvora kriva, ako se na cělu cèrkvu, ili na duhovničtvo, kao korporaciu protegne. Može biti, da je po gděkoja neumna i slavohlepna osoba tomu povod dala! Ja ipak o tomu malo obširnie izraziti se moram.

Neda se tajiti, da se duhovna oblast na ovom světu mnogovèrstno i pouzdano srěta i tiče sa světovnom; i ja nimalo nedvoumim javno izreći, da je savèršeno razcěpljenje cèrkve i dèržave gola obsěna, da je bezumnost. Cèrkva je po slici čověka satvorena; a čověk nije čisti duh, nije samo umno bitje, nije angjeo, već sastoji iz duše i těla, iz duševne i physične naravi, koje su u jedno spojene vezom života, te ovako sjedinjene, bez da bi se ikada stopile ili směšale, sačinjaju jedinstvenu osobu. Tako i Bog, kada je osobno očitovati se i medju nami prebivati hotěo, postade čověkom, nami sličnim, primi sliku čověka i podvèrže se uvětom čověčanstva; a božanska i ljudska narav, sjedinjene u životu, bez da bi se pomèrsile, sačinjahu jednu osobu, božansku naime osobu Isusa Kèrsta. Ljudska osoba, budući dvonaravna, imade i dvovèrstne potrěbe, duševne naime i tělovne, a obim se priměreno zadovoljiti mora, da se cěla osoba uzdèrži. Ako je dakle cèrkva po slici čověka ustrojena, to i ona, kao svaka čověčanska osoba, potrěbuje tělovni razvitak, potrěbuje physično obstojanje; a za podporu i uzdèržanje toga bivstva doslědno cèrkvi trěba vrěmenite vlasti, to jest dèržave, upravo kao što dèržavi za moralno obstojanje njezino, za duševni život trěba cèrkve. Tu dakle obstoje uzajamne i to naravne potrěbštine, od kojih, ako ikoju zatajiš ili stegneš, a ono si socialni organizam (druževni stroj) osakatio, i život mu priveo u opasnost. Iz ovoga těsnog i sveudiljnog obćenja lahko se, da bogme, zle porabe radjaju; nu ove su u ljudih i ljudskih stvarih neiztrěbive, a zdravi razum nedopušta, zaradi zle porabe prěčiti dobru. Hoćete li na zemlji imati cèrkvu zemaljsku, sa uvětih zemaljskoga života, a vi dopustiti morate, da ona sa vrěmenitom oblasti, sa dèržavom u stanovitom savezu stoji. Odtuda pako mnogovèrstna razměrja proiztiču.

Ako cèrkva i dèržava jednim putem postupaju, t. j. ako je dèržava kèrštjanska, tad se obe dobro slažu, i medjusobno podupiru, jerbo istu věru imaju, i istu stvar brane. A zašto da se i děle, kada jedan interess imadu, za jednom svèrhom teže, kada obe od uzajamnoga dělovanja dobivaju snagu i život? Ako se pako dèržava, bila ona věrna ili nevěrna, opre cèrkvi, i stane u njezina prava dirati, onda se da kako zametne boj, jer cèrkva moć svoju mora da čuva, niti se dostojanstva svoga smije odreći. U svih pako borbah proti samosilju světovne vlasti (a duhovna vlast služi se samo duhovnim oružjem, mačem slova) štuje cèrkva dèržavu i pokorava joj se u svih světovnih stvarih. Zakonito obstojećoj vladi cèrkva uvěk dostojno poštenje izkazuje, jer je i ona od Boga postavljena, da red i pravdu na zemlji rukovodi; cèrkva štuje prava světovne vlasti, ako bi se ova i njezinom vlastitomu pravu protivila; upotrěbljava ravno sva moguća srědstva, za dokinuti samovolju i preprěčiti nasilje, pa kad joj nepojde za rukom, a ona se proti sili ogradjuje, i pravo svoje si zadèržava — pred Bogom i světom.

Moglo se je dakle dogoditi, da su pojedini službenici i priatelji cèrkve dèržavu na takovom opaku putu podupirali; čověk bo vazda ostaje čověk, svi mi zabluditi možemo, i u svako vrěme bilo je slabosti i smetnje na světu. Nu da *cèrkva* tako postupa, to nije moguće; nikada se ništa takovoga sgodilo nije, a i neće se nikada sgoditi, jer se cèrkva božanskomu zvanju svome izněvěriti nemože. Zato nam jamči dogodovština. Cèrkva, koja duhovnu vlast na světu neoskvèrnjenu uzdèrža, upravo time uzdèržala je i dostojanstvo čověka, jer je vazda branila pravo od samosilja, i proti svakoj sili strastih pozivala se na pravdu i ljubav. Niti je cèrkva s tim bila zadovoljna, da samo sebe brani, već je svedjer i

ugnjetene narode štitila; te baš u tomu sastoji najžešlji prikor, kojim se cèrkva potvara, da se je odviše u ljudske stvari měšala, u ono tamno doba neznanstva, kad je barbarstvo sve izobraženo dèržave poplavilo, te vladaoce i podložnike nagonu živinskoga okrutničtva, i razuzdanosti divljega nasilja izvèrglo bilo. To je cèrkva činila narodom, dokle ovi još sami štititi se i upravljati nemogahu. Kašnje, kada bi se pomoć cèrkve suvišna, dà i pogibeljna činila, upisa joj se to isto za grěh, i město zahvalnosti za dobročinstva nagradi ju svět prikorom i psovkami. Nu cèrkva je samo zato u světovne stvari uplivala, da svět uredi, i živěti nauči; a kada svět sam postade kadar za urediti svoje stvari, tad se cěrkva uzlegnu i požèrtvova samo duhovnoj svojoj službi, kao što to i danas čini. Manje nego ikada brine se cèrkva danas za světovne stvari; upravljanjem dušah zadosta zabavljena dobro znade, da sve imade, ako sèrca ljudih posěduje; a to je njezino gospodstvo, to je žezlo, koje ona nosi, žezlo svèrhu dušah, i ovim žezlom hoće danas da gospodi svemu světu. Kriva je dakle navedena potvora, ako se u obće cèrkvi prišiva, premda u pojedinih slučajih može biti pravedna. Medjutim nekèrzmamo dopustiti: da je cèrkva vazda s dèržavom obćila, kad bi se s istimi protivnici borila. Oltar i prěstol moraju se uzajamno podupirati, kada ih isti protivnici podkapaju, i s njimi tresu; a upravo zato, što cèrkva zakoniti red, i vlast proti nasilju i prevratu vazda brani, nagazila je na běsni opor stranakah, koje ju psovkami obsipaše. U ostalom cèrkva, koja već osamnaest stolětjah života svoga broji, dobro znade, šta do zaštite carske dèržati imade. Mnogi cari projdoše mimo cèrkve, odkad ona narod ljudski preporadja, nauča i putem spasenja vodi; nezametje ona doduše njihove zaštite; al' ju věkoma uz veliku brigu prima, dobro uvažujući cěnu, u koju joj se carska obrana daje. Pohvala i blagovoljnost světa cèrkvi u obće neprude, jer kad bi vi od světa bili, govori spasitelj, a svět bi, dakako što je njegovo ljubio, nu vi od světa niste, zato vas svět i mèrzi. Pravedno se dakle svaki službenik božji zabrinjuje, kada ga svět hvali, a cèrkva Isukèrstova, koja je na kèrvavom dèrvu križa utemeljena, u kèrvi mučenikah svojih odrasla, vazda je više koristi imala od progonstva, nego od zaštite světske. — Prelazim jur na tretji povod navedenoga predsuda prama cèrkvi, naime na **sebična potvaranja** njezinih protivnikah.

(Dalje će slěditi.)

Indifferentizam prěd prisědnim sudom katoličke kritike.

(Konac.)

Visoko štovana gospodo! iz moga dosadašnjeg razlaganja mogli ste se dovoljno osvědočiti, da naš obtuženik nit je opazno postupao, nit zlobne naměre gojio, kad se je nepovlašten u bogoštovne poslove i u rušenje bogoljubnog života upuštao. Nu težko bi ipak sagrěšio i proti mojoj savěsti i proti momu obsvědočenju bi radio, kad bi ja njega glede težkih njegovih krivnjah štitio i branio, kad bi ja njega kao početnika samoubojstvah, věrolomstvah i divjih preljubah, od svake krivnje rěšiti nastojao. Ovdě se nemože uzeti, da je on samo iz dobrote i neznanstva tako radio; korist (interesse) ipak njegova iziskuje, da ga proti drugim potvoram branim. Pitam ja: možemo li mi pravedno zahtěvati od Indifferentizma, da on najsvetie i najutěšiteljnie istine čověka štuje (čitaj tužbu 1. svědoka), da on tèrpljivnost i snosljivost nipošto nevrazi (gled. 2. svěd.), da jedinstvo věre nerazkida (gled. 3. (svěd.), da se ostavi razprostiranja nehajstva svoga (gled. 4. svěd.), da ljudstvo o tajnostih života podučava (gled. 8. svěd.), da se one svoje slobode savěsti (gled. 10. svěd.) odreče? Nipošto! Ovakova što od Indifferentizma zahtěvati bi bilo toliko, kao siromaha ovoga uništiti htěti; ili drugimi rěčmi njega siliti, da se sam svoje bitnosti odreče. I budući nikomu pravo bivstva (existentia) oduzeti nemožemo; naravno je, da i ovomu našemu obtuženomu krivcu ovo pravo ostaviti moramo. To isto je i kod Rongerie. Ovo jamačno nije ništa drugo, nego něko indifferentistično bitje u najobširniem smislu. Nepristojno bi bilo nama, da mi obtuženiku ovomu takovu iskrenu sućut (sympathia) zabranimo; dozvolimo mu radje njegovu bezazlenu šalu: da si na tvèrdoj rimskoj pećini slabe i nježne zube svoje brusi. Još jedanput kažem: koi bi od Indifferentizma zahtěvao, da on pobožan i svet život vodi, on zahtěva isto tako něšto nemogućega, kao da bi smèrznutu vatru ili izsušenu vodu viděti želio. Propuštajmo dakle ove napomenute tužbe! Što se one točke tiče, da je obtuženi obćio sa slobodnom izpitateljicom (Forschung), izvolite štovana gospodo promisliti, da je potrěba sdruživanja svakomu bitju prirodjena. S kim bi se dakle bio obtuženi družio? cèrkva katolička ga je odbacila, a njezina kći, ona dobroćutna i čedna i slobodna izpitateljica podala mu je košaricu. S ovom (zadnjom) nebi se bio i onako dugo slagao; jer spisi sv. otacah, zaključci conciliah, dogmatičke, katoličke knjige, cèrkvena pověstnica, u kojih je ova dobroćutna slobodna izpitateljica svoju hranu tražila, bi bili Indifferentizmu svagda samo griz (Bauchgrimmen) uzrokovali, ili bi ju bio on sasvim odurio, a uz to ipak kao okostnica omèršao. Kazat ćete mi, ta Indifferentizam je iskreni priatelj sadašnjeg duha vrěmena. To je istina, nu samim priateljstvom mu nije pomoženo. Indifferentizam teži za drugaricom cělog svoga života. Uzmite dakle gospodo potrěbu za krěpost, i dozvolite Indifferentizmu, da se sa onom od nas zahitjenom „slobodnom izpitateljicom" sdruži i pozakoni, — dakako mnijem samo civilno, — ako bi pako želio quasi věnčati se, vidit će, tko će na to pripravan biti. U ostalom ima Rongejskih župnikah, koji ćedu ovaj par iz dugog časa rado i dragovoljno ověnčati. (Živahno veselje ženah světloljubicah.)

Ovo je polag moga mněnja najbolji put za obtuženika našega u buduće iz područja i vlasti naše odstraniti i njegovim pravam i potrěbam zadovoljiti moći.

Kad bi ovako branitelj zadaću svoju dovèršio, progleda predsědnik još jedan put na kratkom čěli ovaj čin, i opomene zakletnike, da sada odluku svoju vèrhu nedužnosti ili krivnje obtuženika izreku.

Zakletnici se sada udalje, i kad bi se posavětovali, za pol sata vrate se opet u dvoranu, te obtuženika za krivca proglase, s dodatkom ipak ublažujućih okolnostih. Kaštigu mu pako sud izreče slědeću: da će biti javno žigosan, zatim u slobodu pušten, i da će moći bez nadziranja redarstva (Polizei) za opomenu i čuvanje dobrih kèrštenikah po světu putovati.

Kad se je odsuda čitala nije obtuženik niti najmanje obraz měnjao, već se sveudilj svojom burmuticom zabavljao, i kad bi ga upitali, da li će dalje appellirati, malo glavom strese, u znak da neće.

I tako se ovaj prisědni katolički sud zaključi, a Indifferentizam bude u gradsku uzu odpeljan. Putem pako si je zviždao i pěvao pěsmicu „Mi věrujemo svi u jednog Boga."

Pèrva polovica osude bi izvèršena, tada putovahu po někoj širokoj i jednakoj ravnici u studenoj i tamnoj noći dvojica i ovu slědjaše podužja povodka (Reihe), — ova dvojica biahu „Indifferentizam“ i na njegovoj strani njemu zaručena „slobodna izpitateljica.“ Kad bi do někog močvara stigli, srěte ih uljudno něka ogromna osoba.

Indifferentizam: Jesi li ti dobri němački Mihel? (Der deutsche Michel.)

Němački Mihel: Jesam, slavni mužu, daj da se ogèrlimo. Nisi ti badava mučenikom postao; privèrženost moga puka prama tebi je sada još jedanput tolika.

Indifferentizam; Vrědni čověče, primi iskrenu hvalu za věrno tvoje priateljstvo, koje si više nego 300 godinah prama meni gojio. Stavi si na glavu krunu věrnosti tvoje, i izvèrši nad menom i zaručnicom mojom visoku svetjeničku službu.

Kod světlosti bludećih svěćicah i uz raznoglasno pěvanje žabah sdruži němački Mihel desne ruke ove zaručene dvojice, i svečano nu dosta ludo progovori: „Što sam ja spojio, to neka Rim nerazdvoji.“

I tako se je ono, što je ova u tajni i zabitnosti puzeća stranka rimska mèrzkom tragediom učiniti naumila, u komediu pretvorilo, i svatbom se dovèršilo. Nemožemo propustiti, da ovdě nenavedemo rěči veleučenoga bogoslovca, koi o indifferentizmu ovako govori: „Věrozakon smatraše se u svako vrěme, i od istih poganah, za najčvèršlju podporu dèržavah. Nu isti ovaj blagotvorni upliv s indifferentizmom nipošto nemože da obstoji. Věrozakon je čověčanstvu zato tako blagotvoran, što u sèrce (nutarnje) dira, što strasti uzteže i čověka još i tada u granicah dužnosti uzdèržaje, kad bi ju on u potaji, ili bez kazni prekèršiti mogao. Nu ovu moć věrozakon samo onda može imati, ako se kao božanski zavod smatra. A indifferentizam uništuje ovi značaj věrozakona, pošto sve bogoštovne istine za neznatna i svejednaka mněnja dèrži. Tko nije uvěren, da mu je věrozakon božanstven, za njega on moći nema; a tko je o tome uvěren, taj više nemože da ostane glede njega u nehajstvu. Odtuda slědi ovo drugo načelo: ništa neuspěšava naměre trězne i pravedne i razborite politike tako krěpko, kao věrozakon, ako se s njim nepostupa kao zavodom ili srědstvom politike. A sgodi li se to, onda věrozakon politici ništa neprudi. Raznolike bludnje mogu na jednom stepenu stojati, tmina slaže se s tminom; nu světlo se nipošto neda s tminom spojiti; istina i božje očitovanje s indifferentizmom nigda obstojati neće.“ (Sravnaj Liebermann Institut. Theol. T. I. pag. 166.)

Světloborac i Mračnjak,

i l i

Čarobnici noviega věka.

Světloborac. Kèrštjanski katekizam čarobie (coprie) nipošto neće da hvali, već ju osudjuje kao grěh proti najpèrvoj zapovědi božjoj. I doista je čarobia poněšto sumljiva; jer se sama čini, kao da s paklenimi silami u někomu otajstvenom dogovoru i savezu stoji; premda se dosad samo kao tašta obmana s neznatnimi malenkostmi zabavljena smatraše. To ti se je u novie doba, kao i mnoge druge stvari, sve preinačilo. Slušaj samo! Odkad su ljudi — ne samo od pakla i vraga oslobodjeni — već čitavo carstvo tminah, a uz to i vraga i pakao u najnoviem světlu prosvěte*) do gologa „ništa“ preobrazili, dakle posve uklonili: od onda i čarobia sumljivo svoje bitje izgubi, s izvanrednom pouzdanostju stupi na vidilo i proizvadja na světlo děla, kojim se moramo diviti.

I današnji čarobnici, kao i něgdašnji, igrajuć se izvadjaju svoju umětnost: nu — kao što se to našemu prosvětjenomu věku dostoji — ne više u tavnu, već posve udobno, javno, po bělom danu. S toga bi se mnogim ludo činiti moglo, da se u počitanom književnomu spisu takove stvari pretresaju, koje svaki „prosvětjeni“ — a tih je danas pun svět — i onako znade, svaki dan čita, svaki dan gleda. — Stani brate! i odviše věrnim mračnjakom kad i kad valja po koju rěčcu progovoriti, da i oni jedared šta zanimivoga čuju. Kako ćedu se zapanjiti, kad im koje čudance iz carstva čarobiah noviega věka pripovědim; a možebiti će mi i to za rukom poći: da se i u njima uzbudi čeznutje za blaženstvom novonadjenoga světa světlosti, o kome svi prosvětjeni našega věka toli revno misle i nastoje.

„Mračnjak.“ To sam veoma rad slušati.

Světloborac. A ti slušaj mračnjače! ja ću te druge stvari naučiti, nego što se u tamnom bezdnu tvojih zastarělih predsudah najti može:

I.

Možeš li ti iz jednoga, — dva, tri, stotinu, tisuću, čitav puk, čitav veliki narod stvoriti iz jednog jedinog čověka? Reći ćeš dakako: da to nemože biti, da je umu i umoslovju protivno. A evo mudracem našega věka je to igraria, i to ti često s najboljim uspěhom javno u světu biva. Pitaš: kako? Veoma lako. Jedinstveni koi čověk, koi bi rad spasonosnom kojom misli svět usrěćiti, ili šta obstojećega ukinuti, sědne k stolu, pak napiše: *„to hoće puk, to zahtěva narod, to zahtěva občenito javno mněnje, — tako je većina osvědočena, — tomu se narod cěli raduje, — u tomu se svi slažu.“* S čarobnim izrazom ovim ode u koju novinarnicu, pa ga dade tiskati, — pak gledaj čuda! Kako rečeno, tako bilo, i zbilja *„hoće puk, — zahtěva narod, — govori većina, — narod se raduje, — svi su jednoga mněnja!“* — A něvěruješ li toga, a ono je doista gusta tmina oči ti obastèrla.

„Mračnjak.“ To mi u istinu neće pravo u glavu!

II.

Světloborac. Imaš li sam malo, pak hoćeš da više dobiješ, a i drugim blagotvornost svoju obilno ukažeš, — znaš li, kako to biva? Je l' da ti se i to odviš mudro čini, te nebi znao toga izvesti, osim da krадеš? A evo i to je posve lako. Dobrotvorna koja duša, sama ništa neimajuća ode, pa uzme tamo, gdě šta ima, — budi novacah, budi što novca vrědi, pak bez svake škèrtosti prašta dužniku dug i tudje dobro veledušno děli, i ljubav za ljubav. Postigne li za toliku čověkoljubivost do častih, pověrenja i inih znakovah harnosti, on to sve doduše milostivo primi, nu još povèrh toga obećaje u naprědak svoju zaštitu i uči, kako da se veledušni oni darovi čuvati imadu. A to se i češtje opetovati može tako, da onda i zbilja, koi sam malo ima, s vrěmenom i sam dovoljno dobije, i drugim još obilnu milostinju děliti može.

„Mračnjak.“ Tako?!

---

*) Dvě su različne vèrsti prosvěte, jedna prava a jedna kriva. Prava prosvěta je naprědak u znanju i dělovanju, vazda oslonjen na Boga, na božji um, na božje carstvo i slovo, ova prosvěta je prava i vrědna i božanstvena zadaća duha ljudskoga na zemlji. Kriva prosvěta niti štuje Boga, ni Bogom očitovane istine, uzda se u se, dopadnost nahodi samo u sebi i u nijekanju izvan sebe, oslanja se na „ništo“ i u njemu se dokanča. Na ovu poslědnju směra ovaj sastavak.

III.

Světloborac. Ti si rado pèrnje od starih haljinah na smetište zabacio; nu gledaj sad čuda od njih! Od takovih pèrnjah pravi se sad najlěpši novac, — valjan kao čisto zlato i srebro. Posměh tvoj mi svědoči, da ti se ova umětnost osobito dopada; slušaj samo, i ta stvar divno lako biva: pèrnje se naime dadu u fabriku od papira, te od njih bude papir; onda se na pojedine komadiće toga papira običnimi slovi natisne: 1 forint — 2 forinta — 10 forintih — pa ako ćeš i 1000 forintih; i zbilja imadeš gotovoga novca na hiljade; izdaješ ga po svoj zemlji; a jao onomu tvèrdoglavomu ludjaku, koi ga za najlěpše zlato i srebro nebi primio! Ti morda misliš, da su to onakove banknote, što ih veća koja dèržava izdaje, da pomanjkanju zlatnog i srebèrnog novca doskoči, a za taj papirni novac podpuno jamči, te ga i — kad je komu drago — sa zlatom i srebrom měnja; nu to misleći ljuto se varaš, to ti je jur odavna zastarělo. Novia umětnost od papira pravi — i bez ikakva zaloga — najlěpše novce; a město da za papir daje srebro i zlato, uzima ona srebro i zlato za papir, i to — kako se kada sgodi — kadšto i nepita vlastnika, da li mu je s voljom měnjati ili nije. Pa reci sad, nije li to divno-čarobna umětnost?

„Mračnjak.“ Doista zlatno vrěme, gdě se i pèrnje u puko zlato pretvaraju!

IV.

Světloborac. Nu osobite čarobie čini novie doba od slobode. Čita se ravno i u stariih knjigah, kako bi utamničeni sužnji znali gvozdene brave razčarati, ili sapeti verige s noguh si odčarati: nu tko zna, nisu li takove pripověsti gole izmišljotine, a svakako nisu ništa naprama gorostasnim u toj struci proizvodom noviega věka. Ovaj je mnoge slobodom i oslobodjenjem tako pre- i očarao, da se jednim od velikoga izobilja slobode sve mozag vèrti, a gděkoji — sami ili u družtvu — čarobna putovanja po zraku poduzimaju, te se čini, kao da su od svega kopna oslobodjeni. Takovih slobodo-čarobiah danas toliko imade, da bi zbilja morao kao medopir samo obnoć oči imati, a obdan ništa neviděti, kad bi se potužio, da u današnjemu světu još mnogo silničtva i ugnjetavanja imade, ili pače još više nego prie. Slěp si ti i gluh, moj mračnjače! Ta cěla je skoro Europa velikom ovom slobodom občarana; svuda i ječi i zveči i govori se i piše o slobodi. Pitaš: da kako se to sbilo, da je kleto robstvo toli bèrzo na světu dokinuto, a veličanstvena sloboda tako obćenito razprostèrta? To ti je doduše malo čudnovito bilo, nu čarobia ostaje čarobia! Několiko pripověsticah o toj čarobii ipak moram da ti kažem. U Švajcarskoj odrekoše se někoja gospoda positivne věre, i biše — od svake věre oslobodjeni; ova gospoda istu slobodu věre navěštahu i drugim, nu tu se nadje više priprostih ljudih, koji mniahu da su slobodni, ako bi stari svoj katolički věronauk slušati i po njemu živěti mogli; nu prostaci ovi nisu razuměli, da je takova posve slobodna i pobožna radost kleto robstvo; tada pospěšnim korakom pritekoše milujući oni čarobnici slobode, te u dobrotvornoj revnosti upotrěbiše haranje i palenje, ukinuše mnoge věroučitelje, koje oni bogomoljci ljubljahu i štovahu; druge pako baciše u tamnice; te se tako ljudi istom pravo oslobodiše u cělој Švajcarskoj, — Katolici naime oslobodiše se svojih ljubljenih pastirah, a pastiri oslobodiše se ljubljenih stadah svojih, i da ota čarobia, što je više možno, savèršena bude, izposlovaše oni čarobnici slobode sa svom oružja i verigah silom, da su cěle obćine, gradovi, dà i kantoni sasvim oslobodili se mnogih gradjanskih i cèrkvenih slobodnostih. — Bezumnici ovi dobro dugo veljahu, da to neznači osloboditi, kada im se silom i strašenjem slobodnosti njihove otimaju; nu najposlě ipak moradoše primiti, što njim i cělomu světu radostno bi navěšteno, ili sami hotěli, ili ne. I sad istom podpuno slobodni postadoše, dočim se i samih svojih slobodah oslobodiše. Med ostalima raztrubiše čarobnici ovi slobode po svem světu „slobodu sdruženjah.“ Tek što se čarobia ova na někojima městi u život zavede, to su ti već i někoja družtva silovito raztèrana; i tad istom porodi se podpuna sloboda sdruženja; jer družtva biahu oslobodjena od sdruženja! U to se i sgodi, da někoji članovi raztèranih družtvah za slobodno putovanje u prisiljeno prognanstvo něšto i novacah trěbovahu; nu, koi bi od njih sam što novca imao, to mu je oteto, i tako se na novo oslobodiše — od istoga svog vlastitoga novca. Da ova slobodo-čarobia kao munja prodèrla je u dèržave, narode i obitelji, pače i u samo carstvo mislih i hotenja; — kralji oslobodiše se — prestolah svojih i podanikah, — puci oslobodiše se — svoga mira, svojih dužnostih i ugovorah; roditelji oslobodiše se — pokornosti svoje děce; učitelji oslobodiše se — pokornosti svojih učenikah; i meštri oslobodiše se — podložnosti svojih dětićah (kalfah). — Nu što si se tako namèrčio, kao da veliku slobodu našega věka pravo neponimaš i neštuješ, — ti si pravi mračnjak. — Nu još jedno slušaj! Sada ti čověk može misliti, što hoće, — věrovati, što hoće, — hotěti, što hoće. I dosad bi ravno ljudi misliti, što bi htěli, — věrovali, što bi htěli, i hotěli, što bi htěli. Činilo se je od negda, kao da se misó ljudih i volja nedadu lanci i konopi vezati; činilo se, kao da je duh čověka već od něgda slobodan, osim ako bi se strastima svojim zasužnjio; nu to još nebiaše prava sloboda. Jasno pódnevno sunce slobode duha izčara istom novie doba, sad istom do podpune slobode dospi razum, — dočim jednako pravo ima, odabere li bludnju ili istinu; — sad istom postade sasvim slobodna věra, — dočim svaki jednako pravo ima, věrovao on cèrno ili bělo, išta ili ništa; sad posve slobodna volja, dočim jednako pravo ima, je li ona dobro hotěla, ili zlo. — Motri sad slobodu našega věka! — nu što ti je? — čini se, kao da ti veliku otu sreću pravo nerazumiješ; a izgledaš tako nepouzdano, kao da to sve nije pravo probitačno! Nu stani! da još veće stvari čuješ o čarobnoj sili naše dobe.

„Mračnjak.“ Nisam doduše bez pouzdanja ni strašljiv; al mi se malo koža ježi. Nu ipak sam željan čuti i te veće stvari.

V.

Světloborac. Znaš li ti, da sada Isukèrst nije više sin božji? znaš da sad više nije ni suda božjeg, ni pakla, ni věčnosti, — a ni Boga samog. — „Kako to? — kako? — je li to moguće?“ ti tako pitaš? — Vidiš; naši ti čarobnici sve ote stvari — razčaraše. To je istinabog najveća čarobia od sviuh; nu se je ipak veoma lako izvela. I opet pitaš „kako?“ Slušaj samo! Čarobnici oni rekoše: „Isus je samo — mudar čověk; suda, pakla, věčnosti i t. d. svih ovih stvarih više nije.“ Pak gledaj čuda od čarobie! kako rečeno, tako bilo: sad je Isus samo mudar čověk, a suda i pakla i věčnosti — toga ti svega više nema. — Nije li to veličanstvena čarobia? — ti se čudiš? Upravo mi se čini, kao da misliš: da — ako se kome kukavnom umèrlu čověčcu baš i nerači u Boga i věkovite istine njegove věrovati — zato ipak i Bog i njegove istine obstoje i unaprěd do věka; pače

morda i to veliš, da na „jest“ ili nije,“ što slabi čověk izreče, niti se koi prašak u zraku, nit koja travčica na polju giblje; a kamo manje će se Bog, věkovite istine, očitovanja božja, poslědnja čověka proměniti, dokinuti, uništiti? Dá i to mi se čini, kao da ti uz one pristaješ, koji vele, da su takova tvèrdenja i nijekanja puka bezumnost; a u tomu slučaju ti i jesi, i ostaješ mračnjak, a i težko ćeš ikad světla naše prosvěte ugledati. Ti još uvěk mniješ, da mi božje istine za světlost i prosvětu dèržimo; no u tomu se veoma varaš. Prava prosvěta sve jednu po jednu istinu uklanja; a što se više istinah odčara, to sve světlie i jasnie biva; najvišji dakle stepen prosvěte onda se istom postigne, kad je sva istina tako kèrčeć i světlajuć uklonjena; a to ti je i vèrhunac slobode, do koje naš věk čarobnom i vilinskom bèrzinom hèrli, — slobode od svega što je istinito, a po tomu i slobode od svega, što je u istinu lěpo i plemenito i dobro!!! Nu za danas neka bude dosta; a ti — ako i nisi mogao sve to da postigneš, — barem ćeš znati, svakomu nešto od izvanredne čudotvornosti današnjih čarobnikah pripovědati.

„Mračnjak.“ I izvanredne junake slobode dostojno slaviti, — jeli?

Světloborac. Ti se podruguješ? A neznaš li, da junačkim nevěrstvom ravno sve božje istine nijekati moraš, al sve ove izvanredne i nevěrojatne stvari věrovati: ako želiš, da se ma i u poslědnji red krěpkih duhovah uvèrstiš.

„Mračnjak.“ Dopusti mi još, da te samo jedno upitam! Ima li zbilja mnogo takovih veleprosvětjenih ljudih danas na světu?

Světloborac. To ti je kako tko stvar motri. Ima ih malo; a ima ih i nebrojeno množtvo. Prosvětjenih, — koji bi sami sve bistro i jasno — do gologa „ništa“ providjali, koji bi sve do čiste prosvěte očistili bili, — takovih ima samo malo. Nu inače prosvětjenih je nebrojena množina; jer takovimi postati nije tako mučno, kao što se često misli. Mora naime čověk najmanje znati několiko rěčih; n. pr. světlo, — naprědak, — sloboda, — prosvěta; nu rěči ove nevalja na toliko u sèrcu imati, koliko je od potrěbe, da se svakom sgodom odvažno i krěpko ustima javno izpověde. Tad rěči ote dobiju takovu čarobnu silu, da onoga, koi ih je izrekao, istim mahom u carstvo prosvěte uvèrste. Hoće li onda takovi, da za koi stepen višje koračí: a on prie svega mora da nauči spoznati, da je sve, što dosad biaše, bezumnost i duševna tmina; da sve dosadašnje — bilo ono inače dobro ili zlo — ničemu neprudi, te ništa nevrědi; dà mora naučiti i spoznati, da mnoge stvari, koje se jednom dogodiše, dogodile se nisu; da najbolje stvari, koje su ljudi viděli, čuli, zasvědočili, isti ljudi nisu viděli, ni čuli, ni zasvědočili; pače da Bog nije rekao, što je zbilja rekao, i t. d. Nije pako od potrěbe, da tko to sam promisli i uvidja, već je dosta, da uz tudje diple pěva, a osobito ako pero u malo raznobojni divit umoči, a on je već za několiko stepenah u prosvěti naprědovao. Povèrh toga je veoma dobro, ako čověk najpoglavitie tri krěposti prosvěte nauči i češtje izvèršuje: *a)* Věru, t. j. da od positivnih božanskih istinah što može manje ili ništa neověruje; a usuprot za najsvetiu istinu dèrži sve, što je biljegom od prosvěte, naprědka, světla, neograničene slobode i t. d. znamenovano, ili bilo pisano ili ne. — *b)* Ljubav: nu ova u carstvu prosvěte nije od velike važnosti; jer tu valja samo světlost; a ova je poněšto hladne naravi; jer toplina obično paru i maglu poradja; a carstvo prosvěte tim bolje stoji, čim više čistoga světla imade; medjutim je *odělo* prosvěte iz sjajno-zlatnih kèrpicah od slobode, jednakosti i bratinstva sastavljeno; al *duša* joj je staro ono i poznato načelo: „amor incipit ab ego.“ — *c)* Puno važnie jest ufanje, t. j. pouzdano čekanje, da će od sada sve bolje biti, da će ljudi skoro novo nebo i novu zemlju načiniti; a to sve zato, jer je světla, i utěhe i slave puna prosvěta tako obećala i obećanje svoje neprevarimo dèržati hoće.

„Mračnjak.“ Ha! novo nebo i zemlju novu će načiniti! — to bi doista još najkrasnie bilo; onda sigurno ni ja neću izostati; nu za toga ću još malo pričekati, dok to sve bude gotovo. S Bogom! ..*r*...

Věsti iz katoličkoga světa.

Iz Rima u prosincu. — Svèršetkom prošastoga věka sklopi se u dolnjoj Italii (u Napulju) družtvo pod imenom Carbonarah (ugljevarah); jer mnogi od pèrvih njegovih privèrženikah biahu toga zanata. — Zakladatelj biaše mu Capobianco. Sučlani mu se medjusobno poznavahu znamenujući — kad bi se srětali — pri rukovanju jedan drugomu palcem križ na ruci. Pèrvobitna svèrha družtva biaše *„nezavisnost talianskih dèržavah od tudje vlasti.“* Pod imenom tudje vlasti razuměvahu za onda Franceze, koji su gornju Taliansku, Rim i Napulj posěli bili. Nu tek što su Francezi iz zemlje protěrani, a zakoniti vladari opet povratili se: dèržahu Carbonari za svoju dužnost i proti ovim dělovati, navlastito pako proti Němcem, koji su gornjom Italiom vladali. Poslovica im biaše: Si deve vendicare l' agnello ucciso dal lupo — da se od vuka zaklano jagnje mora osvetiti. Zaklano jagnje biaše im Jusus, a vuk — ili vuci — vladari, od kojih veljahu, da katoličkoj věri najveće prepone na put stavljaju. To im pribavi silni upliv kod puka, i sve je hèrlilo, da članom toga družtva postane. Glavna stolica družtva biaše u Napuljskoj, a podružnice imadiaše u Macerati (rimskome) i Bologni, u istoj Lombardezkoj i Piemontu. Sadašnji věrolomni kralj (Carlo Alberto) biaše sam — sve do zasědnutja prestola — revni sučlan. Kako se je buknuvša u Napulju buna sramotno okončala, poznato je: vlada odèrža poběd u. Pio VII. izdade 21. rujna 1821 bullu „Ecclesiam a Jesu Christo fundatam,“ u kojoj izkljuci iz cèrkvene obćine sučlane družtva. I tim družtvu — nu za kratki trenutak — zadade smèrtnu ranu. Što je družtvo odpric skoro javno činilo, to mu sad preostavši mnogobrojni članovi činjahu u potaji; više poglavicah izselilo se je, da ih ruka pravice nepostigne. Med ovimi biaše i Pelegrino Rossi rodom iz Carrare, koi u Švajcarskoj nadje utočište. Izvanredne njegove sposobnosti duha pribaviše mu na skoro u Genevi odlični položaj. Da se s preimućom někom Calvinkom može oženiti, i sam predje na Calvinizam (tako pripověda o njemu Allgemeine Zeitung od god. 1846.). Kada bi priatelj ujegov Guizot u Francezkoj bio došao na kormilo, potego je Rossi-a u Pariz i upotrěbio ga za najvažnie službe; dà Guizot i Louis Philipp dotle stvar dotěraše, da su Rossi-a — iz Talianske prognana i excommunicirana poglavicu Carbonarah — kao poslanika k rimskoj stolici odpravili. Rossi se je na tomu městu tako dobro ponašao, da je — pri zasědnutju Pia IX. redovitim francezkim poslanikom imenovan. Kad su Louis Philipp i Guizot pali, pade dakako i Rossi. Nu ovaj stupi u rimsku službu, i jer se činjaše, da nije u Rimu muža, koi bi političkim burama mogao vladati, osim duha Rossi-eva, bi njemu kormilo dèržave pověreno. Rossi položenomu u se pověrenju podpuno

odgovori. Nu novoprobudjenomu Carbonarizmu morade kao žèrtva pasti! Doista čudnovito se prama mudrim politikom světa god. 1848. očitova pravda božja! Revolucia sama svoju děcu ždere! —

Gèrgur XVI. u srěd bune svojih podanikah primi vladanje. Što je ota buna ugušena, najviše se Austrii pripisati imade. Poslě nje mnogo je nemirnikah pogubljeno, a još više prognano. Zaslužena ova pedepsa sgodi medju ostalima i velesposobne muževe, kao: Galetti-a, Sereni-a i mnoge ine, koji **sad** stoje na čelu vladanja. S toga je veliki dio papinskih dèržavah papi Gèrguru veoma protivan bio, i cěla Italia željno očikaše smèrt velikoga pape, da bi se onda opet buna zametnuti mogla. Ja sam se o nezadovoljstvu tome ne samo u Rimu, već i po svoj skoro dèržavi s većega osobno uvěrio. A neizměrne one pogèrde, koje se proti — jedva umèrlomu papi lipnja měseca 1846 podigoše, pokazale su bělodano, da na tomu putu — strogosti naime — dalje postupati nevalja. S toga je Pio IX. pošao putem dobrote i blagosti, povratio je prognanike — 2500 njih — u domovinu; sazvao dèržavne státiše, da ga u ravnanju papinske dèržave podupiru i nemogavši ino učiniti, napokon dade narodu svomu constituciu. Al sad bi se Austrii rat bio imao navěstiti, — tako htiahu ministri; nu papa je proti tomu svečano protestovao, i u isti trenutak stvar dobi posve ino lice. Izlična ljubav i privèrženost prama Piu pretvori se u mèržnju, a naimenovanje Rossi-a za ministra, da red povrati, biaše poslědnji krěpki korak, koga Carbonari više podněti nehtědoše. Smaknutje Rossi-a uspěšilo je borbu pape s nezadovoljnici njegove dèržave. A běg njegov u Gaëtu dovoljan je kommentar k protestacii njegovoj, u kojoj očitova, da se on na čelo talianskih gibanjah postaviti ili samo na njih udioničtvovati niti može niti smije. — Pio biaše odviš dobar — 'e troppo buono — veljahu mnogi jur pri zasědnutju njegovom na prestol. Nu će Pio opet — pouzdano se nadamo — slavodobitno u Rim se povratiti; dočim protivnici njegovi, koji se sada po Rimu šire, u stalnu svoju propast hèrle. Tko pod drugim jamu kopa, sam u nju pada. Bog poživio dobroga našeg papu Pia IX. Molite se za njega, da Bog dane skušavanja njegovoga pokrati!

Dr. J. C. M. (polag N. Siona.)

— Rim, 21. prosinca. Sveti otac Pio papa IX. dèržao je (kao što čitatelje naše izvěstismo) 12. o. m. tajni consistorium s cardinali, u kome je 12 nadbiskupah i biskupah za sve krajeve katoličkoga světa imenovano. „Ubi Papa, ibi Roma!"

Biskupia zagrebačka.

— Osim novozavedenih (što u 2. br. lista našega napomenusmo) milosèrdnih sestarah uživa glavni naš grad, — a i sve skoro županie naše domovine — rědku onu blagodat, te u zavodu milosèrdne bratje — reda sv. Ivana od Boga — ima prostranu bolnicu, u kojoj tèrpeće čověčanstvo bez razlike věre, i spola i jezika utocište nahodi; a kakvo utočište, to svaki savěstno može izpověditi, koi je ikada bolnicu njihovu, ma kako iznenada posětio. Svaki duduše mora izpověditi, da je glavni naš grad srětan, što toli blagotvorni zavod imade, i da bi domovina naša još srětnia bila, kad bi takovih zavodah, kao što su milosèrdna bratja i sestre, više imala; jer kod njih u bolnici nije platjenih najamnikah, koi bi za kukavni novac jadne bolestnike zlostavljali i zapuštali; već su ljudi, u kojih još živa věra u Boga plamti, ljudi, — koji se radi ljubavi Boga odrekoše svih skoro ugodnostih života, da tèrpećoj děci njegovoj bezuvětno služe. Da su rěči ove istinite, svědoči sva naša domovina, a uvidit će svaki iz broja bolestnikah, koje ista bratja prošaste god. 1848. obskèrbiše, premda se čitavu godinu s golim siromaštvom boriti moradoše; jer im jedino skoro vrělo obstojanja njihova, kamate naime od temeljnih glavnicah, malo neusahnuše; mnogi bo ljudi, kao da neosětjaju nikakve ljubavi iskèrnjega — kao drugdě, tako i ovdě mniahu, da u izobilju slobode našega věka netrěba od uzajmljenih glavnicah kamate platjati! Pa opet polag sve oskudice tolika biaše hvaljene bratje štedljivost, da je prošastu godinu veliki doista broj od osam sto sedamdeset i četiri bolestnika na lěk primljeno i providjeno. Od otih biaše katolikah mužkih 620, ženskih 210; pravoslavnih mužkih 12, ženskih 2; protestantah 23; a žudiah mužkih 2, ženskih 5. — Jest pako od g. 1847. ostalo na lěku bolestnikah mužkih 44; god. 1848. primljeno je 613, ozdravilo i odpušteno 554; umèrlo 66; ostalo za g. 1849. na lěku 37; a ženskih od g. 1847. ostalo 15; god. 1848. primljeno 202; ozdravilo i odpušteno 179; umèrlo 19; a ostalo za ovu godinu 19. — Hvalimo Boga, koi nam zavod ovi dade, i molimo se njemu, da nam ga uzdèrži i razširi po svoj domovini na utěhu bolujuće bratje naše! — *.l....*

Proměne u biskupii.

Ivan Terihaj, dosadašnji pomoćnik duhovni u Kupincu postao je ondašnjim župnikom. Menner Vatroslav, dosadašnji župnik na Oštèrcu (slunjske reg.) postao je župnikom u Topolovcu (gjurgjevačke reg.) Stuparić Šimun, dosadašnji podravnitelj kr. konvikta u Zagrebu, postao je upraviteljom župe na Ostèrcu. Šnap Konrado preměšten je kao duh. pomoćnik iz Šišinca u Križevac. Nagel Friderik nije — kao što u 1. br. lista našega obznanismo — poslan za pomoćnika duh. u Peterance, već u Petrovinu.

Čitali smo u ovdašnjih političkih listovih, kako gosp. Svetozar Kušević, perovodja kod osrědnjega c. k. ministeriuma stanovnike domovine naše revno pozivlje, da u slěd dugotrajnog rata bez ognjišta i hrane stradajućoj mnogobrojnoj sèrbskoj bratji našoj po mogućnosti darežljivu ruku pružaju. Za našu dužnost dèržimo očitovati pripravnost našu k sabiranju prinesakah kèrštjanskom ljubavju gorinapomenutoj svèrhi naměnjenih. Sabrane novce odpravit ćemo čim prie sigurnom prilikom na město opreděljenja njihovog. Ovom prilikom dostavljamo do obćega znanja, da su kod nas do sada za ovu svèrhu položili:

Preč. kaptol stol. cèrkve zagrebačke iz obće pěneznice	100	for. u sreb.
G. Josip Clemens, st. cèrk. zag. kanonik	5	„ „ „
G. Stěpan Moyses, „ „ „	5	„ „ „
G. Adam Mravinec, „ „ „	5	„ „ „
G. Janko Predoević, upravitelj gèrčko-katoličkog sěmeništa u Zagrebu .	2	„ „ „
G. Stěpan Muzler, professor . .	2	„ „ „
Ukupno	119	for. u sreb.

Stěpan Mojses, upravitelj. — *Stěpan Muzler*, urednik.
Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

BROJ 4. — TEČAJ I.

U SUBOTU 27. SĚČNJA 1849.

List ovaj izlazi svaku subotu na cělom arku.

Cěna mu je za domaće 4 — za vanjske 5 for. u sr. na cělu godinu.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvèrt god. kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod duhovnog stola ili kod uredničtva. Predbrojenje prima se sveudilj kroz čitavu godinu.

Katolički list zagrebački.

Cèrkva i sloboda.

(Nadalje.)

Koji su protivnici cèrkve? Ja ih tri vèrste poznajem, i očito ću ih imenovati. Pèrvi od ovih protivnikah, koi od něgda najviše proti cèrkvi vikaše, koi i sad po svaki dan viče, a i vikati će po sve věke, jest razkolničtvo (hæresis.)

Razkolničtvo veli: da je cèrkva slobodi protivna, jer mu ona dogmatiziranje prěči. Nu razkolničtvo time izgovara nepamet, zašto različne slobode hotimice sbija u jedno, naime slobodu vèrhunaravnih stvarih, koje na věru spadaju, i slobodu naravnih stvarih, koje su upravo predmet naravi. Odtuda dakle, što cèrkva zabacuje slo*bodu odlučivanja*, u věrozakonskih stvarih, koje granice uma našega nadilaze, jošte neslědi, da cèrkva i ondě slobodu steže, gdě se světovne stvari pretresaju, o kojih sud razumu našemu pravedno pripada. Nu onu slobodu, koju razkolničtvo traži, i koja razkolničtvo takovim čini, slobodu dogmatiziranja cèrkva nikada nije dopustila, niti nemože dopustiti, ako se sama razoriti neće; jer ona sama ima slovo věčnoga života, i sam onaj duh, koi slovo to izreče, kadar je razjasniti ga i tolkovati. Krivo je dakle mudrovanje razkolničtva, kojim ono cèrkvu potvara, da je protivnica naravne i političke slobode; jer izmedju cèrkve i razkolničtva jedino ona borba obstoji, koja se tiče bogoštovno-dogmatične slobode. Medjutim težko će ikoi věrni i pametni katolik osobitu želju poćutiti za nesrětnom onom slobodom, koja sve sama izpitkuje i sudi; jer nam je svim dobro poznato, da o bogoštovnih postavcih nema prepirke, zašto ono, što um naš nadilazi, upravo s toga na polje prepiranja nespada. A na što su sve ovakove razprave razkolničtva i služile? šta je njemu vlastiti um, i posebni sud u věronaučnom ogledu prudio? Nije li razkolničtvo veze jedinstva raztèrgalo, komu je věra najčvèršća sveza? A onda je bez temelja, bez životvornoga srědstva razpalo se u hiljadu mněnjah, razkomadalo u hiljadu slědbah, kao što svaka grančica, kad se od stabla odděli, zamrěti mora i razpèršit se. Tamo dakle vodi takova sanjarska sloboda, k razcěpljenju, k razsutju i smèrti.

Drugi protivnik cèrkve je p h i l o s o p h i a. Ovdě vas, gospodo moja, moram zamoliti, da me naopako nerazumijete, i da nepodmetnete rěčima mojim smisao, koga neimaju. Pošto ovdě o philosophii govorim, razuměvam philosophiu osamnaestoga věka i njezine slědbenike, a nipošto kèrštjansku, pravu philosophiu, koju duboko štujem i ljubim, kojoj skoro cěli moj dosadanji život posvetih, i s kojom se još uvěk rado zabavljam, jer ova philosophia nije cèrkvi protivna, pače joj je priatna i odana. Nu ona philosophia protivna je cèrkvi, koja se za neodvisnu dèrži, koja nad sobom nikakvog autoriteta nepriznaje, te tako hoće, da sve, naravne i vèrhunaravne stvari razlaže i sudi; ili bolje da rečem, podiže se za obćinskoga sudca, dà i za početnika i stvoritelja istine sebe nametajuć, sve vèrhunaravno niječe, i nikakovih inih dogmah nespoznaje, osim svojih mněnjah i istinah, koje ona sama dokučiti može. Te tako postaje očiti ili sakriveni, upravni ili neposrědni, javni ili potajni, a svakako sveudiljni protivnik a što više odkrito, ravno i javno postupa, to je bolje; jer onda znamo, s kim posla imamo, i javno se boriti možemo. Nu mudra je ona, te neuzima svedjer takav neodvisan i prosti položaj, već se često u ovčiju kožu sakriva, da neuplaši pastira; pa se medju stado uvuče, licuměrno čini, kao da ljubi, počituje i štiti cèrkvu, često se i cèrkvenim slovom, i njezinim slikama služi, nu pri svem tomu naravno podmetje slovu ono znamenovanje, koje se njoj dopada, a slikama one pomisli, koje su joj upravo po ćudi. Ali pod ovom strahopočitanja izlikom pravog štovanja nije! Philosophia, koja ovako pozdravlja cèrkvu, jer u njoj vlast smatra, koja se tako prěkim putem ukloniti nedade, cèrkvu upravo mèrzi, jer je se boji! prezire ju, jer autoriteta njezinog nepriznaje, i podkapa slovom i dělom istine cèrkve. Da je tomu tako svaki lahko uvidja; jer je temeljno načelo philosophie, da je um ljudski višji od svih dogmah, kao što je volja nad sve autorite uzvišena; da kèrštjanske dogme podpuni izraz istine nesadèržaju, već da nad ovim neugladjenim slikama, nad ovim ljudskimi izrazi, koji su nago pronašastje svetjenikah i bogoslovacah, da nad svem ovim čista istina, idea u svoj metaphysičnoj velelěpnosti stoluje; i ova da je predmet philosophie i Bog njezin. Philosophu dakle samomu pripada pravo razmatranja, on sam motri čistu istinu, on sam poseduje pravu znanost, od koje pravo bogoslužje i pravo bogoštovje nimalo nije različno; a usuprot svakdanji ljudi; svi oni, koji nemogu, da se do philosophičkog gledišta popnu, slabe duše, ćutljiva sèrca, žene i děca moraju se zadovoljiti s kèrštjanskim bogoštovjem s njegovim dogmatičkimi izrazi i ćudorednimi prepisi, koji ravno něku česticu istine tamno samo i, kao u zagonetki, sadèržaju, onako upravo, kako se slabosti njihovoj, da nerečem, gluposti pristoji. Što takova philosophia cèrkvu potvara, da je slobodi protivna, to je posve naravno, jer joj ova nalaže dosadni jaram dogma-

tičnog autoriteta, cèrkva joj je — da u kratko rečemo — na putu, te bi je se rado otresti. Nu budući da cèrkvu ubiti nemože, a ona ju psuje, da ju najmanje u javnom mněnju utamani, upliv njezin uništi, te ju ljubavi i štovanja ljudih liši.

Tretji nepriatelj cèrkve, koi posvud trubi, da je ona protivnica slobode, jest duh nereda u javnom ne manje, kao i posebnom životu. Isti duh u javnom životu zove se duh prevrata (revolucie) a u posebnom duh věka. Duhom prevrata ja ozivljem onoga duha, koi ljudskim strastima za ljubav prevrate traži, podžiže i poradjâ, a to je oholost, slavohlěpje, lakomost i pùtenost, koje pod izlikom obćega dobra sebe namiriti nastoje. S početka ravno čini se, kao da iste strasti samo priměreni dio od obćega blagostanja za se pitaju; nu pojde li poduzetje za rukom, a to ti one svu stečevinu sebi prisvoje, njim pèrvenstvo, njim lavov dio pripasti mora; a za postići jedno ili drugo marljivo nastoje, da se red poremeti i prevrati, te da u družbenom životu nastane něka praznoća, koju bi tad one izpuniti imale. Duhu prevrata su svi povodi pravedni, a sva srědstva jednaka, samo da k svèrsi vode; ovaj duh protivan je cèrkvi, jer ga ona proklinje, jer mu se opire. Cèrkva, koja je skroz conservativna, i čuvarica predanih stvarih (traditio), koja se u svome naprědku oslanja na prošastnost, neće bezzakonoga komešanja, neće gibanja, komu nigdě kraja neima; kao kći neba, puna krotkoće i ljubavi, uvěk je cèrkva mèrzila proměnljive bure strastih i divlje navale sile. Naprědak cèrkve miran je i siguran, te vazda istinu, koju za nepomični cilj imade; zato cèrkva naprědak nikada od sebe neodbija, nu samo hoće, da bude na čvèrstom temelju uvrěžen, i da pravim putem hodi; nemože dakle cèrkva nipošto pristati u mir sa duhom prevrata, koi od svega tog ništa neće, koi samo jedno traži, uspěh naime trenutka i koristi, koje mu ovaj donaša. To je uzrok, s koga je cèrkva duhu prevratnomu vazda dosadna, a i biti će mu uvěk dosadna, jer će ju po svih svojih putevih srětati, da beztemeljne njegove naměre osudjuje, i opasna gibanja uzdèržaje. Može li se još tkogod čuditi, što prevratni duh cèrkvu opada i psuje? Što pako duh věka takodjer běsni potvarajuć cèrkvu, da je protivnica svih slobodnih zavedenjah, to ništ ino nije, nego plod priproste i lahkoumne opakosti onih ljudih, koji osim svoga koristoljubja i pùtenoga užitka ništa na světu nemotre, koji život ovaj za ugodnu zabavu dèrže, te jedino gledaju, kako bi ga se bolje nauživati mogli, koji ništa ino neštuju i neljube, osim što pohotnosti njihovoj služi; a usuprot ničega se neboje i ništa nemèrze, osim što im je protivno, I takovim je cèrkva na putu, i to već s toga, što obstoji, te im obstojanjem svojim ozbiljnost života, smèrt i věkovitost živo pred oči stavlja; na putu im je po svojoj dogmatici, koja njihova mněnja osudjuje; na putu im je po svojima čudesi, koja vèrhunaravno dělovanje božje na světu dokazuju; na putu im je po svojoj ćudorednosti i disciplini, koja lahkoumno i grěšno življenje njihovo kori; na putu im je po svomu slovu, koje često i nje pogadja, i savěst im stresa; na putu im je po medjaših, koje razuzdanosti uma i sèrca, i opakosti života njihova stavlja, — nije dakle doista čudo, što takovi ljudi cèrkvu neljube, već ju poniziti nastoje. — Razkolničtvo dakle i philosophia, duh prevrata i věka jesu protivnici cèrkve; a koliko ih je velikih i malih, učenih i priprostih, vladaocah i narodah, koje isti interess ovim načinom proti cèrkvi veže, da ju svi podkopati nastoje! Nečudimo se dakle, što se tolike tužbe proti njoj podižu, te je predsud, da je ona protivnica slobode, po svem světu razprostèrt i obćenito poznat.

II.

Kako dakle da predsud ovi oborimo? Dva su srědstva, kojimi se u tu svèrhu služiti možemo i moramo. Razprava naime i dogadjaji. Zahtěvamo slobodu razprave sa svimi srědstvi slova i tiska; jer je cèrkva danas potrěbuje svedno, kao u vrěme postanja svoga, u pèrva stolětja kèrštjanstva. Danas, kao i onda, mora se cèrkva braniti od potvorah světa, te zato joj pismene obrane trěba. Danas, kao i onda, boriti se ima cèrkva sa tisućom bludnjah, koje ju odasvud obsědaju i oboriti prěte, da onda one njezino město zauzmu; trěba dakle cèrkvi slobode boja. Boj ovi danas očito se bije, po bělom danu i pred cělim narodom; cèrkva dakle i braneć se i napadajuć protivnike svoje, slobodno se kretati mora, a oružje trěba da jednako imade, kao i protivnici njezini. Zato cèrkva slobodu ili tiska, sa, ili uz pèrkos svim njezinim nepovoljnostim, za se zahtěvati mora; jer premda su velike nepovoljnosti sa slobodom tiska skopčane, kao što svi znamo; ipak ni koristi, koje ona sa sobom nosi, nipošto nisu malene. Tisak je svakako oružje našega věka, a kao svako ino oružje, sam po sebi niti je dobar, niti zločest, već istom porabom, koja se od njega čini, postaje ili dobar ili zločest; a da će ga cèrkva dobro rabiti, to je stalno. U razpravi pako, koju ćemo zajedno činiti, nastojat ću vam dokazati, da katolička cèrkva nije rodjena protivnica slobode, kao što se rado govori, već je vrělo njezino i najstalnie poručanstvo. Nu za ovo dokazati, prije svega nam pravi pojam političke slobode opreděliti valja, jer kako ćemo razměrje izmedju ovih pojamah odlučiti, ako nam isti pojmi nisu dosta razjasnjeni. Pojam dakle političke slobode, kao što ju kèrštjanstvo razuměva, predmet je pèrvoj našoj razpravi. A nadalje razložiti ćemo, da je cèrkva po istomu zavedenju svome upùtjena sloboda, da je duh njezin sa duhom slobode istovit, da je dogmatika cèrkve temelj, a ćudoredje poručanstvo, ustav pako i disciplina cèrkve jest najsavèršenia slika, najčistji izraz slobode. A to sve ćemo onda u budućih razpravah promatrati.

Nu osim toga još imamo jačjih i moćniih dokazah, naime dogadjaje. Pogledajte, molim vas, na sadašnji svět, brojte slobodnosti, koje on steče i izvede, pak pomislite nadalje, odkuda te slobodnosti dohode! Moralnu slobodu, koja je izvor svake ine slobode, koju je fatalizam starodavnih věronaukah toli potamnio, a theorie philosophah nisu puno razjasnile, donese kèrštjanski věronauk, i navěsti ju světu tako jasno, da prirodjena čověku misó sama o sebi više nedvoji, te da je savěst čověka proti svemu krivom uma mudrovanju osigurana. Moralna sloboda, koja je duša kèrštjanstva, postade tim načinom i stožer noviega světa. Komu nadalje imademo zahvaliti za slobodu žene, koja je sada mužu ravna, dočim je u poganskih narodah bila robinja, koja se je, kao ine stvari prodavala, nego evangjelju? Tko dade děci slobodu, nad kojom prie otac imàde vlast života i smèrti, koju on izvèrći mogaše ili ubiti, kao i němu životinju; evangjelje, koje děcu načini svojinom božjom, a otca im samo kao čuvara pridade! Tko čověku poděli u obće slobodu naprama čověku, nego evangjelje? Evangjelje jamu izkopa robstvu, premda ga kao dogadjaj, kao stečeno pravo do někoga stupnja obstojati pusti; jer upravo to je vlastito uplivu kèrštjanstva i dělotvornosti cèrkve, da ravno svedudilj naprěduje, nu sve mirno i lagano, duševnim putem,

moralnimi srědstvi, putem uvěrenja i osvědočenja; a lagani otaj naprědak, premda vrěmena trěba, premda se samo po věkovih měriti može, doista je najbèržji, jer tek onda miruje, kada cilj svoj postigne, a nazadka nigda nepoznaje.

Ogledajte se nadalje na srědnji věk i svu gibkost života njegova u procvětanju slobode, i uspěšnom uredjenju svojih gradovah, tko je gibanje ovo pobudio, tko je slobodna ona sdruženja štitio, nego cěrkva? a tko im je navěstio rat i uništio ih, nego cari? Ogledajte se u novie doba na katoličku Helveciu, koja tolikom sèrčenostju sbaci jaram robstva, i světu priměr dade, kako se demokratička sloboda sa živom i sniženom věrom dobro slaže. Da li je katolička cèrkva prěčila ljubav i uznešenost za slobodom u slobodnih onih kantonih stare Helvecie, koji se sa političkom svojom nezavisnosti upravo tako ponosiše, kao i sa věrnom pokornosti prama cèrkvi? da li je katolička věra ugušila im ćutjenja sèrca njihova, ili im oslabila sèrčenost? O gospodo moja, kada pomislim, što je u krasnoj onoj dèržavi nědga pod uplivom cèrkve bivalo, a što sad pod gospodstvom razkolničtva biva, težkoj se žalosti obraniti nemogu! Što sada postade od slobode u nesrětnoj onoj zemlji? kamo joj sloboda svěsti, kamo sloboda osobe i svojine, kamo zakonotvorna samostalnost kantonah, i sva ona — kèrvlju stečena i ugovorih osigurana práva? Sve se tamo sada nogama gazi, a što je najžalostnie, slobóda se ubija — u ime slobode! Nu tako biti morade, da vidi svět, što krivi liberalizam sve može učiniti, da se jasno obělodani, da ona sloboda, koja se na silu oslanja, i množtvom nadjača, nije prava sloboda, već licuměrna razuzdanost, i sakrivena strast. *I tako* mèržnja poredka i prava i civilisacie, osobito pako mèržnja kèrštjanstva zadovoljnost svoju tamo nadje, sve najčastnie stvari na světu, da isti pobědjeni, kad je nadvladan, bude nogama pogažen, a pogèrda i poruga ověnča barbarstvo. A to sve dogodi se u glavnoj dèržavi reformacie, pri svetom ognjištu protestantizma, i ako me u tolikoj nevolji išta těšiti može, to je ono, da je katolička cèrkva sve ove nedostojnosti žèrtva postala.

Obazrite se na onu drugu, nama susědnu dèržavu, za koju od nědga tolike sympathie gojismo, na Irsku, motrite jedinoga samo muža, koi sam svu zemlju zastupa, Daniela O'Connella, nije li věran, nije li pravi katolik, a gdě ste mu o borbi za slobodu našli druga? Otaj muž dade světu veliki priměr, i znameniti nauk narodom; on im pokaza, što je prava, što je kèrštjanska sloboda, i kako se ona zakonitim i mirnim putem steći dade. Jao, i po stoput pomagaj! ako sila dělo njegovo smete; pravedna i plemenita stvar Irske propala bi, kako uz revoluciu pristane; a usuprot mora obladati, ako věrna ostane duhu velikoga onoga muža, koi je slobodu onako ponjao, kao što ju pojima cèrkva, koi u věri svojoj nadje svojemu domoljubju toliki zamašaj, toliku světlost. — Napokon se još višje uznesite, do kapitola, na vèrhunac věčnome gradu, koi sam najvišji je stepen sve veličine ljudske, što nam se ondě baš sada ukazuje? Papa jedan, koi nije samo glava naučajuće cèrkve, nije samo pèrvenac biskupah i pastirah, već je i kraljevah i narodah učitelj. Jednom rukom prostire blagoslov po svem světu, a drugom slobodu daje puku svomu, „urbi et orbi.“ To je odgovor, i kakav odgovor na sve one potvore absolutizma cèrkve. I katolička cèrkva dakle, koju ljudi toli često despotizmom potvoriše, koju bedemom svega silničtva ozvaše, i ona slobode se neboji, i ona znade oslobadjati narode; nu ona to svojim načinom čini, naime po duhu božjem, koi je uza nju, mirno, i mudro i uměreno, da se svetinja nepogèrdi, na korist onih, što blagodat ovu primaju. Kada bi sophista něki Diogenu gibanje zanijekao, ovaj mu neodgovori ništa, već stade pred njim amo i tamo prohadjati. To isto učini Pio IX. i on sophistom našega věka, koji cěrkvu potvaraju, da je protivnica slobode, na isti način odgovori, dade naime puku svome slobodu, kliknu Rimu: naprěda! a Rim pojde naprěd, i slěditi će ga čitav svět.

Blažen zato Ti, veliki papa i veliki mužu! primi ovdě s izrazom naše pokornosti věkovitu našu ljubav i hvalu! Veličanstveni prizor Ti dade světu, i ujedno mu dade veliko dobročinstvo. Slobodu světa, koja je divlja, kao sve, što sama priroda radja, nju si Ti okèrstio, okèrstio svojima rukama u vatikanu na ostancih svetih apostolah, temeljnih kamenah cèrkve. Ti od nje stvori čedo neba, stvor novi, u Tvojih rukuh milost ju je božja ogrijala, nebo ju je svojim biljegom znamenovalo, i milost od sgora očistit će ju od svih divjih živaljah, da necvate više iním cvětom nego božanskimi krěposti. Pod tvojom otčinskom rukom da uzraste i okrěpi se, da bude dan po dan lěpša, te da se u nestalnom zemljištu světa tvèrdo ukoreni, da bude velikim stablom, koje božanskim duhom oživljeno i nebeskom rosicom poškropljeno, grane svoje i cvětje i plodove po svem světu razprostire, i pod kojim se ptičice nebeske radostno sakupljaju i borave. A i ti, sveta slobodo, kćeri nebeska, rodjena i odgojena katoličkom cèrkvom, zdravo nam bila! O Bože moj, koliko ti hvalim, što providnost tvoja veliki ovaj dogadjaj izvede, da sèrce naše opet podigne i okrěpi. Jer sada uz velike istine neba bratji našoj i velike istine zemlje opet navěštivati možemo, radostnim sèrcem i uznešenim duhom možemo im ono navěštivati, što svět najčudnovitiega, najvećega i najblagotvorniega ima; službenici tvoje cèrkve, i glasnici slova tvojega glavu svoju, pogèrdami světa priklonjenu, opet podići mogu, da svim ljudem, koji su dobre volje, kao povlašteni navěštuju pravu slobodu, kèrštjansku slobodu, slobodu děce božje za vrěme i věkovitost.

Carstvo božje na zemlji.

Svět ovaj živo je tělo; a Bog mu je životvorna sila. On sam je savèršeni tvoritelj, a podčinjeni tvoritelji na ovom světu děluju jedino onom silom, koju od Boga dobivaju; ili, da bolje rečemo, Bog děluje po njima.

Za razjasniti istinu ovu, predstavimo si kojegod stablo; na svakomu vidimo korenje, deblo, grane, listje, cvět i sad; nu što nevidimo, niti nemožemo viděti, a ipak znamo, da u svakom stablu jest, pače da biti mora, to je životvorna sila, Bog. U njemu živimo, gibljemo se i jesmo. D. Apost. 17. 28.

Ovo dělovanje božje u světu jest upravljanje ili vladanje, kojim sve na jednu svèrhu směra.

Na tome stablu ima jedna grana — čověk — koji uslěd svoje slobodnosti samostalno dělovati može. Upotrěbi li čověk ovu svoju moć tako, da u slogi s Bogom — vladateljem — děluje, a on se nepokretno k jednoj onoj svèrsi približuje bez ikakve razpre, dakle i bez razsapa. Ako li čověk inače děluje, nego vladatelj, a ono je razpra, pobuna i napokon razsap potrěbita poslědica; te u tom slučaju nižja, dakle slabia sila neuklonjivo jačjoj popustiti, pače i propasti mora; kao god što poginuti mora i spasti grana, koja se od životvorne sile stabla odluči, odcěpi.

Sadašnje stanje carstva božjega na zemlji, jest takovo, da višje pomoći potrěbuje. Jer se tajiti nedade,

da ima u čověku něka sila, koja se dělovanju božjemu protivi, od tuda poznato ono: nitimur in vetitum. A ovo protivenje naravno razpru, razsap, smèrt za sobom vodi. Odkuda protivna ova sila dohodi, to čověk, premda u sebi osětja, ipak od sebe znati nemože. Najstaria pako pověstnica čověčanstva obučava nas u tome ovako. Pèrvi čověk — grana na stablu světa — odluči se od životvorne sile (iz oholosti, jerbo sam dělovati, sam upravljati htiaše, eritis sicut Dii). A ovako odlučen naravno je poginuti, u věkovitu smèrt propasti morao.

Kaogod što jabučno zèrno u sebi imade klicu stabla, koje opet jabuke i onakovo zèrnje donosi; tako i u pèrvom čověku biaše klica svega čověčanstva. Budući pako on propao u smèrt, a ono i sve čověčanstvo s njim, ili bolje u njemu, u istu smèrt pade. (In Adam omnes moriuntur, in quo omnes peccaverunt.)

Grana, što se od stabla odcěpi, toj više pomoći nije, osim da se na drugo koje zdravo stablo ucěpi. Na svem širokom světu nebiaše čověku srodna stabla, koje bi zdravo bilo, na komu bi se on ozdravljen opet pomladiti mogao.

U tome sin božji postade čověkom, i ukaza se kao jedina zdrava svèrž, u koju se čověk uspěšno ucěpiti mogaše. Sin božji, veli sveti Augustin, (tract. 80 in Joan.) čije naravi mi nismo, postade čověkom, da na sebi čověčansku narav tèrsa ukaže, kome bi mi loze bili. Ostanite u meni, a ja u vami; loza nemože sama od sebe ploda doněti, ako na tèrsu neostane; ja sam tèrs, a vi loze; koi u meni ostaje, a ja u njemu, taj puno ploda nosi, jer bez mene ništa učiniti nemožete (Joan. 15.). Isti sin božji umèrlu grančicu uzkrisuje na život věčiti, život božanstveni. Način pako, kojim bi se odmetni čověk s Bogom črez posrědnika (re-ligio) na novo sjedinio, kao i srědstva u tu svèrhu potrěbita ostavi sin božji, i sam Bog u svojoj svetoj cèrkvi.

Posrědnik naš predade se za nas smèrti, da pravdi božanskoj zadovoljiv, kaznu podnese, koja nepokornosti našoj odlučena biaše; svèrhu toga navěsti nam uvěte našega bogopomirenja; i napokon poděli nam lěk, koi bi nam bio od bolesti, da i mi opet pokorni i s životvornom silom, kao novoucěpljeni, u suglasju biti možemo.

Spasitelj dakle naš ujedno je i žèrtva, i učitelj, i zdravnik naš. A tako su ga i sv. pisma staroga zakona slikovala, i knjige novoga zakona takova nam ga ukazaše; kao što Isus sam veli, da u starom zakonu niti čèrknje nema, koja se u novome nebi izpunila: — jest dakle Isus u istinu zaklani jaganac božji, koi na našimi oltari, pod Melchisedeka slikami kruha i vina prebiva, kao što ga žèrtve u starom zakonu predstavljahu; pravi veliki svetjenik, komu dostojanstvo věkovito je, da nam proriče, da nam božju istinu navěštava; pravi presveti — Sanctus Sanctorum — koji u svetinjam našima prebiva, s nami se sjedinjuje, da nas posveti.

Pèrvo takovo sjedinjenje — pèrvo ucěpljenje — biva na svetom kèrštenju. Čim se tko okèrsti, već je u Isukèrstu, veli sv. Pavao. Nu pri sv. kèrštenju grančica samo passivna ostaje na stablu; zato kada poraste — u aktivni stališ stupi — potrěbuje okrěpljujućih silah, svetotajstvo krizmanja. — Nadalje se tanahna grančica lahko oštetuje, te s toga se nanovo i tvèrdje privezati mora, — svetotajstvo pokore. — Tad ima cvětjem i sadom uroditi, te zato izobilje božanstvene hrane iziskuje, — oltarski sakramenat. — Prie nego sad dozori, da se ubere, valja mu sve sirovo i nezrělo od sebe odlučiti (reliquiæ peccati) sakramenat poslědnjeg mazanja. — Budući se pako grančica necěpi na stablu, da grančicom bude, već da urodi plodom, u kome se klica — sěme — za novo dèrvlje i novi plod sadèržaje tako, da se već u pèrvoj klici věčno životvorna sila ukaže; to i Bog svetu svoju silu poděljuje ženitbi, iz koje se narod čověčanski izvija i umnožaje, — sakramenat ženitbe; — a što službenici kristovi samo od božje moći upliv svoj na čověka imadu, Bog im moć ovu poděljuje u sakramentu svetoga reda.

Tako se čověk — cěp — na novi život preporadja, da od božjeg života živi (gratia sanctificans). Tako se hrani, da plodom urodi (dobra děla), koi je za spasenje potrěbit. Temelj tomu je věra, na koliko je ova samo privoljenje razuma; nu věra ova na volju preići mora, mora ljubavju postati, inače je mèrtva. Věra (credere) spada na razum, ljubav na volju, a oboje poradja ufanje. Ujedno pako zove se — fides — věrnost.

Kada plod dozrije, tad se cěp s plodom zajedno preměšta u božji vèrt (věkovito blaženstvo). Ako li dèrvo pri svem ovome vèrhunaravnom hranjenju plodom neurodi, a ono se posěče, te se požge (věkovita propast.) Nije li dèrvo još doraslo, ili plod još nedozrěo, a ono se u postavu (Treibhaus) metje, da se silovitim načinom (quasi per ignem) dotěra do zrěline (stanje očištenja).

Ako je Bog — kao što zbilja jest — pèrvobitna moć i životvorna sila, — samovladar — a ono sve ostale sile, koje dělujuć čine se, kao da vladaju, njemu su podčinjene, po njemu samo dělujuće — njegovi dvorjanici. Nu dvorjanik samo u smislu gospodara svoga kretati se smije; inače ga gospodar, kao svojoj naměri protivna, ukloniti mora.

S toga se uvidja, da i dvorjanik za moći naměru gospodara izvèršiti, i podanik za pokorit joj se, istu naměru dobro poznati moraju: Bog dakle volju svoju valja da očituje. Očitovanje ovo počima s Adamom, produžuje se po Noahu, Abrahamu, Mojsii i prorocima; a svèršetak svoj dokučuje s Kristom. Potrěba istoga očitovanja uvidja se već iz gori rečenih; jer bez njega nikako znati nemožemo: da li, kojim načinom, u kakove uvěte nam Bog pomoći, od smèrti nas izbaviti hoće. Kao što nam i dělotvorno bivstvo očitovanja božjega u očevidnom činu historia ukazuje:

U poslu očitovanja um naš ni tamo ni ovamo ništa osudna izreći nemože; jer očitovanje po naravi svojoj takove stvari sadèržaje, kojih osim njega nikako saznati nemožemo. Već nam u očitovanju Bog govori, ili sam po sebi (kao što u nami već naravno očituje bivstvo svoje, ili kao što se zakonitim sudcem u duši našoj ukazuje, po savěsti) ili nam govori po svojimi službenici. A mi posědujemo moć (um naš), kojom slovo božje primiti i razsudjivajuć saznati možemo, daje razumno, što nam se govori. Čověk sam od sebe razuman nebiva; kao što nam to divji narodi dokazuju; nu ako mu se što razumna sobći, postaje i sam razuman, i sve to razumnii, što mu se više razumna priobćava. Ako mu se pako ništa nesobći, ili on ništa neće da prime; a on ostaje sicut equus et mulus, quibus non est intellectus.

Carstvo božje na zemlji sastoji iz dva življa. Pèrvi je vrěmeniti, minući, koi kao srědstvo služi čověku na uzdèržanje vrěmenitog života; drugi pako živalj je moralni, duševni věkoviti, koi je ujedno i cilj čověka. Glede pèrvoga je čověk u svemu, što ima, minući, umèrli (smèrt tělesna) u ogledu drugoga pako čověk spada na moralno carstvo božje, koje ostaje uvěke, kao i Bog (neumèrlost duše).

Budući je izmedju tělesnoga, minućeg proměnivog i

izmedju duševnog, božanskog vĕkovitog toliko razlika, da se jedno kao srĕdstvo s drugim kao ciljom nikada u jedno spojiti nesmije; s toga je Bog carstvo svoje na zemlji razdĕlio na dvoje. S početka doduše, gdĕ manji broj i manja opakost ljudih biaše, ostavi Bog obe česti carstva svojega pod upraviteljstvom patriarkah zajedno. Nu kad se broj naroda ljudskoga umnoža, kad se i sami patriarke stadoše od Boga odmetati, kao Kam, a za njim i potomci Jafeta, pače i isti Semovi se izopačiše na toliko, da i sam Abrahamov otac od bezbožnog krivovĕrstva čist neostade: onda stade Bog carstvo svoje u potomstvu Abrahama dĕliti. Vrĕmenito, minuće dade kraljem, vladaocem i sudiam; a vĕkovito božansko dade sveljenskom kolĕnu Aharona. Tad nastade u svĕtu dvostruko upraviteljstvo, vrĕmenito i vĕčito; svetovno i duhovno.

Za vrĕmenito carstvo svoje očitova Bog zakon izvanjske ćudorednosti, a službenikom njegovim dade mač u ruku, kao što sv. Pavao veli, u znak gospodstva, bez kojega vrĕmenita vlada obstati nemože. Što nam osobito današnji vĕk dokazuje.

Temelj dakle svakoga vladanja jest gospodstvo božje, (Theocratia). „Slušajte carevi, pa se opametite. Pazite vladaoci narodah, koji se veličinom narodah svojih ponosite; gospodin vam dade vašu moć, i previšnji vašu vlast; jer kao službenici njegova carstva niste dobro upravljali, zakon niste obdèržali, niste njemu po volji živili.“ Mudr. 6. Ako se vladar za službenika gospodnjega smatra, koi u smislu gospodara svojega vladati mora, a on će dobro vladati. A i podanik, ako znade, da mu je vladar božji službenik, hoće ga počitati, i pokoriti mu se. Te će u takovoj dèržavi sve u najboljem poredku naprĕdovati. Nu ako vladar ovu pomisao od sebe odbaci, pak sam od sebe vladati stane; a on se bèrzo na čovĕčjem na minućem temelju nadje, gdĕ mu nikakove stalnosti neima; opire se Bogu, pak s toga opora hèrli u vlastitu propast.

Isto i dogodovština svĕdoči. Velika i moguća ona carstva istočna: Ninive, Misir, Persia, Media, Gèrčka pod Alexandrom Vel. i t. d. bèrzo se razpadoše; dočim malo kraljestvo Žudinsko čvèrsto ostade po svojoj theokratii. Motrimo pozorno povĕsticu svih vladah svĕtovnih, pa ćemo u njoj istinu ovu sve do danas, a danas i ponajbolje obĕlodanjenu najti. Jer se u theokratii pita, da li je slobodno;“ a u ljudskoj, strastima obsĕdjenoj, vladi pita se: „hoće li mi pruditi?“

Od Platona do Machiavella i Montesquieu-a mnogi su o načinih vladanja mudrovali; nu nikomu theokratia na um pasti nehtĕde. Te s toga nijedan se predlog njihov u život zavesti nemogaše; ili ako se i zavede, a on obstanka neimade.

Dočim u članku ovome theokratiu spominjemo, nipošto nismo onoga mnĕnja, kao da bi se dèržave po kalupu starozakonske theokratie urediti imale; nu to reći hoćemo, da bez temelja bogoštovno-moralnoga dèržava obstati nemože.

A evo u novie doba ljudi sve, što je božje, od vladanja odlučiše; te svakoga čvèršćjega temelja lišeni uzkolebaše se, kao do sad nikada, da dobro znajući, gdĕ smo počeli, u neznanju svèršetka svi sa strahom izgledamo, gdĕ ćemo jednom dospĕti. Istu nevolju već podugo politici oćutiše, te su pomislili, da će razslabljenu sgradu dèržavah pokèrpati ustavom, zastupanjem narodnim, saborima i t. d. i zbilja od nĕkog vrĕmena život se čovĕčanski zakonima tako ogradjuje, kao varoši barrikadama, pa sve zalud! jer gdĕ tvèrda temelja nije, tamo kèrparenje ništa nepomaže.

U novom zakonu ostavi Bog vrĕmenitu vladu onim, koji ju i prie dèržahu; vĕkovitu pako (dočim se je zadaća staroga zakona izpunila) oduze potomstvu Aharona; a dade ju svojim apostolima pod pèrvenstvom sv. Petra; i naslĕdnikom njihovim. Čudo je doista, kako su se bogoslovci toliko prepirali mogli o načinu vladanja cèrkvenoga, da li je monarchia, ili aristokratia, ili demokratia: dočim je sin božji theokratiu tako jasno naznačio: ja — kralj božjega carstva — ostajem s vami do konca svĕta; a vi svi, i najveći od vas moji ste službenici, sic nos existimet homo, sicut ministros Christi. S toga se i Gèrgur veliki lĕpo ozva: Servus Servorum Dei.

Kao što je Bog vladaru svĕtovnomu u znak gospodstva mač podĕlio, tako vladanju duhovnom dade ključeve, za znak kućnoga gospodarstva, i dade im zakon nutarnje ćudorednosti. Budući dakle u ovom posve moralnom carstvu ćutjenja i čini proizilaze iz moralne slobode, slobodne volje: a ono je posve naravno, da ono pod vrĕmenitom vladom biti nemože, jer se moralna sloboda mačem predobiti nedade.

Zato nipošto nevalja, da svĕtovni vladar u duhovne poslove positivno zasĕca. Upliv njegov u cèrkvu, po naravi vlasti njegove, mora da bude samo negativni, t. j. da iz vana uklanja, što bi nutarnjoj ćudorednosti na uštèrb biti moglo. Stane li svĕtovna vlada u cèrkvi positivno dĕlovati, a ono je svestrani nered gotov. Svĕtovnoj pako vlasti nipošto se netrĕba bojati, da će duhovna na njezinu štetu positivno uplivati u poslove vrĕmenite; jer cèrkva neima mača.

Bez ove, Bogom odredjene vlasti u cèrkvi, niti je stalnog nauka, niti stalne vlade. Jer čim se čovĕk od božanskoga udalji, naravno propane u ljudsko; a gdĕ je ikad što u ljudih bilo postojano?

Fr. G.

Pèrvi pisci cèrkve.

Istom što Tiberio rimsko prestolje zauze, i vladanje poprimi i eto se ukazaše najžalostnie vlastitosti sviuh odličniih žiteljah starog i ponosnog Rima; vidĕlo bo se je, kako sve, što odličnie i izobraženie biaše, silnim korakom u propast posèrnu, kao da se natĕca, tko da se pèrvi robstva dokopa.

Vidĕlo se je, kao da vitezi, starešine, vĕćnici zlatnu slobodu starog Rima natĕcajuć se uništiti i ugušiti teže*). Protivno kèrštjani uzeše onaj jedini pravac, da proslave i uzveličaju duh, a krĕpostju oblagodare dušu čovĕčansku. Neumĕreni Caligula bĕsnio je od lude razsipnosti, prosipajuć nebrojene novce, kad bi svakojake plesaoce pozivao, kad bi plaćao borioce, kad bi činio preljube, i kradomice ugrabljivao zaručene dĕvojke. On je oskvèrnuo svoju sestru, zločince pustio proste, a ugnjetavao nedužne; dà što više, njegova bĕsnoća tako ga daleko zavede, da je opravivši se kao Jupiter zapovĕdio, da mu kano Bogu žèrtvuju; napokon načini se vĕćnikom (Consul) i uzme si za sudruga svog — konja. — Claudio, onaj ludjak, imaše najpovoljniu razkoš u tomu, kad je mogao medjusobno mèrcvarenje nesrĕtnikah gledati, dočim je on pohotnostjam svoje proždèrljlvosti ugodno služio. — Nero nebiaše time zadovoljan, što je obće blagajne praznio, narod novimi podanci tèršio, bogate plĕnio, godišnje uzdèržavanje starim konjem davao, koji njegovoj taštini zadovoljavahu, kad bi š njima tako zvani circus igrao;

*) Romae ruere in servitium consules, patres, eques.
Tacitus.

njemu biaše šala, kad bi se ljudi sa bikom ili medvědom hèrvati morali, il kad bi divje razsèrdjene zvěrine na nje pustio; sramotiti obitelji, nje okrasti, oplěniti, bezzakonja takova činiti, koja mač kèrvnika zaslužuju, to bi njemu sve sama malenkost, kojom svoju izpraznost zadovoljavaše. Dà, Nero mogaše ubiti svoju mater, a mogaše i naći takovo ništetno věće, koje ovo grozovito ubojstvo odobri; on mogaše svoj glavni grad upaliti, te uz silni sve uništujući plamen pěvati, kao što bi něgda koi gèrčki pěsnik požar Troje opěvao bio; neima mèrzosti ni strahote, koju nebi u pověstnici Rima od ovog věka čitati mogli.

Sasvim drugčie postupali su kèršljani. Oni biahu uzor krěpostna i častna života; njihova svèrha biaše vele plemenita: svu naime bratju svoju jednako krěpostju oplemeniti i posvetiti. Čudnovatim načinom dva razlika pravca, dvě historičke bitnosti zavladahu poslě apostolskih vrěmenah sa izobraženim světom zemaljskoga kruga. Jedna bila je kod najveće strani poznatog světa udomaćena, dočim je druga, stopèrv u svom postanku, samo několiko sèrdčanih i věrnih privèrženikah brojila; pèrva biaše smatrana kao neograničeni izvor sve prosvěte; dočim druga osim směrnosti i razboritosti neposědovaše ništa. A kako malo zatim pèrva od godine do godine, od dana do dana, od jednog trenutka do drugog padaše, tako druga u istoj měri raztiaše i obće priznanje postigaše! Oholi Rim, onaj silni dobitnik strah i trepet narodah, koi tolike ohole glave ponizi, morao je postati podnožjem, silno se razprostranujuće krěposti kèrštjanskog apostolata.

Dočim se cari u sveobćoj pogibeli i propasti na ništo odvažiti nebi znali, a svi politički izgledi bez uspěha ostali, sdruživahu se sve užje i užje kèrštenici, i jur biahu za svět ono, što biaše onaj plodni duh, o kom spomen u sv. pismu biva, koi kao neiměrna težina nad bezdnom počivaše; — jasno to dokazuju děla najstariih pisaocah cèrkvenih, od kojih pèrvu navodimo poslanicu pod imenom Barnabe, druga i učenika Pavla apostola poznatu. —

Nećemo tvèrditi, da je poslanica, koja se navadno Barnabi pripisuje, upravo prava njegova, jer ovo pitanje ugledni i znatni spisatelji neodlučeno ostaviše; nu bez protuslovja je ipak poslanica ova uspomena najstariih katoličkih vrěmenah, i zato svakako zaslužuje, da se pobližę š njom upoznamo.

Pèrvo što u njoj opaziti možemo, je to, da jedini predmet njezin jesu načela i mišljenja věrozakonska. Bez ikakve spomene vrěmenitih stvarih sva samo na duševnu korist směraju; krotka blagost i iskrena ljubav jesu jedina čuvstva, kojim urešene biahu grudi spisatelja, koja čitatelja i danas divno oporavljuju. — Poslanica ota děli se na dvě strane.

U pèrvoj strani govori osobito o proměnah, koje novi zakon glede propisanih u starom zakonu obredah naredjuje. Na město starih žèrtvah donaša novi zakon žèrtvu bogabojećeg i směrnog sèrdca. K podpunoj valjanosti i vrědnosti svetkovinah pridaje ova poslanica jošte izvèršivanje dobrih krěpostnih dělah; ona smatra ljude sve posve jednake (glede duševne vrědnosti) i uči svakoga, što za svoje zasluge tražiti može; grěhotu nam predstavlja kao zlo takovovo, koje neprestano běžati, i nadvladati tèrsit se moramo, a žuhku smèrt Isusa, kao neizcèrpivo dobročinstvo prama čověčanstvu, kao jedino srědstvo našeg posvetjenja, dočim je sva bezzakonja i sve grěhe naše na město nas namirio; ona potvèrdjuje ono od prorokah navěšteno poslanje Isusa, i za razlog navadja Izaiu, Zachariu i psalme; napominju se zatim redom pojmi i dogadjaji, koji kao priprava biahu za kèrštjanstvo; cěla poslanica čudnoviti je uzor podpune jasnosti i jednostavnosti.

Nu vrědnost i izvèrstnost njezina jošte se većma ukazuje u drugom odděljenju. Ovdě bo nahodimo u Barnabi tako uzoritog učitelja ćudorednosti, da nam se nemože na ino, nego da ovu stranu njegove poslanice věrno prevedemo.

„Projdimo," kaže pisac, „na drugi nauk. Dva ima puta nauka i vlasti, jedan tmine, drugi světlosti. Oba su veoma različna; nad jednim skoznuju angjeli božji, nad drugim angjeli vražji. Bog pako je gospodin od věka do věka, a vrag je vladar vrěmena i nepravde."

„Put světlosti je onaj, kojega ću ja vas učiti. Da na ovaj put dospijete, potrěbno je, da slědeća činite: ljubite stvoritelja vašega, slavite onog, koi vas od smèrti odkupi; budite prostodušnog i iskrenog sèrdca, tražite duh božji; neslědite onoga, koi po stazi smèrti stupa; běžite sve, čim bi Boga uvrědili, nebudite licumèrni; nezamećite nikad zapověd gospodnju: neoholite se radi ničesa, već budite ponizni, směrni; neimajte zle naměre proti vašim bližnjim; nebudite dèrzoviti, bezobrazni; neživite u bludnosti; nečinite preljube; nezavedite děcu; nezaboravite se iz rěči božje, za da se tudjoj nečistoći pridružiti možete; korite druge samo onda, kad sagrěše; budite krotki i mirni; sa strahopočitanjem mislite na čuvene rěči; negojite nikada sèrdžbu proti bratu vašemu; neimenujte nikad bez potrěbe ime gospodnje; ljubite bližnjega vašega više neg vlastiti svoj život; neumarajte děcu nit protèrivajuć plod utrobe, nit po porodu; imaj vazda vlast nad sinom i kćerju, i podučaj ih od mlada u strahu gospodnjem; nepoželi dobro bližnjega tvoga, i nebudi pohlepan; nedruži se sa oholimi, već se druži sa pravednimi i směrnimi; napasti i skušavanja uzmi kao za tvoje dobro; nebudi nestalan i dvouman; dvoličnost u govoru je zanjka, koja k propasti vodi; budi Bogu podložan; štuj i slušaj vladara, kao sliku božju: nezapovědaj sa gorkostju slugi i službinji svojoj, jer se ufaju u Boga kao i ti, i čuvaj se, da se manje neboje onoga, koi je sviuh nas gospodin; jer Bog je u istinu na ovaj svět došao, ne, da iztraži ljude polag njihovog dostojanstva, već da potraži one, koje je duh njegov pripravio; děli, što imaš, sa bližnjim svojim, i nekaži nikad, to je moja svojina (Eigenthum); jer ako si u obćem uživanju dobarah věčnih, koliko više moradu biti obća dobra vrěmenita? Neuzteži se, kad što daješ, a kad dadeš, nemèrmraj; nepokušaj nikakovo razcěpljenje ili razdor: pomiri posvadjene; priznaj javno svoje grěhe; prie očištene savěsti nikad nemoli. — Ovo je put světlosti."

„Put tmine je vijugast i pun prokletstva; on vodi k smèrti i věčnom skvarenju; na njemu se sve nalazi, što dušu upropastiti može: poganstvo, bezobraznost, oholost, licumèrnost, lukavština sèrdca, trovanje, preljub, ubojstvo, odmetničtvo, pakost, oběst, čarobia, nenavist, zemetanje straha božjeg; na njemu su oni, koji dobre proganjaju, na istinu mèrze, u laži živu, nagradu krěposti nepoznadu; ovdě su oni, koji ništa dobra neljube, udovam i sirotam nepravdu čine, koji bdiju, ne da se Boga boje, već da zlo tvore; koji bez krotkoće i potèrpljenja samo izprazne i tašte stvari ljube, na osvetu misle, bez svakog milosèrdja prama siromahom nikad nemisle, kako bi potištenimi nevoljnim u pomoć pritekli; koji, bèrzi na ozloglašenje, nit početnika svog bivstva (existentia) nepoznadu; ubojice svoje děce, kvaritelji stvora božjeg; koji se od ubogih odvratjaju, zagovoritelji bogatih. a nepravedni sudci nesrětnih postaju, i sebi svake vèrsti zločinstva dopuštaju."

Dočim pèrvi kèrštjani ovakove rěči i ovim podobne opomene od svojih učiteljah slušahu, što se čini u Rimu? Lucan se uroti (verschwören) proti Neronu, jer bi u pěsničkoj svojoj taštini uvrědjen; zatim pako, da privèrženost njegovu opet zadobije, i da se toj nakazi, koja bi uzrok smèrti Agrippine, opet prikupi, odao je sam surotnike svoje. Seneca, onaj mudroljub, pisao je na věće (senat) podužju poslanicu, u kojoj svog nevrědnog pitomca radi učinjenog vlastite matere ubojstva, opravdati nastojaše. Galba i Otto prepirahu se za pravo žezla (sceptrum) i gospodstva, i boriahu se medju sobom, kao kàplani za ulovljeni plěn. Vitellio valjaše se u živinskoj razkoši i požudah svojih. Vespasian dao je kovati medalje, na kojih biaše izrězana slika njegove supruge Domitille, kao boginje; ova slika biaše kao koprenom zakrita, a glava lovorovim věncem ověnčana; da pako ovo ludo obožavanje čim dulje kod naroda uztraje, sazidao joj je hram, podigao žèrtvenik, i postavio vlastitog svetjenika. Helvidio Prisco bi sa svimi mudroljubi protěran, jer je neprestano proti dostojanstvu vladara stranke i družtva sklapao. Domitian biaše razuzdan život spojio sa okrutnostju. Rimske gospoje stupiše u vèrstu prostih ženah, da tako kao pod obranom zakona u bludnosti i bezzakonju živěti mogu; děvojke vestalke*) tako se zaboraviše iz svog striliša i dužnosti, da su se skoro na očigled mimoišavših oskvèrnuti davale.

Kolika je to razlika medju onim duhom, koi u družtvih kod najvišjih dostojanstvenikah rimskih vladaše, i medju onim, koi je učitelje kèrštjanstva pronikao? Da li je bio u ćudorednosti tako duboko padši Rim prijemnii, i za učvèrstiti isto vrěmenito blagostanje bolje sposoban, nego ovaj pun ljubavi i věre Isukèrsta prosti Cypriot Barnaba!? Da li je Rim bio prijemnii, negó ovaj věrni učenik apostolah, kojega toli uzvišenu i vruću věru toliki odlični primiše?

Zato kako kèrštjanstvo s vrěmenom vazda naprěd stupa, tako zajedno dělotvornie i prostranie postaje. I pošto je svu philosophičku taštinu nadkrililo, potamnuje u svom razvitku sve historičke slavnosti, koje se u najvećem svojem velelěpju pokazivahu.

Nu u toj poslanici sv. Barnabi pripisanoj jošte se mnogo više sadèržava, nego samo ova socialna uzmožnost; znamenita naime i važna jest iz onog obzira, što očitu i neoprovèrzivu izpověd glavnih članakah katoličke věre sadèržava. —

Mal da nije od prevelikog vikanja promuklo gèrlo onim religiosnim svadljivcem, koji jur od pol věka sa svojim prevratjanjem i sabiranjem rěčih Europu muče, samo da dokažu, da su dogmata katolička proizvod onog smutjenog i nemirnog věka, koi je poslě navěštanja apostolah nastao. Ali što ćedu imati proti onim dogmatičkim izrěkam, koje su čisto razumljivo, i sasvim jasno u pèrvoj strani jedne poslanice izražene, koju više svetih otacah, kao Clemens alexandrijski, Origenes, Eusebió i sv. Hyeronim kao davno prie svog vrěmena pisanu priznaje? Što ćedu kazati na onu poslanicu, koja nauk o božanstvu Isukèrsta, o otajstvu našeg odkupljenja, Isusovog utělovljenja, o preporuki posta, o sv. kèrstu, nauk o sudnjem danu i ostala u sebi zadèržava? Da li mi neće ova, osim evangjeljah, služiti za neoprovèrzivi dokaz starodavnosti naših věrozakonskih naukah? Nu polag sve izvèrstnosti do sada promatrane poslanice, nemože ona ipak pèrvo město zauzeti medju tolikima znamenitima cèrkvene starine naše dragocěnostmi, imademo mi u uspomenah pèrvog i drugog věka za moral i dogmatiku našu mnogo važnia mnogo znamenitia. Na ovom polju pèrvi nam se ukazuje glasoviti onaj cèrkve naše biskup sv. Ignacio.

Sveti Ignacio biaše biskup antiochejski. Radi pobožnosti, učenosti i četèrdesel-godišnjeg izkustva u obdělavanju vinograda gospodnjeg biaše světla luč cèrkve u ono vrěme, kad bi Trajan podigao vojsku, da si podloži Parthiance. Čověk bi mislio, da u oči onakova silna cara, koi Daciu, Scythiu i sve surove i neizobražene narode sěverne sebi podčinjaše, i jedan kèrštjanin ništa drugo činiti neće, nego pred njime věru svoju sakriti i zatajiti. Ali kad bi silni ovaj vladar naumio vladiku radi věre njegove kaštigati, razbi se čvèrsto njegovo žezlo (sceptrum) o pastirskoj palici biskupa. „Tko si ti, zlobni duše," reče Trajan Ignacii, „da se usudjuješ zapověđi mojoj pèrkositi, druge na sličan čin zavesti, i tako nje u nezasitne šake bědne smèrti predati?" „„Nitko nemože Theophora zlobnim duhom nazvati, jer djavo běži pred slugmi božjimi. Nu ako me zato ovim imenom kèrstiš, što proti zlobnim duhovom neprestano ljuti bojak bijem, onda radostno primam ime ovo."" — „Što ti razuměvaš pod imenom Theophorus?" — „„Onoga, koi Isukèrsta u sèrdsu nosi."" — „Pak što ti misliš, da mi naše bogove, koji nas proti našim nepriateljem štite, takodjer u sèrdcih naših nenosimo?" — „„Ti se veoma varaš, ako ti ove nečiste duhove, kojim se vi klanjate, bogove zoveš. Jedan je samo Bog, koi je nebo, zemlju, more i sve, što je u njemu, stvorio; jedan je samo Isukèrst, jedinorodjeni sin božji, za kojeg blagodatjom jedino težim."" —

Věsti iz katoličkoga světa.

Belgianska. „Journal de Bruxelles" javlja, da je nadbiskup Mechelnski poslao papi obilne darove, koje u preimućniih ljudih svoje biskupie sakupio biaše. Ako papa darove ote primi, naměravaju belgianski biskupi izdati podpisne liste, i novčane prineske sabirati, da š njimi papi priskoče, da se izvanjsko dostojanstvo apostolske stolice sačuva. To isto čine i francezki biskupi.

Dopisnik nas iz Tirolske od 13. o. m. ovako nam piše: „Na utěhu gg. župnikah — juvat enim socios habere malorum — mogu vam javiti, da izrečeni po Austrii i dèržavah němačkih odkup desetine dohodke duhovničtva za dvě petine obaljuje. U ostalom Tirolci su godine „1848" desetinu veoma pripravno i točno davali; mnogi seljaci o odkupu desetine neće ništa ni da čuju. — Ovogodišnji tečaj naukah počeo je na briksinskoj gymnasii u studenu; a bogoslovni u listopadu — kao i drugda. — U bogoslovju predaje se ove godine povèrh obstojeće već od prie višje exegese i iztočnih jezikah — dà kako kao slobodni predmet — temeljno bogoslovje od professora Vinka Gassera; i patrologia od dra. Josipa Fesslera;"

Beč. Na město katoličkoga časopisa „Aufwärts," kog je Dor. Veith uredjivao, izlazi sada novi list pod naslovom „der Volksfreund;" a uredjuju ga Dor. Veith, Häusle i Hock. Doista nam se čudno vidi, što je izdavanje pomenutog časopisa „Aufwärts" od gradjanskog i vojničkog zapověđnika u Beču f.-m.-l. Weldena zabranjeno, dočim daleko liberalnii list cèrkveni Franje Brunnera sve jednako izilazi. Nu kao što čujemo, Brunner je bolje znao, kamo se radi slobode štampe obratiti valja nego Dor. Veith.

---

*) Vesta biaše kod Rimljanah božica zemlje i vatre. Imaše u Rimu okrugao hram, u kojem njoj na slavu neprestano vatra živa biaše čuvana kroz děvojke njoj posvetjene, i ove se zvahu Vestalke.

Brunner nije čekao Weldena, već je umah kod f.-m. kneza Windischgrätza pokucao, te je od ovoga „pravoga silnika“ puno laglje stekao dopuštenje za izdavanje svoga lista, nego što se je nadao. Medjutim i Brunner, koi glas svoj visoko biaše podigao, da stražare Siona iz dubokoga sna, u kome su bezbrižno čamili probudi, sad je posve druge žice nategnuo, — ili nategnuti morao; jer čitateljem svojim podobro pitomu hranu daje.

Irska, 5. sěčnja. Prošasti utorak skupiše se u Corku mnogobrojni katolici, da sympathiu svoju za Pia Papu IX. izraze. Predsědao je Dor. Delany, katolički biskup od Corka. Med ostalima bi zaključeno, da se — ako od potrěbe bude — u sudělovanju dublinskoga odbora, koi za istu svèrhu već obstoji, učine novčani podpisi, za nabaviti glavnicu, kojom bi sveti otac u sadašnjih žalostnih okolnostih izvanjsko svoje dostojanstvo odèržati mogao. Tako čini gladujuća Irska!

Švajcarska. U velikomu věću genevanskom učinjena je interpellacia glede biskupa Marilleya. (Stěpan Marilley biskup od Lausanne i Geneve bi od dèržavnoga věća bez ikakva sudbenoga postupanja samosilno sa biskupske stolice uklonjen, te najprie doma utamničen, poslě pako iz biskupie svoje prognan i u Chillonu zatvoren). Na to dèržavno věće nastojaše dokazati, kako je potrěbito, da se cèrkvene stvari stalnim i čvèrstim concordalom s rimskom stolicom urede, a biskup Marilley da nije utamničen, već samo „predtečno“ iz biskupie svoje udaljen. (Gadna laž i podla strašivost u kukavnom savezu!)

Směsice.

„Radujem se, kada vidim, da su dobri zdravi, a opaki boluju; jer oni sile svoje na slavu božju upotrěbljavati mogu, a ove bolest nuka, da se k Bogu povrate.“ (Sv. Ignacio.)

„Postiti je dobro dělo, — raditi još bolje; — a milostinju děliti najbolje, ako postite i radite, da ju děliti uzmožete.“ (Cœnobita.)

Biskupia zagrebačka.

Duhovni stol zagrebački izaslao je na sve župnike biskupie okružno pismo, u komu radi porodjenoga u najnovie doba nedostatka srědstvah, kojimi bi se mladež duhovna uzdèržavati mogla, razpèršene po biskupii bogoslovce pozivlje, da se svikolici — koji to jest pitomci biskupie još ostadoše, — na veliki utorak t. j. 3. travnja u ovdašnje sěmenište duhovno stave; da godišnje izpite — kojih prošasto školno lěto položiti nemogoše, iz običnih bogoslovnih znanostih onda polože; opominjuć ih u ostalom, da se za iste izpite čim revnie pripravljaju.

Prečastnoga gospodina Josipa Vračana, stolne cèrkve zagrebačke kanonika, upravitelja zavoda miloserdnih sestarah, hervatsko-slavonskoga gospodarskoga družtva podpredsědnika i t. d. više neima! Dne 25. sěčnja u 2 ure jutrom svetimi otajstvi umirućih uredno providjen prestavi se s ovog minućeg života na bolji, poslě kratka bolovanja. Osobitoj dobroti njegovoj i priaznosti sjajno svědočanstvo daje iskrena ljubav školske děčice, koju si kao upravitelj njihov steče. Pokojna mu duša!

Proměne u biskupii.

Jakov Kolarić, duhovni pomoćnik pod Belom, preměšten je kao takav u Raču. — Dne 18. sěčnja t. g. preminuo je Andria Kralj, bivši župnik kod B. D. Marie pod Okićem. Za privrěmenog upravitelja iste župe naimenovan je Janko Mikloušić, dosadašnji pomoćnik kod sv. Martina pod Okićem.

Dalji prinesci za stradavšu bratju Serblje.

Dosad sabrano	119 for. u sreb.
G. Juraj Novosel, upravitelj kr. archigymnasie zagrebačke . . .	2 „ „ „
	Ukupno 121 for. u sreb.

Stěpan Mojses, upravitelj. — *Stěpan Muzler*, urednik.

Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

BROJ 5. — TEČAJ 1.

U SUBOTU 3. VELJAČE 1849.

List ovaj izlazi svaku subotu na cělom arku.

Cěna mu je za domaće 4 — za vanjske 5 for. u sr. na cělu godinu.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvèrt god. kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod duhovnog stola ili kod uredničtva. Predbrojenje prima se sveudilj kroz čitavu godinu.

Katolički list zagrebački.

Katolička cèrkva.

Bogoštovje (vĕrozakon, nabožnost, religio) jest izraz razmĕrja, koje izmedju Boga i nas obstoji. Razmĕrje ovo proteže se s jedne strane u bezkrajnost, koje doseći nemožemo. Znamo doduše, da jest Bog; bivstvo bo njegovo svakomu se čovĕku samo izjavljuje; nu volje njegove nepoznamo, ako nam je sam nenavĕsti, A evo dva su načina, kojimi Bog volju svoju izreći može: neposrĕdni naime, gdĕ on sam svakomu čovĕku govori, i posrĕdni, gdĕ se inim kojim organom služi.

Neposrĕdno Bog opet dvovèrstno nam sam govoriti može, naime iz vana ili iz nutra. Nu je očevidno, da pèrvi način nije odabrao, niti bo je tebi, niti meni iz vana neposrĕdno govorio. A ni drugi način nije odabrao; jer da nam Bog razmĕrje izmedju sebe i nas iz nutra svakomu očituje, to bi svi ljudi isti pojam rečenoga razmĕrja imali; jer je razmĕrje ovo za sve ljude jedno isto: nu baš u tomu su mnĕnja ljudih najviše različna; i dogodovština narodah nam pokazuje u toj struci mnĕnja toli raznolika, nesuglasna, protivna, pače i gadna, da nije moguće tvèrditi, da ih je Bog svakomu u sèrcu očitovao.

Svi ljudi istinabog istu stvar jednim načinom izrečenu jednako neponimaju; nu budući je ovo odnošenje Boga za sve ljude samo jedno; budući Bog hoće, da svaki ovo razmĕrje pravo razumije, t. j. da svaki istu jednoliku istinu dokuči: to ti ota volja božja i onu volju sadèržaje, da ju Bog tako izrazi, da svaki pravo razumiti može. Volji božjoj se ništa neprotivi, jer je svemoguć, i sve ono čini, što hoće — quæcunque voluit, fecit. Bogoštovje mora da bude tako položeno, da nepadne u ruke ljudma; jer bi ga oni načinili subjectivnim, pače bi ga i nagèrdili. Božanstveni, dakle pravi vĕrozakon nevalja da ljudi ponizuju i slabe; već on mora da ljude uzvisnje i jači. Uz vladajuću obćenitost, to jest: uz neposrĕdno nutarnje ili vanjsko očitovanje morao bi se vĕrozakon u stranke razdrobiti, dakle oslabiti; gdĕ usuprot — kao što ćemo malo nižje viditi — u katoličkoj cèrkvi, u jedinosti, dakle u najvećoj snazi ostaje.

Ostaje dakle samo posrĕdno očitovanje: Bog nam govori kroz koigod organ. Organ ovi mora biti ljudski; da ljudem ljudski može govoriti; mora biti svuda razprostèrt, jer je za sve ljude, za čitavi svĕt; mora biti postojan, jer je za sve ljude, za sve vĕkove. Budući pako, da na zemlji ništa ljudskoga nije postojano, osim po naslĕdju (successio): zato organ taj mora, da bude zavod (institut) svuda razprostèrt, u kome prohodećega naknadjiva naslĕdnik: a budući svim ljudem isto govoriti mora, valja da u njemu vlada jedinost (cèrkva), trĕba dakle srĕdišta, koje — sve raznolikosti u sebi stapljajuć — jedinost uzdèržaje. Zavod ovi (cèrkva) dakle mora da bude za sve ljude, sva mĕsta i sva vrĕmena, to jest: mora biti sveobći — katolička cèrkva. — Katolička dakle cèrkva proniče iz pojma očitovanja božjega, kao potrĕbiti poslĕdak.

Oni, koji cèrkvu ovu nepriznaju, već joj se protusloveć opiru, posve ini temelj očitovanja božjega primaju. S početka doduše, vele oni, govoraše nam Bog kroz živi organ — apostole — da svĕt obrati: nu poslĕ govornici ovi napisaše cĕlo očitovanje u knjizi, koju svaki sam čitati, te bez ikakvog auctoriteta o svemu se uvĕriti mora.

Iz toga mnĕnja slĕdi: da bi svi apostoli, po raznim i udaljenim krajevi svĕta, gdĕ su božje očitovanje navĕštivali, bili morali pisati, da svakomu učeniku svoja naučna knjiga pripadne, te da nijedan njih do četvèrtoga, dà i petoga stolĕtja čekati, a za toga (po njihovom mnĕnju) samo ljudskim auctoritetom zadovoljiti se nemora. Ili, kad bi apostoli i zbilja mislili, da se očitovanja njihova samo srĕdstvom knjigah medju ljudmi uzdèržati mogu, to bi najmanje za to postarati se morali, da se one knjige, što nĕkoji od njih napisaše, umah na sve jezike prevedu; a to bi rado nemoguće bilo; jer za onda, kao i danas ima, biaše dosta narodah, koji niti pismenah jošte neimahu, te s toga niti knjigah, niti čitanja nepoznavahu.

Iz istoga mnĕnja slĕdi nadalje: da protestant odbacuje od sebe svaki savez naučajuće cèrkve, da je u ogledu smisla, koga mèrtvo slovo sadèržaje, ograničen na se sama, na vlastiti svoj um. Nadje li dakle u svojoj knjizi tamni koi izraz, komu smisla proniknuti nemože; a on neima ništa ino, (jer mu nijedan auctoritet uslĕd načela svoga ništa nevaži) osim svoga uma, koi konačno odlučuje. Vèrhovno dakle načelo u razlaganju knjige, koja razni smisao dopušta, jest um svakoga posebnog čovĕka. Protestant bo i istim učiteljem svojim samo toliko vĕruje, u koliko se oni svetoga pisma dèrže; a dèrže li se u istinu svetoga pisma, to opet on sam iz svetoga pisma mora da odluči; a to — ako hoće da budu doslĕdni — učitelje njihove sasma suvišne čini.

Jest doduše jedan savèršeni um, koi čini, da su sva umna bitja razumna; nu ista razumnost, t. j. dioničtvo ljudih u savèršenom umu veoma je različno; ima naime neizobraženih, poluizobraženih, izobraženih, preizobraženih i nakazno izobraženih umovah; a odtuda se

chaos i anarchia poroditi mora; i doista: od 300 godinah pišu protestanti commentare sv. pisma, pak nijedan se od njih (prepisatelje neračunamo) s drugim neslaže. Jedan nahodi, da se prava pribitnost Isusova u presvetom sakramentu s njegovim umom neslaže; ovaj u knjigah Mojsie same bajke (mythos) nahodi; a onaj u evangjelju ništa nevidi, osim prilagodjenjah (accommodatio); jednomu se — po njegovom umu — čini, da je sv. Ivan bio sanjar, a sv. Pavao rabbinski rabulista; a svim ovima težko da će protestanti zanijekati njihov vlastiti um.

Nu o tomu neda se ništa pametniega reći, nego što je učeni nèki protestant napisao: da naime muževi ovi um svoj zlo upotrěbljavaju. Ali je ova izreka već sama po sebi kriva; jer nitko neupotrěbljava svoj um zlo, već ga rabi upravo onako, kako ga ima. Nu budući da se o tome ništa pametniega nemože reći: moraju nam protestanti měrilo naznačiti, srědstvom koga bi se razlučiti moglo, što je prava poraba uma našega, što li je kriva; jer Bog, koi ozbiljno hoće, da istinu saznademo, sigurno je postavio měrilo, koje nas u ovoj smutnji ravnati bi imalo. A ovo měrilo mora da bude izvan uma našega i izvan svetoga pisma: inače bo bi petitio principii bilo, jer po měrilu onomu izpitavati moram svoj um, da li je u razlaganju svetoga pisma pravo postupao, ili ne. Protestanti nam ovog měrila za tri sto godinah još nisu naznačili; a ni dojdućih tri sto godinah nam ga neće naznačiti; jer upravo to je koren nedoslědnosti protestantičkog sustava (systema). Da li mi katolici takovo měrilo imamo, vidit ćemo malo nižje.

Čini se, kao da gospoda ova pravo neznadu, što je upravo njihov um. Mniju oni, da je njihov um već sam po sebi světlost, koja im světi; nu — što ono sveti Augustin prekrasno veli, a prie njega već Plato reče — um naš je oko duha; kao što tělovno oko naše, i najzdravie, ništa nevidi, ako světlosti izvana nedobiva: tako i duševno naše oko — um naš — nevidi ništa, ako ga najvišji — savèršeni — um nerazsvětljuje. Um naš je sila, kojom istinu primamo, na nju se obaziramo; s onim sravnjujemo, što od prie znasmo, te napokon uvidjamo, da je istina. Ako nam se ništa nepriobći, a mi nikada razumni biti nećemo; to dokazuju divji puci. A kako naši missionari k njima dojdu, i priobće im šta razumna, to ti oni odmah stanu promatrati, i sravnjivajuć uvidjaju da je razumno; te što im se više priobćuje, to oni bivaju pametnii (razumnii).

Kain sin Adamov biaše takodjer umno bitje; ali mu um njegov slabo světiaše; jer pošto po dovèršenom bratoubojstvu od otca svoga uze běžati; prestade slušati najvišji um, koi se otcu njegovomu očitovao biaše, da ga on i děci svojoj priobći; i zato postade divji — nerazuman, — a pokolěnje njegovo sve nezazumnie. Isto dogodi se i Chamu sinu Noaha, koi budući izrodan neslušaše Bogom očitovana nauka, kog bi od otca svoga bio imao slušati; i on je doista otac največeg děla divjih — nerazumnih — narodah. Što smo mi razumni, to smo jedino božjemu očitovanju dužni.

Nu očitovanja smisao nikada se mèrtvim pismom uzdèržati nedade, jer se uvěk o smislu istoga pisma pitanje ponavlja, već po naslědnom predavanju (traditio); a predavaoci isti moraju da budu Bogom pověrovani; jer nam samo kao takovi za istinu jamčiti mogu. Predavaoci ovi su za nas naši biskupi sjedinjeni sa svojom glavom; i upravo oni sačinjaju sveobću (katoličku) naučajuću cèrkvu. To jest: *Sve dane do konca světa u cèrkvi svojoj prebivajući, i po njoj svim ljudem posvud i u svako doba govoreći Isus Kèrst jest ono měrilo:* uz koje jedino saznati mogu, da li um svoj dobro upotrěbljavam ili zlo; jer tražim li smisao koga tamniega izraza u svetom pismu, i pomislim, da je ovo ili ono; a ja da siguran budem, da je um moj pravo pojmio, pravo sudio — ogledam se na svoju cèrkvu: pak najdem li, da je moj smisao s njezinim u suglasju, a ja znam da sam um svoj dobro upotrěbio, ili da je um moj u suglasju sa umom božjim; a ima li cèrkva ini smisao od moga; to znam, da sam um svoj zlo upotrěbio, to jest: da um moj nije u suglasju sa umom božjim.

Svaki ljudski — subjectivni — um mora se ravnati po umu božjem, jer ovi je nepomično i neproměnljivo měrilo sve razumnosti. Um pako božji (savèršeni um) je od věka Bogom rodjeni i izrečeni *Λογος; Slovo, koje u početak biaše, i jest světlost prava, koja razsvětljuje svakoga čověka dolazećega u svět, i daje onim, koji ga primaju, moć božjimi sinovi postati;* to *Slovo pùt postade, i prebivaše medju nami,* a i sveudilj prebiva: *ja sam s vami sve dane do konca věka;* a pristanište mu je katolička cèrkva. Budući se pako svaki ljudski um po božjemu ravnati mora, a ovaj se za nas po upùtjenom Slovu u katoličkoj cèrkvi nahodi: to se svaki ljudski um, ako neće da zabludi, mora ravnati po měrilu, koje Bog u katoličkoj cèrkvi postavi.

Ova katolička cèrkva nije neskladni čopor raznih osobah ljudskih, već je u Bogu uvrěženi, na zemlji — u vrěmenu i prostoru — razvijeni živi stroj (organismus), koi se ukazuje na različih osobah, koje ipak sve jednim duhom dišu. Stroj ovi možemo si u prilici zemaljske prirode predstaviti; jer se Bog u physičnoj i duhovnoj prirodi sličnim načinom očituje. Uzmimo dèrvo; u zemlji je sakrivena, nikom nevidjena sila, koja sve u vis těra; zatim je koren, koi silu ovu prima, s njom se sjedinjuje, i dovodi ju na vidilo. Iz korena izilazi stablo, koje razne stranke dèrva sjedinjuje, i sve što se od dèrva vidi, uzdèržaje; iz istoga korena, kroz — a nipošto iz — stabla proniču velike i male grane. A ovo dèrvo je katolička cèrkva, koja grane svoje po svem světu razprostire, i ptice neba počivaju na njemu. Skrovita sila je Bog; koren je Isus Kèrst, posrědnik, po komu Bog za nas u čověčanstvu ostaje. Vidljivo stablo je Papa. Kroz njega iz istoga korena niču velike grane biskupi. On uzdèržaje i spaja u jedno sve, što se od cèrkve vidi, svejedno, kao što slědeći praotci iz věkovitog otčinstva božjeg izidoše kroz pèrvoga praotca, koi sve nje spaja u jedinost obiteljsku. Kroz velike grane niču male — župnici i ostali svetjenici; a u sěni ovoga dèrva počivaju věrni na Isusu, kao temelju i korenu; a cělo tělo prolazi duh sveti, koi svakomu članu priměrnu božansku hranu daje, i božanski život.

A to je ono u starom zakonu toli jasno prorečeno i naznačeno, i po Isukèrstu na svakom listu evangjelja spomenuto carstvo božje, u kome Bog otac po Isukèrstu u svetomu duhu věrne svoje vodi na život věčni. Božanstveni ovaj stroj, koi u katoličkoj cèrkvi vidljivo se ukazuje; jer već 1848 godinah obstoji uz pèrkos svemu i najumětniemu nasèrtanju duha světovnoga. Ili je možebiti ikoi zavod na zemlji strahovitie oluje podneso, nego ovo Bogom posadjeno dèrvo? Neka je kad što po gdě koja grana i poněšto lištja duhom vrěmena opaljeno, i spalo s njega, koren mu je opet nove i toli krasne mladice iztěrao. Ako bi se kad što i poviše kala oko granah dà i oko stabla nabralo; a Bog posla buru progonstva, koja sve nesrodno i tudje odlomi, te iz vana dèrvo očisti,

pače ista bura vazda biaše uzrok, što je dèrvo korenje svoje sve dublje puštalo. Vidljivo se obistini u katoličkoj cèrkvi važno ono obećanje božanskog početnika njezinoga, da je niti paklene sile nadvladati neće; a usuprot tko da izbroji sve one po zraku sagradjene ljudske sgrade, izrode one ljudskoga uma, tolike philosophičke sustave na mudrost ljudsku bez božanskoga temelja oslonjene, koje se od 1848 godinah razpèršiše, i propadoše u bezdno zaboravnosti. Neima mudrosti, osim koju nam Isukèrst iz krila věčnoga otca donese, i u katoličkoj cèrkvi za sve narode, za sva města i za sve věkove sveudilj očevidno čuva. *Evo ja ostajem s vami sve dane do svèršetka věka.* *Fr. G.*

Grof Montalembert o poslědnjih dogadjajih u Rimu*).

Scěnim, da je suvišno opominjati vas, gospodo! da ja posve s drugoga gledišta stvari motrim, nego počitani moj predšastnik (Ledru-Rollin); niti sam naumio braniti vladu, jer ona sama mora da se braniti i znade i može; nu hvaliti ju hoću za ono, što je učinila, i obširno znamenovanje razložiti, koje ja u misli svojoj s njezinim dělovanjem i daljimi naměrami spajam. Jur od prie nastojah ja dělovanje ovo pobuditi; nu počitani moj drug Bixio me u tomu preteče, a ja danas moram zahvaliti vladi, što je početak (initiative) učinila, zahvaliti narodnoj skupštini, što je početak ovaj toli krěpkom sympathiom primila. Srědstva, kojimi se vlada za postignutje naměrah svojih posluži, neću da navodim; a navlastito ću rimsko, papinsko pitanje posve razlučiti od talianskoga; te s toga ogleda nipošto se neslažem s interpellantom od prěkjuče, koi reče, da se čvor pitanja nahodi u Milanu; jer je očevidno, da počitani g. Ledru-Rollin cělu stvar s toga gledišta smatra. Nipošto, gospodo moja, čvor pitanja ovoga nije u Milanu, već je čvor toga osobitoga pitanja u Rimu. Da se o talianskoj stvari u obće radi, to bi vam ja puno koješta imao kazati,.... nu još jedanput, nije to pitanje taliansko, a i g. Bixio je to osětio, dočim vam reče, da papinstvo nije samo taliansko zavedenje, već je zavedenje dèržavnoga i cèrkvenoga prava, kojega uzdèržanje uzko je skopčeno s uzdèržanjem ravnověsja i věre inostranih dèržavah.

Dočim dakle pitanje u pravoj bitnosti njegovoj predlažem, dočim ga u prave njegove granice stežem, mislim, da mu po tomu znamenitosti nipošto neoduzimam, pače ga do prave visine i znamenitosti uzvisujem; činim bo ga pitanjem, koje niti je taliansko, niti francezko, dà niti europejsko, već je — neznam kako da se bolje izrazim — pitanje katoličko (sveobće), dakle najobširnie, najveće pitanje, što se može povesti. Neradi se tu o kojem običnomu vladaru (souveraine), neradi se o kojoj običnoj dèržavi, već se radi o *Onomu*, koi je duhovna glava od dvě sto milionah ljudih, o onoj dèržavi, koja je srědotočje toga gospodstva, rěčju: radi se o slobodi katoličke idee. Te zato velim: da je neprocěniva čast, neprocěniva sreća za francezku republiku, što je političko svoje dělovanje u izvanjskih poslovih s otim, da tako rečem, posvetila, te je nezavisnost katoličke idee podupèrla i izbavila; ja za se joj iz dubljine duše moje zato čestitam. Čestitam joj, što je udivljenje i zahvalnost sèrdacah i savěstih stekla od tolikih milionah ljudih, kojino su razpèršene po čitavom světu (živahna pohvala). Medjutim ima i drugih razlogah, koji su za Pia Papu Devetoga, i ja ih neću mučeć mimoići. Ta u svako doba, u svakoj diplomatii, u svakom političkom izjavljenju, pod svakom vladom, pod svakim ustavom biaše dužnost velikih vlastih, da slabomu u pomoć priteku, — negovorim o vlastih u diplomatičkom smislu — već je vazda dužnost bila onoga, što je veliko i moćno na světu, da slabu i nemoćnu bude od pomoći. To vam je upravo ona misao, koju vi pod imenom „bratinstva“ na vaše stěgove ubilježenu nosite; dužnost je dakle velikih narodah, da slabe podupiru i izbavljaju, kadgoder uzmognu.

Papa jur, — i nemotreć na to, što je on glava kèršćjanstva, ima najvećje pravo na našu obranu, jer je slab, a ova njegova slabost je sveta i častna, i jer se slabi ovaj tlači bez ikakve krivnje. Slab je, neima bo vojene sile na zapověd; neokružuju ga hiljade vojnikah, kao one vladare od Beča i Berlina; proti okrutnomu činu, kome on kao žèrtva pade, ništa nije imao, do — osamdeset iznemoglih staracah. Jer, uzmite dobro na um, kada se o Švajcarih govori, da su iz Rima udaljeni, neimaju se razuměvati regimente švajcarske — kao što bi iz razlaganja počitanoga g. Ledru-Rollina lako tko mogao misliti, — već posve prosta počastna straža, sastojeća iz osamdeset starih, oštropèrci (Hellebarde) oružanih vojnikah. To mu biaše obrana, ili da bolje rečem, to mu biaše slabost.

Dalje sam rekao, da je slabost njegova potlačena i nedužna, potlačena gadnom nezahvalnostju onih, koje on dobrotvornostju svojom biaše obsipao, a nedužna..... Ta, gospodo moja! je li ikada nedužnieg i pravedniega vladaoca bilo, nego je Pio Deveti?! on se niti sěnom od nasilja, niti sěnom od něvere, niti sěnom od nepoštenosti potvoriti nemože. Učinio je narodu svomu obećanja, učinio prosto i slobodno, a izpunio vazda više, nego što biaše obećao. Čitav njegov politički život podpuno izrazuju dva slova: amnestia i reforma. Toliko o njegovoj nedužnosti, toliko o pravu, koje on ima na vaše počitanje, na vašu podporu; jer i nemotreć na vèrhovno njegovo gospodstvo duhovno, nigda nebiaše vladara toli pravedna, toli veledušna.

Vama dakle u dio pade čast, da najvećju nedužnost i najvećju slabost, što se za ovaj čas na světu nahodi, braniti možete. Nu — nanovo izpovědam, da to nije pèrva i najvažnia prednost, koja vam iz ovoga pitanja proniče. U cělom tomu pitanju ono je najvažnie, da se cěla veličina i moć Francezke katoličke te stvari prime, a ja vas molim, da znamenitost toga pitanja s uma nepustite. Čujte! Dvě sto milionah ljudih razpèršenih po svoj zemlji, ne po Europi samo, ne u Irskoj i Španjolskoj i Poljskoj, već u istih kinezkih missiah, i po zemljištu Oregonskom, ovih dvěsta milionah raztrešenih po svem světu saznati će — šta će saznati? saznati će sve jedan po jedan, da je glava věre njihove, učitelj njihove savěsti, vodja dušah njihovih, rěčju: da je onaj, koga svi otcem imenuju, u vlastitom stanu svome obezčastjen, obsědnut, potlačen i utamničen, svi će od gnjeva i tuge zaplakati, — nu šta će u isti mah jošte saznati? Saznati će, da je Francezka istom rukom, kojom jur od šestdeset godinah u sve svoje zakonike slobodu savěsti i bogoslužja (cultus) ubilježi, — da je ona istom rukom sada tèrgla mač Karla Veli-

*) Priobćavamo štovanim čitateljem našim govor, koga je grof Montalembert u narodnoj skupštini Francezke 30. studena p. god. dèržao; te nam plemeniti ovaj sin Francezke, vrědni organ cěloga francezkog naroda pokazuje, kakova čuvstva obuzeše svu Francezku pri zlokobnom udesu svetoga otca. Dao Bog, da se u lěpi priměr Francezke svi kèršćjanski narodi ugledaju!

koga...... (Vika na skrajnjoj lěvici; pohvala od svih drugih stranah.).... dà! dà! tèrgla mač Karla Velikoga, da štiti nezavisnost cèrkve, koja je u opasnosti radi svoje glave. A to je za Francezku posve neprocěnjiva čast, to je — sa samog ljudskoga i političkog gledišta stvar motreć — za francezku republiku neprocènjiva sgoda srěće. Kada na ćutjenja harnosti i udivljenja pomislim, koja će Francezkoj u dio pasti, koja će sva sèrca zaokupiti, koja će im tugu i gnjev ublažiti: i sam uz tugu i gnjev, što me kao kèrštjanina obuzeti morade, kao Francez osětjam něku radost i srěću i ponos, a radujem se veoma, što vam to sve s ove govorničke stolice mogu navěstiti. (Veoma dobro.)

Toliko o časti i koristi Francezke; a k tomu nadalje dolazi naše pravo, pravo Francezke, ili većma pravo one katoličke većine, koju je počitani g. Ledru-Rollin malo prie napomenuo. Dà, gospodo! mi smo većina Francezah, premda to u vašem ustavu nije više upisano, kao što prie u Charti napisano biaše, nu smo ipak većina, jer čitav svět to isto priznaje, jer se vi sami na našu vèru prizivate, kada se velike naše narodne svetkovine, naš ustav ili odlazak bratje naše u Algir blagosloviti imadu. Mi smo dakle većina, a šta kao većina zahtěvamo? Ne povlasticah (privilegiah) niti osobitih dokazah milosti, već ono zahtěvamo, što nam vi u ustavu obećaste, što si sami obećasmo, — jer smo mi, koji ustav sačinismo — slobodu! A dobro uzmite na um, da je pèrvi uvět slobode francezkih katolikah sloboda Pape; jer ako Papa — najvišji sudac, poslědnje prizivno město, živi organ zakona i věre — nije slobodan, onda prestaje i naša sloboda. Imamo dakle pravo zahtěvati od javne oblasti, od vlade, koja nas zastupa, koju mi postavismo: da nam našu osobnu bogoštovnu slobodu obezbědi, kao i slobodu Onoga, koi je za nas živo kèrštjanstvo. (Živahna pohvala od mnogo stranah.)

To je ono, što je Francezka od hiljadu godinah vazda osětjala, i — nije me strah, u pèrkos onomu mèrmranju ondě, opetovati — od vrěmenah Karla Velikoga dobro shvatila. Dà jur od hiljadu godinah svi katolički narodi razuměše: da Papa jaram nijedne vlasti nositi nesmije, a — pamtite dobro — jaram svojih podanikah nemanje, nego jaram cara austrianskoga ili ruskoga. Što je za nas najvažnie, to je ona okolnost, da Papa mora biti slobodan, prost od svakog tudjeg ili světovnoga upliva. A zašto mi nemožemo dopustiti, da Papa zavisi od austrianskoga cara, i zašto opet Austria nikada neće dopustiti, da od francezke republike zavisi? Jerbo važnost, čistoća i podpuna neodvisnost njegovih uredbah nikada ni u najmanju sumnju nesmije da pade; a tako bi bilo, kad bi on od kakvegod vlasti zavisio, izim svoje. Ovo je temelj neodvisnosti, zakonitosti, neuvrědljivosti i vrěmenitoga gospodstva Pape.

Počitani g. Ledru-Rollin ovdě je rekao, da bi najposlě isto tako vladaoca braniti morali kao i Papu, i ja za se uzdam se u to. (Ah! ah! razni glasovi.) Čujem pretèrgivanje vaše, medjutim nemojte mislih mojih izkretati. Samo se razuměva, da se urednomu i ustavnomu razvitku političkih zavedenjah u rimskoj dèržavi neimaju prěčke na put metati: nu jednako je važno i to, da se s važnostju osobe papine ujedno važnost i sloboda vladaoca brani. (Protuslovje od skrajnje lěvice.) Dobro uzmite na um, gospodo moja, da se ja nekretjem po carstvu abstractiah, da neizpitujem ovu ili onu theoriu, ovaj ili onaj mogući slučaj, već se kretjem na polju dogadjajah, koji od hiljadu godinah čine dogodovštinu světa. A upravo u tomu ogledu, očito izjavljujem, da su jučerašnja izvěstja poglavice od izvèršujuće vlasti nedostatna, on je, po mom mněnju, zadaću francezkoga opravnika (agent) odviš stegnuo, pošto mu je samo obranu papine osobe naložio, i nadam se, da će nam on u toj struci bolja i utěšnia razjasnjenja priobćiti. (Uzbudjenost.) Osoba papina nam je doduše neizměrno draga i sveta, nu jest něšto, što nam je još dražje i svetie, — njegov autoritet! A što je od ovoga autoriteta? Slušajte, što poslanik francezki o njemu veli: „autoritet pape je u ovaj čas posve uništen, nikakav."

Někoi član lěvice. „Tim bolje!"

Grof Montalembert. „Tim bolje" mi se veli! Ja ovo pretèrgnutje predajem sudu javnoga mněnja. (Pohvala od mnogo stranah.) Dakle francezki poslanik javlja, „da je autoritet pape za ovaj čas posve ništetan i nikakav; da obstoji samo jošte po imenu, te da se nijedan njegov čin kao slobodan i neusiljen smatrati nemože." Tako javlja poslanik republike u Rimu.

Gosp. Laissac. „Tu se bez dvojbe samo o vrěmenitoj vlasti pape radi."

Grof Montalembert. Još vas jedanput pozorne činim, da je upravo ota vrěmenita vlast jemstvo za njegovu slobodu i velim, da upravo nju čuvati i za nju brigu nositi trěba. Dobro ja istinabog uvidjam, da je obrana i uzdèržanje ovoga autoriteta najtežji i najosětljivii dio one zadaće, koju rěšiti uzeste; nu i to je istina, da upravo u tomu sastoji ona stara francezka tradicia, na koju se vi u svojimi naputci pozivate; u tomu i drugdě u ničemu! Nu neću da bez potrěbe razpravu odviše produžujem, jer su dogadjaji sami za se već tako ozbiljni, da im suvišnih rěčih nimalo nije od potrěbe. Nu moram se još na jedan prigovor ogledati, koi je već u novinah često spominjan, a i počitani g. Ledru-Rollin ga je na govorničku stolicu doneso, u slici ravno uměreno, to priznajem, al ipak kao temeljnu misao svoga govora; a taj prigovor je slědeći: Vi, francezka republika, koju pobuna od 24. veljače porodi, vi neimate prava drugdě protiviti se političkim nastojanjam i dělama, što priliče onim, kojim vi vlastititi svoj početak zahvaliti imate, za koja dakle i ukupno (in solidum) jamčiti i odgovarati morate. — Nu ja se proti takovoj solidarnosti ogradjujem, a taki ću vam kazati, zašto.

Sve pobune su si doduše nalične glede izvanjske spodobe (forma): nu glede uzrokah svojih i poslědicah vèrlo su različne. Ja počitanomu g. Ledru-Rollinu, komu i toj stvari sud bolje priliči, nego meni, ostavljam, da odluči: na koliko se pobuna od 24. veljače u svojih uzrocih i poslědicah razlikuje od najnovie pobune rimske. Ja za se nikakva uzroka neimam, da se ovdě o pobuni 24. veljače izrazim, al se moram izraziti o pravu i koristi republike, ustanovljene i ustrojene republike? Šta ste naměravali, gospodo moja, kada ste republiku utemeljili? Hotěli se satvoriti urednu i zakonitu vladu, vladu, kojoj bi pravo pripadalo, ugušiti bunu i nered u vlastitoj kući svojoj, kao što je to ona već i učinila, koja dakle (vlada) nipošto nemože biti obvezana, da za sve bune i nerede izvan domovine naše ukupno jamči. (Veoma dobro! vika od někojih stranah.) Takova šta nemožete vi, pravi republikanci odobriti i zahtěvati, to samo nepriatelji vaši mogu. Ja za se neznam, bi li najžeštji i najlukavii nepriatelj republikanskog vladanja u obće, a francezke republike napose mogao pogèrdnii prikor i veću uvrědu proti vami izumiti, nego što je ova: da je republika odgovorna za sve bune i nerede i prevrate, koji će se

još u Europi poroditi. (Veoma dobro.) Nu vi ste i onako proti ovakovim naukam ogradili se. Lipnja měseca navěstiste vi sami rat ovoj solidarnosti za sve bune i za anarchiu, a to navěštenje rata podpisaste najčištjom, najplemenitiom kèrvju cěle Francezke. (Pohvala.) Toliko o ovoj theorii u obće.

A da istom dogadjaje, koje ovaj čas spominjasmo s rimskimi dogadjaji stanem sravnjivati, — bi li se mogao usuditi, biste li vi, koji me pretèrgivate, francezki republikanci ikakvu sličnost mogli najti izmedju stvarih u Rimu i stanja i dužnostih Francezke? Bi li na primèr mogao onu rimsku skupštinu, koju vam bolje opisati neznam, neg da vam pročitam, što je počitani g. Ledru-Rollin o njoj malo prie i to proti nam naveo: „Skupština, pred koje vratih ubojstvo bi učinjeno, nastavi mirno čitanje svojih zapisnikah, i pod cělom sědnicom se dogadjaj ni napomenuo nije...." — bi li se usudio ovu skupštinu, gospodo moja, sravniti s narodnom skupštinom Francezke, sravniti s vama, koji ste 15. svibnja i 23. lipnja toli sjajne dokaze dali od vaše sèrčenosti, od vaše spokojnosti? Da li je ova rimska skupština prilična nami, ili ste vi njoj prilični? (Ne, ne; veoma dobro.) Bi li vojsku našu, koja je toli neustrašena u boju, toli umèrena u pobědi, bi li ju prispodobio onim vojnikom pape (obćenito veselje), koji niti imena toga nezaslužuju, bi li ju prispodobio onim tako zvanim rimskim vojnikom, koji samo proti iznemoglomu starcu jaki biahu, koji hrabri biahu proti svomu otcu, proti onomu, koi im domovinu obsipa dobročinstvi, a — da još jedanput rečem — druge obrane neimàde, do osamdeset starih ljudih? Bi li naše vojnike sravnio s takovom družbom? Ne, podnipošto ne! (veoma dobro! veoma dobro!) Bi li napokon našu narodnu stražu, koja je s tolikom stalnosti sve pogibeli i sva dělovanja s vojskom dělila proti buntovnikom, bi li ju sravnio s onom gradjanskom stražom, koju neznam bolje opisati, nego navodeć rěči vašega poslanika: „ubojica Rossi-ev nije zatvoren, toga nije nitko ni pokušao, gradjanski stražari koji ondě na městu biahu, pr.pustiše sve," — bi li našu narodnu stražu sravnio s ovom civikom? (Ne, ne, pohvala.)

A jerbo usta moja ime Rossi-a izrekoše, dopustite mi spomen jedan njemu na slavu, spomen od strane muža, koi mu drug — dà više nego drug, koi mu protivnik biaše. Dà, gospodo moja, ja sam ga poznao, za čitava života moga borio sam se s njime kao professorom, kao pairom Francezke, i kao poslanikom. Kad je pèrviput u pairskoj komori progovorio, progovori, da meni odgovori; a poslědnji put, kad je u Luxembourgu stupio na govorničku stolicu, zastupi na nju, ako se nevaram, da se meni protivi. Nu upravo te uspomene nalažu mi dužnost, da mu ovdě svečano svoje priznanje izjavim. (Veoma dobro, veoma dobro; živahna pohvala.) Bile bludnje i pogrěške života njegova — ili barem, što ja za bludnje i pogrěške dèržim — bile one koje mu drago: sve su preda mnom izbrisane po njegovoj veličanstvenoj smèrti. (Raznovèrstna gibanja.) Dà, gospodo moja, smèrt njegova vrědna ga čini, da svečano priznanje prime iz ustah nědgašnjeg protivnika, i to ovdě u narodnom saboru Francezke, kojoj on za života toli vrědno služiaše, a u smèrti svojoj biaše na čast. (Veoma dobro! vika od više stranah.) Samo još jednu rěč o tako nazvanoj analogii i jednolikosti nastojanjah, proti kojoj sam malo prie govorio.

Ljudi se neprestano u ime Italie, u ime Rima, koi se pobuni, te Pia IX. ugnjete, pozivaju na korist demokratie. Nipošto nisam naumio stupiti na vidik kao hvalitelj ili apostol demokratie.... (Vika na lěvici.) Vèrlo bi zlo pogodio, tko bi od mene to zahtěvao....

Jedan glas na skrajnjoj lěvici, „I bi vèrlo zlo pogodio!"

Grof Montalembert. Zar i vi to nahodite? Onda smo posve jednoga mněnja. (Obćenita dobra volja.) Medjutim ipak težko da ćete mi braniti, da ovdě javno izrečem, da je demokratia najvišji zakon dèržave, koje sam član, i věka, u kome živim. S toga sam sa svima vami i ja zato odvětovao, da republika bude demokratička, jer je aristokratička ili monarchička republika u Francezkoj u devetnaestom věku puka nepamet. (Veoma dobro.) Nu kada sam za to ime, ili da bolje rečem, za tu ideu odvětovao (a uvěren sam, da je skoro sva dèržava, i daleko veća većina narodnog sabora istoga mněnja sa mnom), onda nipošto nisam ono hotio, što se sada u Italii zove slavodobitjem (triumphus) demokratičkih bodežah. (Vika na skrajnjoj lěvici.)

Mnogo glasovah. „Veoma dobro! veoma dobro!"

Skrajnja lěvica. „„Nu toga nije nitko rekao.""

Grof Montalembert. Svuda se je govorilo po Italii; prilěpljeno biaše u Livornu; čitalo se je naštampano u novinah; pěvalo se po ulicah Rima. Potajno ubojstvo Rossi-a zove se u Rimu slavodobitje demokratičke stvari, i pěvaju se pěsme na slavu svetoga bodeža, demokratičkoga bodeža, koi je njega smèrti predao. — Ja pako zaklinjem sve prave demokrate, sve iskrene demokrate, sve stare demokrate, sve poštene demokrate, da se slože sa mnom, te da se proti toli gadnoj zloporabi toga imena ograde. Čast Francezke zahtěva takovo ogradjenje; jer ako se je Francezka nosiocem i bedemom demokratie na světu načinila: a ona kao takova mora da protestuje proti kèrvavom obezčastjenju one idee i onoga imena, koje si je za znamenje svoga ustava odabrala. Dočim dakle rimsko pitanje, od talianskoga u obće pomnjivo lučim, i dočim se nadam, da će vlada, koliko uzmogne, poduzetje svoje nastaviti i okončati, te ne samo osobu pape, već i autoritet njegov braniti: ujedno izjavljujem, da je dosad pravo činila. Ja joj zato hvalim i velim, da vlada republike nebi bila mogla ništa poduzeti, što bi joj na veću čast služilo pred potomstvom, i što bi ju bolje učvèrstiti moglo u sèrcu francezkoga naroda. (Veoma dobro! veoma dobro! živahna pohvala skoro od svuda.)

O razmèrju župnikah i duhovnih pomoćnikah.

U pèrva vrěmena cèrkve nahodiaše se u svakoj obćini biskup s několiko svetjenikah, koji mu biahu pomoćnici i savětnici; kašnje stopèrv nastaju trazi **župnikom**. Čim bi se naime nove i udaljene obćine biskupii kojoj priklopile, dadoše im se polag potrěbe svetjenici. Primèr toga nalazimo u sv. Athanasia (Apol. 2.) gdě ovako čitamo: *„sve onoga města cèrkve (agri Mareotis ecclesiæ) podčinjene su biskupu od Aleksandrie; nu tako, da svako selo svoje svetjenike imade."* Uz to biaše posve naravno, da su župnici, koji ili poveće obćine imadjahu, ili inače župe svoje sami obskèrbiti nemogahu, jednoga ili više svetjenikah pridružili si, koji bi im službu obavljati pomagali. Ovi pomoćnici župnikah nazvaše se **naměstnici** (vicarii) suděelaoci (cooperatores) podpastiri (vicepastores) kapelani. Tridentinski sbor odlučuje (Sess. 21. cap. 4. de Reform.) da „je župnik dèržan, toliko si svetjenikah pridružiti, koliko ih trěba za děljenje svetotajstvah i

obavljenje službe božje.“ Jesu dakle kapelani svetjenici i dušoskèrbnici, koji župnika u službi njegovoj podpomagati, te pod njegovim upravljanjem i s njime u slogi za duše vèrnih brinuti se i poslovati imadu.

Iz toga opredèljenja kapelanah, lako se izvode načela, koja razmèrje izmedju njih i župnikah i uzajamna njihova prava i dužnosti odredjuju; te jesu slèdeća:

Pèrvo načelo. Kapelani su pomoćnici župnika. Dužnost je župnika, sve vèrsti duhovnih poslovah u župi svojoj obavljati; to mu je služba, radi koje ga biskup župnikom postavi. U onom samo slučaju, ako mu je obćina odviš velika, te zato poslovi nagomilani, ili ako sam — poradi tèlesne slabosti sve obaviti nemože, uzima si pomoćnika. A otaj je kapelan, koi se upravo zato i zove sudèlaoc (cooperator) i kao takav se od biskupa pošilja, „da u župnoj cèrkvi“ veli dekret za jurisdikciu „cooperatoris officio fungi possis.“ Iz ovoga načela slèdeći se poslèdci izvode:

1. Budući da tridentinski sbor veli, da je župnik dèržan si pridružiti (sibi adjungere) potrèbite pomoćne svetjenike: s toga slèdi, da pravo odabiranja kapelana naredno župniku pripada. Nu odabiranje ovo može se činiti samo s privoljenjem biskupa, koi — kao vèrhovni pastir čitave biskupie — sposobnosti odabranoga po župniku pomoćnika — u koliko su mèstu onomu primèrene, ili nisu — razsuditi mora, i potom odrediti, da odabrani dobivenu u sv. redu vlast odrèšivanja i vezanja u ovoj ili onoj župi ovèršuje.

2. Iz navedene odluke tridentinskoga sbora slèdi nadalje: da je župnik dužan skèrbiti za pošteno uzdèržavanje svoga pomoćnika, jer ovaj, da rečemo, župnikovu službu obavlja i njega — na koliko njegove sile dovoljne nisu, — naknadjiva. Iznimlju se ipak one župe, gdè se kapelan iz utemeljene koje glavnice platja.

3. Budući su kapelani samo pomoćnici župnikah, koji njega — na koliko sam nije kadar zadovoljiti, — u službi podupiru: dužan je župnik sam duhovne poslove — koliko može — obavljati. Jer „qui parochialem habet ecclesiam (veli se Cap. 30. de praebend. et dignit.) non per vicarium, sed per se ipsum illi deserviat in ordine, quem ipsius ecclesiae cura requirit.“ A tridentinski sbor (sess. 23. cap. 1. de reform.) veli: da je božjim zakonom prepisano svim, kojim je briga dušah povèrena, da ovce svoje poznavaju, za nje žèrtvu prinašaju, te ih navèstanjem slova božjega, dèljenjem svetotajstvah i primèrom dobrih dèlah pasu, da se za uboge i ostale nevoljne osobe brinu, i ostale dužnosti pastirske obavljaju. I apostoli samo radi podvorivanja stola odabraše si diakone, a u ostalom rekoše: nije pravedno, da zapustimo slovo božje, a dvorimo stolovom. (d. Apost. 6. 2.) Neimam se ponositi s time, što evangjelje navèštam; naložena mi služba to iziskuje; jao meni, ako nebudem propovèdao. (I. Kor. 9. 16.)

Drugo načelo: Kapelan je župniku svojemu u svemu što se službe njihove i zvanja tiče, podčinjen. Župnik kao pravi i glavni pastir dužan je duhovne poslove župe svoje navlastito obavljati, a i za savèstno obavljanje njihovo odgovoran je Bogu i poglavarstvu svomu; uzme li si dakle pomoćnika: a on i pravo ima, da dèlovanjem ovoga upravlja na duhovno dobro svoje župe. Med obojicom mora da obstoji podpuna sloga i jedinost, jer bi se inače smutnje i neredi porodili u duhovnom upravljanju na uštèrb župe; a ova sloga i jedinost nemože se postići, osim da je pomoćnik župniku podčinjen.

Podložnost ova proteže se najprie na službene poslove, koje župnik odredjuje i dèli; on (župnik) u svemu, što budi samo po sebi, budi propisom poglavarstva odlučeno nije, odlučuje kako se ima ovèršiti. Nadalje se podložnost ista proteže na ćudorednost i život. Jer osim što župnik za ćudorednost pomoćnika kao svoga župljana brinuti se mora, potrèbuje istu brigu i nadziranje duhovna služba, koja se nikada uspèšno nemože obavljati, ako dobar primèr svetjenika s njegovim naukom i službom nije skopčan. S toga je ne samo pravo, veće i dužnost župnika pomoćniku svojemu sve ono zabraniti i prèčiti, što je za svetjenički stališ nepristojno, što se cèrkvenim uredbam i propisom biskupie protivi, što bi motreć na običaje i način mišljenja ljudih, kamenom smutnje postati, i dobar glas duhovnika ocèrniti moglo, a usuprot uredno, stališu primèreno, i uzorito življenje od njega trèbovati.

Nu podložnost ova kapelana nemože se protezati na stvari, koje na službu, ili sa službom uzko spojenu ćudorednost nespadaju. Župnik nemože pomoćniku svome samovoljno zapovèdati, već se vlast njegova svèrhom, radi koje mu je podèljena, ograničava.

Tretje načelo. Pomoćnik nije golo orudje župnika, već je kao svetjenik samostalan; jer i on vlast odrèšivanja i vezanja neposrèdno od Isukèrsta ima; jer je i njemu naloženo od biskupa, da vlast ovu na odredjenom mèstu izvèršuje polag svoga osvèdočenja i savèsti svoje; te će radi toga sam odgovarati.

Dobije li dakle pomoćnik od župnika nalog, koi bi nepravedan ili nezakonit bio, a on takovi nalog izvèršiti nemože; jer mu se već na početku svetjeničkoga dèlovanja nalaže samo: ut mandata tam summi Imperantis, quam Ordinarii ea, qua par est, obedientia observet. Ako li nije stalno, ili je dvoumiti, da li je nalog koi u stanovitomu slučaju i radi osobitih okolnostih nepravedan ili zakonu protivan, a ono pomoćnik svoj sud podvèrći ima sudu predpostavljenoga si župnika, koi službenim dèlovanjem pomoćnika upravljati i zanj odgovarati ima.

Kao susvetjenik, kao brat i sudèlaoc župnika ima pomoćnik pravo od ovoga očekivati dostojno štovanje; jer preziranje i samovoljno postupanje sasvim je protivno duhu evangjelja u obće, a navlastito medju svetjenici; *tko je od vas veći*, ovako govori spasitelj svojim apostolom, *da bude kao manji, i koi je prečji, kao da inim služi;* Luk. 22. 26. a sv. Pavao govori o štovanju, koje svetjenika od istoga poglavara njegovoga ide. Tako piše na Timothea: *proti svetjeniku neprimaj tužbe, osim da dva do tri svèdoka imade;* I. Tim. 5. 19.

Budući je nadalje pomoćnik od biskupa postavljen i poslan: nemože ga župnik svojevoljno odpustiti; osim da su važni uzroci tomu; koji se ipak prie biskupu javiti imaju; te se njegova osuda izčekati mora.

Četvèrto načelo. Župnik i pomoćnik mu jednu istu svèrhu imadu, o koje postignutju im sdruženimi silami nastojati valja; onu to jest svèrhu, da naukom i primèrom i dèljenjem svetotajstvah kèrštjansko znanje i krèpost unaprèdjuju, te ovim putem povèrene si vèrne vode k spasenju.

Jedinstveni ovaj cilj iziskuje od njih podpunu slogu i jedinost, i to zato: da u dèlovanju svome, koje na postignutje istoga cilja smèra, budu u suglasju, a da nebude jedan drugomu na prèčku; zatim da obćini svojoj, koju na kèrštjansku ljubav i slogu nagovarati moraju, nebude kamenom smutnje; a napokon, da za točno i sdušno obavljenje poslovah svojih toli potrèbiti pokoj duše nenarušen sačuvaju. Za postići sve ovo od potrèbe

je, da svaki za se sve ono ostavi, što bi slogu njihovu poremetiti moglo, i da se svaki od njih pri manah i slabostih druga mudro i ljubezno ponaša.

Neskladu pako i razpram obično povod daje od strane pomoćnika: pomanjkanje izvanjskoga počitanja i pokornosti, prenapeta zahtèvanja, měšanje u domaće poslove, odviše priazno, ili pako odviš uvrědljivo postupanje sa službenici, ogovaranje izvan kuće, nemarnost u službi, prekèršenje domaćega reda, a napokon neuljudno prednašanje posebnih svojih mněnjah. Hoće li dakle kapelan, da se s njegove krivnje sloga i mir domaći nenaruši, a on neka župniku obćenito zavedena znamenja izvanjskoga počitanja i uljudnosti, kao takodjer i dostojnu pokornost vazda ukazuje, — neka nezahtěva ništa, osim što ga pravedno ide, a i to vazda čedno i priazno, — glede domaćih poslovah, koji na njega i onako nespadaju, neka se dèrži stare one poslovice: nečeši se, gdě te nesèrbi; osim ako bi ga župnik naročito zamolio, da ovim ili onim poslom upravlja, — naprama službenikom neka bude priazan i čověčan; nu vazda motreći na dostojanstvo svoje i čast, neka se s njimi nikad nepusti u užje kakovo, da nerečem, priateljsko obćenje, — mane i pomanjkanja, kojih u svakoj kući imade, izvan kuće neka nikada nenapominje, pače neka ih i sam za se gleda prevagnuti dobrim, što u kući ima, te svakom sgodom, koliko se samo može, pristane uz svoga župnika i kuću njegovu, — službu svoju neka obavlja točno i savěstno, — reda domaćega neka se strogo dèrži, a kadgod bi ga osobite okolnosti u tomu prěčile, neka se uvěk gospodaru uljudno izpriča, — napokon u prednašanju osobitih svojih mněnjah neka taštinu svoju i žestinu jednako obuzda, te radje šuti, gdě bi se nesklada i svadnje bojati imao.

Od strane pako župnika neskladu izmedju njega i pomoćnika često povod daje: neuljudno, samovoljno i žestoko ponašanje, zatim skèrtost u onomu, što pomoćnika pravedno ide, nejednako děljenje službenih poslovah, preziranje kapelana pred službenici i drugimi ljudmi, nepristojno i nečedno ponašanje službenikah naprama njemu, prěko osudjivanje njegovih osobnih mněnjah. Župnik dakle neka smatra pomoćnika u svakoj sgodi kao brata i sudělaoca svoga, te s njime kao takovim postupa uljudno i ljubezno, — neka bude prama njemu darežljiv, misleći da pomoćnik za njega děluje, a da je dělaoc vrědan svoje nagrade u obće, osobito pako *svetjenik, koi dobro vlada, dvostruke je česti dostojan.* I. Tim. 5, 17. Neka ga nadalje smatra kao svoga p o m o ć n i k a, te zato pravedno s njim děli i koliko može, olakša mu službene poslove, — neka uvěk nastoji čast i dostojanstvo pomoćnika, koje kao svetjenik zaslužuje, a i za uspěšno obavljanje duhovne službe svoje potrěbuje, čuvati i braniti, — a zato napose neka se pobrine, da službenici njegovi pomoćnika kao svetjenika dostojno počitaju, — a napokon neka bude snosan (tollerans) glede mněnjah, u kojih se s njime neslaže, osobito, ako se nedotiču bitnosti; u tomu ogledu neka se sveto dèrži zlatnog onoga načela: „in necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus charitas.“

Ako se ovim načinom povodi nesklada s obiuh stranah uklone, vladati će med župnikom i kapelanom sveti onaj mir i lěpa sloga, koja je toli potrěbita na zadovoljnost obiuh, za dobar priměr obćini, za isto dobro svetjenikah. Tad će prestati medjusobno ono nepouzdanje, kojim i svaki sam sebi, i jedan drugomu život ogorčava; — prestati će klete one tužbe, kojima svetjenici jedan drugoga pred poglavarstvom ocèrniti kaneć obično svaki sebe samoga najvećma cèrni; — prestati će ona svetjeničkomu životu i ćudorednosti i izobraženju i uspěšnomu dělovanju duhovnom toli ubitačna želja, koja se u najnovie doba s mnogo stranah pojavi, naime: da se kapelani od župnikah posve u životu odděle. —

Nu budući smo svi ljudi, i ljudi ostajemo; a svaki svoje mane i slaboće imade: to je navlastito od potrěbe, da se svaki glede slaboćah drugoga mudro i ljubezno ponaša. *Drug druga slaboće podnosite, i tako izpuniti ćete zakon Isukèrsta.* Galat. 6, 2. Što se napose ponašanja župnika tiče glede manah pomoćnikovih, to sastoji u tomu: da se jedno za poboljšanje njegovo ozbiljno pobrine, a drugo da u tom poslu l j u b a v i s uma nikad neizgubi; te da zakon bratinskoga popravljanja vazda obdèržaje. S toga prie svega valja, da podpuno pouzdanje i štovanje steče od zabludjenoga, da mu opomene potrěbiti utisak zadobiju; opomene ove valja u priměreno vrěme činiti, kada su oba hladnie kèrvi, mirno i krotko, da se u svemu vidi ljubav i čista naměra župnika prama svomu pomoćniku; nikada pako s poniženjem pomoćnika pred drugimi, već strogo po naredbi evangjelja *„inter te et ipsum solum;“* povèrh toga ima župnik u tom poslu postupati kao izpovědnik, te bludećemu bratu srědstva za poboljšanje prepisati, a prigode grěha mu ne samo zabraniti, već ga od njih, koliko se može, — a može se mnogo — i osobno čuvati; nipošto pako nevalja u nastojanju popustiti. Ako opetovano dobrostivo postupanje nebi od koristi bilo, a ono i prětnje upotrěbiti, a napokon i onoga „d i c e c c l e s i æ“ dèržati se valja.

Ćutjenja u hramu Višnjega.

Kad posljednji glas večernog zvona izumre, kad jur posljednja zraka sunca gine, i kad udova, koja rosom suzah svojih tvèrdi kamen kuće gospodnje natapaše, s dětetom na ruci, oborenim okom, bezslovno i u miru sveto město Višnjega ostavlja, i kad jur posljednji šum svete glasbe izčezne; kad se sva narav oko mene u počinak sprema: onda! onda dolazim ja o Bože u tvoj sveti hram, k tebi věčnomu bitju, koi si uvěk budan, koi si uvěk spreman snižene molbe i gorljive ćuti tvoga stvora uslišat.

K vami, vi nepomični pilovi, koji stražu stojite svetoga města, do kojeg noga moja doprěti nemože, k vami, evo dolazim da plačem uz podnožje vaše, razastrite sěnu vašu nada mnom, da se tmina umnoža, da sve što me okružava, vid moj izběgne! O mramorni luže, kô li je pun tajne zrak, kojim ovdě dišem, kô li blag je mir, koi mi u sèrce dopire.

Neka se ljubav i žalost těše samoćom, neka si traže gusti preděl šumah, ja nalazim utěhu i mir u sumračnoj tišini svetoga města. Tu netrepti listje moćju větra uzdèrmano, sve pazi sveti mir i blagu samoću. Sve je tiho i mirno — sve mi podaje sliku — věčnosti. —

Kad grozne boli nadjačaju sèrce, kad je sasma umorno i već žèrtvom padne, kad već neima svět ovi nikakovog obećanja, kojim bi zavarao čověka, onda se sabere, luč nove nade proviri na obzorju njegovom, koju slědom slědi tja do žèrtvenikah višnjemu posvetjenih! Běsneća bura talasah nestalnoga vrěmena hitro prolazi, i kao što se brodar po razbitju ladje hvata za ostanke skèršene katarke, za da nepostane zèrtvom zlokobnih talasah, tako se i ja hvatam o Bože podnožja žèrtvenikah tvojih! Ti si velik i možan, kao što mi sva narav kaže, izvesti ćeš dakle iz meteži burnoga světa, svemožni tvorče! tvoj nejaki stvor, koi se u tebe uzda, koi za tobom

čezne i gine, koi, dočim mu se brod života o stèrmoj hridi varavog světa skèrši, svu nadu svoju u tebe stavlja, jer si velik i bezkončan u tvom milosèrdju!

Gdě su, ah gdě su ruke onih umětnikah, koje vas, věčni pilovi iz krila zemlje u toj slici digoše, gdě su one toli mnogobrojne ruke, koje vas ovdě zasadiše? odgovorite, kamo su dospěle? U prah su pretvorene, postaše igračkom větra.

Ruka je u prah pretvorena, nu kamen njome iztesani ostaje; čověk umire, ali njegova misao ostaje, ona počiva u kamenu, komu on sliku dade, i uzdiže se ujedno s njime gore u nebesa.

Palače i slavoluci se ruše, vrěme ih u ništa obara, noga nepomna putnika prolazi bezbrižno prěko ovih razvalinah i pripisuje udes njihov slučaju. Nu čim se kamen od pećine odlupi i za tvoju kuću, o višnji gospodine, odredi, onda tebi pripada; tvoja sěna daje dělu našemu slavni biljeg tvoje neumèrlosti;

Tutanj groma, zviždanje větrovah povèrh uzburkanih morskih talasah, jecanje glasa divjači, grom topovah i šum u ponor padajućih vodah, rěčju sva narav — o kô li je uzvišena, — kô li veličanstvena. Nu, koliko uzvišeniji je narod, koi u tvojem svetom hramu tebe věčnoga i bezkončana slavi. —

Gospodine, običavao sam nedavno jošte duh moj k tebi uzdizati na vèrhuncih brěgovah, u tmini pustinjah, na pukotinah stèrme hridi, gdě bureběsnog mora urliču; običavao sam duh moj k tebi uzdizati pred licem zvězdopuna neba, — i učini mi se kao da mi duh bezkončanostju obkoljen raste, i kao da se větrom, talasom i světlostju zvězdah k tebi uzdiže, za da se u tebi bezkončanom bitju izgubi. Hotio sam zastupiti gore k tebi, nu ti si sišao k meni. Vaj! zar se mora dělo rukuh tvojih tako visoko penjat, zar te mora po takovih daljinah tražiti? Ta ti si svagdě, po svuda nas vidiš, uvěk nas čuješ!

Gospodine! danas sam obljubio sumrak hrama tvoga, jedini bo je otok mira u srěd zemaljskoga oceana, jedini světiljak neumèrlosti. Čini mi se gospodine, kao da naš glas, kad se prosto u zrak digne i od tih visokih svodovah natrag udari, dublje u naša sèrca prodire, kao da sveti odziv naše uzdisaje hitrie u visinu diže, za da je tebi prinese!

Kao što se běsneći talas umiri, čim obalu takne; kao što se bludeća lastavica, čim smèrtonosnog jastreba opazi, pod materinsko krilo sakriva, tako se i duh moj sakupi u ljubavi tvojoj, čim do tebe dopre.

Ti govoriš i moje sèrce te čuje. Ja uzdišem i ti me razumieš. Tvoje svevideće oko broji svaku suzu, koju prolěvam; ja sam blizu tebe něm kao bezslovna narav. Nu ja sa pouzdanjem slušam sat, koi za věčnost odbija.

Šta je do toga, s kakovimi rěči ja duh moj k mojemu tvorcu uzdiženu? Jeda li obstoji koje narěčje, koje je kadro slovom izreći, što moje oduševljeno sèrce osěća? Ma moja usta uvěke mukom mučala: kèrv, koja mi pc žilah teče, ova pèrsa, koja samo tobom dišu, sèrce, koje u meni kuca, ove oči, koje suze liju, pa najposlě i isti ovaj muk, sve, — sve govori u meni, sve, — sve moli u meni.

Čim se sjajna luč dana ukaže tèrzaju slapovi, zvězde sjaju němo strahom i ljubavju, plamen se lije, zrak lagano duva, nebesa se giblju, gromovi tutnje, i ti razumiješ njihove mukle pěsni! Ah gospodine, tako ćeš i mene razuměti, razuměti ćeš moj bezslovni govor! Mukom mučati i obožavati tvoje veličanstvo, to je najuzvišenii jezik sèrca. Ti si, gospodine! Ti sam, koga ja obožavam! vrěme i město izmiču pred mojim duhom. Zaboravljam na svět, zaboravljam na samoga sebe; Nu tu opojenost duše moje, taj sveti plam, kojim ginem, jest Tvoje dělo, o Bože! Ti si sam, i nitko drugi, kojega slavi duša moja! (Lamartine.)

Věsti iz katoličkoga světa.

Iz Zagreba 31. sěčnja. Koža mi se je naježurila, kada čitati stadoh dopis iz Kotoribe na Mnri od 27. sěč. priobćen u br. 13. novinah dalm.-hèrv.-slavonskih; gdě se potanko opisuje način, kojim su — žalibože javni činovnici sèrca naroda u Medjimurju predobiti nastojali. Prěmda o poštenosti ljudih u obće neimam prenapetih ideah: ipak mi ni u snu nebi bilo moglo na um dojti, da danas — gdě se sa svih ustah razlěga krasna ona poslovica „bratinstvo," da za věka *devetnaestoga*, koga se čověčnost i čověkoljubje toliko slavi, — da rekoh, ima još ljudih, koji bi kadri bili, toli bogomèrzke i u nebo vapijuće nepravde tlačenja, nasilna otimanja, dà i javne *prevare* činiti — na očigled svemu světu, kao što se u pomenutomu dopisu potanko pripověda, da ih je g. sudac Viktor Šomodji, — pa još u pribitnosti vèrhovnog pověrenika g. Franje Žigrovića počinio, da mu nijedan turski haračlia nije vrědan u tom poslu opanakah odrěšti. Gospodo i bratjo! Na što spasmo? Kamo li pojdosmo? Veoma je to tužan znak vrěmena, kada javna poštenost — pèrvi onaj i najčvèršlji temelj gradjanskga družtva — na to dospije, da se slična bezzakonja tako udobno činiti mogu! Pa su to vatreni domo- i rodoljubi! Budite na oprezu gospodo! jer to su oni, što pod izlikom domoljubja hramove koristi i srěće *sebi* grade, — a domovini? — a domovini grob! ..*l*...

Dopisivanje uredničtva.

Kao što su radi neurednoga dostavljanja povrěmenih listovah mnogobrojne tužbe prispěle na uredničtva političkih u Zagrebu izdanih časopisah, tako isto se mnogi od štovanih čitateljah naših tuže, da ovaj ili onaj broj „kat. lista zagr." nisu primili. Mi na tužbe ove isti odgovor dajemo, kao i uredničtva političkih listovah, te jedanput za vazda izjavljujemo; da se list naš u najboljem redu na poštu odpravlja. Neka dakle štovani čitatelji izvole za svaku neurednost ili pomanjkanje dèržati se dotičnih poštah. A kod njih ćedu, sva je prilika, svemu tomu najprěčji lěk najti; jer kao što věrodostojno saznadosmo, glavno upraviteljstvo poštah zagrebačko izdalo je na sve dotične činovnike poštah shodne naredbe, da se takovim tužbama doskoči. — Uredničtvo.

— U 4. br. našega lista na strani 26. stupcu 1., redku 29. od ozgor uvukla se je pogrěška tiska, koja smisao posve muti. Naime izmedju rěčih „istinu" i „koju" natiskana čèrknja (comma) tamo nipošto nespada.

Dalji prinesci za stradavšu bratju Sèrblje.

Dosad sabrano	121 for.	— kr.
Preuzv. g. Juraj Haulik, biskup zagreb.	100 „	— „
G. Petar Šatvar, kanonik zagrebački	5 „	— „
G. Josip Kozjak od sv. Petra . .	— „	20
Ukupno	226 for.	20 kr.

Stěpan Mojses, upravitelj. — *Stěpan Muzler*, urednik.
Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

BROJ 6. — TEČAJ 1.

List ovaj izlazi svaku subotu na cělom arku.

Cěna mu je za domaće 4 — za vanjske 5 for. u sr. na cělu godinu.

U SUBOTU 10. VELJAČE 1849.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvèrt god. kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod duhovnog stola ili kod uredničtva. Predbrojenje prima se svendilj kroz čitavu godinu.

Katolički list zagrebački.

Da li nas je sva světlost odběgnula?
ili
Svetjenik kao naučitelj puka.

Kako se uzdižu silovito rivaju, i pěne valovi na širokom mněnjah moru! kako se na sve strane blěskaju u taštoj i lažljivoj světlini svojoj svake vèrsti mněnja i ogledi i čini se, kao da město i dostojanstvo jasnog sunca zauzeti kane, kad ali na jedanput ih nestane! kako se duh vrěmena kano silni vihar u hiljadoglasnih větrovih po svih prediělih světa lěva, kretje i pěni, neznajući od kuda li dodje, pa gdě da prestane! — zamèršene i prepletene su staze tu na nizini, put visine tmina krije, cèrna noć zastira pogled u věčnost! kako dakle! da li nas je sva světlost odběgnula, koja bi u guste te tmine pružila jadne trake svoje? da li je već usahnulo ili izteklo more věčnosti istine i sv. evangjelja božanskog, da bi se jur preživila i ostarěla bila istina onoga, što za utěhu čověčanstva bi navěšteno: *„věčno slovo biaše prava světlost — i ta luč světiaše u posrěd tminah — — i razprostiraše blage i ugodne trake svoje u obilnosti istine i milosti božanske nad sve ljude, koji su dobre volje!“* odkada je zašlo ili pomèrčalo ovo věčne istine nebesko sunce, a nadošla věčna noć i gustom tminom zemlju obastèrla? ne bratjo mila! neplašite se, te budite dobre volje! nije slavna ona neba kraljica izginula, sunce věčne i nepromènive istine nije zapalo, sija bo ono i danas mirno, nepomično vazda u novoj snazi i jasno vèrh zemlje, kakono sijaše u Isukèrstu i kako ga on u sv. cèrkvi svojoj za věčnu luč na Sionu učvèrsti, za da světi u sva vrěmena svim narodom zemaljskim. — Věčna ta luč božanstvenog očitovanja zadobi po tomu, da bude za sve, znak katoliciteta, reče bo spasitelj naš Isukèrst u neizměrnoj ljubavi svojoj: „hoću da svi ljudi spaseni budu;“ a dočim u svojoj svemogućnosti reče: „moći paklene neće joj nauditi moći,“ učini, da luč ova božanstvenih otajstvah, kano spasonosni zavod milosti božje na zemlji u sva vrěmena čvèrst i neporušiv bude protiv svim silam tmine, bludnjah i opakosti; „vi ste světlost světa“ — reče u neizměrnoj mudrosti svojoj, te věčnom tvornom moćju zapovědi; „idite dakle po svem světu — i naučajte sve narode, kèrsteći ih u ime otca i sina i duha svetoga i učite ih obdèržavati sva ona, koja vam ja kazah — — ovima rěčmi Isukèrst, dočim im pridade: „cèrkva je stup i stavni temelj istine“ naznači i božanstvenom svamogućnostju uvěkovi nepomično ono srědište, onu os, o kojoj se věčno božanstvenog očitovanja sunce kretati, opreděli pute i granice, u kojih nepromènivo kruge gibanjah svojih nastavljati ima, za da od milionah i milionah ljudih nijedan više nezabludi i nepogine; i tako nepresežna mudrost věčnom svemogućnostju utemelji neprevarivost i nepobitnost cèrkve, te u biskupih i ostalih svetjenicih ustroji božanstveni zavod neprevariva učiteljstva dočim veli: „evo ja ostajem kod vas do konca světa.“ Sunce dakle věčne i nepromènive istine, bratjo ljubezna! nije još zapalo, na Sionu jedine prave cèrkve sija ono u čistoj i jednakoj krasoti i sjajnosti svojoj; — i danas još razprostire jasne trake svoje po svih prediělih Europe, po prostranih pokrajinah sěverne i južne Amerike; — sa pramalětnom ugodnostju obsěva žarke strane Afrike, duboko dopiruć do najdaljnih južnih otokah Australie, te prěko sve Asie hita životvorne trake svoje tja u najkrajnje preděle Kine i Japana, gdě se jur opet zora rumeniti stade. Mirno i ugodno te vazda jednako obastira to sunce to jest po Bogu Isukèrstu očitovani uvěk jednoisti nauk sve čověčanstvo, kakono ga Isus na tvèrdjavi svoje sv. cèrkve, na Sionu jedanput učvèrsti; — tako sjaše kroz osamnaest stolětjah, pa će po svemogućnosti Boga sijat do konca věkovah — reče bo istina věkovita: „nebo i zemlja će proći, rěči pako moje neće pomànjkati.“ Kod ove věčne istine nahodi se jedino toli ožudjena prava sloboda, sloboda od bludnjah i opaka grěha, ona spasi i usrěći sve, koji se na nebeskoj světlosti njezinoj sunčaju. Nu u toj istini niti proměni niti izpravljanju ili postupnom savèršenju města neima, božja bo istina jest istina prava i ostaje najsavèršenia istina u sve věke; věčna dakle, božanstvena nauka kèrštjanstva nemože se naprědujuć izpravljati, tu naprědak samo u tomu sastoji, da ljudi jednoistu božanstvenu istinu sve bolje uvide, iskrenie obljube, te krěpostnim životom svojim sve većma izraze, dočim rěč božja kroz sve věke nepromènljiva ostaje: „veritas Domini manet in æternum.“

Ti pako srětni čověče, kom u dio pade, da budeš svetjenik i poslanik božji na zemlji, ti si obasut darovima i milostju njegovom, dočim neizměrno milosèrdje njegovo tebe osobito iz srědine čověčanstva odabra i posveti, da na visinah Siona vazda bdiješ, te po gorljivom nauku i svetom razmišljavanju nebeskom světlosti božanstvenog očitovanja okrěpljen snideš u svako doba u krug věrnog puka, za da kroz tebe světlosti i milosti božanstvene dionikom postane, te nebrojeni věčno blaženstvo postignu. Stupi dakle dalje pouzdano i neprepadaj se, nisu bo još svikolici pred Baalom na kolěna pali, nit u bezumnom razkošju okružavaju zlatno tele plesom svojim; a mnogi

izmedju ovih istih učiniše to u nedoraslosti svojoj zlim priměrom zavedeni; ovi će takodjer tebe slěditi, kad jedanput pravo i istinski upoznaju božanstveno poslaničtvo tvoje, te uvide jasnost luči nebeske, kojom im gore u srětna prebivališta věčnog mira posvětiti nastoji; uvěk radostnie i hrabrie, te vazda u većem broju poći će za tobom na uznešene te visine sv. gore božje, gdě kèrštjanska krěpost i njoj se radujuća děca božja blaženi svoj stan imaju. Nu dočim k puku pristupiš, valja ti užeći luč lěpa priměra svetih krěpostih, potrěbno je, da ovima jasno sěva tvoj život, kakono lice sišavšeg s brěga Mojsie sěvaše; učini dakle, da se puk obsvědoči, da si kano pećina čvèrst i stalan u svojoj věri, da ufanje u Boga radostno oduševljuje i oganj ljubavi božanske krěpko grije grudi tvoje; pa kad budeš uzimat od divnog plamena svetinje božanske, a ti ga uzimaj čistom rukom, te očevidnom krěpkom i stalnom věrnostju prednosi tu luč nebesku věrnom puku u toj pustinji zemaljskog života, za da jednom sigurno i radostno dospije u ožudjeni nebeski Kanaan! ovako će u puku sve manje biti nezahvalnih i nezadovoljnih, te lažljivi věstnici o obećanoj zemlji o putovih do nje i nje predobljenju tim će manje škodljivi i pogibelni biti, barem kod oniuh, kojih sèrce još sasvim nije izopačeno. — Dobro upamti i višeput premišljavaj one velikog narodah učitelja sv. Pavla svome Timotheu, a po njemu i tebi pisane rěči dočim ga opominje: „pazi na sebe samog, pa na nauk!“ iz ovih viditi možeš dvě osobite znameni svetjenika božjeg; dobar naime izgled i navěštanje čiste, prave rěči božje; te iste znameni ostat će neproměnjivo i u buduće isti bo apostol reče nadalje Timoteu: „prioni věrno na ta“ nukajuć i poticajuć ga sa ožudjenim od neizměrne vrědnosti uspěhom dočim veli: „jer tako dělajući učinit ćeš srětna i blažena sebe i sve one, koji te slušali budu.“ I. Tim. 4, 16. Neizměrni dobitak taj osigura i potvèrdi sam božanstveni meštar i spasitelj naš Isukèrst dočim reče: „ovo je věčni život, da ljudi tebe jedino pravog Boga upoznaju, i kog ti posla Isusa Kèrsta!“ Pak šta da može biti tako veličanstveno, kao što je poslanikom biti najvišjeg bitja i spasitelja cěloga čověčanstva, te kao punovlastnik neba stupit medju narode: „idite reče věčna istina u cěli svět i navěštjajte evangjelje svem stvorenju — učite sve narode — učite ih obdèržavati sva ona, koja vam ja izručih.“ Mat. 28, 19, 20. Marc. 16. 15. Što više odičeno, kao što je pomoćju svojom k izpunjenju slavodobitnog onoga proricanja božanstvenog duha takodjer doprinesti: „u sve strani světa dopiraše glas njihov i do skrajnjih krajevah zemaljskoga kruga rěči njihove!“ S toga očituje i opominja sv. Pavao Timothea, dočim nastavlja: „obavljaj věrno čast evangjeliste“ i izpuni dužnost svoju: „ministerium tuum adimple!“ Daleko dakle neka bude svaka poluodvažnost, osobito od svetjenika i opravitelja božanstvenih stvarih, daleko u vlastitoj věri, ufanju, ljubavi i životu, kao takodjer u navěštanju rěči božje: „ministerium tuum imple!“ čast bo ta jest božanstvena, u kòj se stvari božanske opravljaju, od kojih opraviteljstva věčnost nebrojenih zavisi — jesu pako svetjenici, koji su zvani: „ad dandam scientiam salutis plebi ejus.“ Luc. 1, 77. — tako bo odredi neizměrna dobrota i mudrost božanska, da věra kroz čujenje dolazi, čujenje pako od navěštjene rěči božje zavisi; Rom. 10, 17. navěštjaj dakle svetjeniče rěč božju, nu čistu i pravu rěč Isusa, navěštjaj jedino u imenu i krěpostju Isusovom, za da kroz tvoja usta isti on svakome progovorit može: „Čuj de sinko! slušaj rěči iz ustah mojih, te kano temelj nepobitne tvèrdjave ukopaj ih u dnu sèrca tvoga.“ Tob. 42. Nek ti zato nikad iz pameti neizpadnu one sv. Isidora, koi biaše ures Španie, na svetog Fulgentia pisane rěči: opiminjaj, veli on svakog polag stališa i ćudorednih njegovih vlastitostih te promisli i promotri dobro u naprěd u kojem predmetu, kojoj osobi, u kojih vrěmena okolnostih, kojim putem i načinom da imaš navěstjati rěč božju. — Pa onda slava ti! za najveću bo čast i preštimanje tvoje na zemlji jamči sam duh sveti dočim veli; svetjenici, koji dobro predstoje dvostruke su časti dostojni, osobito, koji u rěči i nauci božjoj revno posluju.“ — Nu dèrhtati te čine morda brate dragi! one spasitelja rěči: „evo šaljem vas kano janjce u posrěd vukovah!“ pa ćeš se možebit potužiti, kako da osobito u naše razsvětljeno doba mnogobrojnii, žešćji i jačji nepriatelji protiv božanstvenim kèrštjanstva istinam i njih navěstiteljem sv. cèrkve svetjenikom ustaju i vojuju, nego li je to u mnogih pèrvašnjih stolětjah bivalo; reći ćeš, da su strasti neobuzdane oholosti i uzbunjene pùtenosti granice zakonah, ćudorednosti, srama, istoga višeputah obćega mněnja prodèrle; te pod izlikom od Boga poslane, ublažujuće svete slobode, kanoti běsneća divja oluja sve rušeć i neustavno sa sobom grabeć poharaše svu zemlju: da za spasenje malo ali ništa ufanja nepreostuje! — O priatelju preostaje zaisto dosta; neka bude stranom kao što kažeš; pak šta zato? čim je jačji nepriatelj, tim jačji valja da bude odpor: čim žešćji boj, tim je slavnia poběda; a ta poběda ti je sigurna; ti bo izlaziš u boj u ime višnjega, s oběstranim mačem rěči božje, za carstvo njegove istine i věčnoga mira. Nu da nad nepriateljskimi narodi Kanaana poběđu odèržati uzmogneš, valja ti se ohrabrit, i božanstvenom krěpostju oboružat; stupi dakle na visinu gore božanske, grabi marljivo za tvoj vlastiti život toli krěpki napitak iz vazda izvirajućeg vrěla milostinjah sv. cèrkve, svetih naime sakramenatah, te najbolje iz onog toli čudnovatog ljubavi božanske ukazanja sv. mise, na svetih onih visinah Siona sveudilj se sunčaj na nebeskoj světlosti kroz pobožna razmatranja i duboka promišljavanja božanskih očitovanjah, u pribitju Boga objači i ohrabri se krěpostju njegovom u molitvi osobito na svetom žèrtveniku Boga i spasitelja našeg Isukèrsta; — onda hrabro stupi pred narod i pouzdano brodi kroz běsneće valove života toga do srětnog otoka věčnoga paradiza. Pričinit će ti se morda višeputah kao da srěd strašnih nepogodah, tako silovitih kretanjah i běsnila větrovah i talasah slabi tobož brodić tvoj spasiti nije moguće; nu ravno tim poniznim slabih mo-ćih tvojih priznavanjem te pouzdanjem u višje bitje, predaješ ga u svemoguće ruke; a svemogući? — digne se na jedanput, zaprěti větrom i valovim i — eto nastane velika tišina, a kroz raztepene cèrne i opasne oblake počme ugodno i blagotvorno světit na sve strane stara pa uvěk nova i neproměnljiva istina svete božanstvene věre!

Grof Montalambert o slobodi obučavanja i značaju današnjega věka*).

Predlogom našim kanimo ukloniti se dvoumnosti, koja nas jur od osamnaest godinah gnječi. Ustav od godine 1830. (Charte) obećaje doduše slobodu obučavanja i za

*) U narodnoj skupštini francezkoj měseca rujna 1848. Za razjasniti čitav povod govora primetjemo štovanim čitateljem, da 8. članak ustava francezkoga ovako glasi: „Gradjani imaju pravo sjedinjivati se, mirno i bez oružja sastajati se, stavljati prosbe (petitie), misli svoje putem štampe ili drugim načinom

nju jamči; nu dvoumni izraz toga obećanja biaše uzrok, što je ni danas još nismo dobili. Dočim dakle skupštinu molim, da medju vlastita i prirodjena prava francezkih gradjanah i pravo naučanja uvèrsti:....

G. „Pascal-Duprat: Bez svakoga uvěta?"

Grof Montalembert. Ne bez uvětah; odmah ćete čuti pod kojimi uvěti..... naměravamo ukloniti onaj članak, koi něku vèrst osobitoga ograničavanja glede toga prava sadèržaje; hoćemo medjutim da za obučavanje kao i za štampu, i sdruženje i sjedinjenje valja ono omedjašenje, koje malo prie pretresani 8. članak odlučuje i koje ovako glasi: „Izvèršivanje ovih pravah neima inih granicah, osim pravah i slobode drugih i javne sigurnosti."

Sa strane dèržave nećemo nadzorničtva, kao što ga 9. članak sadèržaje ili se barem čini, da se u njemu naznačuje; a zašto to? Věrujte nam, da se nepodižemo proti višjemu nadzorničtvu dèržave u obće; pače tomu se niti najmanje neprotivimo, već ga bez ikakva medjaša, bez ikakvog uztezanja primamo. Nu nećemo one uredbe, koja se do danas nadzorničtvom dèržave oziva; nećemo nadzorničtva od zazornih takmacah i natěcalacah; nećemo za slobodno obučavanje nadzorničtva, koje kad bi se u istoj měri na slobodu štampe preteglo, ova bi se od novinarah u najmu vlade i posve u njezinom duhu nadzirati morala. Isto tako nećemo slobode obučavanja „pod obranom zakonah," kao što 9. članak veli, jer se po bureau-ih neradi o zakonih, koji bi slobodu štitili, već se radi o praeventivnih i stezajućih zakonih, kao što svi oni biahu, koji se za sèrpanjske vlade u ogledu toga pitanja predložiše. To su uzroci, radi kojih zahtěvamo, da se sloboda obučavanja već sada izreče u ustavu, te da se ona glede načela, kao i glede omedjašenja sa slobodom štampe i sdruženja na isti stepen podigne.

Niječemo dèržavi svako posebno pravo glede obučavanja; jer nedopuštamo, da dèržava u ogledu děteta ima kakovo pravo, koga u ogledu otca neima; dèržava isto pravo ima na děte, koje ima na otca, te kao što ona dozrělomu mužu, otcu svoje idee, svoja mněnja, i svoj način mišljenja nemože narinuti: isto tako dèržava nemože tu zadaću imati glede děteta. Dà i to se pravo može reći: da otac, muž, gradjanin do někoga stupnja za slobodu svoju dèržavi ima zahvaliti, jer mu ona za nju jamči; nu s otčinstvom je posve ina stvar. Od Boga i naravi ima čověk otčinsko svoje pravo, kao i dušu svoju i savěst i duh svoj; te ako dèržava ruku svoga redarstva (Politia) ili šibiku svojih školnikah medju mene i moje děte metne: to ona vrědja moje pravo u najsvetiem utočištu njegovom, te si grěšnu krivnju nasilja nalaže.

Kakovo dakle pravo ima dèržava glede obučavanja? Ima pravo nadzorničtva u obće, u svakom obziru, koi se prava drugih i javne sigurnosti dotiče; to dopuštamo, a i čitav svět se u tomu slaže. Pače dèržava ima još drugo pravo, koje priznajem, pravo za podpomoći nemarnost ili siromaštvo otca; to je pravo, to je dužnost njezina. Kad je otac toli nemaran, da dužnost svoju neizpunjava, ili kad ju radi siromaštva svoga izpuniti nemože, onda dèržava i može i mora dělovati i nauk děliti, koga otac ili neće ili nemože da děli. Nu medju ovim pravom i medju težnjom, da dèržava uvěk silovito zauzme město otca, to jest: da se ono utemelji, što u Francezkoj od pedeset godinah obstoji, naime monopol obučavanja, kao što to svi dosada tako zvani zakoni o slobodi obučavanja odpèrto ili sakriveno izgovaraju, — obstoji silno bezdno, a ovo bezdno je dèržava u Francezkoj vazda preskakivala, preskočiti će ga i sada, ako joj to već sada u ustavu nezabranite.

Vi svi, gospodo moja, i ne bez temelja silno se bojite communisma. A znate li, što je dèržavni monopol obučavanja, kao što do danas obstojaše? Ništa ino, nego duševni communisam; jer ovim načinom na polju savěsti i duha upravo ono biva, što communisam na materialnom polju hoće da izvede. Jer što je communisam? Jest ona nauka, uslěd koje bi dèržava imala stupiti na město vlastnikah (proprietarius), da svim vlastničtvom upravlja. A monopol obučavanja je ona nauka, uslěd koje dèržava zauzima město otca, da nauča i svoje idee drugim silovito nametje. Mislite li, gospodo moja, da — ako se bedem osobne (personalis) slobode u sèrcu i pameti ljudih uništi, da ćete još moći obraniti onaj materialni bedem slobode, koga vlastničtvo (svojina) sačinja? Nedajte se dulje varati! Svi dokazni razlozi, koje sveučilište navede za utemeljiti monopol obučavanja, mogu se s najstrožiom doslědnostju navesti proti osobnoj svojini; jer i ovdě i ondě srětamo nesrětnu onu ideu, da je dèržava svemoguća, te da se pojedinac (individuum) dèržavnomu družtvu (societas) mora žèrtvovati.

Sigurno bi mněnja naša i načela obširnie polje priznanja našla, kad nebi prěčio něki predsud, na koga sam glede toga pitanja do sad svagdě nagazio, a sad kao protivnik, s vašim dopuštenjem, javno proti njemu u boj stupiti kanim. Obično nam se naime veli: da je sloboda obučavanja svakako veličanstvena stvar i dobro osnovano zahtěvanje, nu je ona běda s njom skopčana, da *bi bogoštovni živalj sve struke obučavanja zaokupio,* kad bi se sloboda ota dozvolila. To je, gospodo moja, prigovor, koga mi commissie vaše učiniše, prigovor, koga dosad vazda srětah na putu dugotrajnih bojevah, koje sam u tomu pitanju jur bio. Prigovor ovi obuzeo je sva sèrca, a vi nežalite na mene, ako ga sa svom iskrenostju ovdě u pretres privedem, te za prikratiti pretresivanje udjem stvari na temelj, koi upravo u tomu sastoji. A molim sve poštene muževe od ove skupštine, da me na ovomu polju pozorno slěde, pače da me i podupiru, a naročito protivnike svoje, protivnike bogoštovne idee zato molim; jer vi svi morate želiti, da se pitanje ovo jedanput razjasni. Sve stranke imaju svoje licuměrce i udvorice, nu niti vi niti ja nespadamo u ovu vèrstu i zato ćemo se prosto i iskreno izraziti, te bez ikakvoga obzira ovaj najosětljivii dio toga pitanja pretresti. Prigovor dakle ovako glasi: kad bi se sloboda obučavanja dozvolila, to bi sva Francezka pohitila u naručaj obučavanja bogoštovnoga.

Nipošto, gospodo moja, i ja za se toga nikako němogu da věrujem. Pazite dobro, — i to nije goli izraz, niti je licumèrstvo govorničko, ja scěnim, kad bi se sloboda obučavanja izrekla, niti bi sutra niti ikada obučavanje, — sve obučavanje Francezke bogoštovju u ruke dospělo. A kad bi se to i zbilja dogodilo, kojim pravom bi se zastupnici francezkoga naroda tomu protiviti mogli?

---

izjavljivati. Izvèršivanje ovoga prava neima inih granicah, osim pravah i slobode drugih, i javne sigurnosti." Budući se u ovomu članku sloboda obučavanja mučeć mimolazi: učiniše Montalembert i Roux-Lavergne predlog, da se poslě rěčih „prosbe stavljati" umetne „naučati i misli svoje putem štampe i t. d." Simo se preteže uvod toga govora, koi u ostalom — kao svi govori Montalemberta, od takovih pojedinih stvarih izhodeć uzima povod najvažnia pitanja věka pretresati.

Kojim pravom bi se mogli protiviti proizvodu, koi bi, stečen slobodom, bio plod volje narodne? Kako bi se zastupnici francezkoga naroda pod vladom, koja je pučka, koja nezavisi više od kakvoga preimućtva stanovite koje vèrste ljudih, niti od božanskoga prava stanovite koje vladajuće porodice, kako bi se mogli protiviti resultatu, koi je iz same volje gospodujućega puka (souverain) proizišao?

To je jedan odgovor na onaj prigovor, a taj odgovor oslanja se na pravo; nu ima još i drugi, puno moćnii odgovor, koi se na druževne koristi (socialne interesse) oslanja. Iziskuje li korist družtva, da se ono sprema na opor, kada bogoštovno obučavanje op.t do priměrenog upliva dospije, i to po slobodi, bez povlasticah (privilegiah), bez osobitih dokazah milosti, bez ikakvog nasilja? Vi me odviš dobro poznate, nego da bi mogli pomisliti, da ja za idee, koje zastupam, više zahtěvam, nego podpunu slobodu i jednakost. Jeli dakle korist družtva iziskuje, da se — neću reći gospodstvu — nego preporodjenju ćudorednoga i bogoštovnog obučavanja u dèržavi silovite prepone na put stave? Ja to niječem; te velim, da upravo socialna korist potrěbuje oslobodjenje i razširenje takovoga obučavanja. A tu posve naravno ćutim se ponukana, da na stanje dèržavnoga družtva pogled obratim. Poslě tolikih razsudjivanjah, što su na ovomu městu jur učinjena, mogao bi se i ja unj upustiti, a to tim pravednie, što moje idee i moja věra u sadašnjem družtvu neimaju gospodstva. Poslě svih onih odvažnih novotarah, koje do sada slušaste, a i ja sam ih s velikom pomnostju slušao, nemogu doduše ništa novoga navesti, a i nisam ništa izabrětio, jer sam posve prost od one dèrzovitosti, kojom me potvaraju, kao da bi rad čitavo dèržavno družtvo od glave do pete obnoviti; a isto tako nisam toli dèrzovit, da mu boj navěstim, pače sam posve protivno naumio. Družtvo je po momu i svih dobrih gradjanah mněnju vazda mati, a nikad protivnica. (Veoma dobro.) Jao onima, koi mu navěste rat pod izlikom, da će ga izlěčiti i prosvětiti! Jao onima, koji mu lěk ili istinu koju na mačevom èrtu (cuspis) pružaju, (novo gibanje pohvale) baš kad bi i do toga bilo došlo, da takovi lěk ili istinu primiti mora. Netraje dugo, pak se narav i savěst opet probude, te družtvo proklinje ruke ubojice, koje pod izlikom, da će ga izlěčiti, smèrt mu nanesoše. Ja za se scěnim, da je družtvo u opasnosti, da je bolestno, vèrlo bolestno; nu bolju njegovu i slabost sveudilj smatram kao bolest majke. Kada k bolnoj postelji njezinoj pristupim, ćutim se ponukana, da u dětinskoj ljubavi i strahopočitanju kleknem i motreć rane njezine i muku silno me něšto nuka, da ju poljubim prie nego neumětnu možebiti ruku pružim, da joj rane zavežem, da joj lěka podam. (Živahna pohvala). To je čuvstvo, kojim je duša moja naprama družtvu obuzeta. Ako mi se dakle izmakne koi izraz, koi nebi bio u suglasju s otim sinovljim i bratinskim ćutjenjem, koje me oduševljuje, i svakoga zakonodavca oduševljavati mora: to vas molim, da ga iz pameti vaše izbrišete, kao što bi ga i ja već unaprěd iz sèrca svoga i duha izčupati želio. (veoma dobro! veoma dobro!)

Velim dakle, da je dèržavno družtvo bolno, da mu prěti pogibel, a od koga? Više ću sada reći, nego što čas prie rekoh, ma vi baš i mèrmljali; velim, da družtvu pogibel prěti, i to ne samo od communisma, več i od socialisma; a razuměvam po socialismu sve one nauke i načela, što rat navěstaju dèržavnomu družtvu, i današnjoj civilisacii, kèršljanskoj civilisacii oslonjenoj na dvostruki temelj osobne svojine i osobne slobode; razuměvam po socialismu sve one velike i male nauke, koje dva ova bedema družtva, osobnu svojinu i osobnu slobodu obaraju. Ima doduše nebrojenih različnostih, te izmedju onih, koji bi sve oborili i onih, koji bi sve zadèržali silno je množtvo posrědnjih stupanjah. Ima ljudih, koji se pretvaraju, kao da su radi sačuvati svojinu, a medjutim joj najljutje rane zadaju, dočim ju omedjašuju, značaj joj njezin otimaju nametajuć joj svak dan veći i prěkoměran danak i porez za izmišljene potrěbe. A usuprot ima drugih, koji ravno opadaju dèržavno družtvo oštrim slovom, koga bi se mnogi uplašio, nu na koncu ipak netraži ino, nego koristne proměne, koje bi na učvèršćenje njegovo sposobne bile. Upravo oni pèrvi, što misli svoje kriju, spadaju po momu mněnju u vèrste onih nepriateljah i razbojnikah, koji družtvu za ljubav pojedinca confiscirati kane; a oni drugi, što misli svoje samo u malo tvèrdjoj slici izrazuju, nu ozbiljne, na ljubavi osnovane, pučke reforme zahtěvaju, pravi su priatelji i zaštitnici družtva. Medjutim nije od potrěbe, da daleko obilazim, — ista stvar vas ovih danah dosta zabavljaše, a još će vas dosta često zabavljati. Samo to velim, da družtvu, u koje mi spadamo, koje je majka naša, pogibel prěti od sustava naukah, koji nisu novi, pače su vèrlo stari, kojih porodicu netrěbam vam nabrajati, koje premda novih ideah neporodiše, ipak imadu izobilje novih silah, i to silah tako strahovitih, kao što su nove, silah, od kojih se činjaše, da su rěšenjem socialnih neprilikah od godine 1789. namirene, nu doista namirene nisu, već dan na dan rastu, dan na dan oštrie se proti dèržavnomu družtvu oružaju, — ne ovdě u ovoj skupštini, jer negovorim o manje više pogibeljnih načelih, što se na ovoj govorničkoj stolici pojaviše, već govorim o naukah, koje izvan ove skupštine milione sèrdacah podžižu, i morebiti milione mišicah oružaju proti dèržavnomu družtvu. Odtuda prěti pogibel! (Pretèrgnutje) Iskreno moram izpověditi, da neznam, što bi onima odgovorio, koji obstojanje pogibeli ove nedopuštaju. A kažite mi sada, kako ćete se pogibeli ovoj oprěti? To se pita! Još jedanput: neću da vam obstojanje pomenute socialne pogibeli dokazujem, jer kad bi poslě tolikih skušnjah, koje za ova tri měseca podnesosmo, još takovih dokazah od potrěbe bilo: onda doista nebi znao, s kim i pred kim imadem čast govoriti. Uzimam dakle, da je obstojanje pogibeli ove, kao izvanjskoga d.gadjaja, stalno i nedvojeno, te vas pitam: gdě je lěk, kojim bi pogibel ovu umaljiti i ukloniti mogli?

To je stalno, da joj samom silom nigda nećete na kraj doći; ota běda — a čitav svět morao bi, da se u tom ogledu slaže — sastoji danas u naukah, koje do puka prodrěše. Hiljade one pušakah, koje su prie tri měseca na republiku i na dèržavno družtvo naměrene bile, biahu — kao što od onda višeput opaziti mogoste — nabijene ideami. Kakove ćete vi idee ovim ideama suprotstaviti? To jedino je pitanje, a ja drugoga nepoznam, koje bi važnie bilo od ovoga. A kad bi još od potrěbe bilo dokazivati, da se ova moralna pogibel nikakovom silom — ma i najzakonitiom i najpravedniom i najbolje upravljenom i prosudjenom silom nadvladati nedade: to ću vam samo izreku jednoga muža navesti, koi doduše silu velemudro upotrěbiti znadiaše, — Napoleona. Slušajte, što je Napoleon, kad na vèrhuncu veličine svoje stojaše, što je velikomu meštru svoga sveučilišta, što je onomu mužu rekao, s kojim on svu intelligenciu carstva svoga ravnaše: „Znate li vi, Fontanes, čemu se ja na světu najvećma čudim? Što sila ništa postojanoga satvoriti nemože. Dvě

su samo vèrsti sile, mač i duh. Al' nad mačem duh s vrěmenom vazda pobědu oderži." (Dugo uzbudjenje.) Tako govoraše muž od mača, a nije vèrovao, da je sila dovoljna za borbu proti duhu. Pak je pravo imao; a i vi morate pasti, ako neuzimate duha; kog bi suprotstavili onome duhu, što nam propastju prěti. Ima doduše někojih novotarah, koji vele: da će dèržavno družtvo, upotrěbljavajuć svoje nauke, u njimi najti lěk od svih otih zalah. Nu nauke ote su nepoznane; a bile bi prie svega morale koje selo civilisirati, te u Americi ili gdě drugdě skušnju podněti. Dok toga nebude, ja ću ih kao nemoćne smatrati, kao da ih i neima. Al' družtvo nemože da čeka, već zahtěva sigurnost i obranu; a kakav ćete duh suprotstaviti onomu ubitačnom duhu, što nam prěti? Jedan je samo — stari kèršćanski duh, ja drugoga nepoznajem. (Različna čuvstva. Pohvala.) Još jedanput ponavljam: ja netražim milosti niti povlasticah, već samo slobodu za sve, — za stari kèršćanski, kao i za sve ostale duhove, koji će se morebiti još poroditi.

Obratjam se ovdě k najuznešeniim govornikom, k onim muževom, koji dèržavno družtvo toli ljuto tuže, te ih pitam, neće li koi dan inih silah trěbovati, nego što su one, na koje se oni danas oslanjaju? Ja se posve s njima slažem glede nesrěće, koju su opisali, glede nevolje rabotarah i ubitačnog dělovanja obèrtnosti, slažem se posve s njima glede istine toga opisa; nu glede načelah i lěka se s njimi neslažem. Istina je, puka istina, da rabotar zlo pati, te da je zrak dělaonicah okužen. Nu neima li u okuženom tome zraku i sèrdacah, koja su neurednim životom, nećudorednostju okužena? Pitam ja ote muževe, da li se u pitanju tome, s kojim se posve pravedno zabavljaju, i moralno zlo nemora dobro uvažiti; a odobrenje i potvèrdjenje, kojim drug naš Corbon, — koga svědočanstvo puno važi (on je i sam poslenik) — rěči moje prima, dokazuje mi, da se nisam prevario. Obratjam se sada na conservativce tako, kao i na muževe od prevrata, na one, koji šta imaju i na one, koji neimaju ništa, te jednim velim: da sva njihova nnpinjanja ostaju bez uspěha, dokle na moralne nauke nebudu oslonjena; a drugim velim: sve da i odèržite pobědu, vazda će vam dobit vaša ostati jadna i bezplodna, ako družtvu utěšnih naukah pružiti neuzmognete!

Znam, da će mi se na to odgovoriti, da od svega toga imamo vazda pripravan lěk u obučavanju, koje dèržava děli. Nu evo, jur od pedeset godinah, uz neznatne iznimke, dèržava u francezkoj upravlja naukam i obučavanjem, pa koi je od toga poslědak? Neću sada, da se u podrobno pretresanje stvarih upustim, kojim će poslě, kad se o organičkih zakonih radilo bude, bolja sgoda biti; već samo ću u obće navesti někoje stvari, o kojih se neda dvoumiti. Dèržavno upravljanje obučavanja nije drugim plodom urodilo, osim da je stanje višjega obučavanja u razměrju spram priašnjih vrěmenah tako glede količine (quantitas) kao i glede kakvoće (qualitas) gorje postalo. (Više glasovah: Nije, nije!) Vi se tomu čudite? Ta ja toga nevelim, dokaz svega toga nisu moji predsudi, već su izpovědi samoga sveučilišta, na koliko se ono po svójimi glavari, po svójimi velikimi meštri, gg. Villemain-u i Salvandy-u zastupa. (Pretèrgnutje.)

Jedan glas. „Ovi něgdašnji ministri nemogu da vam odgovore, jer ih nije ovdě."

Grof Montalembert. Što velim, to sam iz vlastitih njihovih izvěstjah cèrpio.

Predsědnik. „Koji se s govornikom u mněnju neslažu: mogu mu poslě odgovoriti, te njegove dokaze protivnimi dokazi oprovèrći."

Grof Montalembert. Da je stanje obučavanja, i to ne samo višjega, već obučavanja u obće u Francezkoj mnogo kukavnie, nego što je prie revolucie bilo, dokazuju pripoznanja, računi i brojevi, koje sami glavari sveučilišta sastaviše, (To je istina!) dokazuju temeljiti predlozi zakonskih osnovah, koje oni već od deset godinah u tomu pitanju čine. (Pretèrgnutje směšano s pohvalom.) Opetno vas moram oprositi, da ote dokumente prie pročitate, nego što bi mi protuslovili. Vi ih čitali niste; čitajte ih dakle, pa da vidimo, hoćete li mi protusloviti moći. Velim dakle, da višje obučavanje zlo stoji, te da je danas u tom obziru manje srědstvah izobraženja u Francezkoj, nego ih je bilo godine 1789. (To nije možno; to je krivo.)

G. Donjoy. „Krivo je samo za one, koji toga pitanja proučili nisu."

Grof Montalembert. Istinu mojih rěčih dokazuju brojevi, u koje čitav svět može zaviriti. Velim nadalje.... (Pretèrgnutje.) Nečudim se tomu, što me pretèrgivate; al' mi je žao vas; jer upravo sam dospio do jezgre toga pitanja, a ako mi se nedopusti, da mněnje svoje izrazim ne samo o kome obćenitom predmetu, glede koga se svi manje više slažu, već o dogadjajih i brojevih: to onda nije više možno, da se i koi, ma najvažnii, predmet pretresa. (Govorite, govorite!) I naumio sam svakako da govorim, te vam već unapréd velim, da ćete pri pretresu organičkih zakonah još posve druge stvari čuti; danas ću vam samo resultate pokazati, ili — ako vam se ta rěč „pokazati" nedopada, — resultate navesti, koji nisu proizvod mojih predsudah i iztraživanjah, nego službenih, od samoga sveučilišta izdanih izvěstjah; molim vas dakle još jedanput, da ih progledate i izpitate. (Pretèrgnutje.)

Višje obučavanje jest u ogledu količine lošie, nego što prie god. 1789. biaše, a i lošie glede kakvoće, da, ono je s toga ogleda srědnje ruke, pače kukavno, te samo dva tri kandidata za doktorat poradja, koji — neću upravo reći, da su žèrtve — al' svakako predmeti osobite njegove i izključive brige i nastojanjah biahu; mladi ovi ljudi — neznam im doista bolje prispodobe najti — pripremaju se i věžbaju kao za utèrkivanje, samo da sveučilište pri svojih natěcajih može sijati, (směh pohvale) a tako se sva naša mladež krivoj toj systemi žèrtvuje, koja istinabog několiko izvanrednih ljudih stvara, koje sveučilište svojimi krunami ověnčava, nu u obće neima drugoga resultata, nego duševno izopačenje i izvèrgnutje (degeneratio) francezkoga kolěna. (Pretèrgnutje.)

Predsědnik. „Opominjam skupštinu, da govorniku svaki čas nepretèrgava slova. Pretresivanje samo je onda podpuno slobodno, kada svaki mněnje svoje slobodno i podpuno izreći može."

Grof Montalembert. Onima, što me pretèrgavaju, samo ću několiko rěčih progovoriti, a rěči ote cèrpim iz někoga časopisa sveučilišta, jer ja u takovih spisih obuku svoju tražim i prosvětu. Časopis taj izlazi pod naslovom: „La liberté de penser" a uredjivaju ga najizvèrstnii mudroljubi sveučilišta. (Směh.) U poslědnjem broju toga lista čitamo slědeća; „Sav svět u Francezkoj uči latinski, a poslědak toga jest, da nitko latinski nerazumije, da i od drugih stvarih malo tko šta razumije." (Směh pohvale.) Ta izpověd stoji u časopisu, koga najodličnii mudroljubi sveučilišta uredjivaju, i ja mislim, da će nam počitani naš drug, g. Jules Simon znati više o

tomu kazati, nego ja znadem. (Opet směh.) On će nas rado potanje o tomu izvěstiti. Toliko o višjem obučavanju, prelazim jur na nižje, na pèrvo obučavanje, a tu se bojim, da ću gnjev vaš još većma pobuditi.

U Bukovcu dne 31. sěčnja 1849.

U sred sveobćeg pokreta, koi se je prošaste godine u političkom i družtvenom životu sbio, i koi je u svakom skoro stališu nove proměne, nove misli porodio, jedini je ostao stališ svetjenički, koi je do sad silu ovog pokreta po najmanje oćutio, jer osim što je u gospodarstvenom obziru glede vlastničkih i plemićkih pravah po něšto ograničen, nikakve drugač u njemu proměne neopazujemo. — Nu ako i nije silan ovaj pokret još do danas stališ svetjenički dohvatio, nemislim ipak, da će ga — budući još nikakovom moći u tečaju svojem neobustavljen — za dugo mimoići. Sva bo je prilika, da čim se uzljuljani talasi političkog mora po něšto utiše, čim dospie vrěme, što će bajoneti prestati biti jedina podpora reda i mira medju narodi, da će tada stupit na javu pitanja, koja će se svetjenikah neposrědno ticati.

Budući pako, da svaki stališ po najbolje svoje potrěbe i potežkoće poznaje, i najbolje znati može, gdě s kakovih li ranah boluje, pa i šta mu najlěpše za moći zvanju svomu zadovoljiti, prija: zato od glavne nužde čini mi se biti to; da bi se svetjeničtvo za izvidjenje svih u sebi nalazećih se nedostatakah — s kojih žaliboże dosta obiluje — u vrěme postaralo; za da onda, kad vrěme za pitanja tičuća se svetjenikah nadospije, nepripravni nenadju se, već za odèržati svoju neodvisnost, i za obćuvati nepovrědljivost sustava cèrkve svestrano prateći korake onih, koji k zvanju svojemu rado pribrajaju, ako gděgod u poslove cèrkve i svetjenstva uticati mogu, sami postaraju se za ona, za koja sude, da biti moraju, i koja bi se uz spanje i nehajstvo na uštèrb te štetu njihovu po drugima silom narinula i uvela. Jer ja kažem: jao nama, ako o nama drugi bez nas radili budu. Grěšio bi, gdě bi tvèrdio, da će světovnjaci i zastupnici naroda navlaš takova štogod počiniti, što bi na uvrědu naše samostalnosti, ili štetu čitavog stališa směralo; — nu što je laglje, nego da čověk sačinjajući naredbe za koi stališ, a neimajući potanka poznanstva svih najtajniih u istom stališu stvarih, nuz najbolju volju posèrne, i takovog šta učini, što bi kasnie i sam želio, da učinjeno nebi bilo.

Neka dakle svetjenici odloživši od sebe svako dojakošnje mèrtvilo i čamenje ustanu, te po medjusobnom posavětovanju, čestjih sastancih i razgovorih pobrinu se o onih, koja im se od drugod naměnjuju. Briga ova zaisto suvišna nije, jer po svaki skoro dan nagažujemo na sgode, koje nas dovoljno uče, kako se svetjenstvo jednostrano obično smatra, i od kolike je potrěbe, da nečeka ono, što želi, i što mu trěba, jedino od drugoga, nego da si něšto i samo pripravi, pa s ovom pripravom nuz pomoć drugoga — u onom krugu dělateljnosti slobodno i nezavisno obstoji, koi mu je po svetom zvanju u družtvu naroda čověčanskoga opreděljen.

Jedan samo priměr navesti hoću, s kojeg svak će uviděti, da moje rěči bez temelja nisu.

Ovih danah obavljao se je u kotaru koprivničkom porězni popis, kod kojeg osobito dopalo mi se je to: što je kroz pravično i savěstno popisivanje prilika opet jedna oteta našemu puku, da se po laganju i zatajivanju stvarih još bolje, nego što jeste, neizopačuje, jer do sad kod sličnih popisah laganje i varanje u toliko se je uvrěžilo u ljude, da si nitko ni iz daleka za grěh uzimao nije, ako je, čim deblje je mogao, pače u prisutju poglavarstva lagao. Nu što mi je kod ovog popisa u oči palo, jeste, što se je ovdě i župničko lukno popisivalo.—Tomu ja za cělo prigovora nikakva nebi našao, gdě nebi bio ujedno opazio, što se kroz to načelo pravičnosti i jednakosti vrědja. —

Danku je za ovu godinu kod plemićah, dakle i svetjenikah sve ono podmetnuto, što je u priašnje doba podmetnuto bilo kod puka i neplemića. Nigdi pak još do sad u naših kraljevinah čuo nisam, da bi tkogod od svoje platje ma ju odkud mu drago, i pod kakvim mu drago imenom dobivao, i krajcare samo u ime porěza platjao*). A lukno, kao što je znano, nije ino, već vèrsta platje, koju župnici od dotičnih župljanah u ime sdèržavanja života primaju. U predjašnja naime stara vrěmena, gdě je novac mnogo rědji bio, nego li danas, i gdě se je mislilo, da će mnogo udobnie biti za puk, kad se je gděgod župa na korist njegovu utemeljivala, ako župnike sa žitkom, ne pako gotovim novcem namirivao bude, uvelo se je lukno, koje se je sve do dan danas pridèržalo. Što se dakle od nikoga za ovu godinu nezahtěva, vidi mi se, da je nepravedno, što se to zahtěva jedino od župnikah, koji lukno u isto ime dobivaju, u koje ini častnici svoju u gotovini platju. — Pa to tim je nepravednie ne samo obzirući se na ine javne častnike, nego i gledeć na isto uzajemno porazměrje izmedju svetjenikah, što svikolici dobro znamo, da su po gděkoje župe u našoj biskupii, a kod bratje iztočnog věroizpovědanja malo ih izuzimajuć tako slabo s luknom obskèrbljene, da gdě inih někojih dohodakah nebi bilo, za sve ni svetjenik tamo obstojati nebi mogao. — A opet s druge strane znamo, da u někih župah svetjenici takovu platju u gotovini vuku, da ako ni sjajno, a ono barem stanju svomu priměrno živěti mogu. Dakle sad svetjenik s malim luknom obdaren da od ovog porez platja, a drugi znatni novac primljuć, da od toga prost bude, jeda li to nije krivo? — Kažu někі k tomu: da je to naredba samo privrěmena, pa da će se do godine pravilnii porez uvesti; al ja mislim: da što je krivo osobito u poglavarstva ni do minute, nekmoli do godine protezati se nesmije.

Naveo sam ovaj priměr s toga najviše, ne da komu ljagu kakvu nametnem, već da obzirnie činim svetjenstvo na sve, što oko njega biva; jer ako je svetjenstvo pozvano da istinu i pravicu navěstja, trěba, da i od sebe, gdě je nuždno, svaku krivicu i nepravdu odtisne. Attendite vobis: si peccaverit in te frater tuus, increpa illum, et si pœnitentiam egerit, dimitte illi. *Luc. 17. 3.*

Josip Šavor,
kapelan bukovački.

*) Na koliko mi o stvari u pitanju stojećoj ubavěšteni jesmo platja činovnikah svake vèrsti do tri sto forintih srebra kod sadašnjeg poreza danku podvèržena nije, budući se ova summa smatra kao za namirenje svakdanjih potrěboćah istog činovnika neobhodno nuždna. Što bi ipak naznačenu summu od 300 for. sr. nadvisivalo, polag stanovitog razměrja danku se podvèrći ima. Iz toga se vidi, da se ni gg. župnicima krivica nečini, ako se sa njihovim luknom u ovom smislu postupa. Pripoznajemo doduše, da pitanje danka u ovom našem privrěmenom stanju mnoge težkoće imade; nego uprav iz toga uzroka zahtěvati se pravično nemože, da dotične oblasti u poslu ovom matematičkom točnostju postupaju. U ostalom zahvalni jesmo g. dopisniku, što nam je priliku pružio stvar ovu poněšto razjasniti, te tako gděkojega brata u ovom obziru umiriti. Uredn.

Patnje i nade cèrkve Isukèrsta.

Dvore umèrlom gradit moći čovèk man radi;
Ako višnje vlas pomoći njih nesagradi.
Kad gradovim straže nije rajskoj u obrani;
Ljudska straža zamanie je; da ih sahrani.
Gjorgjića prevod Psalma 126.

Po prinešenoj na tĕmenu golgote velecĕnjenoj žèrtvi i dovèršenom neprocĕnim poslaničtvu svome, povĕri spasitelj naš Isukèrst dvanaestorici brodarah pretežki zvanja svoga posao, kojega on biaše započeo k svèrsi privesti, t, j. da kraljeve i narode skrušene k podnožju spasonosnoga kèrsta privedu. Od toga časa nestade krivih bogovah nestade žudijskoga obreda. Na razvalinah krivovèrstva i žudijnstva bi dodignut novi zakon, zakon ljubavi i milosti božanske. Novi sasma sveti i božanstveni vĕrozakon, kao najčistji trak svĕtlosti nebeske ukaza se sada svĕtu, za da se potomci Adama upoznavši se kao bratja i sinovi jednoga otca, i dokinuvši sve meržnje i razlike medju židom i pogninom, u jednoj vĕri i po jednom bogoštovju svi stope u jednu veliku ljubavju Isukèrsta spojenu obitelj, koja bi se pod zapovĕdju obćeg otca i neograničenog vladara svĕta od kolĕvke tja do hladnog graba jednoj ljubeznoj majci, svetoj cèrkvi, povĕriti imala. Ova kèrvju Boga čovĕka, koj je gorku čašu mukah čovĕčanskih izpraznio utemeljena, kèrvavim vĕrnih sinovah svojih plaštem odĕvena kèrvoprolitjem i progonstvom odhranjena kći neba, morala je bĕsnilo, strasti i hude oluje svĕta, koje se pod njezinimi koraci kao jaz paklenih silah raztvoriše predobiti, i po toj borbi slavodobitno na razvalinah dušmanah svojih novo carstvo istine i ljubavi podići. Početnik njezin spasitelj Isukèrst pošto bi bio u život priveo ovi za cĕlo čovĕčanstvo toli spasonosni zavod svoj, pošto bi bio duhovni uplív njezin učvèrstio, nauku i ćudorednost njezinu razvio, okom duha proročanskoga svoje delo motreći, strašljivim ribarom genezareta, koji su imali do skora darovi duha sv. okrĕpljeni nepobĕdimi zatočnici i glasoviti učitelji zakona njegova postati, očitova njezin budući udes govoreći: „Idi slabo stado; kao što je mene otac moj poslao: tako i ja šaljem vas: nazvĕšćajte smĕlo vi pašljive ovčice sv. evangjelje moje svim narodom. Svĕt će vas mene radi progoniti, on će vas ubijati, gromke bure i oluje će oko vas bĕsniti, da vas unište, nu nemojte se plašiti ja bo sam uz vas do svèršetka svĕta. Tebi Petre povĕrujem upravljanje cèrkve moje, brodi pouzdano, besneći bo valovi neće nahuditi slabom brodu tvomu; pače: sve moći paklene neće kadre biti da ga unište!“

Ove rĕči su jasne: nevolje i progonstva s jedne, nu s druge strane štit i pomoć božja, i nagrada život vĕčni. To je cèrkva Isukèrsta, u kojoj se ovo proročanstvo polag svedočbe sgodopisa cèrkvenog podpunoma obistini. Cèrkva najme, ovaj božanstveno čovĕčanski zavod bi od spasitelja utemeljena, da po njoj cĕlo čovĕčanstvo mir i blagoslov božji postigne, da narodi kao i njihovi poglavari, u spoznanju pravoga Boga, u ljubavi prama Bogu i bližnjemn sjedinivši se u vrĕmenitom i vĕčnom životu srĕtni postanu. I zaista ćudoredna nauka, koju je Isukèrst cèrkvi svojoj poklonio, biaše, a í jest svako vrĕme sposobna, tu dvojvèrstnu srĕću čovĕka pospĕšiti i udĕlotvoriti. Pa ipak koli nezahvalno biaše čovĕčanstvo za tolike darove, vidi se odtuda: što toj istoj cèrkvi, koje nauka u sebi ništa drugo nije nego najčistija ljubav i istina nikad progniteljah i opornikah manjkalo nije. Od ove su tako narodi kao i krunjene glave u svako vrĕme najvećje blagodati prímili, pa su ipak čestoputih sva njezina dobročinstva s preziranjem, s njezinim zazorom i sramotom nagradili; slični dĕtetu: koje u jarosti svojoj pèrsa ljubezne majke, koja mu život davaju, razdire. To je ono vĕčno protuslovje naravi, nu to je i ona slava, koja je cèrkvi Isukèrstovoj u njezinoj kolĕvci obrečena i ravno ova dovoljno nam jamći za to, da je cèrkva proizvod božanski, da njoj pokroviteljstvo višnjega nikada uzmanjkalo nije, inače bi zaista, da je dĕlo rukuh čovĕčanskih, tečajem tolikih stolĕtjah, po tako obćem napadanju i progonstvu tako mnogobrojnih u toli možnih neprijateljah, uništena i u bezdno zaborave stèrmoglavljena bila.

Nu, ako zdravim razumom bez predsudah i bezstrastno promislimo velika ona dobročinstva, koja je taj mudrosti i milosèrdja božanskog proizvod cĕlomu čovĕčanstvu prineo: tad je zaista mučno pojmiti, odkuda su ona tolika sviuh vrĕmenah toli spasonosnog zavoda preziranja sa silovitim oporom više putah skopčana proiztekla! Tko je čovĕčanstvo iz najgnjusniegi najpotištenieg stališa uzvisio na toli slavni stupanj izobraženja na komu se sada nahodi? Tko mu je pravo i srĕdstvo podĕlio, da se u medjusobnoj ljubavi, upoznavši pravu vrĕdnost naravi čovĕčanske, kao jedna obitelj smatrati i višnjeg vladara svĕta otcem svojim nazivati smije? Čijim uplivom su toli spasonosni zavodi za čovĕčanstvo uskèrsnuli? Tko je brižljivii za cĕlo čovĕčanstvo, ne samo za vĕrne i pokorne sinove višnjeg otca već i za ostale u tminah krivovèrstva i barbarstva tumarajuće narode? Tko drugi nego cèrkva Isukèrsta, koje zadaća jest blagonosnu nauku spasitelja po cĕlomu svĕtu navĕšćati. Da se je toli blagonosni zavod tako prezirati mogao, to bi nam zaista zagonetka i nerazrĕšivi čvor biti morao, kad nam nebi bila poznata ona pakost, koja u čovĕčjoj naravi gamzi; ona sveudiljna razuma čovĕčanskog već od najučeniih philosophah poganinskih, glede odnošenjah i dužnostih naših prama Bogu iskreno priznata i svedjer obstojeća slabost i nedodstatnost; kad nam nebi bilo najposlĕ poznato da je oholost padših po grĕhu angjelah večitim bojem dobro zlim zaratila.

Šta bi bio pojedini čovĕk, šta li bi bilo cĕlo čovĕčanstvo. da nije Isukèrst s prestolja slave svoje u Nazaret sišavši dragocĕnu kèrv svoju i evangjelski svoj zakonik svĕtu poklonio? Šta bi bilo iz čovĕčanstva, kad bi, što je dakako nemoguće, zakon kèrstov na jedanput opustio zemlju, i opet na nebo zastupio? Četèrdeset stolĕtjah bezkonačnih smetnjah i bludnjah po kojih je čovĕčanstvo kao po nĕkoj nečistoj smĕsi, pric dosaštja odkupitelja Kèrsta, tumaralo, mogu na ovo pitanje najbolje odgovor dati. Nema drugoga imena pod nebom danoga ljudem kojim bi se spasiti mogli izvan imena Isukèrstova.

Da je zakon Isnkèrsta onaj spasonosni izvor, komu čovĕčanstvo sve blagodati koje uživa zahvaliti ima, o tomu će se lasno svaki uvĕriti, koi dogovštinu staroga svĕta samo jednim pogledom udostojio bude. Stari svĕt koi se na stazi života svoga s ovom svĕtlostju nije sastao zabludi po raznih stranputicah do carlsva tminah, smĕsi i najveće zabune. Zaludu se kad pojavi kod nĕkih višjih i izobraženiih duhovah po gdĕ koja iskrica prave svĕtlosti, da tmine uma čovĕčjeg razpèrši: narodi, kojim ta svĕtlost namĕnjena biaše nastaviše ipak dalje put svoje tobožnje mudrosti, u najgustijoj tmini; jer im ta svĕtlost nenadana i prejaka biaše, te zato mĕsto da tmine razperši, i duh čovĕčanski razsvĕti, prejakim blĕskom svojim na čas ga samo zaslĕpi. Uslĕd duševne te starog svĕta

slěpote, i siromaštva, o praktičkom životu njegovom lahko ćemo moći suditi; izvor, iz kog je on svoju tobožnu mudrost cèrpio, biaše mutan a iz mutna vrěla neda se ugrabiti čiste vode. Dobro nam je poznato iz dogodovštine, da izmed pojedinih družtvah, koja se moćju duha ili mača u jedan narod sklopiše nikakovo pravno odnošenje obstojalo nije, da je nepoznat bio pravi onaj i čvèrsti ljubavi Isukèrsta temelj, na kojemu bi se narodi medjusobno kano děcu jednog otca nebeskog smatrajuć se u miru i ljubavi sjediniti bili mogli. A ne samo da razni narodi nisu stupili u užji medjusobni savez, već i kod članovah jednog istog naroda družtvene veze sačinjavahu materialna korist, surovost i jakost mišice; to biahu prava, koja světom upravljahu, kojim se pokoravaše tako narodi kao i krunjene glave. Čověk biaše svojina čověka, slabii naime biaše plěn jačjega. Odtuda ono robstvo obladanih narodah, odtuda pravo gospodara vèrh života i smèrti svojega roba; neograničena vlast otca i supruga nad ženom i děcom; vladara nad njegovimi podložnici, odtuda se izvodi polygamia, dočim naime žena ne kao osoba, već kao stvar bi smatrana, čega tužna poslědica biaše ono podlo robstvo jedne polovine čověčanstva pod tyranskom samovoljom druge polovine, odtuda višeputah ona bezzakonja, koja su ne pèrvim nagonom strastih već sistematički usled načelah nanešena. U kratko da kažemo, ćudoredni stališ čověčanstva je toli zalutao, koli se je zdravi razum po stranputicah izgubio; pokvarenost sèrdca jednakim korakom slědila je bludnost i slěpota razuma, te tako cělo čověčanstvo, ako samo něke veoma rědke iznimke učinimo, propade u bezdno pakostih i izopačenja; slično nesrětnome bezumniku, koi si lěnostju i smèrtonosnom razuzdanostju život krati.

Odlomak priateljskoga lista iz Djakova.

Sud'm da će ti ovo dovoljnim dokazom biti: koliko sreće, koliko naprědka ja tom Vašem poduzetju zelim, i da nije ni trěbalo pozvat me istom: da Vam u pomoć priteknem. Koliko mi i poslovi drugi dopuste i slabe sile moje smognu, zapustit neću po gděkoji kamenčak k zidanju duhovne narodne ove naše sgrade doprinesti. Želim to, ako Vam ugodno bude, svagda u ovakoj slici od dopisah činiti, u kojoj slici i najvišje istine novim někim i ugodnim načinom predstavit se dadu. Molim samo još u naprěd, da bi ako se ovo ili ono u mojima dopisi' budi Tvojim, budi čitateljah Tvojih mněnjem slagalo nebi, tu svoju izpravku takodjer u slici male poslanice staviti, na što bi ja opet odgovorit, i izraženo moje tvèrdjenje ili opozvat ili obširnije razvit mogo; čim bi se tako s vrěmenom kao něka mala, vèrlo koristna i zanimiva polemika porodila.

Ovaj moj pèrvi, kano uvodni dopis nemogu zaključit, da štogod i o duhovno-pastirskom životu iz naše male biskupie nejavim. Měseca prosinca i to licem na božić prestavio se na věčni život archidiakon gornjeg Srěma i župnik u Sothu Jozo Kalesancio Mihalić, velik ljubitelj narodnog našeg jezika i narodne muze pěvačice. Nije svečanie prigode bilo, koju on u mladjih svojih godinah nebi opěvao bio, zato obće i prozvan: Sothskom vilom. Privrěmeni naměstnik postao je Antun Adamović, pomoćnik iz Sottina, a na ovog město otišo je pomoćnik Sothski Janko Tombor. — Dalje 6. t. m. preminuo je u miru nahodeći se župnik něgda Klakarački, Ivan Plepelić u Brodu.

Dva duhovna pomoćnika u našoj biskupii tako su se u ovo burno vrěme pokazali, da bi svim magjarskim biskupom bez iznimke možda za priměr mogli služiti. Obojica su vitežki svoje dělo u nesrětnom našem Osěku učinili. Jedno je Antun Vladisavljević, koi se nije ustručavao u ono vrěme od najgorjeg běsnila tamošnjih magjaronskih zaslěpljenikah u cèrkvi pri službi božjoj svoj svetjenički glas podići, i blagimi ali istinitimi rěčmi ukoriti bezbožno njihovo prama svojim duhovnim pastirom ponašanje. (Župnik naime i vice-archidiakon, vrědni gsp. Adam Sukić, i drugi njegov pomoćnik Jurje Tordinac jedva su živu glavu izněli i poběć su morali, kadno je bog magjaronski (tako ga zvaše) Battyani tamo došo. Radi koje svoje smionosti bio je odmah iz cèrkve pod stražom u tamnicu odveden, i poslě kako je smèrtni strah podnio, buduć su vikali kao běsni, da se oběsit ima, istom nakon 4 dana, kad se je dokazalo: da on o političkih stvarih ništa govorio nije, bude izpušten. Sad se nalazi ovdě u Djakovu gdě je službu dobio prebendara i propovědaoca u ovdašnjoj stolnoj cèrkvi. Drugo je Jakob Vorgić, pomoćnik u gradu, koi nije hotio barjak iliti zastavu buntovničkih četah, po njihovom zahtěvanju blagoslovit. Ovaj sirotanak još je, već evo 4 nedělje danah tamo zatvoren. Bog mu se smiluj!

U prošastu nedělju iliti 21. p. m. obdèržavana je i ovdě služba božja za srětno vladanje novog nam cara našeg. Posvetilište sveto prikazao je preč. gosp. kanonik i opat Pavić. Poslě običnih molitvah izpěvana je u narodnom jeziku slěděća nova pěsma.

Bože živi našeg cara
Franju Jozu Pèrvoga!
Kog nam poda za vladara
Iz doma Habsburgskoga.
Nek desnica tvoja sveta
K pukah blagu njegovi'
Uzdèrži ga mnogo lěta'
Dugo nek nam poživi!
Daj mu krěpost jaki Bože
Protivnike svoje sve
Da nadvladat svagda može
Proslavi mu zastave!
Nek mu prestol okružava
Mir i red i sloboda
Vèrnost, ljubav, moć i slava
Svih njegovih naroda'!
Neka slobodnu Austriu
On podpuno uzkrisi
Tim dědovah svojih sviu'
Ime, slavu nadvisi!
Po njegovom carstvu silnom
Zakon božji nek cvate!
Pravda, blagost svud umilnom
Njega nogom nek prate!
Bože živi našeg cara
Franju Jozu Pèrvoga!
Udostoji njega dara
Ti s nebesah svakoga!
O da srětan s nama bio!
A mi srětni s njime svi!
Mi njem mili, on nam mio,
Dugo nek nam poživi!

Dalji prinesci za stradavšu bratju Sèrblje.

Dosad sabrano	226 for.	20 kr.
G. Matia Belobèrg, st. cèr. zagr. kan.	5 „	— „
G. Antun Traut, kat. děv. uč. mil. ses.	2 „	— „
P. otac Josip Jaćim Solar . .	— „	20 „
Ukupno	233 for.	40 kr.

Stěpan Mojses, upravitelj. — *Stěpan Musler*, urednik.
Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

BROJ 7. — TEČAJ I.

List ovaj izlazi svaku subotu na cělom arku.

Cěna mu je za domaće 4 — za vanjske 5 for. u sr. na cělu godinu.

U SUBOTU 17. VELJAČE 1849.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvèrt god. kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod duhovnog stola ili kod uredničtva. Predbrojenje prima se sveudilj kroz čitavu godinu.

Katolički list zagrebački.

Grof Montalembert o slobodi obučavanja i značaju današnjega věka.

(Nadalje.)

Nižje (temeljno) obučavanje zadavaše dèržavi puno brige, puno žèrtvah, koje u ostalom sa velikimi trudovi, zabranami i progonstvi posebnoga dělovanja skopčane biahu. A poslědak tomu biaše, — morebiti će vam se čudno viděti, nu ja ću stvar dokazati, čim se o nižjem obučavanju rěč povede, — poslědak tomu biaše: da je nižje obučavanje sve to lošie postajalo, što većje biahu žèrtve novčane i napinjanja, koja mu dèržava posveti. (Mèrmljanje.) Ja ću vam to dokazati! A druga poslědica biaše to ..... (pretèrgnutje).

Predsědnik. „Gospodin Montalembert izgovara svoje mněnje, a ne vaše."

Grof Montalembert. Nevelim, da je nižje obučavanje u Francezkoj od petdeset godinah uzstopce i razměrno lošie postajalo; već samo velim, da u onom razměrju nije naprědovalo, kao što bi se to od nastojanjah i novčanih žèrtvah dèržave pravedno bilo moglo očekivati. Pošto vam uzroke toga navedem, vi ćete ih sigurno priznati.

Nu je istinabog s unaprědjivanjem nižjega obučavanja u Francezkoj něšto drugo naprědovalo: — broj zločinstvah. Ja to — ako i ne više od vas — ipak toliko žalim, koliko i vi; nu svakako je očevidni dogadjaj, a za dokaz toga mogu vam službena izvěstja služiti, koja vam ministerium pravosudja svake godine priobćuje, a o njegovoj istinitosti niposto nemožete dvoumiti, te vam u strahovitom razměrju naprědak zločinstvah i prestupljenjah svake vèrsti dokazuju. (Pretèrgnutje.) Hoćete li i to da niječete? Još jedanput: ja se samo pozivam na službena izvěstja ministeriuma pravosudja i na pretresivanja akademie ćudorednih i političkih znanostih, što ih je Moniteur obnarodio. Tamo vas uputjavam, tamo valja, da tražite do kaze, ako meni kanite odgovoriti.

Nu što slědi iz svega toga? Da je službeno obučavanje, koje se u Francezkoj od petdeset godinah děli, odviš nemoćno, nego da bi pružiti moglo onaj lěk, koga zahtěvam i sagraditi proti antisocialnoj poplavi onaj nasip, koga vi trěbujete. Drugi, — i ja na priměr — mogli bi tomu službenomu obučavanju najveći dio od onih zalah napèrtiti, koje danas u Francezkoj zavlada. (Pretèrgnutje.) Nu za ovaj čas toga neću da činim. (Vika.) Vi mojoj uztèrpljivosti na kraj nećete doći; evo jur dvadeset godinah ima, od kada taj bojak bijem sa protivnici, koji doduše nisu toliko vikali: nu u toj borbi priviknuo sam postojanosti na onoj stazi, na koju stupih, a i znati ću na njoj obstojati. (Uzbudjenost.)

Velim dakle, da tomu službenomu obučavanju baš najveći dio pomenutih moralnih zalah ja za se nepripisujem; nu nijedan pametnii nepristrani muž u istom službenom obučavanju, koje od petdeset godinah duševnom Francezke srěćom upravlja, neće najti sposobnu uzdu i onaj bedem, koi vam je od potrěbe, ako želite razoružati pogibel, koju svi osětjate, koje se svi bojite. Obučavanje samo po sebi nije baš ništa, a sve zavisi od dobroga obučavanja. (Uzbudjenost.) Ili je morebiti tko ovdě, koi bi to mogao zanijekati? Ima za tu stvar posve jednostavna prispodoba, koju svako děte može razuměti: neznanstvo je glad duha, ali ima još něšto, što je daleko gorje od glada, a to je otrov. (Vika.) Krivo obučavanje jest otrov, te sada čitavo pitanje stoji u tomu, koje da je pravo, koje li krivo obučavanje; jer odtuda zavisi, dà li vi puku svome zdravu hranu pružate, ili otrov. (Vika.) Od glada čověk može opet ozdraviti, nu od otrova nikada, ako je, to jest, stanovitu měru od njega progutao.

Službeno to obučavanje ..... dopuštam one iznimke, koje su pri svakomu obćenitom postavku (thesis) naravne, iznimam dakle ne samo osobe i njihove naměre, već i mnoga druga hvale vrědna pojavljenja na polju obučavanja, a samo se po sebi razumije, da sve one nauke, koje od petdeset godinah biahu predmet obučavanja u obće i bezuvětno neosudjujem...... Nu stvar s obćenitoga gledišta smatrajuć velim, da je službeno obučavanje od petdeset godinah něšto po opakim naukima, koje davaše, něšto pako stezajuć i progoneć posebno dělovanje jednu čast ljudih otrovalo pod izlikom, da će im zdravu hranu děliti, a druge gladom umorilo pod izlikom, da će ih od otrova sačuvati. To vam je u dva slova učinak službenoga obučavanja u Francezkoj od petdeset godinah. (Protislovenje i vika.) Vi sveudilj govorite o obučavanju kao da je lěk; dopustite mi, da vam jedan dogadjaj navedem, koi — valjalo bi, da nam je vazda u pameti u svemu pretresivanju i promatranju i u svoj brigi našoj: mislim na lipanjsku pobunu. (Uzbunjenost.) Buntovnici oni, proti kojima nisam rad ni jednoga slova izreći, koje bi udes njihov otežati moglo, buntovnici oni da li biahu bez obučavanja, — neuki? Vidili ste ih, slušali ih na sudu, barem někoji od vas, znate, kakvi su ljudi; pitam vas dakle, da li su neuki? Nisu li svi bili dionici onoga nižjeg obučavanja, koje nam se obično kao lěk od svih družtvenih bolah predstavlja? (Mnogostrana protislovenja.) Svi biahu věšti čitanju, pa su plemenitu ovu umětnost

upotrěbili — na što? da čitaju děla počitanoga g. Proudhona i počitanog g. Louis Blanca. (Opet protislovenja s lěvice.) Neima u tomu ništa od osobnostih (personalitas).

G. Payer. „Ta poslenike su školna bratja (piariste) obučavali."

Grof Montalembert. Nisam doista znao, da u Francezkoj i u Parizu toliko školne bratje imade, te molim počitanoga g. Payera, da u statistiku nižjega obučavanja zaviri. Tamo će viděti, u kome razměrju stoje zavodi školne bratje naprama světovnim školama. A kakvi lěk im (proletarom) se dade poslě žalostnog ovoga dogadjaja? — Dade im se zakon o nižjem obučavanju, koi u pèrvom svome članku bogoštovno (religiosno) obučavanje iz programma službenog obučavanja briše, (istina je, istina.) te u jedno ruku dèržave, onu ruku, koje ako ne zlosrětni, a ono doista neplodni i neuspěšni upliv taki ću vam pokazati, pruža prěko svih početnih učionicah Francezke, tako da se — dopustite mi tu primětbu, kojom nikoga neću da vrědjam, — žitelji najmanjega sela u Francezkoj metju na isti stepen sa žiteljih predgradjah parižkih. To je zakon, koi im dan poslě žalostnog onoga dogadjaja bi predložen. (Raznovèrstna gibanja i vika.)

Da jur mene upitate, kakav bi ja lěk predložio, to bi ja, koi niti šta novoga izobrětiti, niti novotariti hoću, posve jednostavno najstarie, ali ujedno i najbolje srědstvo pod nebom predložio: ćudoredje (Moral) kèrštjansko, kao što se ono od četèrnaest věkovah naučaše u dèržavi, u kojoj živimo. Kèrštjansko ćudoredje, komu uslěd slobode obučavanja dopustiti morate, da se navěšta i razprostire, uslěd načela one slobode, koju mi zahtěvamo, i koju upravo zato, koliko se može, podpuno hoćemo da imamo. Ovo ćudoredje jest onaj lěk, koga trěbujemo, jer ono svim onim zabludnikom daje stalnu uredbu života. Jer, uzmite dobro na um, čověku na zemlji nisu od koristi problemi (zadaće), kao što ih znanost i philosophia predaje, već rěšenje njihovo. Izim někojih ljudih, koje dèržava dobro platja, da posve udobno probleme ote izpitavaju, te im je lazno istinu iztraživati, da sve obore, pa — ako mogu opet nanovo sagrade, — izim ovih, neizměrna je većina ljudih, koji neimaju vrěmena, s'a izpitujuć te probleme život svoj traju; kojim rěšenjah trěba, a ne zadaćah; kojim trěba posve gotova istina; kojim trěba zakon ćudoredja; a samo kèrštjansko obučavanje može im i rěšenje oto, i istinu i zakon pomenuti dati, i dati će im ga doista po slobodi, koja niti prědnosti kakove traži, niti tèrpi nasilja. Pamtite dobro, da vam ovdě negovorim kao bogoslovac ili propověднik; neću dakle na božanstvenu moć i istinu kèrštjanskog vërozakona da se pozivljem, već ga samo sa socialnog i političkoga gledišta smatram. Govorim vam kao praktični muž, kao muž, komu je do uzdèržanja i obrane gradjanskoga družtva toliko stalo, koliko i vami. Niti ću tvèrditi, da je ovaj lěk jedini mogući, jedini neprevarivi; pače suprotivno neizključujem nijedan drugi lěk. Vi ćete me vazda viděti u pèrvih vèrstah oniuh, što sve naredbe na oblakšanje puka směrajuće brane. Nijednoga pokušenja neprezirem, nijednoga srědstva neodbijam, nu pri svem tomu velim: da će sva ota pokušenja, sva srědstva ostati bez uspěha, čim se bogoštovno odhranjenje izključi, koje duboko dopire u dušu čověka, koju utěšiti i izlěčiti naměravate. Nu kako se lěk otaj u socialnom i političkom ogledu ima upotrěbiti? ili — da jasnie izrečem, što mislim, — koja zaprěka, koja pogibel dèržavnomu družtvu danas prěti, od česa nas bogoštovno odgojenje ima sačuvati?

Po mojemu mněnju samo dvě vèrsti pogibelih ima. Sve nauke novotarah, sve noviega ukusa theorie bitno drugamo nesměraju, nego na razuzdanu hlepnju za putenim užitkom, za materialnom srěćom, na pobunu i preziranje družbene vlasti tako, da sve protudružbene (antisocialne) težnje podpuno izražuju dva slova užitak i preziranje. Najprie užitak i to ne samo svoga dobra, već i tudjega (směh), ili barem onoga, što do sada tudjim nazivasmo. (Opet směh.) Ovdě vam někoja veoma kratka citata moram navesti, nu nipošto s onom naměrom, da koga vrědjam, samo hoću da pretresamo, a to mi se nemože zabraniti, da tudja mněnja i izreke navodim. (Pretèrgnutje.) Moram pozornost vašu obratiti na někoja načela ili izreke najodličniih socialistah, jer se u njima jasno i u kratko izrazuje ona hlepnja za putenim užitkom, koja se danas gradjanskomu družtvu navěšta. Tako bi u Luxembourgu rečeno poslenikom, da moraju težiti na najviši stepen užitka. Otaj izraz nahodi se u zapisnicih iztraživajućega odbora. Drugi govornik ovdě vam je na tribuni rekao: „Puk vam kroz moja usta veli: neću više da budem ubog, a taj više i nebudem." A opet drugi reče: „Što danas trěbamo, to je raj zemaljski." Pače něke učionice naměravaju načiniti iz děla (posla) užitak, te tako u duhu naroda isti pojam děla izopačiti. Dužnost dakle i opomena, pedepsa i lěk duše imalo bi se pretvoriti na užitak, na pravo (jus). Pojam požèrtvovanja pri dělu se uništuje, a na njegovo město metje se putena srěća i užitak. Uslěd te systeme opreděljenje čověka na zemlji nije više dužnost i zasluga, već je blagostanje, a to ne moralno, koje bitno u požèrtvovanju sastoji, nego blagostanje — materialno.

To je cilj, kojim se ljudi u obće, a slavohlepje francezkoga naroda napose hrani. Nu to još nije dosta, već uz duh bezměrnoga materialnog užitka nauča se i navěštuje preziranje svake vlasti i duh pobune proti svakoj oblasti. Nije to sloboda, već je duh pobune, koi je republikanskoj, prevratom porodjenoj vlasti upravo tako pogibelan, ako nije još puno opasnii, nego svakoj inoj. U svakoj republici, kao i u svakoj monarchii ima něki živalj, bez koga nijedna nemože obstati, a taj živalj je vlast (auctoritas). Nu ova vlast je danas u sèrcu onoga množtva, koje družbenomu stanju Francezke pogibelju prěti, silno uzkolebana, pače isto množtvo već skoro nikakva pojma o vlasti neima. U dèržavi našoj slušaju se ravno zakoni, koji su nam po ćudi, slušaju se činovnici, koji su od naše stranke; nu pokoriti se zakonu, upravo zato, što je zakon, slušati činovnika zato, što je činovnik, to su stvari, kojih u sèrcu francezkoga naroda sve više i više nestaje.

G. Manuel. „Nu to barem nije krivnja sveučilišta."

Grof Montalembert. Mislite? Nu ja i negovorim više o sveučilištu već o stanju stvarih u obće. Te velim: da je u republici kao i u monarchii, pače u republici još više nego u monarchii potrěbito, da se zakon, ma samo za jednu godinu obstojao, da se činovnik, ma samo za jedan dan služio, za onaj dan i za onu godinu mora štovati. Nu da to bude, potrěbno je, da duh vlasti u sèrcu ljudih vlada; a toga duha više neima! A neka se i nepoziva tko na vlast, koju uslěd obćenitog izbornoga prava dobiva! Počitani někoi sučlan ove skupštine, bivši član privrěmene vlade (Flocon) onomadne nam ovdě očitova, da se je on, od kad živi, vazda urotjivao (conspirare) proti dèržavi, nu da od sada urotu za najveće zločinstvo dèrži, pošto je obćenito pravo odvětovanja proglašeno. Nu i njemu i svim, koji bi se s njime u

tomu slagali, moram odgovoriti: da obćenito pravo odvěta nije dovoljno za poděliti vlasti onaj moralni temelj, koga u nas neima, — da je upravo isti onaj dan, kad se je on toli poštenom iskrenostju tako izrazio, baš uslěd obćenitoga prava odvětovanja buknula najstrahovitia buna, kakve Francezka do onda nikada nije izkusila; a bunu ovu podigoše isti oni ljudi, koji su dan prie obćenito odvětno pravo rabili, i veći dio svojih ljudih u činovničke časti uvèrstili. Odtuda vidite, na koliko je obćenito odvětno pravo, koje ja tako štujem, kao i počitani onaj sučlan, (a i zašto ga nebi štovao, kad mu město svoje u ovoj skupštini imam zahvaliti?) Odtuda dakle vidite, na koliko je spomenuto pravo odvěta dovoljno, za učvèrstiti družbenu vlast. Ovdě od prilike još moram priměliti, da — kada se u pojmu děla služim izrazom „pedepsa:" nipošto neću, da tim socialno ili političko znamenovanje děla označim. To je samo izraz običan onim ljudma, koji se sa bogoštovnimi stvari češtje zabavljaju, te čověku na tom světu naloženo dělo smatraju kao pedepsu i zadovoljštinu, kojoj smo svi podvèrženi, bio naš položaj kakav mu drago. Svako drugo tolkovanje moje misli krěpko od sebe odbijam. (Veoma dobro.)

Vratjam se jur na ono, što malo prie napomenuh, na nemoć javne vlasti u našoj domovini u obće, te pitam sve one, koji u razno doba istu vlast rukovodiše, a osobito nadvladatelje poslědnje bune, najblagorěčnie i najsèrčenie od njih pitam: nije li dan poslě poběde, nije li poslě buke bojne, pokle bi svoje stěgove na razvalinah barrikadah usadili i pogled svoj obratili bili na družtvo, kojim sad upravljaju i od sad ga na stazi budućnosti voditi imaju, — pitam ih: nije li ih potajna něka nespokojnost i tuga obuzela, pače nisu li se prepali pri pogledu moralne nemoći, koja je u nas javnom vlasti zavladala, pri pomisli, kako je težko današnjim světom upravljati! Tako pitam najblagorěčnie i najsèrčanie od njih, pa sam uvěren, da mi neće protusloviti, ako su mi to jest i odgovoriti naumili. Nu istu ovu opomenu dajem i onima, koji morebiti sutra poběđu odèržati (Utištenje.), velim uznešenim i rovarom, koji mniju, da će družtvu otomu jednom doći na kormilo, unapred im velim, da će istu nemoć, istu nevolju, pače — ako se može — još veću osětjati, koju i poběditelji od danas osětjaju, te da će još prie propasti u bezdno, koje se toli hitro i toli duboko otvara i proždire sve znamenitosti i vlasti našega věka!

Jeda li je ipak na světu koja systema, koja nauka, koja moć, kôm bi se dvostruka ona težnja, u dva slova „užitak i preziranje" od mene naznačena, dala obuzdati? I koja l' da je ta moć? Dá li bi philosophia bila podobna, da u sèrcu naroda spasonosni taj bedem sagradi? Ili je koje zakonotvorstvo kadro podići ga i uzdèržati u dnu sèrdacah? Nije gospodo moja, vi to svi osětjate, niti je philosophia, niti zakonotvorstvo koje kadro zadaću ovu rěšiti. Tko dakle da ju rěši? Hoću da vam kažem: kèrštjanski nauk, kèrštjanska cèrkva. (Utištenje u raznom duhu.) Velim, da nauk cèrkve, koi bi se sad po slobodi narodu opet vratiti imao, dvostrukoj onoj pogibeli suprotstavlja dvostruki lěk, naime načelu užitka i preziranja suprotstavlja ona nauk, koi se takodjer u dva slova izraziti može, odreći se i počitati. Oba ta slova naravno se samo na socialno i političko dělovanje cèrkve ovdě protežu, i ja vam opetujem, da cělo to pitanje samo sa socialnoga i političkog gledišta smatram.

Pèrvo je dakle odricanje! Da cèrkva ga je jur od nĕgda bogatim navěštala, kao i ubogim. Ubogim naime reče: „Neukradi tudjega dobra, dà ne samo neukradi, već ga nit nepoželi;" to jest: neslušaj krivih onih naukah, koje ti oganj požude i nenavisti u sèrcu uzpiruju. Uztèrpljivo podnašaj poslujuće ubožtvo, pa će ti se izobiljno naknaditi u věčnosti. Tako je cèrkva hiljadu godinah govorila ubogim, a ovi joj věrovahu sve do dana, u koi im se věra iz sèrca izčupa, te se je u isti mah socialno opustošenje u njemu nastanilo.

Nu je u isti čas cèrkva, koja neima dvostrukog ćudoslovja, neima dvostrukog zakona, dvostruke uzde, kojih bi jedna za bogatara bila, a druga za uboga, obratila se bogataru, te — pokle bi siromahu rekla bila: „čuvaj se tudjeg dobra" — reče bogatu: „čuvaj se od vlastitog svoga dobra," to jest: znaj, da si za poslědnju svoju krajcaru odgovoran — ne zakonom ili dèržavnomu družtvu, već Bogu, da ćeš njemu odgovarati za svaki, — i najmanji dio svoga imetka, kako i kamo si ga potrošio, te da ćeš zato biti pedepsan, ako i najmanje od njega potrošiš na suvišni i grěšni užitak. Tako cèrkva govoraše bogatomu, a i on ju je slušao hiljadu godinah. (Pretèrgnutje.) Da, da cèrkva je bogatim propovědala, da si po svome bogatstvu zaslugah nabaviti imaju po ljubavi; ona im je govorila: svucite sami sebe, a pomislite na bratju svoju; odrecite se svega, što bratji uděliti uzmognete, — a oni su tako činili, za hiljadu godinah su Europu blagotvornimi zavodi, bolnicami, i svakovèrstnimi zavedenji ljubavi pokrili, koji zavodi hiljadu godinah biahu neizcèrpiva štedionica puka, neuzkolebiva baština ubogih, i kojih novo procvětanje — po mômu mněnju samo zlosrětno zakonotvorstvo današnje prěči. Vidite, to je cèrkva hiljadu godinah činila, da prěkomèrnu ubogih pohlepnost za užitkom, a zloupotrěbljenje istoga užitka u bogatarih obuzda. (Opet pretèrgnutje.)

Predsědnik. „Nemogu da dokučim, kako skupština neuvidja, da se toliko vrěmena gubi po sveudiljnom pretèrgivanju govornika."

Više članovah. „Nemože se ništa razuměti!"

Predsědnik. „Posve je naravno, da se od tolike vike ništa nemože razuměti, zato izvolite šutiti."

Grof Montalembert. Što je jur kèrštjanski nauk učinio za počitanje javne vlasti? Nebojim se, gospodo moja, da ćete me još i sad pretèrgivati; jer je cèrkva počitanje isto; ona za svaku vlast, bila ova kakva joj drago, stvori božansko pravo, — ne, kao što se je ludo mislilo, a još ludje govorilo, — dakle ne jedino za kraljevsku ili naslědnu vlast, već je ona božansko to pravo stvorila za svaku vèrst vlasti. (Nemir.) Tko to može nijekati? ta svako děte za to znade. (Vika.)

Više glasovah. „Učinite predlog, da se sědnica odgodi do sutra."

Grof Montalembert. I doista, prinudjen sam oprositi skupštinu, da věćanje do sutra odgodi.

Predsědnik. „Govornik se je veoma umorio, pak predlaže, da se věćanje do sutra odgodi." (Dà! dà! dobro.)

(Konac će slěditi.)

Najposlě istina i opet nadvlada.

U něko doba stupiše istina i laž u družtvo; pa pošto bi tako něko vrěme zajedno sprovodili bili, uze laž u lukavštini i himbenosti svojoj istinu nagovarati: da bi naime dobro bilo, da jedno dèrvo posade, ovo bi, reče ona, poraslo, lištjem i svèržima svojim s vrěmenom veoma ugodni i pokrěpljujući hlad sačinjavalo, te sladkim i lěpim sadom urodilo; pak kako da bi onda ugodno bilo

u debelom hladu pred gorućim žarom sunca sakritim zdrava i sladka sada se uživati. Istina, kao što je uvěk ravnodušna i iskrena bila, nesluteći prevaru pristane na predlog, te očitova laži, da se ona u toj naměri sa svojom drugaricom posve slaže. Dèrvo dakle bude posadjeno, te polag nježnog i skèrbljivog prigledanja poče na skoro rast, lištje i mladice pušćati, i obećavaše mnogo lěpa sada, ugodna i debela hlada. Što misliš seko! reče opet lukavo laž istini, kako bi bilo, da mi već sada to dèrvo pravično razdělimo, pa svaka da nad svojim dělom polag svoje volje gospodari; vidiš draga! nastavi dalje laž veoma gladko i priazno, ja bi rada unapréd preprěčit svaku priliku, koja bi morda prepiranju kakovom i nepriateljstvu medju nama s vrěmenom povod dati mogla, pa jerbo te veoma cěnim i rado imam, ja tebi prepušćam stran najznamenitiu, koren naime, dobro bo znadeš, da se u korenju život dèrveta zadèržava, pa koren sakrit pod zemljom pèrkosi zlu vrěmenu i svim nepogodam; a ja ću se lošiom stranom zadovoljit, dočim lištje, koru, svèrži, rěčju vanjski dio dèrveta zauzmem, pa iz toga eto jasno uviděti možeš, kako da istinski s tobom postupam; ovaj bo dio svakoj je pogibelji izvèržen, dodje čověk, pa utèrgne i odnese, dodje živinče pa oglodje ili ogrize, ptice kljunmi svojim ošćipaju plod i lištje, ili ga mraz popari, ili žari sunca opale, a mnoge ostale nepogode neću ni da napominjem, za koja sva duboko pod zemljom ukopan koren ni nezna. Istina u ravnodušju i iskrenosti svojoj ni nemisleća na prevaru věrova tim dobrohotnim tobož i priaznim razlozima drugarice svoje laži, te bude zadovoljna; laž se pako radova nad pobědom, koja joj pod izlikom iskrene ljubavi i dobrohotnosti za rukom podje. Svaka sada uzme što bi njezino, istina svoj koren, a sve drugo laž. Istina slědiaše svoj dio, te se duboko ukopa i sakrije u zemlju, gdě biaše koren vas imetak njezin. Laž pako popne se vèrh zemlje, zauze gospodstvo od lěpih mladicah i svèržih, pa se u posréd ljudih i dogadjajah života zemaljskog oholo i směło uživaše běla dana. Dèrvo nastavi ugodno narastaj svoj, krěpko potěra mladice, te gustim i širokim lištjem svojim davaše okrěpljujući i debeli hlad, silni cvět pronikne, i do skora dozrěli polag izvanjskog izgleda veoma zdravi i lěpi sad. Veselo i ponosno ljuljaše se laž na granah i svèržih gizdava dèrveta, te nagovaraše svakoga toli krasno dèrvo pohoditi, u blagoj sěni njegovoj odpočinuti, i sladkim se sadom njegovim nasladjivati; gostoljubivo to pozivanje neosta bez uspěha, čitave čete biahu krasotom dèrveta i lěpotom njegova sada primamljene, nijednog sata u danu nebiaše, u kom se podosta ljudih tamo nebi nalazilo i mnogi izrekoše, da ako se razveselit i dobro zabavljati žele, to najbolje te u najvećoj měri pod tim uzoritim dèrvetom laži postignu. Dočim tako ljudi u ugodnom njegovom hladu počivahu, pribavi im laž, věšta ta laskalica mnogi ugodni čas, dočim ih je u lažljivih svojih umětnostih podučavala, u kih se ovi veoma nasladjivahu. Tim načinom pribavi i sakupi laž oko sebe nebrojenu množinu svake vèrsti ljudih, te ih stade ozbiljno u zanatu svome podučavati; ovo je kaže prosta i jednovèrstna laž, dočim tko bez svakoga dodatka obećaje: to i to ću ti dati ili učiniti, a dvojvèrstna laž jest, kad tko ono, što reče i obeća, prisegom i svakojakimi kletvami potvèrditi nastoji; ona podučavaše takodjer svoje prihodnike, kako da istinu ugnjetavati i proganjati mogu, i razuměla je lažljivu mudrost svoju tako věšto, umětno i priazno slušateljem svojim dostaviti, da su se sa velikom željom u hladu njezinim bavili, te naukom njezinom, kao gladni hlěbom željno hranili. Ljudi bèrzo dokučiše, i u život privedoše nauke laži tako, da u kratko vrěme skoro nikog u njezinoj umětnosti po sve neznana i inostrana nebiaše; to tako si laž obću skoro čast i preštimanje, i gdě se god ukaza, mnogobrojno i odlično slědbeničtvo pribavi, tu je viditi bilo ugledne, zlatom navezene i dragim kamenjem blěskajuće se haljine, nu dosta takodjer prosta i debela oděla. Tko sa otom gospojom nije koketirao i ništa od umětnosti njezine razumio, biaše od svih preziran na toliko, da je i sam počeo o cěni i valjanosti svojoj dvoumiti. — Dočim se tako laž sveobćeg dostojanstva i preštimanja uživaše, istina prezirana a najviše nepoznata životariše pod zemljom kod korena sakrivena; nitko neznaše, gdě da ona prebiva, pa nikom ni na um nepade, da ju potraži. Sad uvidi istina, da joj na uzdèržavanje njezino ništa nepreostaje, nego isti koren, koga si ona po savětu priateljice laži za svoj dio odabra; te kad zagladni, poče sve malo po malo korenje nagrizat i trošit; i akoprem debelo i čvèrsto biaše, bude ipak na skoro sve izglodano i pojedjeno. Tad se počeše grane sve jedna za drugom sušiti, lištje smatati, i sve više i više nestajaše toli ugodna hlada; laž videća se tako opustjenu snide sa toli ponosnog pred malo vrěmena dèrveta, te pod njim město zauzme, i od množine ljudih obkoljena lažljivu svoju umětnost naučati nastavi. Dočim tako něki dan pod dèrvom sědiaše, podigne se na jedanput siloviti vihar, i stade strašno dèrvom tresti, dèrvo korenja već posve lišeno biaše slabo i nemogaše se više uzdèržati, sruši se strahovitim praskom, te zagnjete i potuče laž i sve one, koji se pod svèržima njezinim nalaziše. Istina, dočim bi već vas svoj dio potrošila bila, stupi iz mračnog svog stana na světlo povèršje zemlje te na svoje čudo nadje, kako laž i slědbenici njezini padšim dèrvom poubijani i ljuto ranjeni u kèrvi ležahu.

Město, u kojemu istina i laž do danas u družtvu živiju jest ovi svět; na početku biaše sama istina na světu, nu satan, koi je već u paradizu lagao, uvede laž u svět i u život zemaljski, da proti istini vojuje do konca světa, pa mnogo putah biva, da se istina mora sakriti, dočim se laži dopušća, da oholo osovivša glavu, odèrži poběđu i lažljivi nauk svoj razprostire. Ugodna je sěna tog dèrveta i sladko je voće njegovo, laž bo razumie věšto laskati i prilizavati se, pribavit si ljubav, naklonost i dopadnost množine; pa nije rědko opaziti, da mnogi čověk s lažjom mnoga obavi, dobije i svomu cilju privede, dočim drugi dèržeći se istine gubi i zaostaje; nu ipak laž se dugo uzdèržati nemože, jedno vrěme gospoduje, nu na zadnje i opet propasti mora, i to višeputah prie nego bi mislila; kaže bo naše prirěčje: laž gdě ruča već nevečera. Istom što věkovita istina Isukèrst stupi na zemlju, odluči laž svima mogućima načini proti istini vojevati, te se najprie licuměrstvom i himbenostju posluži, dočim mudrim od istoka, koji novorodjenoga spasitelja iskahu, lukavo kaza: propitujte marljivo o dětetu, pa kad ga nadjete, dokažite meni, da i ja saznavša město tamo pohitim i bogoštovni moj naklon učinim.“ Nu tim oružjem licuměrstva nemogaše laž ništa opraviti i zato dohvativša smèrtonosni nož svoj dobro ga naoštri, te pokolje množinu nevine děčice mnijuća, da medju njima božanstveno děte, věčna istina, sigurno žèrtvom pasti mora; i zbilja se već laž radovaše, misleća da je istinu upropastila, dočim je ova, za ukloniti se za vrěme nepriateljem svojim, po božanstvenom naputku u Egipat prešavša, tamo nepoznato i sakrito prebivala; nu ljuto se stade gnjeviti, dočim saznade, da se je istina sa Isukèrstom ne

samo iz Egipta opet u svoju domovinu vratila, već da Isukèrst poslě izpunitih božanskom mudrostju oprenděljenih vrěmenah, javno stupivši u krug ljudih věčnu istinu nauča, za da njome ljude srětne i blažene učini; dobro bo osětjaše laž, da prestolje njezino vèrlo slabo stoji, dokle god istina po světu hoda, s toga sve sile upotrěbiti odluči, za da odurnu tu i pogibelnu protivnicu čim bèrže smakne. Oružje biahu naravski samo laži, nu tako věšto i u tolikoj obilnosti upotrěbljene, da su za vrěme cilj svoj domašile. Odpusti se naime laž za Isusom i kao da njoj tobož dobro i srěća puka veoma na sèrcu leži, uze nadzorničtvo nad dělih njegovih, i za malo ga proglasi kvariteljem i toli opasnim zavoditeljem puka, koi sa najvećima grěšnici takodjer obći, dočim naime nje podučavaše, kad je jio i pio nazva ga ona proždèrljivcem, te koi protiv cesara puk buni, dočim danak plaćati zabranjuje, Bogu posvetjene dane pogèrdjuje, dočim na isti sabbath bolestne lěči, i moćju beelzebuba, poglavice vragovah, s kojim je u potajnom porazumljenju, nečiste duhe izganja; pa bi ja mislila, reče najposlě laž, da on o istoj kraljevskoj kruni šara, dočim uvěk o někakvom kraljestvu puku govori. Ovimi postigne laž izbilja cilj svoj i veoma se radovaše, kad istinu u Isukèrstu razpetu na križu ugleda, nu bojeća se još i mèrtvih kostih istine, kad već Isukèrst u grobu ležaše, neprestade proti njemu raditi, s toga ode k Pilatu, te mu očitova brižljivost svoju govoreći: sětjam se, da je zavoditelj oni još u svom životu kazao, da poslě tri dana slavodobitno od mèrtvih uskèrsnuti bude, pa bi se lahko dogodilo, da učenici i privèrženici njegovi dodju, pak tělo njegovo ukradu, i u puk raztrube, da je ustao od mèrtvih, pa eto ti onda nevolje veće nego prie; šalji dakle stražare, i zapovědi, da strogo paze i grob čuvaju.“ Mat. 27, 63. I tako se je dogodilo, da dočim je věčna istina u Isukèrstu pod zemljom u grobu bila sakrita, dizala je laž oholo glavu svoju i na najvišjih svèržih svoga dèrveta krilila se i širila u pol běla dana; — kad ali na jedanput nastade početkom tretjeg dana strahoviti potres, angjeo božji stupi sa nebeskih visinah, odvali kamen od groba, i Isukèrst istina stupi u novom životu u krug uplašenih učenikah svojih, te kad sakupi oko sebe věrne svoje i u božanstvenoj istini još bolje ih poduči i učvèrsti, stupi na nebesa, i pošalje duha istine božanske, te tako utemelji i učvèrsti svoju svetu cèrkvu, za da bude naměstnica njegova na zemlji i čuvarica věčne istine do svèrhe vrěmenah; time biaše nagrižen koren dèrveta od laži, i od tada dèrvo boluje i stranom se suši, nu vrěme još nije nadošlo, da korenja posve lišeno upane, te laž i priatelje njezine pobije; dapače još i po gděkoju mladicu potèra, a laž se onda popne, pa larma, gèrdi i psuje istinu u svetoj cèrkvi Isukèrsta, kakono je něgda i njega psovala i progonila, i od kada cèrkva stoji, nikada laž od vojevanja proti njoj nije odustala, nije bo stolětja, u komu ona nepriatelje proti njoj nebi bila podkupljivala. Od Marcion i Cerintha tja do Martina, od Luthera do Strausa i Čerskoga podiže i podkupi laž cèle čete dobrovoljacah, da proti cèrkvi Isukèrsta i istini vojuju, pa je višeputah i zbilja tako daleko dotèrala, da je cèrkva kao i božanstveni utemeljitelj njezin, množinom nepriateljah obkoljena pod zemlju se sakriti morala; nu šta se je i opet dogodilo? nepriatelji ti izumrěše i proguta ih cèrna zemlja, a věčna istina u novoj životvornoj krěposti stupi opet na světlo u svetoj cèrkvi Isukèrstovoj, i sigurno će laž i privèrženike njezine nadvladati i preživit, pisano bo je: „Veritas Domini manet in æternum!“

Pèrvi pisci cèrkve.

(Nadalje.)

Istom što bi sv. Ignacio zadnje rěči izustio*), odsudi ga Trajan, da se odvede u Rim, i tamo pred divju zvěrad baci. „Hvalim ti gospodine!“ reče na to počitovani biskup, „što si me udostojao uzporediti sa sv. Pavlom, svežuć me težkimi lanci.“

Nut vidimo, kako ovi muževi, nehajeć za očitu pogibel, koja im sěgurno prěti, sèrdčani i postojani ostaju. Svaki čas dobivahu kèršljani nove věsti o novih žèrtvah i porazah bratje svoje. I sv. Ignacio se težko i mučno protura kroz nevoljna vrěmena pod okrutnom vladom Domiciana; a kad bi tako odpèrto i prostosèrdačno sa Trajanom divanio, nemogaše imati drugi izgled, osim smèrtne kaštige. Ali se je on neuplaši.

Kad bi u Smyrnu stigao sv. Ignacio, ovako piše Ephescima: „Ja znadem, da vi istini priměrno živite; da u vas krivobožtva neima; da vi osim Isusa Kèrsta nikoga neslušate. — Nu ima takovih medju vami, koji običaju takova počinjati, koja su Bogu protivna, i nedostojna. Běžite nje, kao divju zvěr. Jedan je samo lěčitelj, koi je tělo i duh, koi je stvoren i věčan, koi je rodjen iz Boga od Marie, koi biaše mučen, a poslě nad sve ine uzvišen; a ovaj lěčitelj jest gospodin naš Isus Hristus.“

U ovoj poslanici nam se dvě stvari od osobite važnosti predstavljaju: — pèrvo, vazdajna velika mèržnja na krivobožtvo; drugo — otajstvo presv. těla Isusovog (Eucharistie). O ovom sv. Ignacio ovako govori: „Krivobožci“ kaže, „ugiblju i uklanjaju se sv. tělu Isusovom, jer neće priznati, da je ovo prava pùt spasitelja našeg Isusa Hrista, da je pùt ona, koju otac nebeski kroz svoju milost i dobrotu opet probudi. Dèrzovitom dosětljivostju i oštroumnostju napadaju blagodat ovu, te ipak im biaše probitačno na nju věrovati, za sebe time na novo probuditi.“

Sada morade naš biskup od Troje i Smyrne opet dalje; tako bo hotiahu vojnici Trajana. Ovo vrěme napisa Ignacio onu po izvěstju Eusebia i sv. Hieronyma glasovitu poslanicu na Rimljane; onu poslanicu, u kojoj toliku želju za mučeničtvom izjavljuje, koliku bi čověk u naše doba samo za najugodniu razkoš, za najveću dobrohotnost gojiti mogao. „Zaklinjam vas,“ tako piše Rimljanima, „neimajte nikakva pomilovanja svèrhu mene, jer time mi usluge učiniti nećete. Dopuštajte, da divjoj zvěradi za hrenu budem; ja sam zèrno božje, a divja zvěrad pripravit će me za kruh, da budem vrědan biti predstavljen Isusu Hristu. Njegujte ju radje, za da me cěla potroši. Onda istom postat ću pravim učenikom Isukèrsta, kada se očima ovog světa sasvim uklonim. Molite se za mene Bogu, da me kao povoljnu žèrtvu prime. Zapovědi vam nikakove nešaljem, kao to Petar i Pavao učiniše: jer ovi biahu apostoli, a ja sam jedan izmedju najmanjih; oni biahu slobodni, a ja sam samo ulovljenik. Nu kad budem pretèrpio muke, onda bit ću i ja izbavljeni Isusa Hrista, onda uskèrsnut ću i ja na podpunu slobodu.“

„Odkad ostavih Syriu, bijem ljuti bojak sa běsnom zvěradju danom i noćju, na kopnu i na moru. Bijem bojak sapet u lancih sa desel lavorisah, naime desel bojnih vojnikah, koji, budući podplatjeni, tim okrutnie sa mnom postupaju. Njihovo zlo postupanje bit će mi za nauk; ako pako iz njihovog izkušavanja nove sile zadobijem, neću se ipak za opravdana i pravedna smatrati.

*) Vidi broj 4. ovoga lista.

Ja ću se za srětna dèržati, ako divje zvěri pripravne nadjem, da me odmah potroše; samo daj o Bože, da za time dugo čeznuti nemoram."

„Oprostite mi! Ja znadem, što mi koristi. Sada istom počimam biti pravim učenikom Isukèrsta. Ja nit za vidivim, nit za nevidivim netežim, već jedino želim posědovati Hrista. Vatra, križ, běsnoća zvěradi, to je meni sve jedno; neka me unište, neka mi razbacaju skelet moj, neka mi posěku uda moja, neka sadrobe pod mlinom tělo moje, dà neka běsne svi djavoli proti meni, sve ću ja to rado podnesti, samo da budem dělnik Isukèrsta."

Svagdě indi, gdě kèrštjani poganom naprotstoje, nadvladaju nje po jedinstvu i slozi, po čistom neoskvèrnjenom svojem nauku; prednost ota kèrštjanah pokazuje se u svih nutèrnjih silah, u odricanju, u zatajenju samog sebe, a ovo baš je, u čemu se uznositost čověčanske naravi očituje. — Nu nenadvladaju kèrštjani samo prostu neizobraženu gomilu poganah, već oni nadvisiju duševnimi darovi takodjer najodličnie muževe.

Plinio, kako bi nadčeoničtvo u Bithynii primio, požuri se odmah izvěstiti Trajana o načinu svog postupanja proti kèrštjanom. „Ja" piše Plinio „pitam najprie, da li su kèrštjani? Ako mi to posvědoče, ponovim ovo pitanje po drugi i po tretji put, nu zajedno im se zagrozim smèrtnom kaštigom; koju i izpunim nad njima, ako tvèrdi stalno kod svoga obstoje; jer, ako i neizpitujemo, da li je tvèrdjenje njihovo smèrti vrědan zločin, već samo njihova nepomična tvèrdokornost zaslužuje kaštigana biti. — Ovdě imamo jednog izmedju najodličniih muževah drugog stolětja, koi je glede svojih odnošenjah jedan izmedju počitovanja vrědnih i najugledniih muževah bio, pak ovaj tako lahko bez svakog uztezanja ljude na muke i smèrt odsudi, bez da za potrěbito scěni izpitivati predi nauke njihove! Ljudi ovi su kèrštjani, i kod toga stalni ostaju, nit što drugo biti hoćedu, indi su krivi; tako umstvuje Proprætor, koi bi nad blagostanjem Ponta i Bithynie bditi morao. Plinio je zaštitnik samo onih, koji se rimskim bogovom klanjaju, koji sliki cara tamjan i vino prinose, koji kèrštjane zlostavljaju. Znade on veoma dobro, da pregrěške kèrštjanah jedino u tom sastoje, što Isukèrsta kao Boga štuju, i u slavu njegovu bogoljubne pěsme poje; znade on, da se oni prisegom, obvezuju čuvat se od svake tatbine, od nasilja, od preljubah, od prevare; znade on, da oni kao rodjena bratja mirno u medjusobnoj bratskoj ljubavi kod jednog stola blaguju; ali što je njemu stalo do toga! Pošto bi veliki broj mučenikah kèrvničkim rukam predao, jošte hoće opravdati i očistiti savěst svoju; a na zadnje nevidjaše u kèrštjanstvu ništa drugo, nego ludo i neizměrno praznověrje. O, kolika slěpota? — Pak ipak biaše Plinio u svoje doba jedan izmedju najizobraženiih, i največih muževah, koje si oholi Rim prisvaja. Naproti pako sv. Ignacia dèržaše se kao najmanjeg, i kao neznatno děte u cèrkvi božjoj, dočim bi u svih družtvenih odnošenjah daleko nadkrilio Plinia. Koliko li se iz ove prispodobe zaključiti dade?

Ali naučanjem sv. Barnabe, i slavnom mučeničkom smèrtju sv. Ignacie i tolikih slavnih zatočnikah věre kèrštjanske nebiaše jošte dosta učinjeno; niti revnost i gorljivost sv. Polycarpa u Smyrni nije bila zadosta; već činjaše se, kao da očita volja božanske providnosti jedino tamo směra, da svu silu naučanja u Isusu Hristu tamo upravi i ondě sjedini, gdě poganstvo naprot istini u najprobitačniem stanju stojaše. Jer komaj što bi glava apostolah (sv. Petar) i njegovi pomoćnici Lino i Kleto slavno preminuli, tako izměmi nje odmah jedan izmedju najodličniih muževah, koi posědovaše zadosta sposobnosti, da borbam i potrěbam cèrkve zadovolji; to biaše sv. Clemens.

U to doba běsniahu razne oluje po duševnom polju. Ovdě pogani, ondě židie borahu se jednakom žestinom za vladu i pèrvenstvo družtveno i bogoštovno. Sv. Clemens uvidio je dobro težkoću zadaće svoje. I bez da bi proti poganom ili proti židiam silu upotrěbio, pokazao je onim praznoću i ništetnost njihovih knjigah, izpraznost i taštinu njihovog obreda i običajah, početak, dělovanje i konac njihovih bogovah; a ovim ponavljao je neprestano, da zakon njihov biaše zakon sveti, nu da Isukèrsta spoznati imadu za onoga, koi dodje na ovaj svět, da izpuni učinjeno Abrahamu obećanje. Tèrpljivost i krotkoća biahu mu srědstva za pomirenje i naučanje.

„Budimo, bratjo, ponizni," pisa sv. Clemens zavadjenim Korintjanom, „ugibljimo se svakoj zemaljskoj sjajnosti, gizdi, naglosti i sèrditosti, i izvèršimo sve, što pisano stoji; jer nam kaže duh sveti, mudri neka se neponosi mudrostju svojom, jaki neka se nedičí jakostju, a bogati bogatstvom svojim, ako li se tko dičiti hoće, neka se diči Isusom Hristom; neka njega traži, i tako neka teži vazda za pravicom." Ali neuči sv. Clemens samo obća pravila svagdanjeg života, već on dalje kaže: „Promislimo pazljivo kèrv Isusa Kèrsta, i uvažimo dragocěnost pred Bogom kèrvi ote, koja bi za zveličenje naše prolivena, te cělom světu milost i pokoru prikaza!" — Ovdě dakle vidimo otajstvo našeg odkupljenja posvědočeno.

Želimo li znati, kakove pojme o Bogu ovaj sv. vladika gojaše, slušajmo ga na dalje! „Bog," kaže na dalje, „je najvišji nastojnik cělog světa, koi ima dopadnost u svih svojih dělah. On je, koi svamogućnostju svojom nebo uredi, i neprestežnom mudrostju svojom ovo krasno uresi; On je, koi zemlju od vode odděli, te ju čvèrstom i neporušivom kao klisuru učini; On je, koi němoj živini za hranu skèrbi, koi more i sve, što je u njemu stvori; On je, koi medju svimi čudesi stvorenja svoga věčnom nestvorenom i mogućom desnicom svojom stvori največe bitje, ono po duševnih darovah svojih najuzvišenie bitje, naime čověka, koi je živa slika vlastitog bitja njegovog."

Evo vidimo, istom što smo na početku kèrštjanstva, jur osětjamo něku rasteću i nadjačujuću moć, koja nadkriljuje sva ukazanja, koja se inače, medju protivnici kèrštjanstva navadno za uzvišena i slavna dèrže.

(Dalje će slěditi.)

Patnje i nade cèrkve Isukèrsta.

(Nadalje.)

Pošto bi već tako cělo čověčanstvo i isti narod židinski kao odabrani čuvar istine s njezinog puta bio zabludio, pošto bi ova ćudorednost kao jednim mahom izčeznula, razpadoše se sva družtva neimajuća pravog života u sebi i cělo čověčanstvo stade spěšnim korakom hèrliti u propast, koje bi žèrtvom svakako bilo postalo, da ga nije spasitelj svojom možnom rukom na skradnjoj hridi toga bezdna uzdèržao. A i vrěme skradnje biaše da prijde luč života i istine, spasitelj čověčanstva, koi bi ga od propasti občuvao. Vrěme to nebiaše već daleko, zamnio bo je jur u neznanom měštancu Judee nad kolěvkom dětet, koje bi imalo ravnovesje med nebom i zemljom povratiti, glas trublje angjeoske, a to biaše oni glas svim narodom upokojiteljni, koi je slava Bogu u visinah, a mir ljudem na zemlji nazvěščao.

Děte ovo posta čověkom, a taj čověk probudi svět k novomu životu; u cělomu čověčanstvu započe se novi

věk, věk slobode i ljubavi medjusobne, věk milošće i davno žudjenog reda. Čim je glas propovědnikah do ušiuh narodah, koji koprenom smèrtnih tminah zastèrti biahu, dopro, umah se kao osupljeni prenuše iza svoga čamila, te jatomice gèrnuše pod slavodobitni barjak prišlog med čověčanstvo odkupitelja Boga. Premda biahu progonstva neprestana, ipak se s vrěmenom pojam preobrazi, ćudorednost zadobije novi pravac, čast, koju čověk kao razumno bitje zauzima bi priznata, i prava narodah doprěše u věća kraljevska. Verige paše s rukuh robovah. Evangjelje dopre do zakonodavstva, te zakone svojom ljubavju i blagostju preobrazi. Mač osvete bi otet rukam pojedinih te predat rukam pravde. Žena, koja uz noge muža svoga, kao robinja pred svojim neograničenim gospodarom klečaše, ustade s ponosom, te sěde pokraj njega, za da bude od sada jedina družbenica života njegova. Cio kućni red se preobrazi, obitelji se ustrojiše, krěpost neosta više samo po imenu poznata, a čověk posta toli oštrouman, da istinu, koju je samo i pojmiti kadar po blagodati nauke ote upoznati može. Njemu je poznata tajna zalah, koja ga u sadašnjem životu okružavaju, poznato mu je njegovo buduće opreděljenje i srědstva, kojimi ga postići može, nepomičnim i jasnim okom motri sva ukazanja, s kojimi se na putu života svoga srěta, jer mu luč věre kèrštjanske za vodju služi, a uz tu luč po tminah tumara samo bezbožnik i lastna sèrca čověk, kojega grud ništa drugo nečini kucati, nego li strast, za kojom hlepti. Za ova sva imademo jedino zakonu Isukèrsta zahvalni biti, koi je temelj srěće pojedinih, kao i izvor i obstanak ljubavi i srěće čitavih narodah, čitavih dèržavah.

Šta je pojedini čověk bez Boga, bez věrozakona? doista ništa bolji od nerazumna stvora, od ovog bo samo po vanjskoj slici različi; a inače svakako ime čověka nezaslužuje. Jer, da čověk u pravomu smislu čověkom postane, trěba da o bitju i postanju svojem istiniti pojam postigne; ovako bo samo čověk, dočim samog sebe za predmet misli svoje stavlja, preimućtvo duševno i bitnu razliku od inog stvora neoprovèrzivo dokazuje; ovi pako o samom sebi pojam postignut se nemože, bez da čověk na višje něko bitje kano uzrok i izvor početka i obstanja našeg nenadojde, i stanovita medju stvoriteljem i stvorom odnošenja nepripozna, valja dakle, za da se čověk kao takav, ili kao razumno stvorenje odlikuje i ukaže, da Boga i zakon njegov priznaje i štuje, ovaj bo zakon jest znak odnošenja, koje medju Bogom i čověkom obstoji; znak je one ljubavi i dužnosti, koja nejaki stvor s višnjim tvorcem spaja, što više, bogoštovje je kao zaměna medju Bogom i čověkom učinjena: gdě se molbe za milost, zahvalnost za ljubav měnjaju. Čověk bez věre i bogoštovja skida sa sebe toli plemenito dostojanstvo, koje mu po dnševnom obćenju sa stvoriteljem svojim nad inim stvorom pripada, i ponizuje se do bezumnog, početak i konac svoj neznajućeg stvora; život takova čověka nalični pavulici, koju svaki i najmanji větrić s města ganuti može, koi drugo dobro nepoznaje, nego li materialne slasti ovoga života. Čověka bez věrozakona svaka ozbilnia dužnost uplaši, on nesmatra drugojačie ovaj život, nego kao něku gostbu, s koje svèršetkom je sve svèršeno, a takov čověk se nemože razumnim stvorom nazvati — šta više, pravdu, poštenje i ine krěposti, koje čověka na sve višji i višji stupanj ćudorednog stališa dižu, nećeš naći u čověka, kojega je duh i um koprenom tminah zastèrt, koi nije lučju ljubavi božje rasvětljen i ogrijan. Pa bio takov čověk princip, herceg ili kralj; bio učen ili glupak; kamatnik, gradjan ili seljan; to je sve jedno, odbaci stališ njegov, pa će ostati bitje nezahvalno i nepokorno svojemu tvorcu, opasno i nesnosno čověčanstvu.

Šta da biva iz naroda, koi zakon kèrsta nogom pogazi? o tome sgodopis tako světovni kao i cèrkveni dovoljno svědočanstvo daje. Povrati se samo za 50 godinah natrag, pogledaj glavni grad Europe, pa ćeš viditi, koi li mu stališ biaše u vrěme obćeg prevrata. Viditi ćeš čopore golorukih bezposlenikah pikom ili sěkirom oboružanih po piaci šetati' se i javna města napadati. Čuti ćeš, kako oti divji čopori tule; kako s uzhiljenjem slušaju mukli glas mača, koi nedužne glave odsěca; kako svoje běsno oko u potocih kèrvi padše nedužne děce božje nasladjivaju. Viditi ćeš kako něko gadno i besramno stvorenje iza někog kuta izvukoše, kako ga u slavodobitnom sprovodu vode na žèrtvenik višnjega, kako ga učiniše bogom uma i kako mu žèrtve prinose, kako sva prava božanska i ljudska kletom rukom otih bezbožnikah uništena naknadjuje zločinstvo i nepravda. Viditi ćeš krěpost bez milosèrdja izagnanu životariti u tudjinstvu, neproměnu smèrt vijati se nad glavami sviuh; sve veze družtvenog života raztèrgane; iste zakone naravi nogom bezbožnikah tlačene. Viditi ćeš najposlě kako se jedan veliki narod, kojemu Marat Bogom, javna města hramom, stratište žèrtvenikom a kèrvnik svetjenikom, sa smèrtju bori. Ovo ti može biti naukom, da saznaš, što se s narodom sbija, koi svezu onu, što medju nebom i zemljom obstoji, silovitom rukom prekida. A kad najizobraženii narod po zaboravi na Boga toli duboko pade, šta će biti iz naroda manje izobražena? Neniče li iz jednakoga sěmena i jednako bilje? pa moželi se očekivati, da će nauka, koje su načela jednomu narodu opasna, drugomu manje škodljiva biti.

Svaki narod je jedno moralno bitje. Zakoni, koji tim bitjem upravljaju, koji mu život štite, za izvor imaju věkovitu volju i odluku Boga, koju ovi zakoni věrno izražuju, i u život pretvaraju. Ako koi narod bogoštovje zabaci, koje zakonom otim krěpost i valjanost poděljuje, tad će oni naravno pasti. Nu takav narod nemože kazne izběći, jer on zapustivši izvèršivati dužnosti svoje dočim zakon božji koji mu životom upravljaše nesmotreno odbacuje i prezire, duševnom bludnosju i razuzdanostju života, koja su naravske toga poslědice nanese sèrdcu svomu kužnu bolest, koja mu preti život utamaniti. I sigurno je, da za takov narod života neima, ako ga čija možna ruka jakošću Boga okrěpljena nesačuva od propasti u bezkonačni ponor tminah i zdvojenja, ili ako se takav narod sam nepovrati na stazu jedino spasonosnih načelah, s koje je sišao. Bez dvojbe bi narodi polag sve svoje sadašnje toli savèršene civilizacie, s kojom se hvastaju, kao da je jedini duh čověčanski njezin tvorac, a koju ipak jedinomu věrozakonu Isukèrsta zahvaliti imadu, da bi rekoh narodi ovi pali u ono čamilo, u kojem biahu narodi staroga světa i da nebi bili od njih ništa pametnii, da ih zakon Kèrsta u jedanput opusti. Kad bi luč ove nebeske světlosti, koja umu jasnost a sèrcu život poděljuje, u jedanput izgasla, tad bi i ono něšto malo trakovah, što ih preosta, do skora izniklo, tmine guste noći bi po drugiput zastèrle svět koprenom svojom i mraz smèrtne studeni bi do skora sve ono što se još poněšto giblje ukočio.

Šta se je sbilo s iztočnimi narodi i s onimi pokrajinah afrikanskih, odkada ih je věrozakon Kèrsta opustio? odkada su na město cèrkvah katoličkih mošee izlama stupile? Najgustija tmina obuze te opovèržene narode; neograničeno samovoljstvo okova ih u sramotne verige;

najveće neznanstvo, najveće pakosti i zločinstva, koja iz ovoga proiztiču, kojega slědom slěde, zavedoše ih u onaj anomalni stališ, stališ poganstva t. j. bezkonačnih bludnjah. U njih neima ni spomena više o pravoj krěposti, o plemenitoj ćudi, o znanostih i plemenitom naporu duha. Njihov život nije vèrlo različan od života nerazumnih stvorovah. On im proteče bezbrižno u gostbah i živinskoj nasladnosti harema, a i ondě kraj groba očekuju putene života nasladnosti; jer duše tako podlih stvorovah nemogu niti pojmiti druge izvan materialne srěće i ugodnosti. Na onih istih městah, na kojih su aziatski i afrikanski kèrstjani živili, koji su od apostolah luč istine evangjelske primili i razprostirali, na onom istom zemljištu, pod kojim se ostanci tolikih svetih nalaze, vide se sada obličja Turakah i Beduinah kao najnovia slika padših naroda. Veliki varoši, koji něgda cvaše, sada pustinjami od svuda obkoljeni izumrěše sasma; u podèrtinah tih někadašnjih slavnih varošah čuje se samo piskot zmijah i ine te vèrsti živine, koja si je u tih opovèrženih podèrtinah priběžište našla. Tako će i oni nesrětni narodi pasti, kojim Bog u sèrdjbi svojoj luč svog věrozakona oduzeo bude.

Čověk kao stvor, kojega je bitje dvojvèrstno, niti može družtveni život voditi, niti život oko sebe zazprostirati, ako li najplemenitia moć njegovoga bitja sve oduševlenje izgubi, ako jošte samo u slaboći i suhotki svoje boležljive organizacie čami. Tělo mora opredělenje duše slěditi, koja bi mu od providnosti za vodju dana. Isto tako kao što je duh vodja těla, je i vlada, u kakvoj mu drago prilici ustrojena, vodja naroda. Akoli nju radi nevèrstva, ili izdaje kazna višnjega dostigne, tad će i narod platiti. To je zakon čověčanstva i stvorenja, zakon, kog prošastnost světa opravda i koi će se u budućnosti nepromĕno izpuniti.

To se dakle za stanovito, i historički dokazato uzeti može, da bez věrozakona čověčansko družtvo obstajati nemože, kao i to, da izvan zakona i cèrkve Isukèrstove neima sigurnosti za vladu naprama strastim narodah, niti za narode izvan ove ima obrane naprama okrutničtvu vladarah.

Ako nasilja i pobunu naroda savěst nezabrani, ako narodi koji kroz intrigue u zlih strastih i svih mogućih splětkah brižno odgojeni, u vladi samo opunovlaštjene ljude smatraju, koje po volji i prěko zakonah svèrći i protěrati mogu, tad vlada t. j. vèrhovna něka oblast u družtvenom životu neobhodno potrěbita, ili se pod nipošto uzdèržat nemože, ili ako joj to mučno kako i podje za rukom, a ono radi pojma i presudja, koje izopačeni narod o njoj goji, neće moći u svoj snazi cilju privesti niti ono, o čemu pravedno, i istinski nastoji. Akoli pako vladari sebi podložene smatraju kao prostu živinu, kojoj mogu po volji svake vèrsti teret nametnuti, akoli misle, da je kèrv i imetak ovih njihova svojina, onda takova dèržava nije ino nego jedan ogromni zvěrinjak, kojega stanovnike gospodar, koi ih ravna po volji uništiti može. Za proučiti i uvažiti žalosne one poslědice, koje iz nenaravnog tog stanja proizlaze, pogledajmo samo one dèržave i narode, koje su sa s. věrom Isusovom, i věrnom zakonah, i nauka njegova čuvaricom cèrkvom savez dokinule. Tu je s jedne strane najgadnie okrutničtvo a s druge najpodlie robstvo na skoro zavladalo. Po svojih lažljivih teoriah i neznanstvu, ili zaboravi dužnostih svojih živu i narodi i kraljevi u věčitom nepověrenju, u věčitom strahu, i neprestanoj borbi. Narod bije boj po komplotih, okletvah, barikadah i strašnih pobunah; ta napadanja uzbijadu vladari progonstvi, oduzetjem dobarah, utamničenjem i kèrbačima. Po poběđi se malo tko u milost uzdati smije. Stěgovi bo obih stranah ljubavi Isukèrsta lišenih, ukrašeni su onom vandalskom poslovicom: jao si ga slabiemu! Ako li se tim bojem moć vladara skèrši, tad njoj valja pojti na stratište, ili u progonstvu umrěti; nadvlada li ona, tad slavodobitno čověčanske hekatombe poběđi žèrtvuje. Žalostna zaisto alternativa; nu na listinah dogodovštine staroga i novoga světa kèrvavimi pismeni ubilježena. Kod Isukèrstova věrozakona naprotiv i njegove božanske nauke, dokgod se nje narodi istinski dèrže, neima tog opasnog i smèrtonosnog opornićtva, ili je barem vèrlo potlačeno i time nesposobno šta sličnoga proizvesti.

Glavarom narodah pokazuje cèrkva u podložnicih ljude, koji su kao i oni iz iste zemlje, i na sliku Boga stvoreni, da su oni njihova bratja i drugovi patnje i slabostih njihovih; koji su kao i oni kèrvju Boga odkupljeni, k istoj slavi pozvati; koji iste kazne u drugom životu čekaju, u kojem sva razlika stališah prestaje pred višnjim, koi se sam jedini velikim ozivati može. Nadalje kaže cèrkva vladarom: Vi ste zastupnici Boga na zemlji, i zato nemojte zaboraviti da pèrvi uvět vašega kraljevskoga zvanja u tomu sastoji, da narode vami pověrene usrěćite. Vi bo ste radi ovih a ne oni radi vas. Vi upravljate mačem na obranu nedužnosti i pravednu kaznu krivnje, nu pazite dobro da ga neizvučete iz koricah za samo vašoj samovolji zadovoljiti, a vašim podložnikom po tomu nesrěću prouzročiti. Vi valja da obitelj čověčansku kao pèrvorodjeni i poglavice njezini upravljate, da ju što većma po mogućnosti usrěćite; a ne da se znojem njezinim pitate, da nje suzno oko bezbrižno prezirate, ili da se usudite dèrzovito ju svakom prilikom ugnjetavati.

(Dalje slědi.)

Proměne u biskupii zagrebačkoj.

Dne 22. sěčnja preminuo je Janko Kundia župnik u Trojstvu. Za privrěmenog izpražnjene ove župe upravitelja naimenovan je Franjo Drobčec bivši ondě kapelan. — Marko Mračić kapelan preměšten je kao takav iz Gradine u Sopje. — Jakov Kolarić nije — kao što u 4. broju ovoga lista javismo — izpod Bele preneŝen u Raču, već ostaje na dosadanjem svomu městu. — Emilio Žuvić bivši župe hrašćinske privrěmeni upravitelj postao je župnikom kod B. D. Marie pod Okićem.

Izišavši nedavno u Beču popis časopisah domaćih i inostranih, što se po pošti dobivati mogu, navodi medju ostalima i „katolički list zagrebački.“ Nu medju popravci, koji s napomenutim popisom na světlo izidoše nuz „katolički list zagrebački“ čitamo: „Erscheint nicht mehr.“ Mi taj pridavak proglašujemo za neistinit, uvěravajući svakoga, da naš list od početka godine 1849. do danas uredno izlazi, te da razměrno znatan broj čitateljah imade, premda je samo domorodnom duhovničtvu naměnjen, i ono ga skoro izključivo čita.

Uredničtvo.

Stěpan Mojses, upravitelj. — *Stěpan Musler*, urednik.
Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

BROJ 8. — TEČAJ I.

U SUBOTU 24. VELJAČE 1849.

List ovaj izlazi svaku subotu na cělom arku.

Cěna mu je za domaće 4 — za vanjske 5 for. u sr. na cělu godinu.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvèrt god. kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod duhovnog stola ili kod uredničtva. Predbrojenje prima se sveudilj kroz čitavu godinu.

Katolički list zagrebački.

Grof Montalembert o slobodi obučavanja i značaju današnjega věka.

(Konac.)

Bezutěšan bi bio, gospodo moja, kad bi prěkjuče išta bio rekao, čim bi se političke institutie Francezke, koje si ova od godine 1789. dade, vrědjale; isto tako neću da sam išto rekao, odkud bi ikakvo uměšanje duhovničtva ili koje mu drago bogoštovne stranke u poslove i upravljanje dèržave slědovati se moglo. Već sam u razmatranju ćudorednoga stanja našega nastojao kretati se na polju sèrca i duha, te dočim podpuno i bez uztezanja izpovědam, da sam za onu stvar, koja za šestdeset godinah borbe poběđu je odèržala, za političku slobodu, kojoj sam, što najbolje mogoh, vazda služio, kadgod mi se k tomu prilika podade, — ujedno sam iztraživao, da zašto s političkim naprědkom nije skopčan i priměreni moralni, zašto se je usuprot ćudoredna zloća medju nami umnožala, odkuda obćenito nezadovoljstvo tèrpeće množine, i běsna agitacia, koja nam sveudilj prěti, odkuda napokon izvanredna nemoć vlasti dolazi, te toli strašnom pogibeli dèržavnomu družtvu našemu prěti.

Samo to je pitanje: da li takove stvari na tribunu i na pretresanje ustava spadaju? Ja mislim, da spadaju, i mislim, da sam dužnost svoju izpunio, pošto sam ih u věćanje priveo; jer upravo smo samo zato ovdě, da istinu tražimo i da si ju iskreno i odpèrto kažemo. Nu socialna istina nenahodi se jedino u političkih instituciah i zakutcih politike, već se još i drugdě nahodi; u visini i dubljini; u predělih svakdanjih, dakle poznatih i uzvišenih, glavni je svoj stan ona naměstila u cèrkvi i seoskoj učioni. To je razlog, s koga sam mislio, da važna ova i osětljiva promatranja pri pretresanju ustava i slobode obučavanja napomenuti smijem, da s vama pronadjem, kakovo bi se moralno upravljanje po toj slobodi dèržavi imalo dati. Do sad sam se hotimice ogibao svih osobnih i političkih stvarih, što su ovdě pretresane i svaki mi posvědočiti mora, da iz mojih ustah nije iztekla niti jedna rěč, kojom bi se budi stranka, budi osoba koja u ovoj skupštini mogla uvrěditi; naumih bo štediti rěč svoju, da bude slobodnia i nepristrania i nesumljivia onda, kada red dodje na ova pitanja, koja su — kao što već rekoh — po momu mněnju najveća, najvažnia i najtežja. Stupio sam dakle ovamo u iskrenosti sèrca svoga i domoljubja, da ovdě posve isti onaj požèrtvujući i bezkoristljivi govor povedem.....

S lěvice. „Mi smo svi bezkoristljivi!“

Grof Montalembert. Isti ću ovdě govor povesti, koga sam za monarchie vodio, s istim ću požèrtvovanjem i bezkoristljivosti govoriti, kakono sam govorio monarchii, koja od iste nevolje bolovaše, od koje i vi bolujete, a to je ona nevolja, koja monarchii zadade smèrt. Dopustite mi dakle, da pozornost vašu na to obratim, da vam je posve blizu, da se može rukama grabiti, ona socialna sila i socialna istina, koja temelj biaše staroga družtva, a i novomu temeljom biti može, dà i biti mora. Ne kao da se je ona u koje mu drago starie dèržavno družtvo prelila i s njim se stopila, već svakome družtvu davala život, a sama je svako družtvo preživila; davati će im i u naprědak život, a s njimi se neće stopiti; jer se u obće s nijednim vladanjem nestaplja, niti s demokratiom, niti s monarchiom, niti s aristokratiom. Bez da je ikojemu vladanju izključivo nagnjena, děli svim onima, što je neodbijaju, ona ih uzdèržaje, pruža im ruku i daje im višji i postojnii život.

Dočim dakle pred vama iztraživah, gdě se socialna moć kèrštjanske istine nahodi i kako se ima razprostirati, ujedno sam dokazao, da se kèrštjanska istina samo odgojenjem razprostirati, a da se odgojenje dèržavi niti može niti smije drugačie dati, nego uz načelo slobode. U tome sam naravno morao iztraživati, da li odgojenje, kao što je za sada u Francezkoj ustrojeno, dèržavi otu moralnu moć poděliti može; jer kad bi dèržava zato podobna bila, tad nebi nuždno bilo predlagati proměnah samo gole zabave radi, ili za razvijati theoretička prava i slobodnosti. Nu sam ja dokazao, da to odgojenje niti ćudorednim, niti umnim potrěbštinam dèržave neodgovara, pak sam istom prigodom něšto tvèrdio, što se vama netemeljito činjaše, čemu sam se ja poněšto i čudio, pošto sam mislio, da su te stvari svim poznate, te se zato pri věćanju kao stalne uzeti mogu. Za onda potrěbitih dokaznih pisamah neimadoh pri sebi, iz kojih bi vam tvèrdenja svoja mogao bio dokazati; a niti danas neću da se na sve povratjam. Jedno medjutim od mnogih tvèrdenjah toliku je u skupštini ovoj buku pobudilo, da vas moram za dopuštenje umoliti, da ga opetovati i dokazati smijem.

Rekao sam naime, oslonjen na svědočanstvo najodličniih autoritetah, da je višje obučavanje danas lošie i da manje srědstvah ima za izobraženje, nego li godine 1789. Dokaz toga cèrpim iz razlaganja ponukah, koje poslědnjoj zakonskoj osnovi glede te stvari priklopljene biahu. Ista zakonska osnova biaše proti slobodi obučavanja upravljena, nije dakle slobodi ovoj bila priatna, pa ipak sadèržaje slěděća očitovanja: „Pod starom vladom, godine na priměr

1760. dočim Francezka jedva 24 miliona žiteljah imadiaše, bio je broj učenikah, koji se u 540 od prilike collegiah, našim sličnih, od kojih još izvěstno znamo, klassičkim naukom posvetiše, od prilike 75,000, dakle skoro upravo toliko, koliko sad sve ukupno školne mladeži u javnih i posebnih učionah imademo uz naših 36 milionah dušah. Nu k tomu još valja priračunati od prilike 100 drugih collegiah, kojih bivstvo nam je ravno poznato, nu broj učenikah nepoznat; nadalje sva ona collegia, kojih su i imena zaboravljena, po pokrajinah naime, gdě sabori nisu o njima toli točne zapisnike vodili, kao u Parizu; k tomu još dolazi množtvo ono od učenikah, koji se od svakog duhovnoga družtva, od svakoga kaptola, od svakoga župnika u njegovoj župi u latinskom jeziku obučavahu i izobražavahu. Možemo dakle, bez da u računu posèrnemo, pomenuti broj od 75,000 podvostručiti; a gori je navedeno, u kome razmèrju mi naprama tomu stanju stvarih stojimo. Nu još i onu okolnost valja na um uzeti, da nas ukupni broj naših učenikah poněšto i vara, jer ih je mnogo medju njima, koji nisu u č e n i, već samo z n a n s t v e n e nauke primaju. Razlika dakle izmedju stariega vrěmena i sadašnjega stanja jest neizměrna, jer se je žiteljstvo u obće upravo toliko umnožalo, koliko se je učeno žiteljstvo umalilo. A pravi učinak sadašnjosti najbolje se uvidja iz ukupnoga broja učenikah, koji nauke svoje dovèrše; niti polovina naime od njih nedospije do baccalaureata, tako, da od čitavoga dèržavnoga družtva Francezke niti 80,000 gradjanah neima, koji bi savèršeno znanstveno odgojenje dobivali.“ To su očitovanja, koja poslědnji ministar prosvěte dade, očitovanja — navedena na čelu zakona, koi nije za slobodu obučavanja naměnjen; očitovanja, kojim se nitko — ni u sveučilištu, ni izvan njega nije *protivio*. A slične dokaze iz javno službenih izvěstjah mogao bi vam za sva tvèrdenja navesti, koja sam onda izrekao. Medjutim neću da se na njih opet povratjam.

A kad bi se sědnica prekinula i odgodila bila, tad sam upravo rekao, da kèrštjansko odgojenje, komu slobodu i razširenje želim, ima zadaću poděliti dèržavi dvostruku moć, koju okolnosti naše silovito zahtěvaju, naime: ljubav (odricanje) i počitanje. Velim počitanje, te ujedno tvèrdim, da katolički nauk, koga bi uz slobodu obučavanja medju francezkim narodom razprostirati imali, počitanje ovo upravo pobudjuje i radja, pošto prava vlasti stavlja medju prava božja. Velim dalje: da je ovo počitanje republikanskoj vladi više potrěbito, nego ijednoj drugoj; jer je ova vèrst vladanja većma proměnljive, minuće i — da tako rečemo — ljudske naravi. Upravo ono, što republikansku vladu čini pučkom (popularnom), čini ju i nemoćnom; jer nas uči izkustvo, da čověk onoga, što sam načini, neštuje onako, kako bi ga štovati morao. Sve, što p o č i m a bivati, slabo je, a upravo u republici vlast ostaje u sveudiljnom početku, jer neprestano prelazi iz jedne ruke u drugu. Nu upravo u onaj čas, kada se vlast u rukuh privrěmenih upraviteljah na novo počimlje, kada nemoć svoju najvećma oćětja, kada muževi plemenita sèrca i nježne savěsti njom oděveni uztrepte radi veličine svoje zadaće i radi težine, kom se ljudi današnjega věka upravljaju, — upravo u takav čas prima je se katolički nauk, cèrkva, da ju počitanjem kao posveti. Novoj takovoj vlasti cèrkva govori: *ti si car i mora ti se dati, što te ide.* A narodom, koji u nju věruju, veli: *počitajte ovu novu vlast, te joj se ne samo pokorite, već ju i od sèrca štujte.* To cèrkva čini za sve vlasti, ne samo za one, koje se božjim pravom ozivaju, za naslědne, već i za republikanske, za demokratičke vlasti, kao i za sve ostalo. Što cèrkva u Remešu (Rhemis) činjaše posrěd sve uzmožnosti feudalnoga věka, to isto i danas čini svaki dan na obalah rěkah sěverne Amerike i u svih republikah světa za nove vlasti; uvadja ih naime i věnča svojom svetinjom, koja za sva sèrca i za sve savěsti valja, koje su cèrkvi věrne. Pače ja velim: nije na čitavom světu ine moći, koja bi vlast tako podupirati mogla, niti je na čitavom světu vlasti, koja bi toli čvèrsta i nepobitna, toli sigurna bila za sadašnjost i budućnost svoju: da bi podporu ovu preziruć mogla zametati. Vidite, to čini katolički nauk za javnu vlast!

Što cèrkva čini za svojinu, što vam jur onomadne napomenuh, netrěbam da sada opetujem. Samo jedno ću kao i sam vlastnik, koi inim vlastnikom govori, ovdě očito priměti, jer — po momu mněnju — nismo ovdě radi ine stvari sabrani, nego da si uzajemno istinu bez uztezanja i bez primislih kažemo. Koje je zadaća našega věka? Nije ina, nego ljude, koji sami vlastnici nisu, naučiti, da tudje vlastničtvo počitaju. Nu ja nepoznajem drugoga srědstva, kojim bi se zadaća ota mogla rěšiti, kojim bi se ljudi nevlastnici ganuti mogli, da věruju u vlastničku svojinu, osim da se na to sklone, da věruju u Boga, a to ne u nepoznatoga Boga eklekticisma, ovoga ili onoga sustava (systnme) već u Boga katechisma, u Boga, koi deset zapověđih dade, i silovite grabljivce věkovito kazni. To je jedina upravo pučka věra, koja svojinu uspěšno može štititi. Govornik něki, koga zato rado navodim, što strožie mudruje i misli svoje jasnie izgovara, nego mnogi od njegovih drugovah, reče 11. sèrpnja u financialnom odboru: „vlastnička svojina imati će isti udes sa kèrštjanstvom; kèrštjanstvo se je već iztrošilo, a svojina će se jur iztrošiti.“ I ja věrujem, da kèrštjanstvo u ovoj ili onoj zemlji može propasti. Nu nemojte me krivo razuměti: na světu kèrštjanstva doduše neće nigda nestati, al' u stanovitih dèržavah može propasti, i već jest propalo, jer ima dèržavah, gdě ga je već malo ne posve nestalo, kao n. pr. u maloj Asii i sěvernoj Africi, a i to věrujem, da će jednom i u Francezkoj propasti uslěd zločestoga obučavanja, koje se u domovini našoj děli. Te dalje velim, upravo kao i počitani poklisar, koga malo prie napomenuh, da će u istoj měri, u kojoj kèrštjanstvo u Francezkoj propadalo bude, propadati i svojina, dà ova će još mnogo bèržje propasti. Vidim ovdě, istinabog puno sèrdacah za obranu svojine oduševljenih, puno mišicah za nje zaštitu oružanih; nu stalno budite uvěreni, — ma se vi svojini klanjali, ili ju ukusu věka priljubljivali, — neće ona tako dugo živiti u sèrcu francezkoga naroda, kao što će živiti ćut bogoštovna (veoma dobro), a i neće se inače izbaviti, osim po razširenju one jednostavne, podpune i pučke věre, koja za tolikih stolětjah biaše temelj dèržavnoga družtva.

Ovdě se medjutim ograditi moram proti onoj pomisli, kojom bi me tko lahko mogao potvoriti, kao da se o tomu radi, da se bogoštovje ovo i věra navěšta samo puku, ubogim, i to na korist bogatih i vlastnikah, te takovo razlikovanje, pače takovu pogèrdu sa svom silom duše moje od sebe odbijam. Nismo mi te nauke našli, nismo mi navěstili puku: da ima drugo bogoštovje za puk, a opet drugo za ljude, koji se do sad izobraženi nazivahu, da drugo bogoštovje trěba za uboge, a drugo za bogatare, drugo za neuke, a opet drugo za učene; takova načela i mněnja su nauku kèrštjanskomu posve suprotivna. Nu tko l' da je theoriu ovu pronašao? Philosophi (vika); jedva je tomu dvadeset godinah, kako se

je ista theoria na Sorbonni*) predavala, a ja sám slušao sam, gdě se ona s jedne stolice philosophičkoga odsěka (facultas) predaje. Tu se je ravno dopuštalo, da kèrštjanstvo puno dobra u sebi imade, i da je za prosti puk od potrebe; nu izbor razumnih ljudih da trěbuje višji nauk, te je ovim načinom i glede iste razumnosti izumljena aristokratia i demokratia. Nu kèrštjanskomu nauku ništa nije tako protivno, kao ovo razlučavanje aristokratie i demokratie umne i duševne. A znate li, tko je ovu nauku najprie iznašao? Hoću vam kazati: nitko drugi, nego Voltaire. (Obćenita dobra volja.) Dà Voltaire, o komu se priča, da je predteča (præcursor) bio jednakosti i bratinstva, on je godine 1765. pisao grofu Argentel-u: „Po mojem mněnju nemože se pokolěnju čověčanskomu učiniti većja usluga, nego da se glupo ljudinstvo od izobraženih i odličnih ljudih za vazda odluči; i nespretno preuzetno zahtěvanje, da imamo misliti kao naš krojač ili kao naša pralja, nesmije se više tèrpiti.“ Tako je Voltaire pisao svomu priatelju (pretèrgnutje i uzbudjenje); nu cèrkva vam upravo protivno od ovoga govori, veli vam: da upravo onako imate misliti i věrovati, kao vaš krojač, kao vaša pralja (opet pretèrgnutje), velim vam, da neima dvovèrstnih dužnostih, niti dvovèrstnih pravah, da neima dvostrukog zakona ćudorednosti za ljude (uzbudjenje).

Dà, cèrkva mèrzi oholo to razlučavanje; bogatomu ona veli: da ima više strastih za obuzdati, a više srědstvah za namiriti ih, nego ima ubogi; učenomu cèrkva u oči veli, da ima više nadute oholosti nego neuki, te da je zato dužan još većma počitati uzdu ćudorednoga zakona, koju mu kèrštjanstvo nalaže. I doista, odkuda dolazi sve ono zlo, koje sam vam dosad opisao, i koje mi svi osětjamo? Upravo odtuda, što puk nikada nije hotio, da ovo razlikovanje prizna: pokle bi si puk socialnu i političku jednakost bio stekao, htiaše — uz posve naravni tečaj stvarih — da si moralnu i duševnu jednakost steče, htiaše i on da bude mudroljuban (philosophicus), kad je puk vidio, da su imućnie i učene vèrste družtva mudroljubi, htiaše i on za se, da bude mudroljubom. Kamo je to vodilo, vidite sada. Po mojemu mněnju su upravo imućnie i izobraženie vèrste (classis) družtva, — a da pravo rečem — mi smo sami najvećma krivi svemu onomu zlu, koje nam danas prěti. Mi smo godine i godine o tomu prianjali, da što naukom, što priměrom puku staru njegovu věru iz sèrca izčupamo, puk je na město ove věre postavio drugu, a u čem ova sastojaše? U tomu, da puk sada vladare svoje hoće da pod odgovor metne za sve patnje i nesgode, koje se od čověčanske naravi nedadu razdružiti. Jesmo mi puno godinah prionuli bili, da božje tolkovanje nevoljah ovoga života, različnosti stališah, děla kao pedepse — od puka udaljimo; a evo sada, dočim je ove naše nauke primio, neće o toj različnosti stališah, o dělu i pedepsi ništa ni da čuje. Mi smo mu pripověđali, da je bezumnost ufati se u budućnost i nagradu svoju za věčnoga života očikati; a posledak od toga biaše, da sada blaženstvo na zemlji zahteva. Pazite dobro: hoće da bude blažen, a na naš račun; město ufanja u nebo, koje mu otesmo, zahtěva on evo jedan dio našega imetka i to najmastnii dio (žestoko mèrmljanje), te tako moramo, da naše nevěrstvo namirujemo. (Opet vika.) Kako dakle, još jedanput, kako da se pogibel ova ukloni, bolest ova izlěči?

Ako ustupite i oprdělite město slobodi dobra uz slobodu opačine, koja je evo tako rekuć neograničena medju nami; ako staromu nauku, kèrštjanskoj věri dopustite, da utěšno i silno opet zavlada dušama i umovom; ako ju pozovete, da za budućnost velike ove dèržave ono bude, što biaše za prošastnost; pamtite medjutim dobro: bez da prošastnost ovu slěpo i mechanično naslěduje, bez da se i najmanje u političke uredbe měša, hoćemo samo, da od nje za družtvenu budućnost dèržave onaj život dobiemo, kojim je ona nadahnula prošastnost. Nečudim se tomu, što někoji novotari, koji systemu kakvu imaju, ili barem misle, da imaju, te nam ju predlažu, ili će ju istom predložiti, da takovi ljudi staru systemu i stari duh osudjuju. Ali se veoma čudim tomu, što ljudi, koji novotare i sve novie systeme osměhavaju, da skeptici i staru systemu gèrde i zametavaju, premda je ona kroz tolika stolětja dèržavno družtvo uzdèržavala, a oni na město nje ništa boljega stvoriti neznadu. Pitam ja ove ljude, kako sada, gdě se Francezka na debelo more demokratie odtisnuti naměrava, kako mogu sada razbiti — ili dopustiti da se razbije onaj kompas, koi dosad čověčanstva i Francezke brodenjem upravljaše? Opet vas moram pozorne učiniti, da negovorim kao mystik ili bogoslovac, već govorim kao politik kao dèržavljanin. Niti consuli Francezke nisu mystičkim ili bogoslovnim jezikom govorili, kada su 27. Germinala godine X. navěštali concordat, već su posve jednostavno rekli: „Priměr stolětjah i um nam zapovědaju, da se k Papi utečemo, za da se razdvojena mněnja sjedine a sèrca opet pomire.“ Čujete, gospodo moja, „priměr stolětjah i um nam zapovědaju!“ Ja ništa drugo nezahtěvam, i velim, da nam priměr stolětjah i um zapovědaju, da se utečemo k bogoštovju, komu je glava Papa, da se različne vèrste naroda opet sprijatelje i sèrca sjedine; pak će ono biti posrědnikom svih naših borbah, a sloboda će mu put prokèrčiti. Zahtěvam od republike, da smělo i slobodno stupi na tu novu stazu, na stazu duševne i ćudoredne slobode, zahtěvam od nje, da ostavi stari onaj put monarchie, na komu je ova propala. Tri su monarchie od početka ovoga stolětja monopol obučavanja i upravljanje duhovah silom si prisvojile, samo da sloboda umovah i sèrdacah nebi uspěla. Pa šta im je to prisvojenje prudilo? Carstvo biaše tim nasiljem napunjeno, pa je carstvo propalo, bez da bi ikoga imperialistom načinilo bilo. Restauratia činjaše od javnoga obučavanja, što joj se je švidilo, pa je propala, bez da bi dèržavu bila pvetvorila u legitimističku. Sèrpanjska revolucia upravljaše osamnaest godinah javnim obučavanjem, pa je i ona propala, bez da bi joj za rukom bilo pošlo, načiniti dèržavu dynastičkom.

Neka se republika ugleda u ova tri priměra, pa neka za se i za slobodu čini ono, što pomenute monarchie ili nerazuměše, ili učiniti nehtěše; neučini li toga, a ona će svejedno propasti, kao što rečene monarchie propadoše, ili će u najboljem slučaju po javnom obučavanju upravo toliko republikanacah odgojiti, koliko su one tri monarchie odgojile kraljevacah (royalistah). Ako li na novu stazu stupi, ako razbije verige, kojima duševna moralna sloboda jur od nědga sapeta biaše, ako dopusti, da ota sloboda sgode francezkoga naroda od sada upravlja: a ona će si proti povratku monarchie doista nedobitni bedem sagraditi: harnost naime svih pobožnih sèrdacah dèržave i naprědak javne krěposti, To će joj biti bedem proti povratku monarchie; a ja za nju čvèršćjega i stalniega nepoznajem. Nu još će osim toga zadovoljiti duhu naroda. Francezki narod istinabog danas, kao ni godine 1830. neće ni da čuje, da bi se duhovničtvo ili kojagod bogoštovna stranka měšala u poslove vladanja i dèržave.

*) Parižko sveučilište.

Nu isto sam tako stalno uvěren, da upliv bogoštovja u obitelj, u posebnu i javnu ćudorednost, u dèržavno družtvo od sebe neodbija. Za poslědnjih osamnaest godinah odrěšena je cèrkva od svega občenja s vladajućimi porodicami i zemaljskimi vlastmi, i narod cèrkvu istinabog dostojno nepoznaje, neslušа je i nije joj pokoran radi zla odgojenja, koje primi; al ju naravnim nagonom ljubi, pouzdaje se u nju i ćuti, da mu je ona priateljica i posrědnica, koja korist njegovu zastupa i nad dobrom njegovim bdije. Za to dokazati nije ino od potrěbe, nego da navedem dogadjaje, koji se od revolucie veljače měseca u Parizu slučiše. U srěd svih bojevah i smutnjah nijedan udarac, dà niti jedna prětnja nebiaše cèrkvi naměnjena. Nu — jest ju ipak jedan udarac pogodio, a vi jur znate, koi! věkovite uspomene dostojan udarac, koi nadbiskupa od Pariza sgodi, i privede ga do one svete „junačke smèrti!“ Dopustite, da s ovom misli dokončam.

Poznani su vam dokazi ljubavi, počitanja i udivljenja, koji pokojniku u dio padoše. Vi znate, da mu pogreb biaše provod slavodobitni. Nu koji razlozi, koja čuvstva uzpirišе u sèrcu dèržave i francezkoga naroda ovo izobilje od ljubavi? Je li sama sèrčenost nadbiskupa? Nu sèrčenosti za žalostnih onih danah svuda i na sve strane dosta biaše. Il' je možebiti sama ljubav njegova toliko mu sućutjenje nabavila? On je doduše ljubav svoju mnogovèrstno dokazao, i umro je kao mučenik ljubavi; al' su i mnogi drugi pokazali ljubav, koja — ako i ne ravna — ipak slična biaše njegovoj. Nisu li i drugi onako umèrli, kao i nadbiskup, i dočim bi od zèrnja buntovnikah padali, nebiaše li jim poslědnja molitva — molitva za one, koji smèrtonosnu cěv na njih opališe? Jest — i generali i vojnici istom ljubavju biahu oduševljeni, kojom i nadbiskup. Što je dakle toli duboko, toli izvanredno sućutjenje (Sympathia) prama nadbiskupu pobudilo u sèrcu naroda? Nije ino, — nego vèrhunaravna moć nauka, istine, světla od ozgor, — věre, koja se u njemu na toli sjajni način ukaza. Tu věru, tu moć od ozgor podajte jur narodu, il' mu ju — da bolje rečem — povratite, povratite mu ju jedino po slobodi. Jer poslědnja moja rěč biti će, kao što je i pèrva, vapaj za slobodom, i protestovanje proti svakoj povlastici i proti nasilju. Primite dakle otu věru, i vratite ju francezkomu narodu, pa će ista moć, koja nadbiskupu toli veličanstvenu smèrt pripravi, pripraviti i vami, francezkoj republici, dèržavnomu družtvu novi život, oslonjen na trostruki temelj dužnosti, prava i žèrtve. (Pohvala i dugotrajno utištenje.)

Svetjenik i sveto pismo.

„Da mihi intellectum, et scrutabor legem tuam.“
Psal. 118.

1. Premda stari poganski mudroljubi umiljnu samo sěnu věkovite istine, a nipošto samu jasnu istinu učenikom svojim pokazati znadiahu: ipak su im ovi neizmèrnom ljubavju i počitanjem bili privèrženi; s uzhitjenjem kliknu něgda pěsnik rimskoj mladeži: „Vos exemplaria græca nocturna versate manu, versate diurna“ (gèrčke knjige dan i noć prevratjajte): premda se iz njih samo lěp način pisanja i izvanjsku ugladjenost naučiti mogaše; a kolikom se pohlepom i sada dan i noć čitaju knjige, koje ništa nesadèržavaju, do lěpih sanjah i bajkah, knjige — koje samo neizvěstno znanje pružaju o tudjih i minućih stvarih toga světa? S kojom ćeš dakle ti svetom ljubavju, s kojim uzhitjenjem, s kojom pohlepom odsele hèrliti, da čitaš onu knjigu, koju svetim pismom — slovom božjim — pismom božanskim — knjigom knjigah ozivamo — ti, božji svetjeniče!

Veličanstveno tvoje zvanje, uslěd koga neizmèrnu dobrotu, svetost, istinu i krasotu pripověd ati imaš; uslěd koga imaš biti světlost světa, — i na město samoga Isukèrsta biti blagověstnik věkovite istine i spasenja — ovo tvoje zvanje nalaže ti sladku, a ujedno i preважnu onu dužnost, da glas božji, izgovore věkovite istine slušaš, da čitaš list svemogućega Boga, to jest: sveto pismo. A i osětjajuć u sèrcu važnu ovu dužnost svaki dan molitvu svoju toli krasno počimlješ: „*Domine labia mea aperies, et os meum annuntiabit laudem tuam.*“ (Gospodine otvori ustne moje, i usta moja navěštati će hvalu tvoju.) Dà, kada živo slovo ugrije sèrce, pamet prosvěti, i s ustah tvojih poteče, onda si Bogu svomu na slavu, onda navěštuješ hvalu Višnjega i to ne samo u bogoljubnoj, samotnoj molitvi, već i javno pred pukom tvojim, pred světom; dà! kada cèrpljena iz svetoga pisma moć slova božjega otvori ustne tvoje, onda i ti govoriš kao onaj, koi vlast ima, naučati, onda je slovo tvoje oběstrani mač, koi i kamena sèrca probija; onda naučaš dětinski strah božji, s koga biva, da se čověk zbilja svèrhu svega boji uvrěditi gospodina svega stvorenja, te da njega svèrhu svega ljubi; onda naučaš bezkonačno milosèrdje věčnoga sina božjega, s koga biva, da njega s neizměrnom ljubavju primamo, da samo božansku istinu i milost njegovu u sèrcu nosimo i božanski život njegov našim životom izrazimo; onda naučaš ljubav duha svetoga, s koje svět osětja, kô li je sladak gospodin, i počima motriti veličanstvo nebeskih, a ništetnost zemaljskih stvarih, s koje cvatu u světu plodovi duha svetoga: ljubav, radost, mir.... i sve ostale krasne krěposti, a navlastito ona, što je većja od sviuh, ljubav, koja je jačja od smèrti iste!

2. A kada i kolikoput si toli srětan, svetjeniče božji! da slovo gospodnje slušaš i rěči višnjega iz svetih pisamah razabireš? Dàli tolikoput, koliko skupac u dragu si blagajnu zaviruje, te zlato svoje i srebro prebraja i blaga svoga pogledom se nasladjiva?... nu sveto pismo je nebeska blagajna, u njoj je preobilno bogatstvo bezkonačne mudrosti, dakle je neizměrno dragocěnia od svih blagajnicah ovoga světa! Ili ćeš tolikoput okusiti slast slova božjega, koliko bogata proždèrljivost svoje spreme od jělah pohadja?... nu rěči iz ustah božjih daleko su sladje od svih slastih toga světa, one su nebeski manna — „*eloquia dulcia super mel et favum!*“ Ili tolikoput, koliko lahkoumna ljubopitnost ulice projde, zabavna města i kazališta posěti?... nu igrokaz svetoga pisma velelěpnii je od svih zemaljskih igrokazah, dà više je nego igrokaz — božanstvena je istina; a naslov mu je „carstvo božje;“ predstavljaoci su: trojedan Bog, angjeli njegovi i ljudi; pèrvi čin mu počima u lěpom paradisu, a poslědnji dokanča se na dan sudnji, gdě će se sve očitovati, a angjeli će i ljudi jednim glasom uzkliknuti: „*Gospodin je sva dobro učinio;*“ „*pravedni pako ulězti će u věkoviti život;*“ tad će zastor pasti i pokriti sve minuće, a věkovitost odprěti će se u sve věke. — Svaki dan ćeš dakle hèrliti na ovu božanstvenu zabavu, svaki dan najmanje po jednu uru zadovoljiti bogoljubnomu i znanstvenomu nagnutju sèrca tvoga, te ćeš iz ovoga božanstvenog vrěla cèrpiti světlost i ljubav i snagu, da budeš podoban biti od onih, kojim božanski naučitelj reče: „*kao što mene otac posla, tako ja šiljem vas;*“ da nadahnjen duhom božjim, u istomu duhu uzmogneš dělovati i svud naokolo „*obnoviti lice zemlje!*“ — Ako se i nagomilaju poslovi,

ti opet hèrliš k nebeskomu vrělu, i željan si i žedan i osětjaš potrěbu hrane i světla i snage od ozgor; dà što se većma od inih poslovah umoriš, to te većma nuka, da se opet i opet okrěpiš na nebeskomu vrutku; a usuprot nemožeš da postigneš neznanstvo ili bezćutnost onih, koji toli željno tražeć ljudske knjige i ništetne stvari, za znanje knjige věkovitoga Boga i nebrinu se. Jer znanje božjih pisamah daleko nadilazi sve ljudske znanosti; sv. Pavao piše Timotheu (1. Tim. 3, 17.) *„čitavo pismo bogom nadahnjeno je i koristno ..... da muž božji bude izvèrstan i sposoban za svako dobro dělo.“* A nebrojene one krěpke i u sèrce dirajuće izreke svetih otacah cèrkve Isusove o svetjenikovom čitanju svetoga pisma izvèrstni něki razlagaoc svetih knjigah ovako u kratko izrazuje: „zato se posve požèrtvuj tomu čitanju, ono neka ti bude za sve ino čitanje. Dovoljno si izobražen, muž si božji i službenik Isukèrsta, podoban za dobra děla svake vèrsti, podoban osobito da službu svoju vrědno obnašaš: ako si u svetih knjigah dobro obavěšten. Dobro li sveta pisma razumiješ, to ti k savèršenosti u službi tvojoj više ništa nemanjka.“ Da sv. Bernardo i to tvèrdi: „Tko s postojanim promatranjem sveto pismo proštije, to mu je znamen opredělenja za spasenje;“ a to potvèrdjuje izgovorom gospodnjim: *„koi je od Boga, rěči božje sluša.“*

3. Nu kako da svetjenik uredi sveti ovaj posao? Na to važno pitanje odgovara bogoslovje. Ovdě samo několiko rěčih da o tomu primětimo: kako svetjenik ima postupati pri čitanju svetoga pisma. Kada bi se Mojsia gorućemu gèrmu bio približio, opomene ga něki glas: *„izuj postole tvoje; jer je sveto město; na kome stojiš.“* A kada bi puk Israëla na podnožju Sinaja imao glas božji i svete njegove zapovědi slušati: moraše se tri dana pripravljati, čistiti i posvetjivati. Ovako od prilike imao bi i svetjenik, odvaživši se da čita sveto pismo, postole zemaljskoga života izuti i otresti prah zemaljskih brigah, da tim dostojnie pristupi k propovědaonici věčnoga Boga. Něki učenostju i bogoljubstvom odlični, u najnovie doba umro, muž o tomu piše slědeća: „Pazi dobro, da ti nijedan dan neprojde, da nebi ma išto iz božanstvene ove knjige proučio; nu to vazda čini sa strahopočitanjem, odkrivenom glavom i, ako je možno, priklonjenimi koleni. Pomisli, da nečitaš izreke koga uzmožnoga kralja, već izreke samoga Boga, polag kojih se jednom nagrade i kazne věkovite imadu opreděliti. Kada čitavo sveto pismo proučiš, uzmi ga opet na novo s početka čitati; pa ćeš u istinu izkusiti one rěči psalma 118, 103. *„Quam dulcia faucibus meis eloquia tua; super mel ori meo!“* (Kako su sladki ustam mojim izgovori tvoji, nad med su ustama mojim.) I začudit ćeš se samomu sebi, i žaliti vrěme, koje si pogubio čitajuć mnogovèrstnu plěvu, koju věk naš radja, te ćeš s psalmom 118, 85. reći: *„Narraverunt mihi iniqui fabulationes; sed non ut lex tua.“* (Opaki pripovědahu mi bajke; al' nisu kao zakon tvoj.) I sveti Hieronym sve nas svetjenike opominje „da se na zemlji one stvari učimo, kojih korist i u nebu traje. Ostavimo ništetna ništetnim; ono, što je nebesko, znati, duboko shvatiti, naslědovati, u čitavom životu našem izraziti: to je mudrost naša, to je naš razum pred narodi.“ A da bude Hieronym u ovo naše uzkolebano doba živio, bez dvojbe bi još bio pridao: to, — slovo božje siguran je světionik, posadjen na věkovitomu stupu i temelju cèrkve, te samo oni, koji u ovom světlu prebivaju, nekolebaju se od svake nauke amo tamo, kao slaba tèrstina.

Nemogu napokon zamuknuti sèrdačnu onu molbu, da o čitanju i uvaživanju svetoga pisma svaki samoga božjeg duha posluša; često i mnogo on o tomu govori, nu naći ćeš u 118. psalmu najkrasnie izreke o želji, koristi i načinu čitanja svetoga pisma. Tu pěsan (psalmus) čitaj, te opet čitaj, pa ćeš dovèršiv ga to sèrdačnie sa sv. pěsnikom (psalmistom) uzkliknuti: *„Concupivi salutare tuum Domine; et lex tua meditatio mea est! — Vivet anima mea et laudabit te, et judicia tua adjuvabunt me! — Erravi sicut ovis, quæ periit; quaere servum tuum, quia mandata tua non sum oblitus.“* (Zaželio sam spas tvoj gospodine, i zakon tvoj je promatranje moje. Živili će duša moja i hvaliti tebe; i sudi tvoji biti će mi u pomoć. Zabludih kao ovca izgubljena; traži slugu tvoga, jer zapovědi tvoje nisam zaboravio.) Psalm. 118, 174—176.

..r...

Cèrkveni zakon posta.

(U někoi postni dan sědiaše zajedno kod někog povećeg stola više raznih osobah. Jestvine biahu ponudjene postne i mèrsne. Jedni mèrsiahu, a drugi blagovahu postna. — Kad bi ustali od stola, zametne se slědeći razgovor medju gosti:

Protestant reče svom susědu: Vi morate gospodine valjda katolik biti, jer od mèrsnih jestvinah danas nimalo neokusiste?

Katolik. Da kako moj gospodine, ja sam katolički svetjenik, i kao takav dužan sam zakone svoje cèrkve dakle i propisane postove tim točnie dèržati.

Protest. Ali ipak, sada ste na putu; a ja sam mislio, da vas tada zapověd posta vaše cèrkve tako strogo neobvezuje, kada putujete.

Katol. svetjenik. Meni nije to poznato, da bi čověk slobodno mèrsio, dok do volje postnih jestvinah dobiti može. Tko dakle na putu bez nužde potrěbuje meso, dočim na njegovo zahtěvanje i čim drugim mu se poslužiti može, taj samog sebe odvezuje, t. j. on samovoljno prekorači cèrkveni zakon posta.

Něki tèrgovac (směјuć se). Dakle vi izbilja mislite, velečastni gospodine, da čověk bolje čini, kada ribe, ili koju drugu postnu jestvinu naměsto mesa uzme? Što je god prosvětjenih katolikah, ostaviše jur od davna svi ovaj samovoljni zakon; ja sam takodjer katolik, nu na to nikad nepomislih, da bi čověk u petak ili koi drugi postni dan ribe ili rězance jesti morao, za da dobar katolik bude. I tako kako ja mislim, misle i hiljade dobrih katolikah sa mnom jednako, dà gospodine, ja o tome dvojim, da bi i vi tako ozbiljno s otim zakonom mislili, koi samo u samostanih jošte pokrovište svoje nalazi.

Više tèrgovacah (suglaseći radostno). Pravo pobratime, baš si od sèrdca govorio. I mi smo katolici, ali nećemo, da prionemo k mračnjakom, već hoćemo da pripadamo k onim, koji se medj izobražene, prosvětjene katolike broje. Katolici smo mi dušom i tělom, ali da bi čověk morao da bude katolik, u stanovitih danah zdèržavat se od mesa, toga nikad više věrovati nećemo.

Više protestantah (suglaseći). Što takova slušati, to valja; medj takovimi katolici biti, to je već dobro. Dà, gospodo, prosvěta, to neka bude poslovica naša! Na stran sa starimi predsudami, dole sa mračnimi zakoni fratarskimi. Samo onda će biti medju nami bratsko sporazumljenje, samo onda si možemo k obćem bratskom savezu ljubezno ruke pružati.

Katol. svetj. Vrědna gospodo, kako ja vidim, vi ste za meso na toliko oduševljeni, da niti neuměte dobro govoriti o onima, koji poste. Ali, gospodo moja, stvar ota se valjda praznimi phrazami nebude razpraviti dala,

i vrědno je, da se krěpkimi razlozi rěši. Ako post, t. j. zdèržavanje od mesa u stanovite dane, vama tako malo prija, tako ćete valjda i razlogah za to navesti znati jelte gospodo?

Někoi katol. tèrgovac. Dakako, gospodine, samo što su naši razlozi čisto jednostavni, kratki, niti ih daleko tražiti nemoramo. Um naš je, koino nam kaže: da neima nikakove razlike medj jestvinami. Meso ili štogod od melje — to je svejedno — je li ovo ili ono jedem. Nije li tako, gospodo moja?

Prisutni protest. tèrgovci. Zaisto stvar ova je jasna! zašto bi razliku dělali medj jestvinami, kadno ju Bog nepravi.

Někoi protest. duhovnik. Moja gospodo! ja sam opazio, da se je med vami veoma zanimiv govor zametnuo. To sam uvěren, da vam neće biti težko odèržati pobědu nad mojim katoličkim sudrugom; jer što vam već kao světskim um vaš kaže, da naime medju jestvinami neima razlike, to isto se potvèrdjuje i rěčju božjom, gděno kaže: „Što u usta ulazi, nepogani čověka.“ Ako dakle ja meso ili što od těsta jedem, to je svejedno, i tako je katolički zakon cèrkveni, koi u stanovite dane mèrsiti prepověda, samovoljan i u protuslovju sa svetim pismom.

Katol. svetj. Dopustit ćete, vrědna gospodo! da se o ovoj stvari pobližje u razgovor upuštjam sa gospo dinom superintendentom, koi no je kao vaš zavětnik ustao proti cèrkvenom zakonu posta; i tad vidit ćemo, da vaši tako zvani umni razlozi, kao i město, hoja iz svet. pisma navadjate, tvèrda temelja neimaju.

Više gostiuh. Nu, to ćemo ipak željno slušati.

Katol. svetj. Dobro gospodo, vašu ljubopitnost želim odmah namiriti. Ja vam naime mogu kazati, da je ono město sv. pisma, kojim se Luther, glavni nepriatelj posta, tako slavodobitno služaše, i koje se jošte vazda svakom prilikom kao udobni poběđivi štit proti postu upotrěbljava, da je, kažem, ono město za ovu svèrhu sasvim nepristalo, i zaisto za čudo mi se vidi, što vas stid jur neobilazi vazda kod ovog čisto izmlatjenog srědstva utočište tražiti. Baš mi se tako čini, kao da su nepriatelji posta tog mněnja, da mi sv. pisma niti neimamo, i da u njemu nitko čitati nezna, osim nekatolikah, ili onih katolikah, koji u njemu ništa katoličkog nenalaze. Nu ja pitam vas, moja gospodo! da li su grěšili Adam i Eva, kad od prepověđanog sada kušahu? da li sagrěšiše žudie, kad bi svinjsko meso jeli? da li bi pèrvi kèrštjani sagrěšili bili, ako bi bili od kèrvi ugušenih živinah trošili? je li grěše požděrljivci i pijanci, kad se prožděrljivosti podaju? — Koi dogadjaje sv. pisma věruje, i koi jošte koju iskricu ćudorednosti u sebi nosi, on će zaisto kazati: Da grěše. Ali za volju božju, kako je to moguće? Što kroz usta unidje, ono nepogani čověka. Kuda je dakle unišla ona jabuka? Kuda kèrmetina? Kuda kèrv? Kuda ulazi jelo i pilo? Ne li kroz usta? Dobro. Ako dakle one rěči: „Što u usta ulazi, nepogani čověka,“ tako se razuměvati imadu, kako ih vi uzimljete, da naime čověk negrěši, makar jeo, što mu drago: tad bi se neuměrenost i prožděrljivost iz broja grěhah izbrisati morala, naši praroditelji nebi više grěh imali, isto tako žudije i pèrvi kèrštjani, ako od prepověđanog blagovahu; jer jelo i pilo kroz usta ulazi, što pako polag vaših priljubljenih razlogah grěh biti nemože. Samo je škoda, što oni, koji ove rěči tako tumače, jur onda neživljahu, kad zmija u paradizu naše praroditelje na grěh zapelja; jer oni bi nju bili mnogo bolje podučiti mogli, kako bi bila Adama i Evu zavesti imala. Ona bi bila samo kazati morala: Samo svedj jedite! što kroz usta ulazi, nepogani čověka. Jošte je velika škoda, što ova gospoda 90 godišnjeg Eleazara i Machabæe nagovarati nemogahu, kad biahu siljeni, da svinjsko meso jedu. Oni bi bili samo kazati morali: Jedite samo, time nećete grěšiti. Ta što kroz usta unidje, nepogani čověka. Isto tako mogli bi i svi oni, koji se uredno svaki dan do guta naloču, sladko se těšiti s onim městom sv. pisma: Ta sve to kroz usta ulazi, kako bi to čověka poganiti moglo? Odtuda vidite, gospodo moja, da navedeno město onaj smisao imati nemože, koi mu se nametje. Promotrite gospodo vez i smisao cělog ovog navedenog města, i lahko ćete uviděti, da ondě Isukèrst negovori o jestvinah, koje čověk jede iz nepokornosti proti zakonu, već da on govori o onih jestvinah, koje židovi neumivenima rukama jedjahu. Kod njih bo je bilo zavladalo mněnje, da je svako jelo pogano, koje se neumivenim rukama prijemlje, a tako i čověk, koi neumivenim rukama jede; i zato morahu prie umivati ruke, kako im to i po zakonu biaše zapověđano. Kad bi pako žudije viděli, da učenici Isukèrsta neumivenim rukama jedjahu, predbacivahu to njihovomu učitelju, i pitaše ga: „Zašto učenici tvoji prestupaju običaje starih? neperu bo ruke svoje, kad se hlěbom hrane.“ (Matth. 15, 2.) Kad bi zatim gospodin žudijam progovorio, i nje radi mnogo većih pogrěšakah ukorio, sazove sav puk, i reče: „Nepogani čověka što ulazi u usta; nego što izlazi iz ustah, ono pogani čověka.“ Ovimi rěčmi nekaza Isus ništa drugo, nego: da se ruke prie jela umivati nemoradu; da nepogani čověka jelo, koje neumivenim rukami jede, već da je grěh, koi od sèrdca kroz usta izlazi, koi pogani čověka. Ovaj text dakle nedokazuje nipošto sve, što bi se po njem rado dokazalo; dà, on mnogo više naznačuje sasvim katolički smisao, i je oštar mač, koi svom svojom oštrinom běsni u utrobi onih, koji ovaj text kao orudje proti zakonu posta upotrěbljavaju. Jer kako Isukèrst kaže, da čověka grěsi pogane, koji od sèrdca kao sědala i izvora svake pakosti dolaze, ne pako jela, koja se neumivenim rukama jedu: isto tako kaže i katolička cèrkva, da nepogani čověka baš ono meso, koje u postu jede, već ona nepokornost, koje krivac postaje, kad proti zakonu cèrkve meso jede. Ova nepokornost dakle, koja pogani dušu, je grěh, a ne meso. Praroditelje naše nepogani jabuka, koju jedjahu; nije jabuka Adama, već Adam jabuku poganio, kaže sv. Augustin. Žudije nebi kèrmetina, kao takova, poganila, niti pèrve kèrštjenike ona kèrv, ili ugušeno, već ona nepokornost, koju tad izkazaše, ili bi izkazali bili. Tako isto tat nepostane krivac po onom zlatu ili srebru, koje otme, već radi prestupka proti sedmoj zapověđi božjoj učinjenog; dakle i čověka nepogani meso, koje proti zakonu cèrkve jede, već ga pogani ona neposlušnost, koju ovom prilikom izkažuje. Ako dakle vi, gospodo moja, koji se za dobre katolike smatrate, u postne dane meso jedete, i jošte sebe izpričati hoćete onim sv. pisma textom: Što u usta ulazi, ono nepogani čověka: tako vam baš protivno cèrkva kaže: Vas nepogani ravno meso po sebi, ali ona od vašeg tvèrdokornog sèrdca proizlazeća rěč neposlušnosti i opornosti, ona je, koja vas pogani.

(Time u smetnju stavljena gospoda pogledavahu jedan drugoga; nu za kratko vrěme poprime opet rěč

Superintendent. Ali baš to ja niječem, da bi katolička cèrkva, ili u obće koi mu drago čověk vlast imao razliku činiti medju jestvinami.

Katol. svetjenik. Gospodine superintendente, ja ne-

uvidjam zaisto, kako vi možete cèrkvi katoličkoj zanijekati pravo stvarati zakone posta. Mislim, da se nevaram, da i vi u protestantizmu jošte gdě kad koi post imate, tko je pako ove ustanovio? Bez dvojbe consistorium, ili vlast světska. Imadu li pako ovi veću vlast ili pravo odredjivati poste, nego katolička cèrkva? Znadem ja, kad tko nebi ovaj post obděržavao, tad bi zaisto i falio, tad jur grěsi i u usta ulaze, ali ako se posti jedinò katoličke cèrkve neděrže, onda nije nikakav grěh!? Zaisto čudnovato! nu izim toga, su vaši posti i onako samo jošte sěna, ubogi ostanci, koji u nevoljnoj svojoj vlastitosti baš očito pokazuju, da protestantizam ipak jošte na izliku něšto o postu znati hoće, da barem ime njegovo jošte pozna. Koliko ih pako može jošte biti kod vas, koji kroz godinu jedanput poste? — Ali to nemože drugčie niti biti; jer ako se onako o postu govori, kao što Luther o njemu govoraše, tad čověk mora naravno svu volju k njemu izgubiti. Tako n. p. kaže: „Mi nećemo podnipošto imati one praznověrne papinske postove... papistički postovi su ubitačni jaz, po kojem se je mnogo mladih ljudih skvarilo [1].“ Luther se je dakle i za istu svoju kožu starao radi poslědicah od katoličkog posta. Polag njegovog tvèrdjenja su krivobožci početnici korizmenih postovah [2]). Od Antichrista, t. j. od pape [3]) kaže u svom spisu: „Da je sv. Petar kao ribar prepovědao meso jesti, da on tako svoje ribe dražje prodati može.“ Tako sbori ovaj apostol čistog evangjelja! U svom dnevniku nam na slědeći spasonosni način piše: „Što sam ja ovdě danas činio? Dva sata sam naravsku potrěboću izvèršivao, tri sata jeo, a zatim četiri sata bez posla sprovodio [4]).“ Zděržavanje i svoj post opisuje čisto na kratkom u istom městu tako: „Najedemo se do smèrti, napijemo se do smèrti; jedemo i pijemo do bogčie i do pakla, pa se onda opet izpraznjujemo do smèrti.

(Gosti se na to směju; superintendent pako sèrdit prekine rěč katol. svetjeniku ovimi rěčmi:)

Superint. Ostavite se vi u naprědak takovih svinjariah; Luther je na glasu; ali njegova načela nisu načela protestantičke cèrkve.

Kat. svetjenik. Ipak! ipak! gospodine superintendente, protestantizam ima ona ista načela, koja i Luther, samo što su rěči nježnie i lukavie. Protestantizam tako malo děrži do posta, kao i Luther. A u obće rado se uklanja svemu, što koži ili tělu neugadja. On si je posve priličan put u nebo načinio. On se odmah na sveto pismo pozivlje; ali to samo — ustima, i više ništa.

Superint. Sveto pismo i je jedini pravac naše věre.

Katol. svetj. Ja to neću svestrano sada iztraživati; ali věrujte mi, da glede posta sv. pismo nije pravac protestantičke věre i života; jer sv. pismo nam preporučuje post ondě, gdě o postu svetih govori. Tako postiahu Mojsia [5]) i Elia [6]) četèrdeset danah; tako Daniel [7]) tri tjedna, Judith [8]) svaki dan; tako je Ivan kèrstitelj [9]) veoma strogo postio, i proročica Anna [10]) postivša i moleća služaše Bogu danom i noćju. I sv. apostoli [11]) postiahu, a sv. Pavao apostol takodjer napominja mnogo svoje postjenje [12]). Svi ovi postiahu, jeda li može biti badava, bez svèrhe, bez koristi? Ovo biahu sveti. Možda u protestantizmu nije više postjenja od potrěbe? Ili može biti ima protestantizam bolje srědstvo za izganjati něke zločeste duhove, nego li je ono od istog Isukèrsta preporučeno — post i molitva? Ima možda protestantizam jur samo savèršene svetce, koji samo jošte kožu svući moradu? Ja mislim, da bi vi tamo gore u Bèrlinu, kao Ninivite, stroge postove razpisati morali; jer sigurno nije post, koi tamo mozag pije i život ubija.

Superintend. Protestantizam ima nedvojbenu zaslugu u tome, što je one nadorastke fratarskog posta odstranio i tako zakon posta medj pravedne granice apostolske dobe i prakèršćanstva povratio.

Kat. svetj. Ali za volju božju, gospodine superintendente! uputite me ipak, gděno pokazuje protestantizam, da je pèrvobitnost posta pèrvih kèrštjanah povratio? Jest, ja znadem, da on prima sliku, kao da je pèrvobitnost kèrštjanstva u savèršenoj cělosti povratio; nego od činah pèrvih kèrštjanah, a na poseb od njihovih postovah baš se ništa viděti nemože kod slědbenikah protestantizma. Ili gdě je koi protestant na cělom zemljokrugu, koi bi do sunčanog zahoda postio, kano to pèrvi kèrštjani učiniše? Gdě je koi, koi bi se samo kruhom, solju i něšto sočivom zadovoljio? Gdě je koi, koi bi da pače 70. dan prie uskèrsa postiti počeo, kako mnogi katolički kèrštjani postiahu? Ako pogledam u kolendar protestantički, nenalazim ništa, ili sasvim malo o postu — gdě su dakle ovdě posti pèrvih kèrštjenikah? Pak ako protestantizam toliko dèrži na kèrštjanstvo pèrvih triuh věkovah, zašto dakle prezira izraze sv. otacah, koji poste toli preporučahu?

(Dalje će slěditi.)

Pozdrav katoličkom listu zagrebačkom.

Mili listu! davnjašnja potrěba prouzročila je, da si se i Ti u ova burna vrěmena na krugovidu našeg učenog světa pojavio, ja nemogu drugo, nego tom pojavu sèrčeno se radovati, i iz dubljine duše moje sreću Ti u preduzetju Tvom želiti; jer velika je zadaća Tvoja, a neizměrno slavna nagrada, ako cjel tvoje naměre postigneš, i to baš sada je nastalo vrěme, u komu Ti trake božanstvene nauke trěba da čověčanstvu u njedra ulivaš, i tim spasenje ono, za kojim kèrštjanstvo lebdi prineseš, jer Ti imas oružje u ruci ono, koje najsilnii na sèrdca čověčeska upliv imade, Ti nosiš na čelu oklop onaj, koga najveća sila razbiti nije kadra, a kad pomislimo, kakva živimo vrěmena, kakva li nam pogibelj prěti, lahko ćemo uviditi od kakve nam je važnosti moćna obrana Tvoja! — dakle mili listu dějstvuj na dušu čověčesku i uputjuj na putu pravde, rukovodi čověčanstvo k istini, da uvidi najprije, koji je pravi osnov ovog světa, da se obsvědoči, da je ljubav bratska najveće blago i jedino jamstvo budućnosti naše, uvěri takodjer ljudstvo, da nesastoji spasenje ovog světa u pretěranosti, nego u pravdi i priměrnom miru, jer samo pod tima uslovjama može procvětati duh novieg vrěmena! — Naprědku tvomu svaka će se pravdoljubiva duša veseliti, a čověkoljubi će Te krěpko podpomagati. *Jedan světski bogoljub u Beču.*

Pitanja vrěmena.

1. Je li župniku katoličkom dopušteno, kapelanu **novotaru** *) dozvoliti, da u župi duhovne poslove obavlja?

[1]) Tischreden. Frankfurt 1593. S. 272 im 33. Kap. [2]) Tom. 7. Jen. 137. [3]) Tischreden. S. 239. 27. Kap. [4]) Tischreden. S. 45 in 3. Kap. von der Schöpfung. [5]) Ex. 34. [6]) III. König 19. [7]) Dan. 10. [8]) Judith. 8. 6. [9]) Matth. 3. [10]) Luc. 2. [11]) Děl. Apost. 13. [12]) II. Korint. 11. 27.

*) Štovani naš dopisnik ovim imenom neoziva uměreno, zakonito i razborito naprdujuće svetjenike, već upravo **rovare** (Wühler).
Uredničtvo.

2. Je li župnik katolički dužan, kapelanu *novotaru* dati sobu, dvorbu, hranu i platju. Može li itko župnika pravedno silovati, da u kući svojoj dèrži pomoćnika, koi je *novotar?*

3. Što bi od onog župnika dèržali, koi duhovnog pomoćnika — bèsnog *novotara* i *klubbistu* u kući katoličkih župljanah ne samo dèrži, već mu još dopušta, da u parokianskoj kući protucèrkvene sastanke dèrži? Je li takovi župnik još katolik? Nije li morebiti „*vèru zatajio, te je gorji od nevèrnika?*“ Ima li takovi parok pravo, da u katoličkoj parokii parokuje?

Nebi li se duša našla, koja bi na ova pitanja razgovetno, onako, kako se katoliku pristoji, odgovorila?

A uredničtvo lista katoličkog valjda će tim odgovorom městance u listu svome ustupiti *).

Jedan župnik biskupie zagr.

Věsti iz katoličkoga světa.

A Iz biskupie zagrebačke. Dne 14. veljače 1849 sastade se nas pet u službenom susědstvu živućih župnikah, da medju se družtvo (in regiuncula) sklopimo; što i učinismo. Družtva našega ta je sverha, da se tako glede uprave župah naših u obće, kao takodjer glede děljenja svetotajstvah napose u porazumljenje stavimo, nebi li, kako u jednom, tako i u drugom, jednakim — koliko je moguće — načinom postupali. Dočim bi svi nazočni potrěbu takovog družtva, koje bi samo medju obližnjim, u službenom susědstvu i malom predělu živućimi župnici obstojati imalo, lahko dokučili bili: uputismo se u bratinski razgovor i u mnogim porazumivši se, urekosmo rok drugog našega sastanka u srědu pèrve nedělje po uzkèrsu t. g. Poslě kako kruha blagovasmo, s dělom našim zadovoljni u bratinskoj ljubavi razidosmo se puni radosti duhovne. Bože daj! da se ovakova družtva na pastirah i duhovnih ovacah korist duhovnu po biskupii našoj razprostrane. (To je doista tim nuždnie čim bi u naše doba bilo koristnie. Uredn.)

— Kao što smo sa žalostju razumili neugodni onaj slučaj, koga u 5. broju našega lista izvěstitelj naš iz 13. broja novinah dalm. hèrv. slav. o Medjumurju priobćuje: tako se obradovasmo, kad nam politički ovdašnji listovi donesoše opravdanje potvorenih u dopisu onome častnikah, gdě ovi pogèrdna ona potvaranja muževno od sebe odbijaju. A tomu smo se i sami nadali, u koliko nam je osobnost pomenutih častnikah, osobito pako g. Franje Žigrovića lično poznata. (Uredničtvo.)

— Iz Zagreba 1. veljače. Juraj Karlo Bente košarač rodom iz vojvodovine Braunschweigske, augsburžkoevangeličkoga věroizpověđanja stupio je u krilo katoličke cèrkve. Pošto bi se duhovno poglavarstvo o iskrenosti njegove naměre, kao i o tomu obsvědočilo bilo, da spomenuti convertita katoličku istinu dovoljno poznaje: bi prestup njegov jučer, t. j. 31. sěčnja svečano dovèršen. Naime pod svetom missom položi on izpověđanje katoličke věre u ruke prečastnoga g. Pavla Šipraka stolne cèrkve zagrebačke kanonika i iste cèrkve župnika, u cèrkvi svete Marie na kaptolu**).

Sabor bavarski otvorio je 23. sěčnja sam kralj prestolnim govorom, u kome na svèršetku ovako čitamo: „Neka Svemogući zaštitujuću ruku i nadalje svèrhu nas pruža, neka učini, da kralj i narod spoznadu volju Njegovu i put koi sam vodi k stalnomu spasenju i blagoslovu.“ Članovi lěvice u saboru grizli su se za jezik slušajući, gdě kralj javno izpověda: da bez božjega blagoslova neima dobra neima spasenja.

— Prognani biskup od Geneve i Lausanne Stěpan Marilley nahodi se na granici Francezke, gdě ga mnogi od njegova duhovnoga stada posětjuju. I to se švajcarskim slobodnikom odviše vidi, te sad rade o tomu, da biskupa i odonud uklone.

— Car turski izdao je naredbu, uslěd koje od sada i kèrštjani mogu visoka dèržavna dostojanstva i časti — pašah i vezirah — obnašati.

— Iz Bonna 8. sěčnja. Dočim mladje duhovničtvo najboljim duhom cèrkvenim nadahnjeno iskreno i revno nastoji za stvar božju: pružaju nam i mladi bogoslovci, osobito pako convictoriste najbolje nade za budućnost cèrkve; medju njimi vlada takovo dèržanje i žedja znanostih, kako se rědko medju kandidatih bogoslovja nalazi. S něke strane ljudi doduše još uvěk nastoje, da stvari dadu onaj pravac, u komu nebi sve zavisilo od „glupoga věrovanja,“ već bi „i um něku važnost i valjanost stekao;“ u istih propovědih mogu se takova nastojanja kad i kad opaziti; nu je prošlo vrěme, gdě stanovita samo jedna stranka svu znanost kao u najmu dèržaše, a sve učene, koi iz njezine škole nebiahu, usudjivaše se za „neuke,“ — i kako svi oni krasni priděvci (epitheta) glase, — prozivati. Slavni naši professori bogoslovja jur odavna radi svoje učenosti i iskrenoga katoličkog duha poznati, mlade bogoslovce neostavljaju hladne, već ih nadahnjuju pomnostju za nauke tako, kao i za strah božji.

(Katholik.)

Proměne u biskupii zagrebačkoj.

Ivan Starešinić dosadašnji župnik u Bogičevcih preměšten je kao takav u Bebrinu.

Josip Doželinčić bivši upravitelj župe u Bukevju naimenovan je ondašnjim župnikom.

Vatroslav Križanić upravitelj župe u Carovdaru postao je ondašnjim župnikom.

Jakov Kolarić kapelan pod Belom preměšten je kao takav u Nedělišće.

Preuzv. g. biskup zagrebački pověrio je ravniteljstvo zavoda milosèrdnih sestarah prečastnomu g. Stěpanu Ledinskomu stolne cèrkve zagr. kanoniku. Dao Bog obilje svoga blagoslova dělovanju njegovomu na učvèrštenje zavoda, na korist čověčanstva!

Dalji prinesci za stradavšu bratju Sèrblje.

Dosad sabrano	233	for.	40 kr.
G. Josip Juratović, st. cèr. zag. preb.	2	„	— „
G. Juraj Molnar, bisk. zagr. knjižničar	2	„	— „
Ukupno	237	for.	40 kr.

*) Samo da je odgovor pravo katolički, hoćemo dà kako. *Ured.*

**) Ujludno molimo štovane naše čitatelje, da nam slične slučaje vazda javititi izvole. A veoma bi nam drago bilo, da nam i lěpe one i u sèrce dirajuće obrede, što su u takovih sgodah navadne, malo obširnie opišu.

Stěpan Moyses, upravitelj. — *Stěpan Muzler*, urednik.
Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

BROJ 10. — TEČAJ I.

U SUBOTU 10. OŽUJKA 1849.

List ovaj izlazi svaku subotu na cělom arku.

Cěna mu je za domaće 4 — za vanjske 5 for. u sr. na cělu godinu.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvèrt god. kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod duhovnog stola ili kod uredničtva. Predbrojenje prima se sveudilj kroz čitavu godinu.

Katolički list zagrebački.

Opazke na sastavak, koga bezimeni dopisnik novinah dalm. hèrv. slav. pod naslovom „Od Kupe“ u 22. broju istih novinah dne 20. veljače 1849 priobći; od koga onda i „Slavenski Jug“ i „Südslavische Zeitung“ mniahu, da ga s opazkami svojimi u běli svět razaslati moraju.

Pošto smo u 9. broju našega lista očitovanje prečastnoga kaptola zagrebačkoga štovanim čitateljem našim priobćili, kojim se potvora ona duhovničtva okružja pokupskoga razjasnjiva, kao da je isti prečastni kaptol 30. točku „zahtěvanjah narodnih“ i novcem i osobami podupirao: izvèršismo malu samo česticu onoga, što smo poštenju biskupie naše pred ostalim katoličkim světom dužni, pače što smo i istim domorodcem našim dužni, kojim je stanje čitave ote stvari nepoznato; s toga uljudno molimo štovane čitatelje, da nežale na nas radi ove polemike, koju nismo mi potaknuli ili započeli; već se samo onda na nju odlučismo, kad nas zlobna napadanja na biskupa našeg, — a po njemu i na nas sve — na to primoraše. Dajemo dakle ovaj sastavak, cèrpljen iz javnih dokumentah, za razjasniti prie svega čitavo pitanje župnika Pavla Stoósa, koje toliku buku medju někom gospodom naše biskupie porodi, kao da je u njemu zbilja čitava domovina u opasnosti. Dakle za dobro razumiti stanje stvarih prie svega je potrěbito, da se čitavi dogadjaj istinito saznade, jest pako slědeći:

Pokle bi prošle godine 1848. u Parizu, malo kašnje u Beču, a zatim po svoj skoro Europi buna bila buknula: najdoše se i od katoličkog duhovničtva někoji pohlepom novotarenja ili željom slobodniega života zavedeni, koji mniahu, da bi se novostvorene političke idee i na ustav i upravljanje katoličke cèrkve protegnuti mogle; te o tomu što slovom što pismom silno prionuše. Med ostalima izidje na světlo i od Pavla Stoósa župnika pokupskoga i okružja istoga imena za onda podjašprišta knjižica pod naslovom: *„O poboljšanju ćudorednosti svetjenstva.“* Knjižica ova ne samo da je kod najveće strane duhovničtva biskupie veliko nezadovoljstvo probudila: već i kod světovnjakah, koji su věrozakonu i cèrkvi katoličkoj iskreno privèrženi. Glavni pako uzroci toga nezadovoljstva od prilike su slědeći.

U pomenutoj knjižici nasèrtje se, i to žestoko, na prastaru uredbu cělokupne (universalis) katoličke cèrkve latinskoga obreda o bezženstvu svetjenstva (cœlibatus cleri). Svi doduše znamo, da ova uredba o bezženstvu u katoličkoj cèrkvi nije dogma; te da zato svaki o njoj razna mněnja gojiti, pa opet věran katolik ostati može. Nu se od svakoga dobrog katolika, a još većma od svetjenika pravedno iziskuje, da — ako bi i lošie mněnje o toj uredbi gojio — ipak s onom čednostju i počitanjem o njoj govori, koju mu mnogi velevažni razlozi nalažu; naime pako: što je bezženstvo, u savětih evangjelskih ukorenjeno, postanak svoj proteglo do vrěmenah apostolskih, što je priměrom nebrojenih svetih biskupah i inih duhovnikah u svako doba podbočeno, što je bezbrojnimi cèrkve, da i obćih sborovah (concilia œcumenica) zakoni potvèrdjeno, što je napokon cělokupne cèrkve običajem (praxis) kao posvetjeno; pak ako tko misli, da bi se takova uredba u čemugod proměniti imala, to isto bi svojim načinom i od one vlasti morao tražiti, koja jedina ima moć, takove stvari rěšivati, naime od cèrkvene, a osobito od cèrkvenih sborovah (synodah) ili od vidjene glave cèrkve, kanoti od srědotočja katoličke jedinosti. No u knjižici Stoósovoj sve protivno nahodimo; na važnu ovu i štovanu uredbu cèrkve nasèrtje se u njoj nedostojno i nečedno iz samoga sv. pisma, iz koga se citati navode uz pèrkos svim načelam hermeneutike; nasèrtje se na nju iz dogodovštine s dokazi, koji skoro podpuno neznanstvo iste dogodovštine pokazuju; nasèrtje se napokon onim načinom, koji poštenju čitavoga duhovničkog stališa očevidnu krivicu čini, i ružno ga pogèrdjuje. — Nu pomenuta knjižica Stoósova nije samo zato ukora vrědna; već i s mnogih drugih razlogah, a onoga osobito: što se u njoj mnogo koješta nahodi o zakonodavnoj i disciplinarnoj vlasti, koja se u katoličkoj cèrkvi oslanja na pravo božje: što se niti s počitanjem, niti s dužnom vlasti ovoj pokornostju, niti sa zvanjem duhovničkim, niti s istim načelom katolicizma spojiti nedade. Tko će obilnie da se o istini rěčih oviuh uvěri: neka — ma i povèršno — pročita istu knjižicu, te neka sadèržaj njezin sravni s onim, što se čita u dělcu „Beleuchtung der Schrift: O poboljšanju ćudorednosti svetjenstva.“ —

Izvěstjen o sadèržaju knjižice Stoósove naš biskup, stvar ovu nipošto nemogaše prezirati, a to tim manje, što su mu sveudiljne tužbe dolazile od muževah, iskrenim katoličkim duhom nadahnjenih, te je opazio, da se je najveći dio duhovničtva biskupie vèrlo u sèrcu smutio, nemogući postići: kako duhovnik, izjavivši takova načela može još župničku, a kamo li čast podjašprišta obnašati! Nezadovoljstvo to biaše tako javno i bělodano: da je u consistoriu biskupskom jednodušno mněnje zavladalo:

da se u pokupskom okružju čast podjašprišta drugomu trěznih načelah i katoličkoga duha mužu pověriti imade. Biskup naš, koga je u čitavoj biskupii poznata krotkoća, uslěd koje voli srědstva ljubavi upotrěbiti, nego li strogosti, kada se zlo koje ima izlěčiti, naumi prie svega upotrěbiti put ljubavi; te je iz consistoria děržanog 16. lipnja 1848, pod brojem 1192. pozvao Pavla Stoósa, da izjavi duh. stolu, da li je on i zbilja spisatelj navedene knjižice, koja je — ne bez temelja — toliku pozornost pobudila, i ako je zbilja on toj knjižici spisatelj, koje ponuke i koji ogledi ga na taj korak ganuše. Mniaše bo biskup, da će Stoós, komu sud biskupa svoga i consistoriuma o svojoj knjižici nepoznat biti nemogaše, pozivom otim pozornii postati, pogrěšku i bludnju svoju uviděti, te za nju oproštenje zamoliti, i sve ono učiniti, što bi za popravak učinjene smutnje (scandalum) od potrěbe bilo*). Al' spisatelj knjižice odgovori u stihovih**) (versus), koji ni znamenja nesaděržavahu od pripoznanja bludnje i proměne mněnja svoga na bolje. Biskup još ni sada nehtěde upotrěbiti strožia srědstva, već je nastojao spisatelja, kod sebe nazočna, uputiti na bolje, světovavši ga: da javno izpovědi, *da u onoj knjižici svojoj ništa nije hotio reći niti činiti, što bi vlasti cěrkvenoj i jurisdiktii ili duhu katoličkomu protivno bilo; već da jest - i želi ostati pokoran sin cěrkve; a od onih, koji su knjižicom njegovom smutjeni, da pita oproštenje.* A ujedno napomenu mu biskup: da je to isto učinio veliki onaj nadbiskup Fenelon, pošto bi bio razumio, da je apostolska stolica knjigu njegovu o quietismu odsudila. A stvar ova ne samo da mu nije bila na sramotu, pače mu je stekla neuměrlu slavu. Zašto ni župnika Stoósa poštenju sigurno da neće nauditi, ako zakonitomu svomu cěrkvenom poglavarstvu dostojnu pokornost — od koje dobro znade, da više vrědi nego žěrtve — u svemu izkaže, što na obćinsku disciplinu cěrkve, na upravljanje i vlast duhovnu spada. Napokon mu biskup izjavi, da — ako otčinski ovaj poziv spisatelj pomenute knjižice neće slěditi: — to će ga biskup, ma i prinudjen, polag dužnosti i oblasti svoje od časti podjašprišta ukloniti. Jer podjašprišti su naměstnici jašprištah, a ove tridentinski sbor imenuje oči biskupove, da im je dakle čestica upravljanja biskupie pověrena; te s toga samo oni mogu biti podjašprišti, koji podpuno pověrenje biskupa imadu, koji to jest s njime savěršeno obće (communicant) i u načelih se slažu. — Budući da Pavao Stoós i kroz dulje vrěme u tom ogledu ništa nije učinio: biskup dakako nemogaše ino učiniti, nego za čast podjašprišta odabrati takovoga muža, od koga se nadaše, da će očekivanju njegovomu bolje odgovoriti.

Iz ovoga tečaja stvari, kako se je sbila, svaki će nepristrani moći razsuditi: da li se biskup prenagljenjem u tom poslu, ili samovoljom, ili preteranom strogostju potvoriti može; a osobito onda, ako se na um uzme, da niti glede osobe, niti glede izvěršivanja svetjeničke ili župničke časti proti pomenutomu — doista puno pogrěšivšemu — duhovniku ništa strožiega nije odredjeno, premda bi se to po strogosti svetih uredbah (SS. Canonum) bilo učiniti moglo, a rado i moralo. Nu iz istoga jednostavnog opisa stvari i to se bělodano može uviděti: koliko je u onomu bezimenom izvěstju, kao i u repræsentatii župnikah okružja pokupskoga, koju iz shodišta svoga kod župnika u Lasini obděržavanog izdadoše stvarih, koje se s istinom niposto neslažu. Tako nije istinito, da je biskup naložio Pavlu Stoósu, da ovaj izjavi: da pomenutu knjižicu nije pisao, ili da je ono, što je ondě napisao, iz individualnog svoga uvěrenja pisao; kao da biskup može ikoga, a osobito od podčinjenog si duhovničtva na laž pozvati ili nagovarati.

Krivo je takodjer, da je biskup zloban prama rečenomu župniku, ili da ga progoni. Jer i nemotreć na to, da takav duh u biskupu našemu za ono jedanaest godinah, kako nam biskupuje, nigda nije nitko opazio: najmanje se u tom ogledu potužiti može Pavao Stoós, komu — premda se za pěrvašnjega biskupa Skendera II. nije baš najbolje vladao, — poslě kratkolětne službe u dvoru biskupskomu isti naš biskup Juraj Haulik dade župu najbolju od onih, koje děliti njemu pravo pripada, pa ga još — premda mlada — podjašprištom načini*), nadajući se, da će on — poradi izkustva, koje si kod duh. stola služeći sabra — čast ovu dostojno obnašati i postavljeno u se pověrenje bolje nego koi drugi namiriti. Te s toga smo tvěrdo uvěreni, da bi se tu prie mogla rěč povesti o neharnosti pomenutoga župnika pra-

---

*) Duhovničtvo okružja pokupskoga u repræsentatii, koju je iz Lasinskoga shodišta na biskupa svoga odpravilo, i u pomenutih novinah podpuno priobćilo, piše biskupu svome ovako: „Nemislimo, da bi ikome dělce Stoósovo bilo scandalum; nu da bi i bilo, opozvano je dovoljno, et ad sufficientiam reparatum kroz mnogověrstna oprověrgnutja." Nu gospodo! dajte nam kažite iz ćudorednoga bogoslovja: tko je osobito děržan ad reparandum scandalum; je li onaj, koi ga obara, ili onaj, koi ga čini. Šta bi vi učinili, kad bi vam pokornik smutljivac (scandalosus), komu bi na sv. sudu pokore naložili da učinjenu smutnju popravi, odgovorio: da to nije od potrěbe, jer je župnik smutljivu onu opačinu s propovědaonice dovoljno oprověrgao? A kad se bogogěrdnik, za popraviti učinjenu smutnju, kazni: može li tad itko pametno pomisliti, da je propověd župnika, proti bogogěrdjenju izrečena, netemeljita? O župnici! o kapelani!

**) Ako sastavljenje stihovah i děčinsko s consistoriumom svojim u stihovih dopisivanje, a uza to podobra umnih silah slaboća sačinjaju „intelligentnoga svetjenika:" onda u ime božje nek se bezimeni dopisnik dalm. hěrv. slav. novinah ponosi sa svojim mněnjem, po kome g. Stoósa med „najintelligentnie svetjenike naše biskupie" broji. Ako li su pako za učiniti svetjenika „intelligentnim" potrěbite znanosti i bogoslovne ine: onda nam je veoma žao, što nam ni škola Stoósova, ni život njegov nepruža zato nikakovih dokazah. U ostalom nećemo po tomu da budi mněnju bezimenka o g. Stoósu, budi Stoósovom utěšenju budemo na uštěrb; nu samo rěči sv. Pavla obojici privadjamo na um: *„nevalja više mudrovati nego mudrovati trězno."*

*) A kako je Stoós tu čast obnašao? kako je dano si pověrenje namirio? Dà li po tomu, što je ne tako davno u župnoj kući njegovoj, — njemu na oči, — od kućanah njegovih za čitavu župu i svu obližnju okolicu toli težka smutnja (scandalum) učinjena? Ili po tomu, što je prošle godine proti zakonu o residentii župljane svoje na više tjednovah ostavio, što je — kada bi disciplinu cěrkvenu u svome okružju bio morao čuvati, u Samoboru proti disciplini cělokupne cěrkve rimske podigo se? Može li se taj na veliki uštěrb cěrkvene discipline i na smutnju dobrih duhovnikah i světovnih još nadalje u službi podjašprišta ostaviti? Da Stoós ikoliko ljubavi i harnosti osětja prama sv. majci svojoj cěrkvi, da mu je vlastito spasenje njegovo pravo na sěrcu, jur bi oddavna i sam bio morao odreći se časti, za koju nije sposoban, pa činiti pokoru, a ne sabirati si drugove, da razdore čini!

ma svomu dobročincu i biskupu, nego li o zlobi i gonjenju biskupa prama onomu.

Isto tako je krivo, što se veli: da veći dio duhovničtva biskupie i isti takodjer prečastni kaptol stolne cèrkve ista o bezženstvu mnènja sa spisateljem one knjižice dèli, te da je na podporu toga mnènja i novcem i osobami pritekao. Što se imenito prečastnoga kaptola tiče, znamo svi, što su sve ona zahtèvanja od 30 točkih na putu u Beč doživila, te netrèba ovdè navoditi; a i što je prečastni kaptol u tom poslu odlučio, poznato je štovanim čitateljem našim iz onih, koja smo u poslèdnjem 9. broju lista našega priobćili. A glede ostaloga duhovničtva biskupie jest doduše istina, da ih se je više našlo, koji su upravo tom Stöósovom knjižicom i grèšnim okružja Stubičkoga primèrom zavedeni, te su se proti bezženstvu duhovnikah izjavili; nu takovih je uz obćeniti prevrat mnènjah i razpuštenost i u drugim biskupiama bilo: al' se broj njihov ni iz daleka nemože uzporediti s onimi, koji se i u tom ogledu trèzniih načelah dèrže; takovih pako, koji bi mislili, da kojagod svètovna vlast ili dèržavno zakonodavstvo može dopustiti svetjenikom, u sv. redu postavljenim, da se žene, ili disciplinu cèlokupne cèrkve u obće preinačiti, — takovih se — osim pokupskoga okružja — veoma malo najtí mogaše. Ako su se u pokupskomu okružju, kao što bezimeni dopisnik javlja, našli i sèdoglavci, koji se za to mnènje izraziše: to svaki, koi vèrozakonu i domovini svojoj dobro želi, većma mora oplakivati, nego li odobravati. Doista nezrèla takova načela, sustavu katoličke cèrkve i svoj dogodovštini protivna, nepristoje se ni mladim svetjenikom, ako su iole duhom katoličke cèrkve nadahnjeni, a posve su ružna u s t a r i h. Neka u ostalom nitko nemisli, da se pod imenom duhovničtva okružja pokupskoga ima razumèvati v e l i k i d i o svetjenstva biskupie. Spomenutu bo repræsentatiu osim nèkoliko kapelanah i jednoga upravitelja (administrator) podpisa samo p e t ž u p n i k a h; a to je doista mali samo ulomak od znatnoga onoga broja svetjenikah, koji u područje biskupie zagrebačke spadaju.

Kad bi nadalje i bilo — kao što nije — štogod istine u onomu tvèrdenju našega bezimenka: kao da je biskup Stoósa zato ukorio, što ovaj knjižicu svoju izdade, bez da bi ju prie c e n s u r i podvèrgao: ni tad se još ta stvar nebi smèla onako tumačiti, kao da biskup stari censure zavod želi opet u život povratiti; već bi se onako moralo uzeti: da je svaki svetjenik, kada o stvarih, koje se nauka i discipline cèrkvene tiču, šta pismom u svèt izdati kani, po svetim uredbama cèrkve (SS. canones) a naročito po tridentinskomu sboru u savèsti obvezan o istoj stvari prie sud cèrkvenoga poglavarstva svoga saslušati. A od te dužnosti, koju cèrkva svojim svetjenikom nalaže, nje — kao *takove* — *nikakav svètovni zakon* odrèšiti nemože. — Upravo tako je i ono neistinito, da biskup naš o s u d j u j e slobodu štampe; jer bez dvojbe dobro znade isti naš biskup, da se i ova sloboda pod obćenitim slobode imenom sadèržaje, te je jur višeput, a osobito u korizmenom okružnom pismu, koje onomadne izdade javno izpovèdio: da je sloboda štampe, samo kad je istinita i prava, za pokolènje čovèčansko spasonosna i za cèrkvu koristna; nu što biskup naš ovdè osudjuje, to su zle porabe, koje pod izlikom slobode tiska bivaju, te pozorno čini svoje duhovničtvo na pogibeli, koje odtuda za cèrkvu i vèrozakon proniču; a da takovih zlih porabah i pogibelih na svètu ima, to sám onaj veliki stepen razuzdanosti, koi prie uzetja Beča ondè obstojaše, dovoljno dokazuje. (Dalje slèdi.)

Zadušnice.

Ad Sacerdotes Deus voluit, quæ Ecclesiæ disponenda sunt, pertinere, non ad seculi potestates, quas, si fideles sunt, Ecclesiæ suæ Sacerdotibus voluit esse subjectas. Distinct. 96. can. 6.

Nèkoji najnovii dogadjaji postaviše nas u takove okolnosti, koje nam neobhodnu potrèbu nalažu slèdeća dva važna pitanja rèšiti, pèrvo: *Je li biskup katolički za kojeg cèrkve gèrčko-nesjedinjene člana u cèrkvi katoličkoj svečane zadušnice pravom odrediti može?* drugo: *Je li koja svètska vlast, ma bila ona i kraljevska, biskupu katoličkomu, ili komu drugomu svetjeniku to isto pravom naložiti može?* Ufam se od slavnog uredničtva „katoličkog lista zagrebačkog," da će mi dragovoljno ustupiti koje mèstance u počitanom svom listu za rèšenje ovih dviuh važnih pitanjah, a to tim većma, budući je i zadaća njegova zastupati interess katoličke cèrkve.

Što se pèrvog pitanja tiče: svi, tako katolici kao i gèrčko-nesjedinjeni veoma dobro znadu, dapače kano dogmu za stalno dèrže, da je cèrkva kèrštjanska, kao zavod od Boga Isukèrsta za spasenje dušah utemeljen, od istoga Boga Isukèrsta dobila trojvèrstnu vlast duhovnu, naime: *zakonodavnu*, *sudbenu* i *ukoravajuću*; da je dobila vlastito i posebno (privativno) pravo rèč božju propovèdati, srèdstva spasenja, naime sveta otajstva (sacramenta) dèliti, zavètne pomoći molitvene (suffragia) osobito koje u presv. nekèrvnoj žèrtvi sv. misse bivaju, odrediti, ili takove, kad okolnosti potrèbuju, uztegnuti. Ovo od Boga sebi podèljeno pravo izvèršivala je cèrkva božja vazda od postanka svoga i onda, kad težki progoni najljutje bèsniahu, kad lomače i druge razne pogibelji života cèrkvi prètiahu, a i uživat će ga sve do svèršetka svèta, ako se baš i svidi gospodinu novimi suprotivštinami pohoditi puk svoj. Cèrkva kèrštjanska, da sačuva u čistoći i cèlosti povèreni si najdragocènii zalog vère, upotrèbljavaše vazda svoju vlast proti onim, koji bi sveti ovaj amanet oskvèrnuti il' izopačiti nastojali bili: a kad blažia srèdstva nebi ništa koristila, izključivaše svagda krivovèrce (hæreticos) i razkolnike (schismaticos) iz svog kruga, i uzkratljivaše im blagodat duhovnu, koja iz uzajemnog obćenja proiztiče. Kad bi se pako slèdbenici gèrčkog vèroizpovèdanja na žalost sviuh od ukupnog tèla, i od sveobće glave cèrkvene odcèpili bili, kad bi višeputah pokušano pomirenje i sjedinjenje bez uspèha ostalo, i kad jur cèrkvi katoličkoj za sačuvanje i obranjenje dogmatah glede jedinstva cèrkvenog i glede izašastja duha svetog od otca i sina[1]), nijedno drugo srèd-

[1]) Novi, posve izvanredni bogoslovac pojavi se na vidokrugu katoličkoga bogoslovja u 27. broju novinah dalm. hèrv. slav. bezimeni to jest spisatelj članka „*Filioque.*" Tomu se danas istinabog nimalo nečudimo, dobro znajući, da sloboda obučavanja i tako zvanim *privatnim docentom* dopušta, da jednu ili drugu znanost javno mogu predavati. Nu ista sloboda i to dopušta, da se predavanja njihova opet *javno* mogu u pretres uzeti. Dakle da vidimo, koliko smo za razširenje carstva istine tomu *privatnomu docentu* zahvalnosti dužni! Pèrvo, neistinito je i krivo, što spisatelj pomenutoga članka „*filioque*" veli: „čitamo često u istih katoličkih dogmatikah samo rèči „*zapadna i iztočna cèrkva*" kao dokaz, da se cèrkve ove sučno nerazlikuju;" mi bo dobro znamo, da su *pèrvenstvo rimskoga biskupa* i *izhodjenje duha svetoga a patre filioque bitna* dogmata katoličke cèrkve; a *bitne* (essentialis) ove vèronauke cèrkva gèrčko-nesjedinjena zabacuje;

stvo nebi bilo preostalo, tad izreče cèrkva katolička na sveobćem cèrkvenom saboru onu odluku, kojom slědbenike gèrčko-nesjedinjenog věroizpovědanja od primanja svetih otajstvah (Sacramentorum) i od osnivajućih se na uzajemnom obćenju preporukah i molitvenih pomoćih (Suffragia) izkljući, i njihovo spasenje jedino milosèrdju božanskomu izruči. (Vidi zaključke cèrkvenih sborovah carigradskog 4. lugdunskog 2. i florentinskog.) Zakon dakle sveobći kat. cèrkve jest, da slědbenici gèrčko-nesjedinjenog věroizpovědanja rečenih pomoćih (zagovorah, Suffragiorum) osobito onih, koje se u presv. žèrtvi misse čine, dionici nikako biti nemogu, osim ako se sjedine. Svaki dakle katolički svetjenik, koi bi to učinio, oskvèrnuo bi zakon cělokupne cèrkve. Tkogod načela kanoničkih pravah ma samo povèršno je usisao, lahko će uvidit, da pojedini biskupi zakon cělokupne cèrkve ukinuti nemogu, jer nemože naredbe (canones) ukidati onaj, koi je postavljen, da ih čuva. Odtud se dakle jasno vidi, da katolički biskup, ili privatni svetjenik proti zakonu cělokupne cèrkve za slědbenika gèrčko-nesjedinjenog věroizpovědanja svečane zadušnice odrediti pravo neima, ove bo zavětne (zagovorne) milostinje i molitve (suffragia) iz cèrkvenog obćenja proiztičuće u sebi sadèržavaju; pak koi bi to učinio, ili nebi znao dužnost svoju, ili bi ju samo za pribavit si dopadnost obćinstva izdao. Što da je polag načelah katoličkih nedvojbeno, naročiti zakoni jasno pokazuju, kao cap. 8. de hæreticis, cap. 28. de sentent. excommunicat [2]). Sveti pako Augustin kaže [3]): *„Ovo od otacah predano cělokupna cèrkva obdèržava, da se za one, koji su u obćenju těla i kèrvi* (Isukèrsta) *umèrli, moli, i da se naročito žèrtva za nje prikazana napomene, kada u žèrtvi sv. misse o njih spomen biva."* Slědbenici pako gèrčko-nesjedinjenog věroizpovědanja nisu s *nami* u obćenju těla i kèrvi Isukèrstove. Napokon i Polyanthea Canonum [4]) jasno se ovimi rěčmi služi: *„Missa se nemože reći za* **preminuvše** *krivověrce"* zatim: *„Missa se nemože reći za* **preminuvše** *izobćene, biskupu pako, koi bi to zapovědio netrěba se pokoriti* [5]). Niti se nitko neka neoslanja na priměre protivno činećih, jer niti priměri sačinjaju pravo, niti čověčanske pogrěške sačinjaju pravac našeg dělovanja [6]). A i u onomu se nitko neka nezadèržava, što nam se za sve ljude, da i za iste pogane, da se na pravu věru obrate, moliti nalaže, što cèrkva i u istinu osobito na veliki petak javno čini [7]); jer drugo je prosta molitva, a

---

te s toga da se od katoličke cèrkve *bitno* (sućno?) razlikuje. A povèrh toga ni u nauku o očištjenju (purgatorium) s istom katoličkom cèrkvom posve se neslaže. Ako dakle spisatelj članka *„filioque"* neće da ostane (sit venia verbo) laža: a on neka nam pokaže te „katoličke," — al' samo *katoličke* „dogmatike." No u tom će poslu rado zagreznuti. Krivo govori, da nerečemo laže, kada veli: „da je to liberalni g. biskup Schrott na našem saboru krasno dokazao." Ružno je doista pozivati se na posvetjenog biskupa cèrkve katoličke za obranu lažih; jer je isti presvětli g. biskup, kao što će rado i sám izpověditi, na prošastom našemu saboru rekao: „da nesjedinjeni gèrčke cèrkve slědbenici věruju izhodjenje duha svetoga od otca p o sinu." A to je pritomni *Patriarcha* iste cèrkve (u austr. dèržavah) klimajuć glavom u isti čas zanijekao; te je onda slavni naš *Ban* pitanje ovo prekinuo, jer i zbilja tamo spadalo nije. To li je taj krasni dokaz? Nadalje neznamo iz koje cèrkve nauka uzeo je spisatelj članka *„filioque"* onaj izraz, da je Isukèrst sin Boga *pèrvorodjeni;* (jer ovako se čini, kao da je Bog otac i više sinovah rodio.) Mi ćemo prie istinu pogoditi ako rečemo, da je slavno pokojni *vojvoda Šuplikac* věrovao u Isukèrsta sina božjega *jedinorodnoga.* Pa zato světujemo istoga g. spisatelja, da se — u pèrkos slobodi naučanja — prie sa gèrčko-nesjedinjenom cèrkvom posavětuje, nego se odvaži na razlaganje njezine dogmatike, te da po novinah svašta neklepeće, čim bi obiuh cèrkvah narod lahko pobuniti mogao.

[2]) Spisatelj članka *„filioque"* navedenih *canonah* rado nije nikada čitao: pa opet hvastavo, i po svome običaju, krivo veli: „da jus canonicum zabranjuje samo svetotajstva i blagoslov, a ne molitve." Neka dakle čita can. 28. (de sent. excommunic.) pa će ovako najti „Excommunicato decedenti in excommunicatione, quantumcunque contritus decesserit, non est communicandum ante absolutionem, *nec pro eo orandum,* licet sit quoad Deum absolutus." Jeda li je slavno pokojni vojvoda Šuplikac bio od izobćenja cèrkvenog odrěšen? Mislite li vi gospodine spisatelju članka *„filioque,"* da pred katoličkim narodom možete tvèrditi stvari, kojih niti ste kada čuli, nit ih razumijete?

[3]) S. Augustinus Sermone 32. de verbis apost. ait: Hoc a Patribus traditum universa observat Ecclesia, ut pro eis, qui in corporis et sangvinis communione defuncti sunt, cum ad ipsum sacrificium loco suo commemorantur, oretur, et pro illis quoque offerri commemoretur.

[4]) Titulo „Missæ pro quibus possunt dici, pro quibus non," statuitur: „Missæ dici non possunt pro hæreticis defunctis" item „Missæ dici non possunt pro excommunicatis mortuis. Episcopo autem id præcipienti non est obediendum."

[5]) Buduć je katolička cèrkva, uslěd dobivene od Isukèrsta vlasti tako zakone svoje ustrojila, kako je spisatelj članka *„filioque"* mogao reći: „da se uvěrenje g. biskupa Haulika neosniva na věri, nego na nedostatku kèrštjanske ljubavi, jer onakva stvar nije dělo věre, već dělo ljubavi?" Čin takovi, kao što su zadušnice katoličke, jest čin věre u očištjenje (purgatorium) u zagovorne molitve (suffragia) za mèrtve, u valjanost nekèrvnog posvetilišta, pa onda čin ljubavi i obćenja (communionis). Ako dakle katolički biskup takove zadušnice proti cèrkvenim uredbam neodredi: može li se radi nedostatka ljubavi potvarati? Ta zar ljubav sastoji u vrědjanju i prekèršivanju uredbah (canones) svoje cèrkve? Doista pomenuti spisatelj, dočim g. biskupa Haulika radi nedostatka ljubavi kori, světu javno pokazuje, da u njemu samom nije ljubavi prama osobi istoga g. biskupa, te lažljivu svoju i zlobnu ćud stavlja na ogled.

[6]) To je spisatelju članka *„filioque"* odgovor na onaj prigovor, koga on na priměre iz Praga, Holomuca i Gradca osniva.

[7]) Tako jest! Cèrkva katolička moli i moliti će za razkolnike izobćene, za odmetnike i krivověrce, za krivobožce (pagani) i Turke, *da se obrate;* molila je za pokojnoga, za domovinu velezaslužnoga muža, člana cèrkve gèrčko-nesjedinjene; molila je i moliti će za spisatelja članka „filioque," i za drugove njegove. Al za izobćene razkolnike, krivověrce, odmetnike i krivobožce misse služiti neće, jer ova je znamenje obćenja (communionis). Nu veli spisatelj: „Ta služe se misse i za katolike, koji nisu sve onako věrovali, kao što to katolička cèrkva zapověda." To je doduše istina, samo ako isti u cèrkvenom obćenju umru. Al cèrkva i opakim katolikom, koje zakon naznačuje, to dobročinstvo, a navlastito i cèrkveni pogreb, uzkratjuje. Směšno je napokon, što spisatelj članka „filioque" govori: „Valja znati, da nitko nepotrěbuje, da se za pokojnog Šuplikca onakve zadušnice služe, kao za katolika, to bi sigurno slědbenici iztočne cèrkve najmanje želili, već se ovdě samo potrěbuje, da se za onoga pokojnika cèrkvena svečanost pripravi, kao što ju katolička cèrkva

drugo su zavětne molitvene preporuke, i dobra duhovna, koja se na uzajemnom obćenju (communio) osnivaju.

(Dalje slědi.)

Cèrkveni zakon posta.

(Nadalje i konac.)

Katol. svetjenik. Daklo mislite, moja gospodo, u istinu, da vi takovim načinom cèrkvenom postu zadosta učinite?

Obadva kućna gosta. Nu, kako bi jošte mogli o tomo dvojiti?

Katol. svetjenik. I zaisto, imate dosta uzroka, da nad valjanostju vašeg posta dvojite.

Kanonik. To će vam ipak, moja gospodo, jasno biti, da neznači postiti, kad si čověk, ako baš ne mesom, a to kakovom drugom dragocěnom ili neobičnom jestvinom želudac natèrpa. One razne vèrsti ribah i svakojake postne priprave, koje u postne dane, osobito pako velikog tjedna bivaju, nisu ništa drugo, nego prava pogèrda i porugljivo obilazenje postnog zakona. Simo spadaju i soběti (Mahlzeit) veće i manje gospode, kod kojih se zajedno i meso i ribe nude, da naime někako pokažu, da slušaju zakon posta. Ovakav način postjenja se naročito u postnih patentih vazda prepověda, ali se isto tako naročito uzpèrkos svakoj prepovědi ovaj način postjenja dèrži. Da pako nije ništa drugo nego lukavo izběgavanje posta i ono, kada čověk iz navade malo jede, ili zato, što velikom pitju podan niti nemože da mnogo jede, pak ovo čašom piva ili vina nadoměstjuje, da ovo kažem, takodjer postiti neznači, to mi nije niti potrěbno u ovom prosvětjenom družtvu dokazivati. U obadva ova slučaja neima ni znaka o kakovom nadvladanju samog sebe, ili o kakovom zdèržavanju, dakle nemože biti niti o postu. U ostalom, da je ovaj način postjenja jur i prie u navadi biti morao, znam od tuda, što sv. Augustin jur kaza: „Da se veoma varaju oni, koji se onako od mesa zdèržavaju, da druge jestvine traže, koje se težje pripravе, a uza to i dražje jesu. Jer to neznači postiti, nego razsipnost měnjati.“

Katol. svetjenik. Glede toga mogu vam, gospodo moja, baš jedan priměrni slučaj navesti, iz kojega moći ćete uviděti kako su veoma zaslěpljeni někoji ljudi. Někoja gospoja podala se je pitju rakie na toliko, da je napokon jur posve malo jela, ali tim više pila. Jur se pojavljivahu znaci vodene bolesti. Ona pozove lěčitelja. Ovaj joj odmah kaže, ako se neostavi rakie, da će za sigurno na skoro plěn smèrti postati. Nu to bi sve badava. Ona se pitja neostavi. Bolest postajaše sve žešlja; i tako pozove ona jednom mene. Gospoja ota biaše obće poznata kao dobra katoličanka. Ona se rado razgovaraše o bogoštovnih stvarih. Kad bi k njoj došao, ona me veselo pozdravi i uljudno prime; jer mi biaše sklona, što sam njezinom sinu u školi radi dobra naprědka kadkada koi kip darovao. Ona odmah zametne bogoštovni razgovor, potuži se na bezzakonja i nećudorednost sadašnjeg světa, kako ovaj ništa više do věre nedèrži itd. Ja pogledam tu gospoju; njezino naduto lice, izbuljene oči, otečeno tělo, iztrošene ruke biahu znak neuměrenosti njezine. Nu ona sakrivaše zloću svoju, i govoraše samo o pakosti světa, kao da nitko nebi ni znao, kakovoj strasti je ona podvèržena. Ona mi pokazivaše svoje iztrošene

---

dopušta.“ Nu katolička cèrkva *nedopušta* za mèrtvoga gèrčko-nesjedinjene cèrkve slědbenika *missu* služiti. Kakva bi daklo morala biti ta svečanost, koju spisatelj članka „filioque“ želi? Morebiti bi podvornici stolne cèrkve imali složiti *odar* (castrum doloris). Pa bi se sazvalo duhovničtvo i puk i poglavarstva světovna. Duhovnici bi *bez rochetah* zaokupili svoja města, a světovnjaci svoja. Misse nebi nitko služio, a duhovnici i světovni bi šutili, te bi tako veliki kakav tableau predstavljali? Čudnih doista zadušnicah! kakvih ni katolička cèrkva, ni gèrčko-nesjedinjena nikada nije služila? Nebi li to značilo s katoličkom cèrkvom spèrdnju sbijati? Risum teneatis amici! vi katolici, kao i vi gèrčko-nesjedinjene cèrkve slědbenici, pa uvěk imajte ono na pameti: „hodie mihi, cras tibi!“ Al slušajte, što dalje veli naš bogoslovac: „Nisam nakanio dirnuti u uvěrenje g. biskupa, jer je to stvar svakomu sveta.“ Upravo tako biaše navadan govoriti Kossúth Lajos na poslědnjem saboru ugarskom, al' što je učinio? dà li je to i obdèržavao? — Dalje veli: „Neka se biskup ugleda u primèr sv. Stěpana i Spasitelja našega, koji za nevěrnike i nepriatelje moliahu.“ Radi bismo saznali, odkud spisatelj članka *„filioque“* znade, i kako bi to mogao dokazati, da je biskup zagrebački vojvodu Šuplikca za nevěrnika ili nepriatelja svoga dèržao? A da u naprědak bude znao, svečano mu velimo: da je i biskup zagrebački i duhovničtvo iste biskupie vojvodu Šuplikca kao muža krěpostna i za domovinu velezaslužna vazda počitavalo i ljubilo, da preranu njegovu smèrt gorko oplakuje, te da je pripravno u svaki čas, kakvomgod civilnom demonstratiom to isto světu javno dokazati: nu da od načelah vère i uredbah cèrkve svoje nikomu — a najmanje spisatelju članka *„filioque“* za volju odstupiti neće. — Da slavni ovaj vojvoda u grobu znade, kako ga — ne *toliki* — već *někoji* samo ljudi poslě smèrti po svečanih zadušnicah u katoličku obćinu (communio) silovito urinuti nastoje: rado bi rekao: „Gospode oprosti im, jer neznadu šta čine.“ — A stalno sjedinjenje s cèrkvom gèrčko-nesjedinjenom nitko većma neželi, nego svetjenstvo zagrebačko; te kada ova bitne věronauke (dogmata) cèrkve rimske primi, ova će ju oběručke opet prigèrliti i u krilo svoje uzeti. — Veli nadalje spisatelj članka *„filioque“* da se nepoziva na zdravi razum, jer ovi ljudi do razuma ništa nedèrže.“ Nu mi baš u tomu zdravim se razumom služimo, što volimo uredbe cèrkve naše, zakonitim poglavarstvom sačinjene, slušati, nego kakvegod theologičke proletare, kakav je n. pr. i naš g. spisatelj. Al kad nas — dočim tako *razumno* postupamo — pomenuti spisatelj kori, da do zdravoga razuma ništa nedèržimo: doista neznamo, šta l' da se je s njegovim *razumom* za onaj čas sbilo, kad je pogèrdne te rěči napisao! Skoro da smo ponukani misliti, da je on veliki nepriatelj, ili barem da nije vèrli znanac zdravoga razuma; dočim je mogao pomisliti, da mi do onoga ništa nedèržimo, što nam je najdragocěnie dobri Bog podělio. Spisatelj članka *„filioque“* još — u sèrce nam govoreć — veli: *„Nebi věrovali, da je tolika intolerantia; tolika nekèrštjanska mèržnja moguća u našem prosvětjenom věku.“* Budući je intolerantia tako dvovèrstna kao i tolerantia, naime *věronaučna*, koja se od i n d i f f e r e n t i s m a u ničemu nerazlikuje, i *gradjanska*, a uzkratjene slědbeniku gèrčko-nesjedinjenoga věroizpovědanja zadušnice na *gradjansku* intolerantiu spadati nemogu: to samo onaj nemože pomenuto uzkratjenje zadušnicah s našim věkom spojiti, koi indifferentisam bogoštovni za prosvětu dèrži. A toga pravi katolici nećine. *„A kakvu će osudu izreći potomstvo nad ovim činom?“* Ako potomstvo bude pravedno sudilo: a ono će ovakovu osudu izreći: da su někoji ljudi, dočim bi katolike s razlogah u sebi krivih, a glede biskupa uvrědljivih nukali, da proti uredbam cèrkvenim u katoličkoj cèrkvi dèrže svečane zadušnice za slědbenika gèrčko-nesjedinjene cèrkve, — da su ovi ljudi bili *uzor* od intolerantie naprama katoličkoj cèrkvi. Vale theologe redactionis „novine d. h. sl.“ memorande!

ruke, svoju slabost, bez da bi i najmanje što o svojoj strasti napomenula, ili da bi spoznala, da je od preveli- kog pitja rakie u žalostni taj stališ prispěla. Napomene zatim, da sada imamo korizmeno vrěme, za koje ljudi tako malo se brine, i kako bi ona želila svaki dan križnom putu i drugim pobožnostjam prisustvovati! itd. Ja ju ovdě opaznu učinih, da je za dostojno sprovoditi korizmeno vrěme i jošte něšto više potrěbno, te joj naročito kazah, neka se ona strogo dèrži onog reda u svom životu, kog joj lěčitelj preporuči, što ako učinila nebude, da nesamo vrěmenito, već i věčno poginuti može. Nu ona se počme tužiti, da ona znade, kako někoji světovnjaci zlo o njoj govore, nego da ja sve neka nevěrujem itd. Ja jošte několiko opazkah glede njezinog stanja učinim, te otidjem. Ja sam ju polazio svaki dan; ali kako bi došao, i pred nju stao, tako mi duha od rakie u nos udari. Ona postiaše svaki dan, t. j. malo ili ništa nije jela, ali od flaše joj nebiaše posta. Za 14 danah umre. U zalud biahu sva nagovaranja, ona se nemogaše ostaviti tog otrova. Nut vidite gospodo, kako se čověk lahko sa postom igrati, a uza to sebe najvećma prevariti može. Nadvladanje samog sebe, to je glavna zadaća kod posta; gdě ovog neima, tamo neima ni znaka o postu u onom smislu, u kojem ga cèrkva prepisuje.

Katol. tèrgovac. Dobro, visoko štovani gospodine, sad vas imam. Ako nadvladanje samog sebe, kako vi kažete, kod postjenja je glavna stvar, to bi dosta bilo, da cèrkva kaže: Možeš meso jesti, nego manje kako navadno.

Katol. svetj. Ima zaisto, gospodine moj, i takovih danah, gdě cèrkva i to kaže, nu ipak tako, da se na dan samo jedan put čověk dovoljno nahrani. Koi rado meso jede, mora ovdě jur i malu žèrtvu učiniti. Ovo nadvladanje mora opet većje biti, kad su strožii posti, kad se i meso prepověda, i samo jedanput na dan jesti dopuštja. Najlaglji post pako je po navadnih petkih, kad se samo uživanje mesa prepověda.

Katol. tèrgovac. Ali baš u petak nadvladanje samoga sebe ili kakovo zdèržavanje ni najmanje města neima. Ili može biti znači to zdèržavat se, kad se ja naměsto mesa ribah ili česa drugog dobro najedem? Ja za težje nalazim malo mesa jesti, nego li ni neokusit ga, pak se onda postnimi jestvinami natèrpati.

Katol. svetjenik. To je ipak čudnovato! Kad je laglje sasvim meso ostaviti, pak postna jela blagovati, zašto dakle gospodo nečinite ono, što je laglje? Zašto to i danas neučiniste, kad je tako lahko? Pak kad je tako lahko zdèržat se od mesa, zašto mnogi tako mèrmraju u postu, ako mesa nedobe? Zašto preklinju tako cèrkveni zakon posta? Baš u postu, onda im je najtečnie meso, jer je prepovědano, a ja nikad jošte neopazih, da bi koi i manje jeo, nego drugda, jer mu baš u postu meso najbolje u tek ide. Pak baš zato je i po navadnih petkih zdèržavanje od mesa něko navladanje samoga sebe, ako baš i ne veliko, i dosta zlo, da se mnogi katolici niti ovomu lahkomu zakonu podvèrći neće. Cèrkva prepověda u petak meso jesti i ništa više. Koi ovu zapověd izvèrši, on izpuni zakon, i osim toga pokaže se pokorna, a to je glavna žèrtva — dočim drugi, koi malo mesa jede, svojim načinom posti, nu u glavnoj stvari, naime u poslušnosti, zakonu nezadovolji. Směrna poslušnost zapovědih cèrkvenih, to je pèrva stvar.

Katol. tèrgovac. Dakle vi više cěnite onoga, koi u petak postnih jelah se najede, koliko može, nego li onoga, koi meso jede, ali, jer je petak ipak manje?

Katol. Svetjenik. Svakako.

Više gostiuh. No, to je ipak čudnovato.

Katol. svetj. Nije to baš tako čudnovato, kako vi mislite, moja gospodo. Da je vaše mněnje valjano, tad bi bili Adam i Eva takodjer mogli reći: mi mišljasmo, da bolje činimo, ako od prepověđanog dèrveta samo jednu jabuku kušamo, nego da od svih dèrvetah, od svakog dozvoljenog sada do sitosti se najedemo.

Superintend. Ova prispodoba, gospodine moj, nepriliči simo, jer ovdě je razgovor o jestvini, koju Bog naročito prepovědi, ali prepověd mesa je uredjenje čověčansko.

Katol. svetjenik. Ova vaša opazka nimalo nepreči, mojoj ovdě navedenoj prispodobi. Bog je ravno prepovědao onaj sad u paradisu; ali Bog prepověda i meso u stanovite dane, naime po svojoj zastupnici, po svetoj cèrkvi. Nju moramo slušati, kao i samoga Njega, jer naročito kaže: koi vas sluša, mene sluša. Vi takodjer dobro znadete, da nije sam Bog pèrvim kèrštjanom prepovědao kèrv i ugušeno; pak zato nećete valjda tajiti, da su pèrvi kèrštjani ovaj zakon slušali i obdèržavali Zatim poznato vam je, da Isukèrst nije sve zapovědao, već je mnoga svojoj cèrkvi, kojoj duha svetoga posla, naložio, da ona svu istinu nauča. I tako dužan sam isto tako slušati cèrkvu, kao i Boga. — Ako vam je pako prispodoba o Adamu i Evi, i o jabuci, koju Bog pèrvim roditeljem u Paradizu zabrani, odviš stara i udaljena, a evo vam bližje i novie: Něka mati reče svomu sinu: Sinko! na današnji dan preminu tvoj otac, nećemo dakle danas radi žalostne uspomene meso jesti. Od postnih jestvinah možeš si uzeti polag volje, nu mèrsiti nesměš. Čuvši sin ove rěči od svoje matere, misli si: ali je to luda zapověd od moje starice! zašto nebi ja baš danas meso jeo? Zar nije bolje, da od mesa malo jedem, nego od drugoga mnogo. I kako misli, tako i učini. Je li ćete vi odobriti ovu neposlušnost i samovolju sina? Da li ga nebudete kaštigali radi njegove tvèrdoglavosti? Dakle vidite, moja gospodo, ova mati vam je cèrkva naša, i ona kaže svojoj děci: Danas je petak, dan smèrti mog zaručnika; ovaj dan je za mene dan žalosti; ovaj dan ostavit ćemo se mesa, koje nam je najpovoljnia hrana, i užit ćemo se drugih jestvinah. Ovako kaže cèrkva i u više drugih danah, kao u vrěme pokore, u vrěme priprave za koje važnie čase, ili uspomene znamenitiih dogadjajah. Zar dakle nije tvèrdoglavost, oholost i nepokornost, ako koje děte ovoj cèrkvi kaže: baš zato, što ti kažeš, neću da to činim; ja ću danas meso jesti, jer mi se baš tako dopada. Da li nebude otac ili mati oštro kaznili sina, koi bi se tako nepokorna pokazao? A što čini cèrkva? Ah, ona nemože drugo, nego tužit se i uzdisati nad takom opornostju.

Tèrgovac. Zato ja vazda ostajem kod svoje poslovice: sloboda savěsti! Ostavimo post svakomu na volju. Koi hoće postiti, neka posti, koi neće, neka ostavi.

Katol. svetjenik. Baš radi ovih zadnjih potrěban je zakon posta. Da nije ove zapovědi, mnogi nebi nikada postili; kao i mnogi nebi se spovědali, na nije uskèrsna izpověd zapovědana. Bog neostavi nikada čověku na volju da čini, što mu drago, već mu dade zapovědi. Tako čini i cèrkva; ona nemože opozvati svoje zakone radi prestupnikah. A ovi neka se skèrbe, kako ćedu jednom odgovarati radi svoje nepokornosti.

Katol. tèrgovac. Ali ipak nećete iz toga tako veliko prekèršenje načiniti, ako tko meso jede, na města postnog jela? Ta sve ovo je samo mala i neznatna stvar.

Katol. svetjenik. Mislite? Nu ja dvojim. Onaj komadić jabuke u paradisu biaše u sebi takodjer neznatna stvar, ali gledajte da, gospodine, kolike žalostne poslědice imaše! Tako i jedno prekèršenje postnog zakona nije baš tako veliki grěh; nu ako zločestoća, samovolja, nehajstvo i preziranje cèrkvenog zakona zatim slěde, onda je to bogme dosta veliki grěh.

Drugi katol. tèrgovac. Nemoguće je, da bi čověk u tome na toliko sagrěšio; ta to nije zakon božji, već je zakon ljudski!

Katol. svetjenik. Dobro, ali gdě to stoji, da se može ljudski zakon onako směło pogaziti, ili da proti ljudskim zakonom težko sagrěšiti nije moći? Što biva s onim vojnikom, koi poběgne? Što s podanikom, koi poglavarstvu svomu pokornost, danak ilí što drugo uzkrati? Samo zakon cèrkve, da neima nikakove vlasti; samo ovaj može se polag volje i slobodno prezrěti, potepsti!? Samo ovo da nije nikakav grěh?! Nevarajte se moja gospodo, ova stvar je od veće znamenitosti, nego li bi čověk na pèrvi pogled mislio; drugče nebi ništa značile one rěči Isusa: Koi nesluša cèrkvu, neka bude kao pogan i publikan. A osobito mogu se jošte jednoč kajati oni katolici, koji tvèrde, da su katolici, i priznavaju se za člane ove cèrkve, dočim ipak lahkoumno i směło preziru cèrkveni zakon posta, i može biti u tomu jošte radost imadu. U ostalom oprostite, gospodo, što sam vas tako duboko u taj razgovor upeljao. Za danas bit će vam valjda jur dosta od tih postnih jestvinah.

(Sad se preporuči i otide s kanonikom u svoju sobu.)

Superintend. (za malo časa prama katol. tèrgovcem.) Gospodo katolička! kako vam je ovaj postni soběť u tek išao?

Katol. tèrgovci. Zaisto, ovaj gospodin svetjenik mogo bi nam u postu meso sasvim omraziti. Ja barem (reče jedan izmedju njih) bi se čudno sramio, ako bi morao koi petak vis à vis njemu meso jesti, i kad bi na današnju njegovu prodiku mislio.

Pèrvi kućni gost. I meni je moje obljubljene krape i šćuke veoma kiselom čorbom zalio.

Drugi kućni gost. I meni u moju flašu dosta pelina naměšao, osobito u onoj pripovědki, gdě mi onu pijanku za priměr navede, koja se uz svoj post rakiom ubi.

Katol. tèrgovac (gospod. superintendentu). Ako se nevaram, tako mi se čini, da i vi g. superintendente, bi imali uzrok postiti, i da od utemeljiteljah protestantizma ovaj post svestrano oprovèrgnut nikako nije.

Superintend. (něšto smutjen). Da, da, ali ovaj predmet jošte nije svestrano protresan; evo mi baš na um pada jedan glavni text, ala škoda, što kat. svetjenika više ovdě neima; — zaisto sad bi morao mukom mučati! Ta Isus naročito kaže: „Jedite, što se donese pred vas.“ A š njim se slaže sv. Pavao apostol, kad no piše: „Jedite sve; što se pred vas donese, i nepremišljajte ništa savěsti radi.“ Nut evo, ovdě se naročito zapověda jesti sve, što se predstavi. Oh, samo da su mi ona dva gospodina ovdě, zaisto nebi mi znali ništa odgovoriti.

Gostionik. Ako dozvolite, gospodine superintendente, ću ja pokušati na ovaj text odgovoriti. Ja sam gostionik, i kao takov stojim u někom odnošenju sa textom: Jedite, što se donese pred vas, kao i ovaj text opet je u těsnom odnošenju s mojimi gosti. Ja ću bit tako slobodan, pak ću vas upitati. Hoćete li vi sve jesti, što pred vas postavim? Zločestu čorbu, smèrdljivo meso, plěsnivi kruh itd.?

Superint. Tako mi duše, to ja nebi jeo.

Gostionik. Ali, gospodine, text sv. pisma vama zapověda, kaže bo bez razlike: Jedite, što se pred vas stavi.

Superint. Od ovakovih jestvinah neima tamo govora, to ćete ipak sami uviděti.

Gostionik. To ja jur uvidjam; i ako ne radi savěsti, a to radi vašeg želudca i vaše kese nećete sve jesti, što se pred vas stavi.

Superint. Pak što vi odtuda izvadjate?

Gostionik. Samo to, gosp. superintendente, ako vi polag volje vašeg želudca ovaj text razlagati směte, da to isto može biti slobodno i katolikom u interessu svoje cèrkve učiniti.

(G. superint. muči, gostovi se malo gnjevno nasměju; zatim poprime rěč opet gostionik, izpriča se, preporuči, i udalji se. — Za kratko vrěme otide malo gnjevan i g. superintendent.)

Sada se svi nazočni katol. tèrgovci medju sobom zaufano o ovom predmetu porazgovore, i jer biše obsvědočeni o krivom pèrvašnjem svom mněnju, odlučiše tvèrdo, biti u istinu ono, što jesu, naime katolici; i to tim većma, budući do sada i onako sve iz někog lažljiva straha i srama učiniše,da ih naime za bogomoljce neproglase. — Jedan izmedju njih nehtě pristati na to, nu ostali mu odgovore, ti čini, što ti je volja, nitko te na ništa nesili; ali mi smo posve obsvědočeni, i nećemo proti našem obsvědočenju više raditi. — Tim se ovo družtvo razide, i svaki ode na svoj posao.

O uri molitvenoj.

Katolici! po Kèrstu Bogu bratjo mila, da ste mi zdravi! I ja sam katolik, i to s ponosom velim, joštere dodajuć, da sam katolički duhovnik. Sve, što se vas tiče, bili vi gdě mu drago, meni je zanimivo, ako se radujete, i ja se radujem, ako l' tugujete, evo i ja tugujem s vami. Uvěren, da i vi po isti način mislite i ćutite, nemogu da vam neočitujem veliko veselje, koje svaki dan u večernom sastanku uživam. Da kako to se vami objaviti mora; ja bo, što se mene tiče, svečano se odričem onog veselja, koje bi mi se s tom pogodbom pružalo, da ga ni s kime nedělim.

Pitate me, kakav je to u ovo sveto korizmeno vrěme sastanak, koi mi tako mnogo poradja veselja? Na pitanje oto taki ću vam odgovoriti, a vi sudite, da li je temeljno i razumno moje veselje.

Svaki dan, odkad nam korizma nastade, po zahodu sunca šiljem ja obćini katoličkoj po glasu velikog milozvučnog zvona otčinski pozdrav i ovako pozivljem veliko i malo, staro i mlado u cèrkvu na sastanak, komu je ime: ura molitvena.

Poslě zvonjenja čekam četvèrt ure, dok se pravověrni sakupe. S tim se i mračak uhvati. Sumračna cèrkva štedno se razsvětla svatko město svoje zauzima, a župnik poklekne u klecalu pred zvonikom, da kod neuztèrpljive mladeži pozornost probudi, i u taj čas izilazi iz sakristie kapelan, roketom i štolom zaoděven, a na glavi mu je kvadrat. (Čujte! — prava i živa slika Jezuite! —) ali ga se neboje nevina děca. Kao što su pilići okolo kvočke, tako su i děca sakupljena okol tog Jezuite. —

Kapelan u pèrvo klecalo, pred kojim na visokih svěćnjacih dvě voštene svěće gore, došavši, baci se na koljěna, i s njime svi nazočni. — Časom molimo se Bogu, te razmišljavamo na tihom dělo, koje Bogu na slavu, a sebi na spasenje izvèršiti naumismo.

Na to se kapelan svečanim glasom prekèrsti, te počme moliti izměnce s pukom litanie lauretanske sa svimi molitvami onako, kao što je u nedèlju i u dan svečani kod večernje navadno. — Po svèršetku prepisanih molitvah veli kapelan: „Da Bog cèrkvu svoju svetu vladati, sačuvati, i iz rukuh progoniteljah izbaviti, milostivo dostoji se," — ili: „da nepriatelje cèrkve svete poniziti," — ili: „da vladaocem i poglavicam kèrštjanskim mir i pravo sjedinjenje darovati, — ili: „da svemu puku kèrštjanskomu mir i jedinstvo darovati," — ili: „da vladaoca apostolskoga, rimskog Papu, Pia devetoga iz prognanstva izbaviti i na kormilo dèržave rimske povratiti dostoji se." na tu rekoh svèrhu molit ćemo 5 otčenašah i 5 zdravih Mariah.

Zetim veli kapelan: „Sada ćemo gospu pozdraviti: Angjeo gospodnji navěsti Marii i t. d. moli kapelan na glas s pukom, a zvonar zvoni na pozdravljenje; — po dovèršenoj običnoj molitvi izmoli, da kako s pukom — otče naš i zdravu Mariu, rekav napokon: „I duše sviuh věrnih pokojnih po milosèrdju božjemu da počivaju u miru. Amen!"

Sada zapěvaju děca svojim u sèrce dirajućim glasom:

Staše plačuć tužna mati
Polag križa, kada pati
Sin na križu viseći.
Odpěv. Od bolesti majko sveta!
Rane sinka tvog propeta
Nek nam budu u sèrcu!

Prelěpu pěsmu ovu kada, jednom danas, a drugom stranom drugi put, izpěvamo, svi se bacimo na kolěna, kajajući se za učinjene grěhe svoje. Tiho ovo razmišljavanje traje tako dugo, što bi svèršeno pokajanje dvaput izmoliti mogao. Zatim ustavši, dělimo se od Isusa, koi u presvetom oltarskom sakramentu božanstvom i čověčanstvom svojim pribiva, i učinivši njemu duboki naklon, vratjamo se puni duhovnog veselja, svaki kući svojoj.

Tako danas, a sutradan molimo u našem sastanku patrice (rosarium). Kapelan je predmolitelj. Zatim moli se molitva za „sve kèrštjanstvo." Poslě toga 5 otčenašah i 5 zdravih Mariah na jednu izmed gore navedenih odlukah, tad gospu pozdravimo, i napokon děca i mi s děcom pěvamo slědeću pěsmu:

Amo sad grěšnici k mojoj se prilici okrenite!
Ni li to vidjenje vaše uvrědjenje,
Promislite! i t. d.

Pěsmu ovu kad izpěvamo, padši na kolěna, kajemo se za grěhe, i učinivši kratko promišljavanje idemo s Bogom, svaki svojoj kući. U tretjem sastanku činimo, što pèrvi dan učinismo, a što u drugom sastanku molismo i pěvasmo, to isto ćemo na dan četvèrti moliti i pěvati, i tako izměnce nadalje pobožnost našu kroz tečaj cěle korizme, do velikog četvèrtka izključivo s božjom pomoćju obavljati odlučismo. Bože, blagoslovi odluku našu, da iz nje proizhodeće dělo naše tebi ugodno, a nami spasonosno bude!

Kad se seljani pred večer od poslovah svojih kućam svojim povrate, kućanske poslove obave i blago svoje namire, tad na jednom pojavljuje se velikog zvona glas, kojim Bog děcu svoju k sebi prizivlje. Na glas ovi gèrne mladež, koja u ovoj bogoljubnosti osobito veselje nalazi, dolaze bogoljubne žene, a i odrastli mužkarci; no ovi u manjem broju, jer ih je malo kod kuće svoje. Oni su tělom od nas udaljeni, no duhom smo mi blizu njih i zato i od njih čestu činimo uspomenu u molitvah naših.

Mrak se je uhvatio; cèrkva je štedno razsvětljena, prestala je dnevna balabuka, vani je duboka tišina, u cèrkvi sveti mir, pred očima su nam stvari, koje sveta ćutjenja pobudjuju, a mi svikolici na kolěnih naših Bogu hvalu pěvajući; — u ovaj čas da ti je, brate dragi! u kolo naše stupiti, tebi naime, koi takove bogoljubnosti prie vidio nisi, tad bi te ja, pruživši ti bratinsku ruku, pouzdano upitao: „Brate! kako ti se dopada zabava naša?"

Jedan župnik biskupie zagr.

Věsti iz katoličkoga světa.

Němačka. Na konac prosinca 1848. Stari bar. Gagern, otac predsědnika ministeriuma izrazio je vruću želju od hiljade i hiljade sèrdacah, pošto je u pèrvoj komori učinio predlog: da se dèržavna vlada pozove: da sa svimi mogućimi srědstvi onamo teži, da se Papi Piu IX. i kardinalom privrěmeno utočište, dà i podulje pristanište u Němačkoj ponudi; te da dotične oblasti u narodnom smislu u tu svèrhu potrěbite pozive učine. — Znamenito je medjutim, da je i kralj pruski, kao što je obće poznato, protestant Papi u nevolji njegovoj izkreno svoje sažalenje izjavio, pače ga i pozvao, da — ako bi se od svoje residencie još više udaljiti naměravao, — na Rhenu (Rhein) si stan izvolji. U tu svèrhu ponudi mu kraljevski grad Brühl za pristanište. —

Za nabavljenje počastne sablje světlomu našemu gosp. *banu bar. Josipu Jelačiću Bužimskomu* prinesoše:

		U srebru.	
G. Moyses Stěpan, st. cèr. zag. kanonik	for.	5 kr.	—
„ Clemens Josip, „ „ „ „	„	5 „	—
„ Muzler Stěpan, professor	„	2 „	—
Ukupno	for.	12 kr.	—

Današnjemu broju katoličkog lista zagrebačkoga priložena je — kao izvanredni dodatak — osnova za uredjenje javnoga obučavanja u Austrii, koju je c. kr. austriansko-dèržavni ministerium prosvěte na uljudni poziv odsěka prosvěte u visokom banskomu věću istomu odsěku dostavio. Mi tu osnovu priobćujemo štovanim čitateljem našim jedno zato: što smo podpuno uvěreni, da je ista osnova veoma dobro izradjena, te s toga i uredjenju narodnjeg obučavanja našeg za uzor služiti može. A drugo, ista osnova sadèržaje i uredjenje *pučkih učionicah*, kojih rukovodenje i upravljanje u našoj domovini po zakonu na duhovničtvo spada, i koje (pučke učionice) svakako su s katoličkom cèrkvom uzko spojene. Napokon zato priobćujemo pomenutu osnovu, što se je i u našem poslědnjem saboru izjavila želja, da se užje sjedinimo s carevinom Austrianskom, *koliko samo naše narodno pravo i samostalnost dopušta.* U ostalom istu osnovu za pomnjivi pretres svakako preporučujemo štovanim našim čitateljem, a onim osobito, koji će uslěd učinjenoga izbora na dojdućem našemu saboru ex officio o toj stvari věćati, da im onda, kad bude vrěme nebude posve nepoznana.

Uredničtvo.

Stěpan Moyses, upravitelj. — *Stěpan Muzler*, urednik.
Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

BROJ 11. — TEČAJ 1.

U SUBOTU 17. OŽUJKA 1849.

List ovaj izlazi svaku subotu na cělom arku.

Cěna mu je za domaće 4 — za vanjske 5 for. u sr. na cělu godinu.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvèrt god. kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod duhovnog stola ili kod uredničtva. Predbrojenje prima se svedilj kroz čitavu godinu.

Katolički list zagrebački.

Na dan sv. Ćire i Methoda, slavjanskih apostolah*).

Vi slavjanski apostoli,
Kih činimo spomen doli,
Pravověrni vi vladike,
Puni slave, puni dike,
Sveti *Ćiro, Methode!*

U nebeskih tamo dvori',
Kod prestolja božjeg gori
Izprosite da opeta
Sve kèrštjanskog strane světa
U ljubavi dne vode!

Jedna věra, věra prava
Sèrdca svima nek spojava!
Istom kèrvju spasa Boga
Odkupljeni, jen drugoga
Nek za brata poznaju.

Nek spasove rěči one
Zaman dugo već nezvone:
„Jedan pastir, jedno stado“
Nego voljno, nego rado
Nek svi ruke k tom daju!

Osobito slavsko pleme,
Božje komu rěči sěme
Vi pružiste, sveti ljudi!
Od sna nek se već probudi,
Nek se diže na noge!

Nek nastoji svedj plodovah
Svetih vaših od trudovah
Bit dostojno, biti vrědno,
Biti silno, biti jedno,
Nek se mane nesloge!

S privoljenjem stola svetog
Tajne Krista nam propetog
Naški činit čim počeste,
Slavski jezik naš popeste
Do nebeskog vi doma.

Što nam dakle svojom mukom
Pribaviste, nek za rukom
Tudjoj sili nepolazi,
Da satare i pogazi,
Već nek stoji věkoma!

prof. M. T.

*) 9. ožujka. U biskupii djakovačkoj 14. ožujka.

Opazke na sastavak, koga bezimeni dopisnik novinah dalm. hèrv. slav. pod naslovom „Od Kupe“ u 22. broju istih novinah dne 20. veljače 1849 priobći; od koga onda i „Slavenski Jug“ i „Südslavische Zeitung“ mniahu, da ga s opazkami svojimi u běli svět razaslati moraju.

(Nadalje i konac.)

Al' se u bezimenom onomu dopisu i navedenoj ondě repræsentatii pokupskoga okružja nahode ne samo kriva i neistinita tvèrdenja, već i očevidna protuslovja; jer dočim tvèrde: „da im nije do toga, da se u uredjenje poslovah biskupie měšaju,“ dočim pokornost svoju izpovědaju i vele, da uredbe biskupske štuju: ujedno činom rade sve suprotivno, dà i slovom izgovara isti bezimenko, da duhovnici pokupskoga okružja nehtěše novoimenovanoga podjašprišta za takovoga pripoznati. I měšaju se dakle u izvèršivanje pravah biskupa, koi vazda pravo imadiaše, a po naravi stvarih i mora imati, da za podjašprišta postavi onoga, komu misli, da pověrenje svoje pokloniti može; i upravo suprotstavljaju se biskupu svomu, te veliku nepokornost pokazuju*), premda su mu pri-

*) Biskupia naša zagrebačka na diœcesanskoj synodi godine 1803. sabrana i po *petdeset i sedam* župnikah zastupljena, dakle ne „autokratički“ već synkratički postupajuća zaključi (Cap. 7. Const. Diœc.) „Hierarchiæ ecclesiasticæ ordo exigit, ut clerus totus subalternus Ordinario suo, quem *Deus posuit regere ecclesiam suam,* ex animo *obdiat,* et *ordines ejus fideliter exequatur.*“ Izpunjavaju li to svetjenici okružja pokupskoga, dočim nepriznaju podjašprišta, koga je biskup zakonito postavio? — Cělokupna katolička cèrkva u tridentinskom sboru sakupljena (Sess. 14. Cap. 4. de Reform.) veli: *„Nullus clericus a correctione Episcopi exemptus est.“* — Sv. Pavao (Hebr. 13, 17.) veli: *„Slušajte poglavare svoje i pokorite se njim; jer oni bdiju — kao koi će razlog davati od dušah vaših, da to s veseljem učine, a ne s tugom, jer to vam nebi prudilo.“* A biskupi su svih u biskupii svojoj živućih katolikah, duhovnikah i světovnih poglavari, kao što to isti sv. Pavao biskupom u Miletu sabranim (d. Apost. 20.)

godom svetoga rukopoloženja svečano pokornost obrekli — i to sa zakletvom.

Nu kakav duh ote svetjenike ravna, ili barem bezimenog onoga sastavnika pomenutoga dopisa „o d K u p e,“ to se i od onud lahko uvidja, što se on nimalo neustručava na isti s k u p b i s k u p a h i na moć njihovu i vlast nasèrtati*), koju bi rad na kalup — Bog zna kakovih, — političko-ustavnih načelah preinačiti, neznajući — ili neznanstvom se pretvarajuć — da je vlast biskupska od Isukèrsta utemeljena, te zato oslonjena na vèronauk (dogma) i načelo katoličko tako, da se ona stezati ili proměnjati nedade, već mora da uvěk ostane jedna ista, nepromènjena; kao što i zbilja obstoji po svem širokom světu, bila u ostalom světovno-dèržavna vlada kakva mu drago, — absolutno- ili ustavno-monarchička, aristokratička, ili demokratička i republikanska. Isti bezimeni dopisnik poziva se na prava, koja je tobož od 15. ožujka i duhovničtvo steklo: nu se ota prava nemogu tako daleko protegnuti, da bi katoličkomu načelu na uštèrb bila; a takova pozivanja tim su manje pristala ustama svetjeničkim, što dobro znamo, da ona obično i inim požudam vrata otvaraju, kao što to junaci listopada měseca u Beču, a med ovima i někoji katolički duhovnici bělodano dokazuju. Isti pako duh pokupskih svetjenikah i od onud se poznati može, što se nimalo neustručavaju izjaviti, da oni i s a d načela u Stoósovoj knjižici izražena děle, i za svoja priznaju.

Uz takovo stanje sèrdacah ono zazivanje duha svetoga, koje se u repræsentatii napominje, da je prie věćanja u Lasinskom shodištu dèržanoga učinjeno, skoro da je slično onoj službi o duhu svetomu, što čitamo, da je u Rimu obdèržavana, kada bi se onomadne još toli hvaljeni Papa P i o IX. s dostojanstva svoga bio svèrgnuo. Duh sveti u onimi samo sastanci, a navlastito svetjenikah, božansku svoju moć i krěpost pokazuje, gdě su ovi neoskvèrnjenom katoličkom věrom, iskrenim štovanjem reda u cèrkvi Bogom ustanovljenoga, čistom naměrom za promicanje bogoštovnih stvarih i istinitim prama zakonitomu poglavarstvu počitanjem i poslušnostju nadahnjeni.

Vele okružja pokupskoga svetjenici, da neznadu, što će biskup sada učiniti. Mi bi skoro sigurno odgovoriti mogli: da će ono učiniti, što svete uredbe (SS. canones) i biskupa njegova čast budu potrěbovale. Nastojat će naime prie svega, da ote s pravoga puta zabludivše sinove svoje otčinskom ljubavju i dobrotom gane, da biskupu svome dužnu pokornost, koje se odrekoše, opet izkažu; što ako nebude prudilo, upotrěbiti će strožia srědstva, te će po gděkojemu od poglavicah uz sudbeni postupak (fiscalis actio) navaliti na vrat zaslužene pedepse cèrkvene, pak će — ako od potrěbe bude, — tvèrdokornikom izvèršivanje sv. reda i vlasti župničke za koje vrěme zabraniti, (suspensio ab exercitio ordinis et jurisdictionis parochialis,) te ako bi se okornost njihova i do najvišjega stepena popela: rado da će ih svèrći i u družtvo světovnjakah odpustiti; (depositio et remissio ad communionem laicam.) A to sve bi mogao učiniti uslěd Cap. 5. de excess. Prælat. Pak da ota srědstva upotrěbi, nebi ništa novog činio; jer znamo iz javnih listovah, da su se iste ove stvari ne samo u starie doba, već i prošle godine i u někojih biskupiah naše carevine upotrěbile. Jer što manje pomoći i podpore cèrkva od dèržave očikati može: to je većma potrěbito, da se služi svojimi srědstvi, koja su Bogom ustanovljena, i cèrkvi uslěd naravnoga pojma svakoga družtva pripadaju i pripadati moraju. — Cèrkva katolička oslonjena je na načelo jedinosti, te upravo onako ništa tudjega netèrpi, kao ni dobro vino; vazda ona postojana i neproměnljiva biaše, i tako će ostati u pèrvobitnoj čistoći svojoj, ma se ona glede prostranosti svoje i količine morala i najvećma stegnuti! A takovih svetjenikah, koji se obćenitomu sustavu njezinomu protive, u krilu svomu nipošto nemože da tèrpi. Mogu takovi, ako věčnomu spasenju svome vrěmenite požude predpostavljaju; a navlastito uslěd stečene 15. ožujka 1848. slobode preći na druga věroizpovědanja, dà i na novi věronauk Ronge-a, gdě ih neće više ni vlast biskupska gnjesti, niti ikakvi zakon počitanja i poslušnosti prama cèrkvenomu poglavarstvu vezati, a povèrh toga će im i prosto biti jednu, ili — kad bi im se svidilo — i više ženah uzeti.

A što se na koncu pomenutoga članka veli: da će imena otih duhovnikah zlatnimi slovi u dogodovštinu biskupie zagrebačke upisana*) do věka sijati; to je na veoma slabom temelju osnovano; a možemo reći, da je i krivo. Jer kad bi dogodovština malenkost ovu i zbilja napomenula, a ona bi bez dvojbe, — kao što drugdě običaje, — i u tom poslu pravedan sud izrekla, naime: da su někoji biskupie, a naročito pokupskoga okružja svetjenici u izvanrednom stvarih i pametih prevratu na toliko zabludili, te su pomislili, da valja sgodnu priliku upotrěbiti, kojom bi — valja pamtiti — od *světovne* vlasti žene steći i dužnost zakonite pokornosti cèrkvene, koju biskupu svomu *uz svečanu zakletvu* obrekoše, odreći se, kojom bi moć i vlast biskupsku i čitav sustav upravljanja katoličke cèrkve svetogèrdno i razuzdano napadati, te cèrkvi — majci svojoj, koja ih toli dobrostivo i ljubežljivo odgoji i njegovaše — ljute rane zadavati mogli: dočim bi oda svud napadanoj stvari katoličkoj revnostju svojom i življenjem polag uredbah cèrkvenih uredjenim, i trěznimi načeli u slogi sa svojim biskupom u pomoć priteći bili morali. Da li ota stvar *zlatna slova* zaslužuje, ili — *cèrna:* svaki će lahko prosuditi, koi zdrava načela ima u sèrcu i nadahnjen je duhom katoličkim.

Napominje se u istom spisu i nezadovoljstvo, koje zavlada i medju istimi světovnjaci, te bi lahko demonstratie kakove proti biskupu poroditi moglo. — Da osobito ***danas*** medju světovnjaci ima ljudih, koji bi uz ne-

---

veli: *„pazite na se i na sve stado, u kome vas duh sveti postavi biskupe, da upravljate cèrkvu božju, koju si steče kèrvju svojom. Jer će poslě odlazka moga ulězti medju vas grabežljivi vuci, koji neće štediti stada. I izmedju vas samih ustati će muževi, govoreći opaka, da učenike za sobom povedu; zaradi česa bdijte!“* Moramo se dakle biskupom pokoriti. A kako dužnost ovu vèrše duhovnici okružja pokupskoga? Ili morebiti oni misle: da i sveto pismo, i zaključci sbora tridentinskoga, i constit. diœcesanæ 15. ožujka valjanost i obvezujuću moć svoju izgubiše?

*) Tako napose veli bezimenko: „Neka prestanu (biskupi) misliti, da su „infallibiles.“ Nevěrujemo, da je on toli neuk, te nebi znao, da se nijedan pojedini biskup u cèrkvi nedèrži za „infallibilem;“ nu kada cělokupne neprevarime cèrkve odlučke izgovara, tada doista da govori „infallibiter.“ Zato kada bezimenko isti nasèrtje na biskupe, nepripisujemo to njegovomu neznanstvu, već neuljudnosti i razuzdanoj želji za pogèrdjivanjem,

*) Jesu doduše někojim od njih imena jur popisana u archivu biskupie i u imenoslovu někog pristaništa — u Novoj Vesi, to znamo; al' samo to neznamo, da li z l a t n i m i ili d r u g i m i slovi.

mirne ote duhovnike bèrzo pristali, nimalo nedvojimo, niti se tomu čudimo; pače bi se većma čudili, kad takovih *danas nebi bilo.* Al' neka spomenuti duhovnici nipošto nemisle: da je u narodu toli velik broj onih, koji bi se u toj nepokornosti njihovoj i *pohlepi ženah* s njima slagali; jer živi jošte u narodu hèrvatsko-slavonskomu krěpki duh katolički, te isti narod pametnie o toj stvari sudi, nego što rečena gospoda sanjaju. — U ostalom uvěreni smo o našemu biskupu: da ga *nikakva protivna mněnja*, a i *nikakove demonstracie* neće na to skloniti: da *čast svoju* i *svetu dužnost* i *savěst svoju* izdade.

Još se ondě i to napominje: kako je u burno ovo doba, koje će rado još burnie biti, potrěbita ljubav i sloga svetjenstva uzajemna i sloga svetjenstva s pukom. Potrěbu otu nećemo, da si zatajimo; nu ujedno smo uvěreni, da se ota svèrha nemože postići onim načinom, koga rečeni duhovnici poprimiše; već upravo protivnim, ovèršujuć to jest one svetjeničke krěposti, koje malo prie napomenusmo; pače smo i o tomu uvěreni, da slogi i ljubavi medju pukom i svetjenstvom neima silniih zaprěkah, nego su upravo oni dokazi putenih požudah i nepokornosti, koje duhovnici okružja pokupskoga činom javno pokazaše.

Prěte se napokon ta gospoda, da će ota stvar ići od ustah do ustah, dok nedodje do banovih ustah, a ban da se je živom věrom zavěrio, da će braniti istinu i pravdu, i t. d. Nu upravo s toga, što su krasne ote krěposti světloga bana našega i nama dobro poznate, tvèrdo smo uvěreni: *da će on svakomu svoje*, dakle i cèrkvenoj vlasti dati, što je njezino, te da nikada neće nasèrtati na ono, što je načelu katoličke cèrkve, i sustavu njezinomu protivno; pak — ako bi vlast njegova i zbilja potrěbita bila, da će ju prie upotrěbiti za obranu *zakonite* vlasti cèrkvene, nego *nezakonitih* naměrah i zahtěvanjah od několiko nepokornih duhovnikah.

To o stvari samoj za sada neka bude dosta. Nu nemožemo propustiti, da o načinu, kojim je pomenuta tužba svět ugledala, něšto neprogovorimo. Mislimo bo, da duhovnikom okružja pokupskoga neslužì baš na veliku preporuku, niti se sa svetjeničkim stališem njihovim jako neslaže: što su, — mimoišavši ovaj upravo cèrkveni list, — utekli se k onomu, od koga dobro znadiahu, da niti biskupu našemu, niti katoličkoj stvari vèrlo privèržen nije, — da je u rukuh uredničtva, koje nije katoličko, u rukuh vlastnika, koi koliko je biskupu našemu nagnjen, dovoljno dokazuju u nebo vapijuće one krivice, što ih je istomu biskupu prošle godine u Beču učinio i što su med dobro mislećimi Zagrebci veliko nezadovoljstvo porodile. Rekosmo; i spasismo duše naše!

Uredničtvo.

Zadušnice.

(Nadalje i konac.)

Što se drugog pitanja tiče: jedno i nedvojbeno načelo je, koje niti Febroniani, niti nekatolici nikad tajili nisu, da naime cèrkva u porabi svoje strogo duhovne vlasti, u razdělivanju svojih duhovnih dobarah slobodna, i od svakog světovnog upliva neodvisna biti mora, što ako nije, a ona mora da nestane. Pa to isto svim věroizpověd anjam dozvoljena sloboda potvèrdjuje. A, ako je tomu tako, može li ikoja vlast, bila ona baš i kraljevska, bez da tudje pravo oskvèrne, i bez da světu smutljivi priměr dade, može li, kažem, u ovo prosvětjeno doba tako gradjanske kao i bogoštovne slobode ikoja vlast biskupu katoličkomu ili svetjeniku kojeg mu drago věrozakona naložiti, da on blagodati duhovne svoje cèrkve i svoga skupa proti nutarnjemu uredjenju i ustavu cèrkve svoje onim članom poděli, koje cèrkva iz ovog skupa izbrisa i izključi? može li biskupu naložiti, da u cèrkvi katoličkoj pomenute pomoći (Suffragia) po nekèrvnoj žèrtvi sv. misse proti zakonom i naredbam cělokupne cèrkve odredi, i svečane zadušnice za slědbenika gèrčko-nesjedinjenog věroizpověd anja obslužava, koi se s cèrkvom katoličkom nikad nije pomirio, niti u njezin naručaj vratio? Zar to nije toliko, koliko i cèrkvu u izvèršivanju vlastitog i privativnog svoga prava ograničavati? i istog pokojnika siliti, da uživa blagodat od občinstva katoličkog *mèrtav,* koje uživati *živ* nehtiaše? Pak kakav će, molim vas, světska vlast temelj i razlog za sebe naći, da ovaj čin pred světom opravda? Nu bio, kakav mu drago, isti onaj razlog valjat će tada světskoj vlasti i zato, da istim ovim pravom i gèrčko-nesjedinjenim biskupom i patriarchom njihovim naloži, da svečane zadušnice u cèrkvi svojoj služe n. pr. za rimskog Papu Lava IX., na kog Michail Cærulario patriarcha carigradski prokletstvo baci; ili mogla bi im světska vlast naložiti, da žèrtve svete misse Bogu prikažu za muža za cělo čověčanstvo velezaslužnog, naime za Pia IX., da se čim prie na prestolje svoje vrati, da katoličku cèrkvu srětno ravna, te napokon věčno spasenje postigne. Istim pravom mogla bi světska vlast i meni privatnomu svetjeniku zapověditi, da u izpověd aonici odrěšim od grěhah i onoga, koi se za grěhe svoje nit kaje, nit volju ima popravit se. Pak kad bi to sve vlast světska učinila, na koga će onda pravo duhovno spadati? je li na cèrkvu? ili na dèržavu? Zar to nebi bilo toliko, koliko obstanak i život cèrkve, ili kojeg mu drago bogoštovnog družtva uništiti? Pak kako se to s toli pohvaljenom slobodom svih věroizpověd anjah slaže? da li se mogu iskreni slobode prialelji nazvati oni, koji pod izličnom slobode krinkom a u istinu protivnim slobodi nasèrtanjem zabranjene od cèrkve stvari zahtěvaju, i dočim priaznim posměhom inoj cèrkvi ugadjaju, svoju vlastitu ne manje běsno, kao' bezsavětno na osměh stavljaju*)? —

---

*) Nu koi to novi prihodnik dolazi i čini se, da će protuslovjeći tvèrdjenje nam oboriti? Ha! poznamo vas, to ste vi domine theologe „*filioque.*“ Dobro nam došli! da se porazgovorimo, te ono, što onomadne u ovom listu počesmo, nastavimo i dovèršimo. Kakve su to stvari od katoličke cèrkve zabranjene, što se ine cèrkve slědbenikom děliti nemogu? Vi u vašem članku „*filioque*“ ovako sborite: „*za vojvodu Šuplikca .... nedopušta g. biskup Haulik nijednu molitvu za izpokoj blage duše* Bogu upraviti,“ a dalje velite: „zar se nemože dakle za vojvodu Šuplikca barem kao za grěšnika duhovnik katolički Bogu pomoliti?“ Nu slušajte! Nijedan duhovnik katolički, a i nijedan světovni katolik nije biskupa našega opitao, bi li mu slobodno bilo za pokojnoga *Šuplikca* koi „otče naš“ privatim i bez uzajemnog občenja izmoliti; pa upravo *to* je: što biskup *Haulik* nikomu nije zabranio. Već kada bi bansko věće bilo pozvalo g. biskupa zagr. da svečane zadušnice za pokojnog vojvodu u katoličkoj cèrkvi služi, odgovori biskup polag vašega članka ovako: „Od postanka cèrkve katoličke do danas neoskvèrnjeno stoji načelo, da molitvah itd., koje — dakako — cèrkva děli, tako živući kao i mèrtvi samo oni dionici biti mogu, koji u jedinstvu věre s njom stoje.“ Odgovor doista vrědan katoličkoga biskupa, i na katoličke cèrkve načela stalno oslonjen! Jer molitve, koje cèrkva věrnim svojim děli, osnivaju se na uzajemnom občenju; te s toga se nemogu priljubiti izobćenim

S toga bi za blagostanje tako svètovno, kao i cèrkveno najbolje bilo, da vlast svètska, upotrèbivša pomoć i savět muževah, koji ustav i zakone cèrkvene dobro poznavaju, glede duhovnih stvarih onoga se dèrži, što je car Konstantin veliki biskupom u Nicejskom saboru jošte kao Catechumen kazao, kad reče: *„Vas je Bog za sudce odredio, i dao vam je vlast, da i nam sudite u onih, koja na spasenje duše spadaju*)*. Ništa probitačnie nije, nego da biskupi obiuh cèrkvah stalni u svom zvanju slěde načelo Ozia od Kordove, slavom izpovědničtva okrunjenog, nĕgda biskupa španjolskog, koi kad bi ga svojim nasiljem car Konstantio silio, da věroizpovědanje Arianah svojim podpisom prizna, neuplašeno caru odgovori: *„Mani se toga, care, molim te, spomeni se, da si umèrli, boj se sudnjeg dana, te se čista zanj sačuvaj, neměšaj se u cèrkvena, nit nam u ovih ništa nezapovědaj, već se radje takova od nas uči. Tebi izruči Bog carstvo, nama pako pověri cèrkvu. Nam nije slobodno, da carstvom zemaljskim upravljamo, niti je caru dozvoljeno, da duhovnom vlastju upravlja**)*. Ništa nije probitačnie, ništa dužnosti primèrenie, nego da katolički svetjenici sjedinjeni sa svojimi biskupi canon svete misse slěde, u kojem se kaže, da se za sve pravověrne slědbenike katoličko-apostolskog věroizpovědanja nekèrvna žèrtva sv. misse svemogućemu otcu prinaša, *„pro omnibus orthodoxis, catholicæ et apostolicæ fidei cultoribus.“*

Dočim ovo pišem, ujedno izjavljujem svu podložnost

iz katoličkoga kruga. A ovo načelo i zbilja obstoji od postanka katoličke cèrkve. Ta vi bi — kao theologus — iz dogodovštine cèrkvene morali znati, da je katolička cèrkva od početka svoga imena razkolnikah, krivovèracah i odmetnikah iz svojih diphtichah (imenoslovi pokojnih vèrnih) što se pod missom čitati običavaše, izbrisala, za dokaz, da im u posvetilištu sv. misse i običinskih molitvah dioničtva neima. Odtuda slèdi: da od postanka cèrkve katoličke obstoji načelo: da molitvah, koje ona dèli, tako živnći kao i mèrtvi samo oni dionici biti mogu, koji u jedinstvu vère s njom (cèrkvom kat.) stoje. Je li dakle tvèrdenje biskupa *Haulika* u svojemu na bansko věće danom odgovoru *„izmišljotina?“* Doista to samo onaj može reći, koi stvar ili nerazumije, ili neće da razumije! — Nadalje kažete: *„da neima laglje stvari, nego privoliti duhovnika, na obsluživanje misse za kojega mèrtvaca. Duhovnik nepita ni za věru njegovu“ i t. d.* Neću vam zanijekati, da bi se morda i lahko našao duhovnik, koi bi se budi iz neznanstva, budi iz zaboravnosti u toj stvari prenaglio: nu ipak što takovoga tvèrditi u *obće* od duhovničtva — neznači ino, nego u sudenju svome prenagliti se. — Nastavljate: *„Katolička cèrkva osniva nauku svoju; da se imamo za mèrtve moliti, ponajviše na izrečbu, koja se nalazi II. Makab. 12, 46. „Sveta i spasonosna je pomiso moliti za mèrtve, da se rěše grěhah,“ ovdě se pako ni malo nekaže, da se samo za one moliti imamo, koji su s nami bili jedne věre, već se u obće govori, da se imamo za mèrtve moliti.“* Nu vi kao theologus dobro znate, da se zakoni *věronaučni* staroga zavèta u novom zakonu jasnie razlažu. A komu je Isukèrst pravo toga razlaganja authentično podèlio, to mi katolici dobro znamo, pak se in casibus dubiis tamo i prie opitujemo, nego ćemo uz vaše razlaganje pristati. Pa onda je i ludo trèbovati od knjige, koja je bar petdeset godinah prie Isukèrsta pisana, da ona jasno i razgovetno izreče nauku katoličke cèrkve, koje još za onda ni na světu nebiaše. A ako se vi na pomenutu izrečbu toliko upirete: izvolite čitavo poglavje 12. II. knjige Makab. pročitati, pak ćete najti, da je Juda Makabeo poslao novce u Jerusolim, da se čine žèrtve za *Žudie*, koji padoše u boju proti Antiochu; dakle za *Žudie*, za *svoje*, a ne za ine vère ljude je to učinio. Al' vi s tim niste zadovoljni, već u knjigah novoga zakona tražite utočište, i velite: *„Da se to tako razumèvati mora* (da se imamo za mèrtve u obće moliti) *potvèrdjuju najbolje rěči sv. Pavla I. Tim. 2, 1. „Molim dakle prie svega, da se čine iskanja, molitve, prošnje i zakvaljivanja za sve ljude.“* Kakove molitve i za koga ovdě sv. Pavao zapověda, to se polag pravilah hermeneutike iz čitavoga sastavka ima razabirati. Dajte dakle čitajte opet čitavo poglavje, pak ćete viděti, da se ondě napominju molitve za *žive* ljude *„da miran i spokojan život živimo u svoj pobožnosti i čistoći; jer spasitelj naš Bog hoće, da se svi ljudi spase i do upoznanja istine pridu.“* (Ibid. 2, 3.) Dà što, prie valja do upoznanja istine priti, pa onda spasiti se. Nu to isto moli cèrkva katolička i moliti će do vèka, da *svi ljudi* do upoznanja istine pridu i do obćenja cèrkve, koja je stup i bedem istine; al' dočim cèrkva to čini: nipošto neobći sa *svimi ljudmi*, već ih u obćinu svoju željno priziva. A takove proste molitve — kao svaki katolik — tako i naš biskup, znamo da čini. Poznamo iskrenu njegovu pobožnost i ljubav iskèrnjega, koja za osvetu i nezna; poznamo nepomičnu uztèrpljivost u nesgodah. Moli on i moliti će za sve ljude, koji u tmini i sěni nevěrstva sěde, da upoznadu světlost světlostih: moli i moliti će za priatelje *svoje* i nepriatelje; moli za one, koji nemogavši ga prevariti, svakom prilikom na njega nasèrtju. moli za one, kojim je za oblakšanje odgojenja njihovog stipendia dèlio, a oni mu sada nepriateljskom, a svakako gadnom nezahvalnostju vratjaju; moli navlastito za stado svoje, niti je naumio ostaviti ga u nesgodah, već je vazda pripravan zanj i život svoj uložiti. Pa kako se vi usudiste toga muža radi nedostatka ljubavi kèrštjanske pred světom ukoriti? Imade li u vašemu moralu tractatus de restitutione, a osobito dobroga glasa? — Napokon velite: *„U ostalom uvěravamo bratju sèrbsku, da ovo uzkratjenje zadušnicah proglasuju isti katolici za samovolju, obskurantisam i jesuitisam někojih ljudih.“* Nevěrujte bratjo Sèrblji! Pravi katolici ovo uzkratjenje zadušnicah sa svojim biskupom dèrže za *zakonito*. Pravi katolici *svoje brane, vaše nediraju*, pače su vazda pripravni i vas u izvèršivanju vašega věrozakona braniti, jer znadu, da poštenom čověku od *ove* neima svetie stvari na světu. Nu oni ljudi, kojim je věrozakon samo golo i tašto slovo, koji „sućne razlike“ medju vami i nami, koji ni vašega ni našega symbola nepoznaju; koji na poglavice cèrkve naše danas nasèrtju, a sutra su gotovi saletiti i vaše: to su vam pravi dušom i tělom obskuranti; a budući da su Jesuite bili ponajviše učeni i oštroumni i mudri ljudi, neka nam oproste, što ih Jesuitami ozvati nemožemo. Vi pako, domine theologe, ostajte s Bogom! pa nemojte misliti, da će vas se katolici jako uplašiti, ako još kada sličnu buku u novinah podignete; jer mi takove buke nepoznamo od juče, ili od 15. ožujka 1848 već smo ih — i drugačiih nego su vaše — za ovo 18 stolětjah obstanka našega dosta doživili, te znamo, šta do njih dèržati imamo. A Dieu!

*) „Deus vos constituit judices, et dedit vobis potestatem de nobis quoque judicandi in iis, quæ ad salutem animæ pertinent.“

**) „Desine quæso, et memineris te mortalem esse, reformida diem judicii, serva te in illum diem purum, ne te misceas ecclesiasticis, neque nobis in hoc genere præcipe, sed potius ea a nobis disce. Tibi Deus imperium commisit, nobis, quæ sunt ecclesiæ, concredidit. Neque igitur fas est nobis in terris imperium tenere, neque thymiamatum et sacrorum potestatem habere Imperatorem.“

prama vlasti světskoj u stvarih světovnih, niti neželim time ni najmanje narušiti mir i slogu sa slědbenici gèrčko-nesjedinjenog věroizpovědanja toli potrěbitu za učvèrstiti blagostanje mile domovine.

F. M.

Pučki katecheta

s děcom u njihovoj kući, u školi i po dovèršen. škol. naucih.

Mogući gospodar pověrivši marljivome vèrtlaru prostranu bašču pravedno očekiva od njega dobar uspěh plemenite naměre svoje; a i ovaj zrělo dokučivši ju pozornim okom prati sva savèršenstva i nedostatke vèrta. I kaogod s jedne strane krasni pupoljci, čiste i ravne mladice, mirisno cvětje, plodonosne voćke, sèrce mu u grudih od radosti razigraju: tako s druge strane — nagazivši na mnoge jaruge i opazivši dobru inače zemlju podosta s tèrnjem, kupinjem, bezplodnim hèrgastim dèrvjem posutu, osupnjen motri několiko trenutakah oskudice ove; pa se onda svojski lati posla, jaruge dobrom zemljom napuni, bodeće tèrnje i kupinje iz korena izčupa, zarastjene hèrge pozorno odrěže, te tako postojanom i neumornom radnjom neobdělani vèrt za někoji čas pretvori u rajski perivoj; gdě poslě i on, i njegovi susědi — mirisnim ružicami i sladkim se voćem nasladjivaju. Koliku utěhu, koliko veselje osětja po srětno dovèršenom poslu — a kakova ga još polag toga od možnoga gospodara za proliveni kèrvavi znoj platja čeka. — Bratjo svetjenici! nije li taj svemogući gospodar *otac nebeski*, koi po jedinorodjenomu sinu Isukèrstu prostranu bašču nauka svoga nam pověri? — Nismo li mi, svaki u svome *dělokrugu, vèrtlari*? — Hoćemo li mi sami s prekèrštjenima rukama promišljavati visoku zadaću našu?? — Nećemo, — nećemo! — Ta s toga dubokoga spanja budi nas zvanje naše, — budi nas domo- i rodoljubje. Bacimo indi jedared na taj prostrani vèrt bistro oko, pa ćemo u pèrvi mah opaziti na njemu jednu gredu — *milu domovinu našu*. Motrimo ju svestrano — ali ne s mrěnom, već s čistima očima, te onda će nam se stopèrv prava njezina slika u svojoj veličini ukazati. — Naći ćemo istinabog u njoj podosta tanahnih lěpih mladicah, rumena cvětja, spasonosna voća; a nabasat ćemo — věre mi — na goleme gori navedene nedostatke, koje valja svakako sjednačiti, očistiti i osnažiti, ako se želimo do ožudjene svèrhe — za kojom svaki pravi svetjenik — iskreni domo- i rodoljub toli uzdiše — što prie dokopati. Priredimo si dakle bratjo mila! zanatu priměrno orudje, te stupimo složno na odredjeno nam město; mi bo smo posědatelji sèrca i razuma jezgre naroda — po imenu puka — našega; našim rukama pověri Bog udes njegov. *Razum* dakle i *sèrce* valja mu obradjivati, čistim vèrozakonom Isukèrstovim i s njime uzko skopčanom ćudorednostju napajati, obražavati, prosvětjivati, za da i duša opreděljenu si stolicu zasědne. —

Premda na toj zarastjenoj gredi toliko posla imade, da čověk niti nezna pravo, gdě da se ga prime, oprosti mi ipak mili brate, ako se za sada samo s mladicami, t. j. s nevinom seljanskom děcom u prostoj oděći katechete zabavljao budem; vazda bo mi je u pameti ona blaga misao: da se samo iz šibke mladice čvèrsto, krasno, plodonosno stablo može odgojiti.

I.

Neima ugodnie na světu — bar za mene — radosti, nego s naravskimi stvorenji naravski se zabavljati. I to su ti, blagorodni čitatelju! nedužna děčica. Njima što u sèrcu, to je uvěk i na jeziku, uslěd toga odmah spoznati možeš, šta u njih dobra, šta li zla zasadjeno jeste. Ako se dakle katecheta u děčinsko sèrdašce potajno uvući želi, stazom ljubavi najpriličnie to postići može. Prostrano je doduše polje s malahnom se děcom sastati, i u njihove tajnosti poviriti; ja se ipak jedino na njihovu priprostu kolibicu ograničavam.

Katecheta budi u duhovnih, budi privatnih poslovih posětiv seljana, vazda mu oko neka na děčicu napereno bude: šta rade — čim se igraju? Ako je zabava njihova nečedna ili opasna — roditeljem ozbiljno pogibel neka predoči; a děcu ljubezno k sebi pozove zabavljajuć ih s ovimi ili sličnimi pitanji: „kako ti je ime?“ „Znaš li se jur prekèrstiti?“ „Koliko su te roditelji naučili Boga moliti?“ „dajdè mi moli!“ „Kad u školu podješ, ondě ćeš još više naučiti“ i t. d. Ako katecheta poderano, neumiveno, nepočešljano, ili duge vlasi imajuće děte opazi, posměhavajuć se može — u přitomnosti takodjer roditeljah reći: „kaži majci, da ti košuljicu pokèrpa ili opere, da te počešlja, a otca moli, da ti kose odrěže, da budeš čišlji, Josipe ili Katice! kad opet k vama dodjem. Da će se na te opazke roditelji zarumeniti, — i da će one na plodnu zemlju pasti, izkusi, pa ćeš se najbolje sám osvědočiti. Nabasat ćeš dakako u više městah na plašljivu, i bi reć, divlju děcu, koja će te kao janjci vuka běžati; ali u toj smetnji nekloni odmah duhom, jer i proti toj bolesti imade lěka. Kupi u dućanu — ako ti okolnosti dopuste — za 4—5 gr. šajna prilikah svetih, pa ćeš im — věruj mi — bez velike muke s toplimi suzami okisnuto lice otèrti. Nezaboravi ni na one, koji se u molitvah i čistoći najbolje odlikovaše, da i njim s kojom sličicom svoju zadovoljnost i dopadnost očituješ obećavajuć obodvojim: da će još lěpše nagrade u školi, kad uzrastu dobiti. Takovim krotkim postupanjem ćedu te jatomice slěditi, i kao zlatne pčelice maticu bez straha okružavati. Mnoga ćeš nečuvena — u krugu njihovom bez pitanja saznati o roditeljih, bratji, družini, susědih i t. d., koja ti svakako valja ili med četiri oka, ili u izpovědaonici oli prodiki svojim načinom na duhovnu korist obratiti, za da se tako prěkim putem zlim poslědicam vrata zatvore. —

Mnogi izmedju bratje će po svoj prilici pomisliti, dà někoji i odpèrto kazati: ta to je děčinski — sličnim postupanjem si čověk svetjenički značaj okalja. — Istina je, da se stvar s povèršnog ju gledišta promišljavajuć tako predstavlja; nu razbimo ljusku, te prigledajmo istu jezgru: pa će nam se sa svim u drugoj slici isti predmet ukazati!

Nije li naš božanski učitelj Isukèrst največom gorljivostju děcu njegovao, — nije li ju bi reć otčinskom ljubavju gèrlio? ta komu nisu poznata o tome mnoga města sv. pisma, po imenu: „Pustite male, da k meni dojdu, jer ovakovih je kraljestvo nebesko*),“ i na drugom městu: „stanovito velim vam, ako se nepretvorite u děcu, nećete ulězti u kraljestvo božje**),“ i malo niže: „koi takovo děte u ime moje prime, mene prime**),“ dapače na istom križnom putu nezaboravi na děčicu kad majkam jerusolimskim sa sažaljenjem reče: „Neplačite vèrhu mene, već plačite vèrhu sebe i děce svoje***) A sv. Pavao — sjajni uzor apostolski odpèrto veli: „da

*) Mat. 19, 14.
**) Mat. 18, 3, 5.
***) Luk. 23. 28.

se je svima prilagodio — dakle i děci, da sve k Isukèrstu privabi *). Ova uvažavajući, vèrozakon, ćudorednost, obražavanje i prosvetjenje puka, rěčju, blagostanje i sréću čověčanstva na sèrcu imajući nepristrano i hladnokèrvno sudi sám: da li se time najlaglje ožudjena svèrha nepostigne? — Nenapominjem, da ćeš takovim dětinskim postupanjem proti volji, dapače gděkad i s odporom roditeljah bez svake političke pomoći punu školu s děcom natèrpati. Trudove tvoje će ti mirna savěst nagraditi, a isti puk će te poradi ovih na rukah nositi. —

II.

Nagon, koi seljana najvećma nuka, dapače i prisiljuje, da děcu u školu pošilja, jest bogomolja. Tko nezna, da roditelji — svakojakimi brigami i poslovi obtèršeni — višeput niti neimadu lazno o bogomolji s děcom se zabavljati; polag toga još mnogi žalibože niti neimaju pravi pojam o onih, koja na bogoštovje i na njihovo spasenje spadaju. Uslěd toga dužnost je katechete svojim putem roditeljem taj nedostatak predočiti, i razgovetnimi razlozi dokazati, kako su ove stvari neobhodno potrěbite za zadovoljiti roditeljskome zvanju. Mnoge će ljubki nagovori bez svakog napora na pravu stazu dovesti, a gděkoji će se bogme tomu plemenitome nastojanju krěpko opirati, kod kojih svakako valja malo bolje žice napeti — ako hoće da željnim sadom urode. Za dokazati pako roditeljem, da njegove želje nisu prazni glasovi, mora ih taki oživotvoriti. Zato tek što děca u školu dojdu u sporazumljenju s učiteljem neka odredi, da ovaj svaki dan — izvan prepisanih školskih molitvah — i ona, koja svaki kèršćjanin katolik znati mora, s děcom polagano i pobožno moli, za da već pèrvu godinu roditelji uvide koristno pohadjanje učionicah. A i katecheta svojom revnostju valja odmah pèrvo lěto nemarnosti ili neznanstvu roditeljah da doskoči, dočim děčici Boga svemogućega kao čistoga duha najsvèršenii razum i volju imajućega — stvoritelja neba i zemlje predstavlja; kao otca najboljeg, koi zlatno sunce, da nas i sve rastje po danu svojimi toplimi traci ogrěva i ojačuje — běli měsec i sjajne zvězde, da nam po noći světe, milostivo dade, — koi drobne ptičice u zraku, srebèrne ribice u vodi hrani i uzdèržava, — koi rumene ružice na polju, mirisno cvětje u vèrtih i na dèrvju krasno oděva — koi sve ljude, a osobito dobru děcu ljubi, svojim věštim i umiljnim slovom im naslika. Dalje predočiti im mora Isukèrsta kao sina božjega, koi rodivši se od Marie čiste děvice u mladosti svojim roditeljem pokoran biaše, a u mudrosti i razumu pri Bogu i ljudih naprědovaše, kao učitelja i spasitelja našega, koi smèrtju svojom na križu i božanskim naukom svojim cěli svět od věkovite oslobodi propasti. Duha sv. nek im predstavi, kao tretju božansku osobu — kao preporoditelja na svetom kèrštenju, koi im věrni drug do groba ostati hoće, ako nedužnost u tome svetotajstvu primljenu zadèrže.

U kratko mora im u pèrsa ucěpititi mali, nu jasni kip presv. trojstva i kazati kakovim znamenjem i kada izpovědaju presv. trojstvo, i što još izpovědaju po znamenju sv. križa. Za tu stvar děci očevidniu učiniti, nijedna učionica bez razpela biti nesmie. I to će polag moga mněnja za početnike dosta biti**).

S naprědujućimi, koji jur u čitanju poněšto obučeni jesu, valja posve drugčie postupati. Ovi ne toliko mèrtvim rěčima katekizma (razuměva se dakako u razměrju dobe i pohadjanja školah) koliko većma istom stvarju se zabavljati moraju, za da ono, što im katekizam predstavlja, umom shvate i u kèrv i mozag pretvore. Nije dakle dosta samo na izust naučiti ona, koja věrovati moraju, već je ujedno potrěbito, da věru svoju sveudilj činima potvèrdjuju. Dalje neoskvèrnjena věra u Boga u nami uvěk sladko ufanje poradja, koje uzko sa skrušenom molitvom skopčano jest. Katecheta pošto bi jasnimi — no ipak děci priměrenimi — razlozi dužnost molitve dokazao, svima silami oko toga nastojati mora, da onu zlokobnu seljansku navadu, koja jedino u vanjskome blebetanju sastoji, iz sèrdacah nevine děce sa svime izkoreni kazujuć im: „da Bog je duh, i tko mu se klanja, u duhu i istini mu se klanjati mora,“ t. j. moraju na Boga i na ono misliti, što od njega prose, ako hoće da njihove molitve usliši*). Prolazeći polagano s bogomolje u jezgru praktičkoga života — goruću naime ljubav Boga svèrhu svega — a bližnjega kao samoga sebe ozbiljno i neumorno neka nastoji, da ono prazno- i krivověrstvo o bogoštovju u našem nezrělom puku toli zakorenjeno, bar s mozga i grudih nepokvarene děce čisto iztrěbi; jer ako se tome duhovnomu zlu doskoči, doista će se i mnogom materialnomu otrovna žilica začepiti. — Ali niti u drugoj strani toga predmeta nesmie škol. katecheta hladnii biti, budući da i od ove — osim čiste savěsti — visi mir i sloga družtvenog života, visi blagostanje i sréća svake pojedine dèržave. — Nadalje čim katecheta smisao cèrkve, dělokrug njezinih poglavarah, i dužnosti prama njim děci raztumači, preći mu trěba na onih sedam izvorah, iz kojih milost božja kao kroz zlatne cěvi u dušu čověčansku se razlěva. I ovdě duže vrěmena, osobito — kod pokore s děcom se zabavljati, dapače na male stranke ju razcèpati mora, za da tako — ako bi kasnie kad na stranputice zabludili, pronadju opet stazu, na kojoj s Bogom pomiriti se mogu. Da pako u pèrkos razumu tako nesmotreno nerade: trěba im jur za mlada grěh i njegve duhovne i tělovne pogibelji u živahnoj slici pokazati; krěpost pako i njezine zlatne plodove tako opisati, da onaj kao ljutu zmiju běže, a ovu oběručke ogèrle i obljube. Za laglje postići rečeni cilj mnogo hasni učenje historie sv. pisma obojeg zakona. Ovdě bo se u podosta jasnih potezih obe slike děci ukazuju. Neće takodjer suvišno biti čitanje moralnih knjižicah, kojih, žalibože! i u književnom jeziku, i u podnarěčjih još za sada malo imademo!

Takovim postupanjem ćeš uz milost božju zdravo sěme věrozakona i ćudorednosti školnoj děci u mekana sèrdašca zasijati, koje će svakako, ako ga po dovèršenih školskih naucih tvoja pozornost i brižljivost uzrosi, stostrukim uroditi sadom. —

III.

Skèrbljivi seljanin jedva dočeka, da mu děte odraste, za da ga tako što prie u poljoděLskih poslovih upotrěbiti može. U zalud ćeš mu dokazivati, da čim pametnie postane děte, tim većom koristju škole pohadja;

*) I. Kor. 9, 22.

**) Premda štovani g. dopisnik u kratkom ovomu izvadku nauka kèršćjanskoga za početnike napominje ravno ćudoredni element na dva města: ipak bi želili bili, da bude toj česti kèršćj. nauka veću pozornost polonio; a tomu je osobita prilika pri razlaganju božjih svojstvah. (Ured.)

*) Nemislimo, da štovani g. dopisnik to dèrži za jedino uslovje uslišenja molitve. Pak osim toga bi *naprědujući* već i to saznati morali, da ima više vèrstih molitve. (Uredn.)

on će se ipak vazda izgovarati: „ja ga kod kuće trěbam — jedva sam ga dočekao," i t. d. —

Uslěd toga katecheta uraniti mora, da je odmah po dovèršenoj sedmoj godini pod svoje okrilje sakupi, ako želi, da mu trudovi obilnim plodom urode. —

Bezkoristna će ipak biti sva njegova nastojanja, bez hasni poderana u školi oděća i knjige, u zalud u tom obziru potrošeno dragocěno vrěme, ako katecheta děcu ostavivšu škole budnim okom neprati; jer će ista pismena polagano i nehotice zaboraviti. Zato pošto se děte podobro čitati nauči: valja mu roditelje ljubkim načinom nagovoriti, da mu molitvenu knjižicu kupe predstavljajuć im: kako je lěpo viděti nevinu děčicu, kad otca svoga nebeskoga iz molitvene knjižice u cèrkvi slave. To će ti, mili brate! čvèrsti temelj biti za budućnost. — Dalje većega veselja seljanski roditelji neosětjaju, nego kad im děte po neděljah i blagdanih iz sv. evangjelja ili kèrštjanskog nauka šta čitaju. Neće dakle katecheti odviše mučno biti, da imućnie roditelje nagovori, da rečene duhovne aleme svojoj děci pribave; a děte siromašniih opazivši dragocěnosti ove u drugovah svojih, će svakojakimi načini, — pa makar i istimi suzami otca — osobito pako majku ganuti, da mu pohvaljene knjige kupi, te tako će mnoge kuće u kratko vrěme takovimi providjene biti. Neće takodjer katecheta sagrěšiti, ako osim naznačenih i ine budi moralne budi gospodarstvene knjižice medju děcu razprostrani, jerbo čim većja postaju, tim bolje se osvěste, te sěme u školi jur u sèrdašce njihovo zasadjeno širje i jačje klice i korenje razpusti — i věruj mi brate dragi, da će ti roditelji, videći tvoju iskrenu brigu za děcu njihovu, i uvažavajući sadèržaj knjižicah ovih, sa zahvalnostju novce povratiti. Napokon da katechizam i historia nad prozorom nespèrhnu, ili u kakovoj truloj ladici je cèrvi neizjědu: katecheta prigodom uzkèrsnog izpita nesmie biti zadovoljan s time, da děca samo ono znadu, što svaki dobar kèrštjanin katolik znati mora, već neka čitavi katechizam i historiu u kratko š njimi pretrese, za da tako moralno budu prisiljeni čitati i ponavljati ono, što su u školi tolikoput čuli.

Sličnim postupanjem ćeš brate dragi, krěpke i plodonosne věrozakonu, ćudorednosti i miloj domovini voćke odgojiti, od kojih (voćkih) prostranih hvojah, ako ne baš plod, a to bar ugodni hlad i sám ćeš mirno uživati!

Bèrdovčanin.

Molba.

Razgovetni odgovori samo se iz razgovetnih pitanjah izvoditi mogu. Uslěd toga g. župnik biskupie zagr., — koi u broju 8. ovoga lista „pitanja vrěmena" o kapelanih čitajućemu obćinstvu odgovora radi toli brižljivo preporuča, — ovim se preuljudno umoljava: da nam rečena pitanja točnie razjasni.

Pèrvo naime: u čemu ta novotaria sastoji, je li u bitnost katoličkog věrozakona zaseča — i je li se time njegovim župljanom kamen smutnje postavlja?

Drugo: da li nastoji svoga zabludjenoga brata kapelana med četiri oka — po nauku Isukèrsta — temeljitimi razlozi na pravu stazu dovesti?

Ova razjasnjenja smireno očekivajući tèrsit će se po mogućnosti na rečena pitanja odgovoriti.

Jedan katol. kapelan biskupie zagrebačke.

Odgovor.

U 8. broju katoličkog lista zagrebačkog stavio je „Jedan župnik biskupie zagr." slědeća pitanja:

1. Je li župniku katoličkom dopušteno kapelanu *novotaru* dozvoliti, da u župi duhovne poslove obavlja?

2. Je li župnik katolički dužan kapelanu *novotaru* dati sobu, hranu i platju. Može li itko župnika pravedno silovati, da u kući svojoj dèrži pomoćnika, koi je *novotar?*

3. Što bi od onoga župnika dèržali, koi duhovnog pomoćnika, běsnog *novotara i klubbistu* u kući katoličkih župljanah ne samo dèrži, već mu još dopušta, da u parokianskoj kući protucèrkvene sastanke dèrži? Je li takovi župnik još katolik? Nije li možebiti „věru zatajio, te je gorji od nevěrnika?" Ima li takov parok pravo, da u katoličkoj parokii parokuje?

G. župnik izrazio je zajedno želju, da bi tko na ova pitanja „onako, kako se katoliku pristoji," odgovorio.

Uslěd toga usudjujem se ja ovime strogo katolički (buduć iz sv. pisma) odgovoriti na njegova pitanja:

„Nesudite i nećete biti sudjeni; i neosudjujte i nećete biti osudjeni." Luk. 6.

„Ako jezike čověčje i angjelske govorim, a ljubavi neimam, onda sam, kao zvono, koje zvoni, ili praporac, koi zveči."

„I ako imam proročtvo i znam sve tajne i sva znanja, i ako imam svu věru, da i gore preměštam, a ljubavi neimam, ništa sam."

„I ako razdam sve imanje svoje, i ako predam tělo svoje, da se sažeže, a ljubavi neimam, ništa mi nepomaže."

„Ljubav dugo tèrpi, milokèrvna je, ljubav nezavidi, ljubav se neveliča, nenadima se."

„Nečini, što nevalja, netraži svoje, nesèrdi se, nemisli o zlu."

„Neraduje se nepravdi, a raduje se istini."

„Sve snosi, sve věruje, svemu se nada, sve tèrpi" itd. 1. Korint. 13.

U ostalom, budući g. župnik predao obćinstvu pitanja za rěšenje, koja su vèrlo neizvěstna, jerbo se često jedna ista rěč uzimlje u raznom znamenovanju, zato neka dozvoli, da i ja njemu, sporazumljenja i razgovetnosti radi, stavim někoja pitanja.

1. Što je novotar i što běsni novotar, gdě počimlju medje běsnog novotara?

2. Što je cèrkva, što cèrkveno, što protucèrkveno?

3. Što je katolik, katoličko, kada prestane katolik biti takovim?

4. Što je „jus associationis i petitionis," komu i kada slobodno je služiti se ovimi?

5. Imade li koi župnik sveznajući, komu bi bio poznat svaki čin svoga pomoćnika?

6. Odkude i odkada imade župnik pravo svoga pomoćnika kod sebe dèržati ili odpraviti po svojoj volji, odkada njemu dozvoljeno pomoćniku uzkratiti stan, plaću, hranu, podvorbu?

7. Nebi li se pristojalo mejdandžii, kad tèrže mač, da udara na poštenje i položi bojno kopje, da pogodi medju mir i slogu; da digne tada prozirku, te pokaže svoje junačko čelo, neka se znade i pripověda i o junačtvu i o junaku.

Kada izvolite na ova pitanja odgovoriti, onda ću se

moći obširnie upuštati u pretresivanje po Vami stavljenih pitanjah*).

U Zagrebu 4. ožujka 1849.

Franjo Žužel,
kapelan kod sv. Marka.

Vêsti iz katoličkoga svêta.

London. Novine „Western-Times“ pouzdano javljaju, da je kraljica odpravila vlastoručno pismo na sv. otca Pia IX., u kome sažalenje svoje izjavljuje nad silovitim prognanstvom njegovim i ujedno veli, da je njezina vlada odobrila oružanu interventiu Francezke za stran Pape.

Biskupia zagrebačka.

Iz Zagreba 11. ožujka. Danas je ovdě u stolnoj cèrkvi preuzv. g. biskup Juraj Haulik tri djakona po svetomu redu na čast svetjenikah uzvisio: *Gjuru Barabaša, Franju Hèržića* i *Matu Mesića.* — Nama se nečini potrěbito govoriti o važnosti čina, po kom cèrkva naša trojicu novih poslenikah steče, koje gospodin šalje, da obradjuju vinograd njegov; jer znamo, da je svakomu od naših čitateljah poznato, koja li je važnost ovoga čina, i kako silno sveti obredi i molitve, što su tom sgodom običajne, u sèrce svakog pritomnoga diraju, te ga pobudjuju, da u svako doba života svoga, u srěći i nesrěći, u radosti i tuzi onu si pèrvu rěč ponovi, koja se na uvodu svetih redovah sluša: „*Dominus pars hæreditatis meæ et calicis mei; tu est, qui restitues hæreditatem meam mihi.*“ Ps. 15, 5. Moramo ipak napomenuti, da je preuzv. g. biskup otčinski doista nauk novoizabranim poslenikom vinograda gospodnjega podělio, uz koi, ako li uztraju, za cělo da neće zabluditi. Osobito ih pozorne učini na sve dužnosti pravoga svetjenika, i pokaza im: kako je nemarnomu svetjeniku njegova savěst najstrožii sudia; opomenu ih zatim, da sva ona, koja su spasonosna i pospěšna tako cèrkvi kao i dèržavi uvěke unaprědjuju, a osobito da nezaborave ljubiti narod, kojeg su sinovi i zemlju, koja ih hrani; napokon im obreče, da ako na stazi krěpostnoj uztraju, koju im on pokaza, da će se uvěke za njih kao brižni otac za svoju děcu skèrbiti.

Po tomu ih počasti preuzv. g. uměrenim ručkom, a za ovim pošto se novoredjeni svomu blagom otcu zahvališe za sva dobra od njega primita, odpusti ih kao što ljubezni otac svoju děcu odpušlja, kad se kreću put dalekog světa.

Obće augsburžke novine priobćuju u 64. br. t. g. jedan dopis iz Beča od 2. ožujka, u komu se medju ostalim veli, da se je zagrebački dieecezanski biskup u svojoj na župnike svoje biskupie razaslanoj okružnici, poslužio i ovom izrěčbom „*svaki svetjenik, koi je priatelj ovoga stolětja, nepriatelj je božji,*“ Stvar se ovako imade: Naš preuzv. biskup poziva se u svojoj za ovu korizmu izdanoj pastirskoj poslanici na ono poznato město sv. pisma: „Quicumque voluenrit amicus esse seculi hujus, inimicus Dei constituitur.“ Jac. 4. 4. Svaki komu je samo i povèršno poznat jezik svetoga pisma, znade, da „*seculum*“ ovdě neznači „*stolětje*,“ nego „*svět*,“ u koliko se protivi carstvu božjem i krěpostnom življenju, navedene dakle rěči sv. pisma neimadu drugi smisao, nego: da onaj (bio on svetjenik ili světovnjak), koi živi u razbludah putenosti i grěšnim podan strastima, nemože ujedno da bude priatelj božji; osim toga i cio sadèržaj pomenute poslanice isti smisao potvèrdjuje. Sudili smo, da takovo šta netrěba mukom mimoiti, da svaki vidi, kako neznanstvo i zloba umie dosta puta i najnevinie izraze izopačiti, osobito, proiztekoše li isti od duhovničtva katoličkog. Istom prilikom primorani smo opaziti, da je ona věst němačkih zagrebačkih novinah „Südslavische Zeitung“ kao da je naš preuzv. g. biskup neposrědno od centralnog ministeria pozvan, da odsluži „Te deum“ posve neosnovana.

*) Na ovaj odgovor, kao i na onu gorestavljenu molbu jedanput za vazda uvěravamo gg. dopisnike, da — u koliko nam je g. župnik, koi pitanja ona postavi, lično poznat — on po „*novotarenju*“ nerazuměva političko novotarenje, nu niti *cèrkveno*, samo da je trězno i uměreno, te da nezaseča u bitnost katoličke istine i život cèrkve, pa da se čini onim načinom i putem, koga božje postave u katoličkoj cèrkvi prepisuju. Već smo uvěreni, da pomenuti g. župnik po „*novotarenju*“ razuměva *cèrkveni radikalisam*, koi se inače ni pojmiti nemože, nego kao zasěcajući u bitnost katoličkog věrozakona. A za drugo čini nam se, kao da gg. dopisnici spomenuta ona pitanja za gole osobnosti dèrže. Nu mi smo opet uvěreni, da tomu tako nije; jer višerečeni g. župnik u onih pitanjih nikoga nije imenovao; a i sam sa svojimi pomoćnici kao s bratjom u ljubavi i slozi živiti običaje, dakle nije ni na svoga kapelana směrao; već je samo predložio stvar, od koje svi znamo, da se je katoličkomu světu kadno i nalazi. A nije motrio hoće li s tim i koga će pogoditi; jer tko bi na to pazio, onaj bi malo kada mogao proděkovat. Tako i pod tim uslovjem mi ona pitanja u naš list primismo; nu dèržeći se poznatog onoga „parcere personis, dicere de vitiis“ od osobnostih vazda udaljeni u takove se nikada upustiti nećemo, osim da tko nas ili dobru stvar našu osobno napadne. *Uredničtvo.*

Proměne u biskupii zagrebačkoj.

Dne 7. ožujka preminuo je Janko Krobat svetjenik biskupie zagrebačke, a bivši kapelan u Bělovaru.

Dne 27. veljače preminuo je Janko Vincetić, župnik u Selih (kod Siska).

Dne 11. ožujka preminuo je Josip Mramor, podjašprišt i župnik u Ludini. Da počivaju u miru!

Josip Gabaj, kapelan u Tèrnovitici preměšten je kao takav u Raču.

Janko Kèrstnik, kapelan na Velikoj Gorici preměšten je kao takav u Kraljevce; a na njegovo město poslan je Franjo Mance.

Dragutin König, kapelan u Sisku postavljen je za upravitelja župe u Selih.

Za nabavljenje počastne sablje světlomu našemu gosp. *banu bar. Josipu Jelačiću Bužimskomu* nadalje prinesoše:

Dosad prinešeno u srebru	12	for.	— kr.
G. Josip Šačić, župnik u Stupniku .	25	„	— „
„ Josip Španić, župnik u Gorah .	5	„	— „
„ Juraj Novosel, ravn. archigymn. zagr.	2	„	— „
„ Pavao Muhić, profes. polit. znanostih	1	„	— „
„ Dragutin Schlisser, župnik u Novskoj	1	„	— „
Jedna domorodkinja iz ljubavi i velikog štovanja prama svomu *banu* . .	50	„	— „
Ukupno	96	for.	— kr.

Stěpan Moyses, upravitelj. — *Stěpan Muzler*, urednik.

Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

BROJ 12. — TEČAJ 1.

U SUBOTU 24. OŽUJKA 1849.

List ovaj izlazi svaku subotu na cělom arku.

Cěna mu je za domaće 4 — za vanjske 5 for. u sr. na cělu godinu.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvèrt god. kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod duhovnog stola ili kod uredničtva. Predbrojenje prima se sveudilj kroz čitavu godinu.

Katolički list zagrebački.

Pismo glavnoga i osrědnjeg katoličkoga družtva němačkoga (Pius-Verein) u Mainzu odpravljeno sv. otcu Papi Piu IX.*)

Beatissime Pater!

Quod jam literis, die 6. Octobris ad Sanctitatem Tuam datis, dum instituti nostri rationem pro debito nostro filiali Tibi redderemus, fueramus suspiciati, scilicet fore, ut seditiosorum hominum insania etiam contra sacrosanctam Beatitudinis Tuae personam impium aliquid moliretur, heu! nimis cito evenit. Tu, Beatissime Pater! quem tamquam S. Petri, apostolorum principis, successorem atque supremum romani populi moderatorem tam divina quam humana jura Romae habitare et regnare praescribunt, ab Antecessoris Tui venerabili sepulchro sacroque limine recedere, atque Tuam et Ecclesiae catholicae libertatem, Roma Romanisque relictis, fuga salvare coactus es!

Obstupuit mundus, hujus rei nuntio per orbem terrarum divulgato! Neque enim esse inter mortales, cuicunque demum sint religioni addicti, existimamus quemquam adeo inhumanum et barbarum (nisi quis forte partium studio vel coeca malitia correptus rationis fere usum amiserit) cujus animus, cum de Pio IX. agitur, non se sentiat pietate quadam atque sincera veneratione affectum. Maxime autem catholicorum animi adversis hisce Sanctitatis Tuae rebus sunt commoti. Hoc enim tam ex ipsis religionis nostrae institutis et legibus, quam tot saeculorum historia et experientia luculentissime didicimus, Ecclesiæ catholicæ rationes a Supremi Pontificis incolumitate et securitate nequaquam posse divelli. Praeterea nemo est inter nos, quem lateat, summum illud Romanorum Antistitum in ditione sua temporale imperium intime cohaerere cum libera Ecclesiae spirituali administratione, ut dubium non sit, Dei O. M. providentiam ideo praecipue Principis Apostolorum successoribus tribuisse S. Petri patrimonium saecularemque principatum, ut nulli humanae potestati subjecti, pari justitia et absoluta libertate possint, prout universalem Patrem et totius dominici gregis pastorem decet, apud christiani orbis tam principes quam populos divina præcepta et Ecclesiæ leges ac jura tueri atque vindicare. Unde factum est, Sanctissime Pater, ut de nefanda illa Beatitudinis Tuae in augustissima Tua Sede perturbatione, qua Romanae urbis regendae negotium aliquamdiu profanorum ac improborum hominum libidini relinquere eorumque furori locum dare Te compulsum vidimus, non aliter, quam de communi totius christiani orbis calamitate doluerimus.

Certe in isto dolore erigere nos potuisset evidentissima spes, nefariam istam Romanarum rerum confusionem non multum duraturam. Quis enim credat, hunc perduellium gregem sacra omnia atque profana cœca impietate commiscentium diu posse vesaniam suam protrahere, maxime cum constet, omnia quae Romanorum Pontificum causam spectant, speciali quadam atque extraordinaria divini Numinis providentia gubernari. Verum illud summa et vere inconsolabili nos tristitia affecit, quod adversa illa, quae Tibi, Beatissime Pater, acciderunt, tali modo accidisse et a talibus contra Te excitata fuisse animadvertimus, ut iis merito paternus Sanctitatis Tuae animus vere nimis profundo vulnere videatur esse perculsus. Neque enim ab extraneis, o Sanctissime Pater! non ab Ecclesiæ catholicæ, cui auctoritate et virtutibus præfulges, inimicis, non ab infidelibus et paganis indignitatem istam passus es. Parum illud fuisset leviterque ferendum Pontifici, inter cujus antecessores tot numerantur martyres ab incredulis vel interfecti vel vexati. Nunc autem ipsi Romani sunt, a quibus Te tam male habitum conspicimus, illi iidem, quibus Ecclesiæ universalis Rectoris custodia a divina providentia et ab iis, qui sunt undique, fidelibus commissa est, quorum decus et honor in eo maxime consistit, quod in eorum sinu, omnibus populis, si id per religionem liceret, juste invidentibus, Christi Vicarius resideat, — immo illi ipsi, quos Tu, Sanctissime Pater, tot amoris Tui documentis, tot beneficiis, tot summae erga illos fiduciæ signis, tot liberalissimis legibus et institutionibus, quos prævaricationis criminumque vel ipsorum vel saltem civium suorum condonatione illustraveras, — illi ipsi denique, qui parvo ante temporis intervallo suam erga Te fidem nunquam concutiendam, amoremque suum perpetuo duraturum infinitis acclamationibus, ovationibus, jubilationibus atque adeo juramentis declaraverant. O miseram hominum inconstantiam! O detestabilem ingratitudinem! O acerbissimum optimi Patris atque Principis dolorem!

Postquam igitur hujus tristissimi eventus ad nos nuntius pervenit, obstupuimus; dein si qua forte re Sanctitatis Tuæ justissimum mœrorem possemus consolari apud nos perpendimus. Statim autem, et tanquam unanimi consilio composito, ex omnibus Germaniæ regionibus ad nos, qui associationis sic dictæ catholicæ præsidio pro tempore fungimur, literae confluxerunt, per quas singulorum illius associationis collegiorum nomine eos fere animi nostri sensus Beatitudini

*) Mi to pismo priobćujemo štovanim čitateljem, jer smo uvěreni, da će ga svaki pravi katolik s veseljem pročitati; a priobćujemo ga u izvornom latinskom jeziku, jer nam krasni priměr znanja od klasičnog toga jezika u Němačkoj pokazuje.

Tuae exponere jubebamur, quibus, tali re percepta, omne cor veraciter catholicum non potest non abundare. Huic mandato igitur hisce satisfacimus, Sanctissime Pater, Teque certum reddimus, nos filiali plane affectu res Tuas adversas Tecum participare, et commissum in Te a Tuis crimen ineffabili horrore abominari; tantum autem abesse, quin tribulationum Tuarum aspectu fide moveamur, ut potius cognoscamus, Te in hoc ipsum esse positum, ut Ecclesiae catholicae, turbulento hoc tempore, fatum Tuo ipsius fato imitere, et christiani populi, cujus princeps et caput es, peccata, proh nimium invalescentia! (in hoc quoque divini Salvatoris vicarius) et persona Tua sustineas et calamitatibus Tuis expies.

Veniet certe dies, quo Te pulcherrimo triumpho in Urbem Tuam regressum laetabundus orbis percipiet. Quodsi summi Numinis adorabili consilio ille dies praeter opinionem proferatur, eo fortassis fine, ut exterae quoque nationes aliquando adventu Tuo et praesentia perfruantur, tunc, Beatissime Pater, filios quoque Tuos in Germania ne praetereas! Profecto videbis, nos non esse oblitos, quam intime Romanum nomen per tot saecula cum Germanornm imperio fuerit conjunctum; et licet temporum injuria effectum sit, ut ii apud quos nunc in patria nostra summa rerum est honorifico advocatorum Romanae Ecclesiae muneri non possint satisfacere, tamen in animis fidelium reverentiam et studium erga Sanctam Sedem et Romanos Pontifices minime decrevisse animadvertes. Praecipue autem Te, o Pie None, o Pater et Pastor amatissime et amantissime! cum ingenti laetitia exciperemus. Jam nunc, tale iter Tuum vel solum cogitantes, Tibi, quasi advenienti, animo et mente obviam properamus, jam brachia nostra adversus adpropinquantem expandimus, nihil magis desiderantes, quam ut liceat nobis Sanctitati Tuae reipsa demonstrare, Beati Petri successorem, et *praecipue Pium Nonum nostrum*, nusquam per universum terrarum orbem posse proficisci, quin ubique filios et Romanos, eosque fidos et obedientes inveniat.

De caetero Deum O. M. quotidie enixis precibus, Episcopis etiam nostris monentibus, rogamus, ut subditi Tui, perfidorum hominum fraude seducti, tandem resipiscant, unde prosperum iter laetusque in Urbem Tuam reditus Tibi aperiatur, Tuque per plurimos adhuc annos a pontificalis solii culmine Urbi et Orbi summa felicitate et pace benedicas. Inter illos benedicendos nos quoque associationis catholicae in Germania praesidium pro tempore tenentes, cum omnibus praedictae associationi adgregatis a Te computari petimus, dum ante pedes Tuos provoluti patriam nostram Germanicam et Ecclesiae catholicae in Germania rationes, dein associationem nostram catholicam et postremo nosmetipsos sanctissimis Tuis precibus instantissime et devotissime commendamus, simulque nos profitemur Sanctitatis Tuae humillimos et obsequentissimos filios et servos, catholicae associationis in Germania nunc praeses et senatus. Moguntiae die 20. Decembris 1848.

Večernja zabava u kući někog župnika, něšto o školah.

U někog selskog župnika sastajali su se kad i kad pod večer po dovèršenom dnevnom poslu, nekoliko prostakah iz susědstva, i š njima několiko odličniih iz města, te bi se razgovarali kad o čemu. Učestnici tih zabavah obično biahu: městni učitelj, dva susědna seljaka, jedan ranarnik, jedan činovnik, mladi župni pomoćnik i župnik sám.

Učitelj seoski biaše čověk dobrodušan, premda se u obziru svojih znanostih nije mogao visokoučenim zvati; no on nije ni osětjao potrěbe daljega izobraženja; jer tridesetogodišnje izkustvo dovoljno mu je jamčilo za valjanost postupka, koga se je u obučavanju seoske děce od godine do godine věrno dèržao. Kako je bilo prie trideset godinah, tako i danas; nikakvih proměnah, nikakvih obnovah; niti kakvog naprědka niti nazadka; i on je to dèržao za najbolje, pa težko onomu, koi bi se usudio dirnuti u to njegovo uvěrenje.

Pèrvi seljak Petar, biaše čověk prost i pametan. Zdrav razum, to je bila sva znanost njegova; a drugčie bio je krěpostna i neprikorna života, jedina no počasna ljaga njegovog poštena značaja biaše neuměrenost u pitju, i s toga mu gospodarstvo nehtědo nikako u naprědak.

Drugi seljak Franjo bio je čověk oštrouman i doseltljiv, i s toga bi se pustio u razgovore i prepirke o svačemu. To gledajući prostaci u okolini, dèržahu ga za osobito mudru glavu. Gospodar je bio dobar i vèrlo zauzet za novac.

Ranarnik biaše čověk u světu izkusan, i priatelj nove prosvěte. Lěkarstvo mu biaše najmilii predmet razgovora, i tko bi o njemu rěč poveo, taj bi mu uvěk dobro došo. On se je dèržo za vèrlo věšta svomu poslu, i tvèrdio, da se u tomu nestidi ni najboljih doktorah lěkarstva.

Činovnik biaše čověk sav obuzet od čarobnog světla novieg vrěmena, i govoraše o njemu uvěk s někom zanešenostju. Čitanje novinah i časopisah biaše mu najdražja zabava, i o njih je uvěk s najvećom važnostju i interessom govorio. U ostalom bio je čověk veoma učtiv, druževan, iskren i priazan, što je drugčie velika rědkost u te vèrsti ljudih, koji su u krugu svojih radikalnih sanjariah sladki kao med, a izvan njega prosiplju kudgod shvate otrovni jed.

Mladi pomoćnik svèršio je nedavno pohvalno bogoslovne nauke, kao pametan dèržao se je djakom uvěk manje no vèrlostju pretežnie stranke svojih suučenikah, a osobito stražnjih godinah svojih naukah zrělo je shvatio svèrhu svoga u učionah boravenja, te je s neumornom pomnjom nastojao, da si prosvěti um i oplemeni sèrce; te je tako stupio u svět nakitjen lěpimi znanostmi, i uznositimi pojmi vèrhu veličine kèrštjanstva i unutarnje vrědnosti zvanja svetjeničkog; i počeo dokučivati neizměrno veliku zadaću života čověčjega na zemlji, te uvidjati, da život ovi nije malenkost, niti město za samo razkošje, ili igra na dobru srěću — pa što Bog da. I zato je izišao pun čověkoljubive kèrštjanske revnosti med puk, s naměrom, da ga mnogo i u bèrzo nauči; ljubio nauke i š njimi se bavio sve jednako, i što je najznamenitie cěnio molitvu. No sva ta lěpa svojstva imadiaše zahvaliti svojoj dobroj i pobožnoj majci, koja ga od malanih noguh nauči, bojati se Boga, i sèrce mu dade ćutljivo za sve dobro i božanstveno, te mu unj usadi živu věru u Boga i ljubav sprama ljudih; koji biser duše pozdnie niti bura běsnih strastih, niti plahoviti valovi svega znanja i dělovanja čověčjeg razpèršiti i zaněti neuzmogoše Tako ga je čověku u sèrce zasaditi kadra jedina ruka majčina, i s toga čitajući životopise svih velikih muževah, s kojimi je blagoslov božji na zemlju snišao nalazimo, da su imali svi dobre i bogoljubne roditeljice; te s toga bi pèrva i glavna briga svih mudrih i čověkoljubivih vladah biti morala, brinuti se: da obitelji dobivaju mudre, dobre i bogoljubne matere, jer nevaljale, razuzdane i bezbožne matere, ko što su uzrok svemu zlu, valjalo bi, da se netèrpe, one bo radjaju nevrědne domorodce, nemirne gradjane, opake ljude i najposlě jadne sebi sinove. Medjutim i ovaj gospodin pomoćnik bio je nadahnut duhom

novieg vrěmena; pošteno sèrce njegovo bolno je osèljalo mahne prošlih starih vrěmenah, a iskrena mu biaše volja, pomoćju nove prosvěte doněti spas světu; i zato je, gděgod bi mu se k tomu podala prilika današnju prosvětu do neba uzvisivao, i s osobitom vatrenostju o svemu, što bi njoj samo po imenu ili spoljašnjem vidu naličilo govorio. No to ti još nije mogao nikad pravo razrěšiti, u čemu uprav sastoje te mahne stariih vrěmenah, i kojimi srědstvi bi se najprie u korenu svomu zatèrli mogle, u čemu li uprav današnja prosvěta, i njezino dobrotvorno i pogubno dělovanje; i kakva je neizmèrna razlika medju pravom i lažljivom prosvětom. No polag svega toga hvale vrědno biaše njegovo razborito ponašanje, nezasitna želja za naukom, i odlično počitanje prama svome starom i izkusnom župniku.

Župnik bio je u istinu čověk ljubezan, učen, izkusan, dobrohotan, vèrli praktički um i revni bogomoljac. Plemenitost sèrca odsèvala mu se je na veselom licu i priateljskoj predusrětnosti, gdě god komu pomoći valjaše, no još više zasvědočavao ju je rěčju i dělom, neutrudivo i revno nastojeći oko svega, što je lěpo, plemenito, blagotvorno i dobro. Već od više godinah upravljao je on župom, koju biaše zatekao u veoma tužnom stanju; i uveo je od to doba već mnoge i mnoge popravke u njoj. Još mu je ležala na sèrcu jedina učionica, jerbo je namislio bio, ne samo dvě nove područne učionice podignuti, nego i u župnom městu popraviti staru, koja je sve jednako stenjala pod okorělim bezdušnim mekanizmom dobrosèrdačnog, no podobro neukog starog učitelja, i odviše těsna bila za sveudilj rastući broj učenikah. Tud je odredio podići najpèrvo obèrtnu školu, u kojoj bi se učenici obučavali u rukodělih, zatim prizidati još jednu sobu za učiteljskog pomoćnika ili učiteljicu, da se razděle i udobnie směste u jednoj sobici stišnjena tolika děca; no do sada još mu nije pošlo za rukom ukloniti s puta sve prepone, koje se stavljahu čověkoljubivoj njegovoj naměri.

Jednu večer saberu se dakle po običaju gorepomenute osobe u kući župnikovoj. — Za malo vrěmena stupi i on k njim, te pozdraviše priatno svoje mile goste, ovako im počme govoriti: „Nikad bolje! baš ti se lěpo sastadosmo. Imamo zastupnika iz svakoga stališa medju nami. Gospodin učitelj neka zastupa učiteljstvo, Petar i Franjo seljačtvo i vlastelinstvo; gospodin ranarnik lěkarstvo; gospodin činovnik neka bude zastupnik staroga i novoga prava; vi pako gospodine pomoćniče predstavljajte učeni svět, a nas dva skupa budimo od strane duhovničtva. Kad se tako dobro udesilo, a mi ajde da pravimo sabor, i da se porazgovorimo o kojoj važnoj stvari. No prie svega proglasiti ćemo slobodu govorenja, koja se u naše doba toliko slavi, i na svih saborih vlada, uvěk, kad god se ovako na razgovoru nadjemo, neka bude prosto odsele izjaviti slobodno i otvoreno svoje mněnje o svakoj stvari.“ Ovo rekavši navrati govor na škole i reče: „Već sam od davna želio gospodo! razgovoriti se s vami malo obširnie o školi. Ovdě se pèrvo pitanje pojavljuje: Da li je od potrěbe uvadjati škole po selih?

Učitelj: „Ja mislim, da meni u tom poslu pèrvom pripada pravo izraziti se; u kratko ću kazati što mislim, no nadam se, da će biti valjano. Mi ovdě već imademo školu, i ko što mnijem, neće baš biti posve hèrdjava; ovo barem trideset godinah, što ja u njoj učim, bila je uvěk dobra, i ništa joj se prigovoriti nemože. Ja bi dakle reko, da nam netrěba ništa novoga, već da čuvamo što imamo dobra od starine; — u obće ja nisam veliki priatelj novostih.“

Ranarnik: „Zašto ne?“

Učitelj: „Meni se čini, da naši novotari umiju puno govoriti i premnogo pisati, no veoma malo dělom izvesti. Kad im čověk posao pogleda, listja dosta, nu malo ploda; nadražiti umiju, nu zasititi nemogu. I to bi se usudio reći, da nimalo ili posve malo za Boga mare; a to mi se sve ni malo nedopada. Uvěk će biti, ko što je i bila neoprovèrživa istina onih rěčih, što već i moja děca znadu: „ništa bez božjega blagoslova.“

Ranarnik: „Gospodine učitelju! izvolite malo blažie suditi i nekate naprěčac osudjivati stvar, od koje se dade i gděšto dobra kazati. Neću vam nijekati, da nam je novia prosvěta mnogo zla doněla, no i to smiem tvèrditi, da joj i mnogo dobra zahvaliti imamo. Ja u mojoj lěkarnici imam svakojakih lěkovah; koi je bolestniku najprudnii, onog mu načinim, i ozdravi; koji su zdravi, onim dajem pokrěpu za želudac, da budu još zdravii. Tako i mi valja, da medju onim, što su nam doněla novia vrěmena, izabrati gledamo ono, što je dobro, a bezbožnost ostavimo ljudem, koji Boga netraže, nu koje će on kad uztrěba naći. Revnost za razširenje prosvěte jest hvale vrědna, i čověčnosti smo dužni brinuti se za prosvětu puka, te učionice medju njim umnožavati i popravljati.“

Učitelj: „Gospodine lěčniče! I ja s vami u tomu suglasujem. Po jedna učionica — ko što je naša městna — u svakoj župi — nebi škodila; nu više njih bilo bi suvišno. Ali i u onoj jednoj da se dèrže učitelji u svemu stare methode, za koju izkustvo svědoči, da je najbolja i svèrsi najshodnia. Da vam opetujem, što sam već rekao: ja na novosti ništa nedèržim.“

Činovnik: „Kako je to gospodine učitelju! nebiste li vi volili novu oděću města stare izlizane, pèrnjave i zakaljane?“

Učitelj (komu ta prispodoba nebiaše po volji), poslě kratkog domišljanja odgovori: „Gospodine: dok mi se nova nedogotovi, volim uvěk staru; a kad mi se nova donese, uzeti ću ju najpèrvo i ogledati: da li mi dobro stoji? ako ne, a ono opet volim staru, koja mi je prostrana, nego li novu, koja mi je těsna i nemože na tělo. No kažem vam još jedanput odpèrto, da ja za nikakve novosti neću da znadem.“ To dade povod obćenitom směhu, jer za čudo biaše svim, kako se věšto izkopa učitelj iz mreže, u koju ga htěde zamèrsiti činovnik. Učitelj se sasvim udobno nalegne na svoj navadni stolac, i nastane kratki prestanak. Tišinu prekine

Činovnik: „Ali doista krasna je domisao našega g. župnika, ta obèrtna učionica, na priměr sličnih u drugih prosvětjenih zemljah obstojećih zavodah. Takova učionica bila bi od velike koristi za našu učeću se mladež, smatrajuć stvar, ta s gospodarstvenog, ta s ćudorednog gledišta. Ako se nadalje ovděšnjoj učionici, ko što naměrava g. župnik, prizida zbilja još jedna soba, to će ona jamačno dvaput više vrěditi, nego do sada, a podignutje onih dviuh područnih učionicah valjalo bi poduzeti već iz obzira čověčnosti, da se uklone dva zla jedno gorje od drugoga; jer inače ili bi děca morala ostati u gluposti i divjačtvu, ili bi im valjalo i nadalje kao i dosad biti izvèrženim svim nepogodam vrěmena daleka puta i raznim drugim nesgodam. U obće ja ljubim i visoko cěnim onu gospodu župnike, koji kao ljubeznivi svojih obćinah duhovni otci skèrbe i nastoje, da se škole u njih podižu i popravljaju; no kod nas,“ nastavi obazrivši se priazno k učitelju, „prie svega to

predlažem: da se s toga, što su popravci oko učionicah uvesti se imajući sa znamenitimi dosta puta troškovi skopčani, učiteljem našim u ničimu neumale dosadanji njihovi prihodci, jer bi to bila nepravda i neharnost; i tim bi mu manje moguće bilo nabaviti si novu odèću, koja bi mu dostojala."

Petar: „Ali gospodine! tko bi uzdèržavao te tolike zavode? to bi opet spalo na nas ubogi puk, kod nas je bilo uvěk težko dokopati se do novca, a sad i naopako težko, odkad je ovaj prevrat nastao."

Župnik: „Dragi Petre! nezadaji si s toga velike brige. Kad smo mi jedanput podpunoma uvěreni, da je ovo ili ono dobro, pa zajedničkimi silami radimo, da ga se domašimo, pomoći će nam Bog; a natji će se i dobrih ljudih, koji će nas u postignutju dobre svèrhe podpomagati, te ćemo mi tako malo ili ništa osětjati. Kad bi vi dragi moji susědi znali, da je ovo ili ono dobro i spasonosno, nebi li vi sami po razměrju vaše uzmožnosti k uspěšenju takovog dobra štogod dopriněli? Ta vi ljubite vašu děcu, i radi ste ih za sada i uvěk srětnimi učiniti."

Petar: „To smo radi, istina; no sada se mučno živi, tužna su vrěmena, i valja štediti, tko hoće, da se prometne. Često nam trěbaju děca i doma; a osim toga skupo bi nas stalo oděvati ih, da uzmogu dan na dan učionicu polaziti."

Pomoćnik: „Dragi Petre! vi ste dobar i vrědan roditelj, pa hoćete da počimate štednju na děci. Kako vam može podněti sèrce otčinsko tu misao, da ćete štediti svoje dobro, a upropastiti najdragocěnie blago děce vaše i za ovi i za oni svět. Nebi li mnogomu seljaku bolje bilo ondě početi štediti, gdě bi mu štednja mnogo manje hudila, pače trostruko hasnovitia bila, pèrvo za dušu, po tom za tělo i kesu. Razgonetajte mi zagonetku, i pogodite, što mislim Petre!

Petar: „Možebit da bi i pogodio. Davno je već tomu, no opet se živo sětjam, što nam je jednoč naš pokojni župnik u svojoj propovědi kazivao, kako su někoji preděli stradali od strašnih povodnjah; i kako je živimi bojami slikao težke jade i gorku tužnjavu ubogih nesrětnikah. Tronuti tim tužnim opisom goleme nesrěće bratje svoje slušatelji nemogoše se jedni od plača uzdèržati, a svim se na licu vidjahu nedvojbeni znaci istinskog sažaljenja. To motreći dobri župnik stane i okrenuvši se k nam reče: „Šta vidim? tužite i suze lijete nad nesrěćom ljudih, koje nikad nevidiste, a za stradajuće susěde, priatelje i bratju vašu neimate sèrca, nestaje vam suzah? Mislite li, da kod nas neima poplavah? Ima, i to grozovitih poplavah; kud će strašnie nego li su prigodom pirovah, cèrkvenih godovah i drugih slavljenjah, — poplave, koje često traju po više danah, te zaplave s častju spokojstvo, zdravlje, imetak i najposlě mirnu savěst, koja je najdragocěnie blago čověku, i sunovrati ga u bezdno pakla. Timi oštrimi izrazi posluži se pokojni župnik u svojoj propovědi, koju ću dok sam živ pamtiti; nu šta će čověk, kad je u pèrkos svemu tomu preslab."

Franjo: „Petre, to ti na slavu služi, da sve tako dobro pamtiš; to si ti meni već više putah kazivao, i dobro si činio, jer lěpu propověd nemože čověk nikada zadosta opetovati. U ostalom istog sam s tobom mněnja. Mi ubogi seljaci trěbamo i onako na druge svèrhe ono malo što imamo novca, nepreostaje nam dakle ništa za prosvětu, koje radi da děcu u učionicu šaljemo — izim ako se baš sigurnomu dobru odtud nadati možemo; no iz izkustva, koje čověka čini mudriim, vidimo, da škole veoma malo dobra donesu, baš ako će ih po šest i deset na jednu glavu biti. Oprostite gospodo, ako gděšto malo slobodnie reknem; imamo hvala Bogu slobodu govorenja, o kojoj nam je malo prie kazivao g. župnik. Da vidite, da i mi seljaci poněšto znamo: jednoč baveći se u gradu odem u cèrkvu; za malo al eto ti někog gospodičića za menom u nutra. Sav raztrešen stade se vèrtiti na sve strane, samo se činjaše da nevidi oltara; spazuć da je skèrstio ruke na ledja, i pomislim, da něšto krije; pozornie motreći opazim, da je šešir. U taj mah okrene se isti gospodičić, te kako je došo, tako i otišo. Kako je čověk nesrětan, da mu uprav u cèrkvi koješta na um dodje, tako i ja u taj čas pomislim: Gospodičić ovi biti će po svoj prilici jedan izmedju tako zvanih učenih; no kako mu drago, veoma malo znade od učtivosti dužne najvišjem neba i zemlje gospodaru. Što se tiče dostojnog ponašanja na toli svetom městu, u tom ga se ni malo nestidim, premda nisam nikad zavirio u školu. — Nu tek što se je pèrvi udaljio, stupi drugi u cèrkvu, takodjer — kako mi se učini — světlo světla; jer glavu biaše zabacio u potiljak, a izraz lica biaše mu ozbiljan, — i stade na sred cèrkve; iza toga maši se rukom prěko čela, i ja pomislih, da će se prekèrstiti, no ljuto ti se prevarih! to mu nebiaše ni na kraj pameti; město toga poče si gladiti kose, a kèrst ostavi drugim, koji nisu učili velikih školah kao on. Na jedan mah metne ruke u džep, razgleda se još několiko putah po cèrkvi, i kako došo tako otišo, ništa bolje nego onaj pèrvi. Ova gospoda neznadu za nikakvu věru pomislim u sebi; — ako je to poslědak tolikih naukah, kojimi su si tolike godine glave razbijali, ako su to u školah naučili, onda nas sačuvaj bože, i nas, i děcu i unuke naše od toga zla. Moj Franjo! pomislim, šta bi bilo, da se i tvoja děca tražeći prosvětu u učionicah nauče tako štovati Boga, kad nebi njega počitavala, kako bi se ljudih zazirala. Šta bi ja doživio u mojoj lomnoj starosti od děce — izškolanih bogogèrdacah, najposlě koga bi se i moja děca, i ostali ljudi bojali, možebit šake, batine ili mača?"

Činovnik (smějući se): „Nuto, nuto Franje! kako se je razpalio!"

Franjo: „Molim gospodine, još nisam sve kazao: U velikih varoših prolazeći ulicami srěta čověk kukavne i težko nemoćne prosjake, tako, da se meni uvěk smili; kad ih onako žalostivo uzdisati i prositi čujem. Više putah sam gledao, gdě ljudi prosvětjeni starii i mladji pored njih prolaze, i usudi li se koi od njih zamoliti milostinju, a on mu město poděle baci po několiko prěkih pogledah, i ode dalje; je da li je to ljubav bratinska, koju nas uči evangjelje? Jednoč se sluči, nadojdoše istom stazom dvě mlade lěpotice; lica im nemogoh viděti, jer biahu zastèrta tankom koprenom. Kad ih zagleda něki mladi gospodin, razvedri mu se odmah tamno od nezadovoljstva lice, i město toga sinu mu obraz od čarobnoga posměha u susrět dvěm lěpoticam. Nekorim ga s toga ni malo, no zašto da ljubi sestre više nego li bratju po Isukèrstu? I onda opet pomislim: Ako prosvěta neuči većju ljubav, ako s nje toli otvèrdne sèrce čověčje, da hladnokèrvno gleda tudju nevolju, a nemisli na pomoć, to neće moja děca izderati sila oprave po klupah školskih."

(Dalje slědi.)

Odgovor gosp. Mužaru kapelanu Viduševačkom *).

U 31. broju „Slavenskog juga" čitao sam Vaš članak o zadušnicah, koi me je na pòrvi pogled tim više zanimao, što sam mislio, da su već svi pametnii uviděli, da bi valjalo odustati od te prepirke, koja na nikakvo dobro nesměra, no zla bi nam mogla naploditi dosta. Velite, da ste željno izgledali, šta da li će odgovoriti poglavarstvo svetjeničko na ono zahtěvanje několiko ljudih: da odredi svetčane zadušnice za izpokoj duše blagousnuvšeg vojvode sèrbskoga Stěpana Šupljikca, i kakove da li će navesti razloge, za opravdanje toga svoga intolerantnog — kako rekoše — čina: uzkratjenja zadušnicah pokojnomu vojvodi. Da ste Vi dragi gospodine, u město što ste tako dugo s tolikom ljubopitnostju nemirno izgledali te razloge, uzeli u ruke „Corpus juris Canonici" pa s onom věštinom, koja se hoće og takvoga bogoslovca, kao što ste Vi, koi ste na sveučilištu ugarskom dovèršili bogoslovne nauke, i već tri stroga izpita iz njih podněli, dakle někakvi tobožnji „Dreivierteldoktor" bogoslovja, da ste velim, město što ste izčekivali, da Vas drugi o tom pouči sami uzeli i otvorili „Corpus juris Canonici," te biste bili pèrvo mirniom dušom čekali na odgovor biskupov, a drugo nebi vam se bilo trěbalo onako pred světom sramotiti. Vi ste izčekivali někakvu učenu razpravu; no ja Vam velim, da gdě zakon jasno i naročito štogod nalaže, onaj, koi mu se je bezuvětno pokoriti dužan, pozvan da ovèrši štogod proti istom zakonu, nemože — ma on nezňam kako subjektivno osvědočen bio, ako je čověk pametan i svěstan, odgovoriti inače, nego pozivajući se na isti zakon, koi mu čin takov brani, jer on već u sebi razloge sadèržaje. Neznam bi li i Vam išta pomogla ma najučenia razprava, kad biste se opirali naročitim zakonom. Ko što u dèržavi, tako i u cèrkvi, dužan je u interessu obćega dobra svaki dèržavljanin i svaki član cèrkve pokoravati se zakonom, a kamo li više onaj, koi je postavljen da bdije nad cělosti i nepovrědivosti njih; da ih on stane bez obzira kèršiti, nebi li to isto redom činili i oni, kojim je on stavljen za uzor, da se ugledju u děla njegova i po njima se ravnaju. Niste se dakle mogli drugom odgovoru ni nadati od preuzv. g. biskupa, nego da će on, kao čověk pametan i poglavica cèrkve, kojoj je tako kao i Vi u savěsti svojoj pokornost dužan, onako postupati, kao što mu nalažu zakoni; niste imali pravo radovati se kakvoj učenoj razpravi od strane njegove; no vi bi imali dugo razpravljati, dok bi dokazali; da je dužan biskup katolički raditi protiv naredbam svoje cèrkve, i da ima, tko bi ga na to prisiliti mogao. On Vam je odgovorio pozivajući se na zakon, pred kojim izniču svi drugi obziri; i s otim odgovorom zadovoljiše se svi uměrenii i razboritii; sámo vis. bansko věće, uvažavajuć temeljitost za uzkratjenje navedenih razlogah, pozvalo je odbor županie zagreb. da od svoga zahtěvanja odustane, no našlo se je opet ljudih pretěranih, koji bez obzira na taj zakon, i njegovu za sve nas vežuću moć, proglasiše taj čin za samovolju biskupa, te ga počeše ružiti i gèrditi onako, ko što nikad zavrědio nije, a kamo li baš u ovom poslu. Nije nam čudo od světovnjakah, no čudo nam je, što i isti svetjenici, i medju njima i Vi gospodine složiste se š njimi, te zajednički uzeste nasèrtati na njega. Věrujte mi, da time nikakve usluge nečinite dobroj stvari; jer to svaki, — koi samo hoće — uvidja, da je biskup ovdě postupao onako, ko što je morao. Zašto dakle neodustanete onako ružno navaljivati na čověka ni kriva ni dužna? Čemu iz manjega zla praviti veće? Bratja Sèrblji jamačno su zadovoljni s odgovorom biskupovim, oslanjajućim se na silu zakona cèrkvenoga, te su želeći, da bude cèrkva tako naša, kao i njihova slobodna i nezavisna glede unutarnjeg svoga upravljanja, i znajući dobro, da je věrozakon osobito puku isto tako svet kao i narodnost, sigurno već poželili: da se neide dalje, jer svaki korak unaprěd gèrdno bi bilo nasilje; no neće da umuknu katolici! to je njima intolerancia, i vojujući tobože proti njoj, personificiranoj u osobi preuzv. g. biskupa izdaju drugu někakvu težnju i naměru.

Sada da prodjemo redom Vaše razloge, koje ste naveli, da dokažete, da je u zapadnoj cèrkvi slobodno moliti *za svakoga*. Velite, da to mniete, u koliko su Vam poznata načela cèrkve Vaše. Htědoste valja da reknete, jer da su Vam bila poznata, nebi onaj članak nikad bio ugledao bělog světa.

1. Kažete: *da je Isukèrst baš tu razliku napravio medju svojimi i staroga zakona slědbenici, što je ljubav protegnuo ne samo na svoje već na sve ljudstvo.* Znadem gospodine, ko što i Vi, da je ljubav pèrva i jedina zapověd nauke Isusove, temelj kèrštjanstva, i da o njoj vise svi zakoni i proroci; no to što ste naveli, nepomaže ništa vašoj stvari, jer je to načelo odviše obćenito, to je ljubav u najprostraniem smislu uzeta; ljubav, kojom smatramo svakoga čověka, nepazeći mu kèrvi, věre i domovine za brata svoga; ljubav, kojom nisam vlastan reći Turčinu ili Židovu: nisi čověk, jer neveruješ ono, što ja — jer je za sve umro Isus. No uz tu ljubav koje sveti vez opasuje cio prostrani svět, mogu obstojati razna politička i věrozakonska medjusobno neodvisna družtva, koja imajući svako svoje posebno uredjenje, upravljaju se svojimi vlastitimi, svèrsi najshodniimi zakoni, bez da zato vrědja jedan drugoga, bez da se time jednom ili drugom ikakav uštèrb čini; već dèržeći se svaki svoga, ljube se izmedju sebe kao bratja po jednomu otcu — Bogu. Otac imade više sinovah; svaki njih imade svoju kuću i obitelj, kojom jedan ovako, drugi onako upravlja, pa su zato opet dobra bratja, ljubeći se izmedju sebe neprěčeno. Isto valja i o cèrkvah jednog istog naroda. Sèrblji su nam bratja po kèrvi i jeziku, i mi bi se zato mogli ljubiti i uzajemno si pomagati, ko što to i činimo, bez da bi nam šta prěčila ona mala razlika, koja nas u dvě cèrkve děli, — da neima nemirnih glavah, koje neimajući drugog posla silom rade o zlu. Ta razlika u věrozakonu, ma koliko neznatna, opet se tajiti neda, i onako naprečac, ko što gdekoji misle, dokinuti se nemože, — i u tom pogledu budimo dobri priatelji: no neima razlike po kèrvi i jeziku, i u tom obziru neka nas veže jedna i nerazvèrživa sveza ljubavi bratinske, koju smo i dělom pripravni dokazali.

2. Navodite rěči Isukèrstove: *kako hoćete da vama čine ljudi, i vi činite njima.* (Luk. 6. 31.) i odtud izvodite slěděću præmissu: ***A mi katolici bi hotěli, da***

---

*) Ovaj sastavak primorani šiljemo štovanim čitateljem našim. A to s toga, što ga uredničtvo slavenskog Juga nehtěde primiti, rekavši spisatelju, da ima „katolički list," na koga ta stvar spada. Nećemo da štovanoga *collegu* našega radi toga korimo; samo ga molimo, da odsele uvěk slične, to jest cèrkvene stvari odpravi na „katolički list." Pa će se tim načinom mnogi povodi nesloge, mnoge prepirke i ništetne kavge predusrěsti.

Uredničtvo.

iztočna cèrkva kakovom svečanostju proslavi našega čověka; ergo i t. d. To vaše predpolaganje stoji na veoma slabom temelju, jer neznam da li je do Vas ikomu taj razlog na pamet pao, koga ste Vi, kako se čini jedino ovom lěpom textu svetoga pisma za volju izumili. Mi se istinabog unaprěd neogradjujemo proti tomu dokazu bratinske ljubavi od strane bratje Sèrbaljah, nu i to velimo: da ih na to podnipošto silovali nebi, osobito kada bi znali, da se to protivi uredbam njihove cèrkve.

3. Pozivate se na priměr Isukèrstov, *koi moljaše za one, koji su ga obsudili, i na križ prikovali, premda ljudi oni nebiahu katolici.* Istina, nije nam slobodno mèrziti ma koga inověrca, da je baš i najljutji dušmanin naš, već — što je vèršak kèršćanske ljubavi — dužni smo i njega ljubiti, dobro mu želiti i moliti se zanj — u naše ime; no razkolniku u ime cèrkve, koje se je on odreko, s kojom obćio nije, i koja mu zato uzkratjuje blagodati svoje — to činiti, bila bi velika nedoslědnost. To isto proteže se i na točku četvèrtu.

5. *Cèrkva katolička moli za one, koji nisu u njenom krilu, dok su u životu; ako može moliti za žive, zašto nebi mogla i za mèrtve moliti, budući da i ovo na slogu i jedinost mnogo dopriněti može.* Cèrkva katolička, koja se dèrži za jedinu pravu cèrkvu Kristovu, i rada je, da svi ljudi spoznadu istinu i spaseni budu, moli za izobćene razkolnike, odmetnike, krivověrce i krivobožce, nebi li se obratili i spoznali istinu; nu za one, koji su umèrli u razkolničtvu, odmetničtvu, krivověrstvu ili krivobožtvu nemoli, jer nestaje nade, da će se obratiti i tako prestaje temelj, na komu se osnivahu dosada molitve cèrkve za nje.

6. U ovoj točki priznajete s početka sami, *da su načela cèrkve katoličke u nepriateljstvu s načeli cèrkve nekatoličke*, no da s toga opet mogu slědbenici obojih věroizpovědanjah živěti medjusobno u priateljstvu i zlozi; i da se o tom uvěrimo, šaljete nas u krajinu, da vidimo, kako svaka cèrkva svoja načela *štuje*, a ljudstvo ipak medju se u ljubavi živi. Neka živi! Bog mu blagoslovio slozi i uzajemnom bratskom milovanju, nu neka samo svaka cèrkva i nadalje svoja načela *štuje,* ko što i dosad. Tud ste mi na ruku išli. Hvala Vam.

7. *Nu neka bude (što nijedan katolik, koi je s pokojnim vojvodom obćio dopustiti neće), da je on bio nepriatelj cèrkve katoličke, to bi baš onda bili dužni za njega moliti, jer cèrkva rimska uči: ljubite nepriatelje vaše, i dobro činite onim, koji mèrze, i molite za progoneće i potvarajuće vas.* Ova je točka mogla izostati, nu Vi ste kako se opazuje, gledali više na broj, nego li na valjanost vaših razlogah. Neuvidjam, zašto bi mi katolici dèržali zadušnice za pokojnoga vojvodu Šupljikca, *kao nepriatelja cèrkve katoličke*, kad ste Vi i svi, koji ga poznadu, tako tvèrdo uvěreni, da je bio priatelj i dobrohotnik naš; kad bi nam dakle slobodno bilo, a ono bi mu mi kao *takovom* dèržali, a Vaš *nepriatelj* ostao bi, ko što i jest *prazna rěč.*

8. Pozivate se na poslovicu pravnikah: *„Odia sunt restringenda, favores ampliandi.“* Zar Vi neznate, da ova poslovica ovamo ni malo nespada, već na tumačenje zakonah priaznih i nepriaznih. Gdě se zakon jasno neizražava, ondě se može onoj strani, kojoj je zakon nepriazan pomoći i toliko popustiti, koliko nije jasno izraženo; nu od onoga, što je jasno — ni slova; a Polyanthea Canonum jasno se ovimi rěčmi služi: „Missæ dici non possunt pro haereticis defunctis“ i „missæ dici non possunt pro excommunicatis mortuis; Episcopo autem id praecipienti non est obediendum.“

9. Kažete, da *istina katolici kažu „quibuscum non communicavimus in vivis, nec communicemus in mortuis“ medjutim, da ovo nije istinito, jer mi medju nami obćimo u ovom životu.* Istina da obćimo u gradjanskom i družtvenom životu, nu ovdě se ima razuměti obćenje u bogoslovnom smislu uzeto, koje se samo na one proteže, koji isto s nami uče i věruju, ista svetotajstva, bogoštovje i t. d. s nami imadu; i ta sve věrne kèršćane u jedno tělo skapčajuća obćina daje pravo svakomu njih dionikom biti svih dobarah duhovnih u cèrkvi: ostale pako od tog obćenja izključuje. A glede onoga, što rekoste, *da nijedan katolik Bogu medje pripisivati nemože, koga će u nebo primiti, koga li ne,* navesti ću Vam 28, Cap. de Sent. excom.: „Excommunicato, decedenti in excommunicatione, quantumcumque Contritus decesserit, non est Communicandum ante absolutionem, nec pro eo orandum, *licet sit quoad Deum absolutus.*“

10. Velite, *da je svetjeničtvo radi naroda; ako dakle narod štogod zahtěva, svetjeničtva je dužnost, navesti razloge, zašto se ovo ili ono učiniti nemože? a narod uvidivši uzroke, i sám će odustati od zahtěvanja; no to se dosad narodu učinilo nije.* Svetjeničtvo je radi naroda, to Vam dopuštam; no u kakvom odnošenju stoji svetjenik naprama narodu i obratno? — Svetjenik je naučitelj, a narod ga sluša; svetjenik je pastir, a narod ovce njegove; a gdě viděste, da učenik prepisuje učitelju, ili stado pastiru? Svetjenik znade, što narodu treba, i što mu dozvoliti smie, jer i on, premda je nad narodom, imade cèrkvu nad sobom; koja mu prepisuje, i koju je slušati dužan isto tako, ko što njega ovce njegove. Ako dakle narod uzište štogod, što se javno opire naredbi cèrkve, je da li mu je vlastan to dozvoliti, ili u svoje, ili u cèrkve, koja mu to brani — ime? Još Vas moram jedno upitati, koga Vi mislite pod tim imenom „narod?“ i tko je Vas još s několiko ljudih opunovlastio, u to ime što zahtěvati? neznate li Vi, da narod nesmie o tom ništa da znade, o čemu se mi amo prepiremo? kako dakle možete reći: *ako narod štogod zahtěva, svetjeničtva je dužnost, navesti razloge, zašto se ovo ili ono učiniti nemože.* Zar nije odgovoreno narodu, da zadušnice takove dèržati zabranjuju zakoni cèrkve rimske, ili hoće taj narod, da njegova pusta volja bude prěčja od naročite zabrane cèrkve, te u pèrkos svomu obećanju neće da odustane od okornog zahtěvanja onoga, što biti nemože.

11. Niti hèrvatske poslovice, koje inače krasno govore istinu, nemogoše Vam u ovom poslu pomoći. *Dobro je,* velite, *dok ljudi prose, dakle i Hèrvati dobru ćut o věri goje, dok mole da im se dozvoli kakova pobožnost.* Pèrvo ja bi se usudio podvojiti, da je ono gore narodna poslovica. Ja bi město Vaše poslovice rekao: Moliti je svakomu slobodno, nu koga je moliti nije ga siliti. Kada Vam dakle umoljen biskup katolički da odredi svetčane zadušnice za vojvodu sèrbskog odgovori: da to učiniti nesmije: bilo bi Vam valjalo odustati od zahtěvanja, a ne siliti ga, jer je dužan, ma se sve ale i vrane na njega podigle, tomu se oprěčiti. No zato niti se Vam niti ikomu drugom brani pobožnom biti; ta možete Vi moliti koliko Vam drago za pokojnog našeg junaka. Ali zašto onako sasvim nedužno primetnuste: *„ma bila i malo veća pobožnost“* kad mi znamo: da se tad razuměvaju zadušnice, a *te* se već dèržati nemogu; jer ako — ko što istinu velite — nikada nije cèrkvi toliko škodila pretěrana

pobožnost, ko što joj je škodilo pomanjkanje vère i pobožnosti, to joj nije nikada toliko udila pretèrana strogost i savěstnost, koliko popuštanje i nemarnost u izpunjivanju zakonah.

12. Još nam ostaje razrěšiti jednu dilemu. *Neuvidjate, što bi zlog iz toga proizišlo, da se spomenute zadušnice dèrže; ili bi Bog posluhnuo molitvu ili nebi; ako bi posluhnuo, proslavilo bi se ime božje, ako li nebi posluhnuo, bratja naša iztočnog zakona bi nas smatrala kao svoje priatelje, koji dobro žele i njihovim mèrtvim.* Vi neuvidjate, što bi zlog odtud proizišlo, a ja opet neuvidjam nikakvog velikog dobra da se služe, niti velikog zla, da se neslužе zadušnice. Jer pèrvo nebi došli na veliku smutnju jednověracah naših u očito sraženje s naredbom cèrkvenom; a drugo lahko bi nam to bratja naša Sèrblji oprostili, osobito kad bi znali, da to učiniti nemožemo bez javnog povrědjenja naredbe cèrkvene; jer nam i *osim toga* ostaje trista načinah dokazati im naše bratimstvo, priateljstvo, ljubav i privèrženost.

13. Na poslědku cělu tu stvar hoćete da razjasnite slědećim priměrom: *da imade koi katolički svetjenik brata, koi nebi bio katolik, i ako bi preminuo, je li nebi sam za njega molio, i zadušnice služio?* Ja Vam odgovaram da to *neznam; ili bi možebit išao k svetjeniku bratove věre?* Ni to neznam. Vi velite; *to ne;* a ja velim *zašto ne?* — pa smo popravni. Gospodine, to nisu nikakvi dokazi, koji se neosnivaju na nikakvih načelih, već na pustoj volji. — Što ste zlo uveli, to Vam je nemoguće dobro izvesti, te zato ni ono, što slědi, nestoji. Istina je, *da su katolici veliko pověrenje imali prama svojemu svetjenstvu, kad su molili, da im se za ovog ljubimca naroda pobratima zadušnice dèrže;* no jeda li je poglavarstvo svetjeničko moglo imati veće pověrenje prama Vam, nego što je imalo, kad Vam je odpèrto izjavilo: *da zadušnice takove dèržati zabranjuju zakoni cèrkve rimske,* — s tom jedinom razlikom, da je Vaše pověrenje bilo neosnovano, budući u protuslovju s naročitim zakonom, a njegovo bilo je osnovano, budući u podpunom suglasju sa zakonom. Obe ti se strane ljuto prevariše, Vi uzdajući se u nezakonitost njegovog postupka, a ono u *razboritost Vašega suda.*

14. Napokon pozivate se na Franceze, *koji su svako lěto dèržali zadnšnice za prevratnike francezke, no mislite: da ti prevratnici nisu sami katolici bili.* Ja *nemislim no znam*, da je bio medju njimi koi taj katolik, inače svetjenik katolički nebi bio mogao služiti zadušnicah za nje.

Bilo kako mu drago, velite na poslědku, *služba božja kod katolikah za mèrtve ovèršuje se u višebroju, ko što to svi misali svědoče; te tako se proteže na sve pokojne.* Nedokučujem, kako iz toga, što se služba božja kod katolikah obavlja u višebroju — slěduje, da se proteže na sve pokojne? Svaki, komu je volja zagledati u misal, naći će: da se služba božja kod katolikah dèrži samo za *věrne* žive i mèrtve. Zaludu Vam ga premetati svaki dan po rukuh, kad Vi to nevidite; moram Vam dakle na ogled někoja města naznačiti, kano: „Sed et pro omnibus *fidelibus* Christianis vivis atque *defunctis* — — Imprimis quae tibi offerimus pro ecclesia tua sancta *catholica,* — et omnibus *orthodoxis,* atque *catholicae* et apostolicae fidei cultoribus — — et omnium Circumstantium, *quorum tibi fides cognita est,* — Memento etiam famulorum, famularumque tuarum, qui nos precesserunt *cum signo fidei;* — — et animae *fidelium* defunctorum, — — oremus pro *fidelibus* defunctis“ i t. d.

Gotovi smo. Stvar ste Vašu slabo dokazali, to Vam je odsuda. To priznajte, ili s nova recite da ja imam krivo, i to mi dokažite; no ja bi volio da netrošimo više o tomu rěčih ni jedan ni drugi. Kod vas su — kako vidim — velikog ugleda naše narodne poslovice. Ima medju njimi jedna, koja vèrlo mudro veli: „prie smisli, pa onda reci*).“ —

Jedan bogoslovac zagrebački.

Odgovor.

Ona tri u 8. broju Vašeg štovanog lista predstavljena „pitanja vrěmena“ su u meni probudila svakojake misli, koje bi se zajedno mogle smatrati kao odgovor.

Pročitavši pèrvo pitanje, pomislih: cèrkva je već doživila onakova žalostna vrěmena, u kojim jedna stran istih njezinih pastirah nije niti katolički ćutila, niti katolički radila. Ali milosèrdni Bog, koi bdije nad svojom cèrkvom je za kratko, u spodobnim slučajima poslao svog angjela, koi je probudio na novo duha božjega, gdě biaše ugašen.

Kako bi bilo, pomislih nadalje, ako bi onaj župnik, koi je dobio kapelana novotara, postao ovomu angjeo božji? Ako bi probudio u takvom duhovniku duha božjega; ako bi bio svomu kapelanu angjeo batrivosti, vodeći brata svoga bratinskom rukom na put zveličenja!

I nisu svi oni baš tako pokvareni, da je izgubljeno svako ufanje poboljšanja, koji ćute osobito u svojoj mladoj dobi u svojim pèrsima različite dvojbe, iz kojih slěde nenavadni, višeput i protucèrkveni čini. Takove osobe su čestoput, ako sve za sad krivim iduće putem, pune ćudorednog ćutjenja.

Župnik, koi bi čine takvog kapelana oprovèrgavao preziranjem i oholostju, nebi radio lěpo i dobro. Spodobne rane se moraju lěčiti drugim lěkom.

Dèržeći se jur strogo predloženog pitanja mislim, da ako čini takvog kapelana nisu uprav nesrědstveno upravljeni proti katoličkoj istini, da bi, velim, župnik mogao dozvoliti svomu kapelanu, da ovaj obavlja u župi duhovne poslove.

Nastojat bi ipak imao župnik osobitim načinom, da se veoma uljudno ponaša prama kapelanu, bratinskim načinom s njim postupajuć; da u svemu očituje ponizno sèrce; da kapelanu svomu pruža dobre, katoličke knjige i da se pomoli za njega Onomu, u kojeg ruci su sèrca ljudih.

Čuo sam iz ustah jednog dobrog pastira, koi je kroz dužje vrěmena marljivo obdělavao vinograd gospodinov, da će duhovnik, bio i hladnog sèrca, ako samo nepokvarenog, čim dužje obavlja duhovne poslove, tim bolje dihati duhom katoličkim upućujući se svaki dan bolje, da neima izvan cèrkve katoličke, njezinog nauka i njezinih obredah, pravog zveličenja. Iz spodobnog uzroka su i mnogi pobožni biskupi žestoko preporučivali mladim svetjenikom, da ako bi i bilo njihovo sèrdce raztrešeno, neka věndar što češtje pristupe k žèrtveniku gospodinovom.

Ako bi pako župnik opazio, da javni čini pokvarenim duhom punog kapelana naměravaju katoličke istine stèrmoglaviti, i da se po tom kvari puk, onda bi imao župnik

*) Za uklonit se suvišnomu i bezkoristnom prepiranju, molimo onu štovanu gospodu, što su nam oprovèrgnutja svoja poslě dobivenog ovoga sastavka priobćili, da nežale na nas, što im sastavke njihove putem ovoga lista obnoroditi nismo naumili.
Uredničtvo.

to javiti biskupu, kao vèrhovnomu cèrkve pastiru, i dok biskup nenačini nove naredbe, mislim da je dužan župnik davati svomu kapelanu, bio i novotar, sobu, dvorbu, hranu i t. d.

I to je zajedno odgovor na drugo pitanje.

Glede tretjeg pitanja imao bi primetnut: nisu svi sastanci klubbi, niti svaki klubb nije protucèrkveni. Družtveni sastanci imaju mnogo dobra za se. Ondě se priobćivaju gustoput važne idee, jedan podučava drugog, misli se čiste, uputjenje se uvèrštjuje. Skopčane sile mogu proizvesti hasnovite i velike stvari; što nemogu uvěk sile pojedine.

Ako bi koi kapelan dèržao u parokianskoj kući sastanke, zašto se nebi i parok u nje měšao? Dapače zašto nebi postao i članom takvog družtva? Po tom bi imao priliku nazočnostju i izkustvom svojim preprěčiti excesse mladićah, koji su s neiskusnom mladom dobom skopčani, i imao bi priliku točno iztraživati: imadu li zbilja sastanci oni što pogibeljnog i protucèrkvenog?

Ako imadu, onda tko može dvojiti o tom? katolički župnik je dužan preprěčiti takove sastanke u župničkoj kući.

St. Dona, 1. ožujka 1849.

P. J.

Věsti iz katoličkoga světa.

Dopisnik naš iz Tirola javlja: „Čitali smo u raznih časopisih, kako je bura prošle godine 1848. na mnogih naučnih zavodih razněla množtvo plěve od učenikah, i broj sinovah učene muze podobro umalila, — a to rado na uspěh dobre stvari. — No u našem bogoslovnom učilištu u Brixini nebi tako; mi bo imamo do 200 bogoslovacah, te već doista neznamo, kamo s njima; a što je još znamenitie, nije se ni nadati, da će se odpustom ili iztrěbljenjem taj veliki broj obaliti moći, jer dosadanje ponašanje njihovo nadilazi sva očekivanja. „Slava im!"

Iz Rima 21. veljače. Izvěstno i posve sigurno vam mogu javiti: da je ovih danah car ruski poslao sv. otcu Papi pismo puno směrnosti i udvornosti, u kome izjavljuje: da se on za stvar sv. otca — za stvar javnoga poredka i zakonitosti — zauzima, te mu podporu vojenu, a osobito novčanu ponudja. Věst ova je kao što rekoh, pouzdana. Nadalje se pogovara, i to ne bez temelja, da je Pio IX. s ruskim carem zajam od šest milionah škudah već ugovorio.

Francezka. Biskup od Geneve i Lausanne Marilley sv. otcu med ostalima piše ovako: „Patnje, što ih mi u Švajcarskoj podnosimo, doista su velike, al još težje osětjamo one, što ih Vaša Svetost tèrpi." A dalje veli: „Obširno izvěstje o mome sužanjstvu u Chillonskoj tvèrdji gdě sam sedam neděljah danah zatvoren bio, naskoro će izajti na světlo, za sada samo to Vašoj Svetosti javljam, da su mi tek zato vrata tamnice otvorena, da me odvedu u prognanstvo i povratak mi u moju biskupiu zabrane. I ja se zbilja evo nahodim u veledušnoj Francezkoj u Divonni na medji kantonah Waadtskog i Genevanskog." Sv. otac je plemenitomu uztèrpniku jur odpisao.

Iz Praga 7. ožujka. Danas je tělo pokojnoga nadbiskupa našeg Věkoslava barona Schrenka sahranjeno u svečanom sprovodu svega duhovničtva i velike množine puka.

Freiburg u Švajcarskoj. Ondě se upravo čini buna; od prilike devet desetinah kantonskih gradjanah zahtěva, da se prognani biskup natrag pozove; te gradjanstvo izjavljuje vladi, da ova niti počitanja niti pouzdanja naroda neima; uslěd čega činovnici vlade sve zasebce daju ostavke. (Evo ti priměra katolički moj narode!)

Biskupia zagrebačka.

Iz dobroga izvora saznadosmo, da su uslěd naredbe upravljajućeg odbora županie zagrebačke někoji sudci zbilja se odvažili, da pastirsku okružnicu našega preuzv. gosp. biskupa od duhovničtva svojih kotarah confisciraju. Pače někoji od njih — na toliko pogazište načela uljudnosti, da su po prostih prisežnicih (tako zvanih dětićih) pomenutu okružnicu od župnikah tražili uz prětnje, da — ako pisma nebude, župnika uhvatiti — i k sudcu dovesti (!) imadu. To je jedno zlo; a drugo — još veće jest ono: da se je našlo několiko župnikah toli slabih, — te su na *nezakonito* — da nerečemo *bezzakono* — zahtěvanje sudacah pismo biskupa svoga izdali! Bratjo! to su vele žalostni znaci vrěmena! Taj put nevodi k spasenju domovine! Medjutim na utěšenje naše, a na sramotu strašivicam, koji pismo biskupa svoga izdadoše, saznadosmo i to: da je visoko bansko věće odboru županie zagr. naložiti blagoizvolilo, da gorespomenutu naredbu svoju što prie opozove. Koju pravdoljubivost vis. banskoga věća uz pristojnu hvalu priznavajući iz svega sèrca velimo: Slava mu!

Proměne u biskupii zagrebačkoj.

Slěděća gg. kapelani su kao takovi preměšteni: Antun Ciković, iz Križovljanah u Tèrnoviticu; Kuzma Telebar, iz Bèrckovljanah u Križovljane; Kamilo Škrabal, iz Prozorja u Jamnicu: Franjo Hèržić, novomisnik, u Prozorje; Mato Mesić, novomisnik, u Bèrckovljane; Gjuro Barabaš, novomisnik, u Veleševec; Gjuro Fridecki, iz Preloka u Kneginec; Rudolfo Šantek, iz Kneginca u Prelok; Stěpan Molnar, iz Štridove u Gjelekovec; Dragutin Janda iz Gjelekovca u Štridovu.

Dne 19. t. m. preminuo je poslě veoma kratkog bolovanja *Tomo Pokupić*, župnik u Medjuriću (grad. reg.). Preranu smèrt njegovu gorko oplakuju njegovi župljani izgubivši u njemu toli čověkoljubivog pastira; oplakuje duhovničtvo cěle okolice, koje u njemu vrědnoga i ljubeznoga susěda počitavaše; oplakuju svi, koji ga i malo poznavahu, radi velike njegove gostoljubivosti i priaznosti. Requiescat in pace!

Za nabavljenje počastne sablje světlomu našemu gosp. *banu bar. Josipu Jelačiću Bužimskomu* nadalje prinesoše:

Dosad prinešeno u srebru	96 for.	—	kr.
G. Ledinski Stěpan, st. cèr. zagr. kanonik	5 „	—	„
„ Šatvar Petar, „ „ „ „	5 „	—	„
„ Krajnčić Pavao, župnik na Šelih .	2 „	—	„
„ Peraković Toma, kapelan „ „ .	2 „	—	„
Hohnjec Ivan, učenik 6. škole . . .	— „	20	„
Hohnjec Andria	— „	20	„
Hohnjec Mihail	— „	10	„
Hohnjec Martin	— „	20	„
Preglej Mihail	— „	10	„
Dullec Ivan, postolar	— „	10	„
Ukupno	111 for.	30	kr.

Stěpan Moyses, upravitelj. — *Stěpan Muzler*, urednik.
Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

BROJ 13. — TEČAJ I.

U SUBOTU 31. OŽUJKA 1849.

List ovaj izlazi svaku subotu na cělom arku.

Cěna mu je za domaće 4 — za vanjske 5 for. u sr. na cělu godinu.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvert god. kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod duhovnog stola ili kod uredničtva. Predbrojenje prima se sveudilj kroz čitavu godinu.

Katolički list zagrebački.

U věri je največja sigurnost i stalno osvědočenje.

„Ja mislim i osětjam, dakle i bivstvujem," — tako govoraše Des Cartes, francezki mudrac, iz visine svog prosvětjenja i učenosti dolě tobož na neuki i u mraku čameći svět i mišljaše se blažena, što je ovom novonadjenom (izvanrednom) izrěkom vrělo svih znanostih odkrio. Da li je pako ovaj duboko zamišljeni razmatralac u istinu ovo odkrio, i je li ovo nadjeno vrělo dovoljno za podpunu sigurnost vèrhu zagonetkah jestestva i bivstva iz njega cèrpiti moći o tom kasnie mnogi punim pravom dvoumiše. Negledeć na to ostaje ipak nastojanje i teženje za sigurnostju vazda hvalevrědno, ako je samo iskreno pitanje za istinom, a ne kao biaše ono pospèrdno pitanje Pilata, koi proti znanju i savěsti svojoj kralja věčne istine na križ pribi.

Čověku je kao umnomu bitju neobhodno potrěbito, da o tajnah ovoga světa, o Bogu i obstanku svojega bitja něšto sigurnoga i stalnoga saznade. — Tko sam ja, i šta ću ovdě? Ova pitanja se naměću svakomu čověku, ako baš i ne istimi rěčmi, a ono bar u istom smislu, pa na ova si mora svaki odgovoriti, koi neće, da u čamilu izumèrlih svojih mislih kao němi stvor životari, i koi se nije naumio odreći plemenita i uzvišena zvanja, koje mu je prirodjeno. Šta je čověk? Odkud je došao i šta ima biti iz njega? Šta i kakov je ovi život, kog na světu boravimo — tugom, nevoljom i grěhom odasvuda obkoljen — pa kakov će najposlě uzeti svèršetak? kažem *najposlě*; jer je hitrie nego li čověk i misli tečaj zemaljskoga života svèršen, pa šta će zatim biti? — Je li izvan zemaljskoga i drugi koi život, — a ako jest, kakove su nade, koje nam pruža? — Takova i tim slična pitanja svakomu stavlja njegova savěst; pa ma ih on bezbrižno i zlobno prezirao, ma ih kako mu drago pogušiti htio — ona mu se opet i opet ponavljaju u pameti, i kad je poněšto bistra uma zašumi mu glas stare pěsni u ušiuh: Odkuda si ti? šta ima biti iz tebe? — A isti onaj puteni život, u kojemu se čověk, zaboravivši na svoje višje zvanje, samo taštimi požudami opaja, toli mu najposlě omèrzne i ogadi, da se vidi prisiljena ovaj žalostni i bezumni striš zaměniti sa valjanim mněnjem i osvědočenjem o Bogu, světu i samomu sebi. — Nu kako će si pribaviti to osvědočenje? Tko će mu dati odgovor na ona životna pitanja čověčanstva? —

Na ova si mnogi sam odgovori, i to bez svakoga truda. Nerazbija si on mnogo glave sa zadaćom učenih ljudih, već si pitanja ova ravnodušno i bez otezanja rěši, slědećim od prilike umstvovanjem: „Gledaj! sve je iz ništa, pa se opet u ništož obratja. Čověk se rodi kao cvět, pa i tako povehne. Jedno se bitje radja, a drugo umire. Život čověka — šta je drugo nego li igračka puste srěće i slučaja? Zato onaj čini najbolje, koi se světa tako dugo uživa, dok mu je možno. Tko se krasne ruže užiti želi, neka ju tèrga dok neocvate! tako dakle: jedimo i pijmo, plešimo i igrajmo: jer nam sutra valja umrěti — a stalna je izrěka Latina: „Post mortem nulla voluptas." — O koli je to kratka věrozakonska i děloredna nauka! Koli je lagan ovi věrozakonski osnov, za koi netrěba nikakovih dokazah, koi je jošte i uslužan: jer ukore savěsti odbija i pogušuje! Nu sad pitam: imade li ovaj ništetni osnov, ovaj bezumni moral kakovu izvěstnu sigurnost, koja je kadra sèrce umiriti i umu zadovoljiti? O čověče! možeš li ti, koi si se tvojim lažljivim umstvovanjem već toliko putih prevario, tako ništetnom plodu uzoritih maštah tvoje ugrijane glave, za koi neimaš nikakovih dokazah, koi se samo iz zdvojenja radja, možeš li rekoh takovomu maštanju věrovati? Metni de ruku na sèrce, pa mi kaži iskreno, jesi li ti siguran, da će ti gledište s kojega život ovi motriš čvèrstom podporom biti, da će stope tvoje pravom stazom upravljati, da će tvomu mišljenju i teženju pravi i sigurni pravac dati? O to doista nisi! Ta nije sigurnost i osvědočenje, koje te čini tako govoriti; nego je sigurnost, koja čini, da rěči zboriš, koje nerazumiješ a jošte manje věruješ. A tužan ti li je život, koi po tako gustih tminah simo tamo tumara! —

Dočim si dakle nisi kadar sam na ova životna pitanja odgovoriti, koja ti savěst stavlja; možda ćeš u drugih izobraženih i svestrano prosvětjenih ljudih dobar odgovor i nauku naći. Pa kakov je ovih odgovor? Možda ovi potvèrdjuju tvoje mněnje, možda iz sobstvenog izkustva i zdrava razuma dokaze navode, za da ovimi uzmogneš pred světom tvoje mněnje opravdati. Nećeš li se ovim pověriti, njihove savěte slěditi i razloge za valjane priznati? Nu, jesi li siguran, da ovi pravo imadu? zar nemogu i oni zabrazditi? Nisu li i oni ljudi kao i ti? — Koliko ih imade, koji druga načela i drugi pojam o stvarih imadu? Komu ćeš dakle dosuditi pravo? To ti neznaš; a neznadu ni ostali. Kaži mi dakle istinski, komu ćeš se pověriti, čije ćeš savěte slušati, čijimi li se razlozi služiti za opravdanje tvojega mněnja? — Uz ove velmože naukah ostati ćeš kao i prije titrenkom, koja svakomu mněnju za igračku služi. O bědan ti li je i

sažalenja vrědan stališ čověka, koi se s tolikom neizvěstnostju bori! —

Nu kad već neima pomoći, a ti se lati posla. Čitaj mnoge knjige; presapi pisma genialnih duhovah, koja věk tvoj štuje kao proročište; prouči nauke mudroslovah, koje se lasno pojmiti, a jošte lasnije slěditi i izvèršiti mogu — čitaj i uči danom i noćju; onda ćeš si pribaviti znanosti, a po znanostih sigurnost. — Nu ipak oprosti mi, što ću te i opet moliti, da mi iskreno kažeš, koliko si pisamah i knjigah do sada proučio, pa jesi li postigo ono, za čim težiš — t. j. sigurnost? Jedna knjiga ti kaže ovo, druga ono; a najposlě nagaziš na onaj savět pametnih, koi te laskajućimi rěči na sebe sama, na tvoje izkustvo, znanje i razum odputje: kao da bi ti pospèrdno hotěli kazati, „misli što hoćeš.“ To je věre mi zla utěha! pišivi plod tako dugotrajna i velika truda! Toliko čitati i učiti za postići znanost, pa najposlě ništa neznati, već se u čamilu izumèrlih ćutih od mněnja do mněnja turati kao prosjak za prodèrtom krajcarom, to je više nego běda!

Slušaj dvoumniče! Ja se negradim učenim; a i neću da ti moje mněnje narinem, već evo ti očitovanja, koje mi učini jedan učeni prije 16 godinah. Rěči njegove biahu od prilike slědeće: „Ja sam sva pisma glasovitih mudracah pročitao, ja sam sva izvèrstnia děla nove i stare klasičke literature proučio, ja sam i sám mislio i umstvovao. Trudovi moji prinesoše doduše obilati plod; upoznao bo sam se sa mněnjem najgenialniih duhovah svakoga vrěmena, ja sam postao samostalnim u mojemu sudu, a po tomu sam zabacio zakon, rěčju i ja sam postao izobraženim ovoga světa, kojega kakovegod titrenke nezanimaju. Nu šta koristi! savěst, koju Bog čověku za sudiju dade, nemogoh ovim raznoličnim mněnjem i svakojakimi sumnjami zavarati. Po věčitom ukoru savěsti zadobih novi nagon, koi me je činio sve više i više težiti za znanjem, do kojega ipak podnipošto nemogoh doprěti, i tad se odvažih — věrovati.“

Dvoumniče nemoj se varati! Baci koprenu, koja ti oči zastire, pa će ti biti jasno, da je jedina věra, kojom Višnji svět obdari i za koje je istinu sin božji život svoj ujamčio, onaj temelj i stožer pravde, o kojem se posumnjati nemože; jasno će ti biti, da je věra jedini i najčistii izvor istine, a po tomu i prave sigurnosti. Štogod ljudi uče i izmisle, o tomu mogu i opet drugi ljudi dvojiti, pače to isto mogu drugi sasma oprovèrći i uništiti. Ono jedino se bezdvojnom istinom ozvati može, što Bog uči i čověku očituje; ono samo i ništa drugo može biti jamac nepokolebive sigurnosti. —

Věra naša, to je ona poběda, koja svět poblědi. 1. Iv. 5. 4.

(Dalje slědi.)

Večernja zabava u kući někog župnika, něšto o školah.

(Nadalje i konac.)

„Župnik: Dragi Franjo! Svaka stvar imade svoju dobru i zlu stranu. Nemoj ju dakle sve s jedne smatrati; imade angjeoskih i vražjih duhovah! kaže sv. pismo, tako imade prava i lažljiva prosvěta; spasonosno i pogubno obučavanje; no ti znaš, da mi netražimo lažljivu nu pravu prosvětu, i takovo obučavanje děce, da se upute u potrěbitih i koristnih za život znanostih, i da budu postupice mudria, bolja i srětnia na ovomu světu, i što je neizměrno prěče, da si u cèrkvi božjoj na zemlji steku věčnu blaženost za oni svět. Istina imade i opaka prosvěta, te š njom opakih prosvětjenikah, koji nevěrujući i neljubeći Boga ni ljudih, gděgod im je možno za strahotu zla počinjaju, ko što nam je to znano iz sv. pisma, dogodovštine i svakdanjeg izkustva, a i sam doslědni razum, da i ista zdrava pamet jasno uvidja. Zato nam valja paziti i sebe i svoje od ljudih, knjigah, učiteljah i učionicah, koje takovu prosvětu razprostiru, i moliti Boga, da nas svo světlom svoje milosti toga zla sahrani, te od nadute slěpoće i bezkonačne pogube, koja krivu prosvětu uzastopce slědi, oslobodi. U ostalom moram ti dopustiti, da si gděšto dobro primětio. No to mi se samo nedopada, što druge tako strogo sudiš, i ljuto koriš; jer korbe takove, ako su dostaputah istinite i dobre, više vrědjaju, nego li popravljaju. Najbolje je, da ti je moguće, neznati nikoga i od svih neznan biti; a komu si i znan, da je uvěren, da nemisliš zla.“

Franjo: „Lěpa vam hvala, gospodine župniče! no ja nisam još sve izkazao, što sam naumio. Ja sve mislim, da ni ono neće biti posve istinito, što nam se medju ostalimi glavnimi razlozi za uvadjanje i poboljšanje školah navodi, kao da one unaprědjuju naše blagostanje vrěmenito, i da i malo doprinašaju k procvětanju i naprědku poljskoga gospodarstva.“

Činovnik: „Kako to?“

Franjo: „Ja sam slušo, gdě ljudi kazuju, no srětan sam hvala Bogu, da još izkusio nisam, da djaci, čim duže škole polaze, i čim u višje prolaze, sve to više trěbuju i troše, tako: da je roditeljem gotovo nemoguće težkim trudom i znojem nasmagati im dosta. Pa što više, slušao sam, da vrativši se iz školah, nezadovoljavaju se onim, što kod kuće zastanu, već se podrugivaju i preziru ono, što im se dade, a neće sami da prionu, već se samo skitju; i nehotimce sam pomislio: Ako se u školah ništa boljeg neuči, već nam odgojivaju město dobrih gospodarah razsipnike, město miroljubivih, dobrih i radinih ljudih, nezadovoljnike, nevaljance i lěnčine, koji ništa nerade, a svačemu prigovaraju i glede samo, kako će se promitati za gospodu i bezposleni klatiti se — onda niti su škole za nas, niti smo mi za nje, i onda jao po nas, kad bi nam valjalo srěću i spas naš tražiti u školah.“

Pomoćnik: „Franjo! Vi zbilja tu stvar sasvim jednostrano, i to s nepriazne strane smatrate. Istina, imade medju djacima i izmetakah, koji neumiu pojmiti, na što im njihova lěpa mladost i mladostna snaga i dar božji uma; koji su neharni roditeljem za one težke patnje i brige, koje su im prouzrokovali; strašnih razsipnikah, koji malo uče, a sila dangube; koji uza svu svoju malovrědnost i ništetnost opet sve ponosno preziru, svačemu prigovora i zaměre nalaze, i uza to se grade velikima i darežljivima, koji se samo o tom brinu, što će od dana do dana trošiti, a ne kako će dan na dan čestitii bivati, i danas sutra svojimi si rukam hlěb zaslužiti; kojima je toli šuplja glava i otupio razum, da neuvidjaju, kako će promašiti jadnici svoju uzvišenu svèrhu, i biti na nesrěću, tegotu i pogubu ljudem, kud došli, da došli, oni to neuvidjaju, premda je to neizběžna poslědica njihovog opakoga života; tim manje im dolazi na pamet s mladostnom gorljivostju i veseljem prionuti oko lěpih znanostih i izobražavati se, kako bi danas sutra stekla u njima prave stupove dèržava, vrědne pastire sveta cèrkva, i velikodušne dobročinitelje u kojemgod obziru tèrpeće čověčanstvo. Istina je, da se o tima malovrědnicima mnogi sablaznjavaju, i zbog njih zavladalo je toli nepriazno mněnje o školah, i puk je izgubio pověrenje u sve, što je dobrog, lěpog i uzvišenog u istoj pravoj prosvěti. No mislim, dragi Franjo, da vi, koi ste pametnii medju vašimi uvidjate, da ti malovrědnjaci nisu spali na taj stupanj

zloće i nevaljanosti s toga, što su učili, već s toga, što se učiti nehtědoše; ne s toga, što im je valjalo, da se pravo izobraze i prosvěte, već s toga, što su běžali prosvětu i radinost, te se predali sasvime grěšnoj bezposlici i što, ako su šta i čitali, nisu se bavili onim, što im je najprěče, već onim, što ih je sve gorma kvarilo i upropaštjivalo. Nije li dakle nuždno, da ljudi o pravoj prosvěti i dobrom obučavanju drugčie misliti stanu, nego li dosad, videći, da baš nedostatak učionicah i nehajstvo za obučavanje děce, uzrok je dan na dan rastućem broju malovrědnjakah? Pa jesu li sigurni, da takovi neće zavesti i naputiti na zlo i vašu děcu? Veselite se dakle, što vam se kroz škole lěpa zgoda pruža, da děcu vašu dobro obučiti, i o najvažniih stvarih uputití dadete, da ih u naprědak ne samo neuzmognu zavadjati po svojoj volji ljudi opaki, bez věre, bez sèrca i pameti, nego da i sami postanu dobri, zadovoljni i srětni ljudi, koji si u svomu položaju uvěk pomoći i pobožno těšiti se znadu, savětom i dělom druge podupiru, Boga se boje, te ga umiu štovati u duhu i istini, i služiti mu sa svom pripravnostju bez silovanja i pretvaranja — iskreno i radostno; koji iz čistoga osvědočenja polag nauka Isusova traže najprie carstvo božje i pravdu njegovu, i uza to uvěk veselo i stalno uzdaju se u neizměrnu dobrotu njegovu, koi nam svojom věrnostju obreče, da će nam se ostalo sve dodati; ovako dobro podučena děca, velim još jedanput, neće biti toli bezumna te misliti, da je gděkoji srětni čas ovog života čověku sve, a sreća cěle věčnosti da nije ništa.“

Franjo: „Gospodine pomoćniče! hvala vam na vašem lěpom nauku, i budite uvěreni, da ću odsele dostojno znati cěniti takovo obučavanje děce, kao što vi kazujete. Ovdě mi něšto na pamet dolazi, i nemogu da vam nesobćim. Onomadne vratjajući se ja i moj susěd Stěpan iz varoša kući u selo. Srětnemo něko mlado gospodče, koje će po svoj prilici biti sve škole izučilo, a to sudismo po bradi, koju biaše već dva pèrsta dugu ugojilo; u susrětu pozdravi nas učtivo, mnogo učtivie nego li ona dva u varošu dragog Boga unišavši u cèrkvu, te nas stade s velikim učestjem o koje čemu pitati, i uvěri nas više putah, da je on priatelj puka, pa nas onda stade uputjivati, da ovo i ono netèrpimo, da se nedamo od kojekoga mučiti i ugnjetavati. Mi mu odgovorimo, da baš u ovaj par nikakva zla netèrpimo, do jedinog nedostatka novca. Na to on produži govor, i stade nam kazivati, kako je i na drugih městih sila patio svět od gospode, no da se je junački digo za svoja prava na oružje, i tud poče gèrditi duhovničtvo — no mi prěko našeg nedadosmo ni reći, — urednike i mistre, kako li se zovu? — ministre, (zašto ja neumijem čitati knjigu!?) ali od svega zla mora da je najgorje, što nam kaziva za někakvi absolut... i nehtěde baš ni samom caru da prosti. I onda nam stade krasno govortti o někakvom bratinstvu, slobodi i jednakosti, i opetovaše to isto s neizměrnom gorljivostju više putah i meni se učini, kao da mu baš ide od sèrca. Medjutim nedopade mi se od njega, što govoreći o obćenitom bratinstvu malo zatim opet reče: da su samo Hèrvati pravi ljudi, i oni, koji s nami isti jezik govore, a ostali da su laže i zlikovci. A sboreći o lěpoj slobodi, reče: da je ona za sve, za prostaka kao i za gospodina i tud nas stade lěpo savětovati, da se svetjenikom i gospodi kao slobodni ljudi nepokoravamo, i da im nerobujemo više pod nipošto. To biahu sve istinabog lěpe rěči, no ja im nehtědoh odmah věrovati, jer nemogoh dokučiti, kako bi obstojao svět, kad nebi bilo podložnika, niti gospodara, već bi svaki sebi sudio, i po svojoj volji radio, i bi li nam što rodilo u polju, i bilo u kući, kad bi moja děca i družina bila rěšena od svake podložnosti prama meni, i ja nikomu ništa zapověditi kadar bio nebi. Osim svega pako dopadoše mi se njegove rěči o jednakosti; ta mi jadni seljaci i onako od uvěk mislimo, da neima gorjeg života od našeg, i zavidimo gospodi na njihovom lěpom, udobnom životu; krasno li bi ti dakle bilo, kad bi osim drugih pravah, glede kojih bi gospodi jednaki bili, i to nam se udělilo, da nam se netrěba onako lěti u polju težko znojiti i mučno raditi; no uza to mi opet dodje u glavu, nebi li se time strahovita smutnja u svět metnula, jer tko bi onda město nas radio? i jeda li stoji u vlasti ljudskoj ukinuti ovaj zaključak božji „u znoju lica tvoga zaslužiti si moraš hlěb tvoj.“ No i te mi sumnje izbi iz glave oštroumni naš gospodičić, i uze nam govoriti o dostojanstvu i moći puka, o boljih vrěmenih i o srěći, koju će nam doněti, i nad našom glavom ogranuvše sunce prosvěte toliko, da mi dvojica i prěko jednakosti počesmo misliti, da smo mudrii i veći od sve gospode, i nadalje reče: Puk, vi prostaci sada ste i kralj i cesar. To se nama dopade; a on to opazivši, priateljski nam preporuči, da dobro zapamtimo sve, što nam je govorio, te da i drugima o tomu kazujemo. Tako dovèrši svoj razgovor, i razstade se s nami uvijajući se i klanjajući se nam, kao da smo kakva gospoda, i mi biasmo u smeći, kako da mu tu veliku udvornost odvratimo.

Mi dva odosmo dalje putem, obadva u misli zadubljena, dok ja najposlě nerekoh drúgu momu: Dragi Stěpane, ja to pravo nedokučujem, onaj nam reče, da smo mi sada i kralj i car; ali kako se to imade razuměti, da li je svaki seljak o sebi car i kralj, ili smo svi skupa, tako da nas je svaki něka mala čest kralja i cara. To ni ja nedokučujem, odgovori Stěpan. A šta bi reko od onoga, koi nas to nauči? upitam ga nadalje: Nedèržim mnogo do njega, odgovori mi on, a što nam dade? Jesmo li bogatii, jesmo li zadovoljnii i krěpostnii; prazne rěči tovario bi bez kraja i konca, i za malo bi reko, da su mu se upalili možgjani. To i ja mislim, odvratim mu, da on imade i malo zdrave pameti, te nebi tako govorio ni u kola ni i saone, i sam sebi toliko putah protuslovio, nebi nam naš tužni položaj svojimi obmanami još većma ogorčavao, i nezadovoljstvo město utěhe zadovoljstva i uztèrpljivosti u sèrca naša ulěvao, nebi pobudjivao u nami nepověrenje, i poticao nas na nepokornost protiv poglavarstva, već bi nas opominjao na zahvalnost i poslušnost sprema njih; pa i ono, što nam reče o slobodi, jednakosti i bratinstvu, neslaže se jedno s drugim ni po gotovo. Šta misliš brate Stěpane, kako bi na skoro izgledalo u kući ili selu, gdě bi družina ili ljudi slušali, i dèržali se opakog nauka ovog gospodičića; nebi ja za dugo mojoj družini gospodario, a mnogo manje carevao ili kraljevao. Ali još jedno, šta je to, da mi je tako mučno u sèrcu, a gospodičić onaj govoraše s nami ljubezno i medeno. Gospodine župniče, recite nam vi pravo istinu, nebi li mi sèrcu olakšalo, i radostno ću zavapiti: moj grěh, moj grěh; kako je to, da njegove šećerne rěči zadadoše jěd sèrcu momu, tako da mi je cio svět omèrznuo?“

Župnik: „To je dragi Franjo tajna za sve one, koji su ljudi zlovoljni, no za te nije, koi čuješ još glas božji u sebi i izvan sebe; sniženo spoznanje pogrěške, mili se živućem uvěk u tebi glasu božjem, i zato ti je tako lahko na duši, kada pokorno rekneš: „moj grěh,“ a nauk

protivan uredjenju božjem, i svetom nauku sina njegova, svim pojmom zdravoga razuma, bezporočnoj moralnoj ćuti i ljubkoj istini, jest čistoj savěsti našoj kao oštro tèrnje i sasvim oporan volji i glasu božjem; i odluda dolazi ono gorko, nemirno i bolno čuvstvo, koje ti u sèrcu prouzročiše buntovni i oholi govori onoga mladića. No odtud možeš još jasnie uviditi, i tvèrdje se uvěriti, koli nam je koristna i potrěbita prava prosvěta, i dobro obučavanje u ova naša vrěmena, gdě se lažljiva i udljiva prosvěta sve to većma razprostire, i u puku mnogo zla počiniti može. Kako je nuždno, da mladež sve to dobro razumie, da znade dobro od zla, istinu od laži, zlato od varka, čistu ljubav od himbenog laskanja dobro razlučiti, a od njih da se uče i roditelji, koji sami neimadoše k tomu prilike. Tužnim sèrcem razstao bi se ja s ovim světom i stadom svojim, da nedoživim i nevidim, kako će u našoj inače blagoslovljenoj domovini procvasti na sve strane dobre škole, i kako će se kroz obće — na věrozakonu, izkustvu, znanostih, a osobito plemenitoj ljubavi osnivajuće se obučavanje mladeži, izobražavati, oblagorodjivati i usrěćivati obitelji i cěle obćine; srědstvom takovoga obučavanja odgojiti će se domovini i cèrkvi poslušna i uredna děčica, zdrava, čedna i vesela mladež, vrědne matere, mudri otci i dobri gospodari, koji se nedadu svakomu varati, koji sami umiu list pročitati i molbenicu napisati, te im netrěba za svako slovo drugom platjati, i sve svoje u najboljem redu imadu — razumne gradjane, koji su kadri i sami što dokučiti, bez da im valja slušati kojekakve bitange i laskavce, koji bi ih samo uznemirili, obmanili, nezadovoljstvo i nesrěću medju njimi posijali — dobre junake, koji dokučuju, kolika je to žèrtva ljubavi, za dobro domovine izvèrći očitoj pogibeli život svoj, i za nju veselo umrěti, i koji su u borbi protiv oružanog nepriatelja žestoki kao lavi, a sprema slabih i mirujućih blagi kao janjci, i u vrěme mira angjeli čuvari domovine svoje, — napokon prave kèrštjane, koji znadu zašto žive na světu ovom, i radostno službeBogusvomu, koji priznaju neizměrne blagodati njegove, koje nas oda svud okružívaju, koji su dobro obavěštjeni u svetoj věri, i u svih nevoljah svojih pouzdano i čvèrsto uzdaju se u věčitu nagradu njegovu, koji u težkoj nuždi mirno i neutrudivo posluju u ime gospodnje i zdvojiti neće; a kad su učinili, što uzmogoše, opet u miru slave neizměrno mudru i ljubeznu promisao božju, koja jamačno sve upravlja na dobro naše; koji Boga ljube, i pravom ljubavju prama bratji svojoj oduševljeni jesu, te se izmedju sebe těše, sažaluju, pomažu, tèrpe i praštaju si, u miru žive, rěčju i priměrom savětuju se, popravljaju i usrěćivaju, koji se pobožno, veselo i čedno vladaju u cèrkvi, kućah i obćinah, te time dokazuju, da su prave obitelji božje na zemlji, i već ovdě uživaju mir, koga im svět podati nemože — mir sinovah božjih; koji napokon pokle su tečaj zemaljski dobro dovèršili, i borbu krěposti kèrštjanski oděržali, srětno se luče s ovim, i putuju na drugi svět, mnogo bolju i pravu, uvěk blaženu domovinu svoju.

To su dragi moji plodovi pravoga, mudrog i Bogom blagoslovljenog školskog i pučkog obučavanja. Ali sat udara.... kad se opet sastanemo, razgovarati ćemo se o istom predmetu nadalje. Budite zdravi. S Bogom!

I veselo se razidjoše i odoše svaki sebi, i za danas biaše konac sědnici, koje konačni zaključak biaše: da je dobro, plemenito i čověkoljubivo nastojanje, i sveta dužnost, koju nam ljubav nalaže, dobro obučavanje školsko svuda, i po selih zavadjati, i polag mogućnosti podupirati.

Patnje i nade cèrkve Isukèrsta.

(Nadalje i konac.)

Narodom pako cèrkva ovako govori: svaka oblast od Boga dolazi i u njegovo ime mora se izvèršivati. Vladari, koji nad vami stoluju, božji su naměstnici, dužni ste im dakle počitovanje, podložnost i pokornost izkazati u svemu, što zapověđim višnjega vladara nije protivno. Pobuna je zločin; usuprot pako je najsvetia dužnost višjoj vlasti pokornost izkazati. Nerazuměvam pako onu podlu, robsku i vrědnost čověčansku uvrědjajuću pokornost, veće razumnu, koja svoj temelj imade u volji božjoj, u štovanju zakonah i dobru cěle obćine.

To je govor, kojim se cèrkva služi napram narodom i onim, koji njihovim udesom upravljaju. Ona prepisuje podložnost vladi; ona zapověda potrěbite i koristne žèrtve obćemu dobru priněti; ona taloži strasti, koje obćemu poredku s prevratom prěte; ona nadopunjava zakone, dočim ih na krěposti osniva, koju savěsti čověka pověri, pa tako blagim i sigurnim putem, mirnom naime savěstju, na jedino čvèrstom temelju t. j, volji božanskoj red i blagostanje dèržave osniva i osigurava. Što se tiče forme vladanja, to su joj svejednako sve primljene i svakoj se podlaže radostno; jedino od vlade, koja bila da bila, i to punim pravom zahtěva, da se sloboda cèrkve kao i naroda od njezine strane vazda prizna i brani, da vlada pravicu ljubi, i u postupanju s narodom Boga i věčni život pred očima imade. Kao što se je njezin božanski utemeljitelj, tako se i ona obćem dobru žèrtvuje. Ako li se prevrati rode i odèrže mejdan, tad se učinjenim proměnam podvèrgne, carstvo bo njezino nije od ovoga světa, i zato niti ju može strast uzhititi, niti se može za nestalne forme boriti. Ona se baca u metež stranakah za mir, ljubav i pokornost povratiti, i bez da se plaši pucnjave i rušenja prestolja svoju zadaću točno ovèršava. U velikih katastrofah, koje naroda, pače i cěloga kopna obličje měnjaju, nevidi ona ništa drugo nego moćnu ruku višnjega, koja narode i zbivše se dogadjaje k ovèršenju svojih naměrah upravlja. Uz takovu nauku, ako li ju obadvě strane praktički izvèrše, je svaka borba, pače svaki okrešaj medju narodom i vladom nemogućan, u ovih načelih nalaze se svi elementi srěće, mira i medjusobne ljubavi, tako za cěla družtva, kao i za pojedine osobe, na věčnom zakonu Isukèrsta, kao na jedino sigurnom i postojanom, jerbo božanstvenom temelju mogu se u podpunom i pravom smislu udělotvorit, i u blagonosnoj svojoj krěposti uzdèržat oni za vrěmenito takodjer blagostanje neobhodno potrěbiti elementi, prave naime slobode, bratinstva i jednakosti, koje krěposti nikakva politika bez pomoći i nauka cèrkve Isusove u život privesti kadra nije; ova bo jedino umie sve pojednačit, a polag toga razliku zakonitih častih, i stalisah, i zaslugah njihovih cěnu uzdèržati, dočim věrnim dokazuje, da mi svi děca smo jednoga otca nebeskog, i kao slaba i siromašna stvorenja milost i pomoć božju potrěbujemo, a takovu samo po jednakom i iskrenom sviuh nas pred věčnim i svamogućnim bitjem sniženju i směrnosti postići smo kadri; — cèrkva znade mirnim i blagim putem obćenje zemaljskih dobarah i imetka u život privesti, bez da pojedinim ljudem silu čini, i prava zakonitog posědovanja oskvèrni; dočim věrnim svojim uměrenost, poslenost i onu ljubav kèrštjansku preporuča, koja u sirotah i nevoljnih istog spasitelja smatra, miluje i dvori, koja čim više siromahu děli, tim se bogatiu i na svako dobro dělo spremniu osěća; — cèrkva nam pravu

slobodu kaže i podaje, bez da dužnost pokornosti i podložnosti uništi, dočim dokazuje, da za pokazat slobodu našu nije od potrěbe, da zlo činimo, da se zakonom i vlasti opiremo, red, mir i sigurnost uništimo, nego dapače, da prava sloboda ravno u tomu sastoji, da po točnom zakonah, kanoti volje božanske ovèršivanju Bogu služimo, koi je pravi temelj sve vlasti i pravice, izvor sloge i ljubavi, otac i svemožni ravnitelj sviuh nas.

Ova ista cèrkva dobila je od utemeljitelja svoga Isukèrsta vele važni nalog: zakon sina božjega kao poslědnju blagodat nebeskog očitovanja, kao najboljeg ravnitelja sviuh teženjah čověčanskih u krug zemaljskog života uvesti, te po obćem, ćudorednosti, věrozakona i običajah preporodjenju na temelju věčne istine carstvo božje na zemlji učvèrstiti i razprostirati. Uzdajuća se u božanstvenu pomoć i zaštitu početnika svoga Isukèrsta učini cèrkva početak pretežke zadaće svoje opovèrgnutjem onih zabludah, kojima um i sèrce narodah izopačena i okužena biahu, ukoravanjem iste časti kraljevske u svojih dužnostih neuke il nepravedne; radi toga digoše se kralji i narodi u isti čas protiv njoj, te proliše u sèrdžbi svojoj, tečajem četiri stolětja u neprestanom boju, kojim ju zaratiše, kèrv pèrvorodjenih nje sinovah. Osobito se nemogoše kraljevi ovomu za nje toli novomu zakonu priučiti; ovaj bo vlast njihovu omedjaši, te ih učini pred Bogom odgovorne, drugim ljudem jednake, i dočim dužnosti čověčanske oprerěljuje, dužnosti prama Bogu toli uzvišava nad onimi, koje se cesarah tiču. Razjareni dakle time učiniše taj věrozakon ćutiti svoje možno žezlo, te zato izaslaše cěle čete kèrvožednih okrutnikah u cèrkvu Kèrsta. Nu ova kao kćerka Boga sigurna, da će nadvladati, pretèrpi sva ova dragovoljno, te ravno ovom velikodušnom tèrpljivostju i stalnosti ukaže se množini kao pravi proizvod věčne istine blagim svojim postupanjem, štitenjem nedužnih i iskrenom ljubavju svojom zadobije pověrenje i ljubav narodah, i tako postade nepobědljiva; narodi bo svoga robstva po věrozakonu kèrsta oprošteni, staše priznavati njegova dobročinstva, te time prestaše od ote strane skoro sva nasèrtanja, samo što mu osta jošte po gděkojih sofistah i bezbožnikah strěle uzbijati. Naprotiv pako vladari nedaše mu ni čas mira. Pače isti oni, koji već sinovi cèrkve postaše, te koji zato nesmatraše věrozakon Kèrsta za svog dušmanina, htěše ga svojim vazalom učiniti, da njihovom zemaljskom vladanju i krivim višeputah naměram pristane i služi. Odtuda se rodiše nečislena progonstva, koja premda ne toli kèrvava kao pèrvih věkovah, jednako ipak okrutna i s jednakom sèrdžbom poduzeta biahu. Ta poznate su nam one ljute borbe, koje je toli smělo i slavno prebavila u ono kobno vrěme padnutja i razkomadanja staroga světa, za da tužne dane nesrětnih narodah ublaži, koji su pod gvozdenom šibikom tlačiteljah svojih stenjali, koji pred svakim na kolěna paše, koi im se je umio za tirana nametnuti, od ovih je cèrkva gorke boli pretèrpila za slobodu narodah. Kakovo bi bila obličje zadobila Europa u ono vrěme, kad su nebrojeni čopori barbarah iz zapadnih stranah na nju navalili, gèrb potomakah Romulovih skèršili i oholo zaprětili mačem svojim okrutnim svim narodom, da se nije cèrkva zauzela stèrti im iz čela znak živinskog barbarisma, ulěvajuć u grudi njihove ljubav Isukèrsta.

Tečajem vrěmenah preobrazi se izvanjski i materialni striliš njezin. Pošto bi se naime bila blagorodnostju slavnog unuka Karla Martela světske vlade domašila, videć sa žalostju kako se dělotvornoj njezinoj narodah civilizacii i blagom uplivu njezinom zaprěke stavljahu, koje do sada s uspěhom zabraniti i udaljiti nemogaše, uze neposrědno obranu narodah na se: te odvažno stupi sa štitom věre na bojište, da samovolji i zloj porabi granice stavi. Istom što se tako biskupah rimskih dostojanstvo toli znamenito uzvisi i učvèrsti, učini se narodom, da se ukazuje zora novoga života za nje pod toli možnom egidom zastupnikah Kèrsta. I zaisto odtada osećahu narodi u miru i jedinosti věre u svakoj struci života neizměrnu blagodat nauke i cèrkve Isusove sve do onih nesrětnih vrěmenah, u kojih se oholi něki i nemirni Monak pojavi, da jedinstvo věre upropasti, koje Rim s tolikom žèrtvom i naporom udělotvori, da svojom razorujućom naukom, onim toli veličanstvenim i čověkoljubivim naměram cèrkve znameniti udarac nanese. Od onoga dana, u kojem se je reformacia, gladna i izumljena, za svojoj suhoparnoj nauci život poděliti tělom i dušom němačkim potentatom predala, koji nju za svog vèrhovnog pastira priznaše, stupi ona směło i silovito protiv cèrkvi katoličkoj, te dostojanstvu i uplivu njezinom znamenitu štetu nanese. Odtada se je morao věrozakon Kèrsta na nove borbe i grozne patnje iznova pripraviti. I zbilja se tim započe věk novih progonstvah za cèrkvu katoličku, koja se tja do današnjega dana nastavljaju, i čine se biti bez konca, nu to baš je ono, što ju opominja, da joj valja u posrěd progonstvah i věkovite borbe děcu za nebo odgojivati, višnji bo upravlja čověčanstvom, i ovo ogromno zlo projti će svoju krizu, koja će naprědak toga protireligionarnog boja, kojim te vlade cèrkvu zaratiše, obustaviti. I zaisto ako li se na stražnje godine prošloga i na početak sadanjega věka ogledamo, vidìti ćemo, koli strogo osveta višnjega kazni sve patnje i nepravde, koje po savezu někih vladarah sa enciklopedičkimi philosophi zakonu i cèrkvi Isukèrsta nanešene biahu, vidit ćemo, da su podobro poćutili, da je plod stabla, koje su njegovali gorak, te zato bi i misliti mogli, da neće više za dugo ona nauka u kućah njihovih strana biti, koju nědga izagnaše.

Pod vladom poganih cesarah preda progoneći materializam kèršćenike maču kèrvnika, grabežljivoj vatri i čeljustim divje zvěradi. Ovi način progonstva, koi blago i život mučenikom oduze, prem ako barbarski, nebi ipak, jerbo od nevěrnih poganah proizlazeći za cèrkvu toli pogèrdan, nit za unutarnji život njezin toli opasan, ko je bio oni, kim se sinovi njezini u vrěme i poslě reformatie poslužiše. Ako li i teciaše kèrv kèršćjanah rěkom, to ona ipak biaše plodonosna, umnoži broj štovateljah kèrsta, a u ostalom nebiaše věrozakon nikakovomu napadanju izvèržen. Ako li je ta zagonetna kraljica nepriateljem svojim nepoznata i lěvala suze sažalenja uspomeni onih, koji za nje svetu stvar žèrtvom paše, nu ipak je polag toga osěćala, da moralni i duševni život njezin sve čvèršji i jačji postaje. Nu progonstva poslědnjih stolětjah od strane protestantisma proizlazeća mnogo su opasnia i pogibelnia, dočim ne samo tělo nego i isti duh tlače, te istom moralnom unutarnjem životu cèrkve pogibelju prěte. Nu to nepriateljno na cèrkvu i nauku njezinu nasèrtanje i duhovnog života njezinog ugnjetavanje ne manje je pogibelno za istu dèržavu i vladu, koja takovim postupanjem protiv zakonu i cèrkvi Isukèrsta sagrěše. Kad bo narod, koi uvidi, kako vlada věrozakon ugnjetava i zavisan čini, kako ga po kalupu svoje politike kroji, te samo za srědstvo vlade upotrěbljava, tad je naravno, da věrozakon s vrěmenom svu vrědnost u očiuh naroda izgubi, te da ga se priuči narod samo tako ceniti, kao i

druge zemaljske stvari; a odtuda proiztiče ono religiosno nehajstvo, nevěra i najposlě ozbiljni atheisam. To je čisti proizvod věrozakonskog progonstva sadanjega věka. Polag takovih resultatah nemože se ni pomisliti, da bi si vladari u ovo kobno vrěme, gdě je izvèršivanje vladarske časti i onako mučan posao, više sigurnosti i srěće pribaviti mogli. Kad bo narodi već jedanput hladnokèrvni, nevěrni i bezbožni postanu, slabo će štovati žezlo onog vladara, koi ih nauči kadionicu svetjenika prezirati; pa kad svane opasni dan bune i nereda, tad jednakom mèržnjom i preziranjem bace žezlo i kadionicu u blato, kao děčinsku vèrtaljku despotisma i praznověrja.

Pèrvi pisci cèrkve.

(Nadalje.)

Sveti Justin.

Poslě apostolah i neposrědnih učenikah njihovih pèrvi učitelj kèrštjanski biaše sv. Justin, sin Priska, unuk Bachiusa, rodjen početkom drugog stolětja od gèrčkih roditeljah u Naplusi u Palestini.

Najprie se zabavljaše sv. Justin — kao i sv. Clemens — najboljim uspěhom sa knjižestvom světskim. Nu kao mnogi drugi tako i sin Priska nebi zadovoljan jedino sa krasotami znanstvenimi, koje samo većinom um zabavljaše; već je tražio užitniu i blagotvorniu hranu za sve duševne darove svoje. On imaše običaj svaku stvar sam sobom razmišljavati; on prebavi muževno takove težkoće i boli duševne, kakove perom opisati nemožemo; on prodje redom više philosophičkih vèrstih; tako biaše štoik, peripatetik i pythagorac, najvećma pako obljubi Platona, jer ga veseljaše duševni pravac njegova nauka, jer imaše veliku nagnjenost k poznavanju tělesnih stvarih, te po razmatranju raznih ideah kanoti na krilih letiaše duh njegov. Nu ni ovdě dovoljne hrane nebiaše. Njegov duh i njegova duša osětjaše u sebi veliku prazninu. Někoi dan, kad bi samoću tražio, susrětne ga někí muž oštra, nu priatna pogleda. Š njim razgovaraše se Justin dugo vrěmena o raznih umotvorih najuglednijih philosophah; a poslě ovog razgovora priljubi sin Priska věru kèrštjansku.

Naš spisatelj, o kojem evo sborimo, biaše kao razmatralac od najveće vrědnosti. Koji se upoznahu sa několikimi otajstvi razvidajuće (speculativne) mystagogie, mogu dobro znati, da čověk, koi kroz četiri učionice prodje, kakono ih je prošo sv. Justin, nemože onako ostati, da jedno ili drugo preimućtvo nad umom i sèrdcem njegovim nezadobije; pak ipak znao se je otresti iz toga sv. Justin. Kako bi bio naime poněšto saznao i proučio načela i nauk kèrštjanstva, ukaza mu se něka světlost, kakovu jošte nevidě. Zato poprimio je sv. pismo, oprostivši se sa sibilskim knjigama poganskih spisateljah; i čim bi se više novim svojim naukom zabavljao, i u njemu se učvèrstio, tim biaše vazda zadvoljnii, tim većma se radovaše, što ga je priljubio.

Kad bi tako Justin kèrštjane za věrozakonsku bratju pripoznao, hotěo ih je i za druževnu bratju primiti; nu ovdě stao je malo misliti. Rezneo se je bio opetovano glas o grěšnom i nećudorednom življenju njihovom; pukao je glas, kao da u otajnih svojih skupštinah gadnim i sramotnim požudam služe; kao da se u zabitna i tajna města sakrivaju, da tamo laglje razuzdanost svoju sakriti mogu; i da se — nečuveno! — čověčanskim tělom hrane. Justin dakle bojao se je, da čast i poštenje svoje u pogibel postavi, ako se s njima sdruži. Znao je medjutim dobro i to, kako ljudi navadno lažljiva mněnja goje, i većinom krivo sude; zato propitívao je marljivo, obavěštivao se, i napokon se uvěrio o nedužnosti kèrštjanah, i neistinitosti potvorah, koje ništa drugo, nego gola i lažljiva klevetanja židovah, Gèrkah i prostog ljudinstva biahu. I zatim se dade okèrstiti.

Tek što bi otajstvom sv. kèrsta se posvetio bio, nastade veliki nemir u Judæi. Barkocheba něki postavi se na čelo židovom, koji samo jošte kamen smutnje tražiahu, da se proti Rimu pobuniti mogu. Što tražiahu, to i najdoše. Kad bi car Hadrian na razvalinah Betlehema podigao cèrkvu na čast božice Venere, a u najsvetie město cèrkve njihove sliku svoju postavio, i tako čast i dostojanstvo pravog Boga oskvèrnuo, odlučiše osvetit se nad učinjenom si tolikom sramotom. Barkocheba, oslanjajuć se na dostojanstvo i uglednost glasovitog Rabbia Akibe, utvèrdi grad Bitter ili Bethoron medju Cæsaræom i Diospolom, zauze 50 utvèrdjenih městah i 980 selah. Malo zatim stigne vojvoda Julio Severo s vojskom u Judæu, te okrenu sve pod vatru i mač. A Justin bude prisiljen ostaviti zemlju, u kojoj Barkocheba proti kèrštjanom strastno běsniaše.

Věrojatno u to doba putovaše Justin po Egiptu i raznih pokrajinah male Azie. Po svoj prilici u ono vrěme, kad bi se u Ephesu bavio, sačinio je polag običaja platoničke učionice onaj svoj obće poznati razgovor sa židovskim mudracem Triphonom.

Od pèrvog vrěmena navěštenja kèrštjanstva ustalo je mnogo krivih učiteljah; jedan izmedju ovih, Apolonio Thyaneo, zaneo se je tako daleko, da se za istog messiu, spasitelja izdade. Odtud lahko viděti možemo, da Židovi, preziravši najdragocěniu baštinu, posrěd ovih velikih prepirkah miran život imali nisu. Odtuda nam se pomenuti razgovor kao dragocěni ostanak kèrštjanske starožitnosti ukažuje.

U drugom stolětju bilo je prezirateljah i nepriateljah věre dosta ravno tako, kao što ih i danas dosta imade; jur onda pojavljivahu se golemi duhovi, koji se kèrštjanstvom nezadovoljiše; jur u ono doba govorilo se je sa pomilovanjem i sažalenjem o kèrštjanskom nauku; i mnogim namišljenom svojom mudrostju ponositim činjaše se stvar směšna, dočim o věčnom pravu, temelju i obstanku kèrštjanstva govoriti čuše, kako nam o tome dovoljno svědočanstvo daje razgovor sa Triphonom. Pak što preosta od toli ohola preziranja, od toli pogèrdne dobrohotnosti, od ove směšne zloradnosti, što kažem od svega toga preosta? Gdě su imena onih muževah, koji u svojoj philosophičkoj oděći tako gizdavo mimo kèrštjanstva projdoše? Kako se zovu oni židovi, koji podupirahu Triphona, da se prepira sa Justinom? Gdě su svi oni gorostasi, koji se čověčanskom umu ponudjahu, da će nove staze k prosvětjenju prekèrčiti? Sve se je to u bezdnu praznine i ništetnosti izgubilo; a Justin nam ipak osta.

Saslušajmo na kratkom ovaj razgovor sa Triphonom. — Kad bi Justin pripověđao svomu protivniku, židovu, kako je on kèrštjaninom postao, odgovori mu ovaj pospèrdno se směјuć: „Čudim se nad tvojom ljubavju prama božjim stvarim; bolje bi ti bilo, kad bi se ti Platonova nauka ili kojeg drugog mudraca dèržao; bolje bi bilo postojanim, čistim i uměrenim ostati, nego li se od taštih lažljivih rěčih zaslěpiti dati, te nevrědne ljude slěditi. Dok si mudroljub bio, mogao si za bolji udes tvèrdu nadu gojiti; nu u čiju pomoć postavit će onaj ufanje svoje, koi ostavi Boga, a nadu postavi u čověka? Ja te jurve, věruj mi, kao priatelja smatram, nu tad moraš ti

najprie dati se obrězati, sabbath, svetke, mlad měseca obdèržavati, rěčju, sve ono učiniti, što zakon propisuje; tad zadobit ćeš milost pred Bogom. Messia, ako je kada živio, i ako što vrědi, nije nikomu poznat, nit će imat ikada kakav upliv, makar i Elia došao, da ga pomaže, i svima predstavi. Svi vi, koji si samo iz ustmenog predavanja stanovita Krista utvoriste, svi vi nesmotreno radi njega u naručaj smèrti hèrlite."

O toli pristrana suda, toli neuka mněnja! Ta svagdě već ima kèrštjanah, Europa i mala Azia prenapunjena je š njimi; množina do sada sè obrativših i sveudilj obraćajućih se umaljavaše broj poganah, i često smuti careve na prestolju; njihov veliki broj stavi u zabunu mladjeg Plinia u upravljanju njegove pokrajine Bithynie, po uzoritom svom ponašanju pomračiše oni zakone rimske, a Triphon nje imenuje ljude bez vrědnosti! On podčinja kèrštjanstvo ravno tako mudroljubju kao neznanstvo znanosti.

Nu slušajmo sada i sv. Justina: „„Triphone,"" reče mu, „„ja ti opraštam, jerbo neznaš, što govoriš. Ti věruješ tvojim Rabbinom, koji sami nerazume pismo, a proročanskim glasom vlastite misli vam predavaju. Ako želiš, ja ću te uvěriti, da se mi nipošto nevaramo, i da mi niti u posrěd svih težkih napadanjah, niti pod železnom šibom grozovitih okrutnikah prestati nesměmo pripoznavati i izpovědati Krista; ja ću te obsvědočiti, da mi niti bajke, niti neistinite rěči neslušamo, već da slědimo glas, koi je iz duha proizišao, koi je pun blagodati. Istina je, mi neživimo polag zakona, mi se neobrězavamo, nesvetimo Sabbath; ali što nam možete osim toga predbacivati? Ništa!""

„To je baš," odgovori Triphon, „čemu se divimo; jer što se opetovano o vami glasa, da li to nije samo smetje svakakvih nespretnostih, kojim se ista narav čověčanska protivi? U ostalom obsvědočio sam se sám, čitajuć vaše evangjelje, da se u njemu divne i uzvišene zapovědi sadèržavaju, koje izvèršiti skoro moguće nije. Što nam pako glede vas neznano i tajna ostaje, je to: što vidimo, kako se baš oni ljudi, koji se sami pobožnimi imenuju, i koji se za izvišenie scěne, kako rekoh, oni ljudi se druže sa inimi narodi, svetke i Sabbath nesvete, nit se obrězavaju, a nadu svoju u razpeta čověka postavljaju, pak neprestano očekivaju blagodati od onog Boga, kojeg zakone neštuju. Zar ti neznaš, da svaki mužkarac smèrtju poginuti mora, koi se za osam danah neobrěže, i da ovaj zakon na iste tudjince, na robove se proteže? A vi prezirate ovi zakon, prezirate one ljude, koji ga dèrže; hoćete nas uputiti, da poznate Boga, dočim ništa nečinite, što bojeći se njega čine! Nu ako li mi dovoljno dokazati možeš, kojim pravom se vi stalno ufati možete i onda, kad zakon neslušate, tad slušat ću te dragovoljno, i pretresat s tobom sve druge točke."

„„Triphone! Nije ti drugog Boga, i od jednog stolětja nemože drugi nijedan biti, osim onoga, koi sve stvori, i sve uredi. Naš Bog je i vaš Bog, koi praotce vaše mogućom desnicom svojom iz Egipta izvede; mi se ufamo u onog Boga, koi je vaša jakost i podpora u Boga Abrahama, Izaka i Jakova. Nego mi se neufamo nit po Mojsii, nit po zakonu, jer onda činili bi kao vi činite. Ja sam čitao, da jedan novii zakon, jedan novii zavět obvezuje sve one, koji za odvětničtvom božjim teže; jer zakon na gori Horeb očitovan, je zakon star i samo za vas dan, a onaj drugi dan je za sve; ovaj uklanja pèrvoga, te je věčan i neproměnljiv u Kristu; ovaj je zavět věčne istine, uz kojega niti zakona, niti propisa, niti zapovědi više biti nemože."" (Dalje slědi.)

Katoličko svetjenstvo i težnja za slobodom i jednakostju.

Posvud je zavladao predsud, ili se barem obšaniteljno razprostire, da duhovnici nisu iskreni prijatelji slobode i jednakosti. Kao u Němačkoj a s česti takodjer i u Francezkoj, tako se i u Italii tužba ova proti njim podiže. Na to veliki i bogoljubni mudroljub (philosophus) — za onda Abbé — a sada kardinal Rosmini odgovara ovako: „U istinu, duhovničtvo je onaj stališ u dèržavnom družtvu, koi obično najdulje okleva uz revoluciu pristati; nu bi se silno prevario, koi bi odtuda zaključio, da duhovničtvo slobodu i jednakost svih gradjanah neljubi. — Ta sloboda i jednakost sačinjaju — da tako rečemo — bitje duhovničtva i katoličke cèrkve; rěči mu nisu ino, niti mogu ino biti, nego rěči slobode i jednakosti; to mu je sveudiljni i jedini predmet propovědih, za koje nikada drugoga predmeta nije imalo, niti ikada imati može. A kad bi duhovničtvo od toga predmeta odstupilo, u isti mah bi prestalo — navěštati evangjelje. Duhovničtvo samo radi evangjelja obstoji; a evangjelje je sloboda i jednakost.

Zašto se dakle ukazuje duhovničtvo kad i kad protivno revolucii, koja ništa ino za cilj neima, nego slobodu? Hoćete li da saznate pravi uzrok, bi li vam ga kazao? Upravo zato, što ljubi slobodu, i vazda ju je ljubilo. Tko ikakvo dobro na světu ljubi, taj baš s toga mèrzi svako izopačenje, svaku nakaradu od istoga dobra. Tko dakle ljubi slobodu i jednakost, onaj u istoj měri mèrzi krivu jednakost i krivu slobodu; žalost ga obuzima, kada vidi, da se imena dragocěnih ovih dobarah zloupotrěbljuju na to, da se pravo bitje njihovo uništi. Duhovničtvo neda se — kao puk varati puno znamenitimi slovi, te kadgod se pravedno uzboji, da ljudi samo sěnu stvarih i prazne rěči pružaju, da njimi kao koprenom sakriju ugnjetenje i despotisam, tad se duhovničtvo podigne kao protivnik takovih apostolah slobode. Tako čini i mora činiti věran stražar prave slobode i prave jednakosti; dužnost mu je, boriti se proti onima, koji tamo směraju, da slovom uzvišena dobra ova dělom uništože. Hoćete li dakle, da protivenje duhovničtva naprama slobode i jednakosti jednim mahom prestane? To vam je na světu najlaglje izvesti; trěba vam samo dvě stvari da učinite, koje ću vam taki kazati. Dajte takav pojam od slobode i jednakosti, u kome nikakve dvoumnosti neima, da nitko dvojiti nemože, pače da svaki bude uvěren, da vam je do prave slobode, do prave jednakosti stalo, da hoćete pravu slobodu za sve i pravu jednakost za sve. Izobrětite takove socialne uprave, kojimi se prava svih zbilja osiguravaju i to tako, da se prava sloboda i jednakost u družtvu oživotvore. Jednostavnimi otimi srědstvi umah ćete svaki opor duhovničtva ukloniti; da još više: samo ga obsvědočite, da dobra ova iskreno tražite, pa je duhovničtvo dušom i tělom vaše, i biti će vam věrni saveznik u borbi za istu svèrhu. Jer za složiti se s vami nije od potrěbe, da duhovničtvo načela svoja měnja; vi ga nečinite priateljem slobode i jednakosti, već ga onako nahodite, kako od naravi svoje jest. Njemu netrěba, da se měnja; al' vama trěba, da se jasnie izrazite, da děla vaša s načeli vašimi privedete u suglasje: da najdete ili barem tražite, što dosad još niste našli, naime dèržavne uprave, s kojih sloboda i jednakost istinom postaju. Onda će se istom oba ta dobra udělotvoriti; a upravo to je ono, što duhovničtvo hoće." —

Biskupia zagrebačka.

Iz Požege 20. ožujka. Dopis upravljajućeg odbora županie zagrebačke sa slobodnoumnimi (?) onimi zaključci glede preuzv. gosp. biskupa zagrebačkoga dospio je i u požežku župania, te je u odbornih sědnicah 16. i slědećih danah veljače měseca děržanih u pretres uzet. Pokle bi se veliki broj članovah odbora proti onim zagrebačkim zaključkom bio izrazio (jedan jedini biaše za podupiranje Zagrebčanah) bi zaključeno: da se požežka županía sa zagrebačkom u tomu poslu neslaže. Pače priznavši podpunu slobodu cèrkve glede unutarnjeg njezina upravljanja, izjavi odbor iste županie: da je s velikom žalostju slušao, kako se u vrème slobodne štampe bez sudbenoga postupka (!) pastirske okružnice biskupah po županijskimi častnici sequestriraju, dočim se najgadnie nakaze u političkoj i moralnoj literaturi — na veliku štetu domovine — prosto šire i razprostiru, ma u komu god jeziku pisane bile. Županía požežka dèržeći se strogo načelah u poslědnjem saboru našem izraženih i banskih naredbah vazda će zahtěvati, da — kao sve oblasti — tako i cèrkvene čisto političke i směšane stvari u narodnom jeziku medjusobno dopisuju; nu priznavši nutarnju slobodu cèrkve i to priznaje: da biskupom podpuno pravo pripada u posve cèrkvenih stvarih sa svojim duhovničtvom i latinski dopisivati; kao što im to nijedan izobraženi narod nikada nije branio. Glede naslova banskoga naměstnika, kojim se zagrebački g. biskup služi, scěni požežka županía: da — kao što ona nije vlastna slične naslove děliti, tako ni prava neima svojevoljno ih ma komu otimati; s toga da i zagrebački biskup rečeni naslov, što mu ga je vladaoc poděliо, dotle punim pravom uživa, dok mu ga isti vladaoc neopozove. O pokupskomu župniku Pavlu Stoósu županía požežka neće ništa da znade; jer je uvěrena, da njegov u toj struci poglavar najbolje znade, što i u čemu je skrivio. Glede zadušnicah za slavnopokojnoga svim velecěnjenoga vojvodu Stěpana Šuplikca bi zaključeno, da se ima štovati — kao sloboda cèrkve u obće — tako i napose cèrkvena sloboda, pače i dužnost katoličkih biskupah. (Slava upravljajućemu odboru požežke županie! Jer je ovim činom dokazao, da je duh věka, duh slobode i bratinstva onako shvatio, kao što to pravda božja zahtěva i kao što ga svi izobraženi veliki i slavni narodi tolkuju. Sloboda! — al' ne za jednu samo — stranku, već za sve jednaka! To mora da bude naša poslovica; jer inače nei a jednakosti, niti se pravo bratinstvo nemože pojmiti. Dakle još jedanput, — dà i po stoput: slava odboru županie požežke!!! Uredn.)

Proměne u biskupii zagrebačkoj.

Ivan Miklinić, dosadašnji upravitelj župe Rakovačke postao je ondě župnikom.

Josip Malančec, kapelan postao je župnikom u Selih kod Siska.

Jakov Moger, dosadašnji upravitelj župe Bebrinske prenešen je kao takav u Bogičevce.

Književni oglas.

Ovih danah dojdoše nam u ruke dvě velevažne knjižice, naměnjene pučkim učionicam. Jedno je *„Sveta dogodovština za potrěbu mladeži kèrštjanske.* Sa dozvoljenjem vèrhovnog redovničkog poglavarstva iz němačkoga u hèrvatski jezik prevodena L. Brodinovićem.“ U Zagrebu. Tiskom i troškom bratje *Županah*, knjigotiskarah. 1849. U 8ni 95 str. Cěna 20 kr. u srebru. Nemožemo na ino, nego pohvalno priznati krasno ovo poduzetje gg. izdateljah, jer pokazuje hvale vrědno nastojanje njihovo za unaprěditi pravo, to jest kèrštjansko izobraženje našega puka. Nu i trud g. prevoditelja istu pohvalu zaslužuje, jer osim několiko manje znatnih pogrěšakah tiska jezik je podobro čist; samo bi bilo želiti, da je dětinskoj dobi malo priměrnii. U ostalom je sadèržaj iste knjižice polag načelah methodike tako uredjen, kao što dosad u nijednoj knjižici iste vèrsti. Zato nemožemo nego istu knjižicu svim katechetam iskreno preporučiti, željno medjutim izčikajući, da nam k ovomu pèrvom dělu svete dogodovštine (staroga zakona) što skorie izidje i drugi dio, sadèržavajući dogodovštinu novoga zakona, a i tretji kao kratka dogodovština cèrkvena, što čujemo, da se sve jur pod tiskom nalazi.

Drugo od pomenutih knjižicah je *„Nàuk kàrštjanski za děcu pèrve učione.“* U Zagrebu bèrzotiskom Franje Župana. 1849. U 8ni broch. 23 str. Knjižica ova razredjena je u kratka pitanja i odgovore na hèrvatskom i němačkom jeziku (interlineariter), a mnoga važnia pitanja imaju velekoristne opazke u němačkom jeziku. Izbor i razredjenje predmeta pokazuje, da je spisatelj ove knjižice znanstveno izobraženi i veleizkusni katecheta; a način predavanja živo je i jasno ogledalo njegovoga katoličkog duha i dubokosèrdačnoga bogoljubstva. Na koncu knjižice nahode se osim očenaša, pozdravljenja angjeoskog i věrovanja apostolskog još ine prekrasne kratke molitvice u prostom slogu i stihovih na samom hèrvatskom jeziku. Ako nadalje uzmemo na um, da se spisatelj iste knjižice, rodom Němac — neznavši prie ni rěči slavjanske — samo dvě godine bavi u Hèrvatskoj; a mi moramo izpověditi, da se divimo čistoći jezika i podobroj pravilnosti izraza. To sve uvažujući iskreno želimo, da se ta knjižica što prie u naše pučke učionice uvede. Nu ujedno i to molimo, da štovani veleumni g. spisatelj knjižestvo naše — nežaleć truda, već motreć na slavu božju i dobro čověčanstva — što prie i obširniim kèrštjanskim naukom za drugu i t. d. učionicu obogati.

— *l* —

Za nabavljenje počastne sablje světlomu našemu gosp. *banu bar. Josipu Jelačiću Bužimskomu* nadalje prinesoše:

Dosad prinešeno u srebru	111	for. 30	kr.
G. Ivan Kralj, opat, st. cèr. zagr. kanonik i prælat ban. stola	10	„ —	„
„ Juraj Muzler, župnik u Lipovljanih	5	„ —	„
„ Antun Traut, katecheta učionicah kod milosèrd. sestarah	2	„ —	„
„ Dr. Petar Stiić, vojn. svetj. u Zadru	1	„ 30	„
Juraj Metretić	—	„ 20	„
Anka Metretićeva	—	„ 20	„
Ružica Metretićeva	—	„ 20	„
Ukupno	131	for. —	kr.

Preuzv. g. Juraj Haulik, biskup zagr. prinese u istu svèrhu 25 carskih cekinah.

Stěpan Moyses, upravitelj. — *Stěpan Muzler*, urednik.
Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

BROJ 14. — TEČAJ I.

U SUBOTU 7. TRAVNJA 1849.

List ovaj izlazi svaku subotu na cělom arku.

Cěna mu je za domaće 4 — za vanjske 5 for. u sr. na cělu godinu.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvèrt god. kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod duhovnog stola ili kod uredničtva. Predbrojenje prima se svedilj kroz čitavu godinu.

Katolički list zagrebački.

U věri je najveća sigurnost i stalno osvědočenje.

(Nadalje.)

Kolika mora da je sigurnost u věri, kad već u pèrvom stolětju kèrštjanstva ne samo neuki i prosti puk, već i najmudrii i najučenii onoga vrěmena ludorie kèrsta, kakono nevěrni sveti Isukèrsta nauk nazivahu, obljubiše, i pred podnožjem njegovim na kolěna paše! Justin, Atenagora, Clemens, Panten, to su imena, koja će u redu umstvujućih glavah uvěke dično město zauzimati. A kako se je to sbilo, da su ovi veleumi — koje rumelika, svih znanjah čověčanskih resiaše, koji čěli svoj život nauci i znanju posvetiše — s preziranjem svojih visokoumnih philosophičkih osnovah kèrštjanstvo ogèrlili? Kako je moguće, da su oni, koji na učiteljskih stolicah kao meštri sveg znanja obožavani biahu, postali učenici razpeta i opovèržena čověka? Kako je moguće, da se ovi veleumi nisu stidili prosti puk u nauku kèrsta podučavati? — Uzrok toga ukazanja drugi nije, već što věrozakon, kojemu za temelj božansko očitovanje služi, više izvěstnosti i sigurnosti pruža nego li i najumnija duha čověčanskog speculatia.

Kolika mora da je sigurnost u věri, koja čověka — čověka nestalna i za proměnami težećega — tako stalnim i nepokolebivim čini, da u njoj od dětinstva tja do smèrti stalan ostaje, bez da i kada što drugojačje věruje! — štovatelji razuma věruju sad ovo sad ono, měnjaju načela kao opravu bez da se svojih tako čestih proměnah i protuslovjah stide. Oni to nazivaju naprědkom izobraženja i inteligencie, dočim izbilja ništa drugo nije nego bědno kolebanje slaba čamca po nesigurnom moru dvoumjah, koje vodi k neproměnom brodolomju svega osvědočenja. — Koli i koli je srětnii věrujući! što je kao děte u školi na izust učio, ono isto věruje kao muž i starac, ono isto izpověda na smèrtnoj postelji, bez da bi jedno jota dodao ili izpustio. Měnjali se osnovi pametnih ovoga světa i izčezavali jedan za drugim, měnjala se mněnja, koja zora radja a sumrak već u hladni grob sprovadja, kako im drago, cèrkva ipak katolička, temelj i stožer istine, ostaje uvěk ista i neproměna u svojoj nauki, nepokolebiva u svojoj věri od početka svoga tja do sada — tečajem skoro dvě hiljade godinah.

Kolika mora da je sigurnost u věri, koja tečajem tolikog vrěmena slavodobitno obstoji — uz sva kèrvožedna progonstva, koja joj vatrom i mačem pripravljahu propast; uz toliku množinu opakih učiteljah i sophistah, koji ju svojim umstvujućim razumom i rědkom dosětljivostju uvěk napadahu; uz tako mnogobrojne smutnje, po kojih staše već isti navěstitelji věre věrozakon u sumnju voditi, ponizivati i podkapati! — Možna carstva su věčitom napadanju neprijateljah svojih podlegla i u ništož razvalinah obratjena; velehvaljene osnove mudracah ovoga světa, razpadoše se za kratko vrěme, i komaj da su svoje početnike preživili; narodah, brojem i moćju velikih, nesta sa ovoga světa i samo mèrtvi spomenici preostaše njihovog někadašnjeg bitja, sve što se u vrěmenu rodi, s vrěmenom opet i propade il propada. — Jedina cèrkva katolička, koja se tečajem 2000 godinah bori, koju uvěk mnogobrojni nepriatelji najžestje napadahu, jedina ona rekoh kao dobitnica svojim nepriateljem pèrkosi, ona jedina čvèrsto stoji kao klisura, koju moći svih silah nisu kadre s města maknuti; jedina nauka na križ razpeta Boga, toli mnogobrojnimi mudraci ovoga světa izsměјana, budalaštinom ozvana i kao povod smutnjah prezirana, nemože da padne, neda se sa světa izrinuti; jedina vlast Petra věkom napadana nemože da se obori, i naslědnik galilejskog ribara u posrěd padajućih carstvah i opasnih nepogodah vazda nepokolebivo stoji na čelu svete cèrkve Isukèrstove, kojom u njegovom imenu i podatom sebi od njega oblastju na spasenje věrnog puka upravlja.

Kolika mora da je sigurnost u věri, koja toliko tajnih naukah i pojam čověka nadilazećih stvarih uči, koje dočim oholi razum prima veliku doista žèrtvu prinosi! Pa ipak koliki milioni ljudih ogèrliše ovu nauku koji tečajem 18 stolětjah na pozorište světa izstupiše, kao svoje najiskrenie osvědočenje; koliko ih je truda stalo razum svoj podčiniti věri, věrovati bez da um pojmiti može! Pa medju ovimi mnogobrojnimi věrujući, koliko se najoštroumniih i najbistriih duhovah nalazi, s kojimi se čelovodje nevěrstva niti iz daleka nemogu ogledati! šta je na priměr Kant napram Augustinu, šta li Hegel napram Tomi od Aquine; a šta su Voltaire i Rousseau napram Fenelonu Bossuetu i Saileru? Odkuda to dolazi da su najumnie glave sviuh vrěmenah u tako velikom broju věrozakonske tajne ogèrlile! da su tako učeni ljudi strogi kèrštjanski moral primili, koi u město mekoputnosti — trapnje, u město razblude — čistoću, u město svojljubja — ljubav bližnjega, u město oholosti — poniznost, u město požude za bogatstvom — siromaštvo, u město razbludnih ćutjenjah — trapnje těla i věčitu pokoru navěšta? Tko bi htio pojmu tako strane tajne, a životu tako težke zakone nametati, kad nebi u věrozakonu bila najveća sigurnost i osvědočenje? —

Kolika mora da je sigurnost u věri, za koju se i isti život žèrtvuje! Nijedan od učenih ovoga světa nije o nauki svojoj tako siguran bio, da bi za njezinu istinu prolitjem svoje kèrvi ujamčiti htio; i ako li nam baš dogodovština i navodi pojedine priměre, gdě su nevěrnici smèrti pèrkosili, to nam ipak okolnosti njihova mučeničtva dovoljno pokazuju: da ih nije mirno osvědočenje, nego běsni fanatizam, da ih nije čista savěst nego tvèrdokorna oholost i tašto slavoljubje nukalo da smèrti pèrkose. Kako se sasvim drugo pozorište vidu našemu odkriva, kad motrimo one tisuće mučenikah, koje je věrozakon Kèrsta iz svih dèržavah, svih kastah i kolěnah, od svake dobe, u svako stolětje na stratište sprovodio. Zatočnikom věrozakona Kèrstova nude časti i dostojanstva, obećavaju dragocěnosti i velika dobra, ako li zakon Isukèrsta ma na izlik samo odbace, ako li samo i jedan od njegovih članakah zaniječu. U suprot im se prěti sa svim onim, što okrutnost strašna izuměti može, za uzkolebati stalnost slaba čověka — prěti im se vatrom, mačem, križem, gvozdenimi grebeni i čeljustmi divje zvěradi. Tu se o životu radi, o najdragocěniem zemaljskom blagu, koje isti prosjak i nesrětnik ovoga světa nerado gubi! Neće li time pravověrni poplašeni nestalnimi postati? neće li, za izběći ovim mukam, svoje osvědočenje zanijekati? Nu, našto im život bez věre? „pravičan čověk živi o věri.“ Rim. 1. Tko im věru otimlje, otimlje im i život — višji i plemenitii život, s kojim se nemože uzporediti ovaj kratki život čověka, kojeg na ovomu světu boravi. Věrujući umire za svoju věru, on žèrtvuje vrěmeniti život, da postigne věčni. Kolika dakle mora da je sigurnost u věri!

Pismo duh. okružja karlovačkog preuzv. g. biskupu zagrebačkomu*).

Preuzvišeni, presvětli i prečastni gospodine biskupe!

„Non potest non vehementer persentiscere corpus tantam capiti suo illatam injuriam; non possunt non singula membra acerbo affici dolore, dum centrum suæ conjunctionis tam indigne tractari experiuntur.“ Rěči ove po Vašoj preuzvišenosti onomadne izustjene u ovo naše vrěme razumiju se takodjer od iste Vaše preuzvišenosti i cěle biskupie. Tko — bio on duhovnik ili světovnjak — ako posve izopačen nije, može gledati, gdě mu se vèrhovni pastir njegov progoni, bez da se raztuži? Najsirovii narod štuje svoga zakonošu i voli sebe nego njega uvrěditi. Ali kod nas prosvětjeni duh drugo sa sobom donosi! —

Zaisto, da mi je moguće, ni s daleka nebi napominjao neprestana ona napastovanja, koja s toli udivljenja vrědnom uztèrpljivostju podnosi Vaša preuzvišenost; jer nipošto nebi rad, da ozledim ljutu onu, još nezaraslu ranu, koju ćutiti morate. Nu, dočim odbor sl. županie zagrebačke Vašu preuzvišenost — pa još uz prětnje — silovati htiaše, da u stolnoj cèrkvi našoj zadušnice za preminuvšeg sèrbskoga vojvodu, iztočne cèrkve slědbenika služite: tvèrdo sam uvěren, da se to ne samo Vaše preuzvišenosti, kao svetih uredbah i običajah cèrkve *(„qui non communicat, neque participat“)* vèrloga zaštititelja, već i cěle katoličke cèrkve tiče. Dà li se pako ostala zahtěvanja pomenutoga sl. odbora i zaključenja njegova proti Vašoj preuzvišenosti učinjena s mněnjem naroda, světloga kralja i milog bana našega slažu, sudit će jednom višja i pravednia sudba.

Dopustite mi dakle, preuzvišeni gospodine biskupe! da Vam glede navedenih zadušnicah osvědočenje moje i ćutjenja mnogih drugih sniženo odkrijem.

Duhovno okružje karlovačko — bez da obširno dogmatisiram — dèrži se, kao i svi ostali sinovi katoličke cèrkve, onoga obćenitog načela: da je svaki čověk polag nauka Isukèrstova naš iskèrnji, koga ljubiti i s njim — osobito u istoj domovini — u bratskoj slozi živiti moramo; nu odkada kèrvava progonstva prestadoše, kojih nas Bog za vazda sačuvaj, i nečula se više osim historie! od onda svakomu věroizpovědanju ostade svoja cèrkva i svoj oltar za svoje věrnike. Nemože dakle ni katolička cèrkva oltar svoj imati, nego za svoje věrnike.

Niste dakle Vi sami, preuzvišeni gospodine! kòi se otim zadušnicam opirete, već je — polag moga i mnogih drugih stalnog uvěrenja — katolički svět. A želite li, da se ili sami o tomu osvědočite, ili sl. odbor županie zagrebačke temeljito uvěrite: a Vi samo odrediti blagoizvolite: da župnici i ostali svetjenici u okružnim skupštinama, ili u okružnima pismi odvětuju i mněnje svoje izraze, pa nimalo nedvojim, da ćete lahko moći one pobrojiti, koji bi od našega različno ili protivno mněnje gojili. A i o tome nimalo nedvojim, da uz naše mněnje skroz pristaje katolički puk, a naročito prosti, koi se svoga zakona nestidi i čistie ga dèrži, nego tako nazvani prosvětjeni pismenici, koji kad se već nestide radi toga, što svoj věrozakon nerazumiju: bar bi se zato morali stiditi, što svaka slědba do svoje i praotacah svojih věre više dèrži, nego ovi imeno-katolici.

Ovo pako očitovanje nipošto neiztiče iz kakove mèržnje prama iztočnoj cèrkvi i kotrigom njezinim, za koje — kao i za sve ostale izvan katoličke obćine živuće — naša cèrkva u obće moli: već iz stalnoga uvěrenja, da bi se kroz takova pristrastna nasèrtanja politički savez Hèrvatah i Sèrbaljah, kog svi iskreno želimo, najprie i najlaglje razoriti mogao. Nu težko da Sèrblji sami što takovog od nas traže, s kojimi inače uvěk bratinski — do unutarnjega cèrkve — živiti želimo. Sětjam se ja smèrti banovah naših Gjulaya i Vlašića; nu jesu li Sèrblji za njih parastos obslužavali, neznam; čini mi se pako, da to odlikovanje cèrkvenih zavětah bez razlike věroizpovědanja samo vladaoci uživaju.

Preuzvišeni gospodine! Kratko ovo izvěstje samo sam zato napisao i Vami odpravio, da Vas uvěrim, da se okružje karlovačko u duhu cèrkve slaže sa svojim vèrhovnim pastirom, te da je i ono dionik Vaših tèrpljenjah. U ostalom Vas u molitvah spominjuć i posvetjenu desnicu cělujuć u svoj poniznosti ostajem Vaše preuzvišenosti

U Bosiljevu 30. ožujka 1849. najpokornii

Fr. Mučnjak, v. r.
podjašpr. i župnik.

*) Mi ovo pismo s velikom radostju ugledàsmo, te ga s istom radostju stavljamo do obćenitoga znanja štovanih čitateljah naših; jer znamo, da će svaki od njih rado gledati, kako se u vrěme nesgodah věrni sinovi sabiru oko otca svoga, da se medjusobno štite i brane, kako istoga otca tèrpećeg hèrle těšiti, věrno děleć njegove patnje i tuge; a uz to nimalo nemotre, hoće li im tko naslove Jesuitah, obskurantah i t. d. uděliti, već motre na to, da u duhu cělokupne cèrkve svoje dělujuć promaknu slavu božju i svoje spasenje. A drugo znamo, da neće biti štovanim čitateljem našim nepovoljno to pismo, jer će iz njega uviděti, da uništujući onaj plamen, kog někoji ljudi za prosvětu dèrže, hvala Bogu! svetjenstvo zagrebačke biskupie još nije natoliko zaokupio, koliko isti oni *„někoji ljudi“* misle i žele. *Uredničtvo.*

Što biti mora, biti će.

Najvećji uzrok tužnih dogadjajah prošle godine valja pripisati tlačenju cèrkve. Nije ravno ovo proizvedeno skroz surovim nečověčnim načinom, niti nèkadanjim kèrvavim progonstvom, kao dok se kèrštjanstvo s krivobožtvom boriaše. Sloboda je oteta cèrkvi izlično priateljskim rukama, i to otimanje uspělo je tim sigurnie i mirnie, i biaše u svojih poslědicah tim opasnie, čim je većja strana u dubokom i ugodnom miru čamila, te nikakve pogibelji i zle naměre ni od daleka slutila nije.

Medjutim prošle kobne god. 1848. okrenu se to sve na bolje. Dozvoljeno u ožujačkoj buri slobodno pravo sdruživanja i sakupljenja, oslobodjenje tiska od nepristalih mu verigah, verigah, koje je onda samo nosio i bolno ćutio, kad se tko njime na uslugu istine, odbijanje nepriateljskih napadanjah, oprovèrgnutje prěkoměrnih potvorah poslužiti htiaše; — dozvoljenje obih ovih dugo, odviš dugo uzkratjenih dobarah, dà, što više kažem: pravah, — pomoglo je nesrětnu obsěnu, u kojoj su katolici čamili, izvidati tako, da je svim dokazati moći, kako se je od něgda u svih dèržavah pripadajuća cèrkvi sloboda stezala, kako su se upravo iz toga tolika zla porodila, kojim se cèrkva nepravedno potvara, i koja se njoj krivo nametju, kako kèrštjanstvu upravo zato nije bilo moguće, da se — po razmèrju svojih vlastitostih i svoga zvanja — kao svět svladajuća moć ukaže, za odvèrnuti ili ublažiti ćudoredne i tělesne nevolje čověčanstva.

I samo ovakih pojavljenjah i po njih uzrokovanog osvěštenja trěbalo je, i nut tisuće i tisuće věrnih sinovah katoličke cèrkve skupiše se, zapitaše — i postigoše kao pèrvo temeljno pravo i za sva buduća vrěmena neodtudjivo dobro, slobodu cèrkve i poručanstvo njezine podpune neodvisnosti. — Cèrkva je dakle slobodna, ona uredjuje i upravlja svoje poslove neodvisno, ona je na novo u bitnosti postigla svoju izvornu, prirodjenu, od Boga si već u začetku poděljenu, kèrvju Bogo-čověka ojamčenu slobodu. I k nje posědovanju dospěla je u pèrkos opornom protivljenju takih muževah, koji za svaku bludnju, pače osudnu i javnu bezbožnost neograničenu slobodu zahtěvahu; kèrštjansku usuprot istinu u težje i sramotnie verige, nego ih je dosele nosila, u još dublje robstvo sniziti opako naměravahu. To nije dělo ljudih već u tom uvidjamo i počitujemo dělo božje. Sada će dakle cèrkva sramotnog i vražujućeg odvětništva oslobodjena ponovljenom snagom stupati med narodi i dèržavami, blagoslov svoj u obilnoj měri na sve strane sipajuć, ona će opadše podići, nestalno utvèrditi, uvehlo nebeskom rosom nakvasiti i na novi život pobuditi. Tako će i mora doći! Što biti mora, biti će! Već smo pèrvi pokret katoličke němačke cèrkve u ovom njezinom slobode stanju doživili, njoj se divili, s našimi ju molitvami sprovadjali, njezino dělovanje odobrili. Sabor biskupah u Würzburgu, dogadjaj, koi se za stražnjih trih stolětjah pojavio nije, jer to u Němačkoj věrozakonskimi razkolničtvi kukavno razcěpljenoj, cèrkovno neslobodnoj, oda svuda nepověrenjem i revnujućim duhom okruženoj, nemogućno biaše. — Isti sabor bio je pèrvi znameniti popokret slobodne cèrkve, a što su u uzvišenih svojih besědah razsvětjeni ovi otci cèrkve věrnim svojim govorili, to je duboki veseli odziv našlo u sviuh sèrcah, u svima živo je osvědočenje, da, ko što višji pastiri pasti će sebi pověreni puk zdravim naukom i napajati nepresušnim vrutkom života, ko što će saditi i čuvati nježne klice kèrštjanske krěposti i čednosti, te ih gojiti, da postanu jaka moćna dèrveta, okrěpljujući hlad svoj na daleko razprostiruća, ko što će njihov najvažnii posao biti, da se tinjajući stěnj neutèrne, već i dračje iz bašte gospodnje izčupa i usahlu mladicu sa zdravog dèrva odrěže — da istim načinom, jednakom revnosti i věrnostju čuvati će granice stada Kristova, da si nitko nepovlašten unaprěd u njem vlast neprisvoji, koja nikad na ojačenje, a uvěk na porušenje dopriněti može, da nijedna neposvetjena ruka neměša se u poslove, koji samo svetjenstvu pripadaju.

Tako će i mora doći. Duh sveti, koi je věčanja biskupah ravnao, koi je duboko zasěcajuće rěči u usta im i u pero stavio, on će im hrabrost i požèrtvovanje poděliti, za početi veliki posao i dovèršiti ga, — zakonito naime poděljenu slobodu cèrkve u javni život uvesti.

Dèržeć se dotle pojedinih odlukah concordatah, sa svetom stolicom i němačkimi vladari — da kako u posve različitimi okolnostmi i dèržavnimi zakoni, nego su sadašnje, sklopljenih: dok novo noviem vrěmenu i pojmu prava većma odgovarajuće sjedinjenje nepostigne se, neće biskupi vladarom onaj spoljašni upliv kratiti, ili mu se opirati, koi njima uslěd dogovorah ne kao pravo, već kao priznanje, kao kakvo dobročinstvo ili udvornost dozvoljeno biaše; ali usuprot svako zahtěvanje dosad navadnog i izvèršivanog měšanja oblasti dèržavne, koje se u najstrožiem smislu concordatah nenalazi, sa svom će postojanostju odbiti. Za njih neće više biti u cèrkovnom području uz canoničko pravo, uz odluke obćeg tridentinskog sbora i svete stolice, nikakvih obvezujućih cabinetskih nalogah, pragmatikah, ministerialskih odlukah i odpisah vlade. Oni će odgojenje i izobraženje duhovničtva, i to od pèrvog početka u svoje područje i izključivo nadziranje uzeti. Oni će odabirat i naměštat muževe, kao sudělaoce, pomoćnike i naměstnike u velikom poslu odgojenja potrěbne. Od njihove odluke zavisit će, koji su mladići ne samo u ćudorednom nego i znanstvenom obziru vrědni, da se uvèrste u broj duhovničtva. Oni izključivo bit će sudci kako sposobnostih tako i dělovanja sebi podčinjenih svetjenikah u vinogradu gospodnjem, i činit će po svom osvědočenju promicanja i preměštenja, kako to korist pojedinih, dobro obćinah i cěloga těla zahtěva. Oni će opreděljivati, koje pobožnosti i običaji, kakva družtva i bratovštine za unaprědjenje kèrštjanskoga života korištna i potrěbita jesu. Oni će slobodno i bez zaprěkah u svako vrěme obćiti sa sebi pověrenimi ili srědstvom živog slova, ili pastirskih dopisah, brinut će se za duhovne potrěbštine obćinah, svakoj njihovoj pravednoj tužbi doskočit će bezodvlačno, nego i svako sumnjičenje i netemeljito potvaranje muževno će zabaciti.

Tako će — i mora doći. — Kada biskupi s podčinjenim si svetjenstvom svojih biskupiah u pravo, — nikakvim nezakonitim uměšavanjem tretjega neprěčno razmèrje stupe — onda će istom odnošenje svetjenikah s vèrhovnim svojim pastirom, kao takvim, koi ih sam šilje, kojega pomoćnici i suděaoci, ruke, oči i uši jesu, iskreno i priazno nastati. Nenaravna obrana, pod koje zakriljem nepokorni duhovnici prošnjam, opomenam, željam i ozbiljnim grožnjam biskupa svoga pèrkositi mogahu, palo je; i š njime prěčka, koja je pokornoga i revnoga, čednoga i poniznoga svetjenika od očinskoga sèrca biskupa oddaljivala. Neće više ovaj prinudjen biti, a onaj sgodu imati, svoje prave ili namišljene zasluge, svoje dugolětne mučne službe redom izbrajati, i time molbenice svoje za promicanje podupirati, budući da bdije oko,

koje vèrnost službe i neumornu revnost cěniti znade, i sèrce bije, koje u nagradjenju najveću slast nalazi. Neće više nijednomu svetjeniku moguće biti, pod obsěnom lažljive prosvěte i slobode, ko što svět ove rěči razumi, milost i zaštitu světskih urednikah, i dopadnost nevěrnikah světovnih tražiti; pače brinut će se jedino savěstnim izpunjavanjem težkih svojih dužnostih, nevinim ponašanjem, dostojnim i pobožnim dělenjem svetotajstvah, brižnim pripravljanjem na uspěšno obavljanje propověđanja i catechiziranja, čověkoljubivim podupiranjem ubogih svimi děli milosèrdnosti i t. d. ljubav i pověrenje svojih župljanah, štovanje nagnjenje i zadovoljnost svoga biskupa, svědočanstvo dobre savěsti, dopadnost sviuh věrnih kèrštjanah, što više strahopočitanje inověrnih i istih svojih dušmanah pribavit si.

Tako će i mora doći. Cèrkva u svojih biskupih, u svetjenicih, u pravom razměrju ovih i pojedinih župah k onim, dosadanjih prěčkah oproštena, neće više u nauku i istinah, koje navěšta, sakatnoj sumlji izvèržena biti, kao da njezino dělovanje sasvim — ili većom stranom — od obrane dèržave, koju dosada uživaše, zavisi, te da je samo pomoćju světovne vlasti razširenje krivih naukah poněšto obustavljala; usuprot vidit će čitav svět, da kèrštjanstvo i cèrkva, samo onda najlěpša slavodobitja svetkuje, kada joj svaka druga, osim sveobća zaštita pravde, koja se ni najneznatniemu gradjaninu uzkratiti nesmije, manjka; kako usuprot sve, što iz Boga nije skušnju slobode podněti nemože, već u metežnom raztopljenju slično razvalinam razbitog broda neuklonjivo razpasti se i bez traga izniknuti mora. Buduć da u naprědak věrozakonsko izpověđanje gradjanskih i dèržavljanskih pravah nit poděljuje niti steže, i nitko nesiluje se, da kakovomu god věrozakonskom družtvu prinadleži, to je neobhodno poslědje, da tkogod se cèrkvi pridruži ili s njom u savezu kao živo udo ostane, to iz nutarnjeg osvědočenja čini, i više se ona sumnja poroditi nemože, da su nižji i vrěmeniti obziri od daleka samo dělovali. I ravno zato neće više cèrkva oklevati, trulo, izumèrlo pohabljeno udo, koje je jur davna od njezinog duha odstupilo, od čitavog těla odstraniti, i tako děvojačku njegovu lěpotu sveudilj neoskvèrnjenu uzdèržati. A oni, koji u živom savezu s cèrkvom ostanu, oni će napram inověrnimi ili od cèrkve odstranjenim, svojim ponašanjem, svladanjem strastih, upitomljenjem svojih ćutjenjah, očevidni dokaz podati, da se u svetotajstvih, koja do sada samo zato tolikom zametavanju i porugam izvèržena biahu, što su nevrědnim kotrigom děljena, u istinu višja i božanstvena sila prijemlje.

Tako ce — i mora doći. Cèrkva, što joj do sada nemoguće biaše, što joj glede najplemenitieg i najčověčnieg reda, kojega je svět ikad vidio, naime milosèrdnih sestarah, u obće dozvoljeno nebi, — ona će pobožne bratovštine u život uvadjati, možebiti pod novim imenom i proměnjenim uredbam, ali starim duhom oduševljene, koje će se za duhovne i tělesne potrěbštine ubogih ljubljeno zauzimati, malene — dětcu — kojih je kraljestvo božje, i koje udaljivati od Isukèrsta — največja je grěhota podučati, u kolibice ubogih i nevoljnih dopirati, u obitališta bogatih i palače velikih uhadjati, za sabirat milostive darove, koji će se blagoslovom Višnjega u njezinih rukuh uhiljadovèrstiti. Cèrkva neće samo sakupiteljica već i děliteljica biti milosèrdnih darovah svojih věrnih.

Šparavce cèrkvene neće više světovni činovnik nadzirati i — praznati, što kèrštjanskom milosèrdnostju nukani vèrni uděle, sabirati će cèrkva kano Bogu učinjeni poklon, zametavajuć, što nezdušna oholosti i koristoljubiva samoljubnost ponudi i svojim razměrno malimi darovi — buduć, da joj je njezina bogata baština i vlastitost ubogih silovito oduzeta, — ublaživat će nevolju ubogih, njihovo zdvojenje u zaufanje, njihovu mèržnju u ljubav, njihovu ogorčenost u blagovoljnost okretat će, ona će gorka tèrpljenja mnogih sudrugah naših radostju osladjivat, dělaoca u njegovih težkoćah i nesgodah pogledom na nebo těšiti, olakšavat i jačiti, napokon ona će kod bogatih i ubogih, kod uzvišenih i nizkih, kod darovnikah i prijemateljah ono žalibože s većega, pače sasvim izčeznulo ćutenje bezuvětne jednakosti pred Bogom pobudjivati i krěpiti, ne manje i ono osvědočenje, da jedan drugoga u jednakoj měri potrěbuje, ubogi bogata, bogati usuprot ubogoga, kako za dobro uredjeno gradjansko i političko stanje, tako za uzajemno ćudoredno i věrozakonsko savèršenje, i za uredjeno po volji božjoj cèrkveno življenje věrnih do věka.

Pučki katecheta

s darovi i nagradami u ruci.

Svemogući tvorac toli umětno narav uredi, da i nerazumnu životinju — bila ona ma koje mu drago vèrsti — veseli pogledi, jasno lice, mili sa darima skopčani glasi i pozivi magnetički bi reć k svomė dobročincu vuku; pače svojom gustom darovitosti i neprestanom ljubavju tako si ju sklonu učini, da je u pogibelji kadkada pripravna isti život zanj žèrtvovati. Pa ako to u neumne živine biva, koliko sjajnii uspěh u tom obziru može se očekivati od onih, koji najdragocěniim blagom — umom naime od istoga dobrostivoga rukovoditelja nadareni jesu, osobito ako ovaj mirno se razvija i nikakvim protivnim větrom ili opasnim olujam — izvèržen nije.

Ova u grudih i pred očima vazda imajući katecheta s pèrvim korakom u školu — vedrim čelom, blistajućim zenicama, ljubkim i zadovoljnim licem providjen — neka stupi; pa ako mu gdě koi nesrětni udes, ili zlokobna pečal razcviljeno sèrce para i cěpa — to neka svakako pred dětcom sakriti nastoji: jer kao što vinske jagode od jasnoga sunca tople trake prijemlju, tako i mladjahna sèrdašca iz obličja katechete čitavu, tako rekuć, ćud cèrpe. Ako je on dobre volje, svi potezi na obrazu drobne mladeži će veseli biti, u protivnom pako slučaju poklapljenu, zamišljenu, turobnu će opaziti.

Iz toga čistog vrěla doslědno najznamenitii za nevinu děcu dar proiztiče — po imenu: iskrena prama njima ljubav.

Ovim dakle dragocěnim alemom — ako neće zidinam govoriti — valja mu po najprie školnoj mladeži sèrca i oči očarati. Kod ostalih pako odlikovanja darovah — polag moga mněnja — mora opet katecheta početnike — kano u naučanju — od naprědujućih posve razlučiti. Dočim onim različitim nježnim, nu ipak jakim i oštrim orudjem put k sèrcu i umu kèrči, ovi jur pripravljenu stazu k obojim imati moraju.

Pèrvim valja od kraja samo s mlěkom směšano drobtinje polagati, te ako to srětno probave, neka nepropusti katecheta umah i rěčima svoju zadovoljnost i veselje očitovati, i kadkada činom t. j. darićem kakvim (kao što ih u poslědnjem sastavku naznačih) potvèrditi; a to jedno zato, da ju u buduće na veću pazljivost obodri; drugo pako zato, da radje škole polazi.

Navedena odlikovanja mogu kod naprědujućih sa

svime izostati, te drugi način obodrenja na marljivost mora se uvesti, naime cedulje bělo-modro-cèrvene s ovim ili sličnim napisom: „znamenje zadovoljnosti iz kèrst. nauka, čednoga zadèržavanja" i t. d. Ove valja děliti kad se koje u nauku ili drugoj krèposti izkaže tako, da běle dvě, do tri najprie, onda dvě do tri modre, a napokon dvě to tri cèrvene dobie. Takove cedulje kod seljanske dětce nevěrojatno natěcanje uzroče, pače u iste njihove roditelje takav utisak i slavohlěpje učine, da se čověk — gledeć na tu neznatnost — u sebi diviti mora. Nebi takodjer svèrhu promašilo, da bi se osim rečenih ceduljah, svaki katecheta — osobito ako je zajedno i pastir — u svojoj školi za zlatnu knjigu postarao, u koju bi se imena i prezimena — u svakom obziru najboljih — na věkovitu uspomenu upisivala. Ovakova knjiga nije baš tako male vrědnosti, kako se gdě komu u pèrvom pozoru vidi. Jer — (nenapominjajuć tu okolnost, da nedužnu děcu samo pogled na nju — neizměrno uzhiti, a kad jošte svoja prezimena štiju, ili od kojega glavara s pohvalom čitati čuju, na dvostruku marljivost se podbadaju) već s toga gledišta bi koristne bile, da došavši novi katecheta ili župnik odmah spozna svoju dětcu — svoje dobre župljane. A i dèržava bi od ovuda veliku korist cèrpila, jer bi mogla iz nje uvěk najsposobnie městne glavare izabirati. Nitko bo tajiti nemože, da naša stara poslovica *„što se je Matić ili Katica naučio - la: to će Mato i Kata znati"* do věka istinita ostane.

Sad ajdmo natrag ka gori napomenutim ceduljam. Na svèrsi pèrvog pollětja neka katecheta te razděljene cedulje — koje dětca kao oko u čelu čuvaju — pobere, te poslě polag broja bělo-modro-cèrvenih redom imena i prezimena u tu knjigu zabilježi, koja prigodom javnoga izpita predsědnik svakako neka proštie dodajuć otčinski nagovor i preporuku, da i drugo pólětje pomnjivo škole polaze — u prepisanih naucih i ćudorednosti još većma naprěduju, za da tako na koncu školne godine jošte više dobrih u tu krasnu knjigu dospie, te poslě s lěpimi nagradami nakitjeni poglavarom i roditeljem svojim veselje, a sebi vrěmenitu i věkovitu korist s tim trudom pribave.

Takove ili ovim slične rěči neće baš na pećinu opasti, samo ako su s dětinskim načinom i ljubavju spojene.

Obećanje pako ovo nesmije pusti glas ostati, već neka svakako katecheta u porazumljenju sa župnikom — ako se ovaj sam s děcom nebavi — nastoji, da rěč muževno odèrži, jer od ove ponajviše zavisi marljivo pohadjanje učionah i revno natěcanje u naucih. Pohvale vrědna je u tom poslu naredba nj. pr. g. zagr. sadašnjega biskupa, koi — mudro uvidivši, da neznatno sěme je kadro u dobro uredjenoj zemlji mnogo koristna ploda donositi, dopustiti blagoizvoli, da se iz cèrkvene blagajne za rečeni cilj 4 for. sr. slobodno upotrěbi. K ovim — ako se broj dobrih umnoži tako, da napomenuti novci svim nezadovolje, a katecheta sa župnikom svoju duhovnu děcu iskreno ljube — neka i oni poněšto pridadu (razuměva se da kako, ako džepne financie dopuste) da svako po malo što dobie, a pomnjivi katecheta će se još polag toga za krasne vèrpčice pobrinuti, da u njih obšivene petice, desetice, dvadesetice na način kolajnah na junačka pèrsa školnoj děčici svojoj prikopči.

Nemogu da ovom sgodom nenapomenem — pa onda puklo kuda mu drago — da se zakladatelji, dobročinitelji i dotično političko poglavarstvo na javne izpite uvěk službeno pozovu, pèrvi zato, da se sami osvědoče, kako njihove plemenite naměre lěpim i obilnim plodom plode; a drugi zato, da dèržava saznade, kakovi joj se članovi u školah odhranjuju.

Ta i ovi će bez dvojbe — videći krasne i snažne mladice domovine — svoje kesice razširiti, i kojim grošićem ili kakovom koristnom knjižicom někoje iz medju njih razveseliti.

Bèrdovčanin.

Pèrvi pisci cèrkve.

(Nadalje.)

Sveti Justin.

(Konac.)

Na nove opet opazke svoga protivnika projde Justin na bèrzom sve druge prigovore, koje židovi proti věri kèršćjanskoj učiniše; on im dokaza iz prorokah, razlagajuć njihova proročanstva, božanstvo Isukèrsta, njegovo utělovljenje, i njegovo divno narodjenje; on mu krěpko odgovaraše na sva njegova predbacivanja i prigovore, koje sad iz městnih okolnostih, sad iz svojeg oštroumja cèrpljaše, i tako najizvèrstniimi i najkrěpčiimi spisi obrani kèrštjanstvo proti nasèrtanju židovah.

Nu opreděljenje Justina biaše uzvišenie, nego da se u istinu, ili na izliku samo s nepriatelji věre rěčima prepira. On se je uputio u Rim. Věčni ovi grad biaše jur tada, kao što je i danas, srědotočje, u kojem jezgra apostolata, i iskre kèrštjanskog nauka sakupljene i sjedinjene biahu. Istom što bi tamo prispěo, otvori veliku učionicu, imajući pred očima jedino onaj cilj, da podučava kèrštjanstvo proti svima slědbama (secta), koje obću pozornost uživahu. Kao munja proleti glas po glavnom gradu o njegovom nauku, i pobudi pozornost u najodličniih kèrštjanah prostranog Rima, kadno opet novi progoni proti božjoj cèrkvi nastaše. Ovo je ono vrěme, u koje sastaví sv. Justin ono glasovito dělo od obrane, kojim si najveće priznanje i najveću blagodarnost suvrěmenikah svojih steče.

U naše doba od slabosti i sebičnosti mislio bi tko, da ime, statiš i sve, što bi pogibel na se navući moglo, zatajiti mora, kad bi koi kèrvolok u našoj srědini ustao, i našem životu věre radi prětio, na koliko se uzeti može, da u obće věra u našem věku jošte obstoji. Protivno učini sv. Justin, on nezataji věru svoju, već čim prie očitova iskreno progoniteljem svojim: da je kèrštjanin. On od Antonina, Verissima i Lucia, na koje je svoje pismo od obrane upravio, ništa drugo nezahtěvaše, osim da se imena philosophah, na koje su tako ponosni, vrědne učine, da istinu i pravednost iztraživaju, i najdjenu, da štite i brane. „Vas" kaže im, „obćenito zovu mudracima, philosophima; kaže se, da vi ljubite istinu, pravednost i znanje, gdě se do ovih dojti može. Koliko je istine u tomu, mora ponašanje vaše pokazati. Mi se nećemo vam laskati, niti po rěčih naših vašu dopadnost tražiti, već zahtěvamo, da budete pravedni, da u vašem iztraživanju zdravi um slědite. Neimajte predsudah, neslědite slěpo nagon strastih vaših, neslušajte prazna klevetanja, kojimi jur od davna mnogi se tèrse sèrdca vaša napuniti. Ovo ako učinite, bit će probitačnie za vas, nego li za nas."

„Da se nebi kazalo, da mi bezumno i dèrzovito govorimo, tako molimo, da se točno ubavěstite o onih krivnjah i pogrěškah, kojimi se kèrštjani běde; ako li su u istinu krivi, tako kaštigajte ih polag krivnje, makar i oštrie; dokaže li se pako, da su sve ove potvore lažne, i gole izmišljotine, tako vam isti razum prepověda, ne-

vine i pravedne jedino radi praznog klevetanja ugnjetavati."

Kako je valjano to očitovanje, kako plemeniti ponos! Taki po priznanju vère kèršljanske upravi Justin jedno pismo na pogane. Ovo makar i kako znatno bilo, s navedenim pismom od obrane ipak se uzporediti nemože. Bi reći, da mu one muke, kojim sam svědok biaše misli udahnuše. U ovom se nalazi puno odvažnosti, vrědnosti, žestine, dostojanstva s někom razboritostju i duševnom uzmožnostju, koju u ostalih njegovih spisih nenalazimo; ovdě se natěcahu za pèrvenstvo philosoph sa kèrštjanom, mudroznanac sa bogoznancem. Jur u uvodu nemože se čověk uzdèržati od duboke sućuti zajedno s onim, kojega um tako vèrlo slovo (Sprache) sbori; i tako sveudilj od redka do redka, od strane do strane sad preuzme čověka něko sveto nezadovoljstvo, sad se upali od sv. jada proti opakoj volji i nakani progoniteljah. Justin je u ovom zaštitnom pismu ne samo govordjia već i dobromislac, koi jur od davna nad nevoljom i tèrpljenjem bratje svoje bolnu sućut osětjaše, koi badava nastojaše ove nevolje ukloniti, koi više cěni obsvědočenje nego svoj život, koi je svaki trenutak pripravan za obsvědočenje, za istinu smèrt podnesti. Nu koje slavodobitje za sv. Justina? Antonin bude po njegovom pismu razoružan; što nebi nijedna moć, nijedna sila postigla, to postiže priprosti učitelj cèrkve; i malo zatim osětjaše kèrštjani u Rimu, u Gèrčkoj, osobito Lariski i Thessalonijski, u Atheni i maloj Azii blagodati carske obrane i zaštite, i to uz pèrkos svim poganskim sveštenikom, svim philosophom i upraviteljem pokrajinah.

Po vladanju Antonina pripravljahu se opet težka i nevoljna vrěmena za věru Isukèrsta.

Za vrěme od prilike osam godinah bude Marko Aurelio sveštenikom Marsovim naimenovan, on izvèršavaše dužnosti svojeg dostojanstva s někom muževnostju i uměrenostju, koja se čini s mladostju i větrenostju děteta u protuslovju biti. Zatim biaše učenik sviuh uglednih philosophah u svoje doba, kao Apolonia od Chalcisa, Sexta od Chæronæe, unuka Plutarchova, Junia Rustika, Claudia Maxima, Cinne, Catula itd. Dugo vrěmena se zadovoljivaše dèrvenom posteljicom kèrznom prekritom, gizdav, što u svemu stroga načela svojih učiteljah slědi. Kasnie, kad bi carem postao, polazio je jošte učionice Apolonia i Sexta; onog Rustika načinio je nadstojnikom Rima. Iz ovog jur lahko viděti se može, da su u to doba njegovatelji philosophie u veoma probitačnom stanju se nalazili. Dočim bi jošte sveudilj sv. Justin učio, stavi si Cynikus Crescentio za zadaću, da ga oprovèrgne i nadvlada. Badava ga je pobijao sv. Justin svojom znanostju i najkrěpčiimi razlozi; Crescentio ipak neprestaše neutrudivo proganjati kèrštjane i zaštitnika njihovog, budi iz osvěte, budi da omili caru, od koga godišnje uzdèržavanje dobivaše; on neostavi ništa nepokušana za upropastiti protivnike, koje bi bio barem štovati morao.

Za ukloniti se, kao što se prie caru ukloni, — svomu dèrzovitomu i neuljudnomu protivniku, sastavi sv. Justin novo zaštitno pismo. Nu nesrěća je htěla, te ovi vladar usisa u svojih philosophičkih učionicah něku neuklonivu strogost, kojom postupaše proti svemu, što proti dèržavnom bogoštovju biaše; i tako neposluži Justinu sada srěća, koja mu pod pèrvašnjom vladom u dio pade. Něki neznalac, čověk nećudoredan, lakom, pohlěpan, u komu nebiaše ništa osim samog protuslovja medju njegovim naukom i življenjem, čověk zabačen i preziran odèrža pobědu nad slavnim mužem, koi uživaše veliku uglednost glede svoga znanja, kao i glede rědkih svojih krěpostih. Justin, pozvan pred Rustika, nadstojnika Rima, bi na smèrt odsudjen. I umre slavno, kakono mučenici umrěti imadu.

Tko zastupaše bolje u toj žestokoj borbi veliki socialni interes, je li philosophia, da li kèrštjanstvo? Kèrštjanstvo!

Marco Aurelio biaše živi uzor philosophie. Pak što je činio? On pokazivaše od mladjahne svoje dobe veliku ljubav za istinu, ali i priznavaše, kao i ostali Rimljani, množtvo Bogovah. Kad bi mužem postao, zabavljaše se promišljavanjem i promatranjem uzvišenih mislih i pojamah, i napokon dodje na to, da je sve neukloniva kob (fatum). A kakovo biaše njegovo postupanje proti poglavici od Syrie, Cassiu, kojega biaše Verus pred njim osumnjičao? Kad bi Quadi, Sarmate, Vandali i drugi narodi u rimsko carstvo opet strah i trepet unesli, kao što ga jednoč Hanibal i Cimbri ovuda razprostrěše, i kad bi Marco Aurelio gorio od želje, da je porazi i pèrvašnji stališ opet povrati, tad neznaše što drugo učiniti, već sasluša laživog proroka Alexandra, věrova njegovom proricanju, i dade po naputku tog varalice dva lava u Dunaj baciti. Čověk bi bio sudio, da će on kao car u Rimu iz svojih naukah barem više ćudoredne snage zadobiti; pak ipak biaše Marco Aurelio, bez da bi i htěo veoma nećudoredan čověk u Rimu. Cěli grad pripověda o strašnoj razuzdanosti njegove supruge Faustille; svatko znade, da Verus oskvèrnu odar zakonski svog tasta da carica, kad bi jednom u Cayetu putovala, u istih amphitheatrih i u luki (Hafen) prodavaše poštenje svoje; nu činjaše se, kao da glas o svemu tomu do ušiuh cara nedopire. Věrni njegovi privèrženici mu otu popustljivost kao slabost njegovu predbacivahu; oni ga opominjahu, da ovakovom prodaju, preljubi, razuzdanosti i nećudorednosti prepone stavi. Nu što odgovori car? Da on ima supruzi svojoj zahvalan biti za stečenu vladu, da ga harnost njegova těsno š njom skapča, da ju nit odvèrći, nit kaštigati nemože. — Protivno pako, sto čini Justin? On se rodi pod uplivom mnogobožtva; ali komaj što bi dovoljno sam sobom razmišljavao, i na se blagotvorno dělovao, eno se slavno podiže do jednobožstva; komaj da postade kèrštjaninom, a on to nezataji više nikad niti rěčju, niti činom,

Odtuda se jasno vidi, da jur od pèrvih kèrštjanskih vrěmenah nebiaše nijedne slave, nikakva dostojanstva, koje nebi bilo vlastnika i svoga takmaca u kèrštjanstvu našlo; odtuda se vidi, da jur u ono vrěme nebiaše uzmožnosti nit velikolěpja u krugu protivnikah i nepriateljah kèrštjanstva, koje nebi kèrštjanin nadkrilio bio.

Napokon, pod kojimi uvěti se pokazuje vlast i pèrvenstvo pojedinih osobah i narodah? Svi glasovi se slažu, te odvětuju za moć duševnu i prednost sèrdca; za vèrlinu, stalnost i pravednost upravljanja; t. j. za sadèržaj svih družtvenih, ćudorednih, duševnih i transcendentalnih krěpostih. Ako li je to, nad čim se u pověstnici starih dědovah, a i nad nami čověčanstvo divi, tako je stalno, da nikada i nigdě nebiaše na světu divniih ljudih, nego su oni, koji se najveća kroz spasonosni nauk Isukèrsta oduševljavati dadoše. Za istinu ovih rěčih neka nam čini svědoče.

(Dalje slědi.)

Veliki mudrac i mlada děvojka.

Prie několiko godinah poslaše mladića někog iz Provence u Pariz, da tamo dovèrši svoje nauke. Kao mnoge druge, snadje i njega golema ta nesrěća, te dopade medju zle drugove, s kojimi drugovaše na svoju pogubu. Vlastite strasti, skopčane sa bezbožnimi razgovori onih, koji ga okruživahu, uništiše s vrěmenom onaj spasonosni utisak, koga učiniše na dětinje sèrce lěpa savětovanja bogoljubne majke njegove. U pakosti svojoj već je dotle dotèrao, da poželi u sèrcu svomu, a i reče s mahnitcem, za koga govori prorok; „neima Boga;“ Bog biaše njemu pusta od ljudih izmišljena rěč. Poslě mnogogodišnjeg boravenja svoga u glavnom gradu, povrati se naš mladi bezbožnik najposlě u krug svoje obitelji, i tud baveći se, bude jednom pozvan u někn odličniu kuću, gdě mnogobrojno družtvo sabrano biaše.

Dočim si ostali o novinah, zabavah i poslovih svojih koješta uzajemno kazivahu, sědjahu dvě děvojčice od prilike 12—13 godinah uz prozor čitajući s neobičnom pozornostju někakvu knjigu. Mladić im se prikuči i upita ih; „šta čitate gospodične? da li možebit kakav novi roman, i to s tolikom pozornostju?“ „„Gospodine malo se bavimo čitanjem romanah,““ odgovoriše mu děvice, „kakovu dakle knjigu čitate?“ „„Čitamo pověstnicu puka božjega.““ „Pověstnicu puka božjega? věrujete li vi dakle u Boga?“

Děvojčice se nadjoše u čudu nad tim neobičnim pitanjem, i pogledaše jedna drugu, dočim im obodvěm od nezadovoljstva lica planuše. „„A vi gospodine nevěrujete u njega?““ upita ga živahno staria. „„Ja sam něgda věrovao, no odkad sam otišao u Pariz, te tamo izučio philosophiu, matematiku i politiku, osvědočen sam, da Bog nije do gola rěč.“ „„Ja gospodine nebiah nikada u Parizu, niti sam učila philosophie, matematike, niti ikoje od tih lěpih znanostih, za koje nam kazujete; katechisam je moja sva znanost; no kad ste vi toliko već izučili, pa opet kroz sve vaše učenje na taj poslědak došli, da neima Boga, kažite mi odkud postaje jaje?““

To mu reče děvojka dosta glasno, tako, da ju veća čest družtva čuti mogaše. Někoji se odmah bliže primakoše, da čuju, o čemu je govor, a drugi ih slědiahu, najposlě nadjoše se svi oko prozora, i u sviuh pritomnosti nastavi govor mladja děvojka: „„Da gospodine, kako rekoh: kada velite, da neima Boga, budite tako dobri, i recite nam, odkud postaje jaje?““ „Dà šaljiva pitanja! Jaje od kokoši.“ „„A sada nebi li mi izvolili kazati, odkud je došla kokoš?““ „To znate tako dobro kao i ja gospodično, da se je kokoš izlegla iz jajeta,“ „„koje ih je dakle pèrvo obstojalo, da li kokoš ili jaje,““ „nemogu dokučiti, kamo směrate, i šta hoćete s tom vašom kokošju i jajetom; no opet ću vam reći, da je kokoš pèrvo bila nego li jaje.“ „„Na taj način došlo bi se na kokoš, koja se nije izlegla iz jajeta.““ „Oprostite gospodično, prebacio sam se, jaje je bilo prie kokoši.“ „„Bilo bi dakle jaje, koje nije iznesla kokoš — odgovorite mi gospodine!““ „Ah da li .... oprostite.. to dolazi.... jerbo .... vidite..“ „„To vidim gospodine, da neznate, što bi vam bilo sigurnie tvèrditi, da li kokoš prie jajeta, ili jaje prie kokoši biaše.““ „Ja opet velim, da je kokoš bila prie jajeta.“ „„Dobro, tim mi dopuštate, da je bila kokoš, koja se neizleže iz jajeta. Recite mi tada, tko stvori tu kokoš, od koje proizhode sve druge kokoši i jaja.““ „S vašimi timi kokošmi i jaji čini mi se gospodično, da me dèržite za někakvog kokošara.“ „„Nimalo gospodine, jedno vas molim, da se izrazite, šta mislite o onoj pèrvoj kokoši, praroditeljici svih kokoših i jajah, odkud da li ona dodje?““ „No čemu to pitanje?“ „„Ja vas gospodine vidim u velikoj smeći, i budući mi neznate odgovoriti na pitanje, dopustite da vas ja o tomo poučim, koi pèrvu kokoš, ili ako vam se bolje vidi, pèrvo jaje stvori, jest onaj isti, koi stvori cio svět, i koga mi Bogom zovemo, kako gospodine? bez Boga dokučiti nemožete, kako postade jedna kokoš ili jedno jaje, pa opet ste nam rada u vašoj philosophičkoj prosvětjenosti dokazati, kako je bez Boga postao cio svět ovi.““

Mladi bezbožnik nereče više ni rěči, no mraz mu pade na obraz, videći se u svomu visokom mudrovanju svladana od obične ženske glave; te tajom uzme svoj šešir, i udalji se zasramljen, bez da itko opazi iz družtva.

Směsice.

I.

Kèrštjanska ljubav i kamenje u kruh pretvara.

Vojvoda od Burgunda, unuk Ljudevita XIV., koi žalibože u cvětu mladosti svoje, prie nego bi francezki prestol bio zasěo, preminu, jur od mlada veličanstveno dokaza osobitu blagost i dobrotu sèrca. Jednom šetajuć prohadjaše ulice Versailleske; biaše upravo lěto, gdě loša žetva porodi obćenitu oskudicu. Sa svih dakle stranah saletiše ga toliki ubozi i nevoljnici, da mu se je kesa bèrzo izpraznila. Budući pako još silno množtvo nenadarenih ljudih ostade, koji svi kruha prosiahu; maši se vojvoda za pèrsa i skine dragocěni ures někoga reda, koga nosiaše, stèrgne s njega několiko komadah dragog kamenja i dade ih svomu pratiocu, veleć mu: „prodaj to, i učini, da od ovoga kamenja kruh bude.“

Mili kèrštjanine! ako i neimaš dragog kamenja, koje bi ubogim u kruh mogao pretvarati: a ti imaš zlata ili srebra, ili šta mu drago, od čega bi mogao postati u vrěme nužde kruh za hranu ubogih.

Ti štogod imaš, bez česa možeš biti, a evo ubogi strada, tèrpi glad! Spomeni se, da Isukèrst sam, tvoj spasitelj za uboge od tebe kruha i pomoći prosi. On će ti stostruko naknaditi. Nu da ti i nebude obećao naknade: kako bi mogo gledati, gdě brat tvoj strada, bez da mu — koliko možeš — u pomoć pritečeš? A možeš li Bogu svomu i spasitelju, koi te u ime ubogih prosi, — možeš li njemu išta uzkratiti?...

II.

„Mir s vami.“

U davna vrěmena, dok se je Rim, a š njime čitav skoro svět nebrojenomu množtvu krivih bogovah — proizvodu zabludjenog duha i sèrca — klanjao, biaše u Rima něki krivobožni hram, nazvan Janovim hramom. U vrěme mira biahu vrata toga hrama zatvorena; a nigda se neotvarahu, osim u ratno doba.

Ćutila (osětila, sensus.) vrata su duše. Sèrce moje, želiš li u miru srětne dni boraviti: a ti požudam i strastim i ništetnomu světa obećanju pomnjivo vrata zatvori. Mirno stupaj svojim putem, upri oči duše u Boga, moli spasitelja svoga, da ti uděli blagi onaj nebeski mir, koga svět ovaj dati nemože.

Svět se sveudilj koleba — kao na uzburkanom moru;... nu ti, sèrce moje! upokoji se u Bogu i spasitelju svomu!....

Věsti iz katoličkoga světa.

Iz Zagreba. Ovih danah položiše děvojčice kod milosèrdnih sestarah polugodišnje izpite; najprie iz kèršljanskog nauka, zatim iz ostalih predmetah. Meni ta srěća u dio pade, da sam kod obojeg izpita něko vrěme prisustvovao. Žalio bi zaisto, da me tamo nije bilo, kao što mi je veoma žao, što někoji — tamo nebiahu, kojim bi bio vèrlo želio, da su barem několiko trenutakah prisutni bili, možda bi se uvěrili bili, koli krivo i nepravedno čověk često suditi može. — Gospodo! da ste posve hladnim, da nereknem kamenim sèrdcem tamo došli, pak slušali, kako ove drobne, nevine děvojčice u narodnom našem književnom jeziku na svako si predstavljeno pitanje krasno i krěpko odgovarahu; kako čvèrsto istine i jedino spasonosni nauk naše sv. kat. věre upiše, i u nevina sèrdašca svoja zasadiše; kako velečastni njihov učitelj i vrědne učiteljice neumorno nastoje, da pověrenu si děčicu što većma u narodnom duhu odgoje; — gospodo! to da ste viděli, pak slušali, kako se spasonosni nauci, milimi narodnimi zvuci oděveni i urešeni iz nježnih ustah drobne děčice prolěvaju, morali bi se zaisto u sèrdcu svome ganuti; dà duša čověka se mora sladkom nadom opojiti, kadno vidi toli blagonosan temelj za vrěmenitu i věčnu budućnost u mladjahnih sèrdcah budućih odgojiteljicah domovine naše zasadjen.

Kod tolika naprědka za tako kratko vrěme od inorodjenikah učinjena, — pak jošte uz toliki nedostatak prigotovljenih školskih naukah — što će mnogo domorodno sèrdce slutiti morati? — —

Jošte bi mnogo koješta znao kazati, nu da granice čednosti neprekoračim, i budnć se krěpost sama po sebi najviše preporuča, neka bude ovo dosta. —

Slava dakle najprie velikodušnomu zavoditelju i blagom dobročinitelju tog u svakom obziru toli blagonosnog zavoda, slava toli gorljivim i neumornim njegovim ravniteljem i upraviteljem; da nam dobri Bog blagoslovi zavod i zavodnika, učitelja i učiteljice, njegovateljice bolestnih i bolestnike, a i krasnu nadu našu, naše mlade učenice!

Ф. Б.

Češki katolički list „Blahowěst" donosi nam radostnu věst iz Praga, da su tamo někoji revni katolici, uvažavajući okolnosti sadašnjeg vrěmena, druge nedělje korizmene osnovali družtvo *za věru*, *slobodu*, *pravo i poboljšanje ćudorednosti*, i budući od blagoslova božjeg sve zavisi, dèržana je u tu svèrhu na dan sv. Ćirila i Methoda u prastarom hramu bogorodice pred Tinom služba božja. Pritomni biahu svi članovi, kojih se je odmah po proglašenju pravilah prěko dvě stotine iz svih stališah upisalo, te slaše put nebesa vruće svoje molitve, da dostoji gospod prostèrti blagu desnicu svoju vèrhu ovog mladjanog zavoda, směrajućeg na proslavljenje imena svetog i razširenje kraljestva njegova.

Čim je bratji moravskoj ta věst stigla, bila je od njih iskrenom radostju pozdravljena; a i mi želimo, da Bog blagoslovi to poduzetje naše bratje slavjanske, i da rosa milosti njegove uděli mladjanom stablu uzrast i naprědak.

— Kako je silno uzmožna dělovati na sèrca ljudska rěč dobroga svetjenika, živi su nam priměr propovědi slavnoga Lacordaira, koje on ove korizme dèrži u Parizu. Već tri sata pred proděkom gèrne nebrojeno ljudstvo u cèrkvu, samo da města dobije. Slušateljstvo sastoji mu većinom iz mladićah i muževah višjih i izobraženih stališah.

— Odmah u početku nastupljenja papinske stolice, opažavala se je u Turakah osobita naklonost i privèrženost prama sv. otcu Piu IX. O tomu nam podaju sada opet novi dokaz pametodostojnim načinom, sklopivši družtvo za sabiranje dobrovoljnih prinesakah u ime podpore sv. otcu naměnjene. Tko da se tomu nečudi? Tko da se neraduje, gledajući, gdě i inověrci toli visoko štuju i ljube izbornoga otca kèršljanstva — i komu pravom katoliku nemora porumeniti od stida lice, gledajući, gdě nas sramote isti Turci.

— I po svoj skoro Němačkoj sabiru se novčani prinesci za podporu sv. otca Pia IX. pače se tamo po priměru Francezke i Belgianske skoro posvud uvadja někadašnji tako zvani denarius sancti Petri. Ista težko zaratjena Ugarska nije u tom poslu zaostala. Hoće li se kod nas tkogod maknuti, da i mi — ma i najmanje — prinesemo, čim bi věrnost našu i privèrženost sv. otcu pokazali?!

Ugarska. Biskupi ugarski izdadoše nedavno pastirsko pismo, u komu brigi svojoj pověreno stado opominju na věrnost prama zakonitomu kralju Franji Josipu I. razlagajuć ujedno naměre nj. veličanstva i kneza Windischgrätza uvěravaju svoje věrne, da kralj i vlada njegova nipošto nisu naumili vrědjati ustavnu slobodu dèržavah.

Proměne u biskupii zagrebačkoj.

Po smèrti g. Josipa Mramora izpražnjena čast podjašprišta u kotaru Moslavačkom poděljena je velec. gosp. Jurju Jurinićn župniku na Osěkovom.

Za nabavljenje počastne sablje světlomu našemu gosp. *banu bar. Josipu Jelačiću Bužimskomu* nadalje prinesoše

Dosad prinešeno 25 car. cek. i u srebru	131 for.	—	kr.
G. Josip Mavretić, župnik vivodinski	4 „	—	„
„ Ognjoslav Neralić, kapelan vivodinski	— „	30	„
„ Dr. Stěp. Konštanc, spir. b. sěm. u Zag.	1 „	—	„
„ „ Mil. Radinović, podj. i žup. Oriov.	1 „	—	„
„ Iv. Matievac, obr. presv. g. bisk. djak.	1 „	—	„
„ Mato Ružić, župnik Kobaški . .	1 „	—	„
„ Ladislav Kovačević, providnik u Zagr.	1 „	—	„
Gja. Maria Kovačićeva, na Otoku .	— „	20	„
G. Mato Babić, župnik Novokapelački .	1 „	—	„
„ Antun Mlinarić, župnik u Dubočcu .	1 „	—	„
„ Ivan Ferić, župnik u Bučju . .	1 „	—	„
„ Ivan Taler, kapelan u Novoj Kapeli	1 „	—	„
„ Tomo Marković, „ „ „ „	— „	20	„
„ Luka Ilić, kapelan u Bebrini . .	— „	30	„
„ Antun Zelić, kapelan u Oriovcu .	— „	30	„
„ Milutin Hager, učenik u Oriovcu .	— „	20	„
„ Stěpan Horvat, arendator u Oriovcu	— „	10	„
Marian Ciprian, graničar župe Oriov. .	— „	20	„
Mato Gašpar, „ „ „ .	— „	10	„
G. Franjo Škarić, učitelj u Oriovcu .	— „	10	„
„ Fr. Milašinović, podr. duh. sěm. u Zag.	5 „	—	„
„ Ivan Bradica, župnik u Začretju .	2 „	—	„
„ Vatroslav Maretić, kapelan .	1 „	—	„
i 25 car. cek. u zlatu. Ukupno	155 for.	20	kr.

Stěpan Moyses, upravitelj. — *Stěpan Muzler*, urednik.
Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

BROJ 15. — TEČAJ I.

U SUBOTU 14. TRAVNJA 1849.

List ovaj izlazi svaku subotu na cělom arku.

Cěna mu je za domaće 4 — za vanjske 5 for. u sr. na cělu godinu.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvèrt god. kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod duhovnog stola ili kod uredničtva. Predbrojenje prima se sveudilj kroz čitavu godinu.

Katolički list zagrebački.

Věra je jedini temelj krěposti.

Čini se u sadašnjem věku mnogih mněnje biti, da věrozakon nemora da je ino nego puki moral. Kolovodje bo sadašnjeg izobraženja kliču kao jednim glasom „moral! čitati moral! — Našto prepirke o věrozakonu? Te puste pravde neka se ostave učenim školam; u praktičkom bo životu imade samo valjani moral cěnu i vrědnost. A što se tiče věrozakona neka věruje svaki po volji, koja se i kako se s njegovim mněnjem sudaraju; o tomu se netrěba pravdati, nego valja biti uljudnim i snosnim pram drugojačie mislećim. Nu moralan neka bude svaki, t. j. svaki neka radi polag svoje savěsti, neka živi pravedno i pošteno. *O! koli će srětnim biti tada čověčanstvo!*“

Pravednost i moralnost — to je doista krasna želja! Tko je priatelj čověčanstva i krěposti, pa da joj nepožèrtvuje iskreno svoje sèrce? Ma šta koristi, kad će to ipak ostati tako dugo pukom željom, dok se neučini povratak k svetoj věri, koja je jedina čvèrstim temeljom i najbistriim vrělom prave krěposti.

Moral bez věre — ta je li to moguće i pomisliti? začim slobodna volja kao dobrim i ćudorednim teži, ono valja da je već prije razumom za dobro i ćudoredno priznato, ako li neće možda čověk, da se kao i ina životinja jadnim i golim naravskim nagonom kreće. Svaki slobodni i moralni čin, koi se čověku u zaslugu ili u krivnju i zazor upisuje, predpolaže moralno poznavanje iz koga isti čin proiztiče, pa ma se sada ovo poznavanje na golom razumu ili na Bogom očitovanom zakonu osnivalo.

Promotri dakle čověče! Koli važni upliv ima tvoje poznanje ili věra na tvoje ćudoredno dělovanje.

Ako li je tvoj nagled o Bogu, neumèrlosti, cilju i svèrsi ovoga života kriv, tad će neobhodno i tvoja volja krivim pravcem udariti, i tvoj svaki čin će takovi lik uzeti, da će ga pravověrni kao nemoralna, pače možda jošte kao opaka i zločesta morati osuditi. Ako li tko n. p. zataji neumèrlost duše i budući život, taj će sigurno sve svoje čine tamo upraviti, da se ovoga světa što bolje užije, te da ovaj zemaljski život svimi mogućimi načini njegovomu bitju zadovolji. Časti, novac i razblude, to će mu valjati kao najvišja dobra u kojih on sreću života traži; po smèrti bo — kao što on misli — neima više veselja. Nije li mu pako sreća — kao što ju on oziva — prijazna, hotě li slučaj — po njegovom mněnju — da ga svakojaka zla napadnu, te po tomu naravno, da neima za njega više veselja, koje bi mogo uživati na ovomu světu: što ga prěči, da si iz toga žalostna i nesnosna života silovitim načinom put neprokèrči? — Strašan moral, pa ipak na svu žalost! toli putih obistinjen u naše vrěme! Groza nas hvata uz takove opačine — pa ipak uzrok ovih nije drugi nego opaka načela i krivi nagledi života; a kao što je dèrvo znanja otrovno, tako valja da je i plod.

Nu da opustimo to skrajno nevěrstvo, pa čujmo jednog plemenitie mislećeg umověra, koi se nekori očitovanom zakonu cèrkve nego jedinom umu. — On kaže „moji nagledi života nisu baš tako podli, a i moje dèržanje nije tako nečedno. Ja priznajem jednoga Boga, budući život i po smèrti priměrenu nagradu činah. Priznajem, da čověk nije samo razumno bitje, nego da ga oživljuje duh neumèrli, koi je k višjemu cilju opreděljen. Ja štujem nevinost i čistoću; ja ljubim molitvu i posvetjujem mnogi sat ćutjenju prave pobožnosti. U ostalom ovèršujem točno dužnosti moga stališa, činim dobra děla usléd okolnostih i mogućnosti, te živim pošteno i bez ukora polag moje savěsti.“ — A hvalevrědne svědočbe! plemenita i uzvišena ćutjenstva! same stvari, koje i zakon cèrkve odobrava. Kod tebe ipak nije věra nego razum, koi tako dobar nagled i toli krasna teženja u tebi radja. — Nu hoće li se razum ovih dobrih nagledah neproměno dèržati? Hoćeš li ti u tom tvojem umnom věrozakonu stalan ostati? Ah; koli putih si već izkusio nestalnost tvojih nagledah, koli putih si tvoja mněnja proměnio, kad te je n. pr. knjiga, koju si proštio, ili osoba, koju si obljubio od někojega načela, koje si dugo vrěmena slědio, odmamila, te učinila, da drugčije misliš! Kakova nestalnost zavlada u načinu tvog života! Kolika od onih, koja si prije godinu danah za neproměnu istinu dèržao, osměhivaš sada kao predsud dětinstva! U tvojoj mladosti biaše ti nedužnost svetim amanetom, najdragocěniim blagom života. Sa nježnom brižljivostju nastojao si ovi lěr nebesne čistoće pred svakim otrovom grěha, pred svakom svetogèrdnom rukom občuvati. S vrěmenom si proměnio tvoja načela u tom obziru. Ti doduše mèrziš i sada jošte golu putenost i bezčestnu prostotu, nu něka nagnutja sèrca, něka ćutjenja nježnosti, něka poklonstva i kao pokorenja tako zvanom običaju života, koja ti prije rumenilom lice obliše, nečine ti se sada ničim inim, nego slobodnim prijateljstvom i ugodnostju družtvenog života biti, koje ti bez otezanja uživati možeš. — Tako se měnjaju običaji kad se mněnja měnjaju; pa sada dopusti, da te upitam, kakova će to biti krěpost, koja na tako slabom i uzkolebanom temelju počiva?

Ova nestalnost ćudoredna stališa mora u toliko više da se obistini, u koliko iz gola razuma cèrpito poznanje ili vladajuće vrěmeno mněnje, nikakovu izvěstnost nit ikakovu sigurnost pruža, a po tomu vidu ostaje naravno i volja neizvěstna, postaje bo tako rekuć titrenkom, koja se može sad amo sad tamo skloniti. Sluči se n. pr. da bi se ti po moralu tvog razuma i po maximah tvoga života, velikim patnjam podvèrći ili od vele dragostna veselja uzdèržati, uzorite i sjajne kakove zemaljske srěće odreći se imao. Velika žèrtva, koja se ovdě priněti ima, zarati te umah tvojom putenostju, i učini, da si neodlučan, kuda bi se krenuo, šta li bi činio. Da je věra, koja božanstvenom izvěstnostju zbori upravitelj tvoga dělovanja, tad bi ti zaista znao, našto se imaš odlučiti, pa ma se tomu putenost kako mu drago opirala. Dočim se pako ti po tvojih jedino čověčanskih nagledih na něšto odvažuješ, tad će ti lagan posao biti, da se rěšiš onoga, što ti neprija; ti ćeš si misliti: ta ova mněnja nisu ipak tako izvěstna i sigurna, da bi im čověk toli veliku žèrtvu prině̆ti morao; ta možda je i protivno tomu slobodno ili barma nije grěšno. Jesi li se ti već jedared na volju tvoje putenosti sklonio, ako bi ti savěst po svèršenom činu i predbacivala, kao da si činom ovim tvoja načela pohulio, to ćeš se ti znati bèrzo umiriti, ovako umstvujući: ta ova načela nisu ipak nepromĕno sigurna, drugi bo ljudi druga mněnja slěde. Rěčju, ti ćeš tvoja sobstvena načela, kojimi si se toli putih ponosio, kao neosnovano presudje, kao izpraznu sumnju i tašto dvoumje zabaciti, za da priličniu i ugodniu stazu tvomu životu prokèrčiš. Kako svojevoljnom, kako dvoličnom mora postati ovim načinom moralnost!

Ah! pozri samo tvoja unutarnja, izpitaj sama sebe, pa mi kaži istinu: gdě je stalnost i bistrina u tvojem mišljenju? Gdě je doslědnost i neproměnost u tvojem dělovanju? Gdě je mir i pokoj savěsti, ovo glavno obilježje prave krěposti? Nije li usuprot tvoja unutarnost razkomadana, tvoje mišljenje zapleteno, tvoje dělovanje nestalno i neodlučno, jer se tvoja mněnja uvěk měnjaju i jer ti nepružaju nikakav čvèrsti temelj, na komu bi sigurno stajao.

Pozri tvoju unutarnjost, pa priznaj ravnodušno! Jeda li si postao boljim, od kada si jaram věre odbacio i po tvog razuma mněnjih živiti stao? Jesi li ti poštenii i čistii, jesi li ljubeznii i uměrenii, jesi li poniznii i nježnii, je li tvoja odvažnost u patnjah čvèrstjom postala? Ta to je krěpost, to je moralnost. Ah jadna, koli se ona kod tebe umali! — pa od kada? Od onda, odkad ti věra ginuti stade. — Kako si pobožan bio kao děte, kako nedužno veseo kao mladić ili nježna děva, kako sramežljiv, kako čist, kako istinit, kako směran, kako bezazleno veseo — a sada kako svojevoljan, kako tvèrdoglav, kako ponosan, kako proměnljiv, kako slobodan pa ipak plašljiv, kako nemiran i uzbunjen u tvojoj ćudi i u tvojoj čitavoj naravi!

Spoznaj dakle i uvěri se iz sobstvenog izkustva, da krěpost neima nigdě čvèrsta temelja nego u věri.

Uzmimo, da se tko uzdèržava od povećih zabludah i prekèršenjah, koja već plemenitia narav i obće mněnje civilizacie mèrzi — uzmimo, da tkogod sva ona savěstno ovèršuje, koja se obično poštenjem, pravednostju, pristojnim dèržanjem i stalnim značajem ozivaju, pa je li to već krěpost? — Krěpost je carskom kćeri, koje krasota nesastoji u izvanjskih napravah i oko varajućem uresu; cěla bo nje slava i gospodstvo je iznutra. Čuvstvo, za Bogom težeće čuvstvo — čistoća naměrah, kakove samo věra radja, sačinjavaju pravu krěpost. Tko nemèrzi samoljubje, i nesmatra ga kao smèrtonosni otrov prave krěposti? Nu izpituj samo, što tako zvanoj pravednosti bez věre za temelj služi. Ja kažem, ili putenost ili oholost, u svakom slučaju samoljubje.

Ovaj mladić se ponosi izvèrstnom pravednostju i krěpostju, koju si je on po samom umnom moralu pribavio. Njegov život se čini kao da je i zbilja bez svake mahne, da je hvale vrědan. On je vèrlo uměren, što se tiče jela i pitja, te slědi i njeguje većma duševni nego li puteni život. On se čuva bezčestna veselja i razuzdana života, te se ponosi zato svojim poštenjem. On je vèrlo nježan i pristojan u družtvu, te zato izgleda pohvalu svoje směrnosti i izobražena života svoga. Nu je li se mogu sva ova ozvati krěpostju? Koji su nagoni njegova dělovanja? On je uměren, jer se boji neuměrenostju štetu naněti svojemu zdravlju, od sačuvanja bo ovoga tolike nasladnosti i ufanja zemaljska zavise; u ostalom manje škodljive slastice nemèrzi. On se neudaljuje izvan ogradah světovna poštenja, za da si nečednim dèržanjem nepokvari dobro ime, i da si neprikrati život, kojeg bi se rado uživati, dok je samo moguće. — Nježan je u obhodu s ljudma, da si time plemenite i odlične osobe sklone učini, i da si time njihovu ljubav pribavi, koju bi inače nesmotrenim ponašanjem najlasnie izgubio, u ostalom tajne požude neběži tako, da bi se bojao, da ove oko svevidećega izběći nemogu, dočim se svemožno brini, da kod světa nepadne u zaměru. Koja je dakle svèrha ove tako zvane krěposti, nego — uživanje zemaljsko, dugačak vrěmeniti život, pohvala ljudih, dakle — samoljubje.

Čini se da ona gospodična zaslužuje pohvalu izvèrstna svoga ponašanja i zadèržavanja, i najčistie krěposti. Sa sramežljivim požarenjem i pravednom sèrdžbom bi ona uměla svaku nečednost kazniti, koja bi njezinom poštenju ljagu naněti mogla. Ta to zahtěva pristojnost i običaj, koji njezinom spolu najstrožiu sramežljivost nalažu. Kako bi ju cěli svět žigosao, kad bi takovom ljagom sjajnost svoga imena nagèrdila i zatamnila! Dovoljan uzrok, koi joj prěti, da ograde izvanjska poštenja neprekorači. Nu je li ljubav ka krěposti? Je li i sèrce neoskvèrnjeno i čisto? pa ako li ovo nije, na čemu se osniva ovo hvalevrědno i plemenito ponašanje, nego — na poštenju pred světom, na obćuvanju dobra imena, dakle na duševnom samoljubju?

Uzdèržanje života, produženje života, povećanje nasladah, poštenje pred světom, izgladjena putenost i tašta oholost to su cèrvići, koji podjedaju vitko stablo krěposti, ako li ga věra nepodupire.

Doista! tko Boga netraži, traži samoga sebe. Onaj koi je věrom Boga postigo, traži ga i u svome dělovanju; a takovo jedino dělovanje može biti krěpostno i čisto, jer ima Boga za najčistii svoj izvor, za cilj i svèrhu. Budite sveti, kao što je gospod Bog vaš svet!

Katoličko družtvo u Němačkoj.

I.

Ako je cèrkva — slična brodu posrěd pogibelnih hridih na uzburkanom moru plovećem — ikada pomoćnicu ruku božanstvenog spasitelja svoga trěbovala: a ono je osobito sada trěbuje, gdě nevěrstvo s neuredním životom kao svojim saveznikom temelje kèrštjanstva toli silno dèrma; a u *samoj cèrkvi, na nutru* mlačnost i nehajstvo za sve, što na Boga i carstvo njegovo — carstvo

bogoštovja i krěposti — spada, revnost i dělotvornost mnogih sapinje! Ili možebiti od drugud dohodi, da — dočim se sve političke i bogoštovne stranke nutarnjom slogom sve bolje učvèršćuju, te sjedinjenim i udivljenja vrědnim silami za svoje svèrhe bojak biju, — sama katolička cèrkva svakoj napasti i svakomu nasèrtanju izvèržena ostaje, premda ona brojem slědbenikah, doslědnostju i velelěpjem svoga věronauka, čudoslovja i unutarnjeg uredjenja sve ostale slědbe daleko nadilazi? Dosta lahko bi bilo katoličkoj cèrkvi sva napadanja, dolazila ona odkuda mu drago, slavodobitno uzbiti i poběditi: samo da sva uda njezina — ostavivši se dangubnoga motrenja i ništetnog tuženja — kao jednom věrom spojena tako i jednim duhom nadahnjena u *jedno bratinsko* kolo stupe. *„Slogom rastu male stvari, a nesloga sve pokvari.“* Nu evo čini se, kao da se radi naše věre stidimo (!) misleći, da se javna izpověd i sèrčena obrana katoličkog bogoštovja i svete naše cèrkve sa zakoni javne pristojnosti spojiti i pred světom pametno opravdati nedade!! A usuprot nikada svestrano nepromatramo: koli je krasno i veličanstveno i slavno katoličkim se kèršćaninom ozivati, to jest: dionikom biti jedino pravog i podpunog očitovanja božjeg, a udom velike one, čitav svět obnimajuće obitelji božje, te onu věru věrovati, koju nisu pronašli umèrli, nit je od jučer postala, koju dobrostivi i milosèrdni Bog dade pokolěnju čověčanskomu na prosvětjenje, na utěhu i spasenje, koju od otacah naših evo jur osamnaest věkovah naslědjujemo, koje věrovanje prelazi u motrenje, a ufanje obistinjava užitak, ljubav pako i težnja k Bogu dokanča se sjedinjenjem u Bogu spasitelju našemu. Jer to sve — i još neizměrno više — u věri našoj motreći, tko bi se je još mogao striditi? Pače umnomu katoliku neda se na ino, nego da pomiluje i sažali one jadnike, koji nevèrstvom obmamljeni načela katoličkih otacah svojih, i blagodati i nade svete věre svoje dostojno uvažiti neznadu! al' evo opet se čini, kao da je i tomu nehajstvu i mèrtvom čamilu katolikah odredjeni sat odbio! Nastade godina 1848. Iz silnih burah i prevratah uzkrisi providnost božja svetu onu iskricu, koja je uspavane katolike od sna probudila i izumèrlu skoro věru do jasnog i živog plamena uzpirila.

U Němačkoj — gdě u novie doba nevèrstvo najsilnie zavladalo biaše — u Němačkoj sklopi se — *katoličko družtvo!*

„Sve, što je dobro i uzvišeno, vazda u kèrštjanstvu neznatan i ponizan početak imadiaše, iz koga onda uzraste kao gorušičje zèrno. A i vazda se Bogu dopadaše, da se usrěd burah i nesgodah sije sěme za obilnu i blagoslovnu žetvu, da se zidovi Jerusolima dižu u tužno doba, da — gdě je obilje grěha — bude preobilje milosti božje. *)“

Kada se u prolětje 1848. godine podiže oluja i obleti svu skoro Europu, kada se glas slobode posvud stade razlěgati: pade několiko priateljah na srětnu onu misao, da će družtvo — na priměr inostranih sličnih zavodah — utemeljiti za obranu bogoštovne i cèrkvene slobode. Jednostavni statuti biše bèrzo sačinjeni; nu činjaše se, da će veoma mučno biti, tu naměru izvesti, jer vrěmena biahu veleopasna, a katolički puk stvari neobikao. Vrědni inače i ugledni muževi světovahu, da se stvar posve zabaci, ili bar odgodi; al' dobri angjeo nedade, da stvar propade! Dvadeset i četiri muža odvažna duhom i sèrcem sastaše se, da se predběžno posavětuju, i — utemeljenje družtva bi odlučeno; statuti družtva budu pretresani i ustanovljeni; za koi dan bi opet sastanak uročen i uje-dno svakomu članu naloženo, da — što više koi može — srodnoga mněnja ljudih sakupi i sa sobom dovede. Tako bi. Skupština biaše mnogobrojna. Družtvo se ustanovi i odmah je tri — do četiri sto članovah upisano.

Sad je trěbalo, da se mladjahnomu družtvu ime dade, koje bi duh istoga družtva označavalo, i opreděljeni dělokrug njegov vazda jasno izražavalo. I nenajde se na svem širokomu světu većjega, sjajnieg i shodnieg imena, da imena svetoga otca katoličkih kèršćanah. Tek što jedan od članovah izusti ime *„Pio“* i u isti mah uze družtvo ime *„Piovo“* (Pius-Verein). To je, štovani čitatelju početak Piovoga družtva u Mainzu, koje bez ikakve zasluge ili historičke znamenitosti, po samoj providnosti božjoj bi odabrano, da čitavu Němačku od planinah tirolskih do baltičkoga mora — pa od Rhena do granicah Poljske potakne na uvedenje mnogobrojnih sličnih sdruženjah pod istim, ili kojim mu drago drugim imenom; samo da u istoj věri budući jednako spoznadu, što je od potrěbe, te da u istoj težkoći i tuzi porodjena sva na istu svèrhu teže. Što Bog odluči, do se i dogodi! Po svoj naime Němačkoj sklopiše se nebrojena družtva katolička, i odmah se u svih porodi jednaka želja, da sva pojedina družtvanca u jedan veliki savez stupe. I doista bèrzo uze jedno s drugim dopisivati u znak nutarnje duševne sloge i jedinosti. Al' i onu potrěbu svi bèrzo oćutiše, da se ta nutarnja sloga izvanjskim činom pokaže i udělotvori, t. j. da se sva pojedina družtva na jednom městu u velikoj skupštini sastanu. Za sastanak bi odabran stari grad Mainz, odkud je nědga sv. Bonifacio apostol Němacah svetu blagověst spasitelja našeg po svoj Němačkoj razširio, gdě se sada najpèrvo katoličko Piovo družtvo sklopi. Tamo se sva srodna družtva okružnim pismom pozvaše. Poziv ovi bude svuda s uzhitjenjem primljen. Iz najdaljnih zemaljah prispěše poslanici. . . 30. listopada 1848 jutrom sakupi se u Mainzu nebrojena sila světa u cèrkvi sv. Petra. Divno li biaše gledati uzhitjene one muževe, koji — ponajviše iz dalekih stranah došavši — u svetom hramu na kolěnih ležahu pred otajnim božanstvom spasitelja svoga, da od njega blagoslov izprose za veliko i krasno dělo bogoštovnog sdruženja. Poslě toga otvoriše se sědnice, koje pretresajuć velevažne stvari trajahu četiri velika — nezaboravna dana. *Katoličko družtvo němačko bi ustrojeno;*... razprostire se posvud... i obstoji kao važni dogadjaj u *světu.* Hoće li dragi Bog ikada milostivo dati, da se i jugoslavenski katolici sličnim načinom sdruže?!....

*) Sravni „Verhandlungen der ersten Versammlung des katholischen Vereines Deutschlands am 3. 4. 5. u. 6. Oktober zu Mainz. Aemtlicher Bericht. Mainz, 1848.“ Uredn.

Jedan prosvětjeni zanatlia i katolički duhovnik u razgovoru vèrhu izpovědi male děce.

Zanatlia naš bio je bravar, no osětjajući u sebi višje něko zvanje malo se je veoma svojim zanatom bavio, scěneći, da bi to za njega odviše prosta zabava bila. On si je živo svěstan svojih krasnih svojstvah i mnie, da je golemi kvar za sve, što nije učio školah. Kao što navadno ljudi, koji stvar kakovu nepoznavaju, niti ju cěniti neznadu, tako i on o mnogih stvarih veoma lahkoumno sudiše; osobito pako biaše ljuti nepriatelj popovah mnijući, da doklegod se svět od njih dade za nos voditi, dotle kod svoje gluposti ostaje, s toga nikad nije

propustio proti njima važnu svoju rěč podići, něčuói svaku važnost i vrědnost znanja njihova.

Z. Vi me dadoste zvati velečastni gospodine, šta zapověďate?

D. Ištem děte od otca, koi mi ga izručiti neće; cèrkva zahtěva svoje čedo, a vi joj ga uzkratjujete. Već sam dvaput pripravio sa ostalom děcom i vašega sina za izpověd, pa šta se dogodi? oba dvaput mu to zabrani sám otac, ako sam dobro izvěštjen.

Z. Tako je gospodine, ja sam ga ustavio oba dvaput, i to naměrice — s veoma pametnih razlogah.

D. Vi ste katolik i děte moje občine?

Z. Dobar katolik i revno děte vaše obćine.

D. Tako? pa kao katoliku mogaše vam samo na um doći, da ste vlastni ma s kakvih razlogah svojevoljno ustavljati děte vaše od svete izpověđi? Vi ste katolik, pa nedopuštate dětetu svomu, da se izpověda.

Z. Još jedanput velim, da sam dobar katolik, i za dokaz, da nisam, ko što vi gospodine možebit sudite nepriatelj izpověđi, nek vam bude dosta, da ja u tom obziru svěstno ovèršavam cèrkvom si naloženu dužnost, i izpovědam se svake godine. Tako je! ja bi samo želio, da se s toli svetom stvarju, kao što je izpověd igra nespravlja.

D. (prekinuvši mu govor.) Bože sačuvaj! I da vi stvar tu nesmatrate na način igre, zato mi je dovoljno poručanstvo vaša svakogodišnja izpověd.

Z. Izrazit ću se još jasnie. Ja bi reko, da bi bolje bilo, kad se děci od 8—9 nebi dopuštjalo izpovědat se. To je gospodine moje, i ne samo moje, već i mnogih, koje s ponosom navadjam, bogoljubnih, dobrih i razumnih otacah obiteljskih mněnje i sveto uvěrenje; time vam izjavljujem, da ja mojemu dětetu još za sada dozvoliti neću — izpovědati se.

D. Ja kao duhovnik i službenik cèrkve nenalazim za nuždno razlagati vam, u koliko je pravomoćno moje zahtěvanje, medjutim moram vas sažaliti, i neznam, da li više vas ili ubogo děte vaše. S toga u ime vašega spasa, rad bi sam čuo te vaše prividno važne razloge, s kojih ste proti izpověđi male děce, i u koliko bi uzmogo, razrěšio bi vam dvojbe oko istoga predmeta.

Z. (naprasito) Niti ja niti moj sin — trěbamo vašeg sažaljenja.

D. (blago i mirno) Uza sve to moram i opet požaliti i vas, koji kao otac obitelji neuvidjate neizměrnu korist, koja za dobro duše dětinje proiztiče iz izpověđi, a i na vas proteže se; i děte vaše, koje se radi slěpoće otčeve lišava najvišjega dobra duševnoga.

Z. Ja zaslěpljen? (ljutito) Gospodine tu rěč! —

D. Opozvati ću odmah, čim mi priobćite te velevažne i neoprovèrzive razloge, koji vas privoliše, te se tako izjaviste o ovom predmetu.

Z. Ja ništa netvèrdim, što neoprovèrzimi, nepobitnimi, važnimi i pametnimi razlozi podkrěpiti nebi mogao; to je od uvěk moje načelo.

D. To je lěpo i pristoji čověku stalnoga značaja, medjutim ja opet sve željno očekivam, da ih izbrajati počmete, te vaše razloge, s kojih ste ustali proti izpověđi male děce.

Z. Gospodine! znano mi je, da ste vi čověk mudar i razborit, pa mi recite: šta zna izpovědíti nedužno od 8—9 godinah dětešce, i čime si je takav stvor dušu ogrěšiti kadar? (razpalivši se) Gospodine, ja tvèrdim i sa bi mnom pristali mnogi drugi ljudi, vrědni i pametni otci obiteljski, da je takova izpověd uprav štetna za malu děcu, jer se na njoj opominju na stvari, na koje inače u nevinosti svojoj nikada ni pomislila nebi. To neću da se sluči s mojim dětetom, i zato opet velim, da děte još za sada nepustim na izpověd.

D. To je prikor veoma žestok, i za sve što ste se odmah s početka pozvali na neoborivu temeljitost vaših razlogah, ja ipak mnijem, da vi ni sami to, što predbaciste nevěrujete, no da se pod otom vašom *gorljivostju*, kojom ustadoste kao protivnik izpověđi děčje skriva *mèržnja* prama izpověđi *u obće*, kao što to dan današnji češtje biva.

Z. Moguće, ali to se od mene nemože kazati. Moja izpověd, koju uredno od godine do godine o uskèrsu obavljam —

D. Jest upravo dokaz, da niste osobiti priatelj izpověđi. Pravi i savěstni katolici izpovědaju se obično po *několiko putah* u godini, to će vam biti poznato; a i to iz izkustva znamo, da roditelji, koji su korist izpověđi *sami na sebi* izkusili, nikad ju děci svojoj branili nisu; no da su — ali to nas udaljuje od svèrhe, odustanimo od toga, i zato ćete mi odgovoriti na jedno drugo pitanje.

Z. Drage volje, i pripravan sam nastaviti s vami i nadalje razgovor o predmetu, o komu smo u rěči; jerbo mněnje moje dosad još oprovèrgli niste.

D. Gospodine! Jeste li vi dobar domaćin?

Z. Na to pitanje mogu pred Bogom, savěstju i vama odgovoriti: da jesam.

D. Dobro! dèržite li red i zapt u kući vašoj?

Z. Dèržim, i nitko me nemože pokriviti protivnim.

D. Pa bi ja opet o tomu podvojio; ja sudim, i to ne bez temelja, da ste vi, što se nada sve tiče odgojivanja děce veoma mlaki, i sve im puštjate na volju; a što se imenito tělesne kazne tiče, da ste u tomu obziru baš na veliku škodu děci odviše blagi.

Z. Ništa mi nebi bilo lašnje, no uvěriti vas o protivnomu. Ta zar mi je jedanput žena rekla: da sam prestrog. Ali ja si od někgda pri odgojivanju děce za načelo obrah onu izrěčbu svetoga pisma: „ko štedi šibe, taj mèrzi čedo svoje, a tko ga ljubi, taj ga i kazni.“

D. To je lěpo, da ste tako obljubili i za načelo si obrali tu izrěčbu sv. pisma, proiztekšu iz ustah mudrog i Bogom posvetjenog kralja, i rado ću priznati, da sam se tud prevario, samo mi navedite několiko dokazah, da ste se toga načela u stanovitih slučajevih i dèržali.

Z. Radostno, baš sam jučer kaznio moga sina Janka — uprav neštedice.

D. A zašto? dozvolite mi to pitanje.

Z. Ja sam od někgda moju děcu odučavao od poslašticah, jer su poslaštice napast děčja i š njih se priučavaju od malanih noguh kradji, kad se na nju neima neprestani pozor. No u pèrkos svoj mojoj pozornosti i tolikim opomenam nemogaše se jučer mom malom Janku opazivši šećer na tèrpezi, čekajući zajutrak na ino, već se maši rukom u kutiu i izvadi tri komadića za se. Ja děleći šećer u kavu, primětim, da několiko komadićah fali, i počmem njega běditi, da je uzeo šećer. On htěde tajiti krivnju, no izdade ga mala sestra sasma nedužno. Na to ja kao dobar otac spominjući se gorepomenute izrěčbe svetog pisma, dokučim šibu, te ga njome dva tri put omahnem, pa mu reknem „to ti je za šećer“ i opet dva tri put rekavši „to ti je što lažeš,“ jer gospodine, laž mi nemože podněti duša, i nije moguće dosta zarana děcu čuvati od nje. Učinih li pravo?

D. Sasvime.

Z. Još jedan priměr. Onomadne dobih malo dèrva, te ih dadoh odmah pocěpati, i mom Janku spremajućem se u školu reknem: poslě škole odmah kući dodji, da unašamo dèrva, jer danas sam ih rad svakako spraviti pod krov. Komu do šta, a mom Janku do tèrke i skitanja. Mrak prispie, a njega neima. Istom oko večere vrati se kući s igre. Mogoh li i smědoh li ja kao dobar otac to podnositi? Ja ga legoh spavati, bez da mu dadoh išta okusiti. Trěba li više priměrah, da se uvěrite, da mi se nekaže u zalud, da sam strog i svěstan otac svojoj děci.

D. Netrěba, ova dva dovoljna su mi za postignutje cilja moga.

Z. Vašeg cilja, kakvog cilja?

D. Da vas osvědočim, da ni sami nevěrujete, ono što ste unapréd tvèrdili. Rekoste, da děca od 8—9 ništa zla nečine, no sudeć po vašem kazivanju ipak su zla; i vaš Janko učini zlo, a kad zlo učini, bit će mu slobodno pače dužnost obtužiti se radi toga.

Z. (u smeći i malo ljutito) To biaše uprav jezuitička varka, kojom me htědoste zaplesti, da se iznaći nemogu, ali —

D. Takova děca od 8—9, ko što nam to izkustvo svědoči, grěše gore i krupnie, i čine svakojake nevaljanštine. Ne samo da uzimaju bez znanja stariih poslastice, već dostaputa odnose kradom i novce po 20—30 kr. te za nje jedu kolače. Takova děca vična su ne rědko, ustaviti si od preostavših novacah, koje bi roditeljem, od kojih su s kakvim nalogom poslani bili — natrag doněti imali. Takova děca, ko što se misli nevina i bezazlena, umiu se prenavljati i lagati za čudo, te tako varaju i zaslěpljuju roditelje i učitelje; pa su i smiona dosta, kad šta prestupe, svoju krivnju na druge obarati; zar vi to sve neznate gospodine? Koliko bi putah, da vam je slušati gděgod iz prikrajka, čuli iz ustah takove děce rěči, vèrhu kojih bi vam se grozilo: kletve, pogèrde, koje bi i najgorjem kočiašu ružno dolikovale; zar se nenadje takove děce, da su u obćenju sa svojom bratjom, sestrami i drugom děcom nemirna, nesnosna i zavadljiva; pa drugove svoje draže, tuku i gaze, da je strahota gledati; zar vam se gospodine nisu nikad tužila děca radi takovih malih okrutnostih? Zar nevidiste nikad, kako takova děca na iste svoje roditelje, kad ih ovi hoće da kazne, nepokorno ruku dižu, te se sèrčano brane i ruže ih. Nevidiste kako takova dobra děčica dostaputa od oběsti nemilice muče životinju i u tomu se nasladjivaju. Još bi se više o tomu govoriti dalo, no to vi najbolje iz vlastitog izkustva znadete, da děca grěše i prekèršuju gorje, nego što bi čověk i mislio; dosta je da sam vam dokazao, da i děca od 8—9 godinah mogu sagrěšiti, i s toga mi sada dopustiti morate, da im se valja na izpovědi radi grěhah svojih potužiti.

Z. Na vaš dugi govor odvratit ću několiko samo rěčih: štogod je moj Janko do sada sagrěšio, i čega radi bi kaznjen od mene, nije bila zloća, dakle niti grěh, već nerazbor děčji. Děca prestupljuju istinabog, no prestupljuju bez razloga, i s nerazbora, dakle im se to u grěh upisati nemože, zašto dakle da se izpověđaju? To je moje mněnje.

D. Je li to zaisto vaše mněnje?

Z. Zaisto.

D. Na to vam moram odgovorit, da ste vi nerazuman i okrutan otac.

Z. Zašto?

D. Jerbo tučete děte ni krivo ni dužno, negrěšeće zlobno, već s nerazbora. Takovo děte, koje grěši neznajući, da zlo čini, nije zavrědilo kazni.

Z. To je zato, da ga čověk oseti, odbije i poboljša.

D. Istina, svèrha kazni jest, da se děte od zla odući, i da ga neopetuje, već da ga se okani i popravi se; no to sve predpolaže od strane dětećje spoznanje krivice; děte mora, da znade unapréd: to smem, a ovo nesmem da učinim, to je *pravo*, a ovo je *krivo*, mora znati, da je sakrivilo i kazni vrědno. Tako u priměru, da mati pusti děte trogodće na stol, da se igra sa stvarmi, koje su na njem, a ono da obori kupu staklenu, i razlupa ju, stalno je, da je děte něšto učinilo, što učiniti nebi moralo, no falilo je s nerazbora, jer děte niti zna, da se staklo tare, niti da mu ga potèrtislobodno nije, smete li ga dakle zato kazniti?

Z. Malo, da se u naprědak pazi; děca se tim načinom već iz mala uče, što im valja, a što nevalja činiti.

D. Da! ko što čověk najposlě i psa uglavi, da mu nije slobodno ulaziti u sobu, kad ga několiko putah preprati batinom, no děte nije pas.

Z. S toga dakle nebi ga trěbalo nikad kazniti?

D. Barem dok děte nije kadro slabimi i nerazvijenimi silami uma svoga dohititi, da ovo ili ono slobodno nije, što se medjutim u svakog děteta dosta rano pojavi.

Z. Odtud ja slědovno izvodim, da vi svako děte, koje samo znade, što mu činiti valja, obvezujete na izpověd; tim bi i děca od pet godinah bila po vašem mněnju dužna izpověđati se? To bi bilo krasno!

D. Vi iz mojih rěčih izvodite odviše. K izpověđi se hoće još malo više nego golo znanje onoga, što činiti valja, a baš to vrěme kad da li děte dospie k pravom pojmu toga malo više, oprediěliti može po svojoj volji i uvidjenju župnik sám. Ali mi smo se opet udaljili od svèrhe gospodine! Zar ste vi još jednako te misli, da je vaš devetgodišnji sin Janko, sve dosad grěšio s pukog nerazbora?... Izaberite izmedju dvojega gospodine; jer ili ste vi nerazuman i okrutan otac svoje obitelji, koi kazni, gdě netrěba, ili vam ostaje, do vaše priašnje tvèrdjenje, kao da je sin vaš grěšio s samog nerazbora — opozovete.

Z. (Muči.)

D. I šutnjavu vašu primam město odgovora. Vaš sin biaše vičan uzimati poslastice; no on to nečinjaše s nerazbora, *inače se nebi bio krio pred vama.* On je čekao zgodan čas, pa kad vi okrenuste ledja, a on uze *kradom* šećer iz kutie; i to tajaše vama u oči dvaput, jer znadiaše, da *nije slobodno krasti;* dakle bio si je svěstan svoje krivnje; on je već u dobi, gdě dokučuje, da je prestupljenje volje roditeljske prestupljenje i volje božje, i da onaj, koi takovom nepokornostju Boga vrědja, dužan je moliti od njega proštenje i odpuštenje grěha.

Z. Da moj sin nije sagrěšio s nerazbora, to vam dopuštam, i dočim sam to tvèrdio, nisam baš ozbiljski tako ni mislio, no u onaj mah, kad me onako lukavo na nedoslědnost navedoste, nisam se znao obraniti drugčie; ali to ćete mi opet i vi dopustiti, da ima duhovnikah, koji uprav *nevinu* děčicu na izpověd pritěravaju. Nekvare li se uprav na izpověđi takova děca, dočim ondě koješta čuju, što bi inače tek mnogo kasnie znala bila.

(Konac će slěditi.)

Pèrvi pisci cèrkve.

(Nadalje.)

Tertulian.

U devetom stolětju prie porodjenja Isusa poběgnuvša pred nezasitnom pohlepnostju svoga brata, — koi Tyrom vladaše, — něka gospoja — carevna — izkèrca se na obali afrikanskoj, i utemelji grad. To biaše Dido. Pèrvi stanovnici ovog grada biahu, kao što su navadno oni ljudi, koji nove nepoznate pokrajine obdělati nastoje; nu na bèrzom postanu veoma směli i neutrudivi mornari, i za kratko vrěme postanu tako jaki i silni, da Lybiu nadvladaše i sebi podčiniše. Sedam sto godinah kašnje poveća se grad ovi — Carthago — i umnožiše se oti novi žitelji na toliko, da ih u to doba do sedam sto hiljad zidovi Carthaga okruživahu. Ovaj srětan naprědak uzrokova u Rimu nenavist. Rim se težko zakune, i Carthagu propastju prětjaše, ali se Carthago uzda u sebe, te obeća takmacu svomu sve za sebe žèrtvovati, nit išto nepokušena ostaviti. Ali badava razvije Carthago vatrenu hrabrost svoju; u zalud padahu najsmionii vojvode njezini, u zalud tražiaše pomoć u Šparte; badava je i Hanibal u znak neugasive mèržnje proti Rimljanom užasna i britka mača svoga se mašio; niti Šparta, niti Xantippa, niti Hanibal, niti najveća hrabrost spojena sa strašnim zdvojenjem nebiahu kadri izbaviti grad Dide. Carthago bi predobljen i posta žèrtva osvete vojničke. Scipio i věće nedèrža slavodobitje svoje za sigurno, dok se grad nerazori, i dok kletvu bogovah neizmole vèrhu svakoga, koi bi grad ovi opet sazidati htěo. Nu u životu narodah ima raznih potrěbоćah, koje često silnie jesu, nego sve političke naměre. Za ukloniti pogibelji, kojimi osiromašenje naroda Rimu prětiaše, bi poduzeto jošte pod tribunatom Tiberia Gracha, da se u město stare Carthage naselbina od 6000 ljudih pošalje. Već biahu naselnici granice nove varoši naznačili, kad no vuci, kako Appian pripověda, kolce izpukaše; i ovo bi dosta za praznověrje Rimljanah. Věće prepověđi nastavljenje svakog děla, i ovo razjasnjuje běg strahovitog Maria od razvalinah Carthage. Medjutim bi izrečeno, da ime ovog grada opet procvate. Kad bi Cæsar poslě poběde nad Pompejom do Pharsala mnogobrojne privèrženike svoga protivnika u Africi proganjao, sanjalo mu se je, da velika vojska njegovo ime medju suzami nazivlje; odluči odmah glavni grad zapadne Afrike opet iz razvalinah svojih podići, što je samo bodež Bruta preprěčiti mogao. Što Cæsaru za rukom nepodje, to izvede Augusto. Uz staru Carthagu podiže se nova, i procvate na skoro tako, da je u vrěme Strabona više stanovnikah brojila, nego čitava Libya, i u vrěme Vespasiana nadkrili ju jedini Rim. — Ovdě se rodi oko god. 160. Tertulian.

Ako najistinitia predavanja o početu afrikanske cèrkve izpitamo, tako se čini, da u Carthagi nikad apostola nebiaše, već da je ona spasonosni nauk Kèrsta od Rima primila. Sviuh starih ono je tvèrdo uvěrenje, da je rimska cèrkva jednoga ili više navěstiteljah sv. evangjelja u Afriku poslala, da tamo bogoštovje Kèrstovo zasade, svetjeničtvo i čast biskupsku poděle. Glede ovog mněnja neslažu se medju sobom Nicephor, Dorotheo, katolici i Donatiste, Metaphrastes, sv. Augustin i Gèrgur veliki. Nu bilo ovo mněnje, kakovo mu drago, toliko se ipak iz onoga, što Salvian u svoje vrěme o Carthagi kaže, zaključiti dade, da je Carthago u drugom stolětju jedan izmedju najizopačeniih gradovah na zemaljskom krugu bio.

Grada ovoga, koi jedino u bojnom i dobitnom odnošenju sa Europom i Aziom stojaše, biaše jedna najvažnia potrěboća, koja u tomu sastojaše, da dobie jednog velikog muža, koi bi grad ovi u odnošenje sa bogoštovnimi i družtvenimi istinami ovog zemljokruga staviti mogao. Malo prodje vrěmena, i Carthago nadje ovog velikog muža.

Kad bi Commodus dèržavu potištenostju svake vèrsti i bedastoćom obezčastio, u to doba izuči mladi Tertulian u Carthagi gèrčki i latinski jezik, i zabavljaše se pravdoznanstvom. On posta, što u naše doba mladi čověk postane, ako mnogo sposobnostih i veliku želju za nauci poseduje. Buduć je pako onakove čvèrste i jake naravi bio, koja se u jedno doba i znanostim i razkošju podati može, i jer biaše sin někog kapetana kod proconsularskih četah, dakle poganin, služiaše ovaj mladi Carthagianac svakom nagibu svojih strastih, navlastito, koje se iz otčinskih običajah porodiše. Tako sprovadjaše dugo vrěmena u naucih i zabavah amphitheatra, gdě biaše sve puno poruge proti kèrštjanstvu i njegovim učiteljem, dok napokon po odvažnosti i smionstvu mučenikah u začudjenje stavljen, i sam kèrštjaninom neposta.

Glede nagonah ovog obèrnutja malo što nalazimo u pověstnici; nu prie napomenute okolnosti dokazuju, da je iskreno bilo. A i zašto da nebi bilo? Ta što bi mladog Tertuliana prinuditi moglo, da stěgove poganstva ostavi, ako ga živa istina neprinudi? Ako je udes, koi mu njegovim sposobnostim priměrno uz bogoštovje njegovih otacah predstojaše, uvažio naprama onomu, koi ga uz bogoštovje Kèrsta čekaše: zar nije tada slavohlěpje njegovo u pèrvom slučaju svega se ufati imalo, u drugom pako sve pogubiti? Bilo, kako mu drago, ovdě nalazimo novi genij, koi se mnogobožtva i philosophičkih motrenjah odreče, te se prizna věrozakonu, koi mu drugo blago i drugu budućnost neobećavaše, osim kèrvna odara. Malo vrěmena prodje, i Tertulian morade stupiti u borbu radi věre svoje.

Radi naprědka, kojega kèrštjanstvo pod kèrvavimi razprami od Nigra i Albina učini, nenavidni neznabožci, i od svojih svetjenikah poticani, samo jednu vruću želju gojahu, i ova biaše: da unište sve one, koji se njihovim bogovom neklanjaju. Dočim bi se Severo na istoku bavio, krivnju svake nesrěće, koja bi se u dèržavi slučila, baci narod na kèrštjane i proganjaše ove, osobito u Rimu, tolikom běsnoćom, da bi više putah, za namiriti svoju kèrvožendnu osvetu, ista mèrtva tělesa iz grobovah izkopao.

U to vrěme sastavi Tertulian svoje obrano pismo za kèrštjane. Nepravde i nasilja, bratji njegovoj učinjena, prenapuniše jur od davna njegovu dušu neizměrnom žalostju; nego takodjer tolika okrutnost s jedne strane, i toliko požèrtvovanje i zatajanje samog sebe s druge strane, sad ga razjariše, sad ga opet u začudjenje staviše. Dočim se tako ubija i davi, dočim se obtuženi kèrštjani najstrahovitiim mukam predavaju, nasèrne Tertulian kano grom iz težka oblaka. On je dobro znao, ako bude odan, da ga smèrt čeka; nego bio je takodjer obsvědočen, ako narod za razprostranjenje svoje věre znade umrěti, da i muževi od uma za obranu věre isto tako umrěti znati moradu. Svaki dan, svaki sat dobivaše on věsti o novih nepravdah i grozovitostih. Da li mogaše Tertulian nepristran ostati u vrěme, u kojem se činjaše, da naměra divjeg nadmogućtva ufanje goji, da će kèrštjanstvo silom svojih okrutnostih uništiti moći?

Dakle zaštitno pismo Tertuliana nebi samo čin smi-

onstva, čin věre; već bi izpunjenje velike dužnosti prama Bogu, prama čověčanstvu u sadašnjosti i budućnosti.

„Ako li vam, kaže u svom uvodu Tertulian, najvišji častnici rimskog carstva, koji svoje odluke javno i iz najvišjeg města ove glavne varoši razašiljate, ako li vam nije dozvoljeno, točno ubavěštjenje i iztraživanje glede kèršljanskih stvarih pred očima množine odrediti; ako li vas strah od ljudih ili nagib za njihovu dopadnost steći nuka, da se kod ove prilike strogom propisu prava ugibljete; i ako — primajući u vašoj vladajućoj predsudi tajne tužbe proti kèršljanom, kao što se to i u najnovie doba dogadja, — vaša mèržnja proti kèršljanskom imenu zatvara uho kod svake sudbene obrane: tako dopuštajte barem, da istina po zabitnom putu němog pisma do vas doprěti može. Ona vas netraži nikakve milosti, jer progonstvo ju u strah nepostavi; nepoznata světu, pripravna je na to, da na njemu nepriatelje najde. Kao kći neba, ima tamo svoje prestolje, svoje ufanje, svoje priznanje i svoju slavu. Ona samo jedno želi, da se naime nečuvena neodsudi. Što se imate vi bojati za zakone vaše, ako se istina ukaže na prestolju, na kojem oni stoluju? Zar će se njihova vlast u sjajnijoj světlosti pokazati, ako istinu nesaslušanu odsude? Neglede na mèržnju, koju si toli kričećom nepravdom neobhodno privlačite, predstavite si sumnju, koja vlada, da vi naime istinu samo zato slušati nećete, jer i sami uvidjate, kad bi ju slušali, da ju više odsuditi nebi mogli. Ova nepravedna mèržnja proti imenu kèršljanskom, je naša pèrva tužba. Vaše pako neznanstvo, koje otu mèržnju prividno izpričati ima, uprav je dokazom ove nepravde i tim veće kaštige vrědno. I zaisto, što može biti veća nepravda, nego mèrziti na ono, što tko nepozna, pak to jošte tada, ako ono nepoznato slučajno mèržnju niti nezaslužuje? Pa ipak nije slučaj, već poznanje zločina, koje bi vašu mèržnju utvèrditi i opravdati moralo. Ali kako ćete vi to bez poznanja? Dakle vi mèrzite zato, što pobližje stvar nepoznate, zašto se neslući, da ono, što nikakve mèržnje nezaslužuje, slučajno nemèrzite? Od tuda zaključujemo, da nas nepoznate u onoj měri, u kojoj nas mèrzite, a naprotiv baš u toliko nepravedno nas mèrzite, na koliko nas nepoznate."

Ovaj odlomak je dovoljan za prosuditi odvažnost, postojanost i izvèrstnost cělog sastavka.

Tertulian pokazuje se osobito kao zaštitnik, strogi boritelj i govornik. Ali kolika je sila u njegovom dokazivanju! Kako je uzorita njegova tužba, kako obilna u poznanju istinitih dogadjajah! Kako u njoj predsude Rimljanah šiba, zaslěpljenost njihove mèržnje javno očituje, te idolopoklonsku tvèrdokornost ukorava! Nemojmo se čuditi, što je obrano pismo Tertuliana u pèrvih stolětjah od cèrkve za umotvor dèržano bilo; jer dočim je obrana kèrštjanskog bogoštovja na drugi način nemoguća bila, isto tako nam se nemoguće čini, da bi ovo tko na historičkoj i umnoj stazi većom rěčitostju i oštroumniim sudom braniti mogao. Tertulian spoji sve u sebi: u njemu vidimo věšta muža, gotova borca na pravdoznanstvenom polju i mudroznanca kèrštjanstva. On se mnogo nebrini za slog, u njega valjaju više razlozi i dokazi. Nikad neviděsmo užje spojenje nagla i vatrena duha afrikanskog sa urednim i obsvědočavajućim geniom europejskim; nikad si nebi izvèrstniu priliku spisatelja predstaviti mogli, koi svog protivnika u strah těra i pobija. U njemu je něšto; što se imenovati nemože, što na uztèrpljivost atlaskog lava napominja, kojega nesmiljeni nohti užasna nepriatelja na komade raztèrgaju.

„Tertulian," kaže Vincenc od Lerina, „je medju Latini ono, što je Origenes medju Gèrci, t. j. pèrvi medju svima. Ima li što učeniег? Ima li što izvèrstnieg u božanskoj i čověčanskoj znanosti? Je li nije on u neizměrnom krugu svog duha i svoje pameti sve philosophie poganskih mudroznancah, sva mněnja raznih slědbah, njihovih početnikah i braniteljah, i sve ono, što se u pověstnici i u znanostih nalazi tako rekuć spojio i sabrao? On neće, da oprovèržuje, bez da ono skoro vazda prie ili dubokom živahnostju svog duha neproniče, ili silom i važnostju svojih razlogah neobori. Čověk osětja něku potrěbu, da k njegovu govoru pristane, i ovi je sav bi reć nerazkidnim lancem obsvědočavajućih zaglavnih posledakah spojen i skopčan, da nam, tako rekuć, silu čini, a i onoga suglasje zadobie, koga niti uvěrio nije. Koliko rěčih u njegovom govoru, toliko skoro izrěkah, koliko odgovorah, toliko poběda h."

Vlastitost naravi Tertuliana je: što on vazda nepoběđivom logikom oboružan ustaje. Ali Tertulian nebiaše izmedju onih muževah, koji početkom ovu ili onu stvar strastveno slěde, a kašnje u nesěgurnosti i nestalnosti simo tamo tumaraju, dok u svaku vèrst nemoći duševne padaju i konačno izčeznu. On tražiaše izvèrstan i u sebi suglasan i jedin věrozakon, u kojem bi sa svimi svojimi duševnimi sposobnosti, kao u sěgurnoj i oluji nepristupnoj luci, mirno odpočinuti mogao, ovo je što htiaše naći; a i zaisto nadje u kèrštjanstvu. Zato očitova se Tertulian isto tako krěpko proti poganom, kao i proti carevom i činovnikom dèržavnim. Pošto bi uništio sistemu jednih, uništi i onu drugih; i to někim oštrim i bistrim umom, kojim se opetovano kao um pèrvog reda pokaza.

„Sadašnje neuredno stanje, kaže u početku svoje knjige de Præscriptionibus me nuka na priznanje, da se nad jestetstvom (Dasein) krivověrstva čuditi nemoramo, jer je predkazano; a isto tako malo čuditi se možemo, da ono věru kod někojih u propast dovede, jer ga g. Bog dozvoli zato, da věru našu izkuša. Nepravedno se dakle jadi veliko množtvo nad naprědkom krivobožtva. Kako da ga pako nebi bilo? Svaka stvar, koja bitkuje, ima svoj cilj i svoju vlastitu životvornu moć u sebi kao bitje, bez koje biti nemože."

Time pokaza Tertulian, kako je on za čudo pojmio duboki smisao znamenitih i često navedenih rěčih: „krivověrstva su potrěbna." I zaisto krivověrstvo je često samo kratkočasno odstupljenje od istine, koje Bog dopušta, da se narodi u smetnji i bludnji probude na promišljanje, i da se tako tim sigurnie na red družtvenog, dělorednog i bogoštovnog života povrate. Ali Tertulian uvidi takodjer, ako tko s uspěhom ljudem govoriti i nje podučiti hoće, da se na obćenita ograničiti nesmie. Toga radi neuzmanjka nikad svoju věru onoj poganah protivstaviti i u protislovju razložiti.

„Mi věrujemo," kaže on, „samo u jednog jedinog Boga, stvoritelja světa, kojega iz ništara načini kroz svoju rěč, koju on od věka rodi prie sveg stvorenja. Mi věrujemo, da se rěč ova — sin njegov — pod imenom božjim više putah patriarkom ukaza, i da u njoj proroci svedj govorahu; da ona krěpostju božanskog duha otčevog snidje u utrobu děvice Marie, i tělo na se primi; da se on iz one iste děvice rodi, i da je on gospodin naš Isus Kèrst, koi nam novi zakon i nova obećanja nebeskog kraljestva propověda še. Mi věrujemo, da on razna čudesa učini, da ga na križ pribiše, da tretji dan uskèrsnu od mèrtvih, da uzajde na nebesa, i da sědi na

desnici Boga otca, da na město sebe posla duha svetoga, za da prosvěti cèrkvu i š njom upravlja, da će napokon u velikoj zmožnosti opet doći, da svete i pravedne u věčno kraljestvo i nebesko blaženstvo uvede, a zločince u věčni oganj odsudi, pošto bude prie tělesa obojih od mèrtvih probudio.“

Ovo je njegov postojani temelj, ovo nepredobivi položaj; na ovom se bori, izměnce sad proti Morcinu, sad proti Valentinu, sad proti Appelesu, Nigidiu, Hermogenesu i više drugim; ovom naukom doprеše Tertulian do najsjajniih i najglasovitiih muževah početne cèrkve.

Medjutim Tertulian, ovaj strogi katolik, nebiaše samo glasoviti zavětnik tako velike stvari, on se takodjer pokaza kao najuglednii muž družtvenog kruga medju muževi u svoje doba. On doprinese najviše, da neplodno i izumèrlo bogoštovje sa takovim zaměni, koje u čověčanska stabla potoke od života i novih silah lěvaše. Zapad pružaše ruku iztoku, medju sladkimi uzdasi najsvetiih ufanjah. — Budi dakle blagoslovljen, blagoslovljen od sviuh narodah, světli Tertuliane! Jer u vrěme tvoje pravověrnosti učinio si ti, sine prosta kapetana, za blagostanje narodah više, nego li svi dictatori, svi věčnici, i svi upravitelji rimske republike za nju učiniše!

(Dalje slědi.)

Věsti iz katoličkoga světa.

Iz Poznanja. Poljski katolici sklopili su družtvo za obranu pravah cèrkve katoličke u Poznanjskom.

Iz Rima piše jedan svetjenik: „Prie odlazka moga iz Rima pade mi srěća u dio, tě budem pušten k sv. otcu papi. Nadjoh ga kod zatvorenih vratah uz trojstruku stražu. Pio biaše polag navade priazan, no ipak něšto zamišljen. „Ja sam“ biahu njegove rěči, „već na polak sužanj, i moj se udes neliši mnogo od Pia VI. i VII. no ipak sam, hvala Bogu, zdrav i spreman izprazniti čašu tèrpljenja. Sužanjstvo mojih predšastnikah urodi blagoslovom cèrkve; nadam se isto i od nesgodah mojih. U Rimu nadjem samu gorskost, ako li ću se těšiti, to se moram na druge strane obratiti. Englezi i Amerika pružaju mi mnogo utěhe. Isto tako sabor biskupah u Würzburgu. Nadam se, da će mi Bog jošte i u Rimu veselje učiniti. Gospod hoće da skušava cèrkvu svoju u glavi i udovih. Mnogo je kukolja u vinogradu gospodnjem, ovaj se mora izplěti. Neka se vèrši volja božja. Kažite svim biskupom i věrnim kamo pridjete, u kakvom se stanju nalazim, da bi molili za mene, te izručite svim moje pozdravljenje i blagoslov. „Tako sboriše veliki naš papa malo pred vihrom, što se slomi nad Rimom.

(Zag. Danica.)

Biskupia zagrebačka.

Poslě dovèršenih ostalih obredah u stolnoj cèrkvi na veliki četvèrtak 5. travnja, slědeći priměr spasitelja našega Isukèrsta vèrhovni pastir naš preuzv. g. biskup prao je u osobah siromakah dvanaest apostolom noge; koje je takodjer polag prirodjene si dobrohotnosti, ljubavi čověčanske i darežljivosti novim takodjer odělom i obućom providěti blagoizvolio; poslě obreda biahu ovi isti starine, koji ukupno 834 godine broje, k obědu u grad pozvani i od samog preuzv. g. biskupa uz pomoć svoga prečast. g. kanonika a latere, g. tajnika, zatim gg. župnikah naime stolne cèrkve, od sv. Marka, sv. Ivana i g. pomoćnika kod sv. Petra podvoreni; te dočim tako duhom, lěpim naime preuzv. našeg pastira poniznosti i ljubavi priměrom, i tělom okrěpljeni i dobročinstvi, koja ukupno 188 for. sr. iznose, nadareni biahu, dobiše izvan toga svaki novu kesicu sa 1 for. 30 kr. sr. stolni rubac, nož, tanjure i flašu: poslě oběda odoše cělivajuć i blagosivljajuć dobročinitelje i vèrhovnog pastira svoga, svaki svojoj kući. Imena apostole predstavljujućih jesu slědeća:

Iz župe stolne cèrkve.

Pavao Bukvić, 77 god.;
Petar Lukinović, 56 god.;
Gjuro Mèrzlanović, 81 god.

Iz župe od sv. Marka.

Mihalj Fanić, 78 god.;
Gjuro Krajač, 73 god.;
Franjo Boginček, 76 god.

Od sv. Petra.

Josip Masan, 70 god.;
Franjo Kobari, 69 god.;
Mihalj Supančić, 71 god.

Od sv. Ivana.

Mihalj Tomašić 65 god.;
Nikola Vitković, 63 god.;
Ivan Kirni, 55 god.

Cěle velike neděllje, nu osobito na isti dan uskèrsnutja gospodina i spasitelja našega Isukèrsta bili smo veoma ugodno pokrěpljeni veličanstvom i svečanostju obredah sv. cèrkve naše; suze radosti obsipaše nas gledajuće vèrhovnog pastira našega u posrěd množine věrnih svojih ovacah, i ufamo se u milost božansku, da će lěpi, važni i okolnostjam našim priměran govor, kojim preuzv. pastir stado svoje tako ugodno pokrěpi, duboko u sèrdca věrnih usadjen, lěpim sadom uroditi; želili bi bili, da bi svi, kojima sveta věra, a po njoj i vrěmenito blagostanje domovine naše na sèrdcu leži, one iskrene i mudre rěči pastira na věrne svoje čuti bili mogli! Bože poživi i uzdèrži nam na mnoga lěta našeg preuzvišenog g. biskupa!

U kratko vrěme izgubi opet biskupia naša dva župnika; preminuše naime ovih danah prečastni g. Janko Žirović, podjašprišt glinski i župnik viduševački, zatim Stěpan Bušić, župnik u Remetincu. Pokojna im duša!

Za nabavljenje počastne sablje světlomu našemu gosp. *banu bar. Josipu Jelačiću Bužimskomu* nadalje prinesoše

Dosad prinešeno 25 car. cek. i u srebru	155 for.	20 kr.	
G. Josip Janušić, župnik kod sv. Nedělje	2 „	— „	
„ Pavao Kušec, župnik u Ivancu .	2 „	— „	
„ Augustin Berke, kapelan u Koprivnici	1 „	— „	
„ Matia Tèrboc, župnik Gjelekovački	— „	20 „	
Župljani Gjelekovački.	1 „	— „	
i 25 car. cek. u zlatu. Ukupno	161 for.	40 kr.	

Stěpan Moyses, upravitelj. — *Stěpan Musler*, urednik.
Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

BROJ 16. — TEČAJ 1. **U SUBOTU 21. TRAVNJA 1849.**

List ovaj izlazi svaku subotu na cělom arku.

Cěna mu je za domaće 4 — za vanjske 5 for. u sr. na cělu godinu.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvèrt god. kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod duhovnog stola ili kod uredničtva. Predbrojenje prima se svedilj kroz čitavu godinu.

Katolički list zagrebački.

Pismo presvětloga g. nadbiskupa Freiburžkoga na duhovničtvo svoje biskupie.

Hermann Vicari božjom i svete stolice milostju nadbiskup Feiburžki, prečastnom duhovničtvu svoje nadbiskupie pozdrav i mir u Isusu, gospodu našemu.

Prečastna bratjo u gospodu! Iz pastirske poslanice, koju sabrani u Würzburgu nadbiskupi i biskupi na ukupno duhovničtvo dotičnih svojih biskupiah 15. studenoga p. g. razaslaše, uviděli ste već, da su si vèrhovni pastiri Němačke u poslu obnovljenja prepisanih od cèrkve synodah diœcezanskih [1]) složno ruke podali. Biskupi uvidiše, da se je uslěd slobodnieg položaja, u komu se cèrkva uslěd novih vrěmena proměnah nalazi, pojavila mogućnost, opet u život povratiti stari taj častni zavod cèrkve, pod istim vidom i istim načinom, ko što je od starine obstojao u cèrkvi, i ko što su se njime služili najpobožnii i najprosvětjenii predstojatelji cèrkve na neizrečenu korist i blago svoga duhovničtva i pověrenih sebi stadah; upoznali su, da živo obćenje izmedju biskupa i duhovničtva njegovog učvèrstuje i užje steže vez obestrane ljubavi i bratinstva, i da se srědstvom toga živoga obćenja izmedju otca i njegovih poljubljenih sinovah revnost i oduševljenje za svetu věru, kèršťjanski život i spasenje dušah većma uzbudjuje, raste i pokrěpljuje, nego li što se je to dosadanjim više bureaukratičkim obćenjem medju vèrhovnimi i ostalimi pastiri postići moglo.

Tako će i vam, prečastna bratjo i svetjenici nadbiskupie Freiburžke doskora prevelika radost u dio pasti, kad vas u jedinstvu i ljubavi oko sebe sakupimo.

Mi smo namislili, ako nam Bog svoju milost poděli, i mirna vrěmena nastanu dojdućeg prolětja sazvati područnike naše u pokrajinsku synodu, i s pomoćju božjom dèržati ćemo iste godine i našu synodu diœcezansku.

Dočim vam to prečastna bratjo obznanjujemo, nemožemo mimoići, da vam predběžno nepredočimo u kratko ona cèrkvena načela, kojih se biskupi pri obdèržavanju synodah diœcezanskih dèržati moraju, budući od više godinah prigodom silovitih često zahtěvanjah synodah izražena biahu mněnja i želje, da se naime priznadu i takova, koja nespadaju u područje cèrkvenih naredbah, i po kojih se zato nikad ravnati nemožemo.

Mi prie svega za potrěbno nalazimo, opreděliti pojam synode diecezanske u smislu cèrkvenomu.

[1]) S. Conc. Trid. Sess. XXIV. Cap. 2. de ref.

Ako sve ono, što u slavnom svom dělu de synodo diœcesana Papa Benedikt XIV. o njoj ustanovi, u jedno sastavimo, može se reći: da je synoda diœcezanska[2]) zakonito od biskupa diœcezanskog ili pověrenika njegovog sazvana skupština svetjenikah, klerikah i drugih na to od diœceze obvezanih licah imajuća za svèrhu satvorenje i proglašenje onih naredbah, odlukah i prepisah, koje biskup za uzdèržanje, unaprědjenje i povratak discipline cèrkvene, kao takodjer za izlěčenje, izpravljenje ili kaznenje manah, prestupakah i zločinah, unaprědjenje kèršťjanskoga zadèržavanja, obučenje neukih medju duhovničtvom i pukom za koristne i potrěbite pronadje, — i u kojoj se takodjer od provincialnih synodah sačinjene odluke proglašuju, da se u život privedu i obdèržavaju.

Vidite predraga u Isusu bratjo! to je cèrkveni pojam synode diœcezanske. Takovu samo želi cèrkva katolička, i mi ćemo ju, ko što i moramo onako slaviti, kako nam ju dèržati zakoni cèrkve prepisuju, jer nas veže na pokornost cèrkve i zakletva i savěst naša. Takove samo synode imadu onu korist, koju s onolikom vatrenostju opisuje u gore pomenutom svomu dělu[3]) Benedikt XIV. U synodah se, tako veli pokrajinska synoda kolinska od god. 1549. prigodom zaključenja, da se opet uvesti imadu synode diœcezanske — povratja jedinost i nastoji se o tomu, da se tělo u svojoj nepovrědivosti sačuva; gdě se ono, što se prigodom obilazenja biskupie postići nemogaše, zajedničkim nastojanjem i ukupnimi silami dopunjava; gdě se o svemu, što se tiče glave i članovah, věre i pobožnosti, věrozakona i bogoslužja, ćudorednosti i odhranjenja, pokornosti i za reći u kratko o svemu, što je koristno i potrěbno za dobar kèršťjanski život věća i odredjuje tako, da se pravo reći može: da su synode spas cèrkve, strah protivnikah njezinih, i podpore věre katoličke, koje se punim pravom živcima cèrkvenoga života nazvati mogu. Jer kroz zanemarenje synodah razvèrgava se red u cèrkvi, ko što se razpada tělo čověčje, kad mu se živci presěku. Za mene veli něki glasoviti biskup veronezki, neima ugodnieg dana, što je dan synode, neima ga, u komu bi se uza sve tegobe, koje su

[2]) Cf. lib. I. Cap. I. § 4. (synodus diœcesana his verbis describitur: legitima congregatio ab Episcopo coacta ex presbyteris et clericis suæ diœcesis, aliisque qui ad eam accedere tenentur, in qua de his, quæ curæ pastorali incumbunt, agendum et deliberandum est) a osobito lib. VI. cap. 1. § 1. et 4. (što ćemo dolě niže staviti.)

[3]) Lib. I. cap. 2.

skopčane sa službom mojom toliko nasladjivala, těšila i upokojila duša moja. Jer na ovi dan čini mi se, da gledam svoje oči, svoje uši, svoje ruke i noge. Benedikt XIV. primětjuje, da za uvěriti se o neizkazanoj koristi synodah diœcezanskih netrěba više, no pregledati samo acta njihova, a imenito i nada sve onih, koje dèržane biahu u Milanu za sv. Karla Boromea, i naići će svaki na odluke premudre vrěmenu i městu posve priměrene i podobne za uzdèržati svetjenstvo na stazi dužnosti, i poboljšati zapuštenu ćudorednost u puku, da se time synode diœcezanske smatrati imadu kao možne podpore čuvajuće od konačne propasti uzkolebani red i disciplinu. Ako cèrkveni pojam synodah diœcezanskih i sve ono, što je o njihovoj koristi dosad rečeno dobro promotrimo, uviděti ćemo, koli su kriva i bludna ona mněnja, koja su u novia vrěmena o njih zavladala.

Naime synode diœcezanske neutiču nipošto u život cèrkveni onim načinom, kao sabori dèržavni i ustavodavne skupštine u život politički. Kroz nje se i vlast biskupa u svojih Bogom si poděljenih pravah i težkih dužnostih oko upravljanja cèrkve[4]) nimalo neograničava i nevrědja i njimi se podnipošto neuvadja tako zvana zastupna ili repræsentativna vlada u cèrkvu. Biskupi imadu jure divino vlast svoju, koju nemogu, bez da u izobćenje iz katoličke cèrkve padnu, děliti sa tako zvanimi zastupnici duhovničtva i puka, za koje gděkoji smatraju članove synodah diœcezanskih. Světovni vladaoci, kojih oblasti granice nisu naznačene neposrědnim očitovanjem božjim, može vlast svoju děliti sa zastupnicima puka, no biskup nemože. Nepazeći na proměne političkih razměrjah i ustavah u dèržavi, ma one neznam kako duboko zasěcale, cèrkva ostaje nepomična i nedotična, hyrarchiu njezinu, dokgod hoćemo ostati u obćini katoličke cèrkve, nipošto oboriti nemožemo. Istim načinom i u poslu sazivanja i obdèržavanja synodah diœcezanskih ostaje svakako biskup kao vlastnik i nosioc oblasti; od koga svaka druga cèrkvena oblast u biskupii proiztiče; sabrani u synodi diecezanskoj klerici neimaju oblast zakonodavnu, njima u smislu nauka svih katolikah pripada jedino votum deliberativum, nipošto pako decisivum. Biskup je zakonodavac cèrkveni, no zato on ipak na savěte, želje, predloge i prošnje svoga duhovničtva obzir uzima. Svakako se dakle valja dèržati onoga, što Benedikt XIV. de syn. diœc. l. III. c. 12. §. 7. veli: „In synodo diœcesana solus Episcopus est judex et legislator, ipse suo nomine decreta facit, et promulgat, et quamvis adstantium consilium exposcat, non tamen cogitur illud sequi.“ Time se synode diœcezanske neimaju smatrati kao srědstvo za izvedenje kojekakvih razkolničkih težnjah, po kojih bi se cèrkvi značaj demokratički poděliо, novosti kojekakve cèrkvenoj jedinosti protivne i pogubne samovoljno uvodile, vezi podložnosti i reda razslabljivali i kidali, prava biskupska ograničavala, najposlě naredbe njihove većinom glasovah sabranih uništavale[5]).

O ne! Mi synode diœcezanske postignuvši slobodu i samostalnost cèrkvenu, za kojom smo uzdisali, i kojih pomanjkanje jedino je dosad prěčilo[6]) njih zavedenju smatramo kao moguće srědstvo za povratjenje na mnogo městah toli strašno zanemarene discipline, za pobudjenje pravoga cèrkvenoga duha, i postignutje reda i jedinosti u religioznom životu duhovničtva i puka kèrštjanskog Kao što je obnovljenje synodah proizvod uzbudjenoga duha slobode i samostalnosti cèrkve, to će istim načinom kroz nje baš ovi duh steći snagu, stalnost, energiu i dělotvornost.

I tako će se srědstvom synodah diœcezanskih proizvesti svestrana reformacia duhovničtva, a po tom i puka. Da je takova reformacia duhovničtva i puka potrěbna, o tomu nijedan, koi se samo s ikoliko směrnosti nazrě u dušu svoju i sadanja razměrja ma samo i povèršno pregleda — podvojiti neće. Ta nije li nebrojenimi sèrci zavladalo novo progonstvo, u svojih pojavljenih i plodovih mnogo strašnie od staroga? A odkuda to? Priznajmo da je glavni tomu uzrok, što se věčne istine kèrštjanstva od onih, kojim je povèreno obučavanje u svetom nauku Isusovom, dostojnom znanostju, krěpkostju i ozbiljnostju, nenavěštjuju, dužnom pomnjom netumače i apostolskim požèrtvovanjem nebrane. Često manjka soli zemlje! Svetjenici imali bi vratjati svět sa stranputicah nevěrstva ka križu Isusovom, no kod gděkojih i samih žalibože ugasnula je luč věre! koliko dušah stenje i dan danas pod težkim okrutničtvom sebičnosti; svetjenici imali bi u ledenih sèrcih uzpiriti s nova plam ljubavi božje, ali! koliko ih ima, kojim je putenost i izprazna ljubav světa svaku plemenitiu i uzvišeniu ćut u sèrcu zatèrla. Glas takovih ostaje bez uspěha u obćini. Glavna zadaća našega vrěmena jest, kroz blagotvornost děla milosèrdja i sve žèrtvujuću ljubav objaviti světu moć kèrštjanstva, i po tomu pomagati težkoj nuždi i gorkim jadom bratje svoje; no koliko ih se radja, te město da po zvanju svomu budu uzori ljubavi kèrštjanske, u neopisivoj nesmiljenosti zatvaraju svoja sèrca od nužde bratje i sestarah svojih u Isusu, nesětjajući se više onih zakonah cèrkvenih, koji ih uče, na što dohodke svoje obratjati imadu, i osobitu im ljubav sprama ubogih i nemoćnih nalažu.

To su stvari — koje se tajiti nedadu! Naše otčinsko sèrce, prečastna bratjo tu istinu bolno osětja. Mnogobrojni vrědni, duhom božjim, živom věrom i gorućom ljubavju nadahnuti svetjenici, koji u nadbiskupii našoj na

---

4) Act. XX. 28. Conc. Trid. Sess. XXIII. cap. 4. de Sacr. Ord.

5) Sabrani na synodi imadu tri slěděće odluke Pape Pia VI., koje se u njegovoj za svu cèrkvu zakonito valjanoj Bulli „Auctorem fidei“ sadèržaju, smatrati kao uzor i pravilo ponašanja svoga; IX. Art. Doctrina quæ statuit: „Reformationem abusuum circa eccl. disciplinam in synodis diœcesanis ab episcopo et parochis æqualiter pendere, ac stabiliri debere, ac sine libertate decisionis indebitam fore subjectionem suggessionibus et jussionibus episcoporum:“ Falsa temeraria, episcopalis anctoritatis læsiva, regiminis hierarchici subversiva, favens hæresi Arianæ a Calvino innovatae. X. Art. Item doctrina, qua parochi aliive sacerdotes in Synodo Congregati pronunciantur una cum episcopo judices fidei, et simul innuitur, judicium in causis fidei ipsis competere jure proprio, et quidem etiam per ordinationem accepto: Falsa, temeraria ordinis hierarchici subversiva, detrahens firmitati definitionum judiciorumve dogmaticorum ecclesiæ, ad minus erronea. XI. Art. Sententia enuncians veteri majorum instituto ab Apostolicis usque temporibus ducto, per meliora ecclesiæ sæcula servato, receptum fuisse: „ut decreta, aut definitiones aut sententiæ etiam majorum sedium non acceptarentur nisi recognitæ fuissent et approbatæ a synodo diœcesana: „Falsa, temeraria, derogans pro sua generalitate obedientiæ debitæ constitutionibus apostolicis tam et sententiis ab hierarchia superiore legitima potestate manantibus, schisma fovens et haresim.

6) Sravni breve Pia VIII. od 29. lipnja 1830 na biskupe gornjorenske cèrkvene pokrajine.

slavu božju i spasenje dušah dėluju, tu istu bol duboko s nami ćute i svi se u tomu slažu, da je glavna, najsilnia, pėrva, najmožnia i najblagotvornia zadaća synodah diœcezanskih: Reformacia duhovničtva, pobudjenje pravog, unutarnjeg, duhovnog, vėrom i ljubavju kėrštjanskom dėlotvornog života svetjenikah. Time se jedinim stero staza i reformacia puka, koja je posve naravno i lahko skopčana s pėrvom, kao što Pio V. imajući pred očima jednu samo stran dėlovanja svetjeničkog uzklikom: „Dentur idonei Confessarii, ecce omnium Christianorum plena reformatio [7]).

Iz gore naznačene svėrhe synodah diœcezanskih vidi se jasno, zašto je cėrkveni sabor tridentinski (Sess. XXIV. c. 2. de ref.) onako silno naložio, da se dėrže; jer je glavna zadaća sabranih otacah bila: na novo urediti i pretvoriti duhovničtvo, te time postignuti pravu reformaciu kėrštjanstva. Uvėk bo je istinito: Nihil est, quod alios magis ad pietatem et Dei cultum assidue instruat, quam eorum vita et exemplum, qui se divino ministerio dedicarunt, cum enim a rebus in altiorem sublati locum conspiciantur, in eos, tanquam in speculum, reliqui oculos conjiciunt, ex iisque sumunt, quod imitentur (Conc. Trid. Sess. XXII. c. 1. de ref.). No isto tako jasno je, da onim, koji se svetoj svojoj službi svom dušom posvetiti i uzvišenom svomu zvanju primėrno živiti nehtėdoše, synode diœcezanske doskora omėrznuti moradoše. Da su u novia vrėmena baš takovi raznovėrstno i najsilovitie zahtėvali obdėržavanje synodah, uzrok je tomu, što ljudi takovi ne sebe, no cėrkvu obnoviti, i kao što se obično govoraše, poboljšati namisliše, neosėtni istine one krasne izrėčbe Egidia Viterbskoga na 5. saboru cėrkvenom Lateranskom: „Homines per sacra immutari fas est, non sacra per homines“ &c.

Željam takovih neće se zadovoljiti moći na synodah diœcezanskih, jer mi se dėržimo, ko što gori opazismo strogo naredbah cėrkvenih. I u smislu ovih pozvati ćemo na synodu diœcezansku one, koji su doći obvezani, i nipošto zastupnu ili repræsentativnu vladu u cėrkvu uvesti namėravamo. Ako bi se u slučaju, da poradi duhovnih poslovah i drugih potrėboćah vėrnih, za kojih namirenje biskup i za vrėme synode brinuti se mora [8]), svi, koje cėrkveno pravo na to veže [9]) na synodu doći nebi mogli, duhovničtvu kakav izbor ostaviti morao, to bi se pripadajuće biskupom pravo pozivanja u svojoj cėlosti uzdėržati, i svaka misao namėstničtva [10]), i imenito zastupno ili repræsentativne vlade ukloniti morala.

---

[7]) Benedikto XIV. veli u pėrvom poglavju 6. knjige svoga dėla de syn. diœc. §. 1.: „Generatim asserimus, debere episcopum in sua synodo constituere, quæ ad vitia coërcenda, virtutem promovendam, depravatos populi mores reformandos, et ecclesiasticam disciplinam aut restituendam, aut fovendam necessaria et utilia esse judicaverit.“ S toga hoće, da se biskup pred Synodom točno izvėstiti dade o svih pomanjkanjah u svojoj biskupii, a osobito da izpita: „Quænam quoad administrationem sacramentorum, verbi divini prædicationem, dierum festorum cultum et observationem videantur corrigenda et emendanda — §. 4. veli Benedikto XIV.: „In Constitutione edita a Leone X. in Concilio Lateranensi dicitur, Synodos cogi, ut *depravata corrigantur:* quæ verba expendens Erasmus Chohier in tract. de jurisd. &c .ait: Episcopalis Synodus instituta est quatuor ex causis, ex quibus unam his designat Pontifex: primo, ut depravata corrigantur, secundo, ut ignorantes instituantur; tertio, ut regulæ morum statutaque formentur; quarto, ut quæ in provinciali synodo decreta sunt, in Episcopali publicentur. — §. 5. In *Pontificali romano* ita episcopus præsentes alloquitur: Venerabiles consacerdotes et fratres nostri carissimi! Præmissis Deo precibns oportet, ut ea, quæ de divinis officiis, vel sacris ordinibus, aut etiam de nostris moribus et necessitatibus ecclesiasticis a nobis Conferenda sunt, cum caritate et benignitate unusquisque vestrum suscipiat, summaque reverentia, quantum valet domino adjuvante percipiat, vel quæ emendatione digna sunt, omni devotione unusquisque fideliter studeat emendare.“ U pogl. 2. iste knjige opazuje Benedikto XIV. da biskup osobito nastoji — „decreta Concilii Trid. innuere, novis Sanctionibus fulcire, eorumque observationem urgere.

[8]) Na koliko se ovo pri obdėržavanju synodah u obzir uzeti imade, vidi se iz onoga, što Benedikto XIV. l. III. c. 12. §. 3. veli: „(a diœcesana Synodo) multo *magis excusandi sunt* parochi, quos non propria, sed suarum ovium necessitas remoratur: etenim non solum non reprehendendi, sed plurimum commendandi sunt, si ideo duntaxat synodum non accedunt, quia alium non habent Sacerdotem, quem sibi in animarum cura substituant: idque præsertim cum in parochia reperiuntur infirmi tam gravi morbo laborantes, ut prudenter timeatur, ne sint cito decessuri: quanta enim ratio a Parochis priusquam ad Synodum se accingant habenda sit de ægrotis, quos in parochia relinquant, satis aperte edisserunt SS. ecclesiarum Antistites.“

[9]) U pontif. rom. kaže se: „Sacerdotes et Clerici universi, qui ad Synodum de jure vel consuetudine venire tenentur, conveniunt in Civitate, vel alio loco, prout pontifex ordinaverit.“ Benedikto XIV. izbraja u III. knjizi vocandos ad Synodum, pėrvi medju ovima jesu Canonici ecclesiæ Cathedralis i parochi et curati (svi koji imadu curam animarum). „Diœcesanas synodos a prima eorum origine potissimum ex parochis fuisse conflatas, et ratio suadet, et antiquissimi ecclesiæ canones nos edocent. Illis quippe, quæ eo semper collimarunt, ut animarum salutem promoverent, eos maxime interesse oportuit, quibus aliqua dominici gregis portio tradita erat custodienda.“ l. c. Cap. 5. § 1. Conc. Trid. naredjuje: „ratione tamen parochialium, aut aliarum sæcularium ecclesiarum etiam annexarum, debeant ii, qui illarum curam gerunt quicunque illi sint synodo interesse“ (Sess. XXIV. Cap. 2. de ref.) U obziru svėtovnjakah navodi Benedikto XIV. jednu odluku congreg. conc. trident., koja in Causa oriolen. Syn. opitana: „An Episcopus possit ad Synodum vocare laicos, si eorum Consilio uti velit?“ odgovori: „Episcopum non posse“ i vėrhu toga stavlja slėdeća glavna načela: Nos statuimus, primum jus commune obsistere laicis, ne synodo se interesse debere contendant: secundum, non obstante hac juris severitate, aliquid nihilominus esse deferendum contrariæ consuetudini, si alicubi jam invaluerit: tertium, etiamsi hujusmodi consuetudo nondum sit inducta, posse Episcopum ex aliqua gravi urgentique causa ad suam synodum laicos admittere *dummodo tamen suffragium non ferant:* quartum, inter sufficientes causas illos admittendi non posse eam enumerari, quam S. Congregatio jam rejecit, quod scilicet Episcopus laicorum consilio indigeat; commode quippe potest eos ante Synodum consulere: quintum demum, cavendum esse Episcopis, ne sine vera et gravi necessitate laicos ad Synodum arcessant, paulatim enim possent illi consuetudinis obtentu, jus interveniendi sibi deinceps arrogare.

[10]) Benedikto XIV. primėtjuje (l. c. libr. III. C. 12. § 7.) da s toga, što je na synodah diœcesanskih biskup sam judex et legislator, pripuštanje zamėnikah onih, koji sami doći nemogu, synodi od nikakve koristi nije. „Ad hæc, aut in procuratorem eligitur, qui alias non esset Synodo interfuturus, et hic

Prečastna bratjo! Obnovimo u duhu, i polag prepisah naše svete cèrkve štovani ovaj zavod synodah diœcezanskih, i potokom će se prolěti blagoslov božji vèrhu duhovničtva i puka. Poděllimo skupštinam ovim slědujući naredbam cèrkve uzvišeno i sveto dostojanstvo[11]), kojim sjaju sva děla cèrkve, i duh sveti snići će i možno dělovati u sèrcih svih sabranih. Synoda diœcezanska biti će najbolje srědstvo za ojačati nas u věri[12]), milost, koju kroz nalaganje rukuh stekosmo, ponoviti[13]), pobuditi nas i okrěpiti na ovèršavanje uzvišenog zvanja našega. Milost, spas i blagoslov božji svèrhu nas, kada svi ovèršili budemo volju cèrkve naše, no težko nam, kad se udaljimo od svetih pravilah njezinih.

Primite ljubezna bratjo ovo predběžno obavěštenje onim čuvstvom ljubavi, kojim smo ga mi spisali. Po dovèršenoj synodi provincialnoj priobćit će vam se daljna. Milost Isusa Kèrsta neka bude s vami svimi.

Dano u Freiburgu na dan sv. Polykarpa dne 26. sěčnja 1849.

† Hermann, nadbiskup freiburžki.

Zadušnice.

II.

Pitanje o zadušnicah za pokojnoga vojvodu sèrbskoga Stěpana Šupljikca rěšeno je već jedared nakon dugih, žestokih i strastnih prepiranjah i nadpisivanjah dana 1. t. m. obdèržavanjem svetčane službe božje po presv. g. biskupu pakračkomu u ovděšnjoj gèrčko-nesjedinjenoj cèrkvi putem posve naravnim i zakonitim. Uslěd toga želiti je bilo, da se i onako već uznemireni duhovi daljnjim razpravljanjem toga time već konačno rěšenoga pitanja još većma nerazdražuju — želiti je bilo, rekoh, da se ta stvar prekine, i budući se time dostojno izravnala, da se više nepodirkava; da se odustane od onih nepravednih nasèrtanjah na duhovničtvo katoličko, kojim je povod ista stvar dala, i koja niti se slažu sa věrozakonskim položajem svojih povodnikah, koji budući nemalo svi katolici, dužni bi bili svojim duhovnim pastirom u poslovih věrozakonskih poslušnost, a niti su zavrědjena od duhovničtva katoličkog biskupie zagrebačke, komu nepripada pravo odlučivati samovlastno u stvarih tičućih se nauka obće cèrkve; i kojim da su sve i uspěla nebi se bila nikakva počast izkazala pokojnomu vojvodi — jer se povrědjenjem zakona i savěsti nitko proslaviti nemože. No žalibože g. Vukotinović opet je u 40. broju „Slavonskog Juga" predmet taj, za koga smo mislili, da je već dovoljno rěšen, na vidělo iznio, i tom prilikom upotrěbio někoje toli uvrědne izraze, da je sastavak njegov u pèrkos tomu, što smo sličnim bez svakog obzira na učtivost i poštedu pisanim, pitanja stranakah razpravljajućim člankom od někog vrěmena obikli, ipak pozornost našu pobuditi morao.

Gospodin Vukotinović nametje se za revnoga branitelja i pobornika slobode, no u onom pomenutom članku neima joj — izim gole rěči — baš ni traga. Prava sloboda, tako moralna kao i politička mora uvěk pred očima imati *poredak* i *sklad*, koi se samo *zakonitostju* postići može, i o tomu pomno nastojati, inače izvèrgne se i *razuzdanost*, i dobie biljegu *nezakonitosti*, koja k anarkii vodi. Kad bi zbilja dostojalo pojedinim světovnjakom u stvarih strogo cèrkvenih i věrozakonskih cèrkvenim poglavarstvam onako kategorički zapovědati, kao što to g. Vukotinović u svom članku čini; tada neuvidjamo, zašto se nebi jedan čeonik narodne straže podčiniti mogao oblasti jednog podvornika cèrkvenog, ali veliki sudac zapovědničtvu jednoga dimnjačara? no kamo bi nas to dovelo? — Nadalje žali g. Vukotinović, što je krivnjom duhovničtva hèrvatskog katolicizam u drugih dèržavah bolje stajao, nego li kod nas; to je moguće — barem glede někojih zemaljah; no ako se taj prikor g. Vukotinovića — ko što se iz čitavog sastavka razabrati može — osniva na tobožnjem zanemarenju gradjanskih dužnostih, to je onda uskupa jasan dokaz slaboga poznavanja naše domaće pověstnice i naših najnoviih političkih razměrjah, ili pako velike neharnosti. Ljuti bojevi — koje pretèrpi Hèrvatska u XIV. stolětju za svoje municipalno obstojanje; kèrvave turske vojnice XV., XVI. i XVII. stolětja, čověkoljubivi zavodi imajući za svèrhu ili odgojivanje mladeži ili njegovanje bolestnikah, žestoke borbe, koje najnovie doba na županijskih skupštinah i dèržavnih saborih za narodnost biše — naši najnovii zavodi za unaprědjenje prosvěte narodne, kao što su: časopisi, matica, narodno kazalište, narodni dom, pučke učionice, i do ovog časa trajući rat proti pobuni Košutovoj, sve nam to dovoljno svědoči, da je duhovničtvo katoličko domoljubje svoje svako vrěme znatnimi žèrtvami, rěčju i dělom, imetkom i kèrvju svojom dokazalo, da u mnogih slučajevih odlikovalo se je uprav medju ostalimi svojimi sugradjani; gdě je suprotivno obće znano, da se je izmedju svih bivših stališah Hèrvatske, porazměrno najmanje duhovnikah našlo, pod barjakom magjaronizma proti narodnosti svojoj vojujućih.

No čini se, kao da g. Vukotinović nemože dokučiti, kako se s otim domoljubjem sjediniti može uzkratjenje zadušnicah za bivšega vojvodu naše bratje sèrbske; zar političko i pokèrvno bratinstvo sastoji u istovětnosti věre, ili dapače u nehajstvu naprama nje? — da li su svi Němci, Francezi, Englezi i t. d. sami katolici ili nekatolici? je da li se od raznih věrozakonskih družbah traži to, da zatajivaju zaměnito věrozakonska svoja načela; jeda li sama bratja Sèrblji ištu obćenje bogoštovno s katolicima? da li su i oni i jedan samo članak věre iz obzira svetčano zaključenog bratinskog s nami saveza zatajili? To nisu, a imadu i pravo, dok god nedodju k drugom nutarnjem i čvèrstom osvědočenju; a onda zaisto nebi

---

potest repelli tamquam extraneus: aut eligitur, qui jam suo jure Synodo intervenit, et hic certe non potest unum consilium suo, aliud absentis nomine Episcopo præbere; eaque propter inutile et supervacaneum est, ut absentis quoque personam in Synodo præsentet."

[11]) Ovamo spada n. p. ono što Benedikto XIV. (l. c. lib. IV. c. 1. § 4.) veli: „Ad evitandas turbas, et præcavendos tumultus, qui certe fierent, si singulis de Clero venia daretur reclamandi adversus decreta, quæ in Synodo promulgantur, solet Episcopus aliquem constituere totius Cleri procuratorem, qui omnium nomine, ea tamen qua decet modestia et reverentia dicat in synodo, quæ Clero displicent, quæquæ ex iis, quæ aut statuta, aut statuenda sunt, difficiliora et aspera videantur; simulque modum suggerat, quo illa emolliri Clerus optaret, omnia porro, quæ nomine Cleri petierit scripta tradat synodi Secretario. §. 7. govori Benedikto o Ostiariih, qui præsint ecclesiæ januis, et laicis sine strepitu ingressum prohibeant, et cum incipienda est synodus Ecclesiæ fores obserent.

[12]) Što osobito biva položenjem professionis fidei.

[13]) U tu svèrhu postavljaju se Confessarii (l. c. §. 5.) i Concionatores, ad hoc electi, ut totius diœcesis Clerum, simul coadunatum opportune instruant, redarguant, hortentur, ac pabulo divini verbi reficiant.

se našao u njih onaj indiferentizam, koi se sada žalibože hoće od duhovničtva katoličkog — i to od samih katolikah. Ne samo zadušnice dèržati, no ni svetčano pokopati nesmie polag obreda katoličkog, duhovnik katolički čověka drugog věroizpovědanja; i da to sve učini, nebi li se duhovnik takov s jedne strane gledao kao samozvanac u smotrenju drugih věroizpovědanjah, a izdajica glede postavah svoje vlastite cèrkve; jer budući se prepisane za takove prigode molitve nesudaraju s pojmom, koga inovèrci o stanju budućeg života imadu, to bi takav čin bio puka i nedostojna komedia.

Glavni i taj samo prividni razlog, u koi se je to tolikoputa opetovano zahtěvanje zadušnicah upiralo, biaše navedeni iz Holomuca, Praga i Gradca priměri, na koje odgovaramo:

a) Polag načelah cèrkve katoličke nije niti ova, niti ona, ma koliko sjajna stolica biskupska već jedino ukupna učeća cèrkva — ecclesia docens — sigurno pravilo věre.

b) Ordinariat zagrebački nije nikada věrovao u istinitost tih priměrah, i to je na svom městu izjavio; nemogaše bo toli nepravično suditi o preizbornih glavarih cèrkve; ne dakle iz uzroka, kano da bi bio dvojio o pravom stanju stvari, nego jedino uvěren budući, da se inače neće moći doskočiti tolikim opadanjam, obratio se je na diœcezanske oblasti pomenutih městah, moleći od njih věrodostojnu obavěst; poslědak toga koraka biaše slědeći:

21. ožujka stiže odgovor od ordinariata holomučkog, da su se istinabog, no bez predtečnog znanja ordinariata dèržale u Holomucu i Kroměrižu po obredu cèrkve rimske zadušnice za pokojnoga vojvodu sèrbskoga Stěpana Šupljikca; no oni, koji taj čin obaviše tvèrde, da su to učinili zato, jer su ih ljudi, za koje se je mislilo, da su věre dostojni uvèravali, da je vojvoda Šupljikac bio član cèrkve rimske. U ostalom izpověda ordinariat holomučki, da se u tomu pitanju posve slaže sa zagrebačkim, i žali, što se je bez njegova znanja slučilo, te se javno povrědiše zakoni cèrkveni.

Iz Praga piše od 22. ožujka tamošnji ordinariat, da su u staropražkoj sv. spasitelja cèrkvi dèržane zadušnice, no ne za vojvodu Šupljikca — za koga se ni znalo nije, da je druge cèrkve, i od koga u zadušnicah ni spomen nebiaše — već za one pravověrne — pro illis fidelibus defunctis, koji u Ugarskoj boreći se proti buntovnikom padoše.

Napokon iz Gradca piše tamošnji ordinariat od 30. ožujka, da su zamoljeni od slovenskog družtva vojnički kapelani služili u cèrkvi milosèrdnikah zadušnice, no i to se je sbilo bez znanja poglavarstva diœcezanskog, i poslě budući na to pozvani, izjaviše dotični kapelani vojnički, da su pokojnog vojvodu dèržali za katolika, i to iz uzroka, što su za istog, ko što javljahu novine, u katoličkih cèrkvah, holomučkoj i pražkoj, već do onda zadušnice obdèržavane bile.

Tako glase službeni dopisi i dokazuju jasno, da u navedenih městih pomenute zadušnice za vojvodu sèrbskog ili posve dèržane nisu, ili su dèržane kao za slědbenika cèrkve rimo-katoličke. Bezpristrani čitatelj sravnit će ova službena pisma sa onom grajom, koju vèrhu istoga predmeta podigoše naši domaći časopisi, i bit će jamačno u naprědak u podobnih slučajevih mnogo pozornii i obazrětnii.

U ostalom da se još jedanput povratimo na onaj članak „Juga slavenskoga“ žao nam je od sèrca, što je proizteko iz pera g. Vukotinovića, muža, za koga bi sudeć po njegovom položaju mislili bili, da bolje i temeljitie poznaje našu domovinu, i da je mnogo pravičnii, nego što je pokazao. Težko je odgovoriti na taj članak, ne samo zato, što bi se moglo reći, da koliko propovědih, toliko bludnjah ima u njemu, već još više s toga, što je naděven onako uvrědnimi izrazi, što o stvari, koja je najvažnia za čověčanstvo s onolikim preziranjem govori, da nam je gotovo nemoguće bilo odvažiti se, da stupimo š njime na polje onakove stilistike i da se jednakim oružjem proti njemu branimo. Neka se dakle nimalo g. Vukotinović nečudi tomu, *što se duhovničtvo katoličko* od stanovitih dèržavljanah *oděliti hoće;* jer mi se zaisto nemožemo s onimi mněnji, koja je g. Vukotinović u svomu gorepomenutom članku izjavio, složiti i opriateljiti, i ako nam je nemožno branitelje njihove poučiti, a ono ih barem požaliti možemo. Za čudo je, kako g. Vukotinović krivi katoličke duhovnike, *da misle, kao dvorjanici starog obskurantizma silom dovesti opet ona žalostna vrěmena, kad je stari koi fratar jedini u okolici bio, koi je znao čitati.* Zar g. Vukotinović baš ništa neznade iz književne dogodovštine naše domovine? Zar on nezna, da je veća čest naših domaćih spisateljah pripadala duhovničtvom stališu? Tko je utemeljio pèrve knjižnice u našoj domovini, tko zagrebačku akademiu znanostih i sirotišta, u kojih se mladež odhranjuje? nisu li to sve bili ljudi, koje g. Vukotinović u svomu divnom nazivoslovju *dvorjanike starog obskurantizma* imenuje? Duhovničtvo biskupie zagrebačke sastavilo je za ovděšnje sěmenište biskupsko, znamenite zaklade, koje bi već dovoljne bile za uzdèržanje toga zavoda, da nenadodjoše g. 1806. i 1811. one obćenite nevolje, uslěd kojih biahu znatno umanjene; a godišnji manjak namirivahu uvěk biskupi. Mnogi duhovnici po selih, gdě neima učitelja, obučavaju mladež dobrovoljno. Biskup zagrebački, gděgod šta posěduje, pa da sve samo i jednu kèrčmu u obćini imade, ko što je to imenito u sv. Ivanu, svagdě je nastojao, da se učionice zavedu, i počinio je u tu svèrhu mnoge velikodušne zaklade; utemeljenjem zagrebačkog samostana opatičkog, doskočio je — ko što to pokazuje veliki broj učenicah — znatnoj oskudici u tom obziru; polazenje viših prosvětiteljnih zavodah oblakšao je mladeži kroz mnoge redovite i izvanredne podpore, komu se ima poglavito zahvaliti Hèrvatska na gospodarskomu družtvu? nebiaše li pèrvi utemeljitelj matice duhovnik? nije li za naš narodni muzeum duhovničtvo dosta doprinělo? nije li duhovni stol zagrebački tek pojavivše se naše narodne novine duhovničtvu svomu opetnò putem okružnicah priporučio? nisu li osim iz božje ruke proizteklih lěpotah naravi — najlěpši umětni proizvodi domovine naše — tolike krasne cèrkve, imenito zagrebačka stolna, Maksimir i t. d. od duhovničtva proizišli? tako dakle děluju *dvorjanici starog obskurantizma?* Ako dakle i nenapomenemo sve, što je duhovničtvo katoličko od najdavnih vrěmenah učinilo za obranu domovine i ublaženje težke nevolje tèrpećeg čověčanstva, ipak će svaki pravedno misleći lahko dopustiti, da novci toga duhovničtva — o kojih u ostalom g. Vukotinović, ko što je viděti, veoma zločest pojam imade — nisu pukli u ludo, već su na obćinsko dobro obratjeni. A zato mu g. Vukotinović zahvaljuje time, što ga još izključuje iz naroda, dočim tvèrdi: *da dok bude vojnik svoje dèržao carstvo, i dok bude pop svoje dèržao carstvo, do onda će narod ostati bez carstva.* Kakvi su to hieroglyphi? šta je narod? Nesastoji li svaki narod iz više polag

raznovèrstnosti zvanjah razděljenih klassah? i nesastoji li obća i prava sloboda uprav u tomu, da je svakoj od ovih klassah osiguran nje krug dělovanja? no tko bi mogao pocèrpili sve paradoxie toga znamenitog članka*).

Stěpan Moyses.

Katoličko družtvo u Němačkoj.

II.

U 15. broju našega lista pripovědismo štovanim čitateljem našim, s kojih razlogah, s kojih potrěbah, u koju svèrhu, u kome duhu katoličko družtvo u Němačkoj bi sklopljeno. Iz onoga historičkog razlaganja uvidja se najprie *cilj družtva u obće.*

„*Sloboda!*“ „*Sloboda cèrkve!*“ To biaše ona krěpka i veleplodna pomisao, koja po svoj Němačkoj u narodu najprie pojedina omanja družtva porodi, pa ih onda po svojih zastupnicih sklopi u jedno veliko družtvo u Mainzu staromu gradu sv. Bonifacia. „Moja gospodo!“ ovako med ostalimi pozdravi kanonik *Lennig*, kao predsědnik Piovoga družtva u Mainzu, poklisare pojedinih družtvah: mi *slobodu ljubimo*, te s toga zahtěvamo za nas, za domovinu našu *slobodu věre naše i cèrkve.* Znamo bo, da upravo věra ne samo pojedine ljude već i čitave narode u obće do pravog užitka slobode uzdiže, — a usuprot narod bez věre i bogoštovja nemože da bude slobodan, ili se bar slobode nezna uživati. Věrnim sèrcem i umom primljeno bogoštovje samo je kadro poděliti ljudskomu sèrcu ono požèrtvovanje, onu uměrenost i ljubav, onu stalnost i odvažnost, rěčju: onu *krěpost*, koja narode oslobadja, i slobodu im čuva. Svèrhu toga poznato nam je i ono: da bogoštovje — za imati blagotvorni onaj upliv u sréću narodah — nesmije ništa ino biti, nego upravo *bogoštovje*. A ni najmanje sěne nesmije biti u njemu, uslěd koje bi se smatrati mnoglo kao srědstvo světovnih vladarah za postignutje mnogovèrstnih naměrah dèržavnih.“ (Ima doduše bogoštovje i onu zadaću, da mnogovèrstne naměre dèržavne *na usrěćenje narodah směrajuće* podupire, da gradjanske dužnosti učvèrsti na temelju bogoštovnom, te im tako poděli potrěbitu svetinju: *nu nipošto u službi dèržavne vlasti;* jer bi uz ljudsku slabost i nemoć iste vlasti i bogoštovno dělovanje cèrkve, kao na ljudskom temelju osnovano, istim načinom oslabiti moralo. Cèrkva će blagotvornim uplivom svojih naukah, i zavedenjah sréću narodah vazda promicati; *al' ne kao pokorna službenica dèržave.* Cèrkva je u ogledu svojih stvarih samostalna vlast, i takova biti *mora*, da vrěmenito i věčno blago ljudih unaprěditi može.) „A još bi daleko ubitačnie bilo, kad bi se cèrkva u promicanju svoga opreděljenja prěčila *gvozdenom rukom* dèržave, ili da bolje rečem: *perom* dèržavnikah, kad bi ono, što je čověku najsvetie i najuzvišenie, spalo na mněnje i samovolju ljudih čestoput nevèrnih i svakoj věri protivnih. Toga, gospodo moja, nikada dopustiti nećemo; već slobodna, kao što se pristoji kćeri neba, slobodna mora da bude věra naša; nikakove vlasti nad njom biti nesmije, osim one, koja se oslanja na njezina načela i na věrovanje njezinih slědbenikah; jer samo onda posvetjuje ona naš život u istinu, — samo onda je pravo bogoštovje. Tako hoćemo — tako zahtěvamo mi katolici, da věra naša bude i ostane.“ U tomu je izražena zadaća družtva i dělovanje njegovo. Da se sloboda i samostalno, neprěčeno dělovanje cèrkve steče i osigura, — to je poslědnji cilj, za koga postići, sve se sile sjedinjuju.

Glavni ovaj cilj družtva sadèržava u sebi napose *slobodu slova, pisma i sdruživanja;* trostruka ova sloboda ima se koje steći, a koje čuvati. „Nas ima puno milionah, bogoštovje naše i cèrkva nije potišteno bogoštovje i potištena cèrkva, već je bogoštovje i cèrkva čitavoga světa od pèrvoga svog početka. Hoćemo dakle da budemo, što zbilja jesmo, — slobodni, te da polag uvěrenja naših sèrdacah prosti i nepovrědjeni živimo i dělujemo.“

A čemu bi bila cèrkvi ta sloboda, kad nebi za to, da ona kadra bude, spasonosne i blagodatne svoje nauke uplesti i uvrěžiti u sve okolnosti ljudskoga života? Cèrkva ima se boriti s nevěrstom, koje tolikom silom provali u znanosti čověčanske i u život; ima razuzdane strasti obuzdati, rane druževnog života izvidati; ima mir i poredak ljudem u serca ucěpiti, věru opet nanovo oživiti; ima nade i blagoslov kèrštjanstva bědnomu čověčanstvu opet povratiti, a toga ona bez podpune slobode nemože izvesti. Negve dakle i narukvice moraju se skèršiti; jer okovana cèrkva nemože da se bori, nemože da děluje i blagosivlje. — A opet kako bi cèrkva mogla slobodu svoju sačuvati i samostalno dělovanje svoje na sréću i spasenje čověčanstva dostojno razviti, bez da se na krěpko i obćenito uvěrenje naroda i njegovu ćudorednost oslanja? Nu to kèrštjansko uvěrenje i ćudorednost naroda jur se od više godinah s jedne strane upravo podkapa, a s druge se dostojno nehrani, te s toga je duboko palo. Nesrětno zanemarenje kèrštjanskog odgojenja i preziranje kèrštjanskoga života u obiteljih, nekèrštjansko izobražavanje mladeži, bezbožna znanost (koja se prosvětom obično imenuje) izlegoše nevěrstvo i novo krivobožtvo sve više i više razprostrěše; uz kèrštjansku věru nestade i kèrštjanskih krěpostih, nestade věrnosti i ljubavi prama domovini i vladaocu, nestade pokornosti i savěstnosti prama zakonu, nestade pomnosti za pravo blagostanje obiteljih, nestade milosèrdja i ljubavi u medjusobnom obćenju; a naravne poslědice toga jesu: razuzdanost i neurednost sèrdacah i dosad još nikad nevidjena nevolja druževnoga života. S toga je katoličko

---

*) Svaki od štovanih čitateljah lahko će pogoditi, da smo se — kao što je naravno — radi obnarodenja ovoga sastavka najprie obratiti na onaj list, u kome je povod istoga sastavka (prekrasna ona razprava g. junačkoga majora Vukotinovića! Ured. kat. lista) svět ugledao. Nu dotično uredničtvo odpusti nas s odgovorom, da se takovi članci neslažu sa značajem „Slavenskoga Juga.“ — To je, Bog i duša! odviše iskrenosti usrěd obćenitog skoro pretvaranja, koje danas evo vlada! Ako koi ultraradikalni list uměreno pisane i uměrenog mněnja članke kao svojoj naměri protivne od sebe odbije: to mi smatramo kao čin doslědnosti. Nu ako koi list prima sastavke, koji izobiljem najsiroviih izrazah i lažnimi izmišljotinami budi čitave klasse gradjanskoga družtva, budi pojedine osobe pogèrdjuju; a usuprot očituje, da še sastavci na temeljito dokazane dogadjaje oslonjeni, a što većma biti može uměreno pisani s njegovim „*značajem*“ neslažu: to će i slěpac lahko uviděti, kakve da naravi takav „*značaj*“ biti mora. Toli zlobnog, istinu i poštenje sugradjanah preziraćeg okrutničtva za Metternichove vlade nigda nije bilo: s toga je upravo ljuta satyra, kada še za apostole slobode izdaju i namětju ljudi, koji javne organe tiska ovim načinom rukovode. Al' i u tomu se ta gospoda ljuto varaju, kada listove svoje za odziv javnoga mněnja dèrže i proglašuju. Ta žalibože! nije to pèrviput, što je isti list očitovanje i obranu istine od sebe odbijo; kako bi dakle mogao biti organ javnoga mněnja?

Stěpan Moyses.

družtvo na se uzelo steći i osigurati slobodu cèrkve, da tako duh i život kèrštjanski opet pobuditi i razširiti, katolička načela svestrano u život uvesti, te družtvena pitanja današnjega vèka rěšiti i velikim nevoljam i potrěbam čověčanstva doskočiti može.... To je velika ona pomisao, koju družtvo po slobodi cèrkve udělotvoriti naměrava. Putem nevěrstva dospèlo je čověčanstvo u najveću duševnu i tělesnu nevolju; valja dakle da věra, da cèrkva od iste nevolje ljudsko pokolěnje izbavi, da potrěbe vrěmena zadovolji i rane izlěči, — a to sve po uvedenju kèrštjanskih učionicah, odhranilištah i blagotvornih zavodah kèrštjanske ljubavi. U tu svèrhu opreděli družtvo zadaću svoju napose slědećim načinom:

1. Glede unutarnjih odnošenjah. *a)* Pravu slobodu cèrkve i sva njezina prava svimi mogućimi, no zakonitimi srědstvi steći i sačuvati.

b) Slobodu podučavanja steći i osigurati.

c) Za umno i ćudoredno izobraženje naroda starati se.

d) Po mogućnosti nastojati, da družtvenim nevoljam i potrěbam věka doskoči.

e) Shodnim načinom za to se brinuti, da cèrkvene, školne i blagotvorne zaklade pèrvobitnomu opreděljenju svome sačuvaju se.

f) Pravo sdruživanja proti svakoj navali braniti. Za postignutje tih svèrhah služiti će se družtvo svimi zakonitimi srědstvi, naročito pako pravom sakupljanja, sdruživanja, prošenja, slobodnoga govora i štampe; osim toga nastojati će družtvo, da razprostiranjem dobrih spisah i knjigah *duševnu*, a izvèršivanjem dělah kèrštjanskoga milosèrdja *tělesnu* nevolju naroda zadovolji ili bar ublaži.

2. Glede izvanjskih odnošenjah. *A)* Naprama cèrkve, zauzima družtvo svoj položaj u krilu i okrugu cèrkve. Družtvo je *katoličko*, te je zato katoličkoj věri i ljubavi odano, i za najpèrvu dužnost svoju smatra štovanje i ljubav svoje cèrkve, njezinih zapověđih, zavodah i propisah.

B) Naprama dèržave, neće družtvo, da se kao takovo měša u političke stvari. Katolička cèrkva — kao zavod neproměnljivi, božanski — uz svaku vèrst dèržavnoga vladanja obstoji. A u tomu duhu svoje cèrkve neće se družtvo nijednoj vèrsti dèržavnoga vladanja protiviti, samo ako ovo slobodu, pravo i ćudorednost osigurava i pravednimi srědstvi štiti.

Glede inověracah izpověda družtvo, da će ono sa svoje strane mir medjusobni i prava inověracah štovati i braniti, niti će ih ikada povrěditi. Nu da će se uvěk na obranu podići, kadgod tko katoličku cèrkvu ili njezina uda, kao takova napadne.

To je od prilike lice katoličkoga družtva u Němačkoj, s kojim su velike nade bolje i blagonosnie budućnosti skopčane. A nam se neda na ino, već opet i opet pitamo: Hoće li dragi Bog ikada milostivo dati, da se i jugoslavenski katolici sličnim načinom sdruže?!....

(Kat. Chr.)

Kèrštjanstvo i čověčanstvo.

Groza hvata svakoga, koi iole pozorno i bezpristrano staru čita dogodovštinu; svaki njezin list najcèrniimi okaljan jest opačinami, u koje ugreznu čověk, čim od tvorca odpadnu svoga. Svikolici narodi osim puka žudinskoga, kojega providnost božanska čudnovatim načinom odredi, da pripravi put onomu, koi osloboditi imadiaše čověčanstvo, tumarali su u tminah skrajnih bezzakonjah. Nesrětni čověk, čim iz razuma svoga izbrisa onoga, na koga sliku bi stvoren, proměni slavu neotrunivog Boga u spodobu kipa otrunivog čověka, i letećih, i četveronogih, i plazućih... te služi stvorenju rajše, nego stvoritelju*). Razum potamnjen nemogaše uzdignuti se vèrhu prirode; nju smatraše kao vèrhovno bitje, početo sviuh dobarah, svèrhu sviuh ovdě živućih stvorah. Što da kažem o bogoštovju? ovo da kako nemogaše biti izvor svetosti kod tako izopačenog pojma vèrhovnog bitja; ni se dakle čuditi, da hrami biahu pozorišta, gdě „kao veli sv. Augustin,“ ne ptice i četveronoge, ne konačno kèrv čověčanska, da li mnogo opačnie, nevinost čověčanska bogovom bi žèrtvovana. Naravski gdě vrělo zakaljeno je, ondě ni nauci iz njega proizlazeći bistri nemogu biti. Svèrha čověka polag njihovoga mněnja těsnimi života ovoga medjami ograničena biaše; „slědi putenost“ načelo bi njihovih činah, jer po smèrti neima veselja, neima razkoši. Može li se dakle i pomisliti kod takovog nauka na dostojanstvo čověka? kad razum, iskra božanstvena, koja cěnu nad svimi stvori čověku podaje, ima se podvèrgnuti nagonu i ostaloj životinji vlastitom — odavdě dolazi tèrgovina sa robovi, preziranje ženskoga spola, despotizam vladarah, věčni medjusobni bojevi, otimanje tudjega blaga i t. d.

Bio je do du“e gdě koi mudrac, koi kroz bolje upotrěbljenje razuma, kroz dugotrajno iztraživanje něšto jasnie upozna někoje istine, ali neimajući tvèrdoga temelja, na kojim uzdigao bi tvèrdjavu istine „štovao je“ kako piše sv. Augustin o Seneki, „što kudi, činio, što kori, onomu, što oběđi (culpabat) klanjao se**). Sokrates, zatočnik neumèrlosti, kada imadiaše izpiti otrova čašu, klonu duhom, te poče dvojiti o istini, koju do sad toli vatreno je štitio. „Vrěme je vam, slabim glasom opomenu nažočne priatelje, odavde odlaziti, ja da umrem, a vi da živite; koje da li jest bolje neumèrli bozi znadu — nitko izmedju ljudih, mniem, nezna ovo.“

Nikako dakle čudo nije, da toli možna carstva i kraljestva jedno za drugim padahu, jer glavni podpori družtvenoga života podkopani biahu; ali „kao napomenuti sv. otac kaže“ kad se je svět starao i umirao, pokaza se Isukèrst, da čověčanstvo novo, mlado življenje primi — svanu zvězda od davna obećana!

Spasitelj naš božanstvenom krěpostju raztèrgnu duševne okove, te jadne tamničare duha paklenskoga izve.'e na světlost. Nepoče odkupljenja dělo sa razorenjem carstva rimskoga (kao Žudie mišljahu) već pozva sve narode na pokoru; kroz čitavo vrěme, koje na otom světu sprovodi, nepresta na ubogo čověčanstvo blagodati svoje sipati; izabra sedamdeset učenikah, izmedju ovih dvanaest apostolah, da razprostrane sveti svoj nauk, i kèrste svekolike narode***); izmedju poslědnjih odabra Petra kao pećinu, na kojoj sagradi cèrkvu svoju, koja ima pèrkositi navalami dušmanah tja do konca†), obeća im takodjer prisutnost duha svetoga u věke††), dok napokon ljubav, na kojoj nauk svoj utemelji, smèrtju na križu neposvědoči.

Jedna dakle sazidana biaše po Kèrstu cèrkva, a ova je cerkva katolička; ostale jer neimadu za početnika i utemeljitelja věčnu istinu, nemogu biti stupovi istine. — Amo dakle tecite, koji žedjate istinu, ovdě utěšiti ćete

*) Sv. Pavao k Rim. I. 23... 25.

**) De Civ. Dei l. VII. C. 10.

***) Mat. XXVIII. 19.

†) Mat. XVI. 18.

††) Iv. XVI. 16.

žedju, ovdě okrěpiti tělo vaše! U ovoj samo tverdjavi biti ćeš siguran bědni narode slavjanski! ovdě naći ćeš slobodu, jednakost i bratinstvo u sjajnoj slici, u kojoj tri ove zvězde Isukerst na světu utemelji — stalan budi, da tekar onda slobodan ćeš biti, kada naučiš poběđu oderžati verhu putenosti i požudah světa; izvanjska bo sloboda bez nutarnje, kojom tebe jaganjac božji na dervetu križa naresi, jest slabast, mečta, ništa. — Ovakva sloboda u razuzdanost prie ili poslě se izrodi; pravu slobodu samo u spasonosnom nauku Kersta našao budeš. — Uprav tako se ima i sa jednakostju i bratinstvom. — Keršljanstvo predstavlja nas sve jednake; ono bo nas uči, da svi na jednu sliku, na jednu sverhu stvoreni jesmo, svi neprecěnjenom spasitelja kervju odkupljeni, jednakimi zakoni božjimi podverženi, istomu i sveznajućemu sudcu odgovorni, svi bratja i subaštinici Isukerstovi. — Neima, doisto neima za te mili narode! niti za cělo čověčanstvo drugog lěka, kojim bi izvidao rane, pogibeljne udarce sadašnjega věka, do mirisne pomasti nauka božanstvenog odkupitelja; sviuh bo do sad věrozakonskih i družtvenih zalah uzrok biaše odpadnutje od dobrostivog tvorca.

Premda su očevidne blagodati, koje izlaze iz keršćanstva, dušmani věndar nestide se javno cerkvi Isukersta predbacivati někakov obskurantizam, jezuitizam itd. kao da svakomu ona protivi se naprědku i prosvěti. Zaručnici nedosežne mudrosti ova prišivati, kolika opačina! Koi ova govori, u istinu nepozna duh cėrkve, inostranin je u dogodovštini. Da kako mėrzi ona i štiti pravověrne od onakve izobraženosti, kakvu trube nepriatelji njezini; i od ovud dolazi mėržnja ona, koja u svakoj prilici bukne u žestoki plamen prama slugam gospodina, jer nepropovědaju mudrost novoga věka, niti poglavicah ovoga, věka, koji se satru; nego govore mudrost božju... koju nitko izmedju poglavicah ovoga věka nije poznao *).

Franjo R.
bogoslovac Senjski.

Věsti iz katoličkoga světa.

Kako misle nekatolici o rimskoj buni? — Englezki časopis „Times" vėrlo se sėrdi nad prevratnimi talianskimi buntovnici, što su sv. otca tako „dobroga i věštoga pastira" prognali, veleći medju drugim: „Pa toga papu protěraše Rimljani svojim buntovničtvom i svojom nezahvalnostju. Njegovo progonstvo je plod samo gděkojih nasilnikah, što već odavna nastoje, da pretvore Rim u središte talianske jedinosti i gnjězdo pučke vlade. — Stvar otih dėrzovitih ljudih otvori si ubojstvom g. Rosi-a put k vladi. Što se Rima tiče nemože ga groznia kazen postići, nego da pade pod vlast takove gospode i pod okrutničtvo prostog puka."

Ovih danah poslao je Dr. Wiseman, novi apostolski vicar u Londonu sv. otcu papi 14,000 for. sr., koji biahu u tu svėrhu po okružju istog grada sakupljeni.

Něki francezki časopis (L'opinion publique) piše opet „Rim će biti kaznjen radi svoje lahkoumnosti i radi bune, što ju dignu prama dobročincu i otcu svóme. Rim s papom biaše živi oltar katoličkog světa, no bez pape nebude drugo do velikog groba." — Izvėrstni pako poljski časopis „Čas" sbori ovako; „Oči cělog kėršljanstva okrenute su k največem svome pastiru. Kėršljanstvo nemože zapustiti svoga pastira, nemože ga pustiti pod vlastju sborah (klubah) kao žėrtvu malocěnosti; kėršljanstvo se mora brinuti za udes sv. otca prigotavljajuć mu pokoj i sigurnost, jer on nije samo rimski vladaoc, nego glava slědbenikah križa. —

Iz Kine. U Kini ili u Kitajskom razvija se veselo cėrkva katolička u Kiang-nanskoj pokrajini je medju 30 miliunah žiteljah do 70,000 kėršljanah. Od kada je godine 1845. progonstvo kėršljanah prestalo, s velikom nestėrpljivostju jedva dočekaju, da se kėršljanski misionar medj nje pokaže. Istinabog da ovi novaci kėršljanski poradi nedostatka svetjenikah nemogu svaku godinu svetotajstva primati, no tim većma čeznu za nebeskim kruhom tako, da ako saznadu za kojega svetjenika, po tri dana daleko putuju k njemu, samo da mogu primiti svetotajstva. Bog bi dao, da bi vesela revnost ovih početnikah kėršljanskih nama spasonosnim bila podnětom u věri i věrnosti, a ne uzrok k većoj osudi.

Proměne u biskupii zagrebačkoj.

Dne 28. ožujka preminuo je Mato Štriga, bivši župnik u Noršićevom selu.

Dne 8. travnja preminuo je Matia Mikloška, bivši župnik u Šandrovcu.

Preměšteni su gg. Petar Ribić, kapelan iz Velike u Pleternicu, Marko Mračić u Sladoevce, Tomo Mužar iz Viduševca u Glinu, a Gjuro Lehpamer iz Gline u Viduševac kao upravitelj župe.

Nedavno izišla je u Zagrebu kod Franje Župana na němačkom jeziku knjižica pod naslovom „Ein Gespräch zwischen zwei Freunden, einem Laien und einem Priester in Agram" i t. d. Sadėržaj te knjižice su puno pretresane „zadušnice" i „pitanje g. Stoósa." Budući se pitanje o „zadušnicah" — kao što se čini — opet ponavlja, preporučamo knjižicu štovanim čitateljem, osobito za porabu světovnjakah, jer se u njoj stvari potanko razjasnjuju. — *e* —

Za nabavljenje počastne sablje světlomu našemu gosp. *banu bar. Josipu Jelačiću Bužimskomu* nadalje prinesoše:

Dosad prinešeno 25 car. cek. i u srebru	161	for.	40	kr.
G. Věkoslav Frigan	10	„	—	„
„ Franjo Podel, upravit. župe u Kloštru	1	„	—	„
„ Vatroslav Mašek, kapelan u Kloštru	1	„	—	„
„ Ban, učitelj seoski u Kloštru .	—	„	20	„
„ Jandro Korparić, nadziratelj u Kloštru	—	„	30	„
Miho Domović, graničar „	—	„	20	„
Mara Gregurićeva, graničarka „	—	„	20	„
Franjo Juković, graničar „	—	„	10	„
N. Maturanec, „ „	—	„	10	„
Pavao Arvaj, kolar „	—	„	10	„
N. Pojed, graničar „	—	„	6	„
N. Klanjčer, „ „	—	„	6	„
N. Bogdan, „ „	—	„	6	„
Dvě graničarke „	—	„	4	„
Filip Nikšić, graničar „	—	„	3	„
Mato Domović, „ „	—	„	4	„
7 gospodarah gr. iz Prugovca i Kloštra	—	„	10	„
i 25 car. cek. u zlatu. Ukupno	176	for.	19	kr.

*) I. ka Kor. II. 6. 7... 8.

Stěpan Moyses, upravitelj. — *Stěpan Muzler*, urednik.
Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

BROJ 17. — TEČAJ I.

U SUBOTU 28. TRAVNJA 1849.

List ovaj izlazi svaku subotu na cělom arku.

Cěna mu je za domaće 4 — za vanjske 5 for. u sr. na cělu godinu.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvèrt god. kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod duhovnog stola ili kod uredničtva. Predbrojenje prima se svedilj kroz čitavu godinu.

Katolički list zagrebački.

Poziv i bratska molba svih, koji za samostalnostju teže*).

Bratjo župo-duhovni pomoćnici!

Osvanulo je sunce slobode, zašto dakle da mi prekèrštenima rukama stojimo, il da ih samo badava, i u zalud u džepu dèržimo, to jest, nerazuměmo ovo tako, kao da nebi mi kapelani duhovnih poslovah imali, jer ih u obilju imamo. N. pr. Tko se mora za prevažnu buduću čast duhovno-pastirsku sa mladjahnom revnostju svedj bolje i bolje pripravljati? Kapelan. Tko mora sa svetom željom dubljinu sv. pisma prodrěti? Kapelan. Tko se mora osobito revnom molitvom i promišljavanjem věčnih stvarih za mnogo lětah oboružati, da bude dobročiniteljem i izbaviteljem mnogim hiljadam ljudih za ovaj i budući život? Kapelan. Tko mora od pastirskih poslovah preostavše sate na to najvećma savěstno upotrěbiti, da svedj savèršenie predmete sv. boboslovja prouči, za da bude světlo světa, i sol zemaljska, za da nebude s istim njim i sa mnogimi drugimi svaki větrić světovnog duha i světskih strastih simo tamo pometao, i da nebude po nesrětnih stazah carstva tmine i u duševnom robstvu čameć tumarao? Kapelan. — To se jur sada nepita, što kaže professor ili školni poglavar, a niti se baš g. župnik mnogo nebrine za ovo, jer nas on smatra glede našeg duševnog izobraženja i prosvětjenja kao samostalnu gospodu! I zato ljubezna bratjo! Kao što su se mnogi častnici za svoja stanja, službu, bolji zemaljski obstanak i samostalnost pobrinuli, trěba, da i mi kao duhovni nešutimo, nego da bol duše naše, i rane naše medju sobom i pred Bogom odkrijemo; ništa nesmě otajno ostati, sve nek ide na videlo, da zabacimo svaku dosadašnju nemarljivost našu, i da začnemo misliti, kao što to u boljem smislu uzeti duh sadašnjeg věka od nas zahtěva. — Nebojmo se nikakvoga truda ili zaprěke, Boga, pravicu, duše i věkovito spasenje od hiljadah svesèrdno ljubeći. Načelo ravnopravnosti, samostalnosti moralo bi se i kod nas duhovnikah, svetjenikah katoličanske cèrkve, u našem pravom duševnom životu razjasniti, i medju svima nami dělotvorno obistiniti. Akoprem ja dobro znadem, da će něki na me mèrčati i protiv meni govoriti, no ja tome nisam kriv, što sam iskren, i što iz svega sèrdca ljubim pravi spas subratje svoje, i po njihovom duhovnom dělu sviuh spasenje. Po mnogima městima dèržaše gospoda župnici sastanke okružne, — hajte da se i mi š njima u čednoj ćudi sdružimo, i da se o spasu puka, i o medjusobnom naprědovanju iskreno porazgovorimo, da si ne samo naše veće savèršenje i svedj veću dobrohotnost naših poglavarah priskèrbimo, nego da takojer našem puku velevrědan priměr o najlěpšoj slozi duhovnoj dademo. Pa takovim i svestranim plemenitim postupanjem postići ćemo jošte krasno ufanje na trostruko veću platju: 1. na věkovitu od svemožnog Boga; 2. na skorie promicanje u naših častih po povećanoj nam zaufanosti od poglavarah naših i puka; 3. na nagnjenost zakonitog poglavarstva glede povećanja na někih městih premale platje kapelanske; a ova žadnja barem onda, kada ova težka i nevoljna vrěmena prestanu, u kojih i mi više ugnjetavanim milionom glede veće uztèrpljivosti za priměr služiti moramo. I tako netrěbamo, dà, nas groza hvata, kod tê pomisli, da mi kao svetjenici Božji ma samo iz daleka onim bezbožnim i nečověčnim nasilnikom dolikujemo, koji za postignutje svojih — bilo više, manje nepravednih — vrěmenitih naměrah na zakonito poglavarstvo baš tada najžeštje nasèrtaju, kad su ovi u najvećoj stisci, a oni najviše ništetnih njihovih protivnikah na svoju ruku imadu. Medjutim niti najmanje neželimo, da bi nas na město cèrkve dèržava platjala, jer 1. neželimo, da se cèrkvi njezina pravedna svojina silom otme, i da nam onda dèržava ovaj ugrabljeni plěn poděluje; 2. neželimo, da se kao najemnici dèržave smatramo, i da mi svetjenici Božji, iz slugah Božjih i cèrkvenih, jedino sluge dèržave postanemo; 3. nemislimo, da bi sadašnjem slobodnom duhu vrěmena priměrno radili, kad bi na město, da slobodu i prava cèrkvena branimo, nam nove okove nametnuli, i zajedno baš něku gèrdu naměru pokazali, za da proti našoj majci cèrkvi protivnu stranku skupimo. Ništanemanje ipak bit će nam veoma drago, ako nam dèržava kakovu nagradu dragovoljno poděli; nu za sada, kad no dèržava naša u najvećih financialnih nuždah stenje, imajmo toliko obzira, da jošte takova zahtěvanja nečinimo, i očekujmo radje za sada tèrpljivo, dok joj bogatia budućnost procvate. Napokon nismo mi na toliko bez svakog pravdoljubja i bez pameti, da bi mi današnju ravnopravnost možda tako razuměli, kao što ju sada komunistički buntovnici po raznih městih razumiju, koji žele radi ravnopravnosti tudju svojinu jednako děliti, dok nebi napokon ništa više za děliti preostalo, nego sveobće siromaštvo i nevolja, ili može bit i razvaline i trupla těla. Zato ljubezna

*) Sastavak ovaj znamenito je spodoban — a i nije spodoban onomu, kog nam je Piškorevački kapelan — valjda ex abundantia cordis u 44. broju „Slavenskoga Juga" priobćio. Radi toga se osobito gg. kapelanom iskreno preporuča. Uredn.

bratjo, bratjo kapelani! pozivam vas, da si vi najprie velika i pogibeljna gibanja sadašnjeg věka, i tim većja potrěbovanja, koja cèrkva u njih od nas mladih svetjenikah čini, živo pred oči stavite. Doista sad ili nikad više — sad u ovom neobično uzdèrmanom vrěmenu moramo i mi u bratinskoj slozi medju nami, i u sporazumljenju sa poglavari sve sile naše moćno uzdèrmati, i sètivši se našeg visokog zvanja stvar božju i božje cèrkve krěpko braniti; jer ako se sada u ovih tako važnih trenutcih za nas i hasnu carstva božjega pobrinuli nebudemo, tako se doista bi imali bojati, da će se i g. Bog i njegovo božje stado za nas sada i u buduće manje pobrinuti. To je glavni uzrok, radi kojega ja pero hvatam, i obća mněnja svete cèrkve, pastirskog bogoslovja i veleumnih kèrštjanah za promatranje vami ljubezna bratjo moja predstavljam. Da i svaki svetjenik ima pravo i dužnost na slobodni pravi razvitak svojih mislih i silah na korist velevažnog carstva božjeg, to se borme tajiti neda. A osobito ovog XIX. věka prosvětjenog, koi reforme svakojake ljubi; radi česa se sada svetjenikom gospodnjim dvostruka zadaća nametje, da složno, kao jedan čověk, tako škodljive reforme od sebe i kruga cèrkvenog odvraćaju, kako spasonosne polag okolnostih vrěmena uvedu. Uzmimo dakle priměr našeg sv. otca Pia IX., koi spasonosne reforme ljubi, ali zajedno škodljive na toliko brani, da on i za isto ovo postojano branjenje on čas žèrtvom posta, i u nevoljnom prognanstvu čami. S toga gledišta ja opojen duhom cèrkvenim i čověkoljubivostju někoja ću pitanja na vas bratjo kapelani staviti, i da se na mudra promišljavanja upustite, to vas sèrdačno i bratinski molim.

Šta mislite i dèržite, bratjo moja! od slědeća četiri pitanja, kao:

I. Odkale vi izvadjate, i zašto se mi od něgda polag naredbe cèrkvene duhovni pomoćnici nazivljemo? — Kako moramo misliti, raditi i vladati se, da mi u istinu uzvišeno ime duhovnih pomoćnikah zaslužimo? — Koje vlastitosti i potrěbe imamo posědovati, da u istinu postanemo pomoćnici za povekšavanje carstva božjeg, i pomoćnici za uspěšenje dělovanja duhovno-pastirskog naših predstavnikah, i pomoćnici za vrěmeniti i věkoviti spas mnogih hiljadah dušah bratje naše?

II. Buduć, da se je ovaj věk u kojem živimo, razsvětljenim nazvao, zato li se valjda ni mi već više nemoramo bojati upliva ponosnog, světovnog duha? — Nemoramo li mi zato još većma kroz plemenitie ponašanje i kroz temeljitie bogoštovno izobraženje naše ime duhovno vrědnie učiniti, i sile naše duhovne u uzkolebanom světu utvèrditi? — Nemoramo li se mi sada zato tim těsnie i bratski medju sobom i s našimi poglavari směrno i redovno složiti, da tako sa sjedinjenimi silami tim sjajnie nasilna nasèrtanja na carstvo božje poběđimo? — Najprie pako je potrěbno, da se svaki što više tèrsi, da samog sebe i požude slavohlěpja, razkošja i jala poběđi; da tako kao sjajni junak na svom městu duhovnog vojevanja stane i vojuje, za da svaki svog duhovnog brata smiono pozdraviti može: ja pan, ti pan; nu sve po Bogu, jer bez Boga nemožemo ništa, s Bogom pako sve, pa to za nas i za milu bratju našu — valjda me razuměte!

Jesu doista naši principali kao častnici od nas bolji; jer su oni naši principali, a mi smo njihovi pomoćnici. Nu nezna li svaki svoju dužnost, nezna li svaki, da župnik kao principal pastirskim poslovi upravljati ima, i da mi kao pomoćnici, da mu zbilja pomognemo, njega u pastirskih poslovih slušati, i š njim sjedinjeni zajedno raditi moramo? Nezahtěva li to dužnost stališa našega, stara naredba sv. cèrkve, lěpi red i sva narav dělovanja družtva cèrkvenog? Tko bi bio tako bezuman, da bi župnikom nenavidio, što su oni sada principali, a bi zaboravio, da su i oni bili, kao što smo mi sada, pomoćnici, i da ćemo i mi postati, kao što su sada oni, župnici? Ili bi im more biti to valjalo zaviditi, što su većjoj strani njih dohodci u novie doba toli silno obrězani? Ali nismo barem njima kao duhovnici to jest misnici jednaki? Tko to nebi znao, da smo mi kao duhovnici jednako kao i župnici dužni kod oltara i kod razdělivanja sv. otajstvah čistoću podpunu sèrca čuvati? Tko nebi znao, da smo i mi kao duhovnici jednako kao i župnici dužni svedj za većim duševnim savèršenjem težiti, i spas dušah prie svega k sèrdcu si uzeti i revno povećavati?

IV. Tko bi izmedju nas mogao tako neuljudan biti, da popita tko mora više poslovati, g. župnik ili pomoćnik? Tko bi za dobro dèržao, kad bi i zadnji sluga popitao, tko mora više ja, ili moj gospodin, ili moja gospoja raditi? Tko nezna da prava ljubav rado radi, i da tim radje radi za vrěmeniti i věkoviti spas bratje svoje? Tko izmedju nas nezna, da je i Isukèrst svojim učenikom govorio: Kad bi učinili, što god uzmognete, tad recite: mi smo nevrědni sluge? Tko nezna izmedju nas, da nigdar niti smo mogli, niti smo morali više raditi, nego što smo mogli? Nebi li bilo sramotno za nas pomoćnike, da itko izmedju nas slično lěnim i nezadovoljnim slugam, se radi svojih težkih poslovah jadno tuži? — Sve ovo i još više trěba razložiti, da mi duhovnici uvěk više i više ono budemo, što biti moramo, i da svi pred budućim sudom božjim možemo za uvěk dobro obstati. Tako vidite, ljubezna bratjo! trěba da i mi kapelani u ovo najvažnie vrěme već jednom najvažniu za nas pravu duhovnu našu samostalnost učvèrstimo, ova pako samostalnost, kako znate, sastoji osobito u tom, da više nebudemo robovi naših nevoljnih strastih, da se neljuljamo na minućih mněnjah izpraznog světa, i da se nit nedademo uplašiti po grožnjah od neprіateljah Boga i pravog čověčanskog spasa, nit zaslěpiti po lažljivih pohvalah, od strane světa, već da po čistoj ljubavi sjedinjeni sa svemogućim Bogom, i napunjeni věkovitom istinom věre božje, stojimo čvèrsti kano pećina u světu, i da branimo kao junaci božji naše duše i koristi carstva božjega, dok zadobijemo iz rukuh višnjega krunu poběde božje věkovitu. Najbolje bi pako bilo, da slědeća troja nikad nezaboravimo: 1. kad smo u nevoljah, da se ponizno potužimo pred Bogom, zatim čedno pred našim zakonitim poglavarstvom, makar se takove prošnje na koliko putah opetovale; ali nikad nedopuštajmo, da se nezahvalne stranke proti našoj majci sklapljaju, ili da istu světovnu pomoć zovemo, da ona slobodnu cèrkvu, koje věrni sluge jesmo, ugnjetava, i drugim ugrabljena pravedna dobra nam poděljuje; jer znamo, da to ne samo nesvetjeničko, već i nekèrštjansko, i ne samo nekèrštjansko, već i nečověčno bi bilo, te da je samo opakim sinom slično, parnice proti otcu ili majci svojoj voditi; ta mi se iz pověstnice cèrkvene učimo, da većinom svi světsku vlast proti cèrkvi nazvavši ili biahu razkolnici, ili takovi postadoše. Medjutim, draga bratjo, nemislite, da ja mnijem, da ovakovih mnogo imade, dà, ja mnijem, da niti jedan takov nije, ako svaki promišljava, što bi na takov način uradio. 2. Da se mi, kao učitelji istinite istine, nedademo bezumno zavesti od praznih rěčih našeg věka, n. p. što se ovaj věk zove prosvětjenim, da toga radi nije svaki prosvětjen, osim onoga, koi trudom svojim malo po malo prosvětjenim zbilja posta; ili što se ovaj věk, zove věkom slobode, nego samo

onaj, koi se iz sužanjstva svojih strastih, grěha, drugih zalah i zaprěkah krěposti oslobodi; ili što se zove věkom naprědka, da zato nije svaki naprědovao, a možda niti onaj, koi je u oholosti, i nepokornosti, u nezadovoljnosti i drugih zlih strastih naprědovao, nego samo onaj, koi u dobrom — u čověčnosti, u krěposti i u dobroj znanosti neutrudivi naprědak doista učini. itd. 3. Da mi bitnost sadašnjeg uzkolebanog vrěmena umno pojmivši nam svetjeničko oružje uma i sèrdca revnie priskèrbimo, za da ne samo nikakvi izdajice istine spasonosne nebudemo, već da plemenitimi branitelji njezinimi postanemo. Onda nevěrujmo, da nas možda i u pretěsne težkoće došavše dragi Bog zaboravi, ili da nas naši poglavari polag mogućnosti i naše prave potrěboće nepodpomogu. To je za sada u kratko, nu nadajte se od mene čemu drugomu.

Jedan iskreni i bratoljubeći župe i istine pomoćnik.

Tko ima pravo?

1. Prosvětjeni nevěrnik veli: Čemu věra kèrštjansko-katolička; razum moj kaže mi sve, što mi znati valja.

Sveto pismo govori: Neima spasa izvan u kèrstu, i po njemu utemeljenom věrozakonu.

S. Ivan piše: Koi věruje u Isusa sina božjega, živěti će uvěke; koi pako nevěruje u njega, neće ugledati života, već sèrdžba božja ostaje vèrhu njega.

Razum veli: Razumom biahu od Boga nadareni ljudi od postanka světa, te tako nije nova stečevina devetnaestog stolětja; a da je dostatan bio za spasenje čověku, nebi bilo trěbalo slati otcu nebeskom svoga jedinorodjenoga sina na svět, da mu bude učitelj i sahranitelj.

Pověstnica veli: Svi upravo mudri ljudi prie Isusa, koliko biahu visoki, i duboko prodirući umovi, židovi i pogani željkavahu i uzdisahu za naučiteljem i zaplatiteljem grěhah čověčanstva — za sveobćim spasiteljem.

I odkad se ukaza kèrst světu, svi su opet upravo mudri ljudi na toliko obsvědočeni o potrěboći, istini i spasonosnosti věrozakona njegova, da su gotovi svaki čas ostaviti sva dobra svoja, dà, istu kèrv proliti zanj, život svoj za slavu njegovu žèrtvovati, kó što to učiniše toliki milioni svetih mučenikah kèrštjanstva.

2. Istinu i bludnju za isto dèržeći, i obadvěm jednako dvoreći prosvětjenik veli: Svaki je věrozakon dobar, zvao se on ovako ili onako, dosta je, da čověk nije bez zakona.

Isus mu odgovara: Ja sam istina i put životu věčnomu. Ja sam ulaz, osim kojega neulazi nitko k otcu momu.

Razum veli: Istinah nemože biti više od jedne, jedan dakle mora da bude i pravi věrozakon, i što god se njemu protivi, protivi se istini, i blud je, a blud nemože da bude put, kojim se dopire u blaženstvo. No Isus tvoreći čudesa, i ina, dokaza da je věrozakon, koga donese světu dělo božje, i time pravi věrozakon, koi nam jedini stere stazu put nebesah; nijedan pako drugi, jer nije věrozakon Isusov.

Pověstnica kaže: Sve slědbe věrozakonske za malo su vrěmena, i onda usahnu izpred jasnog světla istine, kao sěno vèrh livadah iz pred žestine jarkog sunca, jer nisu sadovi otca nebeskoga, i neima istine u njima.

3. Pravednostju svojom ponoseći se prosvětjenik veli: Dosta je živěti pravedno, a věre bilo, ne bilo, — svejedno je.

Isus mu odgovara: Koji nevěruje, već je odsudjen,

S. Pavao piše: Pravednik věrujući ulazi u život věčni, à bez věre nemoguće je dopasti se Bogu.

Razum veli: Upravo istine věre potiču čověka na život pravedan, odvratjajuć ga od zla, i oduševljavajuć ga za svako dobro.

Izkustvo uči: Neživi nikad pravedno, no opako svaki nevěrnik, kakva mu je věra, takva i děla, mèrtva i uvehla, bez života i soka, dobra na izliku, i proizišla iz mèrzloga koristoljubja. Pravednici su takovi u očima světa, ali budi grěšnici pred očima božjima.

Pověstnica pita? Gdě ćeš mi naći one uzvišene krěposti i požèrtvovanja živom věrom oduševljenih kèrštjanah, medju nevěrnicima?

4. Sam sebe obožavajući prosvětjenik veli: Čemu bogomolja, čemu cèrkve; za što oni izprazni obredi čověku razumniku, — neka se time bave praznověrne babe a ne mi.

Isus mu odgovrra: Klanjat ćeš Bogu gospodu tvomu, i molit ćeš mu se bez prestanka, kuća moja dom je molitve.

Razum pita: Razumniče, tko ti dade život, bitje, i sva dobra, kojimi razkošiš u njemu? dali sam sebi, ili ih imaš od Boga? tolikim dakle bezčastjem, tolikom neharnostju odvraćaš mu tu dobrotu i milost njegovu, tako li mu se moliš, da uzdèrži blagodarnu desnicu svoju i na dalje vèrh tebe, ti sam ćeš sebi Bog da budeš?

Izkustvo svědoči: Ljudi, koji se Bogu mole uvěk su poštenieg i čvèrstjega značaja, budući se svaki dan molitvom opominju na Boga i sveti zakon njegov, negoli oni, koji nemare za molitvu, jer samo od ozgor i to kroz molitvu poděljuje nam se světlo i jakost — to je tako volja i naredjenje božje.

5. U grěhu ostarěli prosvětjenik veli: Čemu izpověd; čověku da očitujem grěhe svoje? Hajde s bogom s otom izmišljotinom popovskom!

Isus govori apostolom, i njihovim naslědnikom: kojim oprostiše grěhe na zemlji, oprostit će im se i na nebesih, a kojim zavežete, zavezat će im se i na nebesih.

S. Ivan piše: Izpovědimo si medjusobno grěhe naše, věran i pravedan je Bog, da nam oprosti grěhe naše.

Savěst tvoja šapće ti: Grěšnik si!

Bog očitova: Ništa nečista nemože ulězti u nebo.

Dakle šta mi ostaje sudi *razum* — nego da se prihvatim onoga srědstva koje odredi Isus, i da se operem od nepravde svoje — a to je izpověd.

Pověstnica i izkustvo uče: Iz koliko ustah, koje za života neznadiahu inako, no pogèrdno govoriti, o izpovědi, i njome rug tvoriti, čusmo na smèrtnoj postelji, na izdahnutju: „dajte mi izpovědnika!" nu biaše prekasno! Drugi, kojima se smilova Bog, te im dozvoli ovu svetu poputbinu, biahu okrěpljeni, i osětiše na sebi blagotvornu moć svetotajstva ovog i govorahu drugčie od potlam, nego li prie izpovědi — o njoj.

6. Prosvětjeni sveznalica veli: Čemu propovědi, i věrozakonsko obučavanje, golo popovsko buncanje, kad ja znam i bez njih sve bolje nego li oni.

Isus reče apostolom: Idite i naučajte sve narode, i navěštjujte im evangjelje, i koi neslušа rěč božju, vražji je.

Razum veli: Velika je nadutost hotěti, sve bolje znati, i tudji nauk prezirati.

Izkustvo uči: Da su ljudi takvi obično najveće neznalice u věrozakonu i inače glede svoga života najkukavnii kèrštjani. Zašto ih mèrzi slušati drugoga? Zato, jer njihova izopačena ćud, i okorělo sèrce o poboljšanju i skrušenju ništa znati neće.

Pověstnica govori: Gdě je vrělo i izvor svim najgorjim zločinom, ako nije u neznanstvu věrozakona?

7. *Prosvětjeni razkošnik* veli: Čověk je stvoren za veselje i razkošje, dajte nam dakle, da se ga užiemo.

Bog veli: U znoju lica tvoga, hranit ćeš se hlebom tvojim.

Isus Zove kèrstonoše to jest patnike i jadnike svojimi naslědnici, i obriče im věčno blaženstvo.

Razum veli: Bog te o čověče nadari duševnom i tělesnom snagom, da štuješ sazdatelja svoga, i da děluješ za tvoje i drugih spasenje na světu, sram te budi, ako neznaš uzvišenie svèrhe života tvoga, nego jestje, pitje i spanak. To je opreděljenje něme životinje, a ne tvoje.

Iskustvo svědoči: Osobito ovih težkih vrěmenah, gadni popasnik i gnjusni raskošnik, u svakog, koji slědujući svomu zvanju pomno děluje i težkim trudom život služi, očima jest malovrědnjak i kužnik, koga mèrzi i na kog se pravedno gnjevi uboga sirotinja, neimajući odkud da se nahrani svakdanjega kruha.

8. *Slobodnoumni prosvětjenik* veli: Ja sam bitje slobodno i neodvisno, mogu dakle živeti kako mi se hoće, i činiti što mi se svidi.

Sv. pismo odgovara mu: Neka ti budu podložene požude tvoje, i sam ih uzprezaj, i gospoduj im.

Isus veli: Ako hoćeš ulězti u život věčnji, obslužuj zapovědi.

Sv. Pavao piše: Ako uzživite polag požudah puti, umrěti ćete, no ako duhom satirali budete děla puti vaše, živeti ćete.

Razum kaže: Istina, čověče, da imaš slobodnu volju, i da možeš činiti zlo i dobro, kako odabereš, no pored toga imaš i zakon božji, koji ti brani tvoriti zlo, imaš sudca, koji će te kazniti poradi zloporabe, koju učiniš od slobode tvoje.

Iskustvo svědoči: Najrazuzdanii ljudi, misleći da ih ništa na světu neveže, največi su robovi, sputani u krutih verigah svojih strastih: slavohlepja, lakomosti i bludnosti.

9. *Prosvětjeni pobornik slobode* veli: Svanula je jedared rumen — zora slobode svim narodom, i otresli smo okove, kojimi dosad težko sapeti biasmo.

Razum mu odgovara: Ako pod stečevinom veće něke slobode razumevaš gradjansku slobodu, ništa ti nevelim; no sloboda u obziru zakona božjega nemože nikada biti veća nego što jest. Ustavi vladarah i narodah nemogu uništiti zakone božje, niti komu dati povlastice grěšiti. Što bi pred Bogom grěh i nepravda od početka světa to je i sada, i ostati će do věka.

Isus govori. Prie će nestati i neba i zemlje, nego li će se proměniti i jedno pisme rěčih mojih.

Sv. Petar piše: Pokoravajte se kao slobodni, a ne kao oni, koji zloupotrěbljavaju slobodu u način plašta, da njime zastiru zloću, i pakost svoju.

Jedan prosvětjeni zanatlia i katolički duhovnik u razgovoru vèrhu izpovědi male děce.

(Nadalje i konac.)

D. gospodine, vi videte strašila, gdě ih nema. Ima ih i više, koji tako misle o izpovědi, i da ju drugimi omraze, uvěk i najradje se na to pozivaju, da se děca na izpovědi uče zlu; no iz takovih negovori osvědočenje, već težka zloba. Ljudi takovi protivni su *samoj izpovědi*, te zato traže sve načine, kako bi ju i drugim, koji o njoj još dobro misle, omrazili. A u obziru one nedužne děčice, koja se po vašem mněnju često na izpověd sile, moram ponajprie opaziti, da mi duhovnići nismo sveznajući, te nevidimo skrovnosti sèrdacah dětinjih, inače mogla bi se gděkad po koja iznimka naći. No bud da baš i takovo děte na izpověd dodje, i da nezna nikakva grěha kazati, izpovědnik to videći, i predpolagajući, da děte takovo još nije u stanju savěst svoju podpuno izkušati, ili što je strašivo i smeteno, počeo bi ga prilěžno izpitivati od dužnostih, koje takovoj děci prinadleže; pitao bi ga kako se je ponašalo naprama svojih roditeljah, učiteljah, sudrugovah, bratje i sestarah, družine, itd. kako se je vladalo doma, u cèrkvi, na ulici, i u igri, dali je lagalo, štogod ukralo. Sad vas pitam gospodine, da li je moguće, da se kroz takova pitanja o stvarih, koje su svakomu dětetu svakdanje i običné, sèrce dětinje odprie nevino pokvariti može? A ako bi kakovim temeljitim povodom morao izpovědnik děte više nego li je to pitati, to će on sigurno činiti s najvećom smotrenostju, i obazrenostju. No bud da bi se prijavilo za izpověd děte uprav posve nevino, to bi mu svetjenik podělio několiko lěpih opomenah, i obodrio ga, da ostane dobro, i u obće sve što nježnost roditeljska děci svojoj čestje na sèrce polaže, i priporučuje, to bi mu rekó i duhovnik, te poděliviši mu svoj blagoslov, odpustio bi ga. Ima te li šta proti tomu priмětiti?

Z. Proti tomu postupku, iskreno priznajem, nemože se ništa opaziti, i bi vam sada bez svakog otezanja děte moje na izpověd dao, kad bi vam za rukom pošlo odstraniti još jednu dvojbu, koja mi na sèrcu leži no to će po svoj prilici biti mnogo težji posao, nego li onaj pèrvi.

D. Veseli me, da sam vas barem o jednoj točki uvěrio, da i mala děca upravo i s poznanjem grěše te su tako za izpověd sposobna.

Z. Oprostite gospodine, pèrvo vam dopuštam, ali drugo, da su naime děca kroz to, što grěše spoznanjem, za izpověd sposobna, to vam zanijekati moram; za izpověd kako sami prie rekošte, hoće se više, nego samo „znati za grěh.“ Děte bi si nuždno moralo znati tu velevažnu stvar jasno kako trěba predstaviti; i osvědočeno biti, da je svetjenik na izpovědi *město Boga*, da što čini, *u ime božje čini*; k tomu se ište osobito *otvorenost* i *iskrenost*, da děte svetjeniku ništa, ma bilo i najgèrdje nezašuti. Tà *odraslim* je težko pouzdano otvoriti sèrdce pred svetjenikom, i izpověd one ozbiljne strane, s koje se jedine vidi važnost njezina — shvatiti, kako se dakle može zahtěvati od děce, da se ona uznesu u višine pomislih, koje su mnogim odraslim nedostižne? *da izpověde čověku neznanu, grěhe, i najskrovnie mahne svoje, koje pred istim roditeljim kriju i taje;* mislite li vi gospodine, da bi vama moj sin Jandro na izpovědi drugčie odgovorio na pitanje, „jesili krao“? nego li meni jučer, naime niječeć; ili mniete možebit, da bi se *svojevoljno* radi toga pred vami obtužio bio?

D. To mniem, tvèrdo věrujem, i imam dovoljnih razlogah za to. Nebi vam bilo trěbalo gospodine niti napominjati te vaše sumnje, zašto vi, koji niste izpovědnik, nemožete znati, s kakvim razpoloženjem duha, s kakvom pobožnostju, s kakvom ozbilnostju, i da li se iskreno ili lažljivo děca izpovědaju ili ne. To gospodine ostavite cèrkvi i duhovnikom. To samo imajte na umu, da cèrkva svagdě dakle i u ovom slučaju mudro postupa, cèrkva imade osamnaeststolětno izkustvo; od tisuće i osam sto godinah izpovědaju se děca u njoj, i to je uprav njezina naredba, kó što to u svakom katekizmu viděti možete. Mislite li vi, da bi cèrkva silovito zahtěvala izpověd male děce, da se je time mnogověčnim izkustvom uvěrila, da su děca od 8—9 godinah za nju nesposobna? Mislite li,

da nebi duhovnici videći, da děca od 8—9 godinah nisu u stanju podobno se pripraviti za ovo svetotajstvo, i osvědočeni, da izpověd děčja nije nego *zloporaba*, već odavna bi uslěd svoje dužnosti, to svoje mněnje i izkustvo priobćili biskupom, te ih za proměnu te naredbe umolili? nebili se po tomu duhovnici veoma tegotnoga — da tako reknem — posla oprostili bili? Medjutim mogu vas uvěriti, da sam se ja dostaputa o izpovědi male děce veoma pokrěpio. Ja sam se čudom čudio, kako je moguće, da děte u tako njećnoj dobi, s tolikom pobožnostju strahopočitanjem svoju izpověd obavljaju; s tolikom iskrenostju sve što su sagrěšila izpovědniku očituju, i s takvom točnostju savěst svoju izpituju, kakova se rědko kad kod odraslih nalazi. Zar sam jedanput bio duboko u sèrcu skoganut, i točio suze veselja nad onom ozbiljnostju, skojom se děca u tom poslu baviše, i iz vlastitog nagona pitaše me često, koje da bi bilo najbolje srědstvo i najprěčji lěk, za izběći u buduće ovaj ili onaj grěh, koji im se već u naravi uvrěžio biaše. Vidite gospodine! ruka božja mora da vodi tu děčicu, i duh sveti da im pomože, te ono što im manjka uslěd nestašnosti i slabosti njihove nadoměsti im svojom preobilnom milostju, samo kad děca imadu dobru volju.

Još jedno. Izpověd ona ista ižpověd, koju vi u vašem nerazboru i maloumnosti nazvašte učionicom pakosti, ta ista izpověd dostaputa je bila i jest jedinom sahraniteljicom i zaštitnicom, uboge male děce, koja dopadoše u zle ruke, i biahu zavedena, te već stajahu, bez da priměti še, — dà ni isti roditelji im neopaziše — nad strašnim jazom věčite propasti svoje. Jer da znate da imade što děca roditeljem pod nipošto kazala nebi, i što oni niti iz daleka slutiti nemogu, a to isto očituju izpovědniku, uslěd onoga neograničenog pouzdanja, koje imadu u njemu. I tako dostaputa biva izpovědnik spasitelj dětetu, bez da roditelji o tom šta i znadu, i to se ne jedanput sluči uprav onoj děci, koje roditelji hule i gèrde sveti zavod izpovědi, i svojoj děci izpovědati se brane. To bi vam mogao dokazati, da mi je slobodno prekèršiti tajnu, — no možete se osloniti na moje izkustvo.

Z. Ja vam věrujem gospodine, jerbo nije razlog zašto da dvojim o vašoj prama meni i momu dětetu dobrohotnosti. No još ostaje, da mi razrěšite jednu i to stražnju moju dvojbu o istome predmetu, i onda vam obećajem pokoriti se.

D. Recite mi otvoreno i slobodno u čemu sastoji ta vaša dvojba; vidite da čověk može proměniti misao, premda mu se čini da ima za nju dokazah „*neoprověženih.*“

Z. Ja sudim, da je izpověd male děce upèrkos svim vašim za to navedenim razlogom, ipak bezkoristna i svèrsi neshodna, *buduć je neslěde nikada žudjeni plodovi, i ostaje uvěk bez izgledanog učinka.* Koliko sam putah tu stvar razabirao, nikad nemogoh uviděti, da bi izpověd maloj děci mnogo koristiti mogla; ostaju bo kó biaše doslě, tako i potlě nepokorna, oporna, laže, itd. Često sam slušao roditelje, gdě se vèrhu toga tuže. Na pamet mi pada, kako se onomadne razljuti moj sused, što mu děte drugi dan od izpovědi někdě prozor razlupa. Hèrdjo! reče mu, sad ću ti zakrenuti vratom, nisi li se juče izpovědio, pa danas već lupaš prozore — koga běsa imam od tvoje izpovědi. To mu reče razjadjen sused, a i kako da se nejedi, zar nebi bilo priličnie, da se děte ni izpovědalo nije? Gospodine kako rekoh, da izpověd ima svoj žudjeni plod, ja nebi imao ni reči proti njoj.

D. To je doista važna točka. Medjutim prie nego vam na nju odgovorim, recite mi pravo, da li ste vi s vašom svakogodišnjom izpovědju bivali uvěk bolji i krěpostnii? Vi niste děte i ponimate dovoljno duh toga zavoda, i ono, što se po njemu od kèrstjanah zahtěva; da li ste se vi uvěk poboljšali, i to korenito poboljšali?

Z. Gospodine! bar sad nisam na izpovědi.

D. To znam, jer je još daleko uskèrs, svi smo ljudi, te grěšimo i padamo često něšto od slabosti, něšto od lahkoumnosti i nepozornosti, a něšto i od zle volje. Ako se to nalazi medju odraslimi, čemu se čudite slaboći děčjoj, koja jošte ništa zrělo neuvidjuju, niti imadu tako krěpke volje, kao odrasli. Što izpověd kod gděkojih malo ili ništa ne děluje, tomu nije *ona* uzrok, već *okornost* ljudska; a što se navlastito tiče děce, da izpověd kod gděkoje sasvim ništa nehasni, — ako je u ostalom vaše tvèrdjenje osnovano — opet se nemogu kriviti děca već zapamtite dobro — *zločesto odhranjenje, te opaki i pogubni priměri roditeljah* uzrok su tomu zlu. Jerbo da izpověd žudjeno i uztrajano za sèrca dětinja dělovati uzmože, ponajprie potrěbno je, *da se děci za vrěmena ulije u sèrce strahopočitanje, pouzdanje, i ljubav naprama tomu svetom zavodu,* i da prie svega znadu, *da su grěšna děčica.* No kada roditelji, otci kó što ste vi děčicu svoju silom proti volji župnikovoj od izpovědi ostavljaju, te istu izpověd kao něko nerazumno silovanje smatraju, pače i za najprikladniu učionicu pakosti dèrže, i u obće s malocěnjenjem pred děcom o njoj govore, kako da tud děca s radostnom věrom, ljubavju i vrućom željom stupaju pred sudište božje? Zar neće usuprot mèržnja suprot izpovědi, strah, i bojazan pred njom zavladati sèrcem svakoga dětcta? Zar se po tom dobri uspěh, i plod koji se od nje izčekiva, već u svojoj klici neutamanjuje? Kad otci, kó što ste vi děci na očigled govore „da ništa zla neučiniše, da im se dakle izpovědati netrěba,“ hoće li, pače može li tu ikada děte k samosvěsti doći, i grěhe svoje kajanim sèrcem požaliti, i omèrznuti, te se tako u grěhu zamlatjeno na bolje povratiti? Neće li samo sobom govoriti, „šta učinih zla, da se vratjam na bolje, kad mi i sam otac veli, da negrěšim *ništa.* Kada gděkoji otci u pribitnosti svoje děce, i bez svakoga povoda, čemerom nadojenim jezikom svetjeničtvo gèrde, te tako ugled izpovědnikah, koji su takodjer svetjenici, gèrdeć i huleć ih, pred očima děce svoje uništuju, mogućem i blagotvornom uplivu njihovom neizměrno škode, i pověrenje děce naprama izpovědnikom ili oslabljaju ili sasvim ubijaju. Sudite li da se je, — gdě ovako stvari stoje, — nadati ikakvim dobrim poslědicam od izpovědi? — Neznamenuje li to već unaprěd duhu, i milosti božjoj u sèrcu dětinjem put zakèrčivati izaprěke stavljati? Šta će tude pomoći sve lěpe opomene izpovědnikove?

Bud da na priměr preduzme si izpovědnik odučiti děte od kletvah, te mu nastoji ulěti u sèrce mèržnju proti njim, ljubezno i sladkimi rěčmi světujući ga; no došavši děte kući, čuje svaki čas, gdě mu otac, povodom svake i najmanje protive i nezgode nemilo kune, sve djavle, gromice, i druge nesrěće svojoj sèrčbi u pomoć zaziva, i to u pritomnosti dětcta; šta su ovdě molim vas kadre sve opomene izpovědnikove, naproti opakom priměru od strane otčeve? Nepohara li tim načinom otac sve, što je izpovědnik dobra zasadio u sèrce dětetu?

Nadalje preduzme si, da odvrati děte od zle i děci navlastito prianjajuće navade druge gèrditi i ružiti. No kad roditelji děte svaki dan, takovimi pogèrdnimi imeni časte i podvorivaju, te još dan na dan nova im izděvaju, kad děca neposrědno od roditeljah slušati moraju najgorje pogèrde suprot iskèrnjih svojih, šta će tud pruditi sve

opomene izpovědnikove, neće li jednim mahom opak priměr roditeljah i opomene njegove, i dobra preduzetja dětetova uništiti? U ovih i mnogih drugih slučajevih zločesto odhranjenje, i opaki priměri roditeljah stoje upravo na putu dětetu, te mu se je nemognće popraviti. Izpovědnik *nauči, i put pokazuje*, a roditelji morali bi nauk izpovědnikov u dětetu udělotvoriti, i gledati, da mu se u samu narav pretvori nauk i odhranjenje — za postići dobro — moraju nerazdruživo jedan s drugim uzpored stupati. Izpovědnik zasadjuje věrozakon i ćudorednost, ovaj čarobni i rědki cvětak u sèrce dětinje, a roditelji bi morali cvětak ovaj njegovati, zalěvati i odgojivati o suncu svoga vlastitoga dobrog priměra. Ako to činiti nepropuste, te u slozi i suglasju sa izpovědnikom radili budu, to im sigurno neće izostati obilan plod izpovědi děčje. Imate li sada štogod opaziti gospodine?

Z. Ni najmanje.

D. Dobro. Pokle ste sad o koristi, shodnosti i mudrom uredjenju izpovědi děčje uputjeni, i osvědočeni, još ću vam něšto o vašemu sinu pouzdano sobćiti, što bi samo dovoljno bilo dokinuti sve vaše dvojbe i uvěriti vas o potrěboći izpovědi děčje u obće, a vašega sina napose. I tada mu reče, što mu je o sinu znao; što saslušavši otac, strah ga popade, i obeća, da će odmah děte na izpověd dati, i ode zahvalivši župniku na nauku, i izručivši osobitoj brigi njegovoj svoga strašno zabludivšega sina,

---

Takovih zaslěpljenih roditeljah nalazi se dosta i dan današnji, osobito medju prosvětjenimi stališi, koji dočim neprestano jadikuju preko nevaljanosti, upornosti, neposlušnosti i ostalih mahnah svoje děce, i hoće da se izjedu s njih, ipak ono jedino najspasonosnie srědstvo preziru, koje dočim je prejaka podpora vlastitog njihovog ugleda i blagostanja, uskupa je i děcu dobrim i bogoljubnim duhom nadahnuti kadro.

Takvi roditelji sami sebi dobra neželе.

Zadušnice.

III.

Budući se u poznatom pitanju zadušnicah od rimokatoličke cèrkve zagrebačke za slavnopokojnoga vojvodu sèrbskoga Stěpana Suplikca zahtěvanih — osim priměrah Holomučkoga, Pražkoga i Gradačkoga u najnovie doba navodi i priměr ces. kr. pridvorne kapele, tvèrdeći da se tamo za preminuvše nekatoličkog věroizpovědanja članove prejasne c. k. obiteli vazda služe zadušnice po rimo-katoličkom obredu: odluči preuzvišeni g. Biskup zagrebački i glede toga navedenog priměra izvorno obavěstiti se, te je odaslao na prečastnoga g. c. kr. pridvornoga župnika pismo u kome ga pita, dà li je zbilja običajno, da se u c. kr. dvornoj župi služe zadušnice za preminuvše nekatoličke principe?

Na to pitanje stiže preuzvišenomu g. Biskupu zagr. pod 19. travnja 1849 br. 54. odgovor od prečastnoga g. c. kr. pridvornog župnika, iz koga se uvidja, da prejasni c. kr. dvor, koi je u svakom obziru izgled uzorite krěposti kèrstjanske, ni u štovanju načelah i postavah katoličke cèrkve nigda nije zaostao, ili komu popustio; a i to se uvidja: da preuzvišenoga g. biskupa zagr. u tom poslu protionici za temelj svoga zahtěvanja imadu — (sit venia verbo; jer blažjeg izraza nemogosmo najti!) l a ž! a isti g. biskup ima za temelj svoja uzkratjenja — k a t o l i č k u c è r k v u. Glasi pako pomenuti odgovor u věrnom prevodu ovako:

Preuzvišeni i prečastni biskupe! Gospodine milostivi!

Pošto bi Vaše dobrostivo pismo od 15. t. m. bio primio: nijedan trenutak nisam dvoumio, što da Preuzvišenosti Vašoj odgovoriti imadem. Nu ipak prie htědoh s pridvornim obrednikom (Cœremoniarius) Pöckom porazgovoriti se i zagledati u pridvorno cèrkvene matice (matricula). Te sada hèrlim Preuzvišenost Vašu izvěstiti: da u pomenutom slučaju u c. kr. pridvorno-župnoj cèrkvi u Beču **nikada** — niti po smèrti prejasne gospoje Nadvodinje Henriette (✝ 29. prosinca 1829) supruge prejasnoga Nadvojvode Dragutina — budi zadušnice (Requiem) budi kakova druga cèrkvena svečanost od prejasnog dvora niti je odredjena niti obdèržavana; pače i po smèrti Nj. Veličanstva udove něgda kraljice bavarske, a majke prejasne Nadvojvodinje Sophie, gdě jur ja biah pridvorni župnik niti čitanje tihe sv. misse budi od mene, budi od koga pridvornog kapelana nije zahtěvano.

Dogadjaj oni, što je Vašoj Preuzvišenosti tolike nepovoljnosti pripravio, iskreno moje udioničtvo imade i radujem se, hvaleć gospodu za apostolku postojanost, kojom Vaša Preuzvišenost svetu stvar katoličke cèrkve zastupa. Neka dobrostivi Bog Preuzvišenosti Vašoj i u naprědak bude na pomoć sa svojom moćju i milostju, neka Vam još mnoga lěta pokloni za sèrčeno i blagoslovno dělovanje na biskupskoj stolici.

U ostalom i t. d.

Vaše Preuzvišenosti

U Beču dne 19. travnja 1849.

prepokoran sluga

I. F e i g e r l e, s. r.

Opat. c. kr. pridvorni župnik.

Pèrvi pisci cèrkve.

(N a d a l j e.)

Sv. Cyprian.

Značaj rimskih carevah u vrěme Cypriana. — Carakalla žèrtvovaše svoje najbolje priatelje, i najvěrnie savětnike smèrti. Poslě, kako bi svog brata Geta u naručaju materinjem zadaviti dao, privoli u obožavanje (apotheosim) njegovo, sebe pako samog, po svojoj oholosti, potištenosti i zločinih, postavi pred pravedan sud obćeg mněnja. Sad osvoji Macrin vladu, nu bude na skoro u někom gradu Cappadocie ubit. Heliogobal preteče i nadvisi sve, što užasna, što grozovita, što opaka i bezbožna biaše u životjenju sviuh carevah. Žezlo posta prezirateljnom robom u rukuh vojničkih. U to doba umrě Tertulian: nu u onom trenutku, u kojem izčeznu sa zemlje taj oriaški duh, odreče se drugi něki Carthagienac, naime Cyprian, naukah světskih, i primi častni kèrst.

Kad bi zatim Rim svedj dublje padao, a barbari kao grabežljive ptice, koje jur iz daleka mèrcinu njuše, na njega nasèrtali, tad prodje sva intelligencia, ovaj ures i najveća čast čověčanstva, ka kèrstjanstvu, kao u sigurno utočište, i k nauci, u koje se više nikakve težkoće uzbojati neimaše. Dočim bi vladari světa, kojih baš dužnost bi bila čuvati dobar red, i bditi nad svojinom (Eigenthum), pod izlikom, da će zaratiti Gote, pokrajine i gradove plěnili, proda Cyprian sve, što imaše, a dobitak razděli medju siromake .

Dugo nihaše se Cyprian u dvojbi medju istinom i bludnjom. Lahko možemo shvatiti, da mlad čověk, koi biaše glasoviti i izvèrstni govordjia u dèržazi, u kojoj ota za-

daća nebiaše toliko služba, koliko čast i slava, — nemogaše se tako posve lahko k nepoznatoj nauci prikloniti. Čim bi pako dokučio, kolika uzmožnost, koli duboke istine se u kèrstjanstvu nalaze, negojaše u sebi vrućju želju, nego da se duhu ove bogoštovne nauke primèrno u svemu vlada. Ako prem se biaše svimi razkoši bogatog afrikanskog dodnebja opojio, sada ipak posta uzorom kèrštjanske umèrenosti; ako baš se kèrstjanstva kao okrutna zakona bojaše, sada ipak nadje u njemu neizgovorenu radost i utèhu. Kao jeka od glasa podiže se Cyprian iz philosophičkih tminah pram vèčnom svètlu; tek što posta kèrštjaninom, biaše uzor najuzvišeniih krèpostih kèrstjanskih, posta revnim svetjenikom.

Što će ono množtvo, koje se evo oko kuće Cyprianove kupi? Ta u ovaj par nepati cèrkva nikakva progonstva, da paće Severo ju štiti; što će indi ova množina ljudih ovdè? Ona traži Cypriana, ona hoće, da ga stavi na mèsto sad izgubljenog biskupa. U srèd ljuljajućih se ljudskih talasah sakrije se Cyprian. „Ja sam," reće, „preslab, da ponudjeni tèrh na se primem." Ali badava; vika bude sve jača, množtvo se ljulja sve bolje; Carthago postiže onaj vèrhunac, u kojem neuredne odpore doživili može; napokon ipak primi Cyprian biskupsku čast.

Svakog drugog bi ovaj položaj u gizdu stavio bio; ali Cyprian osta krotak i ponizan. Vèrhovnom pastiru Carthage pripadaše nadzorničtvo vèrhu male Afrike, t. j. Afrike proconsularske, vèrhu Byzacene, Tripolitanie, Numidie, cæsarske Mauritanie i Tingitanie. U tom vèrlom i plemenitom biskupu življaše samo jedna misao, naime ona: da sve vèrne na krèpost probudi, javne običaje i dèlorednost poboljša, a disciplinu cèrkvenu sačuva.

Medjutim stupi na carsko prestolje Decio, rodom Ilir iz nèkog sela u pokrajini Srèmskoj, i razasla najgrozovitie zapovèdi protiv kèrštjanah; nehtède on, da ih u jedan mah pogubi, već ih dade u tamnicu bacati, i u njoj zakovati; jer hoće, da slomi njihovo smionstvo, da im ukroti volju, i da sve vèrsti mukah na njima ovèrši.

Progonstvo započe u isto doba u Rimu, u Jerusolimu, u Antiochii i u Alexandrii. Bi reć, da je Decio, ludo-bèsan nad naprèdkom kèrštjanstva u prošastih trideset i osam godinah učinjenom — spojio u unutarnjih svojih mèržnju sviuh tlačiteljah cèrkve božje. Jur nastojahu štovatelji „nebeske božice" nahustiti ljudinstvo Carthagijsko proti biskupu, da ga baci pred bèsne lave za izjèst.

Sv. Cyprian se nebojaše smèrti, što zatim i dokaza; nu on si preduze razna poboljšanja i popravljanja, kojih postignutje biaše od velike važnosti. On se udalji dakle iz Carthage, i pisa iz svog utočišta na svetjeničtvo one udivljenja vrèdne poslanice, u kojih ovaj veliki i ugledni biskup sada kao branitelj vère, a sada kao najpomnjivii upravitelj svoje biskupie ustaje. Neskèrbljaše se on za svoje uzdèržavanje, već jedina njegova škèrb biaše izključivo rukovodstvo cèrkvenog reda, spas pravovèrnih, koji u tamnicah čame, i blagostanje siromakah; njega samo zanimlje proslavljenje i uveličanje kèrštjanstva, izpod kojega (kèrštjanstva) barjakah nèkoje plašivice pobègoše, te se idolima klanjati neuzkratiše. — Cyprian nadje medju svetjeničtvom vèrna i sebi privèržena svetjenika Tertulla, u kojega biaše sve svoje povèrenje stavio; po ovome stajaše u neprekinutom savezu sa onimi, kojim biaše nadzorničtvo i njegovanje duševne svoje dècice povèrio; po ovome im šiljaše svoje opomene, svoje molitve i svoje savète.

Napokon postade, poslè godine danah, ovo progonstvo Decia nèšto blažie, i Cyprian se odvaži opet vratiti na stolicu svoju, kad no se opet nèki žitelj Carthagijski, Felicissimus, javno proti svome biskupu uroti.

Felicissimus, muž bogat, štovan i možan, biaše jedan izmedj nezadovoljnikah, koji se izabranju Cyprianovom za biskupa biše suprotstavili; jedan izmedju onih, koji se bez svake pokore u obćinstvo sv. sakramentah vratiti hotiahu. Nu Cyprian si sačuva u svome utočištu onu tvornu vlast, koju biaše i prie kod sličnih pojavljenjah upotrèbio. Felicissimus dakle uvidi, da mu nepreostaje drugo, nego da razkolničtvo učini. On si pridruži pet svetjenikah, jednakomišljenikah, načini stranku za sebe, i očekivaše samo jošte ono magnovenje, u kojem bi mogao javno prodrèti. Prilika sgodna mu se na skoro ponudi, i svedj rasteći opor mogaše za cèrkvu Carthagijsku veoma opasan postati.

Odmah pisa Cyprian iz svog utočišta na narod: „Moja bratjo! Za težkim punim pastirske (biskupske) brige i skèrbi početkom evo posta opet novo progonstvo, novo srèdstvo za vas u napast zavesti. Ovih pet svetjenikah nisu vam drugi od one odličnie petorice, koji upravo sa svètskimi častnici u savezu stajaše, da unište našu vèru, i da nastave smèrtnu zanjku onoj slaboj i jošte nestalnoj bratji našoj, koja nebiaše kadra krèpko i neporušivo sačuvati istinu i u njoj stalno obstati. Isti razlozi, iste opake namère proti spasenju našemu obuzimaju dušu ovih svetjenikah, koji se Filicissimu pridružiše; oni hoće, da se onaj, koi biaše jednom Kèrsta zatajio, više k njemu neobrati, t. j. da nitko pokoru nečini za zadobiti oproštenje; da na odpuštenje pogrèšakah biskupi i svetjenici ništa više sudèlovati neimaju; oni hoće svetjenike gospodnje ukloniti, da uzmogu proti evangjelskoj uredbi od pokajanja ovu novu, cèrkvu božju oskvèrnjujuću, izmišljotinu podići. To znači svu vlast svetjeničku kroz urote uništiti i zatrèti, pobunu i opor uzpiriti proti zaključkom, koje mi u obćenju i jedinstvu sa izpovèdnici i svetjenici ovog grada, zatim sa biskupi tako ove, kao i drugih pokrajinah sačinismo: naime glede padših u progonstvu kèrštjanah, da naime glede ovih nikakva novotarenja nedopuštamo, dok se prie u kojem mèstu nesakupimo i obćenitim sudèlovanjem za koju svèrhu nesporazumèmo, zajedno pred očima imajući zapt od pokajanja (disciplinam pœnitentialem) kao i ljubav. Kako nije žalostno za mene, najljubeznia bratjo! niti nemožem k vama doći, niti s vami se porazgovoriti, niti vas ohrabriti, niti nauci gospodnjoj i njegovom svetom evangjelju poslušan biti! Nije bilo dosta dvogodišno prognanstvo i tako žalostno odruženje; nebiahu dovoljni moji uzdasi i težke boli; nebiaše dosta mojih suzah, koje dan i noć u mojoj samoći prolèvah; nije bila dovoljna ona bolna ćut, da svetjenik, kojega si vi tolikom gorljivostju i ljubavju izabraste, vama blagoslov podèliti, i vas svojom najnježniom ljubavju objimati nemože; — jošte gorčia je morala biti žalost moja; jer kod svih tugah i težkoćah, koje vas pritišću, nije mi ipak možno k vama doći; nepriatelji naši učiniše svojom grožnjom i dèrzovitostju, da moja prisutnost jošte nepoveća smutnju u Carthagi. Svakako je dužnost biskupa, da se skèrbi i da nastoji oko javnog mira i reda; i ja se niti neusudjujem samo pokazati, za da nedadem priliku pobuni, i da nepodžežem većma progoniteljе. Medjutim, ljubezna bratjo! opominjam vas, da tako lahko nevèrujete svakom nestašnom glasu; neslušajte one, koji vas žele smutiti: nedèržite noć za svètli dan, a dan za noć, nedèržite glad za gojivu hranu, a žedju za pokrèpiv napitak i otrov za lèk.

Oni, koji vam mir ponudjaju sami neimaju nikakva mira ni pokoja; oni su od cèrkve odcěpljeni, pa vam obećaju, da će padnuvše u cèrkvu opet upeljati. Jedan je samo Bog, jedan samo Isukèrst, jedna jedina cèrkva, jedna samo učiteljska stolica, koju sam g. Bog na tvèrdoj pećini utemelji rěčju spasitelj: našeg; jedan je samo žèrtvenik, jedno svetjenstvo; mi nemožemo podići drugi žèrtvenik, nit utemeljiti drugo svetjenstvo; koi nesakuplja ovdě, već drugdě, onaj razsiplje. Štogod je čověčanska běsnoća izumila na oskvèrnjenje božanskih uredbah, to je sve bezzakono, bezbožno i prevratno, to sve oskvèrnjuje cèrkvu božju.“

Ali to Felicissimus neslušа. On se uroti sa několicima, te imaše taj cilj pred očima, da se osveti nad poniženjem antipape Novatiana, kojega biaše sv. Cornelio iz sv. stolice sbacio. K tomu si jošte preduze stanovita Fortunata, jednog izmedju najodličniih svojih privèrženikah, biskupom Carthagijskim naimenovati; i podje u Rim, da skupa sa svojim priateljem u obćinstvo sa papom stupi, i da izvèrgnutje Cyprianovo izposluje. Nikad nebiaše ikoi razkolnik tako ogorčen protiv kojega biskupa, kao što to biaše Felicissimus.

Iz početka preziraše Cyprian ota kovarstva; dapače strogo mučaše, i nehtě ozlediti brata svoga kod cèrkve rimske. Nu biskup rimski, lažljivo izvěstjen, pokaza něko nezadovoljstvo proti biskupu Carthagijskom. Našto Cyprian posla odgovor Corneliu, iz kojeg odgovora slědeći ulomak priobćujemo:

„Druga tvoja poslanica me poněšto uznemiri. Meni se čini, da su tebe rěči ovih ljudih (Felicissima i njegovih privèrženikah) uplašile, da su te njihove grožnje, kojimi ti u sdvojenju, radi svoje naměre, prětiahu, — prinudile, da si javno pročitao one poslanice, koje oni sobom ponesoše. Ako je tako, najljubeznii brate! ako te je dèrzovitost zlih ljudih u strah stavila, ako im je za rukom pošlo bezobraznostju i razjarenostju postići ono, što po pravu i pravednosti nebi nikad postići mogli, tad jao za biskupiu, jao za uzvišenu vlast, koja bi cèrkvom upravljati morala; a mi više nemožemo biti kèrštjanima, nit sada, nit u budućnost, ako do toga dodje, da budemo pred grožnjami i lukavstvom opakih ljudih dèrhtali. Pogani, Židovi, krivověrci i svi oni, kojih duh i sèrdce zli nepriatelji zaokupili jesu, siplju proti nam neprestano svoj gnjev u rěčih punih běsnoće i jarosti. Je li pako mi moramo njihovim grožnjam popuštati? Jeda li su nepriatelji i protivnici naši veći od Kèrsta zato, što ih svět slědi, na kojeg se oslanjaju? Ljubezni brate! mi moramo svedj věru neproměnljivu sačuvati; moramo hrabra sèrdca biti, da smiona i postojana sèrdca, kao pećina, oko koje se valovi morski biju i pěne. Što ima biskup pitati odkuda dolazi pogibel, ta on je zato ovdě, da u pogibeli živě, ta to je vrělo njegove slave?“

(Dalje slědi.)

Věsti iz katoličkoga světa.

Zagreb. Pismo duh. okružja karlovačkog na preuzv. g. biskupa zagrebačkoga upravljeno*) — kao što se od dobroga i cèrkveno krěpkoga duha malo ne svega častnog duhovničtva naše biskupie pouzdano nadasmo — u svojoj vèrsti nije ostalo usamljeno; već je iz prostrane biskupie više sličnih pisamah za sobom poteglo. Izmedju kojih imenito napominjemo ono velečastnoga g. podjašprišta i župnika Vèrbovačkog, Věkoslava Christianovića u ime cělog okružja križevačkog priehvaljenomu g. biskupu odaslano. Pismo ovo ne samo da iskreno sučutjenje i privèrženost onděšnjega častnog duhovničtva prama svomu vèrhovnom pastiru za svaku sgodu i nesgodu lěpim i krěpkim govorom izražuje: već i *obširno* brani ponašanje preuzv. g. biskupa u pitanju poznatih zadušnicah i temeljito oprovèrgava navedene razloge biskupovih u tomu poslu protivnikah. Iskreno nam je žao, što nam těsni prostor našega lista nedopušta cělo to pismo štovanim čitateljem našim priobćiti; nu uzdamo se, da će nam i štovani čitatelji i velečastni g. pisac lista to isto oprostiti, jer mnijemo, da smo o tom poslu dosta razgovetno dosad govorili. Al' opet nam se neda na ino, već da bar koi redak iz njega izvadimo i pošaljemo ljubljenoj bratji našoj! Med ostalima hvaljeno pismo ovako sbori: „Napokon, da bi najprie světovnjaci, sinci Vaši, prečastni otče! bezčastnom rukom nezasigali do škrinje gospodinove, već dostojnim počitanjem udàljeni od nje pomnjivo slušali, kakono zvanični potomci Aarona po duhu božjem vapiju: *blagoslov otca učvèršćuje dom děčice, a kletva majčina obara ga iz temelja**) duhovni pako sinci Vaši, da bi škrinju gospodnju sa strahopočitanjem češtje otvarali, liturgiu točnie pregledavali, pa u bogoslovju bolje dozrěvali: nebi za stalno bili poduzeli: *dičiti se u svetogèrdnom napadanju otca svoga i u smutnji njegovoj; jer dika čověka iz časti otčeve; a sramota sina otac bez poštenja***); nebi poduzeli *razboritu* ljubav sv. cèrkve naše,.... a najmanje Vas i nas obskurantismom, i..... — kojega pravi duh nedokučuje — jesuitismom potvarati;“... „Tim, preuzvišeni gospodine! polažem věru moju, a i — zaufano — věru cělog okružja križevačkog u posvetjene ruke Vaše i, nje célujuć, Vas preponizno molim: da nas obdarite blagoslovom krěposti rajske, da sinovskom odanostju, děleć patnje Vaše, sa razcviljenim otcem do volje božje tugujemo; a i pak jednom, kad Bog dade, s razveseljenim veseliti se uzmognemo“ i t. d. — A iz pisma veleč. g. župnika zelinskoga Lavoslava Matošića na preč. g. kanonika Stěpana Moysesa cèrpimo slědeća: „S velikom radostju čitao sam u poslědnjem katoličkom listu pismo duh. okružja karlovačkog preuzv. g. biskupu zagrebačkomu poslano, u kom dioničtvo svoje u patnjih g. biskupa našega u svetom poslu toli iskreno izjavlja. Jednaka je misao o tomu u ovoj takodjer okolici. Veliki Bog neka nadalje jači stalni duh našeg prevrědnoga g. biskupa, u kom važnom poslu ni mi zaostati nećemo“ i t. d.

Ne manju privèrženost prama svomu biskupu izjavljuje i prosti narod katolički. Stiglo nam je věstih, koje s radostju pripovědaju, kako je mnogobrojni puk s uzhitjenjem u sastanku spominjao duhovnu glavu svoju, ljuto koreć onu něku vèrstu ljudih, koji od něko doba toli željno izgledaju svaku sgodu, kom bi se za vrědnim biskupom našim blatom nabacivati mogli! A to to je upravo, što nas u tuzi biskupa našeg i našoj těši. Čini se naime, da mudra promisao božja buku novieg vrěmena upotrěbljava na to: da ljubav i věrnost puka prama sv. cèrkvi svojoj povekša i ojači!

*) Vidi broj 14. ovoga lista. *Uredn.*

*) Eccli. 3. **) Eccli. l. c.

Stěpan Moyses, upravitelj. — *Stěpan Muzler*, urednik.
Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

BROJ 18. — TEČAJ 1.

List ovaj izlazi svaku subotu na cělom arku.

Cěna mu je za domaće 4 — za vanjske 5 for. u sr. na cělu godinu.

U SUBOTU 5. SVIBNJA 1849.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvèrt god. kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod duhovnog stola ili kod uredničtva. Predbrojenje prima se sveudilj kroz čitavu godinu.

Katolički list zagrebački.

Domoljubi našega věka.

Neima u svoj dogodovštini časa nijednoga, gdě bi se domoljubje budi slovom budi pismom toliko spominjalo i slavilo, koliko evo u naše doba. U cèrkvi i u věćnici, u nebrojenih razpravah i časopisih, u priateljskih sastancih na javnih městih, po ulicah kao i u gostionicah i kèrčmah razlěga se propověd o domoljubju i svaki se dan opetno ponavlja. Nu to isto je upravo danas i veoma potrěbito; jer domoljubje — kao što sama rěč govorí — jest ljubav domovine. A mnoga je domovina danas nadněla se nad ponore propasti, da — kao u pěsmi Kraljević Marko — u njih vidi, kad će umrěti! ili pod težkim brěmenom ljutih nevoljah i jadah uzdiše i stenje. U *to doba*, *dakako*, da je veoma probitačno i spasonosno, da ima puno domoljubah, koji sa svom silom ljubavi jadnoj domovini na svaku ruku dělotvorno u pomoć hèrle! Al je drugo pitanje, dà li je katoličko-cèrkvenomu listu podobno primati i izdavati sastavke o domoljubju? Dà li domoljubje nespada većma u krug dèržavnoga života i světovne politike, nego u polje bogoštovnih — cèrkvenih — stvarih? Pače da li je *stara katolička cèrkva,* pa osobito njezin u věri i ljubavi nepomično stalni svetjenik slobodnoumno domoljubje u svom sèrcu gojiti kadar? Luda pitanja! Pitanja fantastičnog větrenjaka, koi niti više čuje, niti vidi, što se na našem zemljokrugu sgadja, ili odprie sgodilo! — Je li domoljubje i zbilja ljubav, a ono ponajprie, ponajbolje spada u katoličku cèrkvu, jer je temeljni glas božanstvene cèrkve — *ljubav,* a pravi katolički svetjenik slovom i dělom sveudilj propověda *ljubav* za ljubav Boga. Pače da u cèrkvi božjoj neima ljubavi, ona bi mèrtva bila; da pravi katolik neima ljubavi, snizio bi se do gologa imena; a da svetjenik gospodnji neživi i negiblje se u življu svete ljubavi, ništa nebi bio, ništa — *nego zvono, koje zvoni, i praporac, koi zveči.* S toga je domoljubje sa samim bitjem svete cèrkve i katoličkoga života najužje spojeno, — a i katoličko-cèrkvenomu listu sasvim podobno, da se u njemu isto domoljubje kao glavna struna pojavlja. Te zato neka i priobći kratki ovaj pogled današnjih domoljubah!

Ako glas priateljah i propověnikah domoljubja, kao što se po svih prědělih naokolo razlěga, pozornim uhom poslušamo: to nam se osobito tri — a to medju se veoma različne — vèrsti domoljubah ukazuju, koji svi bez iznimke i kao suglasno navěštjuju ljubav domovine, a i sebe — dakako — za dobre i revne domoljube dèrže.

I. Jedni smatrajuć zemlju ovu kao putničku, *gori* se obaziru, te věrnim sèrcem i velikim duhom svojim kao ponimaju veličinu i blaženstvo srětne věčnosti tamo *gori* — u pristaništih Boga — u věkovitoj domovini nebeskoj — te bi radi sva ostala sèrca božanstvenom ovom ljubavju neba nadahnuti; to su propověnici *domoljubja nebeskog.*

II. Drugi doduše takodjer znadu, da na toj zemlji stalnog ostanka neima, te da nam je nebo za věkom blaženo prebivalište oprěděljeno. Nu smatrajuć to, kako je Bog čověka prědběžno na ovoj zemlji nastanio, kako mu je razne darove i dobra podělio, da ga sve većma izobrazi i usrěći — putem pravde, božanstvene istine, božjega milosèrdja i ljubavi božje — to rekoh promatrajuć nuka ih něšto, a mnoge i zvanično obvezuje: da budu plemenito orudje ljubavi božje, koja sveudilj na toj zemlji umiljno vlada, te da s čověkoljubivom promisli božjom sudělujuć — svaki polag svojih silah i u *svom* zavičaju — promiču usavèršenje i usrěćenje naroda, s kojim žive, da se ovim načinom po svoj zemlji sve većma i većma obnovi i razširi ono blago carstvo božje, koje Bog u lěpom raju zemaljskom stvori, a čověk grěhom razori; sin božji u dozrělo vrěme opet povrati i neizměrnom ljubavju svojom otvori svim, koji su dobre volje na zemlji. A to su navěstitelji *domoljubja kèrštjanskog.*

III. Opet drugi poznaju ravno jad i uzdisaje ljudih i težnju njihovu za pravim blaženstvom, da i znadu za milozvučna imena: *„domoljub"* i *„domoljubje;"* al su puni sebičnosti, više brižni za svoje, nego za spasenje bratje si; pa upravo zato se i često služe uzvišenim onim imenom, pače se njime od glave do pete kao uresuju, nu nipošto za postignutje blagostanja narodnjeg, već sebičnosti svojoj za volju i to samo na izliku, da tim sigurnie postignu mnogovèrstne naměre svoga samoljubja, koje s njima podpuno vlada, i da namire podle i gadne svoje strasti. A ovi se *najnoviim* imenom zovu propověnici *licuměrno-* (farisejsko-) *političkog domoljubja.*

Tkogod iole pozornim okom prati dogadjaje světa, taj svaki jasno i istinito mora uviděti: da je svět pun domoljubah i navěstiteljah domoljubja; al ujedno i to mora uviděti, da se ovi u tri neizměrno različne vèrsti děle, premda se čini: kao da su svi složni i suglasni. To nam posvud dovoljno pokazuju rěči i pisma, děla i plodovi njihovi.

Mudra promisao božja svakako nastoji, da čověk do pravoga blaženstva i srěće dospije; nu budući to nečini vazda neposrědno, već kad i kad posrědno po čověku

narod čověčanski usrěćiti hoće, a budući je želja ljudih za pravim blaženstvom pravedna i u samoj naravi njihovoj ukorenjena: zato bez dvojbe svakomu razumnom čověku pripada pravo, da skušava proroke svoje, da li mu istinu pružaju ili varku, da li mu spas, ili samo sěnu spasa donose. *„Iz plodovah njihovih hoćete ih poznati,“* veli věkovita istina. Dajte dakle, mila bratjo! da barem někoja znamenja i očite plodove raznolikih domoljubah našega věka obližje promatramo, *za da nedèrma s nami svaki větrić nestalnih naukah*, za da neklanjamo krivim bogovom, već da jednomu pravom Bogu, največjem dobru našemu žèrtve prinosimo i pravu srěću postignemo; a da se nevaramo, il varajuć u propast sunovratimo. A kratki taj pregled učinimo pod rukovodstvom učitelja narodah sv. apostola Pavla.

I.

Učeni krivobožci (ethnici) jur poznavahu nestalnost i ništetnost zemalj. dobarah, i lěpe sanjke sanjahu o opreděljenju i putovanju duše ljudske u bolju i postojaniu domovinu. Narod Israëla ufaše i četiri tisuće godinah čeznjaše za božanstvenim carstvom Messie. A Isus, sin Boga živoga, upozna nas istom pravo s onim carstvom i s otcem nebeskim, i s *věčnom domovinom* našom, kojano je u nebu, i pokaza nam put, koi tamo vodi. Isto nam i poslanici njegovi (apostoli) navěštaju: *„Neimamo ovdě postojanog grada, već tražimo budućeg;“* oni nas opominju: *da sve blago i sva dobra ove zemlje cěnimo kao blato motreć na veličinu slave, koja se u nebeskoj domovini našoj na nami i za nas očitovati ima.“* A ta očitovanja božja za osamnaest stolětjah nebrojene milione ljudih na svoj zemlji oduševljavahu ljubavju i čežnutjem za nebeskom domovinom, te su i zbilja motreć na ono nebesko blaženstvo, koje nit' je ino, niti uičemu, nego u samomu Bogu sastoji, nadahnuti nebeskim domoljubjem prezirali sve tuge i radosti toga života, samo da bezkonačno blaženstvo one domovine steku — ono blaženstvo, što ga *„ni oko vidělo, ni uho čulo, ni sèrce ljudsko shvatilo nije, što ga Bog pripravi onim, koji njega ljube.“ Koji Boga ljube.* — Ljubav je dakle glavni predmet nebeskih domoljubah, ljubav Boga i neba, — ljubav je početak i svèrha zakona, — ljubav je věkovito znamenje nebeskih domoljubah: *„od onud će svět poznati, da ste moji učenici, ako se uzajemno ljubili budete;“* ljubav je čvèrsti temelj savèršenosti, — ljubav ni u smèrti neumira, već dosiže prěko groba, — ljubav nepogiblje nikada, ma i proročtva nestalo i jezikah i znanosti. A otu nebesku ljubav sveti nam Pavao (I. Kor. 13.) ovako opisuje: *„Ljubav je uztèrpljiva, je dobrostiva, ljubav nezavidi, neveliča se i nenaduva; nije slavohlěpna, netraži svoje, nesèrdi se, nemisli o zlu; neraduje se nepravdi, a raduje se istini; sve podnosi, sve věruje, svemu se nada, sve tèrpi.“* Takova je nebeska ljubav; jer Boga, koi sve dobro daleko nadilazi, vèrhu svega ljubi, i samo za nebeskim blaženstvom teži, osim koga i nad koje blaženstva neima. Dà božanstvene, dà nebeske ljubavi! Dà srětnih i blaženih umèrlih, koji u toli istinitoj i krasnoj ljubavi borave srětne danke života svoga! A ota ljubav je bitje i jezgra nebeskog domoljubja. Ovu ljubav propověđaju nebeski domoljubi, pravi svetjenici cèrkve božje u svetih hramovih, u učionah i posvud. A prie njih propověđase isto domoljubje nebesko sin božji, govoreći: *„Tražite prie svega kraljestvo božje i pravdu njegovu.“* Bratjo! dopada l' vam se ovaj domoljub i propovědnik domoljubja, dopadaju l' vam se nebeske stvari, koje navěštuje: a vi pojdite i sveudilj njegovo i naslědnih naměstnikah njegovih *evangjelje* slušajte! Jer vas sam Bog s neba zove, dočim veli: *„Ovo je premili moj sin,.... njega slušajte!“* A u tom poslu vazda na pameti imajući, što spasitelj naš veli: *„da nije prikladan za kraljestvo božje, koi — dočim uzme plužiti, — natrag se obazire;“* nemojte se, bratjo! obazirati, hoće li ovo plemenito vaše domoljubje nebesko tko nazvati *ultramontanismom*, *obscurantismom* i t. d. jer tko se toli uzvišenoj stvari podruguje, taj si osudu svoju pred Bogom i světom sam izgovara. (Dalje slědi.)

Jesmo li zbilja slobodni?

(Slučajno zakašnjeno.)

Svi smo čeznuli za slobodom, istinabog jedan manje, drugi više. No u čudu se nadjosmo, snebismo se i zaněmismo, opazivši da zbilja svi radostno pozdraviše osvitak dana onoga, gdě ode glas po svoj zemlji „od sada smo slobodni,“ oni samo biahu tužni, neveseli i pokunjeni, koji iz priašnjih razmèrjah cèrpiše korist i dobitak, koji im se sada skrati; drugčie sve se radovaše, štogod bolje mišljaše, i silnu potrěboću bolje i lěpše budućnosti u sèrcu osětjaše. I naši katolički časopisi, koji već odavno bolno osětjahu, koli je težko pod samovoljom censure govoriti, i na vidělo iznositi pravu božju istinu, i zadovoljiti očekivanju svojih mnogobrojnih čitateljah, radostnim sèrcem zagledaše, gdě puca rumena zora novoga života, i latiše bez kèrzmanja u ruke krasni stěg slobode, uzmahivajući njime veselo na sve strane, i oglasivaše sa věži (torna) sionove dan veliki — dan slavni. Već nam je iztekla i godina danah odkad nam svanu srětni taj dan. No šta smo od tada čuli, viděli i doživěli? Vrěme je, da se obazrěmo u nedavnu prošastnost, i da si ono, što vidismo, čusmo i doživismo u njoj u duhu predstavimo, i da na temelju toga kratkoga izkustva izrečemo sud naš vèrhu ovoga? da li smo naime mi, koji *slobodni* postadosmo, *još zbilja slobodni?* U istinu reći možemo, da smo čuli, što nikad neslutismo; viděli, čemu se nikad nenadasmo, i doživili strahotah svakakih, a što će nam još budućnost doněti, o tomu ni pomisliti nesměmo. S prevratom starih formah vladanja, pade i zastor staroga světa, i pomoli se novi svět, i stupi na město staroga iz nenada kao Deus ex machina. No kako izgleda taj novi svět? Evo ga gdě stoji pred nama, i čini nam se, da vidimo tamni chaos, koi biaše prie sazdanja světa. Sva uda priašnjih živaljah izčasena, i sve izpremetano jedno prěko drugog. Največi nered, najstrašnia metež u svemu. Nezakonitost i neporedak stvari su svakdanje. Jedno ustaje protiv drugoga. Razcěpljenje bez kraja i měre vidiš kud god okom svèrneš. Ljuti boj i kèrvavi ustanak svih proti svim, koga proricahu, i koga se bojahu, evo ga! Jedina čudotvorna, i sve ravnajuća providnost i svemožnost božja kadra je u ovu strašnu i obćepogibelnu metež povratiti opet red, i po njemu daljnje obstojanje i blagoslov světu. Ali obratimo nadalje oči naše na *bogoštovno* i *cèrkveno* ili da oboje jednom rěčju obhitimo *kèrštjansko* polje, i tud ćemo se naměriti na silu tužnih, sramotnih, pogibelnih, dà djavolskih pojavah. Je li se zadovoljio svět *političkom* u mnogom obziru nuždnom obnovom? Nije. Našlo se je uprav slobodoumnih ljudih, koji su usrěd te neizkazane smeće opominjali i odgovarali s ustmi svojimi omamljeni i zaslěpljeni svět od svakog silovitog opadanja i vrědjanja *katoličkog življa*, kao jedinog i spasonosnog izvora svake moguće dèržavne forme; pozorne čineći ljude na žalostne

poslědice, koje bi se iz takove nesmotrenosti, takovog obezčastjenja posvetjenog toga zemljišta poroditi mogle. No uzaludni trudovi! u zalud im to nastojanje! Orkan je već uzběsnio, i te opomene tèrga u polětu sa sobom na burnih krilih svojih. Ljudi se učiniše gluhi i němi, i dadoše se zavesti u svojoj ludosti onamo, kamo nikad nebi bili dospěli, da su imali i najmanje pameti i razbora, ko što se dadoše běsno, i bez poštede i milosèrdja tèrgati politička, gradjanska i družtvena razměrja, te tomu bezzakonju svomu neznadu učiniti kraja ni konca sve do sada; istom běsnoćom oboriše se svake vèrsti nemirnjaci i rovari na *věrozakon* i *cèrkvu*, i obojim zadadoše nemile udarce, poplaviše ih otrovom hudih potvorah, gledaše ih ljudem iz rukuh i iz sèrca izkinuti, pače izkorěniti ih, kao bezkoristno i ludo praznověrje! Istina, ustadoše i skočiše na noge i *priatelji* věrozakona i cèrkve, te se ojačuju, i na obranu tih svetinjah bratski udružuju. Odtud se porodi još ljutji, okrutnii, i glede svojih poslědicah mnogo znamenitii boj, nego li onaj, koi se bije izmedju političkih živaljah. Tako mora da bude tim više, što dèržava postavši faktično bezbožna, nedozvoljava cèrkvi one slobode, koju ova, za uzdèržati se naprama takove dèržave nuždno imati mora. Još ćemo da vidimo, kako stoji sa ćudorednostju i čověčnostju. Neima danas nijednoga bundjie i rovara, koji ove dvě rěči nebi priznavao — nebi imao u svomu věroizpovědanju, i na bojnom stěgu, pod kojim se bori. Govori se i piše se, da se Bog smiluje, o ovih dvěh rěčih; no čudom se čuditi mora čověk, gledajući, gdě se pored svega toga čověčnost svuda nogami gazi, i najpustia, najomèrznia nećudorednost na sve strane primětjuje. *Čověčja prava?* — Jednoj stanovitoj stranci puna su uvěk time usta — puna usta, natopljeno pero; no milioni drugih ljudih gaze se pospèrdno nogami. *Bratoljubje* ili *čověkoljubje?* O kako krasno stoji svagdě spręda! No pogledajte tamo u strašnu metež, i recite, neide li stoglavi zmaj od jednoga kuta do drugog, tražeć svoje kèrvave žèrtve. *Prosvěta?* Istina, cèrvena republika, koja svuda svoje boje izmetje, razprostire srědstvom zloglasnih plakatah, brošurah, bezsramnih i kèrvničkih listovah, poticanjah na guillotiniranje i věšanje, i slične hvalevrědne stvari, — krasnu prosvětu! *Ćudorednost?* O da krasna morala! Proletari, mladež, i druge nebrojene osobe iz svih stališah podkupljivaju se novcem za najgadnie svèrhe, te se vodaju od kèrčme do kèrčme, poje vinom i rakiom, i silom se izpod vlasti roditeljske otimaju i drugoj višjoj oblasti podvèržavaju, i u bezdno propasti medju kradjom, plěnjenjem i ubojstvom sunovratjuju. Sětimo se ovdě dogadjajah badenskih, frankfurtskih, bečkih, peštanskih, berlinskih i drugih, pa imamo dosta grozovitih priměrah. Samo daj Bože, da ih nebude i više!!

To je, što smo viděli, čuli i doživěli. Znamo mi, da se te strahote neimadu, a niti nemogu pripisati pravoj i razumnoj *slobodi;* to nisu njezini pravi plodovi, no užasni *izrodi,* koji se pojaviše baš na onoj strani, gdě se je za slobodu najviše vikalo i běsnilo. I još nije konac zloporabi. Stoglavoj hidri odsěče se jedna glava, a za njom drugih deset naraste. I tako se mora sbiti, da će na poslědku morati svi razumnii i bolje misleći smatrati slobodu kao strašnu i pogubnu něku hudobu, koje nam se čim prie rěšiti valja. Da i mnogi liberalci, kojih idol prie biaše, tuže se na tužno stanje stvarih, u komu se nalazimo, i veoma su zabrinuti, kakvu da li će nam budućnost doněti. Ta nevidimo li, da su baš najslobodoumnii, no uza to i najpoštenii ljudi, pod kojih bi ravnanjem stvar sasvim drugi pravac dobila, uprav zato, što su priatelji poredka i zakonitosti s puta uklonjeni, i sasvime zaboravljeni, te sěde u potištenom zabitju, dočim větrogonje, ljudi bez razbora, i jedino svojim strastim robujući njihova města zauzeše, na čelo se gibanjah staviše, te zlo na zlo gomilaju, kako će sve sebice upropastiti. Ta vrěme je za boga, ta silna je nužda, da ozbiljno sadašnjost našu izpitamo, i da svimi silami zajednički dělovati stanemo, nebi li s jedne strane spasili novostečeni dar božji, lěpu i srětnu slobodu, i nebi li ju s druge strane izbavili onih strašnih izrodah, pod kojih davom mora da podlegne, pod kojih težinom mora da se slomi mladjahno to stablo. Kao grozna utvora pojavljuje se sada pitanje: *Jesmo li još slobodni?*

Kako da odgovorimo na to pitanje, da li sa strahom ili s veseljem? To zavisi ponajviše od exaltacie duha, i od vladajućih načelah. Čověk, koi je uzbudjenoga duha, a k tomu ga skrajne prevratne idee kao harpye udaraju i naprěd gone, čověk takov vidi uprav u ovom najgorem neredu i razuzdanosti pravu slobodu. Dapače vidi se, kao da se još ni time nezadovoljavaju, no bi rada još dalje od razuzdanosti, do stražnje skrajnosti stvar dovesti. Šta je radikalcu do ustanovnoga zakona štampe? On njime rug tvori, podere ga, i čini što mu se svidi. Cèrveni republikanci, kojih toliko već imade očitih i javnih, a još više, koji se tajom snube, nepoznadu više nikakva zakona, ništa neima, što bi njim više sveto bilo. Zaisto, veća stran je nakana stvar uprav těrati do skrajnosti. S drugog posve gledišta smatra stranka uměrenia naša sadanja razměrja, i time sudi sasvim drugačie i protivno onim pèrvim. Jesmo li zbilja slobodni? Uměrenia stranka govori si na samo, i tamo amo, gdě se još usudjuje, gdě se još progovoriti *smie* i javno „nismo bratjo.“ I ja sám pridružujem im se iz čiste ljubavi za slobodu, i njihov sud za svoj priznajem, te svečano niječem, da sam još slobodan. — Vrěme je, da se o toj velevažnoj stvari štogod već progovori, da se stečena za sve sloboda toli sramotnim načinom zlo neupotrěbljava, i u terorizam izvèrže, te time svim omrazna i odurna čini. i tako je u istoj onoj buri, s kojom dodje i nestane. Evo dokazah.

Pèrvo: Jesmo li slobodni u rěči, u govorenju? „Rěč je slobodna!“ taj radostni glas išao je onih znamenitih ožujačkih dnevah od ustah do ustah, od zemlje do zemlje, od grada do grada, i isti prosti puk pristade uzanj, i odgovaraše mu sa svih stranah veselim uzklikom. No po rěči razuměvaše se jamačno i govorenje. Sloboda udruživanja doskora nam je podala sjajnih dokazah za to. Nitko se slobodom govorenja neslužaše više i čestje do današnjeg dana nego li razni klubbovi, koji iza ove oluje ponikoše bezbrojni, kao gljive u šumi. Čim radikalnii koji klubb biaše, tim veća vladaše u njemu sloboda govorenja. Kako se je daleko na tom polju dotěralo, vidi se osobito iz onih republikansko-demokratičkih družtvah, koja na način mrěže obastèrše sve zemlje, koje uslěd kobnih dogadjajah god. 1848. slobodu stekoše. Sloboda govorenja ne samo da biaše uživana punom měrom, no i strašnim načinom zloupotrěbljavana. S ote strane biahu obaljene baš i skrajne ograde. Nebiaše dosta, što se je onako strašno i bez ikakvog obzira nasèrtalo na sve dosadanje systeme i uredbe, već i iste osobe biahu zlostavljene, i sva družtvena razměrja do najnutarnjeg privatnog i obiteljskog života svetogèrdnom rukom i nemilim bezzakonjem u bèrlog groznog nereda povučena, razvèržena i potlačena. Sve veze gradjanskoga i družtvenoga života htědoše javno i bez ikakvog zazora da

razkinu i uništo; uzpirivahu sve većma i većma plamen prevrata i gradjanskog rata, te poticahu ljude na ubojstva, palenje i pustošenje. Věšala i guillotina, zatim najdivlji i najsurovii komunizam nadjoše množinu štovateljah. I to se sve dogodi u ime mile i sladke slobode, kao da je ona zaštitnica najvećih zločinacah i kanibalah. No sada je pitanje, da li su s druge strane oni, koji se nad takovimi razměrji sgrozavaše, uživali istu slobodu, da li smědoše mněnje svoje slobodno izraziti, i protivnikom svojim odpèrto suprotstaviti se. Nećemo tajiti, da je u gděkojih okolicah, u gděkojih městih, gdě pusti i sve harajući taj duh vrěmena još nije dopro do najnižjih vèrstah pučanstva i okužio ih, moguće bilo někojim posebnikom, a gděšto i cělim družtvam podići svoj glas, glas mirno razabirajućeg razuma protiv běsnećih strastih, i ustmeno revnovati proti obće skoro zavladavšem zlu. No je li tako bilo svuda? nije. Na gděkojih městih utvoriše si ljudi něko strašilo pod imenom *reakcie*, koja — budi uzgred rečeno — uprav je tako nemoguća postala, kao što je nemoguće po bobovom vrěžu uzpuzati u nebo, i razdražiše time sèrca ljuto do běsnila proti inako mislećim, koja razdraženost već je toliki stupanj postigla, da se ljudi takovi javno pogèrdjuju, da im se od svih stranah prěti i nasilje čini. Divje mačje muzike, pèrkosi svake vèrsti, těranje i proganjanje takovih omraženih osobah, jurišanje kućah i haranje imetka, time i tomu sličnim služe se priatelji slobode, kad im se neće baš uprav věšati, strěljati i mačem gubiti. Nismo li u tom smotrenju doživěli strašnih priměrah. Nije li se nad glavami ljudih uměreniih neprestano ljuljao mač Demokla? Šta smo doživěli u Beču? U mladjahnoj republici Francezkoj tèrpe se razne stranke medju sobom, i svaka těra svoje: legitimiste, filipiste, bonapartiste, konstitutionalci, běli, trobojni, modri, cèrveni republikanci, i kako se zvali da zvali. A směše li u Beču ikoja, osim republikanske i to cèrveno-republikanske stranke, samo rěč izustiti za svoju obranu, i za svoju stvar? nerekoše li odmah: Eto reakcionera, eto cèrno-žutoga, na stratište s njime! dà i pod istom strašnom obsadom i uzimanjem prestolnoga grada Beča, prětiahu uměrenim i revnim privèrženikom carske kuće, usudiše li se samo djavolskim i lažljivim věstim,—koje jedna za drugom dolažahu — protusloviti — bajonetom i ustrěljenjem. A ni u drugih městih nebiaše nimalo bolje. Mogli bi ih imenovati, no ona to najbolje sama znadu. Što se je u tom obziru sve sbilo u Ugarskoj, to će istom onda izići na vidělo, kad strašnu Košut-mòru, koja još sve jednako onaj inače dobri puk gnjavi, i kèrv mu pije, sgèrtajuća se sa svih stranah vojska uništi, i tada ćemo jamačno i odonud čuti za grozovite prizore, od kojih se sada još malo ili ništa neznade. Stanovita jedna stranka, koja je uslěd nenadanog prevrata na kormilo došla, prisvojila je izključivo sebi svu slobodu govorenja, a drugim svim hoće da zatisne i začepi usta, te netèrpi, da joj i u čemu protuslovi. I tako na hiljadu městah moradoše ljudi dobri i pošteni šutiti, te mirom gledati, šta se radi. U istinu, već je tako daleko došlo, da se ovi neusudiše do medju četiri zida — u svojih stanovih kriomce razgovarati se, i svoja si mněnja sobćivati; da ako se dogodi, da ih više jednako mislećih ili dobrih priateljah ulicom idjaše, i htědoše da govore medju sobom o sadanjih razměrjih, to se neusudiše inače, no tihim šaptom, jedan drugom u uho, i uza to moradoše se još na sve strane obazirati, da ih neslušа gděgod sa strane kakvi nepoznani gost. A kako biaše u vèrozakonskom i cèrkvenom obziru? Niti za jednu dlaku drugčie nego u političkom kao po gradovih, tako i po selih sijahu i razprostranjivahu izaslanci radikalski najopačia mněnja i načela. U raznih klubbovih biahu dèržani govori pogèrdni i svetogèrdni na vèrozakon, cèrkvu i duhovničtvo. Koliki ustadoše proti kèršljanstvu kao porodu tame, praznovèrja, laži i pravom robstvu duševnom! te mu htědoše podkopati temelj, i oboriti ga. Osobito pako kanoti novi i lěpi pravac duha u ceni biaše ono opako němačko-katoličko odpadničtvo, koje naravno svim bundjiam i rovarom biaše najbolja poluga za postignutje svojih naměrah. Najgorji smet, i Bog zna od kakvih još triput gorjih ljudih podplatjen obilazi města, te sumnjiči kod světa najvrědnie duhovnike, i nagovara ga, kao na *děla slavna* na ubojstva najvrědniih ljudih, dà i istih biskupah. Otidi samo na selo i pitaj ljude, koji malo bolje misle, pa ćeš čuti stvarih čudnih — stvarih takovih, da će ti se koža od grozote ježiti. A je li sloboda i za ljude i priatelje bogoštovja i cèrkve? Pred Bogom i po pravici sloboda je za sve stranke za cèrkvu tako kao i za sve druge. Cèrkva imade poglavito to uzvišeno zvanje, da kao *slobodorodna* slobodno navěštjuje světu istinu. No da li joj se to dozvoljava? Pod izlikom da se u nikakve političke stvari neměša, zamazaše duhovničtvu u Austrii usta. Neka politika stupa svojim putem, i za njome u povodu sva zla i opačine světa ovoga, šta to spada na duhovničtvo? ono neka s podbijenimi rukami gleda pusto tumaranje ovacah svojih, i neka ih neodvratja od propasti, u koju slěpo sèrnjaju; neka se političkim kretanjem stvarih bogoštovje obezčastjuje, ruži, podkapa i razkèrvava, cèrkva pustoši i duhovničtvo upropastjuje, i tako sve što je Bog za spas světa po Isusu satvorio, u razglablja čeljusti djavla, na njegovu paklenu radost nagadja, to se duhovničtva ni najmanje netiče; ono neka i nadalje mirno stoji i šuti, neka djavo u vlastitoj kući štropotje kada i kako mu je drago, ma i temelj razrovao, zidove razvalio i krov cèrkveni vatrom popalio. Radikalci běsne na sve strane proti gospodu i pomazaniku njegovom, gèrde i razdiru svako bogoštovje, te nasèrtju na cèrkvu i službenike njezine, prěteći im prognanstvom, mačem, vatrom i věšalami; to se dogodi na više městah s ligurianima, jesuitima i drugimi redovi; no zato da netèržu duhovnici mač duha, mač to jest rěči božje, da neodbijaju od sebe ta paklena nasèrtanja, i svetu stvar po starom običaju cèrkve, nezastupljaju i nebrane. Istinabog nespada na njega ni najmanje, kakovu da li će si puk satvoriti vladu ili kakova će mu se dèržavna forma dopasti, te će ju primiti i udělotvoriti. A zašto? Zato, jer carstvo Isusovo nije od ovoga světa, i cèrkva se je od početa svoga svakoj političkoj formi dèržavnoj uvěk prilagoditi znala, s čega i ime katoličke to jest sveobće cèrkve punim pravom zaslužuje. No drugo je, kad napadaju na nju na vlastitom zemljištu njezinom. Što se je sada stovèrstno dogodilo! Pitam ja, da li i *na to* šutiti valja, da li joj i tud progovoriti slobodno nije? To ona nemože, a i nesmie učiniti nikada. Dužnost je njezina slobodno kad uztrěba podići glas svoj. Nikakva sila na zemlji, nijedan vladar, nijedan ministerium, nijedan sabor, nijedna stranka i nikakvi klubb nemože joj u tom poslu nametnuti šutnjavu, niti joj zatvoriti usta. Pa se je to ipak zapovědilo. I što je još više, ako se nadju pojedinci, te se usude naučati, opominjati i nagovarati puk, da se u ova veleopasna vrěmena nedade od nikoga zavesti sa pravoga puta; već riče, već běsni radikalna stranka, kao da su počinili Bog zna kakove zločine; razdražuje proti njim uzbudljiva sèrca, potvara, pogèrdjuje i progoni ih na

svaki mogući način. Imade priměrah, gdě biahu zlostavljani i těrani svetjenici takovi, koji imadiahu sèrce, te se nestrašiahu govoriti za cèrkvu, pače i smèrtju im se prětiaše. Dogodilo se je na jednom městu, i to je spisatelju ovoga članka poznato, da je jedan vrědni svetjenik poradi něke posve nedužne proděke od učrednika i duhom vrěmena takodjer zanešenog svetjenika někog pismeno u kèrčmu pred něki exaltirani klub pozvan bio, da se pred njime opravda zato, što je, kako se je glasalo, nje u proděki svojoj razuměvao. Na poslědku utěraše strah u sve duhovničtvo. Već se mnogi neusudi, ni izraziti javno svoje mněnje, niti koga podučati ili opominjati.

Uzporedimo sada sve te dogadjaje, i pitajmo se pošteno, jeda li smo još slobodni? nemoramo li si tužnim sèrcem odgovoriti, da što se rěči tiče — nismo. Niti Metternichov sistem niti Sedlnický-ova tajna policia nije slobodu govorenja tako mèrzko ugnjetavala, ko što je to činio sramotni terorizam jedne stranke, sastojeće iz samih nemirnikah i rovarah, koju ništa umiriti nemože, — a i sada sve jednako čini. Sada — vele svi umĕrenii i razboritii — sada valja šutiti, ako čověk neće i sebe i svoje upropastiti; kao puž mora se svaki uvući u svoju kućicu, komu je moguće, neka se zavuče u kakov zakutak, pak neka ondě čeka, dok minu ta zla i tužna vrěmena. Tisuće čuješ, gdě se izmedju četiri oka tako tuže i govore. Jesmo li u stanju slobode, koga nam toli visoko hvale i slave, još zbilja slobodni? Barem u rěči nismo, pače smo, što se toga tiče u pogèrdno robstvo pali. Něgda biahu blažii i sladji turski, algirski, tunetanski i tripolitanski okovi, nego li ove nove verige, u koje nas sape visokohvaljena sloboda, i to u ime slobode. To je u cěloj stvari najžalostnie, najjadnie, no imamo li — slobodu tiska?

(Dalje slědi.)

Pučki katecheta

u školi sa šibom nuza se.

Providnost božja svakome stolětju svoju zadaću za rěšiti odredi, i neima věka, u kojem se nebi uz mnogo manah — i nebrojena dobra za usrěćenje čověčanstva porodila bila. Nećemo se ovdě upuštjati u duboku prošastnost, nećemo poimence navadjati siaset koristih, koje nam ona svako doba uděli, jer tim izbrajanjem bi se odviš daleko od naše zadaće odmaknuli; već ostanimo u sadašnjem vrěmenu izobrazovanja i prosvětjenja. —

Komu se od radosti sèrce u grudih neširi, kad pozorno motri, kako izobraženii narodi sveudilj bolje uvidjaju visoki cilj razložnog stvora, uvidjaju, da svi jedno nerazdruživo tělo sačinjamo, komu glava valjalo bi da je božanski spasitelj Isukèrst, uvidjaju napokon u nama jedincatu obitelj, koju svemogući gospodar ravnati ima. Ovim uzvišenim duhom nadahnjeni primiču se svojimi blagimi zakoni sve bliže k čistomu vrutku božje naměre — k vrutku čověčanstva! Komu nisu poznate u tome obziru plemenite doista naměre mnogih kèrštjanskih dèržavah o ukinutju smèrtne pedepse? Ova rědka namisao na toliko je sve skoro kèrštjanske dèržave u jedan mah kao žarka munja preletila, te se svekolike kao jagmice natěcaju, da i napomenutu kaštigu i ostale manje okrutnosti za uvěk iz čověčjeg kruga protěraju. Nu u zalud su se razvile ote možne idee, ako se samo *oko theorie vèrtile* — ako dèržavam i ljudstvu ne na *korist* već na *štetu* služile budu. Valja se dakle ponajprie za priměrna srědstva pobrinuti, te ih umětno i točno svomu opreděljenju prilagodjivati: pa onda će sigurno i bez svakih naročitih zakonah ljudi zauzeti ono město, što im ga je Bog na toj zemlji odredio.

O mogućnosti izvedenja rečene sjajne zadaće razni ljudi razna mněnja u pèrsih goje, te kad im se sgodna prilika pruži, s njimi očito na mejdan stupe. I ja dèržeći se naše narodne poslovice — „koliko ljudih, toliko ćudih“ — latih se pera, da moje mněnje — (neznatnim za sad još izkustvom u běli svět pošaljem, pa na koliko vrědi, neka služi na korist čověčanstva — na korist moga miloga naroda.

Tko iole u ljudsku narav poviri, on će morat umah priznati, da je čověk po učinjenom grěhu od svoje pèrvobitnosti daleko na stranputice zagazio! Neima više u njem med tělom i dušom onog suglasja, kojim naši praroditelji u stališu nevinosti od dobrostivoga tvorca nadareni biahu, već neprestano duh proti tělu i obratno vojuje! A sveudiljni povod toga neprestanoga boja su neobuzdane strasti ljudske. Za ogradit se protiv tim ljutim dušmanom, te ih — ako ne baš sa svim poběditi — bar polag mogućnosti ukrotiti i pod blagu uzdu věrozakona metnuti, mora ratoborac k samomu počelu, gdě svoju oholu glavu dizati počimlju, pristupiti, za da im tako slavodobitnie otrovni mač skèrši.

No nije taj posao tako lagan, kao što se mnogomu na pèrvi pogled vidi. Jer ako uz očištjeno sěme iz najbolje uredjene oranice kadkada i kukolj nikne, koliko većma to isto očekivati se more od neobradjene — zapuštene zemlje. Ovu dakle valja vazda tèrpljivo obradjivati, a mladice na njoj izrasle brižljivo njegovati, divje grančice priměrenim orudjem odrězati, slúke sjednačiti, te čitavu mladicu tako pomnjivo ravnati, da i nježne pupoljke mirno razvije i ocvate, i svojim vrěmenom stostrukim plodom urodi! Kuda moja prispodoba směra, mnijem, da me blagorodni čitatelju! razumiješ, i zato, da odviš dug nebudem, primaknimo se k istoj stvari.

U pogansko jurve doba biahu škole odlučene za sěmenište, gdě sve u svojoj struci plemenito, dobro i krěpostno rosicom njihovih bogovah okrěpljeno, a skèrbljivim nastojanjem mudrih učiteljah ojačeno kliti, nicati i rasti morade. To nam svědoči jasno napis *„ništa zlobnoga u to město unići nesmije,“* kojega velemudri Solon nad atheniansku školna vrata staviti je zapovědio. O da je moći ote zlatne rěči ne samo na školna i kućna, već takodjer na sakrivena vrata sèrdašca svakoga pojedinoga kèrštjanina neizbrisivimi pismeni zabilježiti, nebi doista tolike čete zalah po světu tumarale*)! A do onog časa pokraj sviuh theoriah će morati polag stupnja pogrěšakah i priměrne kaštige na svome městu ostati. Deder ogledaj se, mili čitatelju, po krugu seljanske dětce, te pazljivo njezino ponašanje promišljavaj, pa ćeš odmah uviděti u kakovom stanju se nalaze. Nije li žalostna istina, da s mnogimi izmedju njih blaznosti, laži, kradje i ostale nebrojene zloće pospěšno rastu — pače i prerastu ih tako, da im se pravedno ono poznato priręčje *„malitia superat ætatem“* priljubiti mora! Pa zar došavša u školu spomenute kužne pošasti sa sebe otresu? Nipošto! Hoće li katecheta takovu děcu mirnom savěstju i bezbrižnim okom gledati, za da i ine dobre osmrade?! Ja mislim, da neće nijedan. No ipak daleko neka bude od njega svaka razjarenost, daleko sve strasti, te opet otčinska ljubav sa

*) Nu žalibože, ta vruća želja će po svoj prilici još duže vrěmena glas vapijućega u pustinji ostati! *Opazka pisca.*

umĕrenom strogostju neka ga neprestano ko istinske drugarice rukovode.

Pošto naime katecheta kakovu ranicu u kojem dĕtetu opazi, nije probitačno nikada umah prĕki lĕk za nju upotrĕbiti, jer bi mogo svojom naglostju kadkada istu stvar ogorčiti, a ne ublažiti; te tako i svoju svèrhu promašiti; već mu valja ponajprie gledati od kakovih je roditeljah, kakove je ćudi, tko ga okružava, i odkuda ota rana proiztiče? Ova — na koliko mu okolnosti dopuste — doznavši, najlaglje će joj primĕrnim lĕkom doskočiti. Nu nesmie ipak s mĕsta na najviši stupanj strogosti koračiti, jer ko u naravi, tako ni ovdĕ skoka neima; već pošto bi mu bio Boga svevidećega, strogoga kaznitelja svakoga grĕha predočio, pošto druge čedne za izgled mu predstavio, pošto bi mu odurnost pogrĕške bio naslikao, pošto bi mu bio nezadovoljnost iz žalostnog lica pokazao, pošto niti otčinske opomene, niti ozbiljne prĕtnje, niti čeŝtje stanje niti klečanje ništa nebi hasnilo, onda tek valja savĕt mudroga Salomona prigèrliti, koi veli: *„zločestoća je duboko zasadjena u sèrce mladića, no šiba će ju iztèrati.“* A ja još k tomu pridajem: *„gdĕ se odviš šiba štedi, tu će kasnie jamačno batina pĕvati.“* Jer kaogod što se tanka šibica na svaku stran prigibati dade, a od mekanog voska razne sličice se napraviti mogu: tako od mladjahnog sèrdašca sve je moći s malim trudom učiniti. Dok bo se korenje zloćah još u njem razširilo i ojačilo nije, lasno ga je izčupati i uništiti, a kad jur na svĕtlo izidje, te razgranjivati se počimlje, neima mu lĕka do vĕka!

Nu samo nam se sad pitanje nametje: kako valja tim brĕzovim uljem postupati, za da se ozledjene rane što uspĕšnie izlĕče? Je li ga mora katecheta ulĕvati? ili učitelju predati? ali komu tretjem ga izručiti? Kako se tko tim *skradnjim* — nu ipak spasonosnim lĕkom služi, to neznam*); mislim ipak, da niti pèrvo niti drugo nije probitačno poprimiti, već se svakako tretjeg latiti valja. Pitat ćeš me po svoj prilici ljubopitni štioče: tko je taj tretji? Evo ti ga. U mladićah je najbolji izmedju njih, a u dĕvojakah opet dĕvojka, i to ne bez razloga, jer tim orudjem se najprĕčjim putem i strastima, i zloglasnom mèrcvarenju vrata zatvore. Pošto bi mu bio i na tom mĕstu od skušnje (probationis) sa sažaljenjem njegov zlobni prestupak i tvèrdokornost katecheta očitovao, a ostalu školnu mladež otčinski opomenuo, da i ovu i ine slične pogrĕške — ne toliko radi kaštige tĕlesne, koliko radi Boga većma od čemerne zmije bĕže: obèrnuvši se poklĕ s učiteljem i ostalom dĕčicom od čeda na pedepsu odlučenoga (da se tako i u njem i u drugih toli potrĕbita sramežljivost neoskvèrnjena uzdèrži) spomenutomu mladiću, — ako je mladić, a dĕvojci — ako je sagrĕšila dĕvojka — neka naloži, da svoj nemili posao s dva, tri, najviše četiri udarca svèrši. Po dovèršenoj kaštigi mu opet primĕrnu opomenu podĕliti ima, za da dĕte samo uvidi svoju krivnju. Nu time još nije sve dokončano; mora pokraj toga još svedj katecheta koi turobni pogled na kaznjeno dĕte baciti, za da upozna, dà li i kakav utisak ota pedepsa u njem prouzroči**)? Koliko putah će već za pèrvom kaštigom skrušeno dĕte opaziti tako, da niti oka od stida u katechetu uprĕti nebude se usudilo — koliko putah će se kao novini cèrvić dèrhtajuć do katechete dovući, da mu ruku poljubi. I to ti je blagorazložni čitatelju, dobro znamenje — s takovim dĕtetom je moći mnogo dobra učiniti. Pošto bi katecheta duže vrĕmena njegovo ponašanje pozornim okom pratio, te najposlĕ iskreno kajanje u njem opazio, mora ga svakako opet prigèrliti, dèržeći se nauka spasitelja *„da je veće veselje u nebu vèrhu jednoga grĕšnika pokoru činećega, nego vèrhu devedeset i devet pravednih, kojim pokore netrĕba,“* te njegovu pogrĕšku posve zaboraviti. Tako ili slično postupajuć će se sve po malo milostju božjom sprovodjen na ožudjeni stepen popeti.

No prigovorit će mi možebiti tkogod: „ta baš se sada o tom radi, da se tĕlesne kaštige svigdĕ sa svim ukinu, te da njihovo mĕsto blažie pedepse zauzmu, a ovaj katecheta ih toli vruće preporuča.

Premda nitko bolje od mene neželi, da ta okrutnost iz kruga čovĕčjega posve izčezne, nu gledeć na surovost našega seljana, mnijem da će još mnogo Save u Dunaj proteći prie, neg se ta želja uživotvori. Što se napose tiče školah (nenapominjajuć tu okolnost, da seljanski roditelji jedva dočekaju, da im se dĕtca što prie kući vrate, da je za svoje poslove upotrĕbe) zatvori s mnogimi neugodnostima skopčani nikad takav utisak u njih neprouzroči, kao gori navedeno postupanje *).

Polag svega toga zahman će brižljivi katecheta povĕrene si mladice čistiti i jednačiti, zabadav i do cvĕta dotèrati, ako odkudgod plahi vihar doduva, pa ga iznenada otrese. Za doskočiti i toj opasnosti katecheta nesmie nikad propustiti, da roditelje — osobito matere, — koje su ćutljivie, i bolje se s dĕcom bave, — takovoga dĕteta k sebi nepozove; većom bo stranom sve zlo kod dĕce od krivoga odhranjenja i opakoga primĕra roditeljah i drugih, koji je okružavaju, dolazi. Čim katecheta pogrĕšku, zbog koje dĕte kaštigano biaše, u prostodušnoj ljubavi roditeljem odkrije, svom pomnjom oko toga nastojati mora, da im svestrano pogibeljne poslĕdice, koje iz ovih i ovim sličnih manah za duhovnu i tĕlesnu njihovu i dĕtce srĕću nuždno proizlaze, dokaže, te ujedno ozbiljno im predstavi, kakova ih još odgovornost poradi nemarnosti pred Bogom čeka. No ni sad još nije sve gotovo, valja mu takodjer i način odhranjivanja ne samo ovom prigodom, već i češtje u prodikah naznačiti; osobito pako dobar izgled nek im svesèrdno preporuči, jer od toga zavisi više, nego Bog zna od kakovog odgojivanja, što nam i krasno veleizkusni Seneca potvèrdjava, koi veli: *„Longum est iter per præcepta, breve et efficax per exempla.“*

Ali nahode se gdĕkoji roditelji, koji bi rado svaku krivnju od sebe odbiti, te sve zloće na samu dĕcu obaliti izgovarajuć se: „da su sadašnje vrĕme dĕca toli opaka, da čovĕk š njimi ništa opraviti nemože?“ No ovakovim katecheta lahko kratkim odgovorom usta začepi naime: „Vi vidite trunak u oku vašega dĕteta, a u svojem greda nespazite? Izvadite najprie bèrvno iz svojega oka, pa onda će trunak sam od sebe izpasti.“ Na to ćedu se da kako zarumĕniti, i oči u tle uprĕti — nu opet dobro i to valja! — A doista imade i takovih, koji odmah svoj nedostatak priznaju, sa zahvalnostju opomene katechete ogèrle sebi na utĕhu, a dĕci na spasenje.

Iz toga jasno slĕdi, da ne toliko blagi ljudski zakoni,

*) Nevĕrujemo, da je g. spisatelj toga sastavka ikada vidio iole boljeg učitelja — a još manje katechetu — koi bi sám dĕcu šibao! *Uredn.*

**) To isto postupanje jur je od nĕgda u svakoj urednoj školi bilo običajno. *Uredn.*

*) Nu mi ipak mislimo, da bi se prie toga navedenog postupanja nemotreć na neugodnosti — koje se ponajviše učitelja tiču — i zatvor upotrĕbiti imao. *Uredn.*

koliko pravo odgojivanje dètce iz neljudih — ljude stvara. Ako roditelji, ako drugi — kojim božja providnost mladi naraštaj pověri, u odhranjivanju *kèrštjanskim putem* udare, razvit će se sam po sebi barjak čověčanstva, pod kojim svi — kao bratja jednoga otca — za duhovno i tělesno blagostanje naše — za slavu božju složno vojevali budemo do groba!

Bèrdovčanin.

Zadušnice i „Slavenski Jug."

IV.

U „slavenskom jugu" od 1. svibnja t. g. br. 51. pod naslovom: „*Něka pitanja i opazke gospodi F. M. i zagrebačkom bogoslovcu*," něki g. Aleksander Dardić iztočne c. kapelan ljuto kori katolički list zagrebački: „*da pod odorom licuměrne ljubavi gnjusnu mèrzost i zlobu*" krije; a navlastito gg. F. M. i „zagrebačkog bogoslovca" u ogledu poznatih zadušnicah (vidi br. 10., 11. i 12. ovoga lista) u školu uzima, te svom silom hoće, da ih u cèrkvenoj dogodovštini bolje obuči. Al siromah ni opazio nije, da sa svojom naukom nigdě uspěti nemože, osim u onih, koji bi istu dogodovštinu tako dobro znali, kao spomenuti g. „iztočne c. kapelan," komu se već u pèrvi redak njegova sastavka kao kradomice uvuče mali anachronisam; a to je bogme velika grěhota u onoga, koi hoće da uči ma kakvu dogodovštinu. — U ostalom nije vrědno, da se u potanko razlaganje pomenutoga članka upuštamo, jer osim neugladjenih izrazah malo što i sadèržaje: a ako zbilja gdě što i veli, a ono je jedno krivo, a drugo nedokazano. Da ipak štovani čitatelji naši saznadu, šta je od prilike u tom sastavku: progovoriti ćemo u kratko o njemu samo u obće. Sva se ta razprava u dvě glavne točke děli. U pèrvoj g. „istočne c. kapelan" ljuto kara katolički list: što se u njemu slědbenici njegove cèrkve „g è r d e imenom razkolnikah, odmetnikah i nevèrnikah:" a druga točka je čitava Jeremiada vèrhu razdora medju jednokèrvnom bratjom. Na pèrvu velimo, a i svaki — tko čitati znade — sam će se o tomu lahko uvěriti, da katolički list zagrebački slědbenike cèrkve g. kapelana Dardića nikada drugčie neimenuje, nego: „slědbenici gèrčko-nesjedinjene cèrkve." Druga je to stvar, kad se u bogoslovnim razpravama navode canoni cèrkve; ove bo — kao nijedan drugi citat — nitko nesmije preinačivati ili izopačivati; već ih onako svaki mora navesti, kao što se in corpore juris canonici čitaju. Nu polag svega toga mi svi dobro znamo, a i g. kapelan mogao bi znati, da sva ona u pomenutih canonih cèrkve katoličke navedena imena nespadaju na cèrkvu gèrčko-nesjedinjenu; a i to znamo, da g. kapelan Dardić svoju cèrkvu dèrži za „svetu apostolsku, pravoslavnu i pravovèrnu," jer smo uvěreni, da inače u njoj ni trenutka nebi ostao. Al mi istu cèrkvu za to nedèržimo, već znamo, da je ona iz obćine katoličke cèrkve odstupila, to jest od nje se odružila, razkolila; molimo dakle — kad g. kapelan ime σχίσμα (schisma, razkolničtvo) za pogèrdu dèrži — neka nam kaže, kako bi otaj historički dogadjaj d r u g a č i e okèrstili. Al' opet se i tu bojimo, da nam kakvo drugo ime predloži, pa da mu predlog primemo, reći će nam da smo „licuměrni" te da u prosvětjenom XIX. věku nećemo pravim imenom stvari da ozivamo. — Glede Jeremiade pako to priměćujemo: da u njoj g. kapelan Dardić pod svaki način hoće, da nam dokaže, kako on do svoga věronauka malo dèrži. U tomu se mi, da kako, š njim neslažemo, već usuprot uvěravamo g. kapelana, da pošto věronauk naš počitujemo kao božje očitovanje, niti smo vlastni, nit hoćemo u njemu išta měnjati ili izostavljati; jer što je Bog našao za vrědno i potrěbito, da nam očituje, to mi nedèržimo za malenkosti, već sve jednako cěnimo više, nego sve blago toga života, dà i više nego sam taj život, koi — budući sa svim svojim blagom vrěmenit, nemože se uzporediti s onim, što se u věčnost proteže. A što u nas na toliko cěnimo i štujemo, to znademo i u d r u g i h štovati, ma oni i većma od nas u bogoštovnom ogledu udaljeni bili, nego što su jednokèrvna bratja naša Sèrblji. Zato neka se g. kapelan neboji, da će se *s naše krivnje* radi „*věronaučnih malenkostih*" (sic!) koje su „*nerazumni cèrkveni učitelji*" (!!!) uveli, razdor medju nami i njimi sijati i hraniti. Znamo mi slogu i jedinstvo gradjansko razlučiti od věronaučne, pa složni u gradjanskom smislu želimo *mir u věronaučnom imati.* Mi u cèrkvu gèrčko-nesjedinjenu nismo dirnuli, već se je ona taknula naše cèrkve; a mi smo ju — ne „*po naputku jednog ili drugog poglavara*" — već po svetoj dužnosti našoj, kao věrni joj sinci branili; a to smo doista vazda uljudnie činili, nego što nas g. kapelan u „slav. jugu" silom hoće da nauči. Il' morda g. kapelan misli, da ni toga nebi směli učiniti? onda mu hvala na ljubavi. A hoće li zbilja slozi narodnoj za ljubav, da se mi nebranimo, a on nek u nas nedira, pa smo mirni. Ako mu je pako i cèrkveni razdor dodijao, a on — koi uzroke toga razdora za malenkosti dèrži — neka ote malenkosti pusti, pa nek dojde k nama; nu mi — koji te uzroke nedèržimo za malenkosti, već za važne (budući Bogom očitovane) stvari — uvěravamo g. kapelana, da ćemo se vazda dèržati načela: „*čuvaj svoje, nediraj u tudje.*"

Uredničtvo.

Směsice.

Najvećji i najsrětnii dan života.

Zalud svi protivni dokazi! Zemlja ova jest i ostaje „dolina od suzah!" Što su sve skoro naše nade, nego gradovi zidani po zraku, koje svaki větrić razpèršuje? Žezla se lamaju, ružice vehnu, ugodne sanjke mladosti naše izčezavaju! Sva zemaljska veličina i razkoš i slast varka je samo, varka, — koja bèrzo gine, a pusto sèrce ostavlja prazno!... Jadni i nevoljni taj život svakomu nas donosi izobilje od tuge i plača. Sdvojiti bi morao, kad nebi bilo radostih, koje jadno sèrce okrěpljuju i ublažuju; a to su višje, nebeske radosti, koje svu veličinu i sve radosti zemlje daleko nadilaze....

Jao čověku, koi je ćut ovih radostih izgubio, komu je puteni — zemaljski — život ćut bogoštovnu utamanio! „*Takav čověk, budući u časti, a necěneći tu čast, spodoban je nerazumnoj životinji.*"

Napoleon dade jednom svojim generalom večernu zabavu. Uzmožnoga cara věrni sluge i slavni vitezovi govorahu o slavju pobědah, koje pod zapovědničtvom svoga vodje odèržaše, spominjahu znamenite dane, koje doživiše na polju časti. Car ih je uljudnom pozornostju slušao, dok im iznenada nepretèrže govor s pitanjem: „Što mislite! koi vam se čini, da je najvećji i najsrětnii dan moga života?" U životu Napoleona, koi od prostoga kadeta dospi do carske — do najvišje časti na zemlji, u njegovom životu biaše doista puno velikih znamenitih danah, dà i časovah, koji svojom znamenitostju polovinu světa obasjaše, danah srěće, koja malo komu umèrlomu u dio pade. Jedan dakle spomenu dan poběde, koju car

oderža u Misiru (Egyptu) na očigled hiljadugodišnjih pyramidah. A Napoleon mu odgovori: „*nije!*“ Drugi mniaše, da su dani dobitih od Austerlitza i Wagrama; i tomu odgovori: „*nisu!*“ Tretji reče: da je dan, u koi Napoleon pèrvim consulom francezke republike, a četvèrti dan, u koi carem francezkim bi odabran. Napoleon im odgovori „*nije!*“ Opet mnogi mniahu, da je dan, gdě se je car s kćerju cara austrianskoga věnčao; a drugi dan, gdě je pèrviput plod ote ženitbe, carevića sina svoga, baštinika uzmožnosti svoje i gospodstva pèrviput otčinskim naručajem ogèrlio; a Napoleon i opet reče: „*nije!*“ Šta mogoše više napomenuti, pošto su najvećje i najslavnie dane cara pobrojili! Tad im duboko tronut car odgovori: „*najvećji i najsrětnii dan života moga biaše dan — moga pèrvog pričeštjenja!*“ Mnogim se htěde posměhnuti, kad al' *Drounault* stupi k Napoleonu i suznima očima mu reče: „*Gospodaru i care, věrujem ti!*“ A Napoleon udari ga po junačkom ramenu i reče: „Bravo, častni sědoglavče! Radujem se, da me je bar jedan razumio!....“

(K. Chr.)

Věsti iz katoličkoga světa.

Kutina 12. travnja. Na blagdan uskèrsnutja gospodnjega doživismo u našoj župnoj cèrkvi rědku svečanost, koju duhovno-pastirska revnost našega g. župnika Dragutina Pavčeca još sjajnie uveliča, da je — do kasnog potomstva — ovděšnji župljani zaboraviti neće. Gjuro naime Grubačević, krajišnik, kovački kalfa (dětić), gèrčkonesjedinjene cèrkve slědbenik, pokle bi se — kao što zakon prepisuje — sa svědoci svomu duhovniku dvaput bio najavio, stupi taj dan u pritomnosti mnogobrojnoga naroda, obojega věroizpovědanja, svečano u krilo katoličke cèrkve. Visoki blagdan sam biaše pobožnost pravověrnih kèrštjanah neobično pobudio; al' ta do najvišjega stepena dospi: kad pod sv. missom, na svèršetak evangjelja pomenuti Gjuro Grubačević dèržeći u rukuh goruću voštenu svěću sa dva svědoka stupi pred oltar. Pokle bi g. župnik bio odpěvao „Credo“ umuknu órgan, a mèrtva tišina zavlada u svoj cèrkvi, kao da nikog u njoj i nije, a biaše dubkom napunjena. Župnik odloživši casulu uze pluvial, pa sěde na stolac pred oltarom, te upita pritomnoga convertita, kako mu je ime i šta traži; a ovaj mu odgovori; „Ja sam Gjuro Grubačević, a molim sv. cèrkvu katoličku, da me u spasonosno svoje krilo primi.“ Na to ga župnik opet upita, zašto da on taj važni korak čini, a convertit mu odgovori: „da si dušu spasim i sèrcu mira najdem, kog već od sedam godinah najti nemogoh; rado ostavljam roditelje i rod svoj, samo da katolički živěti mogu i umrěti.“ Krěpki a ipak pun tronutja glas, kojim pomenuti convertit ove rěči izusti, do suzah ganu věrna sèrca sakupljenih, i činjaše se, da sad istom razumiju rěči spasitelja, kojimi župnik convertitu odgovori: „Pravo činiš sinko, jer šta ti prudi, da sav svět dobiješ, a dušu svoju izgubiš.“ Zatim ga upita župnik, dà li znade, koja je razlika izmedju oba věroizpovědanja; a on za čudo svih sakupljenih tako ju potanko razloži, da je svaki viděti mogao, da on bolje poznaje sadèržaj katoličkog věronauka, nego mnogi ne samo prosti, već i tako zvani izobraženi katolici današnjega věka. Nu ništanemanje razloži g. župnik za bolje poučenje svojih župljanah lěpim i krěpkim govorom sve věronaučne razlike izmedju naše i gèrčkonesjedinjene cèrkve. Nitko se u svoj župi nesětja, da bi ikad koi duhovni govor s tolikom pozornostju poslušan bio. — Po dokončanom govoru pristupi convertit i kleknuvši pred oltarom izreče krěpkim glasom izměnce sa župnikom izpověd věre kèrštjansko-katoličke. A sakupljeni puk, koga prie g. župnik biaše opomenuo, da se pri tom činu sěti, što je Bogu svome na svetom kèrštenju obećao, nemogaše se uzdèržati, već je i sam u jedan glas uz convertita izpověd věre katoličke govorio. Poslě položenog věroizpovědanja opet progovori g. župnik o jedinosti, spasonosnosti svete i apostolske cèrkve katoličke, te napokon opomenu novoga katolika i čitav puk, da gleda u svem životu izpuniti znamenovanje goruće svěće, koju convertit u ruci dèržaše, to jest: da sačuvaju živu i jasnu světlost věre i zažganu, plamteću ljubav Boga i iskèrnjega! O veličanstvenom utisku te svečanosti nemogu vam ništa kazati, jer bi svaki opis moj stvar samo umaljio, već samo to priměljujem: „dao Bog u neizměrnoj milosti svojoj, da se taj utisak u nijednom sèrcu neoslabi do poznog potomstva. Amen!

— e —

Gaěta. Sv. otac papa, da si u svomu toli težkom položaju izprosi milost s neba, dèržao je dana 28. ožujka u Gaěti provod (procesiu) s užetom oko vrata i sandalima na noguh kao pokornik, uz pratnju kardinalah i svega duhovničtva. I kraljevska obitelj iz Napulja bila je pritomna, kojoj je medjutim papa navadnu obuću dozvolio.

Proměne u biskupii zagrebačkoj.

Antun Fetzer postao je župnikom u Trojstvu; a Janko Katanec postao je župnikom u Kotoribi.

Dne 25. travnja preminuo je Marko Novosel, bivši župnik u Ščitarjevom; upravljanje po smèrti njegovoj izpražnjene župe pověreno je Tomi Leušteku, bivšemu ondě kapelanu.

Antun Kožić, bivši kapelan u Lipovljanih postao je upraviteljem župe u Medjuriću; a Josip Mlinarić, bivši kapelan u Varašdinu, postao je upraviteljem župe u Hrašćini.

Za nabavljenje počastne sablje světlomu našemu gosp. *banu bar. Josipu Jelačiću Bužimskomu* nadalje prinesoše:

Dosad prinešeno 25. car. cek. i u srebru	176	for.	19 kr.
G. Ivan Južak, župnik u Ferdinandovcu	3	„	— „
„ Mihail Maršić, c. k. por. upr. u Gjurgjevcu	2	„	— „
„ Lazo Škroboth, c. k. učitelj u Gjurgjevcu	2	„	— „
„ Ivan Sajković, izsl. stražmeštar u Kataleni	2	„	— „
„ Vatroslav Klemenčić, kapel. u Gjurgjevcu	1	„	— „
„ Stěpan Šimunić, „ „ „	1	„	— „
„ Mato Bemšić, učitelj u Ferdinandovcu	1	„	— „
Obćina Věrovitička	21	„	55 „
G. Josip Šindler, prov. gospošt. u Paukovcu	1	„	20 „
„ Josip Děčarević, pisar „ „ „	—	„	40 „
„ Bl. Pokas, dvorski gfa. Sěčna u Ladoměru	1	„	— „
„ Lavoslav Matošić, župnik na Zelini .	2	„	— „
Někoji župljani Zelinski . . .	2	„	— „
Ukupno	217	for.	14 kr.

i 25 car. cek. u zlatu.

Stěpan Moyses, upravitelj. — *Stěpan Muzler*, urednik.
Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

BROJ 19. — TEČAJ 1.

U SUBOTU 12. SVIBNJA 1849.

List ovaj izlazi svaku subotu na cělom arku.

Cěna mu je za domaće 4 — za vanjske 5 for. u sr. na cělu godinu.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvèrt god. kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod duhovnog stola ili kod uredničtva. Predbrojenje prima se svendilj kroz čitavu godinu.

Katolički list zagrebački.

Pogled na sadašnjost.

U vrěme, gdě se čini, da je moralni svět u svojih najdubljih temeljih silno uzdèrman, i družtvo se koleba na način běsnih valovah morskih, nuždno je svakomu, koi nemisli, da bude nestalnom igračkom življah, da se prema zvězdah stalicah na nebu uzme iznaći, i da si gledje město, gdě će stati, takovo, koje mu se usrěd gibanjah izpodmaći neće; i da pozna sve krajeve světa, i znade, odkud dolaze větrovi, i vode se stiču, i kamo se opet povratjaju.

I. Görres „Europa i prevrat.“

R i m.

Sav svět upro je oči svoje u preslavni i najznamenitii grad světa ovoga, gledajući, šta se sbiva u njemu, i neuztèrpljivo izčekivajući, kakav će biti poslědak. Tamo gdě stoje po većoj česti prastari i sjajni spomenici, silne i možne prošastnosti neznabožke i kèrštjanske; gdě tamni grobovi slavnih carevah redaju se izměnce sa mirnimi počivalisti svetih apostolah — viju se mutni oblaci, i prěte strašnom olujom — něšto neobična imade se dogoditi. Velike proměne, ko što ih dosada nevidi svět, veliki prevrat imade se slučiti tamo, u dèržavnih, družtvenih, a zašto da nereknemo, čemu da zašutimo? — i u vĕrozakonskih razměrjih; proměne, koje će biti od goleme važnosti i poslědicah, koje nitko predviděti nemože ne samo za Italiu i světovnu vladu papinsku, no i za cělu Europu, i za ukupno kraljestvo (Königthum).

No šta je tomu uzrok? kojim povodom udaljiše se Rimljani s mirne staze života, kojom stupahu dosada? Valjade li im, ko što u ona starodavna vrěměna otresti se nečověčne vlade Tarquiniah, kojih opako koleno, stade dèrzovito i načinom bogomèrzkim unosit se u istu svetinju obiteljih i obezčastjivati ju. Il im valjade, ko što někda u Švajcarskoj skèršiti težki i nesnosni jaram kakvoga odurnoga i nasilnoga vogta? Šta li biaše, što povod dade onom odlučnom koraku u proglašenju republike u Rimu? Ako se upustimo u bezpristrano razsudjivanje razměrjah i dogadjajah rimskih, doći ćemo na ovaj poslědak: otrovni dah radikalizma omamio je Rimljane, te stadoše raditi onako, ko što vidimo, da se danas radi na sve četiri strane světa. Onu světovladnu dobu rimske veličine, i starih onih slavnih poběda, koja je već odavno utonula u mèrklu dubinu prošastnosti radi su sada opet povratiti; i rade, da se utemelji novi Rim, koi će kako se čini imati sve mahne staroga Rima, no nijednu krěpost njegovu.

No opet u jednom naliči novi taj Rim onom odavna u razvalinah ležećem starom Rimu — imadu obadva jednake utemeljitelje svoje.

Kao što onaj stari podigoše lupeži i razbojnici, postaviše i ovomu novomu temelj ljudi iste rufeti. Razbojnici dà, jer slobodoumnost tog rimskog naraštaja, neimade srama pred světom i straha pred Bogom obrati za postignutje svojih naměrah mèrzko i podlo oružje potajnoga ubojstva, i grabežljivu ruku svoju pružiti za dobrom i blagom cèrkvenim i ubožkim. Sveti grad zapadni postao je gnjezdom buntovnikah i nevèrnikah, proti kojim morat će se možebit dizati iznova križari po katoličkoj Europi, da ga otmu toli nevrědnim rukama.

Nemislimo, da se Piu IX. boriti valja protiv jadne čete rimskih ludjakah; imade on drugog zatočnika, a to je mněnje, koje se porodi o papi po reformacii šestnaestoga stolětja. Mněnje to proděrlo je i prěko alpah, i ako se je do sada i skrivalo po tamnih kutovih povećih gradovah, evo ga sada gdě stupi odpèrto i javno i tim je opasnie i pogibelnie, što je za Italiu posve novi, dosad neznani pojam. Što su pape Gèrgur VII., Alexander III., Inocencio III. i Pio VII. onom silom i postojanostju duha, koju ništa uzdèrmati nemogaše, s onom sèrčanostju, koju ništa ustrašiti kadro nebiaše — tako dugo branili — samostalnost naime i neodvisnost papinu od svake druge světovne vlade, to sada Pio IX. mora da brani od slěpo zavedenog puka, da nezaplěni, da nezarobi. Oni se boriše protiv nasilja od ozgor to jest vladarskog, a on se ubog boriti mora protiv ugnjetavanja od ozdol to jest pučkog. Kad bi Pio IX. i zbilja kormilo světovne vlade predao u ruke pučke, to bi se dogodilo, da bi reformacia malo po malo neposrědno postigla ono, što joj posrědno nemožno biaše, naime padnutje primata.

Vidimo dakle, da se u Rimu radi o veleважnoj stvari i srětan Pio IX., ako li mu za rukom podje bez kèrvavih lovorikah svèršiti borbu, u koju je zapleten. Pa opet čini se, da se drugčie neće moći spasiti samostalnost papinska. No káko mu drago, jedno nikako biti nesmie, da se naime prisiljene nadju pape, tražiti u světu novi Avignon, drugo babylonsko sužanjstvo. Jer da Rim propadne za Pia IX., to bi on upravio put svoj u drugu koju tudju, koju mu drago zemlju, gdě stanoviti vladar zapověda, i taj vladar tražio bi podvèrći papu, koga je u dèržavi ugostio, svomu uplivu, i tako bi imali drugi Avignon.

No čini se, da neće trěbati tražiti Piu IX. priběžišta

u zemlji tudjoj, jer se je i njemu, kao što se iz svega vidi, našao mogući zaštitnik i taj je Louis Napoleon, koga blaga promisao čudnovatim načinom baš sada postavi na čelo Francezke. Skoro će izteći 40 godinah, što je děd Louisa Napoleona onaj silni ukidatelj prestolah jednoga Pia (VII.) svoje vlasti lišio. Ta opačina povuče sèrdžbu božju i prokletstvo nebesko na toga čověka, i stiže ga odsuda i kazan božja na ledenih poljanah ruskih i sprovadjaše ga ustopice kroz Němačku i Francezku sve do Vaterloa, gdě mu potamni zvězda za uvěk. Neka dakle dobro motri, što je ruka božja napisala u pověstnici vrěmena, drugi taj Napoleon, komu opet u rukuh stoji sudbina drugoga Pia, i neka ono, što sakrivi papi děd njegov, gledje popraviti time, da povrati na stolicu vladarsku ovoga drugoga Pia, komu takodjer běsna samovolja ote zakonitu moć iz rukuh; to je zvanje Louisa Napoleona i cěle Francezke!

Domoljubi našega věka.

(Nadalje i konac.)

II.

Drugu vèrstu domoljubah rekosmo da sačinjaju *domoljubi kèrštjanski.* I njihova su nastojanja plemenita, jer na usrěćenje čověčanstva směraju; i propověd njihova je uzvišena. Kèrštjansko domoljubje — kao i nebesko — sastoji takodjer u ljubavi. Bez životvornog duha ljubavi isto je domoljubje mèrtvo, pače niti nije domoljubje, a plodovi su mu — kao sodomitansko grozdje — iz vana lěpo rumeni, a iz nutra puni gadnog i otrovnog pepela. *„Iz plodovah njihovih hoćete ih poznati.“* A plodove pravog i životnog duha kèrštjanskoga domoljubja prekrasno nam isti veliki učitelj narodah sv. Pavao opisuje (Galat. 5.) ovako: *„plodovi pako duha jesu: ljubav, radost, mir, uztèrpljivost, krotkoća, dobrostivost, dugotèrpnost, blagost, věrnost, uměrenost, trěznost, čistoća.“* To su, bratjo! plodovi kèrštjanskoga domoljubja! To navěštaju domoljubi kèrštjanski!

Navěštaju ljubav, — sèrdačnu, iskrenu, bezkoristljivu, dělotvornu ljubav prama svakomu. Gděgod to čujete, tu čujete domoljubje kèrštjansko.

Navěštaju radost, — koja se veseli svemu, što je dobro i lěpo i plemenito, pa bilo ono gdě mu drago, dolazilo od kud mu drago; radost svèrhu unaprědjenja svake krěposti, radost svèrhu pravog izobraženja i prosvětjenja ljudih, radost svèrhu mirovne jedinosti i krasne sloge medju bratjom, radost svèrhu bogoljubne i sladke nade za bolju budućnost. Gděgod to čujete, tu znajte, da govore domoljubi kèrštjanski!

Navěštaju ljubav, — ljubav mira i suglasja, ljubav i duh iskrenoga bratinstva sa svimi; a mèržnju svadje, smutnje i pobune, bilo u obiteljih, bilo u povećjih družtvih ili u dèržavah. Uzveličavaju blagodati mira, te s Isukèrstom mirovne ozivaju sinove božje i zato blažene! Gdě to čujete, tu slušate evangjelje pravoga kèrštjanskog domoljubja.

Navěštaju uztèrpljivost — naprama svih slaboćah i pomanjkanjah, naprama bludnjah bratje svoje, u koje često i bez velike krivnje propadaju; uztèrpljivost u tuzi i nevoljah, koje taj život kao nuždne provodnice i drúge prate; mirno i stalno pouzdanje u bezkonačnu mudrost i dobrotu božju u svih sgodah života.

Navěštaju krotkoću, sèrdačnu dobrohotnost prama istim nepriateljem i tvèrdokornim opornikom; navěštaju neizcèrpivu dugotèrpnost u nevoljah; te krotkoćom obladaju surovost, dobrohotnostju okrutnu nečověčnost, a stalnom dugotèrpnostju nezadovoljstvo i zlu volju, gnjev i proklinjanja. Gdě to najdete, bratjo, tamo znajte da prebiva kèrštjansko domoljubje.

Navěštaju blagost, — ljubavi punu, razboritu i prijatnu blagost prama svim i u svemu, koja kao mirno tekuća duboka rěka velike i nakèrcane brodove sigurno i bezopasno nosi na město svoga oprcděljenja; dočim divjoj planinskoj bujici ništa pověriti nemožeš, jer će nabèrzo sve o stěnje razlupati. Otom blagostju pobědjuju kèrštjanski domoljubi naprasitu ljutost, mladjahnu razdražljivost, strastnu naglost, gnjev, svadje i svakojake težke uvrěde.

Navěštaju věrnost, — u obavljanju dužnostih zvanja svoga, u dobrom upotrěbljavanju Bogom dobivenih sposobnostih, da se sve bolje i bolje za zvanje svoje priprave; věrnost — u izpunjenju učinjenih obećanjah, věrnost u družtvu, věrnost u službi, věrnost u dèržavi, věrnost u cèrkvi božjoj. A ovim načinom posvud unaprědjuju mir; umaljuju broj parnicah, kojimi se vrěmenito blago — a često i věkovito spasenje — obitelih upropaštjuje; uklanjaju sa zemlje toli ubitačne bojeve, koji najlěpše i najbogatie dèržave u pustoši pretvaraju; a u javne službe najzaslužnie i najsposobnie ljude naměštaju. Dà krasne i neprocěnive věrnosti! Koliku bi srěću zemlja uz nju steći mogla! Gděgod na prostranoj pustinji zemlje ove cvatući koi perivoj najdete, znajte, da ga je věrnost zasadila i uredila!

Navěštuju uměrenost — u putenom užitku, uměrenost u troškovih, uměrenost u težnji za izpraznom slavom, za taštim gospodstvom, za zemaljskom uzmožnostju i vrěmenitim blagom; navěštaju trěznost u svake vèrsti užitku i razkošju; te ovim načinom čine od ljudih slobodne gospodare svojih strastih, ovim načinom polažu čvèrsti temelj ljudskoj zadovoljnosti i spokojnosti, pravoj veličini i srěći; ovim načinom promiču na zemlji lěpi red i mir i blagostanje. Gděgod ova čujete, tu slušate propověd kèrštjanskih domoljubah, — gděgod ova vidite, tu gledate plodove pravoga kèrštjanskog domoljubja!

Napokon kèrštjanski domoljubi navěštaju čistoću, plemenitu ovu i s neba došavšu krěpost, koja čověka na tělu i na duši zdrava uzdèržaje i lěpa i ljubežljiva! Čistoću navěštaju, koja je ures i blago pojedinih ljudih, obitelih, naraštajah, većjih družtvah i čitavih dèržavah; koja bi sama bila kadra zemlju ovu pretvoriti u raj; jer ona sama čini ljude u istinu velike i krěpostne i lěpe kao angjele nebeske. A s toga upotrěbljuju kèrštjanski domoljubi svu moć slova i děla za to: da strahote i opustošenja bludnosti preprěče, da izkorene onu nesrětnu strast, koja duh čověka ubija, i pretvara ga u neumnu životinju, koja tělo čověka obezčastjuje i umara, koja toliki jad, bolesti, siromaštvo, sramotu, neslogu, mèržnju i nevolju svake vèrsti na svět donese, a još sveudilj donosi, gděgod ona zavlada; koja svojom odurnostju priliku božju u čověku najvećma pogèrdjuje; a napokon jadne sluge svoje u najnevoljniem stanju predaje věkovitosti, na strašnu osvetu toli pogèrdno uvrědjenoga Boga. Naproti toj bludnosti navěštuju kèrštjanski domoljubi kèrštjansku čistoću. Gděgod to čujete, tamo slušate rěči kèrštjanskog domoljubja; gdě ove vèrsti predloge, zavode i děla najdete, tamo znajte, da ste našli nebeske plodove kèrštjanskog domoljubja. *„Iz plodovah njihovih hoćete ih poznati!“* Dopadaju l' vam se ote stvari, a vi bratjo pojdite i sakupite se oko onih, koji takova navěštaju! Podupirajte ih slovom i dělom, te u životu vašemu budite pèrvi za

poslušati i slěditi glas, koi zove k najvećjoj srěći na zemlji!!

III.

Tretja vèrsta domoljubah, koja nam se po svih prednělih světa ukazuje, jest *licuměrno-* (farisejsko-) *politička.* Izmedju ovih i kèrštjanskih domoljubah ima doduše još velika srědina; nu ova — budući bez jasnog osvědočenja nestavna i nemoćna — sad na ovu, sad na onu stranu tumara bez važnosti, te neznajući pravo ni sama, šta traži, u nijednu vèrstu nespada. Nepovoljne čèrtice licuměrno-političkih domoljubah opisuje nam takodjer sv. apostol Pavao (II. Timoth. 3.) iz kog opisa već unapréd uvidjamo, kako nam valja sveudilj bditi, *„i gospoda čistim sèrcem nazivuti;“* ovako bo na pomenutom městu govori duh božji po aposlolu: *„to pako znaj, da će u najnovie dane dojti opasna vrěmena; jer će ljudi biti puni samoljubja, lakomi, hvastavi, oholi, gèrdnici, roditeljem nepokorni, nezahvalni, opaki, bez ljubavi, bez mira, klevetnici, bez trěznosti, grozoviti, bez dobrohotnosti, izdaice, oběstni, naduti, pohotnosti većma ljubeći nego Boga, imajući ravno izliku bogoljubstva, al krěpost njegovu nijekajući. A ovim se ugiblji!“* To su vam, bratjo, glavne čèrtice licuměrno-političkih domoljubah našega věka. Zovu se domoljubi, jer se sami tako nazivaju i uzajemno se lěpim ovim imenom hvale; pa sve, što čine, to u ime i pod naslovom domoljubja čine; a i svako im slovo počima i dovèršuje se umiljnimi znamenji domoljubja. Pa sa svim time opet je pod lěpom otom krinkom kleta směsa svih onih opačinah sakrivena, koje apostol na pomenutom městu izbraja, pače sakrivena je ona licuměrna zlobnost, koja nemiruje, dok se spas i blago světa na križu nepropne, a to još *naopako;* jer oti ljudi nerazborito sèrnjaju, da sve preinače, da sve okrenu naopako! — Dakle — *„iz plodovah njihovih hoćete ih poznati.“* Rěči njihove i pisma i děla, plodovi njihovi glasno govore — oni navěštuju:

1. *Samoljubje;* što u sèrcu, to na jeziku, to i u činu. — Sasvim odbacivši sveto ono načelo ljubavi iskèrnjega: *„što nećeš, da se tebi čini, to ni ti nečini drugomu,“* mašaju se bezobzirno za svakim i najdragocěniim blagom iskèrnjega svoga, za poštenjem, imetkom, za mirom, za bogoštovjem i věrom, a i slušatelje svoje posvud na to podbadaju; jer su *„puni samoljubja.“* Navěštuju

2. *Lakomost;* bogatara gèrde, a siromaha — město da ga prosvěte i utěše ili podpomognu — podbadaju i razdražuju, da se i on lakomo ogleda za tudjim dobrom, te mu zdravi pojam o blagostanju i pravu izopačuju; jer kada vuk s ovcami ima plěn děliti, a on dobro znade, da će njemu zapasti najbolji dio — od častih, dostojanstva i dobarah; a to sve zato čine, što *„su lakomi.“* Navěštuju:

3. *Hvastanje.* U jedan glas iz svega gèrla neprestano viču: *„sloboda, jednakost; naprědak, prosvěta, bratinstvo, slobodnoumna načela, domoljubje, usrěćenje puka,“* i t. d. Nu gledaj, šta zbilja pružaju, — ništa; te ne samo *ništa,* već za mnoge, pače za sve, koji u njihovo družtvo nespadaju, upravo *protivno;* město slobode donose nasilje i ugnjetavanje; město jednakosti u pravdi, jednakost u nepravdi; město naprědka obaraju zavode čověčnosti i izobraženja; město prosvěte ruže i gèrde sve prave izvore znanja i prave prosvěte; město bratinstva donose zavist, pristrastje, razdraženje, nepriateljstvo, mèržnju prama pojedinih ljudih i čitavih narodah; město slobodnoumnih načelah, odbacenje svega očitovanja božjeg i svetoga zapta kèrštjanske ćudorednosti; město domoljubja i usrěćenja puka, jadom i nevoljom evo poplaviše skoro sve dèržave Europe. — Nadalje navěštuju

4. *Oholost;* jer se uzdižu vèrhu svega; ne samo vèrhu izkustva i mudrosti stariih, već i vèrhu poglavarstvah, zakonah, cèrkve, pače i vèrhu samoga Boga.

5. *Gèrdjenje.* Ta sav svět čuje, kako pogèrdjuju duhovne i světske vlasti, věkovite istine, i tolika spasonosna zavedenja svete cèrkve. Kako pogèrdjuju Boga i svete, dočim molitvu gospodnju, deset zapovědih božjih, tri bogoslovne krěposti u pogèrdne spiske i sastavke preobražavaju, a javno obsudjene pobuniteljе prama cèrkvi i dèržavi i svemu druževnomu redu uvèrštjuju u broj svetih mučenikah, kao n. pr. Roberta Bluma i drugove.

6. *Nepokornost prama roditeljem i poglavarom,* dočim sve hule i ruže, sve sude i osudjuju — od poslědnjeg priseżnika pa do kralja i cara; a pokornost upravo ozloglasuju kao robstvo, te nastoje uvesti podpunu razpuštenost i razuzdanost za se i za sve, kojih slaboću za svoje opake svèrhe zlorabiti žele.

7. *Nezahvalnost;* koliki su žaliboże gadni priměri još gadnie neharnosti u naše doba pojavili se! Obazrimo se na Rim, Beč i t. d. a poněšto bi se i kod nas u Hèrvatskoj moglo najti.

8. *Opačine;* dočim sve veze kèrštjanske urednosti i svu pokornost razrěšuju, věru u Boga na svaku ruku iz ljudskih sèrdacah izkorenjuju, svim strastim nesamo uzde puštjaju, već ih još razdražujuć podupiru! A nadalje su propovědi njihove

9. *Bez ljubavi i bez mira.* Eno kako sa svih stranah željno sakupljaju sva zlobna izvěstja i sve izraze skrajnjeg nezadovoljstva, kako se sveudilj trude sabirajuć čitave govore i puneć časopise s tužbami i pogèrdami; kako podžižu nezadovoljstvo i pobunu proti svakoj zakonito obstojećoj vlasti, i proti svemu, što oholosti njihovoj i bezkrajnjoj pohlepi za gospodstvom na put stane, proti svemu, što koristoljubje njihovo i sebičnost namiriti neda. A kako pomno nastoje svakoga o tih lěpih i hvale dostojnih stvarih izvěstiti; a upravo uza to hvastaju se, da su dobri domoljubi, koji samo obćenito blagostanje i dobro bratje svoje unaprědjuju.

10. *Klevetnici su,* — al volim mučati! ta *„iz plodovah njihovih hoćete ih poznati;“* puno je takovih plodovah jur dozrělo! A licuměrno-političkih domoljubah i propovědnikah toli krasnoga domoljubja najti ćete bratjo svuda, gděgod najdete ljudih, koji su „bez trěznosti, grozoviti, bez dobrohotnosti prama višjoj i nižjoj bratji svojoj, izdajice pravah ljudskih i blaga, oběstni, naduti, koji pohotnosti većma ljube, nego Boga, a uza to se ipak pretvaraju, kao da su bogoljubni, osobito pako od najplemenitiih vèrstih bogoljubnosti, naime od domo- i bratoljubstva izličnu nam sěnu, i to kakovu sěnu ukazuju, a krěpost i bitje bogoljubnosti niječu, jer izlična ljubav njihova tvori tako malo mila i dobra, a toliko izobilje nemila i gorka! —

To su vam bratjo u kratko někoje osobne znamenke i čèrtice trovèrstnih domoljubah našega věka! Koje od ovih mislite slěditi? Koji će domoljubja propovědnici najviše učenikah sakupiti? Koji će světu najbolji život, najsrětniu smèrt i najblaženiu nadu još bolje věčnosti uděliti? Ova pitanja bratjo nastojte iz opisanih ovdě značajah domoljubja rěšiti. Ako li bi se još itko našo, koi bi za glasom licuměrnih političkih fariseah zabludio, taj neka

bar to znade, da sv. Pavao nije toga mněnja, jer naročito veli: *„a ovim se ugiblji!“*

V — r — n.

Jesmo li zbilja slobodni?

(Nadalje.)

2. Imamo li slobodu tiska, to jest dali nam je slobodno pismeno izjaviti svaku nasu misao i osvědočenje? opet zanimivo pitanje. Daj da razmotrimo kako stvari stoje.

Gdě je govor o slobodi u obće tu se razuměva naravno i sloboda tiska. Koji se sěti onoga veselog klicanja kojim zamni nebo, kad puče glas da smo stekli slobodu tiska, neće tajiti, da je zbilja radost obuzela sèrca sviuh nad srušenom samovoljom censorskom. Svaki je razuměvao pod slobodom tiska pravo, kojim se od sada dozvoljava svakomu, da ono, sto na artiu stavi neprěčeno i pod tisak dati može. O tomu se je govorilo u milionih novinarskih članakah, plakatah, pèršečih listovah, brošurah itd. a naredbe i zaključci vladini jamčiše narodom za to novostečeno pravo. Tko bi se bio asudio posumnjati o istini te Charte? Nebrojeni proizvodi štampe, zatim ona strašna prekoměrnost, u koju mnogi pri upotrěbljavanju slobode štampe na vrat na nos padoše, moradoše i najgorjeg dvoumnika uvěriti o tom, da nam je sada hvala Bogu slobodno pisati, štogod nam sèrce zaište. Sloboda štampe obstojaše, bez ikakvog zakona štampe, i tako se sloboda izvèrže u razuzdanosti i podèrzljivosti, te poplavi svět najgorjimi i najpogibeljniimi proizvodi. Istinabog u Austrii dobismo doskora zakone tiska, no ovi biahu u ovom pèrvom běsnenju slobode čim sagledaní time i otudjeni i na parčeta poderani, te tako nemogoše ni oni doskočiti zloporabam, koji se činjahu sa štampom. Nebrojeni nemirnjaci i rovari prestupiše smělo granice i ogradu koja im po njimi stavljena biaše, i neusudi se već nitko i samo pozvati se na nje. Time postiže smělost najviši stupanj, a iz nje se razvi malo po malo strahovita razuzdanost. Obće razpoloženje duhovah biaše toli zavedeno, i pokvareno, da pametna razmatranja već gotovo nitko ni slušati nehtěde. Najgadnii i najsramotnii pèršeći i pogèrdni listovi biahu u strašnoj množini raztureni po selih i gradovih. Najbezobraznii plakati vidjahu se svaki dan pribijeni ili prilěpljeni na uglovih ulićnih, pače ih nosiahu kojekakvi kukavni emissari od kuće do kuće. Putujući čarkaši (Trödler) prosipahu ih širom kud kod idjahu, i čitavi tovari biahu tajom razpošiljani na sve strane. Najpoganie i s djavolskom himbom, i zlobom uredjene novine podupirahu tu takodjer djavolsku zloporabu štampe. Do mahnitosti biahu poticane najdivlje strasti. Istina bi obrečena kroz slobodu tiska, a puk u čitavo more lažih utopljen. Niti štoje najsvetie neostade poštedjeno, najuglednie osobe, u koje se ipak u ustavnih dèržavah nebi smělo onako bez obzira dirati, ministri, urednici, poglavarstva, vojničtvo, duhovničtvo, sve to biaše u kal provučeno. Sloboda tiska postade najgadniim smetištem: pobuna, gradjanski rat, komunizam, plěnenje, ubojstvo, guillotina i věšala biahu navěstjivana pismom kao neobhodne potrěbe vrěmena. Mili Bože, sta doživišmo! Ljubeći slobodu užgano, no dakako razboritu slobodu, hoće da mi se razpane sèrce od tuge dočim pišem o tih dogodjajih, sětjajući svakog, na siromašni nesrělni Beč, koga uprav zloporaba tiska prokletim načinom upropasti i u strašnu nesrěću strovali. To ne samo on, već i mnoga druga města i gradovi, da i cěle okolice postiže ista gorka sudbina. Ah na što je dovela radikalna štampa, ota stoglava narode i zemlje prożdiruća aždija, već do sad Ugarsku, a kamo ju još dovesti neće? No sada ćemo, da vidimo šta se je medjutim pokazalo na protivnoj strani. Bezdvojbeno je, da je većina stanovničtva carevine Austrianske za slobodu zauzeta no uza slobodu i za poredak, zakon, bezopasnost, i mirno razvijanje novih stečevinah. Nije rada da se podkapa temelj svakomu pravu, da se skače prěko svih ogradah, da se i ono što je najsvetie pogèrdjuje i obara, a osim svega najmanje, da se bogoštovje i cèrkva nogami gazi, kako se dakle strašno morade prevarenu naći ta pomenata većina, kad opazi, da uprav ona žudjena sloboda tiska kojom ona svoje plemenite svèrhe naprěčac postići misljaše, postade mačem britkim i ubitačnim. Něki se odmah latiše pera, da brane velikoj opasnosti izvèrženo najdražje dobro svoje. No sve uzalud. Težko ti se sablazniše i prepadoše, kad im protivnici kao běsni na nje skočiše, i pospèrdno ih razdirati stadose. Upèrtiše im na ledja najružnie naměre, i pogèrdise ih do Boga kao nepriatelje slobode i stečevinah, puk na nje podigoše pripravljajući im žalostnu sudbinu. Brošure koje nebiahu po volji radikalcem, biahu skupa sa spisateljima osudjene i zabranjene, i nitko se već neusudi pod svojim imenom štogod napisati. Novi tajni sudovi pošiljahu svoje uhode, da napituju za spisatelje. Tiskari, koji bi se usudili tiskati radikalizmu nepriazne plakate ili spise biahu pod težkim odgovorom, čega radi, bojeći se zlih poslědicah nesmědoše ni poduzeti takovih proizvodah; a medjutim biahu siljeni proti svemu svomu osvědočenju služiti se svojim vlastitim tiskom za razprostiranje najmèržjih stvarih. Koliko je poštenih zanatliah te vèrsti tužnim sèrcem to strašno běsnilo gledati moralo? Pogledajmo na političke časopise, i naći ćemo to isto gospodarenje. Ta nisu li obće augs. novine u Beču kao cèrnožute žigosane i dèržati zabranjene? Nije li se to isto dogodilo i s drugimi časopisi? Nisu li urednici njihovi na najsramotnii način zlostavljani, primorani bili ostaviti se uredničtva i běžati da samo život spase! Nisu li i oni bili čaštjeni onimi da nereknem kanibalskimi, već bestialskimi mačjimi muzikami? Smědoše li poslě strašnog listopadnog prevrata bolji listovi izilaziti? i to u městu, gdě se za slobodu najvećma běsniaše. Još 29. listopada koi biaše dan odlučni, htědoše da urednika „Presse“ najboljeg lista u Beču zatvore, da nereknem ubiju! Najružnii plakati i proglasi biahu na zidove pribijani, i to ne samo u Beču, već u drugih někih varoših. Težko onomu koi bi se usudio skidati ih! A kad šta službenog i primiriteljnog pribijeno biaše, oglasi vlade, cara, tada se sletiše gavrani i jastrebi i padoše svèrhu onoga, kao vèrhu stèrvi, i poderaše i raztèrgaše sve psujuć i gèrdeć na sto komadićah.

A kako je izgledalo sa stvarimi bogoštovnimi i cèrkvenimi? dali i šta bolje? Poznato je, kako si je veći broj časopisah jedino to uzimao, a i još za zadaću uzima, na sve što je sveto najžestje huliti, cèrkvu i bogoštovje na grozoviti način tlačiti, svět proti duhovničtvu svake vèrsti dražiti, i ćudorednost u temelju podkapati i izadna prevratiti. Znani su světu oni sramotni listovi, koji běsniše u Beču odviše dobro, nego da bi ih ovdě poimence navadjati trěbalo. Osobito pako staviše se Čifuti s bradom i bez brade iz stare mèržnje, i iz harnosti za stečenu slobodu na čelo toga bogomèrzkog posla; i u njemu biahu od gděkojih nazovi-kèrštjanah, — što kèrštjanskoj čověčnosti věka našega zahvaliti imademo, — věrno i bratski podpomagani. Čifuti dakle i novi krivobožci ujediniše se s naměrom, da kèrst slome, evangjelje satru, i da s carstvom tame djavolstvo opet na prestol podignu. Usta-

doše li pako branitelji kerštjanstva i cèrkve, boreći se za istinu kao ljudi slobodni, šta dobiše za to? Vrag rućeći kao lav obilažaše, tražeći da ih proždre. Zato biahu ruženi i za njima se nabacivahu svakim kalom, koga samo na ulici nadjoše, te im se ljuto prětiahu. Ultramontanom biaše prozvan svaki, koi samo i jednu pisanu rěč za cèrkvu i bogoštovje světu priobći, i biaše žigosan za uvěk. Fanatik biaše lěpo ime, koje mu priděše. Mračnjaci, glupari i nevěre i tim slične rěči biahu bacane na nje, ko što se bacaju smèrdljiva jaja na komediaše, koji zlo igraju. Cèrkveni časopisi biahu zabranjeni, pače javno obtuženi, da su protiv slobode, i da ništa drugo nego reakciu legu. U gděkojih nesmědoše spisatelji pojedinih članakah na poslědku ni imena podpisati, da se ugnu dražnjam i pogibeljim, kojim bi se inače izvèrgli bili; i na iste urednike biaše koješta izmišljeno i navaljeno. Dà ni biskupi nebiahu poštedjeni, već se i na nje izliše poplavicom pogèrde, hule i poruge, i grozovitimi prětnjami biahu u strah natěrani. A kako se je pisalo o rimskom papi, to cio svět znade.

Pravedno se dakle opet upitali možemo: da li smo u takvih okolnostih još zbilja slobodni? nije li se pače strašno silničtvo nad zemljom prostèrlo, i sve nas u svakom obziru tlačilo. Oslobodjeni od toga ljutog terrorizma Bečani, kao i sva tamošnja bolje misleća okolica raduje se, uza svu svoju stovèrstno podnešenu nesrěću, što su stvari drugčie okrenule. Nije li to dovoljan dokaz zato, da odprie nebiahu slobodni? i da su pod težkim jarmom opake slobode tiska nemilo stenjali? Istina da sada u Beču vojnički zakon vlada, i to je zaisto velika nesrěća. Tim je dakle sloboda tiska, ko što ju u sadanje vrěme razuměvaju za koi čas udušena. To tako mora da bude u stanju obsade, i tako je bilo i u Parizu, gdě sada republika obstoji. Ako republike nemogu obstati bez stanja obsade u vrěme velike nužde, to sigurno bez njega ni ustavna dèržava uvěk zlu odoleti neće moći. I u slobodnoj Englezkoj bilo je vrěmenah, gdě je nje palladium „Habeas corpus" obustavljen bio, bez da je time ustavnim slobodam ikakav uštèrb nanešen. Niti u Austrii zakon vojnički u Beču proglašen, neće imati onih poslědicah, kojim se radikalizam, počem su mu tamo kurjačji zubi izbijeni, i posao zaprěčen, s nova razdražujući nada. Velikodušni vladaoc, věrno će obdèržati rěč, kojom se je ujamčio, te obsědnutje Beča niti će uzlet razumnoj slobodi prěčiti niti oslabiti. Sloboda štampe nije ugnjetena, no je samo proti zloporabam osigurana. U ostalom tko je uzrok onomu tužnom stanju i tko glavni sukrivac. Nije li bila razuzdana štampa, koja je pokvarila sèrca i prevèrnula umovima, te prouzročila onu strašnu ludost, koja je obuzela svět u Beču, i koja je veću čest dobromislećih terroristički ugnjetavala, i strašnoj nesrěći, koja konačno dodje u oždrelje silno strovalila. Da se postupnom vandaličkom podivljanju na put stane, dobri od propasti sahrane, sloboda i carstvo, kako takodjer srěća milionah spasi, nemorade li se ona katastrofa sbiti? Nemorade li se kèrvničko i kurjačje gospodovanje dokinuti, da svět opet slobodno odahnuti može? Istinabog čini se, kao da se u tom obziru dan na dan sve boljemu nadati možemo. Radikalna štampa upokorena je, a bolja i upravo slobodna čini se, da se slobodnie gibati počima. Želěti bi bilo, da se i njoj, kao i protivnikom njezinim jednako put otvori. No hoće li dugo tako ostati? Neće li se protěrani djavo opet na novo, i to s većom silom povratiti, i još nam gorje i tužnie robstvo doněti? To su pitanja, na koja se sada još odgovoriti nemože, jer umèrle oči nemogu prozrěti zavěs, koi krije budućnost pred nami. Bojmo se svašta i najgorega, a boljemu se nadajmo. Medjutim ostaje nepobitna istina, da pod ovim jarmom, pod kojim smo skučeni, na polju slobodne štampe nimalo slobodnii nismo, nego li biasmo, dok još makaze cenzorske svaku krěpku i slobodno izjavljenu misao pomno podrězavahu. Za onda je bilo to podrězavanje, i ništa više, no sadanje silničtvo radikalizma otime se nezadovoljava, već u tomu, ko što vidismo još dalje ide, i skoro će svojim nasiljem dotle doprěti, da će svakomu, koi inače mislio i govorio bude, nego što on misli i govori podrězati glavu, ili ga gděgod na uličnoj světiljki oběsiti.

(Dalje slědi.)

Pèrvi pisci cèrkve.

Sv. Cyprian.

(Nadalje.)

Prie pokaza nam se Cyprian kao pomnjivi opravitelj, ali koliku odvažnost, koli značajnu postojanost opažujemo ovdě u tom biskupu, koi je duboko shvatio pojam časti cèrkvene i službe, koju mu ova pověri. Ako li ga čověk sluša, mislio bi, da poglavica govori podčinjenim svojim; pa ipak se biskup rimski pripoznaje kao poglavica svega kèrstjanstva. Nu Cypran ostaje, što je svedj i bio, naime věrni ovèršavalac obstojećeg reda.

„Felicissimus" kaže na dalje Cyprian, „nije se zadovoljio time, sto se je od evangjelja udaljio, padnuvšim svako ufanje u zadovoljštinu i pokoru oteo, molbu i prošnju odstranio, u muževih, koji biahu puni prevare, te preljubom i opasnom kugom žèrtvujućih okaljani, svaku ćud pokajanja udušio; njima nije bilo dosta sa čoporom takovih, koji se niti Bogu nemole, niti za svoje pogrěške žadovoljštinu činiti neće, izvan cèrkve proti cèrkvi se sakupljati; već, pošto bi si razkolničkog biskupa izabrali, usudiše se takodjer kroz isto more broditi, i sa poslanicami od razkolnikah i nekèrštjanah sabranimi pred stolicu sv. Petra pred glavnu cèrkvu, iz koje jedinstvo svetjeničko proizlazi, stupiti; bez da bi i pomislili, da se baš ovdě nalazi onaj rimski narod, kojega věru Apostol visokom cěnom zasvědoči, i pred kojim věrolomstvo pristupak imati nemože."

Koliku li uztèrpljivost prama svojoj bratji pokazuje nam ostanak ove divne poslanice sv. Cypriana! Kako li krasno je spojio strogost sa ozbiljnostju, i nauk sa važnostju! Morali bi sve poslanice njegove prevesti, kad bi jasno pokazati hotěli, koliko se u njih plemenitosti, koliko blagorěčja, i koliko strogosti u ovèrsavanju svojih dužnostih nalazi.

Konačno presta progonstvo, i Cyprian se povrati opet u Carthagu. U to vrěme savtavi svoju glasovitu razpravu o jedinstvu cèrkvenom. Prie toga jošte izrěkao je u někih dělih svoje obsvědočenje o potrěbi vazdanjeg i svedj većeg učvèršćenja u věri kèrstjanskoj; kao u knjizi na Donata, u dělu o ništetnosti idolah, u trih knjigah o svědočanstvu proti židovom, koje su pune postavakah iz sv. pisma; i u knjizi o ponašanju děvojakah, koju bi katoličkom oprěkom proti někadašnjim světovnim mišljenjima imenovali mogli. Ali u dělu o jedinstvu cèrkvenom pokazuje se bogatstvo i izvornost uma Cyprianovog; slog je očarajući, i suglasje Ciceroničko. Polag apostolskog predavanja i polag duha sv. pisma izvadja u njemu vlastitom uzmožnostjom uma, i visokoumnim dokazivanjem taj zaključak, da cèrkva samo jedna biti može, i biti mora.

„Kako god," kaže on, „mnogo ima sunčanih zrakah, a jedna je samo světlost, mnogo svèržih, a jedno samo stablo; kako se jedan potok u mnogo potočićah razlije, i po razlijanju svoje vode vrělo ništa negubi; kako zatim odděljena sunčena zraka cělost světlosti u sebi neima, kako odkinuta grana više neklica, a potok od vrěla odvèrnut se izsuši: tako razprostira i cèrkva gospodnja svoje grane, i prolěva obilnost spasonosne svoje rěke po cěloj zemlji, bez da prestaje zato biti poglavicom, vrělom i majkom najveće plodnosti. Mi začimamo svoj život u utrobi njezinoj, ona nas svojim mlěkom doji, a duh njezin nas oživljuje. Zaručnica Kèrstova nemože biti oskvèrnjena, ona je čista i neoskruniva; ona poznaje samo jednu kuću, ona čuva nevinim stidom svetost jednog zakonskog odara; ona je, koja nas čuva za Boga, i děcu, koju porodi, za věčno kraljestvo odredjuje. Tko se od cèrkve odcěpi, pa se věrolomnoj cèrkvi pridruži, taj se obećanjima cèrkvenim odriče. Koi ostavi cèrkvu Kèrstovu, taj neće nikad primiti nagradu njegovu (Kèrsta) on je samo tudjinac, neposvetjenik, nepriatelj, koi cèvkvu za majku neima, on nemože niti Boga za otca imati. Gospodin kaže: otac i ja jedno jesmo; a isto stoji o otcu, sinu i duhu svetomu pisano — i ova trojica jedno jesu. Misli li možda tko, da se po razcěpljenju duha i volje u cèrkvi, može razděliti ovo jedinstvo, koje iz božanske neproměnljivosti izvira, koje nebeski sakramenti vežu i stapljaju? Tko nedèrži i nepriznaje ovo jedinstvo, on nit štogod dèrži do zakonah božjih, nit do věre u Boga i sina, on nit ima život, niti spas; koi tèrga i razděljuje cèrkvu Isusa Kèrsta, on neće nikad oděvati se oděćom Kèrstovom."

Cyprian dakle nije sve sile svoje samo na to upotrěbio, da pokrajinu svoju ravna i njom upravlja, on hoće, da posveti nadnicu (Tagwerk) svoju kroz sve, što mu Bog na umu i oštroumju prikaza; on sakupljaše sve sile svoje savěsti i svog duha, i kroz više dělah posvědoči obilnost krěpostih i oštroumja svoga.

Dočim bi Cyprian svoj život podučavanju naroda rěčju, činom i pismom posvetjivao, napuni se opet sve novim strahom i trepetom, strahovita naime kuga snajde cěli Egipat, a odavde odputi se u svoj běsnoći po iztoku i zapadu. Pogani běžahu i ostavljahu priatelje i rodjake svoje, da se bore s ovim bičem božjim; Carthago se sva pretvori u žalost, suze i jauk. Cyprian osta miran; on dèržaše kugu za kušanje božje; u svih tèrpećih vidi samo děcu božju; kèrštjani i pogani su sad njemu jednaci; on objimlje sve jednakom ljubavju, jednakom nježnostju; on preporučuje svima, da se ljube, da si medju sobom uzajemno pomažu. Sada razděliše si tèrhe; bogati davaju siromakom, siromasi dvore bogatim; pod uplivom i upravljanjem ovog biskupa posta u kratko vrěme sav grad i cěla pokrajina Afrika jedna neizmerna kuća, jedna velika obitelj, koje svikolici članovi uzajemno se pomagahu.

Činilo se je, kao da tolika skèrb Carthagijskog biskupa glede žiteljah u njemu barem volju ili dopadnost za světskom vladom pobudjuje; nu ipak nebiaše tako. U to doba vladaše Valerian, i od zastupljenja njegova na prestolje, od pet godinah naime, biaše on kèrštjanom mnogo privèrženii, nego li isti Philipp, dok ga nebi bio něki Macrienus od kèrštjanah odvratio, i njegovu blagu volju proměnio.

Macrienus biaše jedan izmedju onakih muževah, kakove někojimi vlastitostmi i sposobnostmi obdarene, te opačinami i grěsi okaljane kadkad kod vladarskih dvorovah na visoko se popeti viděsmo. Tako posta i Macrienus jedan izmedju najuglednih osobah u svoje doba. Nu on je hlěpio jošte za višjim, te htiaše isto carsko prestolje zasěsti. Podan čarobii poticao je jošte većma klapnjami ove znanosti svoje slavohlěpje, kojim očaran mišljaše, da je njemu predosudjeno carsko dostojanstvo. Budući su pako kèrštjani nepriatelji svakog praznověrja, toga radi mèrziaše na nje, a mèrziaše ih tim većma, jer vidjaše u njih neuklonivu zaprěku svojih najmilijih osnovah.

I tako nasta na skoro opet novo progonstvo, progonstvo, koje imade mnogo strahovitie i grozovitie biti, nego li ono Decia biaše.

U to vrěme obavljahu kèrstjani svoju službu božju na grobovih pokojnikah; nad grobovi mučenikah učahu se izpovědati Isusa Kèrsta, i polag njegove sv. zapovědi živěti. Nenadana izadje sad zapověd od čeonikah pokrajinskih, da se svi rimskom bogoštovju podvèrgnu, koji se ma kojemu drugomu bogoštovju priznavaju; zajedno bude kèrštjanom svako sdruženje i polaženje grobovah prepovědano, na kojih imahu do sad jedino utočište svoje bogoljubne pobožnosti. Čeonici pokrajinski zapovědiše, da se svi iz dèržave prognati imadu, koji se nebi volji njihovoj pokorili.

Aspasius Paternus, čeonik Afrike, posněši zato čim žurnie, te pozva preda se biskupa Carthagijskog. Svakom pako prilikom porodi se ta anomalia, da je tužitelj u stanje obtuženika prispěo. Poslě, kako bi mu čeonik někoja daleko-dosežna pitanja stavio, na koja biskup dostojno i čedno odgovori, odsudi biskupa, da se u gradić Cucubu, pedeset miljah od Carthage udaljeni, odpraviti ima.

Ovdě bi bio mogao Cyprian sasvim srětno i spokojno živěti, jer se činjaše, kao da će se žitelji u oblakšanju gorkosti njegova položaja sa kèrštjani natěcati. Ali daleko biaše on od onih, koje nježnom evangjelskom ljubavju milovaše; a znao je jošte i to, da su mnogi biskupi, svetjenici i veliki broj věrnih na kopanje rudah u afrikanske i numidianske gore odsudjeni, da tamo prikor i najgrozovitiu nevolju patiti moraju. Svukoliku žalost svoje bratje preteče Cyprian, i zalud nastojaše ih poslanicami utěšiti. Slabost čověčanska odèrža vazda poběđu u sèrdcu biskupa; udes ovih nesrětnikah, stališ cèrkve i skèrb za uboge potlačiše Cypriana.

Macrienus nezadovolji se s onim, što mu njegov gospodar prie jedanaest měsecih dozvoli. Tek što bi Valerian, sa naměrom zaratiti Persiance, na istok prispěo, izadje nova zapověd, da se biskupi, svetjenici i djakoni pogubiti imadu. Cyprian, koi se jur iz svog progonstva biaše vratio, i blizu Carthage u někom vèrtu prebivao, nehtě ovoj vězti věrovati; nu kad bi saznao, da je sveti otac Sixtus pogubit u Rimu, i da je takodjer sv. Lovrenc mučeničkom smèrtju pao, tad se izmisli na sanju, koju jošte u Cucubi biaše sanjao, i pripravi se, pošto bi prie sve kèrštjane na krěpku borbu opomenuo, takodjer za smèrt. Priprava ota netrajaše dugo; a skoro isto tako bèrzo posla novi upravitelj vojnike po Cypriana na njegovo prebivalište. Kad bi uzvišeno misleći biskup pred njega doveden bio, nasèrne na njega upravitelj pitajuć: „Jesi li ti onaj, koga Thaciusom Cyprianom zovu?" — „„Dà, ja sam onaj isti,"" reče Cyprian. — „Jesi li ti poglavica tolikih hramove naše oskvèrnjujućih ljudih?" — „„Jesam."" — „Veličanstveni carevi ti zapovědaju, da bogovom žèrtvuješ." — „„Ja neću žèrtvovati."" — „Promisli si." — „„Čini, što ti je zapovědano."" — Time se razgovor svèrši; a Cyprian bude mačem pogubljen.

Na dan i u trenutak pogubljenja njegova plakaše narod, a kèrštjani zahtěvahu sa svojim biskupom umrěti; stotnik, koi mu je glavu sěći morao, vas dèrhtaše; samo sv. Cyprian biaše posve miran. O kakav život, kakova li smèrt!

(Dalje slědi.)

Tri interpelacie od St. Mlinarića.

Pod ovim naslovom stiže nam ovih danah dopis s molbom, da ga u kat. list zagrebački uvèrstimo. Isti dopis bi jur 1. ožujka t. g. poslan uredničtvu „Slavenskoga Juga;“ nu ovo — premda su mu od něko doba interpelacie veoma omilile — (neznamo s koga uzroka) nehtěde ga primiti. I mi ga doduše odmah nehtědosmo priobćiti, jer baš, pravo da rečemo, s većjega na nas i nešpada. Nu opetovana molba g. pisca prinuka nas ipak, te ga štovanim čitateljem našim evo šiljemo. Nu neka nam g. pisac pomenutoga članka oprosti, što mu pèrve dvě interpelacie — kao na nas nešpadajuće — nedajemo onako, kao što smo ih dobili, već ih samo na kratko napominjemo, budnć se u njih o poštenju g. pisca radi.

Pèrva interpelacia pita: gdě su novci dobiveni za srěćke, na koje bi se dragocěnosti od srebra i zlata na oltar domovine od rodoljubah položene 1. veljače t. g. bile imale izigravati. Ote srěćke prodavale su se u Zagorju po 20. kr. u srebru.

Druga pita: gdě su popisi dobrovoljnih prinesakah, uslěd poziva sl. županie varaždinske od měseca sèrpnja pr. god. sakupljenih. — G. kapelan St. Mlinarić je medju ostalima po nalogu iste sl. županie takodjer sakupio něšto prinesakah, pa u toj interpelacii, za ukloniti se svakoj sumnji priobćuje, da je od razne gospode po Zagorju u ime bojnog poreza i dara sakupio 31. for. i 50 kr. u srebru, i jednu srebernu žličicu; od kojih imalo je za bojni porez u blagajni županie ostati 12 for. 40 kr., a dèržavnoj pěneznici imalo bi se kao dar predati 19 for. i 10 kr. u srebru; i jedna srebèrna žličica.

A tretju interpelaciu evo dajemo čitavu, kao što ju primismo:

Na *tretju* interpelaciu, neka odgovori, tko zna: *kako dugo ćemo bez Ausnahmsweise stanja biti?* Sva žalibože znamenja kažuju, *da nećemo dugo!* Jer dočim jedni i dosad (budi činom — budi dužnosti svoje nehajstvom) navedenu poslenost izpravljaju, time prouzrokovati hoteći moguće nezadovoljstvo, za da u mutnom loviti mogu, — dočim se na ljubeznu bratimsku Česku, a i Sèrbsku rěč „ma što nas god smetalo, neka od staze mira neodstupimo“ ni malo nesluša; dočim nam svi — osobito pako najbližnji nepriatelji — zavide što je same nas *„Gletchberichtigung“* iliti stanje obsade dosad minuo, dočim se još sve tako u nas, kao i u junačkoj krajini u zavisnom, neopreděljenom stanju niha: za toga se kod kuće, u stolnom našem gradu, a kroz njega i dalje — priugotavlja rat věre — *„Religionskrieg.“* Misli si mnogi, jeli to u 19 stolětju moguće? — Nigdě drugdě, možebit na světu — već upravo u našem trouglu: medju osmanliam, i nasim istočnog i zapadnog věroizpovědanja narodom!! Nemojte samo kod nas triuh, nemojte u věru dirati!

Pruski ministar bogoštovja i prosvěte Ladenberg je u predlogu dne 7. veljače t. g. danom evangjeličkoj, i katoličkoj cèrkvi, pače i žudiam veću slobodu podělio, nego što ju ima naša cèrkva u srědini našoj. — Nijedan izmedju poklisarah kroměřižkih — od najskrajnie lěvice — (premda kat. cèrkvi baš nebiahu veliki priatelji) nije se 12. veljače tako izrazio, kao što pisaoc članka „Filioque“ u Nov. h. s. d. u nas — pače Saskievicz potrěbujući, da se oděli cèrkvena vlast od dèržavne, zaglavi govor svoj s molbom: da štogod će sabor načiniti, uvěk neka pazi, da se čuvstvo (Gemüth) puka neuvrědi. U nas pako se do skrajnjega těra. Može se reći: da su i duhovnici od něko doba u znanju zvanja svoga popustili, jer tako su družtvene okolnosti sa sobom donosile: da pako světski podobro dugo prie, nego li su Verböcia zapustili, rědko kada na unutarnje cèrkvene stvari pomisao svoju baciše, to neće barem nitko tajiti kod nas. Moglo bi se dakle u obziru sadanje naše smutnje kazati: *cœcus de colore.* Veliko doista poniženje sadèržaje za iztočnu i zapadnu cèrkvu sastavak „Filioque“ — ako nas ništa ino nije prěčilo kroz 1200 god. sjedinit se! Nu nenića ovdě potanko razlike navadjati, možebiti da nisu znatne; nu ipak su krive (a to nije sam *filioque)* što izcaše Constantini — što pade Carigrad, što je još dan danas Bugarska, stranom Sèrbska, Bosna i većinom Hèrvatska zarobljena! Četiri obća cèrkvena sabora nemogoše stvar rěšiti — a sad se tako zrěla smatra da ju uredničtvo novinah misli sravnati moći — kad je najzelenia! — i bila razlika, kakova hoće (želim iz sèrdca, da se satare, te da postane jedna cèrkva! Bože daj!) nu bila za sada i tolika samo, što je medju nama i *iztočnosjedinjenima;* u svako bi vrěme na neobične obrede siliti pogibelno bilo — a sad je najpogibelnie! Bratja jesmo, i moramo da budemo glede narodnosti, nu što se věroizpovědanja tiče — što je od hiljadu godinah razdvojeno ono nemože nikakvi *ukaz* umah spojiti.... to će ljubav s vrěmenom učiniti. Za sada pako neka se pusti svakomu svoje osvědočenje — za sad je još hvala Bogu toliko věre u nas, da ima stvarih, koje se pred očima našima dogoditi nesmědu, dok se nereče: evo vam slědnjega katolika — mèrtvoga! I nigdě se bolje prilagoditi neda izrěčje Hieronyma, kao što upravo kod sadanje razpre *„maledicta pietas, quæ perdit justitiam.“*

Věsti iz katoličkoga světa.

Rim. Sultan Abd-ul-Medžid poslao je armenskim kaludjerom u Rimu — kao znak osobite blagonaklonosti i zaštite — svoju sliku i jednu zastavu sa svojim imenom uz slědeće ručno pismo: „Za cělo Nam je poznato, da katoličko-armenski kaludjeri, uredbe (regula) sv. Antuna u Rimu blizu Vatikana, od starih vrěmenah najvěrnii podanici Našega carstva, neumorno nastoje, da od Naših podanikah svoje suvrěmenike usrěće s blagodatostju nauka i znanosti, odgojenja i moralnog izobraženja (a to je temelj mudrosti i blagostanja). S toga se evo uslěd carske Naše slobodne volje pomenutomu samostanu šalje Naša slika i Naše ručno pismo s Našom zastavom, za dokazati mu Našu naklonost i osobitu zaštitu.“ Da lěpa nauka sadašnjim kèrštjanskim vladarom Rima, što im ga Turčin daje!

Beč. Ministerialni jedan proglas opominje sve i svakoga, da nekupuje umětnih dragocěnostih iz Mletakah i Rima, gdě zavrěmene vlade podobne stvari prodavaju, a to s toga, što su pèrve austrianska, a druge papinska svojina. Sve austrianske oblasti povlaštene su takove stvari sequestrirati, gdě ih god nadju.

Němačka. Po cělom sěveru, a i po svoj srědnjoj Němačkoj — sa žalostju da izpovědimo — kèrštjanstvu već skoro ni traga nije. Nećemo se prevariti, ako rečemo, da je devet desetinah bědnoga tog naroda propalo u goli rationalisam, te laži čifutskih časopisah — ovih, kao što se čini symboličkih knjigah našega věka — većma

cěne, nego věkovite istine evangjelja. Žalostnog toga stanja živa je slika Frankfurt. U tom gradu doista je tri četvèrtine stanovnikah, koji po svu godinu jur od više godinah nikada u cèrkvu nedolaze, da si duševnu hranu za poboljšanje sèrca svoga potraže. A i same katolike je to gubno nehajstvo zaokupilo; te kad čověk stolnu cèrkvu vidi, čini mu se, kao da tomu živoga svědoka gleda; jer dočim je u njoj veliki Chor sazidan, sama cèrkva nije razměrno velika, već posve malena, ostatak samo stare cèvkve, kao za znamenje, da ju občina nepolazi. Medjutim odkad němački sabor u Frankfurtu stoluje, i život se katolički očevidno obnavlja, odkad to jest Ketteler, Dieringer, Förster i Beda Weber tamo svoje bogoštovne propovědi dèrže. Pèrvi od njih su se doduše jur odavna s Pavlovom cèrkvom rastali, nu poslědnji (Beda Weber) nastavlja duhovno dělovanje svoje na propodaonici, te žiteljem Frankfurta tumači: što se još bogoštovjem nazvati može i gdě se ono nahodi — u kojoj cèrkvi, u kojih predělih! Sada se o medjusobnom razměrju raznih věroizpovědanjah bez ikakve smutnje može misliti i prosto govoriri; jer je istini osvanuo běli dan. Dotle je u pèrkos svomu mudrovanju na *sěveru* — dospio protestantizam, da su mu sve cèrkve malo ne prazne, a pastiri od jada hoće da polude. Zalud se cèrkve ob zimu kure, zalud se po novinah i plakatih oglasuje, kako će izvanredni i važni propovědaoc ovaj ili onaj dan govoriti — u cèrkvi nema *nikoga;* jer sèrcu ništa krěpkoga nemaju, a prazno umstvovanje narodu je dosadno. Doista je za veliko čudo, što se ovih danah u Sachsenhausen-u dogodi, što vam kao pouzdanu věst priobćujem, pošto bi naime protestantički propovědaoc stupio bio na propovědaonicu, a u cèrkvi nikoga — velim: *nikoga* nevidio, osim *jedne* bake: uze on ipak — věran dužnosti svojoj — propověd svoju kazivati; nu starica mu prostodušno reče: „Gospodine! radi mene jedine netrěba vam se truditi; volim i ja otići.“ Pa je otišla — u cèrkvu blažene Bogorodice Děve, gdě Beda Weber propovědaše, koi sada i korizmene propovědi dèrži, te krěpkim i u sèrce dirajućim govorom svojim razlaže nauke kèrstjanskog odkupljenja i poziva sve k onomu, koi reče: „pridite svi k meni, koji se trudite i obtèršeni ste, i ja ću vas okrěpiti!“ Kao što govornik iz dubljine duše sbori i sam tronut svetim osvědočenjem; tako govor njegov prelěva se u sèrca slušateljah i pogadja ih ondě, gdě trěba. Nu to mi nebiaše ništa novog, već tomu sam se veoma čudio: što je uvěk najmanje polovica slušateljah u natèrpanoj cèrkvi *protestantah*, od kojih se čini, da u ovo tužno i bezutěšno doba potrěbam sèrca svoga inače nigdě shodne hrane i utěhe nenahode.

(k. Bl. a. T.)

Rim. U noći od 20. na 21. ožujka měseca izgorěla je u Rimu kuća, gdě je republika bojne tarnice i lavette praviti dala za one topove, što ih iz razlupanih zvonah slěvati naměrava. Ništa se vatri oteti nemogaše.

Francezka. Časopis „Liberté“ javlja, da su sva sèrca u Francezkoj nesrěćom sv. otca na toliko ganjena, da su u biskupii St. Dié utamničeni svoj kruh po dva Sou-a prodavali naloživši si težki post, da obćenitomu otcu svih katoličkih kèrštjanah dětinsku ljubav svoju ukazati mogu.

Proměne u biskupii zagrebačkoj.

G. Franjo Saivert, župnik u Ciglenu odrekao se je svoje župe, te je za duhovnog pomoćnika u Pitomaču poslan, a bivši pitomački pomoćnik Mihail Regvath naimenovan je privrěmenim upraviteljem zakonito izpražnjene župe ciglenačke.

Za nabavljenje počastne sablje světlomu našemu gosp. *banu bar. Josipu Jelačiću Bužimskomu* nadalje prinesoše:

	for.		kr.	
Dosad prinešeno 25. car. cek. i u srebru	217	for.	14	kr.
Gg. Daniel Prusac, župnik Pitomački	4	„	—	„
Mihail Regvath, kapelan „	2	„	—	„
Gašpar Dragančić, c. kr. uprav. nadpor.	1	„	—	„
Mirko Paša, stražmeštar	—	„	30	„
Todor Dragičević, „	—	„	30	„
Maria Selovićeva	1	„	—	„
Barbara Vinklerova	1	„	—	„
Marko Kovač, kapral	—	„	20	„
Josip Smèrček, „	—	„	20	„
Juraj Veličan, frajt	—	„	10	„
Andria Bertić, pisar	—	„	20	„
Franjo Brenner, gostionik	2	„	—	„
Glišo Janković, tèrgovac	—	„	20	„
Stěpan Manoilović, „	1	„	—	„
Mirko Huzjak, c. kr. pens. učitelj	—	„	30	„
Matia Kuček, nar. škol. učitelj	1	„	—	„
Mihail Begović, cèrkveni otac	—	„	20	„
Josip Šoštarić, zvonar	—	„	20	„
Ivan Beker, ribar	—	„	20	„
Mihail Haraminčić, nar. škol. učitelj	—	„	6	„
Mirko Glatki, lončarski meštar	—	„	16	„
Josip Matolek, kovački meštar	—	„	6	„
Jakov Halušek, gospodar	—	„	10	„
Luka Hezonja, lončarski meštar	—	„	6	„
N. Hœnig, gospodar	—	„	10	„
Bartol Rasinec, šumar	—	„	20	„
Matia Miloš, frajt	—	„	20	„
Stěpan Pandurić, gospodar	—	„	10	„
Franjo Vlašić, kolarski meštar	—	„	10	„
Martin Tišlarec, gospodar	—	„	6	„
Mihail Jakupec, „	—	„	4	„
Stěpan Lukačić, „	—	„	20	„
Ivan Miholković, „	—	„	12	„
Ivan Sokolić, tèrgovački kalfa	1	„	—	„
Matia Filjak, gospodar	—	„	10	„
Barbara Malčec, gospodarica	—	„	10	„
Jana Radoičić, děvojka	—	„	20	„
Juliana Glodić, děvojka	1	„	—	„
Stěpan Sommer, gospodar	—	„	10	„
Ivan Hipius, pivničar	1	„	—	„
Juraj Brenner, mesarski kalfa	1	„	—	„
Jana Ostoić, děvojka	—	„	10	„
Jana Kolmanova	—	„	20	„
Katarina Janković, děvojka	4	„	30	„
Ivan Kuček	—	„	20	„
Elisabeta Kuček	—	„	20	„
Ukupno	247	for.	20	kr.

i 25 car. cek. u zlatu.

Stěpan Moyses, upravitelj. — *Stěpan Muzler*, urednik.

Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

BROJ 20. — TEČAJ I.

U SUBOTU 19. SVIBNJA 1849.

List ovaj izlazi svaku subotu na cělom arku.

Cěna mu je za domaće 4 — za vanjske 5 for. u sr. na cělu godinu.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvèrt god. kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod duhovnog stola ili kod uredničtva. Predbrojenje prima se sveudilj kroz čitavu godinu.

Katolički list zagrebački.

Papa i Rimljani.

Stoglava nakaza republikanskog rovarstva prisilila je našeg svetog otca, te je morao běžati iz svoga prestolnoga grada. Tomu se raduju sada nepriatelji cèrkve, to je za nje najveće slavje, uz koje viču: „jedva jedanput poslě tolikog namaganja podje nam za rukom dignuti lagumom onu tvèrdu pećinu, na kojoj se osnivaše cèrkva, koju ni vrata paklena nadvladati neće. Sada mora pasti! odzvonilo je papinstvu, to jest katoličkoj cèrkvi. Najpèrvo oduzeta mu je vlast světovna, a da mu se oduzme i duhovna, i zato ćemo se već brinuti.“

Koi poznade Papu i Rimljane, komu su poznata ona odnošenja, u kojih jedan naprama drugoga stoji, taj nemora da se nesměje tim izpraznim nadam. Papa je istinabog otišao iz Rima, nu zašto? da se ukloni za vrěme nesvěstnomu běsu, kojim rovarstvo uznemiruje njegovo otčinsko sèrce. On je poběgao iz Rima, no ne pred Rimljanima, već pred onimi ljudmi, koji zamamljuju i u strahu dèrže Rimljane, kao što i dobri car Ferdinand nije běžao pred Bečlijama, već je běžao pred běsnimi ožujačkimi radikalci, od kojih se nitko drugi ni maknuti nesměde. Beč nemože bez cara, niti Rim bez pape obstojati.

Rim za ono što je, i štogod imade velikog, uzvišenog i dobrog, imade zahvaliti jedino papi, kao papi, i kao světovnom vladaocu. Svi razumni Rimljani to dobro uvidjaju. Pèrvo i najveće blago Rima jesu ono 365 cèrkvih i kapelah, što ih imade. A tko je uresio sveti grad tim sjajnim uresom, komu zato zahvaliti imade? Tko uzdèržaje, tko uresi toli sjajno tu silu božju uzoritih domovah božjih? Sve papa, kao papa i uskupa vladaoc světovni. Svaki kardinal jest pokrovitelj jedne izmedju tih cèrkvah, kojoj je kao stožer utělovljen, i svaki gledje, da mu je cèrkva u dobrom stanju, i kad se prestavi, ona mu dozvoljava u svojoj grobnici tihi pokoj; no zato joj on ostavi od svoga imetka manje ili više polag mogućnosti svoje. Mnoge druge cèrkve, koje neimadu od kuda, uzdèržavaju se iz privatne blagajne papine.

Umětničke dragocěnosti Rima, kakovih neima nigdě na světu sastoje iz pojedinih privatnih sbirkah raznih papah, ko što to svědoče imena pojedinih odělah vatikanskog muzeuma. Da nisu pape onolikom ljubavju i strogostju bdili nad tim blagom, već bi ga bilo po svemu světu, a osobito bi ga se bilo sila odvuklo u Englezku. Komu ima zahvaliti Rim, što su u onako dobrom stanju do ovoga dana uzdèržani stari spomenici, s kojih upravo jedinih mnogi putnici toliki put poduzimaju, i kojim se dosta nadiviti nemogu? Papi kao gospodaru grada Rima. Kolosseum, ovaj gorostas medju drugimi gorostasnimi spomenici napolak oboren stoji; svaki putnik suznim okom i tužnim sèrcem motreći ga vapi: „o da kvara golema, što ga nemogu u svemu svomu veličanstvu gledati! A tko ga je vandalskom rukom osakatio?—To se dogodi, dočim stolica papinska dvě posebne godine prazna biaše. Sada s desna glavnoga ulaza visi tabla, a na njoj pisana kazan za svakoga, koi bi se usudio i jedan samo kamen odlomiti. S više stranah počeše se razvalivati gorostasne zidine, a tko ih dade, te još sve jednako daje tolikimi troškovi popravljati? Papa to sve čini, a republikanci toga jamačno činili nebi. Jedanaest obeliskah, kojim se vèrhovi penju nebu pod oblake, rese glavne tèrgove rimske. Koliko truda, a još više troška stajaše i jednoga samo podignuti? a po većoj česti čita se na njima ovaj napis: Sixto V. dade ovaj kamen pretežki ovdě ili ondě izkopati i na ovom městu osoviti. Komu ima zahvaliti Rim svoje mnogobrojne, silne, veleumětne pače bajne vodovode i vodomete? koji su za jedan južni, onako napučeni grad dobrotvor, koi se procěniti nemože — ni to nikom drugom, već papam; a republikanci bi rekli: „Eno vam Tibra, pijte iz njega, ako ste žedni.

Odkuda Rimu stovèrstni oni učeni, dobrotvorni i sirotinski zavodi? Čijom zaslugom slovi živom onom ljubavi i nje neizcèrpivom dělotvornostju? nisu li bili pape i njihovi kardinali utemeljitelji, podupiratelji i uzdèržavatelji svakog pojedinog tih zavodah? Tko bi drugi rěči gospodnje: „Siromahe imate vazda sa sobom“ onako pojimao, i onako za se tumačio, kao pape? Samo ću to da napomenem, da se svake godišnjice krunjenja papinog 5—10,000 for. med uboge razděli, i da se je za dvě godine što iz zakladah, što iz dèržavnih dohodakah 648,228 škudah (Kronthaler) potrošilo za podporu siromakah. A kamo bi ti novci pod republikanskom vladom dospěli bili? odgovara nam Švajcarska! O ta gospoda imadu duboke džepove za katoličke zakladne novce!

To uvidja, to osětja puk rimski, te zato štuje i ljubi s onolikom sinovskom privèrženostju i svoga papu; no sadanji položaj njegov može se priravnati položaju Bečlijah u měsecu listopadu; jer se je stranom obmamiti, a stranom poplašiti dao. No i on će se opet oporaviti od svoje političke nemoći, kao i Beč, to mudri Pio dobro znade.

U ostalom za dobro nahodim, pače smatram u tomu

volju mudre providnosti božje, što bura vrěmena nije poštedila ni papu, kao papu i vladaoca světovnog, već da je i njemu naslala gorke patnje da tèrpi s tèrpećimi, i tuguje s tugujućimi.

Kad počimajuć od kapelana i župnika, sve do nadbiskupa svi pastiri uzdišu sa svojimi stadi, to je za nje ne samo sladka utěha, no i silno obodrenje, da tèrpe s odanostju i nadom, kada otac s děcom i glava s udi jednako i ukupno podnosi i tèrpi.

Sve za jedno, svu ukupnu cèrkvu uvěrava božanstveni gospod i sahranitelj: „Ako su mene gonili, goniti će i vas; no nebojte se ništa, jer sam ja s vami sve dneve do svèršetka světa.“ Molimo se dakle Bogu za našeg svetog otca, i jedan za drugoga, no nebojmo se ni najmanje za njegovo i cèrkve božje postojanje, jer će sve navale nepriateljah silno odbiti od nje možna ruka gospoda, koja ju štiti i brani.

Několiko rěčih g. Veseliću.

Osvanulo je sunce slobode. Lěpe rěči; ali šta, kad su gole, kad ništa nekoriste. Glava je bez možgjanah, reče lisica u basni. Kad bi u istinu osvanulo cèrkvi sunce slobode*), tad bi i mi kapelani polakšice moliti mogli od zakonitog poglavarstva našega: nu sada, kada cèrkva podpune slobode neimade, nemožemo niti neželimo kao čestice těla — cèrkve — polakšice ove tražiti i zadobiti, na onakovi način, kakovog nam g. V. preporučuje u slav. Jugu broju 44. Jer ne samo što bi ove polakšice bile kratkotèrpne, i za nas bez znatne koristi, već bi tim postupanjem i nas same i majku našu jošte u težji jaram urinuti podpomoli. Šta bi g. V. onomu kazao, koi bi da si pèrst spasi, otrova uzimao? — Nebi li ga ludjakom nazvao? Brinimo se najprie i mi kapelani, da slobodu cèrkvi priskèrbimo, pak na takav način nećemo niti mi badava dèržati ruke u džepu, već ćemo izpuniti i dužnost našu, i *pospěšiti poběduu cèrkvi na zemlji, koju samo onda odèržati može, kad bude neodvisna i samostalna.*

Teženje za slobodom cèrkve nije se porodilo stopèrv ožujačkih danah. *Sloboda* nije tekar g. 1848. postala poslovicom kod svih pravih katolikah, već je ona bila umah u počelu věre Isusove. Za nju su umirali apostoli sviuh věkovah, za nju je umro Ambrosio, Atanasio i mnogi ini. A u najnovie vrěme komu nije poznat slavni O'Connell, to počelo slobode irske, koi se je tako junački borio za slobodu cèrkve, kako god se je junački borio i za slobodu potlačenog naroda svoga. — Dočim čitavi svět katolički za slobodom cèrkve uzdiše; dočim se u Francezkoj Lacordaire, Montalembert, koi nam je i iz katoličkog našeg lista poznat, i mnogi drugi za emancipaciu cèrkve izpod jarma světovne vlade bore; dočim se po čitavoj Němačkoj vapijući glas katolikah za slobodom cèrkve i oslobodjenjem njezinim izpod jarma dèržave od kraljevine do kraljevine od dèržave do dèržave razlěga, g. V. ne samo da se protiv nje diže, već ju jošte u veće verige okovati želi, kada naime zapt (disciplinu) cèrkveni u ruke světovne izručiti hoće. Zaista nemogu dokučiti, kako je g. V. koi je toli putah pismom kazao, da je věk XIX. věk prosvěte i naprědka, sada na jedanput tako se na jedno město prikovati dao, da ga bèrzac XIX. věka za sobom povući nije mogao.

*) *G. V. kao svetjenik, u članku na svetjenike upravljenom, i o stvarih na cèrkvu spadajućih govorećem po slobodi, valjda je razuměvao slobodu cèrkve? Opaz. pisca.*

G. 1848. uzdèrma gospod světom i skèrši okove, kojima usta i sèrca narodah speta biahu. Potres ovi preletio je čitavu zapado-južnu Europu, i istim sèrcem njezinim, carstvom austrianskim potrese. Dugo vrěmena čamili su narodi carstva ovoga u verigah absolutizma, zato im dobro došo potres ovi, koi skloni Ferdinanda, da obreče slobodu svim narodom svojim. Tada pak poče svaki narod slaviti dobrotivog svoga cara, svaki narod, svako pleme, svaka obćina, svaki grad hotio se je u punoj měri uživati poděljene mu slobode. Da se je pak kod tog ogranka i katolička cèrkva uzradovala, lasno se razumi, naime pak kad u novie vrěme zagleda drugi §. temeljnih pravah *„Svaka zakonom povlastjena cèrkva i religiosno družtvo uživa pravo javnoga věroizpovědanja i uredjuje svoje poslove i upravlja s njimi samostalno“* kad je dakle ovaj §. na viděllo izišao svagdě, gděgod je u sèrcima plamtila věra katolička, gděgod je goréla ljubav prave slobode penjao se je zahvalni glas put nebesah. I ovaj §. valjda je zaveo g. V. te je mislio, da je osvanulo cèrkvi sunce slobode. Ali šta, kad su u njemu samo prazne rěči, tim više, što malo niže u istom sadèržaju temeljnih pravah nalaze se veoma pogibelni §§. za věru i cèrkvu. Pak i dopustimo, da je osvanulo cèrkvi sunce slobode, zašto ju dakle hoće g. V. iz nova u jaram natèrati? zašto on nas kapelane pozivlje da tegobe naše predložimo budućemu saboru našemu, na koga to polag drugog §. niti nespada, već na cèrkvu, koja sama sobom upravljati imade? i upravo radi toga mu niječem, da je on ljubitelj slobode i naprědka cèrkve. — Sigurno bi mogla reći cèrkva o svima, koji bi to hotěli izvesti: sinove sam odgojila, vinograde obdělala, polje pšenicom zasějala, a děca moja podižu ruke proti meni, — brinu se o smèrti mojoj! —

Pak kakove su to tegobe, što bi ih mi kapelani imali predložiti i jasnimi bojami opisati budućemu saboru? — da tužimo župnike naše, da nećedu duhovne svoje poslove sami obavljati, već da cělo brěme poslovah na pomoćnike natovare? — Nu toga mi opet niti možemo niti směmo učiniti, jer smo i kèrštjani i svetjenici, koji pravdu ljubiti moramo. To bi samo oni pomoćnici učiniti mogli, koji se kod takovih župnikah bave, koji neimadu niole apostolskog duha; koji pomoćnika svoga nesmatraju kao subrata svoga, već gorje od služkinje svoje, nu takovi su rědki, — pak i onda, kad bi veća strana takovih bila, nebi imali lěka tražiti kod sabora dèržavnog, već kod cèrkvenog, a dok ovoga neima, kod duhovnog stola, koi je i za nas pomoćnike pravo i zakonito sudište. Otale pak nebi niti nama niti cèrkvi nikakva pogibelj prětila, koja bi nam zaista prětila onda, kada bi se mi světovnoj vladi u onih, koja se tiču zapta cèrkvenoga izručili, i tako joj podali novu priliku cèrkvu pod upravljanje svoje posve spraviti, te nas pomoćnike, kao i čitavu cèrkvu za sluge svoje načiniti. Koliko pak zlo i za čitavu cèrkvu i za cěli narod otale bi slědilo, svaki si predstaviti lasno može. —

Ako je istina, da je dogodovština učiteljica života, to se svaki pomoćnik, kojemu je na sèrcu nauk Isukèrsta i dobro naroda, predlogu g. V. protiviti mora. Dogodovština bo nas uči, da je onda cèrkva najbolje cvětala, kada je bez svakoga měšanja světovne vlade sama sobom upravljala. Nu čim se ova měšati poče u poslove cèrkvene, umah se porodiše i oholo glave dizati stadoše razkolničtva i drugi krivi nauci, koji su jednu nesrěću za drugom navukli na narod čověčanski. Pèrvi koi pozva světovnu vladu u pomoć bio je Ario, pak tko je bio taj

Ario? bludni odmetnik. Bi li pak bio mogao blud njegov toli oholo glavu svoju za něko vrěme podići, i toliko brige cèrkvi zadati, da se nebi bila světovna vlada u cèrkvene poslove měšala i njega štitila? — Luther glasajući blud svoj pozvao je takodjer světovnu vladu u pomoć, a zašto? jer je znao da se nauk njegov na laži osniva; da dakle s naukom svojim nepropade, potrèbovao je podpore, a tu su mu rado pružili pohlěpni i pohustni něki vladari, koji su vazda zazubice imali na cèrkvena dobra. A tako bi mogo siaset priměrah navesti iz dogodovštine kad bi prostor ovog lista dopuštao, koji bi svi potvèrdili, da su samo oni světovnu vladu glede cèrkvenih stvarih u pomoć pozvali, koji su ili bludnici bili, ili pak koji su htěli kakvu ranu zadati cèrkvi po istome Bogu utemeljenoj. Nu Bože sačuvaj da bi nas sadašnje kapelane dogodovština imenom bludnih i razkolnikah kèrstila. A to bi nas onda koriti mogla, kad bi mi na predlog g. V. pristali. Jer pusti kokoš na jarak i sloga se primi, veli poslovica. I u novie doba francezko svetjenstvo po nesmotrenosti tako je nagrajsalo, i ono je s pèrva samo malen korak učinilo, malo popustilo, pak kako tužne posledice su odtuda tako za cèrkvu, kao i za čitavi francezki narod proiztekle, koliko nedužne i nevine izteklo je kèrvce! — sva dobra cèrkvena dospěla su u ruke rovarah, gomile siromakah, koji pred vratima samostanah prie hranu dobivahu, moradoše se, kad bi im podpora oduzeta, sa světom oprostiti. Dobra cèrkvena, koja jedina biahu podpora samohrane děce i utočište bědnih i nevoljnih, postaše mirazom kèrvave revolucie, kako ih nazivaše skot Jakobinah, pa na kakovu je svèrhu obratjen taj miraz? — Dobro se ga je znao užiti okrutni Robespierre, taj novi summus pontifex francezki*). Věra Isusova činjaše se, ko da je iz Francezke izčeznula, krěpost odletila, i svaka plemenita ćut ugasnula, jer nevladaše više cèrkvom cèrkva, već pokèršteni zlotvori, koje cèrkva u naručaju svojem odgoji! Eto, to je ono dobro, koje si g. V. obeća, kad bi se mi u stvarih, koje se zapta cèrkvenog tiču, světovnoj vladi izručili, i nju za pomoć u onih stvarih, koje jedino na cèrkvu spadaju, prosili. Nekažem pak ja to zato, kao da nikakvog pověrenja nebi imao u naš sabor; ali tko može jamčiti, da će u njemu vazda takovi ljudi seděti, koji svestrano pověrenje zaslužuju? — Ako je slobodno reći, najkatoličnii narodi i vladari iz raznih svèrhah ćud svoju proměniše, i iz braniteljah cèrkve najveći protivnici njezini postadoše. Jasan priměr od toga imademo u Heinrichu VIII. kralju englezkomu. Pa da stariih priměrah nenavodimo, poznata nam je lěpa ona romanca od španjolske plesalice u Bavarskoj. U ostalom kada naš sabor vidi, da mi iskreno narod svoj ljubimo, oko blagostanja i srěće njegove nastojimo, prosvětu i krěpostni život u njemu promičemo, i slavu božju, kako se svetjenikom Isusovim dostoji, razširivamo, pa kad dèržavna blagajna u boljem stanju bude, tada će jamačno i on trudove naše kojim darićem nagraditi, i pravednost svoju, ljubav prosvěte narodne i slave božje i bez naše prošnje činom pokazati. I tako ćemo zadobiti i polakšicu od pravdoljubnog sabora, i nećemo postati neposlušna děca matere naše cèrkve.

Nu povèrnimo se jošte jedanput na stvar, da nebi možda g. V. mislio, da ono, što bi gore rečeno, biva samo u inostranim dèržavama, a kod nas da tomu niti sad neima traga, nit bi ga bilo onda, kad bi se posve izručili světovnoj vladi. Nu kada bi tako g. V. mislio, tad bi se ljuto prevario; jer neka se samo malo oko sebe obazre, naime pak neka pogleda u granicu, pak će odmah opaziti što to znači cèrkvene stvari u ruke světovne predati. Ja ću samo jedan priměr navesti. Prie dvě godine bio sam u jednom graničarskom selu, gdě se je hram božji u vèrlo hèrdjavom stanju nalazio, zidine popucale, krov poderan, kroz potèrta okna větar piri, do svetinje premače; premda su bili i župljani pripravni svimi potrěbnimi srědstvi na popravljanje cèrkve priteći, i gorljivi svetjenik od Pontia do Pilata se je natèrčao, navozikao i namoljakao, nu to bi sve badava, cèrkva osta ipak razdèrta, — a zašto? — gospodi komissarom i drugim svakojakim beamterom nije se htělo poděliti dozvoljenje na popravljanje svetinje svevišnjega Boga! Ja znadem, da toga vlada neće, ali šta, kad oni ljudi, kojim je briga nad tim izručena, većma se skèrbe za svoj džep i tèrbuh, nego za izvèršivanje dužnostih svojih, a to bi i onda bilo, kad bi dèržava najbolje nastojala o poboljšanju stanja svetjeničkog, jer opakih ljudih vazda će biti, koji će se uvěk bolje hrinuti za *napuniti džep* svoj, nego za *izpuniti dužnost* svoju. Nikomu pak nije na čelu napisano, ovaj će izpuniti dužnost svoju, a ovaj ne. Imade u članku g. V. něšto veoma směšnog. „*Mi bi svi morali imati jednaku plaću, svi smo mi jednake škole svèršili.*“ Nu ovaj sophisma je vèrlo loš. Kad bi to valjalo, tad bi se zaista směšne stvari sbile u světu, i još směšnia slědstva bi se dala otuda izvoditi — ja kao kapelan nisam zadovoljan s dohodci župnika, ja hoću dohodke biskupa — nadbiskupa! — ta i ovi su iste škole svèršili, koje i ja! — Ala lěpa ti nam se kapelanom budućnost otvara! samo neka se ovo načelo poprime, pa se onda nećemo mnogo brinuti nit za župe nit za biskupie!

Zato ljubezna bratjo, bratjo kapelani! pozivam vas u kolo, i na slogu bratinsku, sad il nikad više; jer znajte, ako se mi sada s ostalimi višjimi svetjenici nesložimo i nepobrinemo za oslobodjenje cèrkve izpod jarma světovne vlade: tad cèrkva naša jošte dugo vrěmena ugrabljenu joj svojinu po Isukèrstu poděljenu, osvojiti nebude mogla. Ja pan ti pan, svaki pozna dužnost svoju, svaki neka nastoji o prosvětjenju naroda, o promicanju srěće narodne i o proslavljenju i razširenju slave božje; nu to tako dugo neće biti, dok neprestanemo jedan u poslove drugoga měšati se — sutor non ultra crepidam! — Zato se posavětujmo i dogovorimo svi svetjenici ukupno, kako da cèrkvi slobodu priskèrbimo; naime:

I. Da joj slobodno bude: cěli, čisti i neoskvèrnjeni nauk Isusov bez svake zaprěke navěštati, i da joj na to zabranjeno nebude upotrěbiti sva odobrena i zdravim umom i slovom božjim preporučena srědstva.

II. Da se drugi §. temeljnih pravah udělotvori, t. j. da cèrkva unutarnje upravljanje svoje — bez svakoga měšanja světovne vlade — *samostalno* i *slobodno* po zakonu gospoda voditi može, i da u svih stvarih duhovnih, u stvarih tičućih se bogoštovja, obredah i službe božje u naprědak neodvisna bude od dèržavnih urednikah, da joj u pomenutih stvarih vlada světovna ništa nebi imala zapověđati, niti ju na nikakav način prěčiti u izabiranju biskupah, kanonikah, učiteljah bogoštovja u učionicah, da bi neodvisna bila u izabiranju župnikah, bez svakoga upliva tako zvanih kolatorah, da joj vlada nebi směla vezati ruke kod popravljanja ćudorednosti i zapta cèrkvenoga.

*) Vidi J. A. Boost. Geschichte der Reformation und Revolution von Frankreich. A i današnji Rim živi nam je svědok, da istinu govorimo.

III. Da bi se svi vĕrnici s bratjom svojom i s prestavnici svojimi, biskupi pak medjusobno i s papom, kao glavom cèrkve o stvarih bogoštovnih i zaptu kèršljanskom posavĕtovati mogli, i listove pošiljati i od njega primati, bez da bi prie morali kucati na vratih vlade, i za dopuštenje primanja ili pošiljanja kao za kakovu milostinju prositi.

IV. Da cèrkvi bude slobodno za postignutje cilja svojega priskèrbiti imanje, a priskèrbljenim pak samostalno bez svakih tutorah i beamterah od vlade postavljenih slobodno upravljati.

Nu budué nam nije moguće osobno se o tih stvarih pospomenuti; moramo se na komugod mĕstu sastati; a to pak mĕsto za sada najprikladnie jest „list katolički“ a on će nam zaisto toliko mĕsta odstupiti*); isto bo imade s nami teženje. U njemu možemo i naše kapelanske nĕkoje tegobe jasno nu istino i pravedno opisati, pak će najposlĕ istina nadvladati, okorĕlih nĕkojih sèrca se omekšati, i polakšicu nam priskèrbiti, a to ne dèržava već cèrkva, zakonito poglavarstvo naše.

Tako vidite ljubezna bratjo! trĕba da i mi kapelani već jednom slobodu cèrkve nastojimo učvèrstiti, i to nam neka bude poglaviti cilj, svèrha i teženje naše. Jer ako bi se od sele samo za materialnu korist brinuli, tad već nebi bili pomoćnici već odmoćnici**). To za sada u kratko; ja pak nisam kriv, što se je u glavu moju ovo mnĕnje ugnjĕzdilo, trĕba da mi ga g. V, iztĕra. Nu da i mene nebi tko korio, da iz busije udaram, i da se bojim javnosti, zato evo me, pak nek mèrči na mene, komu je volja. Ta veritas sæpius odium parit.

Vilelmo Švelec,
kapelan kod sv. Barbare nad Križovljanih.

Jesmo li zbilja slobodni?

(Nadalje i konac.)

Tretje pita se, da li smo u svomu dĕlovanju u svomu postupanju još slobodni?

Slobode govorenja neima! Stampa je kroz novu censuru, koju joj je radikalizam nametnuo sapeta; kako bi se u našemu dĕtovanju u našemu postupanju slobodom ponositi mogli? Propast tih dvojih povlači nuždno i tretje u isto bezdno sa sobom. Čujmo šta se sbiva, i tada ćemo moći najbolje suditi. Istina Bog, privatno poslovanje pojedinih stališah neograničeno je. Poljodĕlac obradjuje svoje polje, zanatlia se bavi svojim zanatom, umĕtnik sa svojom umĕtnostju; duhovnik propovĕda, učitelj nauča, a urednik sèdi u svomu bureau-u. No „kako“ i „kojim načinom“ tolikimi se zaprĕke stavljaju, to je drugo pitanje. Sloboda, jednakost, bratinstvo! o čarobna i prevabna uzklika! Uznešenim duhovom ništa ljubčie nezvoni, nego li ta pĕsan sirenah. No umĕsto, što bi valjalo zakonito utemeljivati i razvijati slobodu, zametju se na sve strane neredi, i dižu se bĕsni vĕtrovi, i strašne bure. Udarac slĕdi za udarcem, potres za potresom, pad za padom. Dèržava stoji na vulkanu, a stanovnici njezini dotèrani su uprav nad ralje ognjodišuće gore. Svaki dan može vatra buknuti, i gora se pod ljudma prolomiti i proždrĕti ih. Neznatna manjina, koja se na stranom posao mèrzeći, stranom gladujući i zato na komunizam veoma skloni proletariat oslanja, i osim toga sa četami slavohlepnih, dalekosmĕrajućih, sebičnih, stranom sasvime u nevèrstvo, bezbožtvo i mèržnju bogoštovja i cèrkve, i nazlob svih ostalih višjih stališah padših takozvanih prosvĕtjenih ljudih ovoga vĕka, ko što su propalice (banqueroti), tèrgovci, zanatlie, kandidati, drapači novinah i panphletah i ostali takovi drugovi — u savezu, tako je sa svojim draženjem malo po malo uspĕla, da je vičuć i bĕsneći stekla pretežnost nad pametnom većinom, i srĕdstvom pomno i uprav djavolskim načinom razsijanog nepovĕrenja prama obstojećoj vladi na gdĕkojih mĕstih istu gradjansku vojsku zaslĕpila i na svoju ruku dobila, napokon istim saborom i skupštinam narodnim po svojih poslanicih zapovĕda ili zapovĕdati išće. Večiti postupci jesu poslĕdice tomu, i u Austrii vidimo kroza to uzpiren plamen narodnoga i kèrvavog gradjanskoga rata. Već i isti vĕrni carski grad postao je strašnom žèrtvom, postala je i Ugarska, a tko zna neće li biti i Poljska i druge zemlje, ako li Bog svemogući nedigne možnu desnicu svoju i nezapovĕdi: Dovle i nikud dalje! Obèrtnost, zanati i tèrgovina obustavljena je. Život pojedinih i svih skupa izvèržen je pogibeli strašnoj. Nitko nije siguran za život i imetak svoj. Sirotinja dan na dan raste i hiljade spadaju za hiljadama na golotinju i težko ubožtvo. Kolike obitelji oplakuju na razvalinah domovah svojih kukajući gubitak rodjakah svojih, koje im proždre nesiti zmaj bratske mèržnje i kèrvoprolitja. Svakim danom raste nesrĕća, i svakim danom umnožavaju se povodi novim nezgodam. Nemirnjaci i rovari protĕrani odovud nastavljaju drugdĕ svoj cèrni zanat. Ovdĕ je slomljeno kèrvničko gospodovanje njihovo, a tamo se već s nova podiže. Nedokučiva obmama narodah s jedne, a slabost vladah s druge strane, u tome ih vĕrno podpomaže.

Tako stoje stvari u svih onih dèržavah, koje burnoj navali duha vrĕmena podlegu. Piše se i viče iza glasa: „Slobodni ste.“ Dobro, kada smo! no kako je to, odkud to, da nas sa svih stranah snadjoše tolike nevolje, kojih broj dan na dan strašno se umnožaje. Mi želimo i hoćemo slobodu, no punim pravom smiemo pitati: Je da li je baš neobhodno potrĕbno, da se sve zgadja, što je obćešetno i obćepogubno? Zašto nam neostaje silah, da se tom zlu opremo? Tud nam pomilje kano sunce izmedju prodèrtih maglovitih oblakah žalostni odgovor: zato jer u našem krugu dĕlovanja u našem postupanju slobodni nismo. Sva nesrĕća, koja nas je težko pritisnula, samo i jedino je plod vĕčitog draženja i rovarenja radikalne stranke. Samo ludjaci ili slĕpi od poroda dadu se onom

---

*) U svako vrĕme. *Uredn.*

**) Pa onda bi se ponĕšto i opravdao onaj krasni sastavak (!) proti duhovničtvu toli hrabroga g. majora Vukotinovića, kog smo u 55. broju „Slavenskoga Juga“ čitali. Od koga nije vrĕdno drugo ništa napominjati, osim da neznamo, da li isti sastavak svoga pisca bolje charakterisira, ili uredničtvo „Slavenskog Juga“, koje sličnu robu toli dragovoljno prima. Nu mislimo, da oba jednako; a i reći ćemo kako. Naime kao ljude, u kojih je svaka istinito plemenita ćut baš do kraja ugasla! Žao nam je, što to reći moramo; al negovorimo mi, već sam onaj pomenuti članak; jer u njemu naročito vele ta gospoda: da nepoznaju u životu ljudskom ine ljubavi, do one, koju neumna životinja s nama ravnu imade; a to *rekavši* — isto i *činom* potvèrdjuju; jer da je u njih ma samo iskrica kèršljanske ljubavi, ili barem naravnoga pravdoljubja i istiue, doista nebi g. major onaj članak napisao, nit bi ga uredničtvo „Slavenskoga Juga“ bilo priobćilo. U zao čas po našu *narodnu* prosvĕtu, dok ima ljudih, koji *onako* mogu pisati, pa uz to na težku pogèrdu naroda misle, da njemu po ćudi *pišu*; a još gorje, kad se takove gadne — a uz to lažne stvari rado čitaju! Sam Bog da nas pomiluje i spasi! Od nas nam pomoći nije!!!

Uredničtvo.

utvorom, što no ju reakciom ozivaju zaslěpljivati; a svaki pametan i razborit dèrži ju za posve nemoguću, osobito u austrijskoj carevini, gdě sve narodnosti za slobodu plamte, i jedna drugu u zaptu dèrži. Koje je pleme toli silno, ili koje bi se usudilo pružiti pomoćnicu ruku boljarstvu, da povrati priašnja vrěmena? Ja velim nijedno, a Hèrvati i ostali Slavjani ni po gotovo. Boljarstvo kad bi sve i htělo, s time oriaškim dělom nikad uspěti nebi moglo. Da li vojničtvo? Prošla su vrěmena vojničkog gospodovanja, i ono je ponudjenu si slobodu obljubilo. No radikalizam sve jednako otime strašilom hoće svět da plaši, hoteći tim srědstvom da postigne svoje tajne naměre; i to mu još poděljuje onu moć i onaj upliv, koi jošte imade; no to je uskupa i ono, što nas je pod njegov jaram sklonilo, da nemožemo više kao ljudi slobodni činiti ono, što bi morali, i što bi valjalo da činimo. Znano je, kako no u Beču dobromisleći stanovnici biahu terrorizirani od one malovrědne stranke, koja je sada istinabog pala, no koja je prestolnom gradu neopisive jade prouzročila. Ili možebit biaše ono čin dobrovoljne opposicie i izraz slobodu milujućeg němačkoga duha, kad no gradjani i kućani njihovi uz kèrvave prětnje iz domovah svojih biahu poizvlačeni i prisiljeni da popadnu oružje, i kad no boriti se uztežući narodni stražari s bodežima i samokresi biahu naprěd u vatru těrani, a oni, koji se sakriše, od naoružanih i běsnih ženah iz svojih kućah izagnani. Gradjani htědoše da kapituliraju, no nehtědoše naoružani demokratički klubovi, aula i proletari; i smèrtju im prětiahu, ako bi pokušali razoružati ih. Obći požar, plěnjenje i ubojstvo biahu navěštena svim, koji s njima neuzdèrže. Svakojakim izdajstvom i nečuvenim obsěnami biaše sve zaslěpljeno i zanešeno. Latourova žalostna sudbina treptiaše svim pred očima. Pitamo sada, biaše li to sloboda? Uměreni poslanici saborski viděše se ograničeni, te zato moradoše poběći ogradivši se proti svim budućim zaključkom, znajući, da će se satvoriti pod uplivom terrorizma anarchičkog. Biaše li to sloboda? Nasilje se činjaše na sve strane! Da druge nimalo bolje priměre mukom mimoidjemo, bacimo samo pogled na Ugarsku, i grozom će nam se sèrce napuniti pred neizvěstnom nje budućností, jer štogod smo dosad tamo doživěli, nebiaše ino, do sam ubojički terrorizam. Bolje misleći jedni šute ili běže; a druge gnjave i dave. Hiljade onih, koji se već nemogu spasiti, moraju raditi proti svomu osvědočenju i sili se pokoriti. Košuth i drugovi mu vladaju s mačem i konopcem. Neka mi dakle tko rekne, da tud tinja i jedna samo iskra slobode. Svaki je tèrgnut iz svoga kruga dělovanja, i u tu divlju metež zapleten. Umětnosti, znanosti, obèrtnost, tèrgovina sve je izumèrlo; tvornice su umuknule.

Isti oni proletari, koji bi rada poslovali, i u miru živili, neimaju čime da se bave, te tako pristaju uz nemirnjake. U mnogih okolicah obustavljeno je isto poljodělstvo. Takvim nam je plodom urodila sloboda! no ne svojom krivnjom, već opačinom onih, koji od težke vèrtoglavice i mahnitosti, i kao od samog djavola uzeti okrenuše slobodu u robstvo, blagoslov u prokletstvo, samo da izvedu svoje opake naměre. A sada se obratjamo krugu cèrkvenomu ili bogoštovnom i pitamo, da li se je ovdě mir i pokoj, sloboda i spas nastanio?

U zalud se obazireš na sve strane, od svega toga nećeš naći nimalo. Premda bogoštovje i cèrkva posve drugu narav, uredjenje i opreděljenje imade, nego li vrěmeniti politički dèržavni sastavi, to ništa nemanje i na to polje zanese bura i vijavica najdivlje strasti i gibanja. Cèrkva i bogoštovje stoji dakako běsnilu radikalnom na putu, i s toga moraju pasti i jedna i drugo. Dà slěpa běsnila! slěpa i žalostna, te tim žalostnieg, što su skrajna gibanja proizišla uprav od ljudih tako zvanih književnikah, i što oni uprav biahu, kojih su nastojanjem najviši stupanj postigla; ljudi, koji bi ipak barem toliko znati morali, da čověk ostaje čověk, i da čověčanstvo nikad bez bogoštovnog načela neće moći obstojati, i da se ono, ma dèržava neznam kakovu političku odoru obukla, ako se odèržati želi, uvěk brižno čuvati i u cěni dèržati imade. Pa opet tko uprav najgorma běsni protiv cèrkve i bogoštovja, nego baš ti književnici i stranka njihova. Istinabog dozvoljava se cèrkvi, da věruje, što joj drago, no drugčie joj se gledje stegnuti nje krug dělovanja i unutarnje nje uredjenje razoriti. Trěba li dokazah? Učionice su odtèrgnute od cèrkvah, i svetjenik osim věronauka nesmie ništa da uči u njima; koi promisli, da škola sěminište kèršljanstva i pravi zavod odgojivanja čověčanstva jest i biti mora, užas ga mora popasti gledajući toliko nasilje, kojim se bogoštovju, cèrkvi i čověčanstvu propast pripravlja. Pošto vèrtlaru nije više prosto uléznuti u svoj mladi voćnjak, šta će biti od njega? Cèrkva po svomu starom običaju, da spasi sebe i svoju slobodu, počela se je udruživati. Pravo udruživanja izrečeno je, i njime su se već služili višeputah na zavedenje kojekakvih družtvah, imajućih svèrhe očevidno opake i pogibelne. A usudjuju li se katolici poslužiti se otim pravom, koje je svim dozvoljeno, gdě i kada im volja? Imade okolicah, samimi katolicima napučenih, pa se opet ovi neusudjuju poslužiti se njime, osim ako se pogibeli izvèrći hoće. Neuzběsniše li kao pomamni radikalci proti onoj sjajnoj skupštini u Mainzu? A šta se glasa o biskupskih synodah? Nisu li se požurili i nje već u naprěd sumnjičiti, gèrditi i žigosati, kako će ih poslě činom prěčiti u njihovom dělovanju, koga se oni boje. Nisu li pružili grabežljive ruke svoje za cèrkvenimi i samostanskimi dobri, na koja uprav tako pravo imadu, ko što ga imade razbojnik na kesu putnikovu, od koga samokresom u ruci novce išće. Saborski poslanici predlažu ukinutje bezženstva, koje ipak kao cèrkveni zavod na politiku nimalo nespada. O tomu se prepiru na predložiteljovoj strani on i priatelji njegovi uvrědno i veoma bezsramno; neznači li to vrědjati najnutarnia prava cèrkve i sapinjati ju? Sa svih stranah pojavljuju se brodolomi u věri, ljudi Voltairovog duha, očiti nepriatelji kèršljanstva i cèrkve pod krinkom najhimbenieg licumèrstva, imajući neprestano na jeziku obnovu i preinačenje na bolje, te time podižući svět proti svemu, što sada u bogoštovju i u cèrkvi obstoji, protiv věronauka, obredah i običajah cèrkvenih, kao takodjer protiv duhovničtva u obće. Někoji nesrětnjaci izmedju svetjenikah pridružili su se tima nemirnjakom, te i oni věrne što rěčju, što pismom na zlo potiču.

Ima naravno ljudih, kojim se to dopada, koji im to odobravaju, povladjuju, i zaštitničtvom svojim obodravaju tako, da oni, koji su cèrkvi svojoj věrni ostali ni rěči prosloviti, još manje pako sudbeno protiv njih postupati usudjuju se, jer im se rugaju, prěte, zlostavljaju i draže; nesmiu se ganuti, i težko se kad i kad usudi cèrkva podići proti nepriateljem i pustošiteljem vinograda gospodnjega. Biskupi izvèršujući svoju dužnost neimadu mira, već im cèrne duše věšalami prěte. Ništa drugo nečuješ, no o silovitom ukidanju redovah i samostanah, i sramotnom těranju stanovnikah njihovih. Sav svět znade, što se je činilo sa jesuitami i ligurianima; netrěba im

biti priatelj, no samo pravedno suditi, i mora se čověk užasnuti vèrhu te kanibalske surovosti. Još bi se moglo i drugimi razlozi obělodaniti, što su sve radikalci bogoštovju i cèrkvi naměnili. Cèrkva zahtěva naprama ateističke ili barem nekèršljanske dèržave jedino podpunu slobodu i emancipaciu. Němačko-katolička slědba, premda su čelovodje njezini kao Ronge, Fröbel, Dovial, Günther, Struve, Fenner i više njih vodje najpogibelniih gibanjah u Němačkoj, gibanjah, koja povratku obće sigurnosti i poredka najveće zaprěke stavljaju, uživa glede svoga nekèršljanskoga, bezumnoga i svim ostalim kèršljanskim věroizpovědanjem omraženoga postupka neograničenu slobodu. Židovi se takodjer, ko što nas je kasnie izkustvo učilo, per fas et nefas uspeše na isti stupanj slobode; jedino katoličkoj cèrkvi brani se slobodno i neodvisno kretanje, ona se jedina u svomu dělovanju iz dobro poznatih razlogah prěči, da svèrhu svoju postiči nemože. Usrěd obće slobode ona jedina neka bude odsad ko i dosad tužna robinjica, a dèržava nadzirateljica i vladalica njezina. Pitam ja sada punim pravom, da li smo, glede našega dělovanja i postupanja, kao u političkom tako i u cèrkvenom životu jošte slobodni?

Sloboda se svagdě na vidělo iznosi, propověda, u zvězde kuje, i do bezumja brani, pa opet moramo se pitati, brinuti i reći: Jesmo li još slobodni? U istinu nismo; i što smo imali, što smo stekli, i čemu smo se najviše radovali, to nam se je opet sramotnim načinom otelo, ili bědno izkvarilo. A je li tomu kriva reakcia, na koje široka pleća svaka kukavica, svaki ludjak obara sve ono, što njemu po volji i po želji nije? Očevidno je, da nije. Neka se ona sada uvija i previja kakogod joj volja, sve joj je u zalud, nemoguće joj je da pliva uz potok, sve da bi toli bezumna bila i htěla. To dobro znadu svi radikalci, tako dobro, ko i svaki drugi, koji hladnokèrvno stvari smatra. No baš zato, jer znadu, da u pèrkos prosvěti još vlada strah od sablastih na světu božjem, to su se oni bèrže bolje požurili i napravili strašilo, nebi li poplašili prostake, maloumnike, i stěrali ih u rog, te ih tako na svoju korist upotrěbili kao orudje za postignutje sakrivenih svojih sramotnih naměrah. Tako su prevareni siromašni Němci, tako se i na drugih městih ljudi za nos vode. Reakcionarna stranka nije nas slobode lišila, pače to joj je posve nemoguće bilo. Nezadovoljna i pod nipošto mirovati nehoteća, ne ustavno-monarchička, nu cèrveno-republikanska stranka, ona je, koja nam je slobodu oduzela, koja joj je toliku štetu naněla, a i u buduće će joj škoditi sve jednako, dokle god je nestane. Ona je uprav personificirana i uputjena reakcia, jer ona radi protiv stečene slobode, i prěči te se blagodati njezine dalje razvijati nemogu. To joj je već višeputah rečeno, i u tom prikoru neima ni najmanje pretěranosti, već je živa istina što im se predbacuje. Dok se radikalizam posve nesavlada, ili barem bezštetnim neučini, dotle se nemožemo nikakvom dobru nadati, dotle nam se uvěk novih burah bojati valja. S toga ako hoćemo, da budemo u istinu slobodni, a ono nam trěba svimi mogućimi i dozvoljenimi srědstvi nastojati, da tu nakazu oborimo. Da je duševno oružje za taj posao najprikladnie, nemože se tajiti, njega ćemo se dakle latiti sèrdčano, věrno i slobodno. Što nam se je oduzelo, gledati ćemo, da opet osvojimo, a što nam se je izštetilo, da popravimo. Bojište, gdě nam se boriti valja, prostrano je. Mi ćemo svět podučavati i opominjati, zabludivše vraćati, dobromisleće pokrěpljivati, i tèrpeće těšiti i oporavljati. Još ništa nije izgubljeno, ako se samo sami neizgubimo; a sila dobiti možemo, samo ako sèrčano i postojano u borbi uztrajemo. Osobito nam se polje otvara u področju bogoštovja i cèrkve. Dobromisleći svih dèržavah i věroizpovědanjah gledati će, da pravu političku i gradjansku slobodu spase; a da se bogoštovju i cèrkvi žudjena neodvisnost pribavi, to je zadaća svih službenikah i priateljah bogoštovja i cèrkve. Sada više nekoristi ništa *in dulci otio* ruke prekèrstiti, ko što su to dosad nebrojeni činili; sada nam valja bditi, moliti i neumorno poslovati. Promislimo samo, koliko se muči, trudi i namaže radikalizam; koliki napor, koliko požèrtvovanje! A čemu taj oriaški posao? Da se podigne i zavlada njegov pogubni princip. A mi, koji hoćemo da budemo zastupnici dobroga i blagotvornoga principa, mi da se plašimo žèrtvah, mi da žalimo truda? To je uprav golema nesrěća, da se dobri i blagotvorni princip, premda je imao od uvěk više privèrženikah i priateljah nego li zli, nikada nije zastupao s onom energiom i postojanostju, kao što je zloba svoga ljubimca branila. Toga bi moralo u ovo vrěme nestati. Ozbiljno, da strašno opominje nas duh vrěmena, da zgodan čas upotrěbimo, jer bi moglo doći prekasno. Zato na noge vi priatelji istine, prava, bogoštovja i cèrkve! Sloboda neka bude i neka ostane stěg naš! Nikakvog više *političkog robstva* pa bilo ma pod kojim imenom! no ni takovih ko što ih doživismo sramotnih i gubnih *izrodah slobode* te zato niti *ugnjetavanja bogoštovja i cèrkve!* Cèrkva se mora osloboditi, slobodna biti i slobodna ostati. Za to blago zauzeti ćemo se i boriti ćemo se; nedamo ga si oteti, niti kvariti ma nas stajalo neznam šta. Neka si nepriatelji kalaju sèrca na nama, neka nas časte obskurantizmom, jesuitismom, fanatizmom po svomu starom običaju, mi zato slabo marimo. U pèrsih naših živi stalno osvědočenje, da branimo stvar dobru i da smo priatelji prave slobode, no da nismo drugovi ludjakah i robovi čověčji. Čim běsnie budu napadali na nas protivnici naši, tim ćemo mi čvèršćje uvěreni biti, da su pravedne tužbe naše i postupanje naše.

(k. Bl. a. T.)

Dvě tri otvorne rěči
o obnovi bogoslovnih naukah u Austrii

o d

Ivana M. Häusle-a.

Tužna no prava je istina, da su izmedju svih fakultetnih naukah, teologičke za sada u najjadniem stanju — največma zapuštene. A tomu je svemu ponajprie kriv stari system, a za njime većom stranom nehajstvo i javno preziranje svake znanosti u gděkojih iz světovnih pisarnicah proizišavših dostojanstvenikah cèrkvenih, i najposlě onaj jednostrani asketizam, komu vodi mladež tečaj izobražavanja u gděkojih sěminištih duhovnih. Dà baš i ondě, gdě bi se još inače ukazalo bogoslovje u znanstvenom oदělu, nedostaje mu neposrědnoga i krěpkog saveza s mišljenjem, ćutjenjem i životom sadanjim, te s toga i prave živahnosti i snage; da se i nespominje, kako se dostaputa jedina i puka široko i daleko zahvatjajuća učenost uzima u znamenovanju prave znanosti, kako nadalje dubljega i idealnog ponimanja město zastupaju suhoparne i bezdušne forme logičke, i kako napokon mèrtvi latinski jezik prěči slobodno gibanje i naprědak bogoslovnih znanostih.

No i to je obćepriznana potrěboća, *da odsele u bogoslovnih učionicah podpuna i slobodna znanost u sa-*

vezu sa čistimi cèrkvenimi načeli vladati, i za novu dobu novo duhovničtvo pripravljati se mora. Jer jedino valjano i vèrstno, znanstveno, duševno i duhovno izobraženo, kroz priměreno odhranjenje k jasnom upoznanju svoje velike nastajuće zadaće dopèrvše, za pravu ne jednostranu i sèrcem uzionu slobodu i samostalnost zauzeto duhovničtvo uzmoći će staro i novo doba svojim věštim posrědovanjem sa cèrkvom pomiriti. One četiri hudobe, što no se dosad udružiše i ujediniše, da zajednički preziru znanosti, i svakom znanstvenom poduzetju na put stajaše: onaj jednostrani, glupi, sam sebe nedohitni, i izslěpo revnujući asketizam, podla lěnost, ćudoredna izopačenost u nižjem, i omrazna papirna vlada u višjem duhovničtvu — moraju pasti. Mora se jedared jasno uviděti, da medju svimi važniimi poslovicami sadanjeg vrěmena *znanost pèrvo* město imade, i da *pravo duhovno izobraženje* s njome uzpored jednakim korakom stupati mora.

Uz toli kukavno stanje, i toli silnu potrěbu obnove bogoslovnih naukah, tko se je brinuo, da se tolikomu zlu pomogne, šta je do ovoga časa u tom obziru učinjeno? *malo* ili *ništa*, pèrvo jerbo uslěd občinskoga meteža ovoga iztekšeg polětja, kao svuda, tako i tud nemogaše se učiniti ništa ili vele malo, a drugo što oni, koji bi još od onih predožujačkih vrěmenah imali pravo o tom predmetu pregovoriti, nisu baš — ko što se čini priatelji takovoj svestranoj obnovi, pače moglo bi se reći upravo nepriatelji.

U pokrajinah počeli su se od 1. studenoga pr. g. predavati uslěd lanjskih nemirah prekinuti bogoslovni nauci — no opet izim někojih městah po starom dojakošnjem adetu. U Beču htědoše, ko što valja još u listopadu da počmu, s uvedenjem několiko posve naravnih i nikakvih troškovah neištućih obnovah. Ko što čujemo, izrazi se dotični sbor učiteljski za to, da se bez ikakva otezanja uvedu predavanja vèrhu „bogoslovne encyklopedie i temeljnog bogoslovja“ i da se pravo cèrkveno prenese na 4. godinu bogoslovja; no bogoslovni nauci na ovděšnjem sěminištu počeše se istom *drugom polovinom měseca prosinca*, i to posve po staroj osnovi; dočim nas je c. kr. protestantičko-bogoslovni zavod za tri nedělje preteko, i dobrim priměrom predusrěo, premda učenici bogoslovja na ovděšnjem sveučilištu, niti su gradili barrikade, niti u listopadnoj revolucii učestvovali. Tko je dakle tomu kriv?

Istina da je podnešena još *starom* dvorskom odboru naukah někakva *osnova bogoslovnih naukah*. Ja sam bio u stanju, taj od dvanaest godinah priugotavljani i tamo amo povlačeni posao, i kako je pèrviput i poslědnjiput izgledao, polag glavnih čèrtah i najmanjih pojedinostih, dobro poznavati i mogu mirnom savěstju i iz najnutarnjieg obsvědočenja, uza sve osobno štovanje, koje izkazujem onomu čověku, koi ju je pèrvi sastavio, i svim onim, koji su ju od to doba preradjivali, kazati: da ta osnova naukah *nije ni iz daleka odgovarala znanstvenim zahtěvanjam sadašnjega vrěmena,* jerbo je bez *znanstvenog organičkog saveza*, već u svojoj početnoj temeljnoj pomisli pogrěšna.

Tako biaše, da jedno samo napomenemo, nepazeći nimalo na ono, što je medjutim katolička znanost u Němačkoj proizvela, polag izvorne osnove *obća dogmatika na čelo bogoslovnih naukah* pače i pred historičko bogoslovje kao uvodna nauka stavljena, premda bi glede svoga golemog sadèržaja i kao tako zvana apologetika u znanstvenom sastavu tek za dogmatikom i ćudorednim bogoslovjem slěditi imala, i sada u obće posebnu i od drugih posve oděljenu nauku sačinjava. Uza to se je zaboravilo sasvim, da je uzimajuć stvar znanstveno protiv dobroga reda, istinitost i božanstvenost kèršljanstva, zatim istinitost i ugled cèrkve dokazivati *prie*, nego li se kèršljanstvo polag svoga sadèržaja i historičkog razvitka, zatim cèrkva u svojoj věri i životu predstavi. Dèržeći se onog u Austrii davno primljenog, no većinom krivo upotrěbljenog nazivoslovja staroga Kanta, htědoše da slave bogoslovju na čelo jedno tako zvano *načelo* imenito „*katoličko načelo ugleda i věre*“ no uza to se je sasvim zaboravilo, da kèršljansko bogoslovje kao *znanost* bogoštovja kèršljanskog u obće neima nikakvog drugog *načela*, nego kao i *svaka* druga znanost; to jest *reinformalno jedinstvenog saveza svih čestih, ili podpunoga sadèržaja svega bogoslovja u jednu cělost;* i da to načelo mora opet i svakoj pojedinoj bogoslovnoj nauci kao temelj služiti; zaboravilo se je, *da se u bogoslovju isto znanstveno porazumljenje vèrhu toga načela ugleda stopàrvo postići* mora, i da je to porazumljenje *znanstveno nemoguće, dok god* se cèrkva u historičko-idealnom organizmu kèršljanstva kroz i kroz nepokaže.

Zaboravilo se je sasvime, da ako se nauk o ugledu cèrkve čitavom bogoslovju predpostavi, *znanstveno osnovanje* bogoslovja u obće, i tako zvana *specialna dogmatika* u svomu dosadanjem liku niti bi se *logično* samo i *pomisliti* mogla, niti bi na svomu *městu* bila. Zaboravilo se je, da kod toga položaja teologičkih naukah jedne naprama drugoj, naša sadanja dogmatika, i cěla osnova teologičkih naukah *ništa drugo* nebi bila, nego *povećani katekizam*. Na tako zvani *punctum saliens*, unutarnju i bitnu razliku izmedju *navěštjivanja* evangjelja ili kèršljanskog *pučkog obučavanja i znanstvenog porazumljenja* vèrhu evangjelja i njegova sadèržaja nije se nikakav obzir uzeo. Zastupnici i branitelji „načela ugleda i věre“ nisu jasno uviděli, da ako *pri kèršljanskom bogoštovnom obučavanju cèrkveno ugledno načelo svim pravom vlada i manje ili više predpolaže se : znanstveno porazumljenje* — kao takovo — osim toga *još više posve drugih ugledah, naime ugled poznavajuće osobe, i ugled predmeta, koi joj poznati valja* u sebi krije, i pridèržavajući si sveudiljno izpravljanje bezprevarnog nauka cèrkvenog u *slobodnomu* i *neodvisnomu* izpitivanju dotle postupa, pače postupati mora, dok god samim *predmetom* svoga izpitivanja više *uvětjeno* nebude, zaboravilo se je, da *razlika, koja obstoji izmedju načela katoličkog i protestantičkog bogoslovja* nesastoji *u pukoj protivi ugleda i slobodnog izpitivanja,* nego da uz *obestrano dozvoljeno slobodno i osobno izpitivanje*. *katolički* bogoslovac od protestantičkog, u tome se jedino luči, u koliko on poslědak svoga osobnoga, znanstvenoga dělovanja uvěk skapča sa objektivno valjanim, i zato svagdě pravilnim naukom cèrkve, dočim protestantički teolog svoje osobno *mněnje* za *dogmu*, a ovu za goli izraz povrěmene savěsti dèrži. Zaboravilo se je, da za *obranu katoličkog interesa*, i za *osiguranje katoličkog obučavanja* u bogoslovnih učionicah u obće netrěba nikakvog drugog poručanstva, nego li što je *professio fidei Tridentina,* koju i onako svaki učitelj prigodom nastupljenja svoje službe, i odonda svake godine položiti mora (Conc. Trid. Sess. XXV. Cap. 2. de reform.) Na to se nije gledalo, da *znanstveno bogoslovje* u svomu *naravi i stvari shodnom razvitju* sačinjava *troslovje* u komu *historički* moment predilazi *systematički,* za da se s njime u tretjem to jest *praktičnom* momentu *upotrěbiti* uzmogne. Nije se gle-

dalo na to, da *znanstveno utemeljenje* ili *uvod u bogoslovje* idući pametno, *ništa drugo* sadèržavati nemože, nego philosophičko osnovanje bogoštovja i očitovanja iz prirode i bitja ljudskoga, da dakle umah *bez odvlake* na *historičko* polje stupiti, i *cělu pověstnicu bogoštovja* u židinstvu, krivobožtvu i u cèrkvi proći mora, prie nego li se prihvati *sastava kèrštjanske věre* (dogmatike) i *kèrštjanskog života* (moral) kao takodjer i znanstvenog opravdanja kèrštjanskog bogoštovja i cèrkve (apologetika) budući imenito *znanstveno* porazumljenje vèrhu kèrštjanstva i cèrkve *bez sveudiljnog pozivanja na dogodovštinu, věru i običaje njihove nemoguće*, i jer bi isto tako *znanstveno* bezumno bilo, *danas* se na štogod predpolagajući pozivati, što će se istom *sutra* pokazati, kao što bi se *ludo* vidilo, znanje *philosophičko* historičkomu: *kako, zašto*, i *čemu* samoj stvari predpostaviti.

Ja sam *samo jednu mahnu te osnove naukah* osim ostalih malo obširnie protreso, i na vidělo iznio, i opažujem u kratko slědeća vèrhu ostalih, koje se još u njoj nalaze.

Na *znanstvenost* i *temeljitost* tako se je *malo* u obće u osnovi toj obzir uzimao, da su s početka ne samo *hebrejski* nego i gèrčko-biblički jezik iz reda tako zvanih vežućih strukah *izpustiti* naměravali, zaboravivši posve, da bi kroz to *bibličko tumačenje*, koje je od svega najvažnie, postalo puko *praktičko* i *poučno razjasnjenje sv. pisma*. Time htědoše da izpune volju někojim pomanje učenim biskupom, i zaboraviše pri tome, da *neplodnosti pèrvih dvěh teologičkih tečajah*, nebiaše uzrok toliko *neprestano* bavljenje sa bibličkimi jezici, koliko *prevelika obširnost drugih bibliologičkih znanostih*.

Predložena u osnovi toj *emancipacia patrologie* iz područja cèrkvene pověstnice čini se, priznavajući u ostalom vrědnost ote za positivnog i katoličkog bogoslovca toli važne nauke, opet *jednostrana* i *nedostatna*, prie nego li se razstavi pověstnica dogmah i synodologia, budući su obe ove nauke *isto tako sposobne i vrědne* da se posebno predaju kao i *patrologia*, koja osim toga lahko uprav tako *bezživotna i neplodna* postati može kao i bibliologičke nauke, kad se u *običnoj* teologičkoj učioni predaje s gledišta *učenoga i analitičkog izpitivanja*, město što bi se *na syntetičko priobćenje stalnih i istinitih poslědakah toga izpitivanja* ograničiti morala.

Niti one toli važne, *različitu zadaću biskupskih učenih zavodah* za bogoslovce i *bogoslovnog fakulteta* na sveučilištu — *opreděljujuće razlike* izmedju *pomoćnih i glavnih bogoslovnih znanostih* nenalazimo u ovoj osnovi naukah isto tako, ko što ni one *priměrne razlike* u izobražavanju doktora i *professora* bogoslovja s jedne, a *svetjenika* i *pastira duhovnoga* s druge strane.

To su same polovičnosti, s kojih se bojati moradosmo, da će ta osnova naukah bogoslovnih praktičkom pravcu i ponimanju pojedinih biskupah *toli slabo* biti po ćudi, kao što bi se učeni bogoslovni svět njome zadovoljio bio, da je pridvorni odbor naukah s otime već u dvanaesto-godišnjem priugotavljanju ostarělim, i opet srědstvom prepisanih školskih knjigah podupiranim normalcodexom pred svět stupio.

Od te nove i svestrane smeće sahranio je blagopočivši odbor njegovo vlastito razpadnutje i pretvorenje u *ministerij podučavanja*, koi kao zvězda lěpših nadah iz srěd dogadjajah ožujačkih prošle godine uskèrsnu.

(Dalje slědi.)

Věsti iz katoličkoga světa.

— Dne 22. Veljače izabrao je stolni kaptol u Mainzu professora u Giessenu Dra. Lavoslava Schmida za biskupa. Pošto bi se to ime sabranomu množtvu věrnih u stolnoj cèrkvi bilo oglasilo: stade svět uz veliko nezadovoljstvo iz cèrkve gèrnuti, nehtijući da odpěva pěsmu sv. Ambroza „Tebe Boga hvalimo.“ I premda je pritomni ondě komissar izborni uvěrio narod, da vlada nikakvoga upliva u izbor nije imala: ipak toga nitko nehtěde da věruje; već je sve vikalo: „Netrěbamo biskupa Josephinskog, biskupa od vlade, biskupa, koga mi nepoznamo, a on nas nepozna; hoćemo biskupa, u kog se pouzdati možemo, da će naša cèrkvena razměrja na bolje urediti.“ Narod pripravlja adressu na sv. otca papu, za umoliti ga, da ovaj izbor uništi; a pogovara se, da će se i duhovničtvo proti tomu izboru ograditi. —

— *Lyon*. Medju ostalimi poslědicami lanjske francezke revolucie broji se i ona: da kèrštjansko školna bratja (fratres scholarum piarum) svoje školne sgrade světovnim učiteljem odstupiti moradoše. Nu srědstvom někojih podporah otvoriše ista bratja druge učionice: pa — gle znamenitoga dogadjaja! — Svi pitomci odoše k školnoj bratji, a světovnim učiteljem ostadoše — prazne klupe. —

— *Španjolska*. Nadbiskup od Saragosse i biskup od Cordove gorko se potužiše u dèržavnom věću, što se novci za cèrkvu i svetjenstvo opreděljeni tako na světovne svèrhe obratjaju, da se cèrkveno dělovanje mnogostrano prěči, a svetjenstvo obično golo siromaštvo i oskudicu tèrpi. Tako navadno biva, gdě se duhovničtvo iz dèržavne blagajne platja!

Proměne u biskupii zagrebačkoj.

Slědeća gg. kapelani su preměšteni: Petar Martinović iz Pleternice u Veliku. Franjo Pokas iz Turnašice u Lukač. Antun Maincinger iz Lukača u Turnašicu. Josip Schweitzer u Bisag. Franjo Galović iz Moravča u Toplice. Ivan Vèrbančić iz Kraljeva Vèrha u Moravče. Kristofor Štivalić iz Pribića u Prozorje. Josip Jarnević iz Suhodola u Pribić. Gašpar Poljak iz Bistre u Kraljev Vèrh. Mato Kunek u Krapinu. Ferdinand Mikelini iz Krapine u Bistru.

Za nabavljenje počastne sablje světlomu našemu gosp. *banu bar. Josipu Jelačiću Bužimskomu* nadalje prinesoše:

Dosad prinešeno 25. car. cek. i u srebru	247	for.	20 kr.
Gg. Marko Badovinac, kan. predstavnik st. cèr. križevačke	3	„	— „
Janko Goleš, kan. štioc st. cer. križev.	2	„	— „
Vaso Poturičić, kan. pojac „ „ „	2	„	— „
Kosta Bukvić, kan. čuvar „ „ „ .	2	„	— „
Josip Menjak, župnik Lovrečinski .	2	„	— „
Juraj Gerdas, župnik Jastrebarski .	2	„	— „
Svetozar Baćo, beneficiat u Jaski .	2	„	— „
Ukupno	262	for.	20 kr.

i 25 car. cek. u zlatu.

Stěpan Moyses, upravitelj. — *Stěpan Muzler*, urednik.
Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

BROJ 21. — TEČAJ I.

List ovaj izlazi svaku subotu na cělom arku.

Céna mu je za domaće 4 — za vanjske 5 for. u sr. na cělu godinu.

U SUBOTU 26. SVIBNJA 1849.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvèrt god. kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod duhovnog stola ili kod uredničtva. Predbrojenje prima se sveudilj kroz čitavu godinu.

Katolički list zagrebački.

Katolički župnik.

Nadamo se, da ćemo čitateljem našim ugoditi, ako im priobćimo ovaj velevažni i osobito znameniti članak, proiztekavši iz čarobnog perca jednoga izmedju najvèrstniih, znanstveno i politički visokoizobraženih muževah učene Francezke, g. Lamartine-a. Evo im podajemo najuzoritiu sliku života župničkog, kako se je u njegovom plemenito osětjajućem sèrcu porodila, da vide čitatelji naši, kako sudi o visokom zvanju jednoga župnika muž, koi je danas najsjajnia zvězda na književnom obzoru Francezke. Evo ga:

U svakom cèrkvenom okružju nahodi se jedan čověk, koi nikakve obitelji neima, pa i opet svakoj obitelji jednako pripada; koga kano svědoka, savětnika ili učestnika kod najvažniih zemaljskih života proměnah i dogadjajah opažujemo; bez kojega niti se tko rodi, nit umire, koi dočim čověka u povoju u otčinske svoje ruke prima, već ga do tamnog groba neostavlja; koi kolěvci, bračnoj i smèrtnoj postelji blagoslov božji prinosi, i prebivalište mèrtva brata svoga t. j. škrinju mèrtvačku posvetjuje; čověk, kog sitna děčica štuju, ljube, nu i boje se, kog isti nepoznani otcem svojim nazivaju; komu věrni sa dětinskim pouzdanjem najskrovnia sèrdacah svojih odkrivaju, i kod noguh njegovih najtajniih bolih svojih suze prolěvaju, čověk, koga kanoti dobra angjela Bog darova čověčanstvu, za da bude těšitelj u svih nepogodah duše i těla, i posrědnik medju izobiljem i golotinjom, na koga vratih kucaju izměnce bogati i sirote; oni, da potajno sirotinji uděle, a sirote, da bez stida i rumenila kano iz otčinskih rukuh poděljenu pomoć sa zahvalnostju i koristnim naukom prime; koi uznešen vèrhu svih činovah u družtvu i nepripadajući uprav nijednomu, ipak svim pripada: puku, prostim svojim življenja načinom, i dostaputa neznatnostju roda, a višjim klasam dobrim odhranjenjem, znanostju, i blagorodnostju čuvstvah svojih, koja zahtěva, i čověku u sèrce usadjuje věrozakon čověkoljubivi, rěčju: koi sva znade, komu je sve prosto reći, i kojega rěč, govoreća umu i sèrcu čověčjemu imade važnost u ime Boga živoga, i moć savèršene věre. Kako je ime čověku tomu? župnik.

Nitko na světu nije kadar tvoriti više dobra i zla, nego li on, u koliko je naime shvatio i ovèršavao, visoko svoje družtveno zvanje, ili ga usuprot prezrio i zanemario.

Što je župnik? Župnik jest službenik věrozakona Isusova, imajući brižno čuvati věronauk njegov, razprostranjivati ćudorednost i pověrenom sebi stadu poděljivati blagodati njegove.

Iz ove trostruke zadaće svetjenika izviru tri vlastitosti, polag kojih ćemo smatrati župnika, naime: kano svetjenika, učitelja ćudorednosti i poděliteljа blagodatih kèrštjanstva u obćini svojoj; i odtud se izvadja trostruka dužnost, koju ovèršavati mora, da se učini štovanja vrědnim od svakoga.

Koje su dužnosti župnika kao svetjenika ili čuvara věronauka? to je pitanje, kojim se iztraživanju našem granice stavljaju, od kojih dalje nesmijemo, i ograda, koju nam prestupiti nije dozvoljeno. Věronauk, budući otajstven i božanstven već po prirodi svojoj, nadalje Bogom objavljen, i po věri — ovoj krěposti — koja živi i u sèrcih ljudih neukih, prigèrljen, nepristupan je svakoj kritiki ljudskoj. Svetjenik isto tako kao i věrnik dužan je račun samo savěsti svojoj i cèrkvi, koja je jedina ugledom svojim uzvišena vèrhu njega — davati. Medjutim i ovdě se prosvětjenog uma svetjeniku, kao učitelju puka, podaje lěpa zgoda, blagotvorno i koristno na věrozakon njegov dělovati.

Istinabog da se je kroz tolika vrěmena našlo i takovih učiteljah, koji su ili radi neznanstva, ili iz dobre naměre takodjer gděkoju nedužnu bajku i gděšto praznověrja směšali sa čistom naukom věre Isusove; ali praznověrje jest zloporaba věre i dužnost je prosvětjenog službenika věrozakona, koi se neplaši světla, jer je iz njega proiztekla sva světlost, nastojati o tomu, da razpèrši tonju, koja pokriva svetinju, i koja bi u gděkoga, proti kèrštjanstvu, ovoj praktičnoj civilizacii, ovom najuzvišeniem razumu pobuditi mogla predsudu, kao da i ono udioničtvuje u materialnom interessu ili surovom praznověrju ostalih krivih i lažljivih bogoštovjah.

Župnik je dužan te zloporabe u věri dokidati, i puk od te prevelike sklonosti na věru, k uzvišenoj i tajstvenoj prostoći nauka Isusova, promatranju tamo sadèržanog nauka ćudorednosti, i naprědujućem razvitku usavèršavanja njegovog privoditi. Istina netrěba laži, i tmina nedoprinaša ništa světlosti.

Još lěpše dělovati može župnik kao naučitelj ćudorednosti. Kèrštjanstvo je něka dvostrukim načinom pisana božanska philosophia; kao sgodopis — u životu i smèrti Isusovoj; kao nauk u najizvèrstniih poukah, koje je světu donělo. Nauk i izgled ove dvě rěči kèrštjanstva spojene su u novom zavětu ili evangjelju. Ovo neka bude uvěk župniku u rukuh, neka ga uvěk ima pred očima, i nosi u sèrcu svomu.

Dobar svetjenik jest živo tumačenje ove božanstvene knjige. U svakoj tajstvenoj rěči njezinoj nalazi misao čověka, koi ju pita, priměran odgovor, svaka imade praktično-družtveni smisao u sebi, koi mu dělovanja način prosvětljuje i oživotvara.

Neima istine ni moralne ni političke, koja nebi imala svoju klicu u kojem god redku evangjelja. Jednu izmedju tih istinah razlagali su svi novii philosophi, i opet su ju zaboravili. Čověkoljubje niknulo je iz ljubavi pèrvog i jedinog nauka evangjelskog. Sloboda je slědila uzastopce evangjelje po světu, i pred njegovim světlom nebiaše nikakvomu sramotnom robstvu obstanka. Političko bratinstvo postalo je iz jednakosti i bratinstva sviuh pred Bogom, na koje nas ono veže. Zakoni su ublaženi, srušeni običaji, i raztèrgnuti težki okovi, a suprugu dopade dužno štovanje u sèrcu muža svojega.

U istoj měri, kao što se je razlěgao glas njegov kroz stolětja, padala je pred njime bludnja i okrutničtvo, i može se reći, da cěla sadašnjost, sa svimi svojimi zakoni, običaji i uredbami, i svimi nadami ni*ta drugo nije, nego manje ili više duhom evangjelskim proniknut novi život narodah. No njegovo dělo još nije dovèršeno; zakon naprědka i usavèršavanja, ova dělotvorna i možna pomisao razuma čověčjega, jest takodjer zakon evangjelja, ono nam brani, ustaviti se u dobru, i uvěk nas nagoni k boljemu; ono nam brani zdvojiti o čověčanstvu, kojega vidokrug sve većma širi i vedri, i čim se većma oči naše otvaraju istini, tim više obećanjah čitamo u tajnah njegovih, tim više istinah naziremo u nauku njegovom, tim dublje vidimo u budućnost opreděljenja našeg. Župnik dèrži s ovom knjigom svu ćudorednost, sav razum, svu prednost i svu politiku u rukuh svojih. Njegovo je samo, otvoriti ju i čitati, te razprostirati na sve strane oko sebe světlost i savèršenost, čemu su mu ključevi od višnje promisli pověreni.

Ali kao što je dvostruk bio nauk Isusov, isto tako valja da bude i njegov; neka uči životom i dělom. Život, u koliko to dopušta slaboća čověčanska, neka mu bude vidivo tumačenje nauka, neka bude živa rěč. Cèrkva ga nije za orakul, no za uzor ljudem postavila; u rěči može pomanjkati, ako mu je narav dar nje uzkratila; no rěč, koju svaki razumie, jest život; nikakvi jezik ljudski nije toli rěčit, i toli osvědočiti možan, kao što je krěpost.

Nadalje župnik je podělitelj i opravnik svetotajstvah cèrkve svoje i dělah ljubavi. Dužnosti njegove u tom obziru biti će posve jednake onim, koje svako opravničtvo nalaže. S ljudmi se bavi, i s toga mu je ponajprie potrěbno, da ih temeljito poznade; posao mu je sa strastmi ljudskimi, a tomu trěba ruka nježna, blaga, mudra i uměrena. U područje službe njegove spadaju mane ljudske, pokora, tuga, nevolja i nužda; mora dakle imati sèrce puno uztèrpnosti, pomilovanja, blagosti, sažaljenja, ljubavi i proštenja.

Vrata njegova moraju biti otvorena u svako doba i svakomu, koi ga potraži, světiljka uvěk užgana i štap u ruci. On nesmie znati, što je zima, a što lěto, što daljina, što pogibel, što studen, što žega, kad mu valja odněti ulja ranjenikom, proštenje grěšnikom i populbinu samèrtnikom. Pred njim kao pred Bogom nesmie da bude razlike izmedju bogata i siromaha, izmedju malena i velika; svi su ljudi pred očima njegovimi, t. j. bratja tako u nevolji ko u sladkoj nadi. No kao što nesmie uzkratiti nikomu svoje posluge, isto tako neka se nenudi bezobzirno onim, koji mu službu preziru ili zlo poznadu. Ljubav, koja se nametje, ogorčava i odbija više nego li privlači; u mnogih slučajevih valja mu pričekati, dokle dodju i zovnu ga; nesmie zaboraviti, da je polag neograničene slobode, koju uslěd zakona našeg družtvenog položaja svako bogoštovje uživa, čověk samo Bogu i savěsti svojoj dužan davati račun od bogoštovja svoga. Gradjanska prava i dužnosti počimlju stopèrv onda, kad mu se rekne: Ja sam kèršćjanin.

(Dalje slědi.)

Novobratinski predlog katoličkomu duhovničtvu.

Takav novobratinski predlog nahodi se u 55. broju „slavenskoga Juga,“ pod naslovom: Deme ipsis lucrum, superos et astra negabunt.“ Premda taj naslov neglasi baš posve bratinski: nu sa slědećim sadèržajem čitave te razprave, koju nam iskrena i sèrdačna ljubav stanovitoga světovnjaka Vukotinovića podade, u nikakvom logičnomu savezu nije, te s toga i neima za nas nikakove važnosti, pa bi i veoma sagrěšio, tko bi — po istomu naslovu sudeć — o bratinskoj dobrohotnosti g. V–a prama nam i najmanje posumnjao. Jer, kao što nam umětno njegovo pero jur višeput jasno dokaza, isti g. V. nije tako sebično i pristrano shvatio krasnu onu poslovicu našega prosvětjenog věka *„bratinstvo,“* kao što to něki strastni i samoljubni ljudi u drugih dèržavah učiniše; već je bratinstvo svoje i ljubav veledušno naměnio svim vèrstam i stališem i spolom ljudih, te rědkom mudrostju prama svakomu, tko se „čověkom“ imenuje, isto ćutjenje dobrohotnosti i čověčnosti goji. Zato se i zauzima s toli revnom ljubavju za duhovničtvo, premda sam nije duhovnik, te i ljubezno upućuje i nastoji izbaviti od očevidne propasti, koju — dà strašnog zaslěpljenja! — ni najvrědnii i najučenii svetjenici, a ni čitava katolička cèrkva dosad opaziti nemogaše; a tu istu propast g. V. na jedan mah, *bez da bi o tomu i šta mislio*, bělodano uvidja. — Šteta, doista velika šteta, što počitanomu uredničtvu katoličkoga lista nije toliko pověrenje u dio palo, te nije njemu taj veličanstveni umotvor najprie u ruke dospio, da ga svojim čitateljem priobći; jer duhovne stvari inače boljma spadaju u cèrkveni, nego u politički list, a to tim većma, čim su iste stvari duhovnie.

Slušajte dakle, mila bratjo duhovnici! slušajte, pa već jedanput dajte, da vam se oči otvore, da se spasite od strašne propasti, u kojoj se jur od osamnaest stolětjah manje više nahodite! Al pitati će tko od vas: „koja je to tolika naša nevolja? Mi barem neosětjamo nikakve propasti, samo da vrědno i dostojno našemu svetom zvanju živimo; pa to još manje osětjamo, ako se na ine census stališe obazremo u ovo naše težko doba, gdě smo, istinabog, na vrěmenitom imanju našem većju štetu pretèrpili, nego ijedan drugi stališ; al smo usuprot od domaćih i zemaljskih brigah puno prostii od svih skoro inih stališah. Pa dočim na toliko městah zanati, tèrgovina i zavodi prosvěte kao u mèrtvilu čame: nama se dan na dan otvara prostranii dělokrug, a talasi noviega věka nukaju nas i gone na sve revnie i krěpčie dělovanje duhovno, te tako nas sve većma primiču do pravoga našeg dobitka, do pravog i uzvišenog cilja našeg, gdě nam je za nas i za hiljade neizměrno blago pripravljeno! A u tomu doista propasti neima.“ Premila bratjo! bilo tomu, kako mu drago, vi se opet svakako nahodite nad strašnom propasti; jer sadèržaja od svega dobra neimate, — a to je dodušе dosta velika propast! — neimate — *žene!* — Vi se, kako mi se čini, směšite, pa mislite, da me ona glavobolja muči, koja inače spada medju znake ludosti.

Al oprostite! jer to nije baš moje mněnje, već je divno izrěčje g. V–a.—Pa je isti g. V. za to svoje izrěčje toliko jasnih — u glavu, i u sèrce, i u sve tělo dirajućih — dokazah naveo, da mu se nećete kao pukoj nepameti směјati, već ćete nad vašim dosadanjim nedokučnim zaslěpljenjem plakati, i od stida se zarumeniti, što uz sve izkustvo u vašem stališu, pače uz toliko promatranje božjih i ljudskih pisamah do pravoga světla doprěti nemogoste; već vam evo stopèrv u XIX. věku světovnjak morade oči otvoriti, da već jedanput uvidite: *što vam je jedino potrěbito.* Jest se doduše jur odpric u tom obziru po gděšto govorilo, a i pisalo; nu gluhe uši *katoličkoga* duhovničtva prodrěti nemogaše, već ostade glas vapijućega u pustinji. Al prosvěta g. V–a toli je jasna, da je naš um — ma i najgušćom tminom srědnjega věka obastèrt bio — svakako uviděti i shvatiti mora. Čujte dakle, bratjo! pa već jedanput progledajte!

1. Čitav položaj, na komu se katoličko svetjenstvo nahodi, jest „nečověčan.“ Vidite li? Mi jadnici dosad mniasmo: da je naš duhovni stališ savèršenii od světovnoga; jer za predmet dělovanja svoga ima stvari duhovne, nebeske, věkovite većma nego putene, zemaljske i minuće; mniasmo, da položaj naš nesamo nije nečověčan, pače da smo mi učitelji i unaprěditelji najkrasnie čověčnosti, i razploditelji najsavèršenie božanstvene ljubavi; mniasmo, da smo službenici u carstvu milosti božje i posrědnici věčnoga spasenja, koje sam sin božji na zemlju donese, i odredi, da se ljudem děli do konca věka. Pa sad gledajte, bratjo! na koliko zaslěpljeni biasmo! Sve to je ništa, već usuprot čitav naš stališ osnovan je na nečověčnosti. A zašto? Jedino zato, što neimamo — *žene!* Zar to nije bělodano?

2. „Katoličko svetjenstvo moralo bi polag svoga položaja, da je ili bez těla, ili bez duha, ili bez obojega.“ Gledajte, bratjo! kolika nas je tama obastirala! Nam se je dosad uvěk činilo, da imamo obično čověčansko tělo od kostih i mesa i t. d. da tělovnim očima našima vidimo, tělovnim ušima čujemo, tělovnim ustima govorimo, jedemo i t. d. slovom: uvěreni biasmo, da imamo tělo i da nas ini ljudi za tělovna bitja dèrže. A mislili smo, da i duh imamo; da taj naš duh u nami osětja, ćuti, želi, pamti, misli, razuměva, hoće, odlučuje i t. d. barem onako, kao i drugi ljudi: pa gle, kako smo se ljuto prevarili! Mi — kao katolički svetjenici mora da smo bili — ili bez těla, ili bez duha ili bez obojega; a to, bratjo! nije malenkost! Nu budući da je ipak tako, to nam valja pomoći tražiti; pa osobito, kad nam ju g. V. toli ljubezno pruža. A ta pomoć je — *žena.* Kad se oženimo, tad ćemo i tělo i duh i sve imati, što nam trěba, da ljudi postanemo. Vi bratjo, valjda uvidjate, kako je to opet jasno i bělodano. Ako li bi se tko od nas našao, koi bi toli glup bio, da logični, physični i metaphysični savez tih stvarih — kao uzroka i učinka — neuvidja: tomu g. V. sam čitavu stvar bolje razjasnjiva, dočim veli:

a) „Čověk, koi samo duhom živi, sanjar je.“ Dakle, tkogod od nas dosad těla — barem *živoga* těla — nije imao, taj doduše nije mogao, kao ini ljudi spavati i sanjati: al je ipak bio duhovni sanjar, te mora da u svoj poniznosti svekolike svoje misli i mněnja i znanje svoje dèrži za gole sanjke; a to na samu rěč novo- i visokoprosvětjenoga g. V. mora věrovati, te si naznačeni po istomu g. koreniti lěk bèrže bolje nabaviti, jer mu inače neima pomoći!

b) „Ili je varalica, koi hoće od drugih bolji biti.“ Mi smo istinabog s največje česti toliko čedni bili, te se neusudismo i pomisliti, da mi zbilja od drugih ljudih bolji *jesmo;* no u onu bludnju ih je više od nas rado propalo, te smo barem životom *hotěli* (nastojali) od mnogih drugih, da bolji budemo; a u tomu tim laglje zabludismo, jer nas sam božanski učitelj naš, sin božji zavede, pošto od nas veli: „V i s t e s v ě t l o s v ě t a.“ „V i s t e s o l z e m l j e.“ A mi ote rěči ovako tumačimo: da imamo světu biti na izgled, te izvèrstniom věrom, ljubavju i krěpostju oživljavati ga i pobudjivati na svako dobro. Pa je čitavo evangjelje spasitelja našeg puno takovih naukah, koji nas, a i sve kèršćjane nukaju, da u krěposti sve većma naprědujemo, a da se neobaziremo na većinu opakih; n. pr. „*Ako pravda vaša nebude izvèrstnia, nego pisacah i fariseah: a vi nemožete ulězti u kraljestvo božje.*“ — „*Put propasti prostran je,* .... *i mnogo ih po njemu hodi.*“ I tako smo sveudilj mislili, da moramo nastojati, da bolji budemo od onih mnogih, koji putem propasti hode; pa smo to po věri i savěsti našoj dèržali za pravu nasu dužnost, koja na naše i pověrenih nam dušah dobro směra. Pače i to smo mislili, da tim bolje činimo, čim većma i revnie nastojimo u spoznanju Boga i u božanstvenoj krěposti naprèdovati, da tako postanemo *světlo* i *sol zemlje.* Osětismo doduše višeput, da smo slabi u dělu; nu hotěnje naše i nastojanje vazda dèržasmo za pravo, iskreno i istinito. Pa to sve biaše gola obsěna i prevara! G. V. izkušao je i promotrio naša sèrca, kamo naše vlastite oči nikada nisu dopèrle; pa, jao! što je u njima našao! Čujte bratjo! našao je: „da je svaki onaj varalica, koi hoće od drugih bolji biti!“ Nedokazuje li to dosta jasno, na koliko smo jadni zabludili! Al još malo uztèrpite, bratjo, ta tu se o spasenju našemu radi, a evo g. V. nam još puno nedokučnih bludnjah odkriva. Veli naime:

c) „Tako su popovi katolički jako zabludili, kad su nauk onaj, koi veli: *moje carstvo nije od ovog světa....* tako tumačili; da popovi moradu onako živiti, kao da ni komadić mesa neimaju na svom tělu.“ Bratjo! to je doista oriaška zadaća, koju si uzesmo; u tělu od mesa tako živiti, kao da ni komadić mesa na *istom* tělu neimamo, to nije mala stvar; o tomu bi samo ludjaci mogli govoriti! Pa vi, bratjo! tako tumačite sveto pismo! Ja doduše to tumačenje niti sam kada čuo, niti čitao, niti o njemu sanjao; al pošto g. V. tako veli, morat ćemo da mu věrujemo; premda se meni i zbilja čini, da je skrajnja nepamet, šta takovoga reći ili napisati! ma i sam visokoprosvětjeni g. V. rekao ili napisao. — Pa opet nam isti g. još jedan važni naputak u svojoj premudroj dobroti daje, kada veli:

d) „Hotěti živiti onako, kako čověk živiti nemože, nije pametno, niti je krěpostno.“ Slušajte što nam ota krasna *nova* prosvěta donosi! Od osamnaest stolětjah življahu po raznih dèržavah katolički svetjenici na stotine i na hiljade u bezženstvu; tako bo su *hotěli*, a i zbilja su *mogli* tako živiti, pa upravo tako *hoćemo* i *možemo* u istinu živiti na stotine i na hiljade i mi današnji svetjenici katoličke cèrkve. Al gle čuda! Sama rěč g. V–a više valja, nego sva dogodovština, više nego sve naše izkustvo, te po njegovoj rěči svaki onaj, „koi bi htěo bez žene živiti, htěo bi tako živiti, kako čověk živiti nemože.“ A po tomu otvara nam g. V. vèrlo zanimivi statistički pogled svega čověčanstva na zemlji, koje samo iz dvěh vèrstah sastoji, naime iz oženjenih i — bludnikah; „jer bez žene čověk nemože živiti.“ Silom nam se ovdě nametje pitanje, u koju l' da vèrstu sam g. V. spada? dočim opaki svět govori, da ga je njegova zakonita

žena jur od několiko godinah ostavila. Nu kako mu drago! Ako je ta rěč g. V-a istinita, da čověk bez žene nemože živiti: tad u tom obziru prestaje svako mudrovanje i svaka krěpost, te je samo pitanje o mogućnosti i nemogućnosti; a tu nas neizměrna mudrost g. V., o kojoj dosad ni sanjali nismo, vodi na ovaj zaključak: ili ženu imati, — ili neživiti, — ili nebiti čověk. Jedno od ovih je neobhodno potrěbito, jer g. V. veli: da *čověk* bez žene *nemože živiti*. — Pokle bi nam g. V. u svojoj premudroj razpravi tolike istine bio predočio, na jednom dohodi na něki važni poslědak, koi se iz navedenog razlaganja naravno radja:

3. „Uslěd ovih načelah *(a b c i d)*, kojih se svetjenstvo katoličko dèrži, stavljeno je na takovi položaj, koi ga od svakog družtva čověčanskog oděliva.“ Mi smo i u tom obziru sve dosad — ludo mislili, da po svem světu katolički svetjenici na učena, gospodarska, blagotvorna i svakojaka ina družtva kao članovi spadaju, pače i na družtva od molitve i samostanskoga života. Mniasmo takodjer, da su svetjenici članovi velikoga družtva cèrkvenoga, te da su upravo toga družtva otci, učitelji i poglavita uda. Kadgod bi věrovanje apostolsko moleći izpovědali, da věrujemo „svetih obćinu:“ tad bi uvěk pomislili, da i mi u to veliko družtvo svetih i pravověrnih spadamo; dà uvěk smo dosad živili i govorili i tvorili kao članovi dèržave, kao gradjani u velikom dèržavnomu družtvu! Pa gledaj sad! To je sve prevara, sve nije istina, ma i kako istinito bilo! „Jer je katoličko svetjenstvo stavljeno na takovi položaj, koi ga od svakog družtva čověčanskoga děli.“ To je, bratjo, u istinu strašno! Mi smo dakle od svakog družtva čověčanskoga oděljeni! Da smo kojom srěćom jesuite, barem bi u družtvu Isusa bili! al ovako smo skoro u svem puno gorji od njih; samo to je po nas bolje, što se unaprěd neimamo prognanstva bojati; jer smo jur odprie iz svakog čověčanskog družtva prognani!

Ja se, bratjo, veoma bojim, da ću uztèrpljivost vašu do dna izcèrpiti razlagajuć vam otu novu logiku g. V., koja u svakoj skoro rěči sadèržaje posebnu pogèrdu čověčanstva? Al šta ću, kad nemogu drugčie; a i vas molim, da čitavu otu chronique scandaleuse uztèrpljivo pročitate! te za živu glavu nikakvog znamenja od nezadovoljstva nepokažete; jer — bi sigurno došli u novine kao mračnjaci, obskuranti, ultramontanci, natražnjaci i Bog zna, što sve ne. Imate bo znati, da su od ožujka 1848. god. někim javnim listovom samo takove stvari predmet od prosvěte; a prosvěta je bogme takova stvar, kojoj se čověk — kao umno bitje — protiviti nesmije. Dakle slušajte dalje, da nas g. V. u toj struci do kraja prosvěti! Jer se sada pravedno pita:

Odkuda to pustinjačko stanje katoličkih svetjenikah dohodi? Koi je način, koi lěk, s koga bi se oti jadnici spasiti mogli? O bratjo! jadno to stanje opet odtuda dohodi, što katolički duhovnici nisu oženjeni. Čim se pako ožene, u isti mah stupljuju ne samo u družtvo jedne žene, već u cělo čověčansko družtvo; jedina žena naknadjiva im sve — čitav svět, — čitavo čověčanstvo, jer je sama i jedina žena sveza čitavoga čověčanskoga družtva; medju muževi nije nikakovo *čověčansko* družtvo moguće! — Al hvala Bogu! bratjo, g. V. tu stvar ipak tako strogo neuzima; jer premda je svetjenik od svakoga *čověčanskoga* družtva oděljen: opet *nije* od svega čověčanskoga družtva oděljen; naime g. V. običnom svojom veleumnom doslědnostju několiko redakah niže navedene izrěke naziva svetjenstvo „onim članom“ družtva čověčanskoga, pače cěloga „čověčanstva, koi je odredjen za to, da nauči, što je věrnost, što je prava ljubav, što je uměrenost, što dobrota.“ No, hvala Bogu! to je ipak poněšto vodice na naš *stari* mlin. Sad opet malo slobodnie dišem, jer duše mi! to nije šala, kad bi se tako u jedan mah od svega čověčanskoga družtva oděljen našao preměštena na pusti i posve izumèrli otok! Al opet u istoj utěhi, koju nam navedene rěči g. V. pružaju, nahode se još druge duboke istine, koje se g. V. toli jasne čine, da nenahodi za potrěbito izreći ih onako jasno, kao što je u istoj razpravi svojoj dosad činio, da bi mislio: govori ti ex tripode deus; već ih u slici pitanjah predlaže, kao uzdajući se u naš osupnjeni razum, da će on bělodanu jasnost otih istinah i sam uviděti, te si tako položiti temelj za:

4. Novi dokaz, kako je katoličkomu svetjeniku potrěbita žena. Pa nas ovako pita:

a) „Zašto da pop nesmije imati prilike, da činom pokaže, što je prava věrnost?“ U tom obziru dakako neima druge prilike, osim da biskupu i sv. cèrkvi u čas rukopoloženja obećanu věru prelomi, te da se oženi. To se samo po sebi razuměva.

b) „Zašto da pop nesmije imati prilike, da činom pokaže, što je prava ljubav?“ Bratjo! kao što iz nauka g. V. znate, nemožemo nikakvoga děla prave ljubavi prama Bogu i iskèrnjemu, nikakovo dělo pravoga milosèrdja proizvesti, osim — da smo oženjeni; pa sva dělotvorna ljubav Boga i ljudih i svega, što je istinito i dobro i krasno — rěčju svaka prilika za pokazati ljubav svoju činom zavisi jedino od *putenoga sdruženja sa ženom*. A ćudoredni zaključak, koi odtuda za svetjenstvo slědi, opet je jasan, da bolje netrěba.

c) „Zašto da pop nesmije imati prilike, da činom pokaže, što je uměrenost?“ To barem svatko znade, da u čitavom životu svetjenik neima prilike za pokazati uměrenost, n. pr. u jelu, pitju, sèrditosti, nazlobu, lakomosti (skuposti), bludnosti, oholosti i t. d. osim da stališ najplemenitie i najsvetie uměrenosti, t. j. bezženstvo — ostavi, pa da se oženi. Svaki onaj, koi to nebi uvidio, barem će se stiditi svoju glupost javno izreći, pa će slěpo věrovati u neobhodnu potrěbu ženitbe svetjenikah!

d) „Zašto da pop nesmije imati prilike, da činom pokaže, što je dobrota?“ Věrujte, bratjo, g. V-u! katolički svetjenik nigdě na světu neima prilike, gdě bi dělotvornu svoju dobrotu pokazati mogao; jer niti može uboge podupirati, niti neuke obučiti, niti žalostne těšiti, niti neprijateljem oprostiti, niti věrne na spasenje voditi, — niti ikakovo dobrotvorno dělo izvesti — osim *da ima ženu*. Odtuda, bratjo, *jasno* i *temeljito* slědi, da upravo „u nečověčnom zakonu bezženstva rimo-katoličkih popovah strašno mnogo leži uzroka, da ćudorednost kod nas nije takova, kakova bi mogla biti.“ Ota propověd, bratjo, upravo nam u dušu govori; budimo pametni, dajmo se poučiti, — ta s jednom jedinom ženom podići ćemo ćudorednost do najvišjega stepena! a bez žene — niti naše propovědi koriste, niti děljenje svetih otajstvah, niti naše molitve, niti jasni izgledi krěpostnoga života, niti išta drugo; svakako je naša savěst odgovorna za zločesto stanje ćudorednosti, a to s toga: *što nismo oženjeni!* Tko to neuvidja, tomu usrěd *nove* prosvěte ni iskrica od nje u dio pala nije! — Nu, ljubezna bratjo!

5. Nimalo nedvoumim, da će vas slědeći razlog najveća u sèrce dirnuti. Naime g. V. veli: „Katolički dakle pop neka bude bez sèrca.“ I to vam je logično istinito i posve razumno! Imaš li ženu: a ti imaš i sèrce.

Ako li neimaš žene, a ti neimaš ni sèrca. Jadni katolički svetjeniče! što ćeš sada, kuda li ćeš bez sèrca?! Ta i sam g. V. mnije, da „bez sèrca nemožeš biti dobar čověk!“ A ja još i to pridajem, da će se bez sèrca jadni taj tvoj život bèrzo okončati! Zato odreci se — što bèrže možeš — onoga načela svetih i učiteljah narodah: „Bože moj, sve moje!“ U *novoj* prosvěti gèrdi Boga svoga, pa reci: „Ženo moja, ti moje sve!“ A dobiješ li takovo sèrce, kakovo — po rěči g. V. — svaki čověk imati mora: a ti onda ni živiti nemožeš, da neljubiš. Pa budući ni na nebu, ni na čitavoj zemlji, u svem carstvu duševnih i tělovnih stvorovah drugoga predmeta ljubavi neimaš, osim umèrlog i pèrhloga tèla žene *(!!!)*: naravno slědi, da se moraš oženiti; i to ne jedanput, već pet — pa i desetput, ako bi ti toliko ženah umèrlo; jer bez žene nemožeš ljubiti, a bez ljubavi nemožeš živiti! Ergo...!

6. Osobitim pako sažalenjem i živahno opisuje g. V. jadno stanje mladog neoženjenog svetjenika, dočim ovako sbori: „Mladi svetjenik stupivši u svět žalostnim i mutnim okom gleda život zemaljski mnogimi sladkimi, svetimi i poštenimi svezi spleten.“ Takav mladi svetjenik istinabog poznaje plemenitie radosti duševne i uživa ih, a svèrhu toga smije i može sve družtvene radosti sa světom děliti; samo Bogu posvetjeno tělo svoje i duh najnižjom i posve putenom razbludom, koja nas od neumne životinje ništa neluči, okaljati nesmije! Pa upravo zato, što se je uslěd slobodne odluke ote putene slasti odrekao, toli žalostnim okom gleda svět, te mu zavidi, što je tako srětan, da se putenom bludnostju nasladjivati može? A to tim većma — (tako poznatom doslědnostju nastavlja g. V.) što je „pun ćutjenstva za sve dobro, lěpo i istinsko.“ A uz to — ma ga věrni puk kèrštjanski još kako počitavao i ljubio: — ipak „stoji na strani,“ pače „izbačen iz kruga svake radosti plemenite,“ a to ne zato, što plemenitiih radostih života nebi směo uživati, već jedino zato: što — za umno bitje — najnižjoj, dakle živinskoj razbludi robovati nesmije! kao — po izrečju g. V. — posve slobodni ljudi toga světa. Pa upravo zato mladomu svetjeniku na čitavom vidimom i nevidimomu světu neostaje ništa radostnoga, već da „živi za jelo i pilo i za svoj džep.“ Boljega savěta, radostnie i važnie zabave za njega više neima. „Iz druge pako strane da živi u duhu svoga breviara, u uznešenju psalmah i u literaturi svetih theologah.“ O koli jadni život; jer mu ono *jedino potrěbito,* naime užitak putenih razbludah manjka! (A na ovaj užitak ga još i psalmi nukaju; „jer su proiztekli iz sèrca i duše ljubeće.“) — „Mladi svetjenik, neimajući gvozdeni oklop,“ — neimajući milosti božje i krěpke volje svoje i plemenitieg čuvstva? nosi pod reverendom najprostiu bludnost i putenu strast „kao i ja (veli g. V.) i mnogi (pravo rekuć) svaki pošteni muž.“ To je tako poznato, — a kroz reverendu mladoga svetjenika se tako jasno vidi, — a i sama stvar je toli častna i pristojna, da čověk nemože ino učiniti, nego ju iz pravoga bratinstva prama mladjemu svetjenstvu u javnih listovih světu navěstiti. — Mladi dakle svetjenici nahode se na jednomu od dva — jednako nesrětna — puta. Plemenitii naime način življenja nijednomu neoženjenom svetjeniku nije mogućan. S toga ili sasvim propade u grěhe (jer bludnost ipak nije sasvim poštena). A put, koi mladog svetjenika do grěha bludnosti vodi, nije ini, nego: što svoju bludnost nesmije javno pred světom izpověditi, kao n. pr. g. V. i drugi — njemu slični — pošteni muževi; „već on taji to,“ kada ga tko javno o toj obće poštenoj stvari opita, „pa sakriva pred světom,“ koi bi se doista veoma obradovao, kad mladi svetjenik nebi bio toli glup: da takovo „dobro i lěpo i istinsko“ pred světom krije. Te tako „uči se varati,“ pa s *toga* — a ne, što je morebiti provaren, ili zaslěpljen, — propade ne u jedan ili několiko grěhah, već u podpuni kal bludnosti „te puno grěši.“ To je jedan put! „Ili pak mu s vrěmenom otvèrdne i okameni sèrce, i on postane čověk suhoparan kao suhalka — grana posušena — na zelenom dèrvetu....“ Tu sam naročito poteze (Gedankenstriche) i piknje zato stavio, da se ta jedina prispodoba dostojno uvaži. Pa tako svetjenik opet ima jedino za svoj tèrbuh i džep skèrbiti se; a ni te brige nebi imao, kad bi bio oženjen; jer u tom slučaju nebrine se svetjenik ni za srěću ni za nesrěću ljudih, te je savèršeni sebičnjak („egoista“). —

Tako od prilike opisuje g. V. sudbinu mladih svetjenikah. A tko da o tomu dvoumi, pošto je sigurno, da nijedan svetjenik *gorjim putem* nehodi, nego što nam je g. V. naznačio. A osobito mladji svetjenici moraju mu dostojno zahvaliti, što ih je pred světom tako bratinski opoštenio, pače i budući njihov život toli izvěstno i pravo napisao, da bi svemu světu na izgled služiti moglo. Pošto dakle i dogodovština (?) i izkustvo (?) i očitovanje (?) i zdrav razum (?) uči, da neoženjeni svetjenik *nemože* bolje i plemenitie živiti, nego što g. V. u svojoj novoj mudrosti opisuje: to će glavari cèrkveni sigurno požuriti se, da svetjenstvu taj jedini spas što prie pribave. A neučine li toga: onda jao njima; jer:

7. Upravo po kletom zakonu bezženstva nesamo naša zemlja, već i čitav „svět systematički se kvari.“ A jedina žena bi to izopačenje světa za cělo predusrětila. To je bez ikakvoga dokaza jur samo po sebi temeljito dokazano; jer g. V. tako veli; pa odtuda sa svimi dokazi svoje mudre glave izvadja zaključak cèrkve i dèržave: „da trěba ovakovi položaj, koi u sebi klicu bolesti ne samo za se, nego i za druge nosi, da se preměni.“ Najprie to jest trěba: da se katoličkomu svetjenstvu *čast* i *imanje* otme, pa onda će se skroz obnoviti — sva moguća duhovna i tělovna nevolja! Pobiješ li pastira, i stado se mora razsuti!

Na konac moje razprave još moram primětiti, koliko se divim temeljitosti, bratinskoj ljubavi i logičnoj doslědnosti mnogih spasiteljah našega věka, te vas, bratjo, uvěravam, da takovi sastavci, kao što su i spisi g. V. o temeljitom uvěrenju i mudromu teženju svakoga uredničtva kakvih mu drago novinah *osobito sjajno* svědočanstvo daju. — Još se napokon k vami obratjam, ljubezna bratjo svetjenici! pa vas molim: da mudri taj predlog g. V. što češtje i zrelie promotrite; jer slušajte čudnovati i mudro izumljeni napulak istoga g. V. „zašto da pop nebude čověk po duhu i po tělu?“ Može li itko od vas, bratjo! proti tomu predlogu išto navesti? Ta šta bi komu od nas prudilo, kad nebi više ni čověk bio?! A kakovo bi od nas čudo postalo, kad bi koi bio „bez duha ili bez těla?“ Angjelom postati — neda se toli lahko, — to bi nas od viš puno vrěmena stalo; a i pukom živinom postati — čini mi se, da još neimamo prave volje! Pa nemoramo li se veleumnom predlogu g. V. u ovo doba obćenitih proměnah diviti? Nije li isti predlog najsjajnii dokaz krěpkoga i praktičnoga duha g. V. koi nam evo toli mudro predlaže: da pop kao *čověk* još i danas i unaprědak ostane *čověk,* te da — kao takav — i odsad zadèrži — dušu i tělo? Ta to se podpuno slaže s mudrom pomisli stvoritelja, koi nas kao ljude stvori, da budemo ljudi, sastojeći iz duše i těla. Zato, bratjo! dajte

da bez ikakvog oklevanja jednodušno pristanemo na odluku Boga, stvoritelja našega, i na ovaj predlog g. V-a jer kao što pop biti smije, tako neka i odsad bude „čověk po duhu i po tělu!“

— ϱ —

Dvě tri otvorne rěči

o obnovi bogoslovnih naukah u Austrii

od

Ivana M. Häusle-a.

(Nadalje.)

Sa *pretvorenjem* sveučilišta i cěloga obučavanja, koje se je naměravalo, i snovalo bilo, sa proglašenjem slobode *učenja i naučanja* i *zahtěvanjem* — koje se pravom očekivati mogaše — *slobode obučavanja za duhovne prosvětiteljne zavode* od strane biskupah austrijanskih, pojavila se je potrěba opet *nove osnove* za uredjenje bogoslovnih naukah. Tadašnji ministar obučavanja, izabra srěćom *jednoga vèrloga professora bogoslovja na bečkom sveučilištu*, i njemu pověri izradjenje nove osnove naukah bogoslovnih. Izbranik taj stoji, ko malo inih na visokom stupnju znanosti, i rěšio je toli lěpu koli i vrědnu zadaću dostojno i sa věštinom vèrloga učitelja i praktičnoizkusnoga professora. Njegov predlog osnove naukah bogoslovnih zadovoljio je u istoj měri i podpuno znanosti, katoličko-cèrkvenom stanovištu, i najnoviim vrěmena i sveučilišta okolnostim.

Isti taj predlog već je odavna ministeriumu obučavanja podnešen i ja za svoju dužnost smatram, čim veću pozornost občinstva na to dělo obratiti, budući i sam kao čověk, koi se time bavim, u svemu se *bitnom* š njime slažem, i jer se *glas* raznio, da *s više stranah* opet onu gore razjasnjenu *staru* osnovu naukah *s nova u život uvesti* naměravaju.

Ja bi se mogao gorko potužiti nad time, što se je gore stavljeni predlog osnove sasvim *odstranio* ili *bitno proměnio;* jer vidim da je time zadan težki udarac *pravoj teologičkoj znanosti i nje uzdisanom u novoj Austrii procvětanju.*

Usléd moga službenog zvanja biaše mi moguće dèržati kad i kad *predavanja vèrhu ograničnog saveza bogoslovnih naukah*, i naměravao sam, čim nastade vrěme slobodnoga izjavljivanja mněnjah, da na temelju tih predavanjah pokušam novu osnovu naukah bogoslovnih, kad eto dočuh, da je opet někomu drugomu taj posao od ozgor pověren. Taj novi predlog biaše mi po samomu g. sačinitelju priobćen, i ja ga nadjoh, kao što se je od toga veleučenog muža već predpolagati moglo, ne samo veoma utěšna, no i s mojimi ideami u tako bitnom suglasju, da smo se u mnogih stvarih samo izrazom jedan od drugoga lučili.

No ipak mi budi dopušteno, da svoj vlastiti *motrenja i izraženja* način u kratko predložim; pèrvo jer s tudjim dobrom nesměm da razpolažem, a drugo jer sam uvěren, da ću se s onim predlogom, čim se obnarodi, po većoj česti složiti; *osim toga polag moga i drugih mněnja, nuždno je i potrěbno konačno organiziranje bogoslovnih naukah u Austrii kroz opetna javna dogovaranja uspěšavati.*

Početi ću s onim, što je u naša vrěmena povod dalo tolikim prepirkam, naime *s jezikom, u komu da se bogoslovje predaje.* Je da li *u materinskom ili u latinskom — to je pitanje.* Ja *nisam sasvime proti latinskomu, no s dušom i tělom sam za materinski;* pèrvo, jer za cèrkvenu službu neobhodno potrěbno věžbanje u latinskom jeziku može se i onako dovoljno postići iz latinskih citatah, koji su u svakoj bogoslovnoj nauci nuždni, i toliko putah se opetuju, a drugo, jer je mèrtvi latinski jezik za znanstveno životno predavanje gděkojih bogoslovnih naukah, kao: dogmatike, morala, dogmatičke i cèrkvene pověstnice posve nedostatan.

Nadalje *sasvime* sam protivan *prepisanoj* porabi latinskoga jezika, ili se taj prepis na *sve*, ili samo na pojedine *bogoslovne* nauke protezao. *Jedino fakultativna poraba latinskoga jezika!* to je moja parola. Pače na istom bečkom sveučilištu, u komu ja rado *osrědnje* sve *carevine austrijske* sveučilište smatram, ostavio bi porabu latinskoga jezika na volju učiteljem akademičkim, pèrvo jer za *sve* vèrsti naukah prepisana poraba njegova takodjer *sve* imade proti sebi, a drugo jer neuvidjam od kakve bi uprav koristi za gděkoje latinskom jeziku nevěšte iz stanovitih pokrajinah došavše slušatelje bilo *latinsko* predavanje *samo někojih* bogoslovnih naukah, dočim se uz *jedino fakultativnu* porabu latinskoga jezika učitelj akademički *polag želje ili potrěboće većine* svojih slušateljah ravnati može.

A sada prelazim na *pitanje u kakovom organičkom redu teologički nauci jedan drugog slěditi imadu. I prie svega, koja se nauka za temelj ostalih uzeti imade, i šta nuždno sadèržavati mora? Različnost odgovorah na* ova pitanja *isto je tako velika*, kao što i *razlika osnovah naukah bogoslovnih*, kojih znatna množina imade. Jedni *počimaju* sa *systematičkim*, ili kao što ga polag stariih predšastnikah někoji posve nepravo zovu *spekulativnim* bogoslovjem, i ovo nastavljaju u *praktičkom* i *svèršuju* sa historičkim. Drugi razgadjaju ovo stražnje u *dvě pole* i metju *systematičko* i *praktičko* bogoslovje *u polak.* Jedni uvodnu nauku zovu: *„Prolegomena in universam Theologiam“* drugi opet *„obća dogmatika“* tretji *„apologetika“* a četvèrti napokon govore o někakvom *„temeljnom bogoslovju.“* Ovaj stražnji naziv još bi mi se najbolji vidio; no pitanje je, šta da li bi imao biti *sadèržaj* toga temeljnog bogoslovja, i da li se po zrělom razmotrenju *ime* i *sadèržaj* još jedno za drugo uzeti mogu.

Neka mi bude dozvoljeno, da i vèrhu toga svoje mněnje izjavim.

To je kako no već gore opazismo u samoj *naravi znanosti* osnovano, da nje *historički dio* pred *systematičkim, a obadva ova* pred *praktičkim:* iliti da jednostavno i izpuno razlaganje *sadèržaja* pred *porazumljenjem* vèrhu istoga, a *sadèržaj i porazumljenje* pred *praktičkim upotrěbljenjem* ići mora. *Bogoslovje* kao *znanost bogoštovja* i to *očitovanog* ili još pobližje *kèršćanskog* počima naravi priměrno sa philosophičkim razlaganjem bogoštovja i očitovanja iz naravi i bitja, iz bogoštovnog razpoloženja i bogoštovne potrěboće *samoga čověka.* To razlaganje obično se *„theoriom“* oziva, i često takodjer *„philosophiom bogoštovja i očitovanja.“*

Podublje izpitivanje naravi i bitja, bogoštovnog razpoloženja i bogoštovne potrěboće čověka, vodi *isto tako* k *potrěbnosti bogoštovja* kao i *očitovanja.* Malo dublje nadgledavši se, vidi nam se, kao da je očitovanje něki *nuždni ingrediens pravoga* bogoštovja. I s toga se sa *znanstvenog* gledišta nuždno radja pitanje *o samoj stvari* glede *bogoštovja* i *očitovanja*, i o historičkom sbitju *obodvojega.* I budući *jednostrano* bogoštovno razpoloženje čověka sa sobom donosi, da jedanput uzbudjeno *samo iz sebe* razvijati se kadro jest, to se opet samo po

sebi pojavljuje *pojam i mogućnost jednostavnog* i krivog bogoštovja, i isto tako u bèrzo kao *obći historički* dogadjaj uzvišen. Time *pověstnica bogoštovja* postaje uprav pověstnica *pravog i krivog* iliti bogoštovja *unutar* i *izvan* očitovanja. Tako dakle pristupa teoria bogoštovja i očitovanja k *pověstnici židinstva* i *poganstva*, k pověstnici *jednoboštva* (monotheismus) i višeboštva (polytheismus) i dvopověstnica, tá imade svoj *pèrvi* veličanstveni *zaglavni čin* u dopunjenju vrěmenah, *u pojavu Boga i čověka i spasitelja světa Isusa Kèrsta*, i *u utemeljenju cèrkve kèrštjanske.* Time dakle *temeljnog bogoslovja* kao *pèrvog uda u organizmu* svih bogoslovnih naukah bitni sadèržaj biti će *theoria* i *pověstnica* bogoštovja i *očitovanja* sve do utemeljenja cèrkve kèrštjanske, i moglo bi se, po momu mněnju i *prosto tako zvati* tim više, što mu se *pověstnica cèrkve kèrštjanske* naravski priklopiti mora, i tim načinom *drugi glavni dio sgodopisnog* bogoslovja sačinjavati mora*).

*) Drey se takodjer u svojoj apologetiki (2. sv.) pridèržava historičkoga tečaja, kao što u obće u tom svomu imenitom dělu kèrštjanstvo poglavito iz *historičkih uvětah* i *historičkih pojavah* opravdati nastoji. Ali *dokazna* težnja apologetike *steže* i *zatire* historički značaj tako, da na poslědku nauka ta u pèrkos zahtěvanoj svojoj emancipacii od dogmatike postaje opet samo uvod u systematičko bogoslovje, koje dogme o Isusu i cèrkvi anticipira, i iz *organičkog* svoga položaja u dogmatiki iztèrže. To je opet isto ono *staro* bez *znanstvene potrěbe* poduzeto *razcěpljivanje* i *razdělivanje* historičkog bogoslovja u *dvě* polovine, medju koje je systematičko i praktičko bogoslovje upotrěbljeno onako, kako je moguće. No *dobro* nije, ko što to *način*, *kojim se dogmatika predaje* dovoljno dokazuje, koja se uslěd něke čudnovate umisli, kao prie svake cèrkvene pověstnice *već gotova* smatra, i svoj životni izvor, *dogmatičku pověstnicu* daleko *za svojih ledjih* tražiti mora.

Dugo se je o tomu prepiralo, da li *je pověstnica cèrkvena glavna* ili samo *pomoćna* nauka bogoslovja, i da li se krug bogoslovnih predavanjah njome otvoriti ili zaključiti imade.

S jedne strane tvèrdilo se je žestoko a i pravo, da je pověstnica cèrkvena kao i sveto pismo *vrělo* i *mati* bogoslovja, dočim su s druge strane u njoj smatrali britki nož, koi se mladom bogoslovcu istom onda u ruke dati može, pošto se je štitom dogmatike zaklonio, i o moralu, kao vrutku znanja zla i dobra pokrěpio. Ono jednostrano pædagogičko načelo, mladež vèrhu čegagod tako dugo, dokle je moguće, dèržati u neznanstvu, moralo bi se i ovdě upotrěbiti, koi razliku iz medju osobne vrědnosti ili nevrědnosti i vlasti i dostojanstva osobah cèrkvenih jasno predočiti neumie, taj dakako bolje čini, što pověstnicu cèrkvenu sasvime ukloniti gledje.

Ja mniem, da se ta prepirka *niti poroditi* nebi bila mogla, da se je *pojam* bogoslovja, njegova velika *zadaća*, i *savez* naukah njegovih prilěžno pred očima imao. *U pravom organizmu svako je udo za se, i jedno drugoga radi, i svako je na svomu městu.* U pověstnici cèrkvenoj teoria bogoštovja i očitovanja, pověstnica bogoštovja staroga světa i uzašastja na nebesa Bogo-čověka *naravno i nuždno predpolagati se mora*, i nemože se prie početi, nego li svane rumena zora petdesetog dana poslě ukopa Isusovog. No *onda pristupiti mora*, da *prie svega utemeljenje i zasadjenje cèrkve* iz historičkih knjigah novoga zavěta dokaže, zatim *dělovanje apostolah* kao učiteljah, svetjenikah i pastirah pred oči nam stavi, kao što se *pověstnica bogoštovja i očitovanja* zaključuje sa *pověstju života Isusovog* tako spada razlaganje *pojma nauka* dvojice najvećih apostolah *Ivana i Pavla medju pèrve* *strane pověstnice cèrkvene*, za da se time *izhodna točka* i nit toli krasne *pověstnice dogmatičke* naći uzmogne. Samo onda, ako se to jest pověstnica bogoštovja i cèrkve u *neposrědnom slědu* sve do današnjega dana amo, izpred dušeunog pogleda mladog bogoslovca provede samo onda, kad se *historičko* bogoslovje kao temelj i izvor predpostavi systematičkomu, može se *znanstveni značaj* bogoslovja spasiti.

Pravo govoreć leži još cělo bogoslovje, imenito pako systematičko u budućnosti. Dogmatika, moral i apologetika, još nisu ono, što bi biti morale. Dogmatika mora u spekulacii svoje preobraženje, moral u čověkoslovju svoj temelj naći; a apologetika mora u izobilju dokazah za istinitost i božanstvenost kèrštjanstva i cèrkve, doći u radostnu smeću neznajući, koje bi odabrala. Ali to stalno ostaje, da znanstveno gradjenje kraljice svih znanostih sa *pověstnicom* sa preradjenjem děla božjeg od početka začeti se mora.

Kao što na svakoj uprav lěpoj zgradi svaka pojedina čest za se jednu od drugih posve odcěpljenu cělost, i u razměrju sa neposrědno slědećim komadićem toli potrěbno koli i symetrički pravilno predpolaganje sačinja; tako je i u organičkom savezu bogoslovnih naukah *historički* dio *temelj i izvor systematičkoga*, koi se ponajprie pitanjem o věri ili *dogmatikom*, zatim pitanjem o životu cèrkve kèrštjanske ili *moralom* bavi. *Stopèrv kad se raztvori* pověstnica věre i života cèrkve kèrštjanske, može se istinitost i božanstvenost kèrštjanstva i cèrkve izvesti, *stopèrv na temelju cèrkvene pověstnice, dogmatike i morala može se graditi apologetika kèrštjanstva i cèrkve. Znanstveno je* dakle *nuždno*, da ova kao *tretje udo drugi* to jest *systematički glavni dio zaklj*uči. I tada dolazi *sa gledišta prave*, *na istinitu teoriu* na pověstnicu bogoštovja i cèrkve, dogmatiku, moral i apologetiku *oslonjene praxe* znanost *spoljašnjeg* i *unutarnjeg* upravljanja i vlade cèrkvene. *Cèrkveno pravo* i *pastirsko bogoslovje*, koje je uslěd trostrukog zvanja Isusovog takodjer *trostrano*, i u kèrštjansku didaktiku, liturgiku, i strogo tazkovani pastiroslov razgodjeno, sačinjaju *tretji* ili *praktički glavni dio* bogoslovja, i tako zaključuju to veličanstveno, *znanstveno uredjeno i organički savezano* zdanje.

(Dalje slědi.)

Věsti iz katoličkoga světa.

Beč 1. svibnju. Odavna željno izgledano vrěme eto nam je prispělo. Biskupi carstva austrianskoga, koji poradi ratnih okolnostih ili poradi prevelike starosti i bolesti nebiahu preprěčeni, sastaše se prošastoga tjedna u Beču, te su u nedělju 29. travnja *predběžnu skupštinu* u stanu bečkoga nadbiskupa imali, da u njoj predsědnika izberu, i da se o uvodu skupštine posavětuju. — Za predsědnika bi per acclamationem odabran kardinal knez Schwarzenberg. Nu ovaj tu visoku čast nehtěde primiti — s toga: što je u skupštini velecěnjenih i puno stariih muževah, kojim on radi svoje mladosti i nedostatka potrěbitih sposobnosiih voli da je podčinjen. Pokle bi se kardinal tako bio očitovao i predložio, da se preduzme izbor, privoliše svi na taj predlog. Nu svi skoro odvěti — izim dva, do tri—izjaviše se za njega istoga; te tako i u Beču predsěda sabranim biskupom onaj, koga i u Würzburgu odabraše. — 2. predmet predběžnoga věćanja biaše svečanost, kojom bi skupština svoje sědnice otvoriti imala. Něki biskupi — malo ih na broju — željahu, da se odsluži tiha služba božja, gdě bi sami članovi skupštine pritomni bili. Uzroka te njihove želje neznamo! al većina biaše za to, da se molitve za višnje prosvětjenje čine javno i svečano,

da i puk može dionikom biti i složno sa svojimi biskupi otcu světla pomoliti se. To bi i primljeno, te je u poneděljak u 9 satih prie podne u pèrvostolnoj cèrkvi sv. Stěpana svečana služba božja sa „Veni sancte spiritus“ obdèržavana, kod koje sakupljeni biskupi sa svojim duhovničtvom i veliki broj ljudih svakoga stališa nazočni biahu. U 8½ urah krenu se provod iz nadbiskupskoga doma put velikih vratah pèrvostolne cèrkve uz zvonjenje sviuh zvonah. Naprěd stupaše dvoranstvo nadbiskupsko, za ovim pitomci sèmeništa, pa onda curati pèrvostolne cèrkve i svetjenstvo od inostranih biskupah dovedeno. Tad slědiaše stolni kaptol bečki s knezom nadbiskupom, koi je pritomnomu narodu blagoslov dělio, za ovim slèdilo je četiri nadbiskupa i dvadesetsedam biskupah, a provod zaključi kardinal zaoděven grimizom (purpura), po licu mu sudeć rekao bi, da je mladić od dvadeset i něšto godinah; al utisak, koga činjaše, neopisno je poučan i važan. Služio je knez nadbiskup bečki uz mnogobrojnu i sjajnu assistentiu. Biskupi zauzeše města kanonikah; kanonici pako i ostalo svetjenstvo posěde klecala sěmeništnih pitomacah. Na pričeštjanje primiše svi presveti sakramenat; a napokon položiše svi biskupi izpověd věre katoličke. Pa se onda istim redom svi povratiše u nadbiskupski dom. — Veličanstven biaše prizor, gledati tolike glavare cèrkve, jedne još u krěpko-muževnoj dobi, a jedne od velike starosti težko iznemogle, a sve jednako složne u molitvi, da si od početnika i uzdèržatelja cèrkve i od božanskog utěšitelja izprose nebesku pomoć za ovèršiti težko i važno dělo, radi koga se sakupiše. Osobito pako nadbiskup od Holomuca izgledao je, kao koi od otacah pèrvoga sbora Nicejskoga, kojim — iz težkoga progonstva došavšim — sam car Konstantin brazgotine dobivenih ranah cělivaše! Narod biaše radostan dionik uzvišene ove svečanosti. Samo šteta, što se nije svestrano znalo, gdě i kada će se ta svečanost obdèržavati; to bo tek dan prie sa propovědaonicah biaše oglašeno. — Više gradjanah bečkih stupilo je u bogoljubno družtvo, koje od 30. travnja doklegod biskupi u Beču sabrani budu — u cèrkvi sv. Egida u predgradju Gumpendorfu svaki dan pod pèrvom sv. missom u 6 urah moli sv. krunicu (čislo) s osobitom — na tu svèrhu — sastavljenom molitvom, od koje više hiljadah iztisakah medju stanovničtvom bečkim kruža. Dao Bog sabranim otcem svoj sveti blagoslov, da važnu svoju zadaću srětno dovèršiti mogu! Evo se u kobno vrěme sastadoše. Pa dočim oni sudbinu cèrkve u austrianskoj carevini rěšiti imadu, u samoj nemalo dvorani svoje skupštine mogu čuti strašni onaj grom topovah, koi će budućnost carevine do skora odlučiti! Čujemo, da je osim biskupah iz naslědnih pokrajinah austrianskih i jedan biskup iz Ugarske u bečkoj skupštini nazočan, — premda ugarski i hèrvatsko-slavonski biskupi nisu na tu skupštinu pozvani, — a to je biskup pečujski.

Katolička cèrkva u slobodnih dèržavah sěverne Amerike. Broj katolikah u sěvero-amerikanskih slobodnih dèržavah iznaša za sada oko 1,200,000 dušah, medju ukupnim stanovničtvom od prilike 17,000,000 žiteljah. Pučanstvo ove slobodne dèržave, koje katoličko bogoštovje neizpověda, děli se u više nego dvadeset različnih slědbah, koje opet svedj u nova razkolničtva se razpadaju. Složna i sjedinjena jezgra katolička se svedj umnožava, stranom po europejskih naselnicih, stranom po blagoslovljenih obratjenih. U sdruženih pokrajinah, skupa sa Oregonom i Texasom ima 3 nad-biskupa, 24 biskupa, 890 svetjenikah, 907 cèrkvah, 562 kapele. Kroz tečaj godine 1848. umnoži se broj svetjenikah za 76, i u istoj godini podigoše věrni na vlastite troškove i podupirani od družtva propagande 95 novih cèrkvah; nu bez ikakvog podpora od strane dèržave. Ako ove ovdě navedene brojeve uzporedimo sa onimi od godine 1837., tako ćemo iznajti, da je od onog vrěmena broj svetjenikah i biskupah dvostruk, a broj cèrkvah trostruk postao. Katolička cèrkva nezahtěva, a nit nepotrěbuje nikakve zaštite niti prednosti od strane dèržavne vlasti; i ogradjuje se proti svakom ograničenju svog slobodnog i životvornog kretanja, ona se ogradjuje proti svakom tutorstvu, isto i onda, kad bi ovo njoj probitačno biti moglo. Cèrkva je punodobna, i ona sama najbolje znade, što joj koristi, Ravno tako ogradjuje se ona proti ugnjetavanju onih, koji k njoj nepripadaju, kad bi se ovakovo ugnjetavanje naročito radi nje poduzelo. Kako cèrkva hoće, da sama slobodna bude, i slobodna biti mora, tako se s njezinom voljom niti drugomu sloboda nekèrči. Ovo je stanje cèrkve u sěvero-amerikanskih slobodnih dèržavah; i uslěd ovih okolnostnih naprěduje i cvate ona tamo.

K. H.

Za nabavljenje počastne sablje světlomu našemu gosp. *banu bar. Josipu Jelačiću Bužimskomu* nadalje prinesoše:

Dosad prinešeno 25. car. cek. i u srebru	262	for.	20 kr.
Gg. Matia Běloberg, st. cèr. zag. kanonik	5	„ —	„
Filip Perok, podjašpr. i žup. u Mihovljanih	2	„ —	„
Janko Mondak, kapelan „ „	1	„ —	„
Mato Kombol, župnik u Bribiru . .	2	„ —	„
Antun Mažuranić, ban. povèr. u Vinodolu	5	„ —	„
Mate Parac, k. h.-sl. tridesetnik „ „	2	„ —	„
Dr. Agr. Kàrgačin, predst. kapt. modruškoga	5	„ —	„
Bartol Mariašević, aktuar vinod. pověreničtva	2	„ —	„
Gèrgur Sokolić, mesar u Novom Vinodol.	1	„ —	„
Radoslav Zandonati	2	„ —	„
Nikola Kereković, župnik u Raićih .	1	„ —	„
Antun Sabolović, župnik u Levanskoj varoši	1	„ —	„
Franjka Marković, domorodka u Levan. var.	—	„ 20	„
N. Leović, špan u Levanskoj varoši .	—	„ 10	„
Mat. Vukmanić, podravn. sěm. duh. u Djakovu	—	„ 30	„
Ukupno	292	for.	20 kr.

i 25 car. cek. u zlatu.

U članku „Jesmo li zbilja slobodni“ uvuklo se je několiko tiskarskih pogrěšakah, koje ovako izpraviti valja: u br. 18. na str. 139. stupcu pèrv. redku 46. stoji *podvèržavaju* města *podvèrgavaju;* na str. 140. stupcu pèr. redku 34. *smiše* m. *směde;* redku 40. *cèrno-žutoga* m. *cèrno-žutaka;* redku 65. *nepoznani* m. *nepozvani;* na istoj strani stupcu drug. redku 29. *razkèrvati* město *razhèrvati;* redku 31. *razglablja* m. *razglobljene;* redku 52. za njezinom . m. , . U broju 19. na str. 148. stup. pèrv. redku 30. *otudjevi* m. *osudjeni;* redku 52. *provučeno* m. *povučeno;* na str. 149. stupcu pèrv. redku 9. *glupari i nevěre* m. *glupaci i nevěše.*

Uredn.

Stěpan Moyses, upravitelj. — *Stěpan Muzler*, urednik.
Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

BROJ 22. — TEČAJ I.

List ovaj izlazi svaku subotu na cělom arku.

Cěna mu je za domaće 4 — za vanjske 5 for. u sr. na cělu godinu.

U SUBOTU 2. LIPNJA 1849.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvèrt god. kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod duhovnog stola ili kod uredničtva. Predbrojenje prima se sveudilj kroz čitavu godinu.

Katolički list zagrebački.

Vèrovanje sv. Atanasia.

Koi hoće spasen biti,
Put mu jedan istiniti:
Katoličku věru pravu
Da si dèrži sasvim zdravu.

Koju ako koi nebude,
Čistu svake od zablude,
Cělu dèržat, kao trěba:
Vidět nikad neće neba.

Ova pako věra ta je:
Jednotrojna da poznaje,
I trojednog Boga tako
Poštuje u vrěme svako.

Nit měšajuć tri osobe,
Nit smućujuć te podobe,
Niti sveto kad sućanstvo,
Niti dělit njih božanstvo.

Tri osobe ove dične
Medju sobom su različne,
Druga otca, druga sina,
Druga duha gospodina.

Ali slava, veličanstvo,
I svim jedno je božanstvo
Otcu, sinu, duhu svetom,
Prie věkah započetom.

Otac u svem buduć kakvi,
I sin uprav je onakvi,
Pak duh sveti sve ovako,
Sve ovako svejednako.

Věkom otac nije stvoren,
Nit je věkom sin otvoren,
Već sa duhom nestvorena
Ona su pred sva vrěmena.

Otac posve neizměrni,
Neizměrni i sin věrni,
Tako isto i duh sveti
Neizměrni redom treti.

Věkoviti otac biva,
Věkovit se sin naziva,
Duha sveta tako stara,
Prava věra izgovara.

Ne tri zato věkovita,
Kak razumak taj dohita,
Neg da jedan jest věkovit,
Duh istine će predobit.

Kako ne tri nestvorena,
Već u jednog pretvorena;
Tako ne tri neizměrna,
Već u jednom drúga věrna.

Na taj način toli složan,
Otac dobri je svemožan,
Tako i sin i duh sveti
Moćni su sve priuzeti.

Zato ne tri svemoguća
Jesu ova drugujuća,
Nego jedan svemogući,
Nit u čemu nemogući.

Tako isto Bog je otac,
Jer je svega mudri stvorac,
Bog je i sin nesumnjeni,
Pak i duh pred svih vrěmeni.

Niti zato tri su Boga,
Što spominješ tak svakoga,
Nego Bog je jedan samo,
Da ga tako štovat znamo.

Gospodin je otac pravi,
Tako i sin po naravi,
Tako i duh sveti slavni,
Tog gospodstva vlastnik davni.

Ništamanje ne ko da su
Tri gospodstva u tom glasu,
Neg gospodin sam je jedan,
Jedan tako sam ugledan.

Kako svakom različito,
Sobstvo damo da očito
Ime Boga gospodina,
Kèrštjanska uči istina:

Katolička skupa kaže,
Ter věrovat nam naláže,
Ne tri Boga gospodina,
Da kažemo pojedina.

Otac nije od nikoga,
Jer bi pred njim nijednoga,
Nit učinjen, niti stvoren,
Nit po komu ikad rodjen.

Sam od otca sin izhodi,
Al nestvoren on dohodi,
Nit učinjen ikad biše,
Nego rodjen pristupiše.

Sveti duh po otcu, sinu
Izhoditi se pobrinu,
Ne učinjen niti stvoren,
Il rodjenjem kad otvoren.

Ne tri dakle, nego jedan
Otac nam je zapovědan:
Sin, duh sveti tako isto,
Jednom broju daju misto.

U tom trojstvu ništa prie,
Većje, manje, ni kasnie:
Sva tri sobstva su jednaka,
Věkovita i skup jaka.

Kako dakle je rečeno,
U svem ima bit čaštjeno:
I jedinstvo u tom trojstvu,
I sve trojstvo u jedinstvu.

Spasen zato koi će biti,
Tak od trojstva mora mniti;
Pak u sèrcu to dèržati,
Za istinu pripoznati.

Al se jošter za spasenje
Mora dèržat upùtjenje
Gospodina našeg Kèrsta,
Kako hoće věra čvèrsta.

Věra čvèrsta pak je ova:
Narav božja, čověkova,
Da u sinu Bogu stoji,
Nit da u tom tko nedvoji.

Iz sućanstva otca rodjen,
Prě věkovah svih izgojen;
Iz sućanstva pak matere,
Čověk posta věkom mere.

Bog izvèrstni, čověk tako:
Iz razumne duše jako,
I čověčjeg skupa tila,
S kim ga ljubav sastavila.

Jednak otcu po božanstvu,
Ne pako po čověčanstvu,
Jer je čověk dělo Boga,
Iz uzroka manji toga.

Bog i čověk sasvim da je:
Dvostruk zato nepostaje,
Neg Isukèrst samo jedan,
I ko takov za nas predan.

Jedan pak, ne po stopljenju,
Il božanskom upùtjenju:
Već primljenju čověčanstva
K Bogu, ljudskog rad sužanjstva.

Jedan samo pravim zvanjem,
Ne sućanstva poměšanjem,
Nego radi jedinita
Sobstva svoga poglavita.

Duša umna i pùt kako,
Čověka si stvara lahko:
Jedan tako Bog i čovik,
Postaje Isukèrst tolik.

On bi mučen uvrědjenja,
I rad našega spasenja,
Vidi pakle; i tretji dan
Uskèrsnu od mèrtvih slavan.

Pojde k otcu, da poside
Ob desnu, kako ga ide:
Za suditi dojt' će odtle
Živim, mèrtvim svega potle.

Na došastje svi će ljudi
Uskèrsnuti svojmi udi:
Dělah svojih za dat račun,
Za dat račun u svem podpun.

Dobra koji su činili,
Da u raj se primu bíli:
Koj' su pako zla zadali,
U pakao pojt' će zali.

Katolička tako zdrava,
Jedina je věra prava:
Stalno ki njoj neviruje,
Živ u bezdan zaviruje.

Ak nerekoh sve ko trěba,
Město da negubim neba;
Evo molim Boga, ljude —
Nikad zato da me sude!

Antun Ciganić,
župnik.

Milosèrdna sestra.

(od Chateaubrianda)

prevedeno s francezkog od I. Jurkovića.

Kakvi je to krasan zavod, koi se zauzima za nesrětnike, kojemu je velikodušno požèrtvovanje svakdanjim običajem postalo, i koi dèrži otvorenu riznicu svoju — te děli blago svoje medju sirotinju, dočim su pred njome zatvoreni gvozdeni sanduci, kao i kameno sèrce izobilujućih bogatacah; koi směra na to, da se svuda štuje krěpost, i da joj nebude više hram na ovom ili onomu městu, već svagdě, gdě tužni tuguju i gorke suze liju, a neima tko, da ih ustavi. To je plemenita svèrha, pobožnoga i uzoritog družtva sestarah sv. Kamila.

Sestra Josipa Morel, učini još u nježnoj dobi svojoj zavět Bogu, da će žèrtvovati dvadeset najlěpših godinicah života svoga utěhi stradajućeg čověčanstva u tomu svetom redu. Ona u svojoj uzvišenoj revnosti, postojanoj hrabrosti, krěpkoj volji, koju ništa na světu uzdèrmati nemogaše, tražila bi uvěk s někom neopisanom radostju najtežje zadaće i najpogibelnia poduzetja. Ona polazaše neutrudivo najnezdravie tamnice, i pèrkosaše najstrašniim pošastim; sèrce nje puno ljubavi neizcèrpive vodjaše ju u najskrovnia priběžišta nesrěće, gdě za nje ublaženje sveta revnost njezina nalazaše svoju najmiliu zabavu.

Sućutna ljubav, koja iskreno sažaluje tudju nevolju, izražava se u nježnom postupanju svomu. S toga sestre sv. Kamila uvěk, kada im valjade ići bolestnikom, i ucviljenim sèrcam tugujućim i suze ronećim u postelji jadah svojih doněti blagog melema i sladke utěhe, ostavljahu svoju cèrnu opravu, te se zaoděvahu zelenom odorom, odorom veselja i nade, da udalje od njih svaku žalost, koju bi im tužna obuća njihova prouzročiti mogla; i time pristupi k njimi, te sěde uza bolestnika, a s njom i blaga utěha i bolest ublažujuća nada.

Sestri Josipi u izvèršivanju svoga pobožnoga zvanja, biaše pověreno několiko ludjakah, da ona bdie nad njimi, i da im svojom ljubkom pribilnostju sladi gorke čase tužnog života njihovoga. Kad komu njih dodje vrěme, te ga popade bolest i grozni běs; u tom strašnom stališu činjaše se, da ih je ukrotjavala blagosèrdačna odanost i ona ljubav, koja da rekne gori: digni se, i baci se u more, digla bi se, i bacila bi se — ljubav, koja u najmučniem požèrtvovanju nalazi najveću slast — toj ljubavi pokoravahu se i ljudi sišavši s pameti; blagi glas njezin prodiraše kroz uzkolebanu i smetenu dušu tja do sèrdacah njihovih. Běsni suprot onih, koji ih htědoše krotiti silom, poslušni evo biahu slabom i nestašnomu bitju, i stajaše - odprie mameni vuci - mirni i krotki kano ovce pred njome, koja se nikakvim drugim oružjem nije služila, nego blagom svojom dobrohotnostju.

Od stalnoga obavljanja te svoje svete dužnosti, odazva sestru Josipu druga, ista tako sveta, i za koju toliko smělosti i odanosti od potrěbe biaše, kao i za onu pèrvu.

Godišta 1820. kada no stiže pèrva věst o strašnom biču, koi pustošaše Španjolsku, strah i groza popade sèrca sviuh. Gore Pyrenejske nebiahu dosta sigurni bedemi, da neprodre i ovamo strašni pomor, koi onamo prěko njih běsniaše. Stanovnici na jugu, bojeći se toga poraza ostaviše domove i ognjišta svoja, te si odoše tražiti sigurnieg priběžišta, dalje od granicah francezkih; sve se upotrěbi, sve se moguće činjaše, i naredbe za naredbami biahu izdavane, kako bi se spasilo zemljište naše od nemilog toga gosta. Sve se razběže od straha pred kugom. Jedine sestre sv. Kamila ostadoše neustrašene, čekajući neće li i nad Francezkom otežćati težka, uzmožna i osvetna ruka božja, da sine u svoj svojoj sjajnosti blěsk uzvišene kćeri božje — ljubavi. One zaokupiše nadstojnicu svoju, moleći ju kao děca majku, da im dozvoli u Barcelonu poći. „Ako li se onim prestrogim, neobhodno potrěbitimi naredbami smèrt dosudjuje svakomu onomu stanovniku, koi bi poběgao pred kugom iz zemlje, to se valjda kazan ta neproteže na one, koji dolaze nagonom ljubavi onamo, da stradajućim pomažu,“ to joj rekoše, i tako se odvažiše pèrkositi golemoj i očitoj pogibeli; one moljahu, silovahu, i jedna drugoj prednost zavidjaše. Dvě biahu izabrane, i dočim ove podavahu hvalu Bogu, što ih ta srěća dopade, ostadoše ostale Bogu plačući i tugujući, što one nebiše odabrane.

No svete ove kćeri oslanjahu se jedino na svoju bezgraničnu smělost, a ubožtvo njihovo nebiaše im ni na kraj uma; sve što imadiahu trošeći na nesrětnike, ništa za se pričuvale nisu. Pomagajući u istoj měri, u kojoj nadarivane biahu, plamteća dobrohotnost njihova nemogaše podněti, da išta za se na stranu sprave; sva baština njihova sastojaše iz několiko ovacah.

Žena něka, koje čelo nedavno kruna resiaše, no kojoj ta nenadana veličina neslužaše na ino, no da tim možnie plane u sèrcu njezinom ona velikodušna blagost, kojom ju narav obdari, — Josipina, pokloni nadstojnici sv. Kamila dvě svione ovce, veoma dobroga soja (Raçe). Ovce te brižno njegovane umnožiše se, i Bog dade, te stado od dana brojem rastiaše, i za malo vrěmena postade pobožnoj družbi izvorom malenoga blaga, kojim podupiraše potajno nesrětnu sirotinju. Odtud dakle htěde da dade družba popultbinu dvěm svojim sestram, koje u Barcelonu odpremaše. Učiniše dakle věće o tomu, i odlučeno bi, da se několiko ovacah prodade. Neuztèrpnost biaše skrajna; otezanje napuni gorkom bolju sèrca kćerih božjih; ljubav čověčanstva i udivljenje, koje prouzroči svuda ta tolika odanost, pribavi im několiko blagotvornih pomoćnikah; time biahu ustranjene sve zaprěke, i to biaše u onaj čas, kad no one dvě sestre idjahu, da se oproste sa zavrěmenim upraviteljem reda svoga, i sgodi se prizor divni, — za proplakati.

Elemozinar samostana sv. Lazara biaše pritoman, kad se s njime oproštavahu; i gledajući dvě svetim plamom ljubavi oduševljene junakinje upita ih ljubko: da li su se dovoljno pobrinule, dočim drugima pomagati hèrle, kako će i same sebe od pošasti obraniti; i u isti čas ponudi im upravitelj několiko lěkovah, koje pripraviti dade u někog vele věštog lučbara glavnoga grada onoga, no one nehtědoše da uzmu i povikaše: „Netrěba nam toga gospodine! Danas zorom stavljene smo pod obrambu preblažene děvice“ i tada poklekoše, i upèrvši oči u elemozinara rekoše mu s pobožnom ozbiljnostju: „Otče, udělite nam blagoslov svoj, nebi li njime milost božja sišla vèrhu nas.“ Svetjenik zadovolji toj želji proiztekavšoj iz duboke i čiste pobožnosti. Svima se učini, kao da su prenešeni u onu zlatnu dobu, gdě užgana věra tražaše najveći ponos svoj u mučeničtvu, svih sèrca biahu tronuta, svim potekoše tople suze niz obraz; blagoslov apostola gospoda spasitelja našeg, obće udivljenje i iskrene želje pratiahu dvě božje duše, koje nitko više viděti nemisljaše.

Medjutim i ista ona gorljivost, kojom nas nadahnjiva bogoštovje, imade svoje stupnje i svoje različnosti. Dvě sestre, koje se s tolikom odanostju žèrtvovaše njegovanju kužnikah stigoše u Barcelonu. Jedna njih sestra Vincencia, odmah s početka oseti, da ju je ostavila odvažnost, i da je duhom klonula pred licem prěke smèrti, proti kojoj se boriti valjaše; usléd toga oboli i morade od svog uzvišenog zvanja odstupiti; no usuprot tomu sestra Josipa ostade neprestrašiva, i podvostručnom sèrčanostju, čim veća pogibel, tim revnia nje pomoć biaše. Smèrt mašući ubitačnom kosom svojom na sve strane, i nepazeći staro ni mlado, ni što je komu milo i drago, učini od ljudih cèrnu žetvu nemila žeteljica nepazeći što je dozorilo, i što je još zeleno i mlado. No biaše to i žetva sjajnih zaslugah pred stolom božjim i pred harnim světom za svetu junakinju; sèrce nje usrěd tih strahotah plivaše u radosti, jer spoznade očito, da je Bog š njome; za nje plamteću ljubav nebiaše sladjih časovah na zemlji. Gdě je smèrtna groznica najběsnie harala, tamo je ona najprie hèrlila, a osobito ubogim i sirotam, koje uz mnoge nevolje stenjahu i pod brěmenom svakdanjih potrěbo-ćah; neimajući što da založe, niti imajući tko da im lěka pruži, i hladne vodice dodade, posvetila je svoju službu, i nježno ih njegovala. U sirotište něko biaše směštena množina kužnikah, i to město opreděljeno biaše svetom zvanju njezinom. Tud se je ona borila proti pomoru, i nestrašeći se poraza njegova, otimala mu je iz lakomih rukuh žèrtve jednu za drugom. Lěčitelji fancezki nadjoše ju toliko putah usrěd pogibeli, da jedan izmedju njih, kojega krivo obtužiše, (a time mu nepravdu učiniše), nehtěde da se pravda inače, no jedino se pozva na svědočanstvo njezino: „Da li ste me viděli“ zavapi „dèrhtajućega dolazeći bolestnikom, vi sestro moja, koja ste no sama ostala neprestrašena usrěd ovoga tužnog i prostranog groba?“ I tko mu mogaše posvědočiti bolje, tko ga mogaše čištje oprati cèrne potvore, koju oboriše na njega zloreci hoteći ga obezčastiti? nego li ona, kojoj neprodje dan, da nije zatisnula na věčni san oči barem trim stotinam preminuvših kužnikah; i koja da udalji od bolestnikah, koje je njegovala, strah i grozu pred smèrtnim

okuženjem, jedjaše s njimi iz istoga suda i istom žlicom, kojom oni blagovahu stražnje blagovanje svoje. Otaj an-gjeo blagotvorni ukazivaše se svaki čas, kao nebeska něka prikazan srěd tih sablastih živućih, no kojim već udaren biaše na čelo pečat tamne smèrti; ta blažena kćerka providnosti ostade jedina mirnom dušom to sve gledajući, a neopisivom revnostju stradajuće slobodeći; i sveto bogoštovje, kojega je punila najuzvišenie dužnosti, okrunilo ju je krunom od zlata presjavajućom, i biaše joj štit protiv kužnom duhu, kojim se ucěpljivaše smèrt u dušu čověčju.

U vrěme najveće nevolje sjaju najvelikodušnii čini, kojim dostaputa uspomena zagèrtana leži u mračnom neprozrětnom grobu.

U tom nesrětnomu gradu, gdě nježni otac, brat, priatelj sèrčani i kćerka krěpostna padahu žèrtve svoje neizměrne ljubavi sa strane milih licah, koja biaše u životu najdražja sèrcam njihovim, hoteći ih spasiti, žèrtvovavši uzalud i svoj vlastiti život; u tom gradu učini si sestra Josipa sa svoga bezgraničnoga požèrtvovanja ime glasovito, kojim će se uvěk ponositi, koje će uvěk dično spominjati čověčanstvo.

Medju ostalimi nesrětnici, koje dovedoše k njojzi, biaše i mlada něka ženska glava, udata od nedavna za někog častnika španjolskoga pomorstva. Elvira joj biaše ime; ona se odruži od svoga zaručnika, koga dužnost odazva na daleko móre; pa se povuče na selo, i tud mišljaše da provede sve vrěme tog njegovog tužnog izbivanja, kad joj dopade strašna věst, da u Barceloni kuga nemilo běsni; otac nje osamdesetogodišnji starac i mati stanovahu u tomu gradu, bojaše se dakle za nje veoma; Elvira kao što biaše sèrca nježna, isto tako biaše i odvažna; nekèrzmajući nimalo, ostavi ona priběžište, u komu od zla zaklonjena biaše, i gdě joj nikakova opasnost neprětiaše, budući podobro udaljena od města, gdě se pošast pojavila; te ode u glavni grad, tražeći kuću otčinsku, da spasi život onima, koji joj toli mili biahu, ili da š njima skupa pogine; kad onamo prispie, biaše joj to u cèrni čas, jer joj roditelji već izdisahu, i da se je još malo zadomila, nebi ih ni živih zastala bila. Strah biaše toliki, da u zemlji, gdě se bogoštovni obredi inače s najvećom slavnostju obavljaju; gdě puk za svoju najprěčju dužnost smatra nepropustiti nijednu takovu prigodu — nitko se nehtěde pogibeli izvèrći i mèrtve pokapati. Tužna dakle i pobožna Elvira učini svojimi rukami milom baćku i sladkoj majci tu stražnju gorku službu; ali postade i ona žèrtva svoje nježnosti dětinje; čim se kući vrati, popade ju naglo i iz nenada bolest, i ostade uboga sama u kući otčinoj, od straha sve od nje poběže, i nebiaše tko da ju nemoćnu podvori.

Svetjenici pohadjahu na sve krajeve Barcelonu, žalostni i u tugu zavijeni grad, u komu već nebiaše drugoga pučanstva, do samih mèrtvih tělesah, kojimi pokrivene biahu puste ulice tako, da idući krozanj nisi srěo žive duše pod Bogom, — i prolazeći udariše uz kuću Elvirinu, i ustaviše se pred njome čuvši žalostivi jauk iz nutra. Gorko cvili mlada zaručnica, ne sa svoje boli, već s težkoga gubitka, koi ju stiže, čim izgubi otca i majku, i ostade sama kukajući kao sinja kukavica; odtud ju prenesoše u sirotinjsku bolnicu, tamo gdě se svi divljahu nad sjajnimi priměri najuzoritieg bogoštovja i čověčnosti sestre Josipe, i izručiše ju njezinoj skèrbi. Dobra sestrica tronuta mladjanim izgledom zanimive bolestnice, i lěpotom, koju pristupna smèrt nemogaše još dosad posve da zatare, pusti se u razgovor š njome, i ona joj izkaza polanko, kojim je nagonom ostavila zdravo město svoga dojakošnjeg boravenja, i došla u glavni grad, o komu se već za onda raznosio tužni glas, da ga kuga mori. Poslě smèrti ljubeznih svojih roditeljah, neimade koga da žali, osim onoga, s kojim je skopčan bio udes njezin; i podignuvši slabu ruku pruži ju sestri Josipi, moleći ju, da joj snimi pèrsten věnčani s pèrsta, i da joj se zavěri, da će ga po smèrti njezinoj poslati zaručniku njezinom, kao stražnji dokaz věrnosti. Pèrsten taj bio je pèrsten srěće naše" reče, „a sada neka bude znak věčnjega razstanka." Iza toga napora pade umornom no još sve jednako čarobnom glavom na pèrsa suzami oblivenoj sestrici, i ime zaručnikovo ugasi se za uvěk u stražnjem uzdahu njezinom.

Medjutim jadnik taj vrativši se kući, zastane ju pustu, i nebiaše u njoj one, koja biaše najlěpša kita i ures njegov. Čuvši da je otišla u Barcelonu, i zabranila mu, da neostavlja kuće poradi nje, cèrna něka slutnja obuze mu dušu, i uvuče mu se kao cèrv u sèrce, i nemogaše mu se na ino, već on ostavi kuću, i ode da ju traži; nu tužnoj već opustio biaše trag, u zalud svi trudovi njegovi, u zalud napitivanje i žalostivo dozivanje, nigdě nikog, nitko mu za nju kazati neznade, od nikud mu se neodziva, neima je! neima na polju! neima u gradu! neima u kući roditeljskoj! u kojoj činjaše se da smèrt odasvud muklo odgovara milom glasu razjadjene ljubavi. Propitivajući za dugo, nadje netom tužno ono město, gdě mu poginu krěpostna i blaga druga njegova. U sdvojenju moljaše jedno od Boga, da mu dozvoli umrěti smèrtju onom prěkom, koja mu ugrabi jedino, i sve što na světu imade; smèrtju tom nezasitnom, koja ga je tužnog već oblitala, sklonivši se okrutna kèrvnica spremno i bèrzo na molitvu jadnog bezufanika. Sestra Josipa, da izpuni sveto obećanje, kojim se zareče ubogoj Elviri, dodje k nesrětnomu zaručniku, te mu ublaži pretežku borbu sa smèrtju; a on iz harnosti prama dobroj sestrici za ono ljubko i brižno njegovanje, kojim je i njega i pokojnu mu zaručnicu njegovala, maši se rukom i dade joj sve svoje novce, zaklinjući ju Bogom živim, da uzme, što joj daje — to izusti i dušicu pusti. Sveta kćerka božja, htěde da nebude toga čina, kojim toli bogato platjena nemogaše osětjati drugu najsladju nagradu požèrtvovanja svoga; jer njezina velikodušna nekoristoljubivost biaše uvěk u svetom skladu sa kèrštjanskom njezinom věrom.

Sa stražnjim bolestnikom — stražnjim spašenikom svojim ostavi i sestra sv. Kamila to priběžište nesrětnih; njezin povratak u Francezku već biaše zaključen; sve što je imala, to je poděliła siromahom, i s preostavšim novcem niti nemogaše namiriti putne troškove; s toga se sabirahu novci po gradu, i svaki rado dade što mogaše, da se lěpo odpremi mlada poběditeljica smèrti i mnogim spasiteljica života; i tako sinuše posrěd zemlje Španjolske kao jarko sunce krěposti te kćeri božje; sve blagoslivljaše ćudorednost evangjelsku; a prirodjena Francezom sèrčanost, i ljubav prama svemu dobru ukaza se u svomu najlěpšemu světlu.

Time junačtvom pobudjena biaše pozornost cěle Europe i sjajno obnovljena uspomena milosèrdnog jednoga reda, koi je učinio prevelike usluge stradajućemu čověčanstvu, i koi svojimi dobrimi děli stiče dan na dan više priateljah i štovateljah.

Na bojištih viděše hrabre vojske štovane sestre sv. Kamila klečeći uza ranjenike bez razlike doma i jezika, povijajući im kèrvave rane, i tražeći slavu nebesku na

istom polju, gdě vojnici ljuti bojak bišo za ponos i slavu ratnih lovorikah.

Te kćeri svete prizivlju nam na pamet hrabre krěposti onih svojih vrědnih takmicah, koje u pustinjah i srěd kèrvavih vojnicah utemeljiše bolnice kod divljih narodah, i svojimi dobrotvori usadiše ljubav Boga jedinoga u sèrca neznabožka, i sětjaju nas svakdanjega požèrtvovanja onih robinjicah gospodnjih, koje pod imenom sivih sestarah živu, usrěd tudjih nevoljah, i kojih nježno smilenje jest blagi melem svim sèrcam bolnim i tužnim. Odrekav se svega, što im biaše sèrcu milo i drago, lěpih ugodnostih mladjane svoje dobe učiniše od toga svetilište Bogu najmilie i najsvetie, i dostojne biahu, da se proslave perom muža svoje dobe najslavniega i uma najsjajniega.

„Sivoj sestri“ veli Chateaubriand „nije dosta da tvori krěposti kao „kćeri kuće božje“ samo unutar zidinah grada kugom morenoga, nego ih razprostire i izvan njega, kao miris po širokih poljanah; ona idjaše da gledje nemoćna poljodělca u svojoj kolibi; i krasno ti biaše viděti žensku glavu mladu, lěpu i milosèrdnu, gdě u ime božje kao lěkarnica izcěljuje siromašna seljaka; nedavno nam pokaza čověk, što nas je vodio, uz jedan mlin pod vèrbom na srěd livade kućicu, u kojoj stanovahu tri sive sestre; i odtud idjahu danom i noćju pomagati poslujućoj sirotinji. Opaziti se mogaše na njima kao i na svima drugima lice vedro i zadovoljno, svědok neporočnosti duše i těla; biahu pune blagosti, no nije im manjkalo ni stalnosti koliko trěba, da se nestraše zla ikakova, i da im se pokoravaju bolestnici. A osobito biahu věšte u izcělivanju udah padom ili drugim kakovim kod seljakah navadnim slučajem obranjenih. No što biaše najvrědnie, to je, što siva sestra nepropusti nikad po koju rěč o Bogu prišapnuti u uho hranitelju domovine, i što neima božanstveniega načina na světu, za ulěti ćudorednost u sèrca ljudska.“

Na Montmartre-u, toj gori pèrvih mučenikah, koja se uzdiže nad glavnim gradom kraljestva prekèrštjanskoga, vidi se takodjer uz jedan mlin samostan milosèrdnih sestarah sa tri postelje. Nizak križ od cèrnog dèrveta stoji pred ulazom; od istog onog stadanca ovacah, iz koga se izvadiše troškovi sestri Josipi odilazećoj u Barcelonu, uzdèržava se i taj mali samoštan, gdě ranjen i nemoćan poslenik i ubogi tražeći daleko od kuće komadić hlěba nalazi njegu, zaklon i pomoć kao svoj kod svojega; nadstojnica sv. Kamila cèrpi iz svoje neuzdèrmane i ljubavju plamteće duše silu i jakost za odoleti svim potrěbam svoga zaklada: svako jutro pèrvi traci radjajućeg se u istoku sunca zastanu ju uz postelju tèrpeće bratje svoje, a noćne zvězde kasnice prate ju odilazeću od njih, da se malo izpokoji; ona se vratja vèrletnimi i stèrmimi stazami iz sjajnoga grada, noseći pomoć i milostinje dobrih ljudih svomu malom zavodu; ona se u svomu putu ustavlja pred vratih sjajnih palačah i uzmožnih velikašah i to da izprosi milost i proštenje jadnim tamničarom; ona se kad i kad zadomi i neima je dugo iz grada, no zadèržala se je u tmastih uzah, iztirući suze nevoljnih sužnjevah.

Godine 1830. izmolila je četèrdeset i pet odsudjenikah izpod smèrtne kazni, i tim je dobrotvorom započela to lěto; a šta joj biaše nagrada za to? nove muke i nove patnje s njimi.

S toga reda obljubili su mnogi bogoštovje kèrštjansko, i njime su se razprostranile blagodati njegove. Njegova dobrotvorna sila neima nepriatelja u boju, neima granicah u vrěme mira; ona se pojavljuje u siromaških kolibicah i vojničkih uzah, i u tamnicah, gdě tuže i uzdišu zločinci; jer ljubav kèrštjanska prodire svuda, gdě god misli, da će utěšiti tužna i u koju dušicu božju navratiti kajanje, da joj se prosti krivina od Boga.

Pèrvi pisci cèrkve.

(Nadalje.)

Origenes.

Poslě onog vrěmena, kako je sv. Marko evangjelista mučen bio, proslaviše tri muža cèrkvu alexandrijsku: naime sv. Pantenus, bivši štoik; Athenagora, učitelj platoničkog mudroumja i Tito Flavio Clemens, koi je prie sve vèrsti mudrovanja athenianskog prošao nego li bi bio kèrštjanstvo primio.

Sv. Clemens poděli ipak umu mnogo veći upliv u kèrštjanstvo, nego li je to do sada se običavalo. Ne kao da bi on um predpostavljao istoj věri; on bo je um smatrao u onom razměrju naprama istini, u kojem razměrju stoji jedna stupica (Staffel) naprama drugoj višjoj; već je samo priznao um čověčanski kao neodpustiva pomoćnika věre. U to doba od raznovèrstnih rationalističkih težemjah rodi se Origenes.

Budući od naučna otca u kèrštjanstvu jur od mladjahnih noguh dobro odgojen, stavi Origenes i istog svog učitelja u čudo. Jur u mlado svoje doba pokaza se glede svog značaja i svoga duha zrělim mužem.

Ovakovimi vlastitostmi obdaren Origenes mogaše sjajnu i krasnu budućnost obećavajuću stazu nastupiti. Nu težko progonstvo snajde cèrkvu božju i sav Egipat pod vladom cara Severa, koje uništi i najmanji slěd od slavohlěpja, koje bi se u uzpaljenom sèrdcu takvog mladića poroditi moglo. On gledaše, kako mu vlastita otca, njegovog pèrvog učitelja, Leonidu uhvatiše, u tamnicu baciše i mačem pogubiše. Akoprem imaše istom sedamnaest godinah, težio je ipak i on za mučeničtvom; nu srěća je htěla, te se sudcevi i kèrvnici smilovahu vèrhu njega.

Sav imetak Leonida bude uzet i ugloblјen, a Origenes ostavši sam sa svojom majkom i šestoricom mladje bratje bez blaga i bez svake pomoći, oseti pèrvu i najveću dužnost svoju, da se posveti za svoje. Za da može neodvisno živiti; predavao je slovnicu (Grammatik). I najbolji usprěh okruni blagoslovom božjim trude njegove.

Medjutim razběgoše se od straha mnogi věrni, stolica katechete osta bez učitelja, a veliko množtvo poganah, želeće se sa naukom Isusovom podpunoma upoznati, zaokupi Origenesa. Njegovu sposobnost i krasne njegove vlastitosti vidivši Dimitria, biskup alexandrijski, pověri mu podučavanje katechumenah u nauci kèrštjanskoj, misleći, da će tako gubitak cèrkve najbolje nadoměstiti moći. I nije se prevario.

Imajući tada sin Leonida istom osamnaest godinah obnašao je dvě časti, biaše bo učitelj slovnice i zajedno katechet; kadno opet novo progonstvo bratju njegovu u strah i trepet postavi. Čast njegova kao katechete postajaše sve važnia, i potrěba njezina tolika, da nije više uzmogao ovoj svojoj svetoj dužnosti podpunoma zadovoljiti, osim ako se odreče světskih naukah, što, čim ovu potrěbu oseti, odmah i učini. Sad činjaše on one velike svagdanje žèrtve, koje mu priskèrbiše toliku čast i izvanredno odlikovanje. On proda sva děla světskih spisateljah, te se zadovolji na dan sa četiri tućića (ovaj najučenii pisac Afrike) u gradu, u kojem je Cleopatra, ohola bludni-

ca, samo na jednom obedu jedan i do dva miliuna potrošila.

Mi se divimo i počitujemo muževe, koji se u ovoj ili onoj dèržavi do najviših častih, i na pèrva dostojanstva popnu; nu kolika će biti uzmožnost, koja pěsnička uznešenost, ako nadjemo mlada čověka, koi bi živio, kao što Origenes življaše. Da nije u njemu bilo žive věre, i tvèrdog obsvědočenja, tad bi bio zaisto i on pao, i prodao se načeoniku Aquili ili rimskom caru, koi je udes světa na ruci svojoj vagao; ništa bo nije nemožno postići takvim veleumom, kao što biaše Origenes, samo ako prionu za zaštitom carah i kraljah, ili ako ponudjenu prime. Nu Origenes je kèrštjanin; tko će njemu o taštih koristih ovog světa govoriti? Jedna je samo želja, koja plamti u kèrštjanskih grudih njegovih, i to ona, da se dostojna pokaže poprimljene věre u groznoj oluji, koja se biaše oborila vèrhu cèrkve gospodnje; on za ničim većma neteži, nego da u cèrkvu, u kojoj se svemogućem tvorcu moljaše, uvede sve idoloklanjalce, koji mimo njega prolaziahu. I zato zatajio je samog sebe, polag nauka Isukèrstova, uzkratjajuć si mnoga kroz više godinah; on se zadovolji jednom jedinom haljinom, hodjaše bos, jedjaše samo toliko, da življenje uzdèrži, a spavaše na hasuri (rogoznici); jedni ga milovahu, drugi nastojahu odvratiti ga od tog strogog življenja; a mnogi mu podporu i pomoć svoju nudjahu. O izprazna skèrbi! O tašto milosèrdje! Ta Origenes je srětan u svom siromaštvu; njegovo siromaštvo je njegovo blago, njegova dragocěnost, jest predmet njegove najnježnie ljubavi, koi on věrno čuva, kao što čuvamo tajnost, iz koje duša u tihoj samoći za světovnjaka nedokučivu silu cèrpi. Origenes je u svom siromaštvu usrěd najstrašniih burah, koje kroz godište nastaju, ipak slobodan, on može bditi ili spavati, može svoja sveta pisma gorućom revnostju razvidjati i promatrati; svaki dan vidi nove obratjenike, koji neoklevaju nit svoj život dati za věru svoju, svaki dan osětja nove nepoznate i neizměrne radosti.

Medjutim nije ova dětinska ćud, nije ovo zatajenje samog sebe, niti ova čisto apostolska gorljivost, što najpèrvo naše počitanje zaslužuje; već postojanost i krěpkost njegovog duha, neizměrni krug njegove znanosti, i neizcèrpiva obilnost duševnih njegovih silah, to je, što osobitu pozornost na ovog muža u nami probudjuje.

Jur u mladoj svojoj dobi odlikovao se je Origenes kao učitelj na toliko, da je jezgru žiteljstva u najslavniem gradu Afrike podučavanjem svojim si prikupio, i bi reć očarao, da je veleumne muževe obratjao, i broj za se predobljenih dušah od dana do dana povećavao. Jošte kao mladić u najkrasnie cvatućih godinah postignu dobrohotnost i udivljenje najpočitaniih biskupah istočnih, kao i mudroljubah zapadnih; njegova pravedno zaslužena slava biaše tolika, da je za vladanje carevah najkrěpostnia kneginja Mammea, tetka Heliogabala a mati Alexandra viditi ga želila, počastnu stražu po njega u Alexandriu poslala, i počastno medju najvećimi odlikovanji u Antiochii ga primila.

Dosad sprovadjasmo Origenesa u njegovom siromaštvu, od sad bit ćemo s njime i njegovoj slavi, i javnih slavodobitjah.

Kad bi se Origenes iz Rima povratio, imao je podučavati někog znatna muža, imenom Ambrozia. Ambrozio biaše tako revnim i savěstnim kèrštjaninom postao, da se neusudi jedino u svoje duševne sile pouzdati se, te bez tudje pomoći u razglabanje sv. pisma upuštati, i zato umoli Origenesa, da mu bude od pomoći. Origenes dobro znajući, što i koliko se k tomu potrěbuje, oklěvaše početkom; valjda radi toga, što biaše samotno razmišljavanje, i poniznost obljubio. Nu Ambrozio odredi za njegovu potrěbu sedam pisarah, koji se zaměnito izměnjahu; on poticaše njegovu gorljivost svakojakom molbom i prošnjom, i predstavi mu priměr sv. Hippolyta i više drugih učiteljah, koji se tako u znanostih, kao i u bogoljubnosti odlikovahu. Origenes pristao je na prošnju Ambrozia, i primio se uz pomoć božju tog velikog posla. Šest hiljad njegovih spisah, koje kroz četèrdeset godinah napisa, neka podaju čitavom světu svědočanstvo, što uzmogne duh čověčanski, kad je oduševljen živom věrom kèrštjanskom.

Vrěme i divje čete nepriateljah ugrabiše nam skoro sva ova pisma, nu goleme razvaline oriaškog duha i uma Origenesova nam ipak preostaše. Mi ćemo na nje jedan pogled baciti, i koi trenutak kod njih postati, ma i ništa drugo time nepostigli, već da barem snizimo oholost našu, i několiko opazkah učinimo, kako u jednom věku dèrzovito neznanstvo tako mnoge umove zavesti može.

Što najpèrvo osobitu našu priklonost zaslužuje, jest jedan odlomak iz knjige šest stupacah (hexapla). — U tretjem stolětju nalaziahu se četiri gèrčka prevoda sv. pisma: jedan biaše onih sedamdeset tumačiteljah, koji bi sastavljen pod vladom Ptolomæa Philadelpha; drugi biaše od stanovita Aquila, rodjena pogana, koi se je bio okèrstio, a kasnie židovom postao; tretji od Theodotiona, rodjena iz Synope; a četvèrti od Symmacha. Osim ovih prevodah našao je Origenes jošte druga tri prevoda, nu nedostatna i nepodpuna; i to pèrvi prevod našao je u Jeriku, drugi u Nikopolju, a za tretji se nezna gdě. Svi ovi prevodi biahu bez vědrodostojnosti, i što više nevěrni. A za prevod oniuh sedamdeset tumačiteljah svědočiahu isti židovi, osobito oni, koji nebiahu Heleniste, da je veoma izkrivljen, i pun svojevoljnih dodatakah. U ovakvom stanju stvarih biahu kèrštjani u nepriateljskih nasèrtanjih bez sigurnog srědstva za svoju obranu i zaštitu.

U tolikoj bědi nemogaše Origenes svoju bratju kèrštjansku ostaviti. On i to dobro uvidi, da nijedan izmedj nazočnih prevodah ovoj nevolji doskočiti nemože; i zato sakupio je sve prevode sv. pisma, i spisao ih u četiri stupca, u šest, osam i više stupacah na skupsa·itih kožicah — od kvěra — (Pergamenthäute). U knjizi od četiri stupca stavio je u pèrvi stupac prevod od Aquila, u drugi stupac prevod Symmacha, u tretji prevod sedamdeset tumačiteljah, a u četvèrti prevod Theodotiona; u knjizi od šest stupacah stavio je u pèrvi stupac text židovski, u drugi ovaj isti text sa gèrčkimi slovi, a u ostala četiri stupca gore napomenuta četiri prevoda; u knjizi od osam stupacah osim sad izbrojenih šest prevodah, dodao je jošte dva nědě nadjena prevoda; a u poslědnjoj knjizi (Enneapla) spisao je isto tako u više raznih stupcih sve prevode, što ih je znao, a prevod sedamdesetih, kojega je brižno i pozorno polag židovskog texta izpravio, postavio je u pèrvi stupac, iz sviuh pako ostalih izabrao je najsuglasnii i najvěrnii prevod, pošto bi bio svaku rěč, koju nenadje u židovskom textu, točkom (obelo) naznačio, a rěči, koje njegove nebiahu, zvězdicom. Pentateuch, knjige Jozue, sudacah, Ruth, kraljah, lětopisi (chronike), Hiob, psalmi, poslovice, Ecclesiastes, knjiga pěsamah, veliki i mali proroci, sve to sačinjaše izvanredno veliku sbirku, koju Origenes devet putah prepisa, osim onoga, što je u zadnjih trih prevodih manjkalo.

Ovo oriaško dělo, komu se svako doba čudom čudjaše, a mi dan danas s udivljenjem nanj gledamo, i iz

njegvog neumornog sastavitelja s počitanjem se spominjamo — ovo, kažem, oriaško dèlo biaše neizmèrna blagodat za cèrkvu gospodnju. Samaritani i Židovi ogovarahu kèrštjane kao neznalice; na Origenes im pokaza i predstavi prevažnost kèrštjanskog znanja. I ne samo za tretje stolètje biaše ovo, u više raznih stupacah spisano dèlo, veliko dobročinstvo; njegov blagi učinak imaše u svako doba blagotvorni upliv u narod gospodnji; osobito pako na svèršetku XV. stolětja probudi se na novo ona misao, iz koje se oto oriaško dèlo porodi; probudi se naime onda, kad je cardinal Ximenes svoje sv. pismo po Alcalu od Henaresa tiskati dao, i kad je Philipp II. po Ariu Montanu svoju bibliu u Antverpii pripravio onda, kad je le Jay svoje silne svezke kano typographička čudesa izdao, kad su Bryan Valton, Hutter, Augustin Justiniani, Vatable, Volder, Polten i Ivan Drakonić svaki svojimi mnogovèrstnici (Polyglotti) sunarodnike svoje čudom zaněli. — Svakim pogledom, da nerecknem svakim korakom se zaděnemo u naših noviih ponjatjah na starožitnosti katoličke; i tako se najtemeljitia i najstalnia slava naše philologie skoro vazda prestavlja u slavu, koja cèrkvi pripada.

Sa svim tim moraše ipak Origenes vazda slušati Ambrozia; svaki dan zahtěvaše ovaj novo dělo od njega, kao od predšastnika nove věre. O njemu piše Origenes jednomu izmedj svojih priateljah slědeće: „On me u ljubavi glede podučavanja nadvisuje na toliko, da dvojim, jeda li ću svoju dužnost prama njemu izpuniti moći. Pod sobětom vazda se s onim zabavlja, o čemu se bismo porazgovorili; a po sobětu nit se nesprohadjamo, nit nepočivamo! već nam ono vrěme osobito služi za razgovor o znanstvenih stvarih, i razvidjanje učinjenih prevodah. Nit nemisli, da mogu cěle moći spavajuć sprovadjati, veća stran njih prolazi mi u dělu.“ (Dalje slědi.)

Vrag kao tumačitelj sv. pisma.

Kad bi se u někom družtvu rěč povela o sanjah, pripovědao je jedan izmedju nazočnih slědeću velevažnu sanju: Ja sam, reče, sanjao, da gledam u někoj prostranoj dvorani veliki stol, i oko stola množinu duhovnikah, njih do dvě stotine, a na stolu ležaše rěč božja, t. j. sveto pismo. Ovdě se biahu sakupili, da nastavše prepirke o věri Isusovoj izravnaju i urede, i to polag sv. pisma, jer ovo je, kazahu, jedini sudia u věrozakonskih prepirkah. Pèrvi za stolom sědjaše kao predsědnik Martin Luther, koi prie biaše katolički svećtenik i monak zatim popravitelj (reformator) i zakladatelj evangjeličko-lutherske cèrkve; naproti njemu sědjaše kao drugi predsědnik Ivan Ronge, takodjer prie katolički svećtenik, zatim pako popravitelj i zakladatelj němačko-katoličke cèrkve; odozgor nuz Luthera pak niza stol sědahu Melanchton, Kalvin, Cvingli, Beza, Karlstadt, Oekolampod, Muskulus, Osiander, Major, Schvenkfeld i tako sve niže i niže do Hengstenberga neustrašivog privèrženika Lutherovog; uz Ronge-a pako se poredіše Socinus sa četom umoboracah (rationalistah), i napokon reformatori devetnaestog stolětja Čerski, Doviat, Theiner i Regenbrecht. Sada biahu razni predmeti preduzeti; Luther otvori skupštinu s ovimi rěčmi: Prie svega trěba, da se ukine stolica pape, pisano bo je: „Neimenujte nikoga otcem, jedan bo je samo vaš otac.“ Papa je antichrist. U tomu se složiše mněnja sviuh u jedno, i nebiaše niti najmanje prepirke. Ali time presěkoše i svako jedinstvo. Te kako se izraziše, da neima potrěbe kakova središta oli jedinstva, od tada već nebiaše u njih sporazumljenja nit sloge. Luther napomene odmah svoj obljubljeni predmet, da je věra bez činah opravdiva, a za razlog navede: „Tako je pisano.“ nu veća strana ga oprovèrže, tvèrdivša protivno: „Čini bez věre su opravdivi.“ opet za razlog davši: „Tako je pisano.“ Kad bi se dulje prepirali, i nikako se nebi složili, ostaviše tu razpru za sada u miru, i projdu na nauk o Isusovoj zadnjoj večeri. Sada bude prepirka sve jača, svaki grabi za svetim pismom, i čita onaj text u sv. pismu: „Ovo je tělo moje.“ Ovo su, reče Luther, sasvim jasne rěči, jer ovako je pisano; drugi ih pako nerazuměše, već je svakako razlagahu; kad bi svaki svoje mněnje rekao, došlo je do glasovanja, nu koliko glasovah, toliko različnih mněnjah, i svaki kaza, ovako je pisano. Sada se opet drugi nauci kèrštjanske věre uzmu u pretresanje. Melanchton uzme sv. pismo u ruke i reče: „Nauk sv. pisma, koi našu slobodnu volju ograničuje, nesmě se pretvarati [1]); proti ovomu nauku ustane konsistorialni savětnik Šulc [2]) i reče: Koi kaže, da nije onaj visoki dar božji naime slobodnu volju dobio, onaj je zao i lěn sluga, koi sebi pověreni novac u zemlju zakopa. Sada ustane něki starověrni [3]) Lutherove cèrkve i predstavi něšto o věčnosti paklenih kaštigah i reče: „Bezkonačnost paklenih kaštigah je dovoljno dokazana u sv. pismu. Ima bo u njemu takovih izrazah, koji to izvan svake dvojbe postavljaju;“ ovo opet nebude po volji drugomu [4]), ovi skoči na noge i reče: „Nastran sa věčnim paklom! na stran s tom kužnom parom nesrětnog bezdna.“ Za ovim poprime rěč někoi Kalvinista predstavljajuć: „Kako je težak i nerazumiv nauk o predosudju božjem, po kojem se čověk u svom postanku u nebo ili u pakao odluči; ali je ipak, reče, izraz sv. pisma.“ Ovoga oprovèrže odmah sa sv. pismom superintendent Bretschneider [5]) čineć opazku: „da se u sv. pismu nenalazi onaj nauk lutherske cèrkve o predosudju, uslěd kojeg bi Bog svojevoljno svakog pojedinog kèrštjana po smèrti nadario ili kaštigao. A nauk Kalvinah o ovom predosudju uništuje slobodnu volju.“ Sada projdoše na nauk o odkupljenju i pomirenju našem smèrtju Isusa učinjenom; o čemu oslanjajuć se na sv. pismo krěpko progovori doctor Kraft, od prilike ovako [6]): „Kad je Isukèrst grěhe světa na se primio, sebe kao krivca predstavio, i strogoj pravednosti božjoj se podložio, kad ga Bog nije štedio, da bi kao naš zastupnik pred sudom stajao, već je javno pred nebom i zemljom grěhe světa na njemu strahovito kaštigao; zašto nebi mogao Bog, bez uštèrba svoje svetosti i pravednosti, sve kaštige oprostiti, i pravo na věčni život svim onim istinski se kajajućim grěšnikom poděliti, koji u naše — po Isusu — sa Bogom pomirenje tvèrdu věru imaju? — Bez věre pako na pomiriteljnu kèrv Isusa neće nitko uteći věčnim tminam.“ Uzbunjen time Dr. Paulus iz Heidelberga stavi skupštini slědeće pitanje: „Kako se mogu ove sa sv. pismom neslažuće se rěči i pojmi (Begriffe) o pripisanoj pravednosti, o naměstnoj zadovoljštini, o pomirenju božjem po kèrvnoj žèrtvi sa grěšnici, koji hoće biti kèrštjani polag svetog pisma, kako se mogu, rekoh, kao glavna stvar sv. pisma predstaviti [7])?“

Tako pretresavali su i nutarnju bitnost božansku, nauk o sv. trojici božanskoj i božanskih osobah. Tako je

[1]) Loc. theol. 1521. [2]) Was heisst Glauben, Schulz 1830. S. 147. [3]) Walch, Einleitung in die polem. Gottesgelehrtheit 1754. S. 312. [4]) Prediger Hasenkamp, II. III. S. 309. [5]) Handb. der Dogmatik, Bd. I. S. 321. [6]) Christus, unsere Weisheit, eine Predigt 1829. S. 33. [7]) Das Leben Jesu, 1828. Vorrede.

kazao učitelj Walch[8]): „Mi smatramo nauk o trojici božanskoj za glavni član věre, bez kojeg poznanja se čověk zveličiti nemože,“ ali superintendent Kannabich[9]) nastojaše skupštinu osvědočiti o protivnom tvèrdeći: „Da je nauk o svetom trojstvu nov, laživ i bezuman, i da se kao takav bez domišljanja iz bogoštovnog nauka izbaciti može.“ Köhler [10]) pako tvèrdio je sa starimi bogoslovi: „Da je sv. duh tretja osoba u božanstvu;“ a vèrhovni superintendent Evald [11]) očitova: da se on o osobnosti sv. duha nemože uvěriti, budué o tom u sv. pismu, kog se ipak stalno dèrži, ništa naći nemože.“ Kad nastane prepirka o Isusu Kèrstu, tvèrdio je dvorni veliki propovědnik Ammon [12]): „Ako je Hristus usled tësnog spojenja svojeg bitja sa otcem i s nami jedini i najveći posrědnik novog zavěta, te je i nauk o njegovoj osobi bitni dio istinah kèršćanskih.“ Protivnog opet mněnja biaše superintendent Claudius [13]), jer on kaza: „da nauk Isusov ništa nespada na njegovu osobu, i na prigode njegovog života. I da se Isus nije nikad za većeg, nego za poslanika božjeg izdao.“

Napokon tèrsio se je někoi augsburžkog věroizpovědanja dokazati: „da je Bog sin čověkom postao, od čiste děvice Marie rodio se, i da su u njemu dvě naravi, božanska i ljudska, dakle u jednoj osobi i nerazdruživo spojene, t. j. da je Hristus pravi Bog i pravi čověk skupa [14]);“ proti tomu se svečano ogradi někoi zastupnik nove umětnosti [15]) veleć: „Pojam „pravi Bog i pravi čověk u jednoj osobi“ je něšto protivnog sv. pismu, što na nedoslědnost logičku conciliah opominja.“

Sada priteče Ronge govordjiam svoje stranke u pomoć, i odèrža najodlučniu poběđu. Luther morao je sa malobrojnom svojom strankom sramotno se udaljiti; rado stupio je opet u svoj grob; unuci njegovi neudomaćiše više njega; nauk njegov nebiaše više nauk njihov; jedino mu se ime jošte napominjalo; ovo bila je zadnja osmèrtnica Luthera. Duh božji u ljudih prebivajući, t. j. duh vrěmena i cèrkva Ronge-a, t. j. čověčanstvo odèržalo je poběđu, i to po razlozih sv. pisma. Ronge na to otide u drugu dvoranu, da dèrži obnovu, i da sebe od tolikog posla umorena oporavi; ovdě fèrcahu zatěki Champagnera u vis, — pereat papa, orilo se je sa uzhitjenjem; da, čuo sam i proročanstvo: Rim mora pasti!

Skupština cěla se razide, a dvorana ostane prazna, jedino sv. pismo ležalo je na stolu. Ja sam ga iz svake strane motrio, i bilo je kao svaka druga knjiga. Dakle, ti si mišljah u sebi kamen smutnje, u komu neima jedinstva, ti si onaj lahkoumni licuměrac, koi svakomu po volji njegovoj govoriš, ti si kinac i dražitelj, u kom jedan ovako, drugi onako jednu stvar čita, ti si uredni sadèržaj pun samih zagonetkih, te dvolično i nerazumivo pisanih izrazah! Iz tebe jedan dokazuje božanstvo Hrista, dočim ga drugi iz istog izraza niječe; iz tvojih izrazah jedan něšto tvèrdi, a drugi isto to opet iz tvojih rěčih oprovèrgava. Ti bi moralo biti sudia bogoštovja, pak kako različna i nestalna je osuda tvoja? jur kroz cěla tri věka iz tebe prave odluku svi, koji se danas u ovoj dvorani sakupili biše, pa ipak jošte dan danas neznadu, što bi věrovali; jedan věruje ovo, drugi ono.

Dočim ovako razmišljavah, unidje něka ugledna gospoja upravo napram sv. pismu stupajuć, uzme ga, te mi reče: Vidi, ovo je knjiga, koju mi ugrabiše oni, što malo prie ovdě biahu. Ja jedina poznam otu knjigu, i znam, što piše; jer sam staria od nje, i jer sam ju sama pisala. Nu glas moj nehotiahu slušati, i mene prezirahu nemilo. Po cělom světu se pisac priznaje kao pèrvi i věrodostojni tumačitelj svog proizvoda; svi vaši zakoni, sve ustavne knjige se tako razlažu; samo moje neposlušne kćeri, neće, da tako čine. Moj duh, kažu, da nije pravi, akoprem je duh božji, duh, koi vodi do věčne istine; samo njihov duh da je pravi i istini; ali je baš on duh nesloge, koi ih vodi u tumačenju knjige, koju mi ugrabiše. Ovaj njihov duh ima svoju radost u tom, što je draži, da neprestano u sv. pismo gledaju, pa ipak ništa nevide, uvěk traže, a ništa nenalaze. Od tri sto godinah traže danom i noćju, upotrěbivši sva moguća izjasnjenja, starožitnosti, jezikoslovne znanosti i druga srědstva, a sada dotěraše tamo, da zabace čitavu knjigu iz jada, što ništa za sebe naći nemogu. Kad mišljahu, da su štogod našli, rekoše svagda: „Ovako je pisano.“ A pisano nebi ipak ništa. Oni vazda mišljahu, da duhom božanskim prosvěćeni razlažu sv. pismo; ali duh božji nesmuti nikoga, neprotuslovi si, nit nekaže jednomu: ovako je, drugomu opet nije onako; duh božji nečini nikog zdvojiti, kako moje kćeri, nesrětnice ove gotovo zdvojiše, već je on duh dobra savěta, duh mudrosti i krěpke sloge. Drugi je indi duh, koi tako različno i smutljivo tumači sv. pismo, koje ipak samo jedan jedini istini sadèržaj imati može, drugi je duh, koi u ovoj knjizi nesrětnu moju děcu, draži i muči, naime onaj, koi jur u paradizu prevraćaše rěč božju, koi u pustinji oholu svoju glavu podiže proti Bogu svomu. Ovaj je, koi učini, da je rěč božja, — sveto pismo, — vazda za dokaz netečnih budalaštinah nesrětnih ludoriah i težkih bogopsovjah služiti moralo, da je konačno i za basnu dèržano bilo. — Samo ja imadem ključ, koi do ove knjige dopira. — Čim to ota gospoja izusti, nestane je izpred mojih očiuh. Nu ja ju poznah, ta bila mila majka moja — katolička cèrkva naša.

---

[8]) l. c. S. 350. [9]) Kritik alter und neuer Lehren der christl. Kirche. [10]) Die Hauptsätze der christl. Religion 1829. S. 22. 23. [11]) Nöthiger Anhang zu der Schrift: die Religionslehre der Bibel 1814. [12]) Die unveränderliche Einheit 1837, H. III. S. 21. [13]) Uransichten des Christenthums. 1808. [14]) Art. III. [15]) Baseler wissenschaftl. Zeitschrift. 1825.

Za izpražnjene kod kralj. zagrebačke akademie znanostih učiteljske stolice javni će se izpiti i naticanja — kao je to jurve pod br. 63. t. g. putem narodnih novinah obnarodjeno, — i to za stolicu *mudroljubja* dne 21. lipnja, — za stolicu pako *naravnog i javnog domorodnog prava* dne 5. sèrpnja t. g. pred vèrhovnim naukah i učionah upraviteljstvom zagrebačkim obdèržavati. — Što se za shodno naticati se želećih ravnanje opetovano, i s otim dodatkom do obćeg znanja stavlja, da se za ovaj jošte slučaj svakomu naticati se želećemu na volju ostavlja, na predložena pitanja ili u narodnomu, ili u latinskomu jeziku *pismeno* odgovoriti; — obični ipak *ustmeni* izpit obdèržavat će se svakako izključivo u narodnomu samo jeziku.

Iz banskog věća
odsěka za prosvětu.

Stěpan Moyses, upravitelj. — *Stěpan Musler*, urednik.
Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

BROJ 23. — TEČAJ I.

U SUBOTU 9. LIPNJA 1849.

List ovaj izlazi svaku subotu na cělom arku.

Cěna mu je za domaće 4 — za vanjske 5 for. u sr. na cělu godinu.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvèrt god. kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod duhovnog stola ili kod uredničtva. Predbrojenje prima se sveudilj kroz čitavu godinu.

Katolički list zagrebački.

Katolički župnik.

(Nadalje.)

Župnik stoji u raznovèrstnih administrativnih odnošenjih naprama vladi, městnom poglavarstvu i brižničtvu cèrkve.

Odnošenje župnikovo naprama vladi sasvim je prosto. Što svaki drugi gradjanin, to isto je i on vladi dužan, ništa više i ništa manje: podložnost u onom što je pravo. Niti za niti proti načinu vladanja ili osobi vladarah ove zemlje neka nedèrži nikomu stranke; načini se měnjaju, oblasti se ruše i podižu svaki čas pod drugim imenom i drugom glavom; jedan obara sa prestola drugog.

To su ljudske, malotrajne, minule, već po svojoj prirodi nepostojane stvari; bogoštovje, věčna nad savěstmi vlada božja uzvišena je vèrhu toga kruga politčkih proměnah i veoma se snižuje, čim se u takove poslove upuštja; svetjenik njen neka se svemu tomu brižno uklanja.

Župnik je jedini gradjanin, koi ima pravo, pače komu je dužnost neutralnim biti, i posrěd buke, mèržnje i borbe, koja razdvaja mněnja i ljude, nepriklopiti se nijednoj stranci; jer on je prie svega gradjanin věčnjega kraljestva, obćeniti otac dobitnikah i poběđjenih, čověk ljubavi i mira, koi samo u ljubavi mir navěštjivati može; učenik onoga, koi nedade, da se za njegovu obranu prolie samo i kapljica kèrvi, i reče Petru: „ugodi mač u koricu."

Naprama městnomu poglavarstvu neka gledje u svemu, što se věrozakona tiče oderžati plemenitu neodvisnost, u ostalom pako da je miran i snosan. Netrěba mu se otimati za upliv u obćini, a još manje prěti se za kojekakva preimućtva i prednosti; nikad s uma svèrći nesmie, da se ugled njegov od praga cèrkvenoga i podnožja žèrtvenika, od propověđaonice istine, od vratah ubožkih i nevoljničkih, od bolne i smèrtne postelje dalje nikud neprostire, već se time počima i svèršuje, — i da je svagdě najmanji i najneznatnii čověk na světu.

A što se tiče reda u cèrkvi, skružen je u svojih dužnostih na takovo razpolaganje i gospodarstvo, ko što ga većom stranom sirotinja srezovah cèrkvenih sa sobom donosi. Čim dalje naprědujemo u porednosti života, i u ponimanju duševn g bogoštovja, tim je plemenitie u cèrkvi spoljašnje velikolěpje. Prostoća, čistoća i pristojnost u odredjenih za službu božju predmetih jest sve, što župnik zahtěvati može u obziru uzdèržavanja cèrkve. Dostaput ima i prostota starine něšto uzvišenog, u sèrce dirajućeg i poetičkog što svojom oprekom (Contrast) mnogo veći utisak čini nego li svioni uresi i zlatni světnjaci.

A i što je pozlata i blěskajuće pěskovo zèrnje pred onim, koi no je razastro nebo vèrhu nas, a po njemu nebrojene zvězde posějao? sjajnost kèrštjanstva stoji na dělih njegovih i pravi ures žèrtvenika jest osědila u molitvi i krěposti glava svetjenikova i s njome věra i pobožnost pred Bogom otcem svojim na kolěna padajućih kèrštjanah.

Za hranu i odělo, za platjanje i uzdèržavanje, napokon za podporu nuždnikah, koji mu pokucaju na vrata imade župnik dvovèrstnu platju; jednu od dèržave, a drugu starodavnim običajem ustanovljenu, koja se prisluga ili casual zove.

Od casuala ili prislugah, koje u gděkojih gradovih toliko iznose, da se njimi župni pomoćnici platjaju, imade selski župnik odviše malo ili posve ništa. Jedva mu dakle dotiče ono malo, što imade, da njime zalegne pèrve i glavne potrěboće svoje; nu ipak zato rekli bismo mu mi koliko u interesu bogoštovja, toliko i vlastitoga poštenja: „Negledajte na prisluge! primajte ih od uzmožnih, koji vam ih silom nudili budu, no neuzimate ih iz rukuh siromašnih, koji se stide, da vam ništa nepruže; nekvarite radosti otcu nad porodom čeda svoga, niti zaručniku, ako si je našao drugaricu po sèrcu svomu; neogorčajte još većma tugu onima, koji su izgubili najmilie svoje, ako mislite, da će težko osětjati ono malo novca, kojim bi vam platili blagoslov i molitve vaše; setite se, da ako smo si dužni uzajemno pružati hlěba tělesnog života, to smo još većma dužni hlěbca nebeskoga. Nedajte si predbacivati, da ste uzimali platju od děce za neprocěnjivu milost otca nebeskog, i da ste udarili cěnu na molitvu vašu.

Kao čověk imade župnik još někoje posve obće dužnosti, koje se s mudrom skèrbju za pošteni glas, ovaj nježni cvět gradjanskoga i domaćeg života i miomirisnu krěposti duhu radjaju. U tihoj samoći, u svomu malom domu, u zasěnku cèrkve svoje baveći se, neka se nedade sila vidjati po napolju.

Slobodno mu je imati svoj vinograd, vèrt ili voćnjak, a kadkad i malo polja, te to svojimi rukami obdělavati; něšto domaće živadi za zabavu ili korist dèržati; kano po jednu kravu, koju ovcu ili goluba, pticu pěvačicu, a osobito psa.

Iz ovoga skrovišta, tišine i mira neka rědko kada izilazi bučna družtva u susědstvu tražiti; kadkad

samo u svečanih prigodah smije sa srětnicima světa ovoga piti iz čaše gostoljubivosti. Sirotinja je ćutljiva, zavistna i odviše sklona, smatrati čověka, koga češtje vidi na vratih bogatarah o doba, gdě ga vijući se iznad kuće dim sětja na razsipno ustrojeni stol bogatčev i na cèrni suhoparni hlěbac svoj — za čověka putenosti podana.

Višeputa kada se vrati sa svojih pobožnih pohodah, ili kada se gdègod sakupe dobri priatelji na piru ili kèrstnome imenu, neka se neuzteže koi čas sěsti uza stol sa težakom, i cèrni hlěb s njime lomiti i blagovati; ostali svoj život neka provodi u cèrkvi ili posrěd děce, naučajući ju katekizam, ovaj najuzoritii zakonik najuzvišenie philosophie i abecedar božje mudrosti! Posrěd svojih ozbiljnih naukah, za koje mu u samoći služi knjižica, viditi ćeš župnika s večera kad zvono zvekne sa molitvenikom u ruci pod jabukom svoga voćnjaka, ili bèrdu na visokoj stazi na ugodnom večernjem zraku oporavljajuć svoje umorno tělo — kako sad stane i u knjigu zagledje koi redak svete pěsni, sad uzdigne oči prama nebu, ili ih pusti po vidokrugu svoje doline, i laganim korakom spuštja se opet niz dol u svetom i nasladnom promatranju naravi, i premudrog početnika njezina.

To je život, to su razkoši župnikove; glava mu je osědila, a ruke mu dèrhtju kada kalež lati, slabi starca glas već se nerazleže po svetinji, nu se odziva svejednako u sèrcih věrnoga stada njegova, pa kad umre, prosti kamen naznačuje město na groblju, gdě mu uz vrata cèrkvena počivaju kosti u miru. Tako se dovèrši zemaljski život njegov i nestane pastira iz srědine věrnog stada svoga.

Nu upokojio se je u věčnosti, gdě je unaprěd živila duša njegova, i što je na zemlji dělovao, najbolje je od svega, što je čověk na njoj dělovati kadar; nastavio je naime zakon neumèrli, i na bezkonačnoj stazi krěposti i věre stupio je jedan korak unaprěd, te potonjim kolěnom ostavio věru, zakon i Boga.

Věra — jedina prava utěha u nevolji.

Koli je radostiv i sladak život ovi, koli krasna i divna zemlja naša! Tako kliče uzhitjen, pun radosti mladić u prolětju života svoga, u mladjanoj snazi svojoj, tako podvikuje u najlěpšoj dobi, kao rumena ruža u najlěpšem cvatu mlada razkošnica; a obodvoje pèrše na lepirovih krilih sa sladkim posměhom na ustnah kroz nestalni život, koi njima nije dolina suzah, već sladki raj, u komu ništa nevide, ništa nečuju, što bi ih smutilo i raztužilo, već sa svega piju med i slast, i kudgod okom svèrnu, tud im se ono utaplja u moru od milinah, koje gode sèrcu njihovom, u kojih se razkoši duša njina, te tako jednim i složnim glasom pripěvaju od sèrca onaj stari izrok: „Dajte da se věnčamo ružicami, dok još uvehnule nisu“ (mudr. 2.) Ali ah žalost! miomirisno cvětje prividne srěće zemaljske vehne bèrzo odviše; led udari i pobije ga; plahoviti dažd dodje i zaplavi ga; vrući větar duhne i popari ga; blědo, suho, izumèrlo, životnoga svoga mirisa lišeno, raznosi ga bèrzi větar na laganih krilih svojih, divna odpric i uzorita, sada pokunjena i naružena po prostranih poljanah; naglo i iz nenada, — u jedan čas — srěd razkoši i veselja, srěd zvučnih pěsamah, srěd duši ubitačnih nasladnostih stići će i ove izvoljenike srěće grozna bura, i strašna poguba.

To izkusi gorko u sedamnaestom stolětju něka englezka gospoja, kojoj ružična boja omili nada sve ine. Budući na svoje preběle, kao sněg vedro sijajuće ručice odviše mnogo dèržala, to deseći se jednom na gostbi u znanacah svojih uzme několiko trěšanjah sa čauka, te ih sastavi u jednu rukovet, i uzme medju svoja dva tanana i sněžna pèrsta, pa okrenuvši se k ostalim, da ju bolje razumiu, što time hoće da kaže, dodade dopadajući se sama sebi ovo razjasnjenje: Lěpo li ti rumen ova doliči bělini ovoj. Malo zatim postojalo, i ta tašta kći Evina pade u toliku sirotinju i ubožtvo, da joj doskora valjade one sjajne kao bistri lěr i rumene kao ocvala ruža ruke, koje sada već uvehle i nabrane biahu pružati za milostinjom, da živi kojekako od dana do dana.

U istinu! netrěba čověku biti smèrknutu vuku, zlopogledji i zloguku, koi sve na světu prěkim i neveselim okom gleda, i uvěk na zlo sluti; no zato je opet nemoguće da se uvěk i svemu raduje, da mu cio svět u veseloj ružičnoj boji pred očima titra, i da mu se nikad nesmrači! Tèrgaj čověče ruže! koliko ti volja, no ubosti ćeš se dostaputa i na oštar tèrn; pij sladki med iz cvětne posude života, no sèrknuti ćeš po gděkoji put i gorki jed. Neka ti bude život mio i sladak, neka ti cio svět bude vesela dvorana, no naći ćeš se věruj mi ne jedanput, već stoput u tmastoj suzah dolini. Izbrajaj i hvali radosti života ovoga, nu netaji ni tugah i pečalih, izpověđi i raznovèrstne nevolje svoje.

„Čověk, rodjen od žene živi za kratko vrěme, i pun „je nevolje. On uzraste kao cvět i uvehne; on běga „kao sěna i neostaje nikad u istom stanju: Job. 14.“

To su rěči, plod živoga izkustva, rěči prie tisućah godinah obistinjene na velikom tèrpniku Jobu, kad no s najvišjega vèrška srěće i blagostanja zemaljskog pade u dubinu gorke nevolje. Jučer najuzmožnii glavar svoje zemlje, a danas najpotrěbnii prosjak; jučer srětni otac usrěd mile obitelji svoje, a danas ostao sam, a děca mu leže potèrpana pod razvalinami vlastitoga doma; jučer zdrav, pun snage, čil i jedar, a danas evo ga gdě leži obuzet od ružne bolesti, sav krastav i gubav, da ga je mèrzota pogledati svakomu, i istim rodjakom njegovim! O gorka proměno! o prava živa nevoljo!

A čime se těšaše jadnik taj i nedužni tèrpnik u tolikih svojih jadih! Na zemlji nebiaše utěhe za njega; rodjaci i priatelji u město da ga těše i mire, bacahu na njega čemerne prikore, da je potajni zločinac, te ga stigla osvetna ruka božja; pače ista supruga tvoraše njime rug, i hladnom zlobom predbacivaše mu onu njegovu živu věru, kojom je vazda u Boga věrovao, a on ga evo sad tako nadario; a ta věra, to biaše jedina podpora, na koju se slab i nemoćan upiraše, jedina utěha ubogom u nevolji gorkoj.

„Znadem ja“ reče „da moj sahranitelj živi, i da ću „se na poslědku světa iz zemlje dići, i opet ću se o„praviti kožom svojom, i u puti svojoj gledati ću Boga „svoga. Dà gledati ću ga, moje oči motriti će ga, i ni„tko drugi, ta moja nada sahranjena je u grudih mojih.“

Nevěrniče, dvoumniče! gdě ćeš potražiti utěhe, kada ti dodju cèrni časovi i zli dani, kada za srěćom i blagostanjem posěti te pečal i nužda; kad za zdravljem bolest, za bogatstvom sirotinja, za častju i poštenjem sramota i zazor, za radostju i veseljem tuga i žalost iznenada pane — kada ti život u grob napinjati stane?

Ja si rekoh sèrcu svomu: Idem, te ću se razkošiti u veselju i naužívati se dobarah světa ovoga. Sazidah si kuću i posadih vinograde; popravih si skupim novcem sjajne vèrtove, te ih uresih cvětjem svakovèrstnim. Slugah i služkinjah imadoh cělu povorku, spremnih svedjer, da se kore gospodskoj mojoj volji, i paze na svaki mig moj; nagomilah hèrpe zlata i srebra, i nebiaše, tko bi me

nadkrilio u bogatstvu. Što mi oko zaiska, to mu dadoh, što mi sèrce zaželi, to mu dozvolih — ali jao! kad se okrenuh, te okom pogledah posao rukuh svojih, opazih u svemu taštinu, i ništa mi se nečinjaše postojana pod suncem. Tada podjoh da mudrujem, i opazih da je i to taština, jer je preslab um ljudski, te nemože nijednu stvar do dna proniknuti, i tvèrd jezik čověčji nemože da ju rěčmi objasni (Eccle. pogl. II. i pogl. I.). To su rěči prostosèrdačno izuštjene mužem, koi je svega, što je Bog dao dobra pod nebom, u izobilju imao, te živio po volji u najizabraniih nasladnostih i razkošnostih, imao blago nebrojeno, i stajao na vèršku zemaljske srěće, veličine i moći, uzmožan i po svemu světu imenit vladaoc budući, odlikovaše se rědkom i visokom někenostju na toliko, da iz neizmèrnih daljinah dolazahu, da ga vide, čuju i da mu se dive, — to su rěči mudroga Salomona, rěči — koje ga je učilo gorko izkustvo, i koje pero njegovo napisa, da budu ozbiljna opomena svim potonjim kolěnom „Taština svih taštinah i sve je taština!“

Lěpo i istinito veli apostol (1 Kor. 15. 19.) „ako se samo u ovom životu dokančaju sve ufanje i nade naše, najnesrětnii smo od svih ljudih“ — pače može se dodati: od svih stvorovah.

I něma životinja mora da gděšto tèrpi, no ni iz daleka toliko, koliko čověk, koi je uzvišen nad njome, i njoj gospoduje. Životinja tèrpi na tělu, a čověk i na duši, a koja je bol težja i ljutja od boli duševne? Životinja neosětja svoje muke toli duboko, jer neumie suditi, nemože misli u dubinu duše svoje kao čověk svèrnuti. Životinja pada ludo i nesvěsno u krilo naravi, iz koga je proizišla; ali čověk, obdaren razumom i samosvěsti, promišlja vèrhu nevolje svoje, hoće da joj znade uzrok i razlog, i da znade kako će svèršiti; koliko putah najmanja pečal jede i mori čověka, jer mu dušu neprestano muči misao: „šta će biti od mene, kako ću zaglaviti, tko će mi pomoći, da to pretèrpiti uzmogu?“

Na to pitanje daje nam pravi odgovor *věra*, koja nas uči *odkuda* zlo i patnje na světu ovomu: naime od grěha; *kamo* nas konačno dovede: životu věčnjemu; kako da ih uzmognemo podněti i kako da ih podnosimo; po priměru Isusa Kèrsta i pomoćju njegove blage milosti.

Ti ljuto podnosiš i tražiš utěhe u tèrpnjah svojih. „Jao“ uzdišeš „zašto me postiže toli gorka sudbina; čemu se svidi slučaju, te se moram osětjati nesrětna nad svimi nesrětnicima?“ Šuti jadan i negovori toga ubogi tèrpniče! ni slučaj, ni sudbina nije nikakova utěha za te, da izvida tvoje gèrdne rane, i razrěši ti zagonetku težkih patnjah svojih. *Věruj* da Bog premudri tako hotě, hotě u svojoj otčinskoj milosti udarajući te, da te po tom izlěči milostivom desnicom svojom. Bog se neraduje nad propastju ljudskom, i on, život svega života, nije napravio smèrti (mudr. 1. 13.) no po grěhu došla je smèrt na svět (Rim. 5. 12.) věruj i kajaj se za grěhe svoje! — Tèrpiš i u tèrpnjah tvojih utěhe tražiš: „Ah kad li će bit konac mukam mojim i da me hoće nestati, da time već jedanput tèrpěti prestanem.“ Bezumniče! u tome gledaš utěhe, što jade svoje silovito dokinuti žudiš? Nemogu li na nje postići te věčni, kojim neće biti kraja ni konca do věka? Istina ti možebit, da neimaš věre u život poslě smèrti budući — u věčnost, no reci mi: jeda li si siguran, da je biti neće? Ako li uzbude i drugi život!? — Věruj i nedvoumi, jer ti kažem iz tog blagotvornog vrutka věre cèrpiti ćeš blagi melem — sladku utěhu boljezni svojoj. Tèrpniče: svrati oko na nebesa i čuj sladke rěči utěhe, što no ti ih věra prišaptuje: „naša lahka sadašnja briga donosi nam věčnu, i od svega pretežniu slavu“ (II. Kor. 4. 17) „stradanja sadašnjega vrěmena nisu ništa prema slavi, koja će nam se javiti“ (Rim. 8. 18) „što oko nevidje, i uho neču, i u sèrce čověku nedodje, ono ugotovi Bog onima, koji ga ljube“ (1 Kor. 2. 9.) O koli pokrěpna utěha u to malo rěčih žive věre! Nezdvoji tèrpniče! stradanje je za malo, a slava věčita „Blago onima, koji plaču, jer će se utěšiti (Mat. 5. 4).

Nu nemisli, da ti věra pruža samo gole *rěči* utěhe; ona ti poděljuje i *milost*, da sèrcem stalnim i jakim snosiš sve protive svoje; ona ti ukazuje najuzoritii *priměr* uztèrpnosti, da se učiš tèrpěti onako, ko što je tèrpělo ono jagnje nedužno, koje se dade u odkup Bogu za grěhe světa; šta će ti u onih gorkih časovih pomoći sva tvoja umna ćudorednost, i šta sva mudrost života ovoga. Naći ćeš u njoj najviše lěpih mislih, krasnih ćudorednih izrekah i izrazah, — lěpozvučnih rěčih, nu more li ti ona uskupa podati *moć i jakost*, da i živiš i děla svoja upravljaš polag izrekah onih? Ah! istina je; lašnje je lěpo govoriti, nego li dobro tvoriti. A u věri naći ćeš jednoga, koi nije samo naučao, već je polag nauka svoga živio, što je učio, to je i dělom zasvědočavao; koi je takodjer tèrpio, i to strašno tèrpio, i mukom svojom tebi *milost* u Boga steko, da i ti uzmožeš tèrpěti postojano i zaslužno. O tèrpniče svèrni okom na *razpeta Boga i čověka* i čuj gdě svim nevoljnikom veli: Pazite, i gledjte da li je boli, ko što je bol moja. Tèrpiš li nedužan, ta i on je bio nedužan kao ovca, nikakve krivine nebiaše na njemu. Tèrpiš li na tělu, ta gledji ga obranjena od pete do glave, i svega kèrvju oblivena. Tèrpiš li na duši, i duša njegova biaše žalostna do smèrti. Gone li te zlohotnici tvoji, ta tko ih imade i brojem više, tko gorjih, i tko okrutnijih nego li on? Ako li te běže priatelji, ta sěti se, da i njega ostaviše sama u opasnosti najvećoj vlastiti učenici; ako li si smutjen i bezutěšan, sěti se njegovih rěčih na križu: otče, otče, zašto si me ostavio? Ti li tèrpiš mnogo i prezadugo, a neznaš šta je on sve podnio, od začetja sve do izdahnutja svoga? Zaisto! neima muke, neima pečali, u kojoj ti on nebi bio predhodnik, ugled, utěšitelj i prejaki pomoćnik. Jer to sve podnese on, ne prisiljen, već drage volje za te, da *milost* božju stečeš, bez koje nebi mogao podnositi nikakova na světu zla i protive.

O silna moći, koja no si u věri, o sladka utěho, koju nam podaje věra! tko da ti se nečudi? Prizor je dostojan, da ga motre angjeli, i da mu se dive ljudi, jedan tèrpnik, kèrštjanski tèrpeći, i iz věre neodolivu jakost cèrpeći. Da li si ikada gledao pravoga věrenika cèrkve Isusove, na smèrtnoj postelji razstajućeg se s ovim umèrlim životom; ja ti savětujem, idi umirućima, i doskora ćeš se osvědočiti o silnoj moći věre, i potištenoj nemoći nevěre.

U čas pristupne smèrti, u onaj čas, gdě taština světa ovoga i onomu jasna biva, komu su inače za sve vrěme života nje blěskom oči zatvorene bile, — u onaj čas, gdě od putenih pohotnostih dosele sapeta duša, zemaljske spone sve malo po malo sa sebe otresa, i na brodu zemnoga života sve bliže priplovi k žalu věčnosti, gdě ju strah pred njome popada, — u taj čas ukaže se věra sa svom blagodati, i utěhom svojom. Koliku uztèrpnost ulěvá u dušu čověku srěd najljutjih bolih, koliku tihu podanost, koliku krotkost i spokojnost, koja na licu odsěva, prem onda, kad se putnik okrěpi angjeoskim hlěbom na put u život bezkonačni, i kad mu se lomna uda slabahnoga těla namažu svetim uljem na stražnju borbu sa protivni-

cima světa ovoga. — Dodji i vidi! — Tako silno děluje věra — katolička věra! i odtuda dolazi što mnogi, koji su inače cio svoj život u nevěrstvu proveli, poželiše opet na smerti blage lěšnje dobre naše matere cèrkve, i za njimi uzdisahu — kao i sam Voltaire.

Kada tog věstnika nevère upita jednom mati njegova, šta da ima glede věre dèržati, odgovori joj sin: sigurnie je katoliku umrěti, ali je lašnje nevěrniku živěti.

Upameti ovo něšto bezbrojnimi priměri potvèrdjenih izkustvah:

a) Nitko se nije na smèrti pokajao, što je pravoj věri věran ostao; nu mnogi su gorkimi suzami oplakivali, što su se u svojoj lahkoumnoj i razuzdanoj mladjanoj dobi nevěrstvu dušom i tělom podali:

b) Od prave věre i věre u obće odmetne se čověk najprie onda, kad sprovodi dane radosti, kad mu sreća cvati, a zdravje i dobrobit služi, dakle onda kad mnie, da mu netrèba nikakove utěhe; nu nikomu se to još nedogodi bolestnom ili umirućemu, jer tada neima utěhe i pomoći do u jedinoj pravoj věri.

c) U cvatućoj mladosti gděkoji odpadnu od prave věre, jer se u nevěrstvu lakše i udobnie živi; a u sědoj *starosti* vratja se mnogi natrag u naručaj prave věre, jer se u njoj utěšnie, bolje i mirnie umire.

Tko ima uši da čuje, neka sluša! —

A. S.

Něšto vèrhu onih Lloydom predloženih obnovah cèrkvenih u Austrii *).

Dobar majstor prie nego li oslobodi i u daleki svět opremi učenca svoga, dade mu několiko lěpih savětah na put, i opiše mu u kratkih obrisih stazu, kojom u životu stupati mora, i od koje mu se ni na lěvo nit na desno udaljiti slobodno nije, ako će da ostane čestit i pošten.

Stari majstor Josefinizam oslobodi evo sada takodjer jednoga mnogogodišnjeg pitomca — katoličku cèrkvu, i biskupi u Beču spremni stoje, štapom slobode u ruci pustiti se na veliki put. Hvale je dakle dostojno, što i njih majstor njihov Josefinizam neodpusti bez ikakvog poučenja, već im na sastanku sèrčano priporuči někoje uprave života.

Tako nešto slična učini kao ministerialni list znani Lloyd u br. 201, i ponovi opet u broju 210. i isti dan takodjer i „Presse" kojoj se dostaputa ministerialna boja i zanijekati može.

Da dakle i naši čitatelji znadu, kakva je to krasna i poučna propověd, što no nam ju dèrži Lloyd u br. 210, evo im čitavog članka iz pomenutog broja „Presse" izvadjena.

Nama se istinabog nikako nedade věrovati i izpověditi, da je rečeni sastavak u Lloydu glas kojega ministra, ili da je samo i s njegovim dozvoljenjem ili pričinjenjem napisan; mi smo vični od naših ministrah mnogo temeljitiemu poznavanju stvarih, nego li da bi se u to uputiti dali: nu zanimivo je ipak da čujemo, što vele ta dva ministerialna lista, i glas njihov tim je znamenitii, što baš u odlučnom času otvorenja synode, hoće biskupom da prepišu, koj'm im putem ići valja, da kakogod nezablude. Istinabog da si neda kazati Lloyd, kao da bi on htěo u duhovnih stvarih dobro upućenim cèrkvenim glavarom nauk davati, no da hoće samo da izjavi obćinsko mněnje, koje o toj stvari u světu vlada.

Ta proděka Lloydova, koju smo si za glavni predmet, o komu ćemo da govorimo izabrali, razgodjena je posve pravilno u dvě česti. U pèrvoj česti (Nro. 201.) kaže se biskupom austrijskim kako da im valja obnavljati cèrkvu u *materialnih* stvarih, a u drugoj (Nro. 210.) kako to isto valja da bude u *duhovnih.* U članku br. 201. spominje se, kako je zakonom o ukinutju urbara, duhovničtvo silu svojih dohodakah na jedanput izgubilo. „Ukinutjem feudalizma zadata je duhovničtvu ljuta rana, i začasna kakova naknada nije moguća da ju zalěči, već valja vladi o radikalnom kakovom lěku starati se." Zatim se opisuje za proplakati, druga materialna oskudica, kako naime u gorah čeških, sležkih i slovačkih župnici kukavno stoje „Isto tako živo sažalujemo one svetjenike, koji su kao pomoćnici od svojih župnikah odvisni, i morajući svašta tèrpěti od njih neimadu dostaputa veće platje, nego što ju imade najstražnji sluga u kući."

Budući dakle da su ukinutjem urbara duhovnici najmanje četvèrtinu svojih dohodakah izgubili, a uza nje i za siromašne pomoćnike bit će i gorje, nego što je bilo, to je svaki znatiželjan, kakav da li melem za izcěljenje te smèrtonosne rane ministerialni list biskupom savětuje. Možebit da bi se našao i kod nas koi taj duhovnik ili mu pomoćnik, da je bolan od te rane, — evo mu lěka. Predložena obnova u materialnom obziru sastoji dakle polag Lloyda u ovomu: Što je dèržava oduzela cèrkvi, to neka si cèrkva sama opet povrati. Ali kako? Neka se to uzme od bogatih kaludjerah i neka se umanje one mnoge bezposlice, i odtud neka se poveća platja župnikom. No ta dioba neka nespade opet na dèržavu, ko što je něgda spala za cara Josipa II., već budući je cèrkvi ustavom poděljeno pravo, da sama svojimi stvarmi upravlja, to se je rado ta zadaća ostavila sakupljenim u Beču biskupom, i dèržavna oblast „uzdano će krěpko i odvažno gledati, da se potrěbne reforme udělotvore" i kao što Lloyd mnie, „s toga je dèržavna oblast po svoj prilici i sazvala synodu.

Nu mi sudimo, da austrijska vlada niti duhovni niti materialni komunizam, osobito u ova naša vrěmena neželi, a i nemože da želi: Tko bi za pravo našao, da ja kojoj siroti više od tretjine imetka njegova otmem i reknem: „Idi poglavarstvu, te išći pismeno, da ti te novce tvoj bogati susěd izplati." Mi rado priznajemo, da su cèrkvena dobra veoma nejednako razděljena, i da bi trěbalo jedno s drugim bolje izjednačiti; nu kako dèržava

*) Neznamo odkada i s koga uzroka je kod novinah h. sl, dalm. došao tudji ugled (auctoritas) u modu i do poštenja. Nu kako mu drago, mi se tomu veoma radujemo; jer smo po tomu stekli novu i veřevažnu vèrstu oružja proti istomu listu. — Tako su iste novine onomadne mislile, da će navedenim ugledom Lloyda i svoja protukatolička nastojanja pred světom opravdati, a i katolički naš narod mystificirajuć tako zvane Ultramontance i t. d. to jest — prave katolike (kakovi mi zbilja jesmo i ostati želimo, samo ne u onom smislu, kao što ga novine h. sl. dalm. ili nespretno ili zlobno razlažu) u našoj domovini baš do kraja izkoreniti. Al evo mi za uredničtvo nov. h. sl. dalm. toli važnomu auctorttetu Lloyda naproti stavljamo auctoritet drugoga — nu katoličkoga — časopisa, koi doduše pod ničijim uplivom nestenje, već posve slobodno i slobodoumno sbori, da čitatelji naši uvide, koliko valja taj navedeni ugled Lloyda; a valjada će i ugledoljubive nov. h. sl. dalm. uz obćepoznatu doslědnost svoju i ovaj auctoritet štovati, pa još većma nego Lloydov, jer je polag pravilah kritike u tomu poslu daleko važnii nego što je Lloydov.

Uredničtvo.

za nanešenu škodu cèrkvi **takovu** naknadu ponuditi može, to nedokučujemo.

Druga čest pretresa duhovne reforme, kojom se biskupom austrijskim sada baviti valja.

Bilo je vrěmenah, blažene uspomene starih vrěmenah te navališe u gotičkih cèrkvah uvadjati kojekakve obnove. Oboriše divno svezane svodove, umětno preplètenu gradjevinu, i tornjiće, koje onamo metnu věšta ruka naimarova, da oživotvori mèrtvu pećinu, da ima oko šta viděti, da se znade kako je duh čověčji poběđio surovu materiu, i kako se igra njome onako, kako mu se svidi. Previsoki ostèrljati lukovi na prozorih biahu zaokruženi. Iz tako bogato urešene sgrade htědoše da naprave něku vèrst protestantskih molitvenikah sa četiri gola zida; jer naša iznemoglost nemogaše da podnosi tu jedrinu duha starih naših; to joj se učini kao něka sitnaria, koja pèrvobitnoj prostoti sgrade udi, i oko od glavne stvari samo odvraća. Baš skoro posve slične obnove predlaže Lloyd za duhovnu umětnu gradjevinu rimokatoličke cèrkve.

„Zloporabam, koje od neznanih vrěmenah sve to većma rastiahu, i najposlě sve zemljište katoličke cèrkve poplaviše, trěba sada kopati izvod, i blatni talog i kal, koi no se na dno slego izbaciti. Trěba uvadjati vrěmenu shodne proměne ili pače trěba nam se pèrvobitnoj čistoći katolicizma povratiti. Pèrva početna čistoća nauka Isusovog izgubila se je; pojam je istinabog ostao, nu tumačenje i ponimanje njegovo izopačeno je. Uredbe cèrkve katoličke preinačene su prěkom samovoljom, i razmišljajući světovnjak tužnim sèrcem gleda, gdě mu se věrom podrugivaju. Može li to tako ostati? Može li to svetjenik može li dèržavna oblast prenebrižiti? Nipošto!“ Dolazi govor i o onom „praznověrju,“ koje se je do nedugo u najludjih stvarih pokazivalo, i koje se je visini těla Isusovog i Mariinog, zatim věkoma ničućoj bradi u kipu spasiteljovom i inim takvim nepretnostim klanjalo, i u tomu svoje bogoštovje polagalo. „Dakle je ponestalo izvorne čistoće kèrštjanstva, pače se je u pravo krivobožtvo i fetišizam izvèrglo!“ Sabranim dakle biskupom ponajprie trěba tražiti pravo kèrštjanstvo; a u pisarnici Lloydovoj saznati će pobližje, gdě i kako će ga naći.

(Dalje slědi.)

Dvě tri otvorne rěči o obnovi bogoslovnih naukah u Austrii

od

Ivana M. Häusle-a.

(Nadalje.)

Četiri su godine opreděljene kao za *temeljito* izučenje historičkog, systematičkog i praktičkog bogoslovja dovoljne.

Glavni izvori bogoslovja u svomu trovèrstnom sastavu jesu: *sveto pismo* starog i novoga zavěta, zatim *otci i naučitelji cèrkve.* Iz ovih izvorah cèrpi bogoslovac jednako svoju duševnu hranu, svoj životni duh. Čim je boljma s njimi upoznat, tim dublje, tim i temeljitie biti će mu znanstveno izobraženje njegovo. I tako si on čim više *znanstveno-praktičku nauku svetoga pisma, otacah i naučiteljah cèrkve* kao *daljnji glavni zadatak bogoslovja* predstavlja; no to se nikad *bèrže* i *koristnie* postići nemože, nego putem *neposrědnog upoznanja* sa svetim pismom, otcima i naučiteljima cèrkve, i putem *biblično-patrističkog i školastičko-exegetičkog vežbanja.* Tim dakle i biblička, patristička i školastička exegesa jest takodjer *glavni predmet* bogoslovja, i stoji sa pověstnicom cèrkvenom, dogmatikom, moralom, apologetikom i pastoralom u takovom odnošenju, *u kakovom se nalaze kèrv i živci naprama udah i čvèrstih čestih těla čověčjega;* mora dakle, kao i ovi *oko* gorepomenutih stranakah *obticati*, i ako je ikako moguće u *sva četiri* bogoslovna tečaja *vežućom* naukom biti.

Razložitši potanje, kako ja tu stvar ponimam, i oslanjajući se na to, postavio bi ja za biskupske bogoslovne zavode slěděću obučavanja i naukah osnovu.

Svakog tečaja godišnjeg imalo bi se sveg zimskog polětja *četiri*, a sveg lětnog polětja *pet* satih *na dan* naučati, predpolagajući, da četvèrtak ostane, ko što je i bio, dies akademicus, i priměćujući, da bi se pèrvog tečaja godišnjeg na dan barem jedan sat za polazenje pojedinih philosophičkih colegiah, kao što to novo uredjenje naukah zahtěva odračunao.

U ostalom, neće li se time novim uredjenjem naukah, ako u život stupi, po biskupskih bogoslovnih zavodih, koji kao što se samo po sebi razuměva, nisu u takovih gradovih, gdě su sveučilišta, osoblje naučiteljah znamenito umnožati morati, i neće li time pèrvi godišnji tečaj bogoslovni na sveučilište spasti, o tomu se mi nesudjujemo svoju odluku izreći. Nebi li možebit bolje bilo, da se u město toga na biskupskih bogoslovnih zavodih učenikom samo prilika poda, da na priliku zimi u profesora dogmatike, ili pako u profesora theorie i pověstnice bogoštovja i očitovanja sat na dan kojugod stran *methaphysike*, ili lěti u profesora morala isto tako predavanja vèrhu *razumnoga bogoslovja* (rationalis Theologia) ili najposlě u profesora exegese staroga zavěta, jedno predavanje na dan vèrhu bibličnog jezikoslovja slušaju, i da budu obvezani, sat na dan koi mu drago od tih kolegiah polaziti.

Nadalje predavati će se u *četvèrtom* godišnjem bogoslovnom tečaju i *drugoga* polětja nauci samo *četiri* sata na dan; jer bi valjalo, da se pitomci, koji će se skoro rediti, i u vinograd gospodnji stupiti, ono vrěmena, što im od naukah preostane *praktički věžbaju.* Ta praktična věžbanja, koliko su mnogobrojna, toliko su i važna, s toga nebi bilo s gorjega, da se někoja i ranie preduzmu, kao n. p. věžbanja u koralnom pěvanju, poznavanje tako zvanih rubrikah, cèrkveni obredi, pače iste katekeličke i homiletičke besěde. Za izpověđnika je od velike važnosti casuistika; no ni liturgička, canonistička i prava pastoralna kazuistika nesmiu da se zanemare. Ota praktička věžbanja najbolje će biti, ako budu ravnala poglavarstva dotičnih sěmeništah.

Istinabog gděkomu će se čudno viděti, što su proti dosadanjoj porabi umnožani sati za predavanja; no koi iz vlastitoga izkustva znade, koliko se vrěmena u sěmeništih stranom u museah, a stranom kojekakvimi predavanji u zalud potroši, i koi na dalje prosudi, da nas obnova naukah k temeljitiem i prostraniem nauku voditi imade, taj će se jamačno time umnožanjem naukah posve zadovoljiti.

Isto tako svaki će za dobro priznati, što se u ovoj osnovi naukah svakom nemalo professoru više satih daje dočim je dosad u sěmeništih professor cèrkvene pověstnice i cèrkvenoga prava, pa zatim professor pastorala katekelike i metodike satu uprav toliko urah imao; ako nećemo i professora morala i pædagogike i professora svetoga pisma staroga zavěta i iztočnih narěčjah ovamo brojiti. Professori biskupskih sěmeništah, dobiti će i onako veću platju za nagradu svojih trudovah, i temeljna obnova naukah baviti će se takodjer i novčanim pitanjem

koje bi se iz naměštenja sedmoga profesora bogoslovja poroditi moglo.

Time bi dakle iz onoga, što je odprie, i malo više gori navedeno, dodavši *k tomu i bogoslovnu encyclopediu, kao najneposrědnii uvod u bogoslovne nauke dobili slědeće glavne predmete:*

a) Za pèrvi godišnji bogoslovni tečaj.

Pèrvog polětja:

1. *Bogoslovna encyclopädia, zatim theoria i pověstnica bogoštovja i očitovanja do utemeljenja cèrkve kèrštjanske.* 2 sata na dan ili 10 satih na nedělju.

2. *Uvod u tumačenje svetoga pisma iliti exegesu bibličnu u obće, i temeljiti pregled knjigah staroga zavěta.* 1 sat na dan, ili 5 satih na nedělju.

3. *Kakri mu drago kolegij philosophički*).* 1 sat na dan, ili 5 satih na nedělju.

Drugoga polětja.

1. *Pověstnica bogoštovja i očitovanja do utemeljenja cèrkve kèrštjanske* (produženje i konac). 2 sata na dan, ili 10 satih na nedělju.

2. *Exegesa staroga zavěta.* 1 sat na dan, ili 5 satih na nedělju.

3. *Koi goder philosophički kolegij.* 1 sat na dan ili 5 satih na nedělju.

Za *biskupske bogoslovne zavode* ili *naravno bogoslovje* (moralna philosophia) ili bibličko jezikoslovje.

4. *Patristično-exagetička vèžbanja.* Zajedno sa pitomcima drugoga godišnjeg tečaja. 1 sat na dan ili 5 satih na nedělju.

Opazka. Dosada je za *„temeljno bogoslovje“* na nedělju samo 5 satih opreděljeno bilo. To je moglo da bude, jer kako se je do sada „temeljno bogoslovje“ pojimalo, imalo je stranom *drugi sadèržaj*, ili je barem *drugačie sredano bilo,* na koliko se naime u demonstratio religionis Christianæ et ecclesiæ Romano-Catholicæ *na način apologetike* ili *obće dogmatike manje ili više* upušta. Nu kako ja sadèržaj nje *izključivo historički pojimam*, to je *poganstvo* (Heidenthum) *veoma znameniti factor pověstnice bogoštovne*, kojega se je važnost do najnoviег vrěmena u austrijskih školah izpred očiuh *posve* svèrgnula bila.

Poganstvo, kao sam sebi ostavljen, i u moralnu propast sve dublje toneći čověk, sa tmastom savěstju krivine svoje, i sa bědnim uzdisanjem svojim za odkupljenjem, sa svojim toli bezuspěšnim koli znamenitim žèrtvoštovjem, sa svojimi tajnami i bajkami, sa svojim zemaljskim napredkom i moralnom propastju, s možnim glasom savěsti svoje i svojim bezutěšnim zdvojenjem, dosada je, ako se iznimi ono malo, što se je u tom obziru vrědno poslovalo, veoma malo poznat i dobitjen. Pa ipak *ni pověstnica bogoštovja, ni židovstvo, ni Isus i odkupljenje njegovo, i pèrva cèrkva kèrštjanska u svomu vrěmenitom razvitku, nemogu se jasno upoznati i pojmiti bez temeljitog poznavanja poganstva. Židovstvo i poganstvo* srětaju se u *dospělosti vrěmenah* poizměnce vapijući: „Rorate cœli desuper, et nubes pluant justum; aperiatur terra et germinet salvatorem“ (Isai. 45. 8). To je čini mi se *dovoljan razlog*, da se *poznavanje* i *pověstnica poganstva takodjer medju bogoslovne nauke uvèrsti*, neglede ć na to, što je *novia* i *najnovia* philosophia poganstvu toliku i veoma sumnjivu vrědnost podělila, dočim nam se dokazati tèrsi, kao da je ono neobhodno *nuždna prolazna točka*, koja nas k monoteismu vodi.

Nu *i židovstvo* zaslužuje u bogoslovnom sastavu više *pragmatičko-historičkog* obzira, nego li što je to dosada bilo. Tako zvana „obća dogmatika“ dosada je, s malimi iznimkami na žudinstvo samo na toliko obzir imala, što je istinitost i božanstvenost bogoštovja staroga zavěta apologetički-demonstrativno dokazati nastojala, i ne rědko srědstvom něke znamenito neznanstvene obsěnc istinitost i božanstvenost mozaisma stopàrv iz dokazane istinitosti i božanstvenosti kèrštjanstva izvodila. Išlo se je i dotle, te su pověstnicu žudinstva sa *bibliologičkom* niti uvoda u knjige staroga zavěta skopčali, te tako *kritičkomu* za volju *pragmatički* moment skoro posve *zaboravili.* Tomu znanstvenomu nedostatku može se jedino *savèršenom pověstnicom bogoštovja i očitovanja do utemeljenja cèrkve kèrštjanske* pomoći. Polag moje osnove ide *„temeljiti pregled knjigah staroga zavěta* stranom *uzpored* sa pověstnicom bogoštovja i očitovanja, a stranom *pred* njom. Ona se dakle najprie na bibličko-uvodno stanovište postaviti može, a pravu pragmatičko-historičku, teokratičko-pædagogičku i prophetičko-typičku stran žudinstva ostaviti pověstnici bogoštovja. Ali time će se i temeljiti pregled knjigah staroga zavěta u mnogo užje granice stèrati, te će se tako i za exegesu tih knjigah polugodišnji tečaj prigospodariti, koji glede golemog sadèržaja njihovog neće odviše dugačak biti. Time dakle što je dosad spomenuto, svaki lahko uvidja, zašto sam za *pregled knjigah staroga zavěta* samo *pollětni*, a za *cursorno čitanje* novoga zavěta ciogodišnji tečaj ustanovio, jer i negledeć na to, što je novi zavět veće znamenitosti i važnosti, pravo tako zvano čitanje više vrěmena potrěbuje, nego li sam *pregled*, i jer to *čitanje* uzpored s moralom i dogmatikom stupajući, bibličko-bogoslovnim dokazom jednako za podporu služiti može.

Ali iz svega, što je dosad rečeno i to slěduje, da se za bogoslovnu encyclopädiu, nadalje za philosophički dokaz bogoštovja i očitovanja iz prirode i bitja čověčjega, za pověstnicu žudinstva i poganstva, život, nauk i dělovanje spasitelja našega do pèrvih duhovah po njegovom uzašastja na nebesa — da se temeljito razložiti mogu, punim pravom *ciogodišnji tečaj* i deset satih na nedělju hoće.

*) Za *biskupske bogoslovne zavode* ili kojagod stran *metaphysike* ili *jezikoslovje bibličko.*

Opazka. Bogoslovna encyclopädia imade stojeća svemu bogoslovju na čelu poglavito znamenovanje *metodologičko;* s toga strogo uzimajućim nespada u sastav *glavnih naukah.* Ona bi se mogla, i to možebit s mnogo većom koristju na svèrsi svega historičko-systematičko-praktičkog bogoslovja, i to pod gledištem ponavljanja ili rekapitulacie staviti. Jedino u tomu slučaju imala bi biti mnogo obširnia, nego li onda, kada se njome kao neposrědnim *uvodom* u bogoslovne nauke mladi bogoslovac uzpne kano na visinu, s koje mu je cělo polje bogoslovnih naukah pregledati možno, da mu se oko najprie pojedinim točkam, kod kojih se odmara, a poslě i sve promičućoj temeljnoj misli priuči. Što je putniku na visini srebèrna nit okolicu protičuće glavne rěke, prostrane ravnice, bèrdine i karakteristički tornovi znamenitiih městah i gradovah, to su mladom bogoslovcu uvodna, temeljna pomisao i organički savez bogoslovnih naukah u obće, obrisi pojedinih predmetah i znanstveno-teknički izrazi i nazivi, koji u ostalom u sastavljenoj u kratko encyclopädii na svaki način doći moraju.

b) *Za drugi godišnji bogoslovni tečaj.*

Pèrvog polětja.

1. *Cèrkvena pověstnica.* 2 sata na dan ili 10 satih na nedělju.

2. *Exegesa staroga zavěta.* 1 sat na dan ili 5 satih na nedělju.

3. *Patristično-exegetička věžbanja.* 1 sat na dan ili 5 satih na nedělju.

Drugog polětja.

1. *Cèrkvena pověstnica* (produženje i konac). 2 sata na dan, ili 10 satih na nedělju.

2. *Exegesa staroga zavěta.* 1 sat na dan ili 5 satih na nedělju.

3. *Patristično-exegetička věžbanja.* Zajedno sa pitomcima pèrvog tečaja godišnjeg. 1 sat na dan ili 5 satih na nedělju.

c) *Za treći godišnji bogoslovni tečaj.*

Pèrvog polětja.

1. *Bogoslovni moral.* 2 sata na dan, ili 10 satih na nedělju.

2. *Drugi dio dogmatike* (o izvanjskom dělovanju jednoga i troosobnoga Boga). 1 sat na dan, ili 5 satih na nedělju.

3. *Kurzorno čitanje spisah novoga zavěta.* 1 sat na dan, ili 5 satih na nedělju.

Drugog polětja.

1. *Bogoslovni moral* (produženje i konac). 2 sata na dan ili 10 satih na nedělju.

2. *Drugi dio dogmatike* (produženje i konac). 1 sat na dan, ili 5 satih na nedělju.

3. *Kurzorno čitanje novoga zavěta* (produženje i konac). 1 sat na dan ili 5 satih na nedělju.

4. *Praktično upoznanje sa bogoslovjem srědnjega věka razlaganjem kojega mu drago školastika.* Zajedno sa pitomcima 4. godišnjeg tečaja. 1 sat na dan, ili 5 satih na nedělju.

Opazka, Kèršljansko-čověkoslovno osnovanje bogoslovnog morala zaslužuje osobitu pozornost kako u obziru nauka o savěsti, tako i u obziru nauka o grěhu; zatim glede valjanoga predstavljenja pravo tako zvane etike ili nauke o dužnostih, i glede bezpredsudnoga pojmenja askese i mystike kèršljanske, koja naime mystika u Askezi više obzira zaslužuje, nego li se je dosad na nju uzimalo. I tako zvana theologia affectiva, valjalo bi, da kao preobilan izvor promišljavanja (meditatio) s nova promatrati stane. Asketika je u obće plodno polje za sve one teologičke momente, koji se izvan škole, i pojmah njezinih u pravi duševni život protežu, i ovdě poglavito valja onaj poznati izrok: Pectus est, quod Theologum facit.

d. *Za četvèrti godišnji bogoslovni tečaj.*

Pèrvoga polětja.

1. *Exegesa novoga zavěta.* 1 sat na dan, ili 5 satih na nedělju.

2. *Apologetika.* 1 sat na dan, ili 5 satih na nedělju.

3. *Pastoral.* 1 sat na dan, ili 5 satih na nedělju.

4. *Cèrkveno pravo.* 1 sat na dan, ili 5 satih na nedělju.

Drugoga polětja.

1. *Exegesa novoga zavěta.* 1 sat na dan, ili 5 satih na nedělju.

2. *Pastoral* (produženje i konac). 1 sat na dan, ili 5 satih na nedělju.

3. *Cèrkveno pravo* (produženje i konac). 1 sat na dan ili 5 satih na nedělju.

4. *Praktično upoznanje sa bogoslovjem srědověčnim, razlaganjem koga mu drago školastika.* Zajedno sa pitomcima 3. godišnjega tečaja. 1 sat na dan, ili 5 satih na nadělju,

Ako li se na *sveučilištih cèrkveno pravo* u pravoslovnom fakultetu slušati mora, i ako se ondě *jedno* polětje po dva sata na dan predaje, to bi se onda drugog polětja za pastoral dva sata uračunati mogla, i u tom slučaju mogao bi u naprědak pastirku (Pastoraltheologie) koi god izmedju sěmeništnih poglavarah na se uzeti, kao što je to na priměr u Monakovu.

Opazka. I. Za pastirku je dovoljno *5 satih* na nedělju *kroz cěli tečaj godišnji,* a *10 satih* na nedělju kroz jedan tečaj *polětni.* Nijedna bogoslovna nauka nije se u naše vrěme od svoje idee toliko udaljila, koliko baš *pastirsko bogoslovje.* Ono bi upravo imalo da bude něka *veličanstvena poraba historičkog i systematičkog bogoslovja, i čim bi više bila kao takova, tim bi se u kratje sastaviti mogla;* nu u sadanjem svom sastavu sa ostalimi svojimi posestrimami toli je suhoparna; dosadna i bljutava, a uz to tako pedantična i nesnosno obširna, da neima sada u cèloj Austrii svetjenika, koi nebi *sadanji* četvèrti godišnji bogoslovni tečaj polag *pripadajućih mu naukah* kao dosadan, pače sasvim uzaludan smatrao. Svèrsi shodno prikratjenje didaktike u obće, a homiletike napose, zatim istodobno učenje cèrkvene pověstnice, i jasno svěstan povratak na dogmatiku i moral, napokon svakdanje uvaženje onoga zlatnoga izroka: longum est iter per præcepta, breve et efficax per exempla postavit će u stanje professora pastirke, te će *u malo vrěmena* slušatelje svoje štogod *poštena naučiti;* a i slušatelji će od njega s *veseljem štogod poštena* zapamtiti. Svakojaki predmeti mogli bi se potegnuti u područje pastirskoga bogoslovja, osobito kad bi se još *kasuistika* i *polemika* smatrala kao bitno k njemu spadajuće nauke. Nu sila se može ostaviti i pastirskim conferenciam, koje u nijednoj biskupii nebi směle manjkati, i kojih korist i vrědnost samo okornost i bezumje tajiti može. Na poslědku mora se gledati i na to da glede praktičkih věžbanjah nijedan professor nije toliko podupiran od sěmeništa kao professor pastirke.

Opazka II. Za patristično-exegetička věžbanja, u pèrvom i drugom godišnjem tečaju, kao i za praktičko upoznanje sa bogoslovjem srědnjega věka, moradu se izabirati *pojedini* najbolji *spisi*, i od ovih čas ovaj čas onaj *kritički za priručnu porabu* izdavati se. *Dr. Stefele u Tübingi* otvorio je slavno u tom poslu put inim izdanjem *apostolskih otacah i breviloquiuma sv. Bonaventure.*

Na svaki dakle bogoslovni tečaj godišnji dolaze u *zimskom* polětju 20 vežućih urah *na nedělju,* a u *lětnom* polětju na *pèrva tri tečaja godišnja 25 urah na nedělju,* dočim se za *četvèrti tečaj u oba dva polětja* isti broj 20 naime *urah* na nedělju dozvoljava.

(Dalje slědi.)

Věsti iz katoličkoga světa.

Štovanim čitateljem našim pod imenom „*Piovoga družtva*" poznato sdruženje němačkih rim. katolikah biaše

po osrědnjemu družtvu — u Mainzu — pozvano na obću skupštinu svih pojedinih městnih družtvah, ili podružnicah. Město sastanka biaše opreděljeno u sležkom gradu Vratislavu (Breslau), a rok skupštine 9. 10. i 11. dan měs. svibnja. Na taj poziv osrědnjega družtva sastaše se iz svih krajevah Němačke mnogobrojni poslanici podružnicah. Naročito pako bilo ih je:

Iz biskupie augsburžke: dvěh podružnicah — *pet* poklisarah. Iz biskupie vratislavske; petdeset i devet podružnicah — *sto petdeset i tri* poklisara. Iz biskupie bèrnjanske (Brünn) *jedan* poslanik. Iz biskupie kolinske (Köln) dvěh podružnicah — *pet* poklisarah. Iz biskupie fuldanske *jedan*. Iz bisk. hildesheimske *jedan*. Iz bisk. linačke (Linz) pet podružnicah *pet* poslanikah. Iz bisk. limburžke *dva* poslanika. Iz bisk. moguntinske (Mainz) *pet* poslanikah. Iz bisk. monastirske (Münster) *tri*. Iz bisk. holomučke *dva*. Iz biskupie osnabrückske *dva*. Iz bisk. paderbornske dvěh podružnicah — *četiri* poklisara. Iz bisk. pražke sedam podružnicah — *osam* poslanikah. Iz bisk. regensburžke dvěh podružnicah — *tri* poslanika. Iz bisk. rottenburžke *dva*. Iz bisk. špirske (Speier) *dva*. Iz bisk. bečke biaše doduše više pritomnih, al odabranim poslanikom nebiaše moguće u sastanak doći. Poklisari ovi pripadaju svim stališem gradjanskoga družtva. — Nebi li dobri Bog dao, da se po priměru *svih* skoro katoličkih dèržavah i kod nas takovo družtvo sklopi! Nečekajmo bratjo skranje nužde; jer zlikovci i opaki neoklevaju ni trenutka, već se pomno i uzko sdružuju i slažu; a mi da za dobru našu stvar — za jedini temelj i uvět čověčnosti i prave civilisacie — baš ništa nečinimo! To bi nam ogrěšilo duše do Boga i pred svim světom!

Berlin. Zavedenje gradjanske ženitbe (Civilehe) i gradjanskih popisnih maticah metnulo je protestantičke župnike u veliku brigu i smetju; jer se boje, da će im se tim zavedenjem odviše podrězati srědstva života, koja na puno městah dosad malo ne izključivo sastojahu iz one vèrsti dohodakah, što se sada evo s većega ukida. S toga je i više pojedinih duhovnikah, a i više synodah potužilo se budi pred ministeriom, budi pred saborom. Pa svi se u tomu sl žu, da zahtěvaju 1. Zakonitu naknadu svih dobarah i pravah, koja su im oduzeta. (Čujte!) 2. Zahtěvaju prava porezanja naroda za cèrkvene svèrhe. 3. Zahtěvaju zakonitu podporu i obranu proti onim, koji bi njima pripadajuće koristi i daće uzkratili*).

(*Polygraph.*)

Monakov. Dobrovoljni prinesci, što se u ovděšnjih cèrkvah za sv. otca papu Pia IX. učiniše, iznose do sad 16,000 for. Tako je u někoj maloj cèrkvi u tu svèrhu nětko položio 100 for. *srebèrnih novacah;* a drugi banknotu od 100 for. pa jedan službenik prinese 50 for. kao iznesak svoje štedljivosti. — Tako biva po svemu světu, samo se kod nas ništa nečuje, premda je duhovničtvo i narod naše biskupie po duhovnom stolu na prineske pozvano!!

United Service Gazette javlja, da se je contreadmiral sir Lucio Curtis, koi sada živi u Malti u katoličku cèrkvu povratio.

Privàtno pismo iz Rima javlja uredničtvu cèrkvenoga lista „katholische Blätter aus Tyrol,“ da su branitelji republike čvèrsto odlučili, da će u slučaju, ako bi Francezi silom u Rim unišli, zapaliti sedam najlěpših cèrkvah u Rimu; tud se razuměva cèrkva sv. Petra, Santa Maria Maggiore, Lateran, sv. Pavla i t. d. Svetjenička vlada neka se nevrati inače no prěko razvalinah u svoj glavni grad.

Iz Beča. Sabrani ovdě nadbiskupi i biskupi svejednako s najvećom revnostju věćaju o novih razmèrjah obnavljajuće se cèrkve katoličke; no resultat tih věćanjah još se neznade, jer su se svi članovi zakleli, da prie vrěmena neće nijedan ništa prokazati. Toliko se znade, da vlada medju njima divno suglasje mněnjah, te se je tako nadati, da će posao do skora dovèršen biti.

I naš preuzv. g. biskup odputovao je usled dobivenog poziva 4. o. m. zorom u Beč, da bude i on sučestnik tih za cèrkvu velevažnih věćanjah.

Poradi množine predmetah, o kojih se još věćati mora, kao takodjer iz obzira, što to raznolike pokrajinske potrěboće zahtěvaju, težko da će se skupština biskupah u Beču ovog měseca zaključiti i to tim većma, što su svi uvěreni, da nepazeći na nikakve žèrtve, ovaj baš čas toliko je važan i svet, da na odgadjanje koga mu drago rěšenja čekajućeg pitanja bez povrědjenja najsvetie dužnosti ni pomisliti moguće nije.

Proměne u biskupii zagrebačkoj.

Ljudevit Jelenčić, bivši pomoćnik na Odri postao je župnikom u Šćitarjevu.

Petar Dolenc, bivši kapelan u Kuzmincu postao je župnikom na Ludini.

Legin Mihail, kapelan prenešen je iz Dubrave u Koprivnici toribu.

Saivert Franjo, izsluženi župnik kao kapelan iz Pitomače u Trojstvo,

Drobčec Franjo, bivši privrěmeni upravitelj župe u Trojstvu preměštjen je za kapelana u Pitomaču.

Umro je: Julio Švalek, bivši kapelan na Bisagu.

Za nabavljenje počastne sablje světlomu našemu gosp. *banu bar. Josipu Jelačiću Bužimskomu* nadalje prinesoše:

Dosad prinešeno 25. car. cek. i u srebru	292	for.	20	kr.
Gg. Petar Cèrljen, major pens. u Oriovcu	1	„	—	„
Martin Suvić, učitelj u župi oriovačkoj	—	„	20	„
Antun Zelić, školski pomoćnik „	—	„	10	„
Mirko Ilić, graničar „	—	„	10	„
Petar Valetić, mlinar „	—	„	20	„
Ivan Starešinić, župnik u Bebrini .	1	„	—	„
N. Malić, c. kr. nadporučnik od uprav. u ime ukupne gg. c. kr. offic. brod. reg.	100	„	—	„
Antun Tèrzić, kapelan u Novoj Gradiški	1	„	—	„
Jakov Moger, uprav. župe u Bogičevcih	1	„	—	„
Mato Miletić, učitelj u Okučanih . .	—	„	10	„
Mihail Eigel, župnik lupoglavski . .	5	„	—	„
Antun Homotarić, župnik lasinski .	2	„	—	„
Daniel Rastić, c. kr. generalmajor .	30	„	—	„
Makso Mihalić, sudac županie zagr. .	3	„	—	„
Ukupno	437	for.	30	kr.

i 25 car. cek. u zlatu.

*) Ovi baš nimalo za šalu neznadu! *Uredn.*

Stěpan Moyses, upravitelj. — *Stěpan Muzler*, urednik.

Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

BROJ 24. — TEČAJ I.

List ovaj izlazi svaku subotu na cělom arku.

Cěna mu je za domaće 4 — za vanjske 5 for. u sr. na cělu godinu.

U SUBOTU 16. LIPNJA 1849.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvêrt god. kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod duhovnog stola ili kod uredničtva. Predbrojenje prima se svendilj kroz čitavu godinu.

Katolički list zagrebački.

Věra je světlost od ozgora — milost božja.

Credo — věrujem! Osětjaš li dušo kèrštjanska, što sve znači ta rěč, i što sve u sebi sadèržaje? Dostatno si već iz onoga, što je rečeno dosada previsoku *cěnu* i vrědnost njenu proučiti mogla. Jer věra je jedina prava staza, jedini izvěstni put, kojim nam se iz težke bludnjave po razputicah dvoumnosti spasiti možno, jedini čvèrsti temelj krěposti, i jedina prava utěha u nevolji.

No jer si vičan u svemu tražiti počelo i izvor stvarih, to ćeš jamačno pitati: a odkuda věri ta izvěstnost, koju um čověčji nikakvim trudom postići kadar nije? odkuda joj ona plodonosnost krěposti, naprama kojoj sva ćudorednost razuma čověčjega leži kao žestokim suncem opaljena neplodna pustoš? odkud joj onaj prebogati vrutak utěhe, koi pod nje tvèrdom hridi neprestano izvire, i kojim si jača i krěpi sèrce čověk u svih nepogodah života ovoga. Pitanja ova sadèržaju někim načinom već i odgovor u sebi, te nam ga netrěba tražiti daleko; jer ukazuju sama po sebi, da je věra něšto višjega, te se snižava do nizine naše, něšto vèrhuzemnoga, te se odozgor objavljuje zemlji, něšto božanstvenog, te stupa u savez s našom slaboćom ljudskom.

Jest! věra je nebeska luč, koja razsvětljuje tamu duše naše, božje zèrno sěmenovo, iz kojega izniču sve krěposti; višja moć od ozgor, koja uzaptjuje razum, posvetjuje volju i užiže sèrce; věra je Bogom ulěvena krěpost — *milost* božja.

Razum je duši, što je oko tělu. Oko imade moć, te vidi, ali samo ondě, gdě mu světlost světi, a u gustoj tami, koju proniknuti nemože, nevidi ništa, jer neima světlosti da děluje nanj; tako i razum čověčji nemože upoznati Boga, nemože uvěrovati unj, ako ga Bog, sunce svih duhovah nerazjasni zrakom svoje světlosti, ako nepodudi volju, i čověka sám k sebi neuzdigne i potegne.

„Nitko nemože doći k meni, ako ga nedovuče otac, koi me posla (Iv. 6. 44.) t. j. nitko nemože uzvěrovati u me, ako mu Bog k tomu nepripomogne, ako mu neuděli *milost da věruje.*

Da je věra dar božji, a ne proizvod *čověčjega* razuma, to jasno biva, ako li se věra, ko što jest, uzporedi sa razumom, ko što on stvari poznaje. Sasvime drugo osvědočenje podaje nam věra, nego li razum naš.

U věri je tolika izvěstnost, da svaku dvojbu izkljućuje; a kako razum poznaje, nikada dostatno osvědočeni nismo, on uvěk ostavlja poněšto dvojbe na dnu duše, koju sam dokinuti možan nije.

Věru nisu nikakvi protudokazi i sofismi oslabiti i nadjačati kadri. A razum se dostaputa na najneznatniu protiurěč uzkoleba, uzdèrma i pade.

Věra obuzme čověka sveg, i pronikne mu najdublje bitje i život njegov. A što razum upoznade, ono neide dalje od uma, i ograničeno je na uzvišene misli i idee.

Věra je uvěk vedra i radostna, grije i oduševljava, dobrotvorna je i blagonosna, jer zadovoljava svim potrěboćam čověka; a razum je, leden, suh, dostaputa nelagodan i suhoparan.

Věra premda imade za predmet tamne i tajne nauke, sama je sebi opet jasna, stalna u izrazu, i dèrži se čvèrsto istine, jer ju sa neproměnjivom savěstju izražava. A kako razum poznaje, premda se čini bělodano i jasno, opet su ono same mèrkle i nestalne predstave; i brižno mu paziti valja, da mu se ono, što je tamno izhitrio, čim je malo shvatio odmah iz rukuh i neizmakne.

Věra je od naravi radina; i pritěrava na děla, koja su plod njeni. A razum je dostaputa i odviše bezposlen, i sunča se sam sobom zadovoljan, i sam sebi dopadan na vlastitom světilu, bez da šta u život pretvara.

Věra děluje svojom moćju i na druge, pretače se u sèrca drugih, te ih tronjava i predobiva najprostiimi rěčmi. A razum u město osvědočenja pobudjuje sumnje, i valja mu da bude neizcèrpiv u govoru, dokazivajući i razpravljajući, nebi li time kakogod prikrio ubožtvo i slaboću mislih svojih.

Kolika je razlika medju božanskom věrom i ljudskim poznanjem. Tu istinu svaki priznati mora, koi je pravog věrnika, i učenog razumnika nepristrano ikada u životu svomu sravnjivao.

Od kuda dakle ta prednost věri? Od kuda joj tolika izvěstnost, tolika jasnost, tolika dubina, tolika životna sila, tolika plodonosnost, tolika toplina, toliko oduševljenje, tolika nedobitna moć i gospodstvo?

To je plod *milosti*, višje dělovanje *božje;* čověk bo svojim trudom i nastojanjem ma kolikim toliko proizvesti nemože.

Učeni razumnik — koliko se mučiti mora, koliko knjigah proučiti, koliko godinah s naucima i dubokim izpitivanjem glavu si razbijati, dok iznadje samo několiko pravilah tako zvane mudrosti, dok si několiko ćudorednih načelah prisvoji, i samo poněšto razrěši vele zamèršenu zagonetku bitja svoga. A za věrovati netrěba čověku ino, do jedino dobro sèrce, koje osětja i priznaje potrěboću višjega očitovanja; i uši priklone s veseljem slušati rěč věre, koju navěštiva Bog ili sluge njegove; i u je-

dnom oka trenutku nadje se čověk podučena o najvišjih istinah, osvědočena, i toli jasnom světlostju obasjana, da je sva mudria razumna naprama njemu pèršeća magla i gusta tama. Samaritanci dočuše od něke žene svoga naroda, da se približava Isus Nazaranin. Čeznući za spasenjem uputiše se spasitelju, nadjoše ga, slušahu ga, — i to ih samo jedino (bez da viděše ikakva čuda) dovede k *věri* tako, da pozdraviše Isusa kao spasitelja světa, to isto pouzdano od njega dèržeći. „Mnogi věrovahu u njega, kaže evangjelje, govora mu radi. Mi smo ga sami slušali“ govorahu, „i *znamo*, da je ovo u istinu spasitelj světa.“ (Iv. 4. 41—42.)

Učeni razumnik, da druge o istini tvèrdnjah svojih osvědoči, i da si privèrženikah pribavi, mora da mnogimi dokazi stvar svoju podkrěpi, zaključke na zaključke izvodi, pa opet se malo nadje, koji uz njega pristanu, koji se s njime posve slože. Jedni nedokučuju, što govori, a drugi mu poprime samo něku čest nauka, koga nauča, a u ostalom misle, kako ih je volja tako, da je svakog mudraca škola nemalo u toliko stranakah razcěpljena, koliko imade učenikah; a apostoli svi do jednoga, izim sv. Pavla, budući ljudi prosti i neuki, naučaju posve prosto, *pripovědaju* što su viděli i čuli, pa im se věruje; i mudraci, koji im se s početka oholo rugahu, žude po drugiput čuti rěč božju, i čuvši pristadoše uza nje i věrovaše (děla Apost. XVII.). Tko nevidi ovdě uticaj višje něke moći, i vladu milosti božje? Doista u pèrva stolětja, gdě mladjano sěme věre natapaše obilna milost božja, te pade na sèrca najoćutnia, nebiaše nikakova rědkost, da krivobožci sve na čopore, bez obširnoga i mučnoga obučavanja u věri, gledajući onu neodoljivu moć věre, koja se sjajno očitova u tolikih svetih mučenicih, zahvatjeni istom silom milosti božje, za kèrštjane se izjaviše, i tek primljenu novu věru potvèrdiše namah kèrvju svojom, koju proleše s oduševljenjem za nju. Koja světlost morade da im snide u dušu, i koja jasnost razagna u jedan mah sve tmine krivobožkih predsudah njihovih i koja sila obuze i proniknu sve bitje njihovo, te spremni kao na najveću slavu podadoše glave svoje kèrvnikom, — i to u isti čas, gdě gledahu valjajuć se u kèrvi i pod težkimi mukami savijajuće se one, kojima biahu drugovi u věri, ko u snašanju mukah i gorke smèrti?

„To je poběda, koja pobědi svět, věra naša.“

Po plodu se poznaje dèrvo; iz učinka zaključuje se punim pravom na predišavši uzrok. Jesu li učinci věre upravo božanski, to će i ona sama od Boga biti. Istinabog moglo bi se reći, da na kèrštjanih *naših* vrěmenah neopažujemo toli sjajnih i utěšnih učinakah věre, za kakve nam govori sveto pismo i navodi iz pèrve dobe kèrštjanstva. Istina je žalibože! jer ih imade premnogo, kojima je ostalo samo golo ime od kèrštjanstva, ali věre neimaju. Nu ipak sbivaju se i dan danas s pojedinimi ljudmi, toli nenadane koli čudnovate proměne, koje o božjoj milosti, i uzmožnosti věre jasne svědočbe podaju, navlastito ako se ti učinci sravne sa učincima, koje dan na dan plodi zlosrětna mati nevěra.

Smatrajmo n. p. čověka, koi se je pokvario čitanjem opakih knjigah, zlim drugovanjem, i t. d. te tud svu věru izgubio. Glava mu je puna dvojbah, on sve dèrži za neizvěstno i lažno. Kèrštjanstvo i sve bogoštovje pred njegovim je očima izprazna bajka.

Tako odrekavši se svake istine, nepoznade više ni razlike izmedju prava i neprava, dobra i zla; postupice, sve malo po malo, podade se grěhu i opačini, jer se nenada nikakvoj nagradi, niti se boji ikakve kazni na onomu světu.

Vrěme trati u bezposlici, igri i razkošju svake ruke, svaki ozbiljni posao čini mu se dosadan; svako mučnie dělo tegotno mu je, a molitva mèrzka i ogavna.

Za ništa na světu neće da znade, osim svojih pohotah i nasladnostih života. Odtud neuměrenost, slastoljubje, razmetnost i razbludnost, i sve razuzdanosti razdražene putenosti, koje jedna drugu slědom slěde.

Tako pusto živući nestane mu doskora blaga i imetka, sve je zajio i zatepo, — izcèrpio do dna. Time pade u nuždu i oskudicu, iz koje se prěvarom i zakučivanjem tudjega dobra izkopati gledje.

Kolike opačine, koliki grěsi, jedan spregnut sa drugim! A tko je moguć, da ga samo i od jednoga korěnito izlěči?

Izgubljenik dostaputa i sam uvidja, da takov život na ništa vodi. Nevolja, nužda i sramota otvori mu kad i kad oči, te vidi jadni stališ, u komu je. Al je prekasno! grěsi su se uobičajili, a tko će da skèrši moć navičaja, koi ga je u gvozdene verige sputo? Bezposlica mu je postala običajem, pijanstvo običajem, i razuzdanost običajem.

Sada mu daj neka čita sve sastave nauka ćudorednosti, u kojima mu se mèrzota tih opačinah dokazuje; neka čita poučne igrokaze, u kojima se oštrom satyrom kore mahne sadanjega vrěmena, pa i ćudoredne romane, koji dostaputa sèrce upravo pokrěpljuju; jeli to sve dovoljno i podobno, navratiti ga na bolji put, s koga je zašao, da nereknem sasvime popraviti?

Sada stavimo slučaj, taj zabludjenik vrati se natrag k onoj *věri*, koju je usisao s mlěkom maternjim. Bogoljubni kip života pravověrne majke! lěpe pouke, koje je něgda njojzi na krilu ili od svojih odhraniteljah slušao, i koje se kad i kad pojave u duši njegovoj, kao živa iskra zatèrpana pod mèrtvim puorom kèrštjanske istine, toli ozbiljne koli utěšne, sladke i nade pune, toli stroge koli i blage, vrate mu se opet u pamet, i sklone ga na věru, koja je bila izvor srěće dětinstva i pèrve mladosti njegove. Pomisli na *věčnost*, u koju se ovako prestaviti nesmie, na *sud*, pred kojim ovako grěšan obstati nebi mogao; na *pakao* — město ono straha i trepeta, komu nekajnik izběći neće; obori pogled svoj na *križ* i pade mu na um bezkonačna ljubav čověka i Boga, koi umèrh za grěhe naše, da mi živimo; tronut i žalostan pade na kolěna i cěliva rane razpetoga; hèrli svetjeniku, izpovědi mu sa strahom istina, no i sladkom ohrabren nadom krivinu svoju, i izlije sve svoje sèrce pred Bogom i naměstnikom njegovim, i ta jedina *izpověd* iskreno i savèršeno obavljena, prouzroči proměnu, nad kojom se pakao divi, a svět ju dohititi nemože, koja se i samom zabludjeniku nemoguća činjaše; dogodi se prevrat u svemu životu njegovom, nenadano, časno i svestrano preinačeuje nutarnjeg i spoljašnjeg čověka; on tare okove grěšnih svojih navadah, i odriče se gnjusnih nasladah i razkošjah, kojim biaše dojako svim sèrcem odan, kèrsti se pogubnih družtvah i priateljah — i postane do malo vrěmena od tuneradnika čověk radin i priatelj poslu, od pijanice uzor uměrenosti, od razbludnika ugled dobroga i bezporočnog ponašanja. Rodjaci, priatelji i učestnici njegovih někadašnjih grěhotah s udivljenjem gledaju, što se to sbilo! Odkuda tolika proměna? *To je moć milosti*, to je učinak *věre*, koja je više nego razum kadra — jerbo je tud — *ruka božja!*

Něšto vèrhu onih Lloydom predloženih obnovah cèrkvenih u Austrii.

(Nadalje.)

Dosta je šale! stvar je ozbiljna. Ono protestantsko načelo, kao da je nauk Isusov stvar posve duševna, te tako ju na to zemljište sasvime premèstiti valja; da je njegovo presadjenje u život, koi bi pronicati imao, kèršljavi i nezdravi izrod; to mněnje zavladalo je od vrěmenah Josipa II. u Austrii. Oni nemogu věrovati, da duh božji nesamo duh čověčji, nego takodjer i tělo posrědstvom spasenja proniknuti i posvetiti može, kao što je stvarajući proniknuo svu narav zemaljsku. I s toga je štovanje kipovah, moćih i gděkoi obred užas očima njihovim, te mu naděvaju ime „obožavanja" (što mnogo nekošta) i njime ga žigošu, te da sve tim lašnje směhu izvèrgnu, svaku i najmanju slučajnost najpovèršniim načinom ozivaju imenom sveobćega običaja. A uz to nepromišljaju, da dočim po svomu načelu tvèrde, da materia nespada u krug carstva nebeskoga, time baš i uskèrsnutje i preobraženje puti niječu, i sve što je Bog za spasenje naše dělovao u temelju prodèrmavaju. Oni si pod cèrkvom predstavljaju stablo bez lištja i cvětja, dom božji s golimi zidinami. No oni negovore samo u taman, več imadu za svoju stvar i dokazah. Kao glavni dokaz navadjaju obično onu izreku Isusovu: da se Bog mora štovati u duhu i istini, iz čega ipak neslěduje, da se u kèršćjanstvu svaka spoljašnost ukloniti mora, već samo to, da bogoštovje u kèrštjanah neće se slaviti u materialnih kipovih, ko što kod Židiah, već u istini i duhovnom bitstvovanju božjem, i da će se Bogu, duhu prečistomu prikazivati svetilišta duhovna pače božanska po svemu světu, čemu u katoličkoj cèrkvi svetilište sv. mise odgovara. U ostalom znade li Lloyd što je reko, dočim tvèrdi, da je nestalo pèrvobitne čistoće kèrštjanstva medju nami. Tim nepriznaje istinitost onog obećanja Isusovog: „Ostati ću s vami po sve dneve, do svèršetka světa" i niječe da je poslan i da će ostati duh božji u cèrkvi njegovoj, te ga time kao lažu pred svět iznosi; to mu mi znajući, da stoji pod *židovskim* uplivom niti zaměriti nemožemo. Nu da vidimo, kakva je srědstva pronašao Lloyd za tih mnogih bezkoristnih napravah, i praznověrne nesnage odstranjenje, i izgubljene čistoće kèrštjanske věre povratjenje. Poglavito dva: prie svega ukinutje ultramontanizma, i zavedenje demokratičkog koliko je moguće uredjenja cèrkve „Prie svega radi se o tomu, da se rat navěsti principu ultramontanskom. U njemu je koren sviuh zalah, i s njime će nestati i ovih „Imenito pripisuje se ultramontanismu i gore pomenuto krivobožtvo. Nadalje kaže se ultramontanismu na slavu: „Despotizam ultramontanisma nemože dalje obstojati, ako cèrkva nemisli da bude primorana kao i dèržava, da ono što se ište — već jedanput dade. Francezka i naša suseda Němačka, već se odavna bore protiv obskurantizmu, koi se sve dublje i dublje hoće da ugnjězdi u sèrce katoličke cèrkve, na sve strane opažuju se znakovi někog cèrkvenoga gibanja, i bojati se je veoma svašta, ako se još za vrěmena zlu nedoskoči, i potrěbne obnove neuvedu.

Dakle něka vèrst šturmpeticie na sabrane u synodi biskupe austrijske! Kud puklo — da puklo! Rongé-ansko rovarstvo već je naperilo svoje ognjevito oružje onamo — biskupom dakle neostaje ino, nego da se podadu, inače je katolička cèrkva propala. Ali recite nam ipak, gdě taj strašni zmaj — ultramontanisam svoje gnjězdo i ležaj imade, i nećemo prie mirovati, dok mu zaručnicu Isusovu iz pangjah neotmemo. Jer i mi ljubimo onu prelěpu zaručnicu od svega sèrca, koja no bez mane i poroka u svojoj ljubkosti pravo je zèrcalo nebesko. Odgovara nam se u kratko: ultra montes, prěko bèrdah — u Rimu. Da je Petar kojom srěćom znao, da će u tomu gradu biti grob pravoga kèrštjanstva, to on jamačno nebi bio išao u Rim, i nebi u njemu sam biskupovao, nit bi si ostavljao naslědnika, ko što u pověstnici nalazimo. Da li ga je u toj toli važnoj stvari duh božji posve ostavio? Biskupi rimski nametnuli su se kao vèrhovni gospodari svoj cèrkvi, s toga u Rimu snidje u grob pravo kèrštjanstvo, a u Beču hoće da opet slavno uzkèrsne. Biskupi u Beču neka sami razkinu one verige, kojimi je ih do sada vezao rimski papa, i neka nastave ono dělo, koje pokojni car Josip II. u svoj svojoj dèržavnoj svemožnosti savèršiti mogao nije.

To bi dakle polag Lloyda bio za reforme u duhovnom smislu pèrvi i najvažnii predmet. U ostalom Lloyd to dobro znade, da dočim biskupom govori, to su sami bogoslovi, s kojima se je u divan pustio. Na primat rimskoga pape navaljuju sad austrijski kanoniste s onom istom dakako temeljitostju, koja obično karakterizira svaki njihov posao. Čujmo! „početi ćemo od ozgora," vele, da svoje mněnje u koliko to prostor dopuštao bude, dovoljnimi razlozi utvèrdimo. Ultramontanisam, presadjen iz Italie na naše zemljište, priatelj je i pobornik samovladarstva svete stolice nad čitavom cèrkvom; ali papi kao pèrvom biskupu dana je samo u gděkojima punomoć i cèrkvena pověstnica uči nas, da je bilo višeputah slučajevah, gdě su biskupi odvažno opèrli se někojim naslědnikom sv. Petra, hotećim, da ih pod svoju vèrhovnu oblast sprave.

To je dokaz iz pověstnice.

Ona punomoć, o kojoj je gore rečeno, proteže se samo na rimsku cèrkvu, i samo se je po gděkoi papa našao, koi ju je htio i na druge cèrkve da razprostre. Nu dokaz, koi se dovodi iz odpora pojedinih biskupah, tako mi se odlučan vidi, kao da bi koi zgodopisac poslě 100 godinah rekao: Jerbo se je Magjarska god. 1849. od kuće habsburžke odvèrgla, to je bělodano, da to vladajuća kuća nikad ni bila nie.

Nu Lloyd imade i dobre i pouzdane jamce za istinitost svojih rěčih, naime sv. apostola Pavla i cèrkvene otce. On ovako nastavlja „Pavao i potonji sveti otci jesu nam najsigurnii svědoci u toj stvari, i mi svakoga upućujemo na njihove rěči."

S malo rečeno, al baš i valjano! a i čemu biskupom toliko dokazivati! Mogao bi se on istinabog pozvati na množinu svetih otacah, no tomu u časopisu nije město. Zato izmedju svih navodi samo jednoga — unum — sed leonem.

„Město svih drugih" veli „čujmo jednoga samo; što Petar biaše" veli Cyprian „to biahu bezdvojbeno i drugi apostoli, imajući jednaku čast, i jednaku moć."

Je li to moguće? mogaše li toli sveti muž tako da govori? Rěči su njegove, to se tajiti nedade; nu budući Lloydu oskuděvalo města, to ćemo mi nesamo srědinu, nego i ono što je pred i za tima rěčma, da dodamo. Ovo su rěči Cyprianove: na samom Petru gradi Isus cèrkvu svoju, i predaje mu ovce svoje, da im on pastir bude. I prem da svim apostolom poslě uskèrsnutja svoga jednaku moć poděljuje govoreći: „kako me posla otac, tako i ja šaljem vas; uzmite duha svetoga, kojima oprostite grěhe, prošteni su im, a kojima zadèržite, zadèržani su im" to je ipak jedinosti za volju, po svojoj punovlasti

odredio, da jedan bude iztok te uprav jedinosti. Što biaše Petar, to biahu istina i drugi apostoli, i jednaka im svim biaše čast i moć poděljena; ali početak izvire iz jedinosti, i primat je Petru dan, da cèrkva Isusova i stolica Petrova biljegu jedinosti nose. A koi se cèrkvi opre, i od stolice Petrove, na kojoj je utvèrdjena cèrkva, odmetne se, taj neka nemisli, da je više u cèrkvi. (De unit. Eccl. pag. 337.)

Mi nevěrujemo, da je spisatelj onoga članka u Lloydu to město iz sv. Cypriana sam tako nagèrdio, već ga je iz někakva austrianskog kanoniste izpisati morao, jer se tamo toga dosta nalazi; jer se našlo takovih ljudih, koji se Boga neboje, i pred světom nezaziru istu svetu znanost kao srědstvo za svoje opake svèrhe upotrěbljavati. Konačno dolazi najjači i glavni dokaz „Cèrkva je od uvěk više valjala, nego li Rim, i nevěrujemo, da bi se našao i jedan izmedju sada živućih katolikah, koi bi protivno tvèrditi smio.“

To je jasno, te zato se ni oprovèrći nemože. No to bi bilo posve isto, kad bismo mi rekli: Austria je uvěk više valjala nego li Beč, time dakle nemože Beč da bude stolica vlade austrijske.

Srětna Lloyda, gdě je sada silom svojih dokazah urušio, i u prah smèrvio sve podpore stolice sv. Petra, i nepravdom zasědnuti prestol biskupa rimskog za uvěk oborio, te najposlě i ljutom zmaju ultramontanismu glavu odsěkao. Al je čudo kako Lloyd, koi je inače za ustavnu samovladu tako oduševljen, neće u cèrkvi da je imade. To se vidi, da Lloyd nepoznade ustav cèrkve, te zato i je tako ljuto na nju navalio. Način vladanja, koi u cèrkvi obstoji, može se kazati, da je veoma liberalan ustav, koi je za više od osamnaest stolětjah starii od austrianskog ustava.

Koi misli, da bi se ukinuljem monarhičkog življa povratilo čisto pèrvobitno kèrštjanstvo, toga ćemo samo na *někoja osětiti.* Znamenito je, što je Isus imenovao vèrhovnu glavu cèrkve još prie, nego li je podložnikah bilo. Tako reče Petru: Ti si Petar, i na pećini toj *sagraditi ću* cèrkvu svoju, i vrata paklena neće ju moći nadvladati.“ Tu je Petar imenovan glavom cèrkve, prie nego li što cèrkva još utemeljena biaše. I prie svoga uzašastja na nebo, budući kanio kao pastir vidivi da ostavi svoje stado na zemlji, predaje ga Petru ovako govoreći: „Pasi mi ovce, pasi mi jaganjce“ Iz kuće Izraelove imade Isus još za onda malo ovacah; a neznabožcem moradoše istom da se otvore vrata u carstvo nebesko, ko što reče Isus: Imam i drugih ovacah, koje nisu iz ove ovčarnice (Izraelove). I one će čuti glas moj, i biti će jedan pastir, i jedno stado.“ I gle! postavi jednoga čobana, ali da si istom ide tražiti ovacah.“

Kadno Isus malo prie svoje muke proricaše, ko li će se uzdèrmati věra apostolah, gledajući razapeta spasitelja: moljaše imenito za Petra, da ga nebi kao temeljni kamen cèrkve ostavila stalnost, već da još i druge u věri pokrěpi. Odtud se vidi, da je u čistom pèrvobitnom kèrštjanstvu bilo monarhičkog življa, i tko zna, da li i ultramontanisam neproizlazi od Isusa po upravom traku. Istina da nije dana Petru pisana punomoć, u kojoj bi sva bitna i pripadna prava pèrvostolnika rimskog točka za točkom naznačena bila, kao što su Jozefinci svoje tabele s velikom mukom sastavili bili; takve listine žalibože neima u čitavom svetom pismu. Ali jedina rěč „pasi“ dosta nam je, i kad čujemo, gdě se imenuje pastir stada Isusova, možemo misliti odmah, da je na njemu ostala skèrb za sve stado, i da će se ovce oko njega kupiti morati.

I Petar znade, što mu činiti valja, znade što mu je, kao vèrhovnog pastira zadaća, i ko što nam svědoče děla apostolska, tako se je uvěk i ponašao. Oko njega sakupiše se i apostoli i drugi učenici poslě učiteljovog na nebo uzašastja. On zapovědi da se nòvi apostol izabere. On pèrvi pokaza *Žudiam* put spasenja, i utemelji cèrkvu jerusolimsku. Njemu očitova Bog svoju volju, da i neznabožce prima u carstvo božje, što Petar na satniku Korneliu i izvèrši. Pavao, komu Bog naloži, da okreće neznabožce, i koi time kao propověda oc blagověsti veći dělokrug imadiaše nego li Petar, koi nastojaše jedino oko obratjenja Žudiah — Pavao traži Petra, da mu on to poslaničtvo u neznabožce potvèrdi. I pošto nauk Pavlov stadoše izvratjati i protusloviti mu, tada stupi Petar kao vèrhovni sudia, da stvar rěši.

Monarhički življ biaše u ostalom kroz kollegialno odnošenje naprama ostalih apostolah malo uzpregnut, jer oni biahu učestnici věre i ljubavi Petrove, dakle i moći njegove. I *njima* valjade poći u svět i propovědati, i *oni* dobiše vlast zavezivati i odrěšivati, te duh božji ljudem poděljivati. I oni sědjahu sa Petrom u věću na saboru jerusolimskom. Svaki od njih dělovaše u svomu krugu slobodno i neprěčeno. Ali polag svega toga stoji ono, što reče Isus: „Biti će jedan ovčar i jedna ovčarnica.“

Odnošenje apostolah naprama Petru nije despotičko, već je odnošenje jedinosti u ljubeznoj podložnosti. To odnošenje naznačio je dosta jasno Isus, kad no reče: „koi je najveći medju vami, neka bude najmanji, i sluga svih ostalih. Po tomu će se znati, da ste učenici moji, ako jedan drugoga ljubio bude“ i kada se onako gorljivo pomoli otcu svomu, da budu jednoga duha, kao što je on jedan s otcem svojim. Tako da budu i apostoli ujedinjeni s Petrom, i po njima svi biskupi, svetjenici i věrni na zemlji sa svojim „otcem, slugom od svih slugah božjih“ u Rimu, ne u strahu, nego u ljubeznoj podložnosti.

Pa eto taj idealni način vladanja, od kojega neima lěpšega ni postojanieg na zemlji, hoće da nam uzme Lloyd i s njime Presse. Vi dèržavnici nove pače stare škole! neznate li vi, da čim je lěpši i pristalii ustav koga naroda, tim ga se on čvèrštje dèrži, i da bi si prie život nego li ustav takav oteti dopustio? pa mislite, da će katolici austrijski od onoga velikog saveza jedinosti, komu je ljubav medjusobna prejaki vez tako lako odstupiti. Da li je sadašnji papa kakav samosilnik, da nam se od njega odcěpiti valja, i da li se zato, što je sada i od priašnjih několiko godinah Austria zaratjena s Italiom radi narodnih razmiricah i ta jedinost katolička razvèrgnuti mora, kao što ministerialna Presse misli? „Položaj, u komu se nalazi papa u Italii naprama Austrii sgodnu podaje priliku emancipacii cèrkve austrianske izpod oblasti papinske.“ Tako veli Presse. No nećemo se već unaprěd prenagliti, možda će nam ministerialni listovi uděliti ustav, kojim ćemo se zadovoljiti moći. Baš nam daju onaj ustav, koga sada uprav Taliani, Magjari i mnogi Němci kao ideal dèržavne forme smatraju, naime *republikanski;* i to mnogo slobodnii, nego li je sěverno-amerikanski, francezki i švajcarski; jer kod nas nebi bilo ni predsědnika. Ministar bogoštovja bio bi nam dotle, dok bi stajao i predsědnikom, i izvèršujućom oblastju.

(Dalje slědi.)

Dvě tri otvorne rěči
o obnovi bogoslovnih naukah u Austrii

o d

Ivana M. Häusle-a.

(Nadalje i konac.)

Za predavanje gore navedenih *glavnih predmetah* potrěbno je *na biskupskih zavodih sedam professorah*, naime:

1. Jedan professor za *bogoslovnu encyclopädiu*, i za *teoriu i pověstnicu bogoštovja i očitovanja do utemeljenja cèrkve kèršljanske* sa 10 satih na nedělju, i ako bude predavao pojedine česti iz metaphysike, u zimskom polělju sa 15 satih.

2. *Jedan za cèrkvenu pověstnicu i za patrističko-exegetička věžbanja* sa 15 satih na nedělju.

3. Jedan za *dogmatiku*, *apologetiku* i za *bogoslovje* srědnjega věka u *zimskom* polělju sa 10, a u lětnom sa 15, i ako bude predavao pojedine česti iz metaphysike u oba dva polětja sa 15 satih.

4. Jedan za *bogoslovni moral* i *razumnu teleologiu* u *zimskom* polělju sa 10, a u *lětnom* sa 15 satih na nedělju.

5. Jedan za *pastirsko bogoslovje* i *cèrkveno pravo* sa 10 satih na nedělju.

6. *Jedan za uvod u tumačenje sv. pisma u obće, za temeljiti pregled knjigah staroga zavěta, za exegesu* staroga *zavěta i bibličko jezikoslovje* sa 15 satih na nedělju.

7. *Jedan za kursorno čitanje i za exegesu novoga zavěta* sa 10 satih na nedělju.

U ostalom, kad bi u *interesu znanosti*, *professorah i učenikah* od potrěbe bilo, mogle bi se te ure, koje smo za razna predavanja na nedělju opredělili svèrsi shodno, n. p. kad bi utorak kao i dosad, no ne uvěk, nego samo kad i kad bio *dies academ*icus — stegnuti na manje, i svi skupa neděljni sati na 19 i 24, a služba pojedinih professorah na 9 i 14 neděljnih satih obaliti, tako da bi se u tom obziru sadanji *status* posve zadèržao.

Ja mniem, da je ne samo u interesu znanstvenog organizma i dobro uredjenog i marljivog učenja, nego u interesu istih sěmeništah, za biskupske zavode neodložno potrěbito: da bude stalan red, kojim predmeti jedan drugog slěde, i da bude stanovit i opreděljen broj urah za predavanja, najposlě da pitomci ista nepretèržno polaziti obvezani budu. Jerbo ja nevěrujem, da bi se *sloboda učenja i naučanja*, kao što punim pravom na sveučilištih obstojati može, sa *zaptom i duhom sěmeništah duhovnih* slagati mogla; već sam toga mněnja, da ako biskupi za shodno nalaze, da sěmeništa svoj *sadanji spoljašnji lik* i nadalje zadèrže, mladež duhovna dèržana bude učionice uredno polaziti, i ono, što joj se dade, učiti. To me privoljava, te se izjavljujem i za to, da se polětni i godišnji izpiti na biskupskih zavodih i nadalje zadèrže, kao što bi želio, da i slušateljem na sveučilištih moguće bude, ako to sami uzžele, ili ako bi im to roditelji ili odhranitelji zahtěvali, polětne i godišnje izpite podněti, na koje bi se prigodom fakultetnih i dèržavnih izpitah pravedan obzir imati morao.

Već *i sama pomisao svetjenika* sa sobom donosi, da *sam sebi gospoduje*, da ima sèrce i *volju* na *požèrtvovanje* spremnu, i tečaj izobraženja njegovog baš se time luči od tečaja izobraženja ostalih, koji světovnjaci ostaju. Ta misao služi za temelj svim sěmeništam, za mladiće i klerike utemeljenim. *Koi će da postigne pravu nutàrnju slobodu i samostalnost, valja mu slobodu svoju u pokornosti i obslužavanju reda uvěžbavati.*

Ni toga se nebojim, da će to *pod moraš mněnje i polazenje školah pitomcima težko biti, samo ako inače sěmeništa onako uredjena budu, ko što bi valjalo da budu.*

No žalibože što imade dosta sěmeništah, koja nisu ino, do někakvi stanovitom, posve spoljašnom policiom redjeni i straženi zavodi, koji se vojničkom odhranilištu mladićah posve sravniti mogu, ili puke asketerie, ništa se nelučeće od noviciata strogih redovah, gdě se ljubav znanostih naměrice, i dosta puta na isto tako bezumni, kao i nevrědni način potištuje, da se nebi *animo clericandi* i po većoj česti směšnim spoljašnostim zapta kakvigod uštèrb nanio. Nevalja nikad svèrći s uma, da izvanjsko silovanje i pedantizam k nezadovoljstvu ili licuměrstvu vodi. Valjalo bi, da biskupi udostoje veće pozornosti sěmeništa svoja, nego li što je to bivalo do sada, i želěti bi im bilo, da u izboru poglavarstvah i duhovnih otacah za svoje višje i nižje zavode za izobraženje mladeži srětnii budu, nego li su bili do sada. Nije dosta, da su to ljudi dobri i pobožni, već valja da budu i takovi, koji su dostigli svoje vrěme, i koji su nesamo naučni, već dobro znadu, što duh našega vrěmena nada sve zahtěva. Sada se o tomu radi, da se cèrkvi samostalan i nutarnje slobodan, o svojoj zadaći dobro svěstan duhovnički stališ znanstveno i cèrkveno, duhovno i duševno odgoji. Svaka potištenost i samenje, za kojim se obično krije licuměrstvo trěba da plemenitoj i muževnoj samosvěsti, a zlobna sèrca uzionost, koja svagdě krivověrstvo sluti, i uvěk misli, da je štovanje duhovničkog stališa u pogibeli, jasnom p..znavanju sèrca čověčjega, i sve prevažućoj ljubavi město ustupi. *Svetjenik mora da si kao otvorenog ćudorednog značaja, i znanstveno izobražen muž već unapréd steče štovanje sviuh, kako će poslě kao apostol kèršljanske věre i kèršljanske ljubavi dělovati moći.*

Tim načinom zadovoljilo bi se po mom mněnju i *znanstveno praktičnom izobraženju onih svetjenikah*, koji su *za duhovno pastirstvo opreděljeni*, i *glavnoj zadaći biskupskih prosvětnih zavodah* kao i *temeljitim praktičkim zahtěvom biskupah.*

To bi samo jedino trěbalo, da se s *biskupima* vèrhu uredjenja tih svojih zavodah *dostojno pogodimo*, i tamo gdě pojedina srědstva nisu dostatna, da se iz cèrkvenih zakladah *potrěbna novčana podpora* izvadi.

Daljnje srědstvo za pravednu kontrolu duhovnih prosvětnih zavodah našlo bi se za dèržavnu vladu u tomu, da u *sporazumljenju s biskupima* od svakoga novoimenovanog professora zahtěva, da *podnese doktorat iz bogoslovja*, a město dosadanjih izpitah na način natěcajah *da ga učiteljski bogoslovni sbor domaćeg koga sveučilišta za sposobna priznade.*

Za postignutje *doktorata iz bogoslovja* imao bi biti obvezan svaki, da osim strogih izpitah, i drugih zakonito prepisanih činah, *najmanje dvě godine poslě dovèršenih sěmeništnih naukah polazi sveučilište*, i to *predavanja vèrhu ukupnih bogoslovnih pripomoćnih znanostih, i postranih strukah;* koje bi se od prilike dvě godine u dotičnom bogoslovnom fakultetu predavale.

Da se *prigodom strogih izpitah* za doktorat na te predmete, koje je naime dotični doktorandus na sveučilištu slušao, *poglavito* paziti mora, razumě se samo po sebi.

Iz štovanja prama bogoslovnom doktoratu i bogoslovnom učiteljstvu, nebi se trěbalo bojati, da su ta zahtě-

vanja prenapeta. Na Löwenskom katoličkom sveučilištu (universilé catholique) prepisan je *dvogodišnji* tečaj nauka za bakalaureat, *četirigodišnji* za licenciat, a *šestgodišnji* za doktorat, *a svaki professor bogoslovja za biskupske prosvètne zavode, kojih zadaća poglavito znanstveno-praktička biti mora, prošao je sigurno znanstveno-analitički tečaj učenog izpitivanja, da stalne i izvěstne poslědke zastupanog sobom znanstvenog predmeta učenikom svojim predložiti može.*

Da se u ostalom od *zavoda privatnih učiteljah*, koji će se stopàrv utemeljiti i kojih će zadaća biti, ustmenim naučanjem i spisima pribavljati si važnost, *mnogomu dobru nadati imademo*, i da će iz njega proizići mnogi *vèrli* professori, te da u tomu obziru neće biti više onakove oskudice ko dosad, netrěba skoro ni napominjati.

U tomu što je dosad predloženo, uskupa je jasno i zadaća bogoslovnog fakulteta na sveučilištih naznačena.

Time on postaje *ne samo učionicom za kandidate svetjenstva i duhovnog pastirstva, nego i* za buduće *istih kandidatah učitelje.* Time postaje *vrědno udo visokih* učionah, i razšireni *„višji duhovni prosvětni zavod za světovno svetjenstvo,“ prava mati i gojiteljica bogoslovne znanosti*, i kao takova *sasvime vrědna* da universitati literarum, premda posebne bogoslovne učionice u sěmeništih biskupskih obstoje *utělovljena ostane*, i da se *od dèržave dostojno nadari.*

Nu bogoslovni fakultet može to svoje, svih drugih fakultetah zadaću nadvisujuće zvanje samo onda, i u toliko izpuniti, ako i u koliko mu se *fizična podpora neuzkrati.*

U obziru tog fakulteta, káo i u obziru svih drugih i u obće svih blagostanje dèržave unaprědjujućih zavodah, nesmie da postane *posve samo* novčano pitanje, da li će se několiko professorah manje ili više naměstiti, i da li će se te službe gomilati ili ne.

Austrianska dèržavna vlada platjala je i bez toga dosad professore bogoslovja na sveučilištih s obzirom na broj satih, kojih su naučali, i druge poslove kao što je n. p. ono vrěmenogubno pregledanje pismenih učiteljskih natěcajah — u sravnjenju sa professorima bogoslovja inostranih němačkih sveučilištah veoma slabo i kukavno, dočim su ovi, budući samo 5 satih na nedělju predavati obvezani veću platju dobivali, i povèrhu još i collegiaine novce vukli.

Broj sveučilišnih professorah rasti će u razměrju pojedinih strukah, da im moguće uzbude, u svojoj znanosti jednako naprědovati, i u njoj takodjer literarno dělovati.

Imenito *kod bogoslovnog fakulteta težko će* onih sedam po meni za biskupske zavode predloženih *redovitih* professorah dosta biti; premda bi se n. p. biblično jezikoslovje, metafisika, razumna teleologia, i ostali za pèrvi bogoslovni godišnji tečaj zadèržani philosophički znanstveni predmeti u philosophički, a cèrkveno pravo u juridički fakultet preněti mogli. Potrěba se naime uvidja, da *knjiženstvo* starog i novog zavěta barem po *jednom* vlastitom professoru zastupano bude; isto tako morao bi se *za patrističko-exegetička věžbanja, za pripomoćnu znanost patristike, za postranu struku patrologie, i za znanstveno-praktička predavanja vèrhu bogoslovja srědnjega věka* takodjer *posebni* professor naměstiti.

Ona razlika izmedju *redovitih i izvanrednih* učiteljah, polag koje se i platja njihova ravna (tu razliku uzimajuć u onom smislu, u komu se na inostranih sveučilištih obično uzima) i zavod *platjenih* i *neplatjenih* privatnih učiteljah, podati će u ostalom dèržavnoj vladi srědstvo na ruku, *te će se s manjimi troškovi uvěk za popunjenje bogoslovnih glavnih, i najvažniih pripomoćnih i postranih strukah* pobrinuti moći.

Tako zvani *„assistenti“* ili *„pomoćnici učiteljski“* koji su polag stare systeme na sveučilištih austrijskih, a gděšto in lyceis obstojali, mogli bi se po momu mněnju naprěčac ukinuti, pèrvo što na město njih platjeni i neplatjeni privatni učitelji mnogo bolje dělovati mogu, a drugo što će kad se toli znamenite starie i mladje učiteljske sile steku, i pojam i sama stvar *„naměstnika učiteljskog“* nuždno izčeznuti mora.

U ostalom moralo bi se učiteljstvo bogoslovnog fakulteta kako je u tri reda redovitih i izvanrednih i privatnih učiteljah razděljen obvezati, da se izmedju se dogovori i pogodi, kako bi se u dvě godine sve bogoslovne pomoćne znanosti i postrane struke izučiti mogle.

Bogoslovni fakultet u Beču dao bi se osim toga još někojim osobitim načinom povoljno urediti, kad bi se tamošnji *„višji duhovni prosvětiteljni zavod“ kod sv. Augustina* polag zahtěvah vrěmena drugčie ustrojio i razširio, i u *organičko odnošenje sa sveučilištem* stupio, i kad bi se *poglavarstvo* njegovo *sveučilištu utělovilo.* Već uslěd *početne* toga zavoda *pomisli* moralo bi se, pošto bi tako u savez sa bogoslovnim fakultetom došao *s ote strane bečko* sveučilište kao *osrědnje* cěle austrijske carevine smatrati.

Da se u ostalom u *naimenovanju sveučilišnih professorah bogoslovja dotičnom diœcezanskom biskupu temeljiti i temeljitimi razlozi uvěk podkrěpiti imajući se „Veto“ pripustiti mora,* slěduje već iz starodavnih cèrkvenih povlasticah, koje katoličko-bogoslovni fakulteti uživaju i iz prava nadzirateljstva u stvarih věre, i ćudorednog života tičućih se, koje se biskupom nikako odreći nemore, napokon iz jasne potrěboće sveobćega pověrenja, koje budući professori u pastirah duhovnih i věrnih njihovih valja da imadu. Osim toga osniva se to pravo i na naročitih prepisih sabora tridentinskog (Sess. XXV. C. 2. de reform. cf. Sess. V. C. I. de reform.)

A sada zaključujem ovo svojih několiko slobodnih rěčih za obnovu bogoslovnih naukah u Austrii, uvěravajući svakoga, da mi je *uvěk stajalo do same stvari*, a nipošto do *čije mu drago osobe*, i da mi je veoma *težko* bilo, što sam — *ako* sam i *gdě* sam — stvar *više*, nego li osobu *uvažiti* morao.

Moje poštene revnosti za dobru stvar radi želim i nadam se, da će se ovi moj mali posao ljudi, kojih se tiče kakve takve pozornosti udostojiti, i da će ga u ovaj ili onaj list primiti; da će nadalje ljudi věštaci o njemu koju pravednu rěč progovoriti, i na njega u ovih okolnostih, gdě nam novo ustrojenje bogoslovnih naukah u Austrii predstoji, kakvi takvi obzir uzeti.

U Beču 29. sěčnja 1849.

Pèrvi pisci cèrkve.

Origenes.

(Nadalje.)

Pošto bi Origenes sv. pismo — bibliu — prepisao bio, i najbolje prevode izbravši izpravio, i prispodobio, tad se odvaži, da ovo čim bolje razjasni. On je dobro uvidjao nebrojene težkoće i dugotèrpnost tog oriaškog posla, osobito kad bi ga bio poduzeo. Nu sv. pismo je more neizcèrpivo, u kojem najkrasniih duševnih dragocěnostih nikad nestaje, već vazda rastu i narastu tim većma, čim čistiim sèrdcem i vedriom dušom tko za

njima prione. Origenes nehtě se ničim světovati, nit je upotrěbio ikakovu pomoć osim svoje gorljivosti i priklonosti Ambrozia. On proniknu sv. pisma, ako baš ne bez svake bludi, a to ipak tolikom oštroumnostju, i toli krěpkim duhom, da se svi věkovi sa udivljenjem na njega obazrěti moraju.

Najprie pisaše kratka razjasnjenja vèrhu pojedinih poglavjah i redakah, u kojih je pravi smisao rěčih sv. pisma za učene tumačio; zatim pako, kad bi jur duh sv. pisma pravo pojmio bio, pisaše homilie za narod, u kojih iz otajstvenog i alegoričkog smisla ćudoredne nauke za njega izvadjaše.

Mal da se neprepanemo jur sada kod toli golemog poduzetja i toli oriaškog posla; mi možemo samo počitovati uzmožnost ovog genia, koi kroz najizvišenie i najsvetie polje, koje je čověku nastupiti možno, tako veličanstveno prolazi. A što bi istom onda, kad bi na město razmetanih odlomakah sve duševne rěke, koje iz njegovog uma proiztekoše, u vlasti našoj imali? Kad bi izvorna děla Origenesa u rukuh imali, naměsto onog prevoda, kojega nam Ruffino, něki svetjenik iz Aquileje, sačuva? Kad bi mi sve one vatrene govore slušali, koji se oriše iz ustah Origenesa u cèrkvah cæsaræjskih, i u borbah, u kojih proti poganom stajaše? Kad bi sve one božanstvenim duhom napunjene rěči sabrane imali, koje se prolěvahu iz ustah njegovih svakom prilikom, kad bi cèrkvu i njezine najdostojnie spomenike branio? Kad bi ga mogli slěditi do one visine, do koje se on podignu u neizměrnostih, o kojih proroci dogmatizirahu?

Premda Origenes jur po svojih hexaplah, i po velikom svom poslu vèrhu starog zavěta duševnu krěpost i slavu najposleniih muževah potavni, nesusta ipak jošte ovdě, i nepopusti od svoje radinosti; plemeniti njegov učenik i najvrědnii priatelj Ambrozio nukaše ga neprestano i nagovaraše, da, kao što je razjasnio sv. pismo starog zavěta, isto tako razjasnjenje i novog zavěta poduzme. Origenes i to učini. Samo žalibože, što i ovdě opet tužit se moramo na opustošenje, koje nam vrěme i glede ovog prekrasnog děla prouzroči.

Tako biaše naš spisatelj zajednom mužem od velikog znanja i učenosti. Niti u Atheni, niti u Rimu, niti u Alexandrii, nit u ikojem drugom gradu, koi se sa učionama umětnostih i znanostih ponositi mogahu, nebi nikoga, koi bi bio toliko napisao, i toliko mislih probudio, izradio i razvio, koliko Origenes.

Pa ipak zatajivši samog sebe, neodreče se svega tako, da bi se jedino samo duševnoj radinosti posvetio bio; on biaše skupa i mužem krěpka i hrabra sèrdca. Jur u pèrvoj svojoj mladjahnoj dobi vidě, gděno mu otca kèrvniku, i njegovom britkom maču predadoše; pa ga jošte hrabrio, da za věru sèrdčano u naručaje smèrti hèrli. Ovomu svomu pèrvenstvu osta Origenes vazda posve věran.

Dočim bi se Origenes naukom sv. knjigah bavio, zavladaše silni potresi u više pokrajinah, i napuniše sve velikim strahom i užasom. Cappadocia i Pontus tèrpljahu strašno, a něki gradovi propadnu u ponor zemaljski. Maximin, koi se biaše od pastirske palice do carskog prěstolja uzvisio, bez ikakvih drugih zaslugah, osim radi krěpkih athletičkih svojih mišicah, zabi si u glavu, da kako priměrno onomu věku, da su kèrštjani svemu tomu zlu jedini uzrok, i zato si preduze, te im se težko zakune, da će ih sve uništiti. Jur biaše dao zapověd, da se svi věrni poražaju, osobito pako oni, koji bi za podučavanje svoje bratje sposobni bili; jur bi uhvatjen Ambrozio i svetjenik Protoctet, i pošto ih biše prie oplěnili i zlostavili, vodjahu je u Germaniu, gdě nje kèrvožedni car željno čekaše. Uslěd toga imao je Origenes izgubiti svog priatelja, svog zaštitnika, sva srědstva za svoj posao, a možda i srědstva svog življenja.

Usrěd ovih nesgodah i pogibeljih, koje njegovoj budućnosti prětiahu, nemisli on na sebe ni malo; samo jedno ga zanimaše: naime blagostanje věre. Njemu nije ništa stalo do osobnog svog dobra, svoga mira, svoje sadašnjosti i svoje budućnosti, svoje slave i svog svagdanjeg kruha; on samo jednu misao goji, jednu želju, naime da čuje, da je Ambrozio i njegov priatelj smèrtju Leonida — svog otca — poginuo. Zato im je pisao, nagovarao ih i hrabrio; Ambrozio bo imaše ženu, děcu, priatelje i ugledne znance, kojih uspomena mu težko sèrdce razžaliti mogaše. Pošto bi bio jedno izrěčje Izaie naveo, nastavlja ovako:

„Slušajte me, krěpostni Ambrozio, i ti bogoljubni Protoctetu! Onaj, koi se neboji, kad ga žalost za žalostju popada, već ove kao smioni borac tèrpljivo podnaša, taj će do skora u sladkih ufanjah plivati, i kad nestane te smetnje, ovih se blago uživati. Ta tko nebi rado tèrpio, kad se tako bèrzo sigurno ufati može? Ja bi želio, da vam za vrěme borbe vaše, koja vam se pripravlja, svedj ona nagrada na misli bude, koja čeka u nebu sve one, koji progonstva i prikor tèrpe radi pravice, i radi onoga, koi posta sinom čověka; ja bi vas rado viditi u radosti i veselom klicanju; ja bi vas želio gledati vesele kao apostole, koji biahu vrědni patiti radi imena Isusa Kèrsta. Ako li kad kada slutite, da vam duše vaše klonu, tad neka onome, koi bi izmedju vas oslabio, duh božji, koi je u vama, kaže: „„Zašto tužiš dušo moja, zašto li se žalostiš? Ufaj se u Boga, jer ja ću izpověditi njega."" Nepadnite duhom; i pred sudišti, da i pod britkim gvozdjem, koje vas ima glave lišiti, sačuvajte mir božji u duši vašoj, i neka vam bude upokojena sětivša se, da se oni kod gospodina sviuh stvarih bave, koji izvan těla duhom borave. Ako li smo pako tako slabi, da nemožemo sačuvati mir u dušah naših, a to barem neka se ona neizdaje, neka neopaze drugi smutnju njezinu, već neka nam ostane srědstvo zaštite naše pred Bogom, dočim recimo: O Bože, ja ćutim, da se poradja nemir u duši mojoj. A i isti um nam zapověda, da se sětimo rěčih Izaie: „„Neplašite se prikora ljudskog, nit nedopuštajte, da vam pade sèrdce pred porugom njihovom."" Jer kad je Bog tako brižan, da kretanje neba, zvězdah i svega, što njegova mudrost na zemlji i u moru učini, upravlja i ravna, kad němu zvěrad i bilja svake vèrsti stvara, kad ih hrani i odgaja; zar nebi bilo ludo, zatvoriti oči, ostaviti Boga, te klanjati se ljudem i bojati se njih, koji svaki dan mogu umrěti, ili pred pravedan sud postavljeni biti? Bog jednom reče Abrahamu, izseli se iz tvoje dèržave; a možda reći će i nama za kratko: izselite se iz ovog světa; i mi se moramo njemu pokoriti, za da nam do skora prikaže nebo. Oni, koji u ovih dolinah vojuju, neka znadu, da sav život mora u borbi biti, ako žele, da budu puni krasnih krěpostih. Nu kojim načinom možemo dužnosti izpovědanja i obsvědočenja našeg izpuniti, kojim li nemožemo? To trěba da rěšimo. Ako mi svigdar u vrěme kušanja i napasti svaki pristup u sèrdca naša uzkratimo zlobnomu duhu, koi nevrědnimi misli zatajenja i sdvojenja nas izopačiti i zavesti želi, samo da nam preprěči postignutje slavnog mučeničtva i savèršenosti; ako se nikad neokaljamo bezbožnim govorom; ako budemo prikore, izsměhavanja, podrugivanja i prigèrdne rěči

nepriateljah tèrpljivno podnašali; ako mirno pritomno pomilovanje onih, koji nas za zaslěpljeno ludjake dèrže, ako nas nepreuzme ljubav děce, njine majke i svega, što je čověku drugče u životu najdražje; ako naměsto, da prionemo za dobri i imanji, svega se odrečemo, i Bogu se sasvim posvetimo, za da se cěli utopimo u životu, koi je u njemu, i kojega sa njegovim jedinorodjenim sinom, i sa svimi njegovimi vèrnimi sluzi děliti moramo: tad moći ćemo reći, da smo zadovoljili dužnostim našeg izpovědanja. — Želimo li dakle život naš spasiti, tako ga moramo medju mukama izgubiti, jer tako postići ćemo pravi spas."

(Dalje slědi.)

Pr. $\frac{5319.}{119.}$ 1849.

Odsěk prosvěte visokoga banskoga věća uvidivši neobhodnu potrèboću pripravljanja i što skoriеg izdanja dobrih školskih knjigah, osobito takih, koje nezasěcaju u predmete onih naukah, koji će se po novo izradjenom školskom sustavu predavati, budući da se taj isti sustav prie po saboru odobriti mora, odredio je s odobrenjem visokog banskog věća najprie pripraviti jednu dobru *čitanku*, koja će služiti na porabu tako gradskih, kako i seoskih početnih učionicah.

Na tu svèrhu pozivaju se svi spisatelji i učitelji naroda jugoslavjanskoga, da se potrude rečenoga děla latiti se, i dobru *čitanku do 1. rujna t. g.* napisati, te ovu odsěku prosvěte na razsudjenje tako poslati, da se ime spisatelja tek poslě izrečenog vèrhu děla suda saznati bude moglo. I zato svaki spisatelj neka daje dělo svoje tudjom rukom prepisati, brojevi na listovih providiti, te svezati. — U rukopisu nesmije biti napisano ime spisatelja, nego u město toga kakva mu drago poslovica, ili drugo znamenje stavljeno. Rukopisu ima se priložiti cedulja zapečatjena, na kojoj biti ima iz nutra ime i město prebivanja spisatelja *njegovom vlastitom rukom* upisano, iz vana pako ista poslovica, ili isto znamenje, koje se na rukopisu nalazi — rukom prepisatelja postavljeno, koja će se cedulja tekar onda razpečatiti, kada se dělo jur presudi, i sud izreče. — *Onaj spisatelj, koi najbolju čitanku sastavi, dobit će kao za nagradu 200 for. u sr.*

Za bolje ravnanje istih spisateljah daje se time na obćenito znanje, da rečena čitanka ima u sebi zadèržavati slědeće predmete:

1. Kratke članke o naravoslovju (historia naturalis).
2. Moralne iliti ćudoredne kratke članke, basne i pěsme.
3. Něšto iz historie ili dogodovštine cěloga světa.
4. Něšto iz historie Slavjanah u obće, a Hèrvatah, Sèrbaljah i inih ilirskih pukah na pose.
5. Něšto o zemljopisu u obće, a o trojednoj kraljevini, vojvodini sèrbskoj i inih susědnih ilirskih dèržavah na pose.
6. Kratak nauk o potrěbah svakdanjeg života.
7. Něšto o pravu naravnom i stavnom (positivnom) carevine austrianske.
8. Kratak članak o rukotvorstvu ili tehnologii.
9. Kratak članak o poljodělstvu u obće, a o vèrtlarstvu, pčelarstvu i svilarstvu na pose.
10. Něšto o dužnostih i zadaći domorodnog vojnika s izgledi někih slavnih junakah.
11. O pravoj ljubavi kèršćanskoj, i o uzajemnom štovanju svake věre, osobito pako zapadne i iztočne.
12. Něšto o ćirilskoj azbuci cèrkvenim i gradjanskimi slovi sa prikladnimi priměri za čitanje. — Ovo da izpuni po prilici jedan štampani tabak.

Sve ovo mora biti opisano istim pravopisom, kao što je ovaj oglas napisan, a u ćirilskoj azbuci jedna pola priměrah da bude cèrkvenom, a druga pola gradjanskom azbukom, i to Vukovim pravopisom; — te cěla knjiga ima iznesti 10 do 12 tiskanih tabakah, a to će biti pisanih sitnieg (drobnieg) pisma 20, a krupnieg 25 do 30 po prilici tabakah.

Izdano u Zagrebu iz odsěka prosvěte dne 2. lipnja 1849.

Banski naměstnik
Mirko Lentulaj, v. r.

Za nabavljenje počastne sablje světlomu našemu gosp. *banu bar. Josipu Jelačiću Bužimskomu* nadalje prinesoše:

Dosad prinešeno 25 car. cek. i u srebru	437	for.	30	kr.
Gg. Stěpan Mihalinčić, župnik kod sv. Ivana	2	„	—	„
Gèrgur Kolaj, kapelan . . .	—	„	40	„
Franjo Gollubić, kapelan bělovarski .	—	„	20	„
Mihail Novosel, župnik voloderski .	1	„	—	„
Mihail Štabek, kapelan „ .	—	„	20	„
Mato Kompes, župljanin „ .	—	„	20	„
Mato Dolenčić, „ „ .	—	„	10	„
Mihail Pustičan, „ „ .	—	„	10	„
Martin Menjak, „ „ .	—	„	10	„
Tomo Ožvald, „ „ .	—	„	10	„
Juraj Klasnić, „ „ .	—	„	10	„
Mato Tortić, „ „ .	—	„	10	„
Andria Čavlak, „ „ .	—	„	10	„
Stěpan Morgić, „ „ .	—	„	10	„
Jakov Buić, „ „ .	—	„	9	„
Ivan Vermar, „ „ .	—	„	8	„
Luka Kolar, „ „ .	—	„	8	„
Ivo Hajstor, „ „ .	—	„	8	„
Mirko Mateak, „ „ .	—	„	7	„
Juraj Herić, „ „ .	—	„	7	„
Salamon Hirsch, „ „ .	—	„	6	„
Antun Jušić, „ „ .	—	„	6	„
Juraj Mraković, „ „ .	—	„	6	„
Andria Babić, „ „ .	—	„	6	„
Ivan Malović, „ „ .	—	„	8	„
Mihail Ivanušić, „ „ .	—	„	5	„
Juraj Grubić, „ „ .	—	„	5	„
Juraj Kuzmanović, „ „ .	—	„	5	„
Mihail Turčić, „ „ .	—	„	6	„
Stěpan Kèrtović, „ „ .	—	„	6	„
Luka Marčinko, „ „ .	—	„	5	„
Jošte někoji župljani voloderski . .	1	„	23	„
Juraj Mačefat, župljanin selanski u Zagor.	—	„	20	„
Ivan Franc, „ „	—	„	10	„
Franjo Pević, „ „	—	„	20	„
Kata Tèrkmić, děvojka „	—	„	9	„
Ukupno	447	for.	43	kr.

i 25 car. cek. u zlatu.

Stěpan Moyses, upravitelj. — *Stěpan Muzler*, urednik.
Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

BROJ 25. — TEČAJ 1.

U SUBOTU 23. LIPNJA 1849.

List ovaj izlazi svaku subotu na cělom arku.

Cěna mu je za domaće 4 — za vanjske 5 for. u sr. na cělu godinu.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvèrt god. kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod duhovnog stola ili kod uredničtva. Predbrojenje prima se sveudilj kroz čitavu godinu.

Katolički list zagrebački.

Cèrkvi.

Zaručnice spasitelja světa!
Čvèrsti hrame na tvèrdoj pećini!
Krasna bašćo puna rajskog cvěta!
Divni grade bèrda na visini!

U tebi je mana, ka ověči
Puk umèrli — jest! i ključi raja —
Pred tvojimi božanskimi rěči
Dèrhtje, běži paklenska aždaja.

Svaki kamen gorostasne sgrade
Omašten je kèrvju mučenikah —
O koliko tvoje děce pade
Pod handžarom divjih okrutnikah!

O koliko putah pakao odluči:
Razoriti tvé zidine jake;
I množ tvojih sinovah zaključi:
S njim izvesti naměre opake!

Nu gdě su sad? — jur ih božja ruka
Polag činah pravično naplati —
Dočim tvoja slava u srěd muka'
Svedjer više sjaje — lěpše cvati.

I cvasti će. (Sile protivnika'
Potamnit ju zabadav se trude.)
Doklam uslěd rěčih početnika:
Jedno stado, jedan pastir bude!

Franjo R.
senjski bogoslovac.

Bogoštovje kèrštjansko.

(Iz Chateaubriandovog „Génie du Christianisme“ preveo J. Jurković.)

I. Zvona.

Da divna mili Bože iznašastja! Zvono zvekne, i tim jednim zvukom porodi se jedno isto čuvstvo u hiljadu i hiljadu sèrdacah; tihi vĕtar dune, a na laganih krilih njegovih razpèrše se miloglasni zvuci te svete glasbe široko i daleko po ravnih poljanah i nizkih dolinah; a kud dopru, tu jedna misao sva sèrca obuzme. Glede skladnoglasja, zvono se može reći lěpota, kakve neima, lěpota, koju umètnici *veličanstvenom* ozivaju. Tutnjava gromovah uzvišena je, a zašto? jer je veličanstvena; kao što su i silni větrovi, burno more, ognjevite gore, visoki vodopadi i snažni kao gèrmljavina odlěgajući se glas čitavoga naroda.

Ah! koli bi se timi ljubkimi zvuci nasladjivao bio mudri Pythagora, koi no s onolikim veseljem slušaše, gdě muklo biju kovački maljevi, kad bi mu u oči kakove svečanosti cèrkvene samotno sědećemu dopèrla do ušiuh mila jeka naših zvonah. Sitni zvuci věšto udarane lire kadri su nas istinabog ganuti, no neima tud onog oduševljenja, onog zanešenja, koje čověku dušom zanese, kad ju tèrgne iza sna ili iz dubokih mislih silna lomnjava ratnih topovah, ili kad trěsk gromovah iz mutnih oblakah nebeskih navěštuje slavodobit Boga i gospoda sviuh borbah.

No to još nije najzamèrnii značaj svetih tih zvukovah; ah u kakvih tajnih odnošenjih stoje ti oni sa sèrcem čověčjim! Koliko putah duboku tišinu tamne noći prekinuvša jeka smèrtnoga zvonca podobna slabahnom bilu izdišućega, umirućega sèrca nije potresla i uzdèrmala dušom preljubnoj zaručnici? koliko putah je na nju groza popanula smèrknuta bezbožnika možebit uprav u onaj čas, gdě u ponoći, kad sve drugo tihi san boraviaše, on budan, dèržaše kleto pero u ruci, da njime po artii piše, da neima Boga. Pero mu pada iz ruke, i sa strahom sluša smèrtne zvuke; svaki mu na način preoštroga drača dušu probada, a něšto ga iztija pita: *Gdě ti je sada ona smělost? reci sada da neima Boga!* Kèrvoloci, nepravednici, koji no se u tudjem znoju razkošite, a ubogu sirotinju od glada pogibajuću kamenim sèrcem prezirete, recite, kako vam je, kad ih slušate; strašne prikazni i nakaze obilaze vas i san vam otežavaju! Lěpo naše bogoštovje, tko da ti se nedivi? Jedan jedini čarobni zvuk mědovoga suda okretje jednom pustu razkoš u gorku muku, uništuje bezbožnika, i otimlje britki mač iz rukuh okrutne ubojice.

I sladka, ugodna čuvstva radja se u nama slušajući, gdě zvono zvoni. Tko nije neděljom i po svetcih slušao iz daleka u gustoj šumi kroz tisuću vèrstah debelih hrastovah dopiruću onamo jeku obližnjega zvona, i mirne seljake poslě trudnoga višednevnoga děla u cèrkvu sazivajuću? Naslonjen na dèrvo sluša čověk u tihoj samoći pobožni žamor. Sa svakim udarcem prolazi nam izpred duše nevinost života seljačkoga, pokoj samoće, čarobnost bogoštovja, i sladke uspomene pèrve dětinske dobe naše. Ah! gdě je sèrce toli tvèrdo, da se nepotrese, toli le-

deno, da se negane, toli kameno, da neproplače slušajući zvona svoga rodnoga města? to su ona zvona, koja su ječala od radosti nad kolěvkom njegovom i navěštila dolazak njegov na svět, s kojimi mu je pèrviput sèrce u grudih zakucalo, i koja su raznosila svuda na okolo glas o onoj svetoj radosti, kojom mu se je otac radovao, i onoj težkoj boli, no još stoput većem veselju, od koga je sèrce u materi uzigralo, kad no ga je na svět porodila. Sve obhita ona čarobna zanešenost, od koje nam se sèrce nadima, kad nam zvoni zvono našega města rodjenoga: bogoštovje, obitel, domovinu, kolěvku i grob, prošastnost i budućnost.

Jeka zvonah sred naših lěpih svetkovinah povećava radost obćenitu med ljudmi; a protivno sred nevoljah, koje doživismo, i koje nam se i dan danas slučavaju, strašan, grozan i nemio je to glas. I sad nam se koža ježi spominjući se onih dnevah strašnog mèrcvarenja, i nemilosèrdnog palenja, i med timi grozotami onu sèrce parajuću zveku zvona od pobune. Tko se nesětja još i dan danas onog strašnog rogobora, one divje vike, koju bi kadkada samo prekinula tišina, u kojoj se razabrati mogaše po gděkoji puškomet, gděkoji glas žalostiv i samotan, a nadasve mèrmljaj zvona od pobune, i mirno udarajući sat, koi bezbrižno naznačavaše uru, koja iztekla biaše.

To su od prilike čuvstva, koja se u sèrcih naših odzivaju zveki zvonah u cèrkvah naših, čuvstva time sladja, što su skopčana s někom uspomenom nebeskom; da se zvona oglašuju s druge kakvegod sgrade, a ne s veži cèrkene, to bi sigurno izgubila posve onu moralnu simpathiu, koju s našimi sèrci imadu.

Pustimo dakle neka se na glas zvona sakupljaju věrni, jer glas čověčji nije čist zadosta, da saziva pred podnožje žèrtvenika božjeg pokornike, nedužnike i nesrětnike. U amerikanskih divjakah, kad se oglasi prosjak tražeći poděl̈u pred kolibom, a ono izide děte iz kuće i uvede uboga potrěbnika unutra pred ognjište otca svoga; da nam se zvona zabrane, to bi trěbalo da si odaberemo nevino dětešce, da nas ono uvadja u kuću gospodnju.

II. Obredi i molitve svetilišne.

Stavimo i što nije recimo, da je svetilište mise obred prastari, sa svojimi molitvami opisan u světovnih pěsnih Horatčevih ili u kojoj tragedii gèrčkoj, — kako bi se divili, kako se nebi dosta načuditi mogli lěpoti onoga dvoslova, kojim se počima svetilište kèršćjansko:

V. *Pristupiti ću k žèrtveniku Boga velikoga.*

O. *Boga, u komu se raduje mladost moja.*

V. *Obasjaj nas světlom tvojim i istinom tvojom; one su me dovele u tvoj stan, i na goru svetu tvoju.*

O. *Pristupiti ću k žèrtveniku Boga velikoga, u komu se raduje mladost moja.*

V. *Tvoju ću pripěvati slavu na citari Bože i gospode moj; no čemu si se raztužila dušo moja, i čemu si me smutila gorko?*

O. *Uzdaj se u Boga i t. d.*

Taj dvoslov prava je pěsan lirička, pěvana pobožnim svetjenikom, a odpěvana směrnim kušenikom (cathecumenus) ili poslužnikom; svetjenik, čověk u dobi i bogat na izkustvo u životu plače nad nevoljom čověčjom, za koga prinaša žèrtvu Bogu; a poslužnik, děte puno nade i mladosne snage, slavi i uzvisuje žèrtvu, kojom će se grěšnik Bogu prikupiti.

Zatim dolazi „Confiteor" molitva divna svoje osobite ćudorednosti radi. Svetjenik zaziva milost Boga svemožnoga, da snidje nadanj i na věrni sebi pověreni puk.

Dvoslov se ponavlja:

V. *Gospodine usliši molitvu moju.*

O. *I vapaj moj k tebi da pride.*

Po tom svetjenik pristupi k žèrtveniku, pokloni se i cěliva sa strahopočitanjem sveti kamen, u komu sahranjeni leže ostanci mučenikah.

Time se čini spomen starih grobnicah (catacombe)!

U taj čas obuzme svetjenika božanstveni něki plam; i kao što něgda proroci Izraěla, tako on sada zapěva uzvišenu pěsan, koju pojahu angjeli nad kolěvkom spasitelja, i od koje čuh Ezechiel něku čest u oblacih nebeskih.

„Slava Bogu na nebesih, a mir ljudem dobre volje na zemlji; tebe slavimo, tebe blagosivljamo, tebe poštujemo kralju nebeski, u tvojoj slavi neizměrnoj i t. d.

Za pěsnom slědi poslanica. Iz ustah svetjenikovih teku ljubke rěči ljubimca spasitelja světa, Ivana, ili veliki onaj apostol Pavao, pèrkoseći smèrti, odkriva nam tajne božje. Pristupajući k evangjelju, da iz njega pročita něku čest, ustavi se nasred žèrtvenika svetjenik, i pun svetoga straha moli se previšnjemu, da mu žegom živom očisti usne, kao što ih je očistio Izaii proroku, prie nego li podje čitati svetu rěč njegovu. Tada rěči božanstvenog našeg učitelja odzivaju se po skupštini; bud ona blaga presuda nad ženom preljubnicom, bud uzoriti čin samaritanina onog, koi zalěvaše i povijaše rane onom jadnom putniku, koga zastade ležeći na putu, i izgledjući uzalud pomoći od ljudih; bud najposlě onaj u sèrce dirajući prizor, kad no Isus blagoslovi děčicu prebistre nevinost njine radi.

Šta može činiti svetjenik, i šta vas pobožni sbor čuvši takove rěči? Ništa drugo nego izjaviti veselo, vedrim i sijajućim od radosti licem, da tvèrdo věruju u Boga, koi nam ostavi toli krasne priměre na zemlji. Symbol věre pěva se dakle slavodobitno. Philosophia, koja inače rado spominje slavne stvari velike i slučajeve izvanredne, morala bi bila opaziti, da je to pèrviput, što je čitav narod spoznavši Boga jednim glasom uzkliknuo: *„věrujem u jedinoga Boga."*

Medjutim svetjenik priugotavlja žèrtvu *za se, za žive i za mèrtve.* I dignuvši kalež, te ga prikazujući Bogu govori: *„Prikažujemo ti gospode kalež spasa našega."* Tada blagosivlja vodu i vino *„snidji věčnji gospode i blagoslovi svetilište ovo"* i pere ruke govoreći: *„Umiti ću ruke svoje medju nevinike... Oh negubi gospode sa bezbožnicima dušu moju, niti s ljudmi, kojim je kèrv omilila."*

Spomen ljutih progonstvah.

Sve ugotovivši okrene se puku i rekne:

„Molite bratjo moja."

A puk mu odgovara:

„Da primi gospod sveučilište to iz rukuh tvojih itd."

Tada postoji malo vrěmena u tišini, i najedanput spominjući věčnost s onimi rěčmi *„na sve věke věkov"* zavapi:

„Uzdignite sèrca."

A tisuća gèrlah jednim glasom odgovara:

„Gori su kod gospoda."

A predslovje (præfatio) pěva se na način starih pěvosborah (mélopée) ili recitativah tragediah gèrčkih: Gospodstva, oblasti, krěposti, angjeli, serafini zazivaju se da snidju s velikom žèrtvom i da slože glas svoj sa tro-

strukim uzklikom vèrnih kèrštjanah vapijućih: svet, svet, svet gospod Bog sabaoth."

Napokon približava se onaj strašni čas. Otvara se „canon," u komu je pisan zakon věčni, posvetjenje svèršava s rěčmi proiztekših sa medenimi usnah ljubeznog spasitelja „gospode," veli svetjenik prignuvši se duboko, *„sveta ova žèrtva bila ti ugodna, ko što ti biaše dar prinešen pravednim Abelom i svetilište prikazano otcem našim Abrahamom i pèrvosvetjenikom tvojim Melchisedechom; molimo te da zapovědiš, da se dar ovi donese pred uzvišeni žèrtvenik tvoj, rukami angjela tvoga u pribitnosti božanstvenog veličanstva tvoga."*

S timi rěčmi svèršeno je otajstvo, jaganjac je jur snišao da bude prikazan Bogu.

(Dalje slědi.)

Razum i vèra.

I.

Srětan, triput srětan izišao je pèrvi čověk iz rukuh premudroga tvorca! Nesamo što ga postavi gospodarom zemlje [1]) već stvori mu znanost duha, čuvstvom napuni sèrce njegovo, i dobra i zla pokaza njemu [2]), rěčju nadari ga: zdravom dušom u zdravom tělu. Razum kao vladaoc inih duševnih silah težio je k stvoritelju svome. O krasnog suglasja! O uzvišena teženja! — Nu čim neharni stvor slišavši radje medene napastnika rěči, nego zapovědi i prětnje gospodina svoga, višnji zakon pogazi: udari ubitačni sat tolikoj sreći; potamni sjajnost razuma, odreče pokornost višnjemu; dočim se suglasje ono u věkoviti medjusobni boj pretvori. Od toga vrěmena zaboravivši svèrhu svoju nebiaše kadar na duhovna popeti se prestolja, već čamio je u srěd zemaljskih dobarah, i padao od jedne bludnje u drugu, što nam pověstnica staroga světa bělodano svědoči. — Nehti věndar providnost božanska, da značajna biljega ota čověka sasvime iznikne: zato posla jedinorodjenoga sina svoga, da on, štó čověk nepokornostju svojom pokvari, pokornostju tja do smèrti križa popravi; premda pèrvobitna ona jasnost razumu u dio pasti nemogaše:

I ovi jest uzrok, da mnogi pred očima imajući samo ljage, kojima nagèrdjen biaše razum kroz padnutje praroditelja, bez da na dragocěnu kèrv janjca božjega, kojom bi isti opran, pomisle: da mnogi velim tvèrde, kao da razum čověčanski nijednu istinu po sebi iznaći kadar nije. I cèrkva katolička uči, da čověk po iztočnome grěhu u tělu i duši na gore obratjen je, nikada mu ipak zanijekala nije koja na bitnost naravi njegove spadaju; dopušta dakle, dapače brani, da zdravi razum pravo od krivoga, te istine, koje u krug njegov spadaju, vlastitom moćju iznaći može. Uslěd mněnja napomenutoga mudroznanstvo, kojemu kano štitu proti nasèrtanju krivověracah svikolici otci odani biahu, izkorěniti bi se imalo. Da vidimo na kratko, tko ima pravo:

Kazati: da zdravi razum do nikakve istine (sebi priměrene) nemože doprěti, znači: prirodjeno mu nagnutje ili nepoznati, ili tvèrdokorno nijekati; svakoga bo tja do groba prati neodoliva istinu tražiti požuda. Netrěba priměrah, gdě samo izkustvo uči. A odkuda nagon ovi? Odkuda razlika ona, koja ma i u najvećem zločincu se pojavi, medju dobrim i zlim? Odkuda strah onaj, koga svaki u iztraživanju ćuti, strah velim, da neuzme zlo za dobro, ako jedno od drugoga razlučiti nebi mogao, ako istinu prigèrliti kadar nebi bio? Tko dvoji o stvarnosti činah ovih? ovi věndar u protivnom slučaju nebi bili nego samo mečte, puke chimære. Pratimo malko pozornim okom razum u razvitju i naprědku svome, te uviděti ćemo, da istine někoje kao predhode (præambula) i predteče ujedno i temelje vère, sam odkriti bude;

Da odgojenje bezuvětno potrěbito jest, za da razum dělateljan postane, nitko o tome dvoumiti neće; dapače od kakvoće ovoga i kakvoća, bistrost razuma zavisi. Neimamo se dakle pravoj prosvěti nadati, dok odgojenje pravo nebude. Čim razum dělateljan postane, odtisne se u prostrano iztraživanjah more. Na stěgu plavi čita se napis: Ništa bez dovoljnog razloga" — Kada promatra stvari, koje ga okružavaju, kad promišljava jarko sunce, blědi měsec, trepteće zvězde, lahko povětarce, široko more, žuboreće rěke, zelene gore, mirisno cvětje, ploveće ribe, nevidiva kukca, oriaškog slona i t. d. a nadsvima, u kome carstvuje, čověka: da sebi doslědan ostane, prilagodi rečeno měrilo, te sa sigurnostju zaključi: mora biti jedno vèrhovno bitje, koje sva stvori, upravlja i uzdèržaje t. j. bivstvuje Bog. Odatle se vidi nedoslědnost onih, koji divni ovaj stroj slučaju pripisuju. Ovaj jedini razlog prinudio je sve narode, da pripoznaju jedno vèrhovno bitje. S toga i veli učitelj narodah o starinskih mudracih, da su neizpričljivi, jer dočim bi bili poznali Boga, neštovahu ga kano Boga [3]) razum dakle mogaše prodèrti kroz svekolike tmine do istine ove. O mudrače! koi se tako u znanosti udubio jesi, da dvojiš, je li se Boga bivstvo (existentia) dokazati može, netari si toliko glavu, već popitaj tovare (nimenta) i učiti će te, i leteća neba i naznačit će tebi, govori zemlji i odgovorit će tebi, i pripovědati budu ribe morske. Tko nezna, da sva ova ruka gospodina učini [4])? Da kako — razum nemože si Boga kao vèrhovno i neograničeno bitje bez svih mogućih svojstvah predstaviti, iz kojih najkratji mu je put za upoznati neumèrlost duše čověčanske kao vèrhunaravskog sućtva (substantia), jer za nju mu jamči svetost, dobrota, mudrost i pravednost božja. A slobodu nerazdruživu drugaricu svoju nemože, bez da sebe neuništi, zatajiti; uvěren je ujedno, da sloboda prava, kakva odzgor dolazi, samo u zauzdanju strastih obstoji; jer, čem putenost mah zauzme, čověk izgubi bitnu znamku, koja ga od divje zvěradi razlučiva. S toga i kaza spasitelj naš: koi grěh čini; rob je grěha [5]). — Ovo su od prilike istine, na kojih poznanje razum vlastitom moćju dospie.

Nu čim dalje těran prirodjenom znatiželjnostju u pučinu morsku se upušta, svedjer veće prěte mu pogibelji, svedjer više osětja slaboću svoju, dok konačno nečuje glas: ne dalje! Goropadnom vikom ovom, te žalostnim ne samo pojedinih ljudih, već i čitavih staroga světa narodah priměrom uplašen, uvidja ne samo korist, već i potrěbu jedan čvèrsti podpor, jedan neuzkolebiv temelj, na kojem sigurno zadaću svoju rěšiti bi mogao, potražiti. Šta mnite o vi, koji razumu kano Baalu klanjate se, gdě će utočište ovo naći? gdě? u věri. Jest u věri kao dobrovoljnom priznanju istinah odozgor objavljenih cěća Boga istoga objavljajućeg vlasti, u věri, velim, naći će lěstve visoke, naći će zlatni ključ za unići u blagajnu višnjega; věra učiti će razum skrovišta nebeska. — Iz istoga izměrja (definitio, čes. výměr) věre slědi: da razum niti u

[1]) Knj. Poroda I. 26.
[2]) Cèrkv. XVII. 6.
[3]) K Rimlj. I 20, 21.
[4]) Job. XII. 7—9.
[5]) Iv. VIII. 24.

istinah objavljenih kao predmetu vère nesmie prestati dělovati, već da nedvojbene potraži biljege, jeda li ono, što kao objavljeno predstavlja se, odzgor dolazi; inače věra bit će slěpo priznanje, a věra takova nihati će se kano tèrstika pred svakim větrom, biti će vèra slaba i površna. Bog dakle, koi od razuma ne slěpo već dobrovoljno priznanje istinah objavljenih zahtěva, očitim morao ih je naznačiti žigom; inače čověčanstvo stèrmoglaviti bi se moralo u věčnu propast. Biljege ove najprie jesu: čudesa i proročanstva; i ove jesu tako jasne, da svaki zdrav razum nje razlučiti može od čarobiah i proročištah djavolskih, te uzkliknuti sa čarobnici Farauna: Ovdě jest pèrst božji. Spasitelj naš istim načinom najprie božansko svoje poslanje potvèrdi. On svedjer nevěrnike na děla svoja pozivlje, dapače veli: da nebi děla učinio u onih, koja nitko drugi neučini, grěh nebi imali[6]). Razum ih dakle neizpričljive učini.

Neizměrna ljubav spasitelja prama narodu čověčanskome neutèrnu smèrtju na dèrvetu križa; ona se u sve věke proteže. On utemelji družtvo jedno, koga predsědnikom nevidljivim samoga sebe postavi, predade mu neizměrne nauka svoga urese, da ih čuva i medj pravověrne děli tja do konca; družtvo ovo jest: katolička cèrkva, stup i tvèrdina istine. O uzvišena družtva! o blaženi članovi, kojih glava jest Isus Kèrst! — I nju lasno razlučiti će razum od synagogah djavolskih i zloće čověčanske spomenikah; ona bo je grad na brěgu postavljen, koi se od svakuda opaziti može. Zatim ako promotri nauk onaj, koi se iz veži njezine ori, kolika medju oběma raznost! da šutimo o rajskih slastih, koje iz svake rěčce niču, obazrimo se na blagodati, koje izlěva na družtvo čověčansko: Ljubav je temelj zakonah njezinih. Ona giblje i kretje sva uda gorostasna ovoga těla, te ih upravlja konačnoj, koja jest Bog, svèrsi. Ona od podložnikah pokornost zahtěva prama dotičnim poglavarom; svaka bo vlast kaže od Boga dolazi; tko se dakle njoj protivi, protivi se božjoj odluci[7]) nu i kraljem samo pod uvětom, ako siromahe u istini sudili budu, věčni prestol obećaje[8]). Da jest tako věčne propasti kao i družtvene nesrěće najpèrvi uzrok samoljubje i prekoredna za zemaljskim blagom požuda, žalostno naših vrěmenah uči nas izkustvo. Nu i ovdě naći ćemo lěka u věri Isusovoj. Ona da začepi vrělo tolikih zalah, traži od nas zatajenje samoga sebe, traži, da tèrpljivo svekolike suprotivštine podnašamo; zatim da prěkorednu požudu onu zauzda, na nebeska nas pozivlje, rěčmi: Nemojte kupiti vami blago na zemlji, gdě hèrdja i cèrvotočina griza, i gdě tati podkapaju i kradu. Već kupite vami blago na nebesih, gdě niti hèrdja niti cèrvotočina negriza, i gdě tati niti podkapaju niti kradu; gdě bo je blago tvoje, ondě je i sèrce tvoje[9]). Tko je, koi bi svekolike blagodati božjega otoga čeda izbrojio? Srětna doisto vrěmena! blaženo čověčanstvo! da bi jedared zaprotivši kojekakve stranputice upèrlo oči u nauk taj sveti! Prestale bi tada tolike na putu krěposti zaprěke; prestala zla, s kojimi svaki dan bojak bijemo!

Što da kažem o bèrzini onoj, kojom nalik munje razširila se jest věra Isusova po širokomu světu? Pod barjak Isukèrsta hèrliše zatočnici Peruna, Davora, Lade i t. d. te zaměniše poganske razkoši sa strogom pokorom, živinske nasladnosti sa težkim križem; hèrliše najučeniji mudraci, da prime nauk propověđan od siromašnih ribarah. — Konačno ako razmotri razum neklonivu postojanost mučenikah gospodnjih, i ovdě opaziti će višnju desnicu. Stěgonoše oti Kèrstovi radostno pružahu vrat pod mač kèrvnikah svojih; u srěd najžestočiih, koje pakao izmisliti mogaše, mukah slaviše meštra svoga, koji za svekolike mučen biaše. Pa šta divlji oti věre protivnici s time učiniše? učiniše, da iz svake kaplje niknu novi zaštitnik njezin, novi mučenik. — Silnih carstvah ni traga neima, njihovih vladarah imena radi okrutničtva samo na užas potomakah se spominju: věra ipak Kèrstova i saraniteljica njezina cèrkva svedjer stoji neproměnjiva, svedjer lěpše cvate; što im i početnik njihov obeća. Nediraj dakle u věru, nediraj u cèrkvu Isusovu o kukavni čověče! znaj, da niti vrata paklenska njoj nahuditi nemogu! opamti se priměrom tolikih temeljnim kamenom hrama božjega satèrtih dušmanah. — A vama, koji progonstva tèrpite čěća věre Kèrstove, kolika odavde utěha proizliče! Svět vas mèrzi, jerbo od světa niste! dali blaženi, koji progonstvo tèrpe čěća pravde, jer njihovo je kraljestvo nebesko. Blaženi ste, kazao je spasitelj učenikom svojim, kada vas proklinjali budu, i proganjali, i svako zlo govorili proti vami lažući, radi mene; radujte se i uzklicajte, jer platja vaša obilna je na nebesih[10]).

II.

Vidismo na kratko žleb onaj, po kome razum dospie do neobhodno potrěbitog, za da se nestèrmoglavi u bezdno sanjariah, temelja i podpora: věre naime. Slědi da razrěšimo, jeda li razum stoji u kakvom savezu sa věrom, ili bolje rekuć: jeda li je ovi mogućan. Glede toga dva su baš protivna mněnja u svako vrěme vladala. Někoji izmedju mudracah i prosvětjenikah, koji se kano paunovim perjem ovimi naslovi kite, neprestano viču: da věra protivnica jest razumu, koja ga iz kruga svoga izključuje, te ga konačno sasvime udušiti nastoji. Proti ovimi na bojnom stoje polju někoji bogoslovci, koji, neznam iz kakovog uzroka, dragovoljno dopuštaju razumu město u naravskih, nipošto u predmetih tičućih se věre; ni pèrvi dakle ni drugi nedopuštaju savez izmedju věre i razuma. Krasna doisto mudrovanja! nu bez doslědnosti.

Ako dopustite savez izmedju svih rěkah istoga izvora, izmedju dviuh, jedne i iste světlosti zrakah, morate dopustiti i ovaj savez; izvor bo i světlost ovdě toli věre, kao i razuma jest višnji; zatim stvari kroz věru čověčanstvu objavljene, jesu tako istinite kao i one, koje u zdravom razumu jesu usadjene, a može li istina istinom bojak biti? Ali traži li možebiti věra od razuma slěpu pokornost, bez da promotri razloge věrojatnosti? nipošto; ovo bo se neslaže sa bitnostju njezinom. Ili zar možebiti istine, koja ona predlaže, sa razumom se neslažu? Odkrite nam jednu samo takovu, o tada pružiti ćemo vam bratinsku desnicu! O istinah, koje zdravi razum nenadilaze, neima dvojbe. Možebiti o biljezih objavljenog nauka sumnju gojite? dobro! ako nam pokažete protuslovje od strane Boga, koi kao gospodar naravi zakonah njezinih tečaj proměniti, koi kao sveznajući uslěd nedosežne mudrosti, i dobrote svoje jednomu čověčanstvu istine svèrsi shodne objaviti može; zatim protislovje od strane ljudih kao sposobnih bitjah za takova občenja primati: onda ljubiti ćemo vam skute i koljena. Što se tiče otajstvah; ova su da kako strastima obstèrtomu razumu

[6]) Iv. XV. 24.
[7]) K Rimlj. XIII. 1. 2.
[8]) Prireč. XXIX. 14.
[9]) Mat. VI. 19—21.
[10]) Math. V. 10—12.

tèrn u oku; nu nikada ih neće dokazati kao protivna razumu, dok unutarnji njihov neodkrije savez; što se već sa pojmom otajstva neslaže, drugo je: biti něšto vèrhu razuma, a drugo proti razumu. — O obsěne! o ludosti krivih prorokah! koji bi htěli najsvetii dio božanstvene věre izbrisati! uništite otajstva, pak imati ćete město božanstvenog, dělo rukuh umèrlih; izniknuti će jezgra svetosti; višnji predstaviti će vam se u prostoj slici: čověk postati će zagonetka nerazrěšiva. — Čujte! što u tom obziru veli jedan ne iz škole — kao vi trubite — jezuitah, već istinu ljubeći světovnjak Nikola Tomaseo: Někoji mudraci sposobnim inače obdareni umom za upoznati, kolika je u kèršljanstvu toli družtvena kao i philosophička dobrota, nu hoteći čověčanskim umstvovanjem tumačiti posvema otajstva věrozakonska, kao da umstvovanja čověčanska dovoljna bi bila za raztumačiti ista otajstva naravskoga života i tělesah živadi; mišljahu predstavljati nalik simbolah (kipah) dogme presv. trojstva, grěha iztočnoga, odkupljenja, oltarskoga svetotajstva, postavivši město jednoga sastava stvarih, jednu igru inoznakah (tropi). Nu je li prenosi (metaphoræ) věrozakonski uzmognu proizvesti onu věru, koja uči poběditi i umrěti, ja neznam. To ipak znadem, da ako sasvime simbolički raztumačimo jasne rěči evangjelja, Isukèrst viděť će nam se jedan hinac (impostor) i najviši nauk, koi izašao je iz ustih čověka, postati će směs nekoristnih, bezumnih i podlih prevarah. Znadem, da podučavanja njegova tako těsno zavise od dogme presv. trojstva i grěha iztočnoga i od uputjenja, a uputjenje i oltarsko svetotajstvo tako si odgovaraju, da smo prisiljeni ili sve nijekati, ili sve dopustiti; ili izručiti razum pod zaštitu věri, da prizna nauk i obećanja, kao zahtěvanje (postulatum) tolikoga zakonoše; ili tražiti jedan věrozakon, jednu věru, jedno novo štovanje, i cěća běde nadutosti zabaciti najkrasniu baštinu, kakvu ikada dao je višnji pokolenju čověčanskome.

Ćutim, veli nadalje, odzivati se u duši mojoj věkoviti red neizměrnoga světa ovoga, i nemogu tajiti božanstvenu njegovu krasotu, niti o njezinoj dvojiti istini, da nelažem ćutilam mojim, da netonem u vèrtlog bez svake koristi mučnih pitanjah. Koja moć u višnjoj praznini oběsi neizcèrpljiva ova světlosti vrěla? Kakva moć iz gnjile i nevidive klice uzkrisne veličanstveno stablo? Kakva moć iz istih u raznoj kakvoći sastavljenih življah proizvede uglevje i alem, vodu i zrak, krěpost gvozdotega i groma? Otajstvo. — Šta je světlost, natez (attractio), toplina? Otajstvo. — Šta kretanje, prostor, broj, tělesa? Otajstvo. — Nu moći ote, ova krasota jesu čini; nijekati ih zato, što ih nerazuměm, bila bi bezkoristna muka slaba osvěta. Věrujmo u tolika čudesa, okoristimo nje za nas iste više ljubiti. Věrujmo, jerbo čověk, koi sve zahvatiti hoće, dospěti će na to, da i samoga sebe zataji; jerbo čověk, koi o svemu dvoji, gori će biti od bezbožca, biti će jedan ludjak. — Dosta je razumu, ako on tvèrdo uvěren je, da věra, koja mu se predstavlja, odzgor dolazi. Ako nagazi na istinu, koju dokučiti nemože, nedvoji zato o bivstvu (existentia) njezinom; dapače pripoznajući slaboću svoju uzklikne s apostolom: O visino bogatstva mudrosti, i znanja božjega, kako nedokučivi jesu sudi njegovi i neiztraživi putevi njegovi! Tko bo je poznao ćutjenje gospodina? Ali tko je savětnik njegov bio [11])? Pa ako i gordi razum predbaci čověku kakove težkoće, odmah ga věra ukori rěčmi, koje izusti višnji moru: Do tuda ćeš doći, i nećeš iti naprěd, i ovdě ćeš razbiti nadute talase tvoje [12]). Odgovoriti će na svake spletke, i neosnovana mudrovanja sa spasiteljem našim: Pisano je. Nezahtěva — kako jurve napomenuto bi — věra od razuma slěpu pokornost, nu odsudjuje svako prekoračanje granicah zakonitih; zahtěva, da kada ona besědi, razum umukne; inače věra nemože čověku spasonosne lěstve pružiti, niti zaslužna postati; jer oni su jedino blaženi, koji nevidiše a věrovahu [13]).

Nemože se takodjer razum bez uštèrba věre, koja od vlasti (auctoritas) zavisi, uzvisiti na jedino pravilo istinah objavljenih. Isukèrst cèrkvu svoju postavi za skladište nauka svoga, naloživši joj ujedno propověđanje istoga; ona nalog ovaj početnika svoga věrno obvèršuje, dočim i stražnje preděle zemlje lučem svete věre razsvětiti nastoji, nu i pravověrni uslěd rěčih učitelja narodah imadu se věri pokorit [14]), imadu razum prignuti pred drugaricom sina božjega. O rajske slasti toli ugodan jaram nositi! Poslušati ljubeznu majku, kojoj nedosežna mudrost nebesko blago pověri! — Nu i běđno je stanje onih nesrětnikah, koji plav otu, jedino srědstvo za izběći běsnim valovom izburkanoga světa, tvèrdokorno ostave. Bez svakoga srědišta vlastite hire slědeći tumaraju po tminah věčne propasti; od jedne bludnje padaju u drugu, dok napokon ove na porugu i veliku čověčanstva štetu pomolivše se hydre sasvime neizčeznu. Takova sudbina mora svekolike od stupa istine odcěpivše se slědbe postići; jer gdě neima jedinstva, gdě svaki polag ćudi i razuma svoga věruje i radi, město věre najprie dvoumje věrozakonsko, a napokon i nevěra slěditi ima; věrozakon postati će jedan sastav philosophički, a slědbe tolike akademie, u kojih prepiranju neće biti konca. Čudnovati doisto věrozakon, kojega si čověk skuje! Slaba věra, u kojoj u dvojbi sigurnost, u nevoljah utěhu razum naći nemože; kako? kada iz njega svaka iztiču, i u njemu se sabiraju!

Uslěd napomenutih sama po sebi pada neosnovana potvora ona, kao da věra udušiti nastoji svaki naprědak u čověčanstvu. Jedan pogled na aziatske i afrikanske dèržave u pěskovite obraćene pustare, čim město kèrsta na hramih gospodnjih na mečetih poluměsec sjati poče, jedan, velim, pogled obsvědočiti će nas o tome; pak može li biti prave prosvěte bez onoga, u kome jesu svi uresi mudrosti i znanja sakriti [15])? Može li biti prave srěće na zemlji bez věre, koja jedina nas rukovodi k obćenitoj čověčanstva svèrsi? zato o predstavnici! kojim udes puka višnji pověri, najprie vi budite tvèrdi u věri, zatim izčupavši svekolike zapreke u njegove grudi tvèrdu věru, věru dělateljnu uliti neuzmanjkajte; inače na pěsku zidate kuću vašu, koju će jamačno pèrva bujavica razoriti.

Srětna ti čověka, u kome razum pobrati se sa věrom! kada ostanu u krugu svome pružajući si uzajemnu pomoć! Neka dodje tada slobodno cèrni napastnik sa zloćom svojom; neka razvije nevèrnik prevare svekolike; nek se uzdignu sa svom běsnoćom strasti: on će postojan ostati, negibljiv u věri; znade bo, da mnozi věrom dobiše kraljestva, dělovahu pravdu, dostignuše obe anja, zatvoriše usta lavom, ugasiše silu vatre, odběgnuše od

[11]) K Rim. XI. 33. 34.

[12]) Job. XXXVIII. 11.
[13]) Iv. XX. 29.
[14]) K Rim. I. 5.
[15]) Ka Kolos. II. 3.

mača oštrine, uzjačiše se od nemoći, krěpki postadoše u boju, vojske prevratjahu tudjinah [16]).

Franjo R.
bogoslovac senjski.

Něšto vèrhu onih Lloydom predloženih obnovah cèrkvenih u Austrii.

(Nadalje i konac.)

Ustavna osnova Lloydova predlaže nam samo gornju i dolnju kuću. U *gornjoj kući* sěde i glasuju naravno biskupi, i valjalo bi strogi pozor imati na to, da se nebi uvuko unutra i kakovi poslanik papinski. Episkopalna systema, mnije Lloyd sama i jedina odgovara pèrvobitnom pojmu kèršljanstva. Obćenitost věre nestoji samo u tomu, što je razširena po svemu světu, već se po njoj razuměva i *suglasje* u najglavniih točkah věre. Ako smo smisao tih rěčih dobro shvatili, to će da kažu: da bismo i bez pape dobri katolici bili mogli. Biskupske skupštine svih narodah ovog světa lahko bi se glede najglavniih točkah vere sjedinili, dakako nepostupajuć u tom poslu odviše pedantički. Ta i Ronge-anci tako čine.

U dolnjoj kući sěde i glasuju světovnjaci, bez cenzusa, pače i bez izbora kako se čini; koigod hoće kod věćanjah da udioničtvuje, najuljudnie se poziva. To bi bio demokratički živalj u novom ustavu cèrkvenom. Tada bi mogao svaki gospodovati i nebi mu trěbalo nikomu služiti; svaki bi radio polag nagona duha božjega kao što Quäkeri i Methodiste rade.

Kažu da demokratički način vladanja dolazi upravo od Isusa; i da je bio u osnovi novoga kèršljanstva, kao što nam to Lloyd lěpo dokazuje: Isus je bio sasvime pučan u svomu na prispodobe oslanjajućem se govoru, te je tako i cèrkvu svoju uredio. Pučnost Isusovu nitko netaji, no opet nevalja, da ga si odviše pučna predstavljamo. Jednastranost ako je gdě, a to je sigurno na prostranom polju katolicizma nesnosna. Spasitelj naš govoraše, da je kraljevskoga roda. On odabra sam apostole i poděli im moć i punovlast, bez da je i gdě narod zato pitao. On istinabog pohadja zemlje, i bavi se s pukom; ali ih je malo, koji věruju unj. Puk neće da priznade u Nazaraninu odkupitelja svoga. On nauča puk nebesku istinu u prispodobah — ali zašto? jer poradi nevèrstva svoga nisu vrědni gledati světlost nebesku bez zemaljskog odsěva, ko što Isus sam veli: „Imadu oči i nevide.“ Jedinim izbranim svojim učenikom tumači prispodobe; njima jedinim poděljuje moć i posvetjuje ih za navěstitelje nauka svog, postavlja ih sudiami nad pukom, te ih od ostalog puka strogo odlučuje. On postavlja apostole svoje, da budu *nad* pukom, a ne *jedno* š njime, kao što i sama sebe navěsti kraljem i sudiom puka nevěrnoga.

I na děla apostolska poziva se Lloyd, da svoju demokratiu opravda. „Obćenitost ta, kao što to svědoče děla apostolska, još se i dalje proteže, naime na dogovore izmedju glavarah cèrkvenih i světovnjakah. I ovi su něgda imali odlučujući glas, samo što je bio poněšto stegnut, a sada se smatraju tako, ko da i nespadaju u cèrkvu, i nikakvi se posve obzir na nje neuzima. U tom i u zabačenju načela, da je ukupno svetjenstvo vèrhovni *autoritet* nada svom cèrkvom, nalazimo mi klicu svega zla u cèrkvi. Aurokratia rimskoga biskupa toga pučkoga sistema *město* zauzamša, njegovo elektoralno izbiranje, kod koga *jedini* kardinali izključivo pravo imadu, napokon podpuno nemaranje za světovnjake — s. jednom rěčju odstupljenje od sačinjenog Isusom i njegovimi apostoli ustava cèrkvenoga uzrok su onim gèrdnim ranam, koje danas na njoj opažujemo.

U dělih apostolskih bio nam je po svoj prilici Lloyd da kaže za onaj izbor sedmorice djakonah u cèrkvi Jerusolimskoj. No svaki će se prevariti, koi tamo odviše demokratie tražio bude. Dvanaestorica sazvaše obćinu, i naložiše joj, da izabere sedam ljudih, koji će priloge ljubavi kèršljanske medju pukom razděljivati, da se nikomu krivica neučini. I kada izabra obćina sedmoricu, dovede ih pred apostole, i oni ih tada posvetiše.

A da se današnji dan světovnjaci kao nespadajući na cèrkvu smatraju, to je bezsramna laž. Tko je izbirao austrianske biskupe nego světovna vlada. Pobroji dèržavne patronate, a za njima patronate posebnikah, pa onda reci, da li su světovnjaci u Austrii dosad kao ni nespadajući na cèrkvu smatrani bili. I odviše su upliva imali světovnjaci u cèrkvu, tako da je gděkoji ubogi duhovnik bio upravo ens scribens, i iz pastira bureaukrat učinjen. Josipa II. nije badava bistroumni jedan vladar němački izsmějao poradi njegovog neograničenog zakonodavnog dělovanja in foro ecclesiastico.

Ne, ne! nije s toga, što stoji u savezu s papom dopala onih ranah cèrkva u Austrii, budući u onom savezu upravo organički nje život sastoji. Jozefinska naměra, cèrkvu austrijsku od Rima odcěpiti, i tako bilo života katoličkog obustaviti, to je ona ljuta rana, s koje je cèrkva toli težko bolovala. A šta je po tom dobila cèrkva, šta li dèržava? Da su dèržavnici austrijski kamo srěće prie opazili nepravdu cèrkvi katoličkoj nanešenu i popravili ju, to nebi u ova stražnja vrěmena Austria nikad ovoga doživila bila, niti bi ju Bog tako ljuto kaznio bio. Kad no stadoše odpadati od nje najlěpše njezine pokrajine, kako joj biaše tada? nije li oćutila, kako to godi, kada se organizam těla razdire. Pa i sada, gdě nas ruka božja toli grozno postigla, htědoše da to opet ponove; i dva ministerialna lista savětuju biskupom austrijskim samoubojstvo! One iste idee, koje su uspěšile propast staroga absolutizma, hoće se od slobodnih sada biskupah, da ih oni opet u život povrate. No dotle neće doći! nije još toliko zaboravio Bog na Austriu, pače mi se uzdamo u previšnju milost i dobrotu njegovu, da će cèrkva austrijska sada novim životom oživěti. Sabrani biskupi dèržati će se pravim i iskrenim sèrcem svoga vèrhovnoga pastira u Rimu, i živahno obćenje š njime, medju sobom, s duhovničtvom i věrnimi svojimi započeti. Cèrkva će stupiti naprama dèržavi ne kao nepriateljica, veće kao oslobodjena raba (robinjica). Neće zabacivati brachium seculare, no više će se uvěk uzdati u desnicu božju. Kad se cèrkva austrijska priuči jednoč sjajnim zrakam čiste věre, i cèrkvene postave bez straha pred porugami i prognanstvom za pravilo svoga života odabere, i njim s neuzdèrmanom postojanostju věrna ostane, tada će nje dosadanji — rukovodje dèržavni mudraci umuknuti; jer će cèrkva pokazati, koliku joj odvažnost poděljuje duh božji, kad mu se ona sasvime pověri i podloži. I tada će ona narode austrijske, medju kojimi něki još duboko čame na noge podići, preporoditi i srětniu budućnost Austrii doněti.

Pèrvi pisci cèrkve.

Origenes.

(Nadalje.)

„Počitani Ambrozio! Ako pomnjivo rěči sv. evangjelja uvažiš, uvěrit ćeš se, da nije nijedan izmedju onih,

[16]) K Žud. XI. 33. 34.

koji se slave věčnog blaženstva uživaju, ili da je malen broj onih, koji se ove uživati ufaju, koji bi bili u manje priaznom položaju bili, ili jošte sada jesu, nego li ti, samo ako bez straha u borbi obstojiš, koja te čeka. Slušaj, što kaže gospodin: Koi imena moga radi ostavi kuću, bratju, sestre, otca, děcu i dobra svoja, naplatit će mu se stostruko, i postat će odvětnikom věčnjeg života. Uslěd ovog obećanja želio bi toliko vrèmenitog dobra, da jošte i više, imati, nego li ti imaš, da kao mučenik za ime Isusa umèrvši, mnogo više, da i sto putah toliko dobijem, kako to kod sv. Marka pisano stoji. Nut, koliko izobilje dobarah, ma i kako malo ostavili, ako se ovo po mučeničtvu našem postostruči? Zato, da sam ja mučenik, rado i posve rado ostavio bi děcu, dobra i kuće, za da postanem, ako tako kazati smèm, otcem světa, mnogobrojna, stovèrstna potomstva kod Boga otca, kod gospodina našeg Isusa Kèrsta, odkuda svako otčinstvo na nebu i na zemlji dolazi. Promotrimo u sèrdcu na'emu, da nije gospodin slugam svojim, već svojim priateljem dao onu zapověd: Nebojte se onih, koji vam tèlo pogubiti mogu, zatim pako ništa više učiniti nemogu. Nije Bog samo zato došao, da donese mač na svět, on nam je doněo takodjer vatru. O da se ova upali u tebi, i da ti iztroši sve zemaljske i putene misli; i da budeš okèršljen kèrstom, koi je jačio Isusa do smèrti njegove."

„Ambrozio! Ti imadeš ženu, děcu, bratju i sestre; sěti se onih rěčih: Ako tko hoće k meni doći, te ljubi otca, majku, ženu, děcu, bratju, sestre više nego mene, onaj nemože biti učenikom mojim. Obodvojica sětite se onog izraza: ako tko želi k meni doći, a nemèrzi život svoj, on nemože postati učenikom mojim. Mèrzite dakle svoj život, tako da vam ova mèržnja isti za věčni život pričuva; mèrzite život vaš, i budite uvěreni, da je ota mèržnja plemenita i koristna. — Ambrozio! Tvojoj děci će se kazati: mi znamo da ste vi děca Ambroziova po tělu, nu jeste li děca njegova i po Bogu, a vi naslědujte njega, A možda da te budu i slědila, jer ćeš im ti po smèrti mučeničkoj moći mnogo više od pomoći biti, nego, kad bi š njima ostao bio. Tad ćeš u istinu bolje znati, kako ih moraš ljubiti, kako li se moraš za nje moliti; tad ćeš znati, da su ono děca tvoja i u Bogu, a ne samo po tělu. Nehlepi dakle za onim, što je proměnljivo, već čini volju božju, da budeš dostojan sjedinit se s otcem, sinom i duhom svetim, polag opomene spasitelja. Pa koliko će danah dobiti onaj, koi svět ljubi, i ono, što je u njemu, ako jednom izgubi věčni život, te se bude morao najtežjim brěmenom, koje se misliti može, nemirnom savěstju zatajenja okolo potezati? Promotrimo samo, kako često svakomu izmedju nas naravna smèrt prěti, i spomenimo se, da je življenje naše samo radi toga produženo, da se u našoj vlastitoj kèrvi umijemo, za da se očistimo od svakog grěha, i time vrědni postanemo ostati kod žèrtvenika, koi je u nebu, sa onimi, koji isti bojak bijahu. Primimo s veseljem muku Kèrstovu, neka dodje vèrhu nas u obilnoj měri, da zadobijemo věčnu utěhu, koja se čuva za sve one, koji se ovdě plaču. Pak ako svaka čest našeg těla stoji u odnošenju prama ikojem drugom predmetu, oko prama vidivim, uho prama glasnim stvarima, tako će valjda sigurno biti, da je i duh naš u odnošenju prama duševnim stvarima, i prama bitju, koje gospoduje vèrhu svih duhovnih stvarih, naime prama Bogu. Zašto dakle da oklevamo, zašto se ustručavamo ostaviti ovo zemaljsko pristanište, ovo iztrunjivo tělo, koje nas u verige spinja, uzlet duha lama, a duševne sile težko pritišće? zašto se nebi odělili od ove puti, od ovih kèrvavih potokah, za da se uživamo blaženieg mira sa Isusom Kèrstom?"

„Ja vam pisah polag svoje mogućnosti. Bože daj, da vam budu rěči moje koristile za borbu, koju prestati morate. Ako ste vi pako vrědnie nego ja uvidili otajstva božja, te iz njih za sadašnji trenutak više plodonosnieg i probitačnieg obodrivog duha cèrpili; ako vi moje rěči kao neznatnu děčariu prezirate, tad budete samo ono učinili, što je najveća želja moja; moja bo naměra nesměra tamo, da bi vi baš po meni slavno mučeničtvo postigli, već da vam ovo u dio pade, bilo na koi mu drago način. Bože daj, da se sve izpuni onako, kako će biti najbožanstvenie i najmudrie, da se izpuni onako, kako će nadvisiti narav i silu čověčansku, t. j. da se izpuni po rěči i mudrosti božjoj."

Nu evo čusmo Origenesa, kako on pisane rěči sa vlastitimi misli bi reć slěva i staplja; čusmo, kako se u njegovoj krasnoj poslanici pokoj duše sa gvozdenom postojanostju izměnjaju, pa kako bi mogao tko i misliti, da njemu ista nevolja prěti, koja i Ambroziu; da je u pogibelji svaki trenutak, da ga neuhvate, te kroz sve pokrajine pred noge Maximina neodvuku? Ali u Origenesu posta věra i bivstvo jedno isto, dapače ona sama više, nego li ovo.

U naše doba cini se ljudem, neću kazati smèrt, jer za umrěti smo odviš plašivi, već tèrpljenje ma za koju věru — samo varka i obsěna. Što pako imamo na ovom světu drugo, što bi nam pravednie i vrědnie štovanje, priklonost i privèrženost pribavilo, nego je prava zdrava věra? Ili zar smo na to rodjeni, da se bez da proti neznanstvu i dvojbi sigurno utočište nadjemo, vazda i bez prestanka iz jednog kraja světa, do drugog, od mora do mora, od nemila do nedraga turamo i bludimo? Zar nije obistinjenje naša naravi najpriměrnia vlastitost? Pa gdě ćemo takovu sigurnost naći, koja će svim potrěbštinam našeg bitja zadovoljiti moći, nego li je obistinjenje kèrštjansko? U obće, da iskreno govorim, tko se ima komu predpostaviti, da li dvojilac, ma i najvěštia glava bila, ili Origenes, koi svoju misao i pod kèrvničkim mačem brani može i znade? Koi će izmedju ovih krěpčiu izobraženost, bolji puk i koristnie zakonodavstvo proizvesti? Da li mislite, da oni ljudi, koji nemogući dokučiti, da je ikakvo mučeničtvo radi věre potrěbno, ipak svaki dan mučeničtvu, prikoru, tvèrdokornosti i ugnjetavanju se podvèrgavaju, te nesigurni glede sadašnjosti, nesigurni glede budućnosti na svih putevih blude, bez da nadju srěću i mir, koga traže i kojega izgubiše za mladosti svoje; ili mislite oni, koji jur u cvatućoj svojoj dobi posve iztrošeni, kano nemoćni starci, žive ostavljeni od Boga i ljudih, te u razpuštenoj ludosti okolo tumarajući i duh svoj ubijajući, iz mèržnje proti vlastitom životu, koi im je danas drag i mio, sutra si ga sami otmu? — Promislite, pa si odgovorite sami.

Tolikim postjenjem, bdijenjem i naporom, toli neumornom i neprestanom poslenostju iztrošen, biaše Origenes jur podobro ostario, kad mu njegov priatelj Ambrozio, několiko godinah kasnie, kako je běsnosti Maximina utekao, jednu knjigu za opovèrgnutje posla. Spis ovaj biaše sastavio mudroljub Celsus, i sadèržava u sebi žestoko nasèrtanje na kèršljanstvo, biaše pako navala ova tolikom věštinom i lukavštinom izvedena, da věrni nijednu žešlju bitku od ove do sad prestati neimahu. Origenes neodgovori izpèrva ništa; on mišljaše, da će ta „istinska rěč" (ovo biaše naslov knjige Celsove) sama po sebi u svojoj nemoći izčasiti; ta i spasitelj naš ne-

odgovaraše ništa na psovke i podrugivanja, jer je znao, da krivi i lažljivi svědoci ništa neuzmognu proti svetoj njegovoj nauci; nije li dakle i ovdě najbolje bilo, slěditi priměr Isusa? Nu Ambrozio je neprestano silio Origenesa, da sačini krěpak odgovor, dokazujuć mu, da kod mnogih stvar Kèrstova u pogibelji stoji, i da će Celsus pobědu oděržati. Sad usta Origenes svom svojom znanostju i učenostju kao branilac, i čim je više čitao spis Celsa, tim je svedj bolje uvidjao pogibelj, koja iz ovog razglabanja Celsova slabim i jošte nestalnim prětiaše. Sad se podiže priašnji katecheta, bivši učenik sv. Clemensa, Alexandra i Ammonnia Sacca, muž, kojemu ima cèrkva možda zahvaliti za one mirne trenutke, koje je pod Alexandrom Severom uživala, ovaj mnogovèrstn izdatelj scholiasta, i tumačitelj sv. pisma, naime Origenes — te sakupi sve duševne sile svojih šesdeset godinah, svu vatru svog duha, i odgovori Celsusu.

Do sada imaše kèršljanstvo samo obća nasèrtanja odbijati, dakle i njegovi najodličnii branioci, kao sv. Justin, Fertulian mogahu samo obćenitimi izrazi kèršljanstvo braniti i štititi. Najveći njegov nepriatelj biaše stranom žudinstvo, koje svakako nastojaše, da križ Isukèrsta smèrvi, stranom pako poganstvo, koje u gospodovanju vèrhu savěsti i dušah čověčanskih nehtě uza se ikakvog takmaca tèrpěti. Ali Celsus pročita sv. evangjelje, a osobito sv. Mattheja; on pročita i knjige idolopoklonikah, a najviše žudijskih; njegova navala na istine kèršljanske posta tim važnia, što se je činilo, da nijednoj philosophičkoj slědbi nepripada, rěčju: on biaše najvišji i najsavèršenii izraz idolopoklonskih oporah proti věri kèršljanskoj. Celsus je dakle po svojem nasèrtanju na cělost, kao i na pojedine čestice, kèršljanstvo prinudio, da znanju znanost, umnim razlogom umne razloge protistavi. A ovaj važni posao poduze Origenes.

Neka nitko nemisli, da se je Origenes možda bojao odgovoriti, što je umne razloge umstvujuć opovèrgnuti morao. Nije; biaše on učenikom sv. Pantena, sv. Clemensa Alexandrijskog, priznaje i on valjanost mudroljubja, kao što i ovi sv. otcevi priznahu; i zato baš hoće, da se nedèrži ono za mudroljubje, što mudroljubje nije, već samo lažno mudrovanje i lukavština. „Celsus," kaže on, „nazva svoj spis „istinskom rěčju;" nu tko je iole u mudroljubje zagledao, neznam, da li će se usuditi ovaj spis takovim imenom nazvati?" Zatim prodje na njegov sadèržaj. U ovom se sve sakupljeno nalazi, štogod pomudrivanje (Vernünftelei), strast, bezbožnost i opadanje iznaći može; u nijedno doba nebi nijedna navala ujedljivia (bissig), neskladnia i na pèrvi pogled u veću smetnju stavljajuća, nego li ova; ali nije niti nijedno doba nepriatelje kèršljanstva većom znanostju, krěpčiom postojanostju i većom uvidljivostju uzbilo, nego li je ovo. Obrano pismo Origenesa je tako punovažnog sadèržaja, da je ono, pošto bi bio Celsusa s njime nemilice pobio, jedna izmedju najizvèrstniih dogmatičkih knjigah postala, koja se samo světovati i učili može.

Vėsti iz katoličkoga světa.

Freiburžka vlada, kao što je odprie zabranila děci molitvu u školah, tako je sada to isto učinila sa svibanjskimi pobožnostmi, koje su ondě obične bile. Tko do sada već dvoji o oriaškom naprědku duha sadanjega věka. Ima li još koi stupanj do vèrška izopačenosti čověčje?

POZIV
na predplatu za drugo polětje na „katolički list zagrebački."

Pol godine je evo izteklo, što smo list naš izdavati počeli. Mi smo istinabog o našem štovanom duhovničtvu u obće uvěk dobro mislili, nu ipak tolikom udioničtvu, koje smo u njega stekli — možemo iskreno i s radostju izpověditi — nikad se nadali nismo. To je za svakoga pravoga katolika i priatelja naše svete stvari utěšan pojav, i dovoljno jamstvo, da medju štovanim duhovničtvom našim u obće dobar duh vlada, i da je dosad čisto ostalo od one pošasti, koja je lanjske godine po cěloj nemalo Europi zaredila, mnoge duhove okužila, mnogom pametju zaněla. Jer uzimajuć u obzir, da list naš izim trojice světovnjakah jedino duhovničtvo dèrži i čita, a k otomu i tu okolnost, da je u ovoj obćenitoj nevolji, koju svi statiši težko osětjaju, svetjenstvo ipak najviše od svojih dosadanjih dohodakah izgubilo, vidi se, da je korist i potrěboća toga našeg zavoda u obće priznana, i zato da nam se netrěba bojati, da se list naš, samo ako ovako uzstoji ko što jest, oděržati neće, pače nadamo se s božjom pomoćju, da će se dan na dan umnožavati broj pravih katolikah, koji će ga podupirati. No to je uskupa i za nas ne mala utěha i obodrenje, da na stazi, kojom smo udarili, i na dalje stupamo, jer toli revno učestje nemože značiti ino, nego da se pravac, koga smo si odabrali s načelima našeg čitajućeg obćinstva slaže. Okolnosti sadanjeg věmena, vrěmena tobožnjeg naprědka, gdě se je sve s města pokrenulo, i za novim někim životom poletělo — putem svakojakim i srědstvi, koja se već s toga nepravednimi nazvati mogu, što se je njimi katolicizam kao simbol zakonitosti i poredka svakim možnim načinom udručavao, a na službenike njegove — duhovničtvo katoličko ružno i krivično svuda i svakom prilikom nasèrtalo — te dakle okolnosti, i interesi katoličke cèrkve zahtěvali su, da stazu, kojom smo pošli nastupimo, i uvěreni o svetosti i pravednosti svoga zadatka stupati ćemo njome i nadalje na *učvèršljenje* i *obranu* katolicizma.

Pozivamo dakle najučtivie svu gospodu dosadanje predbrojnike i ostale, koji bi želěli, da se i za ovo drugo polětje na naš list predplatiti izvole. Mi se uzdamo, da ćemo očekivanju njihovom i u buduće tako zadovoljiti, ko što smo se to i dosada — imajući da kako uvěk samu stvar pred očima — učiniti tèrsili.

A ako bi se koi novi predplatnik našao, te bi cěli ovogodišnji tečaj „katoličkog lista," imati želio, u takvom slučaju možemo još s několiko slobodnih brojevah služiti.

Naš list izilazit će ko i do sad, svake to jest subote na cělom arku. Cěna mu ostaje takodjer ista: za domaće 2 for. a za vanjske 2 for. 30 kr. sr. na pol godine. Predbrojiti se može kod svake c. k. pošte, a u Zagrebu kod duhovnga stola ili kod učredničtva. GG. predbrojnicima prosto stoji, te mogu upravo ovamo na učredničtvo poštarskim putem novce poslati, samo što se takova pisma, od kojih, ako se pošalju s napisom „predplatjevina" ništa se neplatja, na pošti u nazočnosti poštarskoga činovnika, od koga će i recepis dobiti, zapečatiti moraju.

Današnjemu broju katoličkog lista zagrebačkoga priložen je predbrojni proglas „narodnih novinah" i obznanjenje „narodne tiskarnice" dra. Ljudevita Gaja.

Stěpan Moyses, upravitelj. — *Stěpan Muzler*, urednik.
Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

BROJ 26. — TEČAJ I.

U SUBOTU 30. LIPNJA 1849.

List ovaj izlazi svaku subotu na cělom arku.

Cěna mu je za domaće 4 — za vanjske 5 for. u sr. na cělu godinu.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvèrt god. kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod duhovnog stola ili kod uredničtva. Predbrojenje prima se sveudilj kroz čitavu godinu.

Katolički list zagrebački.

Budi volja tvoja.

Bože! kom su prestol višji stani,
A podnožje ovi svět prostrani —
Neproměnjiv, od svih věka',
Mudar, svih dobarah vrělo,
Tvorac zemlje i čověka,
Svèrha naša i početo:
Budi volja tvoja.

Ona volja, koja blagodati
Stvoru svome nikad neuzkrati,
O neka se uvěk vèrši:
Kada na nas siplje slasti,
I nad nami kad razpèrši
Sve nevolje i pošasti:
Budi volja tvoja.

Nu i kad nas sèrdžba tva poseti,
Kad cěć grěhah smèrtju nama prěti:
Kad nam handžar vojske prike
Grade plěni, zemlju hara
I kad bratju, surodnike
Kuga, glad u grob obara:
Budi volja tvoja.

Možni otče! děcu tvu nepusti
U dušmanske da padne čeljusti —
Slabi jesmo — pùt nam prěti —
A vrag grozi se, nevěra —
Svět se diže, nas proždrěti
Kroz svoj nauk (jao!) směra.
Budi volja tvoja.

Od ono, kad vidismo luč, doba,
Kroz sav život tja do hladnog groba,
Ne, ne, milosèrdni oče!
(Ko pred smèrtju sin tvoj reče)
Što stvor bědni žudi, hoće,
Da se odmah spuni, veće
Budi volja tvoja.

Franjo R.
senjski bogoslovac.

Bogoštovje kèrštjansko.

(Iz Chateaubriandovog „Génie du Christianisme“ preveo J. Jurković.)

(Nadalje.)

III. Nedělja.

Nedělja sedmi dan u tjednu odgovara u stvaranju světa onomu, gděno stvoritelj, kao što se izražava sveto pismo odpočinu od posla svoga. To razděljenje vrěmena bilo je već od mèrkle starodavnosti poznato. Nije pitanje o tomu, da li je tamnim němkim ustmenim predavanjem o stvorenju světa, koje dodje pokolenju čověčjemu od sinovah Noemovih sačuvano, ili je od pastirah pazećih na zvězde s nova pronadjeno, to se jedino reći može, da je najsavèršenie od sviuh, kojim su ikad služili zakonotvorci.

Izkustvo nas je do sada učilo, da je peti dan preblizak, a deseti predalek za odpočinak čověku radom iztrošenomu. Terorizam, koi sve biaše kadar u Francezkoj, nemogaše ipak nikad prisiliti seljaka, da navèrši deseticu (decade), jer nisu neizcèrpive sile čověčje; težkim radom slomljene za šest dnevah čeznu za odmorom, a to isto kako se opazilo, biva i s marhom, vol nemože da podnese posebičnu devetodnevnu radnju; kad šesti dan sunce zapada, a on mučanjem svojim išle, da mu se one stvoriteljem vasionoj naravi za sladki odpočinak opreděljene ure dozvole. Naši seljaci rekoše u svojoj nevinoj prostoti: „Naši volovi znadu, gdě dolazi nedělja, te ovaj dan neće da rade.“

Nedělja biaše — i to je, što važnost toga dneva u očima našima povisuje, ujedno dan odpočinka i dan bogoštovja. Čověk istinabog mora da se od trudnoga poslovanja svoga odmori; no kao što u toj svojoj bezposlici nepodpada pod gradjanske zakone, iznimiti ga u isti čas i izpod zakona bogoštovnog, to bi značilo pustiti mu uzde, i vèrći ga u stališ naravi, te tim načinom něku vèrst divjaka u pó družtva od njega satvarati. Da se toj pogibeli doskoči, već je i kod starih dan *odpočinka* bio *dan bogoštovja*, a kèrštjanstvo posvetilo je svojim naslědovanjem taj mudri priměr starih vrěmenah.

Medjutim taj dan blagoslova zemnoga, taj dan odpočinka otca nebeskoga smetaše cèrnim onim dušam *conventie* něke: *koja se pobrati sa smèrtju, jer i nebiaše vrědna ino, no da s takom drugom druguje.*

IV. Brašančevo.

Šta su obredi krivobožki naprama svetkovinah kèrštjanskih! Kod nas nevode sa slavjem obožavana vola ili posvetjena jarca; nikoga nesile kao što sìliše ondě uz strašne prětnje, da se klanja mački ili zmiji, ili da se pijan valja po putu, čineći svake gnjusobe na čast Veneri, Cvěti i Baku; kod naših svetčanostih ćudorednost je stvar bitna; i ako je cèrkva i isti ples od njiuh izključila, to je učinila, znajući dobro, koliko su pogubne za mladež strasti sakrivene pod tom prividno posve nevinom zabavom; Bog naš kèrštjanski netraži drugo, no sèrce čisto i dobru priklono, i dušu krěpostmi urešenu. Koja bi se na primèr slavnost krivobožka mogla priravnati onoj svetkovini u nas, kad no slavimo ime gospodnje?

Čim rumena u iztoku zora, i osvitak bělog dana světu navěsti, da je osvanuo god kralja vasionog světa, a ono se kuće zavijaju u lanene i svione sagove, ulice se cvětom posiplju, a mili zvuci zvonah sazivaju věrne u cèrkvu. Znamenje se dade, i sve se gane — provod podje.

Pred svima stupa mnogobrojno ljudstvo: zanatlie i puk, te dvě vèrsti, koje poglavito sačinjaju družtvo narodnje; ramenice su svakomu ukrašene kipom zaštitnika svoga sbora, a dostaputa i svetimi ostanci onih velikih ljudih, koji budući u nižjih vèrstah družtva čověčanskog rodjeni, učiniše se vrědnimi svojim uzoritim životom, da ih po smèrti štuju kraljevi světa ovoga radi krěpostih njihovih. Uzvišena nauka, koju jedino bogoštovje kèrštjanstvo světu doněti mogaše!

Za tom povorkom puka diže se sveti stěg Isusa Kèrsta, koi nije više znak tuge, veće biljeg radosti prevelike. Laganim korakom u dva reda stupa za njime množina one děce samostanske, kojih nam stara obuća drugi svět i drugi věk u pamet priziva. Za pobožnima tima samotnicima ide duhovničtvo světsko; gděkad i biskupi oděveni grimizom rimskim pridružuju se. Napokon dolazi glava svetkovine, i vidi se iz daleka okružen svom mogućom sjajnostju. U ruke mu blistajuće kao jarko sunce tělo Isusovo, i izgledje izpod neba što nose nada njime kao zalazeće sunce za pozlatjenimi oblaci, koji no mu u zapadu vrata otvaraju.

A medjutim srěd ostalog světa idu děca u bělo obučena, i jedna nose kèrbuljice sa cvětjem, a druga sudove s miomirisnim kadom u ruci, i kad im se znamenje dade, a ona se okretju prama svetom licu věčnjega sunca, i bacaju svetonoši očijane ruže pod noge kuda ide. Svetjenici u sněžnom oděलu mašu kadionicami pred licem svevišnjega. Pěsme se poje na sve krajeve; Zveka zvonah i tutnjava topovah oglašuju, da je svemogući stupio prěko praga cèrkve svoje. Samo kad no ušuti glasba nastrojah i pěvanje, te tišina toli veličanstvena, kao tišina sinjeg mora na lěpome i mirnom danu zavlada u pobožnoj skupštini; ništa se više nečuje do muklih i složnih stupajevah po zvučnom kamenitom taracu gradskom. No kuda li će taj strašni Bog, koga se veličanstvu klanjaju sve možnosti světa ovoga? Ide da pristane pod lanenim šatorom i pod granjevom kolibom, koja mu je, kao u dni staroga zavěta, cèrkve nevine, i samotni stanovi u polju. Sniženi sèrcem, ubogi i děca idu pred njime, a sudci, vojaci i velmože ga slěde; on stupa medju prostotom i uzmožnostju, kao što se u měsec oni, koga je obrao za svetkovinu svoju objavljuje světu medju cvatućim prolětjem, lěpim vrěmenom — i medju trěskovi gromovah svojih.

Štogod je živo, a nemože da se pridruži provodu, to se je pomolilo iz kućah i popelo na zidine, da gledje, i svakomu sèrce igra od radosti, gdě se slavi svetkovina sama Boga previšnjega, onoga Boga, koi je i Bog domovine njegove; děca pružaju ručice i pozdravljaju spasitelja svoga, a starci — živi grobovi — neplaše se predstojeće smèrti; jer se životu radostan, gledajući Boga živoga i poslě nje nada.

V. Molitveni dnevi.

Zvono zvekne, a poljodělac ostavlja posao; vinogradar silazi s gore, poslenik se vratja sa ravnine, tko je u šumi žuri se doma; majke zatvaraju kolibe, i odilaze s děcom, děvojke bacaju vretena, ostavljaju ovce i bistre kladence, te idu da neuzfale kod svetkovine, koja se obdèržavati imade.

Sve se kupi na župnom groblju, na obraštenih zelenom travom grobovih dědovah svojih. Za malo dodje svetjenstvo. A to je stari župnik, koi nije poznat inače nego pod imenom brižnika (curé); i to štovano ime, u komu mu se izgubilo i rodjeno njegovo, nenaznačuje toliko službu njegovu u cèrkvi, koliko revnu službu, nježnu skèrb dobroga otca nad děcom i pastira nad stadom svojim. On izilazi iz stana svoga, koi mu je kraj počivališta mèrtvih, nad kojih davno u pepeo sasuvših se tělesih on bdie. On je u njemu, kao straža něka na granicah života, da doprimi one, koji dolaze, i odpremi one, koji s ovoga světa odlaze. Jedan zdenac, několiko jablanovah, dvě tri loze vinove oko prozorah, několiko golubovah to je sve dostojanje, sva baština toga kralja svetilištah božjih.

Medjutim apostol taj evangjelja zaoděven prostim bělim stiharom, sakupi svoje ovce pred velika vrata cèrkvena pa im dèrži slovo, prelěpo da kako, sudeći po suzama svih pitomnih; čuje se, gdě često ponavlja: „Děco moja, mila děco moja,“ i to je sva tajna blagorěčja toga pučkoga Chrysostoma.

Poslě toga podje skupština pěvajući. Barjak cèrkveni, stari stěg u vrěmena slavnih vitezah ide pred njome, i put joj otvora, a ona ga sa svojim pastirom slědi, idući časom sěnastim, od seljačkih kolah duboko prorovanim kolnikom, časom opet uzduž gusta glogovoga gèrmja, penjući se kad što prěko stogodišnjih běsnim vihrom oborenih gorostasnih hrastovah, koji joj put zatvaraju; a posvuda ju prati uza sitne glase seoskoga zvonca, žuborenje šumskih ptičicah, i zuka prem radinih i po poljskom cvětju sladki med berućih pčelah. Dèrvje ili je već ocvalo, te se ponosi lěpim svojim cvětom, ili ga je posulo mlado stopàrv iztěravše listje. Šume, doline, potoci i pećine slušaju tiho pobožne pěsme bogoljubnih seljakah. Začudjeni nad tim pěvanjem plahi stanovnici zelenih lugovah izilaze, te izpodaleka gledju kud pobožna prostota u svetčanom redu prolazi.

Na poslědku vrati se provod u selo. Svaki se vratja svomu poslu; jer neće cèrkva, da taj dan, dan gdě se svět Bogu moli, da blagoslovi usěvom i naspori sva druga dobra ove zemlje, bude dan bezposlice. Kojom pouzdanostju mora da uzima plug u ruke bogoljubni seljak, iza kako se je Bogu, koi upravlja ognjevitim suncem, i u koga su rukuh lagani větrovi, i tihe kiše — pomolio bio!

(Dalje slědi.)

Cèrkvena oblast u odnošenju naprama političkoj.

Pokolenje čověčje opreděljenje svoje i s njime pravo blaženstvo inače postići nemože, nego živući pravedno, po světlu istine, i moćju milosti po Isusu Kèrstu. Za tim težiti mora ne samo svaki pojedini čověk, nego i svaka oblast nad ljudmi, ako joj je stalo do toga, da duboko padše čověčanstvo podigne, i iz ponora grěha, u koi je ugreznulo, spasi. Paće i sam razum bez očitovanja priznao je, da rukovedenje k pravdi, u kojoj se sastoji sva krěpost, posao je u cilj svake oblasti nad ljudmi ustanovljene (Platonovi razgovori: Minos).

Učiteljstvo i srědstva one pravde, koja čověka pèrvobitnom svomu dostojanstvu i opreděljenju vodi, postavio je Isus u cèrkvi svojoj; a za upotrěbljenje i obavljanje tih srědstvah, vèrhunaravnu oblast, koja njima uslěd zvanja svoga predstojati mora. Ali ta cèrkvena oblast jest ravnovèrstna: naime oblast *nauka, opravljanja svetotajstva* i *zakonotvorstva*. O pèrvoj i drugoj nitko, ni isti bludno věrujući kèrštjani dosada dvojili nisu, kao što je i narav tih dvih oblastih svakomu njih dobro znana, ali za naše vrěme biti će od veće važnosti zakonotvornu oblast cèrkve pobolje objasniti.

Budući je svèrha zakonotvorstva u obće pravia u bibličkom t. j. u sveobćem smislu, to cèrkvena oblast njegova sastoji u tomu, da je kadro t. j. da može i smie slobodne čine čověka bez razlike predmeta zapověstju siliti da čini sve ono, što je pravo, a opet zabranom odvratjati, da nečini ono, što je nepravo. Š njome uzpored stoji naravna oblast, koja je takodjer od Boga. Premda se ova glede svoga izvora, i svoje naravi od cèrkvene oblasti razlikuje, ništanemanje i ona se kao i cèrkvena proteže na slobodne čine čověka, zapověđajući mu šta da čini, i braneći mu šta da nečini, bez razlike predmeta. Zato još nitko Pavla apostola korio nije, što zabrani dizati se protiv poglavarstva, i zapovědi, da mu se platja danak i mito; no nitko nije korio ni cara Karla Velikoga, što zapovědi svetkovati dane neděljne i svetčane, i zabrani sve, što je tomu protivno. Pavao svojom vèrhunaravnom oblastju kao někim ćudorednim vezom, a Karlo svojom naravnom oblastju, takodjer kao někim ćudorednim vezom dělovali su jedino na slobodnu volju ljudsku; oba dva kao služatelja jedne iste pravde; niti je sinrio Pavao svoju uzvišenu moć do nesvěta, niti je podigo Karlo svoju zemaljsku iznad světa.

Budući podpuna pravda, u kojoj čověk svoja izgubljena preimućtva opet nalazi, jedino u cèrkvi stoluje, u kojoj se uzdèržava i čuva; to će naravna oblast u koliko je naime zakonita, a ne nasilna š njome u svemu što je polag načela božjeg očitovanja ili razsvětljenog njime razuma pravedno složiti se, i pomoćnicu desnicu podati joj. Naravna oblast kao dvorkinja pravice dužna je sve što je po smislu duhom božjim ravnane cèrkve pravedno pravedno odobriti, rukovoditi, štititi, i sve što se tomu pravu protivi prepréčiti i odstraniti. Nu uprav zato, što je naravna oblast dvorkinja one iste pravice, kojoj i vèrhunaravna oblast služi i dvori, to je ova dèržana onu u tomu poslu, kolikogod putah uztrěba podupirati, te tako kao dvě dobre sestrice složno jedna drugoj ruku podavajuć. Sjedinuti će ih jedna težnja, jer sve dvě služe jednoj pravici, koja jedini čvèrsti temelj prave srěće čověčje. Samo onda, kada si naravna oblast takovu svèrhu, koju se neslaže sa svèrhom oblasti vèrhunaravne preduzme, postaje jedna drugoj nepriateljica, i tèrpi ju samo za nevolju ili iz politike, a sve gledje kako bi ju pod kakvom mu drago izlikom uvrěditi paće uništiti mogla. Isus sam dade cèrkvi svojoj ustav družtveni, koi družtvo na sve strane světa razširiti, i do věka obstati imade. On sam razgodi to družtvo na pastire, koji od njega dobiše oblast, da pasu ovce, i na ovce, koje oni tom od njega dobivenom oblastju pasu. Oblast ravnajućih cèrkvu pastirah dvovèrstna je naime: svetjenička, potestas ordinis i sudbena — potestas jurisdictionis. Pod svetjeničkom oblastju razuměva se sve ono, što je svetjenik uslěd stečenog po svetih redovih značaja, koi je jedini dostatan za valjano te oblasti ovèršivanje i sudbenoj oblasti kao za *temelj* služi — dělovati vlastan.

A pod sudbenom oblastju razuměva se sve ono, što je svetjenik posrědstvom zakonah naredbah sudbenih odlukah, i utvèrdjenjem ugovorah puk kèrštjanski svèrsi očitovanja shodno upravljajući — dělovati vlastan. Ona je moralna veza, i time nikad neděluje neposrědno na bezživotne predmete, nego jedino na slobodna děla svojih podanikah; no u obće je na stalan opredělen broj podanikah i na stanovitu službu skružena, a ta ograničenost u samoj cèrkvi kao urednom družtvu svoj izvor imade.

Obe dvě te oblasti svetjenička i sudbena, kao proiztičuće od Isusa čověka i Boga, za vèrhunaravne svèrhe ustanovljene i pastirom poděljene spadaju na carstvo milosti, niti glede svoje bitnosti, moći, poděljenja, preinačenja, ukinutja od kakve mu drago naravne oblasti ili samovolje odvise, već jedino od Boga i onoga, koga je on vèrhunaravno opunovlastio. Cèrkva sama i sve što je u njoj od Isusa ostalo, jest ljubav i milost božja, božanstven i slobodan zavod, jedino srědstvo spasenja, ili po prispodobi svetih otacah korablja Noemova. Zato više niti govora neima o tomu, da li ju naime dèržava priznaje i prima, ili o uvětih, pod kojimi ju priznaje i prima „kadno kraljevi,“ veli Bossuet, „prime bogoštovje u svoju dèržavu, to je milost, no ne poděljena i izkazana, veće primita i polučena. Kralj nebeski dolazi u kraljevinu svoju, a bogoštovje, koje ga uzastopce slědi, mora da u njoj sva svomu ustavu bitno pripadajuća preimućtva uživa, i neda se pomisliti, kako bi božji zavod, od samovolje ili dozvoljenja čověčjega, gospodar od sluge, i milost od pomilovanog zavisiti mogla. Cèrkva je dakle samostalno sveobće carstvo, vidivo carstvo božje na zemlji. Ona nije samo *jedina*, nego i bitno *jedno*, imajući za zadaću, da ljude raznimi okolnostmi, dèržavnimi granicami i fizičnom prirodom zemlje jedne od drugih oděljene jednim nebeskim vezom kao stvorove jednoga stvoritelja, i sinove jednoga otca u jedno spoji, i sve štogod ih stanuje pod nebom izmedju sebe pobrati i pomiri.

Ustanovljenu Isusom vèrhovnu cèrkvenu oblast zovemo hierarchiom. I hierarchia je dvostruka, ko što i oblast naime svetjenička i sudbena. Biskupi, svetjenici i djakoni sačinjaju hierarchiu pèrvog reda. No zato njih oblast nije jeenaka, premda pojedini napose uzetim klassam jednako pripada. Ta oblast poděljuje se svetim redom. Ali sudbena hierarchia nije tako. Ona ili je neograničena ili ograničena, i poděljuje se svetim redom samo u znak sposobnosti, a glede valjanog izvèršivanja oblasti i osim reda raznim načinom i u raznoj měri; tud može da je gdě kad veća u svetjenika ili djakona, nego li u sama biskupa.

Budući se hierarchia sudbena isto tako kao i svetjenička na božjem ugledu osniva, i prem da iz ljudih sastojeći opet božjim ugledom děluje, budući naredbe svoje samim Isusom osnovanom i njemu pripadajućom oblastju

izdaje; tim je dakle nèka vèrst izdajstva u carstvu Isukèrstovom na zemlji, tu vlast u kogagod priznavati, koi ju neima; i velika dèrzovitost, istu si prisvajati, bez da je stečena onim putem, kojim se jedinim postići može. Isus je pastire ne samo opunovlastio, paće obvezao, i glede onoga, što je uslěd okolnostih vrěmena, město i osobah proměni podvèrženo, sve što za spasonosno, i svèrsi shodno pronadju odredjivati.

Medju pastiri uz najvišji ugled imade i neograničenu sudbenu vlast nad svim stadom Isusovim jedini *rimski papa;* za njime i š njime pasu stado Isusovo *biskupi.* Věčit običaj sačuvan od vrěmenah pèrvih učenikah apostolskih, naročiti i uvěk krěpost imajući zakoni, nuždna podložnost vèrhovnoj glavi cèrkve, paće i sam potrèbni mir i poredak u cèrkvi ograničila su biskupe glede izvèršivanja svoje vlasti, i ovu na stanovita okružja stegnuli. Papa s biskupima jest „učeća cèrkva." I ova se razuměva, koliko god puta je o raznih naredbah duhovne sudbene oblasti rěč. Ona se nepoděljuje geometričkim prostorijam niti *za nje*, već ljudem za ljude, duhovnim pastirom za duhovne ovce unutar opreděljenih zemaljskih granicah, da im rěč božju navěštjuju, svetotajstva poděljuju, zakone satvaraju, i na obdèržavanje zapovědih božjih i cèrkvenih věrne svoje pridèržavaju, jednom rěčju, da ih srědstvom onih od Isusa cèrkvi ostavljenih, i njihovom věrnomu poděljivanju pověrenih srědstvah milosti božje k savèršenoj pravdi, a po njoj k Bogu, i stražijem cilju privode.

(Dalje slědi.)

Uvažavanje němačke philosophie, njezinog upliva i zlih poslědicah glede věrozakona u Němačkoj Dra. Meinholda, protestantičkog župnika u Pruskoj.

I. Sloboda savěsti.

Pod ovom, veli Dr. Meinhold, razuměva se danas ona samovolja, kojom se u sadašnje doba positivna nauka kèrštjanstva — kao nauka o Bogu, o Isukèrstu, o odkupljenju itd. uslěd subjectivnog mněnja posebnim načinom ponimlje. Ovomu ludomu teženju dade osobito povod němačka philosophia, koje tečaj od stražnjih 70—80 godinah svakako si na kratkom predočiti moramo, za da iz pravog gledišta stvar promatrati uzmognemo.

„Pošto bi bio kraljevački (Konigsberger) mudrac Immanuel Kant u više spisah onu visoku istinu izrekao, da se jestetstvo božje umom dokazati nemože, puštjao je u svojoj kritici čistog razuma sve, što je objectivno, t. j. štogod izvan nas bivstvuje, dakle, tako Boga kao i sav svět, u gustoj magli nestanovitosti izgubiti se i propasti. Za njime usta Fichte, ovaj zaniječe posve svaki object, dočim bi bio učio, „da osim uosobljenog „Ja" nigdě ničesa neima," već da je svaki object (dakle Bog i svět) samo porod našeg vlastitog nutarnjeg dělovanja, radi koje nauke izgubi u Jeni kao bezbožnik (Atheist) svoju učiteljsku stolicu. Njega slědjahu absolutni philosophi, medju kojimi si Hegel osobito glasovito ime učini.

Ovaj prizna do duše opet object kao bivstvujući (realan), nu stopi ga zajedno sa subjectom t. j. sa duhom, te izjavi sve izvan nas bivstvujuće (object.) sa onim, što je u nami (subjectu) za jedno i isto; učaše dakle istovetnost Boga i čověka.

Time propade ova sdvoljiva philosophia iz bezbožtva u svebožtvo (Pantheisam). Uslěd česa je Bog sam po sebi nesvěstan, te se pèrvobitno istom u Kèrstu (u komu bi polag Hegela samosvěst kao Embryo utvarena), a zatim naravno u Hegelu u istinu pravo osvěsti*).

Čověk bi zaisto mislio, da neće moći nikakva odziva naći ovakova propadna i luda nauka, koja sa sobstvom božjim takodjer slobodu i neumèrlost čověka uništuje. Nu kod methaphysičkog naroda (kako Englezi nas Němce pospèrdno zovu) nadje sve odziva, osobito ako je što nedokučivo, što mi tad odmah za neizcèrpivu dubljinu znanstvenog uma proviěemo. Da pako njegov system tako glede načina, kao i glede sadèržaja nedokučiv bude i ostane, zato se je jur Hegel dobro pobrinuo, jer se zajedno tako hèrdjavim i neizdělanim slogom služaše, kakovim je težko koi na světu philosoph ikada pisao. Odtuda dakle njegove nauke, koje on za dopasti se vladi, lukavo sa kèrštjanstvom spojiti znadiaše, ostahu više vrěmena samo redkim pristupne, i pošto bi se ponajprie u Magdeburgu prie někako 15 godinah pogibelno teženje i otrovni plod ote nauke posve popularnim načinom bio odkrio, tajiše dèrzovito njini učenici ovu žaobu, te vikahu nad zlobnim tumačenjem svoga učitelja**).

Nu lěvica Hegelove učione pokaza prerano, kako istinita biaše ona tužba. Bez straha biaše malo po malom sve javnie ova bezutěšna nauka na vidilo iznešena. Sa kritikom biva početak. David Štrauss prestavi sv. dogodovštinu u bajoslovje (Mythus), u proizvod izmišljene, svèrhu neimajuće priče, a kèrstotrudno doba pleskaše mu od radosti, neuvideć ili uviděti nehoteć, da cěla sgrada njegovog oštroumja na slabom temelju njegovih načelah stojeća srušiti se mora.

Sad preteče jedan nijekajući duh drugog. Bruno Bauer zabaci cělo kèrštjanstvo; Feuerbah odhiti svako bogoštovje, i naučaše naměsto ovog ljubav, i ovu da kako posve prosto; zato ga i nadvisi Max Stirner, dočim ga porugljivo popom imenuje, koi jošte vazda krivobožtvo, naime ljubav navěšta. I ovo bogoštovje mora se uništiti, i to kroz — egoisam.

I tako posta němačka philosophia pravom živinskom philosophiom, koje pèrva (theoretička) strana sastoji jedino iz mudro-blebetanja, a druga (practična) u jelu svoj cilj nahodi, posta sablaznom suvěka i potomstva, po čemu jedinomu jur se obistinjava, štono Svift prie 150 godinah o nami veljaše, da smo mi naime (Němci) najbudalastii narod na zemlji. I zaisto bedastii smo nego isti Hottentotti i Pešeri, koji niti tako umstvuju, niti navlaš najbedastie izmedju sebe neizbiraju, za da je pošalju k stvaranju zakonah u svoje narodne skupštine, kao što to mi (Prussi) sada učinismo***)."

Tako sbori g. Dr. Meinhold. Mi pako pitamo, kojoj cèrkvi pripadahu ovi sve granice čověčnosti tako bez obzira prekèršujući philosophi, kojoj cèrkvi služahu, ili baš pravo, koja cèrkva biaše od njih opustošena? Svaki, koi je š njima poněšto poznat, znat će odgovor na to. U katoličkoj cèrkvi nebi se bila zaisto takova pojavljenja

*) Doslědno je dakle svaki čověk komadić Boga, bio on dobar ili zao, ubojica ili dobročinac čověčanstva, angjeo ili vrag; komu dakle, da se više divimo, koga li da više žalimo, je li znašastnika ili priatelje i veličitelje takove philosophie?

**) Žalibože, biaše ova bezprimèr a prevara Hegelianisma i kod istog dvora i svih višjih upraviteljstvah povlastjena. Što više, ova směšaria biaše dulje vrěmena dvorskim bogoslovjem i dvorskim bogoštovjem. Nu strašno li ti se osvěstiše.

***) Nu da li je u Austrii mnogo bolje bilo? A učena gg. u Frankfurtu, — da li nisu ono staro němačko izrěčje izpunili: „Je gelehrter, desto verkehrter?" — Čim učenii, tim opakii.

odobrila, ni tèrpěla. Nu mi ćemo iz vlastitih ustah g. Dra. slušati poslědice, i ubavěstit se, koga, i što on mnije.

Dr. M. nastavlja ovako: „Nevolja i žalostni upliv němačke philosophie na obćinstvo biaše time navèršen, što je němačko bogoslovje*), jošte skoro vazda njojzi pripadalo. Pošto bi bili prie 80 godinah sunovratili djavole, dodje red na Isukèrsta, ovoga si počeše predstavljati kao mlada, zanimivog č o v ě k a; (i to veoma doslědno; jer ako zbilja neima neizměrne paklene moći(?) tako bi bilo ludo tvèrditi, da je Bog morao čověkom postati, za da svět odkupi); naravno time bude zabačeno i trojstvo, a naměsto ovoga izumiše si drugu trojicu, naime: „Bog, krěpost i neumèrlost.“ Ovaj tako zvani vulgarni rationalizam, kao nuždni rob Kantove philosophie, orio se je sve do borbe za slobodom skoro iz svih protestantičkih stolicah i „propovědaonicah,“ da pače jošte i sada ima mnogo privèrženikah, osobito medju stariimi suvrěmenici**).

Nu taj rationalisam jur od davna nadvlada u njegovoj polovičnoj znanosti drugo novo bogoslovje, prem da opet i sada imamo na naših stolicah i „propovědaonicah“ na město Kantovih množinu Hegelovih nuždo-robovah, i što je jošte gorje, original-spekulantah***). I tako dodje do toga, da nebrojena bogoštovna mněnja, više nego kod ikojeg drugog naroda, medju nami Němcima zavladaše, i buduć jošte vazda kod svih pravom obstojećih věroizpovědanjah symboli više manje se cěne, došlo je do toga, da se podpuna sloboda věre zahtěva, i slědbe na slědbe gomilaju.“

Tako, i ovomu podobno se izjavi g. Dr. M. glede „slobode věre,“ i zaisto nije zlo nanišanio. Jer ota ludost i běsnoća porodi se u Němačkoj, i to u krilu protestantičke cèrkve, te se kao sve malo po malom narasteći potok prěko svih obalah razlije; a stranom i u krug katoličke cèrkve provali. Upravo za ovu (běsnost) podupirati, za sve, što je jošte zdrava razuma, okužiti, i tako namah sve u ponor sveobće propasti prosto stèrmoglaviti moći, — zahtěvaju svestranu i neograničenu slobodu věre pod licuměrnimi izlikami, i veoma uznemirivajućimi srědstvi, izza kojih ništa drugo, nego zloba i pakost kukavnog djavola vreba, koi se jur unaprěd zloradno uspěšnom dělu raduje, — za da tako veličanstvenom živinosvom dělu raduje, — za da tako veličanstvenom živino-philosophiom cěli svět usrěće, i njome ga upravo živinom učine.

II. Dě l o r e d n i n a p r ě d a k.

Što se tiče dělorednosti, o njoj g. Dr. M. ovako svoj sud izreče: „Kakav je u nas bogoštovni naprědak, to je stranom jur napomenuto, a i na svih městih naše prazne cèrkve*) dovoljno pokazuju. Koi bi možda n ě m a č k i katolicizam, světloljubje itd. kao děloredni naprědak smatrao, tomu će biti po svoj prilici dosta obratiti svoju pozornost, osobito u sadašnje najnovie doba, na duševno siromaštvo njihovih vodjah, kao i na posve nehajno i neodlučno njino dèržanje, a uslěd toga na jadno zašutjenje ovih obćinah, za da se dovoljno obsvědoči, ako se do sada uvèrio nije, da sva ova bogoštovna gibanja početno jedino političke svèrhe pred očima imadjahu**). Buduć je pako bogoštovje, bilo koje mu drago, vazda samo cvět, a děloređnost plod onog velikog stabla narodah, i buduć nikada nigdě nemože biti ploda, gdě neima cvěta, prem da kao što i u naravi, ima cvěta bez ploda, — isto tako nemože i kod nas děloredni naprědak bolje stati, nego li stoji i bogoštovni. Ta to pokazuju dovoljno svima, koji imaju oči, da gledaju, i uši, da slušaju, opaki znaci našeg věka. Bezbožtvo, izdajstvo, slavohlěpje, krivorota, laž, oholost, razbluda, strast za igrom, pijanstvo, buna, samoubojstvo itd., ovo vam je, gledajte, krasni plod, koi od několiko měsecih mnogo bolje, nego ikada prie, kano gljive izpod plemenitog stabla němačkog hrasta iz zemlje probija, a k tomu se jošte, da posve u nesrěću padnemo, pridruži i lukavstvo, ova najveća politička opačina, koja svima, koji bi jošte štogod govoriti znali, i pomo i mogli, usta začepi, za da se ljubezna naša domovina nesmiljeno u propast stèrmoglavi.“

„Buduć nam pako pověstnica sviuh starih narodah poimence Egipčanah, Feničanah, Gèrkah, Rimljanah, Kartaginacah, Židovah itd. jednodušno pokazuje, da je njihova propast svagda bila poslědica rastećih njihovih opačinah, to se i mi od naše dělorednosti možemo nadati takomu naprědku, pred kojim nam se jur unaprěd koža ježi.“

Da li negovoraše Dr. M. kao prorok? Kamo dovede Němačku razsap bogoštovja? U sědnici 22. kolovoza 1848 reče poslanik od Giessena, Vogt, da je svako bogoštovje zaprěka prosvěte; on se u ime svoje stranke, naime lěvice frankfurtske odreče svega, što se bogoštovje zove. — A Němačka, ona jošte kèrštjanska Němačka, neizusti niti jednu gnjevnu rěč, za da takova čověka skupa sa njegovom prirepinom iz svoje narodne skupštine protěra. Zaisto, do toga je došlo. Tako daleko dotěrao je medju Němcima razviti protestantički barjak. Ta kakav bi mogao ovdě sad biti, gdě takav gad cvět jur otrova i iztroši? Od kuda bi bila dělorednost, od kuda krěposna čednost, kadno je dèrvo pravog života, naime bogoštovje podsěčeno? Naravno i doslědno posta sad ovdě krěpost opačinom, a opačina krěpostju. Bacite vaš pogled na rovarstva, ubojstva, razbojničtva i palenja, koja se u toj bědnoj domovini strano u jur počiniše, i činiti naměravaju, a i jošte počinila budu! Predstavite si živo onaj užas,

---

*) Kad je ovdě o němačkom bogoslovju govor, tad jamačno razuměva g. Dr. M. ono sa svimi mogućimi philosophičkimi sustavi u bludi stojeće *protestantičko* bogoslovje. U ostalom je zaisto veoma čudnovato, što protestanti němačtvo jedino samo sebi prisvajaju. Svom věrojatnostju moralo bi i na krasnom frankfurtskom saboru, koi bi se pravo sabor běde i propasti zvati imao, — němačtvo i protestantisam takodjer jedno postati. Nu Bog je to sačuvao.

**) Rationalistah ima medju starimi i mladimi jošte tolika množina, da se něki Dr. Wegscheider usudi kazati, da je većina bogoslovacah rationalistična, i to svi, *koji hoće pametni* biti.

***) Da, da, skoro svaki jur směra i teži za dostojanstvom Messie i na skoro doći će vrěme, kad se budu kèrštjani proti mnogima hristosima sa Hristosom braniti mor li. Matth. 24, 23.

*) Na mèržnju u polaženju cèrkvah, se baš katolička cèrkva nemože potužiti. Protestantičko jaukanje glede toga samo pokazuje, da ljudi u cèrkvah više nenalaze ono, što traže, što im je nuždno, i što u nje spada. Bogoslovje njino stopljeno sa živino-philosophiom nije da kako kadro puk u cèrkvu dopeljati. Nevěru mogu ljudi i izvan cèrkve ludo naslědovati. Zašto bi dakle u nju hodali?

**) Ta Doviat, Ronge i ostali drugovi Rongeanizma izpovědaju to iskreno, dočim skidaju krinku s obraza; a mi doživismo i isti čin. Světloljubi obukoše istu uniformu svoje němačko-katoličke bratje. Gdě se njihov barjak vije, tamo nepogoda s burom zuji. Ronge, Scholl, Doviat i ostali sudruzi těraju istog zeca, kojega i Rupp, Vislicenus, Bayrhoffer & Comp.

onu grozu, koja se jur dogodi, i jošte dogoditi može, a i dogogila se bude! Iz milion ranah kèrvari život němački. Najgadnie opačine se bez broja i smiono počinjaju. Pa se jošte s time hvalisaju; na to se medjusobno podbadaju; i raduju se, kad im to za rukom podje. Ovaj „metaphysički narod,“ koi jur od nĕgda sa někom pohlěpom u gustu tminu tajnog ili duhovnog světa zabasa, kao nijedan drugi na ovom pod Bogom světu, snizio se je duboko do gadnog kruga živinskog světa, te se sada valja i běsni jednako sa najgorjom zvěradi, koju mi grabežljivom i dèrpljivom imenovati običavamo. — Nut evo vam krasna i neizměrna naprědka u dělorednosti, koi će valjda u proglašenoj cèrvenoj republici i u sve proždirajućem komunizmu onu visinu postići, koja će zaisto tomu napomenutomu němačkomu narodu za věčnu njegovu tobožnju slavu dovoljna biti. U ostalom nije bilo od potrěbe g. Dru. M. pozivat se na pověstnicu, kao na zèrcalo budućnosti. Jer běsnoća i ludost ovog naroda odbacila je svu dogodovštinu, kao što je u svojoj živinophilosophii zanijekajuć vlastitu svoju čověčansku vrědnost i Boga, krěpost i neumèrlost zatajila, i svako historičko pravo nogami pogazila. Pa kako bi se ona od drugih narodah učiti hotěla, što ovi doživiše, i kakove istine izkusiše? Što je njoj stalo do tudje dělorednosti, kad je i vlastitu odbacila? běsni pas sèrne bez ustaja i opaznosti naprěd; a čini se, kao da će se isto i u Němačkoj sgoditi. Tako li će ota bědna domovina u neizgovornoj krivnji svojih zavoditeljah i rovalacah takodjer onu propast naći, u koju i běsni pas propane. Ovaj se ili iznemogavši sruši, ili ga drugi, za uklonit se njegovoj běsnosti ubiju. A ovo će, bědna němačka domovino! na nastupljenoj stazi i tvoj udes biti!

(Dalje slědi.)

Položaj cèrkve i svetjenstva katoličkog napram čověčanstvu.

Neima pod suncem nijednog naroda, koi kakovo takovo bogoštovje imao nebi, ovo bo je istoj naravi čověka prirodjeno. Ako naime čověk pazljivim okom samog sebe i svět, koi ga okružava, motri, oživi u njemu i nehotice tajno něko čuvstvo, koje se ko morski talasi u duši njegovoj razlěva, i sili ga priznati, da svega ovoga niti slěpi slučaj, niti nikakvo ograničeno bitje početnikom nije moglo biti, već da je sve to něka neomedjašena i neograničena svemožnost morala stvoriti. Neomedjašenu pako ovu svemožnost razni narodi razno su nazivali, i raznovèrstno predstavljivali; buduć pako, da su svi uvěreni bili, da svemožnost ova, ili kako ju narod naš imenuje Bog, jest dobrotiva, koja nije sve ovo samo stvorila, već koja sve to vazda uzdèržava i ravna, zato se je duša njihova na počitanje i štovanje svemožnog dobročinitelja svoga rado sklonila. U tomu pako t. j. u spoznanju i štovanju početnika vasmira sastoji bogoštovje. Tako je dakle svaki narod na něki način poznavao i počitavao Boga, t. j. imao je bogoštovje. I ovo je upravo, što čověka luči od neumne živine, ovo je, što ga čini važna, što resi bitak njegov, što je cilj i svèrha života njegovoga; ovo je ona dragocěna veza, koja zemaljsko t. j. nestalno s vèrhuzemaljskim t. j. stalnim — vrěme s věčnostju — čověka s Bogom spojava. Nu bogoštovje kod svih narodah nebi jednako, svaki bo narod inače si je Boga predstavljao, a odtud i različita načela življenja imao. Jedini narod izraelski je bio, koi je i Boga pravo poznavao i zdrava načela imao, jer ih dobi po zakonima od samoga Boga podanima. Ostali pako narodi, kako su si Boga predstavljali, onako su ga i štovali. Iztočno podnebje s městom orientalskom sdruženo, spojilo je čitavi quodlibet bogovah, koje su na razni često i sramni način počitovali, kako nam to mythologia starih Gèrkah i Rimljanah pokazuje. Někoji pako narodi, medju kojima su i Egiptjani bili, smatrali su za bogove istu živinu, koja im je ili mnogo koristila, ili pred kojom su u strahu bili. Praděði naši, stari Slavjani štovali su takodjer okrutnim načinom bogove svoje, žèrtvujuć im ljude, naime pako Svetovitu, kog si predstavljahu kao osvetitelja, koi se samo žèrtvom čověčanskom utažiti dade. G. 980. kada bi dao Vladimir Veliki knez ruski podići několiko novih bogovah, zapovědio je, da im se izmed odličniih mladićah i děvojakah několiko svake godine žèrtvuje*). Isti indianski narod, koi je bio kolěvka sviuh bogoštovjah i na něki, nu da kako krivi način predstavljao si sv. trojstvo, koje se je zvalo Brahm, a osobe u njemu *Brahma, Višnu i Živa* imao je bogoštovje, koje nije štedilo kèrvi ljudske**). Kakovo je dakle bilo to bogoštovje, koje je često za kèrvju nevinih i krěpostnih hlepilo? je li je ono moglo čověčanstvu podati zdrava načela življenja? nije li usuprot bilo pravi *caput mortuum* onoga, što bi moralo biti. Nije dakle za čudo, što je cèrna noć obastirala svět; nije čudo, što je pod težkimi i valjajućimi talasi grěha i pakosti klica ćudorednosti usahnula bila; što je istina izčeznula iz kruga zemaljskoga; a Bog, koga sva děla njegova od blistećeg neba, do tamne dubljine morske navěštaju, postao nepoznat, obezčeštjen i zaboravljen; najmudrii narodi slěpi su bili u spoznanju prave istine, klanjaše se stvorom, a umèrlim ljudem izkazivahu božansko počitanje. Groza čověka hvata, kad pomisli, kako je pokolenje ljudsko zabludilo, kad pomisli na bogoštovje, koje je na žèrtvenici svojimi ljudma život otimalo, nevinu děcu kao jagance klalo, slabe starce, jer su drugim pritežali, davilo. Tko da se nezgrozne, kad pomisli, kako je nevinost, taj ures čověka, nogama gažena bila, na kako sramni način bila je Aphrodite na někim městima, osobito u Kandii počitovana***). Svět bi se bio morao po drugi put, nu ne u vodi već u opačinah utopiti. Trěba je bilo dakle lěka, nu odkale? tko će ga podati? — philosophia — ona je bila, kako Herder kaže „*das ausgeartetste Sophistenzeug, Disputirkunst, Trödelkram von Meinungen ohne Kraft und Gewissheit, eine mit alten Lumpen behangene Holzmaschine ohne Wirkung*†). Pak ova da popravi u pakosti padši svět? ova da razpèrši tmine, koje su obstirale čověčanstvo?! Nu milost božja se je opet smilovala tomu novomu Sodomu i Gomoru, te pošalje světlo iz golih palestinskih bèrdinah — tamo se porodi novo světlo, novi svět, kojeg nebotične planine, burna mora, sjajući svod nebeski i tmasti oblaci neogradjuju, već koi izvan ovih vidivih granicah duboko u unutàrnjost neba dopira, koi ovaj minući svět s věčnim spojuje, ovaj minući i slabi život tamo stalnim i neminućim tvori, koi je velelěpni nebo i zemlju obimljući hram, koi je podigavši se božanski zavod — kod Jordana — to jest kèrštjanstvo! —

Sada opet bude gusta tmina duha ljudskoga razpèršena, duša čověka sjajnim nikad nesnivanim světlom obasjata, i poznanje Boga u čitavom njegovom veličanstvu i slavi u svět privedeno. Světlo istine dopelja savèršenu

*) Universal-Mythologie von C. Strahlheim.

**) J. S. Tomiček. Doba prwniho člowěčenstwa.

***) Universal-Mythologie von C. Strahlheim.

†) Herder, Ideen z. Geschichte d. Menschheit.

krěpost medju ljude, a tajni něki sveti žar, koi samo u nebu početo svoje imati može, ogrije sva sèrca ljudska, to biaše ljubav — ljubav, koja ljude s Bogom, kao děcu s otcem veže, koja nikoga neízkljnčuje, već svim kao bratji sèrce i naručaj odpira, da, što prie nečuveno biaše, iste nepriatelje gèrli, a za progonitelje svoje se moli.

S tom ljubavju složi se najuznešenia svetost i takova krěpost, na koju prie nit pomisliti nije bilo moguće; s tom ljubavju spoji se sveta nedužnost i čistoća, pred kojom se i najmudrii mudraci světa i najmoćnii vladari klanjahu. — Razbluda prie se nije smatrala za grěh, mislilo bo se je, da nije moguće požude i strasti svoje u zaptu uzdèržati, sad evo najizvèrstnia krěpost postade domaćicom na zemlji; opornost i neobuzdana sèrdžba sačinjale su prie ures muža, sad krotkoća i blagost smatraju se za plemenite vlastitosti; prie bio je onaj najveći junak, koi je najviše ugnjetavao, ražao i palio, koi je najvećma běsnio protiv subratje svoje, a sada u kèršljanstvu oni su najveći i najslavnii junaci, koji sami sebe nadvladaju! Kolika dakle razlika medju dobom predkèrštjanskom i kèrštjanskom! ona je načinila čověka divjim barbarom, a kèrštjanstvo pretvorilo je divjeg barbara u pravog čověka. Bogoštovje kèrštjansko preobrazilo je posve čověčanstvo, jer je nauk svoj doněło iz neba, koi je na tvèrdoj pećini postavljen, dočim sva ina bogoštovja proiztekla su iz ljudskoga uma. Bogoštovje kèrštjansko razrěšilo je ona toli važna za čověčanstvo problemata, koja si je za rěšenje preduzela starinska philosophia, nu koja takodjer rěšiti kadra nije bila. Ono bo govoraše čověku, koi je početak světa, koi je cilj i opreděljenje jednoga i drugoga, u kakovom odnošenju stoji čověk pram Bogu, i pokazalo mu put, kojim cilj svoj postići može, koi u věčnom blaženstvu sastoji*). Ono je dalo čověčanstvu posve novi pravac života; dočim je mèržnju i progone, kojimi su se narodi medjusobno progonili, ugušilo, od mnogobrojnog pokolenja ljudskoga, iz raznih narodah sastojećeg načinilo jednu obitelj, jedno stado božanskog pastira, a kroz to raznim krěpostjam cestu izravnalo, toli razbludjenoj philosophii pravi put pokazalo, i tako već ovdě na zemlji čověčanstvu raj prigotovilo; jer kroz poběđu njegovu u zapt je metnuto gospodstvo strastih i opačinah, a gospodstvo duha, sloge i ljubavi uvelo se medju čověčanstvo. Blagověst (evangjelje) ota kako ju Boost imenuje *Magna-Carta*, sadèržavala je u sebi dužnosti sviuh i osnivajuć se na pravu slobodu činila je ustav cělog tog carstva božjeg ovdě na zemlji.

Nu sada da vidimo, da li je isto tako blago i spasonosno odnošenje svetjenstva rimo-katoličkog naprama čověčanstvu. Ako svetjenstvo i děla njegova od početka njegovoga na um uzmemo, tak moramo izpověditi, da neima njednog stališa, koi bi toli mnogo dobra počinio bilo za čověčanstvo, koliko uprav svetjenički; a niti nije moguće, da bi svetjenici, koi su službenici onog bogoštovja, kog sam Bog na zemlju doni, drugčie raditi mogli, kojim on sam dělokrug opredělí; nije moguće, da bi ono postavljeno bilo na položaju napram čověčanstvu protivnom, jer Bog je radi čověčanstva snišao na zemlju, radi čověčanstva donio je bogoštovje s neba, radi čověčanstva izabrao je apostole, kojih pravi naslědnici jesu svetjenici cèrkve, kad bi dakle svetjenstvo postavljeno bilo na položaju, cilju i pravoj srěći čověčanstva protivnom, tad bi već položaj apostolah takov biti morao; nadalje položaj istog kèrštjansko-katoličkog bogoštovja, da i istoga Isusa kao početnika njegova. Tko pako to tvèrditi može? nebi li to bio najveći *absurdum*, koi se pomisliti dade?!

(Dalje slědi.)

*) J. Perrone prælectiones theologicæ.

Věsti iz katoličkoga světa.

Iz Gradca. 28. svibnja morao je uslěd višje zapovědi ronge-anski propovědnik Scholl iz našega grada otiti, te tako je š njime i němački katolicizam ovdě zakopan. Znamenito je, kako se je o Ronge-u izjavio: Ronge neima nikakve druge zasluge za němački katolicizam, već što je početnik te slědbe, koju je poslě sam pokvario; on je ubojica svoga vlastitoga čeda.

(*P. B.*)

Iz Gaëte. Dana 20. travnja dèržao je ovdě sv. otac Pio IX. tajni konsistorij, i u svomu govoru, koga tom prilikom imade, napomenu od prilike slědeća: Žao je papi što se je svět uzkolebao, i što ima ljudih, koji druge zavode i na zlo navratjaju, proklinje početnike one goleme nesrěće, koja je uslěd toga narode postigla. Spominje svoju amnestiu i pakost ljudsku, o koju se razbiše, i u zalud biahu sva nastojanja, tèrsenja — sve dělovanje njegovo. Što se tiče bundžiah, poziva se na svoju zapověst od měseca travnja 1847 i napominje sve one načine, kojimi se poslužiše rovari, da sataru nje ugled i moć, kao što je: nevaljala štampa, laži, koje se o někakvoj uroti razprostirahu, koja bi tobože Rimu goleme jade naněti imala; i uslěd toga poticanje protiv najodličniih licah, i bèrzo zatim postavša narodna straža.

Laže one poslužiše se poděljenjem dèržavne konsulte proti papi, te odtud pred světom izvodiše, da papa š njima u jednu tikvu puše. K tomu još poplašiše puk někimi praznim i lažnim glasovima o někakvom izvanjskom ratu, koi bi imao biti poslědica domaće urote, i zlovoljne neradinosti vladine. Zatim spominje lanjsku buru ožujačku, papine otčinske opomene na poredak, i ustav od 14. svibnja 1848. Kako rovari zahtěvahu republiku od pape, čemu se samo někoji dobromišljenici oprěše; kako htědoše da papu sklone da navěsti rat Austrii, i kako se on odvažno glede toga izjavi; opisuje, kako papinci naumiše njemu uz pèrkos učestvovati u nesrětnom talianskom ratu i kako mu bezsramno světovni ministerij narinuše; a papi neostade drugo, već da se u tomu mučnom položaju samo ogradjuje proti tomu neporednom i nezakonitom postupku. Iza toga imenovanje dèržavne junte i rimske konstituante sa svom himbenostju, što i privoli veću čest poglavarstvah rimskih dèržavah, te se častih svojih odrekoše. Konačno kako javno pred svim světom izjaviše, da će da satarišu světovnu oblast apostolske stolice, i kako uslěd toga konstituanta dana 9. veljače 1849. zaključi, da su pape rimski od tog dana *de jure i de facto* lišeni světovne oblasti u dèržavi rimskoj. No sve zato, da je veća čest rimskoga puka svomu papi věrna ostala, ko što i duhovničtvo rimske dèržave neumorno oko toga nastoji, da se narod jedared opameti i osvěsti. Šta je sve za povratjenje reda činio papa, pozvavši naime švajcarsku vojsku u Rim, koja zapověd medjutime stranom himbenim a stranom bezčastnim ponašanjem vèrhovnog zapovědnika njena ostade nesvèršena. Papinske naredbe směrale su na usrěćenje naroda, nije dakle on kriv onoj težkoj nevolji, od koje su mnoge inače poštene obitelji postradale, već su tomu krive spletke i varke buntovnikah i nezadovoljnikah; u takovih burah valja smatrati ruku i glas božji. Tada kori protivnike světovne oblasti papinske, i opravdava onu po-

stojanost, kojom sveta stolica to svoje pravo proti njima brani. Navadja kako se je cèrkva zlostavljala, papinske dèržave razlèrzav le, i golema nesrěća podložnike svete stolice postigla, i s toga onaj poziv od 4. pros., kojim se pozivaju svi vladari i narodi imenito Austria, Španjolska i Napulj, da u pomoć spěše; blagoslovi Bože toj nadošavšoj pomoći, i do skora će se borba za mir protiv laži i pakosti — svèršiti; kojim imenom poglavito ozvati se može ono tèrsenje ljudih zlobnih, koji hoće papu kao sukrivca i pokrovitelja svojih ludoriah světu da predstave. Slědbarstvo (Sektenwesen) osudio je papa ve u svojoj okružnici od 9. štud. 1 46, u čemu su ga biskupi kako trěba podupirali. Napokon zahvali za one darove, koji mu od svih stranah prispě`e, i uvěri pritomne, da će uztrajati i nadalje u uztèrpnosti i molitvi, uzdajući se u pomoć i posrědovanje blažene děvice Marie i svih svetih božjih.

Iz Rima. U Kamerinu našla je několiko žèrtvah neizkazana běsnoća ovděšnjih republikanacah. Nadbiskup kamerinski g. Tomba morade poradi toga, što se je njihovim nepravednim zahtěvanjem uzprotivio, sa svojim tajnim pisarom da běži; a general-vikar kamerinski što se usudi braniti nadbiskupa svoga, dopade gèrdne rane u stegno od zèrna puščanoga. Na zapověd triumvirata obustavljena su na sveučilištu rimskom predavanja iz bogoslovja i cèrkvenoga prava, nitko nezna zašto. Isto tako iz věrodostojnog izvora mogu vam javiti, da je odmah po utamničenju biskupa fermskog kardinala de Angeli, na očigled policie množina prolětarah u stan njegov provalila, i 1200 škudah, kao takodjer i množinu srebèrnine pustajnički odněla.

(B. a. T.)

Beč 19. lipnja. Sbor biskupah okončan je. Zaključke njegove saznati ćemo bez ikakvoga kommentara, ili izopačivanja. A to zahvaliti imamo toli nemilice napadanoj tajnosti sědnicah.

Zagreb 27. lipnja. Danas puče glas u Zagrebu, da će se naš preuzv. g. biskup sutra t. j. u oči Petrova iz Beča u našu srědinu povratiti. Bog nam ga zdravo dopratio!

Skupština biskupah u Beču zaključena je. U drugu nedělju po duhovih dèržan je u cèrkvi sv. Stěpana svetčani Te Deum, poslě koga se biskupi razidoše i odoše svaki sebi. Time je dakle svèršena zadaća njihova, i nadamo se ufajući se u Boga, koi je početnik svega dobra, i koi u ova kobna vrěmena nije ostavio cèrkvu svoju, već je duhom svojim svetim uzorite glavare cèrkve nadahnuo, i zrakom milosti svoje umove im razsvětlio, te u razboritost i mudrost istih preizbornih poglavicah kèrštjanskih, da su ju rěšili onako, kako će i ugled cèrkve nepovrědjen ostati, i duhu vrěmena na koliko se to s dostojanstvom njenim složiti dade odgovarati. Mi kao što mislimo da će se tom skupštinom nova doba početi u pověstnici cèrkve austrijske, tako željno izgledjemo zaključke, koji su u njoj učinjeni, i koji će se kao što čujemo tiskom doskora obnaroditi. Bože daj da se obistine lěpe nade, i izpune vruće želje naše, i da nisu katolici austrijski uzalud s onolikim pouzdanjem u nju oči svoje upirali, nadajući se, da će ona doskočiti svim nedostatkom, koji nas tište, i izvidati rane s kojih bolujemo. Bože daj još jedanput, da se neprevarimo u očekivanju našem!

Dana 28. o. m. vratio nam se je preuzv. naš gosp. biskup sa synode biskupske iz Beča u Zagreb, srěćno i u dobrom zdravlju.

Iz Sěverne Amerike. Dana 6. pr. m. sabrali su se katolički biskupi u *Baltimoru*, i veliku skupštinu započeli. Ima ih svih skupa 26; 2 nadbiskupa i 24 biskupa. Takodjer u Azii imenito u *Kitaju (Kini)* dèržat će se ove godine cèrkveni sabor, na koi su svi papinski naměstnici i biskupi velikih aziatskih dèržavah Kitaja i Kohinkine, Tokiriga i Siama, Tatarie, Japana i Koree pozvani.

Proměne u biskupii zagrebačkoj.

Dragutin Janda, dosadašnji kapelan u Štridovi preměšten je kao takav na Odru.

Antun Glogošek, bivši kapelan u Imbrihovcu preminuo je 12. lipnja t. g.

Mihail Bolenji, dosadašnji kapelan u Legradu, preměšten je kao takav u Imbrihovac.

Prečastni g. Ivan Krizmanić, opat, podjašpršt i župnik na Bistrici, u 84. godin života svoga odabrao je stražnje dane svoje na Omilju, u krilu svoga roda provesti. Zato dobio je za upravitelja župe in spiritualibus et temporalibus Mirka Tumpića dosadašnjega kapelana u Krapini.

Za nabavljenje počastne sablje světlomu našemu gosp. *banu bar. Josipu Jelačiću Bužimskomu* nadalje prinesoše:

Dosad prinešeno 25 car. cek. i u srebru	447	for.	43	kr.
Gg. Stěpan Mlinarić, kapelan na M. Taboru	1	„	—	„
Dragutin Kunović, sa suprugom . .	1	„	—	„
Dor. Juraj Molnar, bibliotekar bisk. zagr.	2	„	—	„
Josip Juratović, prebendar st. c. z. .	4	„	30	„
Ambroz Vranjicanj, preds. financ. ods. .	30	„	—	„
Makso Piškorec, podpreds. „ „ .	10	„	—	„
Dragutin Šporer, tèrgovac u Rěci .	10	„	—	„
Dr. Stanoević	5	„	—	„
Gavril Smičiklas, biskup križevački .	25	„	—	„
Nikola Žalec, župnik u Glini . .	1	„	—	„
Jedna neimenovana	100	„	—	„
Juraj Jurinić, podjašpr. i župn. osěkovački	1	„	—	„
Janko Mikloušić, kapelan „	—	„	20	„
Rozalia Bogović, iz Osěkova . .	—	„	20	„
Konrad Rupl, učitelj „ . .	—	„	26	„
Stěpan Vojvodić, „ . .	—	„	10	„
Andria Bèrcković, „ . .	—	„	10	„
Filip Horvatić, „ . .	—	„	8	„
Josipa Predrag, „ . .	—	„	10	„
Mato Mraković, „ . .	—	„	5	„
Stěpan Mraković, „ . .	—	„	20	„
Stěpan Žnjidarić, „ . .	—	„	10	„
Mihail Horvatić, „ . .	—	„	20	„
Mato Horvatić, „ . .	—	„	20	„
Marko Čekovec, „ . .	—	„	10	„
Stěpan Bastašić, „ . .	—	„	10	„
Ukupno	641	for.	32	kr.

i 25 car. cek. u zlatu.

Stěpan Moyses, upravitelj. — *Stěpan Musler*, urednik.
Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

BROJ 27. — TEČAJ I.

U SUBOTU 7. SÈRPNJA 1849.

List ovaj izlazi svaku subotu na cèlom arku.

Cèna mu je za domaće 4 — za vanjske 5 for. u sr. na cèlu godinu.

Predbrojiti se može i na pol, paće i na ćetvèrt god kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod duhovnog stola ili kod uredničtva. Predbrojenje prima se sveudilj kroz čitavu godinu.

Katolički list zagrebački.

Sadanji položaj svèta i najbližja budućnost.

Što je svèta i vèka, nebiahu pod nebom barem u Europi stvari bolje zamèršene i preplelene, nebiaše veći chaos, kao što to suznim okom u naše doba vidimo. Dobro mi je znano doduše, tko da taj metež nadvisuje i nad njime bdije, i da će jednom opet probiti traci svètlosti cèrne oblačine, te sva opet svoj naravski red i položaj zauzeti; nu pric nego to doživimo, neka mi slobodno bude mnènje moje izreći, ma i nepostigao time ništa drugo, van da koga podtaknem, da nam šta boljega i mudrie kaže. — Jedna živa misao, jedna ravnajuća moć pruža se kroz cèlu umèrlog tog svèta dogodovštinu; koja rekao bi sad se ovdè sakrije i posve izčezne, sad se opet ondè jasno i postojano ukazuje; nu vazda bdije i dèluje danom i noćju, na povèršju života sviuh narodah, ili u dubljini sèrca njihovog, vazda se vratjajuć, nu vazda novim putem i na drugi način na pozorište dolazeć, dok čudnovatoj toj drami jednom konac bude: Bog sve u svemu.

Putem dogodovštine može dakle čovèk nèšto stanovitog o budućnosti zaključiti, ako samo bitnog i temeljnog factora iste dogodovštine iz obzira nepusti. Istinabog nije možebit u cèloj dogodovštini naći tečaja vrèmenah, koi bi se sa sadanjim tečajem dogadjajah posve uzporediti mogao, nu tim više primorani smo pogled naš ravnati na onu os, oko koje se sve vèrti, i koja se kod svih nepogodah i promènah nikad sa ovoga mèsta nemiče.

Na najiztrošeniem zemljištu, koje ikad vidismo, vèrši se i goni politika, povèršje se već zibati i kora kolebati stade, a pod njom jari se strahoviti vulkan, koi se na mèstah silovito dimi, a nègdi već živi plamen riga. Nu ljuto bi se prevarili, kad bi mislili, da se tu samo o politiki radi, samo to se može kazati, da njoj stražnji sat prispèva, onoj t. j. vèrolomnoj XIV. stolètja cabinetah metamorphosi, koja se je kano zmija u novu kožu preoblačila, za da bi vazda u novoj tobož spodobi svèt zavarala, dočim bi ga vèčnih dobarah lišila, a na mèsto njih sebe narinula. Nu srèćom dragocèno to blago povèreno biaše takovoj majci, koja je sve poduzela, što jedna mati poduzeti znade, i sve podnosila, što nedužnost podnesti je kadra, za da samo ono blago dèci svojoj sačuva; što joj takodjer srètno za rukom podje, nosila ga po ugodnih obdèlanih poljanah, ili divjih dalekih pustarah. U najnovie doba čini se, kano da su se priatelji i dušmani glede ove čuvarice nebeskih dobarah složili: pustite ju, viču svi pustite ju ići svojim putem, pustite ju slobodnu vele isti oni, koji joj inače u svemu protuslove. Narodi su time zadovoljni, vladaoci na to sklonjeni, a stara zmija diplomatia, reći bi zgèrnula se čisto mirno i nedužno u klupko. Hvala Bogu! da je dotle došlo, reći će mnogi majci svojoj vèrni sinovi. Nu da li vi katolici, vi svetjenici u istinu vèrujete, da polag sadanjega položaja stvarih svi ovi izbilja i iskreno tako blage misli o vašoj cèrkvi goje, to se vi onda ljuto varate i ta obmana jednom će vam žalostnim sadom uroditi; samo za uzdèržati se za vrème u slobodi, pustiše vam vašu cèrkvu do nèke slobode dosta težko i kasno doprèti, nu bojim se, da kad dodje vrème, gdè krinku sbaciti bude sigurno, nastojat će joj veće okove, nego ikada nametnuti; cèrkva bo je onoj slobodi, za kojom sadašnji duh vrèmena teži ne samo tèrn u oku, nego upravo zaprèka, ona bo bez autoriteta slobode nepozna i čvèrsto je uvèrena, da nitko slobodan nije do onoga, koga sin božji slobodnim učini. Nu ovo je upravo opet onaj kod gradjenja novog stanja zabačeni kamen. Neka, što vèrno pod barjakom cèrkve vojuje, bude na oprezu, onako bo se sada sa iskrenimi njezinimi privèrženici postupa kao i sa vojaci: najpèrvo im se ljudi laskaju, da ih do vèrolomja dovedu, a kad to nepodje za rukom, onda je stanu psovati i ružiti na svaki način i gdè je moguće ubijati. Katolici! borba vas čeka; kupite se oko vaše cèrkve nepazeći niti na laskanje niti na pogèrde, koje će vas možda postignuti. Politika Europe na skoro će se izigrati, pa onda će medju slèdbenicima raznih vèroizpovèdanjah, a napokon obći vèrozakonski boj nastati. Jer o čemu mislite da se bude radilo, kad se jednom sve političke promène obrede i dovèrše? reći ćete, radit će se o novom dèljenju dèržavah, o zastupanju i obezbèdjenju narodnostih, o novom ustavu. Zaisto i takovog nèšto sigurno će se dogoditi; nu naše dobe gèrčevi su prejaki i boli mnogo veće, nego da se šta većega porodilo nebi. Zar nije pakao podigao sve svoje sile? da kako, priprava bo biva za veliki i odlučni boj. Vidi bo pakao, kako jedna stran odvažnie nego ikad u boj se sprema i duhovnim vère oružjem se štiti; zato je zadnju odsudu: uništenje svake vère, ćudorednosti i jurišanje nebesah u socialnom, političkom i vèrozakonskom životu narodah svimi paklenima srèdstvi i svèdočanstvi svake vèrsti izrekao. On je već odpadnutje stranom proizveo, a još većemu se nada i to ne bez uzroka, nu i mi se nadamo i to nadom, koja nas sigurno prevariti neće. Ufamo bo se, da niti se brojili nu odvažno i radostno se žèrtvovali, pa onda je uvèk najsigurnia i

najveličanstvenią naša poběda. Bacimo sada samo povèršno naš pogled na politički světa položaj. O godištu 1848. i o Frankobrodu neću da govorim, oba su se u dobru i zlu posve preživila i iztrošila. Pruska kraljevina sada veliku, nu za sebe sigurno nesrětnu rolu igra, veliko je njezino, da tako reknem duševno i političko slědbeničtvo; ima ona sympatiah, nu koje niti su izvěstne nit iskrene, ima saveznike, koji joj pomoći kadri nisu. To bo je već dosta jasno, da će i najposlě politička težnja pruskih saveznikah za istu Prusku biti opasna, dočim se njome samo kanoti srědstvom za postignutje stanovite svèrhe služiti namèravaju, za da ju onda ili odvèrgnu, ili istoj osvèrsi posve žèrtvuju; isto tako i Pruska nemože da o-snovu někih saveznikah svojih glede domaće ili vaniske politike prizna i odobri. Monarhičkog vladara Friderika Vilhelma IV. okružavaju republikanci, a pobožnog kneza cěle čete nevěrnih bezbožnikah! pa da li to nije golema nesrěća? Upravo onaj vladar, koi bi glede svojih sposobnostih mnogo boljeg udesa vrědan bio, strašno će možda patit radi krivnje i opačinah svojih dědovah i to ravno u ono doba, gdě Pruska misli, da je jur vrěmena i svu politiku daleko nadvisila, sada ravno ostavlja sa svog těmena i viditi ćemo, kako da se bèrzo stèrmoglavit bude, ako se inače kojim slučajem za cèrkvu neprihvati i na njoj se neuzdèrži. Israël infandum scelus audet morte piaudum; tandem sceptra gerit, qui stemmatis ultimus erit; et pastor gregem recipit, Germania regem. Ovimi dokanča poznato svoje proročanstvo o domu i o-bitelji braniborskoj Hermann Lehnin; u komu se o strašnom někom zločinstvu, o stražnjem potomku jednog plemena, o pobědi vèrhovnog pastira, pape i sjedinjenju Němačke govori.

Ako uza Prusku stavimo sadanju Austriu, to ova uprav iza strašnih nutarnjih i izvanjskih borbah ostavlja svoj nadir i diže se polagano gore. Ako li skèrši svoju bureaukratiu i svoj Josefinizam sasvime, to ćemo ju sigurno u svoj svojoj v e d r i n i i j a s n o s t i zagledati. O Austrii glasi něko staro proročanstvo, da će nevěri dati stražnji politički udarac, i onda će se opet obistiniti ono: Bella gerant alii, tu felix Austria nube. Bog bi dao, da mladjahni car bude prie srětan junak na polju bojnome, pa onda srětan ženik u sto dobrih časovah. Silom su htěli Austriu*) da izrinu i odlome od ostale Němačke, to jest da joj palac desne ruke odsěku; a s ostalom šakom bili bi gotovi u bèrzo. Srědnji pèrst (Pruska) směrala je na to, no taki do palca stojeći pokazatelj (Zeigefinger) (Bavarska) spoznati i osětit će o čemu se radi, kad mu se jaki sused od njega odvali. Osobita je politika u Bavarske, što se je za veliku Němačku izjavila, i tako svoj geografički i statistički značaj politički i moralno izrazila: da bude to jest upravo osrědna němačka dèržava za posrědovanje. N ě m a č k a pověstnica ustupiti će zato Austrii i Bavarskoj čestno město u listovih svojih. Italia a osobito Rim razabrati će se od svoga mamurluka, i bluditi će zadugo tako, da se glava u miru za kèrštjanstvo starati može. Skrajnosti Europe počivaju mirno, kao n. p. Englezka, Švedska, Portugalia, Španjolska i rat danski biti će u svojih poslědicah neznatan. Na najlěpšem městu na jugu počiva něki iztrošeni starac, ponosan u svojih velikih i sjajnih uspomenah, udoban u svomu velelěpju, jak u svemu uobraženju, i gnjěveći se, bez da se i znade. K njemu vodi jedina rěka n ě m a č k a, koja je sasvime njezina, i time joj pripada stolica novog dělovanja kada Turčin izčezne. A dotle će biti mirno u maloj utrobi Němačke, a lěva i desna stran Europe opet će k svomu naravno pravilnomu dělovanju doći. R u s i a će se pokoriti samo někoj maloj, duševnoj moći, bez da će joj se osnove njene skèršiti o njojzi.

*) Štovani spisatelj valja misli „Erzherzogthum Oestreich." *Op. slagara.*

Ako li tud dosada risanu sliku pravo i onako kako biti mora razsvětlimo, to će nam se ukazati jasno, da pověstnica světa nije ino, nego s jedne strane pokazajuća se pověstnica carstva božjega na zemlji u svomu priugotovljenju, razprostranjenju i okončanju. S toga je Isus srědište svake pověstnice. Bez njega stari svět nema nikakova saveza i smisla, a novi nik kove unutarnje vrědnosti i budućnosti. S toga imade samo jedna pověstnica, premda ju obično u cèrkvenu i světovnu razgadjamo i jedino pero napisalo je veličanstvenu tu misao, pero duha svetoga u očitovanju sv. Ivana apostola. Ako me oči moje nevaraju, to se sila pripravlja, što će cèrkvi konačno k tisućolětnom nje carstvu, k novomu nebu i novoj zemlji pripomoći (Apocal. 21). Tim dakle možebit još jedna borba samo, i vojujuća cèrkva pretvoriti će se u cèrkvu slavodobitnu. Čemu se tužite vèrhu vrěmena i grozne budućnosti njegove? Něšto se postići imade — veselite se dakle. Pěvajući i igrajući, i s golim mačem u ruci (radostnim pokorom očištjenim sèrcem) hajde dakle na susrět nepriatelju; koi živ ostane radovat će se nad poběđom, a koi pogine taj će od sviuh najsrětnii biti.

Tako mi se čini, da (němački) svět stoji, i tako da će biti konac! —

Bogoštovje kèrštjansko.

(Iz Chateaubriandovog „Génie du Christianisme" preveo J. Jurković.)

(Nadalje i konac.)

VI. B o ž i ć, t r i k r a l j a i. t d.

Tužni i žalostni su ono ljudi, koji se sa povèršja sadašnjosti, na komu nesvěsno tumaraju, nikad sèrcem udubili nisu u lěpu prošastnost, u ono srětno doba věre kèrštjanske, gdě svaki bogoštovni čin biaše ujedno svetčanost obiteljska; ljudi, koji preziru i opovèrgavaju uveseljenja, za koja se istinabog ništa drugo, osim čiste njih nevinosti navesti nemože, no koja su baš toga svoga nedužnoga značaja radi, svakom neporočnom sèrcu, svakoj bezazlenoj duši mila i draga. Pitamo ljude takove, da li znadu, da li imadu čime bi nam te radosti, kad bi su nam ih oduzeli, nadoměstiti mogli? Jao tužan! ta kušali su, ali u zalud. Conventia naša imadě svete svoje dneve; gladu i pomoru biaše tada naděveno ime sveto; a hosanna proměni se u grozni uzklik „živila smèrt!" Čuda doista golemoga! i stvari predivne! ljudi sjajni i uzmožni govoreći narodu u ime jednakosti i strastih, nemogoše nikada postići, da im se ime svetkuje; a ljudi neznatni, ubogi, nizkoga kolěna, naučajući pokornost i nenavěštjujući sirotinju, te pozivajući ljude, da se odreknu dobarah zemnih stekoše ime svetacah, podigoše im se žèrtvenici, i ime im biaše spominjano u molitvah, rěčju imadoše svoje svetkovine, i imadoše svoje slědbenike. To je dosta za uviděti, da samo one svetkovine, koje su skopčane sa bogoštovjem ili sa slavnom uspomenom vèrlih dobrotvorah imadu postojanost, imadu u sebi klicu věčnjega obstanka. Nije dosta, da se reče ljudem „radujte se" da se raduju. Lahko je razplakati, ali je mučno obradovati; i težje je mnogo izvabiti veseli posměh na

lice čověku, nego li je razjaditi ga, i obliti mu gorkimi suzami blědi i potamněli obraz.

Dokle kip zloglasnoga Marata resiaše tèrgove naše, u město svetoga i čověčanstvu nezaboravnoga Vincentia od Paule, dokle se slaviše one svetčanosti, kojih godišnjice ostaju u spomenicih naših, kao dnevi věčnje tuge zabilježene — slavila je gděkoja i mnoga bogoljubna obitelj u skrovnom kakvomu god městancu, tajno i da nitko neznade svetkovinu svoju kèrštjansku, i tako im bogoštovje biaše utěha i radost u one dneve duboke i neizkazane žalosti. Sèrca prosta i duše blage sětjaju se i dan danas suznima očima i tronutim sèrcem onih sladkih časovah, gdě se kupiše obitelji oko svoje domaće pogače, koja predstavljaše darove triuh kraljah, prinešene novorodjenom spasitelju světa. Starina obitelji činjaše i vidjaše se na taj dan kao něko božanstvo ognjišta otčinjega, a sitna děčica, koja odavna i nesanjahu o drugom, već jedino o toj svetkovini, sědjahu mu uz kolěna, gèrleći i čělivajući ga, te svojom vedrom mladostju pomladjujući ga. Iz lica svim sěvaše radost, a sèrca svim plivahu u veselju; soba gdě sabrani biahu, biaše krasno urešena, i svaki imade svetačnu obuću na sebi. Uz kucanje sklenicah, i uz radostne uzklike mogahu im zaviděti kraljevi kraljevinu stečenu ni suzami ni težkimi uzdisaji; nepoželi nitko onih žezlovah, koji najtežji biahu onim, koji ih nosiše u rukuh.

Ti prizori sbivahu se u svemu kèrštjanstvu, počimajuć od velelěpnih palačah, do prokapljivih kolibicah. Tud se nenadje poslenik ni potrěbnik, koi nebi imao srědstva za dostojno proslaviti te praznike (blagdane), koji jedan slědiaše drugog: božić, nova godina, tri kralja; to biaše dan, gdě se počeše svatbe, darovi i medjusobni ljubezni posěti. Zavětnik idjaše k odvětniku svomu, a odvětnik obratno zavětniku; sborovi zanatlijski, bratimstva, predstavničtva, sudišta, sveučilišta i načelničtva, sve se to sakupljavaše po starom naših predjih običaju, i polag starih obredah naših; bolesnik i sirota, — svaki imade čemu da se raduje; a dužnost, kojom obvezan bi sused tih danah primiti i podvoriti suseda, biaše srědstvo najprikladnie za učvèrštjenje i obnovljenje priateljstva za cělu godinu, te time se promicaše sloga i jedinost, koja vladaše u družtvu.

Niti se o tomu dvojiti nemože, da su ti običaji mnogo dopriněli k uzdèržanju ćudorednosti, jer se njimi sèrčanost i medjusobno milovanje izmedju roditeljah podkrěpljivalo.

Te svetkovine kèrštjanske imadjahu tim više čarobnosti i ugodnosti, što od pèrvine i najdavniih vrěmenah kèrštjanstva obstoje; i svaki osětjaše něku radost sětjajući se i znajući, da su se stari njegovi u isto doba radovali, u koje on danas veselo dan boravi; a k tomu dolazi još i to, što budući se te svetkovine vrěmenom znatno umnožale, bogoštovje kèrštjanstvo iznadje time nebrojena srědstva za ublažiti i tako premnoge nevolje života ovoga, te od pokolěnja do pokolěnja biaše milionom nesrětnikah několiko veselih i sladkih časovah u životu priugotovljeno.

Noćju u oči narodjenja spasiteljovog, ona děca što no se klanjahu jaslicam, cèrkve cvětjem izkitjene i krasno rasvětljene, puk vèrveći oko kolěvke božje, i mireći se s Bogom, veseli alleluja, zveka zvona, lomnjava topovah i miloglasni zvuci sviralah, biaše svetčanost lěpa za pogledati, puna nevinosti i veličanstva. Iza stražnjega dneva ludovanja, dostaputa neporednog i prěkomèrnog dolazaše čista srěda (pepelnica), koja svojim visokog znamenovanja punim obredom biaše kao dan smèrti predišavšeg veselja našeg. Svetjenik govoraše „spomeni se čověče, da si prah i da ćeš se opet u prah obratiti.“ Častnik onaj što no biaše uz kraljeve persijske sětjajući je, da su ljudi umèrli; ili vojnik rimski, koi no snizavaše ponos slavodobitnika, mogoše li im dati lěpše pouke, nego li je sadèržana u ovo malo rěčih?

Čitava knjiga nebi obhitila, kad bismo htěli opisivati obširno obrede velike nedělje u cèrkvi našoj obične; tko nezna, s kolikom sjajnostju, s kolikim velelěpjem biahu isti obavljani u glavnom gradu svega světa? zato i nećemo, da ih opisivati idemo. Ostavljamo slikarom i pěsnikom, neka oni ako znadu dostojno predstave ono duhovničtvo u cèrno oděveno, žèrtvenike i cèrkvu zastèrtu, onu uzvišenu glasbu, one nebeske glasove pěvajuće jade Jeremiine, onu muku, u kojoj su sakrivene nedosižne tajne, onaj sveti grob obkoljen hiljadami nice ležećih kèrštjanah, svetjenika perući noge ubogima, onu tamu, onu tišinu prekidanu kad i kad užasnim romonom, onaj uzklik poběde prodrěvši na jedan mah iz groba, na poslědku onog Boga dobrostivog, što no otvara put u nebo dušam izbavljenim, i ostavlja kèrštjaninu na zemlji sa svojim božanstvenim bogoštovjem preobilno vrělo nade i ufanja, koje nikad usahnuti neće.

VII. Pučke pobožnosti.

Kada bi uzimajuć sve pod pravila razuma, strogo osudjivali sve ono, što puk věruje, i što mu pomaže uztèrpno da nereknem radostno snositi nevolje života ovoga, i od kuda se uči ćudorednosti takovoj, kakovu mu ni najbolji zakoni, ni najspasonosnie naredbe ucěpiti nebi kadre bile. Lěpo je, dobro je, reko tko što mu drago, da sve što činimo s Bogom počimljemo, s Bogom obavljamo i s Bogom dovèršujemo, i da smo uvěk timi čudesi okruženi.

Za čověka, koi věruje, narav je čudo bez kraja i konca. Ako li ga je zlo kakovo snašlo, a on moli, i odlahnulo mu je. Vuče li ga sèrce za otcem i majkom, za bratjom, sestrama i priateljima, a on čini zavět Bogu, uzima štap hodočastnički u ruke, i prevaljuje gore pirenejske i nebotične planine, ide gospi lavretanskoj ili sv. Jakovu galičkomu, te ondě se pred svetcem na kolěna stere, i moli mu se, da mu se sin — mornar otišavši na more — zdravo kući vrati, ili da mu suprugu spasi, ili otca u životu pridèrži, da ga se povrativši se — još jedanput nagledati i nagèrliti može — i sèrce mu je na miru. Vratjajući se u svoj mili dom, nosi sobom množinu ljušturah morskih, i pěva gorom i dolinom veseo pěsme u slavu božju i svete bogorodice. Došavši kući, sve k njemu gèrne, i svaki je rad da imade štogod od hodočastnika.

Srětni, triput da i četiri puta srětni, koji věruju, jer se nemogu nasmenuti bez da pomisle, da ćedu se smějati uvěke; nemogu proplakati bez da se sěte, da su to stražnje suze, koje im točiti valjade; suze — plač njihov nije izgubljen; jer ih bogoštovje kupi u svoju posudu, te ih iznosi pred lice previšnjega Boga.

Stupaji pravog vèrnika nisu nikada samotni; angjeo dobri uvěk je uza njega, i on mu daje světe svoje u noćnome spanku, i brani ga od angjelah zlih i opakih.

Divan li biaše izmedju nebrojenih drugih onaj običaj, znan u starih naših, u pèrva vrěmena bogoštovja kèrštjanskog! Kada se nadje na samotnoj pustinji, ili u dnu guste šume mèrtvo tělo čověka ubijena, tud ga zakopaše, a nad glavom mu udariše križ u zemlju, u znak milosèrdja, da prolazeći Samaritanac odroni koju suzu za po-

kojna nesrětnika, a žitelj grada pravom Bogu věrno odanoga da se pomoli za brata svoga. I možebit da putnik taj biaše čověk strani, udaljen od milog zavičaja svoga, kao i onaj uzvišeni neznanac, žèrtvovan, usmèrtjen rukom čověčjom udaljen od svoje otačbine nebeske! kakovo srodstvo izmedju Boga i čověka! i tud da se neuzdigne, da se neponese narav čověčja! Koli to biaše za čudo, gdè se usudi čověk tražiti podobnost něku izmedju svojih umèrlih dnevah, i věčnjega bitstvovanja gospodara svega světa ovoga.

Neće nam se govoriti o jubilejih kèrštjanskih, koji nastadoše u město světovnih zabavah, i koji navratjivahu kèrštjane na pokoru, pomladjivahu težko ogrěšene savěsti, i pozivahu grěšnike na obće proštenje (amnestia) bogoštovja kèrštjanskog. Nećemo spominjati, kako prigodom obćenitih nevoljah idjaše mlado i staro, malo i veliko bosonogo od cèrkve do cèrkve, da ublaže i odvrate sèrdžbu božju. Svetjenik idjaše uvěk naprěd s užetom oko vrata, kao směrna žèrtva pripravna poginuti za spasenje věrna stada svoga.

Prigodom velikih i kakogod znamenitih slučajevah u životu čověčjemu, bogoštovni običaji pružaju utěhu bezufaniku i nesrětniku. Mi biasmo očevidci někoga strašnog brodolomja. Izišavši na obalu morsku mornari poskidaše svu svoju oděću, ostavivši jedino hlače i košulju na sebi, te podjoše u redu u něku malu cèrkvicu posvetjenu sv. Tomi. Zapovědnik broda biaše im na čelu, a puk ga slědjaše pěvajući putem „zdravo zvězdo mora!“ svetjenik odsluži svetilište brodolomnikah, a mornari pověšaše na zid cèrkveni obuću svoju, iz koje se voda cědjaše na zemlju, te time učiniše zavět Bogu. Philosophia može izobilovati rěčmi uznositimi, no o tomu dvojimo, da će ikada dolaziti stradajući, i věšati oděću svoju na zidove hrama njezinog.

Koi čověk oćutan podvojiti može, da ti običaji bogoštovni nevode puk ka krěposti mnogo sigurnie, nego li i sami zakoni; vičući neprestano protiv praznověrju, odjaziti će se najposlě vrata svim zločinom. No čudom će se začuditi svi sofiste, kada srěd svih zalah, koje su prouzročili, opaze — da puk nimalo od věre svoje odstupio nije.

Ako li on prestane duh svoj pokoravati pod sladki jaram bogoštovja, to će morati pasti u slutnje najnakaznie, i strah će ga obuzeti tim veći i užasnii, čim će manje poznavati uprav predmet toga svoga straha; dèrhtati će na groblju srěd mèrtvih, ako bude ondě čitati, da je *smèrt san věčnji*, i čineći se kao da hoće da prezire moć božansku iti će ciganjki, da mu ona govori, ili će tražiti sudbinu i opreděljenje svoje u metežu mèrtvim slovom popisane artie učenikah světa ovoga.

Od potrěbe su čudesa, budućnost i nada čověku, jer se ćuti za neumèrlost stvorena. Zakljinjanja i čaranja nisu kod puka ino do naravni něki nagon, koi ga vodi k bogoštovju, i dokaz najjasnii i najjačji za potrěboću njegovu. Čověk, koi neveruje ništa, nije daleko od toga, da věruje svemu; koi neima prorokah, taj věruje gatalicama, a tko se je odreko obredah bogoštovnih, taj je prigèrlio čarolie, i kad se zatvore cèrkve gospodove, onda će se s nova otvoriti tamna duplja cèrnih věšticah, i one će na město njega světu govoriti.

Cèrkvena oblast u odnošenju naprama političkoj.

(Nadalje.)

Poděljivanje duhovne sudbene vlasti kao i razprostranjenje i ukinutje nje ostavio je Isus cèrkvi svojoj, što se vidi iz věčitog običaja, koga se je cèrkva u tom poslu dèržala. Ona je ustanovila svoje stavne zakone i pravila, po kojih se valjano dobiva i valjano opet dospěva ta duhovna sudbena vlast u njojzi. Nikakva naravna oblast nije možna ni vlastna jednostrano i svojevoljno zakone cèrkvene ukidati, ili dělovanje njihovo prěčiti i uništavati: jer oblast, od koje proiztiču, nije oblast dèržavna, već je oblast Isusova u rukuh cèrkve njegove.

Isto tako nemože svim duhovnim glavarom jednaka, i to neograničena oblast pripadati. Jer se nemože kazati, da biskup prigodom svoga posvetjenja dobiva sveobću i neograničenu duhovnu oblast, niti da se svetjeniku istom prigodom poděljuje oblast nad svima dušama, jer bi inače biskup bio sveobći biskup, a svetjenik sveobći pastir duhovni, a time bi se vlada cèrkvena sasvime poměšala, i starodavni običaj, te naročiti prepisi sabora tridentinskog povrědili (Conc. Trid. Sess. VI. Cap. 5. de reform. Sess. XIV. Cap. 7. i de reform. Cap. 2. i 8. Sess. XXIII. Cap. 4. i de reform. Cap. 15.). Pita se dakle, kako i kada se duhovna sudbena oblast poděljuje i polučuje? To biva po duhovnom poglavarstvu i onim činom njegovim, kada kojega posvetjenog i time za sposobna priznanog svetjenika postavlja činovnikom unutar granicah duhovne sudbene oblasti u cèrkvi. To naměštenje inače se zove missia ili poslaničtvo, i bivalo je u razna vrěmena raznim načinom. Prie gdě se nije nitko redio ili rukopolagao, bez da nebi odmah imao i opreděljeno město, gdě će biti pastirom duhovnim, bila je missia s redjenjem skopčana. A poslě dodje u običaj redjenje i bez opreděljene službe, ili biaše razlučeno od nje; i tada dobivahu biskupi polag ustanovljenih od cèrkve slědovno dakle i u sporazumljenju s nje vèrhovnom glavom obstojećih zakonah missiu ili od sabora cèrkvenoga ili od metropolita, pèrvostolnika (primas), ili patriarha, napokon od XIV. stolětja od samog pape srědstvom običnoga od njega zavisnoga potvèrdjenja. U ostalom ma kakovu sudbenu vlast imali biskupi, to ona uslěd prava božanskoga ostaje uvěk podredjena sudbenoj oblasti papinoj: „Episcoporum jurisdictio sive sit immediate a Christo, sive a summo Pontifice, ita semper huic subest, ut consentientibus omnibus Catholicis, ejus auctoritate et imperio limitari, atque ex legitima Causa omnino auferri possit“ Benedict. XIV. de synodo diœc. L. XVII. C. 8. n. 7.

Ako je pastirom drugog reda kao i biskupom s početka sudbena vlast skupa s redom poděljivana bila, to ona poslě kako je od reda razlučena, tim više od samih biskupah dolazi, čim je istinitie, da su oni u svojoj bitnosti samo podredjeni svoga vèrhovnoga pastira pomoćnici.

Cèrkva osvědočena, da njoj jedino izključivo pripada pravo sudbenu duhovnu oblast poděljivati, uvěk je zabacivala one, koji takovu oblast iz světovnog ili vlastitog opunovlaštjena primiše „Si quis Episcopus sæcularibus potestatibus usus ecclesias per ipsas obtineat, deponatur et segregentur omnes, qui illi communicant“ Can. Apost 31. „Ubi ille Canon, ut ex Palatio mittatur is, qui Episcopus futurus est?“ S. Athan. Conc. Trid. Sess. XXIII. Cap. 4. decernit eos „qui tantummodo a populo aut sæculari potestate ac magistratu vocati et instituti ad hæc ministeria

exercenda accedunt, et qui ea propria temeritate sibi sumunt, omnes non Ecclesiæ ministros, sed fures et latrones per ostium non ingressos habendos esse.“

Kao bitna stran cèrkvene sudbene oblasti bio je uvěk smatran i običui prie naměštenja izbor, jerbo je to temeljno srědstvo za svèrhu, koju imade cèrkva, koja sa sposobnostju ili nesposobnostju svojih pastirah pada, ili se diže. Za pèrvih stolětjah kèršljanstva, gdě je služba pastirska kano onus angelicis humeris formidandum smatrana bila, i gdě su ovce sa izključenjem svih razbojnikah i najamnikah tražile sebi dobre i krěpostne pastire, sabiralo se je prigodom izborah biskupskih duhovničtvo i puk obudovèle cèrkve pod predsědničtvom kojeg susěduoga biskupa. Puk bi svědočio vèrhu života i vladanja dotičnoga svoga izvoljenika, i molio bi da se izabere; a najveći upliv u izbore imadiaše ipak samo duhovničtvo, a osobito predsědajući biskupi, koji ili se skloniše na želju skupštine, te zahtěvanog odabraše, ili ga, ako bi im se svidilo zabaciše. A poslě zavlada posve drugčie mněnje o službi duhovno-pastirskoj, i dostaputa s vikom i pobunami biahu rečeni izbori skopčani, i tada pride pravo izabiranja od nemirna puka na samo duhovničtvo stolne cèrkve, ili i s izključenjem duhovničtva spade na metropolita, pèrvostolnika ili papu.

Kad no vladatelji narodah prigèrliše takodjer kèrštjanstvo, mogahu i oni dakako kao najuglednii dio naroda po koju rěč kod izborah prosloviti, no samo kao odměnii članovi puka, ne pako kao zastupnici njegovi, koju vlastitost nije im obično dozvoljavala svèrha ona, poradi koje se puk prigodom izborah pripuštati običavao; rěč njihova nemogaše nikada biti pretežnia nego li rěč svega puka, morade dakle da zavisi od odobrenja predsědajućih biskupah. Ako se gděšto prigodom sličnih izborah sami vladari napominju, to biva zato, jer ili je puk svu svoju vlast na nje preneo, ili je bio razdor i zavada medju pukom, te se je u toj smutnji slušao sam vladar, i sine regis Consensu kao što god. 549. sabor orleanski govori, nemogaše se nikakav izbor preduzeti. Tom od biskupah francezkih i jedino za Francezku učinjenom naredbom, koja se je dakle, ako bi okolnosti zahtěvale i opozvati mogla, nije se hotělo, da izbori zavise od volje vladarove. „Nam principis imperio“ veli 8 godinah kasnie (557) sabor parižki „Si per ordinationem regiam pervadere aliquis præsumserit Episcopus, nullatenus recipiatur.“ Izvanredne okolnosti privolile su dostaputa puk, te je neposrědno od vladara naimenovana biskupa primio. Takovu iznimku učini kraljem Pipinom papa Zakaria 741—752. dispensatorie ob acerbitatem temporis, polag pravila: Formidolosis temporibus summum jus prætermitti necessum est. Dostaputa nisu vladari izabirali jednostrano, već su zakonitim načinom obavljen izbor samo u dělo priveli. Tako piše Karlman: Ordinavimus per civitates Episcopos, et constituimus super eos Archiepiscopum Bonifacium. Papa i metropolite moradoše dostaputa velikog neznanstva u puku dà i u svetjenstvu radi poslužiti se ugledom vladarovim. Gděkoji vladar, medju drugimi i Karlo Veliki prestupili su u tomu poslu — hotomce ili nehotomce svoje granice; i zato Tomasin veli: „Facta ea sunt, non jura; exempla sunt, non decreta; nec ex iis in posterum condi jura possunt. Carolus cum homo esset, nec humani quidquam a se alienum ducebat.“

Ako je dakle gděkoji put i izabirao vladar biskupa, to je mogao samo uslěd dobivenog izbornoga dopusta, i jer su to zahtěvale izvanredne višeputa okolnosti, te time cèrkva prinudjena biaše popustiti. S vrěmenom proměnila su se istinabog i ponjatja. Kao što se je služba duhovno-pastirska skoro više kao beneficium beneficiati, nego li kao officium officiali smatrala, s toga se mislilo, da se izbor, koga, budući sada već od jedne osobe zavisio raznimi imeni, nominatio, præsentacie, i t. d. okèrstiše, kao něka vèrst užitka, i kao platja za izkazana cèrkvi dobročinstva, osobito učinjenih raznih zakladah radi odtudjiti (veräussern) ili drugčie rekuć prodati može. No ipak ta nominatia i præsentatia bila je uvěk smatrana kao něko od cèrkve dozvoljeno pravo, koje se pod stanovitimi uvěti opozvati i cèrkvi navratiti mogaše; kad no reformatia XVI. stolětja još gorma ponjatja o toj stvari izvrati, dočim cèrkvi i bogoštovju svu unutàrnju i vèrhunaravnu vrědnost otè, i time ju u tajnih kabinetih protestantskih vladarah u bezumje, a u samom vladanju dèržavah u nepovoljno, no za uzdèržanje obćinskoga mira i sigurnosti neobhodno nuždno srědstvo pretvori.

Tada se naimenovanje za službu duhovno-pastirsku u obće nije smatralo više kao něko od cèrkve dobrovoljno ustupljeno, već kao bitno krunsko ili vladarsko pravo. Težko je pomisliti, da je pravo izbora u rukuh, u koje je po svojoj naravi i u smislu starih kanonah upravo spadalo, naime u rukuh duhovničtva još gorma zloupotrěbljavano bilo, nego u rukuh svetovnjačkih, pa ipak je bilo takovih slučajevah u Francezkoj za stalno, a možebit i u Němačkoj. Biskupi, koje su u Francezkoj imenovali kraljevi, bili su mnogo bolji nego li oni, koji prie 1517. godine od častoljubivih, srebroljubivih i zavadljivih kapitularah stolnih cèrkvah izabirani biahu. Najstarie i najpoštovanie postave cèrkvene mogu se kad i kad proměniti; no ta proměna mora od zakonite oblasti proizići, koje je i iste kanone nadvišujuća potrěboća već time dovoljno dokazana; ali zlo je po cèrkvu, kad joj se takovimi srědstvi pripomagati mora.

(Dalje slědi.)

Položaj cèrkve i svetjenstva katoličkog naprama čověčanstvu.

(Nadalje i konac.)

U srědnjem věku, u kojem se je opet barbarstvo, tmina, glupost i neznanstvo na vidokrugu čověčanstva pokazalo, bilo je jedino svetjenstvo, koje je Europu, a prěko nje i čitav svět u tih nepovoljnih nepogodah rukovodilo i čuvalo. Dočim su světovnjaci kèrvju suplemenikah svojih ruke si mèrljali, medjusobno se ko ljuta zvěrad progonili, bratju svoju tlačili i ugnjetavali, umo- i rukotvore derali i rušili, zemlje pustošili i ko risovi (tigrovi) běsnili, svetjenstvo preokrenulo je samostane svoje u učilišta, umětnosti i znanosti starinske nesamo čuvalo, već i podpomagalo i unaprědjivalo, starinske klassike, tako rekuć vrěla sadašnje europejske civilizacie prepisivalo i tako je potomstvu sačuvalo; nesrětnike i nevoljnike hranilo, podpomagalo i pred okrutničtvom branilo tako, da se može za sigurno reći, da je jedino svetjenstvo bilo, koje je čověčanstvo od hyenah srědověčnih obćuvalo. Ono je vlastju, od Boga sebi poděljenom jednoga proti svim, a sve proti jednomu branilo, tako da je već u prirěčje bilo došlo „dobro je pod pastirskom palicom obitavati.“ Sve je tad kako Herder kaže „rado plovilo u ladjicu cèrkve.“ Ovo veliko dobročinstvo, koje je kroz svetjeničtvo u srědnjem věku čověčanstvu pripalo, priznaje se i od učenih, kojih visoki um i znanost svaki priznati mora; tako n. p. Herder slavni onaj branitelj čověčnosti kaže: „die römische Hierarchie war vielleicht

ein nothwendiges Joch, eine unentbehrliche Fessel für die rohen Völker des Mittelalters; ohne Hierarchie wäre Europa wahrscheinlich ein Raub der Despotie, ein Schauplatz ewiger Zwietrach oder gar eine mongolische Wüste geworden*) Isto tako kaže Müller: Alles heutige Licht, welches nicht allein uns, sondern durch den europäischen Unternehmungsgeist für alle Welttheile von unendlichen Folgen ist, kommt von dem, dass bei dem Falle des Kaiserreiches eine leitende Hierarchie war. Diese gab dem, in einem engen Kreise weniger Begriffe ärmlich eingeschränkten nordeuropäischen Geist durch die christliche Religion so zu reden den elektrischen Stoss, wodurch derselbe belebt und bewegt, nach langem, wunderbarem Spiele mannigfaltiger Hindernisse und Beförderungsmittel endlich ward — was wir sehen**). Pak ako se na našu domovinu obazremo, tak ćemo i ovdě opaziti, koli blagotvorno je dělovalo svetjenstvo rimokatoličko na narod. Do skora svi zavodi ustrojeni su po svetjeničtvu, a u novie vrěme, kad nam zora narodnosti pucati poče, nije li upravo svetjenstvo tako perom kao i novcem književnost podpomagalo, nije li svetjenstvo za narodno kazalište, maticu ilirsku, narodni dom, gospodarsko družtvo, pučke učione i druge spasonosne i koristne zavode skoro najviše doprinělo, nije li svetjenstvo na žěrtvenik domovine vazda polag mogućnosti doprineslo i doprinaša; imade da kako i medj svetjeničtvom, kao i medju svakom pšenicom kukolja, nu zato se nemože čitavi stališ opadati i koriti, kaogod što se nemogu niti svi četnici koriti da su strašivice, ako jedan ili drugi četnik, prie nego dušmane opazi, pěrvi od čete svoje na dva sata odběži. — Nu motrimo pojedinog svetjenika rimokatoličkog, i vidit ćemo, kakav je položaj njegov naprama čověčanstvu. Jedva što se čověk narodi, kad već eto dodje u ruke svetjenika, koi ga kao ljuveni pastir pvime u broj stada svoga, opere ga od grěha, priskěrbi mu milost posvetjujuću i druge blagodati božje, koje ga prate kroz čitav život njegov; učini ga dětetom božjim, članom prave cěrkve božje, prebivalištem duha svetoga i odvětnikom věčnjega života. Děte odraste, polazi cěrkvu i učionicu, roditelji ga uče moliti, učitelj pisati i čitati, a svetjenik da trud roditeljah i učitelja dobrim plodom urodi naukom ga svojim začinja i učvěršljuje. Mladić se oženi, tu mu svetjenik razloži, koje su dužnosti zakonskih ljudih, nagovara mladence na věrnost, ljubav, uměrenost, razloži im, šta su sada dužni Bogu, domovini, samim sebi, děci i bližnjemu. Medju zakonskima postanu svadje i razpre; muž postane pijanac, nevěran ili razbludan, ili je žena rasipna, preljubna, tad svetjenik stupi medju nje s ljubavju otca, nu i strogostju kěršljanskom, predoči im zabludu njihovu, razloži im zle poslědice, koje ćedu slědom slěditi takav život, a oni pogrěšku svoju spoznadu, zastide se radi slaboće svoje, poboljšaju se, i tako se opet povrati mir domaći, blagoslov božji se medju nje razlije, i oni postanu srětni, pa to je sve dělo svetjenika. Čověka nesrěća i nevolja posěti, trěba mu je lěka i utěhe, a on ide staromu svom priatelju, koi pěrvi blagoslov nad njim izreče, potuži se njemu, ovi mu pruži svoju ruku, těši ga i po mogućnosti pomogne. Bolestnik uzdišući na tvěrdoj postelji uzdiše i jauče, a kad svetjenika opazi, oči mu se od radosti zablěsnu, lice razvedri, a bol kao da ga ostavi, jer znade, da mu se pastir njegov s punim čověkoljubja sěrcem približava, noseć mu utěhu i nadu na bolju budućnost. Kuga, běsni pomor, nemila směrt kosom svojom jatomice kosi, priatelji, rodjaci bolestnika ostave, jedini svetjenik nepazeći na buru i oluju, na težkoće ili ikakove pogibelji, već kao dobar pastir od jedne kužne ovce do druge hoda, i svakoj melem u sěrce ulěva. U XVI. věku, kada je pomor u Lyonu zavladao, mnogi katolički svetjenici zamolili su svoga prabiskupa, da im dopusti zatvorit se u bolnice kužnimi bolestnici natěrpane, da ih tělovno i duševno pomagati mogu; dočim u isto vrěme, kad bi se u Genfu pomor pojavio, Kalvin i drugovi njegovi prosili su ondašnje upraviteljstvo, da bi ih od pohadjanja kužnih bolestnikah dispensiralo*)! — Koliko požěrtvovanja i žěrtvah doprinělo je svetjenstvo također toličko u Milanu, kad je tamo god. 1576. pomor veću stranu stanovnikah razstavio s ovim světom; tko je prostu světinu, sluge, ostavljene od svojih gospodarah služkinje tako od pomora, kao i od gladi oslobodio? — Boromeo i rimokatolički svetjenici njegovi**)!

Ovdě bi dakle na kratkom kazano, u kakovom je bilo stanju čověčanstvo prie kěršljanstva, šta je kěršljanstvo činilo za narod čověčanski, što je činilo svetjenstvo za Europu i čitavi svět, i na kakovom je položaju pojedini svetjenik napram čověku. Iz kakove je dakle duše mogao proizteći onaj članak „Deme ipsis lucrum" &c. u Jugu slavenskom broju 55. Nije li sěrce g. Vukotinovića, kad je onaj članak pisao, sama gola strast ravnala. Svaki nepristrani čitatelj neka sudi iz onoga, što sam o pojedinom svetjeniku u kratko naveo, je li g. V. istinu govori, dočim kaže: da svetjenik neima prilike činom pokazati, što je prava věrnost! da neimade prilike činom pokazati, što je prava ljubav! što je uměrenost! što je dobrota! da nezna što je dobro, lěpo i istinsko, da je položaj njegov napram čověčanstvu jako nečověčan! da je odaljen od svakog čověčanskoga družtva, premda se on s čověkom od onda, kako mu běli danak pěrvi put osvane, sve do onda, kad mu směrt ledenom rukom oči sklopi, druži; da je osobito mladi svetjenik iz kruga plemenite radosti izbačen, a nezna, da je to najveća radost svakoga svetjenika, kada vidi da trud njegov obilnim plodom urodi, kada nastojanja njegova žudjenu svěrhu nepromaše, kada vidi da po dělovanju njegovom nedužna i nevina děčica u duhu krěposti i mudrosti božanske naprěduju; može li on veću slast u sěrcu svojem poćutiti, nego li je ona kad vidi, kako medju ovcami njegovim mir, red, krěpost, bogo- i domoljubje vlada! Neživi damkle samo za sebe i za svoj džep, već za dobro pověrenog si puka. Nije dakle istina, što ste kazali „deme ipsis lucrum, superos et astra negabunt" to bi se prie o někim drugim kazati moglo, a datah baš iz najnoviег vrěmena nebi falilo. Nu ja vas nesmatram za Komoran, pak nit neću na Vas upraviti das Geschütz vom schweren Kaliber, kako ga Vi upotrěbljavate za motto pred svakom minhausiadom Vašom. Samo Vas to učtivo molim, da svetjeničtvu blagoizvolite oprostiti, što nečita věčnjeg Židova i Petricu Kerempuha, već što si oči kvari u breviaru, jer znate svaki svetjenik si misli, moj brat u pustarah afrikanskih, u carstvu mandarinah, u šumah amerikanskih i na otocih australskih svaki dan isti predmet za razmišljavanje imade, i tako se sa mnom u duhu druži, pak u tome već dovoljan razlog imadem, da se

*) Ideen z. Geschichte d. Menschheit. Th. 4. S. 303.
**) Kod. J. Alzoga Universal-Kirchengeschichte. S. 352.

*) Boost Reformations- und Revolutions-Geschichte von Frankreich. S. 3.
**) Mailand's Bedrängnisse im Jahre 1576.

iste knjige hvatam. Kao pravdoljuban čověk i koi se o srěći narodnoj toli brine, dopustiti ćete svetjeniku, da čita svete theologe, jer od onuda se uči poznavati dužnosti svoje, tako mislim, da i vi čestje čitate zakonik, a sada pak i Kriegs-Reglement. Što se pako tiče psalmah, te jošte morate, ako ste si doslědni, priporučiti svakomu svetjeniku, jer kako sami priznajete proiztekli su iz sèrca i duše ljubeće; a i tko nebi čitao, kada se toli uzněšeno na ljubav i hvalu stvoritelja u njemu potičemo: „Laudate pueri Dominum, laudate nomen Domini. Sit nomen Domini benedictum, ex hoc nunc, et usque in sæculum. A solis ortu usque ad occasum, laudabile nomen domini,“ i t. d. (Ps. 112.) Tko ih nebi čitao, kad se u njima toli krasno sadašnji illuminati karakteriziraju: „Corrupti sunt, et abominabiles facti sunt in studiis suis; non est qui faciat bonum. Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt. Sepulchrum patens est guttur eorum: linguis suis dolose agunt, venenum aspidum, sub labiis eorum. Quorum os maledictione et amaritudine plenum est — non est timor Dei ante oculos eorum.“ (Ps. 13.) Kada vidi, šta ga čeka, ako dužnost svoju izpuni, ili čemu se ima nadati, ako ju zanemari, ako se neda od njih na stranputice zavesti, već vazda pred očima ima Boga: „Beatus vir, qui non abiit in consilio impiorum, et in via peccatorum non stetit, et in cathedra pestilentiæ non sedit. Sed in lege Domini voluntas ejus; et in lege ejus meditabitur die ac nocte. Et erit tamquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo: Et folium ejus non defluet, et omnia quæcunque faciet, prosperabuntur.“ (Ps. 1.) Ova sva mislim da zaměriti nećete kao loyalan čověk, već ćete jošte svetjenstvo nukati, da ove knjige čita, da uvidi pogrěšku svoju, i da popravi ćudorednost, koju je ono, kako to kažete, ad tartara sunovratilo. Premda se meni nečini, da je to učinilo rimokatoličko svetjenstvo, već něki freigeisteri i afterphilosophi, koji sve ono, što u cèrkvi katoličkoj nije po ćudi njihovoj praznovèrjem, jezuitismom, ultramontanismom i obscurantismom kèrste; koji hoćedu imati kèrštjanstvo bez dogmah i simbolah kèrštjanskih; koji ostavivši postavno kèrštjansko načelo klanjaju se proizvodu uma svoga — dakle samim sebi, koji su u XIX. věku toli dozrěli umom svojim, da im nije potrěbno niti kèrštjanskoga bogoštovja, niti kèrštjanskog morala, jer kod njih je to sve popovska slěparia, s kojom prosti narod slěpe, a zaslěpljenog globe. To su ti pravi, koji su krivi, da je ćudorednost u domovini našoj toli pala, a ne rimokatoličko svetjenstvo. Ovakovim je svagdě motto *blagostanje naroda*, a pod time razuměvaju blagostanje džepa svoga. Sloboda, jednakost i bratinstvo vazda im je u ustiuh; nu oni hoćedu sami da slobodní budu, a drugi da im se kao *diis majorum gentium* klanjaju; jednakost hoćedu imati, nu kakovu? da su svi s njimi jednakog mněnja u proganjanju katolicizma; bratinstvo, koje kod njih prelazi u okrutničtvo. Věru progoniti, to dopuštaju, politička i druga svakaka družtva sklapljati, to je slobodno; nu religiosno kakovo družtvo ustrojiti, to se s duhom vrěmena neslaže, naime ako je katoličko; zavod milosèrdnih sestarah podići, u kojem bi se děca podučavala, da něgda dobre i krěpostne matere budu, to je grěh proti slobodi vapijući; jer iz takvog zavoda bi mogli i ženski jezuite izići, pak onda jao i naopako po sav narod i čověčanstvo. U XIX. věku duh mora prost biti od svih okovah naime pak katoličkih, jedini sladki jaram *neproměnljive* philosophie světom sada neka vlada, a srěća će se narodu kao iz tobolca sipati. Tako nam sada něki sadašnji tonangeberi i najmuni francezki duh vrěmena tumače! Nu jadnici jošte ih nije atheisam francezke republike pameti naučio, oni sve hoćeju *ex propria experientia* da znadu. Veselite se dakle Luter, Kalvin, Zwingli, koji skèršiste okove katolicizma, nogami pogaziste istinu věčnu, i razprostraniste světlo pakla, zadobiste eto novih legiah zatočnikah pod barjakom zlo razumljenog *duha vrěmena!*

Kada bi naš narod iste misli s njimi bio, tada bi se mogli i mi nadati francezkih prizorah, ali narod naš po vani, tako nižje kao i višje vèrsti, mnogo zdravie misli i sudi nego oni, premda se oni u javnih listovih imenom naroda grade, i zato jer to dobro znadu, latili su se Mirabeauovog načela „*Hoćete Francezku revoltirati, tak morate najprie katoličku cèrkvu dekatolicizirati*“ moraju najprie stupove bogoštovja podpiliti i srušiti, moraju najprie svetjenstvo kod puka omraziti, i tako si cestu prokèrčiti na uništenje bogoštovja, koje im je tèrn u oku, a zatim na porušenje svake krěposti, reda i obćeg mira, pak tad ćedu oni u mutnom s koristju ribe hvatati. To bi im moglo kod nas za rukom poći, kad bi narod zaslěpili, nu katoličku cèrkvu opet uništit nećedu, i prie ćedu sunce utèrnuti nego nju sunovratiti, sam bo joj Bog obeća, da ju neće nit p a k l e n a vrata nadvladati, i da će uztrajati do svèršetka světa.

Vilelmo Švelec,
kapelan.

Věsti iz katoličkoga světa.

U stolnu cèrkvu u Vičenci uleti prigodom bombardiranja istoga grada komad razpadše se nedaleko bombe i pogodi na jednoj strani na kipu dva tlačitelja spasiteljova, a odskočivši na protivnoj strani Judu, baš gdě hoće Isusa da cěliva; što se tim znamenitie svakom vidjaše, što su uprav te prilike i te osobe na njima pogodjene, gdě ih na okolo još množina drugih imade. Nad time se dakako vičenski puk nemogaše dosta načuditi, i kao čudo pripovědao nam je tu stvar podvornik pomenute cèrkve. Bilo čudo, nebilo, o tomu se nećemo prepirati, no toliko samo tvèrdimo, da je to jasan dokaz, kako Austrijanci samo na lopove pucaju.

Francezki maršal Bugeaud umro je, kako je poznato 10. lipnja jutrom u 65. g. (r. 15. listop. 1784) u koleri. O smèrti njegovoj piše „Augsburger Postzeitung medju ostalim ovo: Oko podne dodje k njemu opet nadbiskup parižki, koi ga već iz jutra pèrviput posětio biaše. Maršal se nada time osobito uzradova. „Vaša pribitnost presvětli gospodine jest za mene veliki dobrotvor; jednako sam žudio da vas vidim.“ Nadbiskup mu poděli duhovnu utěhu, i ostavi iza sebe svoga strica generalvikara Sibours kod maršala, i obeća mu, da će ga do večeri opet posětiti. G. Sibour providi ga svetotajstvi umirućih, a za toga svi priatelji maršalovi klečahu na kolěni uza postelju. Poslě pričesti dèržao je Sibour kratko i veoma krasno slovo, proštio molitve, a bolestnik svemu dodao: „Fiat voluntas tua.“ Kad poslě toga prispie i ratni ministar general Rushiére, obhèrvao biaše slaba starca san, iz koga se više ni neprobudi.

Učredničtvu je ovih danah stigao list od jedne dostověrne ruke, u komu nam dopisnik javlja, kako u někih prediělih imenito u njegovoj župi oriovačkoj kolera strašno běsni, i dan na dan nebrojene žèrtve proždire. Kao što se g. dopisnik od rěči do rěči izražava svět na poljskom poslu kao snopje pred ubitačnim dahom te otrovne pošasti pada; i strahota je viděti i čuti tu žalost

kako mnogi, koji zdravi osvanuše, mèrtvi omèrknuše, a drugi zdravi legoše pa se nikad više nedigoše; majka tuži za sinom i kćerkom, děca jauču za otcem i majkom, a suprug oplakuje suprugu, koju je danas nježno gèrlio i danas jadan cèrnoj zemlji u naručaj predao. Bogabojazni stanovnici obćine Malina sakupe se svaku večer u cèrkvi, te odande Boga moleći idu na grobje, gdě pred oltarom sv. Roka prostèrti utočište kod milostivog Boga ištu; ovo isto u jutro u 4 sata ponove, gdě svetilište neoskvèrnjeno svemogućem sa mnom prikazuju. Nisam još nijedanput bez suznih očiuh otu pobožnu skupštinu ostavio.

Dopisnik něki němačkoga katoličkog lista „Katholische Blätter aus Tirol" ovako opisuje svetčanost zaključenja synode biskupske u Beču:

Iz Beča 17. lipnja. Današnji dan bio je dan radosti za oslobodjenu cèrkvu austrijsku, sabran ovdě nadbiskupi i biskupi dèržali su u 9 satih u jutro u prastaroj i častnoj metropolitanskoj cèrkvi sv. Stěpana svetčanu službu božju, kojom su svoja věčanja, koja su od sedam neděljah danah sastajući se obično dvaputa na dan na sědnicah dèržali bili. Dvadeset i osam biskupah medju njimi jedan kardinal i pet nadbiskupah, i osim toga još tri zastupnika biskupska biahu pritomni. Kadno iz dubljinah sèrdacah svojih pobožna skupština zapěva onu prekrasnu pěsan „Tebe Boga hvalimo" i kadno zvona svetoga Stěpana široko i daleko světu taj radostni čas oglasivahu, tada ja pomislih na one milione katolikah, koji već odavna s velikom pozornostju oči svoje u sakupljene biskupe svete cèrkve svoje upirahu, i vruće premnoge molitve k darovatelju svega dobra, u ime spasonosnog dělovanja njihovog upravljahu. Da im barem pala srěća u dio, da bi mogli biti učestnicima toga svetčanoga i sèrce uzdižućega trenutka, gděno isti biskupi, od kojih se toliko izgledalo, sada po dovèršenom jur velikom uredjenju cèrkve austrijske poslu na podnožju žèrtvenika Boga věčnjega stoji, i hvalu mu na milosti, kojom ih je — kao što se ufati možemo — razsvětlio, uzdaju. No kad im to dozvoljeno nije, jedno im je ipak moguće, i to je što bi od velike potrěbe bilo. Time, što biskupi posao svoj hvala Bogu dovèršiše, istom je polovina gotova. Cèrkva da bude slobodna, izrekla je dèržava, i neka sama svojimi poslovi i stvarmi sebe tičućimi se upravlja i razpolaže. Po tomu izjavljenju valjalo je, da se granice obih dviuh oblastih priateljski opreděle, i da se u stvarih obćenih, kojih još dosta ostaje, ustanovi měra i ograda obestranoga jedne na drugu upliva; zato time što biskupi rekoše, nije još rečeno sve. Biskupi su izjavili istinabog „Da su ovo i ono strogo uzeti poslovi cèrkveni" zatim „u ovih ili onih obćenitih postovih gledati ćemo, da obodvěm oblastim jednako pripadajući upliv na ovaj ili onaj način sačuvamo" no to nije dosta, to valja i dèržava da priznade, kako bi se obe strane glede svojih pravah dobro porazuměti mogle. Da se pako to pravim načinom i na korist cèrkve i dèržave izvesti može, trěba i onima, koji su na kormilu dèržave isto tako milosti duha svetoga, kao što je trěbalo i pastirom cèrkvenim. Zato neka svi, koji cèrkvi božjoj i dèržavi — domovini svojoj dobro žele, i kojima je do bolje i srětnie budućnosti išta stalo, molitve svoje sjedine i Bogu otcu světla sa podvostručenom revnostju uprave, da razsvětli pamet onima, u kojih je rukuh budućnost Austrie, da šta bi carevinu ponajprie spasilo znati, i to krěpko udělotvoriti mogu. Budućnost da i obstanak Austrie zavisi od toga, da i na dalje katolička sila (potenta) ostane, i da cèrkvi prava, koja joj pripadaju, osigura, da životne sile, koje su u njojzi na korist i blagostanje narodah neprečeno razvijati može. Zato moli puče katolički, da gospod blagoslovi dělo, komu biskupi s pomoćju božjom temelj položiše. Moli i nezdvoji! gospod će bo sve na dobro onih upraviti, koji no ga sinovskim pouzdanjem ljube.

Sveta znatiželjnost onih, koji bi sada odmah rada znati, šta su biskupi u Beču odlučili, morati će se još za koi čas uztèrpiti, dok im se želja izpuni. To čutanje nije, kao što mnogi misle, něko suvišno tajničenje (Geheimthuerei), nego po zrělom razmotrenju i iz prevažnih razlogah za nuždno pronadjena naredba, koje će se uzroku svaki, koi se mirnim okom na sadanja razměrja ogleda i okolnosti promotri, lahko dosětiti moći.

(T. B.)

Strašnomu pustošenju rata pridružuje se u mnogih prědělih i iztočna cholera. U Ugarskoj, u Beču, u Pragu se je opet pojavila; samo to je poněšto utěšno, što po ovimi městi toliko neběsni, koliko dosad. Nu u Vratislavi i u Parizu strahovito mori. Nadbiskup parižki odredio je devetodnevnu pobožnost za izprositi milost neba, da uztegne težki ovaj bič. — Nadbiskup je sam pomenutu pobožnost 10. lipnja na grobu sv. Genovefe otvorio. Okružen kaptolom cèrkve Notre-Dame uputio se je pěške onamo. Došavši u cèrkvu — u koju se u jedan čas silni svět biaše sgèrnuo — stupi nadbiskup na propovědaonicu, te je kratkim govorom priklonjena sèrca vèrnih obodrio nadom i pouzdanjem u mudru providnost božju!

Za nabavljenje počastne sablje světlomu našemu gosp. *banu bar. Josipu Jelačiću Bužimskomu* nadalje prinesoše:

Dosad prinešeno 25 car. cek. i u srebru				641 for.	32 kr.
Mihail Dolenčić iz sela Potoka župe osěkov.			—	„ 10	„
Ivo Jušić	„	„	—	„ 3	„
Stěpan Kunfić	„	„	—	„ 20	„
Stěpan Antoliš	„	„	—	„ 20	„
Mihail Antoliš	„	„	—	„ 8	„
Mato Jančić	„	„	—	„ 4	„
Mirko Jančić	„	„	—	„ 3	„
Josip Miholović	„	„	—	„ 4	„
Jakov Češković	„	„	—	„ 6	„
Mihail Pokaz	„	„	—	„ 5	„
Tomo Tundulin	„	„	—	„ 5	„
Ivo Antoliš	„	„	—	„ 10	„
Josip Budim	„	„	—	„ 6	„
Tomo Bèrtina	„	„	—	„ 20	„
Mato Oškaliaš	„	„	—	„ 10	„
Marko Lovreković	„	„	—	„ 10	„
Juraj Horvat	„	„	—	„ 23	„
Marko Jančić	„	„	—	„ 3	„
Mihail Jančić	„	„	—	„ 3	„
Mato Kunovec	„	„	—	„ 5	„
Ukupno				644 for.	30 kr.

i 25 car. cek. u zlatu.

Stěpan Moyses, upravitelj. — *Stěpan Muzler*, urednik.
Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

BROJ 28. — TEČAJ I. U SUBOTU 14. SÈRPNJA 1849.

List ovaj izlazi svaku subotu na cělom arku.

Cěna mu je za domaće 4 — za vanjske 5 for. u sr. na cělu godinu.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvèrt god. kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod duhovnog stola ili kod uredničtva. Predbrojenje prima se sveudilj kroz čitavu godinu.

Katolički list zagrebački.

Glas sakupljenih u Beču vèrhovnih pastirah na věrne svojih biskupiah.

Věrnim našim pozdrav i blagoslov od Boga otca i gospodina našeg Isukèrsta.

Po milostivoj Boga providnosti, uslěd želje nj. veličanstva cara našega, koi je nakanjenje i odluku našu veoma priazno dočekao, sastasmo se mi niže podpisani austrijskih pokrajinah biskupi u Beču, za da se zajedno posavětujemo, što da bi kod novog položaja i razvitka dèržavnih okolnostih za korist i blagostanje katoličke cèrkve u Austrii potrěbito bilo. U tu svèrhu, da važni posao naš s božjom pomoćju počmemo, sakupili smo se 30. travnja, na dan sv. Katarine u slavnoj od starih vrěmenah cèrkvi sv. Stěpana, ovdě pod ovèršavanjem presvete žèrtve tělom spasitelja našeg okrěpljeni, molili smo višnjega za milost i pomoć duha svetoga zajedno sa više tisućah oko nas sakupljenih věrnih, u sjedinjenju takodjer s vami, koji u dalekom zavičaju za nas i za uspěh dělah naših Bogu se molite, zatim izrekosmo svi zajedno i svečano pred Bogom i světom věroizpovědanje poslědnjeg cèrkvenog sbora tridentinskog, kao za svědočanstvo cèrkvenih čuvstvah naših, te da ono bude kano predhodnica zvězda i duša sviuh razgovorah i věćanjah naših. Dobro znajući pako, da mi sa pověrenima nami biskupiami samo pojedine članove onoga, po cělomu světu razprostirućeg se těla, cèrkve naime katoličke sačinjavamo, nismo prepustili k onomu, po Bogu postavljenomu, srědotočju, apostolskoj naime stolici obratiti se, za da svetomu otcu kao duhovnomu Isukèrsta naměstniku našu pokornost, naše iskreno počitanje i podanost dokažemo i za sv. blagoslov njegov k našem poduzetju umolimo ga. Pristojalo se je takodjer, da i nj. veličanstvu caru našemu kao vèrhovnoj glavi dèržave priklonost i počitanje naše očitujemo, što i učinismo, dočim njemu ujedno zahvalismo zato, što nas je sazvati blagoizvolio, u čemu mi jemstvo za blagu njegovu naměru: cèrkvi prava njezina neoskvèrnjena ostaviti sa zahvalnostju pripoznajemo. Poslě toga věćasmo o stanju cèrkve naše věrno i marljivo u svakdanjih, punih posla i truda sědnicah. Znajući pako, da zadaća naša nije polag preuzetnog i nesmotrenog zahtěvanja naših vrěmenah, novu kakovu cèrkvu u život privezti; nego da smo postavljeni; da po Isukèrstu spasitelju našem osnovanu, njegovom dragocěnom kèrvju zadobljenu, duhom svetim napunjenu i do svèrhe vrěmenah po njemu rukovodjenu cèrkvu božju ravnamo; obratili smo najpèrvo onamo pozornost našu, kako da se one prepreke uklone, koje se do sada slobodnomu i spasonosnomu razvitju cèrkve protiviše. O čemu smo mi glede toga věćali i što smo zaključili, bude se, dok se sasvim izpravi, po pojedinih biskupiah od nas putem od cèrkve naznačenim u život privadjalo.

Dočim se evo sad razstajemo i poslě tako dugoga odsutja iz biskupiah naših, koje nam radi duhovskih i tělovske svetkovinah, koje u vašem krugu sprovoditi nismo mogli, dvojvèrstno težko biaše, dočim se evo opet k vami vratjamo ljubljeni! za nuždno smatramo kao supomoćnike naše, svetjenike, tako i vas sa několiko rěčih opomenuti, podučiti i těšiti. Nadamo se da ćete vi, koji glas pojedinih vèrhovnih pastirah vaših spremno vazda i věrno slušati običajete, tim radostnie to sada učiniti, što će rěči ove glasom 35 biskupah pokrěpljene do ušiuh i do sèrca vašeg doprěti.

Ljubezni! evo doživismo toli kobnih vrěmenah na ovomu světu, udes budućnosti ukazuje se strašnii i u većoj tmini nego ikad. Čini se, kao da je svemogući vladar neba i zemlje odkinuo opet jedan pečat na knjizi dogadjajah zemaljskih, te nastade novi red i tečaj vrěmenah i da je novu posudu sèrdžbe svoje božanske salio na cèrnu zemlju. Kamo okom pogledamo, skoro svagdě nam se žalostni prizori nevolje i propasti ukazuju. Kèrvavi boj, buna i odmetnutja, nesloga i mèržnja zavladaše i narodi ustaju proti narodom; a još veća prepiranja, razdor i boj nastade u dusih čověčanskih, nego na istom bojnom polju! sunce bo istine i pravog poznanja zapalo je mnogim, te u mračnoj i strašnoj tmini, koju oni kano pravu světlost hvale, zavladahu ovi dusi tminah nad sinovi nevěrstva bolje nego ikada. (Ephes. 2, 2.) (II. Thess. 2, 7.) Tajna pakost, koja od početka nikad mirovala nije, poslenia je sada nego igda. Sad je ne samo ona iz utopljene u razkošju putenosti slědeća zaboravnost Boga i glupa bezbožnost, kojih priměr vazda na světu biaše, nego u svoj svěsti upravo naměnjeno nepriateljstvo prama Bogu, odpèrti boj suprot njemu i njegovim pomazanim, Isukèrstu, to su znamenja i glas uzburkanih duhovah i lažljivih prorokah naših vrěmenah. Dočim polag apostola (Jacob 2, 19.) isti pakleni dusi Boga věruju i pred njim dèrhtju, jerbo se svemogućem njegovom gospodstvu ukloniti nemogu, uzdižu se zavoditelji ovi do vèrhusatanske dèrzovitosti, dočim věru u Boga i u carstvo njegovo za izvor svega zla i za prepreku pravog zemaljskoga blagostanja, koja se silom uništili mora, bezbožno proglašuju. „Věrozakon,“ ovo su rěči najnoviega njihovog proglasa u javnih listovih, „koi

— sloboda
— blagostanje

„se iz družtva prognati ima, mora da se iz iste naravi „čověčanske izčupa. Prevratom uništuje se u obće vě„rozakon, dočim pribavila po njemu sloboda i blagostanje „sviuh na zemlji, ufanje na nebesa i drugi svět sasvim „suvišno čine. Zato mi na vèrozakonske borbe i nasto„janja, na ustrojivanje slobodnih obćinah samo na toliko „obzir uzimamo, na koliko se pod vèrozakonskom slo„bodom, svestrana u toj struci sloboda, t. j. oslobodjenje „od svakog bogoštovja razumèva. Mi nećemo slobodu „vère, nego potrèboću nevèrstva."

Mučno je zaista ljubezni! za vaše vèrhovne pastire, da takovimi opake bogomèržnje rěčmi, koje do sada u dogodovštini nečuvene biahu, pobožne uši vaše uvrědjivati moramo; nu za potrěbito smatramo za naše doba odkriti bezdno pakosti, iz kojeg se sva zla podižu, kakono to na mnogih městih isto slovo božje u sv. pismu činiti običaje; jer u poznavanju otrova sastoji njegova nenaudljivost. Ako gore navedenu nauku pobližje promotrite, lahko ćete uviděti, da je to staro ono, iz pet ćutjenjah proiztekavše mudrovanje onoga kratkovidnog ludjaka, kog spasitelj naš nam na opomenu u evangjeličkoj prispodobi navodi, dočim ga u samoljubju i uživanju svojih zemaljskih dobarah ovako govoriti pusti: „dušo moja! evo u izobilju imaš za mnogo godinah svega dobra: sad počini, pa jedi i pi i nasladjivaj se. (Luc.12,16.) Bog pako reče mu: ti budalo, ovu noć izgubit ćeš dušu tvoju, a koja si spravio, čija budu?" — To je dakle već staro ludo mudrovanje; nu većja opakost u naše vrěme u tomu sastoji, da se ne samo pojedinim ljudem, nego cělomu čověčanstvu uši začepili moraju, da nečuju one opominjajuće i spasonosne rěči: „ti ludjače, ove noći izgubit ćeš dušu tvoju, a koja si spravio, čija budu!" Nu dopustimo, da bi ovim varajućim puka zaštitnikom i usrěćiteljem izbilja za rukom pošlo, radi sveobćeg tobože dobra, mačem i vatrom, kèrvavom borbom, buntovničtvom i nesrětnim bojem gradjanskim, robljenjem i ubijanjem — ova bo su njihova srědstva — da bi im za rukom pošlo něko namišljeno blagostanje za svakoga pojedinog čudnovitim načinom pribaviti, světu osvědočenje o Bogu i věčnosti, o smèrti i věčnoj pravdi oduzeti, cèrkvu božju uništiti i zemlju našu u něki zvěrinjak, gdě bi se živinom postavše čověčanstvo gojilo i pitaio, preokrenuti: dali budu zato rěči one: „noćas tražit će se od tebe duša tvoja, a koja si spravio, čija budu?" važnosti i istinitosti svoje lišene? da li će se zato smèrt nesmiljenog svoga gospodstva odreći, mogućnost i pravda božja, kazni paklene i nebeska nagrada zato prestati, što ljudi sva ova neveruju, nit mnogo o njima misle? neće li i tada stiska i smèrt biti platja grěha? i bolest, nevolja, cviljenje i zdvojenje baština grěšnika? zaisto tako malo, prestat će ova zato, kako no god nebi zato prestalo svetiti na nebu žarko sunce, da bi ljudi u běsnoj svojoj ludosti dokončali, da će si izkopati oči, da ga nevide.

Zadosta je, odpèrto izpovědana teženja ovih lažljivih prorokah naših vrěmenah u pravoj njihovoj slici predočiti, za da se svaka nepokvarena duša sa strahom i mèrzostju od njih odkrene. Nu ne svagdě jednako odpèrto ukazuje se ota zamama sa svojim naukom; sakriva bo se višeput pod izlikom vele plemenitih čověčnih naporah; dirne strunje, koje u svakih čověčanskih grudih odziv nadju, te tako zamami i zaslěpi cěle narode. Vaši biskupi za dužnost si dèrže, najopasnie te vèrsti bludnje i premame, koje se od nepriateljah kèrštjanskog sveto-reda sa toli velikim uspěhom u naše doba upotrěbljavaju, pobližje naznačiti, za vas ljubezni! opomenuti i od njih sačuvati.

Takov opojivajući i zanimivi glas jest narodnost! Bog je odredio, kako nas apostol uči, (Děl. ap. 17, 26.) da iz jednog čověka proizadje cělo čověčansko pokolenje, za da prebiva na svakolikoj zemlji, dočim je takodjer vrěme i granice tih stanovnikah zemaljskih oprediělio; razděljenje dakle čověčanstva u obitelji, plemena i narode jest dělo božje. Nu razlika jezikah već je posledica grěha, odpadnutja od Boga i razdora ljudih medju se. Izobraženi pogani, obćenito sviuh od jednoga proizlazenje i sliku božju u svih ljudih nepoznavahu, smatrahu inostrane narode za barbare, koje su odurjavali i neprestanim bojem napadali (parcere subjectis, et debellare superbos, to biaše njihova poslovica. Kod glupih i surovih poganah jest i danas svaki inostranac njihov smèrtni nepriatelj; dočim samo jedno maleno pleme poznavaju, svako drugo uništiti nastoje, s toga svakog inostranca ubiju, peku i žderu, ili ga kao živinu prodadu; te tako se i sami u položaju živinskog života nahode. Kèrštjanstvo jedino povratilo je opet čověčanstvu svoju čest i vrědnost. U njemu su svi ljudi od božanskoga plemena, svi sinovi božji i u carstvo njegovo zvani; svi su si rodjaci u dvojvèrstnom smislu: t. j. kano svi iz jedne kèrvi proizlazeći i jednom istom kèrvju, koja na križu bi prolivena odkupljeni; u Isusu bo su oni, koji su daleko bili, bližje došli i razděljujuća narode zidina porušena je, nepriateljstvo izkorenito, a svi su se stopili u jedno tělo pod jednom glavom, i svima otvoren je pristupak po istom duhu k otcu nebeskomu; nije više Žudia nit pogan, nije barbar nit Scyta, nije rob nit slobodan, već sve u svemu Isukèrst naš spasitelj, vez pako savèršenosti, koi sve sjedinjuje, jest vez ljubavi. Kèrštjanstvo dakle i prava čověčnost može uznešenje i prednost narodnoga duha, kao takodjer obiteljskog čuvstva na toliko samo odobravati, na koliko ova na uzdèržavanje i promicanje ljubavi služe. Jest takodjer i kèrštjanin bližji svojemu narodu svojoj obitelji nego li cěloj obćini, bližji svojemu narodu i domovini, nego cělomu světu; on izpunjava dužnosti prama svima, on je svima sve ono, što po božjoj naredbi mora biti, dočim njegova ljubav ne sama u sebi zatvorena, već izvan sebe proizišavša, vazda širje otvarajuće se kruge obitelji, obćine, narodnosti, dèržavnog gradjanstva i čověčanstva uvěk naprědujuć obidje i izpuni. Nu ljubav ota bude odmah pogèrdno samoljubje, kad město, da proizlazeć na vidilo na drugim se pokaže, sama u se zakopana i utopljena, sve samoj sebi privlači. Tad upali se plamen mèrzosti medju pojedinimi, kako takodjer medju čitavimi obiteljima, obćinama, plemeni i narodi, i svi višji i nježnii vezi budu dèrzovito prekidani. ako se po bezbožnom tim zavadjanju i premami naših vrěmenah, kojom se vas božji i čověčanski red poremetiti nastoji, věsto podbada i podžiže prava i čista ljubav narodah za svoju dogodovštinu, svoj jezik i narodne običaje do bjeljezljive, grozničave ludosti, koja svakog drugim jezikom govorećeg čověka za smèrtnog nepriatelja smatra i isti vlastiti dom užiže, samo da plamen kuću susěda takodjer u prah i pepeo pretvori. Tu neima zaista naprědka u razvitju, kao što ga něki nazivaju, dapače jest suzah vrědan nazadak od onoga pravoga i plemenitoga izobraženja kèrštjanstva, tja do mračnog barbarstva poganah; narodnost jest kod mnogih ono zlatno tele žudinsko, a njemu izkazano idolopoklonstvo višeputab ništa drugo, kako strahovita u žaru razuzdanih strastih ljute i divje zvěrine borba, što je sramota pred čověčanstvom, a pred Bogom velika grěhota!

Mi ovdě sakupljeni vaši biskupi, sjedinjeni u svetoj

slozi akoprem različitim narodom pripadajući i različitimi jezici k vami govoreći, zaklinjemo i opominjamo vas duhom svetim i onim glasom, koi na pèrvoj duhovnoj svetkovini u svih jezicih čuven biaše: nedajte se zavesti lukavimi rěčmi i nauci takovih zavoditeljah pučkih! ljubite narod vaš, vašu domovinu i jezik vaš; nu nesmiete zaboraviti, da Bog je gospodin od čitave zemlje, da svi jezici svaki dan njega slave i nazivaju; „Otče naš, odpusti nam duge naše, kako i mi odpuštjamo dužnikom našim;" i da njegova sveta volja je ta, ljude i narode zakonom i dèržavnim redom ne razdruživati i razstavljati, nego u zvanjskih takodjer odnošenjih sjediniti, kao što nje cèrkva nutarnjim i duhovnim vezom sv. věre i ljubavi vezati i sjediniti ima.

Druga rěč zamamė, koja iste něke inače dobromisleće i pravi naprědak želeće ljude zavesti je kadra, nu pod kojem samo neprialeljstvo prama kèrštjanstvu i naměra prevrata lukavo se sakriva, jest svakdanja vika: „Odcěpljenje učionah od cèrkve."

„Pustite děčicu k meni doći i nebranite im to; njihovo bo je carstvo nebesko," (Mat. 19, 14.) ovo su rěči spasitelja našeg Isukèrsta, koi je sam takodjer budući još maleni děčak cèrkvenu učionu u Jerosolimu svojom nazočnostju udostojio i posvetio. Usléd ovih rěčih i priměra pridavala je uvěk cèrkva k hramu božjem kano predgradu, i učionu, da drobna děca, koja po sv. kèrstu spasitelju pripadaju, kroz učionu takodjer k njemu privedena budu. Ona je podučavanje u stvarih za zemaljski život koristnih i potrěbitih onako spojila sa naukom straha božjega i věčnoga života, kao što je duša s tělom sjedinjena. Pa sad hoće, da dušu od těla, zemlju od neba, učionu od cèrkve, děcu od Isusa razděle i razstave. „Ne, nepuštjamo više malene k njemu, mi im to zabranjujemo," to je njihov odgovor na one u sèrdce dirajuće rěči spasitelja. Sudite sad sami, ljubljeni! koju izmedju ovih rěčih biskupi vaši slěditi moraju, za da si nesvèrnu na dušu svoju onaj žèrvanj propasti, kojim se spasitelj grozi onima, koji malene spačili i zaveli budu.

„Ali kad je cèrkva neprialeljica znanosti," viču opet drugi. Ovima odgovaramo mi, znanost takova, koja Boga i njegova očitovanja napada i zaněkuje, tako malo potrěbovati može preštimavanje i pripoznanje od strane cèrkve, kako malo kovač lažljivih novacah more zahtěvati pripoznavanje svoga orudja od strane pravoga izkušalca novacah (Münzvardein), cèrkva bo poznaje sebe kano stup i tvèrdjavu po Bogu očitovane istine. Prava pako znanost bila je u cèrkvi vazda gojena i cěnjena; i dočim cèrkva samo jedan pèrvobitni izvor istine, i Boga učinjenih očitovanjah zajedno takodjer kano tvoritelja čitavoga duhovnoga i tělesnoga světa pripoznaje, mirno i pouzdano znanosti može kazati: „ti ideš, tražiš i motriš po naravi, u duhu i dogodovštini, ufaš bo se tim putem zagonetku tog života razrěšiti; i ova su zaisto, koja svědočanstvo o njemu (Bogu) davaju; iziskuj i prokapaj što možeš dublje, pa ćeš njegovu věčnu moć i božanstvo, suglasje očitovane rěči sa stvorenim proizvodom u njima naći. Nu ja pověreno si sveto slovo nesmiem prikrajati tvojim svaki dan měnjajućim se proiznašastjam; ti samo revno i pametno dalje postupaj, a ja ću te kod tvoga cilja, ako ti ga shvatiti za rukom podje, radostno dočekati. Ja te neprěčim nit neuznemirujem u tvojemu krugu, nu i ti valja, da priznaješ moje granice, da nesmutiš i neoskvèrniš sveto ono vrělo, koje milione putnikah krěpi i bez kojega bi ovi poginuli, dočim im ti žedju njihovu ugasiti nisi kadra. (Konac slědi.)

Uvažavanje němačke philosophie, njezinog upliva i zlih poslědicah glede věrozakona u Němačkoj Dra. Meinholda, protestantičkog župnika u Pruskoj.

(Nadalje i konac.)

III. Družtveni naprědak.

O naprědku družtvenog života ovako sbori Dr. M.: „Sad prolazim na naprědak družtvenog života, od kojeg neobhodno zavisi i naprědak politički, nu kad na ovaj pomislim, mal da mi sèrdce nepukne. Lahko, da se ja i varam; nu polag moga mněnja pèrvobitni uzrok ovih žalostnih družtvenih okolovštinah u naše vrěme jest pruski popečitelj Stein. On ostavi dèrzovito stazu historičku, te tako, kako se kaže sa kupeljom i děte izlije, a naši ga udobni reformatori, žali Bože u tomu naslěduju. Samo jedan je valjani zakon, kojega on izda: i taj je o okinutju naslědnog kmetstva; naproti pako uredba gradovah, i razuzdana sloboda zanatah, to su zakoni, koji samo jadikovanje i novu demokratičku nevolju porodiše. Jer osobito po ovom poslědnjem, kao i po rastućem dan na dan broju nezakonite děce, ovih živih svědokah našeg dělorednog naprědka, nasta ovo veliko množtvo proletarah, koje nam većom pogibelju i bědniom propastju prěti, nego li što je Rimu onaj ubojiti rat sa robovi prětio. Takove poslědice ima prenagao zakon, a mi i sada jošte hoćemo, da sve prestignemo.

„Ipak čuditi se moram, kako nisu vlade otu pogibelj jošte za vrěmena predvidile i uklonile. Sva naša izselenja dopuštahu posve ludo i bez svèrhe. One odpuštahu svoje suvišne podanike, kao što i pčelac trutove izganja, zašto ih i hiljade na kopnu i na vodi izgiboše. Posve drugčie postupahu opazni starci, a po imenu Gèrci, koji svakoga svoga izseonika nadariše s onim, što mu je trěbalo, za da se u tudjini mirno i sěgurno naseliti može, kao što i majka mlade naděljuje, i tad istom sa poděleniem blagoslovom odpušta.

„Nu nesakriviše u tome samo vlade; isto toliku krivnju na jadnom družtvenom stanju počini i naše odhranjenje, koje nebiaše nikada tako duboko palo, od kada svět stoji, kao što sada. Dočim se duh mladosti svaki dan do nevolje svakakimi nauci i znanostmi prenapunjen skoro već utaplja; na tělo se uzima toliki obzir, kao na svaki drugi komadić čověčjeg mesa, da se ono mudro izrěčje Syracha; „Tko svoje děte miluje, neka ga svedj pod šibom čuva," kao najveće okrutničtvo izsměhava.

„I odtuda dolazi, da gg. mladići na město dužne zahvalnosti ne samo roditeljem pod nos bèrnkaju, već i istim kraljem i vladarom. A pod nemožnim Pillersdorfom pade Beč za něko vrěme posve u šake djakah, a da Berlinčani veoma revno Bečane naslěduju, to mi svi znademo. Koli lud, jelte? morao je biti Plato, kad je kao jedan izmedju najvèrliih zakonah pohvalio onaj zakon Lacedemonah i Kretah, kojim se je zabranjivalo mladićem iztraživati, da li je koi zakon dèržavni valjan ili nevaljan. — Naprědak, neizměran naprědak! Naši mladići neiztraživaju samo valjanost dèržavnih zakonah, već oni i nove kroje, i naše popečitelje i dèržavne savětnike štite, te s njima šalu sbijaju*). Neće mnogo vrěmena proći, pak

*) Ako se je ministerij Pillersdorfa tako duboko snizio, da je time dèrž vu, a osobito Beč do groba propasti dopeljao; a to se je protivno ministerij Schwarzenberg-Stadion vèrhu takovog načina vladanja visoko uzneo.

ćemo u našem naprědku i dalje dotěrati, i sazvat ćemo 12 godišnje mladiće, za da nam ustav sačine; i to pravo, jer su ovi jošte bezazleni, i nepokvareni, oni su kao ljubezni angjeli, a osim toga učiniše si neumèrle zasluge kod gradjenja barikadah za naše „stečevine," naravno dakle mora, da je i njihov um i sèrdce čistie i jasnie, nego li nas staracah, koi od slěpote ovog věka više manje zaokupljeni sèrdca naša u grudih već nit neosěćamo.

„A što da kažem o naših bracih, što o obćem oružanju narodah, koja sistematički otvaraju put neradinosti, lěnosti, hvastanju, svedj većem osiromašenju, i iz ovog postajućem zdvojenju, proždèrljivosti i svakomu drugomu dělorednomu naprědku — sve do ubojstva i umaranja; što o naših sdruživanjih, o naših političkih klubbah, u kojih su veliki jezik i jaka pèrsa najveća i jedina skoro vlastitost i pravo slobodnih i punodobnih gradjanah; što o našoj političkoj prosvěti, koja u čitanju 6—7 novinah i journalah stoji; o književnom naprědku sviuh stališah, da i istih zanatliah, koji na jedan put tako uzvišenimi duhovi i odlikujućimi spisatelji postaše?" —

Zaisto, g. Dr. M. veoma dobro opisao je ovaj věk, njegove čèrtice su vèrlo istinite. Nu družtveni život je za mnogo gorji od kada on to napisa, naravno da kako, da je i mnogo veći naprědak time učinjen! Hvala budi priašnjemu, kao i novomu upraviteljstvu, proletariat se je za strahotu umnožio, i nitko neznade, nit u Francezkoj, nit Němačkoj, kako da tomu pomogne. Same theorie, doduše, neće pribavit nit dělo nit jelo. Trěba se dakle malo obazrěti, da se poštenje i počitanje drugiuh opet dobie, a to pospěšit se može samo po nenarušenom miru, dobrom redu i zakonitosti. Kad li se to učini, tad biti će opet děla, a š njime i jela; ali nije tad trěba zaboraviti i na dalje uredjenje i obskèrbljenje proletariata. Osobito paziti se mora, da se svako najmanje vrělo toga zla začepi, a to se jedino po štovanju i počitovanju věre, cèrkve i kèrštjanske dělorednosti postići može. Samo, žalibože, da se sve prie učini, nego li ono, što je najpotrěbitie, i tako naraste zlo do strahote i užasa. Da su u tome različne vlade mnogo skrivile, to se tajiti nedade, nu one zato žuhko platiše, a i sada jošte platjaju. Da su se izselenici onako odpravljali, kao što ih něgda starci odpravljahu, tako bi si bili tim načinom najpogibljnie življe s vrata skinuli, a ovi bi zajedno životna srědstva svog budućeg uzdèržavanja zadobili bili; a obodvojoj stranci bi temeljno pomoženo bilo. Želi li dakle tko domovinu izbaviti, a ono trěba, da se odmah sada naredbe učine. Netrěba štediti troškovah, jer ovi nisu ništa glede onog dobitka, koi će zatim slěditi. Što pako g. Dr. M. o sadašnjem odhranjenju kaže, to je neopovèrziva istina. Posve popuštena strogost naněla je mnogo pogubnih plodovah, a napèrtjenje znanostih i naukah nije samo něko bědno sveznanstvo zakorenilo, već i něku taštinu i podlost u život zasadilo, iz kojeg se neizgovorno mnogo štete poradja. Jer se pako mladež mnogo učiti mora, ili se zbilja i uči, nu ipak temeljito malo znade i razumi, to se ona time ponosi; ona se nadima, jer se joj mnogi laskaju; ona je oporna, jer ju odviše hvale; ona hoće sve znati, jer od svačesa malo razumi; ona neštuje starost, jer se je odviš gizdosti i oholosti naučila, i toga radi se nad svaku dobu uzvisuje; ona opada sve, što nije njoj i njezinim zlobnim zavoditeljem, koji nju kao makinu na sve zlo upotrěbljuju, po ćudi, te osudjuje sve, što se s njezinim, ili da pravo kažem, što se sa mněnjem njezinih tlačiteljah i progoniteljah neslaže. I tako razorivajućom rukom běsneća mladež u sadašnjosti upropaštjuje svoju možda krasnu budućnost, dočim se za srětnu sceni, i svedj u sladkom ufanju lěpše budućnosti živi, nu poprimila lažna i pogubna načela neuvidja. Ona neuvidja, da se zalud trudi, köi po zraku gradove zidje. Ona uništuje svoje vlastito bivstvo, svoje sile, svoj život, i svoj spas, jer u svojoj slěpoj běsnoći nogama gazi sve ovo za volju nestalne sadašnjosti. I ako se neugledje u žalostni priměr dèrzovita Phaëtona, koga munja Jupitra pogodi, i na zemlju stèrmoglavi, tad će se i njoj isto sgoditi, ako li se na skoro nevrati s púta svoga. Mač Demoklesa visi joj nad glavom, a tresk svemožnog Boga gèrmi i ruči svedj izza nje i nad njome. Suprot čemu ništa nekoristi ma kakovi klubbovi, fanatizam, uznešeni govori ili bezbožni spisi, a i iste barikade, i svi dobrovoljci ništa neoprave. A kad se navèrši měra božja, i kad dodje skradnji čas, — premda se ona tomu podrugiva, — tad će izčeznut kao měhurac na vodi, kao magla ili dim po zraku. O nesrětna, o věčno pogubna staza, kojom je pošla bědna mladež! Strašna li odgovora onima, koji ju tako nerazborito, nekèrštjanski i za vlastitu njezinu nevolju odgojiše, te na toli grozovitu stazu posve lahkoumno ili baš hotimice dovedoše, ili prisiliše. Prokletstvo kasnog potomstva, a i težka kletva sadašnjosti pasti će na nje za sigurno, a neće ih minuti niti prokletstvo zaplatne pravice božanske na drugom světu, naime u bezkonačnoj věčnosti. Možda da se neće sada němačka „živino-philosophia" u savezu, da kako sa jur napomenutim „němačkim bogoslovjem" na to niti obazrěti; nu doći će vrěme, kad i ote žice popuste, kad će i ota běsnoća ohladěti. Onda istom gledali budu sa grozom na oto neizměrno polje, kako je bez svake potrěbe opustošeno; i tad će se, nu žalibože kasno za grěhe kajati, a možda će se i tada povratiti na bolji put. Nu tko će izgubljeno vrěme nadoměstiti, tko će neizměrni jauk i strašnu nevolju opet popraviti, tko će milione prolivenih suzah otèrti, tko nebrojene boli i běde opet u radost preobratiti?

Što g. Dr. M. glede zakonskih brakah i drugih granah družtvenog života pisa, to bi se iz svakdanjih najnoviih pojavljenjah u nesrětnoj Němačkoj do grozovitosti obširno dokazati dalo. Zakonski brak obeznačen i ograničen je samo na někakvi gradjanski ugovor, u koga svaki, bio ma kojeg věroizpovědanja ili slědbe, bio on pogan, nevèrnik, ili što mu drago, stupiti može bez svakog upliva ili obzira na cèrkvu ili bogoštovje. O koli krěpak je to nagon, za da se čověk iz kruga kèrštjanstva i čověčanstva spusti u krug živinske zaslěpljenosti! — Kako se ovakim načinom malo štuje život i svojina, to nam pokazuju najdivje komunističko-cèrveno-republikanske pobune u zapadnoj Němačkoj. Užasna li je slava, kojom se sada u Němačkoj tako nemilice raža i umara. Grozovita su srědstva, koja se izumljaju, za razuzdanosti prokèrčiti put po svih gradovih i selih. Umětnost i zanati stenju pod udobnim vandalizmom, a i ista kazališta snižiše se do najpodlieg srědstva, nit nezaostaju štampa, bakro- il kamenorězi, sve to neumorno děluje, za da zdravu ćut, sèrdce i um tako pojedinih ljudih, kao i čitavih družtvah upropasti.

IV. Sloboda savěsti.

O slobodi savěsti izjavi g. Dr. M. svoje mněnje: „Slobeda savěsti jest tašta rěč, u kojoj se ništa drugo nesadèržaje, nego posměh i poruga na naš věk. Jer kao što „sloboda podanka," „sloboda poreza;" znači biti pro-

stomu od daće i svakakih dankah, tako se može uzeti i „sloboda savěsti,“ naime biti prostomu od svoje savěsti. I tako baš sada stvar stoji; jer je naš věk posve prost od savěsti. Buduć mu pako nije moguće svaki, ma i najmanji stid u duši svojoj ugušiti, tako razumĕva po slobodi savěsti puku samovolju, koja jedino iz svojih děloredníh nagonah raditi može.“

„Jer kadno se već predpolaže, da na bogoštovnom uvěrenju ništa nestoji, kao što to iz svedj rastećih i umnožavajućih se slědbah něki našeg věka ljudi zaključuju, tim više se sada upiraju na děloredno obsvědočenje, u kojem za neprevarno i istinito měrilo dèrže jedinu savěst. Ova nesrětna blud ima polag mog mněnja svoj izvor u děloredonoj nauci kraljevačkog (Königsberger) philosopha J. Kanta, i biaše od njegove dobe, t. j. od polovine prošastog stolětja kroz nebrojene knjige, spise i romane posvuda razprostranjena. Jošte se tvèrdi i to, da ima něki nutarnji glas božji, i odtuda naravno misle, da se čověk u onom, što je pravo ili krivo nipošto prevariti nemože, kao što i u onom ne, što je cèrno ili bělo. Premda nam dogodovština i dušoslovje baš protivno svědoče. Jer neglede na to, što strasti često ćut nutarnju posve zaguše, tako je različan glas savěsti, da je ovaj glede značaja, kèrvi, odhranjenja, podnebja, prosvěte, stanja zdravja, starosti i razne sudbine, a osobito glede bogoštovja kod ljudih tako raznolik, da bi reć, da ima poganske, židovske, turske, kèrštjanske i t. d. savěsti, izmedju kojih često jedna zabacuje, što druga odobrava, i protivno. Tako samo n. p. ne samo da veliki Plato nezabacuje Præderastiu, već kaže proti svakoj kèrštjanskoj savěsti, da se ima kao nagrada sèrdačnosti dopuštati*).

„Isto tako izpověda glasoviti Cicero rimski, da je ova gèrda opačina u gymnasiu slobodna i dozvoljena**), a Cornelio Nepos dèrži za slavu mladim ljudem, kad baš mnogo ljubovnikah imati mogu***). Da što više, najvećeg gèrčkog mudraca, divnog Sokrata, kojega se mnogi u novie doba nesrame istomu spasitelju uzporəditi, dèrži njegov suvrěmenik pěsnik Aristophanes za uzor lažo-mudracah, ... dapače Süvern ga kao velikog tata sumnjiči †).

„Ja mimoidem ovdě preporuku bludne nasladnosti, preljuba, osvěte, samoubojstva, koja se proti svakoj kèrštjanskoj savěsti kod veoma mnogih starih nalaze, i samo na kratkom napominjam, da savěst na isti način kod pobožnih Turakah odobrava mnogo-ženstvo, a pitje vina prepověda, kod bogoljubnih kèrštjanah pako baš protivno čini.; tako kod pobožnih Židovah zapověda obrězavanje, i uzdèržavanje od někih jestvinah, a savěst pobožnih kèrštjanah protestantah za sve to ništa se nebrini.

„Zato uslěd svega toga (bludi bogoštovne) posta toliki metež pojmah i mněnjah, da niti dva čověka, kao u ludionici, ni dva ukućanina, da često nit otac sa sinom jedno isto nevěruju, premda se obodva, kao i ludjaci, na svoj zdravi razum pozivlju; valjda dakle neće niti njihova savěst jedna ista biti. A i isto razděljenje savěsti, kao u dobru i zlu, u istinitu i bludnu, u stanovitu i dvojnu, u postojanu i slabu, u mirnu i nemirnu, u kasnu i bistru itd., kako ju naši děloredni bogoslovci navadno dĕle, naročito pokazuje, kako nestalna i proměniva je stvar savěst. Propao si dakle, bědni čověče, ako si ti jedino na glas svoje savěsti zanesti hoćeš, isto tako jao po te, ako se samo na svoj vlastiti razum oslanjaš. Što se tebi sdušno vidi, nad tim ti se često tvoj vlastiti sin směje, i protivno, dapače, što danas za savěstno dèržiš, tomu ćeš se često za kratko vrěme i sam směјati. Čim nevěrovanii je čověk, tim bezdušnii; čim věrovanii, tim savěstnii. To je věčno pravilo u dogodovštini sèrdca čověčanskoga.“ —

G. Dr. M. dokažuje ovo iz pruske, poimence iz berlinske pověstnice od 18. ožujka 1848, gdě kraljevska privoljenja najpodliom nezahvalnostju primiše, i to kao što g. Dr. kaže „baš oni, koji bi po svojoj prosvěti i po svojoj dèržavnoj časti blažiu i budniu savěst pokazati bili morali, pa jošte koliko su mogli stvar gorju učiniše, kao n. p. ministri, dèržavni savětnici, poslanici itd.“ Isto tako pokaza se bezdušnim i propadši ministerij Camphausen, kad bi naime izdao onaj svaku civilizaciu pogèrdjujući zakon o izabiranju. Medjutim nezaboravi se ipak ovaj na toliko, da bi bio revoluciu od 18.—19. ožujka odobrio, a protivno njega slědeći ministerij biaše tako dèrzovit, te izjavi nepravdu za pravdu uz javnu dopadnost prisutnih poslanikah.

Dalje nastavlja g. Dr. M.: „A što da kažem o berlinskom smradotisku, kojega mora čověk poznati, kao što ga ja poznavam, za da može věrovati: da ovaj svako pravo, svaku dužnost, svu pokornost, svaku děolrednost, rěčju sav božanski i čověčanski red najdèrzovitiim načinom nogama gazi, i ljudinstvo, koje se oko njega vazda kupi, na politički fanatizam podžiže, i tolikim neizgovornim poslědicam povod daje? — Neznači li dakle sloboda savěsti našeg věka, koja nepravdu za pravdu, a pravdu za nepravdu izjavlja, biti prostomu od svake savěsti, kao što to iz početka rekoh, i nemora li svakom priatelju čověčanstva puči sèrdce i razbolit mu se duša do smèrti, kadno vidi, kako se svaki dan um i savěst takodjer bolje mislećih u toj sophističkoj mrěži tajnih rovalacah love, kako obći metež mněnjah posta kužnom běsnoćom, i kako se ota groznica slobode jur medju sve stališe ljudih ukoreni?“ —

Tko može kazati, da je ovaj počitani muž odviše reko? Kao što je opisao dogadjaje pruske, isto tako sgodi se i u ostalih pokrajinah, gdě ova užasna oluja slobode běsniaše. Zato nam svědočanstvo podavaju javne opačine, koje se iz ote slobode savěsti porodiše. Komu nisu poznati dogadjaji magjarski, komu frankfurtski, vratislavski, draždjanski, badenski, bavarski itd., koji čitavu Němačku mal da ne posve u propast stèrmoglaviše. Sloboda savěsti zavede Němačku na toliko, da nitko više o savěsti ništa niti znati neće. Na kralje i vladare vazda viču, „gdě vam je savěst?“ a u sebi je ipak poznati neće. Ala ljudi kèrštjeni, čudne stvari! — Čověk bez Boga, bez věre i bez krěposti, to ti je živa slika slobodne savěsti našeg věka. Čuvaj nas Bože od take pošasti!

Cèrkvena oblast u odnošenju naprama političkoj.

(Nadalje i konac.)

Znamenito je u obziru izbornoga prava světovnjačkog jedno město u Bossuetu: kad je se puku jedanput ubilo u glavu, da je on gospodar nad zakonodavstvom cèrkvenim i nad političkimi zakonici, tada još samo jedno ostaje, da mu se naime dozvoli izabirati si po svojoj volji i učitelje; one koji biahu odprie tèrati, a na

*) De republica V. Vergl. Schleiermachers Einleitung zum Staate. S. 35.

**) Cicer. Quæstion. tusculan. IV. 35.

***) Præfatio.

†) Germaie zu den Wolken des Aristophanes. Ob dieser ein verlässlicher Ankläger sei, lasse ich dahin gestellt.

njihovo město druge postavljati, koji bi jedino onom moćju, koju im on poděliti nije mogao, dělovali. Ali cèrkva katolička ovako govori puku kèršljanskomu: Vi ste narod, dèržava i družtvo; ali Isus Kèrst, koi je kralj vaš, neima ništa od vas; njegova moć dolazi sva od ozgor, koliko dakle niste vlastni imenovati ga vladarom svojim, tako niti prava neimate izabirati one, koji da mu služe. Službenici njegovi, a pastiri vaši dolaze istim načinom kao i on od ozgor, i moraju da se po prepisu uredjenja njegovog, kako on zapovědi, postavljaju. Tako sbori cèrkva, i věrni nesmiu, da si prisvojavaju većeg prava, nego li im je dano. Ali reformacia im veli: „u vama je izvor duhovne i nebeske oblasti, svakom družtvu dostoji to naravno pravo.“ Narodi čuvajte se takovih, koji vam takovim ponjatji laskaju. Bude li tko htěti, načiniti si gospodara na zemlji, a ono mu netrěba drugo, nego, da ga kao takova priznade. Ali to nije tako, gdě se radi o tomu, da se izabere kèrst, spasitelj, i kralj nebeski, i da mu se oprede̊le služitelji njegovi. Dèrzovito vas něki uvěravaju — čujte narodi — da je u vas oblast postavljati služitelje bogoštovja. A vi ih rukopolažite! tud kèrzmate, i neusudjujete se to učiniti. No i tud vam vaši dobri priatelji u pomoć pritiču, dočim vas naučaju, da je rukopolaganje samo suvišan obred. No znajte da niti se u sv. pismu niti u predavanju nenalazi trag tomu, da bi itko drugim načinom u cèrkvi katoličkoj postao pastirom duhovnim, koga nebi drugi koi takodjer pastir duhovni takovim učinio. Nevěrujte, što vam se govori, da su oni samo zastupnici vaši imajući punomoć od vas, i nemislite, da možete raditi š njima štogod vam se svidi, jer to nije kao što vam se govori prirodjeno pravo družtveno. To govore novi ljudi nova reformacia, koja razvaljuje cèrkvu, i stire put antikèrstu.

Jur iz dosad navedenih jasno biva odnošenje cèrkvene oblasti naprama onoj dèržavi, i razlika medju jednom i drugom.

Vlast cèrkve je vèrhunaravska, jer proizlazi od utělovljenog sina božjeg, i jer je pomiriteljnom smèrtju njegovom kroz kèrv njegovu povlaštjena. Slobodnom voljom i vèrhunaravskom vlastju opunovlaštjena od onog, koi ima svu oblast na nebu i na zemlji (Matth. 28, 18.) prolazi cèrkva vasioni svět, nauča kao zalog istine sa věčnim ugledom sve narode, da věruju i dèrže sve ono, što je Isukèrst učio i zapovědio. Ona posvetjuje sve ljude na sv. kèrstu u jedan sv. narod, u jedno carsko sveljenstvo, i u prebivalište božje po duhu svetom. Njoj je naloženo od Isukèrsta, da razděljuje otajstva božja, i postavljena je od duha svetog, da ravna i pase ovce gospodnje, koje imaju usled zapovědi božje slušati pastire svoje, i njim pokorne biti, te u nerazdruživom obćenju š njimi zajednički ostati. Dakle ova po naredjenju njezinog božanskog početnika posebna i nenarušiva vlast cèrkve proteže se na navěštanje, tumačenje i neoskvèrnjeno sačuvanje rěči božje; na upravljanje i poděljivanje božanskih otajstvah, kao i na dužnost ova izvèršiti; na ravnanje i rukovodjenje ovacah po putu i kroz srědstva, koja se sa zemaljskom proměnljivostju najlaglje složiti dadu; napokon na uzdèržanje obćenja medju pastiri i ovcami, i to sve bez obzira i razlike pokrajinah i narodah u cělom světu medju svimi stvorovi zemaljskimi. I ova je, kao i cèrkva, jedino samo milošća po Isusu Kèrstu.

U suprot pako vlast světovna neproizlazi od utělovljenog sina božjeg; dakle pripada naravi ne pako milosti. Čověk, bio i obsipan pravom gradjanskim, osětit će ipak potrěbu milosti, nu neće osětit potrěbu světovne vlasti. Budué je pako svaki čověk, izgubivši svoju pèrvobitnu pravotu, jur od mladosti svoje na zlo sklon, biaše od potrěbe něka vlast, koja mače mačem i vlada žezlom, da strahom i vlastovažnostju (auctoritate) oporne ljude stegne medju granice pravice, i da ih odvrati od nepravde, božja je uredba, da takova vlast obstoji; nu svojstvo i narav, kao i izvor njezin je jedino naravni. Kao takova odviš je zavisna od milosti, nego da se proti njoj podići smě. I ako se bi usudila ovu svomu sudu podvèrći, njezino razpolaganje kao opunovlaštjena iztraživati, odobravati ili uništivati; ili ako se bi usmělila kao vlastna vèrhu predmetah milosti, koje su od njezinog početnika samo cèrkvi pověreni, razpolagati, dozvoljivati ili prepovědati, tako ne samo da će dèrzovito prekoračiti granice svojeg vlastokruga, već izgubit će se takodjer do nemogućnosti. Svojim taštim poduzetjem protivi se uredbi božjoj, svomu věčnomu glavaru, kad naime si prisvaja vlast, koju joj poděllo nije; i budué da milost naravi pod noge baca, učinit će se krivcem većeg grěha, neg li je onaj, koi se čini, kad podložnik ustane proti svomu vladaru, da ga učini robom. Medju vladarom i podložnikom obstoji něko odnošenje časti, medju milostju božjom pako i naravju neima nikakva.

Uz to ipak nesmije se ni placetum regium sasvime zabaciti, samo kad je na temelju pravice osnovan, i ako se od vèrhovne naravske vlasti poděljuje na sačuvanje, obranu i privoljenje svega onoga, što cèrkva u duhu svog začetnika kao istinu i pravdu spoznaje i odobrava, i za ovèršenje u svom području ustanovlja. Na poděljenje ovakovog placeta neima dèržava samo podpuno pravo, već kad trěba i strogu dužnost. Jer pako i světovna vlast takodjer onog istog vèrhovnog pastira služi, kao i cèrkva, tako se valjda neće u svojih zaključkah nikada od pravice udaljiti, i time takodjer placetum ecclesiasticum pripoznati, i ovaj kad god uztrěba, od cèrkve isto tako ne samo uljudno, već takodjer iz dužnosti primiti. (U obće valja ono načelo, da kao što pred Bogom, kao svemožnim kraljem i sudcem ima zaslugah političkih, tako ima i grěhah političkih, koji kao takovi na ovom světu svakako sudu cèrkvenom podpadaju.)

Dok bi kèrštjanski vladari ovomu načelu věrni ostali bili, za toga nebiaše nikada nikakva protuslovja medju njima i cèrkvom, već zahvalni, što im je od nje milost božjeg očitovanja u dio pala, slědjahu u svom zakonotvorstvu ovu vèrhunaravsku světlost, i osnivahu sve naredbe svoje na bogoštovju. Da nenapominjamo ovdě zakonik Justiniana od VI. stolětja, navesti ćemo samo uvod zakonika boljarskog od VII. věka, i lonbardskog iz VIII. stolětja. Onaj se ovako začima: In nomine Domini incipit lex Bajuvariorum. Titulus I. De ecclesiasticis rebus, u 14 poglavjah, u kojih se na sv. pismo i na kanone pozivlje. — A ovaj počimlje ovako: In nomine Domini. Ego in Dei nomine Rothar.... Considerantes Dei viventis gratiam, necessarium esse perspeximus præsentem corrigere et componere legem &c. Quoniam gloriosissimus et præcelsus Rhotaris hujus Longobardorum gentis Princeps sibi Deo inspirante leges inseruit. — Post hunc vero gloriosissimus et orthodoxæ fidei cultor Luitprand eximius, persistens in Dei operibus et quotidianis vigiliis omni potentia et sobrietate ornatus, sicut a Deo promeruit per ipsius inspirationem &c. idcirco per Redemptoris nostri providentiam ego divino auxilio fretus Rachis præcellentissimus et eximius Princeps anno regni mei se-

cundo die Calendarum Martii Indictione XIV. (1. ožujka 746) cognovimus *).

A i kasnie sve do reformacie u XVI. stolětju postavljahu kèršćjanski vladari najveću važnost zakonodavstva u očitovanju božjem. Bogoštovje biaše kao věra kod vlade i naroda. Vlada imaše time svoj cilj i měru u zakonodavstvu, i u tome živo načelo — naime božansku sanctiu; a narodi se rado i iz strahopočitanja pokoravahu takovim zakonom. Da se vlada kèršćjanska jedino světa tiče, a věra samo u toliko, na koliko ova njenim světskim naměram za srědstvo služi, o tom se nije nikomu snivalo. Istina Bog, nepazeć na svu pobožnost zabludiše ipak često od prava i zakona, tako podložnici, kao i vladari. Nu to se takodjer sbija i sa deset zapovědih božjih, bez da se je itko usudio ove, božjim pèrstom napisane table, toga radi napadati. Ovo su pogrěške dèržavljanah, a ne dèržave; osobah, a ne ustava zakonodavnog. Nemoramo mi samo pripoznati i žaliti, što mnoge pregrěške tako u duhovnom kao i u světskom carstvu bivaju, već mi moramo takodjer predviditi i žaliti, što ćedu ovakove bludi i do svèršetka světa trajati; jer i u istom božjem carstvu na zemlji rasti će kukolj medju pšenicom do poslědnje žetve. Pa kako? kad se prestupljuje živi i ukrěpljeni zakon po bogoštovju, kako da se nepregrěšuje zakon bez bogoštovja, bio on sada od Monarcha, Aristokrata ili Demokrata?

Prosvetjeni i rukovodjeni vèrhunaravskom světlostju sv. věre, nastojahu priašnji kèršćjanski vladari zajednički sa cèrkvom, da po zakonu, koi na očitovana načela i prepise osnivahu, narode svoje k onomu istomu cilju kao i cèrkva peljaju. I odtuda nedospě dèržava sa cèrkvom u nikakovu razpru, premda se njihovi načelnici kadkada i zavadiše. Svadja ota biaše samo medju strastmi, a ne medju jednim i drugim ustavom. Ne radi vlasti, nego radi zloupotrěbljenja boriahu se medjusobno. Jesu li kad kralji i vladari nasèrtali na pomazanike gospodnjeve, tak se to samo sluči iz krivog mněnja, misleći naime, da se ovi (duhovnici) svoje vlasti polag prepisa njinog božanskog zakladatelja neslužе; istu pako vlast, i njezinu dělotvornost oni netajiše, nit ju nenapadahu, nit si ju neosvojivahu. U svom obsvědočenju, da su oni sa pastiri i sa ovcami cělog kèršćjanstva na jedan isti věčnji cilj, na isto blaženstvo pozvani, štovahu vazda vlast i ugled cèrkve, tako u njenoj bitnosti, kao i u njezinom području i krugu, — izvan dèržave, ili u dèržavi, — koju je unutar svojih granicah ovèršivala.

Sada pako biaše zakonotvorstvo medju kèršćjani kroz razne naměre poděljeno. Naměsto da dèržava k istomu cilju, — naime što većemu uzvišenju čověčanstva na njegovu pèrvobitnu pravotu cèrkvi ruku pruža, odcěpila se je od nje, za da se na skoro proti njoj podići može. Ovoj ostavi dèržava blaženstvo drugog světa, što se pako sadašnjeg života tiče, opreděli joj posve jednostrano i svojevoljno jedino duhovna, kao da je Isukèrst cèrkvu za svoje duhove, a ne za ljude utemeljio. Sebi zadèrža kao za svèrhu blagostanje vrěmenito, a kao srědstva sve, što je izvanjsko, i što pot ćut pada, razuměva se da kako, da nije ovdě nit čověčanske duše izključila; jer što će dèržavi tělo bez duše? Po ovom oděljenju bi bačena kocka nesloge i razprah medju dèržavom i cèrkvom. Predstavimo si sada dèržavnu vlast odcěpljenu od prepisah očitovanja, uzimajući na um vrěmenito blagostanje kao svèrhu; a sve, što je izvanjsko, i sve, što se miže i giblje, kao srědstvo njezino mu samovoljno i bez granice si opreděljenomu cilju podvèrženo; zar se ovdě neukazuje okrutni i sve uništujući despotizam, razuzdana samovolja, za prevariti podložnike i gradjane? U kakovom odnošenju bit će tada dèržava naprama cèrkvi? Budući da je savèršenje čověčanstva od sebe odvratila, tako pogubit će i odredjenje (cilj) čověka izpred očiuh zavesti će ga po krivoputih do propasti, i stavit će se naproti carstvu božjemu kao vlast djavola, zar to nije pravi i to u katoličkom kèršćjanstvu porodjeni prevrat!?

Ona nesrětna u vrěme reformacie, naime u XVI. stolětju porodivša se prosvěta, koja se u drugoj polovini XVIII. věka po njegovanju i zaštiti philosophie posvuda do visokog stepena popela, razori sve temelje, na kojih vrěmenito i věčno blagostanje čověčanstva mirno počivaše, i zaslěpi takodjer mnoge poštene i vrědne muževe. „Mene, koi sam vrělo žive vode, ostaviste, pa si izkopaste nove kladence, koji razpadši se, nemogu, da čuvaju vodu.“ (Jer. 2, 13.) Pošto bi ostavili srědotočje milosti i naravi, i sišli s puta dělorednog i physičnog, što je moglo tad nastati, nego blud i razdor? Sad bude vlast cèrkvena odcěpljena od dèržavne kroz razne svèrhe i naměre, i ograničena strogimi nu ipak samovoljnimi obrisi, gdě je navadno jus fortioris glavnu zadaću igrao. Na isti način opreděljena bi na las dužnost cèrkvena i gradjanska, i time se zasadi věčna i nepomiriva nesloga. — Biahu vrěmena, piše Droste, (vèrhu cèrkve i dèrž. 1817 str. 23.) kad vladari zemaljski, sa nebeskimi poslanici sdruženi, za onim jednim čeznjahu, što je nuždno bilo. Tude nije bilo potrěbno posebnih naměrah, jer smo svi za sveobćim ciljem težili.“ Oděljenje dakle i ograničenje dělokruga obodviuh vlastih, nije ništa drugo nego prinudjeno usilje — silovito, i samo medju neprijatelji udomaćeno srědstvo, koje se iz ljudem primetnute zloće i nerazbora porodi, za da cèrkvu sa dèržavom medjusobno zavadi. Ovo spoznajemo i izpovědamo istom od onda, odkad svaki, koi nije pristrastan, uvidja, da su od mudrosti ovog světa izumljena načela tako škodljiva i pogubna, da će se po njima, ako se i dalje nastave, najprie cèrkva, zatim dèržava, a napokon i cělo čověčanstvo razoriti i upropastiti. — Samo onda, kada cèrkva i dèržava u svakom prigodnom slučaju na istu nerazdruživu pravotu oči svèrnu, i na nju směraju, neće nijedna vlast mašat se u drugu, jer štogod učinit će jedna, to će i drugoj pravo biti. Nesuglasno je, ako nebo, milost otajstva, svetinje; zatim zemlju, žito, rude, gradove.. jednoj sudbenoj vlasti, ili ona pèrva samo cèrkvenoj, druga samo dèržavnoj podčinjamo. Ove stvari, kao bezživotne, nisu predmet sudbene vlasti, koja, samo dělоredno obvezujuć, jedino se na slobodnu volju čověka proteže, da ga prinudi, da za postignutje svojimi slobodnimi odlučci svog zadnjeg cilja, ovih stvarih stranom se uživa, a stranom ih zasluži. Zlo se dakle kaže: „Ovo je duhovno; dakle podpada izključivo samo pod vlast cèrkvenu; ovo je vrěmenito, dakle spada samo pod vlast dèržavnu.“ Tako što je duhovno, kao i ono, što je vrěmenito, nepodpada nijednoj sudbenoj vlasti, već slobodna děla, koja se duhovnima i světovnima za postignutje svoje svèrhe služe. Ova děla sada mogu sastojati iz porabe i upotrěbljavanja tako duhovnih, kao i světovnih stvarih, koju porabu mogu obadvě vlasti zapovědati, kao što mogu i zloupotrěbljenje ovih prepovědati i kazniti. — Svi pravokèršćjanski vladari zapovědahu i nastojahu kao opunovlašćjeni sluge božji oko pravedne porabe ne samo

*) Vide Resch. Annal. Sab. Tom. II. secul. VII. pag. 503 et seq., pag. 519, 520; et sec. VIII. pag. 645.

vrĕmenitih, već i duhovnih stvarih, kao što je to isto i predstavnikom obiteljah kod svoje dĕce i ukućanah ne samo dozvoljeno, već i kao dužnost im naloženo.

Tko je iz do sad rečenih pravo vèrhunaravske kao i naravske vlasti u pravom svom smislu pojmio, taj se više neće u tome ništa zadèržavati, na koliko si posve pravedne vladare predstavimo, koji netraže svoje, već samo ono, što odredjenju čovĕčanskomu najvećma koristi. Ovakovi ćedu bez svake medjusobne prepirke u bratskoj slozi dĕla svojih podanikah tako upravljati, da duhovna i vrĕmenita srĕdstva upotrĕbe za postignutje visokog svog cilja. Ovakov pako način vladanja se samo Pharizeu nemože dopasti.

Nu mogao bi tko pravo zapovĕdanja i prepovĕdanja svĕtovne vlasti bez razlike u svih predmetih i krivo pojmiti, kad bi naime stanovite vlastitosti, svojstva i punovlasti, koje je g. Bog izključivo samo cèrkvi prikazao, sa vlastju dèrzavnom u jedno stopiti hotio. Tako je bez svake vrĕdnosti i krĕposti upliv svĕtovne vlasti u zaključcih cèrkvenih glede predmetah vĕrozakonskih i dĕlorednih, jer je u tome Isukèrst dao cèrkvi svojoj dar nepobitnosti, tako i krĕposti i opravljanja vlasti posvetjujuće, koja glede svoje krĕposti od nikakve zapovĕdi ni prepovĕdi nezavisi, a glede opravljanja po naročitom uredjenju Isukèrsta samo cèrkvenoj vlasti podpada; isto tako i svaka vèrhunaravska sudbena vlast, sa svom svojom dĕlotvornostju, kao postavljanje i razašiljanje pastirah duhovnih, i sve što k toj svèrsi spada; napokon i leges constituentes et irritantes i u obće sve uredbe cèrkvenog zapta, reda i njezine svete svèrhe. U svemu tomu može dèržava biti cèrkvi od pomoći, i ova svojom sanctiom pospĕšiti; nu nemože nikakvim ogradjenjem ili prepovĕdju jakost i vrĕdnost cèrkvenih ovih uredbah uništiti, i to ne samo s toga, što je Bog učinio vlast cèrkvenu neodvisnu od dèržavne, već i s toga, što ona od Isusa dolazeća milosti, a ova samo naravi pripada, i time jedino na zapovĕdanje pravde ili prepovĕdanje nepravde je ograničena. Pa u tome nije joj moći, kao što ni vlasti blagodatnoj, — nit predmete nit granice oprедĕliti. Ona može zapovĕdati ovèršavanje svega, što je dobro, tako u carstvu naravi kao i milosti, a prepovĕdati i kazniti sve opačine u jednom i drugom. I odtuda piše sv. Pavao na sve kèrštjane bez iznimke i razlike: „Nut vidi — svĕtovna oblast — je sluga božji tebi za dobro. Ako li zlo činiš, boj se; jer u zalud nenosi mača, jer je božji sluga, osvetnik na gnjev onome, koi zlo čini.“ (Rim. 13, 4.)

„Principes seculi nonnunquam intra ecclesiam potestatis adcepta culmina tenent, ut per eandem potestatem disciplinam ecclesiasticam muniant. Ceterum intra Ecclesiam potestates necessariæ non essent, nisi, ut, quod non prævalet sacerdos efficere per doctrinæ sermonem, potestas hoc impleat per disciplinæ terrorem. Sæpe per regnum terrestre cœleste regnum proficit, ut qui intra Ecclesiam positi contra fidem et disciplinam Ecclesiæ agunt, rigore principum conterantur.“ (S. Isidor Hispal.)

Zatim:

„Principaliter totius Sanctae Dei Ecclesiae corpus in duas eximias personas, in sacerdotalem videlicet et regalem, sicut a sanctis Patribus traditum accepimus, divisum esse novimus.“ (Concil. Paris. 829.)

Dignitas ecclesiastica regiam provehit potius, quam adimit dignitatem; et regalis dignitas ecclesiasticam conservare potius consuevit, quam tollere libertatem: etenim quasi quibusdam sibi invicem complexibus dignitas ecclesiastica et regalis occurrunt, cum nec reges salutem sine Ecclesia, nec ecclesia pacem sine protectione regia consequatur. (Arnold. Ep. Lixov. 1250.)

Vĕsti iz katoličkoga svĕta.

Iz Beča. Bečko katoličko družtvo upravilo je dne 29. travnja jednu pouzdanja adressu na visoku skupštinu austrijskih biskupah. Na ovu primi takodjer odgovor dne 17. svibnja, kog nemožemo prepustiti, da ga štovanim čitateljem našim nepriobćimo već iz toga obzira, što se u njemu mnĕnje biskupah o katoličkih družtvih nalazi. Odgovor glasi ovako:

Na bečko katoličko družtvo za vĕru, slobodu i ćudorednost.

Sakupljeni biskupi opazili su s radostju u dopisu bečkog katoličkog družtva izraz pobožnoga duha i vèrnoga cèrkvenoga ćutjenja, koja isto družtvo oduševljuju, i jedan dokaz pouzdanja i dioničtva, koje isto družtvo skupštini posvetjuje.

Oni uvidjaju u katoličkih družtvah jedno vele važno i spasonosno srĕdstvo za promicenje i učvèrštjenje bogoštovne i cèrkvene ćuti baš u ono vrĕme, koje družtva sa najboljim uspĕhom za drugo često protivne cilje upotrĕbljava; s toga očekivaju oni od ovih družtvah najspasonosnie poslĕdice, ako se ova unutra svojih granicah, koje kroz nauk i ustanovljenje kat. cèrkve za svako gibanje na cèrkvenom polju postavljene jesu, uzdèržavala i pravu katoličku ljubav (utemeljivanjem blagotvornih zavodah) u život privesti nastojala budu. Mi želimo da katolička družtva u Austrii u ovom duhu mnogobrojno i krĕpko procvatu, onda i pomoć biskupah faliti im neće.

Ganule su nas takodjer veoma one pobožne molitve, koje ste vi polag tvèrdjenja adresse, sa mnogo vĕrnih za srĕtni uspĕh savĕtovanjah naših Bogu izručati; mi smo to na mnogo cĕnili i samo Boga sve utĕhe molimo, da sveti blagoslov, kog mi s ovim čitavomu družtvu iz sèrdca podĕljujemo, nadopuni i okrĕpi.

U Beču 17. lipnja 1849.

U ime sakupljenih biskupah
Friderik, kardinal i nadbiskup.

Za nabavljenje počastne sablje svĕtlomu našemu gosp. *banu bar. Josipu Jelačiću Bužimskomu* nadalje prinesoše:

Dosad prinešeno 25 car. cek. i u srebru			644	for. 30	kr.
Mato Tomac iz sela Potoka župe osĕkov.			—	„ 5	„
Stĕpan Beleta	„	„	—	„ 20	„
Ivo Kazia	„	„	—	„ 10	„
Juraj Kazia	„	„	—	„ 5	„
Stĕpan Lovreković	„	„	—	„ 20	„
Mirko Jezdec	„	„	—	„ 10	„
Mirko Kozjak	„	„	—	„ 20	„
Mirko Oblean	„	„	—	„ 10	„
Josip Kosar	„	„	—	„ 3	„
Stĕpan Petras	„	„	1	„ —	„
Mihail Magjerić	„	„	—	„ 6	„
Stĕpan Kozjak	„	„	—	„ 10	„
Josip Cifrek	„	„	—	„ 10	„
Mato Haleuš	„	„	—	„ 20	„
i 25 car. cek. u zlatu.		Ukupno	647	for. 59	kr.

Stĕpan Moyses, upravitelj. — *Stĕpan Muzler*, urednik.
Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

BROJ 29. — TEČAJ I.

U SUBOTU 21. SÈRPNJA 1849.

List ovaj izlazi svaku subotu na cělom arku.
Cěna mu je za domaće 4 — za vanjske 5 for. u sr. na cělu godinu.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvèrt god. kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod duhovnog stola ili kod uredničtva. Predbrojenje prima se svedilj kroz čitavu godinu.

Katolički list zagrebački.

Glas sakupljenih u Beču vèrhovnih pastirah na věrne svojih biskupiah.

(Konac.)

(3) Tretji najjačji glas premame i zavodjenja jest vika za slobodom. Zaisto sloboda u pravom smislu jest jedno plemenito blago, koje je cèrkva božja takodjer od postanka svoga vazda mnogo cěnila. Tko bo je sa većjom tugom i nevoljom u 1800godišnjem tečaju ugnjetavanja nepravedne, okrutne vlade iskusio i podnosio, nego li ona. Kroz čitava tri stolětja plivala je, kao něgda sa Mojsiom rogozna košarica po Nilu, kolěvka njezina na kèrvavoj rěci, u kojoj bi se napokon utopiti imala. Nu cèrkva, puna věre i pouzdanja, dèržala se je onih od začetnika svoga prama Pilatu izuštjenih rěčih: Joh. 10, 11. „ti nebi imao oblasti vèrhu mene, da ti takova nije od ozgor poděljena,“ u svomu takodjer naprama poganskoj dèržavnoj vladi odnošenju i ravno zato, što si nije prava svoja silovitom rukom obezběditi i braniti nastojala, nego uzdajuća se u svéto Boga sa čitavim světom upravljanje, način i sat svoga oslobodjenja prepustila pravičnomu i svemogućemu gospodinu; zato izpunile su se na njoj takodjer u tom smislu i one spasitelja rěči: Luc. 12, 32. „neplaši se ti malahno stado, dopalo bo se je otcu nebeskomu tebi carstvo dati.“ Na čvèrstoj dakle i nepoduševoj věri u premudro i svemoguće upravljanje Boga sa světom, bez koga niti nam se vlas na glavi nesmèrsi, osniva se temeljna ona nauka katoličke cèrkve o pokornosti kèrštjanah prama svojim poglavarom. One iz ustah apostola proiztekavše rěči čuva i opetuje cèrkva: I. Petr. 2, 13. „budite podložni svakom čověčanskom redu (dèržavnim naredbam) zaradi Boga, budi kralju, kao najvećjemu, budi naměstnikom, kano takovim, koji su postavljeni od njega za strah i kaznu zločestih, a za nagradu pravičnih; to bo je božja volja, da vi dobro dělujuć umuknuti učinite neznanstvo opakih ljudih kao takovi, koji ste u istinu slobodni, a ne kao oni, koji slobodu za zastor svoje pakosti zlo upotrěbljavaju. I opet na Rim. 13, 1—2. „svaki neka se oblasti pokori, nije bo oblasti nego od Boga, pa ona, koja obstoji, od Boga je odredjena, koi se dakle protivi oblasti, protivi se božjoj naredbi i tako si sam na se odsudu obara.“

Nu kako to? dakle kèrštjanstvo izbilja, kako mu se predbacuje, odhranjiva samo plašljive, ženske i potištene duše, koje se svim hirom tyranske vlasti bezobzirno pokore? niposto ne! koliko bo tisućah mučenikah broji cèrkva do najnovijih vrěmenah u svih predělih světa, toliko ima neustrašivih zatočnikah, boriocah i kèrvnih svědokah za pravu slobodu, koju je samo ona u svom naručaju světu donèla! nu ona počima dělo oslobodjenja iz nutra, znade bo, da onaj, koi grěhu robuje, nemože u pravom smislu slobodnim čověkom postati, no samo čověk od požudah svojih slobodan, koga je Isukèrst i njegova nauka oslobodila, sposoban je za vanjsku takojer slobodu dostojno upotrěbiti, na točno u svakom dobru uvěžbavanje, na veselo i radostno ovèršavanje svake kèrštjanske i gradjanske dužnosti, ne pako za izliku svoje zloće, kao što veoma dobro kaza apostol, baš kao da bi bezsavěstno postupanje někih u naše vrěme tobož zatočnikah slobode pred očima imao.

Na pogled toga bogozaboravnog nastojanja, borenja i naporah, kojimi se narodi světa oko jedne lažljive slike od slobode i blagostanja gone i motaju, biskupi vaši sve ono, što u ostalom u ovako ozbiljno i burno doba skèrbi, nauke, opomenah i molitve za vas ljubljeni! u svojih grudih nose, stavljaju u one spasitelja rěči Luc. 12, 30. „Otac vaš znade, što da trěbate, tražite dakle najpèrvo carstvo božje i njegovu pravicu, pa sva ova pridat će se vami.“

Tražite najpèrvo carstvo božje! naći ćete ovo u njegovoj cèrkvi, njegovoj nauci i otajstvih spasenja. Nu koliki su, koji ga istinskim sèrdcem traže? Dočim, kako dokazasmo, toliki carstvo božje nepriateljski opadaju i uništiti nastoje, imade milionah kèrštjanah, koji se zato ništa i nebrine, od njega se hladno odkretju, i kojima božanstvena mudrost nije ino, no prezirana budalaština. Pa tko nam može jamčiti, da gospodin tu nezahvalnu zemlju, na kojoj se već malo gdě za slovo njegovo kakovo plodonosno městance nahodi, koja mu, město da vinom i pšenicom urodi, samo kupinje i tèrnje donosi, posve nezapusti, carstvo svoje nami oduzme i pověri ga dalekomu narodu, koi će mu ožudjeni sad doprinesti? Mat. 21, 43. Pred 1500 godinah biahu na pèrvom cèrkvenom sboru u Nicei sakupljeni više od 300 biskupah, od kojih svaki predstojao je svojoj u najlěpšem cvětu stojećoj věrnoj obćini, danas su i već pred više stolětjah božanstveni ovi vèrti u Azii i Africi postali pustinjom od nevěrnih razgaženom i satèrtom. S toga, da na isti način vas, sakupljene biskupe vaše i njihova okružja nebude jednom dogodovština oplakivala, tražite, ljubljeni! tražite nada sve carstvo božje, sad bo ono više nego ikad silu tèrpi, te samo jaki i odvažni osvoje ga i nedadu si ga više oduzeti. Što pojedini neuzmognete, tèrsite se u svetom savezu sa jednako mislećima postići, za da na isti način,

kako se opaki na navalu i prevrat sakupljaju, tako se i dobri u odporu, u obrani istine, prava i reda sjedine.

Tražite carstvo božje i njegovu pravicu vi visoko postavljeni, vi vladari i vi zastupnici narodah, kojima je Bog zemaljski udes njihov povèrio. Sad više, nego igda trěbate krěpost i mudrost njegovu, za da tako uzdom ravnati uzmognete, da se kola u bezdno neomaknu i neslupaju, već po nastavljenom drumu prave slobode i usrěćenja narodah naprěd idu. Molite za mudrost, pa ćete ju zadobiti. Jac. 1, 5.

Tražite carstvo božje i pravicu njegovu vi roditelji, kuće gospodari, učitelji i predstojnici. Svakomu izmedju vas povèrena je sa častju i stališem vašim něka strana zemlje u carstvu božjem, kakvim plodom da urodi, s većje strane od vas zavisi. Ako bude dobar i plemeniti sad, a ono će biti sam Bog platja vaša; ako li tèrnje i kupina bude, koja se u vatru baca, ta vatra proždrět će sigurno pèrve vas.

Vi velikaši i bogati, vas je nemilie nego ostale ošinula burna oluja naših vrěmenah. Smatrajte to kao spasonosnu pedepsu od Boga i ponizite se pod svemogućom rukom njegovom. Ma kako velika šteta bila, koju pretèrpiste, izplatit će vam se još većjim dobitkom, dočim vas ona na priprostie ponašanje, uměrenie želje, na čistia razkošja, te ovim načinom do pokoja duše vaše do Boga i svete cèrkve njegove bližje dovesti bude. A onda ćete glas nevolje i glada, koi sada mnoge kao glas od boja plaši, sa udioničtvom slušati i ljubav vaša postati će tako dosětljiva, da uzmognete kod umaljenih srědstvih, nu sjedinjenima *silami*, kano věrni Boga kućanini, njegovi pomoćnici biti u izpunjavanju one molitve, kojom nevoljni svakdanjeg kruha prose. Tražite carstvo božje i njegovu pravicu, pa ostala, koja trěbate za uděliti takodjer, budu vam se pridala.

Viležki vi seljaci, koji obdělavate zemlju, koja je već otce vaše hranila, za vas takodjer čuvaju vaši biskupi jednu rěč u svojih grudih; vi ste bo, koji nada sve jezgru i mozag naroda i domovine sačinjavate. U seoskom vašem udaljenju i poslenih zabavah ostali ste s većje strane čisti od onog izopačenja naših vrěmenah, koje u gradovih svoje ognjište imade. Nu sad već dopire mnogi glas zavoditeljah tja do vas živim i pisanim slovom, i baca sěme otrovne trave na polje dušah vaših. Čuvajte to polje, i nemojte starokatoličko zdravo zèrno, kojim su se otci vaši u zlu i dobru hranili za věčni život, zaměniti sa laganom i praznom ljuskom nevěrne nauke. Upotrěbite sa zahvalnostju i uměreno koristi i sloboštine, koje vam se po ustavu dozvoljavaju, nu nezakapajte sèrdca vaša u slobodna odsada polja vaša, inače neće ona imati jednom pokoja na božjem polju, u grobu. Tražite i vi najpèrvo carstvo božje i njegovu pravicu, pa ostala pridati će vam se.

Vi ubogi, koji težačtvom uzdèržavate vaš život, nit kakove zemlje posědujete, osim žuljevah vaših rukuh, koje svakdanjim znojem polěvate, na vas ravnaju najvećma svoj glas zavoditelji narodah, trěbaju bo žilavih rukuh vaših; kako bi vèrhovni pastiri vaši na vas zaboraviti mogli? dao Bog, da njihova rěč sa dobrim uspěhom do vas dopre. Ovi vam ravno neobećavaju nebeske ugodnosti na zemlji u smislu onih zavoditeljah; pa koji i opet, dočim ih slušate, samo paklene strasti nenavisti, mèržnje, robljenja i ubojstva u pèrsih vaših uzpiriti znadu, za da vas poslě kratkog vrěmena razuzdanog i bludna života, siromašnie, nesrětnie i sa manjom utěhom nego prie ostave. Nu jest u istinu na zemlji jedno nebo, koje donese nam onaj, koi u štali rodjen, u dělaonici ubogoga dèrvodělca odhranjen, nije imao, što se i opet o vèrlo rědkih izmed vas reći može, ni gdě da svoju glavu nasloni, on, koi gospodar i vladaoc bi neba i zemlje! — On je ubogim i nevoljnim, žalostnim i plačućim, gladnim i žednim pred svima ostalima nebeski svoj raj obećao. Dajte dakle ljubljeni! zauzmite taj raj sa punim tvèrde věre sèrdcem. To bo carstvo nije samo onamo, prěko oblakah, zemaljskoj nevolji nedokučljivo. U nutri, u vami samim, ondě, gdě takodjer gorući pakao svoje město ima, ondě ćete ga naći u čistoj savěsti, u tihom u Boga pouzdanju, u pokoju duše, u uměrenoj poslenosti, u stèrpljivnosti i ufanju kèrštjanskom, u dětinskom zaufanju na božju providnost i pomoć, koja i sada za spasenje pred vrati bdije, gdě god se sa tamnog bolih i nevoljah města věrni i istinski glas k njoj podigne. Sud pako i pedepsu onih, koji prama nevolji vašoj ruku i mèrzlo sèrdce svoje zatvaraju, prepustite Bogu. Sam je on u naprěd kazao, kako da će u vašoj osobi postupati sa onima na lěvoj strani. Nu ako vi pred vrěmenom sebi silom pravo pribavljali, te navalom i kèrvju okaljali se budete, onda će višnji vladaoc jednom ne za vas, nego proti vama suditi, pa onda izgubljena je za pomanjkanja i patnje vaše věčna platja, i město neba nosit ćete već ovdě pakao u sebi, u okaljanoj savěsti vašoj. Tražite dakle najpèrvo carstvo božje i njegovu pravicu, pa sva druga, koja trěbate — to su rěči samoga istinitoga Boga — budu vam se pridala.

Vi hrabri vojnički junaci, koji u ovo divje běsnoće doba železnu ogradu reda i zakona vašom junačkom mišicom branite, i vami jednu rěč iz biskupskih ustah; ne samo onu rěč, kojom već prie 1800 godištah Ivan opominjaše sudruge vaše Luc. 3, 14: „nečinite nikome sile i nepravde, pa budite zadovoljni s vašom platjom," no jednu takodjer za naše vrěme. Nedajte se od nikoga zavesti, ostanite věrni vašoj prisegi, ovom bo ste se svemogućemu Bogu zaprisegli. Hrabrost vaša poznata je světu, pa svaki komu je zakon, pravo i red sveta stvar, zato vam zahvaljuje. Nu nama biskupom su vaše duše od neizměrno većje cěne, nego li jake ruke vaše. Dočim vas dakle svaki čas tako zbliza smèrt gleda, pomislite na věčnost, na Boga i carstvo njegovo. Vašu savěst sačuvajte tako světlu, kao što vam je oružje, da kad neprijateljsko zèrno prodre hrabro sèrce vaše, odpre takodjer nebo čistoj duši junačkoj.

Vi ljubljene majke kèrštjanske, na vas imademo jednu osobitu rěč. U vašem naručaju počiva ufanje budućnosti. Vi hranite mlěkom pèrsah vaših mladi narastaj; tèrsite se takodjer zadojiti ga mlěkom kèrštjanstva iz pobožno věrujućeg sèrdca vašega. Što vi tako u malenu dušu njihovu o Bogu i njegovomu carstvu ucěpile budete, duboko će korenje pušćati. Pa ako se s vrěmenom tuda i prolije blato i kal světa: to će sěme i opet u svoje vrěme proniknuti, ozeleniti i spasonosni sad doprinesti. Neka vam dakle bude prečista mati gospodina, koja je takodjer mati cèrkve, za uzor i utěhu vašu!

Duhovnim našim suděloval eljem, svetjenikom, govorili smo napose i obširno drugom prilikom, te tako k svèrsi, koju danas sa svetčanom službom božjom učinismo, samo nam to u ovom razstanka trenutku preostaje, da javno i pred svima naših věrnih občinama, koje se po dalekih granicah carstva od Labe do jadranskog mora, od Dniestra do Rajne protežu, sveti onaj vez katoličke ljubavi, sloge i věrnosti, kog smo našim sastankom sklopili, još jedanput ponovimo, kao takodjer našu biskupsku odluku

za Boga i carstvo njegovo, za njegov vêrni puk dělovati, moliti, živěti i umrěti polag svete volje božanske. Vaše molitve i vaše ljubljeno pouzdanje, za koje vas ukupno molimo, biti će nam k tomu u pomoći. Milost gospodina našega Isukèrsta budi sa svima vami! Amen.

U Beču dne 17. lipnja na tretju nedělju poslě duhovah 1849.

Friderik,
kardinal i knez-nadbiskup od Salzburga.

Mihail,
nadbiskup od Lavova, gèr. obr., zastupan po Benediktu od Levicki, kanoniku i professoru u Lavovu.

Vincenc Edvard,
knez-nadbiskup bečki.

Franjo Xaver,
knez-nadbiskup od Gorice.

Maximilian Josip,
knez-nadbiskup od Olomuca.

Josip,
nadbiskup od Zadra.

Bernardo,
knez-biskup od Brixena, zastupan po Gjuri Habsmannu kanoniku u Brixenu.

Gèrgur Tomo,
biskup od Linza, zastupan po Franji Riederu, kaptolskom školastiku u Linzu.

Antun Věkoslav,
knez-biskup od Ljubljane.

Antun,
biskup od Parenco-Pole.

Ivan,
biskup od Pečuha.

Stěpan,
biskup kotorski.

Ivan Mihail,
biskup od Dioklecianopolja in partibus, apostolski vikar kod c. kr. vojske.

Philipp Dominik,
biskup hvarski, zastupan po Gèrguru Dubocoviću, kaptolskom prepoštu u Hvaru.

Dragutin,
biskup kraljevo-gradački.

Ivan,
knez-biskup od Tridenta.

Augustin Bartolomeo,
biskup litoměrički.

Antun,
biskup od St. Pölt'na.

Juraj,
biskup zagrebački.

Bartul,
biskup od Kèrka.

Antun Ernest,
biskup od Bèrnja.

Věkoslav Maria,
biskup splitsko-makarski.

Josip Gèrgur,
biskup tarnovski.

Ivan,
biskup od Šibenika.

Gèrgur,
biskup od Pržemisla, gèr. obr.

Adalbert Josip,
knez-biskup od Gurka.

Tomo,
biskup od Dubrovnika.

Melkior,
knez-biskup od Vratislave.

Josip Andria,
biskup budjejovački.

Antun Martin,
knez-biskup lavantski.

Franjo Xaver,
biskup od Pržemisla, lat. obr.

Bartul,
biskup tèrštjansko-koparski.

Josip Otmar,
knez-biskup sekavski.

Franjo Vilhelmo,
biskup od Satale in partibus, posvetjeni biskup i kaptolski vikar u Prazi.

Luka Baraniecki,
naimenovani nadbiskup, lat. obr. i poslanik lavovski.

Predlog saborskoga poslanika Schwindelreicha:

„da visoki sabor u svomu zapisniku izjavi, da Bog — kao vladaoc toga světa, — njegov ministerij — sedam arkangjelah — i sva njegova vlada pověrenje naroda više neima*).“

Pod ovim naslovom izišla je nedavno u Frankfurtu němačka knjižica, ili da u kratko sve rečemo — satyra, koja se najizvèrstniim te vèrsti proizvodom englezkim uporediti može. Ova satyra naměnjena je radikalnomu liberalizmu; te ga baš do kraja utamanjuje, dočim ga doslědno i bez ikakvog silovitog napora na Boga prenaša. Medju ostalima spisatelj ovako sbori:

„Čujte gospodo! slušajte narodi! Vlada božja na světu je *neograničena samovlada* (absolutna monarchia)! Doista groza me hvata kad pomislim; al reći moram, da je neograničena samovlada, bez ustava, bez komorah, bez zastupnikah, bez parlamenta, bez svakoga i nesětnog traga ustavnoga života; pače i bez odgovornog ministeria; jer ono sedam arkangjelah slěpo je samo orudje, i

*) Motion des Abgeordneten Schwindelreich: „Es möge die hohe Kammer zu Protokoll erklären, dass der liebe Gott als Weltenkönig, sein Ministerium die sieben Erzengel und seine Weltregierung das Vertrauen des Volkes nicht mehr besitzen.“ Frankfurt a. M. 1849, bei H. L. Brönner.

ovèršujuća vlast neograničenog vladara světa Boga. Možemo li, a i směmo li u ovo slobodoplodno, demokratičko doba takovu vladu još dulje tèrpěti? Jur od 5609 godinah evo stoji svět! pa nam Bog ni do danas još nedade ustava, neću reći na najširjem, — već niti na najužjem temelju. Doduše, tako dugo nije ni pruski kralj oklevao. Ne gospodo! niti može, nit smie biti, da se na ovi način unaprědi vlada! Evo gospodo! slušajte volju naroda, evo ovdě čitave kule od zahtěvanjah iz svih tamnicah i kaznicah i ludionicah, sve to upravljeno proti tomu samosilnomu despotismu, pa nas nuka, da tomu svemu već jedanput doskočimo i na kraj dodjemo. Volja naroda neka nam bude sveta; makar ona i nesveta bila; jer bi inače mogli čitav naš vid svetosti izgubiti.“.....

„Ja tvèrdim, da deset zapovědih nikad nisu imale zakonitu valjanost. Sam vladaoc světa Bog i njegov ministerij pravosudja morao je tu nedostatnost i neosnovanost deset zapovědih taki s početka uviditi; jer im ovèršiteljna naredba i sudbeno postupanje nije priklopljeno. Zapovědi ote bile su rado samo zakonska *osnova*, koja nikad nije odlučno stupila u život; a to s toga, što zakonitim putem nisu stvorene; jer děci Izraëla na podnožju bèrda Sinaja niti je lazno, niti dopušteno bilo, da o njih věćaju, da ih u dotične odsěke poděle i pretresaju. Pa s početka taki nisu ni štampane i zakonodavnom odboru razděljene; već su — kao što nam je poznato — samo na kamenu pisane, kao što i sada obično biva s s onimi zakonskimi predlozi i osnovami, što nisu vrědne, da se tiskom obnarode. Čujte dakle gospodo! mi evo poslě 5609 godinah još neimamo baš nikakvog stavnoga zakona. Tomu je dakako ponajviše kriv arkangjeoski ministerij; jer su oti arkangjeli skroz i skroz natražnjaci i ministri stare vlade (ancien régime). Dopustite, da se s tom gospodom malo obližje upoznamo.“

„Ministri arkangjeli svi imadu židovska imena; mi smo dakle skroz židovskomu ministeriu podvèrženi. Tako n. pr. jedan od njih zove se *Gabriel;* t. j. po naški: „„*Muž božji.*““ On dakle — valja pamtiti — nije „„muž *naroda*““ već je „„muž svoga *gospodara;*““ jer se zove Gabri*el*, a ne Gabri*goi*. S toga se jasno vidi, da jur jedan od pèrvih arkangjelah nije muž *naroda.* — Drugi jedan arkangjel zove se *Uriel;* po naški: „„světlo *gospoda*““ (Boga), a ne *naroda;* zato on i ostavlja narod u tmini, te samo svomu gospodaru světi. Tretji ministar arkangjel zove se *Mihaël*, po naški: „„tko je kao *gospod?*““ To ti nam je ministar, koi i samim imenom svojim absolutisam i neograničenu vladu svoga gospodara navěštuje.“ i t. d.

„A što se samoga gospodina Boga tiče, on nipošto neće, da s vrěmenom naprěduje; već obljubivši kinezki stabilisam, ostavlja sve pri starom; jer u 102. psalmu, redku 28. čitamo: „„*Ti sve isti ostaješ;*““ a Jakob. 1, 17.““ U koga ni *nije proměne ni světla ni tminah.*““ Neimamo se dakle većjoj i jasnijoj světlosti nadati; jer Bog sveudilj tvèrdo se dèrži staroga, a měrzi svaki naprědak, svaku novost i poboljšanje. Niti o proměni ustava i zakonah nije ni pomisliti; jer je pisano psal. 19, 8. „„*Zakon gospoda neproměniv.*““ A *censura* je istom strašna; da Bog upravo veli, da je nepriatelj svih spisateljah, pa već unaprěd sva njihova děla osudjuje; jer se u I. knjizi Mojsie 8, 21. čita: „„*Ćutjenje i misao sèrca ljudskoga na zlo su sklonjena od mladosti.*““ Pače ne samo pisma ljudih, već i same *ljude* briše, kako mu na um pade. Nitko od nas nije siguran za svoje stanje, za čast, službu, pa ni za isti život; jer nas svaki čas može odazvati i preměstiti; svaki čas može se dogoditi, da pred njegov prestol dojti moramo. Gdě je tu naša sloboda, naša samostalnost, sigurnost naše osobe i svojine? A viděti našega vladaoca podnipošto nikada nemožeš. Cari Kitaja i Japana doduše su iztočni samosilnici, ali ih bar po jedanput na godinu možeš viděti; a usuprot Bog věkoma nevidljiv ostaje; on je upravo *svagdě* i *nigdě.*“....

„Kolika mora da je sila stalne vojske, koju Bog sveudilj u ratnom stanju uzdèržaje, i koliko on to skupo vojničtvo miluje: već se odtuda dovoljno može razabrati, što se Bog u židovskom jeziku nazivlje: „*adonai zebbaoth*“ ili „*elohim zebbaoth*,“ po naški: „„gospod vojenstvah.““ U knjizi Joba 25, 3. oholo se pita: „„*Tko da izbroji svu njegovu vojsku?*““ A prorok Nahum 2, 4. govori o dragocěnoj odori (uniformi) te vojske; jer veli, da su mu vojnici zaoděveni *grimizom* (purpura). Da Bog se u arabskom i židovskom zove „*el*“ to jest: „„jaki, silni,““ te po tomu naznačuje dovoljno, da on svoj prestol samo silom uzdèržaje i da se na samo vojničtvo oslanja.“....

„Nakoliko je tajna politia razgranjena, kako se točno i strogo špioniranje i prijavljivanje rukovodí: to se najbolje razabrati može iz lista na Hebr. 4, 13. gdě se veli: „„njedan stvor nije pred njim sakriven, sve je golo i odkrito pred očima njegovima.““ Da u psalmu 139, 4. čitamo: „„Sve pute moje si predvidio, jer nije tajna govora na jeziku mojemu.““ Pače ista se dnevna vrěmena kao uhode (špioni) upotrěbljavaju polag psalm. 19, 3. „„Dan danu progovara, i noć noći priobćuje znanje.““ Bog ie nepriatelj javnosti i ustmenoga postupanja; jer nam neda u naměre i odluke svoga vladanja poviriti; pute svoje od nas krije, pa veli, da naš slabi podložnički um njegove duboke osnove proniknuti nemože. Ta samo da hoće jedanput pokusati, pa da nam se ma s najmanjim pouzdanjem približi. Mi smo jur višeputah nedohitne stvari počinili, pa valjda bi ih i dohitili. Dvorani njegovi, osobito ona sila angjelah, strahotu obćinskoga poreza proždire, da i neračunamo silne one troškove, koji prolaze na osvětljenje neba; jer svaki nemalo zvězdoznanac dan na dan, ili — da bolje rečemo — noć na noć nahodi nove světiljke u velikom gospodarstvu neba.“

„Nu to još nije sve. Do najvišjega stepena podiže se iztočno samosilje u 5. knjizi Mojsie 32, 4. „„Sve što čini, pravo je.““ Tu doduše izgovara formalna nepreva-rimost. Nadalje čitamo u psalm. 33, 9. „„Što on reče, to bude; što on zapovědi, to se stvori.““ Ta to je strašno! nikakvog věćanja, nikakvoga pretresa, nikakvog pregleda, nikakvog prizivanja (appellatio), nikakvog vratjanja; već sve samo puki oktroj! Pretežnost pučkoga gospodstva Bog posve niječe, pače u bělodanoj opposicii stoji naprama volje narodnje, kao što nam to pokazuje Izaia 55, 89. „„Moje misli nisu vaše misli, i moji puti nisu vaši puti.““ Polag psalm. 73, 21. upravlja nas Bog samo po *svojem* savětu, bez da prie *naše* mněnje sasluša i po njemu se vlada. Sve njegove odluke, naredbe, zapovědi i t. d. zaključuju se s ovimi rěčmi: „„Ja bo sam gospod,““ upravo onako, kao što Ljudevit XIV. reče: „„l'état c'est moi!““ Dèržava sam ja!“.....

„Tako moramo na sve biti pripravni; jer nam se još svašta može dogoditi, polag Matth. 19, 20. „„U Boga nije nemoguća nijedna stvar.““ A polag Ezekiela 7, 5. „„Dojti će jedna nesguda za drugom.““ Pače isti Ezekiel 30, 3. čini se, kao da nam prěti došastjem *ruskoga* vojničtva!“....

Scěnimo, da netrěba štovanih čitateljah opominjati,

da je ta šala živo zèrcalo duboke i tužne istine. Kao što prevratni liberalisam (polag koga bi svaki čověk samo sebe imao slušati) u istinu do podpunog odpadnutja od Boga, koje nam prizori današnjega věka u tolikom izobilju ukazuju, dotèrati morade: tako bi se iz protivnog razloga sila bezobzirnog prevrata u isti mah skèršila, kad bi se svět iskreno i istinito k praktičnoj věri u Boga povratio. Cěla nesrěća našega věka sastoji u tomu, što svaki pojedinac osobnosti svojoj nezavisno gospodstvo steći žudi. A ta se želja nikada nemože izpuniti, jer uz nju nikako družtvo na světu obstati nemože; a nju samu ništa osim pretežne despotičke sile obladati i skèršiti niti može, niti hoće. Tko usuprot iskreno — ne samo slovom, već i dělom — u Boga věruje: taj ujedno mora kao medjaš svoje volje smatrati volju božju, koja nam se u očitovanju, kao takodjer u naravi i u tečaju sve dogodovštine očituje; pa taj će se upravo s toga okaniti one bezumne misli: kao da naravni red i tečaj ljudskoga družtva prevèrnuti i protivno preobraziti može; te zato će samo ono htěti, što je možno, što je dohitno, što je dopušteno. Gdě se većina naroda dèrži ovih načelah: tamo red, sloboda, blagostanje uz božju pomoć lěpo uspěva i cvati. A suprotivno *praktično* bezbožtvo (atheismus), komu se višji stališi današnje Europe klanjaju, i theoretično, u koje povèrhu propade tako zvani učeni svět, — koga potajnom věrom Židov Heine pantheisam oživlje — to bezbožtvo dakako takodjer svoje plodove donosi, one plodove, koje evo danas s većjega kuša Europa. —

Upliv cèrkve u škole.

Bogoštovno i ćudoredno izobraženje puka promicati jest jedna izmedju najvažniih zadaćah našeg katoličkog lista. Nu ako mi obširnost, veličinu i važnost tog predmeta sa našimi silami uzporedimo, priznati moramo, da nas neugodna dvojbenost obilazi, da li šta znamenitog na tom polju učiniti budemo mogli. Nu iz druge strane těši nas oživljujuća nas savěst, da mi kao katolici jesmo sučlanovi jedne, svete, apostolske cèrkve, koja nad svima odnošenjima života svoj obilni blagoslov prosipa, i koje upliv u bogoštovno i ćudoredno izobraženje puka svestrano pronicajuć veoma odlučno i spasonosno děluje. Mi imademo dakle samo u duhu cèrkve u tomu poslu postupati, kojoj mi dušom i tělom, rěčju i činom, dobrom i kèrvju našom pripadamo, ako gori navedeni cilj lahko i sigurno postići želimo.

Uzajemni savez škole sa pučkim izobraženjem jest mnogo tesnii, nego da bi o njemu posebice imali govoriti. Ako nami dakle za rukom podje medjusobno odnošenje cèrkve prama učionici u glavnih razmèrjah jasno razložiti, tada ćemo onaj duh cèrkve, u kojoj mu mi kao članovi njezini dělovati imademo, proučiti, i u njemu veoma koristna srědstva za postignutje našeg cilja naći. Pa i neglede ove neposrědne koristi, pruža nam razgovor ovi o uplivu cèrkve u učionice dovoljno zanimivih i vrěmenu shodnih predmetah, o kojima govoriti bi imali. Nu za sada ćemo jedino o uplivu cèrkve u učionice govoriti.

Prie svega pozornost našu uzbudjuju pučke učionice. Ovi izobraženja stupaj, u komu se pèrvi temelji znanja predavaju ima svatko prestupiti. Pučke učionice su jedine, koje polaziti je moguće većoj strani dèržavljanah. Za někoje neprepustiva prediduća učionica, koja im pute otvara, kojima stupati imadu, ako žele do znanostih doprěti. Zato za važnost pučkih učionicah u obće priznaje i teženje za njihovim preporodjenjem — za boljim, podpuniim i shodniim njihovim ustrojenjem — jest siloviti glas vrěmena i zadaća dèržavnih muževah. Najnovii dèržavni ustavi u Pruskoj, Austrii, Německoj i Francezkoj neumorno su radili o sigurnima načelima za preporodjenje pučkih učionicah. Svi ovi se u načelima podobro sjedinjuju. Dèržava priznaje u obće za svoju dužnost, kroz shodne javne zavode i bezplatno podučavanje u pučkih učionicah obće pučko izobraženje utemeljiti. Odtuda izvodi za se pravo, da se o sposobnosti učiteljah osvědočiti, nje pučkim učionicam predstaviti, s njima kao dèržavnimi službenici postupati, i kroz svoje dèržavne poglavare podučavanje u ovih, kao i u drugih učionicah nadzirati može. Cèrkva ili bogoštovno družtvo bude u podučavanju vèrozakona u pučkih učionicah, dakako pod nadzorničtvom dèržave, kao i glede opreděljenja naučnih knjigah i načina podučavanja, ograničeno. Prosto ostaje takodjer dèržavi, svoje vèrhovnog školnog poglavarstva pravo takodjer kroz službenike cèrkvene kanoti nadzornike, sučlanove školnog věća i t. d. ovèršavati. Ovo su u obće gospodajuća načela glede boljeg ustrojenja pučkih učionicah. U ostalom želi novia dèržavna mudrost pučke učionice pomnoženjem njima opreděljenih predmetah na veći stepen uzněti. Ovdě se n. p. osim věrozakona i nauka ćudorednosti, čitanja, pisanja i računanja, jošte mnogo drugih naučnih predmetah navadja, kao: pèrvi temelji dogodovštine světa u obće, napose domovine svoje, dèržavnog ustava, dèržavnog upraviteljstva, Nadalje znanosti zemljopisa, zemljoměrstva, naravoslovja, štatistika, poljodělstva, slovnice, pěvanja, gimnastike, pa još i razvijanje ćutjenjah o slobodi, jednakosti i bratinstvu itd. Troškove kroz tolikostranost naučnih predmetah i veoma potrěbito poboljšanje plaće pučkih učiteljah naravski umnožene morat će podnašati najprie obćine, a nedostatak njihov nadoměstiti imade dèržava. — Šta da kažemo mi sada o ovoj većom stranom jošte samo u predlogu stojećoj reformi pučkih učionicah? Ja mislim, da mi sva ova iz onog gledišta smatrati moramo, iz kog to ista cèrkva čini, te onog se osvědočenja dèržati, koje nadstojnici cèrkve o odnošenju cèrkve prama učionicam vazda gojiše i izrekoše. Pučka učionica jest kći cèrkve. Cèrkva bo je, koja je duhovnu nauku i gojenje od najnižjih župničkih učionicah do najvišjih kanoti tvèrdjavah slobodnih znanestih obskèrbljivala i rukovodila. Cèrkva stoji prama učionici na zemljištu prava i dogodovštine, kojeg podkopanje istoj dèržavi veoma pogibelno biti može. Uslěd božanskog naloga jest cèrkve zvanje odgojivati čověčanstvo, i izobražavati svoje věrne. Što više, to je njezina sveta dužnost. Obćeniti pako prelaz k ovoj nauci i odgojenju jest pučka učionica. Zato nesmie cèrkva samo na věrozakonsko podučavanje ograničena biti; njezin upliv na pučke učionice mora pretežnii, vladajući i upravo utemeljujući ostati ili barem u buduće postati.

U pučkoj učionici ima se najpèrvo utemeljiti kèrštjansko-kat. věra. Ako ikada, zaisto sada u tako uzkolebano vrěme trěba nam za naš čitavi život jednа topla, sveta, neporušiva, u nevolji i smèrti iskušena t. j. pravo katolička věra. Světlo ove věre sa milostju Boga u pučkih učionicah u nježna, dětinska i nepokvarena sèrdca usaditi, jest glavna zadaća službenikah gospodnjevih, t. j. duhovničtva katoličke cèrkve. Temeljito, naučljivo, ljubezno podučavanje u nauku věre, na kojim nauk ćudorednosti kao na svojem temelju počiva, sačinja najosobitii naučanja predmet u pučkih učionicah. Čitanje, pisanje, računanje, slovnica i t. d. ima se da kako naučiti, ali

ovo su samo srědstva, oružje, puti izobraženja, bez samostalne i vlastite moći, bez vazdatranje životne sile, pa napokon sama u sebi nikakov uvět za vrěmenito i věkovito blaženstvo, kao što je katolička věra. Najvažnia ovih umětnostih, umětnost čitanja zahtěva veliku pozornost, da se kroz zlo upotrěbljivanje njezino u pučkoj učionici bogoštovno i čudoredno izobraženje u svom začetju neoskvěrni. Čitanke pučkih učionicah moraju se cèrkvi, i to neposrědno onome svetjeniku, koi nauk věrozakona predaje, podněti, da se tako kroz krivo dvolično i neosnovano prosvětjenje věra nepokvari. Sve mora ovdě u jednom duhu k jednome cilju težiti. Školne děce nije dužnost, nu niti one sposobnosti neima, da prosudi načela svog duhovnog i světskog učitelja u slučaju onom, da se u mněnjih svojih nesjedinjuju. Děca će često uslěd naravskih nagonah čověka bolje privèržena biti světskomu svomu učitelju, koi ju golom i taštom světa mudrostju zabavlja. Sa žalostju izpověditi moramo, da u našoj domovini kod pučkih učionicah imade mnogo takovih učiteljah, koji nisu živim duhom i ćutjenjem kèrštjanstva opojeni, uslěd čega se cèrkva u njihovo slobodno suděľovanje u kèrštjanskom odgojenju mladeži uvěk pouzdati nemože. Radi toga mora cèrkva kod izobraženja i naměštjenja učiteljah kèrštjanske mladeži znameniti odvět imati. Jedinost čitavog podučavanja zahtěva, da se upliv cèrkve glede ravnanja pučkih učionicah i odgojenja puka, koi inače njoj pripada, sasvim prost puti, da tako bez preponah odgojenje puka na bogoštovnom temelju ustanovi. Ne samo podučavanje, već i odgojenje, koje čitavog čověka pred očima imade, cèrkva nastoji, da u život privede. Domaće odgojenje nije dovoljno u svih slučajevih, jerbo je roditeljem nepoznato, osim toga višeput im nit poslovi nedopušljaju toliko vrěmena, koliko je za odgojenje potrěbno, a mnogi u někom obziru sami ga trěbaju. Pučka dakle učionica mora, kao zavod odgojenja u pomoć priskočiti, ucěloviti, izpuniti, i dobro pretvoriti sve ono, što je domaća glupost, neuljudnost i neznanstvo kroz zle priměre pokvarila. Duhovni pastir, kao nadstojnik pučke učionice upotrěbi osim nje za predmet odgojenja takodjer upliv na roditelje i děcu u domaćih okolnostih na propověđaonicu, izpověđaonicu i tako svakom prilikom kao priatelj, savětnik, otac, duhovni pastir mnogo k istome cilju doprinaša. Ovaj uzajemni savez jest osebujni i odlučan za cèrkvu katoličku i za njezino odnošenje prama pučkim učionicam.

Kod izabiranja školnih predmetah ima se ponajprie cèrkva slušati. Ja dvojim, da li se njoj pomnožavanje tolikih predmetah dopada. Malo, pa dobro naučiti jest mnogo bolje. Děca u tako kratko vrěme nemogu uzbuditi želju za sve predmete. Nu i odmah nje zaborave, ako vide, da za njihovo zvanje od potrěbe nisu, pa i opet se muče š njima jedno vrěme baš zabadava Veća strana ovih predmetah spada u krug kasnie pripravljajućih za učeno izobraženje učionicah, pa ako se ovi svi predmeti predavaju u pučkoj učionici, gubi se vrěme za jedino potrěbite predmete, što pako da je najbolje potrěbno za pučke učionice, to sam već gori napomenuo.

Dobro bi si takodjer u ostalom i to zapamtiti morali, da i opet čověk samo glede svojih izvanjskih odnošenjah dèržavi pripada, i da ne kao dèržavljana, već kao kèrštjanika poslědnji cilj izobraženja njegova biti mora. Njegovo nutarnje, njegova savěst i věrozakon — to su čověka najsvetia svojstva, a njegovog sèrdca věra jest najkrasnii cvět njegove duše. Upravljanje pučkih učionicah kroz cèrkvu urodit će takodjer spasonosnim za dèržavu plodom. Ona joj izobražuje i predaje uljudne, sklone, věrne, čudoredne, razumive, zakonu i poglavarom pokorne, na svaku žèrtvu pripravne i savěstne dèržavljane. Više i bolje nemože dèržava od nje zahtěvati i želěti. Interessi dèržave i cèrkve jesu uvěk u suglasju; jedino vrěmeniti svèršitelji dèržavne i cèrkvene vlasti u pojedinih slučajevih mogu stupiti u nesporazumljenje. Osobito dèržavna vlast je za svoje samo- i vèrhovno gospodovanje često prerevna, bez da široko polje, kroz to umnožene odgovornosti za vrěme i věkovitost u obzir uzima, i bez da si jasno predstavi granice i uspěhe svojeg tvorenja. Zaisto imadu vèrhovni dèržave poglavari jošte dosta raditi, ako baš i cèrkvi katoličkoj njezino sveto pravo glede kèrštjanskog odgojenja i podučavanja mladeži u pučkih učionicah sasvim prepuste.

Da kako dosta slobodnoumno i nepristrano se čini, katoličku cèrkvu, kao što i svako drugo bogoštovno družtvo smatrati i š njome postupati, te samo na podučavanje věrozakona u pučkih učionicah ograničiti. Ali neodgovara, kao što ja opazujem, višjemu poručanstvu, kojom katolička cèrkva, kano najstaria, u svojih naucih i načelih poznata i neproměnjiva dèržavu osigurava, u kojoj najviše stanovnikah i vladarah u Austrii, Francezkoj, Němačkoj, i u drugih dèržavah k njoj pripadaju. Neka druge cèrkve manje zahtěvaju i potrěbnju, i u obstojanju svojem od dèržavne zaštite zavisne drugim putem udare! Naša cèrkva sa svojom glavom, Isukèrstom, sa obećanjem svojim do konca světa i polag svojih vlastitostih mora svoje pravo ovdě, kao što i svagdě braniti, jerbo to iz njezine dužnosti podučavanja proizliče i neće dopustiti, da joj se pučke učionice oduzmu i kalom nevěrstva otruju. A pučka učionica niti će se od nje odtèrći niti odkèrstiti dati. Katoličkih družtvah je zadaća zakonitim načinom biskupe u njihovom poduzetju za slobodno tvorenje cèrkve u pučkih učionicah i pučkog odgojenja krugu po mogućnosti podpomagati, zatim put ustmenog i pismenog sobčivanja i štampe k razširenju pravih i shodnih mněnjah upotrěbiti, obćine i dèržave ustav kano srědstvo za taj cilj u pomoć prizvati, i neumorno iziskivati i predlagati ono, što k cilju bogoštovno-čudorednog izobraženja voditi može.

(Dalje slědi.)

Pèrvi pisci cèrkve.

(Nadalje.)

Čim bi Constantin onu misao i onu věru, koju Isukèrst učenikom svojim očitova, svestrano štititi začeo, složiše svoje nagnutje sa željom carevom věće rimsko, i svi oni, kojih posrědovanje u velikih gradovih glede težkoprimnih javnih uredbah navadno odlučuje. Pokazaše pako ovo svoje suglasje glede bogoštovnih teženjah onom prilikom, kad bi poslě nadvladana Maxentia na podignutom slavoluku javno izjavili: da je poběditelj (car) jedino od Boga i svojih krasnih duševnih silah odvisan*). Sa svih stranah kupiše se oko Constantina; stari hramovi budu razoreni, a na njihovom městu podigahu se cèrkve Kèrstove; na svih stranah ublaži se ćut i sèrdce prama navěštiteljima bogoštovja, koje se do sada težko proklinjalo, i mnogom prolivenom kèrvcom napajalo. Narodi,

*) Nadpis na slavoluku biaše slěděći: Imp. Cæs. H. Constantino maximo P. P. Augusto S. P. Q. R. quod instinctu Divinitatis mentis magnitudine cum exercitu suo tam de tyranno, quam de omni ejus factione uno tempore justis rempublicam ultus est armis, arcum triumphis insignem dicavit.

kojih naravski nagon je čvèrst i postojan, čim za razsudjenje zadobiše čas i volju, slědjahu voljno ovo kod carskog prestolja započeto gibanje; poslě tolikih u idolopoklonskih ludoriah izgubljenih věkovah, brodilo se je napokon sa razvitimi jadri po širokom oceanu světlosti i nebeske istine. Nu jedan čověk zloban raztuži na skorom kratku radost cèrkve i cara, te zasije težku smutnju mal da ne u svih pokrajinah iztoka.

Ovaj biaše zemljak krivověrca Sabellia, rodom iz onog kraja Libye, koi sa Egiptom najbližje graniči. Jošte mlad zametavao je svoju pokrajinu s toga, što nije mogao svoju sposobnost, stranom od naravi, stranom iz naukah cèrpljenu, polag svoje želje upotrěbiti, zato čeznuo je svedj za većim srědotočjem pučanstva, za da ovdě javnu pozornost većma na se povuče, i tako laglje do najvišjeg dostojanstva cèrkve se popne. Izabra si pako Alexandriu. Ime mu biaše Ario. Njegov krasan uzrast, ozbiljan izgled i ostale vlastitosti, koje se biše spojile u njemu, učiniše ga štovana kod čitavog obćinstva, i priskèrbiše mu dopadnost kod sviuh višjih stališah. Sv. Petar, patriarcha alexandrijski, redio ga je za djakona; pošto pako bi bio Ario u okrilje svoje primio nered i gibanja Meletia, tad ga isti sv. patriarcha iz cèrkve izobći. Poslě smèrti ovog zadobi opet milost kod njegovog naslědnika Achilla; ovaj ga primi natrag u skup věrnih, napokon sv. Alexander pověri mu upravljanje něke cèrkve, imenom Baucale, i naimenova ga učiteljem svetih, t. j. bogoslovnih naukah. Da je Ario samo za vrěmenitim dobrom ginuo, tako bi sada jur se za srětna scěniti mogao; nu visoko dostojanstvo, koje je njegovomu sad napomenutomu dobročinitelju u dio palo, podpali slavohlepje njegovo; biaše bo čověk ohol, i za dostojanstvom pohlepan, — i budući se nije mogao dohvatiti one časti, za koju se je samog dosta vrědna i sposobna dèržao, tako htěo je, da barem drugim posao zadade. Više je jur godinah izteklo, što je on, kako se sam izrazi, podredjene poslove obavljao, robovao, kao da u cèrkvi zbilja štogod podredjena, ili kakvog robstva ima; a k tomu jošte, oslanjao se je na mnogobrojne věrne, koje on podučavaše, pa u takovom stanju stvarih, kako bi on mogao svoj tobož najboljem uspěhu u susrět idući tečaj obustaviti? Badava biahu sva nastojanja počitanog Alexandra, kojimi se je tèrsio njega na mir nagovoriti; badava svi naročiti dokazi dobrohotnosti i ljubavi. Ario osta ipak kod svoje naměre, i očekivaše samo željno sgodnu priliku, da š njome na světlo prodere.

Jednom sazva sv. Alexander sve svetjenike svoga grada, i zače im sboriti o najvećem otajstvu presv. trojstva, kadno se podiže proti njemu Ario. Reče pako sv. patriarcha ovako: „Jedinstvo sastoji u nikad nerazdělnom trojstvu, iz trih različnih osobah, nu jednog samo sućtva (substantiæ).“ Proti toj nauci usta Ario, potvarajuć nadbiskupa bludnojm i Sabellianizmom, baš protivno tvèrdeći: „da je naime sin Boga, t. j. rěč božja, bitje iz ništa, od otca stvoreno, i u ovaj svět postavljeno, te uslěd toga glede naravi i svog dostojanstva mnogo manje od svog otca; tko bi ga dakle Bogom zvao, taj bi veoma krivo imao.“

Ario izučio je mudroljubje platoničko; a poznavao je takodjer sve lukavštine peripatetičke učionice; zatim po mnogom věžbanju, i dugotrajnom bavljenju u podučavanju prisvoji si, bi reć, u narav zasadi něku věštinu u polemiki, i u prepiranju sa razlozi; nebiaše mu dakle trudno i najčistie i bezazlene duše u dvojbu dovesti i glede onih predmetah, koje bi drugčie vlastitim umom dokučiti, i najsv. obsvědočenjem věrovati mogle. Nu Ario kako reče, tako učini; te se podignu kao krivověrac.

Kad bi ga bio Petar iz cèrkve izobćio, tad biaše jošte u onoj dobi, u kojoj naduta oholost većinom znanost i nauku nadkrili; njegova poduzetja ostahu bez uspěha; ali sada učini si jur poznato ime, postu glasovitim, i biaše jur na dobi; a stari afrikanski lav rado neuzmića. Od několiko neukih i pohlepnih svetjenikah podpaljen Ario, pisao je na više biskupah, molivši je, da izpituju njegovu nauku, i da ga štite, kako on kaza, proti nasilju Alexandra. I zbilja podje mu za rukom, te zadobi na svoju stran više najuglednijh i najmogućnijh biskupah carstva, kao Eusebia Nikomedianskog, zatim Eusebia Cæsareјskog, Patrophila Skytopoljskog, Paulina Tyrskog, i něke druge. Nije mnogo vrěmena prošlo, i prodre ovaj gadni otrov Aria u sve cèrkve, sve pokrajine, sve gradove i sva města cělog iztoka.

Svět se je dělio na kèršćjane i na pogane, pa da se tad jošte i kèršćjani razcěpe i odděle. Ništa nebi zaisto od toga moglo opasnie biti za kèršćjanstvo, ništa nebi bilo tako kadro obustaviti naprědak děla Constantinova i civilizaciu, kao što ovo razcěpljenje. Za doskočiti tomu zlu sazva patriarcha alexandrijski sabor od sto biskupah; početnik ovog novog krivověrstva bi lišen svoje časti, iz broja věrnih izobćen, i iz grada prognan. Car Constantin napisa sam poslanicu na obadvojicu glavno zavadjenih, za da upaljene duhove umiri. Nu iz strogosti i žestine, kojom jedna strana postupaše, i iz uměrenosti i krotkoće, koju druga strana upotrěbi, porodi se baš protivno, nego li se je očekivalo. Pravověrni postajahu svedj ogorčenii proti krivověrnima; a isti Ozio Kordubenski, ovaj prie padnutja svoga tako glasoviti i visokoštovan vladika, koga biaše Constantin u Alexandriu poslao, nije mogao ništa drugo opraviti, osim što je několiko Sabellianacah, i několiko privèrženikah stanovita Colllutha na veću uměrenost nagovorio.

Nu ništa zato; — neće s toga ostat pobědjena věra katolička, što se je svidilo jednomu slavohlepnome čověku temeljne istine njezine sumnjičiti, i time věrozakonski mir narušivati. Nit će se potamnit tri prošla věka, kèrvju tolikih mučenikah proslavljena, od naslědnih triuh věkovah, u kojih bi se bila imala laž otog novog krivověrca navěštati. Constantin, početkom od Eusebia u otu novu blud zaveden, tražio je lěk za nju, i sazvao novi cèrkveni sbor.

(Dalje slědi.)

Věsti iz katoličkoga světa.

Iz Kölna piše Katholik: U ovoj nadbiskupii sabralo se je za sv. otca do sada 35,000 for. sr. i time dokazalo neobzirno na zla vrěmena vladajuće katoličko čuvstvo, akoprem su protucèrkveni listovi sve načine iskali, kojima bi mogli ovo sabiranje preprěčiti. U ostalom dokazuje dobar uspěh ovog sabiranja ovdě i u drugih biskupiah, da antikèrst, kao što se je u listovih od Židovah i poganah pisanih izrazio, jošte veoma malo prostora na zemlji zauzimlje, i da to najviše od nas zavisi, da mu se prostranie polje neotvori.

U istu svèrhu poslalo je takodjer više velečastnih podjašprištah zagreb. biskupie po svojih okružjah sakupljene novce duhovnomu stolu, što će se skupa sa imeni u svoje vrěme u našem listu priobćiti; što dok do obćeg znanja stavljamo, molimo štovane čitatelje, da bi očitovanje naše o tomu u 23. broju kat. lista, kao da tobož

u našoj biskupii nitko u tu svèrhu ništa doprinĕo nije, dočim smo o protivnom kasnie obsvĕdočeni, ovima izpraviti blagoizvolili.

Insbruk. U javnih tirolskih listovih čitasmo, da su se u Vorarlbergu već u 5 okružjah katol. družtva ustrojila.

Englezka. Iz Leicestera piše se: Jur trinaest godištah nalazi se blizu Leicestera jedan samostan od 40 kaludjerah, reda Cistercitah. Neobzirno na mali broj njihov i dugo vrĕme, koje svaki dan svetim stvarima posvete bez tudje pomoći, u kratko vrĕme pretvorili su znameniti dio zapuštjene zemlje u 180 plodnih poljah, koje sami obdĕlavaju. Prošaste godine izdali su za 32,000 ljudih hrane, a prĕko 7000 sami nahranili. U god. 1847. tečajem velike dražine dobilo je 36,000 osobah podporu od njih u hrani, a 12,000 u samostanu biaše gostoljubivo podvoreno. Moramo jošte primetiti, da ovi muževi svoju ljubav prama svima neobzirno na razliku vĕrozakona jednako očituju, i da veća strana onih, kojima su ovi od pomoći, tudjim slĕdbam pripada.

Jedan primĕr blagotvornosti samostanah za uboge! — Sestre učiteljice u Gradcu uzdèržavaju sada 28 dĕvojčicah, i sa svim potrĕbnim ih providjaju, u odhranilištu za drobnu dĕcu pako 30, koja dĕčica se tamo čitavi dan zabavljaju i potrĕbnu hranu dobivaju. One podučavaju 128 dĕvojčicah bezplatno u učioni, 60 dĕce, 16—20 djakah dobiva obed, i 30 drugih ubogih pokrĕpnu juhu. — Milosèrdne sestre davaju svaki dan do 50 ubogim kruha i juhe, 12 djakom obed, a u svojoj privatnoj bolnici njeguju i paze do 20 bolestnih. — Isto čine i bratja Franciscani, Karmelite, sestre Karmelitine, Uršuline, Elizabetine itd. samo baš ništa ne Jezuite — quia non sunt. (Matth. 2. 18.) Tko bi možda mislio, da ovi samostani velika bogatstva imaju, taj bi se veoma varao; i ako ih, što Bože sačuvaj! naše bĕsno doba ukloni, tad će se vidĕti, da u njima osim golih zidinah, praznih posudah i čete ubogih ništa neima. Odkuda dakle tolika dobrotvornost? Slušajte der vi dèržavni gospodari! Ovo veliko otajstvo je: zajednički život, koi mnogo začuva, i sve dobro upotrĕbiti znade, — trapljenje (Abtödtung), koje se i s malim zadovolji, — ljubav, koja se rada za druge žèrtvuje, — i blagoslov božji, koi ono malo umnoži. Veliko su zaisto dobročinstvo ovakovi zavodi za cĕlu dèržavu, a i za čitavo čovĕčanstvo; i veliku je time uslugu učinio počitani biskup Roman dèržavi, a osobitu Gradcu, koi se sada najviše njegovih blagodarnostih uživa. — Ima, hvala Bogu, i u našoj domovini ovakovih blagih zavodah, koji takodjer podpunu hvalu zaslužuju. Tko nezna, od kolike je koristi medju ostalimi za našu domovinu, a osobito za naš glavni grad zavod milosèrdne bratje, zatim onaj milosèrdnih sestarah? Koliko se u ovom dĕvojčicah podučava u učionici, koliko ih se opet u istom samostanu sve uz bĕdni njihov položaj bezplatno odhranjuje, kako se bolestne njeguju i paze, koliki li se ubogi komadićem hlĕba i žlicom tople čorbe svaki dan okrĕpe? To znade cĕla naša domovina, a osobito osĕća ovu blagotvornost naš glavni grad, i zato sa zahvalnostju počituje svoje visoke blagodatnike.

Biskupia zagrebačka.

Poradi izlazenja našeg katoličkog lista samo jedanput na nedĕlju, nemogosmo prie očitovati radost našu, koju smo pоćutili, dočim smo saznali, da je prèuzv. g. naš biskup J. Haulik redom sv. Stĕpana za svoje o cèrkvi, kralju i domovini našoj zasluge po nj. veličanstvu caru našem obdaren i odlikovan, ako ovu radostnu vĕst pridamo k onima, koje u tom obziru o preuzvišenom gosp. banu čusmo, sudimo, da se svaki iskreni domorodac time pravo ponositi može, da su obe ove vèrhovne glave naše mile domovine onim po nj. veličanstvu odobrenim pravcem udarile, koi nam poručanstvo daje za lĕpu budućnost, ako mi nje slušali i u svakom dobru revno podupirajuć mirno razvitak dogadjajah čekali budemo. Živili još mnogo godinah na korist i blagostanje cèrkve i mile domovine naše.

Objavljenje od strane vis. banskoga vĕća.

Pr. $\frac{6602}{142}$ 1849.

Pojavila se je od strane bratje naše iztočnog vĕroizpovĕdanja ta želja, da bi se u *čitanki*, za koju je natečaj pod 2. lipnja t. g. Pr. $^{5309}/_{119}$ razpisan bio, veći obzir na ćiriličku azbuku imao, te sav sadèržaj iste čitanke latinskimi i ćirilskimi pismeni u jednoj knjižici „columnaliter“ naštampao. —

Za umirenje rečene bratje naše iztočnog vĕroizpovĕdanja, daje se time do obćeg znanja, da je otoj želji, onim odsĕka prosvĕte zaključkom jurve predusrĕtjeno, da se *čitanka* ta poslĕ svog glede sadèržaja odobrenja, u ćiriličku takodjer azbuku prenese, te tako ne samo latinskimi, nego takodjer ćirilskimi pismeni pečata, tom jedino razlikom, da — što se u 12. točki obznane glede razpisanoga natĕčaja za knjižicu latinskimi pismeni pečatati se imajuću, o azbuci ćirilskoj kaže, isto to za knjižicu, koja će se ćirilskimi pismeni naštampati o latinskoj abecedi na svoj način valjati ima.

Ovim će se postupanjem i načelu ravnopravnosti i bratinstva zadovoljiti, nu ujedno na siromaštvo ubogog našeg puka pravedni obzir imati, budući će tim načinom svaka izmedju ovih knjižicah mnogo manje stojati, — te će se tako u svakoj učioni ona knjižica upotrĕbiti moći, koja mĕstnim okolnostim najbolje odgovara.

Dano u Zagrebu 27. lipnja 1849.

Iz odsĕka za prosvĕtu.

Mirko Lentulaj.

Za nabavljenje počastne sablje svĕtlomu našemu gosp. *banu bar. Josipu Jelačiću Bužimskomu* nadalje prinesoše:

Dosad prinešeno 25 car. cek. i u srebru	647	for. 59	kr.
Mihail Jošić iz sela Potoka župe osĕkov.	1	„ —	„
Mato Beloević iz sela Stružca „	—	„ 10	„
Josip Zajec „ „	—	„ 4	„
Gg. Stĕpan Jessenković, župnik u Drenju	2	„ —	„
Ivan Kàršul, st. cèrkve modruš. kanonik	4	„ 40	„
Dragutin Forkl, župnik u Maruševcu .	2	„ —	„
Janko Heimb, kapelan „ .	1	„ —	„
Dragutin Nemanić, preb. k. sv. Mar. u Zagr.	1	„ —	„
Ukupno	659	for. 53	kr.

i 25 car. cek. u zlatu.

Stĕpan Moyses, upravitelj. — *Stĕpan Muzler*, urednik.
Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

BROJ 30. — TEČAJ I.

U SUBOTU 28. SÈRPNJA 1849.

List ovaj izlazi svaku subotu na cělom arku.

Cěna mu je za domaće 4 — za vanjske 5 for. u sr. na cělu godinu.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvèrt god. kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod duhovnog stola ili kod uredničtva. Predbrojenje prima se sveudilj kroz čitavu godinu.

Katolički list zagrebački.

Jezik cèrkveni i duh vrěmena*).

Ovaj predmet sadèržaje u sebi dva življa, naime cèrkvenu znanost i cèrkveni život. I je veoma praktičan, nu sve što je praktično, kad se razsudjuje, odobrava ili odsudjuje, tako se to činiti mora iz temelja sudarajuće se ili protusloveće theorie, theoria pako ista je znanost. Najprie mnogo nastojahu oko rešenja tog predmeta iz praktičnog obzira cèrkveni časopisi, i kazahu svoja mněnja pro et contra stranom strastveno, stranom pako bez strastih i uměreno. Ako li se povratimo na dogodovštinu, tako za sigurno, da ćemo kolěvku protuslovja u tako zvanoj liberalnoj theologii naći, t. j. onoj, koja očitovane istine cèrkve popravljajućim i zanijekajućim glasom pretresavaše, te u svojih subjectivnih razlozih i na svom subjectivnom temelju mnogo slobodnia biti hotiaše, nego li je ista cèrkva unutar svojih granicah ikada bila ili biti mogla. Buduć pako se je u naše doba najsgodnia prilika pružila, te smo ovoj liberalnoj theologii do dna sèrdca prozrěti mogli, i buduć se njezina sprema posve nestalnom ukazala, koja niti ima pravog značaja znanostih, nit nam dèrvo života našeg zlatnim sadom nakiti je kadra, mogao bi se jur unaprěd prie negli ovaj predmet pobližje razsudimo, i po sebi nepovoljan predsud o njemu poroditi, a mogao bi se možda po dokazanoj nevaljanosti njegovog izvora, i kao svèršen i opovèržen smatrati. Nu to nebi jur s toga probitačno bilo, što je tečajem vrěmena ovaj predmet već veoma praktičnim postao, t. j. što je jezik cèrkveni tako samovoljnim običajem, kao i u obrednicih (ritualih) barem někom stranom izobćen, a drugo zato, jer ima više svetjenikah, koji bez da bi bili privèrženici liberalne theologie, ipak su toga mněnja, da se duh vrěmena slušati ima, i uslěd toga latinski jezik u koliko je moguće sa materinskim zaměniti. U toliko, u koliko je moguće, — jer jošte nikada nezahtěvaše ova stranka, da se n. p. sv. missa u svojoj staroj formi proměni, već samo željahu ovu zaměnu glede podělivanja sv. otajstvah, glede posvetjenja, blagosivljanja itd. I to najviše iz obzira na duh vrěmena, jer ja one raznolike razloge, kojimi se ova zaměna opravduje i brani, nemogu u drugu, nego u napomenutu categoriu staviti. Da kako, da se ovi razlozi pod čisto drugim imenom navadjaju, kao n. p. potrěba duševnog pokrěpljenja (Erbauung), nu ova potrěba i nje zadovoljenje obstojaše vazda i za vrěme upotrěbitog latinskog jezika; dakle je morala naměra naših suvrěmenikah u interessu pokrěpljenja někom drugom postati. Ili možda da tko vidi u ovom odrečenju od latinskog jezika u najboljoj naměri kakav most, koi će inovèrcem put do naše cèrkve olakšati moći; ali i u tom smislu bila bi ova proměna potrěbština samo našeg věka, jer prie nije nitko tražio, da takav most gradi; nama su poznata privoljenja i olakšanja glede prelazah učinjena, na koliko su ih isti prelazeći zahtěvati mogli, nu proměna u vlastitoj kući nije se do sad nikada kao zamama radi tobožnjih candidatah poduzela. Ili ako jošte dalje podjemo, te reknemo, da ovaj stari jezik upravo za očito protuslovje prema idei pravog bogoštovja dèržati moramo, tako je i ovo naše mněnje samo porod našeg věka, jer prie nije nitko ovo protuslovje opazio, ili se je barem sa bogoštovjem snosan smatrao. Nu zašto nebi i mi mogli naprědovati, ili naprědovati htěli, kad no je naprědak idealno dobar i pravedan? Zašto nebi sagradili ovaj most, ako po njemu běgajuće od nas nepriatelje opet u naš stan dopeljati možemo? A i duševno pokrěpljenje trěba svakako, da pospěšimo i svake spoljašnosti, koja nam se i onako često predbacuje, da se vazda čuvamo. — Kako goder u tom obziru želim biti pravedan, i samo se onim oprěti, koji misle, kao što někda kipoborci (Bilderstürmer) mišljahu, da ovdě sve napadati i razoriti moraju, to ipak izpověditi moram, da se sa ovima mněnji nikako opriateljiti nemogu, i da se u protuslovje sa čitavim mojim cèrkvenim motrenjem i čuvstvom stavljena osětjam, kad navedene razloge pazljivie promotrim i za temelj njihov sebe samoga upitam. „Odbaciti na koliko je samo moguće stari cèrkveni jezik,“ to mi se baš tako čini, kao da mi tko istu cèrkvu otima, pa tersio se ja ma koliko ovo, kao něku pretečno neosnovanu slutnju od sebe odvratiti, to mi se ipak nikako neda, s toga scěnim, da će biti vrědno, da slutenje ovo iz temelja propitam, i da ga ili nadvladam, ako u istinu ništa drugo nije, ili da mu pravo njegovo odstupim, ako to razboriti razlozi zahtěvaju. U ostalom bilo ih i više, koji ovakova ćutjenja goje do sada, ipak jest broj onih, koji o ovom koliko mogućem odbacivanju cèrkvenog jezika ništa znati neće, barem toliki, ako ne veći, koliki i onih, koji duh vrěmena za pretežnii dèrže. Sva opravdanja i dokazi proti latinskomu jeziku navadjaju se pod raznimi naslovi, pa kad bi htio sve pod jednim obćenitim naslovom sakupiti, tad bi taj bio katolicizam, u kojeg se svi stopiti dadu. Velika se važnost punim pravom polaže u jedinstvu, koje se veoma krasno u jednom obćenitom jeziku predstavlja, —

*) Mněnje někog Němca o tom predmetu glede svoje domovine u n. Sionu.

koi je zaisto katolički spomenik. Isto tako nemanju pomnju i čast zaslužuje starožitnost, i kroz stolětja obstojeći običaj, dakle traditia, koja je životno bilo (Puls) cèrkve. Jednakim načinom pravedno kao i katoličko je zahtèvanje, koje se čini glede otajstvah, kojim svakako i otajstveno odělo i njim primèrna forma pristoji, simo spada i podučavanje za podpomoći nerazumljivost i odvratiti bezbrižnost, na koliko je to za pokrèpljenje potrěbito. Isto tako katolički značaj imade ono, na malu u obće jezika kojega važnost pozivanje, jer dělovanje sačinja bitnu stranu, budué je otajstvo jur po sebi uzvišeno nad svaki jezik, a čin, kojim se ovo predoči, mnogo bolje pokrěpi, nego ikakva rěč. Napokon stalna i nepromèniva rěč (jezik) jest prava sigurnost proti nestalnosti vrěmena, i proměnivosti živih jezikah, kao i proti subjectivnim primetcima, onih, koji mu kao organi služe, koja (sigurnost) je posebni katolički spomenik, budué da bitnost cèrkve sastoji u podčinjenosti subjectiviteta prema zastupljenom po cèrkvi objectivitetu. Jednako si dakle u tom obziru usuprot stoje katolicizam sa duhom vrěmena, komu sad da pripišemo slavodobitnu pobědu?

Što je o tom predmetu stanovito i zanijekati se neda, je to, da je latinski jezik ugledom cèrkvenim povlaštjen, budué ima za njega, neglede na faktični običaj, n. p. što se mise tiče, positivnih zakonah, a što se tiče poděljivanja sv. otajstvah, ako ne positivnih, a to barem negativnih. Sad se samo o tomu pita, kako daleko se proteže ovo pravo ugledne vlasti, t. j. da li cèrkva ima pravo sebi jedan ili drugi jezik u obće za porabu izabrati, i je li se to sa pojmom cèrkve slaže? Koliko ima narodah, toliko i jezikah, kano toliko različnih proizvodah raznih narodnih individualitetah. Nu sa bibličkog i cèrkvenog gledišta ih motreć sačinjaju kèrštjani, kao takovi takodjer jedan posebni narod, narod naime izabrani, koga je g. Bog zaznačio, za život věčni si odabrao i na njega ga pozvao. Nesačinjaju pako ovaj jedan narod kao osobe same po sebi, već po svojstvih i vlastitostih, koje njim vèrhunaravskim načinom pripadaju za postignutje carstva božjega; s ovog gledišta smatra i cèrkva ova svojstva, i kao što cèrkva izvanrednim načinom ove vlastitosti kèrštjanom podaje, isto tako cèrkva rado upotrěbljava u cèrkvenih odnošenjih drugi izvanredni, nad porabom svakdanjeg života uzvišeni jezik, da tako njime takodjer kèrštjani savěst o izvanrednoj svojoj narodnosti nebeskoj tim bolje zadèrže i iz vana takodjer pokažu. Naročito kažem: „Da cèrkva to rado čini budué joj nit nemože na um pasti, da bi ovo nebesko gradjanstvo i njegovo posrědovanje, koje je odozgor od onoga, što je zemaljsko kano različnost jezika, zavisno učinila, kao što to isto i papa Benedikt XIV. na kratkom kaza s ovimi rěčmi: „Potrěbito je, da su svi katolici, ali nije potrěbito, da budu svi Latini," zašto je takodjer više papah dopustalo i istu sv. missu u kinezkom, češkom i ilirskom jeziku reći. Nu to ništa nesmeta, da nebi cèrkva zato, pošto je jur dobu svog postanja preživila, takodjer u tomu dokaz svog nepobitnoga obstanka i svoje vèrhu svih ostalih narodnostih uzvišene vèrhuzemaljske svojih sučlanovah narodnosti položiti mogla, t. j. da nebi posrědovanje svog družtva takodjer na vèrhunarodne prilike (izraze, forme) privezati mogla, što je vazda takodjer učinila, kad god bi se to bez pogibelji njezinog obstanka učiniti moglo. Kao što je cèrkva ista glede svog početka i svog cilja nad navadnim i naravnim životom uzvišeno družtvo, tako želi ovu svoju uzvišenost, takodjer na něku, isti ovaj značaj izrazujuću priliku skopčiti, i time nalazi se cèrkveni jezik ne ravno u absolutnom no sigurno u relativno-bitnom odnošenju naprama idei iste cèrkve i njezinih članovah, kao někog posebnog narodnog občinstva, koje si je, kao i svaka druga narodnost, svoj jezik, kao izraz nutarnjeg svog života, njegovog izvora i cilja sazdalo. Ovo odnošenje jezika naprama cèrkvi je jednako onomu bezženstva naprama pojmu svetjenstva. Isto tako pojam cèrkve, kao i dogadjaji pověstnice nepredstavljaju nam bezženstvo svetjenikah kao absolutnu bitnost pojma svetjeničtva, već tako, da se cèrkva, kad to bez štete obstanka svetjeničkog stališa biti može, bezženstva neodriče, nu to učiniti bi bila pripravna, čim bi se višjim, t. j. koja su nebeska, radi zemaljskih odreći morala. Da jezik naprama cèrkvi u jednakom odnošenju stoji; uvěrava nas stranom pogled na pèrvobitnu obraznu (vorbildliche) cèrkvu starog zakona, stranom pako pogled na raztèrkane i jošte sada širom po světu živuće članove iste ove cèrkve, kojim takodjer baš jezik svěst ovog družtva sa někom nadvladajućom moćju usadjuje, i nje zajedno skapča. Unutar cèrkvenih granicah se ova moć takodjer u prilici vèrhunarodnog življa cèrkve nigdě očevidnie i krěpčie nepokazuje, nego u Francezkoj. Gdě je koi narod, koi bi se bio više u svoju naravnu narodnost zaljubio, i kojemu bi ova tako za izvanjske naměre, kao i za sadèržaj svih njegovih teženjah služila, koliko baš narodu francezkomu? Pak ipak nit je prie, nit dan danas jošte posèrnuo, da izraze svoje vèrhunaravske cèrkvene narodnosti, kao što se ovi u cèrkvenom jeziku očituju, sa naravskom narodnom idolu žèrtvuje. Već ju na toliko počituje i obožava nad svom prirodjenom si narodnostju, da i u manjih kruzih cèrkvene pobožnosti, kao n. p. u pěsmah, kod sv. misse i kod večernje, njezin jezik upotrěbljava. Da što više, latinski jezik je u najnovie doba po slavnom i neumornom nastojanju odličnih i počitanih biskupah opet nove poběde odèržao, dočim se kod odpadnuvših od cèrkve bogoštovnih občinah protestantičkih ništa drugo nevidi, nego babylonski směs jezikah, k čemu, ma i kako čudnovato se to komu vidilo, doprinělo je svoj dio takodjer i zabačenje latinskog cèrkvenog jezika. Pak da mi sada, koji smo urodjenici i děca kuće gospodnjeve, takodjer takovo zabačenje iz naravsko-narodnih požudah podpomažemo. I to u vrěme, kad se jošte nisu utažili ni oni glasovi, koji se biše podigli, da utemelje někakvu narodnu cèrkvu, u vrěme, kad je trěbalo sve sile naprezati, za da se u narodu uzdèrži svěst za někom višjom narodnostju, kako se ova u cèrkvi čuva, u vrěme, kad sve tamo směra, da cèrkvu u nestalnost i sudbinu sviuh zemaljskih stvarih zavede, i kroz kozmopolitičke i narodne pobune nad njom pobědu odèrži, u vrěme, kad se je někim svidilo imenu katoličkomu jošte pridati ime pridavno „němačko," za da si tim laglje u bezumnosti i poplavi gadne i nećudoredne slědbarie ugoditi mogu? Pa to, da je potrěba vrěmena i duh vrěmena? Baš protivno, upravo to potrěbuje sadašnje doba, da se svako sidro, koje je katoličku narodnost uzdèržati kadro, jošte dublje na dno spušta, neg li je i dosad utonulo bilo, da tako time i izvanjske izraze katoličke narodnosti mnogo većom žilavostju, nego ikada prie, uzdèržimo, da je radje razprostranjujemo, nego li prikurtavamo, da sa potoci neplivamo, da se iz vlastitostih svojih nezaboravimo, već njima věrni ostanemo i da potomkom našim neostavimo poderane kèrpe, nego cělu i skupsašivenu haljinu. To je potrěba vrěmena, jer, kad tko nuždu pati, tad mu se nemora jošte i ona podpora

Boga proizlazi, i od njega vlastnovažnost (authoritet) imade, nemože druga izvan ministerialna biti, t. j. koja onomu, čověku od Boga opredělјenomu cilju služi. Svaka druga vlast, ovoj vlasti protivna, nemože dolaziti od Boga, niti od njega povlaštjena bili. Svaka neministerialna u tom smislu vlast jest nepravedna i ništetna, neima bo kod ljudih proti ljudima absolutne, savèršene vlasti. Neodvisna od Boga biti želeća i neodvisno dělujuća svojevoljnost jest nepravedna. To jedino od Boga zavisi, koliko i koje vlasti opreděliti, kakovu vèrst moći njima poděliti, i na koi krug dělovanja nje ograničiti izvoli. Ako je on ove stanovite sile, ovu pravu moć samo jednoj vlasti predao, onda se mogu ove sile jedino po ovoj vlasti upotrěbljavati. Nu ipak ostaje pèrvobitni izvor i poslědnji cilj svake zakonite vlasti onaj isti, kojega je Bog pèrvome čověku, i budući da svi od njega sa jednakom naravju iste slabosti i sposobnosti imadu, svim njegovim potomkom opredělio.

Pak ako su i vlasti ove glede svoje naravi i silah raznovèrstne, tak se ipak kano duševni vezi na neživotnje svete, oli nesvete predmete neprotežu, već samo na slobodno tvorenje čověka, ili na slobodnu njegovu volju, za njega k pravednome dělotvorenju dovesti. Budući da poslědnji cilj sviuh vlastih jest onaj isti, doslědno veže sve vlasti jedan cilj. Samo se pita, da li je koi čin pravedan i spasonosan cilju čověka. Je to, onda može i mora svaka vlast takovi čin preporučati i zapovědati, što mu se pako protivi, prepovědati. Sve vlasti jesu službenice jednoga gospodina za jednovèrstni poslědnji cilj.

Veoma je širok krug punomoćja od Boga postavljenih vlastih; one se protežu na sve slobodne čine ljudske, nu ipak u svako vrěme samo u ministerialnoj vlastitosti, t. j. jedino služeć na svèrhu čověka. Svaka zakonodavna vlast ovako ovlastjena, jest najnuždnia potrěba, najveća blagodat za padnuvšeg čověka. — Proti tome je nakaza tako anarchia — razuzdanost jednog puka glede svih zakonah, kao što i pučki souverenität — slěpa svojevoljnost gospodujuće prenapetosti pučkih vodjah, koji se puku laskaju. Anarchia je najstrahovitii sviuh položajah jednog pokvarenog puka, pučki souverenität najgorji je ustav, jošte gorji od samovoljstva, despotizma i tiranstva, koje i opet něgda něgda čověčnostju ili strahom bude ugušeno, dočim su ova pučkome veličanstvu sasvim nepoznata. Pakao bezbožnosti i nevèrstva poradja sve ove nakaze. Gdě pako věra u Boga krěpčie stoluje, ondě malo stoji u tomu, da li zakoni dolaze od prestolja, od savětnog dvora, oli od patriarkalske kolibe. Od časa prepovědanog sada do prosvětjenih vrěmenah u osamnaestom věku utemeljivahu svi narodi svoje zakonodavstvo po volji božanskoj; samo bo ova krěpko děluje na savěst. Gdě se dužnosti izvèršuju radi věre u jednoga Boga, ondě je věrozakon. Samo ovaj osigurava zakonom i njihovim čuvarom strahopočitanje i pokornost. Ovaj věrozakon čini vladu milu i krěpku, a puk slobodan i pokoran, a gdě se zakonodavstvo od věrozakona odcěpljuje, ondě prestanu zakoni biti vodećom uzdom pokornih gradjanah; oni postanu ugnjetavajući okovi robovah! Nikakovo železo neukloni se hèrdji vrěmenah. Veoma lěpo piše o tome Stolberg u svojih razmišljanjih sv. pisma: „Gdě gospodovanje nije utemeljeno na božjem strahu i neproizvira od božanske vlastnovažnosti, ondě se silom udělotvoruje, i mora se silom udělotvoriti, jerbo gdě strah pred čověkom město straha božjega zauzme, ondě nastupi jedan medjusobni sveobći strah puka pred silovnikom, koga odurjava, silovnika pred pukom, kojega mèrzost i odurjavanje silovnik sve gorjima srědstvi od sebe odbija, uvěk kroz strožie veze sile ograničuje, doklam se prenapeti lanci silovitim uzdèrmanjem razlome, čim se tiran sa prestolja, puk pako pod noge novog nasilja, oli u anarchiu baci."

(Dalje slědi.)

Pèrvi pisci cèrkve.

(Nadalje.)

Malo je vrěmena prošlo, i nut oživi cělo carstvo, iz svih stranah kupiše se věrni glavari duhovnog stada kao neumorne pčele oko košnice, tri stotine ih se bilo sakupilo na nicejski sbor u Bithyniu. Ovdě biaše sv. Eustachio, naslědnik sv. Philogona biskupa antiochijskog. Eustachio biaše jedan izmedju najuzmožniih i najpravověrniih muževah u svoje doba; ovdě biaše sv. Makario, patriarcha jerosolimski, koga Ario vèrlo mèrziaše; ovdě biahu sv. Alexander carigradski, sv. Paphnutio iz gornje, Thebaje, sv. Potamon od Heraklee kod Nila, i mnogi drugi sv. muževi; ovdě se biaše sakupio cvět najučeniih u věri najpostojaniih i najsèrdčaniih muževah iz sviuh cèrkvah zemaljskog kruga. Na ovaj mnogobrojni i prosvětjeni sbor morao je doći i Ario, za da se sve bogoštovne razpre izravnaju i utiše; ovdě imao se je takodjer symbol věre prave odlučiti i svima za jedini ugled staviti. Na ovaj znameniti sbor cělokupne cèrkve došao je takodjer něki mladi djakon sa jednim visokopočitanim starcem — biskupom, njegovi govori biahu puni ljubkosti, směrnosti i strahopočitanja, i dao je najsjajnie dokaze svoje kèrštjansko-katoličke věre.

Sad se jur biše sabrali u velikoj dvorani prostrane palače i pošto bi Constantin na govor pèrvog predsědnika jùr odgovorio; Ario svoju nauku razložio; i više biskupah njegovu blud odmah opovèrglo, tad usta směło i mladi djakon proti Ariu i njegovim braniteljem.

Pověstnica nam ništa obširnieg nedostavlja o ovoj velevažnoj prepirci; nego samo toliko kaže, da je osobito ovaj mladi priatelj sv. Alexandra bio, koi je staromu Ariu do těsna došao, i da je on najviše dopriněo ka krasnomu symbolu na otom sboru sačinjenomu, koi najčistiu kèrštjansko-katoličku věru u sebi sadèržaje. A ovaj djakon biaše sv. Athanazio. Pèrvih triuh stolětjah potrěbovaše cèrkva, za da si priskèrbi pověrenje, i da se razprostrani, zaštitujućih govordjiah i kèrvavih svědočanstvah, t. j. mučenikah; biaše pako obojih više, nego li njezinih progoniteljah. U četvèrtom stolětju proměni se ota potrěba, a time nebiaše ni cèrkvi više nuždna tolika obrana. Odkad zasěde Constantin na carsko prestolje, i razvije častni kèrst na svojih carskih stěgovih, od tada nemorahu više niti kèrštjani toliko umirati; već nuždnia im biaše sada sloga, i savèršeno sporazumljenje u věrozakonu. U to doba pojavi se Athanazio. Nu tko je, koi cèrkvi u njezinom položaju toli priměrenu sreću pripravi? Tko je na nicejskom sboru otog mladog čověka probudio? Tko ga iz zabitne samoće, u kojoj življaše, i u kojoj umrěti hotiaše, pred javni svět izvede? Tko ga obtèrši patriarchatom alexandrijskim baš u ono vrěme, kad no je Alexandria žitom Carigrad obskèrbljivala, u ono vrěme, kad je pèrvi kèrštjanski car samo na onaj grad (Carigrad) svoje oči svratjao; u ono doba, u koje se porodiše težke borbe u cěloj iztočnoj cèrkvi; u takovo doba, kad je samo jedna volja vladara zadosta bila, da cèrkvu za tri stolětja natrag baci, u ono doba, kad je kèrštjanstvo jošte slabašno medju strahom i ufanjem visělo?

Kad bi se o nauci Aria věćalo, tad brojaše Athanazio

istom dvadeset i šest godinah, i biaše jur tada najkrěpčia podpora věre. Zato mislio bi bio čověk, da će se svi, kojim slavodobitje katoličke nauke na sèrdcu leži, veoma uzradovati nad častju patriarchata, koja Athanaziu u dio pade. Nu žalibože nebi tako. Stari neprijatelji sv. Alexandra, nastojahu svom silom njegovog naslědnika stèrmoglaviti. Euzebio nicomedianski, Mario biskup chalcedonski, Urzacio od Syngidona iz Mœzie, Valens od Murcie iz Panonie urotiše se i naměravahu sbaciti Athanazia, a Aria natrag pozvati. Najprie to pokušahu nagovaranjem, zatim grožnjom, a napokon i gadnim opadanjem; nu Athanazio osta čvèrst i neuzkolebiv. Neprimi on Euzebia, nit njegove surotnike u občinstvo svoje cèrkve; nit Ariu nedozvoli stupiti opet u krug svojih věrnih, nit prošnje, nit nasèrtanja, kojimi navalivahu nanj, nemogoše ga nadvladati. U zalud biaše Euzebiu sva njegova lukavština i ulagivanje kod careve sestre Constancie; u zalud poslanice, koje od cara primi, u kojih je car Aria natrag zvao; u zalud proměnio je i svoje věroizpovědanje; — Athanazio nemože, da bude nevěran svojoj savěsti, i svojim dužnostjam; on osta postojan na nakanjenoj stazi protiv bludnikah. Sad se surotiše Meleciani sa Euzebiani; obtuže Athanazia kod Constantina, i pokriviše ga kao oskvèrnitelja cèrkve, i kao ubojicu; zatim ga prinudiše, da dodje na sbor tyrski; ali Athanazio osta vazda věran svojoj prošastnosti.

Nu nepravedno osudjen na někom nezakonitom sboru, odputi se Athanazio u Carigrad, da tamo zaštitu proti nepravdi nadje. Nije ipak mogao uvrědam, nit tvèrdom jalu svojih ogorčenih nepriateljah uteći; Constantin ga progna u Trier.

Drugi bi bio jur, od nevolje iznemogavši, podlego; Athanazio pako činjaše se, kao da iz svoje běde nove sile cèrpi. Pet putah prognan, i pet putah opet opozvan na nadbiskupsku svoju stolicu nije niti za jedan časak uzkolebala se njegova pouzdanost prama pravednoj stvari svojih pravověrnih. Il on živio u Rimu, ili tražio utočište u kamenitoj špilji u pustinji, il kod groba svojih otacah, ili se borio proti běsnoći množine, ili proti neuljudnosti někih častnikah, Athanazio osta uvěk sebi jednak. On biaše u nepogodah tvèrda pećina, světli stup za duhove, koji su zabludili s puta istine. Sam samcat sa několičinom svojih priateljah stoji on postojano proti caru, proti ministrom i dvorjanikom; stoji proti iztoku i zapadu; i njegova jedina želja biaše samo poběda věre.

Nije se ipak sv. Athanazio samo činom suprotstavljao, on je svoju dobru stvar i pismom braniti znao, a osobito dobro znao je svoje idee izvadjati.

U mladoj svojoj dobi jošte sastavio je jedan glede svoje jednostavnosti vèrlo krasan govor proti poganom, u kojem opovèržuje njihovu blud, i nje na temeljne istine kèrštjanske upućuje. Kašnje napisa razpravu o bogoštovju, i vèrhu rěčih sv. pisma: „Sve stvari date su meni od mog otca nebeskog,“ koje rěči tumačili su Euzebiani u Arianskom smislu. Zatim sačinio je jedno okružno pismo na sve biskupe, u kojem pokaza opet živahnost svog talenta i svoju gorljivost. U svojoj obrani proti Arianom navadja množinu činah glede prepirkah sa svojimi nepriatelji, i pošto bi ih bio materialnimi dokazi pobio, jošte navede jedan razlog, koi im smèrtni udarac zadade, dokazavši naime, da je sv. biskup Dionysio, na kog se oni vazda pozivahu, njima protivan. U obrani pako za sebe sačinjenoj, oprao i opravdao se je od mnogih napadanjah i klevetanjah, kojimi ga pred carevim očima ocèrniše. Izmedju sviuh pako njegovih dělah najviše se odlikuje druga obrana, koju napisa proti Arianom.

(Dalje slědi.)

Věsti iz katoličkoga světa.

Ruska. Petrograd. Čitamo u javnih listovih něšto o obćenju cara Nikole sa tamo sazvanima gèrčkimi i katoličkimi biskupi. Medju ostalima izvěštjuju nas listovi ovi o jednom razgovoru biskupa Borovskoga predstojnika duhovne akademie sa carom, koi biskupu odgovori: „Ja se nadam, da takodjer iz ovog zavoda svetjenici dělotvornom věrom odgojeni proizišli budu. Ja neću nikakove nove věrozakone, ja poznam staru katoličku věru, i nju ću uzdèržati, kao dobru i sigurnu za dèržavu. Pojavio se je novi katolicizam, ali ja ga nisam pustio u moj narod, jerbo ovi novi „němački katolici“ pokazali su se kao najgorji rovari i buntovnici. Věra je sasvim potrěbita, bez věre nemože ništa obstati.

Proměne u biskupii zagrebačkoj.

Švelić Gjuro, kapelan iz Tomašice u Dubravu.

Gorenec Lavoslav, kapelan iz Zajezde u Legrad.

Revész Stěpan, bivši upravitelj veličke župe kao kapelan u Požegu.

Fèrgić Franjo, župnik iz Breztovca prenešen je u Veliku.

Taller Janko, bivši upravitelj u Kapeli za upravitelja u Breztovac.

Halla Antun iz Gjurgjic u Suhodol.

Pokaz Franjo iz Lukača u Gjurgjic.

Haramina Janko iz Gaja u Novu Kapelu.

Za nabavljenje počastne sablje světlomu našemu gosp. *banu bar. Josipu Jelačiću Bužimskomu* nadalje prinesoše:

Dosad prinešeno 25 car. cek. i u srebru	659	for.	53 kr.
Gg. Metel Ožegović, c. kr. minist. savětnik u Beču	10	„	— „
Knez M. M. Obrenović u Beču	50	„	— „
Aleksa Kostić „	5	„	— „
Ivan Polit „	5	„	— „
T. Pavlović „	5	„	— „
Filip Neděljković i sinovi „	5	„	— „
Ivan Steria „	1	„	— „
Jefrem T. Obrenović „	15	„	— „
J. N. „	5	„	— „
Aleksander Konstantinović „	5	„	— „
Vuk Štefanović Karadžić „	3	„	— „
Miloš J. Obrenović „	5	„	— „
Radoslav Thomić „	10	„	— „
Ukupno	783	for.	53 kr.

i 25 car. cek. u zlatu.

Stěpan Moyses, upravitelj. — *Stěpan Muzler*, urednik.
Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

BROJ 31. — TEČAJ I.

List ovaj izlazi svaku subotu na cělom arku.

Cěna mu je za domaće 4 — za vanjske 5 for. u sr. na cělu godinu.

U SUBOTU 4. KOLOVOZA 1849.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvèrt god. kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod duhovnog stola ili kod uredničtva. Predbrojenje prima se sveudilj kroz čitavu godinu.

Katolički list zagrebački.

Svetjenstvo.

Aber Friede, Gottesfriede mit der frommen Priesterschaar,
Friede ihrem Segensamte, Ehrfurcht ihrem Weihaltar.

Neima skoro prevrata, u kojem se nebi zatočnici novih mislih na svetjenstvo oborili bili. Čini se, da su prevrat i mèržnja svetjenstva dvě toli nerazlučivo skopčane stvari, kano sunce i sěna. Ako proučimo kèrvave listine prevrata minuloga stolětja u Francezkoj, uvidit ćemo, da nije bilo toli okrutnih mukah, na koje nebi běsni Robespierci jadno i kameno svetjenstvo udarili bili. Za bezčastju slědilo je uzastopce lišenje imetka, a koi nije htio, da njihove paklene i bogumèrzke naměre oberučke zagèrli, morao se je razstati sa poslědnjim ostankom zemaljske sreće — životom, — te pod kèrvničkim mačem nedužnu kèrvcu sramotno prolijati. Lanjski prevrat, premda je skoro cělu Europu u istom temelju uzdèrmao, i prama svetjenstvu stazom minulih prevratah udario, nije ipak u srědstvih toli silovit i okrutan: što imademo zahvaliti prosvěti, koja se je od ono doba Europom više manje razasula. No da li se čověk ima više bojati vuka, koi se na njega na odpèrtom polju obori, ili zmije, koja mu tělo iz zelene i mirisne travice ljutim otrovom probija? Da li vodja nepreda više pred hèrdjom, koja na njega iz busie udara, nego pred najhrabriim junakom, koi hoće da se s njim na bojištu ogleda? Sadanja neprialeljstva prama svetjenstvu mnogo su cèrnia i pogubnia od priašnjih, jer nam ubijaju duh, bez koga tělo nije nego okostnica, koju će svaki větrić strovaliti. Někoji hoće da nas liše imetka, koi prija našoj tobože razvikanoj lěnosti; drugi hoće da nas skinu sa časti i dostojanstva u světu, da nam oduzmu upliv glede politike, odhranjenja děce u učionicah i kod kuće, stežuć nas u těsni krug dogmatičkih propovědih u cèrkvi. Ali to nije ništa. Uputjeni, da bogatstvo i časti samo slaboga čověka na stranputice zavesti mogu, dočim ih plemenita i jaka duša kano tašto mamilo od sebe ponosito odbija: udariše drugom stazom, nebi li nas i světu i samim sebi omrazili, te nam tako vlastitim našim nožem utrobu razporili. S toga stadoše nas běditi obskurantismom, jezuitismom i natražnjačtvom, kao da nas je isti Lucifer na zemlju izrigao. Vladi nas opadaju kao ljude pogubnih dèržavi načelah, a gradjanom kao trome lěnčine i podle bludnike, koji zdravu kèrv puka kvarimo i trujemo. Bezobraznost naših progoniteljah tako je već daleko dotèrala, da se u devetnaestom prosvětjenom věku čini, koji se samo grěšnoj čověčjoj naravi pripisati imadu, i koje bi stidljivost, da je u naših nepriateljah imade, koprenom stroge tajne zasloniti morala, putem javnih u toj struci izrodjenih listovah na sve četiri světa strane trube i razglasuju. Dok nas dakle svět tako cèrni i opada, dok nas kalom najpodliih strastih pèrzni i kalja, i dok se naše nebo sve tamniimi oblaci zastire, da li je čudo, da je mnogomu svetjeniku njegov stališ gore omèrznuo, nego vragu tamjan. Tko da se rado valja u gnjusnom blatu, dočim ga zelene i miomirisne livadice, cvětne ljubkim prolětnim cvětjem, i pojne čarobnim pěvom raznih pticah okružuju? Tko da neželi sa valovita i razpěnjena mora poletiti u mirnu luku, da si izkvareni brod zemaljske sreće izkèrpi i popravi? Jest, sramotne okolnosti, u koje nas je zloba naše tobožnje bratje sunovratila, tako su razcvilile dušu mnogomu mislećemu svetjeniku, da ga rumenac polije, kad se světom gdě sastane. Za izlěčiti toli gèrdne nezadovoljstva rane, s kojih mora da duša i tělo napokon pogine, neznam spasonosniega lěka, do razmatranja o cěni i vrědnosti svetjeničkoga stališa u sebi, i o poslědicah, sebi i bližnjemu blagotvornih, kojimi on doista nad sve ine stališe obiljuje.

Prie osamnaest po prilici věkovah napisa sv. Ivan u svom evangjelju: „S početka bila je rěč, a i rěč je bila kod Boga, i Bog je bio rěč. — I rěč je tělom postala.“ U toj kratkoj izrěčbi imade cělo more bogoslovne mudrosti. Rěč ota, o kojoj sv. Ivan premudro zbori, nije ništa drugo, do istine, koja kod Boga od věka stanuje, i njegovo sučtvo sačinjava. Bog htěde da tu istinu očituje, i zato stvori svět, i u světu najveću i najplemenitiu istinu — čověka — i u njem ugleda samoga sebe, kao u zèrcalu. Istina ota postade grěhom iztočnim lažju, kojoj da Bog obraz pocèrni, a tamnoj istini osvětla, očitova drugi dio istine — věru.

U toj istini nalaze se stvari, koje su čověku tako potrěbne, kao voda ribi. Bez nje bio bi čověk mornar bez kormila, jedrah i vesalah na běsnećem oceanu, věčni planinski led bez sunčane topline, tamjan bez vatre, na kojoj da se u mili miris raztopi i razkadi. Tu pako istinu da Bog u svět uvede, posla u svojoj neizcèrpivoj dobroti oživotvorenu, spredmetjenu istinu — Isukèrsta, jedinca svoga. — Da se pako i ta istina, u naručaju lažı, opet u laž nepretvori ustrojio je Isukèrst svetjenstvo, da u družtvu s duhom istine, lèr istine neokaljan sačuva. Koliko to pověrenje Boga prama svetjenstvu! Što su časti i dostojanstva, poslovi i tajne, koje zemaljski kraljevi ne-

poročnim i vĕrnim muževom povĕruju? Kralj svih kraljevah povĕruje nam istinu, tu iskru svoga božanskoga žara, dà on postavlja u naše ruke cĕlo svoje božanstvo, da ga čuvamo i njegujemo, kao majka milo čedo svoje! Ta misao moćna je razpaliti svetim ponosom duh i onoga svetjenika, komu je preziranje samoga sebe sve živce osvojilo. Ta misao bodrit će mislećega svetjenika proti buram i vĕtrovom nepriateljske mèržnje; pa ma se isto nebo nad nami prolomilo, uzdèržat će ga svojimi rameni svetjenik, komu ponos sa svetosti zvanja grudi širi, polag onoga: „si fractus illabatur orbis, impavidum ferient ruinæ.“ —

Odredjenjem Isukèrstovim postadosmo mi svĕdoci i čuvari novoga zavĕta, koga je stvoritelj sa stvorom sklopio; posrĕdnici izmedju neba i zemlje, Boga i čovĕka; svetjenici polag reda Melchisedekova. Svaka stvar, svaki stališ dobiva u čovĕčjih očiuh nĕku cĕnu od svoga početnika. Stvar prevarom stečena, ma se kako kasnie oplemenila, nosi na čelu biljeg pèrvobitne podlosti. Stališ sramotna početka, ma ga kako kasnii slĕdbenici proslavili, imade s česa da ga pred svĕtom rumenac polije. Nasuprot pako, plemenitost početnika i svetost stališa baca svĕtlost i na pojedince. Odatle se vidi, zašto je u očiuh svĕta plemenitie biti naslĕdnikom Stoe, nego Epikura, ili sĕditi na prestolu francezkom, nego li turskom: odatle se može prosuditi ponos ljudih s toga, što su slĕdbenici čovĕka slavna i prosvĕtjena. Odatle se vidi, zašto i najučeniim i najvatreniim protestantom mraz na obraz pada, kad se sĕte svoga početnika. Ako dakle svĕt za častno dèrži, stupiti u red slavna čovĕka, kako da mi dèržimo za bezčastno, dà kako da neuzavrijemo najvećim ponosom, kad pomislimo, da smo iz reda Melchisedekova, iz koga je bio i Isukèrst. Isukèrst — i negledeć na to, da je polag kèršćjanske vĕronauke bio pravi Bog — bio je toli prosvĕtjena uma, da je u tom sve mudrace cĕloga svĕta daleko nadkrilio. Isti mudraci noviih vĕkovah, premda su Isukèrsta sa božanskoga prestola na čovĕčju klup sbacili, pripoznavaju ipak u njem nĕšto osobita, dèržeć ga za zvĕzdu nedokučive svĕtlosti, pred kojom svi nica padaju. Što se pako njegova poštenja, ili tako rečenoga značaja tiče, jest on svĕtlost, kojoj neima u cĕlom svĕtu druge. Lĕr poštenja sačuvao je on toli čisto i neoskvèrnjeno, da ga nisu niti najljlutji njegovi dušmani, premda učeni i zlobni, niti najcèrnii opadnici nikakovim načinom okaljati mogli. Odatle vidimo, kako je Isukèrst mogao stupiti pred svoje nepriatelje s rèčmi: „tko da me smije bĕditi grĕhom?“ Rĕčju Isukèrst je bio značaj, u podpunom rĕči smislu. Tko dakle da se stidi stupiti pod zastavu toli slavna vodje? Čiji duh da se neuznese na archangjeoskih ponosa krilih put nebeskih vedrinah, kad promisli, da ga je ta neopisiva srĕća zapala, da može Isukèrstu, toli uzvišenu svetjeniku, svoju bratsku ruku pružiti polag onoga: „nisam vas prozvao sluge, nego priatelje i bratju moju.“ Isukèrst je sunce, koga mogu oblaci zasĕniti, nipošto potamniti. Zrake toga sunca obasjavaju cĕli svetjenički stališ, obasjavaju svakoga pojedinca. — Tim neću ipak da rečem, da plemenitost stališa oplemenjuje neplemenitu i podlu dušu, jer nisam nikao na polju naših obumèrlih plemićah: ali to smĕlo tvèrdim, da se svetjenik, koi svoje dužnosti točno izpunjava, nesmije stiditi svoga zvanja zato, što su zlobnici njegov stališ zastiditi htĕli.

To su ona svojstva našega stališa u sebi, koja ga nad svimi drugimi uzvisuju. Prosvĕtjen čovĕk štuje i cĕni svaki stališ, ma prividno još podlii, kao očitovanje svete volje božje, i kao srĕdstvo za postići uzvišeni i mnogostrani cilj čovĕčanstva. Koliko dakle mora više štovati i cĕniti onaj stališ, koi se nebavi materiom, no duhom, ne tĕlom, no dušom, koi nije samo tvoritelj tĕlesne, no i duševne srĕće, dà koi se bavi istim božanstvom! Zato ma nas ocèrnili zlobnici cèrnie od cèrnila, ako se budemo dèržali našega reda i zvanja, ako budemo u svem naslĕdovali našega brata Isukèrsta, pošteni će nas ljudi cĕnit, i mi ćemo sjati sjajnie od sunca. Ponosito pitat ćemo naše protivnike: „tko da nas bĕdi grĕhom? što smo sakrivili, da nas toli nemilo opadate? čim smo si obraz pocèrnili, da nas prezirete? Okanite se vaše nečiste namĕre, jer zlato našega ponašanja neboji se vatre zlobe vaše.“

Što smo dosele rekli o cĕni svetjeničkoga stališa, valja samo za one, koji su ponĕšto vĕšti idealnomu svĕtu, i koji su poćutili božanstvo pèrsiuh svojih, sastojeće u ponosu sa svetosti svoga zvanja. No buduć imade ljudih, koji svakoj stvari udaraju cĕnu polag poslĕdicah, kojimi urodi, deder da naš predmet malo i s ove strane razmotrimo.

Pèrvo, čim se naš stališ nad drugimi odlikuje, jest, što se svetjenik svestrano izobraziti može. Naše stolĕtje teži očevidno za prosvĕtom. Mladež, koja poznade duh našega vĕka, nalazi najveću slast u prosvĕtjivanju uma i ugladjivanju sèrca, te je spremna žèrtvovati sve zabave i razkoši ovoga svĕta, samo da se na uznositi parnas popeti uzmože. Uvidja ona, što najjasnie istinu Ciceroviih rĕčih: „Hæc studia adolescentiam alunt, senectutem oblectant, secundas res ornant, in adversis solatium ac refugium præbent, delectant domi, non impendiunt foris, pernoctant nobiscum, peregrinantur, rusticantur.“ Tim duhom trĕba da bude oduševljeno svetjenstvo, koje god dobe i časti, i to tim većma, čim je veća važnost njegova zvanja. Svetjenik je učitelj stada Isukèrstova, dakle i učitelj učiteljah, dapače i onih mudrih glavah, koje su tminu našega vĕka svojim svĕtlom obasjale. K njemu se gèrne staro i mlado, bogato i siromaško, mužko i žensko, učeno i priprosto, da se žedni napiju vodice čistoga Isukèrstovoga nauka. Svetjenik dakle trĕba da bude učenii od svih učenih glavah, ne u svem, no u jezgri. On trĕba da se uznese na onu visinu, gdĕ će mu se svĕt s učenimi ljudmi ukazati kano maleni vèrtić, gdĕ dĕca nedužne igre izvode. Izvan toga svetjenik je čuvar dĕvojačtva nebeske zaručnice — vĕre. — Koliko su umnii i prosvĕtjenii oni, koji ju oskvèrnuti žele, koliko su umĕtnii i promišljenii dokazi, kojimi joj lĕr nedužnosti sa čela skinuti nastoje: tim jačim učenosti štitom trĕba da se obskèrbi svetjenik, da se svakoj navali oprĕti može. Mač njegov trĕba da blisne cherubinskim ognjem, štono prĕči odpadniku Adamu, da se neukrade u rajsku svetinju čiste vĕre, i da ju ikako neopèrzni. Jer ako bude slĕpac slĕpca vodio, da li neće oba u jamu pasti? Ako bude svetjenik samo stidni mĕsec, tko da bude životvorno sunce svĕta? Tomu pako pripomaže što na većma svetjenički stališ. Svetjenik osobito na selu, trĕba da već ranom zorom hrani svoje stado angjeoskim hlĕbom, da se njim ojači, i za svoje tĕlesne poslove prikladnii bude. Pèrve dakle zrake jarkoga sunca, dà pèrvi cĕlov stidne zore, kojim ona svoga pobratima na smèrtnoj postelji miluje, nadju svetjenika u vèrtu, gdĕ ili čita vĕčnu knjigu stvoritelja, ili pobĕgucu tvora. I doista, tko se nije okupao u zornom rumenilu, koga nisu obasjale pèrve sunčane zrake, tko nije slušao čarobno cvèrgudanje jutarnih slavuljah, onaj nezna, što znamenuje čitati, i to

sa čuvstvom čitati. Što da radi svetjenik o sunčanoj podneva omari, što u zahladju zahodećega sunca, kad se doline i luzi pastirskim pěvanjem ore, nego da čita te čita? Izvan toga svetjenik obći ponajviše s prostim nepokvarenim pukom, u koga je uvěk otvoren prozor, da zaviriš u najzabitnii kut čověčanske duše; i zèrcalo, da vidiš čověčanstvo u pravoj slici i prilici. Tako se svetjeniku otvara neizcèrpivo more dušoslovne mudrosti, štono naš stališ skroz i skroz nataplja. — U nijednom stališu nemože čověk toliko vrěmena posvetiti znanostim, koliko u svetjeničkom. Světovnjak trěba da se stara, kako da samoga sebe hrani i oděva; ako je oženjen, kako da ženu stališu primèrno uzdèrži, rodjenu děcu dostojno odhrani. On se mora baviti izključivo svojim zvanjem, parbe těrati, ili zapisnike voditi, a kad se tim poslom čitavo iztrudi, neima volje, niti da novine pročita, kamo li da u more znanostih zaroni. Svetjenik pako, oslobodjen tih čvèrstih uzlovah, uznosi se kano sivi sokol nad kruhobornom nizinom, bistrim okom prodire u najtanje niti znanstvenog saga, a strělohitrim letom prebrodi neizměrna učenosti polja. Ako je nadalje istinita ona latinska poslovica: „strepentibus armis, musæ conticescunt,“ to se jasno vidi, da je světovnjak sličan neprestanoj oluji, punoj gromovah, obarajućih najkrasnie prosvěte sgrade, svetjenik pako žarkomu sunašcu iza tihe kišice, na kojem se pupoljak znanostih prekrasno razvija. Tkó da gèrli krasnu děvicu muzu sred bombah i kartačah kućnoga rata, koga je podigla nesvěstna žena, ili izrodjena děca, i koi obično dospěva razorom najlěpše sgrade domaće sreće? Mars i Minerva, to su dva zakleta dušmana, kojim neima poroda do věka. Tko da traži u vodi pticah, u zraku ribah, u vodi vatre, i u vatri vode? Prie će se sastati bèrdo s bèrdom, nego ljuti mač s krotkom knjigom. Što se pako ugladjenja sèrca tiče, svetjenik ili oťavlja otajstva věre, ili zbori o krěposti, ili gleda majku plačnu s nezahvalnosti i okrutnosti sinovah, ili ženu razcviljenu s razstanka svoga vojne, ili porodicu jadikujuću s kamenita i kèršovita siromaštva, ili steže vez nesporazumljenjem ili cèrnim opadanjem raztèrganih zaručnikah, sve mu pruža priliku, gdě da sèrce omekča i ugladi. To je onaj strom života u raju praroditeljah naših, koi pomladjuje i najstarie sèrce, moćno živiti životom prolětnim, da ga ljuta zmija kadšto neugrize. Okolnost ota zaněla je mnogoga mladića toli silovito, te je stupio u stališ, rodeći često tèrnjem i korovom. Poznadem mnogo mladićah, koji nisu u světu ništa čitali, a kasnie su tako uzplamtili ljubavju naukah, da kano svetjenici najveću slast nalaze u naukah, koju nemože ogorčiti nikakov pelin zlobe i opadanja. Muza je jedina děvica, uvěk čista, i uvěk věrna, a knjiga je najbolji priatelj světa ovoga. Mladići takovi ćute istinu onih Senekinih rěčih: „vita, sine literis, mors est,“ te stoje neprestrašno sred najcèrniih olujah najcèrnie zlobe i klevetah.

Svět je u minulom francezkom prevratu udario jednim glasom: libertè, sloboda. Slobodu cěne sadanji mladi zanešenici kano najdražestniu věrenicu, porad koje da se iznevěre otcu i majci, domu i kralju, nebu i raju, dà i onomu, „qui cuncta supercilio movet.“ Neima knjige ni pisma, dà neima razgovora, u kom se nebi slavila čarobno ime božice slobode. Dočim dakle cěli svět za njom hèrli, nemožemo ni mi da prama njoj studeni ostanemo. Dà i mi ljubimo slobodu više nego ikoja druga duša; no naša je sloboda sasvim različna od one, koju nam trube sadanji zanešenici. Mi postavljamo slobodu u slobodnom kretanju čověka u krugu slobodoumnih zakonah. Takovom slobodom prepleten je naš stališ skroz i skroz. Na čelu naše věre stoji najslobodnia knjiga, koju je ikad čověčja ruka pisala. U našem sv. pismu nalazimo ne samo ponukah, no i najjasniih priměrah najslobodnie slobode. Tom slobodom nadahnuti možemo se po priměru Isukèrstovom oprěti svakomu, koi je na stranputice zabasao; kao što je Isukèrst protěrao iz hrama kupce i tèrgovce, tako možemo i mi tèrati laž, da se u hramu istine nikad nenastani. Kao što se je sv. Pavao opro sv. Petru, glavi cèrkve, tako se možemo i mi oprěti našim poglavarom, dà istim biskupom, ako gdě posèrnu, da kako uměrenim načinom, kao što su priašnjih věkovah mnogi presbyteri učinili. Providjeni kruhom svakdanjim nepredamo pred nesrěćom, u koju da nas nepravedni poglavari sunovrate, te im možemo u oči kazati istinah, koje světovnjaci glede svojih poglavarah samo u sèrcu goje. Mi možemo slěditi rěči sv. Ambrozia: „Nihil in Sacerdote tam periculosum apud Deum, tam turpe apud homines, quam quod sentiat, non libere denunciare.“ Granica naše slobode jesu samo dogme věre i ćudorednosti, cèrkvom ustanovljene. No ako se to ima zvati neslobodom ili uništenjem slobode, tada je cěli svět prikovan verigami robstva, dà i Bog nije drugo, do roba svojih svetosti zakonah, koje prekoračiti niti smije niti može. No neima li izvan ovih dogmah, kojim se svaki kèrštjanski světovnjak pokoriti mora, i drugih, koje mi slobodno obaramo, a oni slobodno podnose? Nije li světovnjaku svaki poglavar, njegova žena, děca, da i njegova milostnica strašna dogma, koje se nesmije nikakovom istinom dodirnuti, ako neće da u nesrěći čami? Nije li izvan toga světovnjaku njegova žena i děca dogma, koja mu slobodu više steže, nego li nam naša? jer ova je nedokučiva, te joj se čověk u svojoj slaboći, ueznajući ništa boljega, dragovoljno pokorava, a ona je očevidna u nebo vapijuća krivica, koju bi i najkrotčii čověk rado sa sebe svalio, da nije sputan verigami porodice svoje. Uslěd toga vidimo, kako su plitkoumne i ništetne potvore naših dušmanah, velećih, da smo slobodi pogibeljni. No mi pitamo tu gospodu, da li može onaj biti neslobodan, koi slobodu svedjer navěštjuje, i komu se je ona u kèrv i sok prelijala? Može li vedro nebo udariti pogibeljnim gromom? Ako li scěne, da smo s toga slobodi pogibeljni, što nećemo da zagèrlimo njihove běsne i vratolomne naměre, to imadu sasvim pravo: no mi stičemo naše svèrhe sasvim drugim, zakonitim, mirnim putem, u kom imade više slobode, no anarkia i siloviti prevrati. Tako je naš pokojni biskup Vèrhovac mirnim putim podigao revoluciu proti kralju, što nije htio da poslě francezkoga rata prekosavsku Hèrvatsku materi domovini pridruži, te je više opravio, nego vika; *„aux armes.“* Tako je i sadanji biskup Haulik mirnim putem više žalostnih udaracah od nas odvèrnuo, nego da smo proti magjarskomu samosilju oružje pograbili. Gdě pako neima druge pomoći, do běsnoga rata, ondě i mi pristajemo uz njega, premda s razcviljenim sèrcem poradi nedužne kèrvi, koja se u ratu obično prolěva. Zato možemo punim pravom prositi naše protivnike, neka nas neběde robstvom, već neka se podignu do naše visine, koje u njih neima, pa onda smo moćni, ne razuzdanom, no uměrenom, slobodnom slobodom.

Svetjenički stališ zaslužuje izvanrednu hvalu glede poslědicah, dèržavi i bližnjemu koristnih.

Neima u cělom književnom světu čověka, koi nebi znao, da je dèržava ustrojena za osiguranje života i imetka toli pojedinih licah, koli čitavih narodah, i za promicanje

zemaljskoga blagostanja; no da svetjenstvo udara toj veličanstvenoj sgradi najjači temelj, to se mnogim vidi pretèrano i bezumno, osobito onim, kojim mrèna zavisti i zlobe oči slèpi, te nevide u srèd jasna dana. Najshodnia srèdstva za uzdèržanje dèržave jesu poslušnost podložnikah i pravičnost poglavarah; a oba ova srèdstva preporučuje i nalaže vèra kèršljanska, koju svetjenstvo rukovodi i upravlja. Komu nisu poznate rèči našega spasitelja: „dajte, koja su careva, caru?" i velikoga apostola: „poslušni budite svojim poglavarom, ne iz straha, no iz savèsti?" To pred očima imajuć, nastojalo je svetjenstvo svako doba, da sebi povèreno stado neprestanim podučavanjem i vlastitim primèrom na putu zakonitosti i poslušnosti prama poglavarom uzdèrži. Kèrvave bune minulih vèkovah krotilo je svetjenstvo sladkim jarmom bratske ljubavi i podložničke poslušnosti, te preprèčilo, da se nije plamen bunah i prevratah, s kojih dèržava največma pogiba, cèlim svètom razširio, i obstojeći red, bez koga neima blagostanja, stubokom prevalio. Da svetjenstvo samo jedan put udari putem bunah, razkèrhalo bi ogromnu sgradu svèta, kao slabu kućicu, na pèsku sazidanu, jer uživa neograničeno povèrenje naròda, u koga je moć i sila. To su dostojno uvažili najmudrii vladaoci od Konstantina Velikoga do današnjega dana, te su svetjenstvo neograničenim povèrenjem udostojili, i učinili, da ih i narod istim udostoji. Isti Napoleon morao je povratiti svetjenstvu čast, koju mu biaše francezka revolucia u vèrletnoj nesvèstici oduzela, te tako svèt na uznak prevarila. Dà i sadanji vladaoci hoće da prognanomu papi dèržavu povrate, ne iz ljubavi prama glavi katoličanstva, ili istomu katoličanstvu, no da dèržavu od strašnoga meteža, koi bi se odatle porodili mogao, sačuvaju. Svetjenstvo je kvas, bez koga se hlèb dèržavnoga blagostanja nikako podići nemože i zato možemo punim pravom reći s nèkim spisateljem: „quoties mota est hæc sacra anchora, toties fluctuavit reipublicæ navis." Da se je svetjenstvo okrutnim kraljevom iz petnih silah opiralo, i bèdni narod proti njihovim zulumom branilo, znat će onaj, koi je povèstnicu svèta iole proučio. Svetjenik je bio Hosius, koi je Konstanciu caru ovako pisao: „Ne te rebus misceas ecclesiasticis: nec nobis his de rebus præcepta mandes, sed a nobis potius hæc discas. Tibi Deus imperium tradidit, nobis ecclesiastica concredidit." Svetjenik je bio sv. Ambros, koi je okrutnoga Teodosia cara s toga, što je porad bune Tesaloničanah, na puk u kazalištu sakupljeni iz nenada navalio i izsèći dao, ne samo pismeno ukorio, no niti ga nije u cèrkvu pustio, dok nije tu ljagu pokorom oprao. — Svetjenik je bio sv. Lav papa, koi je svètovnjaku razoritelju svèta Atili: „do ovdè i ne dalje" zagèrmio, te tako Europu od poplavice, kojom joj je nabunjeno hunsko more prètilo, sačuvao. Svetjenici su bili rimski pape srèdnjega vèka, koji su narod proti okrutnostim Henrikah branili i štitili. Svetjenik je bio Pio IX. papa, koi je okove robstva, kojimi su bili narodi sputani, vlastitim primèrom skèršio, te tako vladaoce na iste hvale vrèdne čine prisilio. Svetjenik je bio Filip metropolit, koi je Ivana, ruskoga kèrvoloka pred cèrkvom ovako pozdravio: „U toj odèći nespoznajem pravovèrnoga cara, kao što ga ni u carevanju nespoznajem. „Kneže, ovdè se obavlja služba božja, a za zidinami o„voga hrama teče rèkami kèrv kèršljanska. Odkada je „svètu ogranulo sunce prave vère, nije bilo kèršljanskoga „vladaoca, koi bi svoju zemlju toli nemilo opustošio bio. „Isti pogani imadu zakonah, i pomilovanja s ljudmi, sa„mo se u našoj Moskvi ubija i plèni, caru," to se sve u „tvoje ime čini. Kako ćeš někoč stupiti pred višnji pre„stol, okaljan kèrvju tvojih podložnikah, i oglušen njiho„vim vapajem, jer isto kamenje pod tvojima nogama zove „nebo na osvetu." Ako je dakle tolika vaznost svetjenstva za blagostanje svake dèržave, kolika slast mora napuniti sèrca naša, kad pomislimo, da mi najviše doprinosimo k srèći naše bèdne hèrvatsko-slavonske domovine? Jest, mi popustjamo i uzprežemo uzde našoj domovini, da ili lèna nezakasni, ili strèlohitra neposèrne. To pako čuvstvo moćno je razvedriti lica, ma još cèrniom zlobe koprenom ovita, razveseliti sèrca, ma još težjom tugom poklopljena.

Za obstankom dèržave najsvetia nam je stvar procvèt narodnosti, koju svetjenici izmedju svih stališah najviše promiču. Svetjenici obéće neprestano s narodom, ostanu mu vèrni i onda, kad ga svi drugi sinovi odpadnu; dà kad mu ovi strèlami zlobe i nepriateljstva grudi probijaju, štite ga priateljska pèrsa svedjer vèrnih svetjenikah. To se je najjasnie dokazalo u našoj domovini za magjarske svètovlade, gdè su se bili svomu narodu izrodili ili činom ili mislju svi, do jedinih svetjenikah; i ako je koja cèna u probudjenoj narodnosti, slavu s njezina uzdèržanja i promicanja nemogu nam potamniti protivnici naši, ma nas cèlimi oblaci vulkanskoga dima obasuli. Svetjenik, komu dosta vrèmena od svojih poslovah pretiče, pograbi pero, te hoće da mu dèlovanje i kasnomu potomstvu koristno bude. Tomu imademo zahvaliti naše Gjorgjiće, Katančiće i neizmèrne brojeve ostalih spisateljah, koji su nam ime svojimi dèli dično osvètlali. Istom stazom udariše svetjenici i najnovie doba, te imademo spisateljah, koji se i glede broja i glede uma sa svètovnjaci uvèk natècati mogu. Istina, te bi svaki svetjenik morao postati spisateljem, jer je svaki dužan koristiti i živim i potomkom, no buduć se mnogi nemogu popeti na toli visoki stupanj, da što učena i zanimiva prozbore; zahtèva se to od onih licah, kojih je milost biskupa, pa i dostojno uvaženje njihovih sposobnostih u onaj stališ postavila, te su postali literati ex professo. Polje bogoslovno leži sasvim neobdèlano, zar da na vèčni rug i prikor naše ruke k poslu neprislonimo? Zar da vèkom robujemo tudjemu duhu, kano da nismo moćni vlastitim umom? O moćni smo i silni silom neslomivom; neka samo zagèrme topovi našega uma i prolomit će se znanostih nebesa. Uvedenjem katoličkoga lista stekosmo najmiliega gojenca, koga da zadojimo mlèkom pèrsiuh naših. Zar nas nije stid, da se to bèdno dètešce goruće ljubavi naše kèrpari kèrpami tudjinstva; dok mu mi lèpu i čistu odoricu mislih naših sakrojiti možemo? O cènimo najprie sami svoj stališ, pa će ga i svètovnjaci cèniti i štovati.

Najveća cèna svetjenstva sastoji u tom, da se skèrbi za duševno i tèlesno blagostanje prostoga puka, što da jasno predočimo čitajućemu svètu, trèba da njegovu sliku vèrno narisamo.

Prosti naš narod tako je slabo u vèri podučen, da je Bogu i ljudem plakati. On naliči dètetu u kolèvci, koje motri svèt i njegova pojavljenja, ali nezna razabrati stvari od stvari, istine od laži; pred njegovima očima svèt je „tabula rasa." Naš prosti čovèk znade da živi, no što je čovèk, iz česa sastoji, kakovo je njegovo odredjenje, to je tamom neznanstva zastèrto. Znade on, da imade ljudih u svètu, no kakovo je njegovo odnošenje prama njima, to leži onkraj njegova znanja. Svatko znade, da jest Bog, jer to mu je jedino sidro na uzburkanom moru zemaljske bède, no to je Bog židovski, koi gèrmi i

trěska, udara i obara, nipošto Bog kèrštjanski, koi sěva blagim suncem ljubavi i mira, dà on je kèrvavi Molok, koi pobira čověčje žèrtve, kad mu se svidi. O Isukèrstu znade toliko, da ga je od grěha odkupio, no kakov je taj grěh, koja je naša dužnost prama odkupitelju, i ostali proces grěha, njegove ogavnosti i načina, kako da se ga čověk reši, tu je cèrv, koi nevidi jasna u po dneva sunca. Izpověd smatra on kao silnu vatru, koja izgori i najsirovie dèrvo, ma se koliko njegova narav tomu protivila, te misli, da su mu svi grěsi oproštjeni, ako ih je izpovědniku pověrio, ma se istu uru najcèrniim grěhom okaljao. Neumèrlost duše jedina mu je utěha, bez nje sdvojio bi jamačno, jer se nebi mogao nadati raju, sličnomu turskomu dženetu. Rěčju věroučno poznanje našega puka tako je zanemareno, da se nimalo čuditi nemoraš, ako ti odrasao mladić ili zrěla děvojka neznade, koje je věre. Dok naš narod glede najpotrěbitiih istinah u tmini tumàra, kakova je neizměrna zasluga pravoga svetjenika, koi se podučavanjem puka neumorno bavi, koi mu ponosom sa vrědnosti čověčje naravi pèrsa razplamti, koi njegov um prosvětljuje světlom čiste věre, pred kojim izčezavaju praznověrstva, čarobie, vukodlačtva i željezno neuklonivo odredjenje, koi iz bezumne živine napravi umna čověka. Da svetjenik oslobodi čověka od lavovoga ždrěla, nebi mu toliko koristio, kano da ga tèrgne sa bezdnoga ruba neznanstva o věri, nad kojim pijan lebdi, jer ondě bi mu propalo tělo, a ovdě propada duša, „pa quid prodest homini, si mundum universum lucretur animæ vero suæ detrimentum patiatur?“ Tu niču najsjajnii lovori, koje nije najcèrnia zloba potamniti moćna. Svetjenici bratjo! amo ruke, pamet i sèrca vaša, podbočite se neslomivom stèrpljivostju, te sinite najsjajniim ponosom, jer vi ste spasitelji spasiteljah světa.

(Konac slědi.)

Jezik cèrkveni i duh vrěmena.

(Nadalje i konac.)

Ali i s ove strane morat će svaki doslědni motritelj opaziti, da nije nijedan věrni izvan cèrkve, nego u cèrkvi, i tako da se bitno nerazlikuje od pojma njezinog, već da je individualni (osobni) factor u pojmu cèrkve. Ako naime cèrkva sačinja cělost u *jednom* vidljivom družtvu pod jednom vidljivom glavom zakonito sa Isukèrstom sjedinjenih věrnih, tad naravno mora u svakom pojedinom članu njezinom ovo sa Isukèrstom sjedinjenje uosobljeno biti. I ako time odgovara svomu pojmu, tad mora i u njemu bitno biti, štogod je bitno u pojmu cělosti cèrkve, i on si je na toliko samo svěstan, na koliko se njegova zahtěvanja i naměre, sa težnjam, koje iz ove cělosti proizviru, sudaraju. Nu cèrkva primila je tako radi svoje uzvišenie narodne svěsti, kao i radi svoje objectivnosti osnovane na otajstvih vlastiti posebni cèrkveni jezik, svaki dakle pojedini věrni, za da u istinu svojoj majci bude věran, mora zahtěvanja, koja se iz obojih ovih živaljah poradjaju, priznati. Jedan će ovaj posrědujući pojam po svojoj prosvětjenijoj svěsti sam od sebe izvèršiti (što se osobito od svakog duhovnika očekuje), a drugomu trebat će nauka. Učimo ga dakle, i nedajmo, da si u svom neznanstvu sàm sudac bude, ili možda još da po našem nepametnom popuštanju u krivo mněnje padne, već mu kažimo, što je cèrkva, i što je on, i zašto cèrkva svoje odnošenje naprama věrnim ovako uredjuje, podučimo ga, zašto je *u početku* cèrkve onako, a ne drugčie bilo, i zašto je *sada* ovako, i zašto ovako *biti mora*. Pa ako je pravi privèrženik majke svoje, napunit će ga světlo milosti božje, te neće slěpo tumarati zaludman se nadajuć, da će šta boljega pronaći, već u istinu pravom světlostju božjom prosvětjen, podložit će se sv. cèrkvi, i zadovoljit se onim, što mu ona kaže.

Pa baš ovu pokornost može cèrkva, kao majka i odhraniteljica, od svojih věrnih pravedno zahtěvati. Mogu, istina je, věrni u disciplinarnih stvarih, kao u dogmatičkih i dělorednih, slobodno mněnje svoje izreći, i stvar razsudjivati, nu neimaju ipak odlučivoga glasa.

Da li je pako zbilja potrěba ova takova, da će cèrkva, kao majka i odhraniteljica, radi nje račun dati morati? Nu pitat ću najprie: kakovimi srědstvi bi mogli ovu potrěbu vrěmena postići? Ili zar se možda služba božja više nepolazi, zar se sv. otajstva više neprimaju s toga, što cèrkva kaže: ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi? Da otvoreno govorimo; tko nedodje, taj zaisto neizostaje radi onoga: „ecce agnus,“ već radi pogubljene i omèrzle ljubavi prama „agnus Dei.“ U protestantičkih cèrkvah nečuje se ništa o „ecce,“ nit o „agnus Dei,“ pa ipak, na koliko sam se ja sám obsvědočio, ima u njih porazměrno veoma malo ljudih. Zašto? Baš zato, jer im fali „agnus Dei.“ Tko su dakle oni, koji ovu potrěbu vrěmena tako velikim glasom navěštaju? Jesu li naši presvětli biskupi, koji više neznadu, kako bi drugčie svoje biskupie sa rimskom cèrkvom sjedinjene uzdèržali? Ili je možda ukupno svetjenstvo, koje više nemože, ili neće, da svoje věrne ovce na takov pašnik vodi? Ili sú možda učeni bogoslovi i drugi veleučeni muževi, koji nas znadu čuvati od propasti, koju nam latinski jezik pripravlja, budući da ponjatju pravog bogoštovja nipošto neodgovara i cèrkvi propast donaša? — Ali ogledajmo se na skup priprostiih! Koji su medju ovimi ti odvětujući i glasujući? Jesu li oni, koji i bez toga nikad u cèrkvu nedodju, osim ako se kakovih mastnih kèrstitakah (Taufschmaus) nadaju, ili kad radi druge kakove svetčanosti doći moradu, ili ih veliko svetačno zvono dovabi? Ovakove ostavit ćemo — kada do odvětovanja i glasovanja dodje — kod zvonika, jer dalje i nespadaju. Jesu li oni gorljivi ili nemarljivi, koji nespadaju u krug cèrkve naše? O tom bi bilo suvišno trošiti rěčih; budimo uvěreni, da Bog onomu, komu poděli milost, da prime věru katoličku, poděli takodjer i tu milost jošte, da lahko može latinski jezik prekuvati. Ako li pako neće primiti pravu věru, zašto tad da imamo kakav obzir? Možda zato, da se obrate? Ta tomu dovoljuju i propovědi, a otajstva imadu u svom ovèršivanju sama svoju svèrhu, i vlastitost njihove forme nesmie od nikakve odmetničke slědbe zavisna biti. A osim toga više stoji milost u ovèršivanju, nego li u rěčih, pa ako baš i na samu rěč dodje, tko može znati, dali latinština ili koi drugi jezik veću milost imade? To neka bude samo onima rečeno, koji dosta volje i sèrdca imadu za mysticisam, i zato takodjer višje mysličko odnošenje latinskog jezika lahko ponimati mogu; odtuda je i Franjo Sales, koi doista nebiaše pretěrani mystik, češtje i priprostiim věrnim preporučao, da n. p. Otče naš više putah latinski mole. Nu ostavimo ove, te prodjimo upravo na protivno i obratimo se k pravověrnim; medju ovimi nisam ja — valjda ako tako suditi smiem, i više drugih — u jedanaest godinah, što u svetjeničkom stališu služim, na nijednu věrnu dušu naišao, koja bi se bila proti latinskom jeziku potužila. Seljaci kažu navadno: mi znademo jur, što će to reći, jer nam se sve to tumači. Izobraženi mužkarci valjda su u svojih naucih toliko postigli, da si ove potrěbe sami namiriti mogu, jer bi da kako latinski razumiti morali. Što se

pako prosvětjenog ženskog spola tiče, ovaj je ili posve samo za svět, i tad neima nikakav odvět, ili su u njem prave kèršćjanske majke i děvojke, koje ovu potrěbu neosětjaju, ili ako i nuždu i potrěbu „latinštine“ nedomašuju, a to se ipak dragovoljno i rado uglednoj vlasti cèrkve pokoravaju, ili bi se barem pokoravati morale. Jer ovdě valja u obće ono: „mulier taceat in ecclesia!“ Što se tiče srědnjeg stališa, ovaj da kako ima i srědnju izobraženost, a i njegova cèrkvena svèst postala je po sadašnjem načinu podučavanja u početnih učionicah mnogostruko takodjer veoma srědnja. Zato prie svega trěba, da se u njemu prava cèrkvena svèst probudi, i iz ove će se u njemu razborito udostojavanje cèrkvenog jezika samo po sebi poroditi. Nu veliki je broj onih, koji nikakav razlog neimaju, da bi na njihov glas paziti morali. Jer tko je ikada čuo, da bi oni ljudi, koji su jur u mladosti svojoj od službe božje odvratjeni, ili o njoj krivo uputjeni bili, da bi rekoh, ovakovi ljudi za popravitelje cèrkvenih obredah pozvani bili? Isto ovo skoro valja i o učiteljskom stališu. Da bi naši učitelji bolje odhranjenje i veću izobraženost imali, koja bi bila više na bitnosti katoličkog življa osnovana, tad bi takodjer bez svake težkoće tèsni savez cèrkvenog jezika sa istom cèrkvom dokučiti mogli. Jošte mi je něšto osobita glede *něməčkih* katolikah na um palo. U Francezkoj i u Belgii nitko nit nesanja o kakovoj neshodnosti latinskog jezika. Pak čemu da mi to pripišemo; jeda li neizobraženosti njihovoj, ili nemarnosti u polaženju službe božje, ili možda neizdělanosti njihovog jezika, koi bi tobož neprikladnii bio za cèrkvu, nego li němački? To zaisto neće nitko tvèrditi htěti a ni moći, već u tom je pravi uzrok, što su katolici ovih pokrajinah mnogo razboritii, nego da za takovimi *stranputicami* teže. Kojim dakle pravom ćemo mi ovo *teženje* primiti i njegovati? Ja drugo neuvidjam, nego pretěranost.

A i to opet pojam cèrkve zahtěva, da cèrkva kao majka i odgojiteljica sviuh věrnih ovakova zasebična oddruženja, koliko moguće, preprěči. Oděljenja i osebljivanja naime takova se vazda podižu proti mudrom načinu odgojenja iste cèrkve, i odtuda se samo jošte pita: da li nije možda sačuvanje cèrkvenog jezika i s ove strane na zdraviih načelih osnovano, nego li toli preželjno odbacenje istoga jezika? Svakako je pako obće priznata istina, da način i srědstvo odhranjenja tim većji upliv ima, čim je svetie, punie sv. straha i strahopočitanja. Sam um čověčanski nije dovoljan odhranitelj, trěba, da se takodjer ćud i volja čověka pobudi i gane. Nu pitam ja: da li će srědstva, kojimi se cèrkva u odgojivanju svojih věrnih služi, a osobito svetotajstva više strahopočitanja i svetoga straha u sebi imati, kad se budu cèrkvenim jezikom opravljali, ili onda, kad se budu u narodnom jeziku ovèršivali? Mislim, ako ovo poslědnje bude, da će tad veoma mnogo od svoje vrědnosti pogubiti, jer čověk je takav, da forma kod njega mnogo nečini, i čim je ona obična, te po češtjem opetovanju svakdanjom postala: tim više gubi od važnosti svoje i kod istih onih, koji je nisu nikad naumili zloupotrěbiti. Budimo uvěreni, da je cèrkva kroz tečaj stolětjah u uredjivanju svojih cèrkvenih običajah mnogo više věštine u psychologii pokazala, nego li današnji psychologi, koji ju ovim svojim orudjem napadahu, i pobiti hotiahu, a i jošte pobiti žele. Pak da i dopuštamo, da ovaj tako običnim postavši način nebi kod mnogih imao ove napomenute poslědice: ipak bi cèrkva kao mudra odhraniteljica ne na pojedine, već na veliku većinu obzir uzeti morala, jer bi se kod ove napomenute poslědice svakako ukazale i udomaćile. — Isto tako važno i neoprovèrzivo načelo odhranjenja je i to, da se osobam, kojim su srědstva odhranjenja pověrena, i isto odgojenje izručeno, nikad nedade prilika, da svojom osobnostju ota srědstva ublažuju i popuštanjem njihovu dělujuću moć slabe. Osobe, kojim je cèrkva odhranjenje svojih věrnih sa srědstvi pověrila, jesu duhovnici. Je li je pako kod ovih ovakovo ublaženje i popuštanje prie moguće, ako se služe neproměnjivim, cèrkvenim jezikom, ili tada, ako bude měnjajući se, u podrěkla se děleći osobnim vlastitostim više manje podvèrženi dèržavni jezik upotrěbili? Na to će lahko svaki odgovoriti, nu i o tome nitko nedvoji, da forma s duhom, t. j. jezik s dogmom u těsnom savezu stoje. Pa baš u to doba, kada se dogme cèrkve najviše napadaju, i kad cèrkva najviše jakosti potrěbuje, dirati u njezine prastare običaje, i htěti měnjati, zar to nije toliko, koliko cèrkvi o propasti raditi, ili ju barem u pogibelj staviti htěti? — Tretje isto tako obće priznato načelo odhranjenja je ono, da čověk *gledanjem*, činom i věžbanjem vazda više postigne, nego li rěčju i tumačenjem. Ovomu pako načelu cèrkva u odhranjenju svojih věrnih za nebesku domovinu kroz ideu cěle sv. službe božje točno odgovara; buduć svagda čin predpostavlja rěči, a u onih, gdě dělovanje bitnu stranu sačinja, kao u svetotajstvih, u blagosivanju i posvetjenju, rěč samo kao srědstvo za ovèršenje svetotajstva smatra, ne pako kao svèrhu, kojom bi se na poučenje (Erbauung) věrnih, ili što takovog služila. A i zaisto, čověk će se mnogo više ganuti, i veću će ćut u njemu vazda pobuditi dělovanje, samo kad mu se znamenovanje svakog čina točno razloži, nego li rěči kojeg mu drago jezika tim većma, buduć ove znamenovanje i istu svèrhu dělovanja svagda nit neizrazuju. Cèrkva uči na propovědaonicah i u učionicah, a drugdě hoće samo da smatranjem, izgledom i dělovanjem svojim poučuje i pobudjuje. I ja sam tvèrdo uvěren, da nebi mnogo vrěmena izteklo, kad bi věrni za ovo ponarodovanje službe božje ništa ili malo zahvalni bili, dapače težili bi opet za starimi vrěmeni. Jer neoprovèrziva istina ipak ostaje, da je cèrkva u těsnom savezu sa cèrkvenim jezikom i da bi po ukinutju ovoga i njoj gorka rana se nanesla. I zato Bože sačuvaj! da bi presvětli naši biskupi ovu tobožnu potrěbu vrěmena slušali, i cèrkvu svoje oděće, koju si je kroz tolika stolětja plela i tkala, lišili, jer zaisto plakat i tužit će se nad golotom svojom, i sažalit će děcu svoju, koja joj takovu udobnu oděću oběsiše! Latinski jezik jest duh i duša rimske cèrkve. Po njemu hoćemo primati milosti nebeske, s njim hoćemo živiti i s njim umrěti! Ostavimo se svakog novotarenja, i uzmimo na um, da su veoma loši probitci (a polag moga mněnja nikakvi!) a težke naproti i mnogo veće, nego li tko i misli, poslědice, koje bi se iz ove zaměne porodile. Tako višja narodnost, koju cèrkva predstavlja, kao i svetotajstva, koja se po njoj ovèršivaju, i odgojenje, koje je cèrkva kao majka děci svojoj dužna, zahtěvaju, da od takovih potrěbovanjah odustanemo, koja bi želili kao nuždnu potrěbu duha vrěmena dokazati, a u istinu nit su potrěba vrěmena, nit na spas sv. cèrkve.

Dèržavna cèrkva u Irskoj.

Dèržavna cèrkva u Irskoj, proti kojoj je Daniel O'Connell kao proti najvećoj nevolji Irske vojevao, i od koje stranka Whigah — kao za najsjajnii dokaz svoga liberalisma — zahtěvaše, da se u neizměrnih dohodcih svojih stegne, — ta cèrkva jur od několiko godinah u

parlamentu biaše poštedjena i od svih pravednih udaracah prosta, dok evo 10. lipnja t. g. u sědnici dolnje kuće g. Ralph Bernal Osborne, radikalni zastupnik izbornoga okružja Wycombe, neučini predlog: da se sadašnje stanje vrěmenitih dobarah cèrkve irske u odboru čitave kuće izvidi. Osborne poče svoj govor od pravednoga ukora ministeria, te medju ostalim reče: da se je nadao, da će Whigi — pošto bi se na ramenih naroda do vladanja bili uzpeli, — štogod poduzeti, čim bi se u irskoj cèrkvi dokinule one u nebo vapijuće zloporabe, koje su oni — dok još na strani oppositie stojahu — neprestano toli žestoko opadali i obarali. Onda, veli, biaše ovaj od manjine naroda većini napèrtjeni cèrkveni zavod bojna poslovica sadašnjih ministarah; nu od několiko godinah posve je umukla, te odprie toli često i toli glasno udarani instrumenat sada evo nalići bajoslovnoj harfi Tare, kojano bez strunah o dèrvu visiaše. Neće govornik, da bude kriv tomu, da se glasi toga instrumenta sa zidinah parlamentnoga stanja opet nerazlěžu; pa navede podugački red izrekah, koje lord J. Russel i njegovi drugovi izustiše za dokazati, kako je potrěbito, da se cèrkvene stvari u Irskoj proměne. Ne samo radikalci, već i Torii pozdraviše ove citate živahnom pohvalom. Sadašnji biskup londonski, — tako nastavi Osborne, — reče o istoj stvari: „Pitanje, da li se koi cèrkveni zavod ima uzdèržavati, ili ne, može se jedino rěšiti drugim opet pitanjem, naime: da li taj zavod prěči ili promiče bogoštovno - ćudoredni naprědak puka?“ Dobro dakle, reče (Osborne), ja borbu na tome polju primam. Kuća neka si sama to pitanje postavi, pa i nanj odgovori, da li irska dèržavna cèrkva bogoštovno-ćudoredno stanje puka poboljšava, ili pače u strašni nazadak metje. Neka skupština pomisli i uvaži, kako su mnogi prælati u poslu narodnjeg odgojenja postupali. Pošto narod polag svoga bogoštovnog osvědočenja podučavati nisu mogli, pošto rimo - katoličke roditelje nisu mogli prisiliti, da děci svojoj — kao što reći običaju — neosakatjeno sv. pismo čitati dadu: biahu oti englezki prælati, kao Oliver Twist, *svakomu* odgojivanju irskoga naroda *protivni*, a uz to dodjoše, da ištu više novacah — za razprostranjenje cèrkvah. Kada se sěti — govornik — da je někі biskup čitavu systemu narodnjeg odhranjenja (to jest: systemu bogoštovno-měšovitih učionicah) u dno pakla prokleo, a dotične učionice nazvao *vražjimi:* tad je njemu ono pitanje: da li takav cèrkveni zavod bogoštovno - ćudoredni naprědak puka promiče ili prěči podpuno rěšeno. Novoukusni někі izraz, koga od někih ljudih često slušamo, glasi: da je protestantička cèrkva u Irskoj cèrkva missie, a njezini biskupi da su missionari. Govornik je vazda o missionarih slušao, da su štovanja dostojni svetjenici nižjega reda, kojim je kesa podobro prazna, pa koji zato, što krivobožcem navěštuju evangjelje, zlata nedobivaju. Nu medju takovim missionarom i irskim biskupom biti će veoma malena sličnost. Doklegod ovi biskupi neizměrne one platje vuku, doklegod toliki broj biskupiah u Irskoj obstoji: dotle će se i silna vojska u Irskoj morat uzdèržavati, da apostolsko naslědje ovih biskupah i cělovitost onih 39 anglikanskih točakah věre osigura. (Čujte!) Veli se, da je cèrkva expansivne naravi. Da vidimo, kako stoji ta expansivnost. Tu se govornik obširno upusti u historična i statistična razlaganja, te dokaza, da — dočim bi godine 1672. žiteljstvo Irske sastojalo iz 800,000 katolikah i 350,000 protestantah, do godine 1841. umnoža se broj katolikah na 7,943,940; a protestantah (anglikanacah i nonconformistah) samo na 850,000 dušah; katolici dakle — u pèrkos svim zakonitim (!) pröčkam, umnožiše se do sedmostručnosti. Tako stoji expansivnost protestantičke cèrkve u Irskoj. Polag izvěstja někog odbora od godine 1837. bilo je onda u Irskoj 90 anglikanskih parokiah, koje su manje od 20 župljanah brojile; 124 sa 20—50 protestantah; a 41 parokia bez *ijednog* protestanta! U jednoj parokii življaše osim župnikove samo jedna protestantička obitelj, pa kad bi jednom rector (nadžupnik) htio toj občinici u cèrkvi proděkovat, nadje se, da je jedna guska u propovědaonici svoje gnjězdo bila naměstila (Směh). To se duduše čini směšno; al što se blagoslova tiče, koga protestantičke parokie po južnoj Irskoj razprostiru, sigurno bi ondě po svih propověđaonicah isto tako guske gnjězda ponaměštjati mogle. — Što se jur poslědnje i najvažnie točke toga pitanja, naime cèrkvenih dohodakah tiče: za 852,000 protestantah obstoji hierarchia od 2 nadbiskupa, 10 biskupah i 2207 duhovnikah; jedan od ovih nadbiskupah vuče na godinu 12,067, drugi 7,7 6, biskup Cloghenski 10,000, a Derryski 8000; a ukupno župno duhovničtvo 680,838 funt. šterl. i neračunajuć amo palače, perivoje, župne kuće i zemljište duhovnikah, koje 6,692,247 njivah iznaša. Pa simo još spada dublinsko sveučilište, glavno ono iztočište dèržavne cèrkve u Irskoj, koje — premda već samo po sebi toli bogato zavedenje, ipak od vrěmena unie (god. 1800.) iz dèržavne blagajne 3,381,600 funt. šterl. u pomoć primi. Rimokatolička cèrkva, kojoj pèrvobitno vlastničtvo toga obilnog imetka cèrkvenog s većega pripada, pa njezino duhovničtvo za pretežnu većinu naroda na iztoku, jugu i zapadu otoka duhovnu službu zbilja obavlja, medjutim od dèržave neprima ni predèrte krajcare. Može li takovo stanje stvarih uz zdravi razum i pravedljivost još duže obstojati? Može li se itko, koi Irskoj dobro želi, polag njega umiriti? Veli se ravno, da irska cèrkva nije tako bogata, jer kad bi se imetak njezin medju duhovničtvo ravnoměrno podělio, jedva bi svakomu pripalo 200 funt. šterl. — Na to govornik odgovara: neka se broj duhovnikah priměri pravim potrěbam zavoda cèrkvenoga. Katolička cèrkva u Francezkoj ima — uz 30 milionah katolikah — 1,500,000 funt. šterl. dohodakah, a irska dèržavna uz 800,000 protestantah ima 680,000 funt. šterl. Je li to razměrje? Presbyterialna dèržavna cèrkva Škocie ima — uz 3 miliona dušah — oko 200,000 funt. šterl. — je li to razměrje? Smije li ikoja vlada dopustiti, da u Irskoj, onoj neizrečeno ubogoj Irskoj takovo stanje od godine do godine obstoji? A navlastito smije li to Whigska vlada dopustiti, od koje jedan sučlan něgda izreče: „Irska cèrkva je cèrkva bez stada, jest duhovničtvo bez občine, jest podlom bigotteriom uzdèržavani zavod sinecuristah!“ (Čujte.) Pošto bi se oštro obazrio na način, kojim je protestantisam — po proconsulih, prognanju i confiscatiah Elisabethe, po bubnjarih Cromwellovih i kopjanicih Vilhelma III. i njihovih naslědnikah — uveden: nastoji Osborne razpèršiti onaj prividni razlog, koga od svetosti svojine cèrkvene protestanti za se navode; kao i onaj, što se oslanja na ugovor unie, u kome je naročito zabranjeno taknuti se imetka irsko - dèržavne cèrkve. Pa medju ostalim navodi proti tomu i izreku sira Roberta Peela od god. 1844. koja glasi: „Ako smo uvěreni, da socialno dobro Irske zahtěva proměnu zakona i odstup od onog ugovora: zar je onda zakonotvorno naše dělovanje na toliko stegnjeno, da bi se onaj ugovor i proti našemu osvědočenju u svojoj snagi uzdèrzati morao? Ja barem mislim, da nismo.“ (Čujte!)

(Dalje slědi)

Věsti iz katoličkoga světa.

Iz Verone od 26. sèrpnja priobćuje „Agramer Zeitung" slědeće pismo svetoga otca pape, koje mi evo čitateljem našim priobćiti hèrlimo:

Pio PP. IX.

Milim svojim podložnikom.

Ruku svoju podiže gospod i zapovědi valovitome moru anarchie i bezzakonja, da se umiri. On upravljaše katoličko oružje, da prava potlačenoga čověčanstva, opadane vère, kao i prava sv. stolice i Našega zemaljskog vladanja uzdèrži. Uzveličajmo ime njegovo do věka, njega hvalimo, koi usrěd gnjeva na milosèrdje nezaboravlja.

Premili podložnici! Premda je u vèrtlogu strašnoga prevrata sèrce Naše prezasitjeno tugom radi nebrojenih onih zalah, štono ih cèrkva i bogoštovje i vi sami podnosiste: ipak n'je u njemu ugaslo ono nagnenje, kojim vas svedjer milovaše, a i sad miluje. Radi bismo uskoriti dan, koi će Nas opet u vašu srědinu dovesti, pa kada pride, vratit ćemo se sa živom željom, da vam utěhu donesemo, s iskrenom voljom, da sve Naše sile pravomu dobru vašemu požèrtvujemo, pripravljajući shodni lěk za izvidati toli težke jade, i těšeć dobre Naše podložnike, koji — dočim institucie svojim potrěbštinam shodne pitaju, — ništa ino netraže, nego i Mi sami, naime ujamčenje slobode i nezavisnosti vèrhovnoga glavara cèrkve, štono je za mir katoličkoga světa toli potrěbito.

Za uredjenje javnih stvarih ustanovili smo privrěmeni odbor, koi će — providjen potrěbitim punomoćjem, i podupèrt ministerijom — vladu dèržave urediti.

Blagodati neba, koje smo i udaljeni od vas sveudilj za vas od ozgor prosili, i sada još zažganie prosimo, da se preobilno svèrhu vas izliju, a sèrce nam se těši nadom, da će svi oni, koji radi svoga zabludjenja plodovah blagoslova nebeskoga nevrědni postadoše, opet ih moći po iskrenom skrušenju i pravoj pokori zaslužiti.

Dano u Gaëti dne 17. sèrpnja 1849.

Pio PP. IX.

Stěpan Moyses, upravitelj. — *Stěpan Muzler*, urednik.

Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

BROJ 32. — TEČAJ I.

U SUBOTU 11. KOLOVOZA 1849.

List ovaj izlazi svaku subotu na cělom arku.
Cěna mu je za domaće 4 — za vanjske 5 for. u sr. na cělu godinu.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvèrt god. kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod duhovnog stola ili kod uredničtva. Predbrojenje prima se sveudilj kroz čitavu godinu.

Katolički list zagrebački.

Okružni list sabranih u Beču nadbiskupah i biskupah carevine Austrianske na duhovničtvo svojih biskupiah.

Sabrani u Beču nadbiskupi i biskupi ukupnom duhovničtvu svojih biskupiah pozdrav i blagoslov od Gospodina!

Kao što jaganjci na žèrtvenicih staroga zavěta poklani biahu proročanstvena prilika od otajstvene i presvete žèrtve, od koje jedine *oni* svu svoju moć i krěpost imadiahu: tako isto su u pověstnici puka Israëlova proročanstveno naznačeni dogadjaji onoga velikoga naroda, koga si Gospod u novom zakonu od svih pokolěnjah zemlje odabra. — Kada bi se Israël odmetnuo od gospodina Boga svoga, koi ga izbavi iz robstva egipatskoga i krěpkom ga mišicom obrani od Pharaona i bojnih kolah njegovih: tad bi se uvěk zemaljski mir iz pristaništah njegovih izselio. Pobuna i gradjanski rat běsniahu, čete nepriateljah granice mu prevališe, te odmetničko pokolěnje prignuše pod težki i sramotni jaram; pače i samá sgrada, koju gospodstvo Previšnjega napunjavaše (templum), pade u razvaline, a ostanci Jude od Siona udaljeni stenjahu dugih sedamdeset godinah u težkom sužanjstvu. Cèrkva novoga zavěta znamenovana je biljegom věkovitosti i sve će nesgode omladjenim veličanstvom nadvladati, dok se umèrlo nezaoděne neumèrlostju, dok se neizpuni slovo, štono je napisano: „Progutana je smèrt u poběди! Gdě je, smèrti! tvoja poběda? gdě je žalac tvoj?" (I. Kor. 15, 53—55.) No i za novog zavěta svidja se Gospodinu, da narode, koji nevěrno upravljaju blagom očitovanja njegovog polagano, al sigurno kazni. Kad u kome kèršćanskom narodu věra potamni, ili se izrodi u mèrzlo i blědo světlo měseca, koje sèrca ugrijati i plodove dobrih dělah donositi nije kadro: tada Bog „nevěrne odmetnike ostavlja opakomu nagnutju sèrca, lice svoje od njih odvèrne, te ih popade zabuna." (Ps. 103, 29.) Rimsko carstvo metnuto je na vagu, i nadjeno, da manje imade; nadjeno je nesposobno, da bude zemaljski čuvar i nosioc carstva božjega; zato je poslě dugotrajnih burah i propalo. Azii i Africi oduzet je světionik, te u onih dèržavah, gdě Athanasio kao junak i naučitelj istine sijaše, gdě Augustin izobilje duha svoga razvijaše, gdě Basilio i Zlatoust moćju slova svoga sèrca sunarodnikah upravljahu, — tamo sada po prostranih i neutèrtih pustarah šire se Beduini, a zapuštenim narodom gospoduju surovi Turci, te nas na sjajne dane kèršćanstva opominju samo rědki i slabi ostanci, koi kao raztepeno i od jesenskoga mraza uvehlo listje od prolětnoga věnca preostaše.

A i one dèržave, gdě izobraženost noviega věka toli prehvaljenu visinu postiže, pèrvim slično izkusiše, da zalud bdiju čuvari grada, ako ga Gospodin neuzčuva. U sèrcu mnogih ohladila je ljubav, a zato i nebesko sunce věre potamni, kao zašlo za oblake. Dočim željeznice i parni strojevi poštadoše, dočim se je teku zvězdah u trag ušlo, dočim ljudi bilje u pèrvobitne stranke luče: čemu da bude toli prosvětjenomu pokolenju — Bog od potrěbe. „Raztèrgajmo verige njegove, i stresimo sa sebe njegov jaram." (Ps. 2, 4.) Tako govorahu oni, koji tvèrde, da su svu visinu svoje dobe domašili; pa ih je velika četa s izvanrednom pohvalom primila, a nebrojeno množtvo u hladnom nehajstvu, samo sadašnjost i vrěmenita dobra svoja motreći, mirno je sva ova smetena gibanja gledalo. Tad učini Gospod, što je něgda za Izaie proroka rekao: „osobitim i velikim čudom osupnuti ću narod ovi; jer propasti će mudrost mudrih njegovih, i um razboritih potamniti." (Jes. 2., 14.) Pride godina 1848. Němačka, Francezka i Italia pretvoriše se u pozorište chaotične smutnje; svi uvěti ljudskoga družtva uzdèrmaše se u temelju svomu, a nad běsnim komešanjem razvi cèrvena republika svoj kèrvavi barjak, željno izčikajuć sgodan časak, u koi bi otrovne svoje zmajske zuberine u iznemogla uda današnje dèržave zaseći mogla.

I našu domovinu biaše vèrtlog strašne ote oluje zakupio; a raztuženim sèrcem evo gledamo, gdě je još sveudilj veliki jedan i nam dèržavno srodni narod svim obmanam i strahotam razuzdane pobune izvèržen; no u širokom okrugu dèržavah, gděno vi, mila bratjo, pastirske skèrbi s nami dělite, jur je od više měsecih slěpa běsnoća razdraženih strastih utaložena. Mudri dèržavnici, kojim nj. c. kr. veličanstvo upravljanje dèržavnih poslovah pověri, spozaše velevažnu zadaću svoju; spoznaše, da nije dovoljno, što je bura u sèrcu dèržave nadvladana, već je potrěbito, da se sve sile duha složno upotrěbe za izvidati rane i razdvojena sèrca opet sjediniti, da nam zemlja, vulkanom pobune razrovana, urodi plodom mira i slobode. Tako postadoše zakoni od 4. ožujka, koji — ako im Bog blagoslov svoj uděli, koga smirenim sèrcem od njega prosimo, — ponoviti će pověrenje i snagu, te će domovini pripraviti mirnu i srětnu budućnost. Dočim glas zakona biaše umuknuo, a trublja se pobune usrěd běsne halabuke zaslěpljenog množtva razlěgaše, dočim *„prevrat"* biaše obćenita poslovica, a pogèrde i prětnje na svetinju nasèrtahu, nismo zaboravili na opomenu proroka, koino

kliče: *„Jao meni, što sam mučao.“* (Jesai. 6, 5.) Uzdajuć se u Boga, proti svemu ljudskomu očekivanju, podigosmo glas naš usrĕd tolike smutnje za prava cèrkve; odpravismo tadašnjim upraviteljem dèržave naše opomene, prošnje i predloge: te od njih zahtĕvasmo slobodu zaručnice Isukèrstove, da božanstveno zvanje svoje bez zaprĕke ovèršivati uzmogne. A pošto bi se razlèrgani vezi poredka i prava opet bili skopčali, ohrabriše se i naše nade; pa to ne izprazno: jer zakon od 4. ožujka osigurava katoličkoj cèrkvi slobodu, da svoje poslove samostalno uredjivati i upravljati može, te po tomu uklanja od nje mnogovèrstne one prĕčke, koje u Austrianskoj carevini od *sedamdeset godinah* podpuni razvitak spasonosnoga dèlovanja cèrkve obustavljahu. Nu sad biaše potrĕbito, da se ta obćenita uredba napose i svestrano razvije i u život privede. A tu se sĕtismo onog obećanja Gospodnjeg: „Gdĕ su dva, tri sabrana u moje ime, ondĕ sam ja uposrĕd njih.“ (Matth. 18, 20.) Obazrĕsmo se na primĕr kèršćjanske starodavnosti, gdĕno biskupi za dužnost si dèržahu, da u sjedinjenju moć i silu traže, te da živim zamènjivanjem osvĕdočenjah revnost svoju podkrĕpe i povise: pa se i u nami porodi želja, da u preporodjenju toli važnih odnošenjah bez uzajamnoga sporazumljenja ništa nepoduzmemo; već da se o stvarih, od kojih život i spas katoličke cèrkve zavisi, medjusobno posavĕtujemo. I jur se spremahu priprave za skupštinu: kad al carska vlada izjavi, da se s nami neposrĕdno želi posavĕtovati o stanju, koje bi uslĕd podĕljenih vladaocem temeljnih pravah katolička cèrkva u carevini zauzeti imala; te nas zato pozva, da se na tretju nedĕlju poslĕ uskèrsnutja gospodnjega ovdĕ sakupimo. Sa zahvalnostju pripoznasmo tu stvar kao blagohotni obzir na želju, koju mnogi od nas usrĕd prevratnoga meteža izjaviše; sa zahvalnostju spoznasmo u tomu nastojanje carske vlade, da se prave koristi dèržave i cèrkve čvèrsto i postojano sjedine: pa se na pomenuti dan u pèrvostolnom gradu carevine sabrani nadjosmo.

Ćutili smo i ćutimo u dnu sèrca važnost trenutka, koi u sudbinu katoličke cèrkve u Austrii duboko zaseća, te najsvetie koristi prostranih dèržavah na puno godinah odlučiti može; te zazvavši duha svetoga, da nam od ozgor s neba jedan trak svĕtlosti svoje pošalje, neumornim trudom preduzesmo dĕlo, na koje nas božja providnost pozva. Vlada nj. veličanstva primila je razlaganja naša i želje i predloge; a mi se u mudrost i pravedljivost njezinu uzdamo, da će nam do skora biti dozvoljeno, da sinovom katoličke cèrkve od obalah Visle do žalovah srĕdozemnoga mora radostni poslĕdak trudovah naših radostno objavimo. Medjutim, — što za dužnost našu i utĕhu smatramo — Vam, sudĕlaocem našim u vinogradu gospodnjem, razložiti ćemo načela, koja nas kao sjajna predhodnica zvĕzda upravljahu, i odkriti vam, subornikom našim u borbi za carstvo božje, osvĕdočenja, kojih nebeski dah izvor je naše snage i ufanja našeg.

„Naprĕdak, naprĕdak!“ Tako glasi bojna poslovica našega vĕka. Katolička cèrkva pozna i štuje naprĕdak: jer je sve, što znade i ima, naučila i primila uz noge onoga, koi reče: „Budite savèršeni, kao što je savèršen otac vaš u nebu.“ (Matth. 5, 48.) Pravi kèršćjanin, koi je toga imena vrĕdan, istinabog kod prestola previšnjega domovinu svoju i sjajno opredĕljenje ima; al za sve to mu je minući taj život od velike cĕne: jer je vrĕme, za koje mu valja vĕrnost svoju dokazati, spasitelja svoga naslĕdovati i s njim sabirajuć ime njegovo proslaviti. S toga pravi kèršćjanin iz sve moći nastoji sveudilj većma naprĕdovati u pravom savèršenstvu, naprĕdovati u poznanju Boga i one zadaće, koju mu Bog na zemlji opredĕli, naprĕdovati u ljubavi Boga, od koga se nada, da će ga od lica do lica jednom gledati, i u požèrtvovanju za sve, koji su dragocĕnom kèrvju pomirenja odkupljeni. No i u znanostih i umĕtnostih, koje su zemaljskim vrĕmenitim svèrham namĕnjene, nastoji pravi kèršćjanin naprĕdovati, samo ako to zvanje njegovo iziskuje. Jer mu je vazda na misli rĕč gospodnja: „Proklet bio, koi dĕlo gospodnje nemarno ovèršava!“ (Jerem. 48, 10.) a svako ovèršivanje kakve mu drago dužnosti njemu je *dĕlo gospodnje;* jer živi u duhu apostola, koino veli: „Ili vi jeli, ili pili, ili štogod drugo činili, sve činite u slavu božju.“ (I. Kor. 10, 31.) Katolička cèrkva, budući zato utemeljena, da nauk savèršenstva postane obćim dobrom čovĕčanstva, sve svoje uredbe i zakone satvara po mĕrilu savèršenosti. Spoznaje ona svoju dužnost, uz koju ima sve ono odrediti: što je polag okolnostih vrĕmena potrĕbito, da se carstvo božje na zemlji učvèrsti i razširi. Sve temeljito osnovane proizvode izkustva, i svaki pravi naprĕdak znanostih upotrĕbljava cèrkva, da nauk spasenja dublje u sèrca ljudih ucĕpi, da spasonosne plodove otajstvah božjih sve dalje i dalje razprostre, da bludnje preprĕči, da odkrije laž i strasti nadvlada. A osobiti predmet neumornog njezinoga nastojanja jest: odabrane, koji se njezinoj službi napose posvetiše, „oružati štitom vĕre, o koi bi se sve ognjevite strĕle vraga razbijale, i kacigom spasenja, i mačem duha, štono je slovo božje.“ (Ephes. 6; 16, 17.)

To je slika savèršenosti, koja u svemu našemu vĕćanju ravnaše sve naše želje i odluke. Prie prevrata imadiaše katolička cèrkva u Austrii mnogovèrstne uzroke pravedne žalbe. Svaki pokret njezinoga života biaše mrĕžom bezbrojnih propisah opleten. Obćenje sa svetom stolicom biaše neodoljivimi zaprĕkami otegotjeno. Bez dozvoljenja svĕtovnih oblastih nemogaše biskup vĕrnu svoju občinu ni podučavati ni opominjati. Krĕpku pomoć štampe za razbistrenje mislih upotrĕbiti biaše zastupnikom cèrkve skoro sasvim nemoguće; jer pitanja od najvećjeg upliva ma u komu smislu pretresati zabranjeno biaše. Svĕtovno zakonotvorstvo pružilo je zapovĕdničku svoju ruku na sve spoljašne dogadjaje; pače nije se ustručavalo istu službu božju do samih malenkostih opredĕliti; a u stvarih ženitbenih stade sa cèrkvom u ljutu i opornu borbu. Nastojalo se je istinabog od više godinah u obće o tomu, da se austriansko zakonotvorstvo sa cèrkvenim u kakvo takvo suglasje privede. Više onakovih odlukah pade u zabitje; a najviše ih je u ovèršenju ublaženo. Nu cèrkva se nipošto nemože zadovoljiti time: da joj se ono, što kao svoje pravo zahtĕva i zahtĕvati mora, daje poput milostinje, koja od toli promĕnljivog mnĕnja koga dèržavnog činovnika zavisi. Pa povèrh toga ostade zakon u svojoj valjanosti, te je višeput posve iz nenada i u svoj strogosti upotrĕbljen; a iznimke one i ublaženja upisaše se kao Bog zna kakovo blagodatno pokroviteljstvo katoličkoj cèrkvi u račun, te je od one stranke, koja za se i za svoje svèrhe bezuvĕtnu slobodu, a za sve druge ugnjetenje traži, izvikano kao smèrtna grĕhota proti prosvĕti. Nadamo se, da je zakonom od 4. ožujka to stanje od zaprĕkah, tutorstva i nestalnosti okončano; a sva naša nastojanja tamo smĕraju, da se cèrkvenim zakonom u Austrii podpuna valjanost i gospodstvo opet vrati.

Medjutim govori apostol: „Sve kušajte, pa što je dobro primite!“ (I. Thessal. 5, 21.) Više takovih uredbah, koje dèržavna vlast prĕkoračivši područje svoga

dělovanja ustanovi, posve su svėrsi shodne, i cėrkvena vlast, da nebude slobodnoga kretanja lišena, bez dvojbe bi ih istim načinom jur odavna odlučila bila. Mi hoteći graditi, a ne rušiti, popravljati, a ne prevratjati: uzesmo si za svetu dužnost, da takove uredbe na cėrkveno zemljište presadimo, da im cėrkvenu posvetu pribavimo, da ih nadahnemo duhom cėrkve, od koga probijene uroditi će obilnim plodom za život věčni. Dočim zahtěvamo, da dėržavna vlast, kao pokroviteljica pravde, štuje i brani prava katoličke cėrkve: ujedno štujemo i mi, kao učenici velikoga apostola, onu vlast, koja je dėržavi poděljena za občuvanje vezah druževnoga života; pa upravo tako štujemo i ona prava, koja si je katolički vladaoc, kao veleodlični sin katoličke cėrkve u istoj cėrkvi steko. Ujedno i zahvalno priznajemo mudri i dobrotvorni obzir, koga cėrkva naše domovine i onda uživaše, kad drugdě spasonosno dělovanje njezino mnogovėrstno i živo sputano biaše. Mnogobrojna vladaru pripadajuća patronalna prava upotrěbljavahu se nemalo uvěk s pomnim obzirom na spas cėrkve; pa po tomu biaše biskupu moguće nesamo uklanjati nevrědne i nespodobne, već i najvrědnie tamo ponaměstjati, kamo ih njihove zasluge i korist cėrkve pozivahu.

Nauk kėrštjanstva je nauk istine i nepromėnljiv kao i svemožni, koi nam ga u milostivom očitovanju dade. A i uredbe, po kojih cėrkva istinu i milost razprostirati nastoji, u svojoj bitnosti odlučene su od samoga Gospodina za sva vrěmena: jer bitno čověk ostaje sveudilj jedan isti; zato i načela, po kojih se čověk upravlja na putu spasenja, moraju vazda ista biti i ostati. No stanje ćudorednosti i pravac duha ljudskoga měnja se; pa pošto je cėrkva poslana, *da potraži, što je izgubljeno od kuće Israëla*, (Luk. 19, 10.) trěba, da svakoj bolesti lěka potraži, i svaki naprědak pravoga izobraženja upravi na promicanje carstva božjega: zato joj je dana vlast, uslěd koje věkovita ona načela, koja ostaju nepomično pravilo dělovanja njezinoga, po mudrih uredbah potrěbštinam vrěmena priljubljivati može. Mi smo uredbe, koje bi u ovo burno doba na spasenje dušah služiti mogle, dostojno uvažili; a posebne potrěbe pojedinih cėrkvenih predělah pretresati ćemo na provincialnih synodah. A i k vami, bratjo i priatelji! obratiti se hoćemo i priazno vaše želje saslušati i spremno proizvode izkustva vašega i pastirske mudrosti upotrěbiti. Ako bi u izvėršenju i potanjem razlaganju gděkojih zakonah cėrkvenih proměne kakve od potrěbe bile, a mi ćemo prošnje naše i predloge pred stolicom svetoga Petra sa svim strahopočitanjem položiti, te ondě odobrenje i potvėrdjenje zaključakah naših potražiti, gděno je svetjeničko jedinstvo ukorenjeno.

(Dalje slědi.)

Svetjenstvo.

(Nadalje.)

Ako svratimo oči na ćudoredno izobraženje našega puka, vidit ćemo neizměrnu Saharu, bez ikoje razblažujuće oaze. Prosti čověk znade, da mora dobro živiti, ako hoće, da bude spasen; jer to je alpha i omega znanja i željah njegovih: no što je dobro, kako ga trěba ovėršavati, da li čověk mora i onda dobro činiti, kad mu tělesnim zlom urodi, to mu je tajnost sv. trojstva. Pijanstvo dėrži samo onda za grěh, kad se narav ježi proti dosadnomu gostu, te ga silovito izrine i protěra. Tatbine se čuva samo zato, da ga ljudi nepreziru, i slobodu mu stegnu, a o povratjenju ili naknadjenju učinjenoga kvara, neima ni govora. Najcėrnie opadanje tudjega poštenja, ako se u tom dėrži tudjih rěčih, nije grěh. Poslovica: *„tko se neosveti, taj se neposveti,“* vlada kod našega naroda u cěloj strogosti. Lěnosti se doprinose najčestje i najveće žėrtve, bez da ikoga savěst zapeče. O dužnostih glede odhranjenja děce, prama narodu, domovini, i o cělom moru gradjanskih i družbenih krěpostih neima ni pojma. Svetjenici bratjo, nezebe li vas u dnu sėrca, kad pomislite, da je to vaša krivnja, koja nebo na osvetu sazivlje? Al i tu može pravi svetjenik čudesa tvoriti. Priliku mu pruža isti stališ, osobito pako dužnost propovědanja. Da sam pěsnik, opěvao bi tu dužnost žešćje i sėrdačnie, nego Petrarca svoju Lauru; njezina slava morala bi se oriti cělim světom. No buduć mi ta moć dana nije, hoću da o njoj barem něšto navedem. Propověddanje odgovara sasvim čověčjoj naravi, da ono drugomu sobćimo, što smo naučili, te scěnimo, da će mu koristiti. Sobćivanje mislih tako nam je u naravi usadjeno, da često i najtajnie tajnosti dobrim priateljem pověrimo. Věra dakle ili cėrkva, u kojoj je propověddanje zanemareno, radi proti čověčjoj naravi, ili za spasenje duše nimalo nemari. To pred očima imajuć cėrkva katolička uvela je taki s početka propověddanje, i to na sreću čověčanstva; jer věra i cėrkveni obredi bez propovědih nisu drugo do žarkoga sunca bez dažda, koi da zěvajuću zemlju napoji i nakvasi. Što koristi čověku věrovati i štovati Boga, ako mu se Bog i njegova svojstva sa propověddaonice često nepredoče? Što prudi, ako znade, da mora dobro činiti, kad mu je sėrce na světovnom ledu ozeblo, te neima vatre, da ga ugrije i raztopi? Kakovu mu korist donosi, što znade, da mora istinu nad sve ljubiti, kad ga nitko na to nepotiče, i kad neima město, gdě se istina govori? Jest, cėrkva je jedino utočište istine. Kad joj silnik vratom zapinje, i kad cěla izrodjena put udara stazom laži, onda ju svetjenik po priměru Massilonah i Boileauah sa propověddaonice neprestrašno brani, dà istim ju kraljem i najokrutniim silnikom čvėrstim glasom navěštjuje. — Izvan toga znademo, da dėržava obstoji samo s ćudorednosti dėržavljanah. Čim poštenii dėržavljani, tim jača dėržava, a za padom pėrvih, slědi nepomično pad ove. Město pako najshodnie, gdě da se ljudem poštenje u sėrce usadi, jest cėrkva; propověddaonica dakle dočim je podpora ćudorednosti, stup je takodjer najčvėršćji domovine. Rěč sa propověddaonice naliči električkoj iskri, koja uzdėrma živce svim, kojih se imalo dodirnuti može. To uvidjaju svi prevratnici, te kliču od veselja, kad im za rukom podje, skloniti svetjenstvo, da za njihove naměre koju rěč sa propověddaonice progovori. Rěčju, ako je věra luka, to je propověddaonica světionik, bez koga se brod naše sreće lako razkėrši. Kolika pako sreća, koliki ponos za svetjenstvo, da može i smije lěvati ulje i gojiti světlo u tom světioniku, da věk neutėrne! Koliki ponos za svetjeničkoga domorodca, koi znade, da narod trěba tim veće i jače krěposti, čim je dublje pao, te se dizati počima, pa ujedno znade, da se bez njega nebi nikako dići mogao, jer dėržava neobstoji s mača, no s poštenja dėržavljanah.

Svetjenstvo se brini takodjer za materialno blagostanje sebi pověrenoga puka.

Puk teža zemlju, suši močvare, kėrči šume, a gore pretvara u krasne gajeve, daždeće nektarskim bogovah pitjem. Kupajuć se u rěci znoja svoga, proizvodi on žito, i sve, čim se čověčanstvo hrani, te kopa zlato, kojim se najuzmožnii kraljevi kite, srebro, kojim lakomo čověčanstvo u jaram sapinju, i željezo, iz koga bajonete kuju. Iz daćah, koje svake godine platja, grade se sjajni dvorovi i

stolni gradovi, žive častnici, učeni i umětnici. Puk je jezgra i hambar dèržave, bez njega nebi čověčanstvo sinulo toli bogatom civilisacie žetvom; važnost je njegova velika i neprecěnjiva. Pa polag svega toga, kakovo je njegovo stanje? Bědno i kukavno, do Boga jedinoga. Hrani se hranom najprostiom, pokriva se pèrnjami, a u kuči jedva da se pružiti može. Zazebsti mora svakoga domorodca u dnu sèrca, kad sravna naše velelěpne sgrade s njegovimi čadjavimi i smèrdećimi kolibami. Što čini nezahvalni svět za njega, koi se je světu sasvim žèrtvovao? Književnici pišu knjige mnogobrojne i učene, no tim mu nije pomoženo, jer se jedva znade prekèrstiti i plugom kretati, kamo li čitati i pisati. Istina, te je najnoviim prevratom oslobodjen od robote i podložničkoga jarma, ali što mu to koristi, kad mu častnici město da ga pomažu i podučе, nove mrěže razapinju, u koje mora da se slěp uplete. Izvadi roba iz tamnice na prostrano polje, pa město da ga podučiš i da mu trula uda izvidaš, izvadi mu oči, što si mu koristio? Kako da se hrani, i proti grabežljivim lakomosti vukovom obrani, kad ga obastire tamna tmina? U tom žalostnom stanju, gdě mora da se prosti puk u družtvu sa svojom marhom u marhu pretvori, tko da mu pomoćnu desnicu pruži, ako ne svetjenik. Jest, pravi svetjenik trěba da poljodělstvo prouči, te da puku savětom doskoči; a buduć se neuki svět na novu, premda koristnu stvar težko nagovoriti dade, trěba da svetjenik na svojem zemljištu pokuse pravi, pa tako svoje župljane živim priměrom na naslědovanje potakne. Trěba takodjer, da svetjenik puku savětuje, kako da kuće gradi, da mu budu i naredne i zdravlju koristne. Rečju svetje ik, osobito župnik trěba da bude œkonom i architekt u svojoj župi. Izvan toga, buduć je naš narod nagao, te mu s krivice kèrv na valove uzavrije, i věčnim svakako pogubnim parnicam povod daje, trěba da svetjenik tu vatru uzpregne, i tako rekuć kipeće olovo pučke sèrdžbe polije mèrzlom vodom svoga nauka. Tane tako saliveno probit će i najčvèrstja neprijateljska pèrsa. Tako će si svetjenik prikratiti vrěme, a u pučkom sèrcu podić će si žèrtvenik plamteći žarkom zahvalnosti vatrom.

Neumèrla je zasluga svetjenstva glede podučavanja děce u učionici.

Děca su stup domovine i budući spasitelj izopačenoga světa. Pèrva dakle skèrb svetjenika mora biti, da toga novoga Adama shodno izobrazi i prosvěti. S toga trěba mu paziti, da se u raj domaćega života neukrade duh paklenski, koi da ga na stranputice nezavede. U njegovoj ruci mora svedjer sěvati kerubinski mač spasonosne nauke. Istina, te je tomu doskočila poněšto i dèržava, uvedenjem seoskih učionicah; ali ove bez svetjeničkoga nadzorničtva naliče stadu ovacah bez pastira, koje mogu grabežljivi vuci svako doba raztěrati i razgrabiti. Već iste knjige, skovane u kovačnici němačke philosophie, tako su nespretne i neshodne, da se u tom nikakvu dobru nadati neimamo. Učitelji su tako slabo obskèrbljeni, da se tomu zvanju posvetjuju većom stranom ljudi, koji se u světovnom službah moru za goruće željezo grabe, te nastoje samo, da predpisane ure u učionici probave, nipošto, da se u svom zvanju usavèrše. U tom kukavnom stanju neima do svetjenika, koi da ginućemu narodu ruku pruži. Ta već je Isukèrst rekao: „pustite děcu, da dodju k meni,“ i ti svetjeniče, trěba da pun ljubavi i ponosa uzklikneš, pustite děcu, da dodju k meni, da shodnim naukom raztěram tmaste neznanstva oblake, koji se nad njihovom glavom kupe; da munjovodom moga izkustva odvratim munje i gromove, spremno, da slabu dětinju sgradu u prah i pepeo preobrate; da im u sunčanom ljubavi bratinske potoku slaba uda okupam i okrěpim. Tako postupajuć, nać će svetjenik najveću slast u svojem stališu. Ure, što je u školi proveo, bit će mu najmilii časovi. Svaka istina, koju bude děci u glavu i sèrce usadio, bit će novi cvětak u věncu zaslugah njegovih.

Ovo su, blagi čitatelju, glavne točke, koje naš stališ nad svimi inimi dično odlikuju. Točke ove razložio sam u kratko, porad logičnoga veza stvari. Obširnie pretresanje pojedinih važniih točkah, ako bude povoljno slavnomu uredničtvu odgadjam na buduće listove katoličkoga lista. Sada slědi velevažno pitanje, da li sam ovom razpravom svojom bratji što koristio, ili sam praznu slamu mlatio. Najprie moram napomenuti, da ovimi kapljicami nisam nimalo izcèrpio neizměrno more rečenoga pitanja, zato nisam ni htio ni mogao svakoga pojedinca podpuno osvědočiti. Ovo su samo slaba světila, čuvajuća putnika, da u tamnoj noći nezabasa. Htio sam samo, da položim temelj, na kojem da misleći svetjenik sgradu svojih mislih podigne, te da se sam o stvari točno osvědoči, u čem, mislim, da svèrhe promašio nisam. — No da li nisu ove moje misli samo ulje na vatri, vatra na větru, koja da se još silnie razplamti? Imade mnogo svetjenikah, koji će me běditi pretěranostju i zanešenostju, te koji će me poplaviti cělim prigovorah morem. Prigovori oti naliče stancu kamenu, koga sam spreman, da lagumom odgovorah dignem i razpèršim.

Brate, što o ponosu sa pověrenja Boga prama čověku zboriš, nebi promašilo svèrhe, da nije nišan sèrca moga predaleko, te ga ti nikako pogoditi nemožeš. Tvoje zdravo sěme pade na suhu zemlju pèrsiuh mojih, te město žita, urodilo je kukoljem. Imade, brate, mnogo istinah věre naše, u koje ja neněrujem, te město zadovoljstva ćutim svoj skrajnji poraz. — Žalostno je stanje čověka, koga su nesmotreni roditelji, ili drugi pobočni uzroci turili u stališ, gdě se nesrětna ćuti: no mnogo žalostnie je stanje svetjenika, koi se je četiri godine bavio promatranjem věroučnih istinah, te premda se nije mogao o njihovoj istini osvědočiti, stupio je u stališ, gdě da cěli svoj život proti svomu osvědočenju radi. Takovomu bi svetjeniku savětovao, da radje prosjači od praga do praga, nego da se primi posla, gdě mora svojoj savěsti silu naněti i samoga sebe zatajiti i uništiti; savětovao bi mu, da stupi iz stališa, gdě mu necvate nijedan cvětak radosti i spokojstva. No buduć je to zakonom de apostatis Sacerdotibus zabranjeno, pa se tomu i drugi važni uzroci, koje ću niže navesti, opiru: nastojat ću, nebi li sdvojećega svetjenika s njegovim udesom pomirio. Ti dakle nevěruješ u mnogo istinah věre naše. Pitam te, brate, kako se je dogoditi moglo, te si u sěmeništu i bogoslovju izgubio věru, kojom si u krilu svojih roditeljah plamtio? Da li je nauk zato uveden, da čověka věrne istine odpadu, a nevěrne da mu nedopadu? Tri mogu biti uzroka, porad kojih se ti sa svojim rajem razstade. Izučio si philosophiu točno i savèršeno, a tvoj učitelj u bogoslovju věroučnom, město da te sa polja znanja na neizměrnu livadu věre uzastopce privede, stade taki s početka svoga predavanja zahtěvati, da moraš prie věrovati, pa onda osvědočit se o věri. To je bio valjda pèrvi kamen, o koga je tvoja strělohitra noga silovito udarila. Učitelj, lišen dubljega philosophičkoga znanja, stade možebiti opadati philosophiu, kao pogubnu pravoj věri, pa tim dirnu u poštenje děvice, koju si možebiti obožavao, te tako posije pèrvo sěme nepověrenja prama nebeskoj bo-

žici. Da dokaže istinu svoga tvèrdjenja, i da pokaže svoju mnogostranu učenost, obasuo te je možebiti citatim sv. pisma, pa je one, koji na stvar spadaju, propustio obširno i temeljito razviti, a onim, koji tamo nespadaju, podělio je veću silu, nego li ih ide; ti si, bistar, uvidio njihovu ništetnost, a nesrětan mislio, da je cělo bogoslovje sazidano na pěsku, koje može najmanji philosophički větrić srušiti, te si se, jadan, razslavio s děvom, koju si doselc goruće ljubio i njegovao. To je doista jasan dokaz, da se dogmatička katedra ima poděliti čověku i najučeniemu i najrevniemu, jer izgubljeni raj težko se vratja. — No brate promisli, da je takov učitelj naličan kratkovidcu, koi hoće da ti kroz staklo pokaže čarobnu okolicu, koju ti prostim okom bolje vidiš. Razbij i razlupaj njegovo tašto staklo, razigraj svoje bistro oko na daleko, te svojim putem stigni onamo, kamo te je drugi nespretno vodio. No da na tom putu nezalutaš, slědi zvězde bogoslovne učenosti, slavnoga Möhlera, Staudenmajera, Perona itd. U njihovu hramu nać ćeš svoju izgèrdjenu děvu, sěvajuću zlatom pèrve vrědnosti. Fejér i drugovi neka ti uvěk za ledjima budu, jer da ti prednjače, neimaju dosta světla. — Čitao si možebit u sěmeništu knjige proti svakoj věri; možebiti, te ti pade u ruke Rousseau, Volney, ili pogubni Voltaire s rěčmi: „écrasez l'infame," te su ti se ove knjige bolje dopale, nego li naše věroučne, stranom što su pisane lěpšim i ugladjeniim slogom, kojim se takovi ljudi za svoje opake svèrhe služe, stranom što su razumu pristupnie, pa možebiti ugadjaju tvojoj naklonosti prama razuzdanoj slobodi savěsti, opadanju i ljutoj satiri. Brate promisli, da nije sve zlato, što se sěva. Ljudi ovi, hraneći se neredom i prevratom, a tusteći se opadanjem i izsměhavanjem, uzeše laž, udariše ju u ruho istine i rekoše: „budi istina." No da li ona prestaje biti lažju? Da li je gèrbava děva postala ravna, štu su ju krojači umětno izravnali? Da li nije jednaka istina, da munja sěva i grom udara, kao i da trava iz zemlje niče, premda nam je ono teže za dokučiti, nego li ovo. Jest, istina ostane istina, premda ju mi našim slabim umom shvatiti nemožemo. Zato brate, nisi više děte, da se titèrkom zaslěpiti dadeš; nožem prosvěte i izkustva ogrebi zlato sličnoga mozgovanja, pa ćeš viditi, da je to samo željezo, poliveno zlatnom pěnom. — U praznicih čito si gděkoga nadri-mudraca, koi je u svojoj nadutosti opadao věru katoličku, a njezine slědbenike potvarao obscurautismom, te si uzavrio ponosom, i odběgnuo kuću, sramotnu s početka, sramotnu s ukućanah, sramotnu s poslědicah. No brate, da li je častnie sinu, što se svojih tamnih i lomnih roditeljah stidi, ili siuu, što im ljute rane vida i ovija? Jesi li razlučio istinu od laži, jezgru od ljušture? Nisu li naši dušmani cèrnili kèrpe věre naše, kojom su ju ljudi izgèr..ili, a ti si okaljao njezinu čistu odoricu? Nisu li oni kudili zloporabe, disciplinu, a ti si prokleo porabe, i svete dogme? Znaj da nije pomerčalo sunce zato, što ga kratko vrěme oblaci zastiru. Preni se i pogledaj. No tebi mrěna tajnostih oči slěpi, te želiš stići u pokrajinu, gdě neima otajstvah, gdě ćeš sve viditi kao na dlanu. Brate, u zao si čas zagerlio vratolomnu naměru. Proletit ćeš vas sioni svět, pa ćeš trudan pasti u naručje otajstvah. Zemlja i sva tri zemaljska kraljestva pod nogami, nebo i sva nebeska světla nad glavom, jesu tajnost, kojoj trěba da na kolěna padeš. Pa zar da zanijekaš istinu zato, što ju nedokučuješ. Nesěva li sunce, neudaraju li gromovi, neniču li bilja, neplode li se živine, nerode li se ljudi, nečitaš li ovu razpravu zato, što nedokučuješ, kako to biva? Imade hiljada osam sto i petdeset godinah, odkako se je pomolila kerštjanska věra, pa imade toliko krivih věrah, težećih za istinami bez tajnostih, pa ih nisu naći mogle, te su se razpale i razsule; ta zar da ti o najvažniih stvarih u tmini basaš? Zar da novu věru tražiš? o brate, kani se truda i muke, jer ćeš najkasnie onamo prispěti, što je jur od věkovah pronadjeno, prispět ćeš u tako rečenu naravsku věru, pa što ćeš ondě naći? Boga i čověka, najveću i nedostiživu tajnost! pa zar da zabaciš věru, koju si s majčinim mlěkom usisao, porad věre, kojoj na čelu stoji ista věčna tajnost? Što si stekao, ako izroniš iz dvadeset virovah, pa najkasnie utoneš u jednom strašnom viru? Rěčju, ako nije sramotna slěpa věra u jednu, nije ni u dvadeset tajnostih, a izmedju svih věrah, najlogičnia jest katolička, o čem će se svaki misleći svetjenik lako osvědočiti: samo netrěba metnuti glavu u torbu, a ruke na križ. Zato svetjeniče, nastoj iz petnih žilah, da se o istini svoje věre osvědočiš, uči, čitaj, misli danju i noćju, moli Boga, prosi njegovu milost, pa ćeš jamačno ugledati uznositi Sinaj, sěvajući jasnom věre vatrom. Ako li ti to uz perkos svemu nastojanju nepodje za rukom, nesdvoj, znajući, da je Bog pravičan sudac, te netraži nemoguća; živi pošteno, izpunjavaj dužnosti svoga stališa točno, pa ćeš se okrěpiti vodom zadovoljstva, ako ne sasma bistrom, a ono bistrijom, nego na ikojem drugom vrělu.

Da je Isukerst bio značaj, neima dvojbe; no nije li tim veća naša sramota, čim smo se od toli uzvišena i moćna priměra tako odaljiti? Nemora li svět merziti stališ, u kom se toliko o ćudorednosti zbori, a malo ili ništa nečini? Nepada li ta sěna i na svakoga pojedinca? — Nedade se tajiti, da imade mnogo svetjenikah, koji svojim životom sramote svoga spasitelja, koji zaslužuju svako ime više, nego li njegovih naslědnikah, te koji se prie mogu prozvati vuci, nego li pastiri ovacah svojih. Takovi ljudi misle, da su sve učinili, ako věruju u sve dogme cerkve naše, o kojih nisu nikad ni mislili, inače bi znali, da svaka dogma vuče za sobom pravilo života, znali bi, da život nije drugo, do očitovanja věre, koja nas oduševljuje, gdě dakle neima dobrih činah, da neima ni iskre věre, pa ma koliko ju na jeziku nosili, i ma koliko se na slabu i grěšnu čověčju narav pozivali: znali bi rěči Jakova apostola: „fides sine operibus mortua est." Istina je na dalje, da svět, koi samo vanjskost i poveršnost stvari motri i sudi, udara pečat sramote stališu, koga su někoji članovi obezčastili, i zato bi želiti, da se takovi ljudi nisu nikad uvèrstili u red Melchisedekov: no tako sudi samo plitki svět, do koga nam je malo stalo. Prosvětjeni ljudi znadu, da se svaki pojedinac imade pohvaliti ili kuditi s vlastitih ne tudjih činah; da tim veća slava zapada čověka, koi je u kalu manah i grěhah čist sačuvao lěr nedužnosti; i da čověk može biti pošten i u najnepošteniem stališu. Prošla su ona tamna vrěmena, kad je sramotni otac u očiuh světa osramotio častnoga sina; sad nepitamo, čijeg je tko roda, no kakova je života, osim ako se na njemu izpunjuje ona narodna poslovica: *kakov otac, takov sin, kakva mati, takva kći.* Zato je svět napravio razliku izmedju *popa* i *svetjenika*, a Němci vele: *Pfaffe* i *Priester*, s pervim pojmom sdružuju sve mane, s drugim sve krěposti. U ostalom, ma čamilo svetjenstvo u najgadniem grěhah kalu, nezavisi li od nas, da tu sramotnu ljagu sa sebe operemo i samim krěposti zlatom sinemo? Neimamo li dosta srědstvah, ponukah i volje, da to učinimo? Jest, volja je naša svemoguća; samo ako budemo voljni na dělu, slomit ćemo i najtvèrdje željezo, kao slabu šibicu. To je ono tèrčalište, kamo nas poziva

duh kèršljanstva, duh vrěmena i rěč savěsti naše. Tu niču lovori slave i veličine. Tim se pokazuje čověk čověkom. Ja sam uvěk mnogo deržao do mladoga svetjeničkoga naraštaja, jer sam i sám mlad poćutio božanstvo, očitujuće se u neslomivoj volji našoj, te se tvèrdo nadam, da će mlado svetjenstvo udariti moćni temelj budućoj ćudorednosti sgradi. Tako ćemo doživiti ona blaga vrěmena, kad će nas svět odlikovati kao buduće spasitelje světa. U ostalom, premda je svetjenstvo zalutalo sa prave krěposti staze, nije se ipak toliko izopačilo, koliko drugi stališi. Svetjenik nosi jošte na čelu biljeg poštena sèrca i ćutljive savěsti, koja se je u světovnjakah žuljevim posula. Da zavirimo u izběljeni grob drugih stališah, groza bi nas uhvatila, videć ga puna kostih i smrada. Zato možemo i pod tim obzirom s poštenim čelom stupiti na tèrg sakupljenoga světa s rěčmi: „Evo nas slědbenike onoga Isukersta, koi reče: „tako neka se světi světlo vaše pred ljudmi, da vide vaša dobra děla, i slave vašega otca, koi je na nebesih.“

(Konac slědi.)

Svaka zakonita vlast dolazi od Boga, i Bog je njezin cilj.

(Nadalje i konac.)

2.

Čim Bog čověku pèrve izglede života poděli, dade mu takodjer věrozakon i prazakon. Seth, Henoch, Mathusalem izvěštjahu o tome svět do Noëma. Božjom odlukom i podučavanjem božjim dade ovi drugi otac ukupnog čověčanskog pokolenja iste nauke svojim sinovom, te nikada nisu medju ljudmi sasvim izčeznuli. Ali pranepriatelji — putenost i oholost — iztèrgaše korenje, štono biaše proklicalo sěmenu sinovah Noëmovih, te ih baciše na krive pute slěpote i grěha. Okuženo tom tminom putovaše tělo. Ali Bogu dopade se čověčanstvo iz verigah tmine iztèrći kroz očitovanje po Abrahamu sinu Tharea. Njemu se ukaza Bog i reče: „Ja sam svemožni Bog; putuj preda mnom i budi saveršen.“ (Gen. 17. 1.) S njime učini ugovor, načini ga praotcem odcěpljenog od svih narodah puka božjega i obeća mu, da se u njemu svi narodi zemlje blagoslovili budu. I Abrahamu dade Bog nauk věrozakona, al mu dade i zakon života, kao što to življenje praotacah, pa i čitava knjiga Hioba dovoljno pokazuje.

Poslě četiri sto trideset godinah od zvanja Abrahamova očitova se Bog jasnie jošte Mojsii. Ovome ne samo izpovědi Bog, da je on svemogući, već ga uvede do dubljine božjih otajstvah, pred kojom se nebeski stvorovi klanjaju, govoreći mu: „Ja jesam, koi jesam!“ Na Sinaj brěgu dade mu pèrve zakone ćudorednosti ne samo za tělesne potomke Abrahamove, već i za sve buduće u duhu. Ovdě biaše Bog sam zakonodavnik, a njegova svetost uzor. „Budite sveti, jerbo sam i ja svet gospodin Bog vaš!“ Time nisu samo prepone stavljene dèrzovitosti i opačinam, več su i iste njihove klice ugušene, dočim je svako zlo poželjenje zabranjeno. Da pako Bog jednakim okom nemotri obdèržavanje i neobdèržavanje svojih svetih zapovědih, o tome nas rěči njegove: „Ja sam gospodin Bog tvoj!“ „Ja sam revnopitan Bog!“ — dovoljno uvěravaju, što isto izpověda divni prizor njegvog veličanstva, koje se javnim glasom nuz munje i gromove na dimopunom brěgu očitova. — Strašni taj prizor imao bi kroz sve věkove sèrca sviuh narodah i njihovih vodjah uzdèrmati, da se oni pokore, a ovi nikad neodstupe od prazakonah sinajskih. Odziv njegov trěba da vladaoci dalje presudjuju, ako od svojih podanikah stalnu pokornost izgledaju. Jer samo onda će se ovi iz sèrca pokoriti, kada zapovědnike svoje za navěstitelje božanskih zakonah budu smatrali.

Izvan ovih zapovědih dade Bog na Sinajskom bèrdu takodjer bogoslužne uredbe, koje u novom zakonu prestadoše. Ćudoredni prepisi u novom zakonu usavèršeni, i gradjanske naredbe, koje se samo na puk izraelski protezahu, tolikom su mudrostju i pravdoměrjem uredjene: da mnoge od njih svi nemalo zakonotvorci primiše. Pa premda izraelski ustav prestade, ipak ostade duh njegov životvoran i krěpak, kao ideal i podpora svakog mudrog zakonotvorstva. Theokratički biaše ustav odabranog puka. Duh živoga Boga očitova njegovu volju, pa istome kralju nije bilo prosto od nje odstupiti na lěvo ili na desno; već prinukan biaše čuvati u sèrcu zakon božji, i u njemu čitati svoj život. (Deut. 17.) Svih narodah kraljem zapověda Bog, da budu razboriti, da pouke primaju, da njemu služe sa strahopočitanjem i pobožnom radostju, da njegove zapovědi izvèršavaju (Ps. 2.) i da pravdu ljube, koja uvěk obstoji, jer je neumèrla. (Mudr. 1.) On ih opominja, da vlast, koju posěduju, dolazi od Boga; i moć njihova od previšnjega, te da su svi samo sluge njegova carstva, da pravo sude. Ako li ovako neučine, to će ih vilovitom bèrzinom postići strogi sud. Zato im se nalaže, da mudrost ne samo uče, no i ljube. (Mudr. 6.)

Pa istomu naravskomu razumu ta stvar neostade sakrita. Mudrac, koga staro doba božanstvenim nazivaše, nepoznaje drugog opreděljenja dèržave, nego da stvara savèršene ljude, od kojih Homer veli, da su kip bogosličnosti i izraz božanstva. Ovome cilju služeći vladaoci neka nenose ime despotizma oli silničtva, već da budu čuvari i branitelji čověčnosti; neka duh svoj podižu, da se ugleda u ono sućtvo, od kojega svi stvorovi světlo dobivaju; pa tomu razmatranju posvetivši se, neka uče, kako da sami sebe, dèržavu i svoje gradjane polag njega upravljaju. Plato de rep. (1, 6, 78.)

Niti očitovanje, niti prosvětjeni um znade što o tome, da dèržava samo na tělesna i putena zahtěvanja obzir imade; i da ona samo za izvanjskim vrěmenitim usrěćenjem teži. Pače oba smatraju rukovoditelje dèržavah kao sluge božje, koji čověka, stranputice udarivšega, na pravi onaj put dovesti imadu, koi čověka opet k Bogu navratja i vodi.

Da se zakonodavna vlast kao služba i izručenje božje smatra, to je temelj, na kojem obstojanje i blagostanje dèržavah počiva. Vladaoc kao službenik božji gospoduje plemenitom i krěpkom duševnom moćju mudro i pravedno; a podložnik svoja naravna čuvstva, koja se čověku nikada rado nepodvèrgavaju, kloniti će na pokornost; budući uvěren, da ovu pokornost u osobi čověka Bogu previšnjemu ukazuje.

Gdě se pako zakonodavna vlast nesmatra kao služba i izručenje božje: tamo stoluje vladaoc kao okrutni tiran, koi za postignutje svojih naměrah upotrěbljava neslobodna i nezakonita srědstva; a podložnici su mu s početka jadni i nezadovoljni robovi, a pèrvom sgodom odurni prevratah početnici. Pravi pojam o vlasti vladarskoj biaše u jedinom narodu židovskome sačuvan; svi drugi narodi tumarahu u tmini praznověrstva putem izopačenja. Doduše slědovaše mnogi iz nutarnjeg nagona naravni zakon ćudoredja; a zajedno ukazivaše se tajno nevidjivoga božanstva u svakom stvoru světa; al za sve to biaše se medju njimi duboko uvrěžila nepravda, uz koju niti što-

vahu Boga, niti mu zahvalni biahu. Isti Židovi, koji su se ponosili svojim zakonom i Bogom, ipak poprěk robovahu istim opačinam kao i pogani. Gdě se pako grěh preležnii pojavljaše, tamo izběgavala je milost božja. S toga biaše potrěbito, da se carstvo božje na zemlji, koje no u Adamu počelo, u Abrahamu ponovljeno biaše, jur sada savèršeno medju sve narode ovog světa razgrani.

3.

Stari zakon biaše glede sviuh svojih stranah samo sěna i prakip novoga; biaše predšastnik kèrstiteljov. (Gal. 3.) Theokratičko vladanje nije imalo prestati, kad je novi zakon nastao, već samo postalo je krěpčie, životvornie i savèršenie za novi zakon; a za ovoga prenešeno je na sve puke i sva plemena sviuh narodah. Sin božji, koi od nijednog čověka nebiaše izabran; već jedino iz ljubavi prama čověčanstvu od otca poslan, hotiaše ono odnošenje medju Bogom i čověkom, koje medju njima prie grěha je obstajalo, a grěhom narušeno, opet u red staviti i povratiti. Isukèrst dakle jest pravi spasitelj čověčanstva, buduć da je isto čověčanstvo iz groba dignuo, te mu pokazao put, koi vodi k njegovome cilju. Sve vlasti, koje ljudi od Boga primiše, moraju težiti za ovim poslědnjim ciljem. Nije moguće pomisliti, da bi Bog koju ništetnu i nepotrěbitu vlast, ili koja bi tome cilju opasna bila, ustanovio bio. I kad bi se zbilja koja takova vlast od ljudih privela u život: a ona bi samo prevratjenje Bogom ustanovljenoga reda bila, bila bi zloporaba i — grěh; niti bi imala stalnog obstanka, ni ugleda; jer bi bila samo physična a ne duševna; a sve što je takovo, ljudsko je i zemaljsko, — poběguće; samo što se na Boga oslanja, věk nepogiblje.

Jedinorodjeni od otca, Bog od Boga, světlo od světla, postade čověkom; i u isti mah pomazan za věčnog svetjenika, za kralja kraljah, komu „je sva vlast dana na nebu i na zemlji; pred kojim svi na kolěna padaju, koji su u nebu, na zemlji i pod zemljom.“ Njegovom žèrtvom na križu biaše protivni rukopis grěha utamanjen, věkovita pravda povratjena, a on sam stvori si svetu, neoskvèrnjenu cèrkvu, pa čim vèrhu zemlje užnešen biaše, povuče sve k sebi. Tad udari sat, u koi se pravi sluge božji otcu svome stadoše klanjati u duhu i istini. Pa ne samo duhovi, već i ljudi na věke věkovah imadu se Bogu klanjati. Zato biaše potrěbito, da se u jednom vidljivom družtvu, t. j: u jednoj cèrkvi sjedine. Način i ustav toga družtva niti je tko mogao, niti danas može božanskome utemeljitelju propisati. Cèrkva je izvanjski, historički čin božji, te s toga ostaje neuzdèrmana onako, kao što je Bogom ustanovljena; nemože se preinačiti, već se onako, kao što je predana, primiti mora.

Prie nego bi se Isukèrst svome otcu povratio, postavi Petra temeljnim kamenom cèrkve; njemu predade ključe nebeskog kraljestva; njemu predade vlast, da pase jaganjce i ovce njegove. I ostalim apostolom dade vlast vezanja i odrěšivanja; ali pod ravniteljstvom Petra. Buduć da je cèrkva na njemu sagradjena, to su takodjer i ovi na njemu sagradjeni, i kao članovi kraljestva nebeskog njegovim ključevom, kao ovce Isusove njegovom pastirskome štapu podvèrženi. Vlast, koja je Petru i ostalim apostolom dana, proizlazi od Isukèrsta, i zato glede svoga izvora jest božanska, a u sućtvu vèrhunaravska. Ova pripada samo onome, koi ju prime od drugoga u tu svèrhu opunovlastjenoga, a onaj, koi je neima: nemože ju niti oduzeti niti preinačiti, kao što god ni poděliti, niti svojim potvèrdjenjem valjanost joj pribaviti. Ona se proteže na sve čověčanstvo. „Koi vèruje i kèrštjen bude, spasiti će se; a koi nevěruje, jur jest odsudjen.“ Vlast ova Petru i ostalim apostolom za uzdèržanje cèrkve poděljena, kao što ju Isukèrst utemelji, prelazi polag njegova odredjenja na njihove naslědnike.

Ako pogledamo na kraljestva světovna u početku i različiravanju kèrštjanstva, opazujemo, da sva biahu više ili manje bez Boga. Tělesna poželjenja i oholost života, koja neproizlaze od otca, gospodovala su vladaocem i njihovim podložnikom. Cilj, teženje, pa i čitava narav cèrkve nedopuštjaše ovoj, da poprime načela světa, i polag njih upravlja svoj život; već svět morade se ravnati polag načelah cèrkve. Tako su kraljestva ovoga světa iz tamnog groba izvučena i iz daemonokratie u theokratiu prenešena, od koje sva pravdoměrna vlast proizlazi, i u kojoj jedino ova svoje obstojanje imade. Kao što dakle vladanje u starom zakonu theokratičko biaše, buduć da se je ravnalo polag očitovanja božjeg Mojsiom navěštjenog, tako isto će vladanja u novom zakonu theokratička biti, ako se sva uzravnaju polag očitovanja božanskog po Isusu danog, i neprevarivim izrazom njegove cèrkve gojenog i razplodjenog. Ako li se protivno dogodi, opet će sve vlade pasti u dæmonokratiu, u kojoj se vlastitosti otca njezinog, koi laža i ubojica biaše od početka, posvud ukažuju jednakim načinom, pa kraljevali *svi*, ili *několičina*, ili samo *jedan*.

Pa upravo ovu daemonokratiu poběditi, a u suprot theokratiu dizati jest sućtvena zadaća cèrkve. Medju Isukèrstom i Belialom neima nikakova sdruženja. Akoprem děca Belialova cèrkvu nikad nadvladati nemogu, ipak neće nikad prestati na nju napadati do onog dana, kad gospodin svome pomazanome Kèrstu sve njegove nepriatelje postavi za podnožje noguh njegovih. Zato izaslao je Isus svoje apostole kano ovce medju vuke, i poslao im poslě svoga povratka k otcu po duhu svetomu moć proti njima. Apostoli nisu mislili na kakovu světovnu odvisnost u svojoj zadaći, niti na valjani upliv světovne vlasti u věru, koje službenici biahu. Pače kèrštjanstvo ukazivaše im se u značaju savèršene samostalnosti, kao što ovo kèrštjanstvo svoj nauk i ustav neimade od vladaocah ove zemlje, već od božanskog utemeljitelja svoga, tako isto uredjenje i upravljanje njegovo nepripada nijednoj zemaljskoj vlasti, već jedino onima, koji su u tome po Isukèrstu opunovlaštjeni. Što više, po duhu proročanstva, koi u njima biaše, opazili su, da će milost ova, koja im u važnoj njihovoj zadaći od pomoći biaše, podčinit vladaoce světovne sinu božjemu, i vuke pretvoriti u krotke ovce. Ali upravo uslěd ovog spasonosnog pretvorenja izčekivahu od pomnoženih svojih ovacah pokornost, i zahvalno revno sudělovanje k cilju cèrkve, koi stoji u spasenju i usrěćenju čověčanstva.

Dèržavna cèrkva u Irskoj.

(Nadalje i konac.)

Osborne zaključi svoj govor slědećimi rěčmi: „Dočim dakle sabornicu umoljavam, da se u odbor pretvori, pa da o dohodcih irske cèrkve věća: nipošto nesměram na ukinutje pomenute dèržavne cèrkve. Jer sam uvěren, da se svaka spasonosna reforma na uzajamno pouzdanje i potèrpljivost oslanjati mora. Zato neću da diram u stavna i zakonita prava; al za sve to mislim, — a i lord J. Russel se je godine 1844. u tomu smislu izrazio, — da bi communalno (na občine razděljeno) uredjenje irske cèrkve i pravednie i svèrsi shodnie bilo, nego što je sadašnje territorialno. U Englezkoj brojila je biskupia Che-

sterska do najnoviega vrěmena 1 ½ miliona dušah; a u Irskoj naměšteno je za 800,000 dušah *deset* biskupah. (Čujte!) Gospoda s protivne stranke običavaju vikati: *„više biskupah!“* A ja usuprot vičem: „više poslujućih duhovnikah!“ Odluka dakle, koju odboru predložiti kanim, tamo směra: da samo *jedan* nadbiskup u Irskoj bude sa 4000 funt. šterl. dohodakah; a broj biskupah da se od *deset* obali na *pet*, sa 2000 funt. šterl. dohodakah svaki. Što bi onda još od dovoljnog obskèrbljenja protestantičko-cèrkvene nauke preostalo, da se obrati na odgojenje svih vèrstah naroda. (Čujte!) Reći će mi tko, da sad nije sgodno vrěme za takav predlog; nu ako sada nije sgodno, kada će već jedanput nastati? Prie nego što sědnem, hoću da vladu opomenem, da sadašnje stanje Irske nipošto nesmatra za utěšno i umiriteljno. Obećane su nam do duše velevažne naredbe za tu dèržavu; nu sve, što su popečitelji, — od kad dostojanstva svoja posědoše, — učinili: biaše samo na obustavljenje zakona *„Habeas corpus“* u Irskoj stegnjeno; a osim toga odvětovanju podnesoše tako zvani popravljeni zakon o ubogih, uredjen po načelu onoga Pathologa, koi svoje *pseto* od gladi pogibuće vlastitim njegovim repom — komadić po komadić mu ga dajuć — uzdèržati htiaše! (Směh.) A kad i taj zakon nebiaše dovoljan, učiniše skušnju sa zakonom *„pro-rata.“* (Směh.) Vlada je nedavno u Irskoj bez kèrvoprolitja slavnu poběđu odèržala, i ondašnjoj agitatii naprěčac ruke povezala; ali zato pod nipošto neka nemisli, da je time narodno ćutjenje u Irskoj ugušila. Neka vlada mučanje glada i sdvojenja nerazborito nesmatra kao mir i pokoj blagostanja i zadovoljstva! Da ja ikoliko upliva imam u vladu, to bi joj savětovao, da pèrvu sgodnu priliku upotrěbi, pa se sèrdačno toga posla lati, koi no je glavni uzrok svega jada i nezadovoljstva u irskom narodu; a bez čega će sva poduzetja glede Irske biti i ostati samo palliativna kèrparia.“ G. Moore podupirao je taj predlog jasno razloživši, kako irska cèrkva, — ud englezke, al bolni, tèrnjem zarasli ud, — svoje zvanje nikad nije izpunila. Nu žalibog truda! Sve zalud! Važni taj i temeljiti predlog ostade u manjini od 67 glasovah! *(Allg. Ztg.)*

Věsti iz katoličkoga světa.

Pariz. Presvětli naš nadbiskup odredio je javne molitve za prestanak kratelja, koi je ovdě mnogobrojne žèrtve pomorio. Cèrkve su za vrěme otih molitvah neobično pune, te se tom prigodom ukazuje, da se — polag sve razpuštenosti — veliko bogoštovno blago u francezkom narodu nahodi. I sam presvětli g. nadbiskup polazi pojedine cèrkve, da kod službe božje ili bude, ili ju sam ovèršuje. Po svih ulicah, kuda otom prilikom prolazi, pokazuje se neizměrno uzhitjenje naroda za svoga biskupa. Puk se tu na hiljade sakupi, razredi se u špalire i klečeć na zemlji prima biskupski blagoslov. Pa narod moli nadbiskupa, da kroz stanovita města i ulice prolazi, da i ove mogu od biskupskoga blagoslova udioničtvovati. — Ovom prigodom nemožemo mukom mimoići sèrčeno požèrtvovanje ovdašnjih milosèrdnih sestarah. Dočim one ubogim, koje ta strašna nevolja stigne, odvažno usluge kèršljanske ljubavi pružaju, pade i njih više od iste bolesti. Takovo zatajenje samoga sebe i neustrašeno požèrtvovanje za dobro tèrpećega iskèrnjega izključivo je preimućtvo katolicisma. Ili je ikada koi drugi nauk, zvao se on kako mu drago, jedinu samo ženu do one odluke uzhitio, da se u vrěme pošastih zatvori u bolnicu, pa tu u družtvu kćerih sv. Vincenta od Pavla opasnu njihovu službu vèrši? *Nikada!*

Gaëta 11. sèrpnja. Danas jutrom poslě sv. misse oběsi sveti otac papa ključe grada Rima pod slikom bl. děvice Marie.

U Rimu su na zapověd Oudinota udarili papinski barjak na zvonik sv. Petra u Montoriu.

Proměne u biskupii zagrebačkoj.

Franjo Pokaz, kapelan u Gjurgjicu preměšten je kao takav u Trojstvo; a Franjo Saivert iz Trojstva u Gjurgjic.

Franjo Cerovac, kapelan u Radoboju, prenešen je kao takav u Krapinu. — Stěpan Laić odredjen je za kapelana u Žajezdu.

Za svetoga otca Pia papu IX. prinesoše*).

		U srebru.
Gg. Juraj Muzler, župnik u Lipovljanih		5 for. — kr.
Nikola Kereković, „ „ Raićih	.	1 „ — „
Dragutin Schlisser, „ „ Novskoj	.	1 „ — „
Stěpan Muzler, professor	. . .	5 „ — „
	Ukupno	12 for. — kr.

*) Slučajno saznade uredničtvo toga lista stopèrv jučer, da su na poziv dnh. stola zagrebačkog, bratja svetjenici ove biskupie po svojih podjašprištih podpise svoje i prineske, koje na istu doista lěpu svèrhu od mala, što imadu, spremno i dragovoljno žèrtvovaše, jur s većega odpremili na duh. stol. Drago bi bilo uredničtvu, a mislimo i svoj bratji svetjenikom, kad bi te prineske putem ovoga lista obnaroditi moglo na našu duhovnu radost i medjusobnu utěhu. *Uredničtvo.*

Za nabavljenje počastne sablje světlomu našemu gosp. *banu bar. Josipu Jelačiću Bužimskomu* nadalje prinesoše:

		for.	kr.
Dosad prinešeno 25 car. cek. i u srebru		783 for.	53 kr.
Gg. A. Aleksiević	u Beču . .	2 „	— „
Ivan Veličković	„ . . .	1 „	— „
Dušan T.	„ . . .	1 „	— „
N. N.	„ . . .	— „	30 „
Tošo Barbulović	„ . . .	1 „	— „
Severian Zavišić	„ . . .	2 „	— „
Mihail Joanović	„ . . .	5 „	— „
Nikola D. Gikko	„ . . .	5 „	— „
Zaka Joanović	„ . . .	5 „	— „
D. K. Mirović	„ . . .	2 „	— „
Ivan Daubachy	„ . . .	2 „	— „
Dr. Patzek	„ . . .	1 „	— „
Dragoila Czěbić	„ . . .	5 „	— „
Julia Peičić	„ . . .	1 „	— „
A. Rajović	„ . . .	5 „	— „
Vaso Kavić	„ . . .	5 „	— „
	Ukupno	827 for.	23 kr.
i 25 car. cek. u zlatu.			

Stěpan Moyses, upravitelj. — *Stěpan Musler*, urednik.
Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

BROJ 33. — TEČAJ I.

U SUBOTU 18. KOLOVOZA 1849.

List ovaj izlazi svaku subotu na cělom arku.

Cěna mu je za domaće 4 — za vanjske 5 for. u sr. na cělu godinu.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvèrt god. kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod duhovnog stola ili kod uredničtva. Predbrojenje prima se sveudilj kroz čitavu godinu.

Katolički list zagrebački.

Okružni list sabranih u Beču nadbiskupah i biskupah carevine Austrianske na duhovničtvo svojih biskupiah.

(Nadalje i konac.)

Poznato nam je, da mnogi, koji se hvastaju slobodoumjem, posve druge stvari od nas očikaju, il' se barem čine, kao da očikaju. U Austrii mogaše se glas pogèrde, koi Boga i cèrkvu njegovu upravo opadaše, samo pod okriljem barrikadah podići: a isti glas umuknu, čim se běsneći divlji talasi anarchie razbiše o čvèrstom bedemu vojne sile. Vladajuća kuća věrnom dušom služi gospodu, Bogu svomu, koi pouzdanje njezino nije oscamotio; a carska kruna resi glavu, koja je vična klanjati se previšnjemu. Pretežna većina naroda još sveudilj neoskvèrnjenom silom věre uzdiže oči svoje do križa, te se nepomično uzda u ono ime, koje nam je samo dano pod suncem, da se po njemu spasimo. S toga oni, kojim je križ ludost, udariše stranputice, prisvajajuć si rěč, koja iz daleka — iz Pavlove cèrkve (Frankfurta) kod nas zaori, te vele: cèrkvu valja štediti, al hierarchiu uništiti. Zato vele, da duh vrěmena bezuvětno hoće, da biskupi, — ako se baš posve svoje vlasti neodreknu, — u ovèršivanju nje tako budu stegnjeni, da po tom nikakovo upravljanje cèrkve nebude moguće. Nu biskupska je vlast *pověreno dobro*, za koje svaki, koi ga primi, gospodinu jednom odgovarati ima; pa nije prilično, da ju tko raspe za postići — kao naknadu — taštu i ništetnu i kratkotèrpnu pohvalu slěpe množine. Onaj, koino apostolom svojim reče: „kao što mene posla otac, tako ja vas šaljem!" (Joan. 20, 21.) utemelji otu vlast, koje brěme mi nosimo; a utemeljio ju je „za usavèršenje svetih, za ovèršivanje službe, za poučenje těla Isukèrstova." (Ephes. 4, 12.) pa će ota vlast trajati, „dok svi ukupno dospijemo do jedinosti i podpune měre dorastlosti Isukèrsta." (Ephes. 4, 13.) to jest: dok vojujuća cèrkva po dokončanom boju oružje nepoloži i slavodobitno ulězne u život věčni.

Po zvanju svome ima cèrkva uzdèržavati čověčanstvo, da u burnih valovih zemaljskih požudah neutone: zato nebi valjalo, da se i ona sama od istih valovah zapopasti dade. Cèrkva ima navěštati slovo onoga, koi se neměnja do věka: zato mora i ona, da se daleko uznese nad sve poběguće — ma kako obljubljene — izraze věka. Kakva je jezgra one prosvěte, koja věkovitu istinu gèrdi, kakva je svèrha onoga naprědka, što božji i carstva božjega protivnici na jeziku imadu: to je pèrva francezka revolucia svakomu, koi oči imade, da vidi, kèrvavimi i gorostasnimi čèrtami narisala. Pa težka bezzakonja, koja za onda u bezumnom izobilju Franc. poplaviše, nisu zastèrta koprenom davne prošastnosti; još ima medju nami živih svědokah, koji na svoje oči gledaše, kako je guillotina strašni svoj i kèrvavi posao obavljala, kako su republikanski pirovi paklene namisli dělom izvadjale. Al tako je! čim se čověk od Boga odvèrgne: to mu i za same zemaljske stvari pravog měrila nestane; tmina ga obastre; jer mu *světlo* više nesvěti. Bezumja i bezzakonja, što ih je ono sěme propasti porodilo, evo se na novo pojaviše, pa su od onih, koji mniju, da stoje na čelu od naprědka, radostno pozdravljena i proglašena kao svitajuća zora zlatne dobe. Něki Francez odkrio je jasnimi rěčmi pravu tajnu protivnikah věre, dočim poslědak tako zvane prosvěte ovako risa: Čověk samo *zato* živi, da si za ovo kratko doba, što mu je odměreno, *zemaljskoga blaga* sgèrne, što više može. Věra u Boga smeta nam, te nemožemo sva srědstva i sve pute upotrěbiti, za postići zemaljsku srěću, a nesrěći se ukloniti: Bog je dakle nevolja, a věra u njega nepriatelj čověčanstva. Čelovodje němačkoga prevrata istinabog Franceza u samoj stvari nemogu nadvladati; al ga u slěpoj běsnoći znadu daleko nadkriliti; bezumne bogogèrdi trate protiva nebu, baš na način onih divjakah, što strěle svoje spružaju na sunce. Pa to běsnenje nije samomu bogoštovju naměnjeno; već se zato u divjoj pomami proti ovomu běsni, što nije nade, da bi se družtveni red mogao narušiti i razoriti, dok zaštitna moć věre nebude posve uklonjena. Sve, što obstoji, imalo bi se do temelja razoriti, — cèrkva i dèržava, domaće družtvo i sve uredbe, na koje se cèrkva, dèržava, domaće družtvo, na koje se ćudoredje i život ljudski oslanjaju, sve to istoj se propasti žèrtvuje; ništa — baš ništa da neostane, do gorostasnih razvalinah, od kojih bi se onda po udobnosti — kolibice sagraditi mogle.

Nije doduše velik broj onih, koji bi to poslědnje slovo naprědka doslědno i s podpunim uvěrenjem izgovarali; jer strah i briga za glavu i kesu močno děluju. Al' preveliko množtvo još sveudilj klečeć klanja se krivobogu onoga naprědka, koi — kad bi njegova moć do podpunoga razvitka dozrěla, — pretvorio bi se u kèrvavog Moloka, te bi klanjaoce svoje i njihovu děcu ognjenim ždrělom progutao. „Svi se odmetnuše i ujedno postadoše bezkoristni." (Ps. 13, 3.) Bezkoristni i nesposobni za isto čuvanje zemaljskoga blaga, za kojim sve misli i nastojanja sèrca njihovog teže; hyænu gèrle, koja no jur zěva, da ih proždre; sami dèrva prinašaju, da si

vlastitu kuću nad glavom zapalo; pa to se čini u ime prosvěte, naprědka i mèržnje prama gluposti.

Zato s nami u slogu vi, bez kojih mi ništa nemožemo, duhovni otci naroda, opravnici božjih otajstvah! Uzvišeno je i važno zvanje svetjenika u svako doba, al je *sada* uzvišenie i važnie nego igda. Novo neznabožtvo, kao cèrni treskoviti oblak, prěti pokriti Europu, — neznabožtvo, gorje od onoga, štono Jupitru i Vodanu žèrtvovaše. Oti novi bogoborci (Himmelsstürmer) poduzeše izkoreniti svaki znak, kojim bi se čověčanstvo opominjalo, da izmedju njega i božanstva obstoje mnogovèrstna i těsna odnošenja. Pa budući nije moguće, da čověk, koi no je odredjen, da bude slika previšnjega, bude bez ičega, što bi mu u město božanstva bilo: s toga pokusiše dati mu krivog boga, obsěnu slobode i srěće, koju odmetnutje od Boga tobož pruža pitomcem tako zvane prosvěte; a gdě to nije dovoljno, tu se narodnost u pomoć priziva.

Nikakva moć, budi zemaljska, budi paklena, nije kadra oteti čověku slobodu, uslěd koje Bogu služiti i spasiti se može; jer nikakva moć zemlje ni pakla nije kadra volji čověčjoj, kojano je zèrcalo tvorne sile svemogućega, nametnuti zakon neuklonjive potrěbe. Nu čověk, komu je odredjeno, da na ovom vidljivom světu věrnost svoju Bogu ukaže, pravedno želi dělotvorno upotrěbiti sva srědstva, koja bi ga u ovèršivanju dobra podupirala. Sloboda promicanja i razprostiranja slave božje i pravog spasa ljudih, veliko je i dragocěno blago; pa ako je dèržavni ustav sposoban tu slobodu štititi i umnožati; to ga svaki kèrštjanin smatra kao dragocěnost, koju svakim Bogu dopadnim načinom steći nastoji. Al posve drugu slobodu navěštaju propovědnici prevrata. Želeći sve požude sèrca svoga bez ikakve zapreke namiriti, ujedno nastoje razoriti sve prepone, kojimi je zakon ogradio bezzakonje. Paze se istinabog, da ovu poslědnju svoju tajnu prenaglo neodkriju, pače znadu ju lěpimi izrazi o pravu, dužnosti i usrěćenju čověčanstva, kao sjajnom kakovom koprenom zastrěti; al děla im govore, ako i usta muče. Pozivaju se na strasti, pa kad im trěba privèrženih slědbenikah, kletom uměnosti búde sve opake požude, koje se u sèrce čověčansko zavrěžiti mogu. Što su sa seljaci pokušali, šta li su od pretežne većine rabotarah (poslenikah) učinili, svět evo bělodano gleda. A hoćete li, da otu slobodu, koja žèrtvenike (oltare) i prestolja opada, iz jednoga jedinog priměra poznate, a vi se obazrite na bezzakone stranputice, u koje njezini vitezovi neizkusnu mladež grěšno navedoše! Mladić, — da i isti děčak da one godine, što se nikada nadoknaditi nedadu, a njemu su odredjene, da si za njih pripravlja srěću života svoga, po volji protepsti može, to vele, da mu je sveto pravo njegovo. Pa uz to istoj mladeži, kojoj zakoni još ni upravljanja vlastitog imetka nepověravaju, toj mladeži obećaju, da će čitave narode upravljati; a da si ju sasvim zasužuje, namamiše ju na zasitjenje najgnjusniih požudah. Aula (dvorana sveučilišta) prestolnoga grada pozna čine, kojimi je gospodstvo slobode proslavljeno; al ih nepoznaje *ona sama*. Kad bi se poběda visoko nagomilanih barrikadah jur za odlučenu dèržala: stupiše najgnjusnii izrodi ljudske pakosti pred děvojačko lice jasnoga sunca; odbačena biaše stidljivost, koja inače i najgadnieg slugu opačine nuka, da najguštjom koprenom skrovitosti zaoděva čine, koji oskvèrnjuju hram duha svetoga: a s otom stidljivosti izkorenjen je i poslědnji trag dostojanstva ljudskoga, te su vitezi slobode sramotom žigosani uvèrstili se medju neumnu životinju.

Takova sloboda nesamo da je mèrzota pred Bogom i poniženje slike božje (čověka), već je i gadna *laž;* jer kad bi svi ljudi granice zakona i prava skèrhali i pogazili, pa kao u vrućici buncajući posèrnuli za pohotnostim toga života: u kratko bi nestalo ljudih s lica zemlje. A kad bi to kleto poduzetje bilo preimućtvo jedne samo stranke, tad bi čověčanstvo palo pod težji jaram, nego što ga ikada komu nametnuše najmoćnii silnici, kojino němim milionom zapovědahu.

Narodnost isto tako svoja prava imade, kao i sloboda; ali se na zlo upotrěbljava od onih, koji kao běsneći morski valovi vlastitom se sramotom i odurnostju pěne, te ju po navěštanju nesloge, razdora i zlobe, pače pobunom i gradjanskim ratom očituju, premda se stide to isto javno izreći. Pravedno je, da kao što porodicu, na koju spadamo, tako i podrěklo, iz koga proizidosmo, nježnim ćutjenjem milujemo. Ali „gdě je koren svet, tu su svete i grane;“ (Rim. 11, 16.) a ako grane rode plodom pogube, jamačno nisu iz čistoga korena nikle. Sv. Pavao poznavaše silnu moć čuvstva, koje čověk prama svome narodu goji; jer preobilnim čuvstvom sèrca svoga veli: „Želio bi i sam biti izobćen i udaljen od Isukèrsta město moje bratje, koja su mi srodna po kèrvi.“ (Rim. 9, 3.) Nu zasve to propovědaše on i Syriancem i raznim narodom male Asie, i Gèrkom, i Macedoncem i Rimljanom vatrenom revnostju slovo života; pa zato ga harni zovemo apostolom narodah. Bližnji naši rodjaci užje su s nami skopčani nego ostali naši sunarodnici; pa nebi li bila ludost i bezzakonje, kad bi tko mislio, da imade sveto i neodtudjivo pravo, radi svoje bratje i sestarah, stricevah i strinah sve ostale ljude globiti i gnjesti? Jezik nam dade Bog, da se ljudi sjědine, a ne da se razdružuju. Svi smo mi děca istoga otca nebeskoga, i odkupljenici istoga gospodina Isukèrsta; svi smo gradjani iste zemaljske dèržave, i ufamo se, da ćemo jednom biti sučlani istoga věčnoga carstva. Narodnost uzeta u onom smislu, kako ju još sveudilj někoji zanešenici navěštaju, krivi je bog, koi hoće, da mu se dužnosti, a uz to i zemaljska srěća žèrtvuje.

Kada bi pakost i odmetničtvo u Judi bilo zavladalo i cèrni oblaci božje kazni nad Sionom se navukli: ukaza se Gospodin Isaiji proroku u otajstvenom vidjenju i glas zaori: „Koga da pošaljem, i tko da za nas ide?“ A Isaija odgovori: „Evo sam ja, mene pošalji!“ Premda toli uzhitjenog pouzdanja u sebi neosětjamo, da bi se usudili Gospodinu se za toli težko dělo nanudjati: ipak je sveta naša dužnost ono město, koje nam providnost oprediěli, nepomičnom věrnostju odèržati. U važno ovo i odlučno doba postavljeni smo, da věru i ćudorednost čuvamo. Bezumnici óni, kojim je poslovica: ugušenje bogoštovja i razorenje dèržave, neće istinabog nikada podpunu poběd u odèržati, jer se biljeg bogoslićnosti sa čela čověčanstva nikada posve izbrisati nedade; al ako im se kèrštjanstvo pomladjenom snagom neopre, bojati se je, da će nebrojene zavesti na onaj prostrani put, koi u propast vodi; bojati se je, da će razpiriti vatru, koje proždèrljivi plamen jedino će na razvalinah europejske ćudorednosti ugasti. Apostol narodah opominje vas kao i nas: „Svaki, koi se na tèrčalištu věžba i bori, uzdèržaje se od svega; pa *oni* (to čine), da minuću krunu steku, a mi věčitu.“ (I. Kor. 9, 25.) Pogledajte zaslěpljeno orudje one stranke, koja oltare i prestolja, i domaće ognjište razoriti nastoji! Koli revno gledaju, kako će gradove i sela mrěžom svoje lukavštine oplesti. Koli neumorno dělu ju, da slabe zavedu, da neuke zaslěpe! A nežale nikakvih težkoćah,

ni pogibelih, samo da bezzakonju svomu veće družtvo steku! Pa zar da mi, kojimi sin božji pověri spasenje svojih odkupljenikah, koje udělitelj milosti uvede u najtajnie skrovište svoje svetinje i poděli nam vlast svetjeničku, zar da mi nerazvijemo istu dělotvornost i odvažnost, da istini pute izravnamo, da laž i bludnje razpèršimo i spasimo duše?

U svako doba opominju se službenici žèrtvenika gospodnjega, „da budu bez pogrěške, kao što se pristoji nastojnikom božjim.“ (Tit. 1, 7.) A povèrh toga je čistoća kèrštjanskoga života, na koju zakon svetosti sve svoje slědbenike obvezuje, osobita dužnost zvanja njihovoga. Svakim grěšnim priměrom prěči svetjenik uzrast sěmenu života, što ga slovom svojim sije; a svakim zabludjenjem od puta pravde namamljuje one, koje bi Isukèrstu privesti morao, na suhe pustare zemaljskih požudah. To u svako doba. Nu koi bi od nas sada grěšnimi pohotnostmi okaljao se: taj bi bio izdajica eurpejske čověčnosti; jer bi postao nesposoban, za nadvladati božanskom silom opačinu, koja sve poplaviti prěti. Tko je postavljen, da grěšne kara i nesavèršenim zèrcalo savèršenosti predstavlja, neima se oproštenju nadati, ako mu i samu nestane svatbenoga oděla. A evo sada něka stranka, kojoj je najvažnia zadaća oslabiti vaš upliv u sèrca věrnih, sokolovim okom pazi na vaše korake. Ta stranka, pune měre ono čini, radi česa glasoviti něki red krivo obtužuje. Za postići svoje naměre upotrěbljava najgadnia srědstva, a laž i kleveta je najmilie njezino oružje. A kada propověduik evangjelja i glasnik božjega milosèrdja zbilja u prah padne i čašu zemaljskih pohotnostih okusi, od kojih druge odvratja: tad muževi naprědka svetkuju dan slavja, pa žalostni takav dogadjaj na svoju korist neumorno rabe.

Medjutim nije dosta, da budemo bez ukora, *da protivnici ništa zla neimaju, što bi* (bez gole klevete) *od nas reći mogli.* (Tit. 2, 8.) „Revno nastojanje za tvoju kuću izjede me;“ veli David. (Ps. 68, 10.) Valja dakle, da cèrnom plamenu strastih suprotstavimo jasni žar uzhitjenja; valja da pogubne sile propasti, koje sinovom spasenja blago njihovo ugrabiti hèrle, srětnemo onom revnostju i snagom, koja život svoj cèrpi iz nadahnutja duha svetoga. Ogledajte se na nježnu děčicu, ovo prolětno pupolje čověčanstva, koje u nevinoj spokojnosti slabom samo slutnjom izčika onu blagodat, da se jednom u božjem perivoju bujno razcvate! Zar da se angjeli věre i ćudoredja čuvari od njih udalje, a namame na zlo u slovu i priměru oko njih naměste? Pogledajte milione seljakah, koji Boga svoga još u sèrcu čuvaju, pa začudjeni glavom stresaju, kada mukli i prekinuti glasi novih stečevinah do njih dopiru! Zar da se ovi izvèrgnu svim onim obmanam, kojih smo silu prošloga lěta izkusili? Zar da se njihova bezazlenost vara lukavimi obećanji, a věkovita njihova baština da im se izmami za kukavnu sočivicu, pa onda još da im se kolibe nad glavom zapale, a oni izlěrani na kèrvavo bojište da mru na korist bezbožnog prevrata? A i na one zaslěpljene se ogledajte, koji krivim bogovom sadašnjega věka obilni tamjan sipaju; jer ovi više pomilovanja zaslužuju, nego li mèržnje! Njim bo se dogodi, štono veli Gospodin: „Mene, vrělo živo ostaviše; pa si izkopaše kladence, koji vode sdèržavati nemogu!“ (Jerem. 2, 13.) A sad ih mori težka žedja, pa neimaju, gdě da ju ugase. Mnogobrojne ih obsěne okružuju, pa im obećavaju okrěpljenje i preobilnu srěću; ali čim željni za njimi ruke pruže: porugljivo se u tamne maglurine razpèrše. Glasnici istine! svetjenici neoskvèrnjenoga Jaganjca! Gospodini spasitelj vaš pokazuje vam svoje rane, koje za vas i za vašu bratju primi, pa vam veli: Spasite duše, za koje ja smèrt podnesoh! A spasiti će se, ako ona vatra opet krěpko uzplamti, od koje vaš učitelj zapovědi, da se užge. (Luk. 12. 49.)

Zato zakon ljubavi navěstjajte svom silom ljubavi, kojom oduševljeni Apostol veli: „Tko da nas razděli od ljubavi Isukèrsta? Nevolja, ili stiska, ili glad, ili golota, ili pogibelj, ili progonstvo, ili mač? No sve to nadvladat ćemo radi onoga, koi nas je obljubio!“ (Rim. 8. 35. 37.) Sve one obmane, koje se u okrilje sebičnosti i koristoljubja sakrivaju, hrabro izvedite na světlo istine, koja nam s križa sija! Velika je milost, koju primiste u posveti svetjeničkoj! Pobudite ju i hranite pouzdanjem i molitvom, pa ćete naučati kao povlastjeni; jer je s vami onaj, koi sám vlast imade! Tko je kao Bog? On magne, i kao dim se razpèrše (Ps. 36. 30.)

Da, Gospodine! koi stoluješ nad Cherubimi, obazri se pogledom tvoga milosèrdja na ove dèržave, kojim si světlost i milost poklonio u Isukèrstu, jedinorodnomu sinu Tvomu! Neodbaci nas sTvoga lica, i Tvoga svetoga Duha neoduzmi od nas! Daj da se angjeli ljubavi i poniznosti približe zabludivšim, da kao iz vrućice probudjeni odbace težko ono brěme požudah, koje ih k zemlji pritište, i na nebo se obazru, za koje si ih Ti stvorio! Tad će se i duh Tvoga mira spustiti svèrhu nas; a mi ćemo sjedinjeni oko svetog žèrtvenika Tvoga Tebe slaviti u věri i ufanju, dok se u blaženu dèržavu motrenja prenesemo. Amen!

U Beču na tretju nedělju poslě duhovah 17. lipnja 1849.

Friderik,
kardinal i knez-nadbiskup solnogradski (Salzburga.)

Mihail,
nadbiskup Lovovski, gèrčk. obreda zastupan po Benediktu Levickomu, kanoniku i professoru u Lovovu.

Vincenc Edvard,
knez-nadbiskup bečki.

Franjo Xaver,
knez-nadbiskup Gorički.

Maximilian Josip,
knez-nadbiskup Holomučki.

Josip,
nadbiskup Zadarski.

Bernardo,
knez-biskup od Brixine, zastupan po Gjuri Habtmannu kanoniku Brixinskom.

Gèrgur Tomo,
biskup od Linza, zastupan po Franji Riederu, kaptolskom školastiku u Linzu.

Antun Věkoslav,
knez-biskup Ljubljanski.

Antun,
biskup Parentinski.

Ivan,
biskup Pečujski.

Stěpan,
biskup kotorski.

Ivan Mihail,
biskup od Dioklecianopolja in partibus, apostolski vikar c. kr. vojske.

Philipp Dominik,
biskup hvarski, zastupan po Gèrguru Dobocovicu, kaptolskom prepuštu u Hvaru.

Dragutin,
biskup kraljevo-gradački.

Ivan,
knez-biskup tridentinski.

Augustin Bartolomeo,
biskup litoměrički.

Antun,
biskup od Sv. Ipolita.

Juraj,
biskup zagrebački.

Bartol,
biskup od Kèrke.

Antun Ernest,
biskup od Bèrnja.

Věkoslav Maria,
biskup šplitsko-makarski.

Josip Gèrgur,
biskup tarnovski.

Ivan,
biskup šibenički.

Gèrgur,
biskup od Przemiszla, gèrčk. obreda.

Adalbert Josip,
knez-biskup od Gurka.

Tomo,
biskup dubrovnički.

Melkior,
knez-biskup vratislavski.

Josip Andria,
biskup budějovički.

Antun Martin,
knez-biskup lavantski.

Franjo Xaver,
biskup od Przemiszla, lat. obreda.

Bartol,
biskup tèrštjansko-koparski.

Josip Otmar,
knez-biskup sekavski.

Franjo Vilhelmo,
biskup od Satale in partibus, posvetjeni biskup i kaptolski vikar u Prazi.

Luka Baraniecki,
naimenovani nadbiskup, lat. obreda i poslanik lavovski.

Svetjenstvo.

(Nadalje i konac.)

Prosvěta je istina, cilj naporah devetnaestoga stolětja, no ta prosvěta stoluje na uznositom Parnasu, kamo se slabo svetjenstvo popeti nemože. Gdě ima svetjenstvo sredstvah, gdě li vrěmena, da se tako daleko zaputi? Pa zašto da se i zaputi, kad se nikakvoj koristi nadati neima? — Razumiem te duboko razcviljeni brate! Grom tvoga nezadovoljstva směra prama slaboj plaći, koja gorki udes svetjenstva jošte gorčim i sramotniim čini. Sramota je věčna za dèržavu, što je druge stališe obilno nadarila, a najplemenitii i najpotrěbnii stališ toli zanemarila. Sramota je jošte veća za nju, što je obraz toli pogazila, da se nije najvećim stidom zarumenila, videć, gdě se kapelani platjom od tridesel godišnjih forintih sa najvećimi potrěbami kèrvavo borili imaju. Sramota je najveća za višje svetjenstvo, osobito za župnike, koji su živima očima gledali svoju bědnu bratju, te premda su imali svega, čim Bog děli, nisu im udes ublažili. Tà za Boga, zar je kapelan, koga je isti Isukèrst izabrao, ista biskupova ruka posvetila, dà koi je kao svetjenik jednak s najvećimi cèrkvenimi častnici, zar je, rekoh, kapelan gorji od priproste kuharice, ili kučiša, koji ga platjom daleko nadkriljuju? Zar je to nagrada za petnaestgodišnje kèrvave žuljeve, kojimi se je svetjenik u nauku obložio? Tà nebo bi moralo zaplakati, zemlja bi morala procviliti, dà istomu bi stancu kamenu snze morale udariti, a ljudi se na naše tužbe i vaje niti nemiču. Mladi bogoslovac, koi se je u nauku posudjenimi knjigami služio, izilazi iz Sěminišta u vinograd gospodinov, gol i nag; često neima druge knjige, do breviara i direktoria, a često ni neima novacah, da se na svoje odredjeno město zaputi. Pa da od takova čověka zahtěvamo, da u nauku napreduje, da sine jasnim znanostih světlom, i da učenim mačem brani věru? Nemora li takov svetjenik u šumi odivljačiti, u družtvu prostakah prostakom postati? Doista, skoro nebi imao, sto da ovomu važnomu prigovoru odgovorim, da me opet svemogućnost čověčje volje nepotakne, i izkustvo neobodri. Brate, koi boluješ s ljute rane, što si siromah, izvidat ćeš ju, ako sebe s drugim još siromašniim bratom sravnaš? Koliko imade ljudih, koji neimaju, čim da glad utiše, golotu sakriju. Svatko je siromah glede bogatiega, a bogat je glede siromašniega. Neimaš knjigah, da se prosvětiš; izišavši iz sěmeništa, misli o onom, što si u učionah naučio, pa eto ti nauka i zabave. Imadeš priatelja, posudi od njega knjigah, te čitaj; neimaš li ni toga, uteci se k obćim knjižnicam, a osobito k župnoj. U njoj nećeš naći istina, novih proizvodah, kojimi da se tvoj duh okrěpi, no bolje je išta, nego ništa; zabava i nauka neka te krěpe u tvom poduzetju. Neimaš nikakve knjige, čitaj neizměrnu, uvěk otvorenu knjigu naravi; u njoj ćeš naći cělo more mudrosti i zabave. Vàrhu svega pako preporučam ti mišljenje. Što ti koriste ogromne knjižnice, ako ih mišljenjem neskuhaš i u kèrv neprevodiš? Svaki će te spisatelj za svoju misao zaněti, a najkasnie postat ćeš směs poznanjah, bez temelja i veza, naličit ćeš brodu bez kormila. Mnogi tamničar napisao je bez knjigah bolju knjigu, nego mnogi nemisleći spisatelj, koi u knjižnicah běle dane sědi. Čověku je svaki predmet tabula rasa, dok ne stane misliti, mišljenjem ju izpuni najkrasniimi bojami. Svaki se spisatelj mišljenjem i pisanjem svoj predmet nauči, a često se začudi, što mu je dělo lěpše izpalo, nego se je i nadao. — No brate, da li je tvoj stališ, tako bědan, da se barem do dvadeset učenih dělah pribaviti nemožeš? O nevaraj samoga sebe. Promotri, koliko si krajcarah potrošio na tašte stvari, koliko si ih iz oběsti razturao? — Pa da i imam knjigah, neimam kad da ih pročitam. — Netajim, da su te nemarni župnici poslom često preteretili, no što su ti poslovi, ako se sravnaju s neizměrnim vrěmenom, što ti od posla preostaje? Promotri, koliko si urah lěti u vèrtu

pod sěnom stromovah, zimi za pećju dosadno protratio? Nebi li ih bio s većom koristju i s većom zabavom bolje upotrěbiti mogao? O šum větrića, koi granami piri, i vrućina, kojom peć ugodno oddiše, jest duh sveti, koi je Apostole nadahnuo, te su govorili raznimi jezici. — No da tebe nedostatak vršmena izvini, da li može izviniti i župnike? Ta dà, oni se moraju baviti gospodarstvom. — Jest lěti, no što da rade cèlu věčnu zimu? Kad je led zemlju stegnuo? Da li je kartanje, koje se u nas strastveno těra, i putovanje od župnika do župnika, častnie, nego li čitanje? O netužimo se niti na slabu platju, niti na nedostatak vrěmena, no tužimo se na pomanjkanje volje, što je našim svetjenstvom skoro sasvim zavladalo, i što nas toli sramoti. Jer da imade u nas iole volje, u svakom bi se okružju podigle bile knjižnice, gdě bi svaki u odmoru zabavu, u žalosti utěhu, a osobito u neznanstvu učenost naći mogao. Na tretji prigovor u ovoj točki odgovaram ovako: Čověk mora činiti dobro, ma se kakove poslědice odatle porodile: Isto tako mora ljubiti nauke i težiti za svestranom prosvětom, ma se odatle nikakvoj koristi nadati neima. Ako proučimo čověčju narav, uvidit ćemo, da mu trěba ponukah za dobro, osobito ako se težko stiče, no ujedno znademo, da mnoge stvari imadu u sebi ponukah dosta silnih za svladanje i najteže muke i truda. Takova stvar jest nauka, koja premda se bez muke postići nemože, čověk ipak stalne i krěpke volje poduzima ju neprestrašno, dèržeć se onih rěčih Seneke: *Ingenuos animos labor nutrit, labores si respuas, parum esse potes; non est viri, timere sudorem.* Istina, te je često mladić prosvětjena uma zapostavljen onomu, koi mu nije dostojan rěšiti vez obuće njegove: nu da li mu može to omraziti nauku? Istina, te se i u našem stališu dogadja, da nevěža postaje župnikom, a věštak ostaje kapelanom; no da li se to samo u našem stališu dogadja? Da li je tomu kriv biskup ili poglavarstvo? Rado mislimo od biskupa, da je pravědan, te da zaslugu nagraditi želi, no da li on, koi je neizměrnimi poslovi zaokupljen, može uvěk poznati zaslužnoga? Nemora li se osloniti na svoje savětnike? A nisu li ovo ljudi, koi se dadu zavesti pristranostju, rodom ili priateljstvom? Nečini li u poděljivanju županah pravo kolatorstva nečuvenih u nebo vapijućih krivicah? Ovo dakle trěba da prie srušimo, pa onda ćemo se nadati boljoj i pravičnoj budućnosti. Brate, koi jadikuješ s toga, što si zapostavljen, te zabacuješ nauke, koje ti ništa nekoriste, těši se tom blagom misli, da često u prostoj surini sèva bistar um, i tuče plemenito sèrce, a u kraljevskoj odori vlada tmina, i čami podlost, pa kakova te radost mora obuzeti, kad staneš do svoga plitkoumnoga takmaca? Dà ti si silan u slaboći, sjajan u tmici, uznosit u nizini, ponosit u preziranju. O nezavidim vam veličanstveni velikaši vaše krune, vašu svilu i kadifu, vaše plamene mačeve, vaše meke dušeke, samo daj mi o Bože krunu mudrosti i slave, o tada ću zadovoljan uzkliknuti: *Paupertate me mea involvo, doctamque pauperiem, sine dote quaero.* U ostalom smělo tvèrdim, da se světlo nedade dugo zasěniti, prie ili poslě mora tim jasniim. plamenom sinuti, za priměr neka nam služi naš junak, Jelačić-ban. Oni pako, koji s učenostju korist, časti i. dostojanstva nerazlučivo skapčaju, neka izvole promisliti, da nauk nije krava, koju da u mesnicu turiš kad ojalovi; da je čověk, koi gori za mamonom, sličan židovu, te mu nefali drugo, nego da opèrti torbu učenosti, te da ide od praga do praga, vičuć: **Handeln.** Čověk, koi naukom udara cěnu polag koristnih poslědicah, nije čověk, no truplo bez duha, jest nevoljni sužanj u verigah, svoga těla; o njem valja poljska poslovica: *Wielka sromota, żyć li dla złota; tylko głupota, żyje dla złota; wszelki niecnota* **(nepoštenjak)** *sługą, jest złota.*

Istina je živa, da su čověku misli slobodne: no što mu to koristi, ako ih slobodno očitovati nesmije? što koristi čedu, što je u materinoj utrobi začeto, ako nebude světlo světa ugledalo? a neleži li u aristokratičkom stroju naše hierarhie klica stegnutja slobode? — Aristokratičko ustrojenje naše hierarhie glede stvarih na věru spadajućih, jest dogma, koje se nitko dodirnuti nesmije. Isukèrst nije dao cèrkvenu vlast niti svim věrnim, niti svim učenikom, no svojim Apostolom, koji su se i na pèrvom Jerusolimskom, i na svih ostalih saborih u svojih naslědnicih, biskupih, sakupili, i u ime duha svetoga radili i govorili. Pa zašto da ta dogma stegne slobodu očitovanja mislih naših? Da li je taj način vladanja najsamosilnii i najgori? Bratjo, jošte nije dokazano, a izkustvo minulih i sadanjega věka upravo niječe, da je republikansko vladanje shodnie od aristokratičkoga. Pa ako je to živa istina glede dèržavah, koliko više mora biti glede cèrkve, koja mora da čistu sačuva Isukèrstovu věru? Nije dakle hierarhia, no dogma kojoj trěba da se klanjamo, ako katolici ostati želimo. — No koje su one misli. kojih slobodno očitovanja prěči hierarhia? Zlatno pravilo daje nam S. Augustin: „In necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus charitas." Same su dakle i jedine dogme, glede kojih moramo biti jedne misli s našimi biskupi, glede drugih stvarih možemo očitovati naše misli, samo ako se neprotive zakonom dèržave, čověčnosti čednosti, i ugladjenosti. Surovo i neotesano očitovanje ma najjasniih istinah mogu nam zabraniti biskupi, ne zato što nebi bilo slobodno, no što je surovo i neotesano. Prepirka o proměnah našemu štališu potrěbnih, koja se je lani u nas porodila, premda je pokazala mnogo dobre volje, nije se vodila dostojno i čedno, jer se je stranom okaljala uvrědjivanjem pojedinih licah, a stranom primila staze, koja ju je dalje zavela, nego je slobodno. Biskupi naši znadu, da je ljubav slobode svakomu čověku prirodjena, a očitovanje mislih, stegnutih u granice zakonitosti da je tako potrěbito, da se ga pošteni i značajni čověk ni u okovih okaniti nemože. Znadu oni nadalje, da očitovanje mislih brusi um, potiče marljivost, i istini što najviše osvětla lice, jer: opposita, contra se posita, magis elucescunt, te město da zabrane, podupirat će oni slobodno, no muževno i pristojno očitovanje raznih mislih. To je naznačila ista cèrkva, dopostjajuć biskupom, da disciplinarne zakone obće cèrkve za svoju biskupiu polag obstojećih potrěbah preinače i prekroje. Tim pravom poslužiše se izmedju ostalih mnogobrojnih priměrah němački biskupi glede posta, koga su u subotu ukinuli. Da se pako biskupi, koji su neizměrnimi poslovi zabavljeni, nemogu uvěk vlastitima očima osvědočiti o istih potrěbah, te da se moraju uteći slobodnomu očitovanju mislih svojih svetjenikah, neima dvojbe. To je opeta priznala ista cèrkva, na saboru tridentinskom sakupljena, zapovědajuć biskupom, da svake godine synode diecezanske dèrže, ne iz drugoga uzroka, no da se slobodne misli svetjenstva saslušaju, uvaže i upotrěbe. No postavimo, da koi nepravični biskup zabrani svako očitovanje mislih, i da nas hoće da u duševni jaram sbije, zar neimamo načinah, kako da tomu zlu doskočimo? No da, mi se bojimo, da nas biskup sa časti svèrgne i progoni. Pa što nam je tim učinio? Uzeo nam je čast, koja nam je

u duševnom robstvu nečastna i sramotna postala, progoni nas porad istine, porad koje rado tèrpimo sve muke světa ovoga. Što nam može drugo učiniti? Hrane naš lišiti nesmije; pa da nas i liši, što je svetjeniku milie i svetie, od istine, koja njegovo sućtvo kroz i kroz pronić̀e? Svetjenik, koi nije kadar porad istine tako malo pretèrpiti, nije vrědan, da to krasno ime nosi. Takov svetjenik nemože da izpuni najvrućju Isukèrstovu želju, da za obranu njegove svete istine muke, progone, dà i istu smèrt neprestrašno pretèrpimo, jer koi je u malenkostih nevěran, u većih stvarih bit će još nevěrnii. Takovomu je svetjeniku vise koristna laž, nego li istina, više zemlja, nego nebo, više tèrbuh, nego Bog. Drugo je, brate, istina věre Isukèrstove, drugo moja subjektivna istina. — Žalim te brate, koi tako govoriš, žalim tvoju filosofičku, žalim bogoslovnu učenost. Nije li misao, ma poněšto kriva, za svakoga čověka živa istina, dok se o protivnom neosvědoči? Nije li mu takova istina sveta, osobito ako naročito znade, da se neprotivi dogmi? Nije li mu slobodno, da ju očituje? Tu mu moć dade Bog, a što Bog učini, čověk neka neruši. In dubiis libertas, viče S. Augustin. Pa da na praktičnu stranu predjemo, nemora li se čověk dèržati misli, o kojoj je sasvim osvědočen, a drugačie nije se nikako osvědočiti mogao? Neznaš li ćudoredno načelo: *constientiam invicibiliter erroneam sequi licet, sequi oportet? A conscientiam vincibiliter erroneam oportet rectificare.* Slobodni smo bratjo, samo ako uzhoćemo, i ako nas u tom jošte něšto tišti, nekorimo hierarhiu, no robsku ćud i lěnost našu. —

Radili smo za narodnost, dok smo imali srědstvah, no sada, dočim je robota ukinuta, te su nam dohodci znatno umaljeni, jedva se hranimo, kamo da narodnu stvar podupiramo. — Radili ste bratjo, i hvala vam věčna u ime cěloga naroda; zasluga je vaša neumèrla, ma ju koliko umaljavali protivnici naši. No budimo pravedni, da li ste i dosele radili, koliko je naša kèrvava potrěba zahtěvala? Da li ste svoje sile išto napeli? Nisu li zabave i gostbe vaše progutnule veći dio dohodakah vaših, da niste na bědni narod niti pomislili? Pa ako ste radili novcem, da li ste i umom? Koliko se je spisateljah pojavilo iz našega stališa? O zarumenite se, i kličite: moj grěh . . . Velite da su vam dohodci umaljeni. Umaljeni su, istina, no ne bez nade bolje budućnosti. Prosvěta i dèržavno gospodarstvo znat će pronaći novih i plodniih vrělah, da se i na vaš mlin něšto više vode navèrne. Pa da vam se i nenagradi gubitak, da li su vam ruke sasma prazne? O pune su pune, samo ako u življenja načinu prestanete biti domorodci. Izdajstvo oto nije sramotno, već častno, domovina će vam imena zlatnimi slovi u sgodopis upisati, a potomstvo će vas i u zemlji blagoslivljati. Tim se je izdajstvom okaljalo mlado svetjenstvo, imenito mladi kapelani, te město kletvah, prati ih blagoslov naroda, koi je glas sina božjega. Plemenito sèrce vaše těrat će vas na děla, narodu koristna, domovini slavna, vam radostna. Pa ako i zadnji novac uložite, urodit će vam prekrasnim plodom, radostju savěsti i duše vaše. Ako vam se novčano vrělo sasvim izsuši, teći će neprestano vrělo npliva i uma vašega. Uplivom i umom spasit ćete narod, domovinu i dušu svoju. Vrěme je jur prispělo, da se oddělimo od světovne naše bratje, te da stanemo obdělavati duševno polje našega naroda, ostavljajuć im delično područje. Do sad smo s njimi na jednom ognjištu nitili vatru prosvěte, sad ćemo za sebe drugi podići, nu obe te vatre stopit će se u jedan priateljski plamen, moćni ugrijati i najozeblia uda naša. U tom težkom, no potrěbnom poduzetju trěba da s njimi uzgredice postupamo, i ako je moguće, da ih nadkrilimo, a to ćemo jamačno moći, jer imademo više i prilike i srědstvah. Misli neka se dakle u glavah neprestano roje, a knjiga neka knjigu slědom slědi. Neplašite se vi mudre glave stališa našega, da vam se neće dělo razprodati i izplatiti. Pišite samo mudro i valjano, a mi vam se ujamčujemo poštenjem svojim, da vas odbeći nećemo. —

Svetjenstvo je odredjeno, da se za duševno blagostanje naroda pobrini, nipošto za tělovno. Nebi li se světovnjaci tomu opèrli, da se mi u njihove poslove uměšamo? Svaki neka izpuni svoje dužnosti, pa će biti dèržava i jaka, i srěćna, i slavna — Načelo, da je svetjenstvo odredjeno, da se samo za duševno blagostanje naroda skèrbi, jest jednostrano, i proizlazi iz načela, da bi svetjenik časti i poštenja izgubio, da se s pukom u toli těsno odnošenje upusti. U dobro uredjenoj dèržavi, gdě svaki svoje dužnosti točno izpunjava, na svetjenstvo spada duševno polje, dočim se světovnjaci na tělovnom pote i trude: no u nas, gdě neima nikakova reda, gdě světovnjaci sebi pověreni puk sasvim zanemaruju, dà gdě ga nemilo gnjetu i progone, u nas trěba da se sèrce svetjeničko ozove, i zabačeno žezlo u ruke primi. To mu neće nitko zaměriti, osobito, ako se bude dèržao zakonite staze, te se bude klonio spletakah, služeć se samim savětom, koga će prosti puk tim radje slušati, čim su ga svi nazovi priatelji odběgli, a on, slab, savěta potrěbuje. Zato svetjenik trěba da si pribavi pověrenje i ljubav puka, jer ljubav je ona, koja neprenosi samo gore i bèrda, no koja još veća čudesa pravi. Župnik je u župi jedina razumna duša, nije li dakle naravno, da se neuki svět najprie k njoj uteče? Pa bi li mogao takov svetjenik odolěti sèrcu, da ga od sebe odrine? Nemora li mu proplakati duša, videć, gdě se prosti puk s bědom bori, a neima, tko da mu pomože, do njega jedinoga? Nije dakle to toliko od dužnosti odredjenja, koliko sèrca našega. Razumije se pako samo po sebi, da se svetjenik mora čuvati svakoga sraženja sa světovnom oblastju, osim ako se puku velika krivica čini, onda trěba da se za njega žèrtvuje. Svetjeniče, dužnosti tvoga stališa jesu velike i težke, jer je i tvoj stališ velik i svet. —

Seoske učione providjene su učiteljim, svetjeniku pripada samo nadzorničtvo, zar da po tvojem zahtěvanju, svaki dan učionu pohodim? ili da se obučavanja primim? nisam li tretjinu svoga života u učionah sproveo? zar da cěli život robujem? — Běda ti svetjeniče, koi tako govoriš. Istina, te si proveo tretjinu tvoga života u učionah, no niti se nisi toliko naučio, što znade svaki prosti čověk bez ikakva nauka. Zar je pučki učitelj toliko věšt, da se na njega sasvim osloniti možeš? ako nije, zar te neboli sèrce, da děca učione uzalud polaze, i u priašnjoj gluposti ostanu? Sproveo si mnogo godinah u nauku, te hoćeš, da se od truda malo odmoriš, i zabaviš, no neznaš li da zabava doliči samo čověku, koi se je izpunjavanjem dužnostih utrudio, a za lěnoga da je živa satira? Jest, směšno je, pozivat se na nekadanje trude, da sadanje dužnosti od sebe odvratiš. Zar da zanatlie urednici i ostali častnici prestanu raditi zato, što su se někoji u nauku utrudili? Pučke učione, to je poslovica devetnaestoga stolětja, nadzorničtvo i neprestano sudělovanje, trěba da bude poslovica cěloga svetjenstva. Tako će si svetjenik pribaviti ljubav děce i ljubav roditeljah, jer: ***Kto s'ciska, całuje dziatki, ten zdobiwa serce matki, temu ojciec się usmiecha; bo dziatki, to ich pociecha.***

Ovo su, blagi čitatelju, dužnosti, koje mislim da svetjenstvo u naše doba izpuniti mora. Mislim, da nisam stvar pretěrao, osobito, kad promislimo, da smo duboko pali, te da nam trěba silnih naporah, dok se oporavimo. Na važnie prigovore odgovorio sam, kao što mi se je u sèrcu ozvalo. Tim mislim da sam raztèrao maglu, što je svetjenstvu sunce veselja i utěhe zaslanjala. Jerbo svetjeniku, koi ovo dobro prouči, grudi će se od ponosa širiti, on će moći stupiti pred sudište světa s rěčmi: *tko me smije běditi grěhom, osobito, nemarnostju i lěnostju? tko smije tajiti, da je moj stališ pèrvi u dèržavi stališ, ne samo imenom, no i činom? Zato moj je duh u slaboći silan, u bolesti zdrav, u žalosti veseo, u mèržnji ponosit, u blatu světovnoga preziranja, pun čiste nebeske světlosti. Zato prestanite, nesvěstni dušmani, odapinjati vaše otrovne strěle; moja su pèrsa obložena štitom čvèrste věre, neslomive marljivosti i věčnoga ponosa; slaba vaša čověčja nastojanja razkèršit će se o svemogućoj hridi božanstva, koje u pèrsiuh mojih stanuje i prebiva.*

A. Tkalčević.

Najkratji put u nebo.

U 14. věku življaše něki bogoljubni i velenaučni bogoslovac, imenom Ivan Tauler. Ovaj jedno jutro sušrěte někog muža, komu sav izvanjski vid pokazivaše skrajnju sirotinju i milosèrdje svakoga pobudjivaše. Tauler mu se približi, pa se medju njimi razvi slědeći razgovor:

„Dobro jutro!"

„„Nikad nisam zloga doživio."" —

„Bog vam dao srěću!"

„„Nisam nikad bio nesrětan."" —

„To mislim, da vam usliši vaše želje."

„„Meni se vazda ono sgadja, što sám želim. Pa zato sam srětan.""

Tauler više neznadiaše, kako bi svoju želju popravio; već ga začudjen upita: „Pa ste vi zbilja srětni? Ta nije čověka na zemlji, koi bi posve srětan bio. Il je možebiti *Job* krivo rekao: *čověk, rodjen od žene, živi kratko vrěme u izobilju mnogovèrstne nevolje?* Pa ste vi srětni?"

„„A zašto ne"" odgovori s posměhom starac. „„Nikad nisam doživio zla jutra; — vazda sam s mojom sudbinom bio zadovoljan. Nikad nisam bio nesrětan; — što vi srěćom imenujete, toga ja nepoznam. Pa to je moja srěća, jer znam da je na nebu otac, koi uvěk hoće moje dobro. Zato ga ja slavim kad me glad, vrućina, ili zima tišti; i kad mi se děca rugaju, opet ga slavim; jer znam, da to sve bez njegova znanja nebiva. Ja ovako mislim: „Otče! ti tako hoćeš; hoću dakle i ja tako." I budući ja hoću, što Bog hoće; to mi se uvěk sgadja ono što sám hoću. Pa zato sam srětan. Ili vi možebiti poznajete bolju srěću, nego da se komu vazda po volji sgadja?""

Tauler dobro razumi toga muža, koi prostodušnim govorom preduboku mudrost izrazi. A u isti mah odluči, da će toli odani Bogu duh toga srětnog prosjaka kušati, „Vi vazda hoćete, što Bog hoće," upita ga onakovim glasom, kakovim govori čověk navodeći prigovor, komu odgovora neima. „A šta onda, kad bi vas Bog hotio oboriti u ponor pakla? Dà li bi i onda htěli, što Bog hoće?

Starac se opet nasmija. „„Bog da mene obori u pakao,"" reče, a glas mu dovoljno pokazivaše, kako mu je težko s ovom se misli sastati; al ipak bez svake zabune produži: „„Pa kad bi me Bog zbilja htěo sunovratiti u pakao; ja bi opet htěo, što Bog hoće. Jer znajte, da ja imadem dvě ruke od divne jakosti. Jedna je „*odanost na volju božju;*" a druga je „*istinska ljubav.*" Ovim bi dvěma rukama Boga ogèrlio, pa ga nebi pustio tako, da bih ga i sáma sa mnom u pakao povuko. Pa znajte, da bih daleko volio biti *s Bogom* u paklu, nego *bez Boga* u nebu. — Pakao postaje nebom, kad je u njemu Bog!""

Jur odavna biaše mudrac ovi tražio najkratji put u nebo, pa mu vàs trud zalud biaše. A sad mu ovaj ubogi starac postade učiteljem; jer on mu taj put pokaza. *Htěti, što Bog hoće, to je najkratji put u nebo.* A po tom putu hoda, koi *oběručke* krěpko ogèrli volju božju, pa u duhu i istini moli: „*Budi volja tvoja, kako na nebu, tako i na zemlji!*" (Zeit u Ewigkeit.)

Věsti iz katoličkoga světa. *)

Insbruck, 23. sèrpnja. Milosèrdne sestre, ove junakinje kèrstjanske ljubavi, posvetile su se, kako je poznato, u francezkom ratu u podpunoj podanosti i požèrtvovanju samih sebe njegovanju bolestnih i ranjenih vojnikah s najboljim uspěhom, tako da se je isti Napoleon prisiljena ćutio, korist njihovog zavoda priznati i opetovano svoju zahvalnost za njihove koristne usluge izreći. Boj, koi sada u Ugarskoj běsni, nije želja za osvojivanjem, nego prekèršenje pravah i opasnost obstanka dèržave porodila; ban hèrvatski baron Jelačić, biaše pèrvi, koi je slavoljubne zanke Magjarah opazio, i zato se je pèrvi njihovim protuzakonitim zahtěvanjim sa svojom junačkom četom opro. Svaki pravi domorodac upoznao je u njemu oslobodilelja domovine, hiljade njegovih zemljakah otidjoše š njime za pravednu stvar na bojište, i založiše za otu kèrv i život svoj. Jako mnogo njegovih vojnikah leži bolestnih ili ranjenih, bez da bi našli ono negovanje, koje njihovo požèrtvovanje i žalostno stanje iziskuje. Ove okolnosti uzela si je nj. vel. carica mati, koja se od někog vrěmena u našoj srědini bavi, k sèrcu. Plemenito kèrstjanske ljubavi puno i uvěk na pomoć, gdě to nužda i blago domovine zahtěva, pripravno sèrdce prejasne matere domovine našlo je i ovdě jedno srědstvo, ovakovoj nuždi polag mogućnosti priskočiti. Po naredjenju njejnom polazi sutra odavde iz tirolskog reda milosèrdnih sestarah *šest* sestarah i jedan kućevni sluga na južno bojište, i uzet ćedu na svom putu još *jednu* iz Gorice i *tri* iz Zagreba sa sobom, kao duhovni pastir (spiritual) pridružit će jim se redovnik Antun Sessik iz Gorice. — Krotka ćud i brižljivo něgovanje ovih pobožnih dušah mnogom će, kako se nadamo, junaku izbavljenje ili oblakšanje doněti. Bog ih blagosovio, kao i onu visoku gospoju koja ih je poslala.

(Vrědne ove sestre zbilja u nedělju 29. sèrpnja prispěše u Zagreb; pa će se umah k vojsci světloga bana našega odputiti, čim iz Gorice glavarica njihova i spiritual amo prispiju. Bog ih pratio na putu i krěpio ih u svetom zvanju njihovom na duhovno i tielesno dobro ranjene i bolujuće bratje naše.

Isto tako je jur odprie više lěkarah iz reda sv. Ivana od Boga (milosèrdne bratje) — dobivši od svoga starešinstva dozvoljenje — na čitavo vrěme rata otišlo k banovoj vojsci. — Ovakvim načinom i svestranim požèrtvovanjem običavaju pobožni redovi katoličke cèrkve vratjati pogèrde i nepravde svake vèrsti, kojim ih izopačeni bezbožnici osobito u najnovie doba obasiplju.) (Uredn.)

*) Poradi nestatka prostora dosad zakasnilo.

Prag. 10. sèrpnja. U srědnjih okolicah našeg pučanstva pripravlja se oriaška molbenica na nj. v. cara i na nj. vis. kardinala kneza nadbiskupa Švarcenberga. Njezin sadèržaj i svèrha jest, ganut kardinala, da primi izpražnjenu stolicu metropolitsku u Pragu. Dobro izvěstjeni ipak jako dvoje o uspěhu molbenice, buduć nj. visosti nemogu biti nepoznate težkoće ove nadbiskupie.

Prag. 22. sèrpnja. Budjejovički biskup, gospodin Lindauer udaren je kapljom, i nije nade, da će se podići. On je rodjen u pilsnovskom okružju od jako ubogih roditeljah, bio je dužje vrěmena arkidjakon u Pilsnu, zatim ovdě posvetjen biskup, na što bude na dieceeзanskog biskupa uzvišen. On je sada u najboljoj dobi.

Glasa se, da je Papa Pio IX. naumio prie svog ulazka u Rim na niekoliko danah u Pariz otići. Ako se to potvèrdi, to je ovaj put od najveće važnosti; jer po došastju Pia IX. u Pariz, valjda će biti francezki ministerij čudoredno prisiljen, da nit u buduće bogoštovni značaj francezke intervencie nezaněka, a i diplomati u franc. kabinetu bi se něšto uplašili, što bi valjda za europejski mir valjati moglo.

Pariz. Još uvěk prispěvaju iz različitih biskupiah Francezke, k apostolskom Nunciu i predsědniku društva za bogoštovnu slobodu u Parizu znamenite sume za sv. otca, koje su se sa dobrovoljnimi darovi u pojedinih občinah povekšale. Kod sbirke, koju je nadbiskup Besançonski u svojoj biskupii ustanovio, dodala je jedna pobožna katolikinja u varoši Montbeliard k novčanom poklonu zlatnu narukvicu i zlatan pèrsten, i k ovomu neobičnom daru priklopila je několiko versah, u kojih sv. otcu svoju směrnu věru i sinovlju žalost radi njegovog tèrpljenja izražuje. Pio IX. ganut ćutjenji, koja su se u poklonu i versih izraživala, odgovorio je vlastoručno ovoj pobožnoj dariteljki taki, kako je isti dar primio, podělio joj je svoj otčinski blagoslov, i poslao posredničtvom apostolskog Nuncia na zlatnom komadu graviranu svoju sliku kojeg druga strana predstavlja spasitelja, kako Petru noge pere sa napisom: Ego dominus et magister... exemplum dedi vobis. (Ja gospod i učitelj... dao sam vam priměr). — Zaista ganjiva je i druga čèrta ljubavi sv. otca prama svojoj děci, i bezkonačne brige, čim sve patnje njihove u svoje pretvara, i na koliko mu je samo moguće, sve ih oblakšati traži. Premda on sam prima sada milostinje od věrnih, nit bez njih biti može, ipak nije se mogao uzdèržati, da nebi od poděljenih sebi poklonah siromašnim irskim katolikom, koje opet težka glad pritisnu, za oblakšati njihovu strahovitu bědu 40,000 frankah razdělio. Ovo ima onim trim grofiam pripasti, koje od gladi najviše tèrpe. Nadbiskup Tuamski dobio je 20,000 fr. za grofiu Mayo, a biskupi Korkski i Galvajski svaki po 10,000 fr. za siromake njihovih biskupiah. Ovaj dokaz otčinske ljubavi od strane Pia IX. prouzročio je veselo gibanje u Irskoj, i listovi iz Dublina opisuju svečano zahvalno ćutjenje dèržave. Da nije papa sasvim svojih dohodakah lišen, on bi za cělo još znatniju podporu poslao, za da svome otčinskom sèrcu podpuno zadovolji.

U cèrkvenom sboru u Baltimori b lo je nazočnih 24 biskupah, 3 biskupska naměstnika, glavarah Sulpicianah, Lazaristah, Liguorianah, Bedediktinah, Dominikanah, Augustinah, Jezuitah (tri provinciala) 60 redovnikah sa sviuh stranah saveznih dèržavah.

Broj naseljenih u sěvernoj Ameriki Němacah izlazi sada do blizu 4,000,000 (6. dio puč.); izmed ovih je 1,200,000 kat.

Rim. 17. sèrpnja. O svečanostih, koje javni listovi pri povratjenju světovnoga gospodstva Sv. Otca u glavnom gradu katoličkoga světa napominju, scěnimo da neće biti štovanim čitateljem našim neugodno, ako im priobćimo slědeća: „Dne 15. sèrpnja u 4 sata po pódne razvijen je papinski barjak na tèrdjavi angjeoskoj i na kapitolu uz gèrmljavinu od 100 topometah. U pó 5 satih poče se služba sveta u cèrkvi sv. Petra; kamo general Oudinot pritomne u Rimu kardinale, članove diplomatičkoga těla, i ostale visoke osobe biaše pozvao. Narod biaše se u neizměrnom broju sgèrnuo. Pó sata poslě krenu se general Oudinot s ostalimi generali i oficiri od štaba iz Quirinala, pa pošto bi svoju i papinsku vojsku bio pregledao, prispije u pridvorje cèrkve svetoga Petra. Tu ga dočeka Mons. Marino Marini pozdravi francezkoga vèrhovnog generala kratkim, nu sèrdačnim govorom, na koi Oudinot odgovori: „Francezka povèri svojoj vojsci veliku i svetu zadaću. A mi evo dojdosmo, da Bogu zahvalimo, koi dade, te smo ju ovèršili. Povratjenje světovne vlasti sv. Otca zalog je mira po čitavom světu. — Francezka nije štedila nikakve žèrtve za izvesti to dělo na korist věre i bogoštovja. A nagradu svoju nahodi u blagostanju rimskih dèržavah i štovanju katoličkih narodah. Tu jedinu slavu traži Francezka. A ja se ponosim time, što na ovaj svečani dan otc njezine plemenite naměre zasvědočiti i za njih se ujamčiti mogu.“ Zatim ode Oudinot s g. Corcellesom okružen visokimi vojničkimi častnici na pripravljeno počastno městno; a njemu naproti zauzeše města kardinali Tosti i Bianchi s kaptolom. Biskup od Palestrine, veliki poenitentiar, kardinal Castracane zapěva „Te Deum!“ pa napokon poděli pritomnim trostruki blagoslov. — Poslě njega obrati se kardinal Tosti k Oudinotu s govorom, koga svèrši s uzklikom: „Živila Francezka!“ A francezki general dokonča svoj odgovor: „Živilo bogoštovje! Živio sv. Otac!“ U večer biaše grad razsvětljen. Javni mir nije nimalo narušen.“ *(K. bl. a T.)*

Za nabavljenje počastne sablje světlomu našemu gosp. *banu bar. Josipu Jelačiću Bužimskomu* nadalje prinesoše

Dosad prinešeno 25 car. cek. i u srebru		827	for. 23 kr.
Gg. Luka Cernadak	u Beču . .	5	„ — „
Fr. Zach	„ . . .	2	„ — „
Ljud. Štur	„ . . .	2	„ — „
Jos. Hu ban	„ . . .	2	„ — „
Jan Kollar	„ . . .	4	„ — „
Eduard Merzljak	„ . . .	2	„ — „
Petar Kozlar	„ . . .	1	„ — „
S. Buratti Saksić	„ . . .	2	„ — „
A: Ivanović, različitih obrazah devet komadah prodatih na dražbih za	.	1	„ 33 „
Svetozar Kušević	1 cesarski cekin.		
Franjo Kalabar, podjašpr. u Sisku	.	2	„ — „
Mužina, seoski učitelj u Kloštru .	.	„	„ 20 „
Siter Josip	„ . .	„	„ 20 „
Ivo Posavec, graničar	„ . .	„	„ 10 „
Lacko Matočec, kovač	„ . .	„	„ 10 „
Miho Dèrges, gospodar	„ . .	„	„ 10 „
Mirko Furdić	„ . .	„	„ 4 „
Jana Domović, děvojka	„ . .	„	„ 6 „
Miroslav Matić, kapelan bělovarski	.	„	„ 30 „
Franjo Tustanić, kapelan u Vèrbju	.	„	„ 30 „
i 26 car. cek. u zlatu.	Ukupno	853	for. 16 kr.

Stěpan Moyses, upravitelj. — *Stěpan Musler*, urednik.
Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

BROJ 34. — TEČAJ I.

List ovaj izlazi svaku subotu na cělom arku.

Cěna mu je za domaće 4 — za vanjske 5 for. u sr. na cělu godinu.

U SUBOTU 25. KOLOVOZA 1849.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvèrt god. kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod duhovnog stola ili kod uredničtva. Predbrojenje prima se svendilj kroz čitavu godinu.

Katolički list zagrebački.

Dilecto Filio Nostro Josepho Friderico Sanctae Romanae Ecclesiae Presbytero Cardinali Schwarzenberg Archiepiscopo Salisburgensi, ac Venerabilibus Fratribus Archiepiscopis et Episcopis Herbipolensis Conventus

PIUS P. P. IX.

Dilecte fili Noster, Venerabiles Fratres, Salutem et Apostolicam Benedictionem. Inter gravissimas, quibus undique premimur, angustias in hac tanta contra Catholicam Ecclesiam tempestate summam consolationem Nobis attulere vestrae obsequentissimae litterae, quas Dilecte Fili Noster, Venerabiles Fratres, die duodecima ac die decimaquarta Mensis Novembris superiori anno a vobis Herbipoli scriptas libentissime accepimus. Etsi vero nondum ad Nos pervenerit uberior illa de vestro Herbipolensi conventu relatio, quam Nobis mittere velle in iisdem litteris significastis, tamen Nostrum ad Vos responsum haud diutius differendum esse existimavimus. Ac primum vobis persuasum esse velimus, non mediocri Nos laetitia affectos fuisse, cum in illis litteris mirifice effulgeat eximia vestra fides, devotio, et observantia erga Romanam Ecclesiam, ex qua utpote Ecclesia Principali unitas sacerdotalis exorta est*) atque in personam humilitatis Nostrae, qui ad Romanae ejusdem Sedis fastigium nullo meritorum suffragio, sed arcano Divinae Providentiae consilio evecti in beato Petro plenam a Christo Domino potestatem accepimus pascendi, regendi et gubernandi universalem Ecclesiam. Nec minori certe gaudio Nobis fuit episcopalis vestra de catholicae in Germania Ecclesiae bono et incolumitate cura ac sollicitudo, qua vehementer animati consilia in Herbipolensi conventu inter vos conferre voluistis, ut in hac tanta temporum iniquitate ac rerum publicarum conversione praesentem istarum regionum statum prae oculis habentes, ac spirituales fidelium populorum indigentias serio ac maturo examine considerantes ingeminatis studiis pro vestra sapientia in ea vel proponenda vel agenda animum intenderetis, quibus sub Apostolicae sedis ductu connitamini, et ipsius catholicae Ecclesiae causam strenue tueri, ejusque jura, liberatemque vindicare, et cleri disciplinam sedulo fovere, ac instaurare, et ecclesiasticae, solidaeque adolescentium clericorum, praesertim in seminariis institutioni accurate consulere, et reliquae juventutis catholicae educationi diligenter prospicere, et impiorum conatus retundere, et christianum populum ab illorum fallaciis ac serpentium errorum contagione avertere eumque sanctissimis divinae Nostrae Religionis praeceptionibus magis magisque imbuere, ac salutaribus monitis excitare, ut in catholica unitate, et fide stabilis permaneat, atque adeo immotus persistat in obedientia erga Romanum Pontificem, cui vineae custodia a Salvatore est commissa **).

Equidem, Dilecte Fili Noster, Venerabiles Fratres, hujusmodi egregii religiosissimae vestrae mentis sensus catholicis Antistitibus plane digni acerbissimum illum quo tristissimis hisce Supremi Nostri Pontificatus et christianae reipublicae temporibus conficimur, moerorem summopere leniunt, atque solantur. Dum enim de universi Dominici gregis salute vel maxime anxii ac solliciti sumus, eo potiorem ac majorem de illustribus Germaniae Ecclesiis curam et sollicitudinem gerimus, quo graviora in illas ex praecedentibus etiam rerum vicibus discrimina impendere videbantur. Atque idcirco pro paterni animi Nostri in ipsas Ecclesias affectu, et Apostolici Nostri ministerii officio nihil nobis potius, nihil antiquius esse potest, quam Deo bene juvante ea omnia peragere, quae ad earundem Ecclesiarum bonum, utilitatem, prosperitatemque pertineant. Itaque sacerdotalem vestrum zelum meritis laudibus efferimus, Dilecte Fili Noster, Venerabiles Fratres, qui nullis neque curis neque consiliis neque laboribus vobis parcendum esse ducitis, ut in Germaniae regionibus sanctissima nostra Religio majora in dies incrementa suscipiens magis magisque vigeat et floreat. Hac de causa vestris quoque esset in votis suprema Nostra et Apostolicae sedis Auctoritate omnium Venerabilium Fratrum Germaniae Antistitum convocari concilium, in quo iidem Venerabiles Fratres concordibus animis, atque sententiis ea consilia Nostro et ejusdem sedis judicio proponenda ac subjicienda studerent inire, quibus et conjunctis viribus, quasi agmine facto possint validiori modo praeliari praelia Domini et opponere murum pro domo Israel ac simul opportuna adhibere remedia, quo proprius cujusque grex ab venenatis pascuis, et perditionis sectis facilius amoveatur atque ad salutis semitas deducatur. Quamobrem enixis precibus a nobis efflagitastis, ut huic vestro desiderio occurrere velimus cum probe noscatis, concilium idem absque Nostra et Apostolicae Sedis auctoritate nec indici nec haberi posse. Nos

*) S. Cypriani Epist. 55. ad Cornel. Pont. et S. Ambros. Ep. 12. ad Damas.

**) Concil. Chalced. in Rel. ad Leonem Papam.

quidem in ejusmodi desiderio haud possumus quin demiremur ac summopere in Domino commendemus egregiam pastoralem curam, qua Dilecte Fili Noster, Venerabiles Fratres, in majorem Cleri populique Germanici spiritualem utilitatem procurandam incumbitis. Verum neminem Vestrum latet, eam nunc esse in istis quoque regionibus rerum ac temporum conditionem, ut opportunum tempus conjici haud possit, quo solemnis ille omnium Germaniae Antistitum conventus aut ea tranquillitate haberi queat, quae in tanti momenti negotio requiritur, aut ea celeritate absolvi, qua episcopi valeant quamprimum ad proprias redire dioeceses. Quapropter etiamsi in praesenti omnium fere regionum perturbatione nihil hac super re a Nobis jam nunc statuendum existimemus, tamen futurum confidimus, ut ubi Deo bene juvante optatissima pax ac publica quies restituta fuerit, majora episcoporum concilia tranquilliori modo possint celebrari. Atque interim vel illud maxime optamus, ut quemadmodum nonnulli e vestro ordine jam coeperunt, quisque Germaniae Archiepiscopus provincialem synodum a sacris canonibus, uti optime scitis, praescriptam habeat, in qua una cum coëpiscopis suffraganeis suis omni cura, industria, studio ea vel proponere vel agere connittatur, quae summopere conducant ad catholicam religionem amplificandam, ad ecclesiasticam disciplinam retinendam et instaurandam, ad piatatem morumque honestatem fovendam, et excitandam, ad grassantes errores radicitus exstirpandos atque vesanae incredulitatis pestem profligandam, quae luctuosissimis hisce temporibus universum pene terrarum orbem inficere et perdere tentat. Jam vero quod adtinet ad dioecesanas synodos cogendas, de quibus in iisdem litteris loquuti estis, tanta quidem, Dilecte Fili Noster, Venerabiles Fratres, prudentia polletis, ut per vos ipsi plane videatis, ea esse peculiaria in pluribus istarum dioecesium locis adjuncta, ut prudenter timendum sit, ne ejusmodi synodorum convocatio absque periculo possit haberi. Vobis enim apprime notum est, nonnullos e clero reperiri, qui in hoc potissimum temporum motu et asperitate novis pravisque rebus faventes ac sacrorum Antistitum potestatem minuere, et ecclesiasticam disciplinam subvertere, ac solutiorem vivendi rationem inducere cupientes, dioecesanas synodos avidissime expetunt, quo vel perniciosas Hermesii aliasque pestiferas doctrinas instaurent, vel gravia excitent dissidia, vel exitiosas rei sacrae novitates insinuent, et foveant. Neque ignoratis, haudquaquam deesse in Germania ecclesiasticos viros, qui subversivam, et ab Apostolica Sede, uti apprime noscitis, damnatam foventes doctrinam*) sibi in dioecesanis synodis decisivum suffragium arrogare contendunt, quique synodos ipsas ea sane mente jam diu summopere exoptant, ut cujusque proprii Antistitis auctoritate depressa sibi facilius viam muniant, ad sacrae Hierarchiae jura convellenda, ad sacri coelibatus legem dissolvendam, et alia perficienda, quae sanctissimis catholicae religionis principiis et sacrorum canonum praescripto vel maxime adversantur. Quibus quidem perversis machinationibus Apostolica Sedes omni cura obsistere haud omisit, datis quoque ad aliquos episcopos litteris. In hoc igitur rerum statu longe opportunius et salutarius fore arbitramur, ut Archiepiscopi provinciales synodos primum habeant, et cum aliis Antistitibus consilia conferant, et ea statuant, quae ad catholicae religionis et ecclesiasticae disciplinae incolumitatem atque ad spirituale populorum bonum et dioecesium procurationem magis in Domino expedire videantur. Ac Nobis profecto gratissimum erit, ejusmodi provincialium synodorum acta excipere, omnemque Nostram curam et auctoritatem conferre, ut vestra studia atque consilia in majorem Dei gloriam et istarum Ecclesiarum decus ac prosperitatem et in animarum salutem cedant. Postmodum vero utiliori prorsus ratione dioecesanae synodi convocari poterunt, in quibus unusquisque episcopus ea cum suo clero ad exitum deducat, quae cum aliorum Antistituum consilio constituta, et Apostolicae Sedis auctoritate fuerint corroborata. Habetis dilecte Fili Noster, Venerabiles Fratres, quae vestris gratissimis sane litteris in praesentia respondere existimavimus, atque exploratae vestrae religioni et pietati quam plurimum in Domino confisi pro certo habemus, vos divino auxilio suffultos nihil unquam intentatum esse relicturos, ut majore usque alacritate, et constantia ministerium vestrum implentes, in omnibus vigilantes ac bonum certamen certantes pergatis Dei ejusque Sanctae Ecclesiae causam strenue defendere, gloriam amplificare ac simul efficere, ut fideles vobis concrediti magis in dies ambulent digne Deo per omnia placentes, et in omni opere bono fructificantes, utque sedentes in tenebris et umbra mortis, depulsa errorum caligine ad veritatis ac justitiae semitas revertantur. Nos certe haud omittemus in humilitate cordis Nostri asiduas Deo optimo maximo offerre preces, ut suae Bonitatis dona super vos propitius semper effundat, ac pastoralibus vestris curis, consiliis in abundantia divinae suae Gratiae adesse velit, quo amplissima ista Dominici agri pars vestris exculta laboribus, vestrisque irrigata sudoribus uberrimos atque laetissimos fructus justitiae in dies emittat. Ac superni hujus praesidii auspicem, et praecipuae Nostrae in vos benevolentiae testem Apostolicam benedictionem ex intimo corde profectam vobis ipsis, Dilecte Fili, Noster, Venerabilis Fratres, cunctisque clericis, laicisque fidelibus vestrae vigilantiae commissis peramanter impertimur. Datum Cajetae die 17. Maji, Anno 1849. Pontificatus Nostri Anno Tertio. Pius. P. P. IX.

*) Constit. Pii VI., Auctorem Fidei. Propos. 9. seq.

Sloboda, jednakost i bratinstvo u duhu kèrstjanstva.

Svagdanji siloviti prizori, silovitom bèrzinom u krila nepovratne prošastosti hèrleći navěštuju nam, da na pragu nove budućnosti stojimo. Duh života i preporodjenja u ovo toli uzkolebano doba vojuje uz neizgovorni napor silah svojih protiv duhu razsutja i smèrti.

Udes budućnosti, sačuvanje najsvětiih dobarah čověčanstva zavisi od uspěha, kojim će se ovi boj dokončati. Nikomu dakle unapreda nije dopuštjeno prekèrstjenim rukama na bojištu stati i motriti, koi neće, da radi svoje nemarnosti jedan dio buduće obće nesrěće na dušu si navali!

Silovitim glasom progovaraju dogadjaji svakome, da osvědočenje svoje pomno izpita, i tako si pribavi jasan pojam svojih željah i teženjah; jer na bojištu morat će zato odgovarati svome protivniku.

Nu više, nego ikada potrěbito je, da do same jezgre proniknemo u naše doba, one *silne rěči*, koje evo narodom za bojne poslovice služe. Čim ozbiljnii je ovaj boj, tim većma tèrsiti se moramo, da svu dvojbenost od ovih rěčih odstranimo, da tako pravi njihov nutarnji duh upoznamo, pa i svèrhu, koju postići naměravaju dokučimo. Jer težko da je ikada ljudska strast za pokriti svoje požude, toli uzvišene rěči na toliko zloupotrěbljavala: koliko evo danas, gdě je krasnih rěčih toliko izo-

bilje, a prave krěposti i požèrtvovanja skoro ni za lěk neima!

Rěči ove, koje titraju na vidokrogu čitave Europe, bacaju se u ovo doba neizgovornom spremnostju medju bezazleno, al slěpo pučanstvo; pa čim je obćenitii, tamnii i raznovèrstnii rěčih oviuh pojam: tim se željnie od hiljadu i hiljadu ljudih primaju; dočim se rukovoditelji neizkusne ote mložine time za svoju korist hladnokèrvno poslužiti znadu. Savèst naime ovih jadnikah zadušuju a strasti i zla poželenja u njima podžižu i hrane, da ih kao orudje prevrata upotrěbiti, te pohlepu svoju za slavom, blagom i gospodstvom namiriti mogu. O tom nas uvěrava prošastnost, koja je ogledalo budućnosti, a i današnje nam vrěme dovoljno svědoči, da se tim gadnie opačine u ime ovih rěčih tvore, čim je zvuk njihov veličanstvenii.

Rěč ove, kojimi su svi časopisi obilježeni, koje se po svih pučkih skupštinah i po svih parlamentih razlěžu — rěči ote jesu: *„Sloboda, jednakost i bratinstvo."* Nu da vidimo, koji nam se plodovi s toga milozvučnoga glasa radjaju!

Kada bi prošaste godine lipnja měseca u Francezkoj surova sila parižkih besposlicah od demagogah i klubbovah uzbunjena kèrvave stěge cèrljene republike na bezbrojnih barrikadah bila razvila; kada bi se ognjem i mačem, otimanjem i ubojstvom bile zametnule strahote gradjanskoga rata, koi svaku svojinu, zakonitu ženitbu, sve veze obiteljskoga života i sve ćudoredje uništiti prětiaše: nije li onda sa zviždom smèrtonosnih tanetah bio poměšan sladki glas rěčih: *„Sloboda, jednakost i bratinstvo?"*

Kada bi iste prošle godine rujna měseca dva vèrla zastupnika němačkoga naroda, Lichnovsky i Auerswald, koji kao krěpki branitelji pravde za domovinu puno zaslužni biahu, usrěd ovèršavanja dužnosti svoje iznenada napadeni i paklenom běsti umoreni bili: nisu li i onda divji kèrvníci njihovi na svome stěgu imali ubilježene rěči: *„Sloboda, jednakost i bratinstvo?"*

Kada bi zatim, jur poslě žalostnog udesa Lambergova u Beču jedan sědi vojnik i ustavni ministar od svojih vojnikah gadno ostavljen, pod udarci gvozdjenog malja dušu morao izpustiti; pa pokle bi mèrtvo njegovo tělo na uličnoj světiljki obezčastjeno bilo, a krasni onaj sabor za ubojice amnestiu iskao: nisu li i ovdě ubojice kano orudje služili onim, kojim su puna usta rěčih: *„Sloboda, jednakost i bratinstvo?"* Pa nije li běsna ona mložina, koja nad tim ubojstvom dopadnost svoju izjavljaše, mislila da su rěči: *„Sloboda, jednakost i bratinstvo,"* gadnim ovim činom poběDu obdèržale?

Pa kad bi poslě toga iste kèrvave godine i sam sveti grad mira doživiti bio morao nesrětni onaj čas, u koi na istom městu, gděno Caesar prie dvě hiljade godinah pade, motriti je morao poslědnje čase života poslanika od Bologne i ministra Pape Pia IX. grofa Rossia, koi od potajnog bodeža iz zasěde pogodjen na putu u sabornicu je izdahnuo, i kad bi poslě toga mložina bezposlicah i věrolomnih vojnikah nasèrnula bila na Quirinal pa na prozore sv. Otca iz smèrtonosnih cěvih dvorane njegove ubijala, dočim vodje njine obožavanoga papu, koga proštenje, domovinu jim i slobodu povratilo biaše, pogèrdno zasužnjiše i kao zločinca na potajni běg prinukaše: nije li i onda cèrljena štampa i uz nju množina od radosti klicala mnijući, da je sloboda, jednakost i bratinstvo talianske narodnosti sjajno i stare Rome dostojno slavje u tom svetkovala, a jadni onaj ubojica da se ima ovenčati gradjanskom krunom. A to sve dogodi se kod onog puka i na istom městu, na kojem prie jedne godine isti puk padao je na kolěna i suze lěvajuć molio blagoslov sv. Otca, kojega bezkrajna dobrota i bezazleno pověrenje biaše ga obasulo dobročinstvi i podělilo mu veća prava i slobоštine, nego je i najpretěranii slobodoumnik i u snu pomisliti mogao. Pa gledaj! Kako se je to sve za kratku jednu godinicu preinačilo! Kôli su i tu kèrvavi plodovi zaludnih nadah! A kakova se nami pojavlja budućnost? Pa ipak su sloboda, jednakost i bratinstvo rěči, koje se u svakom plemenitom sèrdcu odzivaju, ma ih varalice naroda kako nagèrdili. To su misli neumèrle naravi, koje premda čověčanstvo neće, da ih pravo spoznade ipak dokazuju svoju neponbitnu moć; te kao što su čověčanstvu veleopasne i ubitačne, ako ih zlo uzmeš: tako u svojoj pèrvobitnoj čistoći i istini uzete postadoše obilato vrělo blagoslova kroz těčaj věkovah!

Tko nije osětjao u svojih grudih něki tajni nagon za slobodom? Tko nebi žudio, da svih verigah oprošten kano slobodni sin u jednakom bratinstvu sa svojimi sudruzi skopčan živi? Ta i istomu zarobljenom starcu plamti na očima želja za izgubljenom slobodom. Pa niti najokrutnii tlačitelj sa svom svojom snagom nije kadar u grudih potlačenoga roba ugušiti božansku iskru duše u slobodi stvorene, niti tamno něko ćutjenje u njemu uništiti, uslěd koga osětja da mu je vèrstnjak njegov krivo učinio, pa se nada, da će jednom udariti sat od naknade.

Ali osim tog prirodjenog za slobodom nagona je jošte jedan drugi nagon čověku prirodjen. Nije bo čověku dosta, da bude prost od svakoga jarma i da se *sam za se* slobodno kretje; već svaki hoće, da mu subratja njegova u tom poslu na pomoć i na uslugu budu, da tako misli svoje u život privesti, a želje i osnove laglje postići može. Zato ga isti nagon nuka, da sve prepone, koje mu postignutje njegove svèrhe prěče, nadvlada; pa svakoga protivnika pretvori u spremnoga pomoćnika, ili u pokornog podložnika. Na čelu poslužnog puka ojačen sjedinjenom silom hoće, da sve — dobro ili zlo — što mu duh giblje ili strasti pobudjuje, u život prevede. Ili da u kratko rečemo: svaki bi rado, da je za se slobodan; ali povèrh toga svaki hoće, da polag duševnih i tělesnih silah svojih manje ili više nad drugimi gospodi i vlada.

Dvostruko ovo zahtěvanje pojedinog čověka za slobodom i gospodovanjem, koje isto tako u čitavimi narodi živi, dobi po kèrstjanstvu, kano i sva ostala zahtěvanja duše i sèrdca, svoje pravo i podpuno zadovoljstvo, na spas tako pojedinih ljudih, kao i ukupnoga čověčanstva. Ali tamo gdě nije tog zadovoljstva, koje posvetjuje gospodstvo, i slobodu upokojava, dočim obodvoje višjemu zakonu podlaže, tamo se gospodstvo izvèrgne u bezgranično okrutničtvo, a sloboda u razuzdanu dèrzovitost.

Ta nijeli bio nauk Isukèrstov, koji je u ono doba, gdě svět pod najtežjim robstvom stenjaše, nauk o pravoj slobodi, o bratinstvu, i jednakosti svim ljudem navěstio. Pa ne navěstio, već je takodjer svakomu kao dužnost naložio, da sve svoje sile tomu kèrstjanskomu bratinstvu posveti. Slušajmo, kako nas Evangjelje na to poziva. —

Ono nas uči, da smo svi děca jednog otca, kojega božansku sliku na sebi nosimo i od kojega naš svagdanji kruh u otčenašu prositi imamo. Ono nas ne manje uči, da mi svi starim grěhom okaljani slabi, grěšni sinovi čověčanski jesmo; ali da je takodjer za sve utaživa kèrv Spasitelja tekla, i da smo svi pozvani, nagèr-

djenu božansku sliku opet popraviti, za věčno blaženstvo, poslě najemnoga boja, u obćoj otčinskoj kući uživati. Baštinstvo jednakog obćenja zahtěva od sviuh, da jedan drugoga, za postići njihovu obću sverhu, na njihovih različnih putevih života, kao brata u bratinskoj ljubavi podpomaže i podupire.

Ovako razuměva kėrštjanstvo *jednakost* i *bratinstvo* ljudih. Pitamo li kakova da je *sloboda*, koju nas evangjelje uči: to je njegova *sloboda* ona najveća ćudoredna *sloboda*, koju nam nikakova sila zemaljska oteti nemože, *sloboda* od grěha i strasti, koja u vladanju i tajenju samoga sebe, volju božju, koja je kao i Bog sam savėršena, u svoju pretvora, i u izpunjivanju ove božje volje niti se dade po vlastitom samoljubju zavesti, niti po krěpkoj zapovědi tudjeg samosilničtva, koje, istina, tělo ali ne dušu ubiti može, uplašiti.

Koje su dakle dužnosti, koje kėrštjanstvo sa ovom *slobodom*, sa ovom bratinskom jednakostju za radini život spaja? — Ono priznavajuć slobodnu volju čověka za najdragocěnie njegovo blago, upravlja svoja zahtěvanja na ovu. Ljubi brata svoga, kao samoga sebe, tako glasi zapověd kėrštjanske jednakosti. Svaki izmedju nas neka u ovome duhu dobrovoljno sa svojom osobom i čitavom svojinom pripravan pruži bratu ruku od pomoći. Bogoštovje žėrtvujuće se ljubavi božje, koja je na kėrstu za tudji grěh tėrpila, a odtuda takodjer i kėrštjanstvo stupa k udělotvorenju svoga *bratinstva*, dobro pazite! ne iz samoljubja, iz zavisti ili oholosti, nego iz ljubavi, zatajenja sebe samog i iz sniženosti. Ono neveli: Iskėrnji je tvoj brat, zato idi k njemu i išti od njega žėrtve i usluge kao kakovi dug, i razděli š njime dobro njegovo, ta u tom je i tvoj dio; akoli on pako dragovoljno neprivoli na ovu jednaku diobu, na ovo bratinsko obćinstvo dobarah; upotrěbi ti silu, i ako se uzbrani, ubi ga na smėrt. Ovako kėrstjanstvo negovori! nu dapače veli: Ti si brat tvoga iskėrnjega; ljubi ga kao samoga sebe, i dokaži mu otu bratinsku ljubav, dočim gladne hraniš, žedne krěpiš, žalostne těšiš, neuke podučavaš; na kratko, dočim darove, koje ti je otac sviuh poděilio, š njime děliš; Bog će ti naplatiti.

Poboljšanje indi, pomladjenje i oslobodjenje světa ima iz vlastite unutarnjosti proizići, a ne po *primoranju i sili*, koju prama bratu činimo. Žėrtvami, koje sami doprinašamo, može se bratimstvo obistiniti, a ne děli, koja zahtěvamo. Nemojmo dakle tudje žėrtve *silovati*, nego *vlastite dragovoljno prinosimo*. Dà ovo oduševljenje žėrtvujuće se ljubavi neda se niti jednakom diobom zadovoljiti, no dapače dade bratu cěli dio. Ovo je način, na koi kėrštjanstvo nastoji nejednakost ovoga světa izjednačiti, po ovakovim će preobilju bratinske podanosti, koja u nejednakoj diobi svog imetka na sebe samu zaboravi, i za se ništa nezadėrži, one u prirodi utemeljene nejednakosti med siromašnim i bogatim, med visokim i poniženim, med jakim i slabim veoma utěšivo izjednačiti, i preobėrnut ih u srědstva najčistiih, najplemenitiih i najvišjih nastojanjah.

Neka nitko neprigovori, da su ove zapovědi žėrtvujuće se ljubavi, koja za istog nepriatelja samo dobročinstva i blagoslove město kletve i osvete ima, previsoke za pokvarenu narav čověčju, i odtud da nikada u čin, nikada u dělotvorni život neprodjoše. Ne, one neostadoše samo gole rěči i slike, no postadoše živa děla i čini, i svět preobraziše. O tom pruža jasan dokaz život tolikih bogom oduševljenih muževah i ženah iz sviuh stolětjah kėrštjanske dobe. Ne malo ih sebe i svoje u službi božjoj i dělotvornoj ljubavi iskėrnjeg žėrtvovahu, svoj imetak i dobro radostno prinesoše, i nezadovoljni s otim, što bratji svojoj iz sviuh silah služe, dali su istu svoju izvanjsku slobodu, i sebe kao robove u robstvo prodali, da na ovi način svoju bratju odkupe, ili kao što sveti Vicencio od Pavla dali su se med kárnike na galie pripeti, da sa svojom bratjom nerazdruženi ostanu, i u savėršeniem obćinstvu dobarah i jednakosti svaku nevolju, svake nedostatke děle.

Ova zaista bratinska ljubav, kojoj je svetie dati nego uzeti, svetie poslušnim biti, nego zapovědati; koja u krotkoj tėrpljivosti razjarenom drugo lice na udarac okrene, dobro za zlo vraća, ona se nije u životu samo pojedinih u čin pretvorila, iz nje nisu samo bezbrojni zavodi dobrotvorne ljubavi iskėrnjeg izašli, kojih plodove mnoga su stolětja uživala; ona je takodjer u većjem pobratinstvu čověčanstva i cėrkve opet těsnia pobratinstva spojila, koja izpunjenje dužnostih podanog požėrtvovanja njihovim izključivim zvanjem učini. Neima nevolje, neima nužde čověčanske, za koje oblakšanje i těšenje nebi kėrštjanstvo kakovo družtvo bratje ili sestarah utemeljilo, koje si za baštinstvo od diobe zemaljske sreće ništa, nego siromaštvo, uměrenost i poslušnost zadėržaše.

Tako kėrštjanstvo neostade mėrtvim naukom učione; tako ono ne silom, bunom i prevratom, nego moćju osvědočenja i spremnog na požėrtvovanje oduševljenja svět na takovi način preobrazi, da isti oni, koji se danas kao najljutji njegovi dušmani protiv njega bore, njegove děle uživaju, i bez da bi znali, na zemljištu od njega dobivenom stoje. Njihova zahtěvanja po pravilu nisu iz njihovog uma, nego iz zlo razumljenih istinah kėrštjanstva proizišla, koja upravo zato sėrdca tim lakše prevare i zavedu, što je kod njih u istinu něka sěna prava i istine.

Da postavimo ono u světu obrazotvorno dělovanje kerštjanstva na jasnii vidik, slědit ćemo ga sa punim nauka priměrom kroz tečaj stolětjah i pokazat, kako ono štiteć i braneć stupi ka kolěvci dětela, da tamo město otca zastupa; kako ovdě jednakost ljudih, poštovanje njihovog dostojanstva i njihovih pravah u istih najslabiih njihovih i zaostavljenih udih, kad goli i nagi světlost světa ugledaju, malo po malo u priznanje dovadja i učini ih dionicima bratinske ljubavi i milosėrdja iskėrnjih. Razuměvamo ovdě udes one nesrětne na nevolju rodjene děce, za koju roditelji skėrbiti nećedu, ili skėrbiti nemogu. Kėrštjanski nauk, kao što ga je naša cėrkva posvuda razširila, je vėrh toga tako duboko u sav naš način ćutjenja i mišljenja prešao, da si jedva predstaviti možemo, da bi kėrštjanstvo sasvim druge zakone i običaje proiznašlo koje bi stopėrv lagano poběditi moralo, i koje bi nam se sada okrutne, nenaravske i svakom čověčanskom ćutjenju protivne viděle. Ako danas otac ili mati svoje novorodjeno dětešce u rěku baci, ili ga na zimu očitoj smėrti izvėrgne: to se sbude potajno i kradom, zakoni pedepšu ubojstvo dětela, i svaki se grozeć odvraća od ovog protunaravskog zločinstva. Pak ipak je ova ćud lagano dozrěli plod kėrštjanstva i njegovog nauka o bratskom i sve obsižućemu čověčtvu. Poganska davnost klasičnog světa i njegovo zakonotvorstvo sasvim je inače o tom mislilo. Zato zavirimo bliže, da točno spoznamo, za što u tom kėrštjanstvu zahvalni biti imamo.

Rim i Gėrčka, o kojima njihovi divitelji trube, da se ovděka čověčanstvo u njegovom najlěpšem, najpunijem cvětu razvi, neznadoše ništa od ove svetosti dětela kao uda velike Bogu pripadajuće čověčanske obitelji. Oni neznadoše ništa od one ljubavi, koja nikakve razlike

nečini med dètetom kralja, i dètetom prosjaka, med od narave sa svimi duševnimi i tèlesnimi darovi i bogatsvom providjenim, i med najsiromašnjim i najvećma osakatjenim, koja ih sve s jednakim bratinskim vezom obsiže i u svoje materinsko krilo prima. U Rimu i Gèrčkoj bilo je dète posebna vlastitost svojih roditeljah ili dèržavno dobro. Ono je bilo kao i rob samo stvar, koje naproti roditeljem nikakovo pravo neimade. Otac mogao mu je dopustit da živi, ili ga umoriti, on ga je mogao prodati ili založiti; o čověčanskom pravu nebiaše nit govora; ono je tako njemu pripadalo, kao mlado živinče, koje mu njegov skot okoti. Nitko ga nije mogao radi toga na odgovor povući.

U Ateni novorodjeno děte pruženo je taki po porodu otcu. Uze li ga u svoje ruke, bilo je oslobodjeno; a vidě li mu se njegov imetak za uzdèržavanje dèteta premal, ili dète nakazno i mlitavo: odvèrnuo je od njega oči, a dète bude umoreno ili izvèrgnuto. Ako li ga je pako i primio, ipak uvěk ga je imao pravo kao svoju vlastitost prodati. Solon je stegnuo ovo pravo prodaje na zavedene kćeri, koje je otac kao robinje smio na prodaju ponuditi. U komunističkoj republici špartanskoj, gdě je vèrhovna vlast dèržavna, kao što se u naše doba od stanovite stranke naměrava, obitelji i pojedinih slobodu sasvim pogutnula, bila su děca doslědno dèržavno dobro. Novorodjenče bude najstariem od plemena predstavljeno. Nadjoše li ga za premlitava; bude u někom bezdnu kraj brěga Tajgeta izvèrženo, koje zato nazivahu městom spuštanja. U Efesu [1]) bilo je novorodjenog izvèrgnutje bar na slučaj skrajnje nužde omedjašeno, i doduše naznačivahu zakoni, da otac, koi děte izvèrći želi, mora imati od siromaštva otečene noge. Teba činiaše u tom na toliko iznimku, što je umorenje novorodjenca zakonom zabranjeno bilo. Nu ipak njezin zakon nije priznao děcu za slobodnu, nego za običnu vlastitost. Nije li se hotěo otac s otom vlastitostju koristiti: morao ju je k poglavarstvu doněti, koje ju na korist dèržavne blagajne prodade. [2]) Ova misao tako se je duboko u poganski način mišlenja ugnjězdila, da joj se i najuzviŝenii i najizobraženii umovi kao jednoj stvari, koja se sama od sebe razuměva, klanjahu. Odtuda srětamo ju tako isto kod onog velikog razmatralca, koi se sa svojom slutnje punom ćudi odlikovaše, kao i kod njegovog ne manje velikog učenika, koi si oštrim i razmatrajućim umom učini slavno ime u pověstnici čověčanskog izobraživanja. Plato, učitelj Aristotela, hoće u svom uzoritom (idealnom) kraljestvu ogledah, da se, kao što je poznato, samo lěpim mladićem ženiti dozvoli; a nakaznu děcu zapověda ubijati; takova děca, koja su od otca rodjena, koi je stariji od petdeset godinah a mati starija od trideset, hoće da se izvèrgnu. [3]) Aristoteles, učitelj Škendera Velikog, dèrži se jednakih načelah u svom dělu o dèržavi. Dà njegov hladan, strogo računajući um ide još dalje; on hoće, da broj děce bude točno polag imetka gradjanah opredĕljen. A da ovaj zakoniti broj nebi prekoračila, neka se porod preči, a suvišak, koi bi se polag toga narodio, neka se izvèrgne. [4]) Ovo je bila obća čověčnost i bratska jednakost u helenskom světu prie došastja Spasitelja.

Stari Rim u svoje običaje i zakone uveo je istu strogost. Isti njezin utemeljitelj Romulus, kog je vučica odoila, ukazuje se polag predavanja kao i Teseo i Herkules kao izvèrženi nahod. Takodjer rimski otac imade neuvětnu moć nad svojom děcom kao nad svojimi robovi i običnom svojinom. Starodavni zakon, koi se istom Romulu prepisuje i koi je Decemvirat u dvanaest tablah primio, dopuštjao je otcu, svog sina u tamnicu baciti, šibati, kao roba ga u gvoždje okovana k težačtvu obèrnuti i ubit ga. I to izvèršivao je otu moć kroz čitav život, makar je sin i dèržavnikom postao, i sa svojimi zaslugami obćinsko štovanje si pribavio. [5])

Ovo robstvo, u kom su sin i kći prama otcu stajali, nije znao rimski zakon dosta duboko u glavu si zabiti; dà ono činjaše mu se nerazrěšivo. Odtuda nije slědilo samo oslobodjenje sina izpod očinske oblasti pod jednakimi zakonskimi formami, kao ono robovah; ne, zakon je još iziskivao prediduću pretvorenu prodaju, i to morade se ova prodaja triputa ponavljati; i stopèrv poslě trećeg oslobodjenja dobi zakonitu valjanost, dočim je kod robovah jednostruko oslobodjenje dosta bilo. Postupak biaše slědeći: Otac i sin moradoše se pred magistrat staviti; gdě u nazočnosti pet odraslih rimskih gradjanah kao svědokah izručio je otac sina kupcu. Otcu na vagi odmèriše cěnu, a kupac reče: on je moj, ja sam ga za ove novce i za ovu vagu kupio. Kupac poslě ovog pazara zvaše se pouzdanim otcem i sad je kupljenog na slobodu puštio, dočim mu jedan udarac dade na znamenje svoje vlasti, i rukom ga odrinu na znamenje, da je sada slobodan, i da može otići, kud mu drago. Ova pretvorna prodaja morala se tako tri puta ponavljati, buduć zakon njejnu valjanost nije priznao, i sin se uvěk na novo kao naravska, neotudjiva vlastitost pod vlast i posědovanje otca povratjao. Biaše li sin na ovakovi način tri puta kupcu izručen, tri puta od njega oslobodjen, pripao li je tri puta otcu, i kad ga je ovaj četvèrti put kao slobodnog odpravio: stopèrv onda dobilo je oslobodjenje moć, stopèrv onda prestade robstvo, a otac kao osloboditelj od sad nije bio više neomedjašeni gospodar i vlastnik svog sina, nego samo njegov zaštitnik. Ako nam se i vidi ovaj zakon veoma strog sa svojom neuvětnom poslušnostju, čemu bi se veoma kod slobodnog naroda diviti mogli; ipak nije dvojmbe, da je rimska moć i rimska sloboda upravo na tom temelju počivala; jer tako odrasla je rimska mladež priučajuć se svakoj neuvětnoj subordinacii i zaptu, kao što to bojni poslovi iziskivahu, i u onoj směrnoj pokornosti zakonom i svom glavarstvu, kao što republikanska uredba zahtěvaše. Ovu podložnost, koju je rimski otac od svog sina očekivao, zahtěvao je světovladni Rim od svojih osvojenih pokrajinah. Znali su takodjer isti Rimljani veoma dobro, da se nije kod nijednog njima poznatog naroda otčinska moć u takovoj strogosti i neograničenosti ovèršivala, kao kod njih; to je isti njihov zakon priznao. [6])

Danas usuprot, gdě se pèrvenstvo naroda već u pelenah nalazi, gdě bi se učenikom dopustiti imalo, ravnitelje sebi izbirati, gdě polag obćeg prava glasovanja neizobražena slěpa massa u izboru predsědnika francezke republike glasuje, neće nit da se zna što o zaptu, pokornosti i podvèrženosti, odkud slědi, da mi uz pèrkos svim stečevinam i svakom zveketu izrazah město

[1]) Proclus comment. ad Hesiodi opera et dies. v. 494.

[2]) Aelian. Var. Histor. II., 7.

[3]) Plato Theaet. ed Becker p. 190. De legibus V. 407.

[4]) S. Aristoteles Politik VII., 16.

[5]) Dionysius Halicarnass. Lib. 2, cap. 26 et 27.

[6]) Institut. 1, 9, 2.: Jus potestatis quod in liberos habemus proprium est civium Romanorum. Nulli enim alii sunt homines, qui talem in liberos habeant potestatem qualem nos habemus.

slobode samo dèržovitost, bezzakonitost i tako zvani bubenregierung imamo.

U obziru na pravo izvèrgnutja novorodjenih izvěstjuje nas Dionis u svojoj rimskoj pověstnici: „Romul, da svoju varoš razširi i veéma naseli, obvezao je Rimljane, da svu děcu mužkog spola i pèrvorodjene kéeri odhranjuju, i da nijedno dète izpod treće godine neumore, izim ako bi se koje osakaćeno ili nakazno već rodilo. Samo ovakovu děcu izvèrći nije zabranio roditeljem, ako bi ju prie toga pred susědom pokazali, i ako bi ovi na to privolěli. Prestupnike pako pedepsao je sa polovinom imětka na korist obćinske blagajne.[7]“ Ova zapověd, koja je bez dvojmbe takodjer u dvanaest tablih[8] prešla, dopuštala je svakako izvèrgnutje osakaćenih i poslě rodjenih kćerih, i nije štitila život sinovah iz čověčnosti, nego zaumnožiti pučanstvo, i to samo do treće godine. Ono je doduše stegnulo otčinsko pravo izvèrgnutja i umaranja po zahtěvanom privolěnju pet komšiah. Ali na ista ova nedostatna omedjašivanja kao što mnogobrojni nas priměri uče, nije se pazilo. Sa povekšavajućom se moćju světovladne varoši, sa rastućim bogatstvom i sa većim pokvarenjem ćudorednim ništa nebijaše navadnije, nego izvèrgavanje i umaranje děce bez obzira na dobu i spol, kao i uništenje životnog počela u utrobi materinskoj. U vrěme carah protunaravska okrutnost, koja čověka niže od skota ponižuje, zaisto je najviši stupanj dosegla, kao što nam dogodopisac i pěsnik u njezinom opisivanju točno dokazuju.[9] Stoici, kao što se čini, za utěšiti si savěst, izmisliše, da děte u materinoj utrobi, i dok samostalno nediše i neodbije se od sise, nit nije čověk,[10] i zato ubijstvo njegovo nemože se smatrati kao ubijstvo čověka; smatranje, koje si je, kao što se čini, i u rimsko pravdoznanstvo[11] pristup priskèrbělo, i najgroznijoj ćudorednoj propasti naravski širom vrata otvorilo. Novorodjena děca, ako ih nije umorio otrov uzetih pitjah, bačena su u javne prohode, ili su na samotnom městu izvèržena, gdě ih je glad i zima umorila; s toga je velabrum u starom Rimu stekao žalostan glas.

(Dalje ce slědit.)

Pèrvi pisci cèrkve.

(Nadalje.)

Pošto bi jur Ahanasio pověstnicu krivověracah napisao, i žestoku tužbu pred světovnim sudom proti njima podigao; jošte mu se je činilo, kao da ih za dosta nije opisao, jer hotio je svakomu čověku očevidno dokazati, kako je kužan njihov nauk, i zato sačinio je jošte četiri děla. U ovih nema nikakova umstvovanja, niti uresah, već je samo uzorita polemika, koje glavna zadaća u tome stoji, da bèlodano oprovèrže njihovu blud, da poběđi svoje protivnike, i da im začepi usta nepobitnimi razlozi.

Athanasio naznačio je dakle drugi odsěk u pověstnici kèrštjanstva. Do sada trěbalo je kèrštjanom znati sèrčeno umirati za věru svoju; a i odsad nije ništa bilo bez sèrdčanosti, nu osobito ipak potrěbna je bila znanost za braniti moći svoju věru. Athanasio ustao je smělo i velikom znanostju kao zatočnik prave věre proti neprialeljem cèrkve; a da njega nije bilo, možda, da bi narodi i dulje vrěmena naměsto Kèrsta Aria priznavali bili. Ma ako i ništa drugo neznali iz života sv. Athanasia, nego to, već bi time ovaj Patriarha Aelexandrijski vazda jedan izmedju najuzoritiih muževah cèrkve ostao.

Athanasio imao se je boriti proti Ariu, proti Meletianom i proti Euzebianom; on biaše prognan, i opet natrag pozvat, obtužen, odpušten i opet obsudjen na cèrkvenih sborih u Arlesu i Milanu, on je morao běgati u pustinju, i štititi čistu i neoskvèrnjenu věru proti zloglasnom formularu od Rimina; on biaše sad dogmatičkim, spisateljem. Nu sve je to jošte malo naprama onome, što je morao podnesti, kadno je Julianus na prestolje stupio. Julianus rodio se je u Carigradu, i bavio se u ovom gradu do sedme godine svoje dobe. Pošto bi pako njegovog otca, brata i veću stranu njegovih rodjakah poubijali, spasi ga biskup iz Arethuze Marko. Početkom biaše učenik uškopljena Mardona; zatim pako imao je za učitelja Euzebia Nikomedijskog, koi biaše gorljivi privèrženik Arianisma. Čověk bi bio mislio, da će ovo njegovo obćenje sa takovimi muževi žalostan upliv imati na njegovu věru i děloredност; nu dok bi se bio bavio u Marelli, někom barskom gradu pod brěgom Argeus, nedaleko od Caesaraee, biaše tako dobar kèrštjanin kao i njegov brat i suučenik Gallus. U tome se je ipak razlikovao od ostalih carevićah, što je veoma ljubio nauke. U Macelli u Carigradu, u Nikomedii, u Pergamu, u Ephezu i kamo god mu biaše dozvoljeno doći, svagdě je neumorno radio, i dogovarao se sa mudroljubi, zvězdoslovci, gonetalci i svimi onimi, koji se vilenstvom zabavljahu. Nu okrivljen, kao da se je u někú namišljenu urotu spleo, metnuše ga u zapt. Sedam měsecih pazili su na njega i stražili ga; vazda je visio medju življenjem i smèrtjom, vazda u stisci, da se kojim znakom ili rěčjom nesunovrati. Nu ipak carica je štitila mladog carevića; i dozvoljeno mu biaše otići u Atenu.

Kad bi Constancio u Atheni bio, činjaše mu se, kao da je u prognanstvu, naproti pako Julian dèržaše Athenu za najugodnie i najkrasnie svoje prebivalište. Atena biaše onaj glasoviti grad, o kojem mu se često snivalo, biaše sastanište najugladniih mladićah Europe i Asie. Tamo išao je najvrućjom željom, za da se savèrši u nauku, o kojem mišljaše vazda, da jošte dovoljno podučen nije; ovi bo grad Platona imao je raznih prednostih, koje je samo on cěniti znao. Nu komaj što je Julian simo prispěo, odmah poslao je po Eleusinskog svetjenika. Sad već prestade Julian biti kèrštjaninom, pače se je zakleo, da će uništiti kèrštjanstvo. I premda morao je poći svojskom proti Alemanom, koji pustošahu Galliu, bojevi ipak ovi neukrotiše naměru njegovu. Razorenje i uništenje kèrštjanstva, to biaše Juliana Caesara obljubljena osnova, kad bi bio učenikom u Atheni, a kao Julianus Augustus htio je, da naměru svoju u čin prevede.

Vidivši Athanasio naměre bezbožnog Juliana, znao je zajedno, da se sada proti mnogo pogibeljniemu neprialelju boriti mora, neg li što je bio Ario; jer on biaše samo izopačeni svetjenik, koi je iz oholog slavěpjaohl

7) Dionysius Hal. II. 15.

8) Cicero de legibus. III. 8.

9) Sueton Octav. c. 65. — Calig. c. 5. Aug. 65. — Tacit. V, 5. — Quintilian declamatio 327. — Juvenal satir. VI, 505 u ff. — Ter. Andr. 3, 1. Heaut. 4, 1. — Seneca de Ira I, 15 veli: Portentosos fetus extinguimus; liberos quoque, si debiles monstrosique sunt mergimus. Stoik Musonius, mladji suvrěmenik Tacita, pisao je jedino dělo, pod naslovom: *εἰ πάντα τὰ γενόμενα τέκνα θρέπτεον*, u kom se je proti nepristojnosti izvèrživanja i odtěrivanja izrazio. G. Stobaeus Florilegium 75, 15—84, 21.

10) Plutarch, de Placitis Philosophorum lib. V, Cap. 15.

11) Lex Cornelia ad eum pertinet, qui hominem occidit. *Infans autem homo nondum est.* Gotofr. in legem 8, cod. ad legem Corneliam.

čistu kèrštjansku nauku napadao. A ovo sada je muž, koi ima svu silu u svojih rukuh, koi sa častmi i dostojanstvi razpolaže polag svoje volje; je vladalac, koi je velike nauke izučio, jest car od krěpke i postojane volje, kog bi čověk skoro geniom ozvati mogao. Jur izdao je Julian sveobći zakon o tolerantii. Obćenito tèrplenje u věrozakonskih stvarih biaše od něgda ognište i raztèrgajuće srědstvo bogoštovnih načelah. Poslě proglašena zakona povratiše se u kućišta svoja biskupi katolički, arianski, donatistički i novatiani; hramovi idolopoklonikah budu opet otvoreni, vatra goriaše i kèrv teciaše opet na žèrtvenicih njihovih; a i Athanazio vrati se na stolicu svoju. Ali što će, jadni, u takovom položaju činiti? On obrati opet i sada svu svoju skèrb i činost na pravu i jedinu věru. Istom što se je povratio medj svoju duhovnu děčicu, sazva sbor, na kojem biahu sv. Euzebio od Vercelle, Lucifer od Cagliare, sv. Asterus iz petrejske Arabie; s ovimi i drugimi biskupi štitio i branio je Athanasio cèrkvu Gospodnju.

Ali od dviuh mejdjandjiah, izmedju kojih se jedan sa vojnici i gvozdjem, a drugi zažganom věrom bori, nije svagda onaj poběditelj, koi se na bojištu uzdèrži. Athanasio nadvlada ipak Juliana, prěmda je u prognanstvu utočište tražiti morao, dočim je Julian na prestolju svojem vladao. Uzalud biaše Julianu, što je po javnih městih tèrkao, te žèrtvenike i mnogoboživo opet u počitanje dovesti tèrsio se; badava ložio sam vatru na žèrtvenicih; u zalud sišao je u jamu, da tamo gadnimi obredi (der Taurobulien) opere i otare sa sebe sv. kèrst; badava molio je sunce, měsec i zvězde; badava zabranio kèrštjanom, da se u kèrštjanstvu poduča-ju; — Athanasio i kèrštjanstvo postajahu vazda jači u toliko, u koliko iz druge strane njihovi protivnici oslabljivahu i u preziranje padahu.

Nut kolika razlika medju naukom Juliana i Athanasia. Julian, kao naslědnik Augustah i Caesarah, hoće da se proslavi umom i mudroljubjem; a kad posta carem, tad se nit neseti, da je onu pomisao, koju on želi u život privesti, jur něgda Lucretio izsmijao, a Cicero prezirajuć zabacio.

Protivno pako Athanasio netraži druge slave, već koju prava živa věra poděljuje, i on je zaisto uzor svog věka, jer je učinio najveći naprědak; njegova jedina želja biaše ta, da može biti krotak i směran, i time si učini kroz sva stolětja slavno ime. U istinu, velika redkost u dogodovštini.

Nu Athanasio nebiaše jedina slava četvèrtog věka. Osim ovog glasovitog učitelja jošte nam napominja cèrkva dva druga velika muža, koji se obodva u onih težkih vrěmenih zato podigoše, da uzvišenu i božansku nauku čim sjajnie i jasnie světu predoče. Jedan biaše Basilio od Caesaree iz Capadocie, a drugi Gregor Nanzianski, obadvojica od vèrlih kèrštjanskih porodicah proizlazeći, obojica u jedno isto skoro vrěme rodjeni, i obodva, što je najviše, lěpe krěposti sa visokim umom u divnom suglasju posědujući.

Pošto bi bili u Atheni, gdě biahu suučenici i Juliana, nauke svoje dovèršili, povukoše se obodvojica u zabitnu samoću, i činjaše se, kao da su izčeznuli, i da neće više na světlo doći. Nu nadodje vrěme, kad su radi svojih obiteljih odlučno se na něšto odvažiti morali. Tad se odluči Gèrgur, da će za podporu svog stara otca kod svojih ostati; Basilio pako hoće da putuje. Nu kuda će ovaj slavni sin Capadocie? Da li natrag u Athenu? Ili će udariti put Carigrada, da se tamo kod visokih dostojanstvenikah prikupi, da prošnjom i lukavštinom kakovu čast zadobije, za da si laglje blago i bogatstvo nakupi? Ne, za oto ovaj odlični mladić ništa nehaje, njemu samo to na sèrdcu leži, da prezirana, i kao što se u obće misljaše, medju svimi drugimi gradovi najbědnia udaljena města polaziti može. I toga radi odputio se je u Aegypat, u Palaestinu, u Coelesyriu, u Mezopotamiu i popitivao je svagdě i tražio samoživce, kojih život je najbědnii, pun borbe, nevolje i nedostatka, ali i najizkusnii; ovo zatajanje samog sebe, ovo požèrtvovanje za Boga želio je on naslědovati; simo ga je zvala njegova slava, njegova srěća i njegov mir.

Ako mněnje i pomisli našeg vrěmena prispodobimo s onimi koje su gojili najveći muževi one dobe, od koje ovdě navlastito govorimo, tad porodit se mora u nami něko udivljenje, i činit će nam se istovětnost našeg načina naprama njihovom, kao da je utvorena sanja. Jesmoli mi pako veći, bolji i socialnii, neg što biahu ovi zaštitnici kèrštjanskog bogoštovja? Zar nisu Bazilio i Gregur, ako ne više, a to barem toliko vrědni, koliko oni mladići, koji si medju nami, bilo pravdom ili nepravdom, najglasovitie ime priskèrbiše? Da li nebiahu pobitelji i poběditelji Juliana u učionah Atheninskih toliko vrědni, koliko naši obljubljeni mladi spisatelji? Ili su ovi izobraženii i prosvětjenii, neg što je bio učenik (odhranjenik) Mardona, Euzebia, Ecebola i Libania? Jesu li oni iz višjeg gledišta shvatili život ljudski, neg što jedan Caesar, jedan věčnik, koji je jur u 23. godini dobe svoje Němce (Germane) iz Autuna, Auxerre, Troyesa i Strasburga raztèrao i u stare němačke šume natrag odagnao? Jesu li ga iz višjeg gledišta smatrali, nego ovaj mladi poběditelj, koi jur prie 15 věkovah odredjivaše shodna srědstva za obranu Germanie s ove strane Rhena proti Frankom, Bructerom, i drugim svakojakim barbarskim narodom?

Pa kad Julianus kao učenik, kao mudroljub, kao govordjia, kao spisatelj i bojni vodja svu mladež našeg věka nadkriljuje, kako ju istom nadvisuju sv. Bazilo i sv. Gregor, koji u svih odnošenjih i istog Juliana nadvladaše, i tad, kad bi jošte sva trojica u Atheni bila, kao i onda kad bi iz Athene prošli bili? Odkuda dakle naša taština, odkuda ova samodopadnost, kadno nam se pred ušima našima svedj ore one velike žèrtve, koje ovi zatočnici kèrštjanstva sebi sami naložiše? Odkuda dolazi ovo obće preziranje ideah, u kojih ipak vidimo najsigurnie uvěte, za podkrěpiti i umnožiti duh i mudrost našu? Možda li od tuda, što će sadašnji věk tobož tim dublje u otajstva duhovnog carstva prozrěti, čim se više od njega udalji?! Ili, što će najvažnia pitanja socialnog života tobož tim zrělie shvatiti, čim će više opaku nećudorednost i umnu bludnost priljubiti? Ili stoga, što je sadašnje doba novu tobož stazu i nova srědstva proiznašlo, kako će se narod ljudski uveličiti i oplemeniti?! Ovakovih pomislih se ovdě siaset poradja, koje, bi sve koristno bilo prorešetati.

Gojili mi mněnje koje mu drago, Bazilio je ipak cèrpio nova izkustva i nove nauke iz svog putovanja. On se biaše uputio u Alaxandriu, nu tamo nadje Athanasia, jer se je bio uklonio svojim progoniteljem, a něki usilnik, imenom Gjuro, počinio je kèrvavu bunu u gradu, te osvojio si stolicu zakonitog biskupa. Zatim pohodio je Bazilo jošte i druge gradove i cèrkve istoka, i svagdě mogao je opaziti, da su najpočitanii sluge Isusovi po Arianih prognani i raztěrani; da je katolička věra kroz mnogovèrstne razpre i stranke razcěpljena i razkomadana.

Vidivši ovo Bazilio pocutio je bolje, nego ikada prie potrěbu žive i tvèrde věre. Za jezgru pako prave i čiste

věre dèržao je svetog Athanasia; svi vèrni od izhoda do zapada pozivahu se samo na njega; sveti Bazilio izdao se je dakle za Athanazia, te je pod njegovim imenom napisao svoju dèlorodnu knjigu.

Dělo ovo je od osobite vlastitosti. Cěli zadèržaj je samo sbirka raznih izrèkah iz sv. pismą novoga zakona uzetih; nu tko dělo ovo jedanput proèita, naći će lahko razloge, koji ovog sv: muža prinudiše, da ga sastavi. „Koi je zakon kèršťjanah?" tako pita na svèrhi Bazilio. „Jest věra, koja kroz ljubav děluje. A koji je znak věre? Jest cělo i podpuno pouzdanje u očitovanu rěč božju; jest pouzdanje takovo, koje se niti umstvovanjem iz phyzičkih potrěbah izvesti, niti kroz umne razloge, (u ime pobožnosti učinjene), uzdèrmati dade. Koi je pako znak věrnog? Jest biti postojanim u ovom pouzdanju krěpostju rěči Božje, te neusudit se od nje štogod uzeti, ili njoj štogod pridati."

Dakle mir cèrkve, jedinstvo i sloga medju věrnimi, i postojanost je ono gledište, iz kog je Bazilio svoju veliku borbu poduzeo, koju je pod stěgom Athanazia podnesti imao.

Poslě njegovog povratka u Caesaraeju učiniga njegov biskup Dianeo ravniteljem, nu duša njegova se time nezadovolji. Uspomena na pustinjake, koje je na cělom svom pobožnom putu zaměrao (bewundern) treptila mu je vazda pred duhom njegovim. Zato odputio se je u něko samotno město Ponta, za da tamo temelj onih samostanskih prepisah osnuje, koji biahu kod noviih samoživacah u tolikoj vrědnosti i ugledu. — Čověk bi rekao, da se je Bazilio zadnjemu izpitu podvèrgao, da sile i slabosti čověčanske naravi točnie izpita, za da bude kadar u vrěme težkih nepogodah, koje ga čekahu, sile svoje dobro upotrěbiti, a slabosti, koliko možno izběgnuti.

(Dalje slědi.)

Věsti iz katoličkoga světa.

Beč. Čudnovita pedepsa stigla je odmetnoga svetjenika, poslě propověnika tako nazvanih němačkih katolikah *Pauli-a*, dočim se u ludinjaku, kao poludio, spremiti morade. Bivši njegov drug *Hirschberger*, pošto je bludnju svoju javno opozvao, živi sada od světa odděljen, čineći pokoru u duh. sěmeništu holomučkomu; *Schollu* neima ni traga ni glasa; (Ist verschollen); a *Ronge* nahodi se radi svoga saveza s cèrljenimi republikanci na běgu. — To je odprilike konac *„novoga bogoštovja"*. *(K. Ll. a. T.)*

Gradac, 6. kolovoza. Prečastni g. knez-biskup imenovao je podravniteljem sjedinjenoga Sekavsko-Leobenskoga sěminišta svetjenika Ivana Klaischera, bivšega spirituala milosèrdnih sestarah u Gradcu, *rodjenoga slovenca.*

Kao izvěstno se glasa, da će i prečastni g. Sekovski knez-biskup, vitez *Josip Othmar Rauscher* na poslědnju nedělju rujna měseca sazvati svetjenstvo svoje biskupie na duhovna exercitia. Čuje se da će duhovni upravitelj istih exercitiah biti vrědni prior Carmelitah Pater Dominik Sartori, koi je radi svoga blagorěčja i radi učenosti na glasu.

— I u Litoměricah dèržati će se lětos duhovna exercitia, za kojih upravljanje pozvan je dr. *Schlör.*

Iz Vratislave, 30. sèrpnja. Knez-biskup Vratislavski *Melkior Diepenbrock*, koi je pèrvu sbirku prinesakah za sv. Otca, Papu Pia IX. od naše biskupie u vrědnosti 12,500 for. jur odavna poslao u Gaetu, dobi ovih danah slědeće pismo od Pape.

Pio Papa IX.

„Častni brate! Pozdrav i apostolski blagoslov.

„Ne malu utěhu uzrokova Nam Tvoj iz Beča pod 5. prošloga měseca lipnja na Nas upravljeni list. Čitav naime sadèržaj toga lista pokazuje osobitu Tvoju odanost, ljubav i počitanje prama Nami i gorku žalost, koja Tebe, častni brate! a i Tvoje duhovničtvo i věrni puk zaokupi, čim je glas o tužnom stanju Našem do vas dopro. A radi ljubežljivog onoga dara, što si Nam od Tvojih věrnih prineso, puno se je zabunilo otčinsko Naše sèrce, bojeći se, da su za ovih burnih i nepogodnih vrěmenah Tvoji věrni iz prevelike ljubavi prama Nam tu žèrtvu sa znatnim svojim uštèrbom učiniti mogli. Dočim dakle Tebi i njim dostojno zahvaljujemo, ujedno od Tvoje pobožnosti očekivamo, da Ti skupa s njima nećeš nikada zapustiti, častni brate! velikomu i predobrom Bogu sveudilj i zažgano moliti se, da svoju svetu cèrkvu iz težkih ovih nepogodah, koje joj sada odasvuda prěte, svemogućom svojom silom izvede i ověnča ju i uzvisi do poběde i slavja svoje děce. Mi doista nikada nećemo zaboraviti u poniznosti sèrca našega moliti se premilostivnomu Otcu da izobilje svoje dobrote neprestano svèrhu Tebe izlěva, i pastirske Tvoje brige blagoslovi; da se Tebi pověreni věrni sve većma i većma od grěha odvrate, te dobro čineći napreduju na putu, koino u život vodi. Napokon potvèrdjujemo osobitu našu prama Tebi blagohotnost apostolskim blagoslovom, koga iz dubljine sèrca Našega Tebi, častni brate! i svim brigi Tvojoj izručenim duhovnikom i věrnim světovnjakom ljubežljivo uděljujemo.

Dano u Gaeti 5. sèrpnja 1849. Našega papinstva godine četvèrte. Častnomu bratu Melkioru, biskupu Vratislavskomu, u Beču. *Pio P. P. IX.*

Francezka. U gradu Sezanne strašno běsniaše cholera. Župnik toga maloga gradića pade medju pèrvim žèrtvami. Tek što za to saznade Biskup Chalonski, pohiti sam u Sezannu i nastani se u župničkoj kući, da bolestnikom grada nadoměsti izgubljenoga župnika, koi postade žèrtvom svoje revnosti. Pa sveudilj pokazivaše biskup Prilly u ovèršivanju svetjeničke službe istu odvažnost i požèrtvovanje, kojom odprie zepověđaše svomu *Eskadronu Dragunah.* *(L' Univers.)*

Proměne u biskupii zagrebačkoj.

Mato Horvatinović, bivši upravitelj župe u Noršićevomselu postao je onděšnjim župnikom.

Adolfo Mesarić, bivši kapelan u krapinskih Toplicah umro je od Cholere.

Mihail Marković, dosadašnji kapelan u Tuhlju preměšten je kao takov u Krapinske Toplice.

Stěpan Moyses, upravitelj. — *Stěpan Muzler*, urednik.
Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

BROJ 35. — TEČAJ I.

U SUBOTU 1. RUJNA 1849.

List ovaj izlazi svaku subotu na cělom arku.

Cěna mu je za domaće 4 — za vanjske 5 for. u sr. na cělu godinu.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvèrt god. kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod duhovnog stola ili kod uredničtva. Predbrojenje prima se sveudilj kroz čitavu godinu.

Katolički list zagrebački.

Sloboda, jednakost i bratinstvo u duhu kèrstjanstva.

(Nadalje.)

Takav biaše stari svět, kad se božićna zvězda nad Betlehemom ukaza, i sa svojom blagom i očistjajućom světlostju poče hladan mrak poganstva i njegovu duboku ćudorednu propast razsvětljivati. Svim narodom i svim vèrstam svakog naroda, najvišemu kao i najnižemu razkrili kèrštjanstvo svoj naručaj. Od presvetih njegovih blagodatih, od svetotajstvah njegovih i od poslědnje večere udioničtvovahu gospodin kao i sluga jednako na način jednorodne bratje a děce božje. Male i nejake, nevoljne i priklonjene, ugnjetene i progonjene, sve je k sebi zvao spasitelj, koi za sve odkupiti, uze na sebe sliku sluge, da ih sve okrěpi i utěši. — On, koi sam kao golo děte u jaslih ležaše, uze odrinjenu děcu na svoje ruke, pa gizdavim i velikim reče: „Ako nepostanete kao mala děca, nećete unići u kraljestvo nebesko.“ Gospodstvo nasilja dověrši se; a nastade kraljestvo ljubavi, koja nikog neizključuje, a poslědnjeg pèrvim čini. Pošto bi otaj nauk ljubavi i čověkoljubja obsvědočenje plemenitiih i boljih za se bio zadobio; naravno je udes robovah i ugnjetenih ublažiti i okove im malo po malo razrěšiti morao. Dočim stari poganski Rim roba za čověka nedèržaše*), dočim bi ovaj nepravedno svakoj požudi, svakoj strasti, svakoj nepravdi i okrutnosti svoga gospodara služiti morao, to ga kèrštjanski gospodar morade kao svoga brata kèrštjanskom ljubavju predusrětati, ako nije htěo, da bude krivac suda i da se Bogom danih obećanjah odreče. I samo dětešce u materinoj utrobi, i novorodjeno još kod sise, biaše neumèrla duša; i za njih se je spasitelj i odkupitelj ukazao; i njima osigura svetinja mir i obrambu; a ubojstvo děteta, koje su stari zakoni dopuštali, dapače u někojih slučajih zapovědali, biaše ljudomorstvo od cèrkve osudjeno, a i pedepsano.

Taj stupajni razvitak uzastopce slědeći lahko se osvědočiti možemo, kako se je kèrštjansko osvědočenje o obćemu bratinskom čověkoljubju, s početka slabo i na těsan krug omedjašeno, sve većma razširivalo, kako je dèržavnike i pravdoznanstvo za se predobilo, te lagano naprědujuć stare okrutne, — ubojstvo dozvoljivajuće — zakone najprie ublažilo, a poslě ih sasvim ukinulo; za tim ih novimi izměnilo, koji ovaj zločin obuzdaše i napokon naredbe u život pozvaše, koje za život i slobodu dosad ubijanih i propasti izvèrženih zaisto kèrštjanski se pobrinuše. Bacimo dakle hitar pogled na ovaj istiniti naprědak, koga kèrštjanstvo u svět uvede!

Kèrštjanski mudroljub *Athenagoras* rodom iz *Athene*, koi za progonstvah drugog stolětja življaše, i načela novog kèrštjanskog života i ćudoredja u oprěki poganstva caru *Marku Aureliu* odkriti nastojaše, zahtěva sva prava čověčnosti već naročito za pèrvo životno početo u materinoj utrobi, kao i za děte istom od sise odbijeno, dočim obiuh uništenje nazivlje ljudomorstvom. Pak ovo osvědočenje predobilo je sve većma sèrca onoga věka tako, da je već za *Trajana* i *Hadriana* otčinska vlast nad životom i smèrti děce u těsnie granice stegnuta. Glasoviti pravnik *Julius Paulus*, premda sam nepriatelj kèrštjanah, i za okrutnih onih kèrštjanskih kèrvopijah, carevah to jest drugoga stolětja visoke časti pravničke bivši obnašao, premda stari oni okrutni zakoni još svedjer obstojahu, ipak se očito i sasvim izražuje za kèrštjanski nauk o svetosti života čověčjeg u najslabiimi takodjer udi čověčanstva*). Nu premda su blažie naredbe staru strogost i neograničenost otčinske vlasti jur stegnule i umaranje děce zabranile bile: ipak se pokvarenost tako duboko u život upilila, da se ovi zakoni sigurno i bez kazni prekèršivahu; a izvèrgavanje i umaranje děce neprekidno trajaše, kao što *Tertulian***) na konac drugog stolětja svoje poganske suvrěmenike oštro, pače karajuć naročito kori.

Odlučan korak na bolje učinjen je stopèrv po pèrvom kèrštjanskom caru Konstantinu, koi otcu pravo vèrhu života i smèrti oduze. Tek što se car biaše okèrstio, umah izdade naredbu: ako bi se koi otac u tako velikom siromaštvu nalazio, da si nebi mogao děcu odhraniti, ima

---

*) Juvenal: O demens! ita servus homo est? — Seneca lib. X. Controv. IV. In servum nihil non domino licet.

*) Njegove rěči glase: Necare videtur non tantum is, qui partum perfocat, sed et is, qui abjicit, et qui alimonia denegat et is qui publicis locis misericordiæ causa exponit, quam ipse non habet. (ff. lib. XXV. tit. III. lib. 4.) To isto skoro od rěči do rěči kazao je Tertulian. Apostologet. cap. IX.: Nobis vero homicidio semel interdicto, etiam conceptum utero, dum adhuc sanguis in hominem delibatur, dissolvere non licet. Homicidii festinatio est prohibere nasci; nec refert natam quis eripiat animam, an nascentem disturbet. Homo est et qui est futurns et fructus omnis jam in semine est.

**) Tertullian ad Nat. I, 15: Vos..... qui infantes editos enecantes legibus quidem prohibemini, sed nullæ magis leges tam impune tam secure... eluduntur.

im se iz kraljevske blagajne dati oděća i hrana. Godine 331. izdade isti car poziv na milosèrdne ljude, da se za izvèrgnutu děcu zauzmu; a da ih tim lakše na to skloni, dozvolio je ovakovim odhraniteljem za uzdèržanje i odgojivanje, na način starog zakona, da se svojimi pitomci kao s robljem služiti i za se ih zadèržati mogu. Biskupom pako, kojim polag njihovog pastirskog dostojanstva briga za udes izvèrgnutih biaše povèrena, naložio je, da odhraniteljem kod primanja děce vèrhu njihovog vlastničkog prava izdade svědočbu, koja bi ih imala braniti od potonjih zahtěvanjah pravih roditeljah. Pod carem *Valentinianom*, *Valensom* i *Gratianom* biaše otčinsko pravo vèrhu života i smèrti děce napokon preneseno na dotično poglavarstvo, i polag uredbe od g. 374. za ubojstvo děteta smèrtna kazna odlučena, i svaki pod ovom kaznom biaše obvezan svoju děcu odhranjivati*).

Kad je kèrštjanstvo tako život nesrětnikah osiguralo, dodalo je takodjer u tihoj radinosti bez svake buke k tome i dar slobode. Ovu pobědu steče kèrštjanstvo pod Justinianom. Ako naši zakoni, tako glasi carska naredba, robu slobodu povratjaju, kog gospodar za uzdèržavanje nevrědna dèrži, kako bi mogli dozvoliti, da se takovi robstvu predadu, koi od svoga narodjenja na obćinsko milosèrdje pripadahu, i koje je obće milosèrdje odgojilo**). Hèrdjavo bi bilo predpolaganje, da je lakomost ponuka na izpunjenje koje dužnosti milosèrdja***). Kad bi car na ovi način odhraniteljem pravo vlastničtva nad odgojenom děcom bio oduzeo: valjalo je za uzdèržavanje izvèrženih brinuti se. Tako pripadoše ti jadnici cèrkvi. U 153. novelli upravljenoj na nadstojnika Ilirie, zapověda Justinian, da se imadu biskupi i njihove cèrkve za izvèržene zauzeti, i u savezu sa nadstojnici za njihovo uzdèržanje brinuli se. Tako postadoše pèrva obća nahodišta carstva.

Galia, od Rima odtèrgnuta, pošla je vlastitim svojim putem. U toj dèržavi utemeljiše u vrěme preseljivanja narodah germanski puci pomanje svoje dèržavice; u kojih još sveudilj u valjanosti ostade staro teodosianovo zakonotvorstvo skopčano sa zaključci cèrkvenih saborah, i zakonskimi običaji Germanah. Ove Germane hvali rimski dogodopisac, da kod njih više mogu dobri obićaji, nego u pokvarenom Rimu dobri zakoni. Oni protunaravni zločini, koji broj děce umaljavahu, ostadoše kod njih nepoznati. U njih se žene puno većma štovahu; ženitba biaše svetia; a poštenje děvojačko po obćinskom mněnju strožie se sudiaše. Dočim dakle oni mačem rimsko světovladstvo rušeć kèrštjanstvu puteve pripravljahu i svojom mladjahnom i snažnom kèrvju trula i izopačena plemena pomladjivahu, ujedno i dragovoljno otvoriše svoje sèrdce učiteljem kèrštjanskim, i cèrkvene zakone bez protuslovja primiše. Tako biaše ovdě osobito cèrkva, koja se za izvèrženu děcu zauze. Zaključci cèrkvenog sbora u Arlesu god. 442. i u Vaisonu, kao i synoda u Maçonu 581. god. naložiše župnikom, da zavedene i obezčaštjene děvojke pozovu, da svoju novorodjenu děcu u odredjenu za to uložnicu pred cèrkvenimi vrati izvèrgnu, i tko bi inače ovakovo děte našao, neka bi ga cèrkvenim odhraniteljem predao. Cèrkveni odhranitelji zadèržaše ovdě děcu tri dana, a tamo deset, očekujuć, hoće li je tko natrag tražiti, ili će se roditeljem u trag ući. Nije li se ukazala mati, to biahu pozvani věrni, da se za ostavljeno sirotče zauzmu. Koi bi to učinio, morade jedan novac položiti, pa polag teodosianovog prava ostade děte njegovim věkovitim kmetom. Ovakovi priměr pripověda nam iz zemlje Trevirah život bl. Goara, dočim za razjasnjenje ovog običaja opažuje, kako je kod Trevirah običaj vladao, da ako bi žena děte porodila, pak mu otca nebi htěla imenovati, ili koje radi siromaštva nebi mogla odhraniti, metnula ga je u mramornu ljušturu (concha marmorea), koja je baš zato odredjena bila, da se oni, koji bi ga tamo opazili, na milosèrdje ganu, i nětko se za njega zauzme. Kad bi se dakle taj slučaj dogodio, cèrkvenjaci uzeše děte i razpitivahu med narodom, nebi li se tko našao, koi bi to děte primio, da ga poslě kao na svoje vlastničtvo spadajuće zadèrži. Ako bi se tko najavio, odnešeno je děte k biskupu, koi je vèrhu toga po odhranitelji cèrkvenimi predložene svědočbe podpisao i tako pravo na děte odhranitelju potvèrdio*). Pa sve do danas sačuvana je formula, kojom su se svědočbe pisale**), i naplatilo bi trud, da se iztraživanja vèrhu toga poduzmu, je li se kod naših najstariih cèrkvah kakovi trag onog mramornog ili kamenog ledjena kod vratah nalazi, gdě su matere svoju děcu izvèrgavale***).

Tako je dakle opet *kèrštjanski* duh porodio i kod Frankah vlastite milosèrdne zavode za primanje izvèrženih, sirotah, bolestnikah i putnikah, kao što se u uredbah (caputularia) Karla Velikog i pod Ljudevitom Pobožnim naročito spominju.

Ali za onih stolětjah, koja selenje narodah neposrědno slědovahu, zavladao je skoro po svoj kèrštjanskoj Europi drugi pun prikora običaj, koi svoj početak baš u onom poganskom mněnju imadiaše, da děca kao obična svojina svojim roditeljem robski pripadaju. Pa buduć roditelji s toga imadiąhu pravo, svoju děcu založiti ili prodati: poslužiše se otim pravom osobito u vrěme dražine i gladi. Ali čim se više u vojnoj halabuki onih stolětjah, med plěnom i ubojstvom običaji podivjačiše i ćut tvèrdja i okrutnia postade, tim većma se zloupotrěbljavaše takodjer ovo okrutno pravo. Tako nalazimo porabu prodaje děce od petog stolětja tja do dvanaestog u Talianskoj, Spanjolskoj, Francezkoj, Němačkoj, Englezkoj i na cělom severu u običaju. Od toga zaključci cèrkvenih sborovah i životopisi svetih, oniuh vrěmenah pružaju nam mnogovèrstna svědočanstva. Polag toga zavladala je upravo obćenita tèrgovina s děcom tako u višjih kao i u nižjih stališih. Oni těrahu děcu kao marvu na pazar, da ju na žalih Francezke i Talianske na prodaju nude.

Tako se cèrkvi nova sgoda podade, da prava čověčanstva brani i nesrětne žèrtve pod svoju zaštitu primi, dočim věrnim svojim rěčju i priměrom u sèrca zasadjivaše važnu onu istinu, da su svi ljudi j e d n a k a děca istoga otca nebeskoga, da je za sve tekla ista miriteljna kèrv spasitelja Boga, te zato da su svi ljudi dužni uzajamno se njegovati onom ljubavju i požèrtvovanjem, koje nikoga neizključuje, nikog neostavlja.

---

*) Cod. IX. tit. 16. lex 8. Siquis necandi infantis piaculum aggressus agressave sit, sciat se capitali suplicio esse puniendum. — Lex 2. Cod. de infantibus exposit.

**) Lex 4. Cod. de infantibus exposit.

***) Lex 3. ibid.

*) Vandelbertus Diaconus in vita B. Goaris. Bližje u francezkom dělu: Des Hospices d'enfans trouvés en Europe, et principalément en France par Bernard-Benoit Remacle. Paris 1838, gdě su i data sabrana.

**) Caputularia regum Francorum ed. Sirmond. Tom. II. p. 474.

***) Bilo kako mu drago! Nu mi nimalo nedvojimo, da je od naših cèrkvah običaj takovih ledjenah prešao na današnje nahodnjake (Findelhäuser).

 Sluven = rob

Za pokazati, na koliko je bio u srědnje ono doba izmedju staroga i kèršljanskog světa zavladao običaj prodavanja děce, samo ćemo několiko priměrah navesti. Tako je sveta Bathilda prodana svetomu Archembaldu; a sveti Theau prodan je svetomu Eloiu. Drugi priměr iz franko-gallske dogodovštine pokazuje nam život svetoga Eusitia. U vrěme velike nužde prodaše ga kao děte njegovi roditelji opatu samostana Patriciacum. Opat, nehoteći se dětetom kao robom služiti, dade ga pristojno i bogoljubno odgojiti; a mladić se poslě posveti duhovnomu životu, pa kao brat stupi u isti samostan. Isto tako pripověda se o apostolu Němacah svetomu Ansariu, kako je sa svojim drugom Aubertom godine 846. odputio se danskomu vojvodi Haraldu, pa ondě božjom ljubavju nadahnjeni, pokupovaše toliko děce, koliko su mogli dobiti, te ih sve obratiše u dobre kèrštjane. Slično se i o svetom biskupu Amandu pripověda, kako je u sěvernom Brabantu pokupovao mnoge sužnje, da ih u věri kèrštjanskoj poduča. A poznato je, kako je papa *Gèrgur Veliki*, bivši još u svomu samostanu, vidivši jednom, gdě se anglo-saksonski robovi u Rimu na prodaju ponudjaju, na toliko tim pogledom ganjen, da je odmah poduzeo put u Britaniu, da tamo propověda evangjelje! A čim poslě na dostojanstvo papinstva bi povišen, taki dade svetjeniku *Candidu*, koi onda upravljaše někoja papinska posědovanja u Gallii, nalog: da nakúpi anglo-saksonske děce, pa ih u někom samostanu odhrani, da se poslě kao propovědnici kèrštjanstva kod svojih zemljakah upotrěbiti mogu. Pa veliko to dělo poslě sveti Augustin (Austin) do kraja izvede.

Tako je katolička cèrkva staro ono i duboko ukorenjeno zlo robstva i prodavanja ljudih upotrěbila na spas narodah. Svetjenici njezini i poslanici nepazeći na nikakvu pogibel odputiše se medju najsurovie divjake, „da cěnom svoje mučeničke kèrvi děcu kèrste, od koje poslě postadoše sveti i propovědaoci věre, koji povrativši se u svoju domovinu, sěme kèrštjanskoga spasenja i ćudoredja, kèrštjanskoga milosèrdja i kèrštjanske slobode razprostirahu. To nam lětopisi naše cèrkve sve do najnovieg vrěmena mnogobrojnimi priměri dokazuju.

Nu kao što je cèrkva samim zlom robstva služila se *proti* istomu zlu: tako je — kad bi jur sèrca ljudih za se bila predobila — iz korena ga iztrěbiti nastojala. To nam medju ostalimi pokazuje uredba někog englezkoga cèrkvenog sabora, koi pod predsědničtvom *Anselma* nadbiskupa Dornbernskoga godine 1002. kod sv. Petra u Londonu bi obdèržavan. Tu se can. 28. ovako veli: „Da se nitko unaprěda neusudi těrati onu gadnu tèrgovinu (infame negotium), gdě se ljudi poput neumne životinje na prodaju nude *).“

Al zastarělo zlo biaše preduboko pustilo korenje, kao što nam pokazuje jedan zaključak skupštine svega duhovničtva irskoga od godine 1171., dakle 169 godinah poslě onog navedenog englezkoga. Zaključak ovi jednodušno satvoren pravedno broji se medju najslavnie spomenike naše cèrkve; jer nam pokazuje, kako je cèrkva u toli davno doba nastojala věrnim svojim u sèrce ucěpiti pojam o dostojanstvu ljudske slobode; te nije čekala, da ju „reformacia“ u toj stvari poduči. Znamenito ovo svědočanstvo nahodi se u dogodovštini Giralda Cambrenskoga od rěči do rěči, kao slědi: „Pošto bi Englezi oružanom silom Irsku bili osvojili, sakupi se sve duhovničtvo irsko u Ardmachii (Armagh). Tu se o prišastju inostranacah (Englezah) obširno i svestrano savětovaše: dok napokon jednodušno izrekoše: da ih je ova težka nevolja kao pravedna kazan božja radi grěhotah njihovoga naroda stigla, a imenito zato, što je kod njih bio zavladao običaj, da od tèrgovacah roblja, od razbojnikah i gusarah kupuju zarobljene Engleze. Englezi naime, tako nastavlja isti sgodopisac: „usled obćenite pakosti običavahu i bez nužde, kad ih to jest glad ili skupoća nebi silovala, vlastitu svoju děcu i rodjake u Irskoj prodavati. Pa odtud se věrojatno zaključiti mogaše, da kao što někgda prodavaoci svojom krivnjom robstvo zaslužiše, tako ga sada zaslužuju kupci. S toga je u pomenutoj skupštini jednodušno zaključeno i javno odredjeno: „da se zarobljeni Englezi po svoj dèržavi svojih verigah oproste i na pèrvašnju slobodu puste *).“ Tako je katolička Irska oslobodjenjem Englezah osvetila vlastito svoje robstvo.

Pošto bi udes izvèržene děce do sada bio *pojedinim* ljudem izručen: učiniše razprostèrta načela cèrkve, da se je kèrštjanski duh bratinskoga sjedinjenja za te nevoljnike zauzeo. Bèrzo se to jest sklopiše družtva, koja pod stanovitimi uredbami směrahu na zaštitu i obranu bolestnih, nemoćnih, sirotah i izvèrženih nadjenih. Medju najstaria takova družtva broji se „bratovština od duha svetoga“ u Francezkoj. Pa odtud se još danas, osobito po Němačkoj, nahode mnoge bolnice pod imenom *„svetoga duha;“* a to ime i nije bez znamenovanja; jer upravo je duh sveti pobudio blagi onaj plamen kèrštjanske ljubavi i milosèrdja i svojom ga milostju hranio, da ozebli i kletom neslogom razkomadani svět ogrije i sjedini.

Al moglo bi nam se reći, da — dočim o ubojstvu, izvèrgavanju i prodavanju děce govorimo — pripovědamo stvari staroga světa, koje bi, i bez věre kèrštjanske, sam naravni razvitak čověčanstva bio dokinuo. Nu lahko se možemo uvěriti, da tomu nije tako, samo se obazrimo na one dèržave, gdě još sveudilj staro krivobožtvo obstoji, ili gdě je poluměsec krivoga proroka prognao i potamnio sunce kèrštjanstva, pa ćemo taki uviděti, da je štovanje ljudskoga života, dostojanstva i slobode dělo samoga kèrštjanstva.

Poznato je, koliko se děce u prostranom carstvu Kinezkom izvèrgava. U Persii se još i sad s děvojkami gadnim načinom tèrguje. Protěrivanje ljudskoga ploda u utrobi materinoj obćenita je u Indii navada. Prodaja děce je u Sennaarskoj domovini cèrnacah obična i svagdanja stvar; kao što se něgda u Englezkoj děca čoporom na sajmove těrahu, tako je *Klapperton* još dan danas od beninskih žalovah do Saccate našao. Pa kao što u starom Rimu i u Gèrčkoj bivaše, tako i danas biva medju divjaci na sěveru Amerike; roditelji naime svoju nakaznu děcu, koja bi im na teret bila, izvèrgavaju, ili ih ubijaju. U Brasilii je veliko jedno pleme sasvim izginulo radi protěrivanja utrobnoga ploda. Na otoku Otahaiti obstojalo je nemalo do danas tajno něko družtvo, koje se biaše sjedinilo obćinstvom ženah i ubijanjem děce. Tako je na otocih Ceilon i Java ubijanje i izvèrgavanje děce obćeniti običaj. U Novom-Walesu vlada ona nečověčna navada, da kad mužu umre žena, ovaj živo děte na njezino mèrtvo tělo metne, pa ga — spustivši nanj težki kamen — zaduši; a zatim rodjaci grob do kraja zasiplju. U novom Seelandu i medju Hottentoti same matere děcu si zadave;

*) Wilkin Concilia magnæ Britanniæ et Hiberniæ Tom. I. p. 382 ad An. 1002. ex Will. Malmesb. et Eadmero.

*) Wilkin Concilia Britt. Tom. I. ad A. 1171 ex Girald-Cambren. expugn. Hibern. cap. 18.

pa to za nikakovu protunaravnu pogrěšku nesmatraju. A ubije li u novoj Irskoj koja mati svoje čedo, to je od svake kazni prosta, samo mora jednog roba ili robinju na slobodu pustiti*).

To je *sloboda*, *jednakost i bratinstvo*, koje se još danas u dèržavah krivobožacah nahodi. Al kao što někgda, tako i danas nastoji duh naše cèrkve, da okrutnomu Moloku žèrtve njegove otme. S toga je evo u najnovie doba něki bogoljubni biskup u onoj Francezkoj, koja toliko zavodah dělotvorne ljubavi kèršljanske broji, utemeljio bogoljubno družtvo pod znamenitim imenom *„od svetoga dětinstva Isusova,“* s onom svèrhom, da izvèrženu děcu u Iztoku od smèrti izbavlja, i kèrštjanski ju odhranjuje. upravo onako, kako jur prie dvanaest stolětjah Gèrgur Veliki s anglo-saksonskom děcom postupaše.

A isto tako nebi bilo težko i u drugih vèrstah kèrštjanske ljubavi i blagotvornosti dosta priměrah u katoličkoj cèrkvi naći. Ta nenuka li isti duh bezkoristljivoga požèrtvovanja i milosèrdnoga brata i milosèrdnu sestru, da život svoj u okuženom zraku bolnicah, kraj posteljah nemoćnikah provode? Tu ti brate leži nevoljni bolestnik — morda sirota bez kuće i kućišta, — od strašnih mukah svojih priklonjen, obasut najgadniimi ranami, pa pošto ga otac i majka ostaviše. ovdě usrěd svoje tuge nahodi ljubezljivoga brata, nahodi nježnu sestricu svoju. Oti novi njegovi rodjaci često su děca imućnih i odličnih roditeljah, pa kadno i jedinci, pa se svih razkošjah i užitakah toga života, roditeljske ljubavi, blaga i častih odrekoše, da prosto i svojevoljno tèrpećemu bratu svome služiti mogu!

To je jedan od onih plodovah *slobode, jednakosti i bratinstva* u kèrštjanskom smislu; to je communisam kèrštjanstva, to je njegovo občinstvo dobarah, da — nepazeći na razkošja světa. — svaku tugu i nevolju sa svojim iskèrnjem bratinski děli. A netrěba nam ni napominjati ostala ona mnogovèrstna družtva, za namirenje mnogovèrstnih potrěbštinah čověčanstva sklopljena; jer je poznato, da neima u světu nevolje, kojoj se katolička cèrkva nebi bila za pomoć pobrinila. Pa opet nemožemo mukom mimoiti onu bratovštinu, koja se osobito u južnih pokrajinah Europe — a naročito osim Španjolske u někojih gradovih Italie — nahodi, a sastavljena je iz samih světovnjakah od najodličniih porodicah. Članovi njezini probavljaju sa zločinci na smèrt odsudjenimi poslědnje dane i noći života njihovoga, da im u dugotrajnoj opačini okorělo sèrce omekšaju, da ih utěše i ohrabre proti stiski i sdvojenju, da ih prie smèrti s uvrědjenim Bogom, s čověčanstvom i svojom savěsiju pomire. Takav knez ili vojvoda ili koi mu drago velikaš, koga su dvori biserom i zlatom napunjeni, a oděveni svilom i kadifom, koi bi sva veselja i razblude světa mogao uživati, pa se ipak svojevoljno svega toga odreče, te s najprostiim zlotvorom zadnju noć provodi i prati ga na stratište, těšeć ga i podupiruć do poslědnjeg uzdaha, — takav velikaš doista je veličanstvena slika, koju motreć naši demokrati i republikanci bolje bi bratinsku jednakost proučiti mogli, nego kod kravalah, kod mačjih muzikah i pozivah na pobunu, koje uz zakon i pokornost ujedno i slobodu, mir i blagostanje uništuju**).

(Dalje slědi.)

*) Remacle na navedenom městu str. 346,

**) Vidi u današnjem bro'u toga lista članak: „Dvě velezaslužne bratovštine u Španjolskoj.“

Něšto o bečkoj skupštini biskupah.

Ima ljudih, koji — premda stvari nerazumiju, ili neće da razumiju, već iz pojedinih izrazah svakojaka obćenita zaključenja izvode, — pa ipak nastoje u javnih listovih bečki sbor biskupah austrianske carevine kao tobož izvěstno i podpuno opisati. Al upravo zato si svatko može misliti, kakova su to opisivanja. Osobito něki časopisi takove stvari nam o tomu priobćuju, da čověk pročitavši ih nemože ino pomisliti, nego da su se urednici njihovi medju se zakleli, da im do ničesa na světu nije toliko stalo, koliko do obćenitog nereda i prevrata u cèrkvi ne manje nego i u dèržavi, dočim pověrenje svetjenikah i věrnih světovnjakah katoličkih prama svojim biskupom svakom sgodom i pod svaki način oslabiti, — pače i uništiti — nastoje; pa se na žalostne — nu svakako naravne — poslědice kletog toga svog nastojanja i neobaziru; jer valjda misle, da bi ovim načinom po njih bolje bilo, kad drugčie do ničesa dospěti nemogu. S toga je potrěbito, da se i koja istinita rěčca o pomenutoj skupštini progovori na utěhu i upokojenje svih privèrženikah cèrkve.

Što su zaključci iste skupštine ljubopitnomu světu do danas tajna, to biaše poslě zrěloga i svestranoga promatranja nadjeno, da je potrěbito za dobro cèrkve. Pa i svaki, koi okolnosti iole pozna i dostojno ih uvaži, lahko će pogoditi uzroke toga postupanja. Ako li bi tko ipak mislio, da bi uspěšnie bilo pomenute zaključke umah proglasiti, pa je věran sin cèrkve: a on neće zaboraviti, „da su biskupi postavljeni od duha svetoga, da vladaju cèrkvom božjom!“ pak će se stèrpiti, a neće neshodnim svojim zahtěvanjem navratjati vodu na mlin protivnikah cèrkve. — Nadalje nisu biskupi věćali o svèrgnutju sv. otca, kao što něki javni listovi *lažu;* niti su ikakvih važniih proměnah u zakonih cèrkve samovoljno preduzeli, a ponajmanje su predložili razpitanje ženitbeno (divortium). Pače su rimskoga papu pripoznali „za otca i učitelja svih věrnih;“ a ni za dlaku nisu odstupili od zakonah cèrkve. Biskupom, kao takovim, pripada u cèrkvi zakonotvorna vlast, koju za svaki slučaj mogu upotrěbiti, gdě višje uredbe neima; pa gdě bi se tom vlastju poslužili, tu su se vazda dèržali ukupnoga duha cèrkvenih zakonah; jer samo tim načinom cèrkveni život istinito naprědovati može. A gdě bi proměne někojih točakah potrěbite ili koristne bile, pa moć biskupah nebi bila dovoljna za izvesti ih, tu su postupali putem, koga zakoni cèrkve prepisuju. Duh sveti, koi svoju cèrkvu nikada neostavlja, pokazao je i ovdě božanstveno svoje dělovanje! biskupi bo jedini biahu u istini i složni u duhu ljubavi; svaki podpunom slobodom izražavaše svoje osvědočenje; a svestrano pretresivanje dubljih i većma zamèršenih pitanjah unaprědjivaše spoznanje istine, koju svi iskrenim i otvorenim sèrcem počitavahu. Tako se svi zaključci nemalo jednodušno satvoriše, koji nesamo krěpki cèrkveni duh biskupah, već i věrno njihovo domoljubje pokazuju i nastojanje, da se „Bogu dade, što je božje, a što je carevo, caru.“ — Uz to se je unaprěd znalo, da će biti ljudih sa strane cèrkve i dèržave, kojim opreděljenje granicah izmedju cèrkve i dèržave po biskupih ustanovljeno neće biti skroz po ćudi. Al na to se biskupi nemogahu obazirati. Već uvaživši sveta i osnovana prava kao cèrkve tako i dèržave, ujedno uvažiše i ono, što je cèrkvi na spasenje věrnih prie svega potrěbito, te što za najbolje spoznaše, to su i savěstno zaključili; pa od sv. stolice, a ne od raznih stranakah, očikaju odobrenje i potvèrdjenje svojih

zaključakah. A koi bi poželio, da se zaključci biskupah odmah proglase: taj neka pomisli, da je s jedne strane potrěbito, da se budući položaj dèržave prama tim zaključkom saznade; a s druge strane, da toli važne proměne duboko završženih razměrjah mudro preduzimati valja, ako želiš ukloniti se bezkrajnoj smutnji. Velika je u istinu nevolja našega věka, što se potrěbita i *providna mudrost* obično dèrži za *strašljivost i slabost*. Ta zar je bolje nesmotrenim prenaglenjem i u cèrkvu — koja još jedina čvèrsto stoji usrěd obćenitoga brodolomja — prenesti onu bezsvětnu nemoć, koja dèrma temelje svih nemalo dèržavah?

Pa još jednu da rečemo o diœcesanskih synodah. Tu nam večji dio novinah pripověda, da je sveti otac papa uslěd predloga bečke skupštine savětovao biskupom würzburžkim, da obdèržavanje diœcesanskih synodah odlože do mirniih vrěmenah. — Kad bi početnici takovih glasovah samo malo dublje bili povirili u kanoničko pravo: za cělo bi tamo bili našli zakon, kojim se odredjuje, da biskupi na diœcesanskoj synodi imadu proglasiti zaključke synodah provincialnih. (X. c. 25. de appell.) Uslěd toga zakona je dakle od potrěbe, da se prie pomisli, kako ćemo do obdèržavanja provincialne synode dospěti, pa onda istom, kako ćemo diœcesanske u život privesti. To isto biaše u Gaëti i bez predloga bečke skupštine dobro poznato, te je zato i u odgovoru sv. otca poslanom kardinalu Schwarzenbergu odredjeno. — Pa svaki će lahko uviděti, da su velike i marljive priprave potrěbite, prie nego se takav zavod, kojemu jur od stolětjah skoro ni traga neima, opet u život povrati; ako to jest nećemo, da isti zavod bez svakoga spasonosnog uspěha ostane. — Bivši u Beču sabrani biskupi nisu svetoj apostolskoj stolici ni rěčice progovorili, kojom bi se obdèržavanje diœcesanskih synodah prěčilo ili Bog zna do kada odgadjalo; već je to posve izmišljeno i neosnovano sumnjičenje, kao što je i pomenuti apostolski breve na kardinala Schwarzenberga u javnih listovih nemilo nagèrdjen, samo da se otim načinom toli potrěbito i spasonosno pověrenje izmedju biskupah i podčinjenoga im duhovničtva oslabi, ili posve poremeti. Bečki biskupi u ogledu diœcesanskih synodah nisu ništa drugo zaključili, nego i würzburžki, pače je u tom — kao i u mnogom drugomu ogledu — izmedju obih skupštinah vladala divna jedinost, jednim duhom — živim to jest duhom katoličke cèrkve proizvedena. Pa to je najbolje oprovèrgnutje lažljivih onih glasovah, koji se na uštèrb bečke skupštine raznesoše.

Dvě velevažne bratovštine u Španjolskoj.

Čim je danas neobičnie o Španjolskoj šta dobra i utěšna slušati: tim će, scěnimo, biti štovanim čitateljem našim ugodnie saznati za blagoslovno dělovanje dviuh bratovštinah, od kojih samo je to želiti, da bi i u našoj domovini takovih zavodah bilo.

Jedna od ovih bratovštinah, prekrasni cvět na veličanstvenom stablu kèrštjanske ljubavi, zove se *„za obratjenje smèrtnih grěšnikah;“* (por la convercion de los, que estan en peccado mortal.) — U Španjolskoj, kao i drugdě, neodgojenu děcu prostíega naroda sirotinja, a sinove višjih stališah strast, ili zlo družtvo zavadja na put opačine. Pače još laglje i prie nego drugdě dospěvaju pod toplim podnebjem španjolskim mlade děvojke na stazu grěha. Pa što duh světa mladim mužkarcem lahko oprašta, to děvojku obezčastjuje na věke. Današnji izobraženi svět (bonne société) a osobito španjolski iz licuměrstva je nemilosèrdan; za pokriti naime vlastite tajne grěhote, nemilo osudjuje svakoga nesrětnika, komu ili duševne sile, ili materialna srědstva manjkaju, te nemože, da svoju sramotu od světla javnosti sakrije. S toga se mladi ljudi, osobito prostiega roda, ako samo jedanput zablude, veoma težko dižu. Jer zavedena děvojka, koja obično iz sdvojenja bludnicom postane, ostaje uvěk bezčastna; ma se ona poslě i u Mandalěnu pretvorila. A bludnik se uvěk preziro; ma poslě i ugledalom krěposti postao. I premda mu vrěme skèrši verige grěha, a savěst mu očisti pokora i dělo: ipak ga ništa, ni sama smèrt, s predsudi světa pomiriti nemože. Takove izobćenike u Španjolskoj ljubežljivo prima „bratovštlna za obratjenje smèrtnih grěšnikah.“ Nijedna dèržava u Europi neima takovoga zavoda; a ona družtva, koja su po Němačkoj gdě i gdě ustanovljena za primanje odpuštenih iz tamnice zločinacah, jedva da su sěna od ovih španjolskih pobožnih bratovštinah. Bratovštini za obratjenje smèrtnih grěšnikah pripadaju kao članovi najimućnii, najuglednii i najizobraženii žitelji madridski. Lope de Vega, Calderon, kralji Karlo III. i Karlo IV., mnogi vojvode i infanti time se ponose, da kao članovi ote bratovštine s lemoznicom u ruci po ulicah grada dobrovoljne prineske sabirati mogu za bogoljubne svèrhe družtva. Ista ova bratovština imade u Madridu dvě kuće, u jednu primaju se sami *krivci* (culpables); a u drugu *zabludivši* (extraviados). Tko u Španjolskoj iz tamnice izadje, lahko se opet u družtvo ljudsko povrati, jer mu je kuća ove bratovštine otvorena; pače njegova je kuća, njegova otčevina, gdě ga tako ljubežljivo primaju, kao razmetnoga sina u evangjelju. Nitko ga tamo nepita: „odkuda si?“ ili „šta si učinio?“ Već ga několicina bratje dočeka, koji něgda isto tako biahu bezčastni, kao i on sada, pa pruživši mu bratinsku ruku krěpe ga i bodre istimi utěhami, koje njim samim něgda pod istim krovom u dio padoše. A izide li kasnie iz toga svetog priběžišta: opet i vani srětne četu bratje, štono su u istoj kući kao i on očištjeni, preporodjeni i sa světom, koga biše uvrědili, pomireni, te mu u svakoj sgodi pomoćnicu ruku pružaju. — Zabludi li koja kći Eve, a ona je jadna obezčastjena. Žalud nastoji iz ponora sramote izplivati; nesluša je nitko, niti joj tko ruku pruža; niti tko hoće, da ju ma kao poslědnju služkinju u svoju kuću primi. — Nu bogoljubna ova bratovština nepita za njezinu prošastnost, već samo gleda na njezinu skrušenost i nuždu. Ovo ju utočište milosèrdno prima, dobrim ju priměrom obodrava, da navikne dělu i krěposti, pa ju poslě odpusti s preporukom, u koju se svaki pouzda; jer preporuka ote bratovštine smatra se za najsigurnie jamstvo istinite pokore i pravog poboljšanja. — Rekao bi nam morda tko, da je pouzdanje ote bratovštine pretěrano; da se njime licuměrci često zlosluže, i t. d. Nu to je izprazan strah. Nezna se ni za *jedan* samo priměr, da bi se obratjeni zločinac — ako je samo několiko měsecih u kući od smèrtnoga grěha bio — u grěh povratio; — a to je posve naravno. Jer u toj kući prebivati nije sramotno i bezčastno, pače zaslužuje javno štovanje; budući se znade, da samo slobodna i svojevoljna odluka poboljšanja nesrětnike tamo vodi. A nitko nikoga nesiluje, da tamo priběgne. Ona bo kuća nije zavod redarstva (policie), nije kaznica, nije dělaonica, nije prosjačka tamnica; kao što se takovi zavodi u tako zvanih izobraženih dèržavah nahode. A kad bi koi nesrětnik, izišavši iz toga zavoda, u sramotu i grěh se povratio: taj se više milosti i pomilovanju neima nadati; pa i to je poznato. A javno mněnje stoput oštrie kazni, nego zakon.

Druga takova bratovština zove se *„Paz y Caridad“* (mir i ljubav). Članovi njezini nepripadaju nijednomu duhovnomu redu. A najodličnii ljudi u Madridu, i sinovi najugledniih kućah Španjolske, sami plemići sjediniše se u njoj s onom odlukom, da budu propovědnici i ovèršitelji božjega milosèrdja. Bogoljubno dělovanje ove bratovštine proteže se osobito na one, koji su radi zločinah na smèrt osudjeni; pa budući im zemaljskoga tog života spasiti nemože, brine se ljubežljivo za věčni. S toga ne samo da članovi družtva osudjenoga na stratište provadjaju, da mu tamo put u otvoreno nebo pokažu; već ga i za ono 48 urah u „capilli“ (tamnica uredjena kao cèrkvica) izvèržena ljubezno njeguju, te mu sva moguća oblakšanja na utěhu pribavljaju; pače mu sve njegove želje izpunjavaju, samo ako nisu zakonu i ćudoredju protivne. Članovi družtva strogo paze na ćudoredno življenje, te su svoje statute vazda u pèrvobitnoj čistoći sačuvali. U bratovštinu prima se samo onaj, koi može dokazati, da je život bez prikora provodio, i dobar glas svoj nikakvom javnom opačinom okaljao. Kada koi novi član u družtvo stupi mora 500 frankah u blagajnu družtva položiti i ujedno obvezati se, da će od troškovah, za svakoga osudjenika učinjenih, što na njega pade, nositi. A i blagotvornost gradjanstva znamenite summe prinaša u blagajnu bratovštine. Pa nije se bojati, da bi samo krajcara propala ili se zlo upotrěbila. Jutrom, kada se ima tko pogubiti, svi svetjenici Madrida služe mèrtvačke službe za nesrětnoga osudjenika. Nu blagotvornost bratovštine tim se neovèršuje; već ako nesrětnik ostavi udovicu, majku, ili nejaku děčicu, sve ove sirote nahode sigurnu pomoć u bratovštini *„Paz y Caridad,“* koja ih štiti od dvostruke nevolje, od nužde to jest i od prikora. Pa je ota plemenita blagotvornost družtva takova, da bi svim *philanthropom* noviega věka za uzor služiti imala. Ovdě bo se zaostavšim sirotam i rodjakom na stratištu pogubljenih neděli onakova jadna milostinja, koja i darovnika pogèrdjuje i ponizuje nadarenoga. Članovi bratovštine *„Paz y Caridad“* neponašaju se, kao mnogi philanthropički zavodi noviega věka, koji sirotinji kao s divne něke visine bacaju hèrpicu bakrenoga novca i koju funtu hlěba; već svojim zavětnikom za dušu skèrbi, kao i za tělo; rěčju skèrbi za svu njihovu budućnost. Osobito pako nastoji, da se zaostavša děca pogubljenoga dobro odgoje; pa pomoćnicu svoju ruku od njih dotle neuzteže, dok si nenabave one sposobnosti, da u světu pošteno i pristojno živiti mogu.

Ovakovi zavodi kèrštjanske ljubavi pokrivahu něgda svu katoličku Europu; al ih je nemalo sve razorila tako zvana prosvěta, razorilo ih je novie ugladjeno barbarstvo. Bože daj! da svět već jednom uvidi, s čega danas osobito bolujemo, pa za doći na kraj obćenitoj bědi i nevolji, slične zavode nježne ljubavi kèrštjanske po priměru bogoljubnih dědovah uvedu!

(Polag Volksfr.)

Věsti iz katoličkoga světa.

Beč. Stara ona rěč: *„razděliše si odoru moju“* opet se je obistinila. Što je bilo imetka redemptoristah, to je razgrabljeno i poděljeno. Jedini miši ostadoše; ako ih je to jest u cèrkvi biti moglo uz onu uzoritu čistoću, koja u cèrkvi redemptoristah vladaše, da bi mnogim ne samo seoskim, već i gradskim župnikom na priměr služiti mogla. Cèrkva sama, od koje bi reć, da je za Beč punokobna, ostade katolikom u rukuh; pa za to valja da Bogu svedj budemo zahvalni. U njoj je naměšten jedan cèrkveni upravitelj, koi na českom jeziku propověda; samo bi želiti bilo, da se tamo više svetjenikah českomu jeziku věštih naměsti; jer veliki broj u Beču živućih Slavjanah to većma potrěbuje ovdě, nego li u c. kr. doljno-austrijanskoj kaznici (Strafhaus), gděno se od obih naměštenih svetjenikah zahtěva znanje českoga jezika, premda něki mukli glas pripověda, da ota gospoda skoro nikada neimaju sgode, gdě bi svoje linguistično znanje upotrěbiti mogla. Bečki Slavjani, koji priašnjih godinah uredno imadiahu svoju službu božju u cèrkvi redemptoristah, a osobito svečano provadjahu blagdane narodnih svojih patronah, dočim za svoju narodnost toliko čine, valjda će se i za bogoštovne potrěbštine svojih sunarodnikah dostojno i svojski pobrinuti.

Od skupocěne cèrkvene odore ostade jedan dio u istoj cèrkvi, a drugo (većja strana) poděljeno je cèrkvam bečkim i seoskim u bečkoj okolici, nu samo onim, gdě patronalna prava pripadaju vladaocu ili bogoštovnoj zakladi (Fundus religionis). Molbenice za tu svèrhu moradoše se predati dèržavnoj vladi; jer — budući se kod nje sva cèrkvena inventaria nahode, — ona bolje zna nego biskupski consistorium, kojoj cèrkvi su bogoslužne odore većma potrěbite. — Sámo stanje (kuća) redemptoristah obratjeno je na različne svèrhe; tako se tamo nahodi stražara municipalne garde; pisarna medicinskog fakulteta*), odbor poslenikah, i t. d. — Nu kod diobe imetka opet se je pokazalo, da se bèrzo raspe, što je k r i v o stečeno. Sada je tamo naměšten samo jedan cèrkveni upravitelj, gděno prie mnogi svetjenici življahu, a i mnogim učnikom (djakom) i mnogim ubogim — vulgo prosjakom — potrěbitu za život hranu davahu; pa služba božja sad je posve jednostavna, dočim se prie veličanstvenom svečanostju obavljaše. A polag svega toga izišo je na vidilo onaj resultat, da bogoštovna zaklada mora svaku godinu něšto malo — iz svoje blagajne dodati; jer bi se inače cèrkva zatvoriti morala. Ja bih ipak rado znati, što je od onih hiljadah, dâ i m i l i o n a h, koji — polag p o b o ž n o g a mněnja Bečliah — u tom zavodu biahu nagomilani. Redemptoriste ipak mora da su bili daleko l u k a v i i i mudrii od svih ožujačkih vitezah, koji najglasovitiim financialnim stražarom uz pèrkos, svaki kutić preiskaše i — izprazniti pomogoše, te su od ovih toliko blago (!) mogli sakriti i odněti! Nu budući nam obširno izkustvo prošle godine nedopušta, da toli nevěrojatnu stvar věrujemo: volimo staru onu katoličku istinu opet i opet izreći: „da je kèrštjanska zadovoljnost s božjim blagoslovom bolji gospodar, nego svi dèržavno-financialni zavodi našega věka.“ Al duboku otu istinu naš bezbožni věk, dakako nemože da postigne i razumije. Nu zato ipak ostaje istina, — da danas nebi bilo toliko prosjakah, nebi bilo communistah, nebi bilo silovitog otimanja, kad nebi uz neizměrnu dèržavnu m u d r o s t blage (!!!) uspomene ministra Kaunitza toliki cèrkveni zavodi (samostani) bili ukinjeni: jer u njih bi se takovi ljudi, koji nam danas toliko brige zadaju, nastaniti mogli. „Et nunc reges intelligite, erudimini, qui judicatis terram.“ Psalm. 2.

Někoji naši časopisi, koji se veoma rado time zabavljaju, da točno proračunaju, tko je — i koliko je tko na žèrtvenik domovine prinesao, pozvaše onomadne duhovničtvo, a naročito duhovna družtva (samostane), da se u toj struci boljma izkažu. Mi na našu sramotu iskreno izpovědamo (jer bi dragocěno vrěme i na što boljega

*) Nije više tamo nastanjena.

upotrěbiti mogli), da se i mi kadno tim poslom iztraživanja bavimo; pa uz sve naše nastojanje nemogosmo iznaći, da bi koi od onih vèrlih književnih junakah i novinopisarah šta bio prinesao; jedini trud njihov sastoji u sabiranju prinesakah. (I to je dodušo něšto.) Al s druge strane evo saznadosmo, da je jedan samo samostan iz gornje Austrie u to ime prineso 1000 for. srebra. Bog blagoslovio ovi dar, kao što će sigurno blagosloviti one premda male darove mnogih ubogih svetjenikah, koji od mala, što imadu, rado prinose na obćinske svèrhe čověčanstva, imajući vazda na pameti opomenu stariega Tobie: „imaš malo, a ti i od mala dragovoljno děli." A i od drugih su katolički svetjenici znatne summe novacah sabrali; jer nijedne sgode nisu propustili, niti će u buduće propustiti, da nebi podigli svoj glas za blagotvorne prineske svake vèrsti. Kolika je sila propovědih putem štampe izdana, od kojih je čisti dobitak naměnjen blagotvornim svèrham? Pa zar nisu skoro sami svetjenici, koji hodaju od kuće do kuće, od praga do praga, moljakajuć od svakoga po koi mali darić? A što je — osobito u Beču — prineske sabirati, to samo onaj znade dostojno prosuditi, koi je tu stvar sam izkusio. — Ali katolički svetjenici, premda su u tom poslu neumorni, ipak neobičavaju na način onih literarnih junakah dělovanje svoje po svih javnih listovih raztrubiti, neobičavaju javnoj pohvali ili morda zlatnoj kolajni za ljubav biti milosèrdni Samaritani. Pokolěnje starih Phariseah još nije izumèrlo (a današnja njihova nastojanja biti će rado poznata onim, koji se svetim pismom bave), nu i slovo gospodnje valja na um uzeti: „zadobiše svoju nagradu." — Ove opazke nisu za današnje Pharisee pisane, jer nebi bilo od nikakve koristi praznu slamu mlatiti, već su napisane radi onih, koji sve věruju, što je tiskano, pa osobito onda věruju, kada stvar na sumnjičenje i ruženje svetjenstva směra. —

Pismo

prečastnomu gospodinu knezu-biskupu ljubljanskomu od ukupnoga duhovničtva okružja postojanskoga (Adelsberg) prigodom kanoničkoga pohoda u Postonji izručeno.

Prečastni gospodine kneže-biskupe!
Gospodine premilostivi!

Dok je Vaša preuzvišenost još prie několiko neděljah u pèrvostolnom gradu našega carstva boravila, da tamo sjedinjenimi silami s tolikimi prečastnimi nadbiskupi i biskupi Austrie veličanstveni hram cèrkvene slobode gradite: svih nas sèrca biahu sjedinjena u molitvi, da otac světla, od koga svaki dobar i savèršeni dar dolazi, blagoslovom svojim uzvišeno to dělo uspěši.

Budući uvěreni, da su zaključci uzvišenih glavarah cèrkve tako satvoreni, da će na većju slavu božju i njegove na zemlji naměstnice — katoličke cèrkve — kao i na spasenje svih věrnih služiti: osětjamo prie svega onu dužnost, da preuzvišenosti Vašoj za uloženi ondě trud i razvito dělovanje izrečemo najiskreniu našu hvalu.

Otu dakle hvalu izgovaraju podpisani ovom prigodom, gdě nas preljubljeni naš vèrhovni pastir svojim pohodom počasti; a izgovaramo ju svečano s onom stalnom nadom, da ukupno duhovničtvo biskupie isto ćutjenje s nami bratinski děli.

Budući se pako dobra stvar samo tako uspěšiti može, ako duhovničtvo uz prečastne biskupe uzko pristane: nemožemo ino, već Vašu preuzvišenost uvěravamo, da sinovljom privèrženostju štujemo i dèržimo razvita u okružnici uzvišenih glavarah cèrkve na duhovničtvo razaslanoj načela, koja visoku skupštinu „kao sjajna predhodnica zvězda upravljahu."

Budući postavljeni, „da u toli ozbiljno i odlučno vrěme budemo čuvari věre i ćudoredja:" u istinu osětjamo, da se sada od nas više nego ikada zahtěva; pa zato — motreći na onaj poziv naših biskupah, koga u pomenutoj okružnici primismo, sada svečano obećajemo: „da ćemo ono město, koje nam božja providnost opreděli, věrno i nepomično odèržati." Obećajemo: „da ćemo čistoću kèrštjanskoga života, na koju zakon svetosti sve svoje slědbenike jednako nuka," muževno čuvati, „i nastojati, da našoj revnosti onu moć i postojanost pribavimo, koja svoj život cèrpi iz nadahnutja duha svetoga."

Dočim snagu i milost od ozgor u tu svèrhu molimo, ujedno molimo Vašu preuzvišenost, da ovaj izraz našega osvědočenja milostivo primiti blagoizvoli; te s predubokim počitanjem i dostojnom sniženostju ostajemo

Vaše preuzvišenosti
prepokorni
(slěde podpisi svih duhovnikah okružja postojanskoga.)

„Pesther Zeitung" pripověda slědeći dogadjaj iz ugarskoga rata. „Něki konjanički kapetan vratjaše se poslě bitke kod Acsa sa svojim eskadronom u tabor. Momci mu biahu umorni, gladni i žedni, a konji im — kao i oni sami — vàs dan niti su nahranjeni niti napojeni. Došavši do někog gajića opaze jedan bataillon lovacah, koji u isti čas dva najhrabria svoja druga — jedan od njih imadiaše zlatnu kolajnu, — biahu sahranili, te im grobove označiše načinjenimi od sirovoga granja križevi. To obavivši klekne čitav bataillon oko grobovah, te se za pokojnu svoju bratju Bogu pomoli, smotrivši ih konjanici někim strahopočitanjem duboko ganjeni sami od sebe stadoše: nit se je tko od njih ganuo, dokgod lovci molitvu svoju nisu svèršili. Němi taj krasni prizor sigurno je svakomu ostao duboko u sèrcu, te ga nikad neće zaboraviti."

Berlin. Kao što u Vratislavi, tako i ovdě nestavljaju se radi stanja obsade *nikakove* prěčke skupštinam piovoga družtva.

Monakovo. Kao što znameniti cèrkveni časopisi objavljaju, izaći će na skoro kod Pusteta u Regensburgu sveobća dogodovština světa, sastavljena od bivšega u Luzernu jezuite Dra. J. Dambergera. Dělo oto, veli se, da je u svakom ogledu *izvèrstno.*

Moravska. Bogoljubni i blagorodni biskup od Bèrnja opomenuo je věrne svoje biskupie, da se paze českih „narodnih novinah," koje očito propovědaju hussitismm i odvèrgnutje od rimo-katoličke cèrkve, i gadni svoj otrov rigaju proti pastirskomu pismu biskupah skupštine bečke, što se u njemu — ne narodnost — već *narodna mèržnja* osudjuje. To priobćuju něke novine s onom porugljivom primětbom, da je pomenuti presvětli biskup onaj korak zato učinio, što su se „narodne novine" njegovomu naimenovanju za pražkoga nadbiskupa protivile. Pa je *otaj* članak prešao u sve skoro novine. Kolika podlost!

Velika Britania. Dne 31. sèrpnja posvetio je Dor. *Wiseman,* katolički biskup i apostolski vikar, uz assistentiu biskupah od Walesa i Edinburga u Londonu novosagradjenu cèrkvu jezuitah. — To je pèrva cèrkva, koju isti red u Londonu imade. Cèrkva ota sagradjena je u preďelu gradskom Mayfair, kao što „Morning Post" veli po ukusu prekrasne architecture englezke; a nje se dèrži kapela sv. Ignatia. Iz nutra je velelěpno i dragocěno urešena. (Evo je već nemalo tri stolětja izteklo od onda, kad je Englezka jezuite i ostale katoličke redove

gonila i ubijala, pa sad se opet k njimi vratju. A mi smo — kako se čini — sada tamo, gdě su Englezi bili prie tri stolětja; a nedaj Bože! da bi i nam toliko vrěmena nauka trěbalo, koliko Englezkoj! Učimo se od drugih narodah, što je pravo i čověčno, da nam dogodovština nebude okaljana istom okrutnostju, kao što je inih narodah. *Uredn.*)

Směsica.

Vojnička igra u Meranu.

(Putna uspomena iz Tirolske.)

Čuvši na svom putovanju velike i pravedne hvale punoslavljenoga město Merana, zadèržah se tamo několiko danah prošloga měseca sèrpnja zabave radi. Kad bi se u tom jedno popódne iz prekrasne okolice — koju iz jutra biah izišao pregledavati — u gradić opet povratio: začujem najedanput po ulicah krěpko bubnjanje, pa misleć, da kakav vojnički oděl u gradić ulazi, izidoh iz svoga stana, da taj ulaz vojnikah vidim. Nu čim na ulicu izidoh, ukaza se očima mojim četa, kakve dosad još vidio nisam. — Naprěd stupaše posve ozbiljno mali, al dobro ugojeni děčačić, koi još jedva za učionu biaše ponarasto, s barjakom u ruci. Za njim slědovahu dva ojačja děčarca s bubnjevi, u koje krěpko ne manje, nego i pravilno udarahu. Zatim idjaše s golom sabljom u desnici vodja ote male čete, komu vojničko dèržanje biaše tako pristalo, da bi i najvèrstniemu vojničkom častniku moglo biti na poštenje. — Krasni taj děčačić od prilike osam godinah star biaše lěpom vojnom haljicom zaoděven, a o boku pripasan sjajnim cèrnim remencem, o komu visiahu gvozdene koričice njegove male ćorde. Za ovim hrabrenim satničićem (koi kao i mali barjaktar — kako sam poslě razumio — děca su počitanog někog vojničkog častnika, dakle rodjeni vojnici), redom slědiaše njegova momčad, sve sama děca od šest do dvanaest godinah; od kojih někoji svoju ozbiljnost i pravilno kretanje silom pokazati nastojahu, dočim drugi děčinsku živahnost svoju i radost u licu i gibanju pokazivahu, koliko to jest vojnički red dopustaše, bez da bi ipak bili razpušteni. A jedan osobito krasni děčačić s golom sabljicom zaključi provod. Ta mala četa prošla je čitav gradić, a što je dalje išla, to su ju novi prišlaci većma umnožavali.

Pošto bi ta — do šestdeset glavah ponarasla — četa bila prošla čitav gradić, gdě je prohodeć sve žitelje na ulice ili na prozore izvabila, uputi se napokon prama školnoj sgradi.

Što su ta děca baš u školnu sgradu išla, pa i ona okolnost, da osim častnikah nitko nebiaše oružan dèrvenom puškom ili sabljom, već někі imadiahu běle štapiće, a něki — što osobito směšno biaše viděti — nožnice (makaze, škare), a opet drugi svezak platna u ruci ili pod pazuhom, — to sve motreć učini mi se, da će tomu vojničkom, ozbiljno-šaljivomu prizoru posve druga svèrha biti, nego sama děčinska igra, premda čověk na pèrvi pogled ništa drugo nebi bio slutio. Pa pošto bi se bio opitao u domaćih ljudih, i od njih saznao, da je moja slutnja bila istinita: tad mi se istom pomenuta zabava u čitavoj svojoj vrědnosti i uzvišenosti ukaza.

Tek što naime i u Meran donesoše novine onaj žalostni glas, da se vojnikom u Ugarskoj njihove *za nas* dobivene rane u nedostatku platna pamukom i — slamom (!) obvezuju: odmah se nadjoše pošteni i vrědni kèršćani, koji ovaj žalostni glas po svem gradiću od kuće do kuće raznesoše, pozivajuć gradjane, da iz kèršćanske ljubavi svaki po něšto platna prinese. Pa hvale vrědan njihov trud i nije ostao bez uspěha; jer tkogod je išta vrěmena ulovio, svak se zabavljaše čihajuć platno, šijuć povoje, košulje (rubače) i gaće; ili tko vrěmena neimade, taj prinese od svoga platna, što mu nebiaše od velike potrěbe. Da pako čihanje platna uspěšnie bude: opomenu jedan učitelja, da i mužku školnu děcu, koju bi sazvati mogao, u školu pozove, neka bi i oni na način děvojčicah k tomu dělu kèršćanskog milosèrdja*) štogod prinesli. Pa pozvana od učitelja děca nisu oklevala doći, da u školi platno čihaju. Budući pako mladeži toli sladki praznici školski jur biahu nastali: nemogaše učitelj veći broj děčakah sakupiti; zato je samim učenikom naložio, da nastoje što više mogu svojih drugovah sazvati. To su děca umah poslušala, pa jedan od njih dodje na onu sbilja izvornu misao, da bi morebiti dobro bilo, da on svojim bubnjićem kroz grad prodje, pa ovim — kao što mniaše — najprěčjim putem ljubopitnu děcu iz kućah izazvavši, obavěsti ih o želji učitelja; pa dobar uspěh pokaza, da se děte nije prevarilo. Jer udilj biaše kao sama od sebe ona gorispomenuta četa dobrovoljacah sakupljena, koja na opisani način svaki dan po dvaput kroz grad u školu stupaše, pa poslě dva do tri sata pomnog děla — gdě si pripovědanjem, zagonetkami, pěvanjem i nedužnim šaljikanjem vrěme prikratjivaše, — opet se kući istim načinom vratjaše.

Posve je naravno, da je taj provodić svud po gradu pobudjivao radost i veselje žiteljah. A mene je osim toga ganuo na ozbiljne misli i promatranja, osobito pako uzbudi u meni onu želju: „da bi to jest roditelji i odgojitelji iste takodjer igre na to upotrěbili, da od nježne mladosti svojoj děci onaj pravac poděle, kojim bi jur od mlada svoje opreděljenje i dužnosti čověka i kèršćanina dostojno shvatiti mogli; a nebi, — kao što obično biva, — děcu svoju zabavljali ništetnimi i bezumnimi igrami, koje duh děce opustjuju i raztrešuju, dà i kvare!“ (A mi k tomu iz svega sèrca velimo: *Amen!*)

Proměne u biskupii zagrebačkoj.

Dne 26. kolovoza preminuo je prečastni g. Matia Kasun, začastni kanonik, podjašprišt i župnik pod Lipnikom.

Za upravitelja župe lipničke postavljen je Ivan Zrinšćak, bivši dosada ondě kapelan.

Ivan Vèrbančić, dosadašnji kapelan u Moravču, preměšten je kao takav u Mače.

Stěpan Ľahonjek, kapelan iz Mačah u Kneginec.

Ivan Kèrsnik, kapelan iz Kraljevca u Moravče.

Vilelmo Švelec, kapelan od sv. Barbare nad Križovljanih u Radoboj.

---

*) Valja znati, da u Tirolskoj neima skoro obćine, gdě se školna děca, osobito děvojke, na ovaj hvale vrědni način u istu svèrhu nebi zabavljala. *Uredn.*

Stěpan Moyses, upravitelj. — *Stěpan Musler*, urednik.
Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

BROJ 36. — TEČAJ I.

U SUBOTU 8. RUJNA 1849.

List ovaj izlazi svaku subotu na cělom arku.

Cěna mu je za domaće 4 — za vanjske 5 for. u sr. na cělu godinu.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvèrt god. kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod duhovnog stola ili kod uredničtva. Predbrojenje prima se sveudilj kroz čitavu godinu.

Katolički list zagrebački.

Sloboda, jednakost i bratinstvo u duhu kèrstjanstva.

(Nadalje i konac.)

Kao što kèrštjanstvo opisanim načinom pojedinca čověka uzko skapča s čověkom: tako isto — budući nad sve narodnosti uznešeno — sjedinjuje ono i čitave narode i dèržave vezom bratinske ljubavi. I samoga divjaka neizměrnim morem od ostaloga světa odděljena i zaboravljena, ili s ljudske lakomosti kao plaho zvěre gonjena, — i njega isti duh jednakoga bratinstva traži na sramotnom žalu morskom, gdě u strahovitoj samoći sa svojim lúkom i strělicom po věkovitih šumah bludi. Missionar ostavlja kuću i roditelje, pa se u sto tegobah i pogibelih metje, da jadniku onomu navěsti evangjelje, da mu věčne i vrěmenite blagodati kèrštjanstva prinese, premda ga za čitav taj trud nečeka ina nagrada, nego věnac mučenički. A i oni, koji ga na taj daleki put slěditi nemogu, jer ih drugo zvanje doma zadèržaje, i oni nastoje, da dělovanje missionarovo molitvom i milostinjom svojom podupru i uspěše. Tako postade ono veliko, po čitavom světu razgranjeno družtvo za katoličke missie, koje i u našem carstvu pod imenom leopoldinske zaklade tolike članove broji; a sámo je jedan od najkrasniih plodovah one bratinske jednakosti svih ljudih i svih narodah, koju nam evangjelje propověda. Pa isti duh čini, da katolik vèrhovnu glavu cèrkve nesmatra kao inostranu vlast, već kao obćenitoga otca svih věrnih, koi za sve jednaku brigu ima, u koga neima nikakove razlike, nikakvoga neprialeljstva izmedju narodah. Ovu staru, u samom bitju katoličke cèrkve osnovanu istinu evo nanovo izrekoše u skupštini würzburžkoj sabrani biskupi německi, dočim ovako sbore: „Konačno se biskupi svečano ogradjuju proti svakomu predstavljanju ili opisu, koi bi — budi iz neprialeljstva, budi iz neznanstva — u katoličkoj cèrkvi, koja po božjem zvanju sve narode světa obuzima, razlučavao domovinu od tudjinstva, te bi živi savez biskupah i njihovih stadah s otcem kèrštjanstva, sa svetim apostolskim otcem u Rimu kao grěh proti narodnosti, kao pogibeljno tudjinstvo sumnjičio, te nebi prestao obćenje biskupah i věrnih sa svetim otcem, i svetoga otca s njimi sveudiljnomu nepouzdanom nadzorničtvu podvèrgavati.“

Nu dočim kèrštjanstvo na ovi način spojava sve ljude i sve narode onom ljubavju i požèrtvovanjem, koje od svakoga zahtěva: ujedno mu je sveta i ona podložnost, bez koje se dobro uredjeno tělo ni pojmiti nemože. Užja ona sveza iliti obćina věrnih u cèrkvi kèrštjanstvu se ukažuje kao tělo sastojeće iz mnogobrojnih udah, koja sva u medjusobnoj podložnosti uzajamno su spojena i sa Isukèrstom, kao svojom glavom. Pa od naměstnika Isusova, vèrhovnog pastira do poslědnjeg věrnoga, koi u pridvorju cèrkve izčika sveto kèrštenje ima podugačak red podčinjenih cèrkvenih dostojanstvah i častih, koje po višjimi i nižjimi svetimi redovi bilježene; pa sve se one pokoravaju višjim i to bez svakoga uštèrba bratinske jednakosti, dočim naime u svome dělokrugu prosto se kretajuć nad svojimi opet podčinjenici ovèršuju onu vlast, kojano je potrěbita za uzdèržanje, sjedinjenje i oživljenje cěloga těla. Kèrštjanstvo dakle nipošto, niti u samoj cèrkvi, gděno ljubav vlada, sve nejednakosti neukida, jer bez ovih nigdě nije složnoga jedinoga dělovanja. Kèrštjanstvo višjim izručuje ključeve i vlast naučanja, a od věrnih ište odanu pokornost; u njemu se luči stališ svetjenički od světovnjakah; al i samo se svetjenstvo stupimce povisuje do vidjenog vèrhovnog pastira, koi vlast svoju ima od nevidjenog, pa njegovo město zastupa i njemu je odgovoran.

Medjutim ova nejednakost častih i dostojanstvah neuništuje ljudsku jednakost osobah, koje te časti obnašaju; jer i ove su pred previšnjim samo ljudi i bratja i takovi ostaju do věka. Dužnosti prama Bogu, prama iskèrnjemu i prama samomu sebi za sve su jednake. Od najvišjega zahtěva se ista poniznost i zatajenje samoga sebe, kao i od poslědnjega; pače više se od njega zahtěva, jer mu je više pověreno; kaogod što je mali darak udovice od većje cěne, nego veliki i sjajni prinesci bogatarah. „Odpusti nam duge naše, kako i mi odpuštamo dužnikom našim!“ To je svakdanja molitva najvišjega, kao i najnižjega. Pa bilo dostojanstvo svetjenikah još uzmožnie, i poděljena im moć još većja: ipak pokornost i počitanje věrnih nepripada ljudem, već dostojanstvu njihovom; jer kao ljudi su i oni jadni, nemoćni i grěšni stvorovi božji i bratja; i njim je božje milosèrdje potrěbito; i njim su iste dužnosti naložene, kao i najmanjim. Sveti otac papa, kao i poslědnji svetjenik, svaki dan jednako govori: „*mea culpa!*“ i on — koga čitav katolički svět *svetim otcem* nazivlje, — ima kao i poslědnji od věrnih kajati se za grěhe, pa klečeć uz noge prostog, morda i užetom opasanog svetjenika reći: „Confiteor Deo omnipotenti.... *et tibi Pater.*“ Vladanje njegovo je služenje, pa u znak toga, po priměru spasitelja, podloženim svojim duhovnim sinovom noge mije; i nezove se gospodinom gospode, već službenikom slugah božjih.

Tako čini obćina věrnih samo jednu veliku obitelj,

koju još i sada, kao i s početka kèrštjanstva, ista obćenita gostba ljubavi veže u svetoj pričesti, gdě tělo i kèrv spasitelja primajuć svi u kèrvno rodbinstvo stupljuju. Te s toga pojedinac u otčenašu nemoli samo za se, već za sve nas. Jedan za sve, svi za jednoga. Tèrpi li jedno udo ove obćine, to čitavo tělo s njim tèrpi, a svako dobročinstvo, što se ikomu, ma i najmanjemu izkaže, samomu se previšnjemu Bogu izkazuje. Doista kèrštjanstvo nemogaše većma povisiti dostojanstvo čověka, niti mogaše naći povèršenii izraz obćenite jednakosti, niti ubogomu i potištenomu častniu povelju izdati, niti njegovu nuždu i potrěbu pod moćnie pokroviteljstvo staviti. Kada nevoljni bogalj primi kakovu milostinju, pa reče: „da Bog plati!“ ujedno se u sèrcu time těši, što će obćeniti otac za njega bratu dug preobilno naplatiti; dočim bogatara, koi nevoljnog brata od svog praga odbije, težki dan odgovora čeka.

Al se ova bratinska obćina kèrštjanah neomedjašuje samo na žive, već kao što zemlje i narode, tako i vrěme i věčnost istom ljubavju obuzima, pa ih spojava uzajamnim milosèrdjem. Jer ondě u věčnosti, u domu otca našega stoluju kao sveti oni od naše bratje, koji se za toga zemaljskoga života požèrtvovaše dělotvornoj ljubavi, pa si věčno blago stekoše. Nami pako, koji još na zemlji živimo, trěba njihovog zagovora; dočim opet i mi milostinjom, koju dělimo, i molitvom našom onimi od pomoći biti možemo, koji u očištjenju cilj svojih željah izčikaju. To je veliko ono obćenje dobarah izmedju toga světa i věčnosti, to je obćenito bratinstvo, kao što nas ga uči kèrštjanstvo; pa to je onaj isti duh, koi nam se ukazuje u pastirskom slovu würzburžke skupštine, gdě nam nadbiskupi i biskupi katolički ovako govore: „Od něgda biaše cèrkva mati ubogih; dajte dakle sada, gdě je i sama na vrěmenitom blagu osiromašila, kao věrna děca za nju se zauzmite. Danas često slušate, gdě se o jednakosti, bratinstvu, obćenitoj ljubavi čověčanstva puno govori. Vi děco pustite druge da govore, a vi tvorite děla. Ljubite, kao što sveti Ivan opominje, ne slovom, već dělom i istinito! Pa pokažite světu, od koga se čini, kao da je pod gospodstvom sebičnosti i putenosti pravi pojam kèrštjanske ljubavi zaboravio, pokažite mu, da onoj ljubavi, koju věra poradja, nikakva žèrtva nije prevelika, nikakvo dělo pretežko radi onoga, koi nas je prie ljubio i za nas samoga sebe predao smèrti.“ —

Pa što biskupi od podčinjenih sebi věrnih, svetjenikah i světovnjakah traže, podpuno to jest požèrtvovanje u bratinskoj ljubavi; to je jedan od današnjih katoličkih biskupah kèrštjanskom sèrčenostju sam dělom pokazao. Kada bi lipnja měseca godine 1848. parižki nadbiskup na barrikadah uzbunjenih prevratnikah svoje nejake grudi njihovomu zèrnju bio izvèrgao, da děcu svoju, koju slavohlepje pobuniteljah zavede, od sigurne propasti spasi, i glas mira i pomirenja usrěd běsnoga gradjanskog rata digne: onda si naproti stojahu kèrštjansko bratinstvo i bratinstvo cèrvene republike, koja si ognjem i mačem, ubijanjem i otimanjem stere put do svoje slobode, jednakosti i obćinstva dobarah. „Dobar pastir daje svoj život za stado svoje.“ To reče na sve žèrtve spreman svetjenik i smèrtno pogodjen pade srěd oblaka smèrtonosnog zèrnja. Pa do poslědnjeg daha ni jednom rěčicom nepokaza ikakve mèržnje proti svojim ubojicam; već mu se usta prelěvahu od ljubavi prama svojoj bratji, ili divnom poniznostju govoraše o svojoj nedostojnosti. — Veliki ovaj priměr imao bi današnjoj težnji za slobodom, jednakostju i bratinstvom světiti kao predhodnica zvězda: pa ćemo ostati sačuvani od onih stranputicah, od one sebične zauzdanosti i dèrzovitosti, koja ime slobode pogèrdjuje; a i stalno ćemo se boljoj i srětnijoj budućnosti moći nadati.

Vi pako bratjo svetjenici il' světovnjaci! pročitavši ova nevěrujte onim, koji ni kukavnih školskih izpitah podněti nemogoše, a kamo li bi dogodovštinu čověčanstva temeljito proučili, pa vam lěpimi — al otrovnimi izrazi govore o servilismu, obskurantismu itd. katoličke cèrkve. Takovi ljudi i neznaju, što je naprědak, premda ga uvěk na jeziku imadu; jer da ga poznavaju, sigurno bi ga u katoličkoj cèrkvi našli. Al' oni, budući za svako uredno pojavljenje i slěpi i gluhi, niti šta vide niti čuju, gdě nije velike vike i buke. Pa zato im se hoće věkovitog prevrata i silovite smutnje, kojom i sebe i druge varaju, da će svět šta steći; jer da nije nikakve dogodovštine, evo nas današnja vrěmena dovoljno naučiše: „da je svaka i najsjajnia stečevina u onu cěnu preskupa, koju revolucia traži!“

Kojim starišem jest positivna, po Bogu očitovana věra potrěbna?

Više putah čujemo, gdě ljudi tvèrde, da je positivna po Bogu očitovana věra samo za prosti i neuki puk, da je je za narod veoma spasonosna i koristna, nu višji striši u čověčjem družtvu, da mogu i bez ikakvog očitovanja živěti, te da je věrozakon za nje nepotrěbna stvar i teret, koga se osloboditi mogu. Ovo tvèrdjenje nije novo, jer od mnogo duljeg vrěmena obstoji, nego isto kèrštjanstvo. Veće Livio, latinski sgodopisac podmeće pobožnomu svomu kralju Numi Pompiliu sličnu misao u 19. poglavju 1. knjige svoje, kad veli: „Omnium primum, rem ad multitudinem imperitam et illis sæculis rudem, efficacissimam, Deorum metum injiciendum ratus est; to jest: Spasonosan je strah božji za neizkusni i sirovi puk. Mudria, koja se je věku Livia pristojala, nu koja sigurno vrěmena Nume nedosiže. Sasvim doslědno veli zatim višerečeni sgodopisac, kako je isti kralj někakovo bogoštovje izumio, te kako ga je na svoje svèrhe upotrěbio i narodu kao božju, na čudnovati način prikazanu volju navěšćao. Tako se dakle mnije, da je i naše svetjenstvo radilo i da radi, za da puk srědstvom bogoštovja rukovodi. Hoćemo dakle samo sa praktične strane da objasnimo tu stvar, za da vidimo, koje bi se poslědice odtuda u smotrenju raznoličnih družtva čověčjeg odnošenjah porodile, da se věra i bogoštovje i iz kojeg goder striša ili kruga ljudih iztrěbi. Odgovaramo na ovo u kratko sa rěčmi někog biskupa, koji o tome ovako govori:

„I doista, šta bi bilo iz družtva čověčjega, kad bi kod onih, koji upravljaju narodom, zavladalo to mněnje, da je njima slobodno stresti s vrata jaram věre, te za postignuti samo svoje naměre i korist, nametnuti ga onima, koji im se pokoravaju. Tada bi za strahotu narasla ona i onako već odviše velika nejednakost, koja obe strane děli, i ova sva razmèrja njihovih medjusobnih odnošenjah proničuća nejedinost prouzročila bi nesreću, na koju bez straha niti pomisliti nemožemo.

Kada biste bogoštovje prognali iz srědine puka, to bi onda množina nesrětnikah, koju medju njime nalazimo, bila još stoput nesrětnia, pače bez měre nesrětna. Tada bi joj sa kèrštjanskom tèrpljivostju i odanostju nestalo i jedinog izvora utěhe u težkih i gorkih časovih života ovoga, i budući bi puk u takovom položaju sve moguće načine gledao, kako da se rěši svojih nevoljah, to bi mu

se pravo oniuh, koji uživaju dobra svèta ovoga, ukazalo kao gola rěč bez svakoga značenja, a svaki prestupak, svako grěšno pokušenje lišiti ih dobarah njihovih, kao vèrsta obèrtnosti, něko promatranje kroz život ovi. Kada bi puk postao bezbožan, naličio bi posve divjemu čoporu, koi čim izgladni ide, te otima, umara, da si u nuždi pomogne. A koliko putah izgladni puk? jer u dnevih obilja, u dnevih dobrobiti svoje neznade se uměriti, i nemisli na budućnost, uživajuć se punom měrom dobra sadašnjosti; uzmeš li dakle puku bogoštovje, to si ga predao u groznoj izměni ili razuzdanosti ili sdvojenju; razuzdanosti u izobilju, a sdvojenju u nesrěći njegovoj.

A šta će biti od višjih stališah družtva, kad bezbožnom rukom raztèrgaju svete veze bogoštovja. Da li su ti ljudi od naravi drugčie razpoloženi nego li ostale vèrste družtva čověčjega? Ili je možebit philosophia, koja je toliko o jednakosti sviuh ljudih govorila, iznašla, da je kod jednog četvèrta družtva čověčjega drugi něki, od onoga ostalih ljudih bitno različiti duh, da imade posve drugčie pohotljivajuće sèrce, i nada sve něku manje na tělesnu nasladnost sklonu putenost. A ti skini sa bogatarah i uzmožnih světa ovoga one blage veze bogoštovja, koje ih uztežu, pa ćeš viděti, šta će biti iz njihovog smilovanja naprama ubogim, od njihove pravice naprama slabiim od sebe! Ako li jednom umukne glas božji pred glasom čověčjim, tada će čověčji glas zapovědati i nalagati polag svoje volje, svojih strastih, svojih interessah; a kad božja pravica prestane upravljati silom ljudskom, tada će ugnjetavati bogatar siromaha, jači slabiega i nepravda jednoga pobuditi će mèržnju i uzpiriti želju osvete u sèrcu drugoga. Bog je svět tako uredio, da bogati, komu je više u dio palo! izravna srědstvom svoga blaga onu nejednakost, koja je medju njime i medju siromahom, da ubogi imade utěhu u svojih tèrpljenjah i pomoć u svojih nevoljah, i zato upravo nalaže bogoštovje bogatomu, da se uměri u svojih željah, da dèrži razboritu měru u uživanju svoga blaga i da ono što mu p r e t e č e ubogim pruži. Uzmi mu dakle — bogatomu — bogoštovje, tada lakomost njegova, za blagom pohlepnost i luda razsipnost neće poznavati nikakvih granicah i odvišak njegov, koi je inače sirotinski dio, protepsti će se ludo, te mu neće preostati ni križke hlěba, da ju pruži gladujućoj sirotinji.

Konačno neka nestane bogoštovja i kod višjih i kod nižjih klasah družtva čověčjega, šta će slěditi od tuda? Pošto se tim načinom sam Bog sa svojim častovanjem, svojimi zapověstmi, svojom najvišjom pravicom iz ovoga družtvenoga saveza ukloni, prestaje time i svako jemstvo siroti proti nasilju i zametavanju bogatih, a bogatara neima šta da više štiti pred pobunom sirotinje. Nestati će svakog pověrenja, izčeznuti će sva ljubav, nestati će svakog temelja pokornosti i pravo silniega zavladati će sa svojom divljači. „Kako?“ pitati će onaj, koi bi se pokoravati imao, „mi obojica izvukosmo glave naše izpod jarma gospodstva božjeg, a nuto sada ti hoćeš da zapovědaš sa mnom. Dokaži odkud ti to pravo, kojim hoćeš meni da budeš sudac i gospodar? Zašto ti da si bogat, a ja potrěban i sirota? Zašto da sprovodiš dane u tvojih sjajnih palačah bez posla i bez brige srěd svakojakih razkošjah, a ja da se mučim, da se morim težkim poslom, pa da opet tèrpim nuždu, golotu i glad? Ja te molim, da mi pomogneš, a ti se ni neobzireš na me; ja te s nova zazivam, a ti me, město da me podigneš, još većma ugnjetavaš. Tvoji me zakoni ubijaju, tvoja me pravica zatire, tvoje tamnice i uze navèršuju golemu měru mojih gorkih nevoljah. Ako li je dakle tvoje pravo u jakosti i moći tvojoj, a ono će moje biti u protivi i odporu protiv tebe; daj da izbrojimo, gdě nas je više, na tvojoj ili na mojoj strani. Ako ja poběđim, biti ću mudar, pače biti ću i velik u poběđi svojoj. Kad zasědnem na tvoje město, dokazati ću světu, da sam ga vrědnii nego ti, a ako li poražen budem, a ono ću biti s častju, ne kao krivac, koga kazne, nego kao poběđjen, koga umaraju; a moja će kèrv pozvati hiljade drugih na osvetu, koji će ponoviti bitku. Izabiraj dakle, ili da děliš svoja dobra s nami, ili da ih braniš oružanom rukom proti nami.“

Tako pisah presvětli biskup lüttichski 1840, nu nisu li to rěči pravoga bezbožnoga, bezčastnoga i razuzdanog communisma, kako smo ih od onda više i toliko putah slušali, i kao što ih danas još mnogo strašnie i užasnie slušamo? Nisu li to rěči, koje su se već tamo amo u najnovie vrěme u grozovitih bunah činom obistinile, i koje moradoše gděšto na stratištu, gděšto u tamnicah i kaznicah da zamuknu, no koje zato za uvěk zamuknuti neće. Nisu li to rěči, kojimi bezbožni pěsnici i književnici tražiahu od něgda ubogi neuki puk zamamiti, i za svoje svèrhe razpoložiti ga? Nu nisu li to ujedno i rěči, koje moraju da slěde uzastopce odpadničtvo od Boga i od očitovanja njegovog; istinito i pravo dakle veli produžujuć svoj opis gorepomenuti presvětli biskup: „To je stanje, u koje padne družtvo, čim se iz njega bogoštovje ukloni. Tu ostaje samo jedno od dvojega: ili savèršeno bezzakonje i anarchia, ili najpustii despotisam.

Sada neka još tkogod rekne, da je bogoštovje samo za puk i njemu jedinom koristno, a više prosvětjene klasse dada mogu biti i bez njega! ako se višje klasse i nisu dopèrle još do pravog osvědočenja, a ono bi ih već vlastiti interes njihov morao skloniti na bogoštovje i nukati ih, da sa priměrom strahopočitanja suprot zakonah njegovih puku na izgled služe; jer ako je nemoguće vladati družtvom bez bogoštovja, šta se neće slučiti ako se boljari i velmože stave na čelo bezbožnjakah? Podložnici i poslenici njihovi slěditi će njihov priměr, jer posve drugčie děluje priměr, nego li opomena prětnje i strah pred kaznom: sav će se puk pokvariti i sa bogoštovjem pasti će i poredak, pravica i sloboda.“

Zaključujemo sa znamenitima rěčmi, izvadjenimi iz jednog spisa o francezkoj ustavnoj listini, od liberalnog grofa Lanjuinais-a, koje i rečeni biskup za priměr navadja: „Čověk je od naravi sklon na bogoštovje. Ono mu je potrěboća, dužnost i podpora kroz cěo život. Ono mu je utěha u nevolji, ono razsvětljuje, razgrěva i pomiruje duh sa sèrdcem. Ono nas najsilnie nuka na svake krěposti obećavajući nam neizměrnu nagradu. Ono prudi u vrěmenu i obriče blago pravedne nade za věčnost. Daleko dakle budi od mojih ustah, daleko od mojih mislih krivobožko bogogèrdjenje god. 1812. *Begoštovje je valjano za puk*, trěbalo je toga nebeskog bogoštovja, koje je svět ukrotilo, sterući put u nebesa, trěbalo ga je ovim ljudem bogatim i siromahom, učenim i neučenim, a najpače onim, kojim vladajuća oblast pripada, pače i za narode, koji znadu cěniti pravedne, javne i poglavite slobоštine; one slobоštine, koje su uvěk pratilice bogoštovja i častivosti. Ja sam poznavao mnoge branioce družtvene slobode i u obće pravice, ali najiskreni, najpravednii, najstalnii medju njima bili su svi od reda, što ja pametim, ljudi pobožni, kèrštjani, katolici. Naravnom někom vezom skopčano je kèrštjansko bogoštovje sa pravom philosophiom, znanostmi i razboritom slobodom, koi taj

savez učvèrstiti nastoji, taj svoj um, svoje duševne sile na najlěpši i najspasonosnii način za pravo dobro i cilj čověčanstva upotrěbljava.

Několiko rěčih prieteljem naprědka.

Kèrštjanstvo jedino zadovolji sèrdcu čověka, i čini ga srětna u životu i na smèrti.

Za da reforma čověku koristi, valja da bude takova, da po njoj pokoj i zadovoljnost sèrda svoga postigne. Za ovom bo čověk po naravi teži, on hoće, da bude srětan, ovo je cilj svih njegovih nastojanjah i dělovanja. Želja ova prirodjena je čověku i neima u grudih čověčanskih nijedno živahnie i silnie od ove. Nu ta srěća — što je? ovdě se mněnja razstaju, o onomu, što nas srětne čini, prepiraju se ljudi. Jedan stavlja srěću u slavi, drugi u bogatstvu, ovaj u sveudiljnoj prelěnosti, onaj u tihom miru, někí se za srětne smatraju dok su zdravi, někí u putenoj razkoši. Svaki svojim načinom predstavlja si srěću, a svi se — varaju. Kad bi svaki izmed ovih srěću, o kojoj sanja, postigao, dapače kad bi jedan samo sve ono ukupno zadobio, što svi pojedini žele, on i opet srětan nebi bio. Prava bo srěća nahodi se samo u savèršenoj i nepreměnljivoj zadovoljnosti. Nu takova zadovoljnost je li u zemaljskom životu moguća? sa svakom zemaljskom srěćom vazda su skèrbi, nemir i ogadjenje skopčana. Sad nas obuzme strah radi progonah, nevěrnosti, nezahvalnosti; sad nas gorka bolest u nemir stavi i učini nam uživanje naših radostih nemoguće, sad nas zgubitak dobra priatelja ili ljubljenog roditelja razžalosti, napokon oduzme i nam samim silovita nemila smèrt sve naše radosti, pa ako za něko vrěme i izostane, urine se i nehotice misao na nju, koja nam uposrěd naših radostih uznemiruje i ogorčava uživanje srěće naše, sat bo njezin jest nestanoviti, još danas može pokucati na vratih umèrlog života našega, — Nu stavimo, da se jedan čověk nada sve ove skèrbi i nevolje uzněti i osigurati može, bude li time zadovoljeno sèrdcu njegovomu? zaista ne! U čověčanskomu sèrcu ostaje vazda něka praznina. Uposrěd zemaljskih ugodnostih zaželi čověk nove, pa istom što je postigne, već mu se omraze i dosade. Čověk želi, što neima, pa istom to zadobije i već svu dragocěnost pred njime izgubi. Mi hvatamo igrajući še boje od dúge, pa istom što im se dobro približismo, nestane ih. Xerxes odredio je u preobilju svoje srěće dragocěni dar za onoga, koi bi mu novu vèrstu radostih iznašao i priobćio, nu zalud, tu zagonetku nije nitko razrěšiti znao *). Alexander Veliki, silni poběditelj světa željaše nove pokrajine světa, za da je obladati i podjarmiti može. Tiberio pisao je u vrěme najvećih svojih razbludah jedan list na věće, u kom se nad ogadjenjem i nezadovoljstvom tuži, koje je zavladalo u grudih njegovih. Silni Kromwell postignuvši u prěkoměrnosti moć zemaljsku, jaukaše i opet nad nemirom i bolom sèrdca svoga**). I tako nikad nijedan čověk, koi se samo na vrěmenito i zemaljsko oslanja, nemože postići podpuno i nepromĕnljivo zadovoljstvo, sva su bo vrěmenita nesavèršena i proměnljiva; za životvornu onu zadovoljnost zadobiti moći, potrěbno je, da predmet željah naših bude savèršen i neproměnljiv, a to je samo — Bog. Posědovanje njega jedino je kadro pribaviti podpuni i neproměnljivi pokoj i zadovoljnost. I ovo je onaj cilj, koga

*) Cicero Tuscul. L. 5. cap. 7.

**) Hume, Tom. 4.

sveto evangjelje takodjer čověku opreděljuje i zato postići ga srědstva mu podaje. Jedino kèrštjanstvo upokoji podpuno sèrce čověka i čini ga uposrěd nepogodah srětna. Ma koliko čověk progonjen, bědan i žalostan bio, jedan samo istinski pogled na razpetog spasitelja, koji uposrěd neizrečenih bolih i smèrtne borbe svim nesrětnim obeća božansku pomoć svoju, uzdignut će grudi njegove, olakšati brěme sèrdca njegova i baciti trag tvèrdnog ufanja u razcviljenu dušu njegovu. Kolika je moć, koju nezgodom i bědom progonjen kèrštjanin nahodi u spasitelju svom Isukèrstu? uspomena na apostole, tolike kèrvne svědoke i ostale svete, kakovom utěhom ublaži i upokoji tolike nesrětne? oni bo biahu ljudi kao i mi, oni su ćutili muke i boli isto tako kao i mi, pak su i opet sva ova, dapače istu smèrt hrabro pretèrpěli, a kèrštjanin da pod običnom nezgodom dušom klone? on sva tèrpljenja i zla smatra kao pedepsu za svoje grěhe, kojimi je sèrdžbu višnjega pobudio, i upotrěbljava ova na svoje poboljšanje i pomirenje s Bogom. On znade, da će patnje, koje tèrpljivo podnosit bude, jednom věrnima radostmi na nebu uroditi. On znade, da mu se nijedan vlas na glavi smèrsit neće bez znanja višnjega, da je svemogući otac njegov, koi u svemu samo naše dobro naměrava. Pa kako da jedan u Boga věrujući kèrštjanin ma u srěd kakovih nepogodah mogao bi nesrětan biti? věčna istina Isukèrst sam veli: „blaženi oni, koji tuguju, oni bo se uzradovali budu. — Blaženi, koji se radi pravice proganjaju, njihovo bo je kraljestvo nebesko. — Ako vas ljudi zlom i bědom opadaju, radujte se, velika bo je platja vaša na nebesih. Patnje i boli vaše pretvorit će se u věčnu radost.“ (Mat. 5, 5—12. Joan. 16, 20.) Ovimi boga-čověka svetčanimi obećanji oduševljen uzkliknu Pavao apostol: „pun sam blage utěhe i plivam u radosti uposrěd svih progonah. Za srětna se scěnim, dočim za ljubav Isukèrsta poruge, preziranja, nevolje, muke i istu smèrt ni strah podnašati mogu. Mi se ovimi ponosimo, patnje bo okrěpljuju tèrpljivnost našu, tèrpljivnost posvětjuje izkušanje, ovo pako hrani ufanje naše. (2. Kor. 7, 4—12, 10. Rim. 5, 3—4.) Sa istim oduševljenjem izkliknu Jakov apostol: „Bratjo: ako vas zla i nevolje posěte, znajte, da imate uzrok radovati se.“ (Jak. 1, 2.)

To je zaisto čudnovita moć i krěpost, koju věra kèrštjanska svojim štovateljem podaje. — Pogani slaviše onoga kao junaka, koi se udarci svog udesa savladati i slomiti nije dao: kèrštjani još više čine, dočim svake vèrsti nevolje ne samo stèrpljivnostju i velikodušjem podnose, nego dapače u takovih se raduju, te u srěd běde srěću i radost nahode. Tko se je izvan kèrštjanstva ikada do tolike visine ćudoredne snage uzněti kadar bio? — Kako je hladna i ništetna utěha i moć mudroljubja glede one krěposti, koju ta božanstvena věra čověku u nevolji podaje? njezina izvanredna sila ukazuje se u svoj snazi u onom važnom času, gdě se umèrli čověk sa ovim světom rastaje.

Čověk oboli. Sile duševne sve slabie postaju, sve više ih nestaje; na skoro približi se čas, gdě uslěd neproměnljive sudbine učiniti će korak, koi mu se strašan ukazuje. On mora umrěti. Sad stane i najlahkoumnii uvidjati nestalnost raja zemaljskog i njegovih radostih, putenih razkošjah ništetnost, prošlost i taštinu svake najuzoritie krasote toga světa. Zalud izgleda pomoći, kad za njeg takove nigdě više neima. Novci, časti, preštimanje, priatelji — sve to ništa nepomaže — on mora umrěti. Kod ove očevidne I strahovite stanovitosti zaokupi nevěrnika strah i trepet neznajućeg, šta li da ga istom po

smèrti čeka? tako nevèrnik pade u ovom najvažniem času u zdvojenje, dočim kèršćanin neopisivu utěhu u svojoj věri nalazi. Kod kèršćana nedokonča se — sa smèrtju, nego istom počimlje pravi život, te zato ne samo, da se nestraši smèrti, već bolje joj se raduje, kanoti času preporodjenja, u komu mu se věčno blaženstvo otvara. U grobu kèršćanina proniče klica života. Svakako ćuti i on težke boli na svojoj smèrtnoj postelji, i on bo je čověk i kao takov svim čověčanskim slaboćam podvèržen, nu on u ovih nezdvoji, znade bo, da te kratkotèrpne boli put su, koi do uživanja Boga i věčnog blaženstva vodi. Kako žena u mišljenju na buduće materinje radosti poroda boli stèrpljivo podnosi, tako kèršćana krěpi u čas smèrti tvèrda věra i ufanje na obećane po Isukèrstu nebeskoga raja věčne radosti. „Kèršćanin, ako živi, Bogu živi, ako umre, u Bogu umire; ili dakle živimo oli umremo, božji smo." (Rim. 14, 7—8.) U ovoj od apostola u kratko izraženoj sklonosti i dětinskoj podanosti u volju otca nebeskog sastoji prava ona zadovoljnost, koja jedino čověka na ovoj zemlji stalna i u istinu blažena čini. Věrni kèršćanin smatra život ovi kao kratko pobožno putovanje, mi smo samo, prolazeći putnici u ovoj suznoj dolini, domovina naša jesu nebesa i čim više se njima približavamo, tim većjom radostju njih savèršeno uživanje izgledamo. Čim težji biahu lanci nevoljah i patnjah, kojimi u ovom životu biasmo sapeti, tim nam većju utěhu smèrt donosi, tim jačje biva ufanje naše. U životu krěpi nas věra, u bolesti těšimo se ufanjem, smèrt ublažuje nas ljubavju, koja nas do uživanja Boga i željno izčekivanoga věčnog blaženstva vodi. U istinu blaženi oni, koji u Bogu umiru, veli sveto pismo. (Ap. 14, 13.) Kakovu usuprot utěhu podaje čověku ona tobožnja mudrost nevèrnih tog světa mudracah u najvažniem času — na smèrti? što je, što ona nam dalje groba pokazuje za upokojiti sèrdce naše? strahovito bezdno ništara. Da li se u ovomu nalazi ono ufanje, koje bi nas těšiti, ono čuvstvo, koje bi nas oveseliti, ona misao, koja bi nas upokojiti kadra bila? nije li usuprot taj nihilisam od svake strahote strahovitii? pak šta, ako polag svega suprotivnog mudrovanja tih philosophah i opet věčnost i neumèrlost duše u istinu obstoji? šta, ako čověk, uzdajući se u bezbožnu nauku njihovu, te njojzi priměrno — zlo živući u vrěme smèrtne borbe o njezinoj valjanosti dvoumiti i o budućnosti ozbiljno misliti počme? šta drugo, nego strah i zdvojenje preostaje mu u onom važnom času? — Predstavimo si dva čověka u onom satu, koi će vrěme od věčnosti děliti, jednog upirućeg se na svoju věru, a drugog nevěrnog. Kod onoga, věrom okrěpljenoga opaziti ćemo do poslědnjeg hipa blagi mir i pokoj duše njegove, dočim nevèrni sebi samom ostavljen svakim časom sve većji strah i nemir osětja, pa ma se on i kako silio i vesela kazao, to nije ino, nego izkazljivost, obraz bo njegov neda kriti onaj strah i zdvojenje, koje mu je dušom zavladalo; pèrvi pozdravlja radostno smèrt kao poslanika věčnosti i smatra grob samo kao prelaz u neumèrlost, dočim nevèrni sa strahom u njoj razorenje svoje, a u grobu bezdno propasti i uništenja gleda. Nad onim otvara se nebo sa svojim neopisivim veličanstvom; dočim ovoga strahovite tmine ništara obastiru. To je razlika, koju osobito mi svetjenici u toliko prilikah opaziti možemo; o kolika je za nas na smèrtnom krevetu bratje naše nauka, kakova philosophia, kad bi svakom prilikom ozbiljno o tomu razmišljavali!

Sloboda věre.

Sloboda věre — sloboda za sve! tako bi nazvěšteno, tako odlučeno. — Ako se izrečbe ove ljudi pravedno, podpuno i čvèrsto dèržali budu, to se mi katolici za naš věrozakon čisto ništa bojati neimamo, dapače još i najboljemu se nadati možemo, moć bo božje istine, koju kèršćanstvo propověda, toli je silna, da joj za sigurnu i stalnu poběđu postignuti samo podpune slobode trěba, a kad carstvo Isusa i slovo njegovo na stalnom temelju učvèršćeno bude, onda neka se slobodno sluči šta mu drago, neka propane i izčezne, što ljudi sagradiše; mi stojimo na hridi, koju gospodin utemelji, i veselimo se slobodi děce božje.

Sloboda, nezavisnost i sigurnost sviuh, dakle i našeg věrozakona jest izrečena, jest odlučena, nu hoće li se ljudi te odluke pravedno, podpuno i neprekèršeno dèržati? Ja velim: „hoće, ako mi katolici sami sèrčano i snažno věru našu branili budemo," ali ako mi sami tako postupali nebudemo, ako ruke prekèrstimo, te sve samo na volju i milost drugih ostavimo, onda sigurno kazati mogu, da niti ćemo se ožudjene slobode uživati, a niti smo je u onom slučaju vrědni.

Više putah bi veće zlatna sloboda po světu raztrubljena, nu svedjer su isti oni, koji ju navěšćivahu, katolike nemilice progonili, zlostavljali i gnječili. Sloboda biaše stěg i rěč Englezah u ono vrěme, kad su staru věru slobodniih praotacah svojih stèrmoglavili, a ipak su katolicima Irske i Englezke napèrtili jaram i progonili ih tiranički takovom kèrvoločnostju, da joj drúge na světu neima.

Silnim glasom „sloboda i jednakost" zaori sva Francezka 1793, a šta se je slučilo? — pravověrni katolici su od jednakosti izključeni bili i iz domovine prognani; čim bo se popeše na kormilo ljudi tih slobodnoumnih načelah, ista ih sudbina kao i stare kèršćane pod Neronom tyranom postiže; jer: u Isusa kao pravog sina božjeg věrovati, misu bogu prikazivati, njoj prisuvstvovati ili izpověditi se, biaše prestupak, koi je smèrti i pogubljenja dostojan bio. Ne samo, da ti ljudi nisu skloni bili, slobodu věre i zakona dopustiti, nego su, — akoprem prie najveći stekliši za istu slobodu, — nečuvenom goropadnostju — kèršćanstvo i věru u Boga i u neumèrlost duše upravo službenim putem zabranili i prepověđali! Čulo se je i orilo ono vrěme po Francezkoj: „sloboda věroizpověđanja za sve," nu u istinu biaše samo to sloboda za one, koji su umarali sluge božje, dostojanstvo i svetost višnjega hulili, i po volji razbijali tabernakule, za da svetotajstvo i sve, što je čověku najdragocěnie nogami gaze.

Iz ovoga šta da zaključimo? jeli je morda sloboda upravo neprijateljica věre i bogoštovja? Nije zaisto; pitam bo ja: jedali je sloboda bila, koja činjaše, da su svetjenici i pravověrni u Francezkoj na guillotini pogibali, te kèršćanstvo toli se progonilo i zabranjivalo? Nije — to nebi sloboda — nego sila, samosilje i strast! Veće odavna prije prevrata ugnjězdila se je bila nevěra, golemi gnjěv i mèržnja na věru u stanovitim stališima ljudih, te čim se ove vèrsti ljudih u vrěme prevrata kormila i vladajuće moći dokopaše, svu svoju silu onamo obratiše, da kèršćanstvu, koje većma preziraše nego kraljestvo i dostojanstvo njegovo, smèrtni, štono mislíše, udarac zadadu.

Šta dakle, da li se i u ovoj dobi nove opet slobode takovih prizorah bojati neimamo? Nitko nemože u budućnost viděti i njezinu koprenu dignuti, a to najmanje sada,

gdě izopačeni onaj duh vrěmena, koi je prestolja vladarah tako silovito uzdèrmao, na političkom polju sve više i više uzpregnut, rado će na cèrkvenom opet postignutje svojih naměrah pokušati.

Samo jedno — jeste — samo jedno jemstvo nam još preostaje za slobodu našeg věrozakona, i to jemstvo sastoji u: „sèrčanosti složnom sjedinjenju i odvažnoj radinosti sviuh pravih i iskrenih katolikah,“ jer samo onaj vrědan je prave slobode i onaj će se je uživati, koi sèrce i volju ima, braniti ju. Strašivica ostat će rob, ma on živio u dèržavi najslobodoumnii ustav posědajućoj. Nu sèrce i odvažnost samo ondě blagim plodom urodi i silna biva, gdě je sloga i sporazumljenje. Ta stotina odvažnih i složnih muževah više valja, nego li golema sila plašivicah, a komo li ne hiljade i hiljade takovih. Sámo ipak sèrce i sloga mèrtva su i bezuspěšna, ako životvorna i poduzetna nebudu; zato odvažni, složni i revni budimo bratjo! iskreni katolici! i vidit ćete, da nijedna sila toga světa u čast, slobodu i sigurnost naše věre dirati neće.

Nu kao što je to istina neoprovèrziva i nepoběđljiva sigurnost, tako ujedno i ono izpověditi moramo, da od ovih trih jamcah i čuvarah slobode naše: odvažnosti naime, sloge i činosti do sada malo je koja kod nas bivala, te mnogo se je više hladnokèrvnosti, malodušja, plašivosti i mlitavosti opaziti moglo. Něgda moguće, da je u mirno vrěme na taj način katolička stvar životariti mogla, nu vrěme to je prošlo, te sada zora svita i doba je otèrti oči i ustati od sna.

Da se dakle draga bratjo katolička! vrědni učinite i pokažete slave i poštenja dičnih i pobožnih praotacah, dopustite mi, da vam tri slike i prilike predstavim, iz kojih vidět ćete, šta raditi i čega se dèržati imate. Pèrva slika budi vam sěverna Amerika. Tu žive naša katolička bratja u srědini raznoličnih i sasvim protivno mislećih sektah, koje deset putah jače na broju nego li oni, pak ipak tako su slobodni u izvèršivanju svoga věrozakona, te tako sigurni i spokojni, da ni sam papa u Rimu slobodnii i sigurnii nije. Nigdě na světu věra u toli lěpom cvětu nestoji i neuspěva, kao upravo u Americi, a to samo i jedino zato, što tu obitavajući katolici po odvažnosti svojoj věrozakonsku slobodu neoskvèrnjenu sačuvati umiju.

Druga slika jeste Irska i Englezka. Nije tomu dugo, što je irskim katolikom biti toliko značito kao biti robom; a u Englezkoj, koja se toli ponosi sa svojom slobodom, katolici su iz uživanja sloboštinah izključeni bili. Nu znate li, koi je bio i kako se je zvao onaj muž, koi je u Irskoj i Englezkoj katolike tolikih nepravdah rěšio, i věrozakon njihov na toli veliki stupanj časti doveo? Daniel O'Connell! Nu kako? on Irce za stvar svetu uzplamti, on ih na odvažnost i slogu podbode, njima ju ucěpi, te na činost i dělovanje ih obodri. A srědstvo mu nebiaše drugo nego družtvo, koje ustrojio biaše, i koje naimenova „katolička associatia.“ U ovo družtvo uzimao je s većinom manjeg reda i siromašne ljude, nu dobre katolike. Ovi neznatni novac na měsec u pěneznicu družtva plaćaše i akoprem je ovo družtvo iz pèrva vèrlo maleno dapače neznatno bilo, ipak je s vrěmenom tako naraslo i povećalo se, da se je nenadano po cělom kraljestvu razširilo, te tako biahu bahatost, nadutost i silovanja Englezke mirnim i zakonitim putem kroz slogu, tvèrdo osvědočenje i moć odvažne rěči nadvladana.

Najposlě neka nam za priměr služe junački i plemenito misleći francezki katolici. Nisu se oni nimalo preplašili užasa poslědicah prevrata, nego u srěd zveke i bure počitovahu Isusa, te pod barrikadami viděti je bilo i svetjenikah i milosèrdnih sestarah, gdě ranjenim pomoć pružaju i njima služe: čim se pako svèrši bitka, čim poběda biaše odèržana, uzdigoše i oni barjak za cèrkvenu slobodu i ovako se izraziše naprama dèržavnoj vladi: Mi smo odlučili slobodu věrozakona, koju ste vi obnarodovali u podpunoj měri uživati, mislili si vi od věre šta vam drago. Vi nesmijete a i nemožete manje mudri, pravedni i slobodnoumni biti nego Amerikanci. Mi netražimo od vas milostinje i naklonosti, nego pravdu i slobodu u pravom smislu, a već mi sami pokazat ćemo vami našimi rěčima i čini, da je stvar, kojoj služimo, stvar božja, te da věčno i vrěmenito spasenje samo i jedino od Isusove nauke dolazi.

Dajmo dakle i mi bratjo katolici u domovini našoj slično se vladajmo. Neuzdajmo se u nikoga, već u Boga i u nas same, najmanje pako věrujmo onim, praznog duha nazovikatolikom, koji već odavna k nami i u krug naš nespadaju. Budimo slobodni i snažni, kao što su bratja naša u sěvernoj Americi, budimo složni i stalni, kao što bratja naša u Irskoj, te posleni i radini, kao što su naši u Francezkoj, i vidit ćemo, da će sve, makar se i šta zogdilo, s božjom pomoćju na naše spasenje biti. Ako li pako sami sebe malodušno i sramotno ostavimo, ako za se marili nebudemo, to će, věrujte, : Bog nas ostaviti, te će dušmani porugljivo nogom nam vrat gazili i svetinje naše opustošiti i utamaniti.

D. V.

Pèrvi pisci cèrkve.

(Nadalje.)

Sad življaše Basilio samo od děla rukuh svojih, uz to razmatrao je u svetom pismu, nametnuvši si sva moguća stradanja i strogost. U to ga oprosiše Bazilio od Ancyre i Eustachio od Sebaste, da bi im u branjenju sbora od Soleucie protiv Arianah u pomoći bio. Sveti Basilio ljubio je pustinjake, kao što drugi odlične muževe ljube. Osobito ljubio je on mnogo cěnjenog svog Gèrgura Nazianskog, koi bi tako rado u njegovih velikih požèrtvovanjih udioničtvovao bio. Medjutim branjenje věre činjaše mu se najnuždnia potrěba, s toga zapostavši svoju sréću koristi věre; slědio je ona dva poslanika k caru Constanciu, i osigurao pravověrnim poběđu, nad njihovimi protivnici. Tri godine kasnie posta Basilio misnikom baš u ono vrěme, kad Julian car istom jednu godinu na prestolju sěđeći svu svoju moć biaše upotrěbio za izkorenit kèrštjanstvo; baš je onda isti car mèrtvo tělo prečastnog Marka po prekopih Arethuze u Syrii povlačiti dao, ravno onoga Marka, koi ga je sa grozovitog pozorišta izbavio, na komu su bratja Constantina život izgubila, pa gdě i njegov život u najvećoj pogibelji biaše.

Zaisto kad bi Basilio carske ponude obljubio bio, kad bi se podmititi ili njegovimi prětnjami uplašiti bio dao, sve, što bi zaželio, bio bi postignuo, on bi bio zadobio čast najvećega aldovnika one věre, koja, premda u sebi razpala, bogata biaše ljubavju vladatelja, kojega poganstvo biaše začaralo, on bi sa slavjem u sve poganske cèrkve nošen bio; on bi si po volji prisvojiti bio mogao sve, čim bi se najsramnia grabežljivost, najsavèršenie i najsrětnie odpadnutje od věre zadovoljio, istom bi se caru skoro uzporediti bio mogao.

Nu Basilio volio je katolički svetjenik ostati. On bi iz svoje samoće pozvan, da govori pred gospodarom carstva, kao što jednoč Cincinat od pluga bi odveden, za da u bojevi mejdan odèrži. Basilio posvetio se je jedino

cèrkvi, njezinom naprědku i učvèrštenju. Premda mu je Euzebio nadbiskup od Cæsaree njegove vlastitosti zavidio, zlostavljao ga i progonio; Bazilio i opet nije na zlo upotrěbio pèrvenstvo, koje je u sèrcah věrnih stekao, i premda su svi monaki za prostog ovoga svetjenika podignut se bili pripravni, Bazilio ipak nije se dao obmamiti slavom, kojom se kolovodje strankah ponose; on hotiaše samo jedno: u suglasju biti sa svojimi dužnostmi.

Ali poslě Joviana smèrti proganjao je Valens katolike, i svom silom nastojao o tomu, da sve podložnike svoje u Ariane pretvori. U savezu sa svojimi slědbenici počeo je cèrkvu od Cæsaree uznemirivati, kad Bazilio, koi se je posrědovanjem sv. Gèrgura Nazianskoga sa svojim nadbiskupom opet spriateljio, svojim zemljakom u pomoć priteče. Bazilio ponovio je postupanje Athanasia protiv Constantina, Constancia i Juliana, i to takovom postojanostju, da je veliku cěnu i preštimanje kod istih svojih protivnikah stekao. — Čim više dakle propada carstvo i sebe obezčastjuje, tim više podiže se cèrkva.

Poslě smèrti cara Juliana jedva se je Jovian s ogladnutom vojskom i najbezčastniim ugovorom, kojim se naslědnici carevah poslě Valeriana obvezaše, bojnoj sreći Sapora uklanjati mogao. Pod Valensom vidilo se je za něki čas, kao da su se vitežka vrěmena slavoljubnih trideset okrutnikah opet povratila; u ostalom biahu zločinstva, potištenost, gèrdna protuslovja i okrutnosti ona směsa, koju nam sgodopisci oniuh vrěmenah priobćuju. U zapadu dao je Valentinian osudjene u svojoj nazočnosti kroz dva medvěda razderati, dočim je u Rimu i Carigradu učena družtva utemeljivao. Dočim je jednom medvědu, koi tu kèrvničku službu obavljaše, najprostranii lug kao za nagradu opredělio, izdao je u isto vrěme demokratičke zakone.

U istoku zapovědio je Valens grofu Trajanu, zapovědniku vojske u Armenii, kralja iste dèržave Para umoriti, koi ništa nebiaše sakrivio, osim da je Rimljanom ostao, i da izjasnjenja, koja su od njega u Tarzusu potrěbovana bila, podpuno razumio nije.

Ali nije u tomu samo sastojala slabost i sramota carstva. Dočim bo su carevi sve veću nemoć za oprěti se nezgodam carstva pokazivali prodjoše Hunni prěko jezera Mæotisa. U isto doba razlěgaše se trublje Gothah od S a r m a c i e do unutar dèržave Slovenah (Venedah); hrabri Hermanrih, Škender uzvišene porodice Amalanah spremao se je proti ovim tudjim gostom, koji u njegove dèržave prodrěti naumiše; nu sva nastojanja njegova biahu bez uspěha, sila bo približavajućih se nepriateljah bila je neodoljiva, oni uzbiše sve svoje protivnike, goniše ih do Kaukaza, stupajuć sve strahovitie na osvojenje sviuh pokrajinah, do kojih su dopèrli. Malo zatim poslě neopisivih pustošenjah sjediniše se Vizigoti, Hunni i Alani u jednoj naměri: da carstvo razkomadaju i unište.

Odkud dolazilo je to neobustavljivo padnutje carstva? Od tuda jerbo Valens i njegovi ljubimci Ariani biahu, dočim su narodi volili katolici ostati; od tuda, što u carstvu nebi nikakvog središta, u kom bi se najotajstvenie i zajedno najizvèrstnie sposobnosti sticati bile mogle: odtuda, jerbo doslědno nebiaše nijednog srědstva za moralnu i po tom političnu jedinost udělotvoriti. Zašto od druge strane cèrkva neobustavno napréd stupa? Jerbo se postojano nepromčnjive věre dèrži, jerbo iz ove věre množtvo jednoličnih silah proizlazi, koje u sve vèrste družtva razděljene, na uzdèržanje jednoistog, u sebi savèršenog cěloga suděljuju.

Bazilio poslě smèrti Euzebia na biskupsku stolicu Cæsaree uzvišen, nezadovoljavaše se samo propovědanjem iste nauke neizbrojnim věrnim, kojega zadovoljno slušahu, nezadovoljaše se s otim, da je istu nauku petdeset biskupom, koji duhovnoj svojoj oblasti podvèrženi biahu, predavati mogao; nego iz visine, na koju ga je jednodušni glas cěle Kappadocie podignuo, samo o tomu je nastojao, kako da do onog uzvišenog dostojanstva dopre, koje si je Athanazio u razvitju i razširivanju kèrštjanstva bio pribavio. Ali jošte živi Athanazio, na njega dakle, najpočitanieg katoličkog branitelja obratio se je, za da sigurnie savěst umiri, te zapad i iztok u jednoistu cèrkvenu obćinu sjedini.

Ono isto vrěme, u koje se carevi i njihovi vojvode potištenimi zločinstvi i popustljivostju napram nepriateljem osramotiše, kad se je bojazljivostju onih, koji bi to preprěčiti bili morali, najstrahovitií razdor carstva priugotavljao; ravno u isto vrěme biahu najuzvišenii i najrevnii branitelji katoličanstva, koji su se svojom mudrostju protiv obćim opačinam, jedinostju svoje věre protiv razsutju duha, vezom svojih ideah protiv ukazujućem se na sve strane razpadnutju opirali i branili. Naokolo njih koleba se, propada sve, sve prorica obće razorenje; oni samo ostadoše čvèrsti, uzvišeni, sjedinjeni, kao da su svi jedan čověk. A tko je veliki sudělovalelj toga vrěmena? Bazilio.

„Od davna,“ piše on patriarhi od Alexandrie, „uvidio sam po mom slabom poznavanju stvarih, da za spasenje cèrkvah jedno se samo srědstvo nalazi, — suglasje i sloga zapadnih biskupah. Tko bi mogao ovo sigurnie proizvesti, kako tvoja mudrost; tko bolje uviděti, što je probitačno, kako ti? tko je pripravnii bědu naših otacah oplakati? Što bi bilo cělomu zapadu preštimanie, kako tvoje poštovane sědine? Poštovani otče! ostavi još jedan tvog života dostojan spomenik, okruni još jednim takovim dělom neizbrojne borbe, koje si rad věre već podnio. Pošalji zapadnim biskupom iz tvoje cèrkve několiko, pravom věrom okrěpljenih muževah, objavi im tuge, koje podnositi moramo, naznači im srědstva, kojim da nam budu u pomoć. Budi Samuel cèrkve; uvidi nuždu narodah, kojima je boj navěšten, žèrtvuj Bogu molitve, koje mir osiguraju, prosi gospodina milostih, da nam svima znamenje svoje blagosti ukaže. Znam ja, da je jedan listić slabo ponukanje, za ganut koga na posao od tolike važnosti, ali ti tako malo trěbuješ poticanja, kako najhrabrii borioci uzhitjenog pleskanja děce. Ti najbolje znadeš, šta okolnosti zahtěvaju, mi, osim da tvoju neumornu revnost ovim uprašamo, više netražimo.“

„Glede ostalih posalah iztoka potrěbuješ morda suďelovanja, svakako moramo svèršetak onih na zapadu čekati. Ali bolji stališ cèrkve od Antiohie očevidno zavisi od tebe, upotrěbi uměrenost napram jednim, nukaj na mir druge, i pribavi cèrkvi slogom priašnju njezinu slavu. Postupaj kao mudri lěčitelj, on ravna svoja poduzetja na glavne česti těla; bolest pako bolje od tebe nepozna nitko. Imadu li druge cèrkve světa prednost kakovu nad onom od Antiohie? Da bi se samo ona umiriti mogla, tad nitko nebi zaprětio, da se moć glave cělomu tělu nesaobći. Bolest ove varoši preporuča se tvojoj mudrosti i tvojoj evangjeoskoj ljubavi, ona bo nije jedino po krivověrci, nego i po onim takodjer, koji u jedno obćinstvo spadaju razděljena i razkomadana.“

(Dalje će slědit.)

Sveobće bratinstvo.

Věra

opominja bogatog: podaj i pomozi sirotinji, ubogi je brat tvoj, njega si dužan ljubiti kao samoga sebe. Sladje je

i blaženie davati, nego uzimati. Blaženi milosèrdni, jerbo oni će milosèrdje postignuti.

A siromaku kaže: neuzimaj tudje. Nepoželi imetak bližnjega tvoga, kuću polje, slugu ili službinju, konja ili vola ili magarca i ništa, što je njegovo.

Prevrat

kaže siromaku: uzmi bogataru, što je njegovo, on bo je brat tvoj, s toga pravo je, da s tobom děli. Svi ljudi su jednaki, a dobra světa toga za sve su. Zato uzmi, što trěbaš i želiš. Bolje je uzeti, nego dati!

A bogatomu zapověda: što imaš nije tvoje, nisi ti što više nego i drugi. Imetak nije ino, nego silovito prisvajanje i tatbina, s toga moraš sada drugome ustupiti, što si do sada nepravednim načinom sam uživao.

Věsti iz katoličkoga světa.

Rim. 7. kolovoza. General Oudinot vratio se je juče iz Gaëte, kamo biaše otišao, da se licem sv. otcu nakloni. General bi jur odavna taj posètni put bio poduzeo, da se bude mogao iz Rima udaljiti prie, nego što je dèržavno upravljanje predao upravljajućemu odboru. Izvěstno nas uvěravaju, da je general priaznim dočekom sv. otca duboko ganjen; a osobito su ga obradovali dokazi štovanja i nagnjenosti, što mu je sv. otac naložio, da svojoj vojsci izjavi. — Ovakovo krasno svědočanstvo vojska francezka i zaslužuje radi pokazanoga u taboru kao i u Rimu uzoritog svoga ponašanja, kojim je ne samo reakciu stranakah predusrěsti znala, već je i tajnu onu iznašla, kako će se svim vèrstam žiteljstva dopasti.

Sám sv. otac nakitio je vlastoručno junačka pèrsa generalova velekèrstom reda Piovoga pèrve vèrsti; koga je Pio IX. umah s početka svoga papinstva utemeljio.

(Giorn. di Roma.)

Freiburg. Iz ovoga kantona priobćiše nam javni listovi opet jedan priměr freiburžke slobode, koga evo i mi našim čitateljem pripovědamo; al uz to nećemo reći, da se time ponosimo, jer ta stvar stoji i novacah i puno neprilike. (Naši čitatelji valjda osětjaju, da u ovo slobodoplodno doba kao drugdě, tako i u Švajcarskoj valja naša poslovica: „tko istinu gudi, gudalom ga po pèrstih udaraju.“ *Uredn.)* Pošto bi naměstni upravitelj katoličke župe Villarepos bio doznao, da je g. Longchamp, prognani župnik iste obćine umro: dade po katoličkom običaju zvoniti, da tako žalostni slučaj svojoj obćini oglasi. Al samo što zvona zveknuše, dotèrča syndik (Gemeindammann) pa zapovědi upravitelju, da zvonjenje umah obustavi. No budući se ovaj tomu muževno opiraše, ode syndik sám u cèrkvu, da zvonarom užeta (konopce) iz rukuh otme; al ovi odrinuvši syndika svoj posao nastaviše. Pa sada — sěde u tamnici, a i upravitelja župe to isto čeka; ili će ga u najboljem slučaju sa svoga města protěrati. Al za sve to išlo je veliko množtvo pobožnih župljanah svomu ljubljenomu župniku tja u Bontens (kan. Waadt) na sprovod, da mu posledňjim ovim činom svoju osobitu privèrženost izkažu.

(Wahrh. Fr.)

Francezka. Kad bi onomadne francezki sabor rimsko posrědovanje za stran pape bio počeo koriti, odgovori komoram vrědni ministar Falloux veoma krasno i temeljito. Pa pošto bi zasluge papinstva za čověčanstvo, a navlastito za Rim bio razložio i uzhitjenim govorom pokazao blagotvorni upliv katolicisma u obću civilisatiu: probudi se i nehotice u dubljini sèrdacah katoličko čuvstvo, te je skupština vrědnog govornika javno i živahno pohvalila. — Ovo doista biaše dobit istine; samo dao Bog, da bude postojana!

Velika Britania. Englezki časopis „Leeds Merkury“ javlja, da je nedavno supruga lorda Lincolna, koi za praviteljstva Roberta Peela ministar biaše, lady Lincoln, a kći škotskoga vojvode Hamiltona prešla u katoličku cèrkvu.

— Iz Londona se čudnovati glasi raznose. Da su, to jest, něki talianski běgunci tamo dèržali skupštinu, u kojoj zaključiše: „da okrutna děla Pia IX. (prie obožavanoga ljubimca Italie) kao tiranska, gadna i protuevangjelska osudjuju i proklinju;“ pa zato (to jest Piu IX. u pèrkos) da pozovu sve svoje zemljake, da na protestantisam prejdu. (Doista neima ništa novoga pod suncem! Tako se je prošloga stolětja u Frankfurtu něšto sličnoga sbilo. Kada bi naime gradsko věće někim vèrtlarom htělo oduzeti něku tèržnu (piacnu) povelju: zaprětiše se oni gradskomu věću, da će se svi predati vragu, pa — preći na katolicisam. Al za proselyte, koji s takovih ponukah dolaze, rado će se obe stranke lěpo zahvaliti.)

(A. Pstz.)

Iz *Bèrlina.* 10. kolovoza. Od *Ivana Ronge-a* izišlo je opet gèrdo i gadno něko dělce pod naslovom: „Němačkomu narodu i němačkoj bratji. (An das deutsche Volk und die deutschen Brüder) bèrzotiskom Köthnera u Altoni.“ To dělo očito pobudjiva i zove na *pobunu* i *prevrat*, pa — kao što je naravno — u několiko iztisakah se i ovdě nahodi, te se u skupštinah „muževah od stranke narodnje“ marljivo čita. Al i redarstvo (policia) ga krěpko i marljivo traži.

(k. Bl. a. T.)

Za svetoga otca Pia papu IX. prinesoše.

Dosad prinešeno	u srebru	12 for.	— kr.
G. Mihail Mikić, kapelan u Lipovljanih		—	„ 30 „
	Ukupno	12 for.	30 kr.

Za nabavljenje počastne sablje světlomu našemu gosp. *banu bar. Josipu Jelačiću Bužimskomu* nadalje prinesoše:

Dosad prinešeno 25 car. cek. i u srebru	853 for.	16 kr.
Gg. A. Gèrlović u Beču . . .	2 „	— „
Mihail Mihić, kapelan u Lipovljanih .	—	„ 30 „
Ukupno	855 for.	46 kr.

i 26 car. cek. u zlatu.

Stěpan Moyses, upravitelj. — *Stěpan Musler*, urednik.
Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

BROJ 37. — TEČAJ I.

U SUBOTU 15. RUJNA 1849.

List ovaj izlazi svaku subotu na cělom arku.

Cěna mu je za domaće 4 — za vanjske 5 for. u sr. na cělu godinu.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvèrt god. kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod duhovnog stola ili kod uredničtva. Predbrojenje prima se svendilj kroz čitavu godinu.

Katolički list zagrebački.

Obsěna i istina.

Zemlja jest suzna dolina, kao što nam to krasni pozdrav na nebesku kraljicu — Mariu — svaki dan ponavlja; a znadem, da su jur mnogi izmedju vas to isto možda i stoputa izkusili; pak zar se nije i pred jednom godinom velikom stranom zemlja u suznu i kèrvavu dolinu preokrenula? To je velika bol za sèrdce čověčansko, jer je za blaženstvo stvoreno, i svedj samo za mirnim i srětniim stališem čezne. Nu bědno sèrdce, ti se tako lahko smutiš, da si samo u slěpoti svojoj probitačne i srětne puteve zastreš, i baš onom stazom za tobožnom srěćom hèrliš, na kojoj te svaki korak u dublju propast vodi, iz koje se, žali bože, mnogi više povratiti nemogu.

Imade ljudih, koji misle, da će zemlja odmah prestati biti tužnom dolinom, samo ako sve onako bude, kao što oni polag svoje glave misle. Pak da ovu svoju misao izvedu, smute sve po prěko, razore i ono malo jošte obstojeće srěće, a za sobom ostave jauk i bědu. Ja ću vam samo jednu vèrst ovakovih apostolah blaženstva opisati: Pèrvo, što oni kažu, je to, da se věra uništiti mora; pak zašto to? čujte; jer ona blaženstvo obećaje, u koje se istom prěko groba unići mora, dakle u vèrhuzemnom životu. — Al oni žele blaženstvo samo ovoga světa, dakle nebo živinsko, jer u pravo nebo ili posve nevěruju, ili barem dobro uvidjaju, da ono za nje nevrědnjake stvoreno nije. Mi ćemo blaženstvo tog njihovog životinskog neba malo pobližje promotriti, za da se ludo neprevarimo, kad bi ovo sa blaženstvom od Isusa Kèrsta obećanim možda zaměniti imali.

Jednu večer pripio se je bio něki čověk, te ovako razigranimi žilicami i udobrovoljenim sèrdcem odklima po malo kući. Buduć mu pako noge někako nehtěše upravo, zabasao je u něku velelěpnu palaču, koja biaše od hiljade svěćicah razsvětljena; na stolu biaše sve puno od svakakih slašticah, što je on od davna želio; dosta vesele bratje, koja su se vèrtěla i plesala do volje; a biaše i igraocah za stolom sa čitavimi kupi novacah; sve biaše dobre volje, sve veselo! — Pošto se taj veselković po želji najěo, i cèrvene kapljice polag sèrdca baš nategnuo, dodje mu volja za igrom, sědne za stol, i na skoro napuni si džepove dobitim novcem. — Medjutim raztěra mu rujna zora tamnu maglu sa težkog čela, on se probudi, pa se nadje (a zašto da nekažem onako, kao što je u istinu bilo?) nadje se upravo na kupu gnoja polag puta, gnojem napunio si je bio džepove, a u ustah dèržao je na pol iztrunut mačji rep, kojega je dulje vrěmena sladko cmokao.

Znamenovanje ovoga je čisto jasno; ona naime blaženstva, kojimi je moć vina tog čověka u snu preslěpila, jesu obećanja, koja ovi zakleti nepriatelji věre na město neba obećavaju; — al kad se otrezne od ove obmame svoje, tako se nadju svi, koji su im věrovali, na gnoju kod něme živine, s kojom se sdružiše, te u dvojenju škripati će i grizti zubima rep mačje lukavosti, kojom su se za zemlju i nebo prevariti dali. — Koi se pako, bez da je baš nepriatelj věre, posve slěpo udubi u ovaj pedanj dugi život, koi od kolěvke pa do hladna groba traje, i koi nikad dalje prěko groba nezaviri, on takodjer netraži nigdě neba, osim jedino na ovoj zemlji. Ali dogodit će mu se, kao što se biaše dogodilo i putniku na prostranih pustih ravnicah Indie. Ovaj se nadje na jedanput u veoma krasnoj i ugodnoj okolici, kao da je u raj zašao, oko njega stojaše sjajni gradovi, velike varoši i druga oriaška stanja; cěla okolica biaše sjajno urešena. Začudjen postoji, i divi se nad tim velelěpjem, i nezna, kamo najprie da svoje korake upravi. Nu za kratko rěši mu se zagonetka: cěla ta krasna pokrajina izčezne sve pomalo izpred njegovih očiuh, a š njom i sva zmožnost njezina, a on nevidje pred sobom ništa, nego pustu i žalostnu ravnicu, na kojoj se po gděkoja kućica nalaziaše. Jer sve ono čaranje nije ništa drugo bilo, nego obsěna; magla biaše obasterla svu okolicu, a svaka kućica ili seoce odsěvalo se je stostruko u njoj, i krasne prizore pokazivala. — Takav će biti konac i onoga, koi samo na ovoj zemlji nebo traži; u stražnjih svojih danih vidit će za sobom pusti i bezzaslužni život, a pred sobom malenu iz šest dasakah sabitu kućicu — a ova je njegov les — za kojim će stati pravo, nu žali bože izgubljeno nebo!

Težite dakle svakako za popravkom i ublaženjem na ovom světu, nu vazda ipak tako, da neizgubite nebo. — Car čini sve, što je moguće, za da što boljega uvede. Ako li mu odmah za rukom nepodje, a vi neběđite njegovu nesposobnost, nekrivite pogrěške pojedinih ljudih; već zavirite i u vaša sèrdca, nebi li štogod u njima našli, što na kaštigu gospodina pozivlje? Da, grěh jest, koi pedepsu produljuje, dok se u pokori i směrnosti ka gospodinu opet nevratimo; — jer gospodin neudara zato, da boli, već zato, da se popravimo.

Budite dakle čvèrsti i stalni u vašoj věrnosti prama Bogu, caru i domovini! pak ćete na město obsěne u istinu srěću naći.

Tirol. Volksbl.

Protivna nauka kèrštjanstva i poganstva glede vĕrozakona i ćudorednosti.

Velika jest zaisto cĕna i važnost kèrštjanstva, što nam je nesamo nauke glede Boga i njegvog odnošenja prama svĕtu očitovalo i po tom našu znanost obogatilo, nego što takodjer u ćudoredni pučni život prodrĕti, te spasenje ljudih ovdĕ i u vĕčnosti utemeljiti i učvèrstiti jest kadro. S toga cèrkveni i ćudoredni nauci kèrštjanske vĕre u tako uzkom razmĕrju stoje, da ovi iz onih slĕde i da baš nikakove vĕrozakonske nauke neima, koja nebi na kakav godèr način ćudoredni upliv na čovĕčanski život imala. Samo znanje jest u sebi i po sebi bez vrĕdnosti, ono mora da volju i hotĕnje ravna; gdĕ se hotĕnje na upoznanju istine osniva, tu je mudrost, gdĕ se o pravom ćudorednom dobru nastoji, tu je ćudorednost i svetost. Sama znanost čini čovĕka ohola i krene ga iz puta krĕposti; s toga kaže apostol: „oni scĕnili su se mudri, a bili su budale.“ Bogoslovne znanosti jesu osobito po svojoj naravi suvišne i bez vrĕdnosti, ako sa praktičnim životom u savez nedodju. S toga nebiahu iste znanosti u starom poganstvu niti dosta učvèrstjene i stroge, niti razuzdane i opasne.“ Da bi iz početka izvèršivanje ćudorednosti sa njezinom naukom skopčano bilo, nikada se nebi tolike nepristojne basne glede bogovah u život uvukle bile. Nu ova razmĕrja biahu baš protivna. Bogoslovni pojmi upravljahu se baš polag duševnog izobraženja stanovite dobe i morahu isto tako kao i ćudoredni pučni život, na komu se jedino osnivahu, prevažnoj putenosti podleći. Bogovi poganah biahu u svĕt i medju ljude naseljeni, na mĕsto da bi nad zemaljskim tim životom uzvišeni, svĕt do nebesah uzdignuti nastojali. Što su oni vlastitog imali, nebiaše takav ideal, za kojim bi ljudi iz dobrovoljnog odvaženja težiti mogli, biahu bo vekšinom prirodjeni darovi, koje su ljudi samo cĕniti i uvažavati, ali ne naslĕdovati mogli. Ćudorednost pučka osnivaše se na vĕčnih zakonih naravi, ne na političkom ustavu; oni biahu naravski pod nadzorničtvom i upraviteljstvom bogovah; koji su uslĕd mnĕnja poganah prestupnike trih zakonah kaznili i progonili. Ali nagon za ćudoredan biti, dobro dĕlati, a zlo bĕžati, niti biaše svetost bogovah, niti ćudorednost u i po sebi. Bogovi pojaviše se stopram po dĕlovanju i pedepsahu bezzakonjaka bez otčinskog ćutjenja i milosèrdja. Ljudi imahu polag nauka poganah svoju najplemenitiu svèrhu jedino na ovomu svĕtu tražiti, jerbo ono malo, što se od odnošenja onog svĕta na zemaljski život protezaše, sastojalo je jedino u pedepsanju zlovoljnih prekèršiteljah zakonah. U ostalom ukazivalo se je tamo dolĕ u grobu žalostno i dugočasno, s toga koi gori je, neka se uživa, jerbo iz groba nikakova puta natrag neima. Ne samo dakle bogoštovnu, na bogoslovnih naucih utemeljenu ćudorednost moramo poganstvu odreći, nego takodjer svaka mudroljubna ćudorednost mora naravski da na stranputice zabludi. I zato svi oni, koji su htĕli nĕku znanstvenu ćudorednost utemeljiti, najviše takova mnĕnja imahu, koja sa pučnim mnĕnjem u protuslovju biahu, te s toga nikad nebiaše u život privedena. Uzvišeni zaisto i izvanredni nam se ukazuju Sokrates, Plato i ostali kao proročanske slike; ali već njihovi učenici nisu mogli zadobljeno mĕsto odèržati, oni biahu jednostrani i postaviše se ili u protuslovje sa pučnim životom, ili pako robovahu svojim požudam. Koje ga dobra ćut nije vodila, on je morao znanstvene doslĕdnosti bĕzati, ili je pako morao stopram čisto novu vĕru izmisliti, te polag slabosti uma čovĕčanskog i zabluditi. Ne samo dakle da ćudoredne sisteme mudracah život puka ravnati i njega na plemenitie svèrhe dovesti nisu kadre bile, već su još bolje smĕšale zdrav razum i naravsko ćutjenje njegovo i oslabljivale njegov duševni život i suglasnu poslenost. Kèrštjanstvo je dakle po tomu, što je svu našu ćudorednost u Boga stavilo, te po tomu jednu vlastitu bogoštovnu ćudorednost utemeljilo, ne samo našemu življenju jednu plemenitiu znamenitost podalo, nego takodjer našem dĕlovanju i željam jednu visoku i nepromĕnljivu svèrhu postavilo: nije samo na pitanje, u čem najveće dobro sastoji, odgovorilo, nego to isto takodjer tako razložilo, da učeni i neučeni postavljenu svèrhu odmah kao takovu tako dugo spoznati moradu, kako dugo se zdravim razumom služe, ili; kako dugo je jedan Bog, tako dugo znadu ljudi svoj cilj i oprедĕljenje, ovo jedno isto uvĕk stalno i nepromĕnljivo ostaje, za kojim uvĕk težimo, nu koje nam podpuno postignuti nije moguće, ovo jeste: da Bogu svi sličnii i spodobnii postanemo. Budite savèršeni, kao što vam je otac vaš u nebu savèršen; ljubite gospodina Boga svoga; tko bo njega ljubi, taj i njegove zapovĕdi štuje. Bog je duh; koi se njemu mole, neka mu se u duhu i u istini mole. Pod ovim rĕčma sve se razumĕva, zvanje bo i cilj naš na drugi svĕt se proteže, te tamo nikakovim promĕnam podvèrženo nebude, niti će nam tko smetati ili neprilike praviti moći. Bog bo naše je zvanje i cilj, on je poluga sviuh naših činah, te zato točno i pokorno primimo i izpunimo njegovu volju bez svakog straha kaštige kakove, jedino iz sinovske ljubavi. Sèrce je vrĕlo sviuh krĕpostih, te zato i jest čistoća sèrca znamenje pravog kèrštjanina, duša bo ide i vratja se k Bogu, tĕlo pako propane i iztrune. Sva su božja i duševna, te upravo zato i nepromĕnljiva i nevraziva, nu razumĕti se mogu, a i svakoj dèržavi, svakomu narodu i svakoj pojedinoj osobi su pristupna. Ono, što je božje, samo jedno i istovĕtno u čovĕku biti može.

Preziranje, a prava cĕna duhovnog pastira.

Nĕšto iz pastirskoga života.

Na našu tugu i žalost u ovo doba opaziti mogosmo, kako se osobito oni ljudi, koji se toli rado medju prosvĕtjene broje, hladno i bezbrižno naprama svetoj vĕri vladaju, — te s toga i cèrkvu i svetjenike mèrze, pa makar ovi i posve zvanju svomu odgovarali, namĕsto ljubavi i štovanja, preziranje i nepravdu im vratjaju. Više putah čuti i vidĕti mogosmo, gdĕ su svetjenike nekèrštjani ovi upravo za predmet svoje dosĕtljivosti i za cilj beztemeljnog i zlobnog razgovora i suda svoga postavljali. Uzrok tomu nenalazimo drugdĕ, no u pomanjkanju vĕre, u praznosti duha i putenosti, u netemeljitom znanju zakonah vĕre i u raznoličnih predsudah, a vĕrujte! ne rĕdko u pomanjkanju i pravednom uztegnutju milosti božanske, što sve naravno — duševna slĕpoća i tmina slĕdovati mora. Da bi ti ljudi pojmili, kolika je srĕća i koliko spokojstvo za čovĕka pravu vĕru vĕrovati, i sučlanom svete cèrkve božje biti, da bi rekoh ti ljudi to pojmili, te raj nebeski i duše svoje spasenje onako revno tražili i želili, kao što upropaštjujuća i putenosti ugadjajuća veselja traže i žele, — vĕrujte! nebi im se prazne i ništetne misli u glavu ugnjĕzdile, te nebi toli dragocĕni kamen to jest: vĕru i one, koji ju navĕštivaju, toli hladnokèrvno prezirali, a više putah za sve vrĕme svoga života nesmotreno od sebe odbijali! — Nu dočim čovĕk

u oholosti svojoj tako rekuć samog sebe za Boga dèržeći, sve sam hoće da bude, te strastim i predsudam se podloži, naravno slědi od tuda, da mu se i věra i zakoni věre suvišni i nesnosni pričine. Nemože on podnositi svetjeníka, te ljubav i počitanje naprama njemu gojiti, kad ga priměr, dapače svaka rěč i svaki pogled njegov neugodno opominje, te ista slika i osoba sèrdce mu vrědja i predsudja njegova uznemiruje.

Neće on da vidi u svetjeniku naměstnika božjega, u komu, kad ga huli, i Boga uvrědjuje; već ga smatra kao svagdanjeg grěšnog čověka, punog bahatosti i vladoželjnog duha, koi sa svojim dostojanstvom i svojim zvanjem tèrgovinu těra, te koi, za korist odovuda imati, věru višeputah takovu navěštjuje, koju sam neběruje, rěčju, on ga dèrži za čověka, koi je u izobraženju i u načinu družtvenog ponašanja zaostao, kojega krug mišljenjah opreděljen i ograničen jeste, te koi duh vrěmena dokučiti kadar nije. Kako dakle stvar pojme, onako i sude, klevetanja bo, posměh i blaznosti vavěk im biaše razlog, a opadanje cèrkve i službenikah njezinih oružje. Život a i smèrt takovih ljudih dovoljno nam pokazuje, kako je nesrětno stanje njihovo, te kako strašno Bog prestupnike, preziratelje věrozakona i svetjenstva svoga kazni. Iz izkustva znamo, da su mnogi takovi nesrětnici naglom i nepripravnom smèrtju preminuli, i tako život svoj nemirni svèršili. Znamo i to, da je takove ljude na smèrtnoj postelji zdvojenje i užas hvatao, te da ih je ruka božja vidivo dosegnula, za da kazni smělu oholost, koja pred njim ponizit se nehti, i koja u oběsti svojoj odbijaše od sebe milosti i darove božje.

Redko kada da se po milosti svevišnjega, ako je još moguće, k Bogu obrati i pričinjenja ovog světa sa sebe strese, — redko rekoh, da se koi izmedju takovih ljudih za prošaste svoje opake čine pokaje i za dragocěno nu zlo potrošeno vrěme života istinski i pravo požaluje. Podpuno pomirenje s Bogom, te po njegovoj milosti oživotvoreno ufanje u blagoklonost Isusa jedino jošte kadro im je oporaviti dušu i osladiti poslědnje toli važne časove. Dokaz tomu neka budě slědeći priměr.

U župi B.... življaše prie několiko godinah muž něki, inače dobrostojeći i ugledan. Čověk ovaj biaše takodjer jedan izmedju onih, koji se rado medju poštenjake broje, nu uz to ipak věrozakon vlastiti po svom mněnju imadu, te za Isusa, njegova za čověčanstvo spasonosna děla, i za službenike božje nemare i nepitaju. Kao čověk tih načelah volio je naravno — u družtvu sebi sličnih biti, i u gostionicah i zabavnih městih vrěme provoditi, nego li u cèrkvi dužnosti svoje prama Bogu namirivati. Moguće da je ovaj način življenja bio iz pèrva samo plod nesrětne lahkoumnosti i tašte pohlepe za uživanjem světa, nu na skoro biahu te mahne zločestimi načeli podupèrte i utvèrdjene, te tako obljubljenom navadom postaše. U to i godine něke prodju, i čověk ovaj postade zivom slikom putenog života, te na plemenitia i neizgibiva dobra věčnosti više ni mislio nije. Věri u putenom sèrcu nebiaše ni traga, i tako, kao što na spuznom zemljištu lahko se vrělo zasipa, i njegova věra izčeznu. Vino mu biaše Bog i sva budućnost, a dosětljivih i psovskih primetkah, kudjenjah i ogovaranjah duhovnog stališa biaše svaki dan u izobilju, kao što je naime mèrzio věrozakon, tako prezirao je i svetjenike. Cověk taj već biaše pedeset godinah namirio, kad ga ruka božja stigne i na pokoru i pokajanje pozva. Kroz neuredni život svoj zadobavi se suhe nemoći, i već na polak u grobu hodao i povlačio se je amo tamo. Možemo pako lahko uviděti, da je u ovomu svomu stanju višeputah i zlo, što ga je tèrlo, ćutiti morao, nu taštim ufanjem pitajući se, zaboravio je skoro opet na prihadjajući konac života svoga, te živio onako, kao što i prie. Šestu noć prie nego bi umro zaspati nemogavši, čim ga znoj oblije i težina, kao što mišljaše, od sto centih na pèrsa se slegne — stade svoju lahkoumnost i sanjarie uvidjati; sad je uvidio, da je doista na putu u věčnost i da će se ondě sam osvědočiti moći, jedali je gdě nebo ili pakao, za koi u životu mario nije.

Kao što magla pred suncem izčezne, tako i iz njegove glave svi oni tobožnji razlozi, kojimi biaše do sada savěst svoju těšio i cèrkvi se opirao, izginuše. Pun nemira bacao se je po postelji, noć mu se bo neizměrno duga činjaše, i željno je dan čekao. Činilo mu se je, kao da će sad na sud božji, koga već tajiti i zanijekati nije mogao, i kao da sluša smèrtonosnu věčnu odsudu. Što je god većma razmatrao prošasti svoj život, sve mu se je to više činio kao pustinja, gdě ni kapi vode, ni bilja, niti voća kakovoga ima. Sva, koja mišljaše, da je u životu dobra učinio, pričinila su mu se sada kao odviše neznatna, te savěst ga je pekla, što je uzvišeno zvanje svoje promašio, a k tomu još i druge po svom zločestom priměru i opakosti sèrca na zločinstva zaveo. O kako rado bi bio sva nadoměstio i izpravio! ali u zalud, potratjeno vrěme nikada se više nadoměstiti neda, lahko je učiniti zlo, nu težko ga je izpraviti. Dobro je on to ćutio i zato se je toli strašno bojao i plašio. Od světa se ničemu više nadati nije imao, kamo dakle da se obrati? Možebiti k Bogu milostivomu? Nu kako kad kroz cěli život svoj za njega mario nije? a bi li i moguće bilo tražiti od Boga, da na sve ono zaboravi, što je prie učinjeno bilo, nu napokon Bog mu se smilova; ćutjenja bo, koja u njemu, dok još mlad biaše, věrozakon usadi, opet oživiše, i on uzdajući se u Boga, koi neće smèrt grěšnika, već da se pokaje i živi, odluči kako dan svane dozvati svetjenika, za da ga prie polazka iz ovog světa s Bogom pomiri. Neuztèrpljivo čekao je dan, te sve većma rasla je želja njegova za redovnikom, a kada ovaj k njemu prispi, veselju nebiaše měre. Duhovnik izrazio se je naprama njemu, da mu je žao, da ga upravo u ovakovom stanju pèrvi put polaziti mora; nu bolestnik bèrzo reče: „Nebudi vam žao gospodine! jer tako je trěbalo — takovim bo načinom Bog ljude opet na pravi put vratja.“

Zatim molio je svesèrdno župnika, da mu obću izpověd primi i da mu sve opet popraviti pomogne; pa čim bi sve gotovo bilo, pripravio se je i primio svetotajstvo, što učiniti toliko putah zanemario biaše. Gorko se je kajao za svoju neposlušnost, neběru i nezahvalnost prama Bogu, čim mu pako župnik tělo Isusovo pruži i molitve svèrši, uzdigo je bolestnik ruke i ovako progovorio: Bože moj! nikoga mi miliega nisi poslati mogao, nego moga duhovnika! —

Ono još několiko danah, što je živio sproveo je skrušeno u pobožnosti, te uvěke moljaše Boga, da mu oprosti grěhe njegove, spreman i više tèrpiti, ako bi se Bogu milostivo svidilo, da još dulje boluje. Nu višnji drugčije odredi; jer peti dan umro je bolestnik, te spokojnie mogo je stupiti pred sud božji nego prie, dok još, kao onu užasnu noć, toli u strahu biaše. Sve do poslědnjeg trenutka svoga života bio si je prisutan, te govoraše lěpo sve ono, što mu se je molilo, napokon zaklopi oči i zaspi, za da se tamo na drugom světu opet probudi. Svi nazočni skupa s duhovnikom biahu po nje-

govoj iskrenoj pokori duboko ganuti, i hvaleći te slaveći Boga razidjoše se, čim još župnik primetne, da višnji gospodin Bog nikog neostavi i nikomu milost svoju neuzkratjuje, koi ju na spasenje upotrěbiti želi.

Odlomak iz govora někog svetjenika iz Galicie o smèrti.

„I postade pèrvi čověk, otcem cělog čověčanskoga naroda, i postade pèrva žena, majkom cěloga čověčanskoga pokolenja na světu! ta su dva na tom velikom světu započeli bolestnu dogodovštinu ljudskoga života, s grěhom unišla je i bolest u život tog padšeg kralja naravi. — I sva priroda odrekla je pokornost svomu kralju, te strašno ustala proti onomu, koi je pèrvi prestao slušati svoga tvorca. I divja zvèr škripala je zubma vidivši čověka, a zemlja zatvorila je krilo svoje, i naoružala ga tèrnjem i glogom, svi življi pobuniše se protiv prestupnikom zakona! Suglasje medju dušom i tělom, ovo unutarnje spojilo čověčjeg bitja, suglasje izvanjsko medju čověkom i prirodom postalo je raztèrgano, a moć duhovna boreća se i natěrivajuća sa silom tělesnom, proměnila je čověčanski život u borbe, slobodu u bezzakonja, srěću u patnje i nevolje. — Obkoljeni čověk tajnami, postao je sam za sebe tajnom, kad je polijen kèrvavim znojem rovao u krilu zemlje, silujući ju, da bi ga hranila, njegove misli uzletjivale su k izgubljenomu raju slobode, utěhe i radosti, a prokletstvo, koje je povuko na se i na svoje pokolěnje, okružavalo ga je oda svuda i svedjer mu na put stajalo. I to prokletstvo strašno se je ukazalo pri pèrvom grobu, u koi je pèrvi čověk položio pèrvu ljubav *svoju*! — Ovo pèrvo pojavljenje života na zemlji poškropljeno suzami, ovo pèrvo objavljenje kèrvave smèrti, jao! kako je strašno, kako je okrutno moralo *biti*! — Krivnjom bratoubojstva zavladaše nepravda cělim světom. — Pèrvi živući stojao je nad grobom pèrvog umèrloga! — Adam je stojao nad grobom Abela, a medju njima zločinstvo u osobi Kajna oružano toljagom bratomorca odkrivaše tajnu. — I pri grobu stojala je Eva, koja je pokušala pèrvu radost, a i pèrvu žalost materinstva. Malo po malo je zauzeo narod čověčanski cělu zemlju, i cěla zemlja postade jednom kolěvkom, i cěla zemlja postade jednim grobom. — *Smèrt* i *život* poděllili su medju sobom vladarstvo nad světom. Život nabavlja smèrti žèrtvu, a smèrt pošilja ju k věčnosti. Život sa smèrtju bori se u svoj životnoj naravi neprestane bolesti rodjenja, neprestane bolesti umora. To je samo pèrvi i poslědnji udarac — to je Alfa i Omega našeg bitkovanja, to munja našeg prolaza, onog trojvèrstnog prolaza iz ništa u něšto, iz něšta u robstvo, iz robstva k slobodi od zemlje u nebo — ili u pakao, iz vrěmenovanja k — věčnosti! — A šta je taj život? Šta je ta smèrt?

Šta je taj život? Ah! dosta je pogledati okolo sebe — za pojmiti tu istinu! Na věri utemeljeni život, to je neprestano vojevanje i teženje k jednomu velikomu cilju; to je věčna borba, padanje, dignutje, poběda, to je preziranje světa, a ljubav ljudih, to je život puni činah u vanjskom odnošenju, život passivni u unutarnjem odcěpljenju sèrcah od stvarih, kojih kroz vrěme nestaje! To je san bolestno ili radostno prosnivani pod križom spasitelja, to je malo suzah, malo směha, to je věnac od ružicah i kupinjah savit, koi se razcvěta nad kolěvkom, a vene na grobu, to je uvěk silnie sjedinjenje sèrca s Bogom kroz věru, ufanje i ljubav, koje su postignutje jedinoga dobra, u kojem věra postaje znanjem, a ufanje posědovanjem. — Život bez věre — jest onaj bolestni san prosanjani uza križ, kog je svět podigao. Bičuje nas jezikom potvaranja, kruni nas tèrnjem tašto utěhe, poji nas žučom i sirčetom svoje mudrosti, pokriva nas razdèrtim odělom prazne hvale, a dere s nas haljine milosèrdja prave ljubavi i stalnog ufanja, te tako gole i odèrte — vodi nas iz propasti u propast, iz napasti u napast, napokon izdavši i prevarivši nas, predaje nas rugajuć se u ruke smèrti — „eto ti žèrtve tvoje.“ Ali ta smèrt, što je ona? Smèrt je istina najstanovitia. — Možeš dvoumiti o Bogu, paklu, nebu, o duši — ali o smèrti sumnjati nemožeš; to bo je istina izkustvom od 4000 godinah potvèrdjena i svaki dan skoro u toliko slikah našima očima predstavljena. Znadu to oči naše, iz kojih je smèrt ne jednu suzu izagnala; znadu to uši naše, o kojih se odbijaju glasovi grobnog zvona, kao strašna opomena — znadu za to i noge naše, koje su već ne jedan put žalostno ono hodočastje na grobje učinile! Smèrt — kako je to kratka rěč — kako lahko ju izpovědaju usta naša — ali pitajmo sèrce, da li će i može izraziti sve te boli, ali sve radosti onog časa? pri toj smèrti uvěk staroj, uvěk novoj, uvěk izgledanoj, uvěk nenadanoj! — Smèrt, to je razrěšenje cěle zadaće našega života, to je izpunjenje ili propast sviuh nadah, jest silovito razdvojenje těla od duše, jest ona poslědnja bitka, u kojoj ćemo postati poběduicima ili pobědjenimi, — iza koje biti će věčni mir ili věčna dosada!...

Stupimo na put života puni radosti, veselja i razkoši, čim pako dalje podjemo u životu, tim težji je put; malo po malo taj svět proměnja se u grobje, izčezavaju kao optične těnje, sva draga našemu sèrcu bitja — stiska se sve više sèrce — svět prestaje novii u okolo nas, igra, zabavlja se i zuji kao roj od komarah — a mi više i više postajemo samotni i tudji, obumira malo po malo sèrce naše, da bi umèrlo světu počelo živiti Bogu. Medju toliko napastih i varajućih zamamah istina sve više se ukazuje — i tako svakim korakom oděljujemo se od kolěvke i svakim korakom približavamo se grobu, lomi se karika za karikom onoga lanca, kojim smo tomu světu prikovani i nenadajući se dospěvamo na konac našega života. —

Preveo *Dragutin*.

Kažnjeno obezčaštjenje neděljе.

Neděljа, veli něki glasoviti muž, uvěk je bila bědnomu ljudstvu dan veselja i uzhitjenja, a to je tako istinito, da o tome ni dvojiti nije moguće; ista bo rěč „neděljа“ uzplamtjuje u sèrcu dobroga čověka čuvstvo radosti, čistoće, i svega uzvišenoga i svetoga, te pravo mu spokojstvo i mir duše pribavlja. Uzrok nije drugi nego čuvstvo, da je dan takovi Bogu sveviš njemu žèrtvovan, te da ga smireno i podpuno kao sveti dan sprovoditi valja. Istina da nas već i samo zvanje naše nuka u Bogu uvěke sveto živěti, nu vrěme i dani, koji su za rad i posao odredjeni, nedadu nam onako baš iskreno i ćutljivo sa sakupljenim umom i duhom moliti, jer sa našimi poslovi i različitim skèrbima takodjer i kućne, gospodarske i gradjanske službe namiriti moramo. U neděljи dakle trěba da Bogu osobito služimo i njemu izključivo živěmo, nismo bo mi samo za ovi svět stvoreni, — mi imamo uzvišenie opreděljenje, te cilj stvorenja našeg blagodatnii jest. To najvećma onda čuvstvujemo, kad smo dan takovi pristojno sproveli; jer unutarnje něko bogobojazno i sveto u nami se probudi poželjenje, koje nas neodoljivo nuka, da mu zadovolimo, zato i Bog, da pred-

usrětne nutarnji taj naš nagon, odredi dan jedan u tjednu na slavu i osobito počitanje svoje. Na dan taj savez naš s Bogom ponavljamo i učvèrštjavamo, te prilika nam se pruža, da okrěpimo dušu i takodjer one dane, koji su za posao opreděljeni u strahu njegovom uz dělo naše sprovodimo. U svetom pismu čitamo: „Spomeni se da praznike svetiš. Šest danah radi, nu sedmi znaj, da je dan Jehove Boga tvoga. Tko ovaj dan obezčasti, neka se pogubi, te tko posao kakovi u dan taj ovèrši, neka neživi više medju pukom.“ Vidimo dakle, da je poslě šest danah odredio sam Bog dan jedan i za odmor, naime sedmi; a to ne samo zato, da od posla vrěmenitog světa ovoga odpočinemo, no i zato da se za věrnost i božje carstvo pobrinemo. Od ovuda znati i razuměti možemo, kako jako oni ljudi grěše, koji tu božju naredbu zemetju, koji dan ovaj za odmor odredjen nesvetkuju, te koji uz ništetni i proměnljivi red zemaljski, uzvišenii te nedokučivi red upravljanja i rukovodjenja božjega upoznati i počitovati neće ju.

I doista, tko nedělju nesvetkuje, taj je prestao kèrštjaninom biti, jer činom ruši i taji odnošenje i savez, koi ga s Bogom veže. Možemo li se dakle čuditi, ako ovakovi prestupnici i obezčastitelji božjeg odredjenja srěću i blagoslov u svojim poduzetjama i zanatima neimaju? Možemo li se čudit, — ako ih svakake neprilike i nepogode pritisnu, te ako napokon veliki odgovor na sudu božjem imali budu, — kad je već u starom zakonu prestupnik sabata za čin svoj glavu gubio? — Ja velim nipošto! Kojom bo měrom mi měrimo služeći i moleći se Bogu, istom i on nami měrom blagodati i milošću svoju děli. To nas izkustvo dovoljno uči, a i slědeći priměr potvèrdjuje. Valja dakle da si ga dobro pamtimo, te da iz njega vidimo kakovim plodom rodi, kada čověk poslove vrěmenite věčnim i na spasenje duše spadajućim predpostavlja.

Vlastnici dělaonice (Fabrik) u selu S.... učiniše prie několiko godinah sa někim liferantom dèrvah ugovor u tom smislu, da im poslě stanovitog vrěmena několiko stotinah hvatih iz obližnje šume spremi i dostavi. Da se pako to čim prie i laglje postigne, budu obližnji potočići tako u jedan kanal stopljeni, i taj sa gredama čvèrsto svezanimi i s lanci skopčanimi tako na ustavljenje dèrvah priredjen, da je liferant po vodi lahko bez svakog velikog napora dèrva odpremati mogo. Dobrani broj dèrvah biaše već ovako na dostavljenje spreman i nesrěća se još nikakova nedogodi, nu pohlepa liferanta za novcima mah preotme i akoprem nužde nikakove nebi, ipak da počelo dělo čim prie svèrši i džep si napuni — priganjao i natěravao je ljude svoje, da poslenii budu. Tako se i sluči, te mnogo prie roka sva su skoro dèrva, što ih je liferant spremati imao u kanal, spuštjena bila i na město odplivala, izim ono jošte malo, što je na pěsku i plitkim městima zaostalo i što do města opreděljenog nije dospěti moglo. U tečaju vrěmena i subota dodje i liferant šetajući se po obalih kanala, veselio se je nad učinjenim dělom i razmišljavao, koliko na priliku još trěba vrěmena, da podpuni i namiri ugovoreni broj hvatih, te čim opazi, da k tomu mnogo nefali i da će moći polak dovoljne vode za vèrlo kratki čas posao svèršiti, to ti se njemu sutrašnja nedělja na žao dade i on reče: Kako bi bilo, da mojim ljudima i sutra raditi zapovědim? Oni meni zadovoljiti moraju, a ako ih nebude dosta, to ću ja za dobre novce i druge jošte naći, koji će drage volje prionuti, da si krajcar zasluže, te ću polag tako dvojstručenog napora i rada težakah sutra čisto lahko sasvim s poslom gotov biti. Kako reče, — neporeče, već misli u jednu smisli, i pošalje svoje momke na sve strane, da traže i najme poslenike, koji će sutra posao sgotoviti pomoći; i doista se već rano u nedělju težaci sakupe, jer im je platja za ovaj dan povećana bila. Nije se tu pitalo za mněnje dotičnog duhovnog pastira, ali doduše naopako, — jer veće u podne uvidio je liferant lošu mudriu i razboritost svojih osnovah. Dèrva, koja su se uz kraj vode nagomilala, ogromnom silom udare niz vodu, te do poslě podne toli strašno se zapletu, da su grede razorila i voda sva dèrva kojekuda razněla; mali samo dio biaše po neizměrnom naporu moguće sustaviti i spasiti, i tako u nazočnosti toga liferanta bezbožnjaka i mnogih gledaocah odplavala su dèrva niz potok. Vidimo dakle, kako je Bog kaznio prestupljenje i dělo u nedělju na nepriliku onim, koji su pri tom poslu udioničtvovali, — na priměr i nauku nazočnih, te i na utěhu pravověrnih, koji su to obezčaštjenje nedělje i nekèrštjansko postupanje, a i zamudjenje službe božje od strane tolikih ljudih s nezadovoljstvom i užasom gledali.

Svetjenstvo Ugarske.

U „austrianskom korešpondentu“ pod brojem 205. od 25. kolovoza slědeći se članak pod naslovom „dopis od austrijsko-ugarske granice nalazi:

Někoji listovi napadaju ugarsko svetjeničtvo tvèrdeći, da se prevratu onako, kao što bi bilo trěbalo, odvažno i krěpko opiralo nije, predbacuju mu takodjer i to, što cèrkvena skupština nije sazvana, i što su biskupi u cèrkvenih i na věrozakon spadajućih poslovih odluke magjarskog ministeria u dělo priveli, a narod bez uputjenja u tih izvanrednih okolnostih ostavili. Mi na to primetjamo, da je skupština veće odlučena bila, te da se je imala pod predsědničtvom nadbiskupa koločkoga 24. rujna 1848 ili ako do onda sabor dèržavni zaključen nebi bio, svakako dvadeset osmi dan poslě svèršenog sabora otvoriti. Nadalje i to napadateljem kazati možemo, da narodi ugarski bez uputjenja nisu ostali, biskupi bo tako u obće kao i pojedini opominjali su pravověrne svoje krěpko i odlučno, što i njihovi pastirski listovi, koje su na narod u travnju i svibnju měsecu 1848. godine razaslali, dovoljno svědoče. A ako tako svetjenstvo ugarsko radilo nije, zašto su ga tolikim gnjěvom i strastju novinari magjarski očajavali, zašto su nahrupili na biskupe, te reakcionere i Bog zna kako sve ne prozivali ih i imenovali. Kada je magjarski ministerium natěrivao svetjenstvo, da se oružja lati, kad su akademie i sěminišta razpuštena bila, te naučanje věrozakona u učionicah prestalo, a učitelji biti imajući u Berlin na nauke se pošiljali, biskupi su se odvažno opirali, te protiv nekatoličkim naredbama ministeria remonstrirali. Primetiti moramo i to, da su medju svima novinama, koje se magjarskim jezikom pišu, jedini listovi katolički „*Religio és Nevelés*“ i „*Figyelmezö*“ u opositi s Košutom i njegovom strankom bili. Napokon i to revnovanje svetjenstva za pravednu stvar svědoči, što je upravo ugarsko to ukoreno svetjeničtvo u sporazumljenju sa několicinom světovnjakah družtvo podiglo, koje je dobre knjige katoličke u lahku cěnu izdavalo, te katoličko družtvo utemeljilo. Tko je, komu poznato nebi bilo, kako se je upravo svojski i muževno nadbiskup kaločki i generalvikar oštrogonski kojekakvim pohlepam za emancipaciom, koju su něki izmedju nižjeg svetjenstva bez razloga naměravali, suprotstavio, te kako su muževi ovi upravo reći junački sa velikim naporom na pravu opet stazu red piaristah navratili i prěkoměrno njihovo

pačanje u poslove na red njihov nespadajuće preprěčili i slomili? Kada bi ministerium ustrojen, to su se biskupi proti obstojanju odsěka prosvěte izrazili, te očitovali, da ako se odsěk taj i dulje jošte vrěmena u poslove cèrkvene unosio bude i na propast katolicizma tèrpio, — da će cèrkvenu vlast od dèržavne lučiti i za nezavisnu ju proglasiti. Biskup rožnjavski metnio je někog svetjenika svoje diœceze pod censure cèrkvene, te iz biskupie mu zapovědi seliti se zato, što je oružje pograbio i vojevao, drugog pako někog takodjer svetjenika degradirao je k tako zvanoj „communio laica,“ a mogli bismo više jošte priměrah navesti na dokaz revnosti i krěpkog postupanja cèrkvenih poglavarah, nu mislimo, da svět iz ovih, koja navedosmo, dovoljno uvidja, u kakovom je odnošenju episcopat i nižje svetjeničtvo bilo naprama prevratnoj stranki i kako se je neumorno trudilo uputiti puk o pravom stanju stvarih. Istina je, da tako medju višjim kao i medju nižjim svetjenstvom ljudih je bilo i da ih i jošte ima, koji su prevrat unaprědili, te još dan danas ga zastupaju, nu krivnju pojedinih članovah cělom stališu nametati, isto tako nepravo je, kao što i cěle obitelji poradi prestupka pojedinih izmedju nje odsuditi. Ako dakle dopuštjamo, da je medju svetjenstvom Ugarske braniteljah prevrata bilo, to moramo doista, ako pravedni biti hoćemo, i to dopustiti, da je največja strana istog stališa za vladajuću dynastiu takove žèrtve dopriněla, da je po njima čast i privèrženost svetjenstva ugarskog bez sumnje jasno posvědočila. Tako su Ivan Mericaj szecsöski i Antun Hörnegyeš kokanski župnik věrnost prama milostivom caru svomu kèrvju i smèrtju svojom potvèrdili, zèrno bo buntovničke puške magjarske plemenitom životu njihovom konac učini; nadbiskup pako koločki u vlastitom je gradu svomu obsědnut bio i da se běgom nespasi, Bog zna kako bi mu se dogodilo bilo. Kaptol kaločki takodjer bi razpuštjen, te da zaključimo, samo ću jošte navesti postojanost sadašnjeg nadbiskupa i primasa Ugarske, za onda jošte biskupa pečujskog Scitovskoga, te neuzkolěbivu privèrženost prama cèrkvi i dynastii, biskupa njitranskog: Palugyaja, zagrebačkoga: Haulika, rožnjavskog: Bartakovića; ovi bo na priměr sjaju, i uzor su podložničke podanosti. Karner za ono vrěme odredjeni biskup stolnobiogradski, muževno i odlučno se je branio prisege, koju su mu ljudi prevrata narinuti htěli, a biskup Fogarasy takodjer je jedan izmedju stupovah gradjanske věrnosti prama svomu zakonitomu vladaru, te zato i bi kao izdajica od steklišah nepravedne stvari iz domovine protěran. A gdě je jošte ono množtvo župnikah i župnih pomoćnikah, koji su volili domovinu svoju ostaviti i u inostranstvu živěti, nego věrom prevèrnuti i savěst svoju okaljati, te tako — ako bezpristrano i pravedno reći želimo, kazati možemo, da je doduše tako medju višjim kao i medju nižjim svetjenstvom katoličkim u Ugarskoj prevrat priateljah imao, nu da je ipak, kamo li veća strana zakonitomu vladaru i gospodaru privèržena ostala, te da su mnogi izmedju stališa toga podložničku tu svoju věrnost glavom i kèrvju svojom platili i zasvědočili; „štuj dakle onoga, komu štovanje ide.“

„Nar. Nowiny“ i bečka skupština biskupah.

Dopis iz Bèrnja od 25. kol. Odkada vama vaš dopisnik iz Bèrnja ništa nepiše, dulje je vrěmena prošlo, nego je i sam mislio, da će proći. Medjutim začela su se věćanja presvětlih biskupah u Beču, a novine i listovi svašta su gatali i više putah gděšto baš onako blagorazumno i mudrački kao odluku skupštine bečke občinstvu predstavljali, kao da bi koprenu tajnostih veće digli i u nje zavirili bili. U ono što pisaše sami ipak věrovali nisu; nu naměravahu lukavo někako indirectnim načinom o stvarih pravom stanju obavěstiti se; mislili su bo, da će umah oprovèrgnutje za oprovèrgnutjem u novine lětati i braniti skupštinu, te tako věćanja toj gospodi znana postati. U to doba i pastirska pisma biskupah běli svět ugledaše tako na utěhu mnogih (sviuh pravih katolikah, a i takovih slědbenikah inoličnih věroizpovědanjah, kojima je još do uzčuvanja positivne věre, do pravde, slobode i do ćudorednosti stalo) kao i na sèrdžbu i jad stanovitih ljudih (nazovikatolikah i buntovnih prevratnikah), koji bi toli rado kamen smutnje i nepověrenja medju cèrkvene te glave i medju pravověrni njima podvèrženi puk bacili; čim i nižje duhovničtvo na to pozorno čine, kako su naime u würzburžkoj skupštini biskupi prosto i očito razložili načela, polak kojih mniahu, da je potrěbno u ovih izvanrednih okolnostih postupati, te kako su to isto učiniti austrianski biskupi propustili, neznajući — da baš to postupanje austrianskih glavarah cèrkve sve prave katolike na těsnie s njima skapča, i na neograničeno pověrenje prama njima nuka; ono bo, što ti nazovikatolici žele i za čim oni teže, nije moguće, da bude na spasenje i slavu cèrkve i pravověrnih; a k tomu poznato je nižjemu svetjenstvu iz pèrvog francezkog prevrata takovim je plodom odcěpljenje od autonomie biskupah urodilo na nižje francezko duhovničtvo. Nije svetjenike osupnilo mučanje biskupah u obziru svojih odlukah, koje su u skupštini bečkoj učinili; znadu bo oni dobro, da privedenje tih odlukah u dělo jošte někojih dogovorah izziskuje, k tomu i to dokučuju, da duh i pravac tih odlukah nije drugi, no uzorit i blagonosan; jer memoranda, attresse i predstavljenja, koja su austrianskih pokrajinah biskupi tako lani kao i lětos na popečiteljstvo i na sabor upravljali, za to im jamče; nije bo moguće, da bi ti isti cèrkveni glavari mněnja i osvědočenje svoje toli bèrzo — u dvě do tri nedělje — proměniti mogli, te da bi ti muževi, koji lani a i lětos toli ozbiljno i krěpko cèrkvenu slobodu braniše, i za njezinu neodvisnost od vlasti dèržavne, te za upravljanje i uredjenje njezino u smislu canonah toli silno govorahu, — nije moguće rekoh, da bi ti muževi sada — za kratko vrěme — opet bili za odvisnost cèrkve od vlasti světske, za tutorstvo dèržavno, te za někakovi cèrkveni reglement, koji bi protiv canonah bio, te bi duhovničtvo i pravověrne u robstvo i nečinost stèrmoglavio. — Nu dajte da vidimo, te da vam kažem, šta „Narodni Noviny“ o conferencii biskupah i o pastirskom njihovom pismu buncaju. Gospodin Hawliček*) već a priori s toga, što u toj skupštini i nižje duhovničtvo zastupano nije bilo**), — ničemu osobitomu i dobromu od nje se nije nadao; a sada kad su i pastirska pisma běli svět ugledala, tvèrdi i laska si, da je pogodio, šta će biti, veli bo, da po conferencii cèrkva i věra nije samo nikakovu korist izkusila, no što više, da joj je upravo šteta i nezgoda nanešena. (To isto i gospodin Štulc u svojem listu „Blahowěst“ tvèrdi***) :) —

---

*) Urednik pomenutoga dnevnika „Nar. Nowiny.“

**) „Narodni Nowiny,“ koje — kao i mnogi drugi listovi našega věka — rado govore o stvarih, koje baš nimalo nepoznaju, i to da kako zaboraviše, da je skoro svaki biskup sa sobom poveo na skupštinu najmanje po jednoga vèrstnog theologa ili canonistu iz svoje biskupie, da s biskupi na skupštini *consultando* věćaju. *Uredničtvo.*

***) Pa to je žalibože cèrkveni list!!

„Ima već sedam nedĕljah, od kako 35 biskupah u Beču sĕdi, te — kao što vele — neumorno se savĕtuju, pak plod tih sviuh savĕtovanjah jeste — pastirski list, koga bez upliva i pomoći dviuh bogoslovacah ni u stanju nebi bili sačiniti! (Poznato je sudĕlovanje ovih dviuh glasovitih čehožderah theologah iz mĕstah texta, gdĕ o narodnosti, koju za poganstvo smatraju, divane). — Već početak pastirskog toga pisma pokazuje tminu uma i bahatost onih, koji ga sačiniše; neustručavaju bo se pravovĕrnim „Pozdrav i blagoslov od Boga otca i gospodina našega Isukèrsta“ navĕštati; ta je li moguće, da su oni s Bogom u kakovom dogovoru bili? ili se je i njima očitovao, kao Mojsii? — Doista, kada se čovĕk ovakovog šta učiniti podstupi, onda lahko i na svoja protuslovja zaboravi, kojih i u pastirskom pismu dovoljno se nalazi i to na vèrlo u oči udarajući način: tako kad je n. pr. govor „o bogogèrdjenju, komu još dosad u dogodovštini nebiaše primĕra,“ pak umah za tim slĕdi, da „je putena mudrost našega vĕka stara ludoria.“ Da je polag ovakovoga precènjenja samog sebe i dosta dogmatičkih pogrĕšakah naći, čisto je naravno. Tako n. p. hoće gospodin Hawliček da znade, da je to protiv dogmatike, što biskupi izjaviše; da je to slĕdstvo grĕhah, što ljudstvo boluje, da je Bog poradi grĕhah smĕšao jezike narodah i t. d. Zato i moraju biskupi različita oprovèrgnutja izkusiti; nepravedno bo n. p. pripovĕdkam staroga zakona historičku znamenitost pripisuju, akoprem katolička cèrkva takovu im nikad podĕljivala nije; rĕčju neznadu rĕč apostola, „da je sva moć i vlast od Boga“ pravo tumačiti i t. d. Šta si dakle mislite gospodine o ovimi primĕri bezpristranog i dostavĕrnog suda i bogoslovne učenosti, koju „Narodni Noviny“ ovako bèrzo proti pismu pastirskom episcopata razvijaju? znam da su vam ti primĕri dovoljni i da ih više neželite imati, ali vĕrujte! da je i našemu svetjenstvu dovoljno razloga bilo, te se na iste „Narodni Noviny“ za drugi semester više nije predbrojilo; odtuda se je i glas oni rodio: da je bèrnjanski biskup svomu duhovnićtvu iz osvete čitanje tih novinah zabranio, kroz sve novine kao munja preletio, akoprem od svega toga ni jedne jĕdite rĕči istinite neima, sam bo je list kriv, da ga više nitko nečita; jer savĕst svakog pravog duhovnika nije dopustiti mogla, da tako svojim novcem kao i dostojanstvom svojim podupiraju list, koi tako na cèrkvenom kao i na političkom polju najgadnii otrov i mèrzost sije, a zato ih doista slava ide.

(Theol. Ztschr.)

Pèrvi pisci cèrkve.

(Nadalje.)

Ljudi tvèrde, da je XVIII. i XIX. vĕk porodio velike muževe, koji su goleme namĕre gojili; nu pitam ja, ima li takovih mnogo, koji bi uzvišeniu svèrhu i odluku imali bili nego Basilio, čim je od pustinjaka biskupom postao, i čim sve žiteljstvo Azie, Afrike i Europe u jedno isto vĕroizpovĕdanje stopiti smĕraše. Već u obziru svoga privatnog načina življenja, svoga znanja i sposobnostih svojih, te čvèrstog osvĕdočenja radi bio je muž osobite pozornosti vrĕdan, a k tomu bi i nježan, plemenito misleć i dobrostiv. On je želio takov uzor dostojanstva proizvesti i utemeljiti, kojemu bi se svaki duh i svako umstvovanje klanjati imalo, te koi bi naprama svim strastim pobĕdu odèržati kadar bio. A to su najuzvišenie vlastitosti, po kojima se skladnost i red, čovĕk od neurednoga i družtveni od glupog i surovog razlučuje. Nu nije samo cilj njegov bio sve krĕposti, koje kèršćjanstvo u sebi sadèržava u život privesti, ono bo vrĕme, kada nije molio, bolovao ili poslove, koji na vĕrozakon i zvanje spadahu, ovèršivao, pisao je i knjiženostju se bavio. Već u mladosti svojoj bio je zrĕlog razuma i to je svojim različitim učiteljima u Cezarei, Carigradu i Ateni dovoljno dokazao; rĕčju bio je najpravilnie, najobilnie i najkrĕpčie misleća glava, koju je iztočna cèrkva ikada posĕdovala. Ili ti čitao Heksaëmeron njegov, u kojem stvaranje razlaže, ili razglabanje spĕvah Izaie proroka i različitih spisateljah, svagda ćeš čudom se čuditi njegovoj vĕštini, njegovoj rĕčitosti, blagozvučju i izboru izrazah, te visokom uznešenju duha. Sva njegova dĕla, kad ih čitaš, mogu se prispodobiti prostranoj cèrkvi, u kojoj bivaš, za da kao na večer kod svetinje kakove u mĕstu veoma važnom punom uspomenah i svetinjah prošastnosti kod uzvišene i uzhitjujuće tišine pobožno promišljavši najdragocĕniom hranom dušu okrĕpiš. Iz oprovèrgnutjah njegovih, koja biaše spisao protiv Arianah i Eunomia, te drugih krivoučiteljah, umah je vidĕti, da je isto tako temeljiti logik, kao i veliki i uzhitjujući govordjia, jer točno i neoprovèrzivo svoga takmaca udira i svlada. Kada promatraš biser i zlato, koje mu usta njegova u homeliah i cèrkvenih govorih toli obilno prosipaju, to doista nije moguće, da te stvari zanimali, očarali i osvĕdočili nebi. Listi njegovi, koje biaše do tri stotine na broju na sve strane caru i siromahom, pobožnim i grĕšnicim, biskupom i pravovèrnim razpisao, izmĕnice ti Basilia stavljaju pred oči kao najmudriega i najstalniega, kao najblagovoljniega a i najstrožiega, nu ipak kao najljubezniega čovĕka. U njemu su nĕka svojstva Demostena i Platona i da pravo kažem najsjajnie vlastitosti govordjie i mudraca skopčane sa takovom blagobojaznostju i vĕreobilnostju, kakova se samo misliti može. To isto Libanius glasoviti govornik i Basiliov učitelj svĕdoči, nije bo kadar dovoljno rĕčih smagati, kojimi bi krasnorĕčivost svoga učenika nahvalio.

Tko je dakle kadar izmedju nas kazati, da je vrĕme svoga života bolje nego Basilio potrošio? Tko je, koi bi za domovinu svoju i za svekoliko čovĕčanstvo više učinio bio nego Basilio, te ipak se stvari vĕrozakonske, i poslĕ tolikih plemenitih naporah razmèrsiti nisu mogle. Kada je Carigrad sazidan i podignjen bio, mislili su pravovĕrni, da će im biti zatočnik i nevrazivo mĕsto njihove sigurnosti — nu šta se dogodi? Drugi ovaj Rim, u komu su carevi u nasladnosti plivali, u kom su sve svoje blaženstvo postavljali, drugi ovaj Rim rekoh pade u tminu i tumareći u dvojbi pusti se u bezkonačnu polemiku i u raztumačenje stvarih, koje um čovĕčji nedosiže, sad dodje u ruke Euzebiu, a poslĕ i Macedoniu, napokon bude ista vĕra narušena i izkvarena, dočim Eudoksiu, onomu bezsramnomu Ariovom učeniku, a poslĕ nevĕrnomu nĕkom Demophiu biaše izručena. Osim toga zla bilo je jošte u Carigradu i Novatianah i Eunomianah, koji su cèrkve svoje imali, a i Apolinariste se širiti i razprostranjivati pričeše.

Istina je doduše; da svi ovi neredi i sve ove sekte nisu jednako opasne bile, nu kad ih čovĕk sve razmotri, to su bez dvojbe za vĕru i postignutje njezine istovĕtnosti, te za civilisatiu značile toliko, koliko nikad neprejadrivo more od spačkah i preponah.

U srĕd ove bure i oluje strastih na pozorište stupi muž, star i sĕdoglav, nu veće odavna u samoći pokoru čineći, te pun dostojnosti. Muž taj bio je Gèrgur Nanzianski, koga je Petar od Alexandrie sa više biskupah za patriarhu carigradskog izvolio. Čim starac taj u varoš, koju pravovèrni na utvèrdjenje svoje svete vĕre sazidanu

mislise, stupi, umah potraži cèrkvu; nu Carigrad, u svomu postanku katolički Carigrad, niti jedne, ma baš niti jedne cèrkve katoličke imao nije. Šta dakle da čini za puk svoj? kuću rodjaka svoga, koja poslě toli slavno bi poznata pod imenom „Anastasie," kuću ovu rekoh odredi za mèsto pobožnosti pravovèrnih svojih u razuzdanom i izopačenom Bizantu! te tako naličila je Šilu, na kom je poslě četèrdesetolètnog zabludnog brodarenja barka tada zasěsti mogla.

Ariani dobro znadoše, da su im carevi na ruku, te zato u oběsti svojoj iz pèrva preziraše ubogog starca, koi, po izvanjskim svojstvima sudeć, nije odgovarati mogao pouzdanosti, koja bi u njeg stavljena i uzvišenom zvanju svome; ali čim Gèrgur pèrvo slovo reče, svi se stadoše po Carigradu komešati i plašiti, te da odole umnomu starcu, kod Demophila se sastanu i puk proti njemu pobune. Malo zatim vidio je Carigrad na věčnu svoju pogèrdu i prikor, gdě prosti surovi puk jednoga izmedju najslavniih muževah progoni i bezčastjuje.

Nu šta učini Gèrgur? kako se je vladao naprama tima ljudima, koji ga toli ljuto uvrědiše i tolike mu boli prouzrokovaše? Ne drugčie nego i prie. On im almuštva davaše i dobročinstva im mnoga izkaže, dapače i onim istim, koji su čast i poštenje njegovo hulili, te kamenjem se na njega nabacivali! Nije on htio, da se kazne ti zlotvori, već je vazda milost i ublaženje preporučivao, a i sam mirnog sèrca bio. Nije on nikada propustio ma i jedan čas puku svomu tako vlastitim svojim priměrom kao i rěčitostju i mudrostju svojom na uzor i spasonosnu nauku biti.

(Dalje slědi.)

Směsica.

Ako prirodu, budi cělu, budi s kojegod česti u pobožnosti, to jest: s Bogom i pred Bogom promatramo: ukazuje nam se kao sveudiljna allegorička propověd. Tako n. pr. oblaci su kola božja, na kojih Bog kao obilazi zemlju; pa čitav svět tèrči za timi koli vapijuć: „kruh naš svakdanji daj nam danas." Oblaci su polěvalo (Giesskanne), koje sve pomladjuje; oni su sabiratelji sve vlage i hambari, iz kojih kruh, vino, ulje i maslo dobivamo; koprena su, koja nedade, da sunce svu zemlju izsuši. Oblaci su oružana božja, gdě Bog svoje velike topove — gràd i gromove — čuva; a to božje topničtvo imade i takovu predpregu, da su provozi u bèrzini prama njemu pravi puževi. — Napokon spomeni se od *onog* oblaka, koi Gospodina nĕgda primi, i *onoga*, koi će ga opet doněti!

Věsti iz katoličkoga světa.

Monastir (Münster) 14. kolovoza. „Westph. Merkur" priobćuje slědeće pismo pape Pia IX. na Ivana Jurja biskupa monastirskog:

„Častni brate! Pozdrav i apostolski blagoslov! Iz Tvoga velepriaznoga lista od 14. svibnja razuměsmo, kolika je tuga Tebe, častni brate, zajedno s Tvojim duhovničtvom i věrnim pukom obuzela radi jadnog stanja Naših okolnostih, pa kolikom revnostju se tamo sveudiljne i zažgane molitve za Naše uzdèržanje šalju predobromu Bogu. Doista su Nas ovi dokazi iskrenoga udioničtva veoma utěšili; jer Nam jasno dokazuju: kako se Ti, častni brate! odlikuješ věrnostju prama cèrkvi i sinovljim štovanjem i ljubavju prama Nami; a i kako je ono duhovničtvo i vèrni puk duhom bogoštovja i dětinskim štovanjem i strahopočitanjem prama naměstniku Isukèrsta oduševljeno. — U istinu srěd tolike pakosti věka, srěd gospodstva bezbožnih i bezzakonih ljudih ništa nemože gorkost Naših bolih krěpčie utěšiti, nego uvěrenje, da ih još posvud puno imade, koji s božjom pomoći světovanja zlobnih ljudih od sebe odbijaju, pa lažljivim bludnjam naproti u izpovědanju katoličke istine stalni ostadoše i stolici Petrovoj privèrženi, dà i ponositi su onom pokornostju i počitanjem, što naslědniku poglavice apostolah ukazuju. — Premda smo veoma zahvalni za onaj bogoljubivi i obilati dar, što nam ga Ti, častni brate! i Tebi izručeni věrni poslati nastojaste: opet nemožemo tajiti, da je ona vaša darežljivost otčinsko sèrce Naše veoma uzbrinula; jer se bojimo, da ste preveliku vašu prama Nami ljubav odviše slušajuć, sami sebi veliki uštèrb prouzročili. — Dočim jur Tebi i věrnomu puku Tvome pristojno zahvaljujemo, ujedno nimalo nedvojimo, da i Ti i Tvojoj skèrbi izručeni věrni neprestajete Bogu, u koga je preobilno milosèrdje, moliti se, da on svoju svetu cèrkvu spasi iz ovih burah, koje ju sada kolebaju, i da ju pobědami njezinih sinovah umnoži i uveliča. Mi doista neprestajemo dobrostivog Boga sniženo moliti, da izobiljem božanstvene svoje milosti Tebi vazda bude na pomoć, da pastirske Tvoje trudove i skèrbi blagoslovi, da Tvojemu nastojanju izručeni věrni sve radostniom odvažnostju naprěduju na putu gospodnjem. Pa kao predteču te višnje pomoći i u znak Naše osobite prama Tebi blagohotnosti apostolski blagoslov Tebi, častni brate! i svim duhovnim i světovnim věrnim Tvoje cèrkve iz dubljine sèrca Našega radostno poděljujemo.

Dano u Gaěti dne 28. lipnja 1819. Našega papinstva tretje godine.

Pio P. P. IX.

Rim. Na dan 9. kolovoza uzpirila se je u kapeli sv. Aloysia, koja se u rimskom collegiu nahodi, vatra, kojoj se još dosad za uzrok saznati nemogaše. Za kratki čas se je vatra tolikom žestinom razprostèrla, da je ni pritekavši žitelji grada, ni francezka vojska nemogaše ustaviti. Pa tako je krov i tavan toga znamenitog spomenika uništen. I prirodoslovna sbirka (physikalni kabinet) postade plěnom nezasitnoga plamena. No neumornom nastojanju ipak podje za rukom, te je Kircherov museum, knjižnica i sve ostalo stanje izbavljeno.

Pariz, 17. kolovoza. Ono pismo, što su ga politički listovi s velikom bukom priobćili, kao pismo parižkoga nadbiskupa na ministerium za Mletčane, proglašuje današnji „Moniteur" za *izmišljeno* i *podmetnuto.*

Za nabavljenje počastne sablje světlomu našemu gosp. *banu bar. Josipu Jelačiću Bužimskomu* nadalje prinesoše:

Dosad prinešeno 26 car. cek. i u srebru	855	for. 46	kr.
Visoko kr. hèrv. slavon. bojno zapovědn.	40	„ 40	„
Gg. Juraj Ročić, podjašpr. i žup. u Rozgi	2	„ —	„
Mihail Kašaj, kapelan u Rozgi . .	1	„ —	„
Gja. Jos. bar. Kulmerova, r. grofica Oršićeva	30	„ —	„
i 26 car. cek. u zlatu. Ukupno	929	for. 26	kr.

Stěpan Moyses, upravitelj. — *Stěpan Muzler*, urednik.
Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

BROJ 38. — TEČAJ I.

U SUBOTU 22. RUJNA 1849.

List ovaj izlazi svaku subotu na cělom arku.

Cěna mu je za domaće 4 — za vanjske 5 for. u sr. na cělu godinu.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvèrt god. kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod duhovnog stola ili kod uredničtva. Predbrojenje prima se sveudilj kroz čitavu godinu.

Katolički list zagrebački.

Jedina sila života, jedini pokoj duše.

Mučno je u pověstnici naći dobu, gdě bi nam se puka ljudska dělotvornost toli pomna i ujedno toli nemoćna ukazivala, kao evo danas. Upravo se čini, kao da je čověk bez Boga za svako dobro dělo ne samo nesposoban, pače da sve njegovo dělovanje u propast vodi; pa to tim većma, čim više čověk sam za se i po sebi dobro dělovati nastoji.

Zato je već doista doba, da svět opet počne na Boga se obazirati, pa za sve okolnosti ljudske ondě tražiti životnu silu i snagu, gdě se pravi izvor svega života i svih silah nahodi.

Dosta je već tomu, što se narod čověčanski, za blaženstvom težeći, nemilice bije od skušnje do skušnje, od savěta do savěta, od mněnja do mněnja, od želje do želje, od hlepnje do hlepnje, od stranke do stranke, od nemila do nedraga, od rata do rata! — Sad bi blagonosnoga mira svakako od potrěbe bilo. Al evo jur šest hiljadah godinah ljudi u raznih predělih zemaljskoga života traže mir i spokojni užitak blagoga mira; no svega tog dosad naći nemogoše, — a niti će ikada naći; ako ga izvan Boga budu tražili. Jer samo Bog je Bog mira, samo božanstveni spasitelj naš mogaše reći: „mir moj vam dajem, — mir, koga svět dati nemože.

I.

Hoće li dakle narod ljudski, da pravu života silu, pravu srěću i blagi mir opet steče: a on se k Bogu povratiti mora, da tako s izvorom svega života, sve sile i svega mira sjedinjen i sam zadobije pravi život, pravu silu dobrotvornosti, i pravi blagonosni mir. — Al u zao čas, neznamo: da li je svět ikada bio manje sklon, da se k Bogu povrati, nego baš sada. Za tu svèrhu trěbalo bi mu još daleko možniega vodje, nego što Mojsia biaše puku Israelskome. Jer njega ipak kad i kad ganuše čudesa Mojsie, te je uzhitjen uzkliknuo: „Sve ćemo učiniti, što nam Bog po Mojsii zapovědi!" Al mi? — Mi imamo čudesa Mojsie i prorokah, samoga Isukèrsta i njegovih apostolah, imamo čudesa svetih i čudesa prirode; imamo božanstvenog spasitelja, i njegovu cèrkvu, i pisma božja; imamo sjajne priměre svetih od sviuh věkovah: — pa da li se *gori* obaziremo? Da li se spominjemo od volje previšnjega? Pače i sam spomen o Bogu i božjih stvarih poradja u mnogih zlovoljnost, sèrdžbu i gnjev! Da i mnogi nastoje bitje svih bitjah iz reda bitjah izbrisati, te dvoumiti — a i nijekati život *Onomu*, koi svemu světu život dade. Dà strašne slěpoće ljudih!

Istina je ravno, da je Bogom oduševljena i nepoběđiva ljubav i mudrost naših missionarah surove divjake k pravomu Bogu obratila, i one zvěri u ljudskoj slici, kojim ljudi napovoljnia hrana biahu, pretvorila u ljubeće kèršćjane; ali je težje — daleko težje obratiti izobraženi svět, koi Boga svoga ostavi. Jer hoćeš li moćju krasnorěčja da děluješ? Al svět u svojoj struci još lěpše i čarobnie govori! Hoćeš li upotrěbiti razloge uma? svět niječe, osměhava, i izličnim umstvovanjem svojim razloge tvoje opada, pa ti nevěruje! Il ćeš se morda na tvoj ugled (auctoritas) osloniti? — Nu čemu to, kad svět i sam božanstveni ugled previšnjega zabacuje? Ili mnieš, da će tvoja revnost i mudrost biti dovoljne? Al je svět u svojih stvarih rado još revnii i mudrii od tebe! Ti za carstvo božje razširiti imaš samo *dobra* srědstva i pute, — dočim su světu bezbrojna, dobra i *zla* srědstva i puti na službu za postići svoje dražestne izpraznosti i obsěne! — Pa za sve to opet je potrěbito, da se svět k Bogu povrati, da se u bezbožnoj nemoći propadajuć vlastitimi razvalinami nesmèrvi u strašnu gomilu praha i pepela! — Tu je doista samo u svemogućega pomoći! Jest, on može, on hoće, a i bude pomoći! Al Bog za izvesti svoja božanstvena, světu spasonosna děla, običaje kao orudje upotrěbljavati ljude; pa navlastito takove, koji su posve njemu odani, koji u njemu živu, giblju se i jesu. — Vi dakle po svoj zemlji razsute plemenite duše! ako hoćete, da svět, koi je iz stožera věre i ljubavi božje krenut, od konačne propasti i razorenja spasite: a vi samo s Bogom u družtvu toga se posla latite! Pa nemislite, da je dosta: nebesko světlo božjega očitovanja svedj savèršeniim znanjem shvatiti; već nastojte, da u Bogu sveudilj savèršenii budete i ostanete po svetoj ljubavi. To veliko i sveto sjedinjenje s Bogom mora da bude duša, svèrha, ponuka, snaga i život vašega nastojanja, vašega děla i života; pa u njemu je onda i pokoj vaš!

II.

Osobita je pako dužnost svetjenika, da ovu gorostasnu zadaću danas u světu ovèršuje. On bo je poradi svoje časti i poradi starliša svoga naměstnik božanstvenog spasitelja. On ima svět k Bogu navraćati, on mu ima biti sol i světlo; on je Bogom posvetjeni svetjenik i bogoslovac světa. Al evo svetjeniče! bez Boga nećeš ništa opraviti; ta Isukèrst razgovetno govori: „bez mene ništa nemožete učiniti." I veliki apostol Pavao to isto izpověda,

dočim veli: „Da znadem sva otajstva, pa da sve jezike ljudih i angjelah govorim, i da tělo svoje tako predadem, da izgori: a ljubavi da neimam, ništa nisam nego zvonce, koje zvoni i praporac, koi zveči“

Zato valja, da svetjeniku osobito bude postojana, pèrva i poslědnja briga, da ima naprama Bogu taj pravac, da sjedinjenje njegovo s Bogom sve to savèršenie postane. Ter samo tako postati će svěst njegova spokojna, a život skladan i uredan; samo tako zadobiti će njegovo dělovanje božansku moć i silu; samo tako biti će mu život krěpostan, misao jednolična i jasna, a duša mirna i spokojna. — Ali zato je i potrěbito, da svetjenik bude i ostane stalan u jedino pravoj, istinitoj i božanstvenoj věri, pa da nepomično světi dobrim priměrom evangjeoskog življenja; te usrěd uzburkanih mněnjah, usrěd najprosvětjenieg nevěrstva, usrěd sladke zamame i dèrzovitog nukanja světa, usrěd najsilniega talasanja zemaljskih mislih i nastojanjah veslo čiste i jedino spasonosne věre krěpko rukovodi i věrni svoj život ravno upravi put Boga i nebesah.

Al baš u tomu poslu danas valja da najvećma pozorni budemo; jer svetjenik — ako neće da u světu bude tudjinac i u izobraženju daleko zaostane, mora osobito sad puno čitati. A to mnogo čitanje osim inih pogibelih skopčano je navlastito s onom opasnostju: da mu duh često svedj plitkii, a moć věre i krěposti slabia postaje, te da se pravi njegov duhovni život, živo to jest sjedinjenje s Bogom umali. Pa tako bude njegovo čitanje i znanje i izobraženost, da ino nenapominjem, město znanja i izobraženosti za blagonosni život, samo znanje i izobraženost za sebičnu i taštu ugodnost i razbludu. S toga je u ovo naše doba veoma i prie svega od potrěbe, da svetjenik ne samo u duhovnih poslovih i u životu svomu, već i u svemu čitanju i nauci ono *jedno potrěbito* na misli imade, te da u sèrcu i u dubljini duše sačuva ono osvědočenje, da je ono isto *jedno potrěbito* u istinu *jedino potrěbito*. „Vanitas vanitatum, et omnia vanitas“ veli mudri, a prosvětjeni Toma od Kempah mudro primetje: „præter amare Deum, et illi soli servire.“ To isto uči i u Isukèrstu pokazuje nam čitavo evangjelje. Pèrva i najvećja zapověd je ljubav, od nje zakon visi i proroci. Pa za ovu svetu ljubav sveudilj živi i bori se spasonosno dělovanje cèrkve božje, kao i nastojanje pojedinih věrnih i bogoljubnih nje sinovah. Ta sveta ljubav, to iskreno sjedinjenje s Bogom u Isukèrstu spojava vrěme s věčnostju, zemlju s nebom, — čověka s Bogom. „Tko ostaje u ljubavi, u Bogu ostaje i Bog u njemu.“ Zato dajte, da se obazremo na krasni život vrědnog i blaženog svetjenika, koi spokojno i radostno dane života svoga boravi u svetoj ljubavi i sjedinjenju s Bogom!

(Dalje slědi.)

Mněnje veleumnih muževah o cèrkvenoj reformatii i njezinih poslědicah.

(Prev. iz: kath. Blät. aus Tirol.)

Ako čověk tužne poslědice tako zvane cèrkvene reformatie od njezinog postanka prie 300 godinah, tja do dana današnjeg zajedno sa onimi promotri, koje će još prouzrokovati, — to je ona doista najveće zlo, što je čověčanstvo ikada postići moglo; vrělo bo njezino podle su strasti i ćudoredne mahne. Kužnu moć razprostranjenja svoga pomnožila je, poslě bi već dosta se ojačala bila, još i time, što je sva pokušenja srědnjeg věka za prevrat cèrkveno-politički proizvesti, podpomagala. Polag različnosti narodah i ona dobi različiti značaj, te na mnogolični način se razvije. To nam svědoči dogodovština Němacah, Francezah, Englezah, Hollandezah, Švajcarah i t. d. Reformacia biaše ono plodno, već za priašnjih vrěmenah po hereticima obdělavano polje, iz kog su toli ubitačni ratovi pronikli, te iz kog se toli strašni politički prevrati i zla porodiše: da će poslědice njihove i kasno još potomstvo oplakivati morati. Iz dogodovštine znamo, kako su odpadnici od svete věre naše strastno i kèrvoločno sa pravověrnimi postupali, i nečověčno ih više putah progonili. Bacimo samo oko u zgodopise Velike Britanie, šta se je tamo dogodilo? Rěkom je kèrv tekla, a u nesrětnoj, věk bědnoj Irskoj na hiljade su katolici ili pogubljeni ili u robstvo i progonstvo odvedeni bili, napokon ne samo im cèrkvena dobra oteše, no i domovinu njihovu pod jaram prignuše i stèrmoglaviše. Doista neoprovèrzivo jest, da je vrělo svih nepogodah i bědah ovih većom stranom reformatia; obnovitelji bo věre mnili su, da im je svaku nepravdu Ircima kao okorělim katolikom naněti slobodno. To isto i u Francezkoj, Němačkoj, Švedskoj, Hollandii i Švajcarskoj užasne uspomene reformatia proizvede. Nu nije ona samo ljudstvu smèrtonosna bila, — jer i poslědicah na propast čitavih dèržavah doista mnogo doprinašajućih takodjer skoro je viděti i ćutiti bilo; čim se bo vladari, koji u svoje dèržave reformatiu primiše, u smislu novog načela: „cujus est regio, illius est de religione dispositio,“ — za načelnike ustrojenih věrozakonskih sektah sami proglasiše, zabacili su dostojanstvo od Boga postavljene cèrkvene glave rimskoga pape, i tako uzrok bili, ako baš i proti vlastitoj volji, — da je i njihova světska vlast, koja se na božje odredjenje više upirati nije mogla, od vlastitih podanikah u sumnju dovedena i napokon zabačena i slomljena bila. Nije dugo vrěmena proteklo i eto užasnim jaukom i prevratom zamněše sve dèržave, koje se katolicisma odrekože, rušila su se prestolja, umarali ili proganjali vladari, uništavalo plemstvo i privilegie, i čim se je naměravalo utamaniti svako jedinstvo u cèrkvi — time se je i sve positivno o věri kèrštjanskoj zanijekalo. To bi značaj, kojim se ti prevrati od dojakošnih navadnih odlikovaše. Poznato je nadalje, kako je poslě bune cèrkvene politička u Englezkoj pukla, te kralja jednoga na stratištu glave lišila, a drugoga poslě jedva četèrdeset godinah iz domovine izseliti se prinudila. U Němačkoj već je u vrěme Luterovo seljanski rat buktao. Manastiri i cèrkve biše rušene, porobljene i opustošene, te nesrětni plemići od surovog ljudinstva na kopja nataknuti i zlostavljeni. Nemanje je u Monastiru sekta tako zvanih „Wiedertäuferah“ prevratni svoj posao těrala, a i isti němački knezi pokazali su odporni i nemirni svoj duh naprama caru i carevini prilikom šmalkaldičkog saveza i tridesetolětnog rata. Svedska takodjer je prošla sve te phase prevrata i više zakonitih kraljevah izgubi krunu i naslědstvo, a u Hollandezkoj koncem prošastog věka i u Švajcarskoj evo u naše doba razvi se isti tašti i užasni duh.

Čim iz reformatie porodovši se cèrkveno-politički prevrat u protestantičkim prědělima u šestnaestom i sedamnaestom věku poběđu odèrža, komešanje i pohlepa za novotarenjem u osamnaestom i devetnaestom věku i u něke katoličke dèržave se ugnjězdi, a spisatelji sadašnji u svojoj mečti laskaju si i tvèrde, da je to slava i poběda, nu neznadu siromasi, ili neće da znadu, da ti ljudi, koji u Francezkoj, Španjolskoj, Portugalii, Italii i Ugarskoj dosadašnje stanje stvarih i vladanja način stèr-

moglaviše, baš nisu takovi muževi, koji bi dostojanstvo i auctoritet katoličke cèrkve bili ili rěčju ili činom pripoznali.

Svadje, gdě je duh pravog kèrštjanstva po reformatii ugušen, bilo je bunah i prevratah; i budući je ono Lutera načelo „sama vèra spas jest" isto tako, kao i nauka kalvinah o prædestinacii podpora i poluga bila putenosti, to se po svima skoro zemljama tolika porodi razuzdanost i opačina, da i dan danas iztrěbit ju moguće nije, sve se bo bolje širi, te i najumnii ljudi, koji pozorno stvari i děla razmatrati znadu, za potomstvo iz te razuzdanosti malo dobra nu mnogo zla proriču.

Hoću samo da někoja navedem, koja ti ljudi o poslědicah reformatie proriču, znam bo, da će njihove izrečbe zanimati, budući su upravo protestanti. Nemože nadalje ni sumnja na nas pasti, da smo pristrani, jer su se već mnoga, koja proricaše upravo i dogodila, te tako nadati se možemo, da će se i druga jošte zaostavša slučiti.

U polovici XVII. věka očitovao se je umni protestant Leibnic bezobzirno u tom smislu: „da naime vidi, kako različnost věrozakonskih mněnjah, to jest: reformatia, čim ju sve većma ljudi višjeg reda obljubljuju, i ona u časopise prelazi — upravo sve na onaj obćeniti prevrat pripravlja, koi se Europi grozi."

Ivan Müller izrazio se je koncem XVIII. věka, da je Semlerov spis o „slobodnom iztraživanju valjanosti kanona" (t. j. broja knjigah svetog pisma) jedna izmedju najvećih nesrěćah, koja je kèrštjansku věru od 300 godinah do dana onoga postignuti mogla, takodjer reče, da je to znamenje budućeg odpadnutja od cèrkve, te sat izkušavanja za pravověrne. — Isti ovaj Müller već je 1774. godine francezku encyklopediu proglasio za vrělo i izvor propasti monarchie u Francezkoj, što se doista poslě devetnaest godinah i potvèrdi, čim Ljudevit XVI. onako nesrětno i sramotno zaglavi. Kako je Müller potrěbu *positivnog* věrozakona uvidio, najbolje to svědoči, što je 1792. godine reko: „Europa kroz to razširivanje nevěre i krive philosophie u susrět ide velikim prevratima. Da je pravo sudio, dovoljno uvěriti se možemo iz političkih prizorah, koji su se od ono doba sve do dana današnjega u Europi dogadjali. Što je nadalje sudio o reformatii i o poslědicah njezinih, iz toga se najbolje uviditi može, što je od protestantah izumljeni system accomodatie, i način, kojim su u Francezkoj Isukèrsta i život njegov za proizvod uma čověčankog dèržali, preziraо i za bezbožno načelo u obim dèržavama smatrao. Bezbožno spisano dělo pod naslovom „Volneya razvaline," u kom se kaže, da Isusa nikad ni bilo nije, vèrlo ga je razgnjěvilo. Kad je s tužnim sèrdcem vidjevao i razumio, kako štetonosno Pariz i francezka encyclopedia na Francezku, — Berlin i njegova po Nikolaju i drugovima izdana sveobća němačka bibliotheca na Němačku děluje, — kad je vidio rekoh, kako se svi mogući načini upotrěbljivaju na stèrmoglavljenje i utamanjenje kèrštjanske věre i cělog světa cèrkve Isusove, te kad se je osvědočio, da tako zvani „modephilosophi" svakoga, koi i malo još věrozakon počituje, zametju i psuju, i kako iz svega toga sve većma i većma se pokvarenost i opakost u čověčanstvu radja i raste — pisao je kao na ukor tolikoj izopačenosti ovako: „Istom poslě uvidit će Europa, kakove poslědice upropaštjenje věrozakona i njegove kćeri t. j. ćudorednosti ima." K tomu još i to priměti, da on ni najmanje nemisli, da će ikada opet dělom oživit sloboda, budući joj pravog temelja, věre naime i ćudorednosti manjka. — Obće pomanjkanje ćudorednosti vavěk je bila preteča kojekakvih katastrophah; kad bo je u Atheni i Sparti zavladala bezsramnost i razuzdanost, nisu ni stotinu godinah više te dèržave obstale, a kad je kod Rimljanah kroz Attalu zlato i laskatelje plebejah věre nestalo, onda i Rim za malo vrěme propade; razuzdanost bo i opakost radja mlitavost, bezposlen život, robstvo putenosti, i polag velike dobrobiti siromaštvo, te napokon nečuvenu dèrzovitost, koja na sva bezzakonja sklone nas čini.

Ivan Müller nadalje veli, da prevrati dovoljno pokazuju, šta dèržava činiti ima, ako hoće, da joj bude stalan obstanak, to pako ovako razjasnjuje: „Bogobojaznost i ljubav temelj su pravi svemu. U njima jedino postavljena je světlost, koja vladare i podanike razsvětliti ima, te samo i jedino iz njih pravo junačtvo i domoljubje niče; budući pako ovo narodi više neće da věruju, zato slěde po sebi skrojena nestalna načela, i tumaraju amo tamo zavedeni varavim blěskom lažljive krěposti, — odtuda dolazi i to, da se prestolja ruše, te i oni vezi raspanu, za koje se mislilo, da ih je hiljadolětni obstanak nerazmèrsivo učvèrstio." Vidimo dakle sada, zašto je taj politički prorok, čim se francezki prevrat začne, pisao: da novomu dèržavnom ustrojenju dugog obstanka nebude, već da će propast morati, budući neima pravog temelja, Boga naime i ćudorednosti. Da je pravo govorio, dogodovština nas francezka uči.

O Němačkoj pisao je isti Müller godine 1800. ovako: „U istinu nečuveni prizori predstoje i strašni boj se sprema" — i to bi proricanje, koje se je umah za několiko godinah i izvèršilo, čim silui Napoleon desetak dvanaest suoverenah od pozorišta Němačke udalji, prestolje carstva obori, i s Němci na nepristojni i razpaljujući način postupati stade. — Veliki ovaj muž i sam je stranom doživio sudbu, koju je Němačkoj proricao, — te videći i bolje jošte u budućnost, ovako je svomu bratu 1809. godine, u kojoj i umre, pisao: „Ti znaš, da sam ja veće odavna upoznao providnost božju, koja upravo hoće, da čověčanskim stvarima novi oblik poděli." Bi li dakle směti bilo tvèrditi, da su ona, koja se od ono doba po različitim krajima Europe a osobito u najnovie vrěme dogodiše, upravo izpunjenje njegovog proricanja? —

Čim Müller neděleći mněnja protestantah o cèrkvenoj reformatii, nuždu i potrěbu positivnog, na očitovanju utemeljenog i nepreinačivog věrozakona za spasenje čověčanstva uvidi, — čim osvědočen bi, da samo i jedino katolicizam sva potrěbna, i na utemeljenje prave věčne i neproměnljive cèrkve dovoljna svojstva u sebi ima, — ovako se u svojim spisima izrazi: „*Gotičko stanje*, koje ja nikad upalio nebi, užegoše palikuće takovi, kojim je samo do kradje i otimanja stalo bilo. — Doista protestantska cèrkva sve većma postaje confusia babilonska. To je proricanje, koje se u ovo naše doba mnogostručno potvèrdjuje.

Napokon i veleumni Novalis (Friedrich v. Hardenberg) uvidio biaše, da je svoj tako zvanoj novijoj izobraženosti samo po kèrštjanstvu i u njemu procvasti moguće, te zato se i izrazi, da je potrěbno taj joj temelj podmetnuti, inače da mora propast i izčeznuti. „Samo věra," reče, „dà — samo věra može Europu opet iz sna njezinog probuditi i narode obezběditi. Akoprem sám bi protestant, to je ipak uvidio, da u věroizpovědanju protestantah samo propast věre počiva, te da je obstojanje toga věrozakona sámo sobom u protislovju, bu-

dući drugo ništa nije, nego: očitovanje stalnog učvèrštjenja prevratne vlade.

Kao što se izraziše Müller i Novalis, tako se u prošastom stolětju i něki vèrlo umni Englezi i Francezi o reformatii i njezinim poslědicami izraziše. Edmund Burke, englezki protestant, koi se je 1773. godine podulje u Parizu bavio, uvidio je na skoro, da propast Francezke, koju joj urota Atheistah protiv věrozakona i kraljevskog prestolja pripravljaše, odvratiti nije moguće, i čim se u Englezku povrati, umah stade opominjati i vladu i puk englezki, da se žalostnih, iz takovih načelah sigurno proiztičućih poslědicah čuva, doista slěditi imajućih poslědicah.

Po dugověčnom razmatranju naravi jedne dèržave osvědočio se je Bruke, da je dèržava „dělo volje božje" i da ova volja, kao jedini uzrok i temelj dèržave mora biti zakon sviuh zakonah u dèržavi. Dobro on znaše, jer ga kao učenog čověka minuti nije moglo, — da prevratno i revolucionarno gibanje encyclopedistah, — koji bezobrazno i bezobzirno světu trubiše, da dèržava bez svakog věrozakona mnogo bolje obstati i srětnia biti može, nego po věrozakonu, propast cèrkve i prestoljah slěditi mora, te kad bi napokon veliki taj muž, koi za vrělo političkog prevrata neběru i bezbožnost Francezah smatraše, s čest još i kèrvave prizore njegove preživio bio, uvidio je, da su sve te poslědice prevrata francezkog samo početak podpunog utamanjenja europejske slave. Bilo je i u Francezkoj političkih prorokah, koji skoru revoluciu i njezine kèrvave poslědice proricaše. Hoću samo da navedem plemenito mislećeg Cazotte-a i Mirabeau-a bludnika.

Početkom godine 1788. mnogi izmedju višjeg reda sastaše se u Parizu kod ručka. Tu je bilo prěkoměrne radosti, što će na skoro buknuti ona srětna revolucia, koja će krivověrstvo i despotizam razpèršiti, te učiniti, da se umu vlada povrati, , poslědnji kralj za crěva poslědnjeg svetjenika oběsi. Cazotte takodjer tu prisutan, čim to izraženo bi, budući već dugo taj razgovor mirno slušao, pun dostojanstva digne se i ovako proizbori:

Veselite se moja gospodo i gospoje! Što želite i za čim toliko hlepite, skoro će se slučiti, nu pitam ja vas — znate li proračunati poslědice toga prevrata? —

Kad to izreče, svakomu izmedju družtva proricaše sudbu, koja će ga postignuti u vrěmenu tog prevrata. Takodjer to primeti na čudo i osupnjenje sviuh, da će isti kralj, te kraljevići i kraljevne, kralj naime pratjen od duhovnika i sa svetim tělom providjen, kraljevići pako i kraljevne bez svake kèrštjanske utěhe na stratištu glave izgubiti. Napokon i nazočnomu Laharpe-u, koi je jedan izmedju najvećih protivnikah věre bio, reče; da će upravo poslědice prevrata u njemu pravu bogoljubnost probuditi, i da će skrušen opet vratit se u krilu cèrkve i kao dobar i revni kèrštjanin u postelji mirno umrěti. Kad su ga pako prisutni pitali, da li znade, kakovom će on smèrtju zaglaviti, reče: „Meni je sudjeno na městu pogubljenja dušu pustiti," i sve se to doista dogodi.

(Konac slědi.)

Rationalizam i očitovani vèrozakon.

Od vrěmena tako nazvane reformacie zavladalo je ne samo kod Luterovih slědbenikah, no i mnogih katolikah mněnje, da se očitovani věrozakon pred sud uma čověčjeg staviti mora, pa da se tako sve, što se njemu ili nedokučivo ili inače sudu njegovom sasvim shodno nevidi, odbaci; a gdě što vlastitoga, kao tobož proizvod njegov u město zabačenog stavi. Poslě kratko doba uzraste misao ova ili bolje predsuda rationalizmom okèrštjena tako visoko, da nam iz očitovanog věrozakona do prostog imena baš ništa neostade. Da je ovaj rationalizam porodio liberalizam, ovaj socializam, ovaj napokon prikor našeg věka komunizam, a cěla ova obitelj siaset neredah i opakih prevratah, to će svakome, tko se je ikoliko s pověstnicom upoznao, jasno biti. No da prodjemo već na naš predmet — naravski*) (naturalis) i očitovani věrozakon.

Věrozakon u obće jest upoznanje Boga i odnošenja, u komu čověk k Bogu stoji. Valja nam rěč ovu upoznanje dobro razmotriti, pa ćemo dokučiti, da se putem rationalizma neda doći k tomu cilju — upoznanju Boga: Jer to je nedvojbeno, da je um čověčji samo srědstvo, kojim se ima svaka istina, te zato i ova — upoznanje Boga dostići, uslěd toga mora da bude istina sama izvan područja uma. Ništa dakle nehtěti dopustiti za pravedno i istinito, nego ono, što je u području uma, je li nije najveća nedoslědnost i budalaština; dočim um niti sam sebe nemože drugčie spoznati, no kroz protuslovje onoga, što um nije, štono mudraci Ne-Ja zovu — ili: um se upozna kroz pojavljenja (phœnomena) spoljašnosti — izkustvo.

Dopustivši dakle bitnost Boga, je li nije budalaština, ako bi ga samo umom, a ne i izkustvom poznavati htěli? — U ovo izkustvo spada takodjer očitovanje — u těsniem smislu: rěč božja.

Ima da kaka i širje polje očitovanja božjeg, koje nam javlja njegove bezkončane savèršenosti. Motrimo svod neba, danom razsvětjen kraljem světlosti, noćju urešen srebro-tamnim měsecom sa siaset i siaset zvězdah prolazećih modrinu neba, kao stada pravěčnog pastira! motrimo svět zemaljski s cělim njegovim carstvom krasote i lěpote; motrimo povèrh mnogih nebrojenih světomah i čověka, koi je već sam u sebi svět pun čudesah, pun slave i izrazah tvorca svoga; sva ova ukupnost dělujućih na nas ukazanjah; sva ova spoljašnost bivajućih izvan naše osobnosti stvorenjah, koja nas opominju na uzrok vaskolikog stvorenja, sačinjaju očitovanje Boga. No jedali je um čověčji sa svojimi silami priměran ovolikoj veličini; jedali je on kadar sve ove premise proći, pa iz njih putem doslědnosti cèrpiti upoznanje Boga dostojno? No ako to i dopustimo, to je sigurno pogrěška velika, da težnju uma čověčjeg, čeznujućeg sve za većim i prostraniim poznanjem tvorca samo na ovu jednu stranu očitovanja božjeg ograničimo, nedopuštajući ništa istinitoga, no što mi vlastitimi silami iz ovih premisah izvučemo.

Kolika je dakle pogrěška u onih, koji zabacivši

*) Ako li uzmemo, razliku ovu: naravski i očitovani věrozakoni u těsniem i strožiem smislu, pade ona sama od sebe; jer smo toga osvědočenja, da u tom smislu naravskog věrozakona neima, to će nam posvědočiti izkustvo. Neka čověk děte oddalji od svakog čověčjeg obćenja i upliva, neka ga pusti bez odgojenja, pa će viděti, da će ono ostati samo slika čověčja od neumne životinje u tome se samo razlučujuća, što je čověk odgojenja sposoban a životinja nije. To nam nadalje svědoči dogodovština, učeća nas, da su u svih narodah i sviuh světa predělih něka predavanja bogoštovna, koja se u predhistoričko doba gube, Ova predavanja, iz kojih je um čověčji mnogo medju naravski věrozakon uměstio, jasni su nam dokaz, da je Bog od početka u čověku neposrědno dělovati morao, inače um čověčji ostane moć zatvorena — spavajuća, ako se iz vana negane. —

poslědnje zrake očitovanja božjeg — odbacivši njegove rěči, poznanje Boga i čověčjeg k njemu odnošenja vlastitim umom měriju; jer jednostranim samo uma putem neima pravoga i podpunog poznanja Boga, dakle niti věrozakona. —

Put, po kome dodjemo k spoznanju bitja kojeg, jest njegovo na nas izvanjsko dělovanje.

To isto valja o poznanju Boga. Njegovom mnogostranom dělovanju može se čověk kao slobodno bitje ili skloniti ili oprěti. Ako li se pustimo dělovanju božjem, tada se umnožava u nas poznanje njegovo, duh naš sve silnii sve savèršenii biva; tad poznavši Boga savèršenie, poznamo i naše k njemu odnošenje.

Ako li se pako čověk protivi na kojem god putu uplivu božjemu, tada da kako neima od poznanja božjeg niti govora; čověk je kao suho dèrvo bez vlage i zraka, koje usahnuti mora. Ovako se stvar imade s naravskim ili bolje umnim věrozakonom, jer dočim um jezgru věre polag svojih silah měri, dočim što je bezkončano ograničenom podmetje, te se tako nad očitovani věrozakon diže, protivi se očito pravomu upoznanju Boga, pa tim sve po malo pada i poslědnja sěna věrozakona.

Ovako rationalizam doslědno proveden razpline se sam u sebi, jer neima temelja, neima jakosti, koja bi ga štitila protiv neizbrojenih individualnostih, koje um čověčji radja, on se raztopi u množini narodnih, političkih i drugih vrěmenitim proměnam podvèrženih uvětah, kojim ga um čověčji često kao igračku baci; od njega neima traga do žalostnih neredah i bezbožnih dělah, na koje nas věk naš opominje.

Bez Boga dakle, da tako rečem, nemožemo do Boga, t. j. neima sigurnieg puta, po komu doslědno doći možemo do pravog spoznanja Boga i odnošenja našeg k njemu, bez stavno očitovanoga slova njegovog. Hoćeš li znati biljege, po kojih ovo od drugih svakojakih tobožnjih očitovanjah razlučiti možeš. Prodji pazljivim okom svekoliko carstvo prirodnih ukazah, po kojih se očituje ukupnost savèršenostih božjih; obazri se medju raznimi věrami i naucima, što se hvastaju božanskim izvorom; prouči sva iznašastja, sve proizvode uma čověčjeg, pa uzporedi sva ova s očitovanim věrozakonom, koga uči i slědi cèrkva katolička, pa će ti se ukazati njegova čistoća, kojom nadvisuje nauke čověčanske; uviděti ćeš silne one stupe, na kojih počivaju carstva i kraljestva — na kojih se cěo život družtveni osniva. Nestaje nam vrěmena, da zavirivši u dubljinu očitovanog slova, pokažemo njegovu mnogostranu suměrnost s prirodom i duhom čověčanskim. Ili motrimo uzajemno ono, rekao bi priateljno odnošenje, koje nas polag nauka ovog skapča s tvorcem našim, ili si mislimo mir onaj i pokoj unutarnji, kojega cèrpi duša naša putem ovim od predobrog našeg otca; sveudilj nam pada u oči, da je samo ovaj put — očitovano slovo, koje nadkriljuje sve predstave i pojme uma čověčjeg. Pa da čověk svojim omedjašenim umom stavlja uvěte onom priateljnom medju Bogom i nami obstojećem odnošenju: tada bi čověk stupiv u sasvim protivno stanje, udario stazom prevratnom; jer bi prepisivao umèrli věčnomu, ograničeno bi bilo neograničeno i bezkonačno.

I tako poletili ma u koju stranu, prevraćali i prekretali pitanja tako nazvanog naravskog věrozakona kako mu drago, ipak ćemo vazda na onaj poslědak doći: da bez stavno očitovanog věrozakona neima niti misli o věrozakonu.

Šta više, priznati moramo, da je ovaj věrozakon uvět svake prosvěte, temelj slobode i izobraženosti, da se na njemu oslanja razvitak silah duševnih i materialnih čověčanstva; procvětanje znanostih i umětnostih. Jezgra bo objavljenog slova sastoji u tomu: da čověk sve većma upoznava Boga, a u tome počiva klica svakog naprědka: Boga si niti misliti drugčie nemožemo, nego kao vrělo istine, dobrote i krasote; a na ovih trih stupovih diže se sgrada sviuh znanostih i umětnostih; zato čim se čověk odalji od praizvora istine, tim je i ovu izgubio, pa izgubivši ju, postao je igra strastih, rob opačinah.

Vrěme leti, dèržave i carstva padaju, očitovani věrozakon, jedina samo dèržava světa — slovo božje u cèrkvi božjoj vazda živuće traje, i uztrajati će do věka, dočim njegov takmac tako nazvani naravski proměne tèrpi polag ljudske ćudi.

Predlozi za bogoštovno preporodjenje puka.

Od Dra. Věkoslava Schlöra.

„*Žao mi je puka*," tako zavapi iz dubljine sèrca svoga spasitelj světa, opazivši tolike hiljade ljudih ne samo bez tělesne, nego i bez duševne hrane, to jest bez spasonosnoga za dušu nauka; jer polag sve znatiželjnosti puka nije bilo naučiteljah, koji bi mu za věčni život nuždna podati i razložiti kadri bili. (Mat. 9. Mark. 6.) U današnje naše doba manjka takodjer narodu dvojvèrstne ove hrane, te i nehtijući svaki pravi čověkoljub uzdahnuti i reći mora „žao mi je puka." — Nu šta koristi to uzdisanje i pomilovanje. Raditi valja i trudit se, za da bolje bude! Prie svega ipak potrěbno je, da se koren i uzrok sviuh tělesnih i duševnih puka nepogodah, to jest grěh izčupa i utamani — „Grěhom bo je puk bědan." (Prirč. 14. 34.) Iz ove neoprovèrzivimi i mnogobrojnimi dokazi našeg vrěmena potvèrdjene istine to slědi, da je osobito „duhovnički stališ" tako po svom zvanju kao i sposobnostih svojih dužan i odredjen zlu tomu doskočiti, i mislimo, da će se u obziru toga što skorie krěpkom i odlučnom pomoćju doskočiti, jer su se naši presvětli biskupi u svojoj skupštini u Beču, koja doista vavěk će sjajna uspomena njihovog pastirskog revnovanja ostati, sigurno pobrinuli na srědstva, kojimi će što skorie „bogoštovno preporodjenje puka," biti moguće postignuti.

Nu k čemu dakle moji predlozi? Doista ja bi u tom obziru mučao i rado mirno drugih nauke saslušao bio, da me nedavna ljudi vèrlo ugledni nenukaše, da moje mněnje vèrhu někih predmetah, koji u današnji život zasěcaju, izrazim. Istinsku želju gojeći, da što više k uzveličenju svete cèrkve, koju kao mater svoju istinski i svesèrdno ljubim, doprinesem, latio sam se bez oklevanja pera, i akoprem znam, da ništa novoga i savèršenog proizvesti nemogu, to ipak mislim, da neću poreći, ako kažem, da moji predlozi i iz izkustva cèrpljeni navodi nisu samo theoria, nu većinom sama praxis, te tako i udělotvorenje njihovo moguće i koristno. Naravno, da tu valja opaziti, da nije sve (i na isti način) za svakoga, te da se sve umah u dělo privesti nemože, mora bo se izpitati i pregledati, te polag mogućnosti i potrěbah preinačiti, ostavljajuć samo ono i u toliko, u koliko je potrěbno. Moj trud biti će mi dovoljno nagradjen, ako šta k tomu dopriněti budem mogao, da one, koji su moje misli i moga mněnja u čuvstvu njihovom učvèrstim ili na bolja jošte navedem i revnost za bogoštovno obnovljenje glede puka opet po něšto probudim.

Nu sve što pišem, sudu prečastnog našeg episcopata

na razmatranje, s kojim ostalo duhovničtvo u podpunom sporazumljenju raditi i živiti mora, pokorno predlažem, i ovo u naše doba dvojstruko važno načelo molim, da svaki izmedju čitateljah kod svake pojedine točke predlogah u prizrenje uzme; svako bo jednostrano i svojevoljno poduzetje, svako silovanje i pretèrani napor ne bez uzroka sumnjivo se čini, pak tako može i uz najplemenitiu naměru, koju iz pèrva imaše, najužasniim plodom uroditi. Dopušteno nam je doduše naše želje i vlastita mněnja směrno i pametno predlagati, nu da se takove i u život privedu potrěbno je, da ih višja hierarhia odobri i potvèrdi. —

Čim dakle ovako osvědočen predloge moje pišem, preporučam prie svega — uz probudjenje pobožne, bogabojeće ćuti, izvanrednu pobožnost, osobito pako pučka exercitia.

a)

Izvanredna pobožnost i pučka exercitia.

Iz uzroka, što ja baš ovu točku svim drugim predstavljam, mnogoga možebiti moja pastirska maxima neće zanimati, mislit će bo gděkoi, a možebiti baš i nehtijući — da ja samo u oči padajuće i pozornost pobudjujuće demonstratie ljubim, te da preveliku vrědnost i cěnu u povrěmenom uspěhu polažem; nu nije tako, članci bo, koje napisao budem (budući se o mnogih stvarih posavětovati moramo) dovoljno će pokazati, da ja *obična* i svagdanja srědstva bogoštovnog izobraživanja i njihovo polagano uspěvanje nikad prezirao nisam, akoprem bi želio, da bi se ta srědstva poněšto izvanrednim načinom upotrěbljavala. Da se ipak preporodjenje toli od Boga otudjenog kèrštjanstva, te u novo opet poganstvo padšeg čověčanstva — udělotvori i čvèrst mu se temelj postavi, potrěbno je polag mněnja mnogih takodjer drugih velecěnjenih muževah, s kojimi o tom razgovoriti se priliku imah — tako rekuć novog navěštjivanja evangjelja, te to baš navěštjivanje u pravom smislu apostolske missie, — navěštjivanja — kao ono staroga zakona pod Joziom, kraljem od Judee — i ono, kakovo bi učinjeno prilikom obnarodovanja kèrštjanskog zakona kod poganskih narodah. Da to pako bez ikakvog probudjenja pozornosti biti nemože a i *nesmije*, čisto je naravno, jer ta je svèrha svega teženja, da cěli svět zauzimajuće kèrštjanstvo po zabitnim se kutovima nepovlači, i kao privratna kakova stvar nesmatra, već da obće odobrenje i obći svoj upliv opet zadobije; proroku bo u starom zakonu ovako Bog veli: „Zovi, i neprestaj zvati. Kao glas trublje neka zaori rěč tvoja, i navěsti puku momu zločinstva njegova.“ (Isa. 58. 1.) U novom pako zakonu gospodin apostolom zapovědi: „Nebojte se, ništa bo nije sakriveno, što se nebi odkrilo, a ništa tako otajno, da se nebi saznalo.... Što ste na svoja uha čuli, to propovědajte na krovu.“ (Math. 10.) Zar nebi upravo u naše ovo doba službenici božji ove opomene u prizrenje uzeti morali.

Něki se tuže nad nevěrom i indiferentismom, něki nad stagnatiom i formalismom, mnogi izgubiše pravi duh kèrštjanskog života, mnogi opet pridèržali su još formu někakvu, nu oživljujući duh već odavna sa sebe stresoše. Skoro jednoglasno u tomu se svi slažu, da je jedan izmedju glavnih uzrokah toga zla u Austrii josephinski system. Taj se ukinuti mora skupa sa presnom i mlitavom naredbom *bogosluženja,* koja doista nije takova, da bi na istinsko pobožni život pobuditi i nukati mogla. Red da kako u svih stvarih biti mora, nu red taj bogoštovja cèrkva pravo ima prepisivati, koja dočim uzvišena sa jednostavnima u skladnost dovadja, u svojima obredi mnogo proměnah ima, te nikad nezaboravi uz uzdèržanje starog običaja, polag potrěbe vrěmena i nove forme uvadjati, jer koliko je pobožnih věžbanjah i svetkovinah kroz više stolětjah do dana današnjega ustanovljeno, i to jedino zato, da polag raznoličnih potrěbah vrěmena, ugasuća se iskra bogoljubne ćuti opet uzplamti. Uzmimo samo veličanstveni prizor „*tělova*,“ koi istog zloglasnog Diderota*) obsupnio i na strahopočitanje prinukao biaše — uzmimo nadalje i pobožnost na slavu svetog sèrca Isukèrsta ustanovljenu, i ova mnoga kèrštjanska sèrca ogriaše. Nije dakle to duh i težnja cèrkve, da uvěke polag staroga navadnoga ostane, nove bo potrěbe i nova obstojateljstva iziskuju nove naredbe i nove odluke. Naše vrěme nije navadno, dapače jest veoma neuredno i izvanredno, a běda naša doista velika. Višeputah su naše potrěbštine posve osobite vèrsti, pak zašto izvanrednih takodjer u svojoj slici (bar za nas) pobožnih věžbanjah na pobudjenje puka iz duševnog sna nebi bilo?

(Dalje će slědit.)

Pèrvi pisci cèrkve.

(Nadalje.)

Nu sudbina odredi sědoglavomu priatelju Basiliu novu opet tugu i žalost. Maximus něki iz Alexandrie rodom, te u načelih cyničke philosophie dobro uputjen, gledao je na sve moguće načine, kako će se polag tih bogoslovnih prepirkah, koje u ono vrěme vladahu i mah preoteše — koristi svoje dočekati i želju si namiriti, budući mu se carigradske biskupie pohtělo. Osobitom někom věštinom i lukavštinom znao si je pod krinkom pobožnog čověka nagnutje Gèrgura pribaviti, te na jedanput u Carigradu něko jutro raznese se glas, da se je Maximus za biskupa izabrati dao.

Neprilike i směšarije, koje se iz ovog smělog i preuzetnog čina porodiše, bile bi slavohlepnog i bahatog čověka smutile bile, nu Gèrgur ostade postojan i čvèrst kao čelik. Istina, plakao je starac nad grěšnim tim dělom, te tugovao, — nu ipak nije propustio i nadalje obdělavati polje, koje mu pověreno biaše, već trudio se je i kinio, da onaj plod donese, koi će spasiti duše pravověrnih svojih. Napokon ga ipak okolovštine i poslědice opakog čina Maxima prinukaše, te je odstupio.

Čim se Theodosio u Carigrad kao nadvladatelj barbarah povrati, obsipavao je Gèrgura s dobročinstvi, htijući mu pokazati, kako ga vèrlo počituje i kako mu je privèržen, dapače i Demophil Arianac morao se je na zapověd njegovu iz varoši izseliti, bio bo je naměnio car biskupstvo carigradsko priašnjemu suučeniku Juliana i

*) Mnogi, piše Diderot, kratkovidi, bezukusni rigoriste u věrozakonskih stvarih nepoznaju krěpost, kojom izvanjski věrozakonski obredi i věžbanja na puk děluju; nikada bo nevidiše ono uzhitjenje, koje prilikom svetkovine těla Isusova množinom puka vlada, koje je istog mene kad i kad silno obuzelo. Kolikoput gledao sam dugi red svetčano oděvenih svetjenikah, one mlade u bělih cèrkvenih košuljah akolythe, onu množinu puka, koja s tolikom pobožnostju predide i slědi; tolikoput bih i sam veoma na istu ćut ganjen. Nikad nisam slušati mogao svetčano ono od svetjenikah započeto, a od tisuće i tisuće muževah, ženah, děvojakah i sitne děčice sa takovim oduševljenjem nastavljeno pěvanje, bez da i sam duboko u duši ganut i cělim čuvstvom mojim na pobožnost sklonjen, mnogu suzu něke radosti nebi bio prolio. (Chateaubriand Schönheiten des Christenthums I. Bd. 7. Kap.)

svetog Basilia Gèrguru naime opet povratiti, i doista se iztočni biskupi u carigrad sakupiše, da potvèrde uzvišenje njegovo, — nu Gèrgur nehti. — Nije za njega ništa osim mira i samoće bilo, što bi bio želio, mišljaše bo: šta će mi pokroviteljstvo Theodosia? šta će mi koristi kakove? — Zar zato, da se primim biskupie, da budem uzvišen i velik? Ili možebiti zato da imam blagorodne priatelje i moje življenje i svakdanji kruh? nipošto! priateljah se želim čuvati, a ako i mali samo komadić mesa i kruha posoljenog imao budem, zadovoljan i spokojan ću biti.

Gèrgur biaše ne samo učen i u stvarih na Boga spadajućih vèrlo věšt, nego i spisatelj, vrědan dobe cvatućeg gèrčkog atticizma i zato upravo nikako se dokučiti neda, kako se je toli temeljito izobraženoj i toli prosvětjenoj glavi ono sjajno město, koje ju idjaše uzkratiti moglo! Neznam bo, bi li tko ikakovim pravom věštom vojvodi vojvodstvo oteti mogao, ako mu ga je sam Bog dao! Napokon pitam ja, da li je Maxima bezobraznost jedini i dovoljni razlog bio, da se Gèrguru biskupia carigradska otme? — Pitanje, koje glede slave biskupa do sada dovoljno uvaženo i rěšeno nije bilo.

Poslě smèrti cara Juliana ugledaše dva spisa Gèrgura o njemu bèli svět. Iz njih viděti je bilo, da je sve sile i svu moć svoju napeo, da utamani ugnjetatelje svete cèrkve. Govorenja način biaše tako krěpak i obilan i pogadjajući cilj svoj, da je dělo to strašni gnjěv i sèrdžbu na sačinitelja probuditi moralo. K tomu biaše Gèrgur takodjer protivnik i napadatelj sviuh krivověrnih biskupah i njihovih slědbenikah, s kojimi je takodjer Basilio umni bojak bijo, te tako imao je na jedanput dva nepriatelja, prilizavce Juliana i běsnoborce za krivověrstvo. Nu nije se on svega toga plašio, muž bo čvèrste i neskèršive věre kao što on biaše, koi rado misli i pravo moliti umije, neima, a i neće da ima vrěmena i volje s nepriatelji se mnogo zabavljati.

Došavši u Carigrad k svojim rodjacima, našao je u njemu varoš, koju je od svoje mladosti malo poznavao, svaka bo, ma i najslabia, glava puštjala se je bila u bogoslovne pravde. Theologia bila je ondi u ono vrěme to, što je sada kod nas politika. Nije bilo težaka, koi se nebi svojom znanostju hvastao. Svaki meštar, dà! svaki sluga od kupeljah divanio i umstvovao je ili za, ili proti jednosućnosti narave otca i sina. — Rěčju Carigrad biaše se pretvorio u živo novinarenje, i to u pogansko, ariansko i katoličko novinarenje u pravom smislu. Svaki je polag volje i znanja svoga o conciliih sudio upravo tako, kao što u današnje doba mesari ili kramari iz svojih uzvišenih městah puni političke mudrine i doraslosti o načinu vladanja i o vladarih sude.

Čim Gèrgur u „Anastasii“ poslove zvanja svoga započne, umah uvidi, da stvari nisu onako u redu, kao što bi valjalo, te da je stanje njegovo vèrlo tegotno, nu budući mu razboritost světovala, da misli svoje nikomu nesaobći, to on nehti pokazati težki svoj položaj, već čekajući na vrěme, gdě će sgodnu priliku imati zauzdati duh i ćutjenja ljudih, te počitanje i naklonost sviuh uživajući, nesnosne mahne iztrěbiti moći — mučao je. Nu kada pravověrnim cèrkve carigradske zapadoše, i u njih se po navadi věćanja i prepiranja o věrozakonskih stvarih nastaviše, to i Gèrgur odrěši svoj jezik i puk o pravom stanju stvarih obavěsti; znao bo je on dobro, koliko vrěmena i koliko priprave čověku trěba, za da uzmože věrozakonskom kakvom pitanju sud izreći.

Biaše upravo dan někih mučenikah, i silni puk u svete Sophie cèrkvu nagèrnu, kad se eto vrědni starina biskup Gèrgur na propovědaonicu popne. Govor mu biaše vèrlo kratkog uvoda, dočim reče: „Budući ste se toli pomnjivo i željno, a i u tolikom broju sabrali, te budući nam je i vrěme za razlaganja někoja toli sgodno, hoću da několiko rěčih na vas upravim. Ako i nisu baš vrědne vašeg revnovanja, to se, doista věrujte! na naše slaboće i stanje protežu. Vi od mene velika i uzvišena potrěbujete, nu — ja sam samo srědnjih svojstvah čověk; mnijem ipak, da je bolje išta učiniti nego ništa, nije bo onaj kriv i kazne vrědan, koi se neumorno trudi, da s uspěhom pravo stanje sadašnjosti ili věčnosti dokuči, nego onaj, koi akoprem sva potrěbna svojstva k tomu ima, ipak se ništa nebrini. Ja sam siromašni i ponizni pastir, nu věrujte! nisam sličan, nit se dovoljno dopadam drugim pastirom.“ Govor ovaj, — akoprem vèrlo važan i u dobrom nakanjenju rečen, promašio je ipak cilj svoj, biskupi bo někoji iz Egipta i Macedonie očitovaše: da je izbor Gèrgura za biskupa carigradskog nezakonit i nevaljan, i nedvojbeno nam se vidi, da je u slědstvu toga vitežki i plemeniti taj starina priatelj Basilia Carigrad ostaviti i udaljiti se morao.

Diocletian se někoč odreče krune i carstva, jer se je bojao mèrke ćudi Galeria, nu nebi tako s Gèrgurom, on bo ostavi biskupstvo pèrve varoši zemlje iz straha, da nebi nepravedan i nesposoban bio za odoléti duhu i umstvovanju Carigrada, te da nebi možebiti pověrenje, koje je u njega kèrštjanstvo stavljalo, zadovoljiti mogao, rěčju on se žèrtvovaše za takovu stvar, o kojoj je život puka čověčjeg visio, i koju u opasnost zavesti se je bojao, sve bo poslove uzvišenog zvanja svoga jedino je iz ljubavi i skèrbljivosti za obće dobro obavljao, misleći, da će na skoro u obljubljenu samoću svoju vratiti se moći, dogodovština mu dakle svědočiti mora, da je iz Carigrada jedino zato běgao, da obći interes obezbědi.

(Dalje slědi.)

Věsti iz katoličkoga světa.

Zagreb 20. rujna. Radujmo se, bratjo! i uzigrajmo u dnu sèrca; jer nam se navěšta veselje veliko. Ovděšnji naime němački list imenom „Südslavische Zeitung“ u više brojevah priobćuje predloge někog nepoznanog gospodičića za popravljenje javnog obučavanja. Premda je samo načelo tih predlogah skroz i skroz materialno, kao i u obće pravac čitavog našega věka, ipak se neda tajiti, da se u njih někoje pojedine stvari dobre nahode, kao što u svem světu neima ništa zla, da nebi bilo proměšano s dobrim. A navlastito u broju 149. pomenutoga lista, gdě onaj nepoznati gospodičić produžuje svoju razpravu o sveučilištu, svaki će nas na pèrvi pogled uviděti: kolikom je ljubavju sèrce spisatelja uzplamtilo za cèrkvu. Pa ne samo za katoličku, već — kao što se je od dobroga kèrštjanina nadati, — i za gèrčko-nesjedinjenu polag obćeprimljenoga načela ravnopravnosti.

Na sveučilištu trěba da kako, da bude i bogoslovni odsěk (facultas theologica) za obe cèrkve. Toga dosad nismo imali; a veoma je potrěbito, pa zato se u pomenutomu članku i predlaže. Nu za preporučiti ovu skroz dobru stvar věrni onaj sinak cèrkve — (koje cèrkvu? da li zapadne ili iztočne? to neznam; niti sam iz njegovog sastavka mogao razabrati; jer polag ovoga se čini, da mu spisatelj ni jedne ni druge pravo nepoznaje), dakle za preporučiti dobru stvar nezna taj mudri gospodičić boljega srědstva, nego po obćenitoj skoro navadi našega věka huliti sve, što je dosad bilo, i kako je bilo.

A najprie ukorava dèržavu, što se dosad nije pobrinula za bolje materialno stanje svetjenstva osobito iztočne cèrkve; jer kako je do sad jadno i hèrdjavo, nije moguće, da se duševni naprèdak i potrèbita samosvèst onoga svetjenstva uspèši i podigne. I mi to doduše priznajemo: al nikoga nekorimo, nego duh vèka. Ta ni zapadna cèrkva do sad od dèržave nije primila ni prebèrte krajcare, niti je kada od nje šta tražila; već si je sve, što joj do danas ostade, i što je prie imala, *u ona vrèmena skucala*, kad je cvala živa vèra u Boga i prava kèrštjanska ljubav. Ona vrèmena danas povratite, pak ćete viděti, gospodičiću, da će svetjenstvo obih cèrkvah i bez *težkih* i *prisiljenih* žèrtvah dèržave bolje stati. Pa će i s drugoga ogleda po dèržavu bolje biti; jer će cèrkva biti slobodnia i uglednia, kad se nikomu nebude moglo pričinjati, kao da ona — budući pod okriljem dèržavne vlade — s njom u jednu tikvicu puše. Što dalje taj nepoznati gospodičić govori o podlosti, kojom se je svetjenstvo iztočne cèrkve dosad upravljalo, to je meni posve nepoznato; s toga ostavljam stvar onim, kojih se tiče.

Al sad istom dolazi opis bogoslovnih zavodah katoličke, kao i gèrčko-nesjedinjene cèrkve. „Bogoslovje obih (cèrkvah) biaše u špilji (Spelunke) biskupskih bogoslovnih zavodah zakopano.“ Tako veli onaj dični oslobodilelj od svih duševnih tminah i verigah. Pa premda tvèrdi: „da su ovi zavodi za svakog světovnjaka bili *nepristupni*;“ ipak — premda sam svetovnjak — dobro znade, da se na njih ništa nije predavalo, nego ona tamna „*ars magna*“ srědnjega věka, kako bi se puk u gustoj tmini neznanstva uzdèržati mogao. — Netrěba mi ni spominjati, da današnja prosvěta mnogih tako zvanih priateljah světla nesastoji u inom, nego u gèrdjenju srědnjega věka; te se skoro po svud jadni pisarčići smatraju za učene ljude, i tim učenie, čim bolje znadu srědnji věk gèrditi, premda u ostalom isti věk — da kako historični věk — s historičnoga gledišta nimalo nepoznadu. Ja doduše, — kao ni današnjega — tako nijednoga věka slěpi i bezuvětni štovatelj nisam; al na dogodovštinu oslonjen pravedno — premda sa žalostju — tvèrditi mogu: da je srědnji věk u obziru na civilisatiu toliko sagradio, koliko — neću reći „naš věk *sagraditi* nemože,“ — već koliko od tako zvane reformatie do danas tri stolětja i što je više *nemogahu porušiti*, premda iz petnih žilah o tomu nastojahu. Srědnji věk porodio je institutie, kojih današnji „volksbeglückeri“ ni nerazumiju, kamo li bi šta sličnoga i věku priměrenoga izvesti kadri bili. Al srědnji věk nije o svojoj prosvěti toliku buku i viku činio, kao naš, koi — znajući da malo, ili ništa děluje — tim više viče i trubi po svih svojih spisih na svakom nemalo redku o visokom izobraženju XIX. stolětja; pa bezazleni čitatelj, čujući toliku buku, premda od same stvari nigdě ništa nenahodi, ipak — kad se posvud viče — napokon kao prinudjen mora slěpo věrovati, da je njegov XIX. věk zbilja u svakom ogledu prosvětjen; ako neće, da ga za srědověčnoga mračnjaka dèrže. —

Al evo su, hvala Bogu! već skoro prestala ona vrěmena, gdě bi — neću reći protestanti — već takovi gospodičići, kojih je svaka positivna věra jur odavna ostavila, dogodovštinu katoličke cèrkve po svojoj opakoj ćudi kovali. Za to se izjaviše skupštine biskupah němačkih u Würzburgu i austrianskih u Beču, dočim su pravedno zahtèvale, da kèrštjanska škola u cèrkvi bude i od světovne vlade neodvisna. Jer doduše neće takovi gospodičići, niti čitava dèržavna vlada cèrkvu Isukèrstovu učiti bogoslovje kèrštjansko; već će se to isto od nje učiti do věka, kakono je Isus sam odredio. Ili ako bi zbilja došlo vrěme, da takovi nepoznati mudriaši město cèrkve Isukèrstove odlučni glas o bogoštovnih poslovih dobiju, pa da to vrěme „*ni sto biskupskih skupštinah*“ (kao što onaj pisarčić bahato ne manje nego ludo tvèrdi) izpraviti ne bi moglo: onda sa žalostju ponavljamo prěteću rěč spasitelja: „Auferetur a vobis regnum Dei, et dabitur genti, facienti fructus ejus.“

U ostalom neću, da se u potanko razlaganje svih pojedinih izrekah toga mudraca upuštam. Samo ću to napomenuti, da taj gospodičić ište, da učitelje bogoslovja na *sveučilištu* neodabiraju *biskupi*, nego světovna vlada. Ta gospodičiću! vi se u vašem sastavku inače veoma mudrim čověkom gradite; a tu ste zaboravili, da je na svih sveučilištih našega carstva, pače i na mnogih biskupskih bogoslovnih zavodih učitelje bogoslovja dosad imenovala dèržavna vlada; to isto vladalo je i u katoličkih pokrajinah němačke; jedino su protestantičke vlade u Němačkoj tim se zadovoljavale, da od biskupah imenovane učitelje bogoslovja potvèrdjuju. Pa to je ono pravo, koje čitava katolička cèrkva uslěd proglašene slobode savěsti i bogoštovja *svim pravom* za se zahtěva: a vi gospodičiću mislite, da ćete vašim plitkim huljenjem duh slobode i pravednosti — na koliko se cèrkve tiče, još i danas ugušiti. Kad bi ja o srědnjem věku vašem sličan pojam imao, umah bi reko, da je to gèrdno i tamno natražnjačtvo srědnjega věka. — A što napokon tražite mudri gospodičiću: da se biskupski bogoslovni zavodi „*za dobro civilisatie i čověčnosti* (!!) ukinu:“ od toga znamo, što imamo dèržati. Viděli bo smo, kakvim su plodom za cèrkvu i dèržavu urodila tako zvana seminaria generalia Josipa II. A kad toga i nebi znali, opet bi se volili u tom poslu bogoštovnom pověriti katoličkoj cèrkvi, koja je od Boga postavljena odraniteljica čověčanstva, i ovu svoju zadaću dosad toli sjajno ovèršavala, i našim biskupom, koji su za svoje upravljanje *odgovorni Bogu*; nego pověriti se vama & consortibus, koji osim vašega materialisma više *nikoga* neimate, komu bi za vaše dělovanje doslědno odgovorni biti mogli!

Muzler ?— l —.

Za nabavljenje počastne sablje světlomu našemu gosp. *banu bar. Josipu Jelačiću Bužimskomu* nadalje prinesoše:

Dosad prinešeno 26 car. cek. i u srebru	929	for.	26 kr.
Gg. Dragutin Hartl, župnik Jarminski	1	„	— „
Pavao Cvětek, bilježnik „	1	„	— „
Josip Gerath, mlinar	1	„	— „
Heinrich Vittner	1	„	— „
Antun Gerath, mlinar	1	„	— „
Ivan Plecz	—	„	30 „
Ukupno	934	for.	56 kr.

i 26 car. cek. u zlatu.

Stěpan Moyses, upravitelj. — *Stěpan Muzler*, urednik.
Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

BROJ 39. — TEČAJ I. **U SUBOTU 29. RUJNA 1849.**

List ovaj izlazi svaku subotu na cělom arku.

Cěna mu je za domaće 4 — za vanjske 5 for. u sr. na cělu godinu.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvèrt god. kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod duhovnog stola ili kod uredničtva. Predbrojenje prima se sveudilj kroz čitavu godinu.

Katolički list zagrebački.

Jedina sila života, jedini pokoj duše.

(Nadalje.)

III.

Svetjenik kod žèrtvenika i u obavljanju spasonosnih poslovah dušobrižnosti.

Hvaljena prie svega da bude božanstvena ljubav spasitelja! On bo čověčanstvu u obće, a napose uzvišenom stališu svetjeničkomu dade izobilje spasonosnih srědstvah, kojimi se božanstveni život ljubavi búdi i hrani do same neumèrlosti. A pèrvo izmedju ovih je bez dvojbe velika ona pomiriteljna žèrtva, koju svetjenik na oltaru božjem svaki dan ponavlja. Ništa na světu neima, što u ovom najvećjemu čudu božanske ljubavi živa věra, pouzdano ufanje, a navlastito zažgana ljubav svetjenika poduzeti i izvesti nebi mogla. Kolika je tu njegova uzhitjena rěčitost, kolika srěća, kolika jakost i moć u sjedinjenju s Bogom! Nepripověda se zaludu o pèrvih kèršćjanih, da su jaki i sèrčani kao lavi odilazili od ove svete gostbe, te da im nikakve muke niti ista smèrt svetu njihovu hrabrost slomiti, ili veze ljubavi prama Bogu raztèrgati nemogahu. Tu se u istinu čudnoviti onaj i božanstveni život, koi od ljubavi Boga svoju snagu dobiva, oživljuje, njeguje i čuva; štono nam sveti apostol narodah predstavlja, kada veli: „živim dakle, ali ne ja sam, već živi u meni Isukèrst.“ Tu se radja ono čudnovito sjedinjenje s Isusom, od koga uzhitjen sveti mučenik Ignatio govoraše kèrvniku svomu: „Ime mi je Kristofor, jer Kèrsta u sebi nosim; i svaki pravi kèršćjanin ga u sebi nosi.“ Ovo je doista pravi duhovni život Isukèrsta u nami, te u svetjeniku, koi se tu s božanstvom i čověčtvom Isusa sjedini, pa u ljubavi i milosti sjedinjen ostane, Isus sam živi i děluje i zaslužbe čini, da život, dělovanje i zaslužbe takovog svetjenika dobivaju kao božanstvenu narav i cěnu. Zato i veli Isukèrst: „Ja sam glava, a vi ste uda.“ „Ja sam tèrs, a vi ste loze.“ Bi li Isus mogao jasnie i lěpše izraziti božanstveno ono sjedinjenje u ljubavi s bogoljubnimi věrnim, nego što je u tih prispodobah učinio? Ovaj božanstveni život svetjenika s Bogom nadalje se čisti i pomladjuje čestjim primanjem svetoga sakramenta pokore, i novom se milostju jači. —

Nu nije dosta, da svetjenik samo za se bude s Bogom sjedinjen; već poglavita njegova briga jeste i uvěk će biti, da svetu ovu bogoljubnost po Isukèrstu i u drugih ljudih probudi, razširi, čisti i krěpi. Al budući u smèrti neima života: to i svetjenik, koi sam nije s Bogom sjedinjen u ljubavi, nikada neće druge moći tom svetom bogoljubnostju nadahnuti. Nu koli je uzvišeno i krasno, kada svetjenik sam u ljubavi Boga živi, kada njemu samomu čistu, cělu i sveudiljnu ljubav svoju posvetjuje, te ujedno kao pomazani službenik carstva božjega nastoji o božanstvenom dělu spasenja, koje Isus na zemlji ustanovi, da čověka u milosti i ljubavi s Bogom sjedini. U istinu raduje se i uzhitjena je u gospodinu duša svetjenika, kada pomisli, da neima na světu plemenitieg i uzvišenieg opreděljenja i zabavljanja od njegovog; jer to sastoji u tomu: da ljude nebeskom mudrostju prosvětjuje, da ih upozna i obraduje bezkonačnom ljubavju Boga prama čověčanstvu, da im sèrca upravi na nebeska željenja, da ih duhovnim i svetotajnim načinom ujedini s Isukèrstom, da bogoljubni život njihov sveudilj pobudjuje i hrani, te da ih tako sve većma Bogu i nebu privadja. S toga posve pravo ima sveti Gèrgur, kada veli: „Divinorum divinissimum est, cooperari in salutem animarum.“ Uzvišeno i plemenito ćutjenje, pače něka vèrst blaženstva obuzima sèrce svetjeniku, te ga daleko nad sva zemaljska uznosi! Pa dočim svetjenik ovako uči ljude ljubiti *onoga*, koi je ljubavi naše nada sve dostojan; i sama njegova bogoljubnost postaje sve to izvèrstnia, te mu probija duh i život i sve njegovo dělovanje. A tako je po svih putih svetjenika bogoljubnost ona jedina i jasna stalica zvězda, koja njega samog, a kroz njega još mnoge druge vodi gore u nebeski Jerusolim.

IV.

Svetjenik u svetom promatranju.

Osim izvorah života, božanstvenih to jest otajstvah, glavna je poluga za bogoljubnost svetjenika sveto promatranje. Ovo bo je prava tvornica njegovog sjedinjenja s Bogom, koju svaki dan pohadja i svedj jednako ljubi. Već iz ranog jutra nahodi svetjenik po koi časak, gdě mu se jedina ljubav njegova na suncu promatranja ili čitanja svetih i věčitih istinah grije. Tu ti on u tihoj smirenosti k Bogu světla i milosti, k jedinomu najvišjemu predmetu ljubavi svoje dětinski uzdišuć promatra ili čita. Mirno kao i jutarnje sunašce radjaju mu se u duhu nebeske misli; motreć běguće ništetnosti i věkovite proměne zemaljske, obazire se *gori*, da pravo svoje i bezkonačno dobro nadje, i pute, po kojih bi se u ljubavi s njim sjediniti mogao. Dà sveto promatranje služi svetjeniku na putu svakdanjega života, u komešanju toli mnogovèrstnih mislih, ćutjenjah, napastih, izkustvah i poslovah

— kao pravi kazitelj i měrilo svete bogoljubnosti. Promatranje poděljuje sèrcu svetjenika čudnovitu světlost i snagu i něku višju, nebesku prosvětu. Neda mu da sdvoji, već ga divno hrabri; nečini ga tužna, već mu ulěva božanstvenu radost. Uputi li se promatranje svetjenika na Kalvariu, pa pomisli neizměrnu ljubav tèrpećeg i umirućeg spasitelja, ili se klanja i divi bezkrajnoj dobroti Boga u svetom otajstvu ljubavi na žèrtveniku gospodnjem: kako mu se nebi sèrce obradovalo i uzhitilo, kako nebi uzplamtilo svetom ljubavju i ganulo se, da ljubav ljubavju vrati i tolikoj ljubavi božjoj bezbrojna sèrca privede! „Nije li sèrce naše plamtilo u nami putem, kad nam je razlagao pisma“ — o neizměrnoj i spasiteljnoj ljubavi messie?

Pa ma duh kojugod věkovitu istinu motrio, kako to silno u dušu dira! „Ta slovo božje probija silnie od svakoga britkoga mača;“ te nas uvěk vratja na onu misao: da je „Bog sve u svemu,“ da nam se s njime u ljubavi sjediniti valja. To isto děluje u nami i sam čestji spomen věčitih stvarih, koje su doista neizměrno važnie za nas, nego sve vrěmenite, zemaljske. U istinu uzveličava se i krěpi duh čověka, koi često na obalah věčnosti boravi, te ondě divni i veličanstveni žamor věčitih stvarih sluša, i nebesku jasnost věčne světlosti motri! Tu mu se neznatnost zemaljskih stvarih ukazuje i sve nevolje i patnje toga života postaju mu malenkosti! Tu ti sve podle strasti i zemaljske pohotnosti divnom někom snagom lahko sa sebe u prah stresa i postaje hrabri i neůstrašni zatočnik carstva božjega, gděno stoluje milost, istina i ljubav. Tako biva svetjenik pobědonosnim junakom u carstvu ljubavi, kao što biti ima, pa navlastito danas, — jer inače! — Što bi inače bilo sada, gdě je toli gèrdno nevèrstvo zavladalo i ljubav u licuměrnosti ohladnila, gdě je obožavanjem zemaljskoga duha vas bogoštovni život prerovan i podkopan?! Al ovako pravi svetjenik bez svake bojazni krěpko stoji naproti samosilju duha vrěmena, kao što je něgda sveti Basilio stojao naproti pljaćkaru, progonitelju i kèrvniku, nastojniku to jest cara Valensa, onoga okrutnog Arianca. „Prětnje tvoje,“ tako govoraše veliki onaj biskup od Cæsaree „neplaše me nimalo. Tko ništa neposěduje, neima ništa, što bi izgubiti mogao; ako to jest nećeš, da mi ovo jadnog oděla, što na sebi imam, otmeš i několiko knjigah, jer u tomu sastoji sve moje blago! Što se prognanja tiče, ja ga nepoznajem; jer je sva zemlja božja, pa će mi svud biti domovina, ili da bolje rečem, město putovanja moga; a ni smèrti se neplašim; pače ona je za me dobročinstvo, jer mi otvara put u bolji život. Jur sam odavna za taj svět umro; ni muke nisu kadre, da me uzdèrmaju, moje bo tělo na toliko je mèršavo i slabo, da takovih mukah dugo podněti nemože; pèrvi će mi udarac i patnju okončati i život.“ Tako sveti Basilio, — a silni onaj dvoranin začudjen divio se je nad veličinom i nedobitnostju duše biskupove. Toliku snagu i moć podaje čověku sveto sjedinjenje s Bogom u ljubavi; zato i veli Toma od Kempah: „U istinu velik je samo onaj, koi veliku ljubav imade.“ — Pa ota velika ljubav svèrha je i plod duhovnog promatranja.

(Dalje slědi.)

Predlozi za bogoštovno preporodjenje puka.

Od Dra. Věkoslava Schlöra.

(Nadalje.)

Ako želimo padši duh našega punog běde věka opet podignuti, tad moramo iz pelnih silah nastojati, da se probudi duh molitve i pokore. Tko historiu najnoviih žalostnih dogadjajah kèrštjanskim okom motri, moći će lasno uviděti, da su to bili upravo udarci pravedno razsèrdjenog otca, koi se samo melemom molitve ublažiti može. Istinu ovu uviděli su mnogi umah u pèrvom pokretu, no većina zaslěpljena poněšto indifferentizmom, poněšto zaokupljena virom obćeg straha, nije mogla doprěti do svetinje istine ove. Gděkoi molio je doduše, no tajno i kradomice, drugi opet moliše, no pojedince i samcati, premda se je želja za obćom, sjedinjenom i svečanom molitvom pojavila.

Koliko světovnjakah prošle godine željno je izgledalo, da ih tko na molitvu i pobožnost rukovodi i světuje! s kolikom vatrom, koja bi svakog svetjenika ganuti, mnogog u stid natèrati morala, razdala je něka pobožna služkinja bezplatno tisuće molitvah, kojih sadèržaj biahu uzdisanja za uzdèržanje i spasenje u opasnom položaju postavljene věre katoličke! Kolika je množina vèrvila u cèrkve, gdě je polag višjih naredbah pred presv. svetotajstvom javno molitve ovèršavala. No pobožnosti ovakove, od kojih se često radi malih kakovih uzrokah odustane, stoje u odveć slabom razměrju k ogromnim dogadjajima, koji su u naše vrěme cělu stran světa u svoj vir povukli, — ovdě se više potrěbuje za ublažiti gnjěv božji; ovdě je obilnieg melema trěba za izlěčiti ove duboko usěčene rane. Što su činili poganski Ninivite, kad je Bog sa varoša uništenjem prětio? Šta su činili Bečlije prie 18 godinah u vrěme běsnog kratelja? Dobro su mi još u pameti onę pobožnosti, one pokoru navěstjavše propovědi, procesie; ona množina puka, koi je dan na dan u cèrkvu milosti pune děve Marie hèrlio. Věnac onih pobožnostih biaše množina pokornikah, koji su bi reć, spovědaonice obsědjivali; jer je u *ono doba* veći dio spoznao: da je koren běde — *grěh*, a toga najbolji uztuk (antidotum) — *pokora*. U naše doba izčeznula je žalibože ova misao u mnogih; za da se ova opet uzbudi, potrěbno je u tolikoj ogromnoj bědi ne samo poticati na obće svečane molitve, no valja k tomu i s priměrnim odvažnim *naukom* sudělovati. —

Nauk taj mora, polag mog mněnja, svoj izvor imati, u predstavljanju tako nazvanih *věčnih istinah*, ove bo čudnovati utisak i na najdivlje sèrce prave. Temelj dakle preporodjenja ćudoredno bogoštovnog jest razmatranje samog sebe, Boga i věčnosti; čověk bo mora da pravo upozna šta je, zašto na ovom světu živi, i kuda će po smèrti svojoj dospěti. Potrěbno je, da se čověk, koi je toli jako u putene nasladnosti pao, moćju božanstvene rěči opet oporavi, te na promišljavanje vèrhunaravnog, věčnog i božjeg, na koje je zaboravio, opet dovede. Nuždno je, da ljudsko pokolěnje javno upozna višje zvanje svoje, te da uvidi kako je daleko s pravog puta zabludilo, i kakovom bezdnu u susrět ide, iz kog neima spasenja, — ne phisičnog, ne duševnog, a nit vrěmenitog nit věčnog — osim Isukèrsta, spasitelja světa, — kojega nauka jest neoprovèrživa istina, život — najsvetii priměr, a kèrv — pomirenje i oproštenje grěhah i neusahnjivo vrělo milostih, nazočno u svetotajstvih katoličke cèrkve.

Da li dakle pravo upoznanje čověčje i spasitelja vrědnosti t. j. pravo upoznanje Boga — te odurjavanje grěha i požalovanje, kao i pristojno primanje svetotajstvah i životvorno sjedinjenje s Isusom, koi je světlost i spas světa — zar rekoh, nisu upravo ovo duševno preporodjenje puka, koje pako putem tako nazvanih duhovnih uvěžbanjah sigurno postići je moguće, — Zašto se

dakle ta krěpka i spasonosna, te od cèrkve toli preporučena i blagoslovljena srědstva nebi upotrěbljavala?

U Štajerskoj biahu prie několiko godinah na više ladanjskih městah takova pučna věžbanja urečena, te prigodom stanovitih svetkovinah, zaštitjenja n. p. cèrkve, prenašanja těla sveca kojega, četèrdesetsatne molitve, priprave k uskèrsnoj izpovědi i t. d. obdèržavana. Na svih městih bi pobožnost, koja po tri, četiri dà i po pet danah trajaše, na pristojni i uzoriti način u lěpom redu sprovedena, akoprem se neizměrno ljudstvo sakupilo biše; rěčju krasnim je plodom urodila, stara bo nepriateljstva, priležničtvo (concubinat) i svakakve vèrsti spačke izčeznuše, te nepravednim načinom drugomu ugrabljeno blago bi povratjeno, obćine čisto novim duhom opojene i mladež po svakojakih bogoštovnih zagovorih od nasladnosti i putene zablude odvratjena. Mnoga se je već obćina u slědstvu toli blagog uspěha pučkih věžbanjah svomu dotičnomu pastiru sa suznim očima na spasonosnoj toj duševnoj hrani zahvalila. Nu tko su oni bili, koji su s ovom izvanrednom pobožnostju upravljali? Muževi raznoličnih redovah biahu to! te gdě oviuh nije bilo (duh bo Boga dopre dokle i kud hoće) upravljali su timi věžbanji pobožni světski duhovnici, koji se po dobivenom odobrenju od dotičnih diœcesanskih biskupah tomu svetomu poslu posvetiše i po obćoj osnovi i ugovoru propovědaše, katekiziraše, izpovědaše i t. d.

Dobro uzimajuć u obzir okolnosti vrěmena i městah, izběgavali su muževi ovi prigodom tih věžbanjah pučkih sve, što je izvanredno bilo i što bi se bilo nepovoljnim možda na někoje imenom missie kèrstiti moglo, jer to isto i onaj sjajni missionar Alphonsus od Liguori učini, dočim svojim sinovima (naslědnicima), čim ih u Němačku poslaše, mudri nalog dade, drugim načinom u onim pokrajinama vladati se i naučati, nego u Italii. Ta moguće je věžbanja pučka (u kojima upravo sastoji missia) i polag ustanovljene njihove osnove preinačiti različnim odnošenjam vrěmena, města i osobah prilagoditi, te to s takovim uspěhom, da ne samo predstavljene i odlične, nego i podčinjene i prostie zanimaju i vesele. —

Poslě tolikih dakle i toli blagonosnih izkusah, koje jošte mogu biti zapreke, da se ta pučka věžbanja svagdě neuvedu? Čujem gdě něki veli: „Mnogo buke prouzrokuju i pozornost jako uzbudjuju.“ Bože moj dobri! zar dakle da samo zločinstvo i nevěra u ovo naše doba prednost ima za slobodno vikati i širiti se? Zar da se sve světlosti uživa, samo věra i pobožnost ne? Neću ja doduše tajiti, da missie u pravom i starom svom smislu i slici za naše vrěme više nisu, osobito u pokrajinama i varošima, gdě još politički prevrat tinje i vrije, te s toga dovoljnog poručanstva i jemstva za obći red i mir neima; nu — svetačnia pobožnost sa věžbanji skopčana (koju je i stegnuti i prilagoditi moći) nikad škoditi neće, makar po něšto i buke i pozornosti probudila. Priměr imamo u parižkim „novenima,“ koje pobožni nadbiskup parižki prigodom različnih pripetjenjah obdèržava, te koje ipak, akoprem većinom nemirni duh u Parizu vlada, još nikad pobunu prouzrokovale nisu. Šta bo miru škodi prohod istog nadbiskupa sa kaptolom kroz sokake parižke, onaj prohod, kojemu hiljade i hiljade pravověrnih prisuvstvuju. Doista ništa, što niti cèrkveno poglavarstvo, niti isti vèrlo opazni dèržavnici tajiti nemogu. Prevratnici da kako ta věžbanja zlobnim okom gledaju, ova im bo račune njihove měšaju, te s užasom gledati moraju, kako kèrštjanska *pobožnost i oduševljenost* pakleni njihov *fanatizam* lomi i tamani. Uviditi je dakle, da je takovi odpor mnogo bolje jemstvo za mir, nego bajoneti i vojska, nije bo kadro oružje sámo bez svetjenstva i věrozakona upropaštjeni mir Europi opet povratiti i učvèrstiti ga, što nedavno i francezki general Oudinot očito reče.

Nu čujem opet reći „odkuda bi čověk smagao ljude, koji bi věšti bili i sposobni za taj posao?“ — Ja nikako nemogu pojmiti, kako bi to moguće bilo, da u diœcezah ljudih neima, koji bi toliko uma imali, toliko sposobnostih i revnosti, da bi sa božjom milostju (koja takovom prigodom uvěk obilna jest) — pod vèrhovnim upravljanjem dotičnog biskupa u priateljskom sporazumljenju sa městnim duhovnikom — uzimajuć u obzir okolnosti — pasao taj pobožnosti ovèršivati znali i mogli. U Bavarskoj i Českoj naměravaju mnogi revni svetjenici sdružiti se za višeimenovana pučka věžbanja u život privesti, a takovih muževah mislim, da će još biti, te bi se mogli (kako i austrianski „priatelj puka“ piše) kao putujući propovědnici koje kuda razposlati isto tako, kao někoč učenici sv. Dominika i drugih, i bili bi doista jaka poluga uskèrsnutja katoličkog věrozakona i katoličkog života. Ta i isti novii pastoraliste tvèrde, da je veoma dobro u župnu obćinu inostranog duhovnika dozvati, nu — šta koristi jedna jedina propověd ili izpověd, na koju puk u tom slučaju većinom nije pripravan? Učinite pako, da se kroz više danah ili kroz svu nedělju propovědi izasebice dèrže, i to od ljudih, koji sva svojstva i sve sposobnosti pravog katoličkog propovědnika posěduju, te puk sa svojim predlozima na pobožnost ganuti i sa svetotajstvom pokore pravo postupajući, grěšnika u stanje milosti božje prestaviti umiju — pak ćete na skoro spasonosni i ožudjeni plod nastojanjah takovih ugledati. — To ako se učini, kazati mogu, da je *temelj* duševnom preporodjenju puka postavljen, naravno pako razuměva se, da dotični duhovni pastiri ono, što je dobro početo, marljivo nastaviti moraju.

Dočim sam ovako moje osvědočenje razložio i predstavio, potrěbito mi se i to još vidi kazati, da je neobhodno nuždno najprie Bogu se pomoliti i prosit ga, da on po svojoj neizměrnoj milosti svagdě u pravom smislu apostoličke muževe probudi, te na děla ova nukajuć, duh njihov s višnjimi svojstvi napuniti i oplemeniti blagoizvoli. I doista! moliti valja gospodina Boga, da nam takove muževe pošalje, koji bi se kao u vrěme sv. Ambroza i Karla Boromea pokorno i odvažno biskupima ponudili, za da polag njihove volje i uvidjenja tamo poslani biti mogu, gdě je najbolje potrěbno navěštjivati mir i blagoslov, koga svět istina lahko izgubi, nu povratiti kadar nije. Ali kada će nastati ono srětno vrěme, u kom će (kao što Gaume u svojoj pověstnici domaćeg družtva proricajuć veli) na parobrodih i željeznicah, koje za prevratnike i njihove svèrhe toli su sposobno dělo, propovědnici i navěstitelji svetog věrozakona katoličkog dèržave i varoši prolětati, te spasonosni plod trudovah svojih raznašati u ime onoga, po komu blagoslovljeni su svi narodi zemaljski!

Do to doba mislim, da se stvari baš odlučno na bolje okrenuti neće, akoprem se k tomu, kako je viděti, ozbiljne priprave čine. Nastavimo dalje ono, što je za duhovno spasenje započeto; sakupimo sile i moći naše, běžimo bojaznost, te pokušajmo upotrěbiti cèrkvenu slobodu, koja nam se dozvoljava, — i vidit ćemo, „da će se uzradovat bezputna puštjina, razveselit se pustara i procvasti liljanom. Krěpko će nicati i veselit se sve.... i vidit će se veličanstvo gospodina i zmožnost Boga našega.“ (Iza. 35.)

(Dalje slědi.)

Mněnje veleumnih muževah o cèrkvenoj reformatii i njezinih poslědicah.

(Prev. iz: kath. Blät. aus Tirol.)

(Konac.)

Čim francezki prevrat buknuo biaše, kaza Mirabeau o njemu: „da će se po cělom světu razprostèrti.“ I dosista duh francezkog prevrata razglašen i raznešen bi na daleko sladkimi obećanjmi, da će se tobož po njemu čověčanstvu prava njegova povratiti, gradjani srětni i blaženi biti, te sloboda ravnopravnosti sviuh stališah procvasti; duh taj napokon i time još više važnosti zadobije i razprostro se biše po svim dèržavama, što je pobědonosno oružje prevrata svagdě mu put kèrčilo. — Nu čim se je više taj kèršljansku cèrkvu mèrzeći i opadajući duh razprostranjivao, te sve većma i većma bogoštovno i ćudoredno ćutjenje u puku uništivao, tim više rasla je i pozornost tako medju katolicima kao i protestantima kod onih muževah, koji su dublje i razboritie mislili i suditi uměli; uvidjali su bo naravno i neobhodno iz takovih načelah proizlazeće žalostne poslědice.

Već godine 1809. Jean Pavao Richter u svom spisu „Pomèrčanja u Němačkoj“ ovako se izrazi: „Ako li pako smutnje i komešanja reformatie i prevratah i malo samo započnu, to će, — budući ih više iztrěbiti nije moguće, — Europu samo po još većoj vatri upokojiti biti moguće.“ Kako Jean Pavao tako godine 1821. i veleumni zgodopisac *Steffens* proricaše, dočim reče: „Samo poslě strašnog kèrvoprolitja biti će možebit preziranoj hierarhii moguće skrušenu i kajajuću se Europu u krilo cèrkve opet primiti.“ Oba ova protestanta uvidila su, da ćudoredno i bogoštovno propadanje medju pukom nije drugo, nego slědstvo reformatie; te da će i veća jošte zla, nego su ona bila, koja mnoge němačke dèržave od godišta 1792.—1815. posětiše, iz toga se poroditi. Isti najoštroumnii promatratelj raznoličnih onog vrěmena pripećenjah Friedrich Schlegel krasno i točno pisa nam u svojem spisu „Něka o značaju sadašnjeg vrěmena“ sadašnje stanje čověčanstva i poslědice, koje bi se iz vladajućih obstojateljstvah lahko poroditi mogle, kaže bo: „Mnoga, koja današnji duh odkriva i razvija, budući su grozna, svakog hladnokèrvno razmatrajućeg nukati moraju, da pozornim okom sadašnje stanje čověčanstva prati i uvaži, a to zato, da ga kojekakve slutnje i znamenja bez uzroka netrape, te da ga ogromne proměne i katastrophe, koje predstoje nepripravnoga nenadju.“ Nadalje kaže: da zla znamenja i pogibelju grozeće se simptome sadašnjosti kanoti gorki plod cèrkvenih i političkih prevratah jesu: nutarnje i izvanjsko nezadovoljstvo, bludnja sadašnjeg světa, koi misli, da su svi prevrati već dokončani, nadalje, — krivo osvědočenje, kojim se prevrat samo za pojedini factum smatra, ili samo jednomu narodu i osobi pripisuje, — što je medju ljudima zloća mah preotela, te mlitavost k dobromu i spasonosnomu zavladala, — sva bo ova svakakve prepirke i raznolične stranke poradjaju, napokon, — osobita sposobnost slěpariti i lagati, koja se je tako razprostèrla, kako razprostèrta još nikad nije bila.

Kad bi prie několiko godinah poběda nad obćim nepriateljem oděržana bila, nitko više nije dvojio, da će nova srětnia epocha nastati, nu nebi tako, za kratko bo vrěme obća se i strašna nesrěća opet dogodi. Jedan drugomu više věrovao nije, otajno něko nu težko i neugodno čuvstvo, neslogu i nemir někakovi svagdě je opaziti bilo, dok zlo ovo sve skoro striše i družtva otrova. Srěća i blagostanje tako čitavih obiteljih, kao i pojedinih njihovih članovah bude po ovom upropaštjenju starog reda u mnogih predělih Europe uzdèrmana i uništena. Nu toli izgledano stanje stvarih još se nije bilo slučilo, i svět je uvidio s osupnjenjem, da je još uvěk ugnjetavan, s toga s ratom ugasnulo je ravno i oduševljenje za njim, nu mir i podpunu sigurnost povratiti nije bilo moguće. — Nadalje veli Schlegel: da je vrělo sviuh nepogodah i zalah našeg vrěmena bogoštovna mlitavost, i na antikèrstnim načelima osnovana podpuna bezbožnost, nu da ipak providnost božja sva ova zla na dobro čověčanstva upravlja, čim hoće, da se tako ljudstvo opet na počitavanje i uvažavanje prave pobožnosti i ćudorednosti dovede, iz ovih bo jedino pravo spokojstvo i mir niče. — Dogadjaji mnogih europejskih dèržavah takodjer potvèrdjuju, da nam još mnoga manjkaju, dok do ožudjenog cilja stignemo.

Glavna obmama, da su naime prevrati dokončani, — znam, da je kod mnogih izčeznula, dočim se sèrpanjski prevrat i kèrvavi oni prizori u Krakovu, Galicii, Italii i Ugarskoj dogodiše; ovi bo su dovoljni proturazlog. Pravo dakle reče višerečeni politički prorok, da je propast i utamanjenje Napoleona bilo samo pèrvi čin užasne drame i strašnih katastrophah, koje će lětopisi světa potomstvu priobćivati. Kako je nadalje Schlegel dobro sudio, kad je kazao: da se prevrat kao pojedini factum smatrati ili pojedinom narodu pripisati nesmije, — dovoljno su pripetjenja u Španjolskoj, Italii, Poljskoj, Belgii, Francezkoj i Němačkoj kroz pèrvu polovinu tekućeg stolětja dokazala. Ako veleumni taj muž snagu i moć zloće, te mlitavost k dobru za nemoć i bolest vrěmena našeg smatra, to je on time jasno naznačio narav političkih prevratah, koji bi još slědovati mogli, ako se slaboće i pomanjkanja, iz kojih proiztiču odstranila nebi; svaka bo revolucia i svaki prevrat dolazi od muževah, koji većinu naroda nesačinjavaju, nu koji čvèrsto skopčani medju sobom sa svom silom i svom snagom k prevratnomu cilju teže, a većina puka im se samo ili iz mlitavosti duševne, iz taštog někog slavohlepja, ili opet iz samog zaslěpljenja, a mnogo putah i silom pridruži. O največem zlu našeg vrěmena t. j. o lažljivom duhu ovako zbori Schlegel: Otrov svih nepogodah, koje evo u naše vrěme dèržave i puke, kao takodjer i pojedine ljude upropaštjuje, nije samo mlitavost, samoljubje i kratkoumnost — to je drugo něko positivno zlo — to je lažljivi duh, koi se ne samo u spisih sophistah i u lažljivoj prosvěti, nego u obćem životu i dělovanju pojedinih nahodi, gdě sva otruje. Glasoviti *Hurter* takodjer izpověda, da je laž značaj našeg vrěmena, te da je najjače srědstvo zločinacah, po kojem mněnja ljudih varaju, svèrhe svoje dosižu, požudam množtva laskaju, i važnost osobam svojim pribavljaju. Laž, veli nadalje, tisućam od bezposlicah vrěme prikrati, razlogah vazda dosta, ako baš i krivih, podaje, te napokon u govorih čudo babilonsko svaki dan ponavlja. —

Ako se tajiti neda, da je protukèrštjanski varavi duh, koi se je već od 300 godinah kroz cèrkvene prevrate u Europi udomaćio, mnogo bědah i nesrěće vèrhu mnogih narodah donio i još jednako donaša, to će on zaisto, ako se još većma razprostre i čvèrštji postane, u buduće mnogo žalostnie i groznie katastrofe poroditi. Zato se je oštroumni zgodopisac Niebuhr vèrhu budućnosti u proročanskom duhu ne bez temelja ovako izrazio: „Sad vidimo pred nami, ako li Bog čudom nepomogne, prěteću propast, kao što ju imaše rimski svět u III. stolětju polag našeg računa — propast uništujuću blagostanje, slobodu,

izobraženost i znanosti" Proricanje ovo zaslužuje tim veću pozornost, jer se imade smatrati kao poslèdak usporedjenja starorimskih razmèrjah sa onimi sadašnjega vèka. Jer kao što nastahu u pèrva tri stolètja velika progonstva kèrštjanah u rimskom carstvu, tako isto biahu poslè reformacie ova tri stolètja dosta velika progonstva katolikah u Englezkoj, Francezkoj, Nèmačkoj, Švedskoj, Holandii, Švajcarskoj i mnogih drugih stranah, pa još i danas nisu sasvim prestala. Kao što je mnogo odpadnikah bilo u ono doba u velikom rimskom carstvu, isto tako imade u novie vrème siaset razkolnikah, sektah i bezbožnih krivovèrnikah. Kao u ono doba, tako je i sada zavladala nevèra i najžalostnie pokvarenje ćudoredno kao plod bezbožnog mudroljubja; kako onda, tako je i sada uz neizmèrno bogatstvo pojedinih množina puka većom stranom u siromaštvo pala, pa s toga na novotarenje i prevrat sklona.

Okolnosti sadašnjega vèka prinukale su takodjer Theodora Mundta, da svoje mnènje izrazi: „Naša je glava, veli on, puna nemirnih mislih, a duh se je, bi reći, presitio, zato čeznemo u svih područjah za izpunjenjem i zadovoljstvom, no sèrce je naše prazno i nezadovolno, te sve jednako za novim sjedinjenjem i uredjenjem sviuh okolnostih teži." Mundt smatra ovo nezadovoljstvo kao vrèlo bède našeg vrèmena, i zbilja, duh zanijekanja, koi se samo time odèržati tèrsi, što sva obstojateljstva zabacuje, nije kadar mir i zadovoljstvo donèti. Pa odkad je mnogo milionah ljudih, zabacivši positivno kèrštjansko načelo, odstupilo od stalnog sigurnog temelja, traži sada u svojoj slèpoti slobodu svoje savèsti, svoju *znanost* i slavu, u nèkom praznom neizvèstnom nihilizmu. I tako je čovèčanstvo zabasavši daleko s pravog puta, na stazi bogoštovnog, dobrodèlnog (moralis) i političkog nihilizma podobro poskočilo, pa tim bliže stupa k prevratu; rèči bo Mirabeau-a: Ako želite Francezku revolucionirati, odtèrgnite ju od katoličke cèrkve, valjaju za svaku dèržavu. Da su cèrkveni, pa proizišavši iz njih politički prevrati do našeg vrèmena u mnogih dèržavah takovo stanje porodili, koje će još žalostne poslèdice imati, priznaje pored mnogih inih mudrih muževah i berlinski professor Eduard Gans, dočim u pèrvom polètju g. 1838—39. na svèrsi svojih predavanjah „vèrhu povèstnice novieg vrèmena" ovako sbori: „Ja neću, niti neznam proricati; no budućnost povèstnice vidim jasno preda mnom. „Povèstnica novieg vrèmena jest povèstnica velikih prevratah." Istom tako žalostnu budućnost, osobito Nèmačke, koja je vèrozakonskimi spletkami u korenu uzdèrmana, opisao nam je Alberto Heising, sèverni Nèmac, u svojoj brošuri „Magdeburg nije kroz Tilly-a razoren" u Berlinu 1846.

Ova naznačenja nèkih veleumnih muževah glede mogućih još u buduće cèrkvenih i iz njih slèdujućih političkih prevratah, doista su strašna i žalostna; moguće je, da će svevišnji po nedokučivoj svojoj mudrosti zabludjeno čovèčanstvo na manje tužni način opet na pravu stazu istine i krèposti dovesti. Nu ako iole samo bezpristrano promotrimo sadašnja obstojateljstva i odnošenja raznih dèržavah i predèlah Europe, osobito pako nèmačkih, — to se ne bez uzroka bojati imamo, da će se proricanja njihova rado izpuniti, stanje bo sadašnjeg naraštaja i svèta jest doista nedokučivo i zamèršeno. Ljudi sada živu doduše u kèrštjanskoj vèri, nu s veće česti kèrštjanski se nevladaju, te akoprem je prevrat povrèmeno slomljen, to ipak proti nekèrštjanskom duhu kèrštjanski se uztuk (antidotum) neupotrèbljava, i on se prostrano razlegati i širiti može. Schlegel dakle baš neima krivo, kada u svom spisu „Concordia" veli: „Poslè kako bi stèrmoglavljeno francezko carstvo, propustilo se je jedino spasonosno, kèrštjansko positivno načelo, kao temelj i poluga novog života i dèlovanja uvadjati i ustanoviti, jer u obće samo se je negativno radilo, te je tako naravno negativni nèki red stvarih i mir slèdovati morao."

U Nèmačkoj stvari još na gorje odoše, tamo bo bi negativno i antikèrstno načelo mnogostručno vladajućim učinjeno, a od ovuda naravno i antikèrstno se mudroljubje te još užasnie antikèrstno bogoslovje porodi. Ateistička, panteistička i fatalistička philosophia, koja u Hegelu, Feuerbachu, Baueru, Salletu, Dulleru i mnogih drugih svoje zastupnike imadiaše, bi po duševno mlitavoj i kukavnoj mladeži nèmačkoj na sve moguće načine medju pukom razširena, te vrèmenu shodno naprèdovanje tamo toliko znači, koliko podpuna razuzdanost i neodvisnost uma čovèčjega, budući pako to putenosti puka, i višjih stališah opakoj ćudi ugadja, to se naravno sve žice napinju, da kèrštjanstvo i njegova ćudorednost propane, od kuda da kako sve većje razprostranjenje prevratnog duha, te s toga tužna i kukavna budućnost slèditi mora.

Poticanje k mudroljubju Isukèrstovom.

Od Erazma Roterodama.

Devetnaesti vèk zovemo vèk prosvète i izobraženosti, vèk *znanostih* i *umètnostih* — i ne baš bez temelja. Jer ako se obazremo po prostranom polju znanostih, ako razgledamo sve one umètnosti i iznašastja, kojim se je duh čovèčji, nekažemo od vrèmena tako nazvane reformacie, no od početka devetnaestog vèka proslavio, tad priznati moramo, da je čovèčanstvo u naprèdku mnogo poskočilo. Mimoišavši dublja razmatranja vèrhu prirodnih znanostih, koje su osobito u raznih reformah novii svèt ugledale, dovoljnih imamo dokazah, ako se samo na onu znanost sètimo, kojoj se sve ine ljudske znanosti kao materi-kraljici klanjaju, mudroslovje. Koliko je sastavah philosophičkih u naše doba bèli danak ugledalo, koliko je opet na njihovih grobovih veličanstvenu svoju sgradu postavilo, to da bi čovèk izbrojio, više je vrèmena od potrèbe; — no to nam je ipak jasno svèdoči, da je božica ova najviše štovateljah stekla. Koliko je dèržavah, koliko je narodah, toliko je philosophah, dapače mal da ne svako sveučilište ponosi se svojimi philosophi, svojimi sastavi. Jedna samo philosophia, čista i lèpa, krasna kao božica, premda su ju neharne kćeri mnogog uresa oplènile i sebi ga prisvojile; vrèlo pravde; „stup i temelj istine" I. Timot. 3., ova samo stoji osamljena, ili od nèkojih samo gojena — „mislimo philosophiu Isukèrsta." No počeli su se već mnogi k njoj približavati, uvidivši njezinu neprocènivu važnost. I dosta vrème bi bilo, da se latimo one philosophie, koja je donèla spas čovèčanstvu, ono bo umie ravnati um čovečji, da netumara po neznanih tminah i stranputicah. Želja ova pojavila se je već odavna u učenom svètu, uslèd toga mnijemo, da će na svojem mèstu biti, ako priobćimo u toj stvari misao glasovitog Erazma Roterodama.

„Najpèrvo — tako sbori glasoviti spisatelj — neće mi se sad opetovati obćenitu tužbu, koja, neznam, je li ikada pravednia bila, nego što je u naše doba*): da, dočim svakog i pojedinog neodoliva težnja k obljubljenim študiam vuče, jedinu Isukèrstovu philosophiu mnogi iz-

*) Bio je Roterodam suvrèmenik Luterov, umro je u Bazilei g. 1536.

medju istih kèrštjanah izsmèhavaju, drugi zabacuju, malo tko ju uvažava, pa i to hladno, da baš nekažem izlično. Platonici, Pitagorci, Akademici, Stoici, Cinici, Peripatetici, Epikurei, svaki sekte svoje dogme podpuno razumie, i na pamet ih znade: oni bi u vatru išli za nje, volili bi prie umrèti, no da bi odstupili od svojih toliko uvažavanih učiteljah. Zašto nebi mi, ako ne veću, a to barem toliko revnosti pokazali prama našem početniku učitelju Isukèrstu? Koliko ih imade, koji se stide, ako neznadu Aristotelovu philosophiu, ako nerazumiju, što je muž onaj mislio o uzrocih munjah, o pèrvoj materii, o bezkončanom i drugih sličnih, koja il ih čovèk znade ili neznade, nečine ga baš srètnog niti nesrètnog. A mi, koji smo tolikimi načini posvetjeni, tolikimi svetotajstvi Isusu privezani, nećemo li porumeniti od stida, ako nepoznamo nauk onaj, koi nam najsigurnii put kaže k blaženosti.

No zašto da odveć rèčih gubim, jer je već to najveća nepristojnost usporediti Kèrsta sa Zenonom ili Aristotelom, ili njegov nauk s njihovimi, da baš pravo kažem, zakončići. Neka oni prianjaju za početnike sektah svojih, koliko mogu, ili koliko im volja; no samo on je istiniti naučitelj, jer je stupio iz neba doli, sam on je mogao istinita učiti, jer je mudrost vèkovita; on jedini učio je nauk spasonosan; on je sam bezuvètno sva ona činio, što je učio; on sam može izpuniti, što je obećao. Ako smotrimo gdè kaldejske ili egipatske starožitnosti, mi ih cènimo i više nego druge ljubimo zato, što su tudje, njihova je sva cèna u tome, što su iz dalekih stranah; a koliko putah razbijamo si glavu sanjariami kakvoga čovèčca, da nekažem varalice, pa bez svakog uspèha, dapače s gubitkom vrèmena, pa to sve činiti, da i neima nikakve veće težine, jeli nije dost gubiti, dočim ništa nekoristi. No zašto neplamti takova vatra prama Isukèrstu u sèrcih kèrštjanah, koji znadu, da ovaj nauk nije došao niti iz Egipta, niti Sirie, no iz neba. Zašto da nemislimo svi ovako: to mora biti osobita, divna philosophia, koju da umèrlim stvorom navèsti Bog, svoli iz neba sići i pùt čovèčju obući; koi bivši neumèrli, postao je umèrlim; bivši u naručaju otca, spustiše se na zemlju. To mora nèšto velikog biti, nèšto neobičnoga, bilo ono što mu drago, što je onaj divni učitelj, poslè tolikih bistroumnih philosophah, poslè tolikih izvèrstnih prorokah, došavši na ovaj svèt učio. Zašto nebi osobitom pazljivostju, revnom zvèdavostju svaku pojedinost, svaku malenkost iztraživali, videći, da je to uzvišeni divni nauk, koi je potamnio svukoliku ovog svèta mudrost, sahranjen u malo samo knjigah, iz kojih se, kao iz čistog vrèla, čist i neskvaren cèrpiti može mnogo lasnie, nego li se može naučiti philosophia Aristotelova, popisana u ogromnih svezih, pa spletena mnogim protislovećih si prevoditeljah tumačenjem, da šutim veliku razliku medju jednim i drugim plodom.

Nije onaj bogoslovac, koi uči silogismi, osobitom lukavostju spletenimi, nego koi dušom i tèlom — cèlim životom propovèda neugodni no istiniti nauk: da se kèrštjanin nesmè povèriti življem ovog svèta, nego da njegov vaskoliki život od neba zavisi, neima vratiti zao za sramotu; da se moli za nepriatelje i progonitelje; da se svi dobri kao članovi jednog tèla medju sobom ljube; zli, ako se neće poboljšati, da se tèrpiju; da nisu oni nesrètni, no srètni, koji izgubiju ovog svèta dobra i bogatstva; da se smèrti netrèba plašiti, jer nije ništa drugo, nego prelaz k neumèrlosti. Ovakav nauk, ako tko nadahnut duhom Isukèrstovim propovèda, u sèrca usadja, nanj opominja i potica, taj je istiniti bogoslovac, ma bio on orač ili kopač. Tko sve ovo izvanjskim ponašanjem potvèrdjuje, taj je veliki *učitelj.* Može tko svojim bistroumom doduše milione ljudih nadvisiti, ali je li zato i u Isukèrstovom duhu tako visoko uzletio? no dokazati, da je dužnost naša ovdè čisti od svake najmanje opačine — angjeoski život živèti, to velim svètu ucèpiti, to je dužnost kèrštjanskog bogoslovca. Ako li tko reče: to je težko, nemoguće, tomu odgovaram; da je tu težinu, tu nemogućnost Isukèrst osobito učio; apostoli neprestano nalažu, da je ovaj nauk premda težak tolike narode Isukèrstu predobio; toliki krasan cvèt mučenikah-porodio. Ova dakle prosta, kao što se gdèkojim čini philosophia predobila je dèrvenim križem tolika kraljestva, tolike puke i narode; učinila je to, što nisu mogli tirani oštrim željezom, niti philosophi svojom mudrostju izvesti. Neću ja tajiti, da ovom philosophah mudrostju urešene, savèršene zovu, no to može poniznim Kèrsta slèdbenikom za utèhu služiti, što ovu mudrost — jesu li ju znali ili ne, to neka drugi sude — apostoli nisu učili.

Da ovaj *prosti* nauk vladari polag svoje dužnosti ovèršavaju, da ga svetjenici preporučaju u propovèdih; da ga odgojiteli dèci ucèpljuju, bio bi sigurno mnogo shodnii, nego li philosophia Aristotela ili Averoa, za preprèčiti vèkoviti rat medju dèržavami kèrštjanskimi: za obustaviti prèkoredno pravim i nepravim putem sakupljivanje bogatstva; za odstraniti sveudiljne razpre u cèrkvi i dèržavi; nauk onaj može jedini učiniti, da se ne samo po imenu i obredih od onih razlučujemo, koji nepoznadu mudroljubja Isukèrstovog. U ovih trih redovih sastoji vlast kèrštjanski vèrozakon ili uvesti ili povekšati, naime u vladarih i njihovih namèstnicih, činovnicih; u biskupih i njihovih namèstnicih — svetjenicih; pa napokon u onih, koji su primili pèrvi cvètak — mladež odgojivati. Ako ovi svèrhu svoju promaše, tad će oni svojom krivnjom odocnèti naprèdak kèrštjanstva, da će ona vèrst kèrštjanah, što ih Pavao znanstvenu klassu (γνοσιον γενος) zove, koji Isukèrstovu philosophiu nenose samo u nazivih i obredih, nego u sèrcu i cèlom životu, stopèrv poslè mnogih godinah procvasti. Ovakovim oružjem mogli bi se dušmani imena Kèrstovog mnogo lasnie pod barjak njegov spraviti, nego li prètnjom i željezom. Bile zaprèke ma kakove, istina ipak sve nadvlada. Platonov slèdbenik nije onaj, koi njegove spise čitao nije; a može li onaj bogoslovac biti, ma bio on i kèrštjanin, koi nije Isukèrstovo pismo čitao? Tko me ljubi, zapovèdi moje obdèržava. Ovo je prepis njegov. Ako smo dakle iskreni kèrštjani, ako smo istinito uvèreni, da je iz neba poslan, za da nas uči ono, što nas nije mudrost philosophah naučiti mogla, ako u istinu očekivamo od njega, što nijedan najmogućnii car nije kadar dati; zašto nebi pismo ovo većma štovali, nego li ikakvu starinu? Je li se može što učeno nazvati, što se s njegovimi zapovèdmi neslaže? Zašto ova pisma s onom istom slobodom dapače s većom dèrzovitostju prevadjamo, nego li odluke carske ili knjige lèkarske? da postupamo s njimi kao s igračkami, kako nam na jezik pane, tumačimo, prevratjamo i krivudamo.

Znali su Stoici, da samo dobar čovèk može biti mudar; znali su da nije ništa dobro niti pošteno osim same krèposti, ništa grozno ili zlo osim jedine opakosti. Da se nepravo s nepravom odvratiti nesmie, učiše pod mnogimi slikami kod Platona Sokrates; i budući je duša neumèrla, zato da se neoplakuju, koji po svèršenom krèpostno življenjem u srètnii život prelaze; da se duša sa svom snagom od strastih tèlesnih sačuvati, i k istini mora navadjati, premda se ova nevidi. (Konac slèdi.)

Pėrvi pisci cėrkve.

(Nadalje.)

U ono vrėme, Gėrgurovo naime, biaše zavladalo krivo mnėnje, kojim su nepriatelji cėrkvu i njezine slėdbenike glede litterature za posve nemoćne i nesposobne smatrali. Predsude dakle našeg vrėmena, kako lahko iz toga uvidėti možemo, jesu starodavne. Stari sėdoglavi priatelj Basilia stade se natėcati sa poganskimi pėsnici za krunu i vėnac poetičkog duha, i akoprem vazda postiše, moljaše i pobožne čine ovėršivaše, to on ipak nepropusti kėrštjanstvu takovi spomenik ostaviti, kojega slava nikad potamniti neće. Akoprem star, to je on ipak tako krėpko i krasno predmete svojih pėnjah umisliti si znao, da doista čovėk nikad reko nebi, da je tėlo, koje je tolike suze prolilo i tolike patnje prepatilo, kroz pokoru toli trapljeno bilo, da je rekoh tėlo to i toli staronemoćna glava tako krėpko i mladički misliti i ćutiti mogla. Doista rekao bi čovėk, da su to srėtna nadahnutja muze cvatućeg mladića. Nije plemeniti taj učitelj pėvao ono, što pėvaše gėrčki pėsnici, već predmet njegovih pėnjah biahu nevolje vlastitog života, ljubav njegova prama kėrštjanskoj vėri i krėposti, koja iz vėre ove proniče i u njoj jedino cvasti može. Pėvao je on uzvišenost čistoće dėvojačke, nevolju i kukavnost poganstva, taštinu svėta i o svojoj nezaboravnoj cėrkvi Anastazii. Pėvao je nadalje o vėri, progonstvu njezinom i o slavi oniuh, koji taj kėrštjanski zakon braniše.

Do onog vrėmena vėrtila se je poesia europejska, koja je veoma na glasu bila, samo oko poganstva i antisocialnih ideah. Jupiter, Apollo, Venus i Mars bili su najglavnia poluga umstvovanja, koje je u tomu sastojalo ako se je cvėtje krasnorėčja u spisu i spėvu nalazilo. Nu čim Gėrgur Nazianski na pozorište stupi, mnogo biaše sva ta veličina i krasota poganska ponižena, on bo svemu novi smisao i novi pravac podėli. Uvidio je doduše stari taj pustinjak Nazianski, da stara Metaphisika knjižestva s vrėmenom, u kojem on živiše u nikakovom odnošenju nestoji; nu zato ipak jezik podpuno je uvažiti i cėniti znao, s toga i nehti dirat u njega, te ako je glede predmetah i bitja poesie šta novoga i uvadjao, to je on uvėk bez svakih spisateljskih pogrėšakah učiniti znao, biaše bo veoma pravilan spisatelj. Kad bi ga pako čuo kao govordjiu sboriti, mislio bi, da je kakovi dėržavni činovnik iz vrėmena Periklesa. U svojih spėvih pako nije ustupio Homeru, biahu bo pėnja njegova medena i slastna. Čudit će se može biti mnogi, kako bi to moguće bilo, da je sveti Gėrgur ono u starosti dostigao, što tako nazvani romantički spisatelji najnoviih vrėmenah postignut žude; nu ja velim, da je, što se okretnosti i gladkosti izrazah, te uzhita duha tiče, mnoge muževe, koji se za obnovitelje znanstvenih strukah i uvoditelje novie škole grade, na daleko nadkrilio; rėčju Gėrgur je nedvojbeno stari system literarnog ideala oborio i čisto novi stvorio, čim učini, da je kėrštjansko pėsničtvo uzkėrsnulo, to jest: čim je bogatstvo poganske dojakošnje poezie na razprostranjenje najsocialniih mislih i najsocialnieg vėrozakona, za kim čovėčanstvo vazda težiti mora, upotrėbio. Sravnimo samo Juliana, njegove liste i oprovėrgnutja kėrštjanstva, zatim Libaniusa i njegovu krasotu rėčih, Symaca govore i liste, Themistia i njegovu philosophiu, napokon i Eunapia životopise sophistah sa svetoga Basilie pobratimom svetim Gėrgurom, — i vidit ćemo odmah, da je duhom i umom pretežnii od sviuh ovih, te da slava i blėsk znanostih njegovih bezprimėran će ostati na vėke.

Poslė nego bi se kako rekosmo sveti Gėrgur iz Carigrada udaljio bio, i 16 godinah prošlo, mnoge nepogode i neprilike varoš ovu postigoše; jer čim umre naslėdnik svetog Gėrgura Nectarius, to ti se odmah i slavohlėpje biskupah opet probudi, te tako i oniuh bėsnost iz sna tėrgne, koji komešanja i slaboću Foruma upotrėbiti htijući, za consulatom ginuše. Nėki obsėli su palaču cara ištuć koješta, nėki opet vojevali su i ratovali sami med sobom, primajući ljudstvo u svoje službe, te darivajući i podmitivajući ga. Činovnik, da svemoćni činovnik za ono vrėme bi Eutropius uškopljenik, koi je znao tako izborom upravljati, da je pėrvo biskupstvo svėta za rimskim zapalo Ivanu Zlatoustu.

Ivan Zlatoust biaše potomak odlične nėke porodice u Antiokii. U pėrvoj dobi svojoj bio je pravdopravnik, zatim učio je sveta pisma pod rukovodstvom Melecesa, i poslė kako bi dugo vrėmena u samoći bio prebavio, postao je duhovnim pastirom varoši, u kojoj se je rodio. Izdao je poslė veoma važno dėlo, koje u cėrkvi veliku pozornost probudi „o svetjenstvu,“ ovo biaše glavno njegovo dėlo; pisao je osim toga još nėka, te bio je onaj glasoviti propovėdnik, nad kim se je sva Europa i Azia čudom čudila.

Dostavši ovo uzvišeno zvanje, koje se je primiti ustručavao, nastojaše Ivan svom zvanju i imenu podpuno odgovoriti, jedva bo dodje u Carigrad i na pozorište stupi, uvidio je, da uškopljenici i žene kod dvora najveći upliv imadu. Svagdė bilo je spletkah i preponah, a ćudorednost pravu svoju vrėdnost nigdė imala nije. Promatrao je on i ona, koja baš nespadaju u krug duhovnog dėlovanja svoga, te uvidio je, kako se je u šest pokrajinah Tracie i u dvadeset i dva predėla Azie i Ponta medju duhovničtvo uvukla opakost, razuzdanost i svake vėrsti pohlepnost. Vidio je on i dalje, kako prepirke stare o bogoslovnim predmetima medju biskupima zapadnima i iztočnima posve još prestala nisu, i mislio kako bi bilo moguće mir i poredak, tako medju svetjenstvom, kao i medju dvorom i pukom opet povratiti i utvėrditi. Buduć da je bio sin vodje i načelnika čete jedne u Sirii, naslėdovao je odvažnost i poduzetnost vojničku otca svoga. Žėrtvovao se je poniznosti, samo da se negoni s nepriatelji, te da izpuni dužnosti zvanja svoga. Sva njegova vlast, slavohlepje i težnja u tomu je sastojala, da uzveliči slavu kėrštjansku i pobėdi duh poganski, koi je uzrok bio tolikih neredah. Ako je bilo trėba udariti s razlozi na Anomee — i o boljem ih uputiti, to si Ivana spremna vazda naći mogo, ako li pako utamaniti poganstvo u varoši Gaza, to je on bio pripravan, napokon neumoran biaše u preobratjenju Gothah, Skitah i barbarah, jedina i najveća njegova razkoš biaše, kad je duhovne potrėbe njihove namiriti mogao. Mnoge biskupe poslao je u tu svėrhu u one poganske predėle. Nije takodjer ni višje i predpostavljene puka, koji bi dobrim svojim primėrom na njega bili dėlovati imali, propustio opominjati i na pravi spasonosni put navratjati.

Mislit će možebiti mnogi: morao je barem naprama činovniku Eutropiu, po kojega vlasti biskupstvo carigradsko zadobio biaše, popustljivie se vladati, nu čuti ćemo malo niže.

Eutropius bio je čovėk, koi je kao što i mnogi drugi čim se je više uzpeo, tim više je dostojanstvo svoje na svoje svėrhe upotrėbljivao. Namėsto da bi uzvišenom zvanju svomu pristojno se vladao, to je, budući je prie rob bio, sve samo mislio, kako će, ako baš i nepravedno i silu čineći, ugoditi svojim mislima i požudama, te za-

boraviti na robsku prošastnost. Cěli svět činio mu se je samo zato stvoren, da ga oplaćka, jer sve, što samo moguće biaše od Balkana do Tigrisa, bude prodano, te da čim veći dobitak ima, pomnožio je broj načelnikah pokrajinskih. Gèrdio je vojnike, opadao velikaše, opsovao věće, te izkušivao je valjanost svoje vlasti, čineć razne nepravde i bezumnosti. Time jošte nezadovoljan, dao si je pilove iz svake vèrsti rude praviti, tako n. p. ležao je Carigrad pred njim na kolěnima, i nazivaše ga tretjim obnoviteljem Bizanta za Bizom i Konstantina Chlora sinom. On bi uzrok, da su uškopljenici toliko kod dvora vrědili i pred svima prednost imàli. U njemu i po njemu svatko je uvidio, kako veliki stupanj běsnosti u dèržavi biti može, te kako jako načelnici naroda propadaju i na sebe same zaboravljaju, kada požude i putenost neobuzdaju. — Viděti je bilo muževah u krěpkoj dobi, koji su zaboravili na vrědnost i čast svoju, samo da se ulaskaju bludnom ljubimcu putenog i duhom mlitavog Arcadia.

(Dalje će slědit.)

Věsti iz katoličkoga světa.

Iz Zagreba. 14. rujna stiglo je opet simo 5 milosèrdnih sestarah iz Solnograda, koje odilaze u Rumu, da tamo nevoljne bolestnike i ranjenike njeguju. Kao što same pripovědahu, poslala ih je nj. veličan. majka carica (Karolina) na prošnju našeg ljubljenog světlog bana. Neplaše se ove čověkoljubive duše nikakvih težkoćah ni nezgodah, već se radostne posvetjuju težkomu velikomu svomu zvanju. — Izmedju onih 11, koje su prie několiko neděljah iz Tirolske i iz Zagreba dolě pošle, leži ih 8 bolestnih od prevelikog napora i revnosti, kojom su oko tèrpećeg čověčanstva nastojale. Nu neklonuše one zato duhom, već čujte bratjo! što kažu: Mi radostne umiramo, samo da pomognemo tèrpećemu čověčanstvu; ta naplatit će nas zato naš věčni zaručnik; — ovo su rěči njihove. Evo vam, bratjo! prave kèrštjanske ljubavi; evo vam ljubavi bližnjega, koju je naš dragi spasitelj učio; evo milosèrdnih evangjeoskih Samaritanah! Ugledajte se u nje, — pa prosudite one zlobne duhove, koji pod imenom priateljah puka i usrěćiteljah čověčanstva mèrze iz sve duše na ovakove blagotvorne zavode, te bi pakostnom radostju se veselili u svom sèrdcu, kad bi kojega izmedju ovih zavodah uništiti i razoriti mogli. Sudite, pa si sami odgovorite: tko je izmedju ovih bližnji vaš?

Francezka. Pariz 28. kolov. Nadbiskup parižki urekao je na dan 15. rujna o. g. cèrkveni sabor u Notredamu, kamo je sve knezove i visoke dostojanstvenike francezke cèrkve pozvao. Nadbiskupi od Lyona i Sensa, kardinali de Bonald i Latour d' Auvergne, svi biskupi, svi predstavnici duh. redovah i bratovštinah i mnogi prelati sakupit će se na ovaj sabor. Predmetah věćanja ima množtvo, nu glavni će biti, kao što se čini, da otaj sabor rěši pitanje o pravu francezke cèrkve glede podučavanja.

Kath. Blät. aus Tir.

Němačka. Berlin. U drugoj komori u Berlinu počela se je něka katolička stranka stvarati. Radostno je pojavljenje, što se skoro svi katolički poslanici k toj stranki pridružuju; jesu pako najviše Renjani (Rheinländer), Westfalci i Poljaci. Ova stranka steći će osobitu važnost, ako si za zadaću uzme, da će braniti onu u ustavu izrečenu odluku, kojom se oddruženje cèrkve od dèržave dozvoljuje. Cèrnoběli pietiste i něki konstitucionalci žele ovu odluku uništiti, jer dobro znadu, da protestantizam bez dèržavne zaštite neće se moći uzdèržati.

(W. Kz.)

Švajcarska. Aargau. Lencburg. Kako se ovdě věrozakonska tolerancia razuměva, podaje nam jasni dokaz slědeći dogadjaj. Cèrkvena obćina Muri dade si načiniti i dostaviti nove orgulje za svoju cèrkvu, a ove orgulje biahu vožene na trih kolih kroz Lencburg. Ota troja kola postaše kod gostionice „k trim zvězdam" nazvane; iz same pakostne zlobe opali nětko najveća kola. Žiteljstvo ne samo da nije odmah uredbe učinilo za gašenje, već iz početka nije nit istu vodu dati htělo, i kad bi někoji konservativci gasiti htěli, zabraniše im. Ta te orgulje su samo kat. slobodnih srezah, govoraše okolo stojeće ljudinstvo, dok nije napokon jedna četa ovdě posadne vojske Berner nadošla i vatru ugasila. Šteta se ceni do 1000 fr.; najdragocěnii komadi otog děla, kao i roba orguljaša (Orgelbauers) je izgorěla. — Opet jedan dokaz, kakva srěća iz poměšanih raznih věrozakonah postaje.

Kath. Blät. aus Tir.

— *Bern.* Veliko věće u Bernu (Švajc.) zaključilo je u sědnici 7. kolovoza, da se sva cèrkveno-beneficialna dobra prodadu. Svi dekani, a i někoji vrědni članovi věća muževno se tomu zaključku opirahu, al — zalud! Jer je věće izreklo, da su dobra cèrkveno-beneficialna dobra dèržavna; pa odtud je izvelo, da ta dobra dèržavi pripadaju.

Karlsruhe. U najnovie doba pronadjene su velevažne stvari za katolički věronauk i cèrkveno bogoslužje. Učeni to jest i revni upravitelj pismoshrane *Mone* u Karlsruhu našao je několiko latinskih missah od drugoga do šestoga stolětja, koje su pisane na pučkom latinskome narěčju (latina rustica), kao što za onda u Francezkoj biaše običajno. Sadèržaj ovih missah jasno pokazuje, da je věra u transsubstantiatiu u katoličkoj cèrkvi tako obćenita bila, (kao što za istu stvar i drugih još stariih dokazah imade) kao danas; pa i *canon Missæ* posve je tamo isti, kao što ga i mi danas u naših missalih imamo.

Insbruk 18. kolov. Jučerašnja věst o nagloj smèrti pape, koju glasovi u Turinu tiskani razprostèrše, tvèrdeći, da je sv. otac od nagomilanja kèrvi prama glavi preminuo, danas se posve izvěstno opoziva. Pa mi tomu glasu i s toga nemogosmo věrovati, što naš najnovii dopis iz Rima ó tomu ništa negovori. *(Kath. Bl. a. Tir.)*

Proměne u biskupii zagrebačkoj.

Franjo Pracaić, župnik u Komarovcu preminuo je.

Preuzv. g. biskup zagrebački naimenovao je pripadajućim sebi pravom za professora na ovdašnjem novozavedenom institutu pædagogičkomu Josipa Šuškovića, dosadašnjeg kapelana kod sv. Petra u Zagrebu, i nadstojnika biskupskog sirotišta.

Benko Kešer, kapelan u gornjoj Stubici, preměšten je kao takav k sv. Barbari nad Križovljanih.

Pavao Travenšćak, kapelan, postao je privrěmeni upravitelj župe u Komarovcu.

Franjo Folnegović, kapelan na Visokom, preměšten je kao takav u Bisag.

Stěpan Moyses, upravitelj. — *Stěpan Muzler*, urednik.
Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

BROJ 40. — TEČAJ I. U SUBOTU 6. LISTOPADA 1849.

List ovaj izlazi svaku subotu na cělom arku.

Cěna mu je za domaće 4 — za vanjske 5 for. u sr. na cělu godinu.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvèrt god. kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod duhovnog stola ili kod uredničtva. Predbrojenje prima se sveudilj kroz čitavu godinu.

Katolički list zagrebački.

Jedina sila života, jedini pokoj duše.

(Nadalje.)

Kao što promatranje božanstvenih otajstvah, isto tako razmatrajuće čitanje izvèrstnih pobožno krěpljujućih knjigah, veoma je sposobno za uzgrijati i razpaliti grudi svetjenika žarom ljubavi. O koliko ništetnih, dapače škodljivih knjigah mete se dan i noć po našimi rukama, dočim tolika, puna blage utěhe i spasonosnog pokrěpljenja děla debelom prašinom posuta zabadava leže! Takova děla puna uresah nebeske mudrosti jesu n. p. děla sv. Liguoria, sv. Franje Salesianskog, sv. Bernarda i ostalih svetih otacah; děla Crassea, Ljudevita od Granade — osobito njegovo, od najboljeg uspěha poznato „rukovodjenje grěšnikah“ i mnoga druga; u ovima se čitatelju světlost neba i žar goruće ljubavi nebeske, kojom veliki dusi ovi uzplamtiše, te kojom tako znameniti i od tolike koristi za čověčanstvo postaše, ukazuje! Tko da se neuzraduje, sakupljajuć dragocěni kamen božanstvenog duha i svete ljubavi, koga ovi muževi, kanoti zvězde medju čověčanstvom u svojih spisih tako obilno prosipavahu! Několiko samo rěčih da navedemo još, kojimi papa Aleksander VII. děla sv. Franje Salesianskog svom netjaku preporučaše: „molim te,“ kaže, „još jedanput, da na děla sv. Franje Salesianskog nezaboraviš, nauk njegov neka bude ljubimac sviuh naukah i zabavah tvojih, budi dělah njegovih neutrudiv čitatelj, budi pokorni sin i věrni naslědnik njegov. Njegovoj „Philothei“ kao najizvèrstnijoj rukovoditeljici po putu krěposti, pripisujem jedino poslě božje pomoći već od 20 godinah poboljšanje života moga, te ako šta dobra i savèršena u sebi opažujem, to je srětni i dragocěni plod nauke njezine. S toga čitao sam ju nebrojenih putah, pa ju opet iz nova pregledam i učim, nigda bo joj nove něke i blage zanimivosti nestane — i t. d. isto to o njegovom „Theotimu“ kazati mogu, kog bi upravo zlatnom knjigom ljubavi božanske nazvao.“ — Nu ne samo jutrom bude svetjenik svetim razmatranjem, kanoti rosom nebeskom na svakdanje borbe i děla svete ljubavi okrěpljen i prinukan, ona bo mu tečajem čitavog dana u tihoj uspomeni blagim svojim mirisom pokrěpljuću moć podaju; pa dočim tako večer nastane, obazre se još jedanput na tečaj prošlog dana, te kad bi se već pouzdano sa otcem nebeskim porazgovorio, prie nego bi tamna noć svojim zastorom běli dan zastèrla — kad sinovi tog světa svoja kazališta polaze, ili rollu ubitačnih svojih radostih igraju — svetjenik osobito veselje nalazi u tomu, ako mu je još jedan veličanstveni prizor gledati, to jest stran koju iz života svetih svetjenikah, koji ljubavju i činmi toliko veliki biahu, čitati moguće: — toliki bo su i krasni životopisi, kojih nije moći čitati bez duševnog pokrěpljenja i silnog poticanja na svako dobro dělo. — Tu imademo život jednog Ivana Zlatousta, svetog Bernarda i ostalih svetih otacah; život svetog Ignatia, svetog Franje Xaveria, častnog Petra Klavera, sv. Franje Assisia i Salesianskog, sv. Vincenca od Paule, sv. Karla Borromee i drugih ostalih; kako ugodno razsvětljuje i podpaljuje žare svete božanstvene ljubavi i svetjeničku revnost takovo čitanje! muževi bo ovi biahu kèrštjanski vitezovi, koji boreći se za nebo hiljadu neprialeljah na lěvo, deset hiljadah na desno grěhah naime, strastih, bludnjah, te svakakvih umèrlog tog života nepogodah obladaše i uništiše; ovi podavahu s neopisivom ljubavju svim, koji su dobre volje spasonosni nebeski mana, i otvoriše nebrojenim vrata Siona nebeskog; pa i sada nam krěpko i ljubezno s neba viču: „budite naslědnici naši, kao što mi naslědnici Kèrsta biasmo!“ da im se opirati niti moguće nije. Pak naslědovanje onoga, što je dobro, velikodušno i plemenito, kako je naravsko u obće! — gledajmo malenog děčaka, kad vodju na čelu svoje čete hrabrim i oholim korakom stupati smotri, kako se i on ukoči, te većeg se čineći nego je, svoje korake sa onimi toli uglednog vodje sravnati nastoji; kako dakle, da se još laglje nerazširi i neuzraste sèrce i čuvstvo svetjenika, tolike pobědonosne borbe i pun božanstvene ljubavi život tih vitezovah u carstvu božjem motrećeg, za da na velika naslědovanja takodjer pobudjen i prinukan bude! — Od iste koristi su životopisi ostalih svetih i mučenikah, pa osobito za svetjenike, kojima je duhovno rukovodjenje věrnih izručeno, čitanje životopisah, koji iz života plemenitodušnih i mudrih duhovnih našeg vrěmena pastirah izcèrpljeni biahu. Kako zanimiv, te pun koristne nauke bio bi opis života Mihaila Sailera, plemenitog Sambuge, Heggelina, Roidera, župnika Feneberga i mnogih drugih. Šteta samo, da se po svih městih sposobni muževi nepobrinu, za da plemeniti život svojih prednměstnikah, ili preminuvše subratje svoje opišu, te tako věčnim učine! —

V.

Svetjenik kod molitve.

Veću moć i obilniu hranu svete ljubavi nego li iz čitanja duhovnih knjigah cèrpi pobožni svetjenik iz molitve. Ovdě je, to jest kod molitve Bogu posvetjeni svetjenik u svojem življu. Ovdě cèrpi on krěpost, světlost i ljubav od ozgo, ovdě mu se njegva najlěpša želja izpu-

njava, koju prilikom svog posvetjenja izraziše prama Bogu onimi rěčmi: „Tu es pars calicis mei. — Tu es, qui restitues hereditatem meam mihi!“ — Ovdě vidi i osětja, „kako da je sladak gospodin.“ Kako razgovoran, kako slobodan i blažen je ljubeći u razgovoru sa ljubljenim bezkončanim, kako se ljubav njegova zažiže i razpaljuje neizměrnom ljubavju Boga! S toga nepoznaje koristnie zapovědi božanske od one „molite bez prestanka!“ Molitveni život svetjenika možemo na tri strane razděliti, u pèrvoj su svakdanje za svakog kèrštjanina molitve; u drugoj breviar; u tretjoj nastavljena zabava i obćenje s nebom. — Svetjenici, kojima nada sve ostale gospodin kaza: „neka se světi luč vaša pred svima ljudima!“ — dužni su takodjer u toj struci kèrštjanom dobrim priměrom služiti, jutarnje, kod stola, večerne i ostale navadne molitve pomnjivo obavljajuć. Po najprie valja svetjeniku, kao službeniku najvišjega ranim jutrom dobru volju, mudrost, krěpost i blagoslov prositi od ovog tako bogata i milostivna gospodina, blagodarit mu, te posve mu se posvetiti i izručiti kao bogabojeći vojnik pred bitkom. U veče pako, kad se svetjenik sa svoje evangjeoske borbe opet k svomu nebeskomu otcu vratja, kazuje mu sa dětinskom pouzdanostju sva, koja je činio, izposlovao i prepatio, nu izpověda istinski, da je on polag svega toga nevrědni sluga njegov, s toga za izprositi od istog svemogućeg gospodara neba i zemlje mnoga potrěbita, svetjenik vaskoliki dvor nebeski na pomoć zaziva, moleći takodjer za sutra za novu krěpost i milost otca nebeskog, tvèrdeć mu ujedno i izpovědajuć: „gospodine nikad te ostaviti neću, ti bo jedino imaš slovo věčnog života.“ — Ovèršavanjem molitvah u breviaru prepisanih svetjenik ne samo svojoj dužnosti zadosta učini i pokornost prama cèrkvenim uredbam pokazuje, pa tako blagoslova i duha iste cèrkve dionikom postaje, već su te molitve same u sebi takodjer lěpe, tako pune razvèrstnog nauka, mudrosti i duha božanstvenog, te s toga tako oživljujuće i uzhitjujuće grudi čověčanske, da svetjenika, koi to nećuti i neosětja, za duhovno mèrtva dèržati moramo, te da je věčna pogèrda neznanstva i bezbožnosti noviih vrěmenah, u kojih se sa toli preuzetnom dèrzovitostju tako plemenita i dragocěna molitvena knjiga opada. Veoma dobro pisahu o tomu pobožni biskup Wittmann, plemeniti Henereo Haid i učeni Allioli u Bavarskoj, koji su zajedno najbolji naput dali, kako da se ote molitve u duhu i istini najbolje ovèršavati imaju. Kako mudro i u dětinskom savezu s Bogom počimlje svaki sat: „Deus in adjutorium meum intende, Domine ad adjuvandum me festina!“ — i dokanča se: „Divinum auxilium mancat semper nobiscum!“ — Duboko i mnoga misleći izgovara pravi svetjenik ote rěči osobito u naše, puno raznih nepogodah zemaljskih siromašno doba. — Kako krěpki izraz bogabojećeg sèrca svetjeničkog nalazi se u onih na slavu presvetog trojstva toliko opetovanih rěčih: „Gloria Patri et Filio et Spiritui sancto &c. Psalmi takodjer živi su izrazi neposrědnog obćenja s Bogom, uzdiže se i tja do prestolja božanstvenog uzlětje duh svetjenika, dočim je pazljivo izgovara, u ovih bo živa věra, dětinsko pouzdanje, najiskrenia ljubav, ublažajuća duše radost, nu i pravedni gnjěv i žalost duše radi uvrědah najdobrotivnieg otca s Bogom neposrèdno obći, ovdě nevoljno sèrce čověčansko neopisivu ugodnost iz tog razgovora cèrpi, dočim se sve više i više božanstvenim duhom puni. Napěvi (hymne) i čitanja proiztekoše većinom iz sèrca i pera svetih. I u istinu, koli plemenito i sveto mišljahu i govoriše ovi sveti muževi u staro doba kèršljanstva. Nemože ravno ograničeno stvorenje, čověk, da o bezkončanom govori, nego u prilikah i prispodobah, nu mnogo sgodnie i mudrie sboriše o božanstvenih stvarih ovi sveti otci, nego toli rěčljivi višeputah, nu puni praznih mislih, a bez pravog duha i čuvstva bez iskrene ljubavi cèrkve naših vrěmenah theologi. — Da kako, da bi ove stranke molitvenika cèrkvenog mnogo veći i ugodnii utisak činile, kad bi se mi već u školnom tečaju poněšto sa patrologiom takodjer upoznali, te tako ove vitezove nebeske štovati, te još više, nego li zemaljske cěniti naučili bili. Napokon što se ostalih molitvah i izrazah u molitveniku tiče, da li nisu to sve prosuto, nebeskom světlostju sěvajuće iskre, i ugodno mirisno cvětje, koje je iz ustah sv. matere cèrkve i bogoljubnog sèrca svetih proniklo! —

(Daljo slědi.)

Pogled u bližnju budućnost katoličke cèrkve.

Nikada nije možda tako bèrzo proměna za proměnom slědila, kao što u naše vrěme, gdě je nestalnost bi reći običajem postala; zato nije nikad tako težko bilo, kao što u ovo doba, něšto o budućnosti progovoriti. Nade naše, koje danas gojimo, poruši nenadana okolnost, kao talas, koga nadošavši drugi progutne, te jasnim su nam dokazom, da to nije lasno u budućnost zaviriti, jer nam něka, često veoma hasnovita koprena dojduće stanje sakriva, pa ipak ovaj isti baš nemogući posao na novo poprijeti, bila bi bezumnost. Zato će nas možda tko izsměhavati, što mi polag ovolikih proměnah, polag tako nestalnih okolnostih ipak se usudjujemo zaviriti u budućnost, pa to još budućnost katoličke cèrkve, dočim smo sami predběžno ništetnost takovog posla uvidili. No ako ovu našu nakanu malo potanje razaberemo, tad mislimo, da to nije baš svejedno, motriti budućnost u obće, i gledati bližnje stanje budućnosti cèrkve katoličke, jer je prošastnost, sadašnjost i budućnost cèrkve u obće uvěk ta ista, cèrkva bo biaše uvěk vojujuća i tèrpeća, pa kao takova ostati će i u buduće, dok se svidi gospodinu ovu borbu i stradanje poběđom dovèršiti. Ako smo jedanput tvèrdo osvědočeni, da će cèrkva u bližnjoj i dalekoj budućnosti vojujuća i tèrpeća biti, tad nam predstoji pitanje jednako glede prošastnosti i budućnosti, koi je taj došavši ili doći imajući dušman, s kojim se cèrkva na bojnom polju ogledati ima? Na to je sasvim jednostavni odgovor: Satan. Satan biaše dušman cèrkve prie, nego se je rodila, dok je još u kolěvci počivala pobuniše proti njoj sve življe, pa kad je ona uz pèrkos svim ovim nesgodam sve jačja, sve krasnia i uglednia postala, tad stvori, kako veli sv. Cyprian, pakao razkolničtvo i krivověrstvo, misleći, da će time poroditi u cèrkvi neslogu, ova će pak sazidanu na tvèrdoj klisuri zaručnicu Kèrstovu iz temelja uzdèrmati, te tako u bezdno stèrmoglaviti. No opet se satan ljuto prevariše, jer se je u spletene cèrkvi zanjke sam uhvatio; krivověrstvo bo odcěpiše od zdravog dèrva samo izrod, pa time se je ono od kužne bolesti sačuvalo. Vidivši satan, da su mu računi opet poremetjeni, pustiše cèrkvi jedno vrěme mir i uspavajući pokoj, pa gledj, nebi mislio, da bi ovo mirno doba najopasnie bilo za cèrkvu, dočim bi svetjenstvo u nećudorednom kalu i dubokom neznanstvu čamilo, a puk osiromašio, no u tom trenutku odluči papa Gèrgur VII. Kao što někoč oholi Rimljani Kartagiancem, tako je XI. věk Gèrguru pospèrdno predložio: u ovoj sfèrkanoj haljini leži rat i mir, biraj što ti volja, a on izabra rat, jer mira

poslědica bilo bi robstvo cèrkve i daljna gnjiloća svetjenstva, — pa tako se počme znamenita ona perioda u cèrkvenoj pověstnici, koja nam donosi borbe medju cèrkvom i carom, tiarom i krunom, koje ako i nisu druge koristi cèrkvi doněle, to su barem tèrgnule iz opasne pospanosti, te tako preprěčile dalješnu sveobću pokvarenost. Ona borba, gdě se je borio oltar sa prestolom, dovèršena sa uzajamnim obiuh stranah oslobodjenjem, biaše po svoj prilici predhodnica zvězda drugog boja, koi će se poroditi na skoro u naše vrěme. Poslě ovih sad navedenih borbah cèrkvenih, poslaše satan u Luteru i njegovoj družbi svoje apostole nevère, koji premda su na oko pèrvašnje borbe mèrzili, ipak se mogu smatrati kao roditelji vladajućeg danas u protestantizmu vèrozakonskog razdora, ovog čeda opasne nevère. Dva grěha rodio je pakao kroz reformaciu ovo padnutje cèrkvenog pokolěnja. Najpèrvo prosuo je on u svět nevěru; jer protestantizam, ako ga sa sviuh stranah dobro proučimo, nije ništa drugo, nego obće priznata škola nevěre; drugo, pošlo mu je na něko vrěme za rukom svinuti vrat cèrkve pod svemogućnost dèržave, koja joj više no ikada u naše doba prěti. No ono, što je naměravao, nije mu se nagodalo, udušiti probudjenu katolicizma samosvěst. Ova prie ili kasnie imala je stupiti kao neprestrašena boriteljica prama bureaukracii, pa tim strašnia svome protivniku, kad jedanput razori zidine uze svoje, čim je tesnie stišnjena bila. Neprestani boj s protestantizmom uzdèržaše ovu samosvěst, koja će u sadašnje doba stupivša pod zaštitom Pia bolje u javnost, izbaviti cèrkvu od okovah, u koje ju dèržave baciše. Družtvu Piovom prěti daleko razgranjeni boj, no upravo ovaj će boj pokazati, zašto je ono odredjeno, i što je svèrha njegova. Sad upravo smo na pragu ove periode, gdě će se podjarmljena kroz reformaciu cèrkva osloboditi, periode pune trudah i nesgodah, obkoljene borbom i stradanjem. Iz ovog gledišta usudismo se zaviriti u budućnost cèrkve, pa ako razaberemo što malo prie rekosmo, čini nam se, da to nije baš tako težko pogoditi, jer nam se vidi kao rěšenje matematičke zadaće, za koju nam je cèrkvena pověstnica srědnje termine podala.

Pèrvi i najbližji boj u cèrkvi biti će za njezino oslobodjenje. Mnogima tako medju svetjenici, kao i bureaukrati nije jasno što se time zahtěva, pa oni dvoumiju, je li bi se k borbi ovoj priklopili, a ovi, je li bi joj to oslobodjenje dopustili. No što je jednim i drugim tajno i nepoznato, razjasniti će bližnja budućnost, gdě će sloboda cèrkve iz porodivšeg se medju cèrkvom i dèržavom boja kao poběditeljica sinuti. Ako dèržava područje svoje vlasti prestupivši neće da stane pred vratima cèrkve, nego se riva tja pred oltar u svetinju, onda je bělodano, da je prěkoračila u područje tudje, na koje niti najmanjeg prava neima.

Ako li bi pak cèrkva tja u dèržavnu pisarnu zabasala, te bi se usudila dèržavljanom kakove odluke nalagati, tad je ona očito medju svojih pravah preskočila, i tada bi se natrag povući morala.

Ili ako bi dèržava dopustila doduše propovědniku popeti se na propovědaonicu, no kako doli stupi, potegnula bi ga na odgovor, što je odveć po katolički govorio, ili bi ga, što je po priměru Ivana, protiv skvarenju od glave dolazećem vatreno boj počeo, u sakristii njegove časti skupa s odělom lišila, onda bi se uvukla u pravo, koje samo vèrhovnom poglavarstvu cèrkve pripada.

Ako bi opet cèrkva zahtěvala, da se skinu s časti činovnici dèržavni, koji su bez svake věre, jer su proti njoj rěčju i pismom boj vodili, onda bi ona da kako odveć daleko pošla. (Zato se ona neka pobrini podučavanjem, prošnjom i opomenom, da ovako nevrědni nedodju u službu.)

Morati će se dakle medja medju cèrkvom i dèržavom točno naznačiti, to će se samo time postići, da se svaki pedalj područja medju cèrkvom i dèržavom borbom odměri, time bo će se dokazati pravo posědovanja, te će u takovih slučajevih prirodjeno čuvstvo, a ne nasilno prevraćanje prava odlučiti.

Prie ipak nego cèrkva pobědonosno iz ovog s dèržavom zapetog boja izidje, dopustiti će si ova, videći da se njezino gospodovanje neće dugo uzdèržati, za da si toliku štetu barem poněšto naknadi, još mnogog nasilja u cèrkveno pravo. Tako uvěreni pověstnicom i zdravim razumom mislimo, da će se pèrvi boj biti radi sekularisacie, koja cèrkvi u mnogih krajevih, gdě nije još do sad izvedena bila, nedvojbeno predstoji. — U Austrii nije josefinizam, koi je cèrkvi toliko ranah zadao, jošte izumro. — Nije daleko vrěme, gdě ćemo se boriti za slobodu cèrkve, o srětnoj pobědi nedvoumimo, premda je još malo vatrenih zatočnikah gospodnjih, jer kad se pojavi pogibelj, pojaviti će se i oni. — Svèrnimo okom u Prusku. Ondě nam najprie u oči padaju uvěžbani već u boju biskupi, vatreni muževi, svi za priměrom Clemensa Augusta plamteći. Oni nisu nikada pokoja imali, jer od kad je renska pokrajina Pruskoj priklopljena, běsniše ondě boj sveudilj sad slabie sad jačje, dok mu je dèržava godišta 1837. s jednim udarcem konac učiniti htěla, koi je ipak dèržavu žestoko potukao, a cèrkvu lovorom poběde ověnčao. Nuz biskupe stoji jadreno i revno svetjenstvo, koje je uvěk bdilo, te se nije pustilo dèržavi u pandže. Suseđni i na broju prevažni protestanti sačuvali su ga od opasne mlitavosti, pa ako se je gdě i pokazala koja kužna ovca, ovu su talasi Rongeovih agitaciah u svoj vir povukli, il ju je ožujski mraz popario. Danom i noćju bdiše ondašnji klerus pred vratima gospodina, da ga nenadje dušman nepripravna, pa dočim su jednom rukom radili — kao što někoč Jerusolimci — biaše druga uvěk mačem oružana. Zato nije u Pruskoj kod postanja rongeanizma dobro dugo odmetnikah bilo, koliko bi ih u drugih dèržavah sigurno naraslo, da bi rongeanizmu slobodno razvijanje dopustile i odpadnikom uživanje cèrkvenih dobarah garantirale. Ovo je tako jasno, da to nitko, tko iole pověstnicu znade, nijekati nemože. Nu daleko je već za nami ono vrěme, gdě se je svět s phantasmagoriami varao, sad je vrěme od istine; jer je dosele mnogi samo radi kruha u svetjenički stališ stupio. Sěćamo se rěčih pokojnog biskupa Witmana: „da je bolje, ako se u prostranoj pokrajini samo jedan istinit i revan svetjenik nadje, nego dvadeset najamnikah. U Pruskoj je sinula sloboda cèrkve na takav način, kako se u ovoj protestantskoj dèržavi nikada nije nadati bilo. Tamo će ona najmanje zaprěkah naći, jer je ondě boj medju cèrkvom i dèržavom već kao dovèršen. Što je ondě najznamenitie, jest, da je tamo polag revnih biskupah i vatrenog svetjenstva i puk takav, koi nije katolički samo iz nagona, nego iz osvědočenja, što u drugih dèržavah nije. Na ovaj predmet želimo još malo niže doći. — No i u Pruskoj morati će se cèrkva još ogledati s tako nazvanim pruskim duhom, jer sve što je veliko, mora se borbom predobiti. — Cèrkve i manastiri neće se tamo plěniti, jer ih je malo, pa su i siromašni. Ako je što za plaćkati bilo, to je već kroz 30 godinah učinjeno.

Red je, da progovorimo o Bavarskoj. Ovdě bi se mogao boj za slobodu cèrkve najprie početi, možda još na sadašnjem saboru. Cèrni oblaci letaju i sakupljaju se vèrhu cèrkve bavarske, prèteći joj velikom pogibelju. No ako si tamo biskupi i svetjenstvo desnice podaju, ako osobito višje svetjenstvo, zaslèpljeno častima dèržavnimi, švoju zadaću od sada jasnie uvidivši, prione za cèrkvu, tad bi se i tamo bèrzo svèrha dostići mogla. No tu je trèba stèrpljivosti i odvažnosti, pa ako ove nije, tad će morati hladni i mlitavi odgovarati. Mnogima neće nikako u glavu, kako bi se čovèk mogao od dèržave odcèpiti, koja svojom moćnom rukom kroz toliko stolètjah cèrkvu podupiraše. No cèrkva, premda je dobro stara netrèba ipak ove udvorne podpore, ona će kao što od početka, tako i u buduća stolètja bez čověčje pomoći sigurno naprěd stupati. Oni, koji mnogo o nemoći starice cèrkve sbore, neka se nebrine zato; jer ako je i tisućlètni mah (mašina) obrasao pećinu, na kojoj ona stoji, ako su i pocèrnile od vrěmenitih nesgodah zidine njezine, ona je ipak uvèk mlada i nije staria, ona se neměnja, kao niti onaj, od koga proizlazi. Zato ona nepotrěbuje šlakah, koje joj dèržava podmetje, takove bo milosti prezire ona kao suvišne.

Kako će stvar u ovih trih dèržavah izpasti, tako će od prilike i u drugih europejskih dèržavah. Zato neće suvišno biti, jošte se malo povratiti na taj predmet tim većma, jer nam se čini, da početak boja nije daleko.

Drugi će boj nastati radi učionicah, je li će to jest cèrkva svoje pravo nadzirateljstva odèržati, ili će joj ga dèržava oduzeti. Svi dosad proglašeni ustavi slažu se u tome, da će gospodovanje vèrhu učionicah dèržavi pripasti. Ovdě će cèrkva po svoj prilici popustiti morati, no tim većma valja onda svetjenstvu marljivost podvostručiti u věrozakonskom podučavanju, te raditi neprestano tako dugo, dok istine věrozakona tako se u duši slušateljah nastane, da ih od onud nikakova sila iztèrati nemože. Dužnost je bila, no odsele biti će još veća svetjenika, da osvědoči nedvojbenimi dokazi učenike o istini věre tako čvèrsto, da ju neodpuhne mali kakovi vètrić nevěre; valja mu se tèrsiti nadalje, da obučavanje věrozakonsko učenicima omili. Dok nije kadro svako děte od katoličkih roditeljah odgojeno, razlog dati o věri i zašto se zovemo katolici, dotle se nismo daleko pomaknuli. Dok se budemo staroga šlendriana u obziru podučavanja dèržali, nepazeći je li nauk naš do sèrca prodro, tako dugo se imade cèrkva katolička uvěk odpada bojati; jer povèršno samo podučavanje u věrozakonu jest gotov put k indiferentizmu i ćudorednom pokvarenju. Osim čisto věrozakonskog nauka neka svetjenik takodjer ćudoredni nauk, cèrpljen iz života učenikom predstavi, jer će tako mnogom učitelju, ako bi se gděkoi našao, koi bi s opasnim naukom mladež predobiti mogao, put zatvoriti, tako će učenici već unaprěd osigurani biti. Ako bude svetjenik tako postupao, tad se nije što plašiti, ma dèržava i zadèržala pravo nadzirateljstva učionicah jedino za sebe. Pa uza to ostaje svetjeniku još uvěk propovědaonica i spovědaonica, gdě će moći u mladjahna sèrca nauk života ulěvati; tako će podučeni roditelji děcu podučavati, — a kako silna je rěč proizlazeća od roditeljah, dobro znademo, bila ona dobra ili opaka. Ako ćaćko divje bogove često po kući naganja, tad će i sinak ranie kleti i psovati naučiti, ma slušao on u učionici još lěpše nauke i molitve. Zato nam se dopada predlog, da bi u Piovih zavodih i žene kod děce učestvovale; jer su one za ulějati u nježna sèrca nauk věre mnogo sposobnie, nego mužkarci. Pa zar nebi to svèrsi shodno bilo, da bi ovi izvana cèrkvene interesse branili, dočim bi dragocěnosti katoličke věre čuvale žene po priměru starinskih svetih děvicah, koje su čuvajući svetu vatru hrabrene sinove otcem odgojivale. Ako dakle dèržava i preuzme učionice, uzdamo se ipak u majke, da će one kod mladog naraštaja potrěbiti nauk u nježna sèrca usadjivati, a svaki korov izčupati znati. — Najbolje će biti, ako se podučavanje sasvim na slobodu ostavi, onda će se natěcati za učionice cèrkva i dèržava. Slobodan boj donese i najkrasniu pobědu.

Ovo su bojevi, koje će cèrkva s dèržavom na skoro izvesti morati. Da će ona u ovih borbah mnogo tèrpěti i stradati morati, to je jasno, pa ako pod tolikim teretom za vrěme i pane, ona će opet sigurno i neuplašivo putem svojim stupati, kojim je po naredbi svoga početnika, za da izbavi čověčanstvo od verigah pakla, pošla. Ako u nutarnje stanje cèrkve zagledamo, opaziti ćemo něko neobično gibanje, tko je do sada spavao, probudio se je, te sad želi popraviti ono, što je zanemareno. Tko se još sad nije probudio, za toga već i neima uskèrsnutja.

Cèrkveni sabori, koji su se već odavna u biskupiah dèržali, stupiti će opet u život, jer to samo od biskupah zavisi, da ih opet potvèrde. Svetjenstvo ih zahtěva i pravom, jer se na saborih nada novog preporodjenja cèrkve. Zato od biskupah zavisi, da ovome zahtěvanju zadovolje, tim će bo se mnogo lěka zadatim cèrkvi ranam doněti. Samo dobro upoznanje stvari, pa blagoslov Pia IX. i posao će biti dovèršen. Synode će izlěčiti mnoge u cèrkvi daleko razširene bolesti; one će probuditi savěst i ponoviti duh cèrkve.

Kada tako cèrkva silna i slobodna iz vana, a iz nutra ojačena melemom ćudorednim stazu novog preporodjenja nastupi, kada katolička samosvěst, kao kèrv kròz žile, kroz cělu cèrkvu prodje, pa tako silnom iskrom elektrizirana kroz piove zavode zastupana pred svět stupi; kad se hrabri zatočnici u ovih zavodih izvěžbani pridruže biskupom i svetjenstvu o svome zvanju čvèrsto osvědočenom, a ovi svi skupa neprestrašeni na mejdan proti razuzdanom pokvarenju i kužnoj nevěri izidju, kad jedanput světovnjaci uvide, što će to reći katolikom se zvati, pa kad napokon matere budu pèrva učionica buduće mladeži, onda će se cèrkva, pa ako se broj njezinih slědbenikah i još više umali, sa s a t a n o m i njegovimi slědbenici svako doba s dobrim uspěhom ogledati moći.

(N. S.)

Predlozi za bogoštovno preporodjenje puka.

Od Dra. Věkoslava Schlöra.

(N a d a l j e.)

B.

Družtva katolička. — Bratovštine.

Kao što duhovna uvěžbavanja pučka krěpko na puk děluju, iz duševnog ga sna probudjuju i svetom vatrom za bogoštovje oduševljuju, te mnoge već tako rekuć izgubljene sinove svete cèrkve katoličke vrědnimi opet članovi učiniše, isto tako mnoge i na „bogoštovno obćenje u užjem smislu“ nukaju, na obćenje u jednoistom cilju, da se naime ili protiv svakog propadanja u staru opet zloću ograde, ili da se na višju savèršenost po uzajamnom obodrenju popnu, svu snagu i moć svoju sjedinivši věru i

ćudorednost što više razšire, te grěšnike na stazu pokore navrate i pobožne svèrhe podpomognu. Tako utemeljenje družtvah uměrenosti, děvojački zagovori čistoće i drugi slični zavěti većinom su koristni plod pučkih duhovnih věžbanjah, kojih plod ravno u ovih družtvih stalan ostaje. — Već u stara, pèrva vrěmena kèršljanstva obstojala su takova *sdruženja* u užjem smislu pod različitim imenima i na mnogolični način, te i poslě u različitim městima i medju različnim osabama bivala. Ova sdruživanja uzrok su, što su mnogi redovi i congregatie ustrojene bile, te cèrkva i kèrštjanstvo toli lěpo procvalo. Pa ne samo, da takova pojedina družtva cělokupnom katolicitetu cèrkve ništa škodila nisu, dapače ona su faktični dokaz, da cèrkva, kao odgojiteljica čověčanstva, moć i srědstva u sebi zadèržava, raznoličnim potrěbam i okolnostim te i mnostručnim odnošenjam vrěmenah i pukovah zadovoljiti, a i pojedinih vlastitosti i sposobnosti shodno upotrěbiti. Takovi dakle, koji žele, da je u cèrkvi božjoj sve i svaki jednak, te misle, da svaka osobitost i razlika něko odmetnutje znamenuje, — takovi rekoh neka si nelaskaju, da su duh obćenitosti cèrkvene pojmili; — cèrkva bo, akoprem je odhraniteljica cělog čověčanstva i kao takova sve ljude za svoje učenike i pitomce smatrati ima, — to ona ipak — budući něki medju njoj pověrenima, više truda i nauke potrěbuju, něki pako više dokučiti mogu — osobitu pazku i brižljivost na ubogie duhom imati mora. —

Ako ćemo cèrkvu kao vojnički tabor smatrati, to su doduše svi članovi njezini vojaci, nu nisu jednake sposobnosti za boj, valjalo bi dakle duhovne tvèrdjave graditi, te u nje pometati odvažnie i věštie, i ustrojiti osobite čete, koje bi kao jezgru vojske vazda neprijatelju u susrět poslati mogli? — Ako ju pako kao vèrt božji smatramo, i to za takovi, — koi cělu zemlju zauzima, — to su pravověrni slični plodonosnim dèrvetima, koja sva nebeski vèrtlar i njegovi sluge marljivo i pomnjivo obradjivaju; nu zato ipak potrěbno je někoja bilja osobito njegovati ili na osobita města presaditi i sakupiti. Ta i gospodin naš Isukèrst, koi je naučitelj i spasitelj cělog světa bio, imao je osobite svoje drugove, to jest učenike i množinu ženah, koje je sve, budući ga osobito cěniše, i osobitom brižljivostju naučao. Sveti Pavao apostol světa, koi je sve svima ljudima biti nastojao, za da je svekolike Isusu pridobije, koi se je isto tako učenima kao i neučenima, odličnim i neznatnim, ženam i mužkarcima jednako obvezana smatrao, — isti sv. Pavao rekoh, kao što iz njegovih listovah uviditi možemo, višeputah se je za stanovite osobe, porodice ili obćine koje, osobitom pastirskom revnostju zauzimao, i to zato, jer je mislio, da će tako posrědstveno i na druge dělovati moći. Nadalje vidimo, da su mnogi apostolski muževi i poslědnjih vrěmenah ovako radili. Sveti Hieronim sdružio je něke vrědne gospoje u savez prave ljubavi bližnjega i iskrene molitve. — Pachomius sakupio je pustinjake i na družtveni život ih navrati, — sv. Franjo od Assisa utemeljio je i tretji něki red iz samih pravověrnih, tu naměru gojeći, da sve883 stališe u těsnii bogoljubni savez skopča. Neću da još napomenem i nebrojena ona bogoštovna družtva, koja sv. Vicencio od Paule utemelji, i kojih plodove svět s udivljenjem gleda i cěni! — Zar dakle, kad je tomu tako, i u naše vrěme, gdě je věra i ljubav k věrozakonu veće tako rekuć ohladnila, zar rekoh nebi dobro i probitačno bilo, sve bolje katolike izmedju množtva kojekakvih malověracah i indifferentistah izabrati, těsnie ih medj sobom sdružiti, te po osobitom njegovanju za uzor kèrštjanskog života ljudima odgojiti i izobraziti? — Ili možebiti, da se komu vidi shodnie, da i ove vir obće bezćutnosti bogoštovne proždere? —

Godina 1848. u kojoj nam gospodin toli veliku missiu ukaza, da još i dan danas dovèršena nije, naučila nas je upoznati, kako veliki je broj onih, koji ime katolikah nose, nu prama cèrkvi ili se posve hladno, ili opet neprialeljski vladaju; duševna bo mlitavost i nemarnost, kao i běsna napadanja na cèrkvu i svetjenstvo učinila su, da su bolje misleći potrěbu uvidili, sva moguća upotrěbiti, da se katoličko bogoštovno čuvstvo opet u puku probudi, izobraženii stališ ljudih, osobito mužkarci za bogoštovje uzplamte, te obstojeći razdor medju svetjenstvom i světovnjacima što većma izpravi, rěčju: da se uzdèrmani svezi obćeg kèrštjanskog života što bolje opet utvèrde i tako se neprialeljem kèrštjanstva strahopočitanja dostojna, krěpka duhovna sila suprotstavi. Sve to mislište mnogi ne bez temelja, da će se po „katoličkim družtvama“ postignuti, i budući nužda pritisnu, to se umah i ustrojivaše. Sačinjeni biahu programi, zakoni, obdèržavane skupštine i dogovori — ne baš doduše u cèrkvi (predmet bo i obstojateljstva nedopustiše to) nu i ne bez javnosti, koja se upravo bogoštovnom poduzetju dostoji Mudro biaše prigodom ustrojenja novih ovih družtvah, pravo sdruživanjah upotrěbljivano i značaj stariih pobožnih bratovštinah, u koliko moguće odstranjen; jer tako samo moguće biše po dobro uputjenim katolicima i druge manje uputjene na stazu prave bogoštovne krěposti dovesti, za ove bo biahu skupštine i dogovori prilike pravog osvědočenja i očitog izpovědanja kèrštjanstva, te doista tvèrditi mogu, da se po ovih prialeljskih dogovorih prie i uspěšnie rěšenje dvojbah i utamanjenje predsudah, dapače i uputjenje o cèrkvenim predmetima postignuti može, nego po govorih u cèrkvama. U tom dakle obziru katolička družtva isto tako slična su mostu nad rěkom duha vrěmena, prěko kojega se bolji světa tog sinovi prepeljivaju, da k cèrkvi dospiju — dočim glede članovah svojih tvèrdjavi priliče, u kojoj posada sva napadanja neprialeljska poběedonosno odbija. —

Budući su ova družtva u ono vrěme ustrojena, kad su najžešćji politički prevrati běsnili, te obstojanju cèrkve pogibelju prětili, odnošenja pako dèržavah posve preinačili, — to tako rekuć naravno biaše, da im se i něšto političkog življa priměša, koje se ipak sada, polag obćeg mněnja iztrěbiti ima. U ostalom valja u obziru tog predmeta, ako pravo suditi hoćemo, posrědno i neposrědno politiziranje razlučiti, isto tako — kao i pèrvo ustrojenje (prigodom političkog komešanja i směsa) takovog družtva, i njegovo razvijanje i utvèrdjenje; ako bo neželimo cèrkvu posve lučiti od dèržave, (budući to ni moguće nije) te ako si cèrkveni i dèržavni vladari prialeljski ruke pruže, za da blěsk moći opet zasija, — to moraju oni, koji za stvar cèrkvenu revnuju u obzir uzeti tako dèržavnu kao i obnovljeno ustrojenje njezino, — oni moraju rekoh, dapače im i pravo pripada, — prosloviti o načinu upravljanja i o propisima i naredbama dèržave, koje raznolični upliv na srěću ili nesrěću cèrkve imadu, a i sam smisao dèržava iziskuje, da cerkva moćju, snagom i naukom svojim k uzdèržanju gradjanskog reda priteče. Nemože se doduše tajiti, da je, — osobito u burna vrěmena novoustrojenja dèržavnog, kojom prigodom strasti odviš jako běsne, — i u najboljoj naměri politiziranje svetjeničkih osobah na věrozakon obzir imajućih, — ne rědko svakojake smutnje i opasnosti porodilo, koje isto tako, kao i druge moguće prestupke bogoštovnih družtvah

nije drugčie odvratiti moguće, nego ako dotična cèrkvena vlast nadzirateljstvo imala bude. Biskupima u družtvu s papom pripada pravo cèrkvom, tako što se njezinog unutarnjeg kao i izvanjskog upravljanja tiče, vladati, te pravověrne naučati, kako da živěti imadu, da dužnostjam svojim kao kèrštjani i gradjani zadovolje; jer samo i jedino na taj način moguće je jedinost cèrkve — bez koje obćenost to jest katolicitet misliti si nemožemo, — proizvesti. Ako su dakle u gděkojim preděllima bez positivnog dozvoljenja biskupah, samo na mogućnost dozvoljenja i odobrenja računajući něki světski muževi ili dotični duhovni pastiri družtvo katoličko i uströjili, to valja da se takovo višjem dostojanstvu cèrkve sinovski pokori i vèrhovnu vlast njezinu priznade.

(Dalje slědi.)

Poticanje k mudroljubju Isukèrstovom.

Od Erazma Roterodama.

(Konac.)

Nadalje veli Epikur, da nikakove ugodnosti poćutiti kadri nismo, ako nam nije duša od svakog zla čista, pa odtale izvira prava razkoš; Aristoteles opet kaže u politici, da neima u ljudskom životu nijedne ugodnosti, koju nebi svět na koi način prezirao, izim jedine krěposti. Pa mnogi n. p. Sokrates, Diogenes, Epikteto potvèrdiše svojim priměrom veću stran ovog nauka. Pa budući je sva ova Isukèrst mnogo jasnie i savèršenie i učio i svojim priměrom potvèrdio, nije li to sramota, da to kèrštjani ili neznadu, ili nehaju ili takodjer izsměhavaju. Ako je pak što takovog, što se bliže tiče kèrštjanstva, tad ostavivši ona pèrvašnja, moramo ova slěditi; ako li pak ništa osobitieg neima, onda neznam, zašto bi ova za staria, pa tim manje vrědnosti smatrali, nego knjige Mojsie. Pèrvo valja znati, šta je učio, pa onda to činiti. Niti valja umah zato misliti, da něki pravi kèrštjanini, ako se umiju s rěčmi kojekakvimi igrati, ako znadu dlaku na četvero cěpati, jednom rěčju: akó razumiju jezikom dobro mlěti; nego ako ono, što je Isukèrst učio, slěde i věrno obdèržavaju. Nekudim ja plemenito tèrsenje ovih ljudih, koji takovim predavanjem i umětnim razgovaranjem umne sile věžbaju, to bo je hvale dostojno, jer nisam rad koga uvrěditi; nego misao je moja, da se prava i istinita Isukèrstova philosophia nemože od drugud cèrpiti, no iz evangjeoskih knjigah, iz apostolskih pisamah, iz kojih će svaki, koi pobožno mudruje (više da kako molitvom nego razlozi); koi se više preobraziti, nego li oružati želi, lasno uviděti, da je u ovih spisih sve popisano i sadèržano, što je k blaženosti i k svakoj srěći čověčjeg života potrěbno. Ako želimo što naučiti, zašto da nam se više dopada drugi učitelj, nego Isukèrst, ili ako želimo priměr prie viděti, zašto neslědimo pèrvi priměr Isusa? Ili možda želimo kakov uztuk protiv tělesnih požudah, gdě ćemo ga prie naći? Ili tražimo podrěmani i pospani duh čitanjem uzbuditi, gdě ćemo naći živahniu i jačju iskru? Ako li želimo duh naš od taštinah ovog světa odvèrnuti, zašto tražimo drugdě ovu razkoš? Zašto volimo Isukèrstovu mudrost iz čověčjih pisamah, nego iz samog izvora cèrpiti?

Šta više? Ako imademo poslanicu, što nam je pisao priatelj, mi ju čuvamo, cělivamo, okolo kažemo, toliko putah opetujemo; a koliko tisućah imade kèrštjanah, koji se za učene grade, pa ipak spisah evangjeoskih niti apostolskih u cělom životu niti čitali nisu. Mohamedanci obdèržavaju věrno svoj Alkoran, Židovi uče se već od kolěvke Mojsiu. Zašto nečinimo mi to isto za Isusa. Koji su unišli u red sv. Benedikta, veoma cěne uprave od njega, premda prostoga i u prostom jeziku spisane; koji su Augustiniani, znadu uprave svoga početnika, Franciškani obožavaju predavanja svoga Franje, pa kamogod se presele, sobom ih ponašaju, niti se za sigurne nesmatraju, ako li nenose njegove knjižice u naručaju. Zašto ovi više cěniju i štuju uprave i propise prostog čověka, nego svikolici kèrštjani propise one, koje je Isukèrst svima jednako predao, na koje su se svi na kèrstu obvezali?

Ako nam tko pokaže zemlju, po kojoj je Isukèrst stupao, padši na nju cělivamo ju, pa zašto nebi tim većma živu njegovu sliku, nalazeću se u njegovom pismu obožavali. Ako tko njegovu haljinu pokaže, ta móre bi preplovili samo da ju pòljubimo; a evangjelje jasnie i istinitie kaže nam njegov život, njegovu sliku, nego da sva ona pokućtva, medju kojima je někoč bavio, poberemo. Dèrvenu ili kamenitu njegovu sliku iz ljubavi prama njemu uresimo zlatom i dragim kamenjem. Koliko većma se pristoji, da uresimo zlatom i dragim kamenjem, ili ako još što dragocěnieg imamo, ono što nam jasnie predstavi Kèrsta, nego sve slike, jer ove jedino těla priliku, ako i to predstavljaju, a njegove rěči — sv. pismo stavljaju nam pred oči njegovu živu sliku, njega samoga, gdě govori, lěči, umira, uzkèrsnuje; jednom rěčju onako predočiju, da ga nebismo bolje očima motriti mogli.

Biskupia zagrebačka.

Stolna cèrkva u Zagrebu.

Bogatstvo tako duševno kao materialno, stupanj; prosvěte kao i ukus naroda, ako su sama za sebe, neprolazeća u izvanjska děla, ostaju bez cěne. U tom se smislu veličanstvene sgrade, tvornice itd. imadu smatrati kao měrila napomenutih i mnogih drugih vlastitostih. Mi se da kako nemožemo ponositi tolikimi i tako veličanstvenimi proizvodi krasnih umětnostih, kao što n. p. Belgia, ili koja druga zemlja, zašto? da odgovorimo, neimamo za sad niti města niti časa, dovoljan će biti medjutim uzrok věkovite borbe s divjimi našimi susědi, koji, da smo same „perivoje“ imali, bili bi ih kroz toliko vrěme u pepeo preobratiti mogli. Stolna cèrkva zagrebačka sačuvana je ipak uz pèrkos tolikim vihrom do dan danas. Odavna brinuli su se vèrhovni pastiri za postojanje i sigurnost starine i krasote ove, no odkad nam providnost božja na čelo biskupie zagr. postavi pr. g. Jurja Haulika, od onda, morati će svaki istinu ljubeći ma i nehotice priznati, da je stolna cèrkva naša odprie doduše lěpa i umětno sagradjena, njegovim trudom i nastojanjem uz pomoć preč. kaptola, koi je preuzvišenog svog vodje plemenite naměre vazda podpomagao, u sjajnu svetinju krasote i umětnosti pretvorena. —

Stolna cèrkva zagrebačka jest sgrada veličanstvena u gotičkom štilu sagradjena, providjena sa 24 oltara, kojih je 18 od Carara — a drugi od inih osobitih vèrstih mramora. Prostranost, veličanstveni slog ove iz nutar i iz vana iz samog těsanog kamena sazidane cèrkve, množina kipovah i štatuah, lěpa propověđaonica, lěpi napokon mramorni pod, biahu već odavna predmet, nad kim su se inostrani putnici diviii. Jedini veliki oltar, premda umětno uredjen, nije stajao u razměrju s veličanstvenim cěle sgrade štilom, pa budući je ova neprimĕrnost već mnogim domaćim i inostranim u oči pala, zato biaše već od prie goruća želja obća postala, da se i ova sěna u světlo

pretvori. Ova je želja sada izpunjena, jer se je već od 6 godinah gotovo radilo na velikom oltaru u gotičkom stilu i pripravljalo razměrno uredjenje cělog svetišta (sanctuaria), koje dělo budući je već dovèršeno, mislimo, da ćemo poslužiti svima, koji nemogu, niti prilike neimadu istu svetinju vlastitimi očima motriti, ako ga potanko opišemo.

Najveći ures, koi u svetištu (sanctuariu) u oči padne, čini pet velikih gotičkih prozorah, koji su sa staklenimi slikami u Monakovu u Bavarskoj velekrasno sačinjeni. Srědnji prozor predstavlja u nebozetje Marie, obastèrte s cherubini i serafini. Odozgor je presveto trojstvo, odozdo dvanaest apostolah oko groba děvice sakupljenih, iz kojega lěri van rastu. Bližnja dva prozora sa obiuh stranah predstavljaju sv. zaštitnike stolne cèrkve, kojim je posvećena; na strani sv. evangjelja t. j. na lěvoj sv. Stěpana kralja ugarskog, s druge strane pako sv. Vladislava, klečeće i prama ulazećoj u nebo materi božjoj obèrnute. Poslědnja dva prozora predstavljaju četiri svetca, koji su osobite zasluge stekli u razširivanju evangjelja u našoj domovini i pobližnjih okolicah, naime: na evangjeoskoj strani sv. evangjelistu Marka i sv. Dimitriu, koi je u Srěmu pokopan; s druge strane sv. Kirina mučenika i biskupa sisačkog, i sv. Augustina Gazotti-a biskupa zagrebačkog. Svi ovi svetci predstavljeni su u životnoj veličini. Osim ovih napomenutih svetacah nalazi se u četirih pobočnih prozorih još osam drugih prizorah u manjoj podugasto okrugloj veličini, na svakom prozoru po dva, koji su iz životopisa blažene děvice u chronologičkom redu uzeti, naime: očitovanje Joachimu otcu Marie, vèrhu njezinog narodjenja; njezino zaručenje sa sv. Josipom; blagověst kroz arkangjela Gabriela; narodjenje spasitelja; svetak objavljenja; našastje Isusa u cèrkvi kroz Mariu i odgojitelja-otca sv. Josipa; napokon mèrtvo tělo blažene děvice u srědini apostolah.

Na stěni medju prozori postavljeno je deset kolosalnih statuah s gotičkim podnožjem i zaoštrenimi baldachini, izdělanih takodjer u Monakovu od najglasovitieg kiporěžca Sickingera iz dèrva, pozlatjenih i bojami obilno urešenih. One čine tako rekuć dvor nebeski, jer su izabrane izmedju svetacah starog i novog zavěta, predstavljaju naime: patriarchu Mojsiu i Arona, dva proroka: Iliu i Davida; dva mučenika Stěpana i Lovrenca; dva spovědnika sv. biskupa Martina i Antuna Padovanskog; napokon dvě svete děvice: Katarinu i Tereziu.

Oltar je takodjer u gotičkom slogu uredjen, na srědnjem vèrhuncu nalazi se štatua spasitelja, s pèrvimi apostoli Petrom i Pavlom, niže doli pako stoje štatue četirih cèrkvenih otacah: naime: Augustina, Gèrgura, Jeronima i Ambroza, niže opet četiri reliquiara, vèrhu kojih se opet nalaze prizori iz muke spasitelja izuzeti s osobitom umětnostju izradjeni. Pri dogotavljanju oltara imao se je osobito obzir uzeti na to, da se stari no krasan tabernakul skupa s pojedinimi uresi, šest stupovah s reliquiami urešenih i šest srebèrnih svěćnjakah polag novih uresah sgodno naměstiti uzmognu. Sve ove dragocěnosti predstavljajuće mnoge srebèrne i na pozlatjenom mědu izradjene umotvore, proizlaze još od někadašnjeg biskupa Esterhazy-a.

Biskupova stolica (faldistorium) sa stolcima k asistencii potrěbnimi, izradjena je u istom gotičkom stilu. Sve ove čěsti čine toli u sporedjenju s drugimi predmeti u cèrkvi se nalazećimi kano i medju sobom jednu suglasnu cělost, a svetište (sanctuarium) izgleda kano oltar, koi, motrio ga čověk iz bliza il daleka, jednako nam blišti pred očima kano něšto veličanstvenoga, što je kadro uzbuditi u sèrcih pravověrnih kèršljnnah čuvstvo dubokog počitanja i iskrene pobožnosti. —

Věsti iz katoličkoga světa.

Zagreb 30. rujna. Danas imali smo lěpu svečanost. Preuzv. g. biskup Juraj Haulik služio je u pribitnosti čitavog ovdě bavećeg se vojničtva, mnogih vojnih i gradjanskih častnikah i nebrojenog pobožnog puka sv. missu na hvalu višnjemu, što je podělio caru i oružju njegovom krěpost, za izbaviti nas od neizměrnih dugotrajnog boja nevoljah, te s time mogućnost mu podati blagoizvolio, za upokojiti i usrěćiti sve narode novim ustavom, na kojemu bi se s božjem pomoćju učinjeni mir potvèrdio, te buduća srěća i blagostanje narodah osnivalo. Na isti način biaše 4. listopada kao na godovni dan nj. veličanstva cara Franje Josipa u 9 satih po istom pr. gospodinu biskupu Bogu prikazana svetčana služba božja za dug život, za srětno i dugotrajno vladanje mladjanog i punog dobre nade cara našega.

Iz *Napulja*. Novine „Foglio Officiale“ govore potanko o pohodu, kojim je otac papa 6. rujna ovu varoš usrěćio, gdě je u dubkom napunjenoj stolnoj cèrkvi, kapeli sv. duha sv. misu govorio; od ovud posěti nj. svetost kapelu dèržavnog zaštitnika sv. Januaria, i naposlěd poděli iz doksata nadbiskupskog dvora blagoslov nebrojenoj množini puka. Svi tèrgovi, doksati, sve ulice, staze i prozori, biahu napunjeni osobami razne starosti i svakog stališa, radost sěvaše im iz očiuh, a iz gèrla oriše se urnebesni „evviva.“ (Ove věsti jasno svědoče, da su data turinskih listovah „Legge“ i „Concordia“ izmišljotine, polag kojih se je veća stran puka sasvim mukla i hladna vidila.) Govor, kog je Pio IX. u kući nadbiskupa kard. Riario-Sforza na sakupljeno svetjenstvo govorio, glasio je (polag gori navedenog službenog lista i Augsb. Postz.) ovako: „Bilo je ono 26. studenoga pr. god. kad sam se ja s najpobožniim kraljem i njegovom uzvišenom suprugom na jednu hrid povukao, koju pobožna traditia za jedno izmedju onih městah dèrži, na kojih su se dogodila čudesa u ono doba, kad je Isukèrst na Golgoti preminuo, i svojom dragocěnom kèrvju uništio onu listinu, kojom smo krivci grěhu prodani bili. Onaj dan molio sam pred jednim razpelom i pred presv. svetotajstvom skrušeno mir za sprovadjajućeg me kralja; izmolio sam za vas takodjer najmilii sinovi raznih častih, nebeski blagoslov. Onda još nisam znao pute providnosti, kojimi bi imao stupati, nisam znao, da ću ja možda sam k vama došavši blagoslov vam doněti. Onaj nebeski blagoslov molim ja sad sam za vas, osobito za nižje svetjenstvo, da možete uviděti podpuno dužnosti stališa vašeg. Puk, obastèrt dan na dan sve većom tminom, trěbuje světla, da može viděti zanjke, koje mu se svaki trenutak na novo stavljaju. Jeda li bi u vami svoga vodju našo! Budite mu vodja s priměrom, u rěči i ljubavi. Tèrsite se, da izběgnete pogibelji, koje su skopčane sa stališem vašim. Vi ćete ih poznati i izběći se ih naučiti, ako svèrnete okom na město duševnog vašeg odgojenja, i ono dobro promotrite, što se je tamo ovih danah sbilo. Budite zato blagoslovljeni u duhu! A ovaj na spodobu božju stvoren duh neka bude, što biti ima, neka bude slika božanskog uzora, koi je Isukèrst. Bog vas blagoslovi u vaših znanostih, u molitvah i u svemu. U ovom smislu poděljujem vam papinski blagoslov. Kleknite i primite ga.“

Iz Dijona pišu A. Z-u. Kao što se vidi, našlo je

francezko svetjenstvo za potrěbito, da se pripravi za onu zadaću i onaj prostrani krug dělovanja, koja im je sadašnji ministar podučavanja otvorio. Već měsec danah zabavlja se nadbiskup parižki s pripravami za pokrajinski sabor, koi se sazvati imade, i s pitanji, koja će se tamo pretresivati. Sabor taj otvorit će se dana 15. rujna s velikom svečanostju. Osim biskupah iz pokrajine Pariza, Orleana, Chartresa, Bloisa, Versaillesa, Bourgesa, Sensa i Dijona, pozvani su takodjer biskupi: kaptola Saint-Denisa, poglavice mnogih bogoslovnih redovah i mnogo drugog svetjenstva. Glavne točke, o kojih se věćati imade, jesu: kanoničko ustrojenje fakultetah bogoslovnih; utemeljenje sěminišta za višje cèrkvene znanosti; povraćenje rimske liturgie; pitanje o slobodi učenja i predlog protezajući se na taj predmet, koi je najnovie vrěme zakonotvornom saboru podnešen. Već odavna nije bilo takovih skupštinah niti u Parizu niti u cěloj Francezkoj, koje su od něgda cèrkvi katoličkoj snagu i slobodu davale. Godišta 1811. sazvaše Napoleon onaj veliki cèrkveni sabor, sastojeći iz biskupah više narodah, naime: Francezke, Italie i jedne česti Němačke. Sučestvovalo je u tome saboru 6 kardinalah, 9 nadbiskupah i 80 biskupah. Predsědnik biaše kardinal Fesch. Godišta 1819. biahu dèržane u Tuileriah i u St. Denisu skupštine, gdě je věćalo do 40 biskupah o izvedjenju concordata od godišta 1817. i drugih cèrkvenih stvarih. Izuzamši jednu g. 1827. u Lyonu dèržanu synodu, nije od onda bilo nijedne cèrkvene skupštine u Francezkoj. Francezko svetjenstvo imade se dobro poprimiti, za da rěši veliku zadaću, koja mu je u predmetu podučavanja predložena.

Iz Monakova 12. rujna. Danas čitasmo po sokacih čudnovati něki poziv.

„Pèrvi dojdući petak 14. rujna u veče u 7 satih biti će u dvorani „Zweibrucken“ razgovor vèrhu sjedinjenja katoličke i protestantičke cèrkve. Pozivlju se dakle kèrštjani obojeg věroizpovědanja, da ih se što više sakupi.“

„Sile kèrštjanstva moradu se sad sjediniti, u slozi bo jakost stoji, pa ako se kèrštjani u slozi i ljubavi oko barjaka svoga kèrsta sakupe, tad će sigurno na sve strane šireća se nevěra hametom potučena biti.“

„Mislimo, da nije dan daleko, kada će se u našoj němačkoj domovini od sjedinjene kèrštjanske bratje urnebesni halelujah oriti i tja do prestolja spasitelja světa doseći, koi nije zalud kazao: „biti će jedan pastir i jedno stado.“

„Ulazna cěna je za osobu 6 kr.“

Mimoišavši město, (valja znati, da je tu krojačkog ceha svratište (Herberge) drugčie plesalište) gdě bi se imalo věćati o tako važnom predmetu, čini nam se već sama ulazna cěna kao znak charlatanizma, koi samo za něko vrěme tim putem — srěću traži. U ostalom tko je čitao Ern. Mahnera „Gesundheitstheorie,“ to mu neće ovaj slučaj neobičan biti, jer je to sve jedno, ili tko lěči tělesnu ili moralnu bolest? oba su charlatana, dočim naime to iz naměre svět prevariti rade. Budući je nevěra veresiu izgubila, te nemože već otvoreno paradirati, sada je izumila krinku světla. Polag ovog plakata misli se, kao što je to u više radikalnih listovih objavljeno, protestantičku i katoličku cèrkvu spojiti, da bi se tako prevagi Pruske i rongeanizmu na put stalo. No odtale vidi se, da je to izmišljotina někog dangube, jer zar nezvoni to sasvim směšno: „za da se Pruskoj prevagi, pa i rongeanismu na put stane? ta ovaj si sam kod svakog pametnog kèrštjana na putu stoji, dočim se bez svakog temelja samo na uzavrělim mudrovanju ili bolje budalaštini někih ludjakah niti božanstvenog, dapače niti istog čověčanskog duha silu i narav poznavajućih osniva.

Požun 28. rujna, Danas kao na smèrtni dan nesrětnoga grofa Lamberga biahu kroz posrědovanje njegove tugujuće supruge u stolnoj cèrkvi zadušnice obdèržavane, kojimi svi ovdašnji gradjanski i vojni častnici učestvovahu.

Pariz 24. rujna. Glede rimskoga pitanja pogovara se, da je sv. otac izjavio želju, da bi general Oudinot kod njega bio francezkim poslanikom.

Směsice.

Pio IX. Godine 1825. poslaše papa Leo XII. jednu katoličku misiu sastojeću iz triuh svetjenikah u republiku Chili, koja, pošto bi rěšila naloženu si zadaću, vratiše se nuz iztočnu obalu atlantičkog mora natrag i uze konak u Montevideo-u, u kući obitavajuće ondě odavna starošpanjolske obitelji Ximenianske. Jedan mladi svetjenik izmedju onih triuh dopao se je mladomu, za onda 16 godinah staromu domaćine sinu tako, da se je medju ovom dvojicom odmah priateljni savez sklopio, zašto se je kod polaza misionarah cěla kuća Ximenesa sa suzami s pomenutim priateljem oprostila. Poslě někog vrěmena posta taj misionar prelat, zatim biskup, a napokon i kardinal, no nije ga zaboravio mladi priatelj, jer mu je pismeno vruće svoje čestitke pošiljao; no kad je ipak spomenuti grof Mastaj papinsku stolicu zasěo, odluči polustari već u to doba muž i domaćin Salvador de Ximenes někadašnjem priatelju u osobi naklon učiniti. Tako dodje zbilja spomenuti u družtvu supruge svoje 1. lipnja u Rim i posěti Pia IX., koi ga sa suzami radosti primi tako, da se Amerikanac od mila razplakaše. Ximenes doneso je takodjer mnogo rědkostih svoje domovine, koje se na uspomenu ljubljenog tog priatelja u dvoru papinskom čuvaju. —

Zlobni ljudi nalikuju krokodilu, gornja pram nebu okrenuta strana jest tvèrda i nepronikljiva, a pram zemlji obèrnjena jest mehkana i ulagiva. Dobar pako čověk nalikuje zelenom listu dèrveta, koi se na gornjoj strani světi, dočim je spodnja strana mutna i tmasta,

Govor svetjenika sličan mora biti lěčivom vrělu. Ovo teče prěko pěska i blata, pa il se posuši, ili se uhvati, te onda je lěk i utěha bolestnikah.

Novac carski jest rudo (Metall) noseće njegovu sliku. Novac božji jest tvoja savěst, koja ima takodjer njegovu sliku nositi. Nepogèrdjuj slike božje time, što ju na krivi novac opake savěsti mećeš. —

Stěpan Moyses, upravitelj. — *Stěpan Muzler*, urednik.
Narodna tiskarnica Drn. Ljudevita Gaja.

BROJ 41. — TEČAJ I.

U SUBOTU 13. LISTOPADA 1849.

List ovaj izlazi svaku subotu na cělom arku.

Cěna mu je za domaće 4 — za vanjske 5 for. u sr. na cělu godinu.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvèrt god. kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod duhovnog stola ili kod uredničtva. Predbrojenje prima se sveudilj kroz čitavu godinu.

Katolički list zagrebački.

Jedina sila života, jedini pokoj duše.

(Nadalje.)

Nastavljeno obćenje svetjenika sa nebom i stvarima nebeskim jest ono vrělo, iz kog najčistia radost, najobilnie milosti božanske, te prava i plemenita izobraženost za svetjenika proiztiče; iz ovoga on vazda sladki pokoj i božanstvenu krěpost svete ljubavi cèrpi. Ono pouzdano obćenje s Bogom, svenazočnim otcem, zaufano priateljstvo sa Isusom, božanstvenim spasiteljem i najvèrniim priateljem, nježni i pobožni razgovori s kraljicom nebeskom Mariom, koja je najbolja mati i zagovornica naša, sveudiljno, živo i iskreno priateljstvo sa angjelom čuvarom, sva ova někim nebeskim, radostnim, svetim i krěpkim čuvstvom pune i oživljuju grudi svetjenika. Ali nesrětni svetjeniče! možda, da je světlost věre tvoje potamnila, te takova srědstva krěposti nebeske nisu za tebe ino, no ništetna i pogèrdna dětinja igračka! — Ovakovo s nebom obćenje jest živo ogledalo nebeskog života, ona zasladi sve gorkosti tog zemaljskog života, udaljuje nagnjenost na grěh, dočim jedino na nebeska i božanstvena potiče. Neima vrěmena, neima puta, posla ni města, nikakve radosti, nikakve boli, gdě obćenje ovo i zabava nebi bila moguća, lahka, pa zajedno olakšajuća i ublažujuća. — S toga govoriše gospodin Bog sv. patriarchi Abrahamu: „Bavi se sa mnom i budi savèršen.“ Tim čuvstvom izkriknu psalmista: „Deus, Deus meus, ad te de luce vigilo,.. sitivit in te anima mea &c... Osobujnu pako ugodnost i utěhu podaje osobito u naše doba, gdě se sve nestalno i minuće to više nestalnim ukazuje, gdě nijedan sat nije prost od brige i straha, da se, što je vrěmenito i zemaljsko nesruši pod nogama našimi; sad je, rekoh, od osobite utěhe věrno i pouzdano obćenje sa Isusom u presvetih otajstvih, sladko je zaista i ugodno ovdě se potužiti, ovdě sva izprositi, sasvim se izručiti i sva žèrtvovati, pa sva opet moliti i zadobiti, dušom opočinuti, zaista lahko i ugodno biva u duši, dočim tako sa Ivanom apostolom na punom božanstvene ljubavi sèrcu spasitelja počiva, one svetog pěvača rěči opetujuća: „In id ipsum dormiam et requiescam, quoniam tu Domine singulariter in spe constituisti me.“ O blaženog svetjenika, koi putem tog nebeskog obćenja i božanstvenih zabavah ide, svoje posle svèršava, od ovih proste čase takovom zabavom sprovodi, s njom svoju hranu zasladjiva, na pokoj se leže — rěčju život zemaljski u nebeski pretvori. — Kadikad i duša svetjenika poslovi i težkoćami dana obtèršena obnemogne i oslabi; pa onda mu šetanje u vèrtu medju raznim cvětjem i razmatranje sa ugodnim mirisom ugodnost i krěpost podaje. Takov vèrt nahodi se za svetjenika takodjer u kakovoj dobroj knjizi, gdě se naime lěpe prispodobe, sveto slovo i istina, ili mudre izreke svetih dušah nalaze. Kudgod ide, tud taj vèrt t. j. knjižicu sa sobom nosi, svaki čas u njeg se nagleda, ili promatranjem pojedinog kojeg cvěta, to jest mudre koje izreke nasladjuje, koja višeputah veoma dugo dušu ugodno zabavlja i balsamom s. ljubavi krěpi. —

VI.
Svetjenik kod svojih naukah.

Bez naukah oslabio bi i posahnuo duševni život svetjenika, valja mu dakle sveudilj to duhovno polje marljivo obradjivati, zdravo sěme usijati, pa onda i žeti — valja mu uvěk marljivim djakom i bogoslovcem ostati. Pa to tim više potrěbno je u naše doba, gdě svetjenik istinu i krěpost proti lukavoj, svake věre i ljubavi lišenoj pokvarenosti i opačini muževno braniti mora. Svetjenici vani na ladanju imadu doduše većom stranom pobožne i bogaboječe ovce, nu ima takodjer na mnogih městah dosta pojedinih učenih ili poluučenih nevěrah, koji si većinom znameniti i zajedno ubitačni upliv na čitavu obćinu pribaviti žuadu. Temeljita, istinska i životvorna theologička znanost vazda je svetjeniku, a osobito danas veoma potrěbita. Nu znanost ta valja da izbilja životvèrna, te u krugu dělovanja svetjeničkog poběđo- i spasonosna bude; neobhodno dakle potrěbito je sa nauci onaj s. ljubavi život spojiti, te uz svu znanost svagdě Boga i s. ljubav njegovu tražiti, u tomu se moraju sva čitanja. mudrovanja i znanosti svetjenika kao traci u svom suncu sakupiti i sjediniti. Svetjenik uči pred Bogom, uči za Boga, išćuć oružje za obranu i razširenje carstva njegovog, na Boga i ljubav njegovu ravna svu znanost, na ovimi predmeti sva izpituje i razjasnuje, rěčju, sveta ljubav Boga duša je svega mudrovanja i znanja svetjeničkog, koja mu višju jedinost, božanstvenu krěpost, razboriti pokoj i nebeski život podaje i sigurno uzdèržava. Slovo božje, sveto pismo čita svetjenik dakako svaki dan sa radostnim osvědočenjem, da ovdě rěč božju sluša, da tu gospodin neba i zemlje duši njegovoj govori; ovdě vidi on božanstvenu ljubav i istinu medju čověčanstvom hodati tražeć, što bi izgubljeno, noseć mir i blagoslov svim, koji su dobre volje. Nu kadikad osupnjen uztrepti takodjer, čitajući strahovite grožnje i postupanje pravice božanske sa nepokornimi, od světa zaslěpljenimi grěšnici. Pa nikad to slovo Boga iz rukuh nepusti, bez da nebi napredujuć u světoj ljubavi, Boga i rěči njegove sve

dublje i čvèršće u sèrce svoje usadjivao. — Bistrim okom po dogmatiki razgledajući se svetjenik, sve po malo opažuje divni, prelěpi, sunčani krug nebeskih istinah, koje se sve oko jednog srědišta věčne naime ljubavi kretju i nepomično gibaju. Svaka dogma veseli i dobro čini sèrce njegovo, ona bo je istina iz ustah božjih proizlazeća i u cèrkvi Isukèrsta, koja je stup i tvèrdjava istine neporušivo utemeljena. Svaka dogma jest za njega něka životvorna luč, koja mu s neba u nizinu světi, pa opet kao ona zvězda mudrih, pogled u visinu, put do nebeskog Betlehema razsvětljuje, te manje više jasni izgled u visinu, pa u neizmèrnu dubljinu bezkonačne istine i blaženosti Boga pribavlja i otvara, dočim mu grudi istinom, sladkim ufanjem i svetom ljubavju puni. Pazite vi svetjenici božji, budite na oprezu osobito u ovo vrěme, gdě se čopori radikalnih nevèrnikah, koji Isukèrsta zanijekaju, na podpuno uništenje kèrštjanstva sakupljaju i pripravljaju! dogma je božanstveni temelj božanstvenog kèrštjanstva, pa s toga ju oni s tolikom pogèrdom dèrzovito napadaju, ili ju lukavo podkopati žele. Budite dakle pozorni, pa tim čvèršće uhvatite i dèržite ključe od carstva istinah nebeskih! —

U znanosti ćudorednoj nahodi i uči svetjenik zakone božanstvene ljubavi. Moral mu je upravo izraz neizměrne dobrote i lěpote božje za čověka, koi je na sliku božju stvoren, za da ista slika uvěk spodobnia postane bezkončanoj lěpoti i dobroti Boga. — S toga uzplamti svetjenik kod nauka ćudorednosti osobitom revnostju, dočim se kao pomoćnika božanstvenog uměltnika u rukovodjenju i odhranjenju věrnih dušah, kanoti u dělu od najveće i neizrečive uměltnosti, u proizvedenju naime vazda savèrnieg izraza božanstvene lěpote i dobrote u čověčanskomu životu smatra. U ovoj znanosti nahodi on svagdě svetost duše, svetost i ljubav Boga u novoj vazdar, zanimajućoj priliki izraženu. Pa ravno sjedinjenje s Bogom u ljubavi jest ono, što čitavom nauku morala ugodnu světlost i život podaje, jest cilj i svèrha njegova. S toga svetjenik svaku i najmanju izreku tog nauka o zadèržavanju, o blagostanju i krěposti za tako dragocěnu, u istinu dobru, lěpu i pokrěpljujuću smatra, jerbo cilj njezin stražnji u približavanju i sve većem prispodabljanju čověčanskog k božanstvenomu sastoji. Pa kakogod takova misao i pojam o moralu sèrce svetjenika krěpi i veseli, te svetom revnostju oduševljuje, isto tako svakim korakom u istoj nauci otvara mu se ugodno ublažujući izgled u neizměrno, věčnom lěpotom urešeno carstvo blaženih, koji u svetoj ljubavi ostavši, hodili su putem, po božanstenim moralu prepisanim. Za otu věrnost čuje ovdě opet svetjenik onaj ublažujući glas Boga prama blaženim: „Oko nije vidilo, nit je uho čulo, nit do sèrdca čověčanskog dopèrlo ono, što je pripravio Bog onim, koji ga ljube.“ Ovimi oduševljen svetjenik nagovara i sětuje sebe samog i sve ostale na krěpostni i pobožno ćudoredni život, dočim tako poticajuć i těšeć pridaje: „blizu bo je carstvo nebesko.“ Svetjenik učeći moral, vazdar onu veliku misao goji: „Kako mene posla otac nebeski, tako i ja vas šaljem.“ — S toga on svagdě traži i nadje Isusa za priměr, te vazdar nastavljenje božanstvenog děla „spasenja“ kanoti svoje zvanje pred očima ima. Budući da ovo u tomu sastoji, da on bude světlost světa, sól u zemlji, daleko on nadvisuje sve domisli, mudrovanja i znanje čověčansko, on se na neprevarivoj, božanstvenoj světlosti svetog očitovanja i cèrkve sunča na Sionu, u blizini Boga uči se on mudro rukovoditi puk božji u hvaljenu zemlju. On uči i ovèršava pastiroslovje (pastoral) za da rěčju i činom bude pomoćnik Boga naměstnik Isukèrsta i věrni upravitelj svetih otajstvah njegovih; da bude pastir polag priměra gospodina, — „koi pako jest věčna ljubav.“ — Nadalje trojvèrstno pokrěpljuje svetjenika poznavanje svetih otacah u patrologii, ovdě bo se njihove svete misli i plemeniti čini, plamen i moć njihove ljubavi potanje opisuje i za izgled navadja, u ovima vidi svetjenik čvèrste stupove mladjahne još cèrkve božje, na kojimi se svetjenik toli visoko uzdiže i pokrěpljuje. — Zatim u naucih i pismah njihovih nalazi svetjenik živo evangjelje, koje se od ustah do ustah razlěva, te u čudnovatom suglasju razlěvaše se od věka do věka u neprevarivoj cèrkvi Boga. Pa to evangjelje, koje tu nalazi svetjenik, jest evangjelje čiste božanstvene ljubavi. — Napokon služe svetjeniku pisma sv. otacah sa lěpim priměrom cèrkvenog života, višjeg i plemenitieg bogočastja, jasnim i krěpkim predstavljanjem carstva božjeg iz one toli ugodno cvatuće dobe kèrštjanstva, gdě svi biahu u čistoj i svetoj ljubavi kao jedno sèrce i jedna duša. (Pa kako da nebi bila velika šteta bogoslovja u pomanjkanju iste patrologie.)

(Dalje slědi.)

Predlozi za bogoštovno preporodjenje puka.

Od Dra. Věkoslava Schlöra.

(Nadalje.)

Čim sam se dakle za ustrojenje katoličkih družtvah u tom smislu, kao za potrěbu našeg vrěmena izrazio, da naime polag uprave bogoštovnog pravca, koga bi imati morala, osobito u takova mužkarci i odličnii stališ ljudih stupi, to sam i za ustanovljenje i razprostranjenje někih *stariih bratovštinah*, koja takodjer veoma spasonosna scěnim tako za unaprědjenje věre, pobožnosti i ljubavi bližnjega, kao i za odstranjenje mnogostručnih nepogodah i zalah sadašnjosti. Ta bratovštine su takove pod istim jarmom josephinskog systema, akoprem — što se njihove vanjske slike tiče jako nesavèršena, — ipak mnogo dobra proizvela, ljude bo na *molitvu* i spasonosnu pokoru uzbudiše, i na polěpšanje cèrkvah i druga pobožna děla ganuše! A šta bi istom dobra još poroditi mogla, da se *podpuno* zakonitim načinom ustroje, te da javno obstoje, i svèrsi se shodno upravljaju? —

Nu potrěbno je k tomu, da ih dotični diœcezanski biskup potvèrdi, njihova věčanja odobri i cèrkvu im za město skupštinah odredi, te svetjenika na čelo postavi, koi bi pravo imao članove primati, sva nadzirati, skupštine u cèrkvu sazivati, i prilikom svečanostih kakovih družtva, ili drugom kojom prigodom po *osobitom* naučanju družtvom upravljati; ovo bo naučanje glavno je srědstvo za neuzkolebivo uzdèržati pravi duh družtva, i za postignuti obću svèrhu njegovu, koja u jedinosti i istovětnosti mislih i činah sastoji.

Někе bratovštine nisu drugo, no družtva molitve; n. p. pobratimstvo od sèrca Isusova, od sèrca Marie, pak zar molitva nije veoma nuždna potrěba našeg vrěmena, u kom se tolika množina ljudih puteno vlada i na uzvišenia zaboravlja? — U ostalom toga sam mněnja, da se u ovo naše doba, gdě se pobožni toliko putah mlitavostju i lěnostju za obće dobro běde, da se rekoh u ovo naše doba kod ustrojenja bratovštinah i na raznolična děla ljubavi bližnjega obzir uzme, te pravověrni o daru milostinje tako upute, da to još krěpostan čin nije, kad kojemu u-

ubogomu koi novčić baca, bez svake ine osobne pomoći, te bez da svoju putenost zataje.

Kako bi probitačno bilo leopoldinskom družtvu, koje u někih pokrajinah i diœcezah ni poznato nije, više članovah pribaviti, za da svoja nastojanja misionarska po sěvernoj Americi krěpčie izvede! Ovo bo družtvo oživotvara věru, jer sve svoje članove na molitve i milostinje nuka za one, koji o razširenju vère rade; ona oživljuje duh kèrštjanskog družtvenog življenja, koi se ne samo na Austriu, nego na sve pravověrne po cělom světu proteže, a što više družtvo to factično na pravi put navraća opako samoljubje i materialisam našeg vrěmena, kad nas upućuje, da duševno blagostanje naših sugradjanah više cěnimo, nego naš džep i naše novce, makar je baš i izvan dèržave na tu blagotvornu svèrhu poslati morali. — Marianske congregatie i aloyzianski zagovori takodjer su veoma blagonosni i koristni, različitim bo i užasnim pogibeljam izvèrženu mladež obojeg spola obezbědjuju, te pravo im ćutjenje nedužnosti i čistoće ucěpljuju.

Ova, koja evo u kratko razložih, dovoljna su, mislim, da opravdaju i utvèrde predloge moje u obziru katoličkih družtvah i bratovštinah, da nebi ipak tko možebiti moje rěči drugčie tumačio, to moram još i to reći, da moja naměra nije nikad bila, „družtvo koje katoličko pojedino, gdě mu drago bilo factično obstojeće“ — braniti, ja bo o družtvih katoličkih i o bratovštinah *u obće* govorim, te tvèrdim, da „ako upravo temelj, svèrhu i upravljanje po načelih cèrkve imadu,“ da su rekoh onda veoma dobra i vrěmenu shodna. Někoja moguća pomanjkanja ili kakova vèrst pokvarenosti i zabludjenja sa zakonitog puta nisu jošte dovoljni razlog, da se takova družtva neuvadjaju, te ako baš i na někih městih, osobitih odnošenjah radi i nemogu uspěvati tako, kao što bi valjalo, to ipak odovuda neslědi, da i na drugih městih boljim plodom uroditi kadra nisu. Istina je doduše, da čim veću vrědnost stvar u sebi ima, te čim više na spas pravověrnih děluje, tim većma pakleni duh utamaniti i uništiti ju nastoji; nu zar pšenicu sijati nije dobro zato, što bi mogo dušman i kukolj medj nju poměšati, ili što je to već gdě i učinio? — Šta obstoji na ovome světu, što pogibelji izvèrženo nebi bilo?

Ta najjednostavnie družtvo molitve može n. p. više putah biti uzrok duševne bludnje i pseudomističkih sektah.

Zar nije odmah poslě smèrti Franje od Assisi tužno izopačenje družtvu prětilo? pak kako lěpo poslě procvate, te kako krasnim plodom po čitavom kèrštjanluku urodi! I tako nazvani *tretji red* ovoga sveca, ako su izvěstja o tomu istinita, neuspěva svagdě i odmah ožudjenim plodom, akoprem se na osobito dobroj i po cèrkvi odobrenoj upravi osniva, koje svèrha jest: pravověrne svih stališah po svemu širokomu světu na pravo kèrštjanski život voditi. Pitam ja dakle, odkuda dolazi, da višeputah i na mnogih městih toli suprotivno onom cilju děluje? Ja mislim odtuda, što ili *upravitelj* ili *upravljani* nisu onakovi, kakove organisam i svèrha reda iziskuje. — Někí se tuže, da i novia družtva, osobito ženska na dobroděteIne svèrhe ustrojena, baš dobro nestoje, i čuo sam, gdě něki reče: „Istina je, da imamo sv. Vincenca družtva, nu fali Vincencah, koji bi ta družtva pravim svojim duhom nadahnuli,“ a i doista pravo ima, jer potrěbno je imati temeljito izobražene i pobožne svetjenike, koji uz ljubav puka i zaufanost *svojih biskupah* poseduju, te u sporazumljenju s njima dělujući, družtvim takovima upravljaju, te po opetovanom svèrsi shodnom *naučanju* na revnost ih pobuditi i od stranputicah občuvati umiju; — pak zar takovih svetjenikah nebi u svakoj diœcezi naći mogli? —

Někim se čini, da bi probitačnie bilo, da se uvedenje ovih družtvah na mirnia vrěmena odgodi. — Nu pitam ja, kad će ta vrěmena nastati? — a odgadjanje takodjer svoje pogibelji ima. Tako n. p. u vrěme rata, čim se više napadanje na nepriatelja odgadja i oteže, tim se čete njegove većma umnožavaju i ukrěpljuju, te tegotnie biva poběditi ga. — Strah onaj, da se u ovo burno vrěme novotari možebiti uprave i vlade nad timi družtvi nedočepaju i takove za srědstvo promicanja svèrhah svojih neupotrěbe, samo onda izčeznuti može — „ako se politički živalj iz takovih družtvah sasvim izključi, te ako se čista, bogoštovna svèrha pred očima imala i upravljanje dotične cèrkvene vèrhovne vlasti istinski pripoznavala bude.“ Samo pod ovimi uvětima uspěti će katolička družtva dobrim plodom tako za cèrkvu, kao i za dèržavu; te samo onda moguće će biti n. p. da se bolji poslanici na sabor izberu (što je doista i na korist světske vlasti) jer jedino po katoličkim družtvama, koja uz věrozakon i ćut za pravdu i red krěpe, to je postignuti moguće. Pa za bogoštovje, za zidanje, uzdèržanje i polěpšanje cèrkvah mogu katolička družtva u buduće od prevelike važnosti i vrědnosti biti. Rěčju: ako je josephinizam, svojim razlikovanjem i *jedinstvovanjem* cèrkveno bogoštovni život i oslabio, to se takovi samo katoličkimi družtvi, (nu koja se svakako samo na cèrkvenom pravilu osnivati imaju) ponoviti i oporaviti može.

C.

Kèrštjanska obnova u obiteljih.

Najsigurnie srědstvo, kojim bi se kobnim dogodjajem, sve veze družtvenog života razkinuti grozećim se na put stati moglo, jest jednodušno svih dobromislećih sdruženje. Iz tog obzira govorih u pèrvašnjih brojevih o katoličkih sdruženjah i pobožnih bratovštinah, s tom ipak opetovanom opazkom, da se spomenuta družtva domaćemu biskupu prijaviti, od njega dozvoljenje i nadzirateljstvo zamoliti imadu.

Znamenito u tom smislu piše političko-cèrkveni neděljnik iz Litoměrica „Vaterlandsfreund“ u br. 62. o. g. „Najglavnie i bitno znamenje katoličkog života sastoji u štovanju cèrkvenog zakona, u pokornosti prama uredjenoj u cèrkvi oblasti. I ovdě će se katolička sdruženja puna blagoslova ukazati. Ova će padši skoro posvud posluh pram zakonotvornoj oblasti opet vratiti, i njoj opet pèrvašnju cěnu pribaviti. U tome sastoji glavni uvět obstanka ovih sdruženjah, jer samo na toliko obstati i trajati mogu, na koliko stupaju sa zakonitom u cèrkvi obstojećom vlastju u jednodušnoj slozi.“ Isti ovaj list govori na dalje, pozivajući se na monavske hist. političke listove: „Posluh obstoji ondě, gdě se sluša ne samo ono, u čemu se volja poglavara s našim slaže uvěrenjem, ili s time, što mi sami želimo — nego i ono, što je protiv naše volje i nagnjenja, gdě nam trěba nadvladanja samog sebe. Ako bi se biskup, — iz dobrih il krivih razlogah, to je sve jedno — sadašnjih sdruženjah uvedenju u području svoje vlasti protivio, ili ih samo pod uvěti, prepověди jednakimi dopustio, tad bi svakom stroga dužnost, pače i korist cèrkve kazala: da se na tom městu od uvedenja takovih sdruženjah odustati ima. Jer ako bi ma kako velika korist u obziru cèrkvenih interesah iz utemeljenih takovih sdruženjah slědila, to bi ju sigurno prevagnula ona moralna šteta, koja bi iz potajnog onog medju biskupom i družtvenom stranom porodivšeg se inata slědila. Blagostanje cèrkve nemože se povekšavati tako nazvanim, duhu vrěmena shodnim srědstvom — oposicioni, ovakovo

se postupanje nemože na polje cèrkveno bez smèrtonosnih poslědicah preněti, — politička i cèrkvena dèržava njihov organisam, cilj i način postupanja jesu i ostat će vazda veoma različita, pa s toga i nemože se tvèrditi, da, što u jednoj obstoji, to i za drugu valja. U cèrkvi se nemože niti što dobroga proti običajnom cèrkvenom tečaju uvesti. Tako nazvana „dobra naměra“ biaše od někgda plodna mati tolikih odpadah i pogrěšakah. Da bi gore napomenuti razdor u život stupio, i nebi se medjusobnim sporazumljenjem odstraniti mogao, onda je jedini savět, kog dobromislećem katoliku dati možemo, i najbolje srědstvo: pokoriti se i tèrpljivno očekivati. Ako bi u takovom slučaju u kojoj biskupii izostalo što dobra, što bi kroz uvedena sdruženja postići se moglo, tad nisu niti světovnjaci niti svetjenici, koji su se posluhu poglavara sklonuti morali, ništa krivi, zato će biskup, ako je iz netemeljitih razlogah sdruženja zabranio, sam jednom pred stolicom božjom odgovarati.

Opazka ona, da nikakvih sdruženjah posebnih netrěba, jer svi katolici skupa sačinjaju bez toga družtvo, koje je cèrkva, neima města, jer nam je dobro poznato, kolika je množina onih, koji su samo po imenu katolici. Ta vidili smo lani, kako su se mnogi po imenu samo katolici bez svake revnosti, hladno, dapače nepriateljski prama svojoj materi cèrkvi vladali. Vidili smo takodjer, kako su mnogi, u kojih smo ne malo nade polagali, gdě je trěba bilo ozbiljno naprěd stupiti i neumorno raditi, slabo vatre pokazali, da bi na put stali protivnikom kèrštjanstva. U srědnjem věku, kad se je dèržava sa svimi političkimi zavodi i zakoni na temelju kèrštjanstva oslanjala, njime skroz i skroz nadahnuta bila, i za procvětanje njegovo se brinula, kad je svaki red toli pojedinih obćinah, koli porodicah iz věrozakona proizhadjao i njegovu sliku nosio, u ono doba predstavljaše svaka dèržava, svaka obćina, svaka porodica bez da bi u tome prie sporazumljenja trěba bilo, manje ili veće katoličko družtvo, koje je dušom i tělom vazda pripravno bilo, za bedem služiti proti poganstvu i krivověrstvu. Pa ipak utemeljiše se i za ono vrěme posebna katolička družtva u kat. cèrkvi, za da uzmognu tim lasnie sjedinjenimi silami pojedine svèrhe na tako širokom polju radinosti i marljivosti kèrštjanske postignuti. A sada, gdě smo žalibože takova vrěmena doživili, da dèržava, pojedine obćine i porodice nesmatraju kèrštjanstvo (barem ne ozbiljno) za svoj temelj i najvišu svèrhu vlastitog života, no ga puste pojedincem na volju (jer imademo podpunu slobodu savěsti i věre) — sad mora se cèrkva osobito oružati proti poganstvu, što je u običaj došlo, uslěd toga morati će ona na mnogih městih tako, kao u početku utemeljenja svoga postupati, pa tako osobito za sdruženja katolička se pobrinuti, taj bo put mislimo, da je najshodnii, jer će tako cèrkva s početka ono malo věrnih i stalnih oko sebe sakupiti, da si lasnie medjusobno proti obćoj pogibelji nevěre priskoče, jači i stalnii postanu, pa kad se čvèrste u nutri poćute, da van stupivši šire pravi duh kèrštjanstva i sěju zdravo sěme věre, te će se tako bogoštovna družtva utemeljiti, ojačeni slabe, izučeni neuke u kolo svoje potegnuti, tim će putem oni, što su odprie po kèrstu katolici bili, sada po věri i životu biti. —

Prie ipak, nego se ova zadaća izvesti imade, najpotrěbitie je raditi, da se kèrštjanski duh u porodicah obnovi, kao što je to bistroumni francezki bogoslovac J. Gaume u svome dělu „Pověstnica domaćeg družtva“ jasno dokazao. Izkustvo nas uči, da samo školsko podučavanje, cèrkveno propovědanje i naučanje prigodom izpovovědi niti iz daleka nije dovoljno za čvèrste u věri i iskreno pobožne kèrštjane odgojiti i u duhu cèrkve stalno odhranjivati.

Věrozakon se proteže na cělog čověka, zato nije dosta, da ga uči, no da u njemu i živi. Život tako tělesni kao i duševni počima se najprie u domaćem krugu razvijati i ovdě pèrvi pravac dobiva, koga se čověk većinom u cělom svom životu dèrži. Najveći dio života provede čověk bez dvojbe u krugu obitelji, pa oni utisci, ona čuvstva, koja ovdě sèrce poćuti, navlastito u ono doba dětinstva tako su duboko i čvèrsto usadjena, da ih tako lahko izkoreniti nije moguće. Ako je dakle mladjahno sèrce uhvatila kuga skvarenosti pod otčevim krovom, tad neima zanj melema u věrozakonskom podučavanju niti u učioni niti u cèrkvi, budući je ovo na sasvim kratko vrěme ograničeno. Nečini toliko čověka izobražena i dobro odgojena nauk, koliko obćenje s drugima, priměri, ćudoredni običaji i navade, jednom rěčju ceo krug života, u kome se nalazi. Odtale slědi, da su děca bogobojnih i pobožnih roditeljah, službenikah i drugih polag malo nauka mnogo ćudoredna, nego li mladići sprovodivši něko vrěme u družtvu sumnjivog ponašanja. Dobro to ponimaju nepriatelji kèrštjanstva, koji su radi razoriti ovo domaće utočište kèrštjanskog odgojenja; svetinju braka (matrimonii) razmetati, te tako čitavo čověčanstvo po osnovi tako zvanog socialisma u jedan čopor marhe pretvoriti, da kao živina medju sobom takodjer živi, bori se, polag ćudi se sdruži, pa opet razběži. Je li nam nekažu ovdě nepriatelji naši, da je naša zadaća pèrva raditi, da se uvede u porodice duh kèrštjanski?

Koja su pako srědstva, za postići ovu svèrhu? — Něšto bi se moglo u tom obziru da kako i u spovědaonici raditi. Ovdě je zadaća svetjenika podučavati otce i matere, gospodare i gospodarice, da se pobrine za kèrštjansko odgojenje pověrenih si članovah obitelji, uvodeći medju čelu porodicu red stalnog kèrštjanskog života. Osobito bi valjalo u propověđanju i kèrštjanskom podučavanju često živimi bojami narisati sliku dobro kèrštjanski uredjenog domaćeg života, pa onda razlagati slici ovoj priměrne dužnosti pojedinih članovah, na kojih točnom izpunjavanju osniva se vrěmenita srěća i věkovito blaženstvo. — U učionici će za děcu nauk najbolje uspěšiti, ako učitelji priměrno umu dětinskom pojedine istine věrozakona tako razlože, da děca uviděti mogu životno nauka upotrěbljenje; ako ih sami u učionici k raznim kèrštjanskim věžbanjam priučaju, ka kojim nespadaju samo molitve i druge pobožnosti, nego razni čini požèrtvovanja, sdèržavanja nutarnja i izvanjska, ljubav iskèrnjeg itd. s tom opomenom, da se i kod kuće u takovih činih věžbaju; pa će tako děca někim načinom svojim priměrom roditeljem služiti. Koliko se je putah dogodilo, da su děca i pobožni sluge ili naukom, koga su u učionici ili cèrkvi naučili, ili ćudorednimi knjižicami, što su ih kući doněli, naučitelji bili neukih roditeljah i predpostavljenih svojih. Prigodom takodjer posebnih kućah pohadjanjah pruža se svetjenikom lěpa prilika govoriti o kèrštjanskom životu porodicah, osobito kazati im put k obnovljenju i savèršenju domaćih odnošenjah. No ovdě valja pamtiti, da to zvanju njegovom neodgovara, da polazi kuće kao gost, ili drugčie ljubitelj zabavah, pa osim toga potrěbno je, da njegova kuća takodjer u duhu kèrštjanskom podpuno uredjena za priměr služi cěloj obćini. Kakovim bo sèrcem mogao bi druge opominjati, dočim bi vlastita njegova družina proti njegovim rěčima svědočila? Kako će onaj revnost svoju (polag rěčih apostola na Timot. I.

3. 5.) prama obćini božjoj očitovati, koi neumie niti svojom kućom upravljati *).

No srědstva će ova slabo uspěšiti prama toli razširenoj pokvarenosti, koja je, da je strahota, zavladala u porodicah, osobito po varoših. Ovdě je trěba silnie i prěčie pomoći, ako ih spasiti želimo. Pobožni světovnjaci i svetjenici moradu si bratske pružiti ruke, za da se kèrštjanski život u domaći krug obiteljih opet uvede. Ako članovi katoličkog družtva najprie sami u svojih kućah uvedu red i život kèrštjanski, ako oni zatim ovaj život kèrštjanski svojim opominjanjem, preporukami, shodnimi u tu svèrhu knjižicami kod drugih u život uvedu; ako oni napokon kod svojih znanacah, priateljah i podložnikah svojom revnostju ovaj kèrštjanski duh podignu; takovim će se putem mnogo lasnie ožudjena svèrha postignuti, nego bi to učiniti mogao sam jedan svetjenik, kome nije često niti prilika (osobito u varoših) ulaziti u posebne kuće, pa koi često sasvim prosti odgovor dobije: da se svetjenici neimaju u domaće poslove měšati.

Kako je danas mnogim nesnosivo, što svetjenici u spovědaonice děcu ili sluge vèrhu marljivosti, kojom su kèrštjanski nauk ili ine svete zabave pohadjali, pitaju ili im svetost čistoće preporučaju. Pa šta bi stopèrv onda bilo, da bi se svetjenici u odnošenja domaća dublje upustili, premda samo iz kèrštjanske naměre, za da uvedu tamo slogu i ljubav kèrštjansku? Ovdě bi najshodnia pomoć bila od strane pobožnih světovnjakah, koji bi — živući i sami medju světom — životnimi, iz izkustva cèrpljenimi razlozi razbijali nezrěla, lěnih i mlitavih kèrštjanah predstavljanja, kao da se ovakova kèrštjanska zahtèvanja nemogu slagati s duhom sadašnjeg věka.

Novia družtva katolička počela su već u tom obziru na mnogih městih uspěšno dělovati; zato bi želěti bilo, da se isto dělovanje svom snagom povekšati, razširiti i savèršiti može. Tako si je preduzelo u Gradcu družtvo žensko (brojeće već prěko 600 članovah) velekrasnu zadaću, podupirati i podpomagati sirotinju, no ne samo u tělesnoj bědi, nego i u duševnoj nevolji, koja mnoge porodice jače tišti, nego li ona. Ljubav ženska, koja je mnogo plodonosnia nego mužka, znade mnogo shodnih k toj svèrsi srědstvah naći. Njihovo je oko bistrie, a stèrpljivost neslomiva, dok nisu barem najvećem zlu doskočile. One znadu ucěpiti ljubav k molitvi, pohadjanju cèrkvah, čuvarnosti i mnogim drugim krěpostjam, one svojom obzirnostju razumiju osobito kuću u red staviti tako, da sve na svojem městu, a medju svim razpelo se nalazi; one poticaju děcu malimi darovi, s kipovi, knjižicami na bogobojno zadèržavanje, pa time su roditeljem sigurno od velike koristi. Ovakovom svetom revnosti samo poći će za rukom, da se u siromašne porodice, pošto su mnogimi dokazi o istinitoj ljubavi svojih zaštitnikah osvědočene, uvede duh i život kèrštjanski, koi ih je kadar ne samo od nećudoredne nego i tělesne nevolje sačuvati, nadahnuvši ih onom silom, koja može sve zaprěke odstraniti i mnogo spasonosnih srědstvah odkriti. Toliko smo bar iz izkustva naučili, da se tělesnom zlu porodicah nemože samom milostinjom (navlastito u novcu) doskočiti. Tělesne nevolje imadu glavni koren, kao što i daljnu hranu u ćudorednoj bědi, a ovo bezdno može se samo kèrštjanstvom zajaziti. Sjedinjene sile su neslomive; zato je od potrěbe, da se uz ženska i mužka družtva podignu. Koliko bi mogla ova raditi za obće dobro, da se tu takodjer članovi obćinskih věćah nalaze. Budući, da su ovim od dèržave mnoga prava poděljena, koliko bi dobra procvalo, da se mnoge obćine osobito na selu u duhu sasvim katoličkom urede, gdě bi ujedno domaći pastir duhovni kao glava kat. družtva s obćinskim věćem u sporazumljenju stajao. Koliko spačkah, težkih ranah věri i ćudorednosti zadanih, koliko opačinah prolazećih iz gnjusnog razkošja, koje toliko porodicah i obćinah u bezdno běde dotěra, mogle bi se odstraniti. Takova kèrštjanska obćina bila bi jaka tvèrdjava za kèrštjanski red i život porodicah.

*) Kako lěpi priměr pružala nam je kuća i cělo domaće uredjenje pokojnog kneza-biskupa Romana Zängerle-a, koi je svoju družinu, svetjenike i světovnjake — i odlične goste, koji su kod njega konačili, svaki dan na skupnu molitvu sabrao, s njima litanie i krunicu (otčenaše, brojanice) molio; sluge poticao na pohadjanje kèrštjanskog nauka, čestje primanje sv. svetotajstvah, na čitanje sv. knjigah, i sam svojim priměrom, pobožnost, zatajenje samog sebe, revno zvanja svog izpunjenje, ljubav iskèrnjeg i pravedni kèrštjanski život učio. Što je ovaj revni vèrhovni pastir uz mnoge poslove u svojoj kući uveo, je li nebi to svakomu svetjeniku u krugu domaćeg života moguće bilo? *Opaska dopis.*

(Dalje slědi.)

Čija da će biti budućnost?

Prirodjeno je čověku, da vazda naprěd teži; sadašnjost mu je pretesna, veoma ograničena i nesavèršena, tu mu se još neda svoje račune dokončati; s toga rado u budućnost izgleda, od koje se něšto priateljnieg, něšto zadovoljnieg nada. Ako je dakle u naravi čověka željno izgledati i nadati se u budućnost, to je ta želja osobito u naše doba sasvim pravedna i temeljita. Naše doba priliči rěci, koja kamo se izlijala i izustila bude, još nezna. Zaista veoma čudnovato pojmio bi svět i život ovaj čověk, koi bi tvèrdio, da će sadanje stanje stvarih stalno biti i daleku budućnost doživiti, pa da bi to i probitačno bilo. Svi bo se bolje budućnosti nadamo, koju u novoj, priateljnijoj slici ugledati želimo. Nu koja će izmedju prepirajućih se strankah tu budućnost osvojiti, koja će joj svojom rukom onaj novi, priaznii i ožudjeni obraz podati i ugladiti? Pitanje zaisto puno važnosti! Hoće li světska stara dèržavah politika, većom stranom ljubavi i věre lišena, mejdan odèržati?—Da bi se samo o tomu radilo; da se samo něka vèrst dèržavne vlade u život privede, te kakovi ustav osnuje i prikroji, po kojemu bi se stara makina opet okretala i narodi ravnali, tak bi sigurno na ovoj strani bila poběda. Nu neradi se danas samo o načelih i osnovi vladah dèržavnih, budući se već stara politička makina pokvarila i tako rekuć preživila bila, — zlo naših vrěmenah jest većje, budući je ista stvar, koja se tom makinom izdělati i obradjivati ima, bolestna i oštedjena, tu dakle samo sa preinačenjem političkih vladah nije pomoženo; pa da angjeo iz neba sa najiskreniom i najčistiom politikom medju ljude stupi i dèržavi novi ustav, nove zakone i pravac poděli, nebi i opet (razuměvamo samo tim putem) zlo to vrěmenah naših izkoreniti mogao, bolest bo, kojom sadašnji věk težko boluje, nije samo kod vladah i u politiki, nego je takodjer sa čitavom massom narodah zavladala, — čitavo družtvo boluje. — Truda bi ravno stalo, nu zanimivo bi bilo iztraživati, koliko se je od jedne ili druge strane, vladah naime ili istih narodah k tomu zlu doprinělo, nu šta bi koristilo to iztraživanje, istina je, da je čitavo družtvo u najnježniih, najznamenitiih svojih odnošenjah manje više bolestno i okuženo. S toga mniemo, da nebude dobra bez uzajemnog

lěka, to jest, da ako želimo način i načela dèržavnih vladah izravnati i poboljšati, to valja, da mi takodjer bolji budemo, inače će najbolji zakoni, pa od najiskrenie vlade proizlazeći zabadava biti. Neda se doduše tajiti, da dobro uredjena dèržavna politika na družtveni život takodjer mnogovèrstno i znamenito děluje; nu za život ovi, dočim je bolan i narušen, u dobar i zdrav stališ prestaviti, potrěbna je još něka druga moć i krěpost, nego li je hladna politika. Tako o stvari osvědočeni mnijemo, da dočim narod vladu i poglavarstvo naziva: „pomozite nam i izbavite nas od zla," nuz ovaj glas još jedan slušati i uvažiti moramo, onaj mislimo: nuder narode pomozi si i sam. Da bogme nerazuměvamo to u demokratičko-pretěranom smislu, kao da je slobodno narodu svaku u bitnosti svojoj od samog Boga proizlazeću vlast oboriti, čim sve i sva neodobri i nedozvoli, što komu na um pane, pa silovitom si rukom prava prisvajati; nego mislimo u ćudorednom smislu, da naime narod sa poboljšanjem samog sebe počme, te onda će mu mnogo pomoženo biti. Nevalja sve, što je do sada obstojalo porušiti, dočim se ljudi u starom grěhu valjaju i oni isti ostaju, kakova je korist nove zakone kovati za oběsne podložnike, koji će je isto tako kao i stare gaziti i prezirati; u tomu dakle neima pomoći, to dakle nisu srědstva spasenja. Novi dakle duh potrěbno je, da tako političke kruge, kao i čitavo družtvo prodre, onaj silni duh, koi je kadar u istinu korenom ganuti, preinačiti i nova, čisto nova tvoriti. — Nu gdě je duh ovaj, da li kod pojedinog kog čověka, koi samo trěba, da ga po čitavoj zemlji prospe i razširi, za da se obnovi i pomladi obraz njezin? — Da li je možebit kod koje izmedju prepirajućih se strankah, te samo bi nastojati, da se ona vlasti dočepa, za da spasonosna njezina krěpost po svuda prodre? Ali je možebit sakrit kod koje vlade, koja samo još dosta ojačala nije, za da u dogodovštini novu epochu započme? — Duh ovaj blagi i spasonosni živi jedino u cèrkvi, ona samo ima dovoljno krěposti, nu i zadaća je njezina u tminu, u kojoj tako veliki bolestnik, čitavo naime čověčanstvo, stenje, posvetiti te novi red i život doněti. Ova cèrkva izbavila je već jedanput Europu, osobito Němačku iz barbarstva; mi smo u pogibelji opet u ovo pasti, pa samo cèrkva spasiti nas može, samo ona, jer š njom i u njoj je Bog. — Pa zato tvèrdo uvěreni kažemo: ako je moguća kakova bolja budućnost, ova će cèrkvi pripasti i š njom obstojati.

(Konac slědi.)

Pèrvi pisci cèrkve.

(Nadalje.)

Ivan Zlatoust tako malo štedio je svemogućeg tog činovnika kako i njegove prilizavce. Jednom puče glas i raznese se medju katolicima, da je nastojanjem istog Eutropia novi zakon ustanovljen, kojim se utočište kod žèrtvenikah cèrkvenih uništuje, t. j. da sigurnost ona, koju su poběgavši od svojih progoniteljah ljudi u cèrkvi i kod žèrtvenika za něko vrěme zadobili, u buduće prestati ima. Tim se je uskopljenik ovi nad biskupom radi njegovih opetovanih opomenah osvetiti htio, te akoprem bi pravedno milost cara izgubiti bio morao po ovom prestupku, to je ipak jošte sve na više i više se popinjao, car bo bio je najslabii i duhom možebiti najmlitavii vladatelj za ono doba. Istom bi postao bio patriciom, već se je čulo, da je consul, te kada to postade, već je i o istom carskom dostojanstvu mislio. Već mu je bilo tako rekuć na polak žezlo Teodozia u rukama, i već je mislio taj kukavni rob jermenski, da je kruna njegova, kad eto na jedanput se raznese po Carigradu glas, glas mnogo znamenitii od predjašnjeg, da je Eutropius pao, da je izgubio milost i popečiteljstvo. Malo zatim i doista u cèrkvu dotèrča, te izměnce sve svete posude i sve pilove svetog města ogèrljivati stade, želeći si tako nevrazivo utočište pribaviti. Molio je, zazivao i prosio milost, nu nitko mu netare suze, nit mu sèrce těši. A tko bi se i mogao bio smilovati Eutropiu, tko bi se mogao bio smilovati mužu, koga su po gradovih i selih jošte malo prie tako štovali, i počitovati morali, kao kakovog boga poganskoga? Da doista nije bilo moguće imati pomilovanje s čověkom, koi je neumorni i bezsramni bludnik bio, te od malih noguh tja do sěde svoje dobe samo u zločinstvu i opakosti živio; tko bi pomilovao muža, koi je zlobnost svoju i opakost tako daleko těrao, da je i najsvetia čověčanstvu utočišta silovitom dèrzovitostju napadao i utamanjivao? — Zlatoust! — Jeste Zlatoust, on je bio, koi je akoprem nadbiskup, ipak sám medju puk u cèrkvu poletio, da obrani Eutropia, on sám čuvao i branio ga je od vojakah, te tako postade cèrkva utočište onoga, koi je to utočište sám drugim uzkratiti i uništiti htio. Nu nije samo duh katoličkog kèrštjanstva najveća utěha u nesrěći, nego iz njega proiztiču takodjer u istoj nesrěći najkrasnii nauci za socialno izobraženje. Sutradan poslě ove neprilike, koja bi bila biskupu isto tako nesrěću naněti mogla kao i bivšemu ministru, nagèrnula je gomila světine u cèrkvu, za da vidi, šta se je sa Eutropiom dogodilo i štó mu predstoji, te tom prilikom Zlatoust dèržaše homiliu, nad kojom su i književnici i pobožni ljudi uvěk se čudom čudili.

Medju ostalimi reče: u svako doba, nu danas bolje nego ikad opetovati i prilagoditi se mogu one rěči: „ništetnost ništetnostih i sva su ništetna!" kamo izčeznu sada blěsk věčničke uzvišenosti, gdě su buktajuće baklje i pleskanja, koja biahu u spravištih? Gdě su veselja pune gostbe i družtva, gdě věnci i dragocěni sagovi, gdě radost varoši, igranje i krika gledaocah. Neima toga više, nestalo je toga. Bura puhne i lištje pane, a dèrvo eto golo sada stoji sa uzdèrmanim korenjem i posěči se je moralo. Kamo su sva ona tašta veselja, koja prigodom ovakovih svetkovanjah bivahu? Gdě su oni neizbrojeni oblizavci, koji se ondě desiše, gdě rujno ono vino, koje se je cěli dan točilo? Gdě umnost i věština onih, koji ti ručak spremaše. Gdě službenici tvoje veličine, službenici oni, koji su samo tako govorili i radili, kako mišljaše, da ti ugoditi mogu? Sva su ova samo tašta noćna sanjaria bila, i dan dodje, te iz sna te tèrgnuvši razpèrši ju. Biahu sva ta slična prolětnomu cvětju, koje prestaje, čim prolětje prodje. U istinu biahu samo těnja, a těnja izčeznu; bila su dim, koga razpèrši větar, i slična měhurcima, koji za malo vrěmena razpucaju. Dà, — paučini slična, pa kao paučina nestalna se razderaše. Zato i slavimo rěči one „ništetnost ništetnostih i sva su ništetna." Zar ti nisam kazao Eutropio! da je bogatstvo izgubivo? a ti me nisi htio posluhnuti: Rekao sam ja, nije stalno, nu nisi htio věrovati; potrěbno dakle bude, da to sám izkusiš, te da uvidiš nestašnost, i ljudomorstvo njegovo. Kad sam ti istinu kazivao, psovao si me, akoprem ti kazah, da sam ti veći priatelj, nego svi tvoji laskavci. Akoprem te korih, to si me ipak većma zanimao, nego sve one, koji su ti se toli skèrbljivo dopasti žudili. Koliko putah ti kazah, da bi korba priatelja više zaufanosti pobuditi morala, nego ulagivanje nepriateljah naših? Da si se ti korbi mojoj podvèrgo, to ti ulagivanja drugih nebi bila ovakove nepogode, iz kojih smèrt tvoja

izvire, doněla, moja bo korba vodi k oporavljenju, laskanja pako nepriateljah k ubitačnoj bolesti! Gdě su sada tvoji dvorjanici, i oni, koji putu prostor praviše, kad si hodao. Gdě su oni, koji slavu tvoju na svih stranah pojaše? Prošli su k tebi suprotivnoj stranki, te věrom i priateljstvom svojim svèrnuvši, traže u smèrti tvojoj spas svoj.“

Nu mi nečinimo tako, te akoprem si uzbunjen, od svih ostavljen, mi ćemo zato ipak kod tebe ostati, mi ćemo te štititi, jer nas veseli bar ovako padšemu već pomoćju našom priteći. Ti si navěstio, istina — cèrkvi rat, a ona ti otvara vrata svoja, i uzela te je u krilo svoje, nu čim ovako s tobom sborim, nemoj misliti, da se time osvetiti kanim, moja bo svèrha jest, samo pozorne učiniti druge, koje tvoja sudbina jošte postignula nije. Neću ja, da ti vrědjam rane tvoje, već naměravam u zdravju uzdèržati druge, koji ranah takovih jošte dopali nisu. Negovorim ja Europio! s tobom tako, za da tebe, čověka, koga morski vir prožděti naměrava, jošte većma u zlo turam, no velim zato, da onima, kojim je još větar probitačan na uspěšno brodarenje — pred oči stavim, kako se vladati imadu, za da i oni nepropanu.

Neznam, kako bi se takovi slučajevi predstaviti mogli, izim ako promotrimo proměnljivost stvarih ljudskih. Da je tu proměnljivost Eutropius pred očima imao, doista nebi morao toliko patiti, budući dakle njega ni javno ni u četiri oka na bolje navratiti nije moguće bilo, to dajte barem vi, koji u izobilju plivate, uzmite i upotrěbite to na svoju korist, ništa bo nije tako proměnljivo kao ljudske stvari. Tko je bio uzvišenii nego on? Zar nije sve svoje suvrěmenike u srěći nadkrilio, pak zar nebi i najveći stupanj čověčanske časti zadobio bio? Svět je pred njim treptio, te sav mu se ulagivao i klanjao, pak dajte sada pogledajte ga, nesrětnii je od utamničenog, tužnii i kukavnii od roba, a i potrěbnii je, nego od glada skapajući ubogi. Britki mačevi, otvorene čeljusti, kèrvnici i put k stratištu, to je, što mu sada od dana do dana pred očima trepti.“

Predvidio je Ivan Zlatoust, da bi mu se to za prestupak upisati moglo, što je s čověkom, koi je prama cèrkvi nepriateljski se vladao — toli priateljski postupao, zato nadalje reče:

Budući bi možebiti gdě koi izmedju nas predbacivao nam, što smo Eutropia u svetinje naše primili, to hoću da bědu njegovu potanje razložim, ufajući se, da će im sèrca omekšati, i na pomilovanje ih sklonuti; a i nepojmim dragi slušatelji! zašto i vèrhu česa, da se ljutite i gnjěvite. Zar vam se to nevidi pravo, što smo onoga, koi je vazda protiv cèrkvi vojevao, u nju primili? Morali bi mi još zato Bogu zahvaliti i slavu mu dati, što je obstojateljstva i stanje njegovo tako proměniti blagoizvolio, da je snagu i milost cèrkve upoznati mogao. Snagu rekoh, jer je onda pao, kad je cèrkvi rat navěstio, a milost, što ga je cèrkva, koju je toli žestoko napadao, štitila i pod okrilje svoje uzela i podpunu mu sěgurnost pružila. Upoznao je milost njezinu, jer mu je prostila sva prošasta gèrdjenja i ogèrlila ga upravo brižljivo i nježno; a to dragi moji više znači i veću važnost ima, nego poběda, mora bo u sram i stid natèrati i pogane i žudie, te ukazati veličanstvo i uzvišeni značaj cèrkve. Eto gledajte poběđjena nepriatelja. Cèrkva ga je primila u svoj naručaj, cèrkva mu milost děli, i dočim ga cěli svět ostavlja, sama ga ona kao mati puna ljubavi dětinske brani, i naprama gnjěvu i sèrdžbi kraljevah i razjarenosti puka štiti. (Dalje slědi.)

Biskupia zagrebačka.

Eto nam bratjo svetjenici! pomoći, od kuda se je ni nadali nismo. U broju 146. slavenskog juga čitali smo preporuku někе knjižice od Hirschera izdate, u kojoj se, da u kratko reknemo, glede katoličke cèrkve i ustava njezinog pretěrano demokratička, radikalna načela navode i brane. Tvèrdi naime rečeni spisatelj suprotivno svom nadbiskupu, starom običaju i pred něko vrěme izrazivšim se o tomu jasno i odvažno biskupom u Würzburgu sakupljenim; da je pravo, pa da je i probitačno za interesse cèrkve laglje postignuti moći, da se ne samo svi svetjenici, nego i světovnjaci takodjer u cèrkvene, obdèržavati se imajuće synode sa pravom glasovanja pripuste. Mi samo u kratko kažemo, da spisatelj ono, što je hlio, dokazao nije, niti će ikad dokazati, dokle god polag volje i naredbe Isukèrsta u sv. pismu napisano bude za jedne: „učite sve narode,“ za druge: „slušajte:“ pa šta da se nadati imamo od takovih skupštinah, u kojih bi nuz někoje věrne siaset poluvěrnih, nevěrnih, krivověrnih udioničtvovalo; tko će pametan tajiti, da će ovdě glede odvětovanja onaj isti resultat biti, koi je i do sada bio, naime; da će na poslědku i opet samo jedna stran obladati (jer da se svi ovi življi u jedno slože, to je nemoguće) samo s tom razlikom, da je do sada obladala ona stran, ako baš i manja, koja je na to pravo polag starog običaja i prepisa imala, dočim bi sad rada obladati ona, koja bi si, ako baš možda i veća, to pravo silom prisvojila; pa da li je uvěk kod veće strane istina i pravica? — Da li nije slobodno cèrkvi pravo odluke i ravnanja cèrkve ograničiti na stanovite osobe, i to osobito na one, kojim to po duhu svetom (act. ap. c. 20.) pripada, dočim to isto i u svetskih skupštinah biva, gdě poslanici samo govoriti i odvětovati mogu? koji su takovi na synodah diœcesanskih, to je katolička cèrkva već prie Hirchera opredělila, pa s toga niti njegovog savěta potrěbuje.

Ovimi htěli smo samo našu bratju pozorne učiniti, da za tu knjižicu novacah nedaje i nemožemo, dočim nikome zlu kakovu naměru nametnuti nebi radi, tako lahko dokučiti, kako se je Sl. jug prěko navade na jedanput u němčariu i cèrkvenu litteraturu upustio, dočim je tu knjižicu preporučio.

Věsti iz katoličkoga světa.

Beč 24. rujna. Jučerašnji „Fremdenblatt“ donosi nam slědeći članak: Něka pobožna kèrštjanka pošla je sa svojom kćerju na proštenje u Maria-Zell u Štajersku. Vruće i sèrdačno moljahu se obadvě pred slikom milostive majke gospodina, da odvrati sve pogibelji, koje njihovoj domovini od svih stranah prětiahu. U pèrvoj noći, koju ova dvojica ovdě sprovodiše, san[illegible] se je maloj kćerki, da svoje moćice (amulet), na koji[illegible] imala je sliku sv. bogorodice, dade blagosloviti, i da je nj. velič. mladomu caru izruči, pa da mu neće nikakova nesrěća nahuditi, dok bude ove blagoslovljene moćice nosio. To isto se joj je sanjalo drugu i tako tretju noć. Ona zbilja dade blagosloviti ove moćice i kad bi se u Beč povratila, pokloni ih nj. car. visosti nadvojvodinji Sophii, i pripověda joj prostodušno svoju sanju. Majka našeg mladjahnog junačkog cara primi sèrdačno ovaj dar i obeća, da će za stalno njih. veličanstvu ovu sliku sv. bogorodice predati. Čudnovato je, što se je malo zatim Görgey predao, i uzastopce jedna četa za drugom magjarskih buntovnikah

predala. — Mi samo pripovědamo stvar onako, kao što smo ju iz vèrodostojnih izvorah čuli.

Česka. Kraljevgradac. Novi dokaz pravo cèrkvenog vladanja gosp. biskupa kraljevgradačkog je slědeći dogadjaj. Jošte za vrěme Nuncia Altieri-a dobio je župnik u Forstu něka proštenja (indulgencie) za svoju cèrkvu. Župnik predloži to tada consistoriu, a consistorij nastojao je, de dobije placetum. Nu ministerij je to uzkratio, rekavši, da ova oproštenja nisu tobož zakonitim putem stečena. Kad bi pako g. biskup iz Beča došao, predloži mu župnik opet ove indulgencie, a g. biskup odredio je vlastitim punomoćjem svetčano proglašenje ovih, što se je od tada i činilo. — Blago onom cèrkvenom poglavici, koi svoju visoku postavu ponimlje!

(W. Kirchenz.)

— Iz Litoměricah 21. rujna. Danas zaključiše se svetčano duhovna věžbanja, koja biahu 17. u večer oko 6 satih započeta. Blizu 100 svetjenikah razne dobe i dostojanstva pohitilo je amo, za da sjedinjeni sa svojim biskupom ovoj spasonosnoj duševnoj oporavi prisustvuju, i tako sebe za daljno i uspěšno dělovanje u svom težkom i tèrnjem posutom, nu svetom zvanju oduševlje. Rukovodstvo ovog bogoljubnog posla poduzeo je priazno i dragovoljno gosp. Dr. Věkoslav Šlör iz Gradca, i izveo ga je dično sa někim požèrtvovanjem i ljubavju, za koju mu mi javnu zahvalnost izreći dužni jesmo. Bog neka blagoslovi milostivno svako sěmeno zèrnce, koje je ovih danah prosipano, da radostnim i obilnim plodom urodi! — I tad će se u ovoj biskupii u istinu potrěbna (prava) reforma većom stranom činom proizvesti!

(Der Vaterlandsfr.)

Francezka. Iz Pariza. Pokrajinski sabor, koi se je 17. rujna sakupio, sastavljen je slědećim načinom. Glavom su došli, nadbiskup iz Pariza i biskupi iz Meauxa, Versaillesa i Bloisa, naslovni biskup orleanski, Abbé Dupanloup. Biskupa Chartreskog zastupa jedan generalni vicar, ravnitelj velikog sěminišta. Svaki kaptol imade svoga zastupnika. Metropolitski kaptol imade dva: gg. Tresvauxa decana i Surata nadžupnika od Notre-Dame, stolni kaptoli imadu po jednog zastupnika svaki. Medju bogoslovci nalaze se na ovom saboru: gg. de Courson, vèrhovni poglavica družtva od St. Sulpice, P. de Ravignan od družtva Isusovog, O. Rubillon, gg. Carriére i Icard, ravnitelji i profesori u sěminištu od St. Sulpice, Abbé Langlois, superior sěminišta izvanjskih misiah, župnici Annat, Hanicle i Korbiere i dr. više izvanjskih prelatah, nadbiskup iz Sensa, biskup iz Troyesa, nadbiskup iz Tuama i dr: biahu takodjer pribitni. U srědini ležaše na jednoj, kadifom i zlatom urešenoj stolici otvoreno evangjelje. Tri decreta „de aperienda synodo, de modo vivendi in concilio, de professione fidei“ biahu pročitana i poslě privoljenja sviuh položiše svi zakletvu na věroizpovědanje Pia IV. postavivši ruke na evangjelje, koje dèržaše mitropolit. Sabor dèrži sědnice u kapeli sěminišta od St. Sulpice, otvoren biaše svetom misom „pridi duše sveti.“ Razdělio se je na 4 odsěka: dekretah, nauka věre, cèrkvenih naukah, discipline i cèrkvenog prava. Misli se, da će deset od prilike danah trajati. Običajno dèržavno dozvoljenje nisu tražili, zato su na g. Lanjuinaisa, koi je kao naměstnik bolestnog g. Fallouxa ovaj čin dèržavne vlasti podpisao, mnogi cèrkveno misleći listovi nasèrnuli, koji misle, da bi dèrzava već jedared odstupila od ovog redarstvenog tutorstva nad cèrkvom; zato su se mnogi proti ministru unutarnjih poslovah podigli, jer se ova naredba imade kao plod njegovog upliva smatrati.

— Pariz. 21. rujna dèržala je cèrkvena skupština svoju drugu sědnicu. Predsědao je sam nadpiskup parižki. U ovoj skupštini biahu slědeći zaključci potvèrdjeni i proglašeni: 1. O vlasti (autorität) stolice apostolske; 2. O dostojanstvu i dužnostih biskupah; 3. O jedinstvu i sporazumljenju medju nadbiskupom (metropolitan) i njegovimi suffragani; 4. O kaptolih i dužnostih kanonikah; 5. O uglednostih i ponovljenju pokrajinskih conciliah; 6. O župnicih i njihovih naměstnicih; 7. O jednakosti u običajih i obredih. Ovi zaključci sadèržavaju cěli pèrvi odsěk programa, te je u njih sve izrečeno, što se hierarkie, jedinstva i svetjeničke vlasti tiče. —

Sjedinjene dèržave amer. Něki očevidac podaje o uplivu milosèrdnih sestarah slědeće pohvalno svědočanstvo: Kad bi u „Davenportu“ kratelj běsniti počela, podignuta bi odmah bolnica, i u živ čas biaše koleričkimi bolestnici napunjena. Nije moguće opisati vam ono zatajenje samog sebe, onu ljubav i ono požèrtvovanje, kojim su ote milosèrdne sestre svoju težku zadaću izpunjavale. Gdě je smèrt svoju bogatu žetvu dèržala, tamo su one danom i noćju bdile, kamo se mužkarci neusudiše unići, tamo se ove nježne děvojke kroz više tjednah uplivu kužnog zraka opirahu, dapače njihove sile rasle su sa pogibelju. Na marsovom polju biva mnogo junačkih činah od divnih zatočnikah, nu za takovo požèrtvovanje kadra je jedina čista kèrštjanska věra čověka oduševljiti. Ovo su prave službenice gospodina i věre, kojih jednostavni simbol na pèrsih nose. Vèrhu vèrline i blagotvornosti ovog velezaslužnog zavoda vlada ovdě posvuda jedno isto mněnje; isti dosadanji protivnici polažu sada nepriateljsko svoje oružje, i žele svesèrdno, da se ovakovi zavodi po svuda uvedu, jesu bo osvědočeni, da samo blagotvornim plodom uradjuju.

(West. Tim.)

Italia. Obće poznati pater Ventura, čim bi njegovo dělo u imenoslov zabranjenih knjigah stavljeno bilo, odmah je izjavio javno svoju podložnost i pokornost papinskoj vlasti.

Službeno izvěstje.

Uslěd milostivne odluke preuzv. gospodina biskupa našega dajemo ovimi na znanje, da će se s početkom buduće školne godine takodjer sěminište za mladež duhovnu otvoriti, svi dakle oni, koji tečaj bogoslovnih naukah u sěminištu nastaviti imaju, svědočbami o dobrom zadèržavanju od strane dotičnih gg. župnikah providjeni, pozivaju se na dan 31. t. m. u sěminište, gdě će poslě položenih za prošastu godinu izpitah, dalje svoje nauke nastaviti.

Ured.

Stěpan Moyses, upravitelj. — *Stěpan Muzler*, urednik.
Narodna tiskarnica Drn. Ljudevita Gaja.

BROJ 42. — TEČAJ I.

U SUBOTU 20. LISTOPADA 1849.

List ovaj izlazi svaku subotu na cělom arku.

Cěna mu je za domaće 4 — za vanjske 5 for. u sr. na cělu godinu.

Predbrojiti se može i na pol, paće i na četvèrt god. kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod duhovnog stola ili kod uredničtva. Predbrojenje prima se sveudilj kroz čitavu godinu.

Katolički list zagrebački.

Jedina sila života, jedini pokoj duše.

(Nadalje i konac.)

U knjizi dogodovštine cèrkvene uči se svetjenik poznavati onu sveudiljnu, te vazda u novoj slici ponovljenu borbu věčne istine sa starom, lukavom zmijom, ovdě vidi onu čudnovitu mogućnost božju, koja se ravno na slaboći njegovih ljubimcah ukazuje. U zgodopisih cèrkvenih motri svetjenik sveudiljno čudnovato nastavljenje onog neopisivog děla, kojim dopalo se je božanstvu čověka iz prokletstva izbaviti i spasiti, kako se u ljudih, koji su dobre volje, gazi i tare glava stare, otrovne zmije, ovdě vidi tisuće i milione onih poběda h, koje je slavila, slavi svaki dan i slaviti će u buduće takodjer s. věra, nebrojenu množinu blaženih, koji putem svete božanstvene ljubavi u carstvo věčnih radostih uvedeni biahu. Prěko čitavih 18 stolětjah vidi cèrkvu Boga, kako kano sunce razsvětljuje i ublažuje od izhoda do zapada sve one, koji joj otvaraju sèrce svoje, pa kako višeputah cèrne oblačine, nutarnja i vanjska progonstva, sunce to doduše za něko vrěme zakriju, nu nikad dan u noć pretvoriti kadre nisu, na skoro bo světlost njegova prodre i raztěra oblake, a nebo se tim blažie i ugodnie ukazuje svim, koji su dobre volje. Samo što svetjenika, dočim se tako u dogodovštini kroz čitava stolětja po cèrkvi razgleda, žalosti i boli, jest, što viděti mora, da je u svako doba toliko nesrětnih, slěpih ljudih bilo, koji si blatom zemaljskih nasladnostih oči zamazaše, toliko oholih, koji běgajući, kao Kain po svih putih bludnje i opačinah, smatrali su Boga, njegove istine i jedino spasonosnu cèrkvu za nepriatelje svoje. Ovdě opazuje zajedno svetjenik, da se u sèrcu čověčanskom nalazi izvor tako grěha, kao i bludnje, te da je istinita izreka mudraca, dočim reče: „Ako je samo jedanput věra sèrce zauzela, a ono će na skoro blagom světlostju i pamet prosvětiti,“ — pa s toga, da sve, što je dobro i istinito, u dobrom sèrcu lěpo uspěva, a tim više věra, ova bo nije ino, nego sveta božanstvena ljubav. Čim jasnie vidi svetjenik na polju cèrkvene dogodovštine, kako se čudnovatim načinom razvija i uzdèržava carstvo božje na zemlji, tim većma krěpi se i učvèrstjuje věra njegova, da je neporušiva, kao ista pećina, na kojoj cèrkva njegova počiva — tim više ugrije se i razžiže u njemu sveta, božanstvena ljubav, ova bo jest, koja je čitav svět spasila.—Isto pravo cèrkveno veoma pokrěpljujućim načinom děluje na svetjenika. U ovom bo se svetjeniku živi i vidivi organisam carstva istine, ljubavi i pravde ukazuje. Ovdě vidi tako u pojedinih, kao u obće, u malenih i velikih stvarih čudnovatu osnovu i ustav duhovnog carstva božjeg, kojega kanoti duša jest sveta ljubav, a krunu blaženstvo nebesko. Mudro razredjena, te na božanstvenom temelju sastavljena cèrkvena hierarchia jest svetjeniku najlěpša i veličanstvena sgrada na zemlji, zna on, da se u njoj Bog nalazi i njome upravlja — „evo ja ostajem kod vas do svèrhe vrěmenah,“ te da je ravno duh božji, duh istine i svete ljubavi, koi veličanstveni taj organisam oduševljuje i ravna, pa da se tako svaki i najmanji član istim duhom upravlja i oživljuje, koi se u tělu tog organisma nalazi, te u životnom t. j. duševnom savezu dobrovoljno ostaje.

Napokon u svih ostalih znanostih i zabavah učenih, u istih povrěmenih listovih i časopisih traži svetjenik i nadje — Boga. Pred ovim se on uči, pred njim razmišljava, sve na njega ravna, njemu sve svoje tako boli, kao i radosti žèrtvuje. Pa da nebi ovako činio, o koliko putah poćutio bi nesnosivu něku prazninu i neugodni nemir u sèrcu svomu; istina bo jest, što sv. Augustin u svojoj duši, kao svaka nepokvarena čověčanska duša u sebi poćuti, dočim reče: „Sèrdce moje nemirno je, dok nepočine u tebi o Bože!“ — Višeputah dovede svetjenika književnost, světskim duhom napunjena na ništetna, pogibelna i grěšna mišljenja i predstavljanja i odmah ugnjezdi se u grudih njegovih neopisiva praznina, a višeputah nesnosljiva, duboka bol duše; u takovom slučaju nezadovoljava se svetjenik čitanjem zabavnih listovah i novinah, ili drugom kakvom ništetnom zabavom omamiti i u smèrtonosni san zaljuljati dušu svoju: uvidja bo pogibel onu, da bi se tim načinom želja i strast za zabavom i umětnim, zajedno pogibeljnim opojivanjem duše poroditi mogla, koja bi dušu više omamila, nego li krěpila, zna on, da je takovo dělovanje za svakog kèrštjanina, kamo li pako za svetjenika veoma pogibelno i nepristojno, kojim se dragocěno vrěme badava troši, a ljubezni s Bogom savez sve više i više slabi. Pa ovaj isti savez s Bogom u svetoj ljubavi jest ono vrelo, iz kog tada duša svetjenika pravi jedino spasonosni i životvorni lěk cèrpi, ili bolje ljubav ova prama Bogu jest ona prediduća krěpost, koja svaku neugodnu bol i pogibelnu strast duše udaljiti je kadra ravno zato, jerbo svetjenik takovom ljubavju oduševljen vazda se s Bogom bavi, u nazočnosti Boga čita i razmišljava, pa sve i sva, dobra i zla, ugodna i nepovoljna, istinita i mudra na Boga ravna i proteže, u njemu razsudjiva i na njega spušća; pa mu vazda neporušiv i neoskvèrnjen ostaje sladki pokoj duše, dočim sve bolje po ljubavi Boga u duševnoj krěposti naprěduje. Sad

bo u raznih dogadjajih opazuje i uvažava prepuštjenja božja, njegovo nepresežno upravljanje, njegovu tèrpljivnost, njegovu ljubav, moć i veličanstvo — dočim mu razum i vèra kazuje, da Bog je vèčni ravnitelj i gospodar neba i zemlje. Sad se nagleda u bezkončano zapleteni metež različitih mněnjah, bludnjah, nevoljah i propasti, pa tim radostnie i čvèršćje stavlja u Boga sve pouzdanje svoje, samo bo se kod njega pravi mir i pokoj, prava světlost, věčna věrnost, stalna nepobědjiva tvèrdjava i utočište nalazi. Višeputah kod privrěmenog čitanja oživi u njemu čuvstvo ono, kako da je sve, što je zemaljsko, maleno, ništetno i neznatno, s toga tim jačjim čuvstvom iskèrnje ljubavi uzdiše k Bogu, želeći se sve bolje i bolje u svojoj duši sjediniti s Bogom, kanoti jedino i věčno pravim dobrom. Pa kako plemenit, kako radostan, kako slobodan, velikodušan, jak i moćan tim putem svetjenik sve po malo biva, dočim svoj duh u Bogu sve više prosvětljuje i bistri, a svoje želje i čiste naměre vazda u ljubavi s Bogom sjediniti nastoji! —

VII.

Svetjenik kao naučitelj.

Svetjenik, dočim i sam u Bogu živi i cělom dušom k njemu teži, budući da je i sam o tomu podpuno osvědočen, da bez uzroka ništa nebiva, da sve i sva Bog svemogućom svojom rukom upravlja, da je on izraz i cilj svega, da je on bezkončani věčni kralj i gospodar svega, te s toga da njemu živiti i služiti, njega ljubiti, jest najuzvišenia, najplemenitia zadaća razumnog stvorenja, te zato i svih ljudih; uči on takodjer uvěk i u svih stvarih Boga pred očima *imati*, na njega sve ravnati. Pa kako neizměrno važna i spasonosna jest ta ista nauka, osobito za mladež! — O da bi svi naučitelji u svih strukah naukah, počemši od pèrvih godinah i najnižjih učionicah ovo odnošenje i misao na Boga neprestano u mladjahne grudi mladeži usadjivati i gojiti ozbiljno nastojali! Kako u istinu plemenit postao bi duh mladeži, dočim bi se tako něka stalna i lěpa jedinost i suglasje (harmonia) u njemu zasadilo, po kom bi se isti duh k svome pravomu, dostojnomu i veličanstvenom cilju sigurno vodio! Tako bi mladež vazda Boga pred očima imala, strah gospodnjev prebivao bi u pèrsih njezinih, a strah ovi jest početak mudrosti. O da kako ovim putem probila bi takodjer sveta božanstvena ljubav grudi njezine, pa onda bi stopèrv bila u istinu plemenita, směrna i mudra, radostna, te silna i jaka u Bogu — vazda savèršenia i srětnia slika božja na zemlji! — Isto tako nauča, sětuje i nakretje svetjenik božji u svem svojem podučavanju i obćenju na Boga. Svakom prilikom predstavlja i dokazuje on, kako lahak, kako radostan i potrěbit jest život u Bogu i dětinsko, odvažno pouzdanje u ljubav njegovu — on bo je temelj i uzrok ne samo phisičnog, nego takodjer bitno potrěbiti uvět duševnog života. Ovom pobožno gorljivom naukom postaje svetjenik pravim bogoslovcem — bogoučenim, dočim sva samo na Boga ravna, od Boga izpeljiva, i sve u njemu motri. Tako bude on živi bogoslovac — naučnik božji, ne samo svojimi, Bogom oduševljenima rěčmi i vazda opetovanom naukom, no cělim životom i dělovanjem svojim, koja opet nisu ino, nego ugodni, veličanstveni traci svete ljubavi božanske u svetjeniku. Pa ravno tako u svetoj ljubavi Boga sveudilj živući svetjenik, sprovodi on pravi i spasonosni život ne samo za sebe, nego i za čitavo ostalo ljudstvo. Jerbo ne samo on postaje veoma krěpostan, mudar, radostan, te u istinu svet, nego u njemu povekšava se vazda ona spasonosna moć, za takova čuvstva u pèrsih bratje svoje nježno usaditi i odgojivati. Ne samo, da si on slogu i jedinstvo, pravi pokoj i krěpost božanstvenu duši svojoj pribavi, nego lahko mu bude ova dragocěna dobra plemenitih dušah u život i sèrce ostalih takodjer ulijati i sačuvati. Isto kao što tělo naravskim načinom svoj život i hranu najpèrvo u materialnoj prirodi nalazi, tako i duše narav i bitje iziskuje, da ljubavju Boga živi. Ovako vidimo pravog svetjenika u naše svake věre i ljubavi lišeno, no nemirah, straha, prevarah i stiske puno doba, stajati jakog u věri, ufanjem neporušivog, svetom ljubavju plamtećeg, kao někad sv. Stěpana; na njegovom, kanoti na onom jednog angjela obrazu čitati je samo radost, čvèrstu volju i dětinsko u Boga pouzdanje, upèrtimi u nebo očima nasladjiva se on nebeskimi radostmi, dočim pod nogama njegovim malen i nevoljan svět ovi u ništetnosti svojoj bèrzo prolazi; on ostaje u Bogu, a Bog u njemu — pa u tomu samo, samo u tomu nalazi jedina i prava sila života, jedini pokoj duše.

— *l* —

Predlozi za bogoštovno preporodjenje puka.

Od Dra. Věkoslava Schlöra.

(Nadalje.)

Koga nebi ganulo, kada čita šta o domaćem predjih naših životu, koi je polag bogoštovne ozbiljnosti uvěk něšto ugodnog i zanimivog predstavljao, tako da je već ista lahkoumnost uz onu poslovicu pristala: Svagdě je dobro, no kod kuće najbolje. U opreděljeno rano doba ustaše svi, gdě je gospodar pred domaćim žèrtvenikom nuz svoju drugaricu, děcu i ostalu družinu k jutèrnjoj molitvi sakupio, kao što je u veče običaj bio, prie nego su spavat otišli, zajedno pomoliti se Bogu. S Bogom počmi, s Bogom dovèrši, to je naredba kèrštjanskog života. Istom tako hvališe Boga prie i poslě svakog obrovota. Tko nemoli ni neradi, neka, kao vrělo sviuh dobarah. Tko nemoli ni neradi, neka ni nejede, to je bila glavna uredba, kojoj su se děca već od mala priučala. Cělim danom bdiahu roditelji nad děcom svojom, pozorno motreći svaki njihov posao, kod koga su uvěk vesele duše pobožne pěsme pěvali. Psovke i ruganja, nepristojni govori biahu njima nepoznate nakaze, kao što razpre i razdori, zloba i nepriateljstvo. Oni nisu dokučiti mogli, kako bi čověk nečistoćom okaljan, bez ljubavi i tèrpljivosti kèrštjanin biti mogao? Ljubav uvela je red i pokornost u kuću, ona se je brinula uvěk za srěću i blagostanje družine tělesno, no većma duhovno, ona je poticala svakog k istini tako, da se je već za mala kod děce svaka laž i prevara strogo kaznila. Ako je pohodila běda il nevolja kuću, tad im biaše utěha priměr Isukèrsta spasitelja na križu visećeg, u pokori kèrštjanskoj veljaše kućani: „ako se je ono dogodilo s dèrvetom zelenim, što da bude sa suhim?“ Polag razpela visěla je običajno šiba, kao slika kazni božje svakom grěšniku prěteće, jer su kućani děcu pozornu učinili na oko božje, koje sve, bilo ono odkrito ili tajno vidi, kao i na pravicu božju svaki zločin kazneću. Osim ovih slikah resiše kuću kipovi mnogih drugih svetacah, navlastito slika blažene děvice, koju je pobožna družina svaki svetak no i svaku subotu mladim ružami okrunila. Na takove dane vèrvilo je malo i veliko u cèrkvu, često na tašće, jer im je bila rěč božja i hlěb angjeoski najugodnia jestvina. Tamo sprovodiše pri sv. misi i rěči božjoj mnogo satih, osobito ako su takovom prigodom sv. otaj-

stva, što je često bivalo, primali; gdě su otac i mati uvěk priměrom děci put kazali. Došavšim kući, morala je mladež evangjelje čitati i iz kèrštjanskog nauka kratki izpit polagati. Njihovi razgovori, njihove igre, kojimi su često osobito na praznike duh bistrili, a tělo věžbali, biahu većom stranom samo izrazi bogoštovnog duha. Koliko god putah izlazili su kuda roditelji ili děca, bilo ono na šetnju, ili u zabavno kolo, uvěk idjaše zajedno, jer stariim sveto biaše načelo odgojenja: nepustite bujnu mladež nikad izpred očiuh svojih, zato joj nije dopušteno bilo skitati se i dangubiti, nije joj dozvoljeno bilo imati novacah i s njimi vladati, jer se je tim načinom odučena od svake izvanjske taštine i razsipnosti, priučavala domaćoj prostoti, ćudorednosti, uměrenosti (k čemu je osobito mnogo doprinašao pobožni običaj posta) čuvarnosti i dětinskoj poslušnosti. U veče sakupiše se svi u kolo oko domaćine ili drugog, koi je čitati znao, ovaj otvori svetu koju knjigu, iz koje čitaše svima, s veseljem slušajućem ga. Pa pošto su po dověršenoj věčeri već spavat otišli, išao je često domaćina pregledat, je li sve u dobrom stanju. Ovakov je bio od prilike obiteljni život predjah naših. Nije l' u ono doba svakom ovakovo kućište drago bilo, zašto je svatko u gospodu uzkliknuti mogao: ovdě nam je dobro biti? — Kakov je pako život u mnogih tako nazvanih kèrštjanskih porodicah našeg vrěmena? sada je svaka kuća kao uza, koju tako suprug, kao i sin, kći i ostala družina běže, kad samo uzmognu, za da puste u slobodi putenom razkošju uzde, dočim možda jedina mati kod kuće zamišljena sědi, sluteća u duhu pogibelj odběgše děce i čekajuća povratak supruga, koi možda o ponoći s punom glavom kući došemeri. Onda se počme psovanje i ruganje, razpre i bitke sa siaset sličnih i nesrětnih prizorah. Odtale nećudorednost, siromaštvo, slaboća na duhu i na tělu, presitnost života, sdvojenje — propast porodice. — Kolika je dakle potrěba i vapijuća nužda, da nastojimo iz petnih silah život kèrštjanski opet uvesti u porodice.

D.

Kèrštjansko odgojivanje u — učionicah i — konviktih.

Porodica je pèrvo i najpoglavitie Bogom ustanovljeno odhranilište čověčanstva. Oni, koji su rodili na ovi svět děte, imadu i dužnost od Boga im naloženu, da ga odgojivaju, jer nisu rodili kakvogod samo prirodno bitje, nego čověka, koi pored vidivog těla i neumèrli osobni duh imade, zato ga valja duševno uzbuditi i izdělati. Děca pripadaju u obziru toli tělesnog, koli duševnog odhranjivanja roditeljem, jer pod ravnanjem roditeljah, ako su sami u duhu bogoštovnom jaki i stalni, napreduju děca najsigurnie, k čemu osobito mnogo doprinaša prirodjena uzajemna obih stranah ljubav, kao što i milost božja sv. otajstvom poděljena. Što je Bog, početnik prirode i razdavatelj raznih darovah, koi časti i stališe polag pravěčne mudrosti ravna, uredio, to nesmije čověk svojevoljno tèrgati i měšati; pa kao što je ne samo pravo nego i dužnost materah, da svoju děcu same doje, isto tako, pače većma su obvezane, da ju same duhovno odgojivaju, koje materinsko odgojivanje težko je, gotovo nemoguće tudjimi rukama podpuno nadoměstiti. Dobri roditelji odgojivaju i dobru děcu — jabuka bo nepada daleko od stabla; jer premda ovo odgojivanje nije sasvim savèršeno, često i nedostatno, no ipak uhvate barem glavna načela u mladjahnih sèrcah čvèrsto korenje, iz koga se docnie ogromno dèrvo ćudorednosti i neporušivog bogoštovnog značaja razvije, pa već priměr i drugi ćudoredni život roditeljah mnogo više važe, nego li pusto naučno slovo. Na děte većma děluje, što vidi, nego što čuje. Ono moli s molećimi, radi s oposlenimi i posti s postećemi, rěčju: děte rado naslěduje u svojoj prostoti sve, što vidi, pa tako je odsěv roditeljah svojih. Utisci otčine kuće tako su stalni i dugotrajni, da služe cělom budućem životu za temelj tako, da štono veli pismo (poslov. 22.) od puta, kog je mladić nastupio, niti kao starac neodstupi. Pa ako se i dogodi, da utisci otčine kuće ustupiti moradu često prevalam opakosti světa, oni se ipak pojave u čověku, nukajući ga k povratu boljem. Bogoštovni nauk i one pobožne misli, koje je pobožna Monika svome sinu Augustinu u mladosti ulila, dělovale su tako silno u njemu, da je on cělo nesrětno vrěme padnutja i razuzdanosti svoje mèrzio svaku knjigu, u kojoj nije našao imena Isusova. U Isusov naručaj trěba roditeljem děcu svoju voditi, za da primiju blagoslov njegov. —

Od ovud vidimo, od kolike je važnosti kèrštjanska obnova porodicah, od kojih zavisi srětnia budućnost — kroz bolje odgojenu mladež. Da se pako sěme u domaći život bačeno u sèrca mladjahna kasnie podpunie razvijati uzmogne i ožudjenim plodom uroditi, tomu će najvećma pomagati vlaga sdruženjah katoličkih, stranom uzajemnim podučavanjem, stranom izdavanjem koristnih knjigah o kèrštjanskom domaćinstvu*), ili napokon kroz užji savez světovnjakah s duhovnimi pastiri, k čemu takodjer iste svèrhe sdruženjah iz raznog obzira smatrane za poticanje služiti mogu. U tom poslu valja ipak svetjenikom na oprezu biti, da neunidju u družtva kao znanci ili priatelji domaći, no da uvěk glavnu svèrhu u povekšavanju slave božje i spasenja dušah sebi pověrenih smatraju. Premda se duhovnom pastiru nemože naprěčac svako odcěpljenje od světa preporučati, trěba ipak da ovo odcěpljenje u toliko slědi, na koliko on kao naučitelj svojim naukom i priměrom nad světom stoji, nipošto pako, da se světu podlaže ili možda zapustiv svèrhu svoju njegove obsěne slědi, a takovo odcěpljenje ne samo što puk od njega očekiva, no i svèrha zvanja njegovog mu nalaže.

Šta se tiče onih mnogobrojnih porodicah (osobito u varoših), gdě siromašni roditelji stranom, da si pribave nuždna življenja srědstva, stranom iz mnogih drugih nepovoljnih uzrokah cěle dane su od kuće, pa tako i od svoje děce odaljeni, u takovih slučajih mora ljubav kèrštjanska, bogata u svakoj struci raznih srědstvah, drugim načinom ovom nedostatku doskočiti. Najbolje bi bilo da kako, da se děca bez skrajne nužde nepuste bez roditeljah, jer bi to glede jednih i drugih zle poslědice za sobom povući moglo. Koliko imade skitalicah i dangubah, koji bi děcu svoju, za da se ih liše, rado javnim zavodom ili obće kèrštjanskoj ljubavi posebnih družtvah pověrili, da time lasnie svojim požudam ugadjati uzmognu, no takova šta pod okrilje kèrštjanske ljubavi uzeti bilo

*) Za izdavanje takovih knjigah veoma bi svèrsi shodno bilo, da se dèrže duhovne skupštine. jer bi se tako mnogih razboritih muževah mněnja razjasnila i složila; tim bi se něšto valjanog proizvelo. Jer se ovdě neradi samo o obćenitih upravah života ili načelah odgojivanja, nego o praktičnom izvedenju predstavljenog. Pa osim toga mora se obzir uzeti na mnoge proměne vrěmena, okolnosti měštah i stališah; jer drugčie se postupa glede uvedenja kèrštjanskog života u porodicah seljanskih, drugčie u gradjanskih.

Opazka dopis.

bi grèhota; takovim bo putem odtudje se roditelji od děce, a ova od njih, te izumre svako čuvstvo, u město kojeg se ugnjězdi něka hladna sebičnost, koju veliki apostol u poganih kudi (sine affectione, absque fœdere, sine misericordia Rom. 1, 31). Zato bi probitačno bilo u takovih slučajih, da se děca, gdě ih roditelji u kući sdèržavati i k dobru navadjati mogu, kod njih ostave, no zato se drugim putem, opominjanjem, podučavanjem ili drugom podporom (pribavljenjem oděće ili knjigah) takovoj bědi doskočiti može. —

Gdě je pak porodica množinom děce obtèršena, ili neima vrěmena oli sposobnostih za pristojno odgojivanje potrěbnih, tamo bi se nevolji time doskočilo, da se jedno ili više děce, kojoj imućnioj i věštioj porodici predade*), koja bi ili bez nagrade, il uz podporu dobročinog družtva duševno i tělesno odhranjenje děteta preduzela. Ovakim putem naprěduje podignuto lani u Gradcu „katoličko družtvo mužkaracah, koje uboge i siromašne mladiće u krug svog dělovanja povući umije. —

Budući pako, da je veoma težko naći dovoljan broj takovih porodicah, koje bi za odhranjenje tudje děce sposobne bile, zato je za veća města neobhodno potrěbno, da se podignu posebni zavodi, gdě bi nestašna děca nauk i odhranjenje od věštih i pobožnih osobah primala. Već od několiko desetak godinah podignjena su na městah za takovu děcu, koja su još premala za pohadjanje učionicah, tako nazvana shraniliśta (Bewahranstalten), gdě se děca danom baveća u pèrvih temeljih umnog i ćudorednog izobrazovanja podučavaju. Glavna naměra i svèrha zavodah ovih jest sigurno vrěmenu shodna i hvale vrědna, šteta da se nisu svuda nagodili. S jedne strane nije pošo za rukom izbor sposobnih osobah, koje su često uz potrěbite ine sposobnosti bogoštovja malo imale, a osim toga masnu nagradu tražile; s druge pako promašile su odredjene osobe svèrsi shodan način, dočim su nuz plemenitu naměru podignuti osiromašenu mladež još većma upropastili time, što su s někakvim ukusnim izobraživanjem něki ponositi ukus u mladež ulěli, te ju tako u očitu protivnost s roditeljima postavili. U obće rasla je u ovih sahraniliśtih, koja su da kako lišena svakog nadzirateljstva vèrhovnog pastira duhovnog, više něka nova philantropia, nego li staro-kèršćjanska ljubav, više ponositi izgled, nego li krotki i prosti život.

(Dalje slědi.)

*) Od kolike potrěbe bilo bi, da se glede onih djakah, koji u dalekih stranah od roditeljah udaljeni učionice polaze, od strane učiteljstva koje krěpostne i bogabojeće porodice naznače, gdě bi oni nuz jeftinu koliko moguće hranu zajedno dobar priměr i domaći red našli. — Koliko putah izabrala si je neuka mladež u město poštena stana špilju razbojničku, propast nevinosti svoje! Kako bi dobro bilo, da se polag nove školske osnove naredi, da se mladež u vrěme praznikah nepusti sasvim izpod nadziratelјstva? — „Ali je to stari redarstveni system, zabrana slobodnog razvijanja, vele gděkoji. Ako je tome tako, tad su i angjeli božji, bdijući nad svojima pověrencima, redarstveni uhode (policaj-špioni), a što se slobodnog razvitka tiče, njegove plodove već izkusili. — Bože mili! šta će se razvijati u dětinstvu, ako neradimo protiva zlu, na koje je čověk od naravi sklon, i nebudimo dobro, što u njemu spava? A to će reći ravnati i odgojivati. Pa je li to samo u nižjih učionicah potrěbno? šta to koristi učiti se bogoštovje, a neprilagoditi k njemu svoj život. Šta to koristi mladiću, koi je cělu godinu dangubio, na izpitu propao, nevaljane svědočbe dati? Tomu bi se tečajem godine dobrim navadjanjem, priměrom i opominjanjem doskočiti bilo moglo. Neka nitko nemisli, da se to glede bujne mladeži izvesti neda, jer su izkusni ljudi protivno dokazali. Pa i u povečih varoših može se to uživotvoriti sjedinjenimi silami. Šta je naša nada budućnosti, ako se mladež pusti bez svakog odgojenja, nadziratelјstva? Šta koristi povekšavanje učenih predmetah, bez temeljitog uvoda k boljemu odhranjenju? —

Opaz. dop.

Znamenitost triuh evangjeoskih savětah u družtverom odnošenju.

Někoč stupi k Isusu mladić něki i reče mu: dobri meštre, šta imam činiti, da věčni život zadobijem? zapovědi božje, usudi se nastaviti pred svavidećim okom gospodina, od mladjahne sam dobe moje věrno ovèršivao.

Ovo mu se još nije zadosta vidilo, jer je još osobitu želju za něčim uzvišeniim gojio. Ćutio je, da ga něšta na veću savèršenost nuka, i to bi, što je molio, da mu dobri meštar tumači; nu Isus mu odgovori: „Ako hoćeš savèršen biti, idi i prodaj sve što imaš, tada hodi i slědi mene!“

Drugi něki put, kad bi razlagao bio apostolima zakone ženitbe u onom smislu, da bezženstvo prednost imade, reče Isus: „Ima neženjenih, koji su to dobrovoljno učinili, da nebo zadobiju. Tko postignuti može, neka nastoji.“

Tretji put, kad bi se apostoli zaradi prednosti inatili bili, reče: „Tko izmedju vas pèrvi biti želi, biti će izmedju sviuh poslědnji, te i sviuh sluga.“

Ove tri rěči čini se, kao da su slučajno izražene i bez velike znamenitosti, nu kazao ih je onaj, koi cěli svět u rukama dèrži. One su sva kèrštjanska stolětja prošle, te velikim plamenom uzplamtile su mnoga sèrca, one su uzgojile narode, dèržave ustrojivale, věkove upravljale i čověčanstvo spasile. Ili možebiti nebi ubožtvo, nevinost i junačka podpuna odlučnost, koja je poganstvo poběduonosno nadvladala — zar nisu ove u srěd bure i komešanja pukovah věru i znanosti spasile, zar nisu pustinje u plodne preděle obratile, kèrstom divje i neuke puke na red i ćudorednost sklonile, kralje i podložnike pravim putem vodile, i u velikih bitkah i komešanjih srědnjeg věka, kad bi anarchia ili tiranstvo kroz čitava stolětja tèrpilo, uzburkane strasti věčnimi vezi božanskog reda učvèrstile, te cèrkvi u najvećim nezgodama jaki bile štit, i tako sačuvale uvět razvijanja čověčanske prosvěte?

Iz hiljadu osamstogodišnje dogodovštine uviditi možemo velevažnost i znamenitost ovih triuh rěčih u družtvenom odnošenju, i směšno bi doista bilo nijekati, da je u premudroj osnovi gospodina tima rěčima osobita važnost i znamenitost u dogodovštini naměnjena. Tko je uvidio tajnu dogodovštine, te više nevěruje, da um čověčji skupa sa svimi svojimi naprěd — natrag i nastran koračaji središte njezino sačinjava, taj nemože o tomu dvojiti, da tri ova evangjeoska savěta upravo socialni svět uzdèržati imadu.

Kad je Bog bitja stvarao, koja su kadra bila, svoje i drugih stvorenjah bitje pojmiti, to nije mogo imati drugu naměru, nego da on, — kao bitje u najuzvišeniem smislu isto, kao što je temelj i izvor njihovog bitkovanja, tako bude temelj i početak sve njihove životne poslenosti. Ako je stvaranje na kip božji bila prednost duševne naravi, mora takodjer u priznanju i primljenju volje božje sastojati savèršenost duševnog života. Božanstvena dakle idea o čověku nije potrěbovala, da čověku volja i zakon

božji uvěk kao objectivna zapověst pred očima trepti, te da ju dèrhtajući bojazno i s mukom izpunjava, već valja, da zapověst u unutarnjem čověka u istinu živi, i da mu je duša duše njegove. Valja, da se ona tako sa željom čověka složi, da je s ovom jedna i u koliko moguće istovětna, te da tako čověčanski život (duševni i naravni) po Bogu upravljen bez uštèrba slobode upravo božanstvenim postane.

Naravno da sloboda po tomu čisto ništa negubi, ako kao što rekosmo ovaj život u njoj zavlada, dapače oslobodivša se tèrha i jarma robske naravi, lakše će se podići do čiste vedre visine božanskog života, iz kog i onako proizhodi, i gdě se u věčnom blěsku prave, izvorne slobode najveće blaženstvo nahodi.

Dok je još čověk, prie nesrětne odluke svoje u raju u takovom stanju živio, nije on poznavao izvan sebe i sebi protivusloveći zakon, nosio bo je tajnost božje volje u vlastitim pèrsima, i nepoznavši drugi život, nego onaj, koi je u suglasju bio sa naměrami one moći, ka kojoj je cělom dušom svojom težio. Nu čim se nesrěća svèrši i čim se duh njegov od one slobodno i blago prinukajuće vlasti u podpunom protuslovju odtèrgne, te tajne puni tog života vez hotimice rěši, nije ravno time prestala potrěboća unutarnjeg prebivanja volje božanske u čověku, razumivšem svoje bitje, ova bo volja na ideu od čověka spadaše; volja ipak ova morala je značaj ukupnosti i spoljašnosti u ukazanju svomu nositi, morala je postati zakonom, koi se je — isto tako, kao što prie volja božja sa dvobitnom stranom čověka u savezu staše — čověku sada dvovèrstnim putem duševno (po savěsti) i tělesno (po pisanom i govornom zakonu) predstavljala tako, da se oba ova načina medjusobno podupiru i podpunjuju.

Čim se pako po gorerečenom razpadnutju u istom čověku red poremeti, i duh njegov pod jaram putenosti skloni, to se je morala razlika pokazati i u priobćivanju zakona na materialnom putu t. j. duh takodjer čověčanski ponizit se je morao, da volja božja š njime više posrědstveno po naravi, nego neposrědstveno obći. To bi zakon od Sinaja, nu ovo stanje nije bilo svèrha čověka. Ništa manje Bog ipak resultat slobodnog čina čověčjeg više uništiti inje mogo. Kako je pako, kad je Bog cělo čověčanstvo posrědovanjem jenog člana, na ćudoredni način u to čověčanstvo uvèrstjenja sa sobom tako sjedinio, da je ovo š njime kao jedno pokolěnje u toliko, u koliko je svaki čověk i duševno srodnost tu ukazao, te u sebi potvèrdio? Tim načinom je volja božja opet duhom čověka zavladala, i u sva njegovog života odnošenja uvedena, gděgod srodno ovo jedinstvo s novo stvorenim Bogo-čověkom i duševno potvèrdjena bude. Čim se dakle to potvèrdjenje duševno udělotvori, tim je i „živa voda“ „lahki teret“ i „sladki jaram“ obećan, i „zakon u naša sèrca upisan“ te nismo više „sluge“ nego děca i naslědnici Boga.“

Nu da se sjedinjenje to i potvèrdjenje nije obistinilo, to bi zakon uvěk ostao tudj, neprialteljan i kazneći. Dok srodnost pokolěnja obstoji, sjedinjenje takodjer je moguće, nu isto tako dugo opet i tajit ga moguće jeste (i grěh bo došao je na svět po pokolěnju čověčjem), i zato isto volja božja na zemlji i istim onima, koji se polag nje vladaju, nije samo unutarnji živalj k životu, nego takodjer u strogom smislu zakon izvanjski.

Tako dakle kèrštjanin opet u vlastitim pèrsima volju Boga nosi „ljubav Isusa nuka ga“ „milost ulivena je po duhu svetomu u sèrce njegovo“ „od Boga dolazi želja njegova i izpunjenje njezino“ — nu zajedno naproti mu stoji volja božja i kao spoljašni zakon tako, da on — akoprem ne više sluga, već kao děte božje „ipak spas svoj tvori u strahu i dèrhtanju“ — Na taj način kèrštjanski je věrozakon tèrnatom plotu sličan, koi zadovoljno na poljanah spasenja čuva i od divje zvěradi brani, te upravo već u tom obziru početak je kèrštjanske savèršenosti, pisano bo jest. „Ja sam hodio putem zakona: i ti si razprostranio sèrce moje.“ Pa kad je već jedanput u duši čověka volja božja, u koliko je to zemaljskomu stvoru moguće, zavladala, tko će onda cilj i granice savèršenosti i ljubavi opreděliti? Izměri ljubav neizměrnog Boga, te mi kaži! Kakovo umarjanje pohotjenjah očiuh, putenosti i oholosti života! Nu ne! kakovo malocěnjenje svega zemaljskoga, kakovo odurjavanje sviuh pohotjenjah putenosti, kakovi strah poradi vlastite volje — skopčana su š njome! samo Bog je sve u svemu.

Nu ova savèršenost po prebivajućem u nami duhu Boga može se takodjer na ovomu světu izgubiti; jer jošte obstoji savez pokolěnja, te po pokolěnju grěh. — Dakle i ove brěžuljke i bèrdine na polju spasenja valja tèrnatim plotom ograditi, to jest věrozakonom omedjašiti, nu taj věrozakon nedaje Bog kao predjašni, već ona u Bogu unišla, po njemu ojačana i po njemu slobodotvoreć volja čověka. Bog bo nije više izvan nje, već š njome i u njoj, te ovaj vlastitom voljom postavljeni věrozakon uzvišenie savèršenosli, uzet u trovèrstnom odnošenju svom k nam samim, k izvanjskim stvarima i k bližnjemu, jest zagovor.

(Konac slědi.)

Čija da će biti budućnost?

(Konac.)

Uzdèrmani ili sasvim oboreni su stupovi, na kojih pravi dèržavni t. j. politički i gradjanski iliti družtveni život počivaše; pa samo cèrkva kadra je osoviti je opet i učvèrstiti. Politika sama u sebi sebičnosti i lukavštini većinom podvèržena nepoznaje ili barem nesmatra čověčanstvo kao stvor i proizvod Boga. Samo dakle onda, ako cèrkva i duh njezin upliv zadobije, ustupit će ona sebičnost i jednostrano teženje za vlastitim dobrom, město kèrštjanskoj pravdi i ljubavi. Věra bo kèrštjanska uči, nada sve dobro naroda pred očima imati, te k tomu vazda spremno i dragovoljno žèrtve prinašati. Mudrost kèrštjanska uči, da budemo mudri kao zmije, nu zajedno prostodušni i jednostavni kao golubi. Svako čověčansko mudrovanje, sva nastojanja sramotno će bez uspěha propasti, ako se ova na pravoj iskrenosti i čistoj naměri neosnivaju. Koliko biaše dèržavah (osob'to predi uvedene svete věre Isusove), u kojima nebiahu narodi ino, no bezčuvstveni kup stvarih u rukuh neograničenog gospodara; koi ih se je uživao, a višeputah ih i zlo upotrěbljavao, nit nemisleći na odgovor, kog bi jednoč glede toga davati imao. Stvorenja božja, koja sliku nestvorenog bezkončanog na sebi nose, nebiahu vazda kao takova smatrana, nego kao orudje, ili pojedine karike velike dèržavne makine. Pa šta se je sa istom cèrkvom u mnogih dèržavah i městah dogodilo? Město da bi se štitila, te na korist dèržavah i vladah věrno čuvala, biaše ona svakom prilikom ugnjetavana, njezina spasonosna věra prezirana, te tako blagi njezin upliv na dèržavni život posve uništen. S toga mislimo, da i nas kod i u naše doba samo onda će cèrkva spasonosno na politiku dělovati, ako ona slobodna, svoju věru i životvorna načela slobodno bez svake zaprěke izpověditi i u život priva-

djati bude mogla, nu još od veće koristi bilo bi to za cěo družtveni život.

Život družtveni, koi je danas tako zlo stavljen, može se samo kroz cèrkvu izlěčiti i oporaviti. Nitko, tko dobar pojam o družtvenom životu imade, nemože zanijekati, da je uglednost (autoritet) jedan izmedju pèrvih i najtemeljitiih uvětah družtvenog života. Nu ako se razgledamo, gdě ćemo danas ovu u životu u krěposti obstojeću i dělujuću naći. Děte osavlja se na svoje starie, službenici pokoravaju se samo sa nutarnjom protivnostju i nezadovoljstvom svojim gospodarom. Isto tako gradjani pokoravaju se višeputah samo na silu a ne iz sèrca dotičnoj i dèržavnoj vlasti, osobe poglavarske mnoge nisu osvědočene i oduševljene svetinjom dèržave. Stališ častnikah u obće ima jošte mnogo onako mislećih, da o tom autoritetu dèržave, kanoti o bitnom uvětu dèržavnog života podpuno osvědočeni nisu. Tko dakle, da autoritet ovaj opet u život privede? Nikakov koreniti zakon, nikoi ustav nit vanjska sila to proizvesti nije moguća; cèrkva samo svojim naukom, kog u sèrca svojih věrnih zasadi, kadra je priznavanje i počitanje tog autoriteta u svih života družtvenog odnošenjih opet uvesti i utemeljiti. Jedna izmedju najvećih neprilikah za naše doba i za ljude, kakovi su sada, jest ona toli velika zaista višeputah razlika u imetku i posědovanjih. Razlika ta obstojaše doduše vazda medju světom, bilo bo je uvěk bogatih i siromašnih ljudih, nu ljudi biahu drugi, sèrcem i umom drugčie izobraženi i razpoloženi, pa s toga i nije se nikada ona od istog Boga odredjena razlika u slici tolike nevolje i nepravednog tobož stanja stvarih ukazala, kao što u naše doba. To pako odtuda dolazi, da je danas izginula věra i osvědočenje o budućem blaženom životu, koi će za siromašnim zemaljskim slěditi, da smo se odučili pregorěti šta, uzkratiti si i odreći se stvarih zemaljskih zaradi Boga, pa znojem i žuljevi svojimi hranu si pribavljati. S druge strane odučili smo se od preobilnosti naše zaradi Isusa uděliti, te tako nevoljnoj bratji našoj u pomoć priteći. Pa možda negdě něšto i dajemo, nu ne u pravom duhu i dobre volje, nego da se čim prie neugodnog napastovanja oslobodimo, ili izkazljivo samo radi oka.

Nestalo je s jedne strane prave uměrenosti i zadovoljstva, s druge strane istinskog milosèrdja u družtvenom životu, usuprot zavladala je gadna i nesnosiva oholost; najsiromašniih obiteljah děcu viděti je tako oděvenu i oholnu, da bi se čověk stidio milostinju im ponuditi; dočim se bogati tako svog dobra uživaju, kao da nijednog ubogog i nemoćnog medju sobom nebi imali. Pa tko može to izpraviti, tko pomoći? Jedina cèrkva svojim naukom, dočim kaže siromakom: blaženi ubogi, njihovo bo je carstvo nebesko; a bogatarom: blaženi milosèrdni, oni bo će milosèrdje zadobiti. Ona uči jedne, da uměreni, te s malim zadovoljni, a druge, da darežljivi i milosèrdni budu, pa to da svi radostno i dragovoljno učine. Samo dakle ako načela cèrkve, njezina věra i nauk opet nadvladaju i posvud prodru, samo onda umirit će se uzburkani valovi na moru čověčanskog družtva. —

Jest nadalje još jedno zlo, kojim družtvo čověčansko boluje, lakomost naime, t. j. prěkoredne svake vèrsti požude, pa medju ovimi ponajviše putena nasladnost, kojom su ne malo svi stališi, svake dobe i obojeg spola ljudi manje više okaljani i pokvareni. Zar nemora žalost i bol obuzeti sèrce, nekažem jednog kèršljanina, no svakog čověkoljubećeg, dočim vidi, kako čitavi narodi i narastaji ovimi požudami zaokupljeni vehnu i prie reda izumiru, pa ako se tomu zlu na skoro nedoskoči, kako se je na priměr starih Rimljanah i Gèrkah sveobće pokvarenosti i podpunog uništenja životvornih silah bojati. Zaista žalostni je resultat, ako tko glede ovoga zla kod mnogih narodah poganska vrěmena sa kèršljanskimi u njihovoj dogodovštini uzporedi, dočim su kod njih još kao kod poganah, čistoća i sram od velike cěne i važnosti bila, koja su sada kao kod kèršljanah izopačenosti i putenosti město ustupiti morali! Kako je pako moguće, da procvate i napreduje družtvo čověčansko, ako se svetost braka (ženitbenog zakona), ako u mladeži nedužnost i čistoća neoskvèrnjena nečuvaju i negoje. Jedina ova bolest kadra je čitavo družtvo, kanoti gnjilo i trulo dèrvo u bezdno propasti oboriti. Pa gdě je pomoć proti ovoj kužnoj oluji. Nigdě tako krěpka i dovoljna, kako u cèrkvi i u životu, kakovi ona nauča i tvori. Ona ucěpljuje čuvstvo srama i pristojnosti već u mladjahna pèrsa svojih věrnih, ona ima za čistoću i uměrenost najveća obećanja. Da dakle čitava družtva čověčanska, kao ona starih Rimljanah i Gèrkah nepropanu, valja cèrkvu slušati, ona će bo jedino pomoći, te opet pristojnost, sram i ćudorednost zasaditi i odgojivati.

Političko dakle i družtveno stanje sadašnjosti lěkara potrěbuje, ako nećemo, da pèrvu najbližju budućnost u razvalinah i na grobju samo gledamo. Pa ovaj lěkar nije daleko, kad bi ga samo pozvali, pa slobodno i neodvisno u kući raditi i tvoriti pustili! — Nu mislimo, da je ova alternativa svakom dosta jasna: ili se naime imamo kakovoj budućnosti nadati, ili nikakovoj. Ostanu li sva družtva kod vladajućih načelah i u onako, kako ga opisasmo bolnom stanju, a ono nije dvojbe, da će se sve po malo iztrošiti, onemoći i propasti, te mi ćemo ovimi tobožne čověčnosti kosmopolitičkimi načeli do prave nečověčnosti i barbarstva mèrzko natrag pasti. Niti će tu pomoći aristokrate ni demokrate niti koja druga stranka, dapače će svojim prepiranjem i komešanjem samo na bèržje uništenje budućnosti dělovati. — Samo cèrkva kadra je spasiti i graditi, te gradji ovoj i u politici i u čitavom družtvu kèršljansko-moralni položaj i pravac podati. Ako se dakle kakove i to bolje budućnosti nadamo, takovu možemo samo od cèrkve i njezine krěposti izgledati, u njoj bo još onaj stari, jaki životvorni duh živi, pa „zato će sigurno njezina biti budućnost,“ ma se iste paklene sile proti njoj podigle.

(N. S.)

Pèrvi pisci cèrkve.

(Nadalje.)

Ivanu Zlatoustu bila je nesrěća Eutropia na dokaz velike istine — t. j. běde, puste čověčanske srěće, ništetne i tašte pohlěpe za odlikovanjem, te znamen kèršljanske jednakosti, koja se evo u pèrvom ministru strašnim načinom ukazuje.

Nije to bilo sve, jer jošte imao je Ivan Zlatoust preponah; Gota bo něki, imenom Gajnas, koi je pod izlikom, da će Tribigilda buntovnika kazniti, izdajicom Arcadia postao, tim veća je zahtěvao, čim manje previdjeno i očekivano biaše padnutje Eutropia, takmaca njegovog; te budući vlada slaba biaše, Arcadius pako od sviuh ostavljen i u pomanjkanju vlastitih sposobnostih bez podpore, to Gajnas silom htiaše, da ga car načelnikom i zapovědnikom konjaničtva imenuje i u slědstvu toga i dogovor s carem potrěbovaše, te Arkadius doista dodje na město, koje mu podložnik njegov naznačio biaše, město pako to bila je cèrkva svete Euphemie izvan Chalcedona. Došavši

tamo, potrěbovao je Gajnas, da mu se tri najodličnie osobe carstva izruče, a to doista i učini Arcadius, te malo što ga Gota taj i za ruku sina Theodosia primio nije, jer skoro što mu jednak nebiaše.

Nu kako da se opet vlast i čast carstva oporavi, koje je Arcadius toliko ponizio bio? Eto slušajte, što veli dogodovština!

Gajnas unišo je u Carigrad upravo tako, kao da vodi roblje največih dušmanah Rima, i budući bi Arianac, to potrěbovaše od cara, da mu dade něke cèrkve za svoje jednověrnike. I na to sklon biaše Arcadius, samo je još sa Ivanom sporazuměti se htio, i kad bi mu predstavio bio, kako da je velemožan Gajnas, te kako pogibeljno bi bilo, dražiti Gota, to njemu odgovori Ivan: „Caru! nemoj mu takva šta obećati, te nemoj zapověđati, da se svetinja pred pseto baca! Nikad bo ja dopustiti neću, da se oni, koji se Bogu i rěči njegovoj mole, i slavu njegovu poje, iztèraju, te sveta města onima ostavljaju, koji takova obezčaštjuju. Neboj se caru barbara! već pozovi nas oba pred lice tvoje, te mirno slušaj, kako ćemo se mi dva pogovoriti.“ —

Arcadius vèrlo se razveseli, i kao što slabom čověku sèrce razigra, kad je u velikoj stisci, te na jedanput svake se odgovornosti i jemstva rěšena vidi, pun radosti sutrašnji dan za dan sastanka Gajnasa i Ivana Zlatousta odredi. Ovdě Gajnas svoje zahtěvanje opetovaše, nu Zlatoust mu odgovori: „Caru, kad pobožan biti želi, nepripada nit nedostoji proti volji božjoj šta odredjivati.“ Gajnas mu na to reče: „„Ja trěbam cèrkvu, da se Bogu pomoliti mogu.““ — „Sve su cèrkve otvorene, i nitko ti nebrani unići i molitvu ovèršiti.“ — „„Ja pripadam drugoj slědbi, te potrěbujem i zahtěvam cèrkvu za moje jednověrce. Polag tolikih zaslugah, koje sam za Rim steko, meni pravo ide takva šta iziskivati.““ „Ti si primio odlikovanja, koja su mnogo veća, nego tvoje zasluge, ti si vojvoda i nosiš ures věčničke odore. Promisli, tko si bio i tko si sada. Někoč si bio siromah, sad si bogat; sěti se, kakovu oděću si nosio, prie nego si prěko Istra ovamo prošo, te vidi ovu, koju sada nosiš.“

Gajnas na to odustane od svoga zahtěvanja, — i što Arcadius u sred svoga dvora i na čelu vojske svoje nijekati nije se podstupio, to zanijeka Ivan. Glasalo se je takodjer, da Ivan Zlatoust ne samo Arcadiu velike usluge čini, već da upravo carigradskom i cělog carstva puku dokazuje, da dočim Boga ljubi i domovinu svoju ceniti i ljubiti znade.

Kad dakle Gajnasu cèrkva dozvoljena nije bila, sèrdit ili bolje rekuć razgnjěvljen misleći i nadu gojeći, da će ako město Eutropia nastupi, možebiti i Arcadiu naslěditi, te tako svojoj dèrzovitosti krunu postaviti, — ustroji i napravi urotu, htijući carski dvor zapaliti i cělu varoš zauzeti. Pod izlikom da mora po težkih naporih vojenih oslabljeno zdravje gledati, otišo je na ladanje. Nu javna vlast ga predusrětne, te 7000 njegovih privèrženikah bude posěčeno. Čim to saznao biaše, vojsku na Traciu digne, te sve popali i pod mač okrene, i grozio se je, da će sve poharati. Carigrad je treptao, i nit puk nit boljari pomoći i savětovati si neznadoše. Sam Ivan odvaži se potražiti barbara, i š njime se sastati, akoprem se je njega većma nego ikoga drugoga bojati imao. Nu nije mu manjkala odvažnost, išo bo je i hodao, dok napokon do tabora gotičkog dodje. Gajnas stupio je k biskupu, i pružeći mu ruku svoju zapověđio je děci svojoj, da se pred njega na kolěna bace. Kako i kojim je uspěhom urodilo poslaničtvo to, dogodovština nepripověda, samo toliko se znade, da je Gajnas ostavio Traciu, te da je, poslě bi ga Flavitus, Arcadia vojvoda, u bitki na moru porazio i svladao bio, od Hunah ubijen. —

(Dalje slědi.)

Věsti iz katoličkoga světa.

Česka. Kèrkonoše (Riesengebirge). (Corresp.) Sada me jur više nije strah za katoličku cèrkvu, kadno vidim, da jošte takova srědstva u svojoj vlasti ima, koja na narod dobro děluju. Kao u krasnom snu prežívio sam osam blaženih danah, u kojih Kotvički župljani 5 missionarah u svoju cèrkvu častno dovedoše i primiše, koji odmah sa razpelom u ruci na propověđaonicu stupiše, i spověđaonice zauzeše. Jur drugi dan mogli su se sigurno dobrom uspěhu nadati. Narod udioničtvovao je kod ovog bogoštovnog čina i prěko nade, rano u tri i pol sata načetio se je jur kod cèrkvenih vratah, i jedan nadilazio je drugog u bogoljubnoj revnosti. Župa je sva preporodjena, i pod rukovodstvom revnog i razboritog duhovnog pastira moći će ova missia jošte i kod kasnog potomstva obilnim blagoslovom uroditi. Cěla okolica sada moli za takove missie; dvě će se jošte ovu jesen u našem susědstvu dèržati, a četiri na udaljenih městih. — Nu radost ova nije mogla ipak ostati bez smutnje. Najprie dodje iz susědne varošice něki bogati razkošnik sa někim sebi sličnim pravnikom, lěkarnikom i jošte s jednim tretjim razuzdanikom, ponapiše se šampanjera, za da dèrzovitie naměru svoju izvedu. Največom nepristojnostju unidju u župničku kuću, i tražiahu priliku sa missionari se zavaditi. Ali kad bi im ovi na kratkom svojim odgovorom usta začepili, stane pèrvi kao běsan proti Bogu blazniti, svojim bezstidnim životom se hvaliti, i htiaše se u cèrkvu silom uturati, da tamo, kao što kaza, pravu rěč božju navěšta. Cèrkva biaše tako ljudmi dubkom napunjena, da je, pošto bi 2 puta badava svoju sreću pokušao, morao sa sramotom se udaljiti. Najopasnie biaše to, što su něki vèrli muževi tog smutljivca pograbiti i iz sela odpraviti naumili. Da nije to dobrim načinom preprěčeno bilo, pala bi bila sumnja na missionare, kao da oni puk na nasilja poticaju. Nu ovo biahu samo oběstni ludjaci, ali znatnie je, što se zatim sgodi. Někom strogu častniku činilo se je poprěko, što cèrkva svoj děvojački vrat i nadalje njegovoj samovolji neklanja. Na missiu upravo nije se usudio nasèrnuti, jer je bila s dozvoljenjem biskupskim poduzeta; ali tim brižnie tražio je, da štogod u načinu njezinog izvèršivanja nadje. Buduć da su razne stališe izměnce redom podučavali i naravno, kad se je jedan stališ skupio, tad je drugi opet morao izaći, tako je ovaj strogi gospodin tvèrdio, da se je proti zakonu kod zatvorenih vratah propověđalo, i buduć da se je u sadašnje doba pokazala nužda o někih grěsih odvažnu rěč progovoriti, to je on time pristojnost i čednost ozledjenu našao. On dakle upotrěbi svoju visoku vlast, i kad bi to bez uspěha ostalo, potražio je pomoć kod višjih oblastih. Sa žalostju moram izpověditi, da ovi slobodu cèrkve jošte slabo ponimlju, što nisu ovako ludo zahtěvanje zabacili. Možda da će baš ovaj čvor mnogim pojam o slobodi cèrkve razjasniti. — Uzorito se je ponašao u tom poslu kraljevgradački konsistorij, jer je na dostavljeno pitanje odgovorio, da je sada drugim opet missiam dozvoljenje podělio. — Župnici Keceldorfski i Kotvički odputiše se, prisiljeni od razdražujućih rovarskih protivnikah, uprav pred ministra prosvěte u Beč, koi ih i osigura, da će sloboda cèrkve svoju zaštitu naći.

(Kat. Blät. a. Tir.)

Talianska. Rim. „Osservatore Romano" od 23. rujna piše o sadašnjosti slědeća: Tri prevrata dotěrala su Europu do skrajne propasti: prevrat naime francezki, magjarski i talianski. Kakovim plodom urodila su za ona tri početnika i snovatelja tolikih zalah, Ledru-Rollina, Košuta i Mazzinia, njihovo nesrětno poduzetje i nastojanje? Prognani i běgajući klate se sada okolo, dočim proklinjanje tolikih ljudih, da tolikih narodah njihove stope slědi. U kakovo stanje prestaviše oni europejsku civilisatiu? Kakovu moralnu ili materialnu korist pribavili su raznim europejskim narodima?

Ako promotrimo načela, koja su nemirnici ovi slědili, tad ćemo se podpunoma osvědočiti, da su ljudi ovi svestrano razorenje za sverhu imali, pa ako je nisu postigli, to se krivnja nemože njima pripisati. Čověk bio bi mislio, da će mnogověrstna uvrěda posebnih interesah, kao što i zakoniti razvitak zdravog razuma čověčjeg dovoljan biti svim onim, koje nije poplavica još u svoj vir zahvatila, da muževe ove, uvidivši naměre njihove jednodušno odsude; pa ipak nije tako, jer ih mnogo imade još i dan danas, koji načela njihova neosudjuju. Oni nevide, da je imetak děržave razsipan, svojina propala, a robljenje dan na dan raslo; oni zaboraviše na hèrpe mèrtvih tělesah, koje su uzrasle iz tělesah uzhitjenih, zaslěpljenih i zavedenih, koje su oni svojim načelam žèrtvovali; nepaze na suze tolikih porodicah, na razdor porodivši se medju zidovi spokojnih varoših, skvarenost ćudorednosti, niti na porugu věrozakona i službenikah njegovih — sve ovo neće oni, da u obzir uzmu. Je li može tko tvèrditi, da ovake poslědice iz obrane spasonosnih načelah proizteći mogu? Načela onih vodjah prokleta su od mudracah sviuh věkovah, a u našem zaslěpljenom věku nadju se, koji ih u zvězde kuju! Kolika opakost!

Pa našto su se napokon oti kolovodje odlučili, pošto su već děržavne blagajne oplěnili, tisuće ljudih žèrtvovali, varoši i děržave u bezdno běde stèrmoglavili, ćudorednost izopačili, svaku zakonitu vlast uništili, puku nečuvenu něku děrzovitost ulěli, pošto su jednom rěčju: svekolike svete veze družtva raztèrgali? Oni su se odvažili na — běg, pa je li neleži baš u tom běgu jasni dokaz nevaljanosti teženjah njihovih? —

(W. Z.)

— Rim 25. rujna. Ja sam danas iz dvih privatnih poslanicah, koje osobe iz pouzdanog okruga sv. otca pape pisahu, razabrati smio, da će se sv. otac u Rim za sigurno skoro povratiti.

Poslě kratkog bavljenja u obližnjem svom lětnom prestolnom obitalištu će najkasnie početkom měseca studenoga u srědište katoličkog světa opet doći. Njegova osobna prisutnost bit će svim bolje mislećim žiteljem, koji i na broju i na uglednosti prevagu imadu, isto tako ugodna i željno očekivana, kao što jur i okolnosti vrěmena nuždno zahtěvaju. 20. o. m. pošao je sv. otac papa sa sv. collegiom od Portici u stolnu cèrkvu napuljsku, da ostatcim sv. Januaria, zaštitnika ovog grada, svoju počast izkaže.

— Rim. Hugo Bassi, koi je zajedno sa zloglasnim Gavazziom iz reda Barnabitah prognat, a poslě kao vojnički častnik kod četah Garibaldiovih služio, ustrěljen je, kao što nam to pod 8. kolovoz. iz Bologne javljaju, isti ovaj dan uslěd izrečene mu od ratnog suda smèrtne osude, nu u poslědnjih satih svog života podao je jasne dokaze pravog obratjenja i požalovanja. Kad bi naime doznao svoju osudu, zamolio je papira, za da sve ono opozove, što je ikada za bližnjega ili za cèrkvu propastna i škodljiva napisao. A kad mu nebi vrěme jur dostačilo, umolio je sve okolo stojeće, da nebi samo ustmeno već po javnih novinah ovu njegovu poslědnju odluku světu priobćili. Zajedno je izjavio, da on ovu kaznu podpunoma zaslužuje, koju je gospodin vèrhu njega poslao, da se je on posve odlučio, i da po zagovoru bl. d. Marie u svoj poniznosti oproštenje svojih grěhah očekuje. — Bože daj! da se Gavazzi u krasni priměr svog redovnog brata ugleda, te svoje težke pogrěške i bez da je po tanetu na smèrt odsudjen, oplače i popravi.

Francezka. Pariz. Čim bi pater Ventura u „Giornale romano" čitao odluku congregatie vèrhu svojih dělah, od mah sastavio je oporeku i slao ju sv. otcu, a jednu u prepisu poslao je nadbiskupu parižkomu. Zatim dao je množinu iztisakah u talianskom jeziku tiskati i na sve strane razaslati. Na svèršetku ove oporeke tako govori: „Ja zabacujem, žalim i proklinjam sve one nauke, načela, izraze i rěči, koje su u onom spisu, ili u kojem drugom mojem spisu sa naukom svete, katoličke, apostolske, rimske, jedine prave cèrkve u protuslovju pronadjene, ili kasnie se kao takove pronašle budu. Ja se napokon zaklinjam, da hoću, i da se sa božjom milostju ufam u ovoj sv. cèrkvi umrěti, u koje krilu sam se rodio, u koje krilu sam živio, i pripravan sam za nju svaku muku pretèrpěti, i svaku žèrtvu doprinesti." —

— Pariz. Siromašni učenici, koje družtvo sv. Vincenca od Pavla u Parizu podupira, sakupili su mali darak za sv. otca, i u měsecu svibnju ovaj svoj prinesak mu směrno poslali. To je sv. otca prinudilo, da je pod 18. lipnjem jednu poslanicu na predsědnika družtva Vincencovog odaslao, u kojoj se od ove dětinske revnosti onih učenikah duboko ganjena izjavljuje, što su naime ovi, zaboravivši na svoje siromaštvo, njemu dar prinesli, hvali nadalje hvalevrědno poduzetje ovog punozaslužnog družtva i želi svim njegovim članovom dobru srěću u svom svetom nastojanju. —

— Do 900 ostavljenih sirotah děčakah i děvojčicah, kojim su roditelji žèrtva kratelji postali, tražiše pomoć i podporu od nadbiskupa parižkog. On odabra 400 najsiromašniih, te ih dade stranom u odgojenje, stranom im pako stanovitu podporu davati odluči; i tako svake godine na tu svèrhu do 60,000 frankah izdaje. Za druge pako 500 odredio je po svih cèrkvah, da svetjenici ljudstvo na pomilovanje nagovore i za nje sbirke sabiraju. Družtvo sv. Vincenca od Pavla primilo ih je 30 na svoju skèrb.

— Pariz 19. rujna. Pokrajinski cèrkveni sabori postali su rědkost u Francezkoj i odtuda naravno je, da ovaj u našem gradu sada sakupljeni sabor, ako ne baš živahni interess, a to barem obću ljubopitnost pobudjuje. Žali bože, ostat će ta ljubopitnost za něko vrěme nezadovoljna, jer si otcevi concilia strogo mučanje o svemu, što rade, za dužnost naložiše.

Veliku pozornost pobudjuje kod našeg svetjenstva uredba vojvode od Parme, koju je izdao proti redu Benediktinah.

(N. pr. Z.)

Stěpan Moyses, upravitelj. — *Stěpan Musler*, urednik.
Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

BROJ 43. — TEČAJ 1.

List ovaj izlazi svaku subotu na cělom arku.

Cěna mu je za domaće 4 — za vanjske 5 for. u sr. na cělu godinu.

U SUBOTU 27. LISTOPADA 1849.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvèrt god. kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod duhovnog stola ili kod uredničtva. Predbrojenje prima se sveudilj kroz čitavu godinu.

Katolički list zagrebački.

Naša zadaća.

Od g. professora St. Iliaševića).*

U lomnoj posudi, u tělu našemu něki gost prebiva. Dragocěni uresi njegovi krasne su sposobnosti, naime: razum, da istinu nadje, sèrce, da nadjenu ljubi i volja, da obljubljenu zagèrli. — Prava mu domovina nije svět ovi, već onaj prěko groba, a jedini put, kojim tamo doći može, jest krěpost věrom nadahnuta, nadom okrěpljena, i ljubavju uzgojena. Uzvišeni gost ovi jest duh čověčanski — duh neumèrli. — I dětešce, koje istom izidje izpod sèrca majke svoje, i ugleda blago světlo bělog dana, gosta ovoga prem ako nezna i nepozna, u sebi imade.

Ko što miomirisni cvětak ruže u nježnom gondžetu svome, kao što šareni lepir u maloj kućici svojoj savijen, samo toplinu čeka, da se razvije, i na světlo izidje: tako i drěmajuća duša, u slabučkom dětećem tělu, ožudjeni čas samo čeka, da se probudi i razvije lěpotu svoju, pa ako joj još priskoči u pomoć dosětljiva ljubav onih, koji děte okružavaju, kako će se ona, dosta rano na uranku svome, bujno razviti, i udariti pravcem, koi joj se naznači i dade. — Razne su staze, kojimi udariti može, al nije sve jedno, kako kocka pade, da pade. S desna srěća, a s lěva nesrěća, tamo život, ovdě smèrt. — A to je sve u ruci našoj, sve zavisi od nas.

Pošto smo pako uvěreni, da smo samo nadošlice, i postojanog obstanka neimamo na světu ovome, jer tražimo drugu mnogo plemenitiu domovinu; što nam pričje može da bude, neg da sami oči naše okretjemo tamo, i pověreno čedo rukam našim, tamo navratjamo?

I jerbo smo svi porodica jedna, koje obći je otac Bog, i valja svi da budemo članovi jednog těla, kojega je glava Isukèrst; trěba da jedan drugom pomoćnicu ruku pružimo, dok nas jedan duh nenadahne, duh svete ljubavi il bolje da reknemo, ljubav duha svetoga. — Zato nek nam je pèrva lozinka naša Bog; a druga ljubav i bratinstvo.

Nečasimo časa. Već rukom u ruku ajdemo u kolo bratinstva. Ta namiguje na nas miline puno dětinsko oko, i nježni posměh žareći se po rumenih ustnah, krasni taj na licu blišćući potez nevinosti, kako nas ljubezno u njeg poziva! Ista dětinska nemoć i prostodušno pověrenje, taj iskreni izraz sèrca čistoga, koga neće u krug děce dovabiti, kad joj ista nebeska krěpost s veseljem otvara naručaj svoj, za da ih kao buduće ljubimce svoje zagèrli.

Samo neoklevajmo. Već u otvoreni onaj blagi naručaj nosimo blago pověreno rukam našim, da prie reda nepotamni, i hèrdjom nezahèrdja. Nevine mladosti otvorena leži nam pred očima knjiga, u kojoj na svakom listu čitati možemo, što najlěpšeg imade čověčanstvo, izim jedine krěposti, koju věra rodi, nada odgoji a ljubav podiže na stepen savèršenstva. — Dosta, děca su najdragocěnie rastje zemaljskog i nebeskog raja.

Dakle svi na noge i u kolo ovo. Věra budi nam predhodnica zvězda, koju slědimo, u nadi tražimo okrěpljenje naše, i sveta nježne ljubavi sveza sjedinit će nebo sa zemljom, a čověka sa sobom, i s pokolěnjem svojim.

*) Dočim smo ovo od g. dopisnika u naš list radostno primili, zajedno očitujemo, da će nam i u buduće takova pomoć veoma ugodna biti.

Ured.

Predlozi za bogoštovno preporodjenje puka.

Od Dra. Věkoslava Schlöra.

(Nadalje.)

Děčaci (za koje su posebne takove učione podignute) ovèršavaju poslove, koji su im koristni i radinost njihovu uzbudjuju. Zaslužbina od takovih posalah spravi se, te iz nje dobivaju děvojčice u vrěme udatbe. — Neděljno vrěme, na praznike i o pokladah polaze děca marljivo cèrkve, gdě ih podučavaju u kèrštjanskom nauku, ili izilaze na polje, gdě se nevinimi igrami zabavljaju. Tako se děca priuče k svojim učiteljem i učiteljicam, koje kao druge roditelje štuju, te postane medju njima něko uzdajno iskreno medjusobno odnošenje*), jer uz krotko i ljubezno postupanje odgojiteljah svojih, koji ih otčinskom brižljivostju goje, osěćaju, kao da su jednako kod svojih obljubljenih roditeljah. Tako su n. p. u Veroni učionice „figlie della carità, figlie di Gesù, i zavodi Don Mazze.“

*) Ovo uzajemno odnošenje izčeznulo je žalibože u naše doba, osobito u latinskih učionicah. — U tom smislu ostati će ipak jezuiti uvěk hvale vrědni, koji su mladež osobitim načinom — ljubavju i s počitanjem sebi privèrženu učiniti uměli. Oni se nisu samo u učionicah s njome zabavljali, nego su učenike svoje u izvanredno vrěme u šetnju, na svoje ville vodili, pohadjali ih često u njihovih konacih, brinuli se za njihovo duhovno i tělesno blagostanje, kao roditelji za děcu svoju, zato su ih učenici u kasno doba s osobitim počitanjem spominjali.

Opaska dopis.

Š njimi stoje u savezu konvikti, gdě se děca ili bezplatno, il uz malu sasvim platju podučavaju. Ako su děčaci već odrasli, pošalju se ob dan k věštom i poštenom zanatlii, kod kojeg rade, a u praznike i nedělje nastavlja se u zavodih opet dalje njihovo odhranjenje. U zavodu Don Mazzinovom ostanu děvojčice tako dugo, dok su ili za poštenu službu il udatbu.

Ovi zavodi su dobar melem proti raztućoj na dan domaćoj nebrižljivosti prama děci, kao što i valjani uztuk proti poplavici nećudorednosti. No oni su ipak svi na temelju cèrkvenom podignuti, pa i ravnanje ili barem vèrhovno nadzorničtvo predano je u ruke svetjenstva. Svetjenici, premda ih kao neoženjene zajedno kao bez otčinskog sèrca i ljubavi smatraju, mogu sigurno najsposobnie mladež ravnati i odgojivati, jer im k tomu višja, koju primiše vlast, kao i dublja ljubav kèrštjanska dovoljna pružaju srědstva, jer bi sigurno mnogi roditelji s odgojivanjem děce bolje uspěšili, da posěduju onu ljubav, koja je rěsila mnoge bezženike n. p. sv. Vincenca od Pavla, Hieronima Æmiliana, Josipa Calasancia i m. d. — Nepolaže se temelj odhranjenja u prirodjenom čuvstvu živinske ljubavi, koju roditelji prama svojoj děci goje (kad je bila prirodna — rekli bi majmunska — ljubav prama děci veća, nego li je u naše doba, pa kad biaše slabie odhranjenje dětinsko, nego što je baš sada), nego u ljubavi k Bogu težećoj, koja sve, što u njezino kolo dodje, k Bogu diže. Da kako, da će ovo odgojivanje duhovnim osobam još slabie uspěšiti, nego světovnim najamnikom, ako je u onih izumèrla ljubav kèrštjanska. To nas ipak neodvraća od našeg tvèrdjenja, da će odhranjenje mladeži samo onda uspěšiti, ako se stavi pod okrilje cèrkve i iskrenih pastirah duhovnih.

Život ovakovih zavodah mora biti pravi u duhu kèrštjanskom preobraženi odtisak siromašnog domaćeg života, u kog će se děca opet povratiti k roditeljem svojim, bez da kod njih neugodnost i nevolju osěćaju. — Za takove zavode mislimo, da bi najsposobnii i najbolji bili muževi, sa siromaštvom dobro upoznati, kao što su n. p. u Gradcu školske sestre, koje su u svome stanu takov zavod uredile. Zato bi spasonosno bilo, da i druge ondašnje zavode družtvo sličnih sestarah pred se uzme.

Šta se tiče odrasle děce od 9—12 godinah, ovdě nije tolika oskudica glede zavodah, jer imade množina učionicah, kamo se děca bezplatno pošiljati mogu. No ovdě nam padne u oči, kolika je razlika medju golim naukom i odhranjenjem. Pa osim toga, je li několiko satih, koje děte u nauku školskom provede, dosta za odhranjivanje njegovo, ako je takovo u otčinskoj kući zanemareno? Čim manje je siguran plod noviih, ustrojiti se imajućih učionicah i zavodih, tim većma je želěti, da se nastojanjem toli nadstojnikah cèrkve, koli pomoćju pobožnih světovnjakah prava, u duhu kèrštjanskom uredjena učilišta za mladež uvedu i ustroje, gdě bi mladež uz nauk i priměrno odhranjenje dobivala. Takovi zavodi mogu biti ili upravo konvikti, pensionati, gdě bi se djaci na troškove utemeljiteljah, duševno i tělesno odgojivali, ili takove učione, u kojih bi se kao u sahranilištih drobne děce, čěli gotovo dan mladež zadèržavala. Takovih se zavodah mnogo n. p. u Veroni nalazi. Izkustvom naučeni ljudi uvidiše, da mnogi roditelji medju skitalicami, kakovih u Italii mnogo imade, idući čěli dan za nuždnimi srědstvi življenja, děcu svoju samu dangubeću ostavljaju, ili joj zlim priměrom, osobito u praznike k opakom životu put kažu, zato su za potrěbno iznašli takove zavode, u kojimi se děca, osim noćnog vrěmena, podneva i večera čěli dan bave. Pobožne osobe dovedu svako jutro iz pojedinih okružjah děcu u učionicu, a k podnevu i u večer odvedu ju opet kući. U učionici nečuju samo nauk, nego se baš odhranjuju. Jutrom, o podne i u večer mole običajne molitve, polaze cèrkvu, nadziratelji brine se tako za tělesnu čistoću, kao i ćudorednost, priučavaju ih k poslu i marljivosti, pripovědaju im kod posla naučne pověsti, dopuštaju im nevine igre i druge zabave, poticajući ih k poslušnosti, požèrtvovanju i strahu božjem. Poslovi su sasvim njihovim sposobnostim i stališu priměreni, tako se n. p. děvojčice, osim podučavanja u čitanju, pisanju i računanju, (što se o věrozakonu samo po sebi razuměva,) šiljaju kroz dan u odlične kuće, gdě ih věšte domaćice u ženskih poslovih podučavaju. Tako imadu děvojčice svoje sate, kad se uče plesti i šivati. Umětnie poslove rade samo sposobnii. —

Duhovnici zaslužuju, ili se obazrěmo na jeftinoću, ili stalnost, da se predpostave světovnjakom, ma istim bogoštovnim družtvima světovnjakah, u ovih bo ili izumre na bèrzo ona vatra, koja je potrěbita za podpaliti mladež, ili ih preuzme materialnih koristih požuda, koja sva neimadu dugotrajnosti. Što se napomenutih ovih světovnih sdruženjah glede odgojenja tiče, ova su na toliko hvale vrědna, što mogu put prokèrčiti cèrkvi, koju je něki poganski duh od odhranjenja děce odtisnuo.

E.

Dětinska spověd. — Pèrva pričest. — Mladićah i děvojakah sdruženja.

„Strah gospodnjev jest početak mudrosti.“ Ovu izrečbu trěba děci već od mala tako ucěpiti u mladjahno sèrce, njihovu savěst tako na nju priučiti, da běže svako vrěme svaki najmanji, osobito gèrdi onaj grěh, koi dušu i tělo ubija i cělu mladež, kao pogibeljni rak zahvativši uništi.

Kuda će zabasati još čověčanstvo, ako se nezajazi strašna ova poplavica? Najživahnia srědstva protiva ove nevolje jesu: stroga kazan, odaljenje zavediteljah i razděljenje raznog spola*), opazno nadzorničtvo mladeži, pobožnost iskrena k blaž. i prečistoj děvici i često pričeštjanje. Na mnogih je městih krasni običaj, da se djaci svaki drugi měsec izpověđaju — no nije se svuda pazilo: kakova mora biti priprava, kakova li želja k spověđi. Jer ako se na obzir uzme, da je rok od dva měseca za mnoge pokornike (pœnitent) bili oni mladi ili stari, koji navadno pèrvom prilikom i kao običajno grěše, odveć dug, nego da se takovim ranam spasonosni lěk pripraviti i grěšnik iz spověđi, koja jedina njegovu duhovnu bědu ukloniti može, hasnoviti plod cèrpiti uzmogne; uzamši još i to u obzir, da takovi grěšnici svaki gotovo put izpověđnika měnjaju, pa tako dodju često u ruke svetjeniku, koi i nehaje takove malenkosti, koje ipak jedanput ukorenjene pogibelne bivaju. Valja dakle svetjenikom na oprezu biti, kako da primaju i spověđaju děcu! K tomu trěba mnogo ljubavi, požèrtvovanja i izkustva. Zato se nesmiju spověđi dětinske kao malene stvari smatrati, no

*) Kao što se čuje, naměrava i dèržavna vlast ovo razděljenie spola uvesti, kroz osobite svakom spolu odredjene učionice, barem u varoših. Da će to veliki korak biti k naprědku izobrazavanja umnog i moralnog, neima sumnje: no glavna ipak potrěba ostanu uvěk bogabojeći i krěpostni učitelji i učiteljice, koje će mladeži za zèrcalo krěpostnog života služiti.

navadjati mladež tako, da si izabere stalnog izpovědnika, koi će joj kao vodja i postojani lěčitelj bit'.

Osobitu obzirnost zaslužuje pèrva pričest. Ova je takov čin, da se ona, ako ju děte poslě pristojne priprave vrědno primi — u takovoj da kako dobi, koja je sposobna tako veličanstvenu uspomenu u pameti zadèržati — u kasnoj starosti pojavljuje, kao něko sladko, sèrce oživljujuće čuvstvo. Valja ovdě opaziti, da se děci prie pèrve pričesti osim kratkog podučavanja i molitvah, věžbanja u zatajenju samog sebe — dětinskoj dobi priměrena naložu, jer čim su veće žèrtve k svečanom ovom činu podněti imala, tim će im i samo svetotajstvo veće cěne biti. Nebo tèrpi silu, i samo oni, koji ovu silu upotrěbe, mogu ga postići.

Osvědočenje, — pravi pojam kèrštjanskog života, koi je polag nauka tridentinskih otacah, sveudiljna pokora — mora se děci činom ucěpiti i kod nje jednako uzdèržavati. Gdě se ima tražiti izvor tolike razuzdanosti i nevěre našeg vrěmena? Nigdě drugdě sigurno, nego u prěkorednoj težnji za požudami te za svim što putenosti godi, u živinskom protiumnom životu, što čověka u nizinu zvěradi vuče, odvratjajući ga od krasnie, prěko granicah zemaljskih postavljene budućnosti. Zar nemora ovdě pravedno kèrštjansko odgojivanje tamo směrati, da se mladež odvratjena od prostog zemaljskog života priuči k zatajenju samog sebe, k požèrtvovanju i odreknutju zemaljskog kala za ljubav čistog budućeg života? U tom obziru vrědne su pohvale školske sestre u Gradcu — premda se proti tomu na ožrělost naučeni roditelji tuže — što one pověrenu sebi mladež priučaju i nukaju, da se čuvaju od mnogih obljubljenih požudah i nagonah, od prěkoredne pohlepe za izabranimi jestvinami i m. d. Je li nas neuči evangjelje na svakom skoro listu zatajiti i nadvladati samog sebe? Je li može tko bez ovih krěpostih iskreni kèrštjanin biti? U tomu je sigurno mnogi do zdvojenja nesrětan u odrasloj dobi, jer se nije u mladosti naučio stegnuti i nadvladati prěkoredne pohlepe. Potrěboću nauka: „abstine, sustine", koi sad mnogim kèrštjanom neće nikako u glavu, uvidjahu već mnogi pogani; jer nitko, bio on bogat ili siromah, nije kadar svim požudam na světu zadosti učiniti, kao što niti osloboditi se od bolesti i stradanja. — U ostalom, što se po prirodi nemoguće čini — zatajiti i nadvladati samog sebe, to će višjom milostju, srědstvom bogoštovnih istinah i podnětah i dětinskoj slaboći mogućno biti. Prie několiko godinah slušao sam u sèrce dirajuću pověst, da je jedna děvojčica u rimskom zavodu prigodom južine svoj obrok nadstojnici plačuć doněla veleći: da ga nije zaslužila, jer je něšto sagrěšila. Oj blago onome, koi se nauči za mlada tèrh gospodnjev nositi! Jaram bo gospoda jest ugodan i teret njegov lahak.

Da kako, da će něšto vrěmena trěbovati polag sadašnje skvarenosti osobito u većih varoših, dokle se kèrštjanski život u porodicah i obće kèrštjansko odgojenje mladeži po učionicah i zavodih razprostrani. Najveću zaprěku nadjemo često u samih roditeljih, koji pod izlikom siromaštva děcu, odtèrgnuvši ju od pohadjanja učionicah, k vlastitim zemaljskim interesom kao orudja upotrěbljuju. Ovomu zlu moglo bi se kroz družtva katolička doskočiti, osobito ako bi koji članovi ovih družtvah u občinskom věću ili drugčie kod poglavarstva udioničtvovali, jer bi onda ovi u sporazumljenju s pastirom duhovnim nehajne roditelje ma i strožiimi srědstvi k izpunjenju dužnosti svoje — pošiljanju děce k nauku siliti mogli. No svakako je ovdě mnogo stèrpljivosti i velikodušnosti potrěbno, jer više nego sila i zapověd, može uvěk ljubav iskrena učiniti.

Šta se mladeži tiče, najbolje bi bilo, dok je ova u tako žalostnom stanju tolikoj skvarenosti izvèržena, da se bolji mladići u posebna družtva, isto tako ženski spol na poseb odabere. Tako će se mnogi iz obćeg skvarenja spasiti, te će tako vèršnjakom svojim za priměr naslědovanja služiti. Ovdě su dakle isti uzroci, isti temelji, koji su za podignutje sdruženjah katoličkih. Čini se u obće, kao da bi to věk sadašnji zahtěvao, da se sada točnie razluči světlo od tame, pšenica od kukolja; što bi bez dvojbe zato koristno bilo, jer bi se svekoliko čověčanstvo na dvě strane: dobro i zlo mislećih razdělilo, te se tako himbena neodlučivost i pogibeljna mlačnost uzdèržati nebi mogla. Zato nas je osobito ganulo, kad smo začuli, da je jedan svetjenik u Düsseldorfu uredio družtvo mladićah, iz koga su se već mnoga podružna družtva porodila, kojih je svèrha raditi protiva raztuće skvarenosti mladeži. Ovdě nam pada na pamet uvedjenje starieg zavoda u Italii pod imenom: „Philipinska oratoria." Ovih je svèrha, podučavati mladež u priměrnom umu njezinom nauku, navadjati ju k raznim duhovnim věžbanjam, i čuvati ju u nedělje i praznike od pogibeljnih sdruženjah. U tu svèrhu sdruže se děčaci i mladići u jedno bogoštovno bratinstvo, stavljeno pod obrambu blaž. děvice i sv. Alojsia. Pošto su primiti polag priměrnih obredah, odredi im se u području župnom jedna kapela ili drugo k molitvi prikladno město, gdě se svaku nedělju i praznik skupe k službi božjoj, koju im posebni zato odlučeni svetjenik služi. Ovaj svetjenik, komu je i nadzorničtvo nad ovim družtvom pověreno, može si izmedju odraslih mladićah (nego mogu za taj posao i muževi služiti) někoje za pod-nadzornike izabrati. Novaci su osobitom nadzorničtvu kroz pèrva dva měseca podvèrženi, jer se samo ćudoredni mladići primaju u ta oratoria, koja budući se kao znak poštenja smatraju, zato se vlastitom zaslugom — ćudoredjem pribaviti moradu. Njihova služba božja ovèršava se slědećim načinom: U opreděljeni sat sakupi se mladež u oratoriih, onda čita jedan izmedju njih kakovu duhovnu knjigu, ili moli krunicu (čislo) sèrca Isusovog, ili matere božje. Zatim dèrži svetjenik do 20 minutah kèrštjanski nauk, ili u formi katechisiranja i razmatranjah. Zatim slědi několiko ustmenih molitvah i spěvanje lauretanskih litaniah. Cěla svečanost zaglavi se sv. misom. Poslě podne dodje mladež u cèrkvu na kèrštjanski nauk, poslě dovèršena podučavanja vodi ju svetjenik u polje, gdě se do večera nevinimi igrami zabavljaju. Poslědnje dane pokladah običavaju děcu, za da ih odvrate od mnogih nećudorednih prizorah i opačinah, kamo na selo izvesti, gdě joj u gděkojoj „villi" pristojni obrok uz nevine zabave priprave. —

Osim ove navedene obće pobožnosti, preporučaju se malim učenikom oratoria i druge pobožnosti kao što: osobita pouzdanost k blaž. děvici, koju kao zaštitnicu štuju; pobožnost k sv. Alojsiu, koga kao ogledalo čistoće svaki dan s kratkom molitvom pozdravljaju; posebna marljivost u pohadjanju službe božje s pobožnim u cèrkvi ponašanjem; čestja spověd, barem jedanput u měsecu u svetke gospodnje i blaž. děvice, koju navadno kod jednoga svetjenika svaki put svèrše. Osim toga nalaže im se osobita marljivost prigodom prijetja k sv. Alojsiu, svaki dan sv. misu slušati, tretjinu krunice (otčenašah) izmoliti, često osobito u večer iztraživanje savěsti, běžanje kazalištah, kèrčmah i drugih sumnjivih městah, da

gdě se pune žitnice na više měsecih, iz kojih će se tako kao uzor krěpostnog života svojim vèršnjakom valjati mogu. —

Nije li ovakov zavod od velike koristi za izobraženje i kèrštjansko odgojenje mladeži. Zato bi i kod nas takovo uvedenje lěpi plod doněti moglo*). Jeda li bi opet u život stupila družtva pèrvašnjih vrěmenah za žensku mladež glede sačuvanja čistog sèrca, što je sigurno glavni ures ženskog spola, toliko preziran u naše doba. Ako bo u ženskom spolu izčezne ljubav k čistoći i životu kèrštjanskom, kamo ćemo doći? Kad već bezženstvo i děvojačtvo, koja su polag cèrkvenog nauka bolja i savèrsenia no supružtvo, mnogi nazovi-kèrštjani kao něku směšnu predsudu izobraženog věka svakojakim pospèrdnim i lažívim oružjem svaliti nastoje, to već sa věrom i ćudorednostju najbolje nestoji. Nebi li si izobraženi věk naš od poganske Rimljanah dobe primèr uzeo, koji su svoje „Vestalice" radi děvojačtva toliko cěnili. Pred několiko godinah imao je něki svetjenik propověd o velikoj cěni děvojačtva, koju propověd takodjer tiskom objavljenu, kad bi nèka ponosita gospoja čitala, nadjoše toliko u njoj opačine, da ju je svojoj kćeri premda već odrasloj čitati prepověđala, valja da ju u udaji nesu ete. Jedan odlični gospodin pripověđaše taj dogadjaj istom svetjeniku veleći: „Vidite gospodine, tako smo obljubili čistoću, da nam je sad děvojačtvo, o kojem sv. otci toliko pisahu, kamen spačke. A šta će stopèrv svět kazati o cělom družtvu děvojakah, o kome ovdě napomenusmo? No mi nismo ovdě mislili takovo družtvo, gdě bi se děvojke za cěli život na děvojački stališ obvezati morale, nego mislismo sdruženje pobožnih děvojakah, koje bi pod zaštitom Marie děvice sviuh děvojakah, pod rukovodstvom posebnog svetjenika polag ustanovljenih propisah svoj život tako ravnale, da ga u svakoj pogibelji i svako vrěme čistog i neoskvèrnjenog sačuvaju; da se čuvaju od zlobnih družtvah, sumnjivih zabavah, pogibeljnih městah, běže preobilnost i razundanost; da u molitvah i dělu nastoje, i s dozvoljenjem roditeljah ili predpostavljenih u shodno vrěme razna děla ljubavi n. p. podučavanje male děce, njegovanje bolestnih, čištjenje cèrkvenog ruha, uresivanje cèrkve, i druga ovèršavaju. U Štajerskoj nalaze se jošte dan danas na selu ostanci staro-cèrkvenog običaja, polag koga se je děvojkam, koje sv. Cyprian imenuje florem ecclesiastici germinis, decus atque ornamentum gratiæ spiritualis, portionem gregis Christi, osobita čast izkazivala, posebno město u cèrkvi i processiah davalo, gdě su se takodjer osobitom oděćom i pristojnim uresom (voštenim věncem) lučile od drugih.

Tako se je nauk cèrkve o velikoj cěni děvojačtva i čistoće u životu uzdèržao. O kako važno je nježno i pobožno odgojivanje ženske mladeži. Od odgojivanja bo kćerkah zavisi budućnost materah. Koja je pako važnost materah? Od njih zavisi srěća il nesrěća porodicah. Kao što je u svakoj stvari, tako je i kod odgojenja početak i temelj najvažnii, a to je posao materah. Dobre, iskreno kèrštjanske matere odgoje dobru kèrštjansku děcu, one dadu cělim porodicam stalno obličje; one su duša cělog obiteljnog života, one napokon imadu, ako su urešene ne samo izvanjskom, nego pravom unutèrnjom pobožnostju, veliki upliv na muževe svoje, što često mnoge nerede i zaprěke kèrštjanskog života odstraniti — sve članove porodice, napokon i samog dugo otezajućeg poglavicu gospodinu Isukèrstu predobiti može. To je sve posao krěpostnih gospodaricah, zato ih ne bez temelja sv. pismo toliko hvali. (Poslov. 31.)

(Dalje slědi.)

*) Upravo sada dobismo jednu knjižicu pod naslovom „Krěpostni savez za kèrštjanske mladiće i kèrštjanske děvojke, u kome se krasna načela družtvah, kako ih mi opisasmo nalaze.

Jesen u svetjeničkom životu.

Krasna jutra i ugodni sutoni lětnih danah proměniše se u maglenasto jesensko doba, gorući žari lipanjskog sunca izčeznuše na několiko měsecih, a na njihovo město titraju samo slabe gustom maglom zastèrte zrake, na posměh dèrzovitih vètrovah. Rano pripravlja se zemlja k noćnom počinku, kasnie nego u lětno doba slědi sunce za rumenom zorom. Njegove zrake nisu već nepodnosive, već netraži umoreni putnik pod ugodnom sěnatom lipom zaštite protiva njih; niti lete munje, niti ore gromovi po neizměrnom svodu nebeskom — jer ih već zrak za počist netrěbuje. Zelen prostranih dubravah, listje gustih šumah već požuti, more cvětno, što je poplavilo široke livade već se posušilo — sva priroda već tužiti poče, jer sluti, da će na skoro lišena svog uresa pod bělom kabanicom uljuljana věčnim tvorca zakonom spavati sanak petoměsečni; jedini samo čověk, komu je sve — bilo prolětje ili jesen, lěto ili zima, kratko samo putovanje k věčnoj svèrsi, on jedini radostnim nadahnut duhom uzvišenosti svoje veselo si pěva, dočim ili puni sudove grož̌djenim sokom, ili spravlja žito, što ga je po žaru sunčenom obdělavao, opojen sladkim čuvstvom, da je višnji blagoslovio znoj njegov, odalio od njega neugodni strah stradanja i stostruko nadario marljivost njegovu. — Na kratko da kažemo: sve se sprema k zimnom počinku, jer već ćutimo prednje njegove straže — sěvernog gosta, koi listje dèrvja nemilo steplje, pošto je čověk plod već obrao.

Kao što lěto, premda je žar sunčeni nepodnosiv, donosi ipak ploda, tako i lěto svetjeničkog života, premda je plodno na tegobah, skopčanih s neugodnom vrućinom, urodi plodom trudovah njegovih; no ipak više žarom i vrućinom, nego li plodom izrazuju vrući lětni dani sliku svetjeničkog života.

Istom tako nemožemo u svetjeničkom životu naći dobu, koja bi sasvime jeseni nalikovala; jer glede svetjenika neprestane nikada usěv, nego usěv, obdělivanje i žetva slěde se neprestano u životu njegovom. No ipak čim neumornie i revnie radiše cělo predjašnje doba, tim će obilnii biti plod dělovanja njegovog; njega nezanima veće šarena haljina mirisivog prolětja, niti ga veseli novost službe, kojom je medju službenike gospodje uvèrštjen, jer je već osědio u vinogradu njegovom, pa sada odaljen od navalah světskih dražestih, koje drugčie u mladjahnoj kèrvi kao vatra u gubu uhvativše se razigraju fantaziu mladićah, već on prolazi široko polje sladkih plodovah svojim znojem proizvedenih, razmatra blaženost oniuh, što ih je usrěćio, broji blagoslove onih, koje je iztèrgnuo iz čeljusti opakosti, — to su radosti bèrbe u vinogradu Isusovom, to su snopovi, koje sbira u duhu u škednje vlastite duše — a time posrěduje u neizcèrpivi hambar slave božje; dočim ga dinameter silah njegovih, sve niže padajući opominja na približujuću se zimu života njegova. Zato mislimo, da nećemo mnogo prispodobu promašiti, dočim sboreći o jesenskoj bèrbi i o dobi,

hraniti izžeženi lětnim žarom članovi porodicah, svèrnemo okom na krug dělovanja svetjenika i porodjenih odtale plodovah.

Budući da mi same svetjenike za čitatelje imamo, zato bi se moglo ovakovo razlaganje dělotvornosti svetjenikah i proizlazećih odtale plodovah suvišno viditi, dočim se to jest u ovom već priznate oddavna istine samo opetuju. Nu i apostol narodah opominja Archippa (Kolossian. 4, 17.) „Gledaj na službu, što si ju u gospodinu primio, da ju podpunom ovèršuješ. A biskup govori onim, koje posvećuje: Gledajte, kakovu ste službu primili. Pa i naša revnost tim više raste, čim više razmatramo, koliko činiti možemo, te koliki plodovi mogu iz naše radinosti proniknuti.

Što je uzkratio duhom nebeskim, to je podělio Bog slabom umèrlom čověku, da ga nosi na svojih rukuh, dočim nebeski dvorjanici pred njime uztreptju. Budi dakle na oprezu svetjeniče, da veliku otu službu dostojno ovèršiš. No šta sam ja, šta je čověk — svetjenik, to je sve, što imademo, što u našoj angjeoskoj službi radimo, samo odsěv neizměrne blagodati božje, čověk je samo jezik, on je samo izraz, kojem govori pravěčno slovo na slavu svoju i naše spasenje.

Isus ovdě radi, on je posrědnik medju nami, koi se s onom ljubavju na novo žèrtvuje, kojom je križno dèrvo na Golgathu nosio. Svetjenik nemože svojim niti opakim životom, niti zlobnom savěstju svetoj žèrtvi nikakvog uštèrba učiniti, no ipak je mnogovèrstni dobitak, što si čověk pribavi, ako čistim sèrcem ovu čast ovèršuje. Jao onome, tko nevrědno toliku službu služi, jer će ga stići kazan, kojom prěti gospodin kroz usta Jeremie proroka: Da je proklet, tko dělo gospodje nehajno izvèršuje; blago onome pako, tko stupa neokaljan po svetinji gospodjoj, taj će naći život, gdě nevrědnjak smèrt nadje, on će naći blagoslov, gdě preziratelja službe božje čeka prokletstvo, jer duša čista i sèrce nevino dopire do prestolja nebeskog, a molitva pravednog otvara vrata raja. Svetjenik je vodja pravovèrnog puka, puk se na njega oslanja i unj oči upire, a medju takovimi prebiva blagoslov božji, jer: „Gdě su dva ili tri u moje ime sakupljeni, ja sam posrěd njih“, veli spasitelj. Neopisiva, pače nedokučiva je ona duhovna korist, koju svetjenik svetim ovèršavanjem svete svoje dužnosti sebi i puku pribavi, jer vatra vodje grije sèrca vèrnih; njegova věra i postojanost jači slabe, potica neodvažne; njegova vatrena ljubav probudjuje srodnim načinom u drugih istu krěpost, te tako pomaže promicati ćudoredni čověčanstva naprědak. Kako uzvišena je ova čašt, kako veličanstvena služba. Kao što je strašno službu onoga ovèršavati, koi vidi i najmanju u tajnih sèrca ljagu, najmanju sěnu, opačine najmanje, no ipak je s druge strane uzhitjenost vèrhunaravska, tako blizu stajati bitju najmilostivniemu. Kolika uznešenost, u duhu spěvati moći: „Našao sam ga, koga ljubi duša moja, ja ću ga čvèrsto dèržati i nikad nepustiti. Kolika duševna razkoš, okrěpiti se hlěbom angjeoskim za tolike trudove i stradanja; dèržati u rukuh gospodara neba i zemlje, spasitelja světa obkoljena nebrojenimi angjeli, dočim si věrni puk skrušeno na kolěna padajući grěšna pèrsa bije, gdě je sviuh jedna misao, jedno sèrce i jedna duša, dapače oposrěd sviuh Bog, duh svih duhovah, život svih životah. Doista, „okusite gospodina i vidit ćete, kako da je sladak, dodjite k njemu i naći će pokoj duša vaša.“

Idite u svět i učite sve narode, reče Isus učenikom svojim. A ti svetjeniče, primio si istu službu, istu čast, jer si naslědnik učenikah Isusovih! pazi kako ćeš ju svèršiti. Ti si odredjen providnostju, da naučaš ljude, oni čekaju savět iz ustah tvojih, bili oni u dětinskoj još dobi ili pokriti sněgom mnogobrojnih godinah, tvoga savěta, duhovnog lěka svi trěbuju bez razlike starosti i stališa. O krasnog, veličanstvenog posla! Svetjeniku je dano, da ravna polag zakonah božjih duše k spasenju, njemu je dana vlast ulěvati osobito u mladjahna sèrca nježne mladosti sěme spasenja, iz koga će niknuti plodovi neprocěnivi; a šta može krasnieg, šta li veličanstvenieg biti, nego što je dovesti mladi narastaj na put pravde i krěposti, za koju je stvoren, jer od puta, kog je udarila mladež, zavisi budućnost čověčanstva vrěmenita i věkovita. Svetjeniku je naloženo, da sěje iz svetog města sěme božansko medju čověčanstvo, njemu je naložena vlast, da sudi svaki koračaj života čověčjeg, njemu je dano vrělo neizcèrpivo, iz kog cèrpe neuki znanost, duševno ubogi blago nebesko, padajući u bezdno sdvojenja svoje spasenje; on je zvězda světeća plovećem po burnom světskih življah moru, koja privede bludeće u luku sigurnosti — k poznanju pravde. Svetjenik je pozvan, da u vrěme političkih prevratah razna protivna mněnja polag evangjeoske mudrosti sravniti i pomiriti nastoji, da odaljen od svake posebne narodne zanešenosti iz neizcèrpivog evangjeoskog izvora uči svakog i pojedinog ona načela — „onaj najširji, dosele badava traženi temelj,“ na kome će se sva dèržavna i družtvena odnošenja polag najsavèršenieg zastupanja narodah najsigurnie izvesti i složiti — i pravo blagostanje naroda postići moći. — Kakovo čuvstvo oživljuje pèrsa svetjenika videćeg, kako se kupe oko njega mladjahna děca povèrujuća mu tajne svoje, kako děluje u mladjahno, nježno sèrce rěč njegova, prinukavajuć ga na stazu krěposti, uzpirujuća spavajuću iskru božanskih darovah u malenom tělu; kako ga veseli, kada vidi nezasitnu uvěk više od Isusa znati želeću revnost nježnih pupoljakah svojih. Zaisto ono je tvèrdje od kamena sèrce, koje nepoćuti sladke radosti, kad vidi mladi narastaj, kako željno hvata svaku rěčcu i duboko ju usadi u sèrce, takov velimo, koga neveseli nevinost mladeži, nenalikuje niti iz daleka uzoru svome, koino reče: „Pustite malene doći k meni, njihovo bo je kraljestvo nebesko.“ — Kolika radost, motriti množinu pobožnog puka rěč božju s napetom pozornostju slušajućeg, i suze ronećeg; no koliko uzhitjenie veselje poćuti svetjenik videći, da tolika množina ne samo sluša slovo božje, nego ako i one plodove, koje ono donese, vlastitim očima motri. Njegovi su trudi dovoljno nagradjeni, on blagosivlja u duhu onaj sat, kad je primio na se sladki spasitelja jaram. „Svaki nas neka smatra za službenike Isukèrstove i dělitelje tajnostih božjih — ove rěči govoriše apostol narodah svetjenikom novog zavěta. Svetjeniče! ti si pověrenik božji, on te odredi, da děliš darove njegove, gledaj, kolika čast! On ti pověriše svoje poklade — koliko uzdanje! Promotrimo samo onu brižljivost, kojom sprovadja cèrkva děcu svoju po težkih stazah světa ovog. Ona primivši novorodjenog pod okrilje svoje, poděljuje mu opet novu milost u ono opasno doba, gdě se počela razvijati u njemu iskra duševna, no počeli se zajedno pojavljivati dušmani unutarnji — putenost vlastita i spoljašni — napastovanja izvanjskih predmetah, u doba tim opasnie, čim je mladjahni zatočnik slabii i na svaku povabu sklonii, a dušmani iz sgodne prilike koristiti želeći silnii i himbenii. No, ako bi se ipak, uzpèrkos tolikoj ogradji protiva raznih napastovanjah dogodilo, te bi podlego čověk tolikim strělam dušmanskim,

majka naša imade ipak još milosti dosti — svetotajstvo pokore, kojom očištjen, pa uz to okrěpljen nebeskim melemom opet se digne i stoji postojano, da bije novi boj, što je potrěban za slavje, koje nas samo kao zatočnike čeka. Niti bolestne nije ona zaboravila, ostavivši im lěk, koi je kadar lěčiti dušu i tělo: ona se je pobrinula za spas čověčanstva i time najvećma, što poděljuje službenikom svojim — svetjenikom, svečanim polag slavnih obredah načinom posebnu silu i jakost nepoběđivu, proizlazeću odozgo, koja pravověrnim u svakoj borbi na pomoć stoji. Sedmo vrělo, iz koga cèrpi čověčanstvo neprocěnive blagodati, jeste brak — sjedinjenje dviuh spolah pod okriljem duha sv. — Ovo su izvori milostih božjih, što ih cèrkva za čověčanstvo u blagajni svojoj dèrži i kroz blagajnike svoje — svetjenike šalje medju děcu svoju. Kao što pri ovèršivanju nekèrvne žèrtve nemože joj duhovnik svojim opakim životom ništa nauditi, tako nemože niti u razděljenju ovih svetotajstvah opačinom svojom ništa u cěni umaliti, no zato može svojim uzoritim krěpostnim postupanjem potaknuti puk k većoj pobožnosti, pa to je ovdě najširje polje njegovog dělovanja i ako nije izumèrla u njemu poslědnja iskra iskèrnje ljubavi, to je i najdublje vrělo njegovog veselja. Osobito mu je u spovědaonici široko polje dělovanja, gdě može, odaljiv svekolike zaprěke, prokèrčiti put milosti božjoj do sèrca čověčjeg. Imade doduše ova služba svoje tegobe, no božjom pomoćju sve se može nadvladati — pa tim je veće veselje, čim je žestia borba bila. Otac izgubiv sina, ćuti neopisivu radost, kad mu se poboljšan povrati, pastir pěva u duhu, jer je našao izgubljenu ovcu, koju nosi k devedeset i devetim; angjeli se raduju nad grěšnikom, što se je povratio na put pokore — a svetjeniku zar da neće uzdèrhtati sèrce sladkim veselja čuvstvom?

Njegova rěč nije bio glas vapijućeg u pustinji, sèrce grěšnika, što je prie tvèrdo kao kamen bilo, postalo je mehko, kao vosak, ono je otvoreno uplivu milosti božje. Težki kamen spao je s grěšnika - o kako laglje diše i onaj, koi ga je svaliti pomagao, a suze, koje roni dirnut u sèrce grěšnik, to je dragocěni biser, koi nagradjuje dovoljno otčinsku brižljivost svetjenika. Tko može opisati onu radost, koju ćuti čověk izbavivši iskèrnjega svoga iz čeljusti grozne vatre, ili iz bezdna běsnih valovah, a ona radost nije sigurno manje, koju čuvstvuje svetjenik, dočim sigurno znade: ja sam našao brata, koi je izginuo bio, ja sam oživio onoga, koi je mèrtav bio, „nisam doduše ja, no milost božja sa mnom, jer sam samo kroz milost božju ono, što jesam, no ona nije u meni bezplodna bila.“

(Konac slědi.)

Znamenitost triuh evangjeoskih savětah u družtvenom odnošenju.

(Iz Katolika.)

(Konac.)

Dočim smo u pèrvašnjem broju pojam i bitnost triuh evangjeoskih savětah i iz ovih proizlazećeg zagovora razložili, prelazimo na dogodovštinu, da njihova u životu ukazanja promotrimo; tu nam valja ponajprie pèrva tri stolětja na obzir uzeti.

Doista najveći uzor bio je Isukèrst u ono doba, kad se je od onih, koji su sveti kèrst primiti htěli takova ćudorednost, takova bogoljubnost i svetost potrěbovala, kakovu je sada rědko na smèrtnoj postelji kod poslědnjeg pomazanja opaziti moći. U ono doba biaše Isukèrst najsavèršenii uzor svake krěposti, on bo, akoprem najbogatii, najblaženii i věkoviti kralj kraljevah, biaše ipak zajedno i najubogii, te muž pun bolih i sluga sviuh ljudih. Da blěsk božanstva njegovog ljude nesmuti i da nezdvoje, kad ga naslědovati imadu, to k sebi uzdignu izmedju slabog pokolěnja čověčanskog onu, koju imenujemo materom lěpe ljubavi, „materom svetog ufanja i službkinjom gospodina.“ Tražilo je ljudstvo sunce pravice, te gledalo za jutarnjom danicom, nu pogled taj i želja nebiaše ino, nego zavět: u koliko moguće naslědovati savèršenost obiuh. Kako krasno bilo je viděti zaručnicu Isukèrsta cèrkvu, ukrašenu cvatućom lěpotom svete ljubavi i cèrvenim plaštem mučeničtva! Neznam kako bi u ono doba děca njezina zagovore propustiti, te kako nebi „rěč“ onu pojmiti i postignuti bila mogla! neznam doista rekoh, kako bi zemaljska dobra, koja im oteše, te nasladnosti světa ovoga, koja im mnoga progonstva prouzrokovaše, tražiti — i za ništetnostju života čověčjeg, koja im bědu, tugu i nevolju svoju predočivaše, težiti bili mogli! Njima nepreostade ništa nego gospodin, zato i biahu u zdravju isto tako, kao da su bolestni, posědovaše, kao da i posědovali nebi, te tèrpiše progonstva, silu i zametavanja mirni i spokojni nadajući se zato neuvehnivu krunu. Čitav njihov život nebi drugo, nego zagovor i ako zapitaš, kakvim da je plodom urodio život takovi, to uviditi možeš, da je: robstvo ukinuo, ženi pristojnu čast u krugu čověčanskom naznačio, poganstvo oborio, te stěg slobode věrozakonske, narodnosti i osobe na poljanah cělog světa razvio. —

Ovo krasno vrěme okrunjeno bi političkim priznanjem kèrštjanstva, nu zato ipak zavěti neprestadoše, jer sèrce i paladium kèrštjanstva sačinjavaju. Divji puci nagèrnuše u poljane propadajućeg carstva rimskog, te moralni taj kolos strovali se. Nu time ipak nebi sve još svèršeno, divji bo čopori, koji po ovima razvalinama amo tamo tumaraše, neustèrpno željni izpuniti zvanje svoje, koje im za novi, bolji red stvarih uvesti po providnosti opreděljeno biaše, željno su očekivali odgojiteljicu, koja bi sve jednakom ljubavju milovala i jednaka im prava medju kèrštjanskimi puci poděllila; i doista sa svetog, vazda zelenog otoka cèrkve razaslani biše propověnici mira i blagoslova. Učenici svetog Benedicta potražiše barbare po njihovih lugovih, pojam im najsvetieg, najpravednieg i najveće ljubavi vrědnog bitja ucèpiše, i odvrativši ih od poganskih, kèrvju čověčanskom pokropljenih žèrtvah, pustare i sèrca njihova preobraziše i oživotvoriše. Sve većma i većma radiše na spas ljudstva kaludjeri ovi, te svaki dan bi prostranii krug dělovanja njihovog. Prastari hrasti, pod kojih sěnom se medvědi sakrivaše, padoše pod njihovimi sěkirami, te tako poljane, na kojih je prie samo kupinje i tèrnje raslo, u plodonosne, žitom pune perivoje pretvoriše, u srěd ovih pako na okolo kućah kaludjerskih uskèrsnuše kuće, dvorovi, sela i varoši. Tu prebivaše sada mnoge srětne porodice, te blagosivljajući ruke kaludjerah, koji im sreću donesoše, uživali su pèrvi put blagodati civilizacie. Krasna biaše to slika kèrštjanskog života: Oposrěd, kao u sèrcu biahu zagovoreni muževi i žene, a oko ovih opet odgojenje svoje čekajuća unučad! I dèržave marljivo se ustrojivaše, muževi od zagovorah biahu, koji su pod Karlom velikim zakone „Capitularia“ zvane sačinili, koji su kraljeve na spas i sreću narodah rukovodili, sěme znanostih, koje oni spasiše i krěpost medju pukom razplodili, rěčju oni biahu angjeli, branitelji i otcevi europejskih narodah. Malo za tim nastadoše velika ona gibanja srědnjeg věka, te ogromni

onaj inat medju rimskim papima i pretèranoj vlasti svètskih vladarah, koji cèrkvu pod jaram prignuti i narode u neslomive okove iztočnog robstva zakovati htiaše. Nu i ovdě opet biahu kaludjeri, koji se spletkama i nasilju vladarah i njihovih ljudih opiraše i čvèrstu obranu cèrkvene slobode i narodah sačinjavaše! te ako jošte iole samo narodi za prava svoja čuvstvuju i snagu braniti ih goje*), to se na tome mnogo zaisto kaludjerima i njihovom naporu zahvaliti imadu.

Drugo znamenito gibanje u srědnjem věku biaše križarstvo (Kreuzzüge). Odkada je sadašnji svět pověstnicu sa razboritieg gledišta smatrati počeo; lahko ga je osvědočiti, kako je silnim i plodonosnim uspěhom križarstvo za duševno razvijanje Europe urodilo, te kako ono veliko preselivanje u iztok upravo učini, da se je naravna snaga i sila narodah zapověsti uma pokorila; nikako bo drugčie duh čověčji nebi bio toli krasno i tako mnogostručno procvao, da mu se evo i naše doba diviti mora.

Suvišno bi bilo potanko razlagati mnogostručne blagodati, koje križarstvo u družtvenom obziru porodi, jer bi po tome veličanstveni medjusobni savez srědověčnih odnošenjah tèrpio; medjutim odvažno tvèrditi možemo, da bi slična misao, kad bi ljude za nju uzplamtiti moguće bilo — u sebi zadèržavala spas družtva čověčjega i sěme višestolětne srěće čověčanstva. U ono vrěme biahu gojitelji, razploditelji i savèršitelji misli ove kaludjeri. Kod njih nadjoše mirno utočište svi oni, koje su burni talasi dobe one progonjivali, ili koji mir i zaštitu tražiše. Kod njih je svatko rani svojoj lěka naći i utěhu zadobiti mogao, nisu bo znali, šta će to reći zdvojiti, te tèrgati družtvene veze, što se evo u naše doba ne rědko pripeća. Pitati će možebiti tko, kako je to moguće? Nu doista tako jest; ako mislimo, da je čisto naravno, da svaki čověk toliko slobodno posěduje, uživa i vlada koliko može i nemože, to nam onda da kako zamèršeno stanje družtva ljudskog nerazrěšiva zagonetka biti mora. Naravna su onda slědstva, comissie, predlozi i govori o načinu odstranjenja nužde i běde, te napokon neima drugog srědstva, nego zidanje kasarnah, kaznionicah, ludionicah, zavodah založnih, kućah za rodivo i za nadjenu děcu. Da pako preobilnost pučanstva bez bezženstva mnogih izběći nikako moguće nije to, akoprem je tako jasno kao sunce, nadriučeni sadašnjosti nikako neće da uvide. Ubožtvo se tako dugo ukinuti neće, dokgod se někoji svojeg bogatstva neodreku, za da sa sirotinjom sirotinju děle, i sami dragovoljno ubogi postanu. Napokon neoprovèrziva istina je i to, da je pokornost i strahopočitanje prama vlastima, bez koje družtvo čověčje obstojati nikako nemože, jedino onda postignuti moguće, ako se ljudi dobrovoljno stariemu i poglavarstvu pokore i volju svoju Bogu prikažu. Nu ova, koja rekosmo, nemože dokučiti naš věk, koi je što se pojma družtva tiče i za istim srědnjim věkom zaostao, zato isto i morade reformatia, koja u ničem drugom nesastojaše, nego u zabačenju tajnostih (dogma) kèršćanstva, čisto naravnim načinom baš onako zavěte zabaciti, kao što ih kèršćanstvo proizvede, plod pako toga jesu pošasti našeg vrěmena.

Pitati će tko možebiti: hoće li ove pošasti Europu upropastiti? te hoće li Bog ruku svoju uztegnuti i dopustiti, da budućnost priliku imala bude uviditi, da se još nijedan narod duhu kèršćanstva nepokaran odrekao nije? Neće, doista neće, velika bo je běda i tuga družtvenog odnošenja, da! — veća je nego bi ikada, nu zato ipak snažnia je moć cèrkve, te mnogo obilnia su srědstva njezina: u svojim bo svetotajstvima uzdèržava ona jemstvo za družtvo čověčje, naime zavěte.

*) Je li i do sada jošte „mudrost" sačuvaše snagu svoju na obranu pravah svojih upotrěbiti, to je opet čisto drugo pitanje.

Biskupia zagrebačka.

Vrěme živimo burno, vrěme, u koje su se zakleli dusi nemirni, sve prevratiti i preinačiti. Da mimoidemo široko polje političkih pokretah i prevratah, kèrvju čověčjom napojenih i hèrpami nebrojenih tělesah pokritih, dosta nam budi samo napomenuti borbe i inate na poljanah slobodnog duha čověčjeg — neobzirajući se na raznost zakonitih ili protuzakonitih srědstvah, niti na pute svèrsi shodne ili protivne započete i produžene. Vrěme — velimo — živimo, gdě se počeo boj biti za pravdu i nepravdu, za světlost i tamu — i to žestoko i ubitačno. Na jednoj i drugoj strani imade množina zatočnikah jednakom odvažnostju se borećih — i da nebi prikratjeni bili dani borbe — kao što se tvèrdo i stalno nadamo — pao bi možda mnogi sin světlosti u mrěže tamne tmine. Cèrkva naša katolička, ova sigurno titrajuća zvězda na obzorju čověčanstva, kanoti savèršeno světlo, kazajuće put spasenja — postala je u naše *prosvěćeno* žalibože doba mnogim nesnosna, dapače pogibeljna za uživotvoriti srětni eldorado savèršenog slobodnog světa. Za nju se kuju u kovačnici nemirnih duhovah smèrtonosne strěle, proti njoj rade dvorězni mačevi laži i opakosti, za nju se pripravlja silna dosis otrova strastih čověčjih, za da ju napadnuvši sa sviuh stranah stèrmoglave s one visine, na koju ju postavi spasitelj světa. Ona se da kako neplaši slabih dětinskih prětnjah, jer je postavljena na visini nedokučivoj, jer upravlja š njome onaj, koga slušaju „vihri i more." No budući je podignuta medju ljudima i za ljude, to se ona niti nemože a niti nesmije bojati borbah — jer bez borbe neima poběde, a bez poběde neima slave. No premda je osigurana od svake opasnosti, to je ipak zadaća zastupnikah njezinih — svetjenikah, i to zadaća najsvetia, da ju brane i štite dušom i tělom, jer ih je izabrao gospodin u tu svèrhu zatočnike svoje. Kao što se nezabuni time, ako ju odběgnu gděkoji nehajni službenici — jer se time čisti pšenica, kad větar plěvu raznese — dapače tim većem veseljem zagèrli one věrne sluge, koji nadahnuti duhom spasitelja pridruže se k njoj, za da joj služeći iz nutarnjeg osvědočenja i razširujući carstvo istine povekšavaju slavu onoga, koi ju utemelji. Pa čim veći je broj iskrenih njezinih zatočnikah, tim veće je veselje majke naše zaručnice Isusove, tim je veća i radost sviuh priateljah naših.

Takovu radost da navěstimo věrnim sinom cèrkve naše, jest naměra ovih redakah. Jer se je ovih danah umnožio broj zatočnikah gospodnjih sa sedam novomisnikah — došavših u vinograd njegov. Sedam mladićah Kovačić Fabian, Matunci Martin, Novak Stěpan, Rodić Antun, Sajko Franjo, Torbar Josip, Vojaček Dragutin — kao što někoč 7 djakonah oprostivši se sa světom, prešli su pod barjake cèrkve naše. Oni su ostavili roditelje i rodbinu svoju, zaboravili na krasne preděle zavičaja svojeg, gdě su sprovodili zlatno doba dětinstva, te su se spremili na daleki put prostrane radnje — navěštenja carstva božjeg, pošto bi usisali bili tečajem několiko godinah u ovdašnjem zavodu duhovnom sladki melem, što će lěčiti rane ubogog naroda našeg. — Kao što carevi i kralji kupe okolo sebe čete věrnih zatočnikah, kad se sbiraju povèrh glave njihove cèrni oblaci, smèrtonosnim

grùdom njihovim dèržavam prèteći, kao što sprema majka milenu děcu u boj za domovinu — tako je sakupio 24. o. m. dobri naš otac — vèrhovni pastir stada gospodnjeg okolo sebe sinove svoje u Isukèrstu, i pošto bi ih otčinski počastio, otčinske im podělio opomene, pa uz to povèrh svih dosele im izkazanih blagodatih, nepazeći na těsne burnog vrěmena okolnosti podělio svakome po 10 for. sr. za podporu, odpravi ih u ime božje u běli svět, da razganjajući debelu tamu sèju blago světlo pravde i istine božje.

Věsti iz katoličkoga světa.

Otac Ventura i dr. Ramoser štuju sv. cèrkvu i sebe. Jur je poznata bezavětna oporeka otca Venture i neposrědno podloženje pod izreku cèrkve. Ovomu pravo katoličkomu postupanju Venture pridruži se u poslědnje vrěme dr. Rammoser, župnik kod svetog duha u Monakovu. Njegovo dělce, tiskano pod naslovom: „Kritičko razsvětljenje obećanog diecezanskog sbora“ nebiaše u někih točkah od dotičnog nadbiskupa odobreno. Na to izdade vrědni župnik slědeće izjasnjenje;

Visokoj vèrhovno-pastirskoj opomeni veoma dragovoljno se podlagajući niže podpisani očituje, da protucèrkvena načela i njihove doslědnosti, koje se u někih izrekah svojeg spisa, polag suda presvětlog vèrhovnog pastira nalaze, zabacuje i sebe ovoj odsudi podlaže i žali, što je bez naměre ovakovim poslědicam povod dao. Zajedno u obće oštri i nepristojni jezik proti vèrhovnopastirskim odlukam, kao i način obnarodovanja ovog spisa za pogrěšku priznaje.

Monakov 31. kolov. 1849.

Dr. *Jur. Rammoser*, župnik kod svetog duha.

Pariz. Junačtvo jedne duvne. 25. lipnja biaše něki satnik gibljive straže u Parizu na samostanskom dvoru milosèrdnih sestarah od insurgentah ulovljen. — Odmah ondě hotiahu ga ustrěliti; tad pritèrči poglavarica samostana tamo, postavi se odvažno pred puške i povíče: „Stanite! ova je kuća božja, vaš zločin oskvèrnut će kuću: a smèrt ovog muža donět će nesrěću vèrhu vas!“ — „Vi imate pravo, sestro!“ odgovoriše insurgenti. „Vi ste uvěk prama nam dobrotivni bili, i zato nećemo vama ništa žalnog učiniti, te izvesti ćemo ulovljenika i njega na ulici ustrěliti.“ — „Ne, priatelji, ne!“ nastavi na to sestra, „ovaj muž stoji pod mojom obranom, on nesmie iz ovog města izaći. U ime uslugah, koje vam učinismo, u ime vaših ženah i děce zahtěvam ga od vas natrag; ostavite ga ovdě kao ulovljena.“

Dva cěla sata borjaše se ona sa ovimi kèrvoloci, koji se nikako umiriti nehtěše; kad se na jedanput pucnjava čuje, koja joj u pomoć biaše. — Ona upotrěbi ovaj čas njihove smutnje, i povuče ulovljenika u domaću lěkarnu, zaključi vrata, i pošto bi mu bila bèrzo preobuku priskèrbila, mogao je zdrav uteći. Kad bi za několiko minutah poglavarica samostana k sestram se povratila, reče: „Dajte, da s vrućom molitvom slavimo Boga, koi ulovljenika izbavi!“

Mila bratjo! tako mudruje, — tako radi ponizna ljubav! — o koliko uzmogne pravi kèrštjanin! —

Rim. Drugog listopada izadje naredba od vlade, u kojoj se zapověda, da sve cèrkve, koje za vrěme prevrata od buntovnikah svojih zvonovah lišene biahu, svoj imetak, na koliko je moguće, opet natrag zadobe. U onom pako slučaju, gdě se oteli zvonovi, niti cěli, niti u komadih nenalaze, neka se cèrkvi od republikanskih topovah nadoměste.

Gaz. od Liona piše, da se razprostira glas, da se je Gioberti odsudi, koja njegova knj. děla zabacuje, podvèrgo.

Napulj. Ministar javnog podučavanja izdao je slědeći proglas: „Otcevi družtva Isusovog otvorit će opet svoj zavod naučavanja u dojdućem měsecu studenomu; ako se bude dovoljan broj prosećih učenikah najavio. Svi dakle otcevi, koji odhranjenje svojih sinovah ovim muževom pověriti žele, time se opominju, da poglavaru ovog družtva svoje prošnje, čim prie moguće, izruče.“

Kurhesia. 28. rujna. Naš presvětli gospodin biskup putovao je u drugoj polovini ovog měseca po gornjoj Hesii, i poděljivao sveti sakramenat Firme. Posvuda, kamo je ovaj vèrhovni pastir došao, biaše živahnim uzklikom i svečanim odlikovanjem primit.

U Lisaboni bi 1000 funtih šterlinga (10,000 for. sr.) za svetog otca papu sabrano; nu on ih neprimi, i mišljaše, da ih bolje na dobrotvorne zavode u dèržavi upotrěbiti mogu.

Proměne u biskupii zagrebačkoj.

Mikec Josip, bivši župnik poljanski, postao je župnikom u Remetincu.

Tomo Horvat, duh. pom. Maria-gorički, postao je privrěmenim upraviteljem poljanske župe.

Luka Veljača, bivši župnik u Jamah, prenešen je u Viduševce.

Antun Kožić, upravitelj medjuričke župe, jest kao župnik ondě potvèrdjen.

Moger Jakov, uprav. bogićevačke župe, jest kao župnik ondě potvèrdjen.

Janko Brigljević za lipničku župu predstavljen, jest kao upravitelj za vrěme ondě potvèrdjen.

Spahia Mate, duh. pomoćnik iz Martinskevesi prenešen je u Obreš kod sv. Ilie.

Čus Josip, duh. pom. iz Obreša je na Mariu-Goricu prestavljen.

Janušić Hinko, duh. pomoćnik u Gorah, postao je učiteljem kod kr. A. gymnasie zagrebačke.

Za svetoga otca Pia papu IX. prinesoše.

Dosad prinešeno	u srebru	12	for. 30	kr.
Gg. Ivan Bošnjak, žup. i podj. u Čadjavici		2	„ —	„
Josip Kršnjavi, župnik u Orahovici .		2	„ —	„
Matia Filić, župnik u Feričanci . .		2	„ —	„
Franjo Slivarić, župnik u Podgoraču .		2	„ —	„
Otac Kosta Rudman, upravitelj Našički		2	„ —	„
Josip Barič, župnik Moslavački . .		1	„ —	„
Petar Krajačić, župnik Novo-Bukovački		—	„ 20	„
Vatroslav Šimić, pitomac bisk. zagreb.		—	„ 30	„
Nikola Žalec, župnik Glinski . .		2	„ —	„
Josip Španić, podjašprišt i župnik u Gorah		5	„ —	„
Josip Lehpamer, župnik u Topuskom .		1	„ —	„
Luka Veljača, župnik u Viduševcu .		1	„ —	„
Gjuro Lehpamer, uprav. Viduševačke župe		—	„ 20	„
	Ukupno	33	for. 40	kr.

Stěpan Moyses, upravitelj. — *Stěpan Muzler*, urednik.
Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

BROJ 44. — TEČAJ I.

List ovaj izlazi svaku subotu na cèlom arku.

Cěna mu je za domaće 4 — za vanjske 5 for. u sr. na cělu godinu.

U SUBOTU 3. STUDENOGA 1849.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvèrt god. kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod duhovnog stola ili kod uredničtva. Predbrojenje prima se svendilj kroz čitavu godinu.

Katolički list zagrebački.

Naša zadaća.

Od g. professora St. Iliaševića.

Slika naučitelja malenih.

Bogoštovni naučitelj malenih, posve na Isukèrsta, na meštra svoga spodoban, toplie želje negoji u sèrcu svojemu, neg da rěčju i činom biti može ono, što od njeg zahtěva slavno ime, koje nosi. On štuje Boga, jer na malenih štuje sliku i priliku božju; on visoko cěni malahne, jerbo im pokazuje jedini pravac, koi k otcu vodi, put nebesah. — A kako mu nebi grudi pune bile štovanja ovoga, kad je uvěren u sèrcu svome, da nije drugo ime dano ljudem, u kojem bi se spasiti mogli, osim jedinog imena Isukèrsta: kad znade, da su oni pod okriljem svoje ljubavi, koju mu pověri isti Isukèrst kao mladice svoje, kao cěnu svoje za njih prolivene kèrvi, kao hram svetog duha svoga, kao bratju i subaštinike svoje, koji jednom kao kralji i svetjenici s njime i po njemu imadu da kraljuju i uzveličaju Boga, svojega otca. On zato ni veće ni svetie nepoznaje dužnosti, neg da mladi naraštaj okrěpi svetinjom života i dovede u naručaj krěposti, u hram slave i věčite srěće. — Uslěd čega dobri naučitelj za zadaću svog života smatra:

Da luču božanske istine razsvětli um dětinski, a u sèrcu da uzkrisi iskru nebeske ljubavi. Zato u pamet svojih cěpi nebeske kalame, spasonosne istine i smiriti se nemože, dok se oni neprime i neprolistaju zelenim listjem, da pako prie reda nepovehnu, ne samo za světlost, već i za toplinu brini se revni vèrtlar ovi, dočim svom pomnjom nastoji, da sèrce svojih nadahne toplinom, koja se po svih grančicah ugodno razlivati mora, dok se nepokaže krasni cvět. Al još njegova duša mira i pokoja uživati nemože, jer vidi samo cvět, a nevidi nikakovog ploda. Zašto ćudoredni zakon, kojeg isti Bog vatrenimi pismeni napisa u grudi naše, ne samo pred oči svojim donaša, već i istu cěnu toli krěposti, koli mèrzinu opačine, kao takodjer i poslědice dobrih i zločestih činah, živahnimi bojami izražene, u svoje vrěme, kadgod se sgodna ponudi prilika, napominje i predstavlja. Da pako čim bolji utisak u sèrce učini, ćudoredni zakon onaj, kao svetu volju božju svojim navěstjuje, i iz vrěla neizcèrpivoga, iz sv. pisma — iz knjige božje dokazuje; i ujedno nagradu s dobrimi, kao takodjer i kaznu sa zločestimi čini skopčanu pred oči stavlja, da time što je pospano probudi, što probudjeno uspava, što opěšalo pokrěpi, što zabasalo dovede na pravi put, a što po njem hodi, još bolje ohrabri, i nadahne pravom utěhom. On znade, da od dětinske dobe neima bolje, u kojoj bi se posijati moglo toliko dobra za krěpost — za nebo; jer blaženo doba ovo sěme svetosti u se najradje i najlasnie prima. On znade, da plemenito sěme ovo pod okriljem neutrudivoga napora, i neizcèrpive ljubavi svoje, lasno postati može dèrvetom bogumili sad nosećim za ovaj i věčiti život. On znade, da blaženo dèrvo ovo nigdě plemenitie neraste, ko u plodonosnoj bašći — u raju dětinske nevinosti, gdě na vratih stoji, gdě vrata čuva angjeo, da ledeni mraz cvětak ovaj prie reda nepopari, i njegov bogumili plod neokuži čemernim duhom svojim.

I zato dobri naučitelj sèrcu svomu milieg časa u životu nepoznaje, neg kada stupiti može u kolo onih, o kojima reče Isukèrst „dajte da k meni dodju;“ i kako mu se neće raztopiti sèrce od miline, kad opazi, kako im se u očima krisi nebeska iskra nježne ljubavi, kako im po ustnah, po licu se žari krasno rumenilo zorice, koja se je na mladjahnom obzorju života toli divno istom pojavila. — On znade, da bukteći ovaj ljubavi plamen pram osobi svojoj, čisto lasno preobražuje se u ljubav istog Boga i svetih stvarih njegovih.

Dobri učitelj živahno ćuti, da je uztèrpljivost pèrva i najvèrnia druga ljubavi; jer težka je i tèrnjem posuta staza ljubavi, kojom udariti mora, dalek je put, kojega prebaciti valja, a malena je, slaba i větrenjasta družba, s kojom, rukom u ruku uzvišenom cilju približavati se ima. On znade, da ko što vihar s olujom běsneći u ništo zbija bogate i obilne useve: tako da i nestèrpljivost svoja utamaniva najkrasnie blagodati naravi. On znade, da vèrtlar nije kriv tome, što sumbul bezmirisno cvětje u miomirisne ruže pretvoriti nemože, a ni ruže kadar nije uzgojiti do visine jele, koja se u oblake propinje. On znade, da je stèrpljen spašen, da je on samo onaj, koi sije i zalěva, a da isti Bog daje naraštaj. On znade, da njegov nauk spodoban na zèrno gorušice, koje premda se iz pèrva čini malušno i neznatno, ipak u svoje vrěme postaje lěpim i velikim stablom nosećim plemeniti plod. — On baš ako ga i tašta oholost prěko ramenah gleda, i tura na stražnja města u družtvenom životu, u savěsti točno izpunjene svoje dužnosti traži i nalazi najsladju svoje duše utěhu; veli bo neprevariva istina „i biti će pèrvi poslědnji, a poslědnji pèrvi.“ On nehlepi niti za zlatom i srebrom, niti za taštom častju, već za nevinim dušama, kojih angjeli neprestano glede otca u nebeskoj světlosti. — On kad još i pod večer trudnog života

svoga, oko baci po širokom svojima rukama obradjenom i svojim znojem natopljenom polju, i ugleda ne samo cvětje, već i plod, plod najplemenitie vèrsti, plod u svakom izobilju, plod, koi ne samo sada živuće, neg i pozno potomstvo veseli i okrěpljuje, plod, koi nikad neprestaje, koi je još i prěko groba pravo duše razkošje, punim pravom zavapiti može: „Sad odpustjaš gospodine slugu tvoga u miru, jerbo su vidile oči moje spasonos tvoju."

Dobri naučitelj nemanje osětja, da je življenje naučitelja zakonik učenikah, da trěba najprie sebe, pa onda druge posvetiti, i da dětinske prem nejake dobe oštro oko, pronice tja do dna duše svoje, i vidi, što se u njoj, i na polju radi; uslěd čega dočim prenavljanja i licumèrstvo — varave krinke ove — muževno prezire, i města im nedaje u sèrcu svojemu, cělim vladanjem svojim izražuje ono, što valja — što mora da bude.

Dobri naučitelj znade, da milozvučna rěč, da smiljeno oko, i da lice puno blage dobrote, najlašnje kèrči put, koi k sèrcu vodi. Zato ne samo rěč, već i oko, i lice, i čelo je pravo ogledalo duše njegove.

Da pako dobri naučitelj tim lašnje stupiti može u stope onog priatelja velikoga, „koi uze děcu u naručaj svoj i blagoslovi," tople molitve šalje put nebesah k onomu, „od kojega sve dobro dolazi." — I da dělo ljubavi svoje ožudjenim čim prie ověnča uspěhom, dobri naučitelj ogleda se i na srědstva, kojimi lasno postići može cilj svoj. On iz svojih rukuh nikad nepuštja knjige božje, u kojoj se napisana čati mudrost nebeska; ujedno razvitak i radnju duševnih silah čověčanskih u obće, i svoje mladeži sposobnosti, nagnutja i navade na pose, kao drugu svoju knjigu, dokle dovoljno neprouči, umiriti i spokojit se nemože. — On prevratja i tudje vèrstne knjige spadajuće u područje svoje, on ne samo tudjim, što slučajno nadje, kiti se perjem, niti ga samo amo tamo primetje, već napinja i duševne sile svoje, da čim bolje obavi posao, plemeniti posao ljubavi, kojeg njegovima rukama, kao najdragocěnie blago prave srěće i blage budućnosti izruči Bog — domovina — kèrštjanstvo.

Dobri naučitelj prie neg se s uzgojenimi pod okriljem svojim mladicami razstane, i odpusti ih na široko more burnog života, u ruke im daje luč věre, a u sèrce ulěva oganj božje i bratinske ljubavi. I da im se světlo ovo, oganj ovi neugasi, ako bi gdě posèrnuli, za čuvara daje im strah božji, a za okrěpu pruža im nadu věčne slave, koja nam je pripravljena, dapače obećava im istoga Boga, „koi se i sam za plaću, za veoma veliku platju daje onim, koji ga ljube."

I još se dalje proteže briga dobrog učitelja, neima trenutka, neima položaja, neima srěće, ni nesrěće neima, gdě puno ljubavi sèrce njegovo, iskreno učestje imalo nebi. Tako dobri učitelj na priměr velikog apostola narodah „sve postaje svima, da sve predobije Isukèrstu."

I kad dobri naučitelj, na veliku brigu i žalost, mladjahne u Isusu porodice svoje, zatvori oči, da odpočine od velikog truda svojega, pasti će na grob mnoga suza, iz koje će proniknuti krasni cvět zahvalnosti, čieg nježni stručak ukrasit će njegov — nepovehli věnac neumèrlosti.

Slika dobrog naučitelja bolje je uzvišena, neg da bi ju slabim perom našim, pravo i dobro pogoditi mogli. — Mi ju izrisati samo pokušasmo. — A šta će nam slika nesavèršena, kad imademo drugu uzoritu, veličanstvenu u onom, koi reče: „dajte da maleni k meni dodju, ja sam istina, put i život."

Predlozi za bogoštovno preporodjenje puka.

Od Dra. Věkoslava Schlöra.

(Nadalje.)

F.

Cvětni blagdan sv. Medarda.

Glavno vrělo, iz kog proizliče sva běda, pod kojom toliko čověčanstvo stenje, jest bez dvojbe putena razkoš. Kao što biaše u vrěme Noema, tako i sada: „oni jedjahu i pijahu, ženiše se i udavaše do onog dana, kad je Noe u korablju stupio; našlo dodje potop, i sve uništi. Isto tako biaše u Lotovo doba: jedoše i piše, kupovaše i prodavaše; sadiše i dělaše, dok je izišo Lot iz Sodome, a vatra i sumpor-kiša padaše iz neba i uništila je Sodomu. (Luk. 17.) Nemile i neugodne rěči kazati će mnogi. No tko znade nećudoredno življenje i razuzdanost veće česti pučanstva povećih varoših, taj će žalibože morati priznati, da je sadašnjeg věka težnja — kao što krasno opazuje grof Montalembert — uživanje i zametavanje, uživanje tělesnih dobarah, prostih putenih razkoših, zametavanje dobarah nebeskih, nehajstvo za čisto duševno veselje; a kèrštjanstvo zahtěva upravo protivno, zametavanje putenih, kratkotrajnih, zemaljskih dobarah, a uživanje i velecěnjenje dobarah vèrhuzemaljskih — nebeskih razkoših. Gdě se nalazi u naše doba ljubav i cěna děvojačtva, koje isto poganstvo toliko uvažavaše? Ove krěposti su izčeznule izmedju sadašnjih pokoljenjah, one su sada samo predmeti někadašnje zlatne dobe, o kojoj se sada gděkome samo sniva, jer se nemoguće čini skvarenom pokoljenju, kako bi čověk mogao tělo imati, a neugadjati mu, njemu sada nije niti pomisliti moguće o čistoći. Odtale dolazi, da sad mnogi imeno-kèrštjani (takovih je žalibože podobro mnogo) oskvèrnjenje čistoće, prekèršenja zakonite věrnosti, kao slaboću čověčju smatraju, koja čověku polag drugih izvèrstnih krěpostih glede osobnog dostojanstva niti najmanjeg uštèrba nečini. Isti bezobrazluk napao je i ženski spol, kome se sigurno neće doskočiti moći podignutjem porodnih ili nahodnih zavodah, kao što to sami lěkari zasvědočavaju. U tom obziru bilo bi probitačnie padše žene pod nadzorničtvo občinah, u sporazumljenju s duhovnici stojećih staviti, jer bi ovi najprie kadri bili uzbuditi čuvstvo srama i čistoće. Ne opačina — grěh, nego krěpost mora obrambu naći, jer će se time javno mněnje, kojeg je sila u svakom slučaju pobědonosna, nego mnogo takodjer opakostju okaljana, opošteniti. Na koliko nastojaše stari kèrštjanski věk mladost k čistoći priučiti i javni ćudoredni sud ustrojiti, uči nas slědeća pověst, koju smo uzeli iz tako nazvane švajcarske legende (u Lucerni 1825 I. děl. str. 723.): „Do vrěmena francezkog prevrata svetkovaše pobožni stanovnici u Salency, koje se kao věrojatno porodište sv. biskupa Medarda smatra (umro je 545) krasnu u sèrce dirajuću svetkovinu, koja se u svome početku istomu biskupu pripisuje. Svetkovinu ovu nazvaše „cvětnim blagdanom," Medardo biaše — tako sbori pomenuta pověstnica — posědatelj sela Salency-a od Noyona jedan sat odaljenoga. On namisli svake godine jednoj u područje njegovog dobra spadajućoj děvojci, koja je radi čistoće nad sve ine na glasu, 25 livrah i jedan věnac iz cvětja darovati. Govori se, da je on ovaj dar jednoj svojoj sestri, koju je radi krěposti obće mněnje „Cvěticom" oglasilo, učinio. To posvědočava jedna slika vèrhu kapele

sv. Medarda postavljena, gdě sv. biskup u svečanom odělu svojoj sestri pred njime klečećoj, ružovi věnac na glavu stavlja.

Ova svetkovina bila je silni podnět k ćudorednom življenju, jer je děvojka osim onog odlikovanja, kojim je počaštjena bila, u sgodne za udatbu okolnosti došla. Sv. Medardo videći korist ovakovog pobožnog zavoda, brinuo se je revno za obstanak njegov. U tu svèrhu odpustio je od svoga dobra 12 jutarah zemlje, iz kojih su se namirile onih 12 livrah i drugi troškovi.

Polag zakladne listine ne samo da mora děvojka biti bez svake najmanje sumnje grěšne, no potrěbno je, da bude cěla porodica čista od svake opačine, jer svaka najmanja ljaga lebdeća na njezinom otcu, materi, bratu il sestri tja u četvèrto kolěno mogla bi ju od one časti izključiti.

Posědatelj Salency-a imao je uvěk pravo, da izabere jednu izmedju predstavljenih sebi prie tri nedělje triuh Salencyjskih děvojakah. Ako je bila izabrana, tad je njezino ime iz propověđaonice proglašeno bilo, za da ju njezine takmačice pravedno prosuditi uzmognu, je li u istinu ovu počast zaslužila. Iztraživanje biaše uvěk bez svake strasti ili privèrženosti ovèršeno, pa stopèrv onda biaše iztom od vlastelina potvèrdjeno.

Dne 8. lipnja kao na godovni dan sv. Medarda u dva sata poslě podne pošla je „Cvěta“ u bělo oděvena sa spuštenimi u pramih kosami u sprovodu cěle svoje rodbine i dvanaest bělo takodjer oděvenih s modrom širokom vèrpcom opasanih děvojakah u dvor Salency. Odredjeni u tu svèrhu sudac ili njegov punomoćnik primiše ju uljudno, a ona mu zahvali kratkimi rěčmi za ovu počast, kojom ju nad drugimi odlikuje, sad ju sudac podavši joj ruku odvede u župnu cèrkvu, a odovud idjahu poslě věčernje svetjenici u sprovodu množine puka u kapelu sv. Medarda. Ovdě je blagoslovio duhovnik spleteni iz ružah věnac, koga klečećoj pred oltarom děvojci poslě kratkog govora na glavu stavi, a 25 livrah podade joj u ruke. Poslě ovih obredah sprovodiše sudac ili njegov naměstnik děvojku opet u župnu cèrkvu, gdě su „Tebe Boga hvalimo“ s drugom još na slavu sv. Medarda sastavljenu pěsan odpěvali nuz gèrmljavinu pušakah, koje su mladići vani palili. Zatim slědiše u dvoru priměran obrok s nevinimi seljanskimi zabavami. —

Jedva bi čověk mislio, koliko je ovaj prosti zavod doprineo k ćudorednom životu u Salency-u; pa to se može o svakom sličnom zavodu kazati. Šta bi se iz čověka načiniti moglo, da bi uvěk s dobrim činom něka zasluga i pohvala skopčana bila. No kèršćanin nehaje pohvale čověčje, njemu je najveća pohvala — dopadnost pred Bogom, najveća slava — slava božja! „Tko se slavi, neka se slavi u gospodinu.“

Dočim smo pověst ovu naveli, nemislimo time, da se sve ovo, što smo poimence opisali, do rěči i kod nas uvede, no mi smo samo to zato napomenuli, da jednim starim priměrom pokažemo, koliko slični zavodi uzmognu padšu ćudorednost opet podignuti, i obćenitu joj pribaviti valjanost.

Englezko - protestantičko rovarstvo u Italii i Ugarskoj.

(Od J. T. Maw. Zettera.)

Poznato je u najnovie doba po glasovitom doktoru i bogoslovcu Puseyu u englezkoj dèržavnoj cèrkvi prouzročeno gibanje, njegova i njemu privèrženih slědbenikah englezkih bogoslovacah i světovnjakah naměra i nastojanje. Poznato je takodjer i to, kako su mnogi Puzeite, uvidivši, da je nemoguće biskupsku cèrkvu u Englezkoj tako ustrojiti, da iz nje englezko-katolička, ili da bolje kažem, protestantičko-katolička směsica postane, upravo uz rimo-katoličku cèrkvu pristali, te tako javno světu svoju doslědnost dokazali i stalnu ljubav prama jednoj, svetoj i pravoj apostolsko-katoličkoj, po Isusu utemeljenoj cèrkvi. Nije tomu dugo, što je mnogo Englezah u naručaj ove spasonosne cèrkve stupilo. Isti něki prezbiterianci i to odlični unišli su u rimo-katoličku cèrkvu, kao na priměr grofica Lincoln, koja je osobito u oči padajućim načinom katolikinjom postala. Posve je naravno, da su puzeistička gibanja i mnogobrojni prelazi pozorne učinili cèrkvene poglavice, te da su promatrati počeli, kako bi se nepovoljnoga toga gosta oslobodili i drugdě zadobili, što je u domovini izgubljeno. Na isti način je u sjedinjenoj kraljevini stavio veliki naprědak katolicizma u brigu i ostale protestante. Ovi su se tim više uzbojali, jer su od dèržave nezavisni, sami za se, dočim se biskupska dèržavna cèrkva mirno i pouzdano na dèržavu oslanja. Radi toga su se prie několiko godinah sastali u Londonu razni protestantički poslanici i sklopili protestantičko-evangeličku uniu, kojoj svèrha biaše unaprědjenje sveobće protestantičke cèrkve. Pravo stvar promatrajuć unia ta je naměru imala raditi proti rimo-katoličkoj cèrkvi, jer su jedini katolici iz družtva izključeni, dočim je svim slědbam, koje se imena p r o t e s t a n t stidile nisu, ulaz dozvoljen bio. Sakupljali su se dakle poslanici iz svih pokrajinah, iz iste takodjer Amerike u London, da družtvo čvèrsto utemelje. I premda Englezi nisu baš najveći priatelji raznih slědbah, dapače se ljute nad njimi, što su odstupili od dèržavne cèrkve, zato su ipak uz uniu pristali. Zašto? zato, jer je družtvo proti katolikom naměnjeno bilo, i jer im je naprědak katolicizma kroz puzeizam brige i straha zadao. Svaka novost imade veću važnost, nego bi čověk s početka mislio. Mnogoputah slědbenici sektah rade većom revnostju, nego oni, koji razgranjenoj materi cèrkvi pripadaju. Sigurnost za svoju stvar prouzrokuje bezbrižljivost, a nesigurnost je izvor bdijenja i napora. Nadalje i to je istisna, da su stranke protestantičke na svaku žèrtvu pripravne, kad se proti katolikom radi, što jasno dokazuju u Englezkoj družtva biblička i za razprostranjivanje věre u Němačkoj družtvo Gustav-Adolfa, a u buduće će to dokazati u Englezkoj novo ustrojena evangelička unia. Englezi, kao što je poznato, bogati ljudi, neštede nigdě novca, samo da katoličkoj cèrkvi nahude. Kolike su za utemeljenje u Jerusolimu protestantičke biskupie prie několiko godinah novce sakupili? Ako još i to na um uzmemo, kako su interesi englezke dèržavne cèrkve sa interesi dèržave skopčani, lasno ćemo uviděti, da dèržavna politika i sama za razprostiranje dèržavne cèrkve raditi mora. Iz tog uzroka englezke missie, biblička i ina družtva moradu se smatrati kao političke institucie. Družtva ova služe politiki kao srědstva za postignutje njezine svèrhe. Ovo je cilj popečiteljstva, nadvladala u njem strana, koja joj drago, jer premda su u svime jedna proti drugoj, kad se progovori o „staroj englezkoj i cèrkvi dèržavnoj,“ odmah se slože. Kako englezka politika u tom poslu fino, ali zajedno i lukavo postupati znade, dokazuju bělodano najnovii dogodjaji. Ako dublje stvar promotrimo, sve niti englezke politike slažu se na jednom uzlu. I čim više se odkriva koprena tajnosti, tim se bolje vidi, komu se zahvaliti imade žalostni stvarih

stališ, vidi se, tko s nijednom stranom pošteno nemisli, već samo u mutnom ribe loviti naměrava. Na ovaj način opaziti je moći najpodlie intrigue englezke politike u obziru cèrkve i vèrožakona u Rimu i Ugarskoj. Koji su stvar prie dublje promatrali, već su od davna tu podlost Englezke opazili i na nju pozornost svraćali. Ali bez svakog odziva. Sad stopèrv uvidjaju i drugi stvar, za koju prie ni čuti htěli nisu. Medjutim pozornim nam biti valja, i to tim bolje, da zle poslědice preprěčimo.

Uzmimo najpèrvlje pred oči Taliansku. Dokazano je, da članovi „giovine Italia" jesu bez svake vère, kao što i svi oni, koji si za svèrhu uzeše Europu preporoditi ili bolje upropastiti. Jedno vèroizpovědanje uvesti u mladoj Švajcarskoj, u mladoj Francezkoj, u mladoj Němačkoj, mladoj Magjarskoj, mladoj Poljskoj, mladoj Španjolskoj biaše glavna zadaća, nu jerbo tomu najveće zaprěke stavlja positivni vèrozakon, zato radiše o upropastjenju kèrštjanstva. Vèrozakona netrěba! Samo dèržava je zajedno i vèra i zakon, istina i utěha, jakost i život, ufanje i blaženstvo. Štogod nije dèržava, sve je laž, sve je fantazia, sve prekèršenje. Po imenu za Italiu je radio zloglasni Mazzini. Ovaj muž sa svojom družbom izradio je u Englezkoj, i to za sigurno ne bez privoljenja i poticanja englezke politike osnovu za buduće preporodjenje Talianske. Englezki politici u družtvu sa Mazziniom potajno izlěvaše bombe, koje će se u Talianskoj razpadati. Protestantizam, koi je iz. prevrata proizišao, jest najprikladnii, da svagdě prevratni duh uzbudi, kao što to ista stara luteranska strana novoj protestantičkoj predbacuje. Za pomenuti protestantizam u Taliansku presaditi, ustrojilo se je u Englezkoj, u kojoj se pod plaštom slobode sve zlo kuje, družtvo „Italiani riformati" ili družtvo reformiranih protestantičko mislećih Talianah. Medju ostalimi i něki dominikanac Don Achilli uzkoči iz papinske dèržave, pridruži se protestantom, te počme u Englezkoj raditi za protestantičke proměne. Da je unaprěd osnovano bilo pod imenom „giovine Italia" katoličku cèrkvu uništiti; vidi se iz uzastopce slědećega prevrata. Privèrženici mlade Italie napadaše kao běsni jezuite; uništivši ove, svim inim redovom pogibeljni postaše. Vika, evviva Pio IX. bila je samo obmama, za ljude na svoju stranu predobiti. Zahtěvanja su dan na dan veća bila, kao i zlostavljanja svetjeničtva. A kad se zahtěvanjam već pravedno zadovoljiti nije moglo, razjarenost se je sa svimi poslědicami ukazala. Već se je unaprěd znalo, da je svim zadovoljiti nemoguće, zato su sve predběžne naredbe učinjene. Počela se je navala na cèrkvu i vèru i to osobito u Rimu, kao u srědotočju njezinom. Već su se gdě gdě pojavile protestantičke obćine, a mnogo se ih je pojaviti nakanilo. Izgubljeni dušom i tělom svetjenici, bili su kao srědstvo za unaprěditi bezbožnu stvar, a mnogi, zaslěpljeni ljubavju domovine, misleći, da za dobru i plemenitu stvar vojuju, pristali su kao izvanrednom vatrom užeženi uz one, koji su za propast cèrkve radili. Prevratna stranka, podbodjena od englezke politike predloži, da Englezka s katolici nikada dèržala nebude, odtuda javno postupati počne proti papi, kog prie obožavaše radi njegove slobodoumnosti. Tako biaše svladan papa, i obkoljen od onoga puka, za kojega dobro toliko je radio. Papi ništ nije preostalo, nego popustiti, jer su to „Giovine Italia" i „Italiani riformati" još u Englezkoj odlučili. Uzmak pape u Gaetu probudi iz sna sav katolički svět, i isti Francezi, dočuvši to, počnu drugačie, kao prie, misliti. Kamo stvari ciljaju, uvidiše svi pravi katolici. Francezka, premda i sama uzbunjena, da zlu doskoči, pridružiše se vladam katoličkim, Francezi, Španjolci, Neapolitanci i Austrianci pružiše si bratinski ruke. I Francezka uzme na se, da će rimsko rovarstvo uništiti, bilo to englezkoj politici povoljno ili ne. Englezka, da se u veću pogibel nezaplete, da narode proti sebi nepodigne, bude prisiljena, odustati od protestacie. Što je dosad radila, bilo je odviše u oči padajuće, nego da bi svoje dělo nastaviti mogla bila. Odmah, kako papa uzmakne, gore pomenuti Don Achilli, providjen englezkim putnim listom dodje u Rim, i tamo se věnča sa Englezkinjom, odhranjenom u konservatoriu Ripetta, po svoj prilici kod věnčanja nije kazao za svoj manastirski zavět. Medjutim posvetio se je sasvime družtvu Italiani Riformati i radio za anarhiu, koja se je u dèrżavi papinskoj počela, a poslě po svoj Talianskoj razprostranila. I zaisto! da nije ruke božje, da nebude providnost božja rovarstvu granice naznačila: „dovdě i ne dalje," Mazzini bi bio možda u sporazumljenju englezkih i amerikanskih misionarah, pomoćju svakovèrstnih izrodicah naroda vinograd gospodnji podkopao i uništio, ili barem mèrzko naružio. Težko, da je ikada tolika pogibel cèrkvi prětila, kao sada, ali ipak ostaje istina neoprovèrziva, da ona ista vlast, koja je pogibel prouzročila, istu je pogibel i preprěčila. Nije to bez providnosti božje. Uništenje cèrkve rimske, u Englezkoj osnovano, bude najprie u narodnom francezkom konventu opaženo, te tako Francezi, koji su iz početka svoje republike bili proti intervencii u Rimu, podupiraše poslě zakonitu vladu. I tako se opet u magle razpèrši nada nepriateljah cèrkve katoličke! Mazzini, zajedno sa triumviratom i družbom budu prisiljeni Rim ostaviti, i tamo pete maknuti, odkuda su i došli, zajedno sa svojimi osnovami. S uzmakom buntovnikah, uzmakli su i englezki i amerikanski misionari, koji se u Talianskoj sakupiše kao vrane na mèrcini. Niti Achilli nije ušao zasluženoj plaći. Uzdajući se u svoj englezki putni list, ostane u Rimu, kao što se je slutilo, da svoj posao pod imenom englezkog poslanika Freeborna produži, nu od novo ustrojene papinske vlade prepoznat, bude pod zatvor metnut bez dvojbe zato, da primi, što je zaslužio. Englezki konsul Freeborn, pruski, sardinski, amerikanski i još někoji protestirahu proti bombardiranju Rima, da buntovnici i na dalje raditi mogu, nu to sve Franceze prestrašilo nije.

Družtvo „Italiani riformati," koje, kao što se čini, uzko je skopčano s evangeličkom uniom, ako možebit nije podružnica njezina, nemože sad već mnogo nahuditi. Kad jedanput Taliani k sebi dodju, kad im se pravedne želje izpune, kad se dèržava od svakog gada, koi ju smradi, očisti, kad se podučavanje mladeži u bolji red metne, štamparski zakoni sastave, narod jedan tako izobrazi, da će znati i ine narode ceniti, rěčju, kad se učini to, da sav talianski narod pripozna pravu i spasonosnu slobodu, koja daje Bogu, što je božje, i caru, što je njegovo, onda će sve strěle, sva napadanja englezke politike, protestantičkih uniah i propagandah „giovine Europe," bez uspěha ostati, dapače nadati se možemo, da Britania, kao kovačnica svega zla, najposlě od svih narodah odcěpljena, svim odurna postane, koje će se svaki, kao zmije kloniti, te tako će i nju, kao svakog velikog zločinca, zaslužena kazan dostignuti. Toliko o neredih Italie.

Obratimo se sad na Ugarsku. Još nisu baš posve odkriti glavni uzroci dogadjajah, koji su se u Ugarskoj od g. 1848. sbili, za koje, da se sbiti mogu, mnogi, da i ista dèržavna vlada, ni mislila nebi bila. Na svaki način

nije samo jedan uzrok, dao povod magjarskoj drami. Koi bi jedino političke razloge u toj stvari viděti htio, taj ili nezna dogodovštinu Ugarske, ili hotimice istinu viděti neće. Zaisto glavni uzrok svih sbivših se dogadjajah biahu věrozakonska odnošenja. Što se već iz toga dovoljno vidi, da su se glavni prevratnici na najlukavii način cèrkvom i věrom za postignutje svoje svèrhe služili. U Ugarskoj su se već něgda radi věrozakonskih razmèrjah bune radjale. Gabor Betlen, kalvin, tèrgne mač proti zakonitomu kralju Ferdinandu II. i povuče na svoju stran protestante po Erdelju, Ugarskoj, Českoj i Austrii. U pomoći mu biaše Gjuro Rakoci, kalvin. Što se je onda sbilo, sasvime priliči sadašnjosti. Šiško Forgač, nadvornik učini savez sa Betlenom, knezom Erdelja, da vladu i zakonitu kuću habsburžku upropasti. U požunskom saboru, urečenom po nadvorniku g. 1619. 11. stud. radilo se je u ime věrozakonske slobode, o svèrgnutju okrunjenoga kralja Ferdinanda, i naměštenju na kraljevsku stolicu kalvina, kneza Betlena. Ferdinand, da stvar preprěči, pošalje u Požun poslanike, koji izmolivši devetměsečno primirje, ništa drugo opravili nisu. Uslěd toga bi opet sabor dèržan u Bistrici (Neosolu) g. 1620. u kom Betlen dobi naslov kneza, a věrozakonska stvar bude slobodno i bez svake zaprěke pretresana. Nu ipak naduti i oholi Betlen zaboravi na sva data obećanja, te sklopi onaj zloglasni savez sa Česi, Magjari i Austrianci, kojega cilj biaše, ne samo Austriu poniziti, nego i cèrkvu katoličku uništiti. Sabrani u velikom broju prevratnici odlučiše već u 1. čl. jednakost triuh věroizpovědanjah, a prie je već zaključeno bilo jezuite, najčvèršću podporu katolicizma sasvime protěrati. Polag čl. 5. morao bi se bio broj biskupah na tri umaliti, a polag čl. 25. morao se je glasoviti nadbiskup i primas Ugarske Petar Pázmanj stolice lišiti i kao izdajica iz domovine protěrati. I buduć da su se katolici žestoko protestantom opirali, sva Ugarska je kao uzkipila, i sama o propasti svojoj radila, dok napokon nebi medju Ferdinandom i Betlemom mir u Mikulovu sklopljen, i zaključci sabora požunskog i bistričkog po Ferdinandu za neobvezive proglašeni.

Spodobni nemiri, kojim glava biaše Rakoci, dogodiše se takodjer u vrěme cara Leopolda I. g. 1703. Premda Rakoci i ini buntovnici biahu katolici, nu i opet pridruži im se velika množina protestantah. Već onda Englezi i Hollandezi uměšavši se u austriansko-magjarsku stvar izaslaše poslanike u Šćavnicu, da se glede Rakocieve bune porazgovore. Isti poslanici za umirenje insurgentah predlože protěranje jezuitah i jednakost věrozakonah. Na město da věćaju, odlučno zahtěvaše. Nu naravski od cara nebiahu poslušani.

Imade dakle takovih priměrah u zgodopisu Ugarske, niti se nije tomu čuditi, što su věrozakonski interesi opet rollu igrati morali. Naime protestanti, premda su im, gledeć na njihovu u ostalih naslědnih pokrajinah nalazeću se bratju velika prava osigurana bila, dapače uz najnovii zakon postali su katolikom skoro sasvime jednaki, od daljnih zahtěvanjah ipak odustali nisu, nego pustiše se u takovu preteranost i oholost dovesti, da su najposlě mnogi na tu misao došli, da svi pokreti Ugarske nisu drugo, nego dělo protestantah, koji podupèrti izvanjskom silom katolike uznemiruju, i na svoju stranu něšto varanciom, něšto pod izlikom ljubavi domovine, koju sasvime neodvisnu imati žele, vuku. Što još veću sumnju na nje baca, jest to, što su mnogi početnici bune, i njezini uspěšitelji bili jednog ili drugog protestantičkog věroizpovědanja. Něgda se izpričavahu protestanti, što se njihovi slědbenici nisu u većem broju upleli u nemire, kojim glava biaše Vešelenji i Rakoci, time, što glavni urotnici, kao: Franjo Vešelenji, nadvornik Ugarske; Franjo Rakoci, vojvoda erdeljski; Franjo Nadaždi, dèržavni sudac; Petar Zrinji, ban hèrvatski; Franjo Ćaki, general i zapovědnik Košicah: markgrof Frankepan i ini velikaši i plemići biahu katolici. Ali sad na čelu pokretnikah stoji veliki broj kalvinah i luteranah. Glava pokreta jest Košut, protestant, kao takodjer grofovi: Teleki, Rädaj, Zaj, Kažimir Batjani (odpadnik), Leiningen, baron Fesenak, Keménj, Benjicki, Semere, Pazmandi, Deak, Bernat, obadva Görgeji i mnogi drugi sve protestanti. Napokon je Košut stvar tako daleko dotěrao, da je ministerium u Debrecinu, kolěvci magjarskih gibanjah, u kalvinskoj kolegialnoj cèrkvi, u nazočnosti sviuh carsku dinastiu svečano izbacio i republiku proglasio. Sva ova motreć vidi se bělodano, da su kod svega, što se je sbilo, najviše protestanti udioničtvovali. Istina je, da ni katolici sasvime čisti nisu, nu opet obećanja Košutova su više protestante nego katolike u kolo povukla. Oni bo jurve mišljahu, da su gospodari i zapovědnici Ugarske, te razděliše, kao u vrěme Henrika IIIV. u Englezkoj baštinu katolikah. Protestantička strana poslala je lukavog agitatora Vladislava Telekia, fanatičkog kalvina u Englezku, da sada, kao u starinska vrěmena slědbenike svoje sebi pridruži, što nije baš težko učiniti bilo kod naroda, koi bi za dobitak i Boga prodao.

(Konac slědi.)

Jesen u svetjeničkom životu.

(Konac.)

Ako me radi žèrtve i službe za věru baš i umore, to će me ipak veseliti i ja ću se radovati — tako piše apostol narodah ljubljenoj svojoj obćini Philippiancem. Ove su rěči prekrasni priměr vatrene ljubavi i revnosti apostola, no ona zajedno naložu svakom apostolskom naslědniku, da se nepusti kroz nikakve zaprěke od službe svoje udaljiti niti odstraniti od onog puta, na kome znade, da će pověreni sebi put spasenje svoje postići. Ako pastir duhovni samo pred oltarom pobožni puk uzděluje, ako rěč božju u cèrkvi i u učionici nauča, ako onoj nadi, koju puk njegov prama njemu goji, u spovědaonici odgovori, to još nije izcèrpio vrělo radinosti svoje, njegovog dělovanja krug je prostranii, on se proteže tja na ono odnošenje, u kome stoji pastir k svome stadu, otac k svojoj děci, pa baš ova odnošenja, premda su plodna trudovima, donose obilne radosti.

U naše doba ore se od svih stranah tužbe proti bezženstva svetjenika, kèrsteći okrutnicima one, koji im uzkratjuju slasti supružkog življenja; pa baš one ljude, koji bi inače svetjenički stališ izbrisati rado iz lica zemlje, vidimo toli velikodušne, da se oni najvećma žèrtvuju za pribaviti svetjenikom, ma i nehotećem dražesti ženitbe! Pa ipak tko je kadar dionik biti veće skèrbi, no većeg i veselja, nego li svetjenik, koi je na se uzeo otčinsku brigu cělih obćinah. On mora uzoritim priměrom naprěd slěditi, jer ga tisuće pozorne motre; ako tko traži nauka, on mu ga poda, ako tko padne u pogibelj dvojbe, svetjeniku se pověri, da ga izbavi, akó je posětila kakova nesrěća pojedine ili cělu obćinu, gdě drugdě tražiti lěka — utěhe, nego kod svog duhovnog otca. Kod njega traži siromah polašticu, bolestni utěhu. On mora nemirne susěde miriti, razpre medju supruzi ublažiti; roditeljem kod njihove děce svojim ugledom važnost i počitanje priskèrbiti. Pa ne samo čekati, dok ga traže, da sudi, nego i nepozvan, kao angjeo mora on medju pověrenicima

svojimi oposrèd bditi i razgledati se, za da pozna nakazne drugim opasne ovce, te da ih molbom, opominjanjem i odgovaranjem odvrati od smèrtonosnog, kog su nastupili puta, ako je pak sve badava, tad mora barem sva srèdstva upotrèbiti, da zajazi put, po kome prèti doći otrov na nevine duše. Koliko polje otvara se dèlotvornosti njegovoj kod postelje bolujućih, kolika opet i ovdè čuvstva duševne razkoši?

No već mislimo, da će od toga dosta biti, jer bi nam tko prigovoriti mogao, ako su sva ova, koja izbrojismo veselja i radosti svetjeničkog života, tad svetjenikom nemože u istinu nitko ugodnu zanimivost njihovog života zaviditi. Pa ipak se stvar tako imade. Jer da su sva ova izbrojena — iskrenom da kako apostolah naslèdniku istinita veselja, to nam jasno svèdoči tolikim primèrom potvèrdjeno izkustvo. Gledaj! kako se težko oprašta svetjenik, što je više godinah puk svoj vèrno i otčinski paso. sa svojimi ovcami. Svaka misao, koja mu predoči nèkadašnje župljane, svaka okolnost, koja ga zavede u duhu u srèdište njihovo, iztèra mu suze iz očiuh. Zašto mu je dan onaj, kad se imade oprostiti, tako nepodnosiv? Gledaj, kako se dèca oko opraštajućeg se svetjenika kupe, kano oko otca, kad joj ga prèti nemila smèrt ugrabiti; kako ga hvataju s dètinskim pouzdanjem za ruku, proièvajuća nuz nevina lica suze žalosti! Šta bi dali župljani često za svog pastira duhovnog, za da ga obustave od kobnog oproštaja, koi ih možda uvèk razdèliti imade. Nije li to ljubav dèce prama najljubljeniem otcu. Pa nije li ovakva ljubav puna sladkog čuvstva?

No nije to jedino veselje, koje poćuti svetjenik prigodom oproštaja videći toliku prama sebi privèrženost i svestranu pouzdanost. Kao što se raduje vèrtlar videći kako iz cèpa, kog je on vlastitom rukom usadio, uzraslo i diglo se u vis bujno i razgranjeno dèrvo; ili kada vidi dèrvo, što je već gotovo usahnulo bilo, kako je omladjeno, posuto cvètnim morem, nosećem budući plod; kao što pleše pastir od radosti, koi je iztèrgnuo iz čeljusti vuka krotko jagnje, tako pèva u duhu svetjenik, videći, koliko je dušah svratio na stazu spasenja. Ili svèrne okom na zahvalnost zabludjenika, koi je rukom njegovom na put pravde doveden, ili motri mladež, kako se bujno razvija pod obrambom i zaštitom njegovom, kako u svakoj sgodi i nesgodi s punim povèrenjem k njemu pristupaju, kako dèle š njime cèlu sudbinu života njegova, rèčju: sve, štogod rade, očiti je dokaz iskrene ljubavi prama njemu. Pa nije li to dovoljna nagrada za otčinsku skèrb i brižljiva nastojanja. Zato kao što on može sa sv. Pavlom k svojoj obćini kazati: „Tko je izmedju vas slab, da ja nebih tèrpio š njime, tko se spači, da mene nebi bolèlo? Vi znadete, kako obćim s vama od pèrvih danah, kako sam došo k vama služeći gospodinu u poniznosti, skrušenosti i opasnostih . . . kako nisam ništa koristna zadèržao, već sam vas učio potajno ili javno," tako će i svetjenika obćina ljubiti kao kèrštjani, koji nisu pustili apostola od sebe, nego su ga ogèrlili u suzah zabunjeni radi rèči, koju im reče: „da ga neće više vidèti."

Ovo je slika, premda nesavèršena, radinosti svetjenika i izvirajućeg iz nje veselja. Veselje, koje ćutimo kod razmatranja cvèta nije stalno, kao što nije niti cvèt, koga svaki vètrić odpuhne, no veselje, proizticajuće iz razmišljavanja ploda jest dugotrajno, zato nas ovo osobito u izabiranju stališah rukovoditi mora, koje jedino sve tegobe i nesgode odstraniti je kadro.

„Koji u suzah sèju u radosti će žeti. Oni idu i plačući bacaju sème u zemlju, no s veseljem dodju i nose snopove kući," ove su pune utèhe rèči psalmiste, koje su kadre svetjenikovu stèrpljivnost podvostručiti i revnost njegovu povekšati. Kadno su dozrèli plodovi, pada listje, zima se bliži – cèla priroda sprema se k ožudjenom počinku. Zato na noge svetjenici! birajmo plodove na širokome polju, što nam je za obdèlovanje povèreno, ako su žari lètnog sunca nepodnosivi, svèrnimo okom na umèrenu obilnim plodom urodivšu jesen; ako li nam trudovi i nastojanja neobriču primèrnog ploda, dapače korov neharnosti, nemojmo duhom klonuti, s vrèmenom će sve dozrèliti, malo po malo napuniti će se hambari naši, te ćemo tako pouzdano očekivati moći ono doba, gdè ćemo se iznemogavši od velikih naporah svetjeničkih godištah, krèpiti plodom, što smo u pèrvie doba sakupili. Ako su nam kod ulaza u svetjenički stališ sladke bile rèči: „Quam dilecta tabernacula tua Domine, valja da postojano sa svetim pèsnikom pèvamo: Beati, qui habitant in domo tua Domine, in secula seculorum laudabunt te.

(Th. Z.)

Mnènja najglasovitiih i najučeniih protestantah glede svetjenstva i hierarchie katoličke.

Neima nijednoga zavoda na svètu, u komu bi se čvèršće stopiti i bolje praktički izvesti mogla mönarchička, aristokratička i demokratička načela, kao što to biva upravo u svetjenstvu i hierarchii cèrkve katoličke. Vidimo bo ovdè često muževe u nizkih kolibah rodjene upravljati pèrve službe i najvišje časti, dočim su sinovi carah i kraljevah, knezovah i grofovah u nižjih častih postavljeni. pa time se upravo ukazuje onaj duh kèrštjanstva, koi pred licem božjim nikakovih porodnih poveljah nepriznaje, no ipak i ove često upotrèbljava, za da cèrkvene časti u odličnih osobah pred svètom to više izvisi, te svakako kèrštjansku jednakost uzdèrži.

U protestantičkoj Nèmačkoj pala je ne samo sama u sebi cèrkva, nego je i u svojih službenicih obezčaštjena. Tamo smatra višje gradjanstvo za bezčastno pošiljati svoje sinove u bogoslovje, a malo odličnii plemić smatra izpod svoga dostojanstva uzeti čast propovèdnika. Ovo su jasni dokazi, kako duboko je pao pèrvi stališ gradjanskog družtva. Gdè se necène sluge svetstva, ondè se necèni niti ono, što je sveto. Došao ovaj protucèrkveni duh odkale mu drago, to je ipak nedvojbeno, da dok se nepodigne cèrkva u pèrvašnju čast i dostojanstvo, tako dugo neće se niti naš puk, koi ravno tako, kao i višji stališi na spoljašnost mnogo pazi i po njoj se vlada, k cèrkvi povratiti.

Zato je imala katolička cèrkva pravo, što nije dopustila, da vèrozakon i bogoštovje, koje mora biti vèrhu svega i sve narode zagèrliti, bude razkomadano u pojedine dèržavne cèrkve, te od svètovnjakah zavisno, tim bo pada njegova cèna. S toga je ona uvèk uzdèržala uzvišenu misao, da bude cèrkva slobodna i nezavisna, nedopusteća, da se službenici najvišjeg gospodara stave pod oblast kojekakvih svètovnjakah (Wolfgang Menzel).

Na mèsto stare hierarchie, koja se je sama uzdèržala, namèstiše se u protestantizam samo nèka politička cèrkva, koja je svakoj svètskoj oblasti podvèržena bila. Svetjenici stojahu pod oblastju svètskih knezovah, od kojih je zavisilo, podèliti komu čast, ili ga skinuti, pa kako i što je naučati morao (Wolfgang Menzel).

Sveti Pavao preporučą svim naučiteljem kèrštjanstva po svojem primèru život bezženitbeni. Katolička cèrkva

ustanoviše na temelju ove preporuke zakon, pa to zato, da duhovnici, polag vlastitog izraza naše protestantičke cèrkve čim više prosti budu od svih svĕtskih skèrbih, koje su sa ženitbom nuždno skopčane (Cobbet). U obće vidimo iz povĕstnice, da se je od onih, koji su se na nĕšto izvanrednog i uzvišenog odredili, zahtĕvalo odreknutje tĕlesne ljubavi još u staro doba. Krĕpost umĕrenosti jest najčvèršćji temelj moralne snage i muževnog značaja (Hufeland).

Predbacivanja svĕtovnjakah, da je taj zakon protiv naravi, da je ugnjetavanje nagona Bogom čovĕku usadjenog, sĕme tolikih potajnih grĕhah, oskvèrnutje tudjih ženah i t. d. obće su poznata, pa takovi, kojim je najvišja svèrha putena razkoš, nemogu drugčie suditi. No neka nam tko pokaže pravog iskrenog slugu božjeg, naslĕdnika apostolskog, koi bi se proti bezženstvu izrazio (Kirchhoff). Podpuna čistoća biaše kao pobĕda nad silnim nagonom uvĕk najvećma cĕnjena (J. Müller).

Obiteljna odnošenja su u cèrkvi tako glede časti i dostojanstva njezinog, kao i glede snage i sloge od velike štete. Bezženstvom je svetjenik odtudjen od svog zavičaja i porodice, no zato je većma sjedinjen s nebom, papom i cèrkvom (Wolf. Menzel).

Kolik bi to dobitak za cèrkvu bio, da se svi oni, koji teže za ženitbom, odreknu svetjeničkog stališa (Fessler).

Ako dobro promotrimo zakon katoličke cèrkve, koi od ulazećih u svetjenički ili manastirski stališ — valja na obzir uzeti, da cèrkva nikoga nesili k zavĕtu bezženstvenom, ona samo zahtĕva, da se nitko neprima medju svetjenike, kaludjere i duvne, osim ako se braka odreče — zavĕt čistoće zahtĕva iz bogoštovnog, ćudorednog, gradjanskog ili političkog gledišta, tako moramo priznati, da je on iz mudrih razlogah i koristi pučke stvoren, i da se njegovo ukinutje žalibože duboko osĕtja (Cobbet).

Najkrasnia strana katolicizma jest sigurno revna podpora ubogih i nemoćnih, u čemu svetjenici vazda svĕtovnjakom primĕr dati moradu, a ova strana izvire iz bezženstva (Rühs). Nu ova će krĕpost jamačno izčeznuti kod svetjenikah, ako budu imali porodicu i dĕcu, jer će se onda za ove brinuti; ta to nas izkustvo uči, da župnici, čim veće imadu rodbinstvo, tim se manje brine za siromašne i uboge svoje župljane. Pa poznato nam je, da su u isto doba u Englezkoj, kad je ukinuto bezženstvo duhovnikah, uvedene takse za milostinju i siromaštvo. Pa kakove svetjenike proizveo je cœlibat svetjenikah u višjem duhovničtvu? Ta iz cœlibata biskupah proiztiču krasni i bogati zakladi naših obih sveučilištah, a od vrĕmena reformacie uživaju ista sveučilišta veoma slabe podpore (King).

Divna doista disciplina katoličke cèrkve, rekao bi čovĕk, da je nadzemaljskom mudrostju uredjena (Fritz William). Ona imade prednost u to ime, što je po primĕru i uzoru apostolskih upravah ustanovljena (Wix). To je sigurno, da je mnogo bolja disciplina u katoličkoj cèrkvi, nego li u našoj (Martyn). Mi se samo time dĕlimo od rimske cèrkve, što mi nikakve discipline neimamo (Reeve).

Kod nas uči bogoslovje, komu na pamet pane, bez nutèrnjeg zvanja, bez pripravah, pa često najslabii; pa niti cèrkvenog nadzorničtva glede pripravah neima (Ullmann). Na protestantčkih sveučilištih uživaju svi učenici jednaku slobodu, pa šta se tiče nećudorednosti, tu se bogoslovci najvećma odlikuju (Jakobi). Mladi bogoslovci tèrče i skitaju se okolo, dok ih čovĕk jedva k izpitom privabi, i dok dobiju službu, a poslĕ ide opet na novo, dok netraže kakovu čast, onda se pak s poglavarstvom ponĕšto upoznadu (Ullmann). Nemože čovĕk sakriti nezadovoljstvo u toj struci, ako pomisli, kakovu će korist donĕti ovi, svĕtskim duhom nadahnuti svetjenici, carstvo božje će po njimi sigurno slabo uroditi. Poslĕdice može svatko uvidĕti (Isti).

Onaj podobri nazlob, koga mnogi naši bogoslovci protiva katolicizmu i rimske hierarchie goje, jest kod mnogih protestantskih propovĕdnikah u običaju. Mnogi od ove gospode osobito novinari zabackaju okolo oriaškog mèrtvila (cadaver) katoličke cèrkve, pospèrdno kad što klicajući: Ej kako se već razpada! No prem da dan na dan o skorom razpadnutju njegovom vĕsti dolaze, to ipak nemogu sakriti štrah, koi ih mori, da će taj oriaš jednom uzkrisiti i jednim mahom na sve četiri strane razbacati takmace svoje. Zato dočim svaki dan sudruge svoje o smèrti njegovoj siguraju, bivaju na posmĕh onim, koji bistrim nepredsudnim okom razmatraju ogromnu knjigu povĕstnice svĕta. Je li će već jedared prestati ova dosadna huka, kojom su tolike knjige napunjene, da se čovĕku gadi (Ulmann).

(Konac slĕdi.)

Vĕsti iz katoličkoga svĕta.

Pruska. Od varošice Siga (von der Sieg) 14. rujna. U jur proglašenom dnevniku pruskih katol. biskupah vèrhu pruskog ustava od 5. prosinca 1848 izrečena su prava i slobode katol. cèrkve tako naročito i valjano, te proti svakom ograničenju stavljena je ograda tako odlučno, da se svaki pravi katolik u svom sèrdcu veoma zahvalan ćutiti mora prama vèrhovnim pastirom sv. svoje cèrkve. Evo sad je vrĕme, da se katolički narod sakuplja revno oko svojih cèrkvenih načelnikah, i njihova težnja svimi zakonitimi srĕdstvi podupira. Piovo družtvo moralo bi u tom važnom poslu svim drugim za izgled služiti, i jasno očitovati, da se zahtĕvanja cèrkvenih ravniteljah zajedno u sèrdcih cĕlog katol. naroda odzivaju, te da su pravedne želje ovih baš iz duše mu cèrpljene. Neka bi zato sva katol. družtva ovaj veoma važni predmet u pèrvih bližnjih svojih skupštinah u pretres uzela, te o shodnih srĕdstvah se posavĕtovala, kako bi se ova pravedna zahtĕvanja najuspĕšnie podupirati mogla.“ —

(*V. H.*)

— Iz Berlina pišu od 2. rujna „Rh. V. H-u. slĕdeće: Dočim se katolici već od nĕkoliko godinah neprestano bore, da se izbave izpod gvozdene ruke svĕtovne svamogućnosti, dočim su već polag okolnosti vrĕmenah pravedna zahtĕvanja ponĕšto i stekli; dižu se protestanti i protestiraju proti slobodi i odcĕpljenju cèrkve od dèržave. Proti tomu neimamo, da što kažemo, jer su oba zahtĕvanja ukorenjena u nutèrnjosti svakog vĕroizpovĕdanja. Dočim protestantizam svoj početak, razvitak i naprĕdak dèržavi zahvaliti imade, izvadja katolicizam starii, nego su naše sadašnje forme vladanja svoj početak, sadašnjost i budućnost iz višjih i neizcèrpivih vrĕlah. Dočim je ovaj od svĕtovne vlasti podjarmljen, u svojih dužnostih preprĕčen bio, primio je onaj iz štete

drugim vėroizpovėdnikom nanešene, svoju hranu od dèržave. Cilomu i jakomu mužu oduzela je dèržava — babica hranu, pruživši ju nezakonitom iz dvojbraka rodjenom dėtetu. Tako je ustao protestantizam iz ostanakah katoličkih dogmah, dočim mu je dèržava iz porobljene blagajne katoličke cèrkve jošte materialni poklad prikazala. Da se sada protestantizam od blagodatne babice odcèpi, onda bi pitanje bilo, odkale će živėti, kad jedanput duševni i materialni poklad iztroši. Zato im strah zadaje sloboda cèrkve, kao što i energično katolikah postupanje za oslobodjenjem cèrkve izpod jarma dèržavnog. Protestantizam je polag prirodjenosti svoje svėtovno dėte, on trėba materialne podpore, kao bèršljan tudjeg stabla, ako neće, da ga lišena svake podpore, po zemlji razprežеnog mimoidući u zemlju zagaze. Katolicizam pako u sebi živući, netrėba iz vana svėtovnih šlakah, jer bi ga ove stèrmoglavile, njegov život osniva se u duhu, onom istom, u kojem se je rodio, 18 stolėtjah preživio i do poslėdnjih danah će obstati. Šta je ovom melem, onomu je otrov i naopako. U obće moramo ovdė od strane katoličke opaziti, da je naša dèržavna vlast protestantička, pa zato će sloboda cèrkve katolikom početak novog života, a protestantom početak razpadnutja donėti, pa zato je ovo bez dvojbe životno pitanje obiuh. Kakovim će plodom protestacie protestantah i zahtėvanja katolikah uroditi, viditi ćemo na skoro. To svėdoči i oklevanje vlade, glede izradjenja ustava, jer se čini, da joj protestantičke protestacie brige zadaju; s druge strane opet se vidi, da je vlada naumila u ustavu, kojim se sloboda svim vėroizpovėdanjim podėliti imade, i slobodu katoličke cèrkve na obzir uzeti. To posvėdočuju dvė naredbe ministra prosvėte. Jedna se proteže na dèržavno pravo, proti kome su se mnogi već uzdigli.

Drugom naredbom dopušta ministar, da se dobrovoljni prinesci na korist cèrkvenih obćinah u buduće u svakoj župi, bez dozvoljenja svėtovne oblasti pobirati mogu. Da kako, da su to samo slaba jamstva, no mi se ipak uzdamo u pravednost ministeria, da će ono što je napisano istinom biti. Ako se gdėkoji protestanti plaše, da bez svėtovne ruke, koja ih kao dėcu na užetu dèrži, neće živėti moći, onda nezaslužuju niti ime bogoštovnog družtva, niti nevrėde, da živiju; a oni protestanti, koji se uzdaju u snagu svojeg vėroizpovėdanja, odvažiti će se i bez svėtovne podpore u život stupiti i s katolici slobodu i izbavljenje cèrkve od svėtovnog tutorstva tražiti. Svakako će katolici uvėk svoje pravo zahtėvati, veleći; dajte nam slobodu, za da budete sami slobodni; pa ako bi se koja dèržava machiavelistički i po josefinski dost jaku mislila još i dan danas, pošto mladež dèržavom odgojena u klubih, sajmih i po tamnicah slabost svoju obėlodanuje, pošto je obćena skvarenost navlastito u Berlinu jasno pokazala, da je dèržava nesposobna za upravljati i ravnati cèrkvom, pa ako bi se — velimo — još danas poslė toli tèrpkih izkustvah usudila dèržava dèrzovitu ruku metnuti na svetinju vėrozakona, onda si neka sama dade nadgrobni kamen tesati, neka sluša, kako joj vlastite njezine naredbe pėvaju mukli „Miserere."

Švajcarska. Dočim u svih dèržavah, u kojih su bėsni prevrati srėtno obustavljeni, vladari, koliko je moguće, nastoje, da sve krivice, tako cėlim obćinam, kao i pojedinim osobam nanešene, nadomėste i ublaže, — jedini švajcarski prevratni vladari stupaju smėlo naprėd u plėnjenju katoličkih cèrkvenih dobarah. Dočim u Rimu i Ugarskoj nadjene zvonove, koji bi se bili u topove prelėjati imali, dotičnim okradjenim cèrkvam povratjaju, — prodavaju vlade od Lucerna, Aargaua i Thurgaua ne samo dobra i sv. obredom posvetjene posude i naprave (ornamente), već i iste zvonove razgrabljuju. Tako je nedavna cèrkva, prie samostanu, sada obćini pripadajuća, u Fišingenu oplėnjena svojih miloglasnih zvonovah, i to prispie u ruke nėkom inostrancu, pa jošte na način ovim novim neznabožcem posve pristali. Buduć najmiloglasnie zvono radi svoje velikoće nebiaše moguće po zvoniku dolė spuštati, tako raztukoše ono u zvoniku, čim imahu pó dana posla. Užasno razlėgao se je glas kladivah po nizkih dolinah i podigao se na visoke gore, kao da zvuk ovaj zazivajući pomoć htiaše pitati: da li je jur sve izumèrlo? Puku raztuženomu se činjaše, kao da ovi poslėdnji žalostni zvuci obljubljena zvona na svom oprostaju nje jošte jedanput pozdravljaju, prie nego — ono i tolika druga š njime u razvaline se sruši. Nėkoji se odvažiše nėke odlomke od tog razbitog zvona za uspomenu spraviti. Na drugi bo način nebi bila vlast republikanska podjarmljenim katolikom svoje sućutjenje izjaviti dozvolila. I nitko nije smėo usuditi se takovim surovim činom protusloviti.

Beč. Pouzdano se pogovara, da će nj. svetost, rimski papa u Beč doći, za da mladoga cara austrijskoga okruni. — Okrunjenje ovèršit će se valjda koncem ove godine: — Samo kad bi bila istina! —

Gradac. Polag vėstih iz Mauterna će se tamošnji priašnji samostan ligorianah, koi medjutim biaše za sėdište okružnog sudišta namėnjen, opet za ove bogoljubne otceve urediti, a okružno sudište drugamo prenėti. —

Rim 7. listop. U tajnoj sėdnici od svetog otca 28. prošast. mės. dèržanoj naimenovan i potvèrdjen je preč. gospodin Ivan Scitovsky, bivši biskup pećujski, metropolitom ostrogonskim. Osim toga dozvolila je nj. svetost metropolitam lavovskomu i ostrogonskomu nadbiskupski plašć (pallium) nositi.

Za svetoga otca papu Pia IX. prinesoše.

Dosad prinešeno	u srebru	33 for.	40 kr.
Gg. Kallabar Franjo, podj.	. . .	2 „	— „
Kèrvarić Stėp. žup.		1 „	— „
Cesarec Ferdo, žup.		2 „	— „
Tolvajčić Stėp. žup.		1 „	— „
Travenšćak Pav. pom.	. . .	1 „	— „
	Ukupno	40 for.	40 kr.

☞ Ovimi obznanjujemo štovanim čitateljem, da je uredničtvo našeg katoličkog lista iz gèrčkog u latinsko sėminište premėštjeno, oni dakle izmedju gg. predbrojiteljah u Zagrebu, koji si ga sami u kuću nositi daju, neka izvole u buduće tamo po njega slati. *Ured.*

Stėpan Moyses, upravitelj. — *Stėpan Muzler*, urednik.
Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

BROJ 45. — TEČAJ 1.

List ovaj izlazi svaku subotu na cělom arku.

Cěna mu je za domaće 4 — za vanjske 5 for. u sr. na cělu godinu.

U SUBOTU 10. STUDENOGA 1849.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvèrt god. kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod duhovnog stola ili kod uredničtva. Predbrojenje prima se svedilj kroz čitavu godinu.

Sailer najčitaniji

Katolički list zagrebački.

Trěba li děcu već zarana u bogoštovju podučavati?

Od g. professora St. Iliaševića.

Da kažemo odpèrto, što na sèrcu nosimo: děcu već zarana u bogoštovju podučavati trěba; to zahtěva *razum*; jer kako će se plemenita ova duševna sila u njimi probuditi, i pravom svojom stazom udariti, ako već na obzorju mladjahne dobe negrane sunašce nebeske istine; — usuprot pako, ako predsude, dvojbe, zločesti priměri, i kojekakva putena pojavljenja već potamne světlo razuma, što će opasne magluštine ove tako lasno razpèršiti moći?

Zahtěva *sèrce*, jerbo u mladjahnom sèrcu u ovom raju dětinske nevinosti, u kojeg nikakova lukava guja još doplazila, otrovni svoj čemer izrigala i time děte, kao iz neba nježnog dětinstva iztěrala nije, žar plemenitih ćutjenjah bogumilim plamenom najlašnje buknuti može; inače ako ledeni mraz već prie pade, i grudi zamèrznu, težko će biti u njimi onu božansku iskru uzkrisiti.

Zahtěva *volja*, nju bo već zarana na dobro svèrnuti, a oda zla odvèrnuti trěba; čemu opet boljeg srědstva neima od ranog predavanja bogoštovnih istinah; tà one, dočim bistre pamet i věrom krote um, ne samo u sèrcu bude nebeska ćutjenja, već ujedno i volji pravac naznačuju put nebesah. — Na suprot pako, odkuda će doći ono spasenja srědstvo, kojeg ko ozebo sunca toli željno izgledamo, ako basajuća mladež po kojekakvih stranputicah, čas na dobro naměri se, a čas na zlo nagazi, i u ono zapane. — Pa šta će biti iz siromaškog stvora, koi se zarana odvrati od Boga, od spasitelja svojega? i zapleten u stostruke mrěže kojekakvih gnjusnih požudah, spusti se uz uzpěnjene talase burnog života svoga, neznajući za sidro spasa, kojega se dèržati ima, neznajući ni za istu luku, u koju mu doplivati trěba? — Doista ako se već mladi naraštaj u bogoštovju zarana nepodučava, onda neima ni temeljnog znanja, neima ni dobrog vladanja, a ni uzoritih značajah krasne krěposti neima.

Zahtěva *javno pastirsko podučavanje*. Kako će sgrada stojati, bez čvèrstog temelja? niti će děca duhovne razgovore, niti javna bogoštovna věžbanja i propovědi razuměti, niti će u njih pastirske nauke svojim plodom uroditi moći; jerbo će se kod njih krivi pojmi o bogoštovju, i něki mèrtvi mechanizam nastaniti, i sěme božanske rěči padše na okorěla sèrca odrastlih ni niknuti neće, i ako nikne, odmah će uvehnuti, bačeno bo biaše na pećinu. Napokon zarano u bogoštovju občavanje:

Zahtěva *ćudorednost občine, blagostanje dèržave i spas cèrkve*: sèrca bo malenih prosta od nasilja putenosti, nepokvarenu jezgru nevinosti u sebi imadu, koja pristojno njegovana, od sebe daje najugodnii miris nebeskih krěpostih. — Zaista gdě se ovo rajsko bilje za vrěmena uvrěžilo, i grančice svoje širom široko razširilo, svakog i svih blagostanje lěpo cvate, mlado i staro, jako i nejako, mužko i žensko, rěčju: svi dužnosti svoje znadu i poznadu, i s veseljem nose brěme svoje. — U protivnom pako slučaju, poruga krěposti, nehajstvo nadležećih dužnostih, načela opásnosti puna, svakojake predsude, praznověrstvo, nezadovoljstvo s obćim poredkom, preziranje poglavarstva, bogoštovja; i ukratko mnogo da reknemo: svega, što je dobro, sveto i pošteno očevidni rodovi ovi čijem sèrcu ljute nezadaju rane? — Odkuda slědi: da duhovna i světovna oblast osobito u bogoštovnom odgojenju mladeži, najjaču podporu ćudorednosti, i obćeg blagostanja pravo vrělo, rěčju: svoje spasenje tražiti i — najti može.

Ljuto se vara scěneći Rousseau s privèrženici svojimi, da děčakom i děvojčicam, dok nestupe u zrelie doba, niti šta o Bogu kazivati, niti u njihovom sèrcu bogoljubna čuvstva probudjivat netrěba. — Ta šta drugo znači ovo, neg čuvati, ko što Sailer veli „da šikarje živinskih požudah neprepręči se pogledom onog, koi na nebu caruje.“ — Pa zar nije baš dětinsko doba najsposobnie, da se probudi u njem iskra bogoljubnosti? — Ko što ružica nježni pupoljak svoj, prie neg sunce grane, jutarnjoj rosi otvara, da se je napije: tako se i nježno čuvstvo, koje divja požuda još oskvèrnula nije, radostno otvara světlosti neba, čim čuje glas — Bog — ili nebeski otac — već sèrce na laganih krilih veselo k njemu leti, i utaplja se u svetih čuvstvih dětinskog pouzdanja, ljubavi i zahvalnosti. — Ovakovo děte věrom svojom vèrh zemaljskog kruga uzneseno u radosti boravi dneve svoje tamo gorě na visinah, dočim sve kudgod okom svèrne, od sjajnih zvězdah na nebu, do malašnog cèrvićka u prahu, smatra za čudo rukuh věčnoga otca. — Pa šta je takovoj věri nemoguće? ko što nebeski otac tutnji, siva, bliska, ko što cvětjem kiti dèrvje: tako isto može i polja, livade i bašće stvoriti, po kojih se igraju angjeli, a zlaćene jabuke rastu na dèrvetju. — Věri ovoj ništa nije nemoguće, ona je tako rekuć temelj svakog bogoštovja, i ona prie il poslě kod

kèrštjanskog dětela preobrazi se u poznanje Boga. — Cisto pako mladjahno sèrce, od vidivog otca svoga, k nevidivom otcu nebeskomu podiže se gorě, gdě u svih stvorenih stvarih samo dokaze vidi njegove svemogućnosti i ljubavi, gdè mu se čini svako od roditeljah svojih sebi izkazano dobročinstvo, kao božji dar; gdè mu težko nije nevidivog otca svagdě pritomnoga misliti si, kod svakog dobrog čina veselit se na dopadnosti njegovoj, svaki grěh za uvrědu Boga i sramotnu nezahvalnost smatrati, i u svih potrěbah svojih, s dětinskim pouzdanjem čiste ručice svoje podignuti gorě k njemu. — Nebesko bogoštovje, kako lěpo primas još malašno děte u otčinski sveti naručaj!

Što se pako tiče *koristi* zaranog podučavanja ovoga, o njoj samo onaj dvojiti može, koi nezna, na koliko se širi u sladkom moru radosti plivajuća duša učitelja, kad vidi svojima očima, kako pod njegovim okriljem slabučko stablo posta jakim dèrvetom, i urodi lěpim rodom, rodom nebeskih krěpostih; kako odgoji nebeskoj domovini vrědne sinove, a zemaljskoj věrne dèržavljane. — Zaista to je ona velika dika njegova, i ponos njegov, to mu je utěha ona, od koje neima sladje, neima plemenitie!

A šta od ovog podučavanja koristnie može da bude onima, koji u zarano doba svoje, il volje, il prilike, il vrěmena neimadoše za ubavěstiti se o temeljnih bogoštovnih istinah? i šta je bolje dobrodošlo takvima, koji ove istine već jedan put znaše, a poslě zaboraviše, neg kad im se opet donesu pred oči pameti njihove? Ta podučavanje takovo razgovetnostju, krotkoćom, lakoćom i raznovèrstnim uplitanjem pitanjah i odgovorah, kako im se dopasti neće? kako ih neće dirnut u sèrce, kad istom sada spaze i uvide, kako nebeske istine u razne okolnosti života, toli smožno zasěcaju i uspěšno utiču?

Mněnja najglasovitiih i najučeniih protestantah glede svetjenstva i hierarchie katoličke.

(Konac.)

Istom tako se imade stvar s onimi slikami, u kojih su samostani narisani, jer ove proizlaze često od takovih osobah, koje nisu nikad niti prěko praga samostanah unišle, a tim manje upoznale nutèrnje njihovo stanje i odnošenje, pa ako su poněšto i zavirile dublje u nutèrnjost, to su ipak one predmete, koji se nisu slagali s predsudami njihovimi, kojih da kako polag vlastitostih i posebnostih srědnjeg věka nemanjka, kroz sitnozor docniih vrěmenah motrivši tako cèrnimi izrazi opisali i baš protivnimi bojami načèrtali, da je iz njih postala slika, jasni odsěv jednostranog suda, koreća svoje slikare, da su promašili stazu pravde, zeznajući cěniti zavode, koje su uživotvorili predji naši puni požèrtvovanja i zatajenja samog sebe. Pa to nije da kako čudo, da se takovi zavodi nedopadaju ljudem, kojim je sve, najsvetie bogoštovne pravde — golema poruga i bezumje (Schneider).

Družtvo takovih ljudih, koji nemogavši naći mir i srěću u ovome světu, koji prezireći šum i nemir njegov, traže pokoj duše u zabitnih stranah, ili medju zatvorenimi zidinami, ovakovo družtvo neznam zašto bi prezirali; pa da tko imade novacah, koje bi mogao na korist drugim žèrtvovati, zašto ih nebi ovakovom sdruženju poděliti mogao, neuvidjam (Claudius).

Kao što nam pověstnica svědoči, blago i bogatstvo i priskèrbljena time svestrana obilnost bila su vazda poluga — dapače vrělo procvětajućih znanostih i umětnostih, istina bo je, da dok nisu narodi sa svim potrěbitim providjeni bili, nije bilo niti znanostih niti umětnostih. Poslě kako je zapadno rimsko carstvo pod udarcima barbarah palo, sakupiše se blago i bogatstvo po dvoranah svetjenstva i tamnih samostanah. No umah zatim prestaše svetjenstvo samo za breviare a kaludjeri samo za se živěti — biskupi zidaše učionice, stolne i druge cèrkve, kaludjeri prigèrliše znanosti i umětnosti — te tako budu stare dragocěnosti otc u cèrkvi i samostanih sačuvane (Bretschneider).

Što je od znanostih i umětnostih gèrčkih i rimskih izběglo běsnosti barbarah, uteklo se je medju zidine tihog samostanog života. Samo ovdě su se još zadèržale knjige. Što su došla k nama děla Rimljanah i Gèrkah, što nas je dopala dogodovština kèrštjanskog bogoštovja, da je stigla k nama pověstnica pèrvih němačkih kraljevah — sve to imademo zahvaliti učenim samostanah stanovnikom. Oni sačuvahu od vandalizma barbarah dragocěne rukopise, oni pisahu pověstnice svojih manastirah i světske dogodjaje svojih věkovah (Wolf. Menzel). U samostanih sačuvaše se biblia u prevratih burnih věkovah, tamo su prepisivali kaludjeri veće česti židovskih, gèrčkih i latinskih rukopisah, koje još sad imademo. Neobična krasota, kojom napisani mnogi rukopisi mogu se s najkrasniim tiskom usporediti, jasni je dokaz, koliko se je tu truda, koliko li vrěmena potrošilo (Isti). Najviše od naših zavodah hrani se sad od onih drobtinah, što su ih někoč posleni muževi legendah s velikim požèrtvovanjem sakupili, s pobožnostju utemeljili, sačuvali i potomstvu predali (Herder).

Kolika je dakle pogrěška time učinjena, što su razorili samostane, duhovničtvo kao bezposlenice s častih svèrgli, te ih, predavši im prosjačku palicu iz zemlje protèrali. Takove pogrěške biti će prie, ili docnie kaznjene — dapače već sad žalibože osěćamo njihove poslědice. Ovdě se može kazati, da pogrěške ove kazan božja slědom slědi. Gdě su sad bogastva samostanom oduzeta? Stranom u rukuh židovah, stranom su uložena na takove kamate, koje imadu svèrhu podupirati razorenje dragocěnih starožitnostih. Gdě su ogromne knjižnice, prirodne sbirke, silospitni strojevi (mechanische Instrumente) samostanah? One pèrvie razprodane su tèrgovcem za sir umatati, a prirodne rědkosti leže po sjajnih dvoranah razbacane, za da si s njima gděkoji, kad im se svidi, vrěme prekrate, dočim su prie razgranjene po najdaljnih krajevih bile predmet učenih razmatranjah. Gdě su pako samostani, one krasne ogromne sgrade? Postale su tamne tvornice, kupljene za pogèrdno malu cěnu, a veća čest njih děli sudbinu naših gradovah, te će na skoro biti svědoci našeg razornog duha. Samostani biahu stranom utočišta, stranom učilišta pokrajinah, pa koji i nisu to bili, bili bi mogli postati, da bi se naše dèržave tako bile za nje pobrinule, kao što su znale novce izsisati. Zar nebi bili mogli samostani sačuvani ostati već iz počitanja hvale vrědne někadašnje zadaće njihove? Zar nisu oni pèrvi učili zemlju obdělavati, nisu li oni pèrvi neuki puk podučavali, knezove i boljare rukovodili, krotko bogoštovje a š njime ćudorednost i znanosti doněli i sačuvali? Šta bi bili mi danas bez samostanah? Zaisto, još stari poludivji Germani.

Zar novii svět neima već čuvstva za zahvalnost, za štovanja dostojnu starinu? Da li će sad starce pogubiti zato, što više raditi nemogu? Mi se nadamo, da ćemo još onaj čas doživiti, gdě će vlade, sve razorujućom prosvětom uzdèrmane i uplašene poželiti, da se opet u

stanja, koja sad slěpim mišom i sovama za prebivalište služe, svetjenici nasele, te na slavu Boga i pokrěpljenje puka svoje svete pěsme nastave. Pa da samostanah nikakova druga svèrha nije, nego da onima, koji su ili u dèržavnoj službi, kod odgojivanja svoje děčice, ili nesrěćom kakovom světa toga zasitjeni, osědili i iznemogli, utočišta budu, zar to već nebi veliko dobročinstvo bilo za čověčanstvo i dèržavu, koja višeputah službenike svoje dosta siromašno providja i obskèrbljuje (Oken). Neima klasse, neima stališa, koi nebi bio cèrpio korist iz onih, u duhu visoke dèržavne mudrosti, pobožnosti i ljubavi kèrštjanske ustrojenih zavodah, koja evo sada surovim i neukim spisateljem za predmet pogèrdah služe, koji njihova razorenja s někim sataničkim uzhitjenjem za najsrětnii i najveličanstvenii plod reformatie smatraju. Pa i opet nepoznajemo družtva, kojemu bi svět veću zahvalnost i počitanje dužan bio, nego je ono reda sv. Benedikta (Kobbet). Jedan bo samostan benediktinah više je možda za znanosti učinio, nego oba englezka sveučilišta u Oxfortu i Kambridge-u (Gibbon). U věkovitoj uspomeni će ostati, što je revnost istih učenih benediktinah u Francezkoj glede izvorah kèrštjanskih starožitnostih proizvela (Čirner). Velikodušno zaisto i plemenito jest takodjer požèrtvovanje i revnost onih svetjenikah, koji se na gorah sv. Bernhardta nastaniše, za da onima, koji uztrěbaju, u pomoć priteku. S pomoćju svojih slugah sprovadjaju oni vinom i hlěbom obskèrbljene putnike, dočim ih proti buri i strahovitoj zimi dobrim odělom, koje takodjer vazda pripravljeno imadu, providjaju. Prěko 9000 ljudih prolazi kroz godinu tim bèrdom, koji se svi u samostan njihov svratjaju, te kad više kad manje vrěmena ondě bave. Upravo kad najsilovitii větrovi i najstrahovitia vijavica sněga běsni, pohite ovi priatelji čověčanstva sa svojimi věrnimi psi na put, da nesrětne poišću, za kojih oslobodjenje sva moguća srědstva upotrěbljavaju (Čirner).

A što da uzporedimo onoj žèrtvujućoj se nebeskoj ljubavi, koja uz postelju nevoljnih i bědnih bolestnikah, koji u samostanih najugodnia utočišta nalaze, bdie i neutrudivo posluje, pa koja se ne samo za oporavljenje tělesnog zdravja, već zajedno takodjer za spasenje izgubljenih dušah brini, da tako sebi izručeni bolestnici opet u naručaju věčne, božanstvene ljubavi upokojeni, mirnom savěstju veliki dan gospodnjev očekivati mogu? Da, samo takova ljubav poznava pravo Boga, i on će joj jednom znati naknaditi sve njezine patnje i požèrtvovanja (Schneider). Takovo svetjenstvo privlači k sebi i uzdiže slabo takodjer čověčanstvo do visine nebesah i podaje mu jakost, koja silu milionah ljudih nadvisiti i zastiditi jest kadra. — I zaista ništa na světu plemenitieg, ništa veličanstvenieg nepoznajem od milosèrdnih sestarah. Děvojke, višeputah rodom i bogatstvom odlikovane, svemu se odriču, za da jedino nevoljnim, u smradu i svakakvoj bolesti stenjajućem čověčanstvu služe. Njima se negadi gnojne rane čistiti, težki smrad podnositi, dapače kadre su isto stezanje i hripanje umirućih uzpèrkos nježnog i slabog svog spola gledati i prelaz im iz ovoga světa u věčni molitvom i nagovaranjem olakšati. Zaisto! samo věra kadra je potrěbitu za takova požèrtvovanja krěpost podati, pa takova věra, koja takova proizvesti jest kadra, ona jedina mora prava věra biti (Wit).

Englezko-protestantičko rovarstvo u Italii i Ugarskoj.

(Od J. T. Max. Zettera.)

(Konac.)

Već prie naměravao je *Palmerston* tèrgovinu Austrie upropastiti, naměra ta je sad još većma na viděło izašla. Nije sad pèrvi put englezka propaganda u Ugarskoj šator razapela. Poznata su města i osobe, kroz koje je radila ne u Ugarskoj samo, nego i u susědnih pokrajinah. Kao što su iskre nesloge věrozakonske u Tirol bačene, isto tako su i drugud podmetnute smèrtonosne zanjke. Iste odlične osobe sějaše amo tamo po kutovih sěme razdora protestantičkog. Košutovi emisari su najvećma radili, da živalj protestantički u Britanii predobe, od tuda se uvidja, kako je Englezka tako věrolomno sa věrnom saveznicom Austriom raditi mogla. Želeća u mutnom ribe loviti, odmah se je u magjarske stvari uplela. I ovdě je bilo moći, kao i u Italii, protestantička gibanja sa političkimi složiti. Na poluotoku pirenejskom, budué su katolici věrni svom věrozakonu ostali, stvar nije po želji izpala. U Talianskoj je bilo od potrěbe silovito postupati. Pokret magjarski, osobito kroz protestantički živalj plodnu je obećao žetvu, zato je bilo nuždno obilnie ulje u vatru lěvati. Doduše odpèrto, krěpko postupanje se preduzeti nije moglo radi ozloglašenog Rusa, koi je magjarskom prevratu pogibelju prětio, medjutim ipak je znao *Palmerston* po tom pozornost čitavog naroda britanskog na Ugarsku obratiti, budué je razložio korist tèrgovine, koja će odtuda slěditi. Kao svagdě, tako su i ovdě pèrvi bili radikalci, nu ne baš sami radikalci, pridružiše se takodjer i mnogi svetjenici bratji Magjarom, da katoličku Austriu u veću brigu metnu. Podticala se je razjarenost magjarskog naroda, da tako postane Magjarska protestantička, kao što se je to isto sa Španjolskom, Italiom, Francezkom, Němačkom itd. htělo učiniti, valjalo je tu sile podvostručiti radi sěvernog kolosa, koi se baš ničesa plašio nije, da ozbiljno neintervenira. Kazao tko, što mu volja, to ipak ostaje istina, da već u početku u Košutu nije bilo, nego licumèrstvo i prevara. Osveta nad carskom dinastiom vodila ga je sve dalje i dalje, a neopisivom prevarom je sve Magjare u svoju mrěžu povukao. Njegova prava osnova bila je duboko sakrita. Njegovo nakanjenje je bilo carski katolički dom austrianski upropastiti. Okolnosti su mu dobro služile. Bezdno, u koje da Austria padne, je već gotovo bilo, što bi se zaisto bilo dogodilo, da nije providnost božja drugo odlučila. Čudnovato je od Slavjanah spašeno carstvo, o čem su svi proricali, da poginuti mora. Već je fanatizam u Ugarskoj svoj vèrhunac postigao, te posluži agitatoru s privoljenjem zavedenoga magjarskoga naroda svezu Ugarske s Austriom prekinuti, dapače i istu dinastiu prestolja lišiti i svečano prognati. Nije se još posve zgodno viděło, da sebe podmetne na město carske obitelji, premda, imajući sympatie magjarskoga naroda, bi ipak mněnja razkomadati bio mogao. A nova urota bi sve uništiti mogla. Bila je Košutu takodjer i ta lukavost pred očima, dèržavu u neizkazanu bědu položiti, da se onda njoj kao izbavitelj nametnuti može. Radikalizam, kog je za svoje svèrhe upotrěbio, poněšto mu je prětio, da neučini, što naměravaše. Moć aristokratah bila je takodjer pogibeljna. Moralo se je višje duhovničtvo katoličko ukloniti, nižje iztrebiti, da se tako sav katolicizam lakše upropasti. Za ovo sve lukavie izvesti, viděla se je republika najshodnia. Kao što je unaprěd viděti bilo, postao je Košut predsědnikom republike proti

volji naroda, jer su u republici plemići vlast zadobili, kao što su ju i u pèrviem ustavu imali. Već su medjutim naredbe učinjene bile, kako će se nezadovoljnici iztrěbiti moći, ili barem bezškodni učiniti. Nèšto dèržavni razdor, nèšto nesloga pojedinih osobah, nèšto běda naroda, nèšto oružana sila, nèšto okrutničtvo bila bi Magjare na to sklonila, da Košuta sa suprugom, koi je tobože toliko za magjarski narod pretèrpio, sv. Stěpana ugar. krunom urese. Na to bi Lord Palmerston sva moguća bio dopriněo, budući mu je u tom poslu za priměr Amerika služila. Kolike zasluge Austriu upropastiti! Novu slobodnu magjarsku dèržavu, nalik Portugalie ili Jonskih otokah ustrojiti, i to ustrojiti na svoju korist, plodonosni traktat za svoju tèrgovinu sklopiti, Tursku i Rusku kao nemoćnu světu pokazati, napokon novo protestantičko kraljestvo sa protestantičkom dynastiom utemeljiti, te tako malo po malo se pripravljati za stèrmoglavljenje Rima i svih katoličkih dèržavah! Kolika radost Englezke nad tako srětno izvedenom lukavostju! koliko veselje za slobodnoumni ministerium britanski! Nu Košutovi u zraku sazidani gradovi, kao i englezke tajne osnove budu jakostju svevišnjega raztepene. Zlovoljne naměre englezke, kao i zlonosno Košutovo rovarstvo postalo je predmet směha cělomu světu. Austria, poslě kako je slavjanskom mišicom nepriatelje svoje srětno poběditla, diže se sada, kao děvojka poběđonosno i gleda, kako ju za milost mole oni, koji su joj o glavi radili. Uzdavši se na svoje preporodjenje neprestaje joj ino, nego raditi i sile svoje razvijati. Što će zaisto pod blagim žezlom mladoga i obće obljubljenoga cara Franje Josipa I. s uspěhom i zadovoljstvom svih austrijskih narodah učiniti.

Istina je, zadate su Austrii velike rane, ali te će rane kroz nutèrnje životvorne sile opet zacěliti, i sveobća austrianska dèržava postat će jedna srětna i zadovoljna obitelj. Ako sve narodnosti jednakim pravom naděljene budu, ako će prava za svakoga jednako glasiti, ako věrozakon i cèrkva u izvèršivanju svog prava slobodna, te od svih počitana i branjena bude, neće biti više bune, niti rovarstva, buntovnike će svaki kao zmiju běžati, laži će se svaki ukloniti, nit se neće čimegod dati zaslěpiti, terorizam će biti něšto nepoznatoga. Stranke sve će se ukloniti, da cěla dèržava postane jaka i nepoběđiva. Po svoj prilici vlastitim izkustvom su se narodi austrianski uputili, da sve stranke, kojim prava sloboda i prava srěća nije pred očima, koje za cilj slavohlepje, sebičnost, razuzdanost i obći nered imaju, na upropašćenje sviuh sětuju. Viděli su u Ugarskoj, kamo su stvari došle. Izvanjski izgledi, nesrětna, za jedinstvom težeća, pa opet sebe sama uništujuća Němačka, kao i Italia dovoljno nas uče poznati ono, što sami poznavati nismo htěli. Valja nam dakle *složenimi silami*, polag načela i priréčja dobro želećega cara, uzpèrkos Englezkoj i ostalim nepriateljem, svaki po svojoj mogućnosti, rěčju, pismom i dělom za obće carstva dobro raditi. Ako na rovarstva pazili, zlo svako u izvoru preprěčili, i sve one, koji narod zaslěpiti naměravaju uklonili, ako napose pèrvu i najveću dužnost, koja u tom stoji, da cèrkvu katoličku po svih Austrie pokrajinah obnovimo, točno izpunili budemo, zaista izkusiti ćemo blage poslědice poslovanja našega. Doduše izpričavaju se ljudi, da sve, što se je u cèrkvi sagrěšilo, ili što se dobra nije učinilo, odtuda je slědilo, što nije bila posve slobodna, što nije sile svoje razvijati mogla. No sad poněšto je nestalo toga servilizma, cèrkva je slobodna, lanci su raztèrgani, kojimi je povezana bila, kao plodonosne grane dèrveta, da roditi dovoljno nisu mogle. Kako ćemo se moći sad izpričati, ako cèrkva neučini, što iz zvanja svoga učiniti mora i more? Je li nedamo sami oružje u ruke nepriateljem cèrkve, kad imajući sva srědstva, kraljestvo božje na zemlji razširivali nebudemo? Neka dakle neostane samo kod uzvisivanja slobode, već neka se sloboda upotrěbi za ono, što je krasno, dobro i spasonosno. Sloboda nas neka podbada na radinost, kao prava živa věra na dobra děla. Imademo šta da radimo. Vrělo kèršljanstva jest neizcèrpivo. Svaki kod sebe neka počme, svoju kuću neka najprie u red metne, da i druge dobrim izgledom k dobru privuče. Kad opazimo nas same i bèrvno iz oka našega izbacimo, lahko će biti onda iz drugih smet otepsti. Za čudo je, kako u Italii i Ugarskoj zloupotrěbljavana biaše cèrkva i věrozakon. Oružjem věre podbadahu buntovnici pravověrne proti zakonu proti dobromu redu. Srědstvom věre se je podžigao narod, i vodio u domaći rat, u nezadovoljstvo i na uništenje onih, koji su oružanom rukom, na rěč zakonitog vladaoca došli, da ožudjeni mir povrate. Poradi svoje narodnosti zaboravili su mnogi svetjenici na svoju dužnost, zaboravili su, da njihovo zvanje jest čověčanstvu, a ne jednoj samo narodnosti koristiti, nikomu duhovnu službu i pomoć neuzkratiti. Bili su rovarstvu kao orudje, nisu opazili, da tako vlastitimi silami propast věre i cèrkve unaprědjuju. Mislili su jadnici, da se po tom Bogu i domovini žèrtvuju. Prisege prie učinjene, budu za nevaljane proglašene, te nova obećanja, nove zakletve, Bogu odurne, ljudem škoIjive, za pogubnu stvar izprešane. Tako zaslěpljeni svetjenici zaslěpiše hiljade i hiljade, i za sobom u propast povukoše. Mnogi u višjih dostojanstvih postavljeni, nižje i sebi podložne zavaraše, ili prisiliše na svoju stranu. Stalni, pravedni, miroljubivi ljudi biaše progonjeni, zlostavljeni, izsměјani. I premda baš nisu svigdar žèrtvom postali, morali su se ili ostalim pridružiti, ili u běgu spasenje tražiti. Vrěme je, da oči otvorimo, da vidimo, tko će nas usrěćiti, tko upropastiti. Pojedine osobe su něšto svojim slobodoumjem, něšto nezakonitim postupanjem dušu svoju ružno okaljale, postale su kamen smutnje. Raztrubile su načela, koja se s naukom apostolah, s naukom cèrkve katoličke ni malo neslažu, već samo razdor i neslogu poradjaju. Vrěme je, da cèrkva strogo svoju, od Boga si podanu vlast upotrěbi, da se neoskvèrnjuje više cèrkva gospodnja, da se pravověrni neizpačuju, a onim, koji su izvan cèrkve, da se zločesti izgled nedaje. Napose onima, koji puk u pašince věčnjeg života vode, valja bditi, da zakon svoje štovanje postigne, i zakonita podložnost opet u život stupi, što će postići, ako ništa neučine, što bi je pred světom pravedno poniziti moglo. Sada valja: budite mudri kao zmije, jednostavni kao golubovi. Vidi se, ko da je um čověčji sasvime potamnio, ko da su sve žice ruzuma našega popustile, te velika tmina glede ćudoređnosti vidokrug naš obastèrla. Žalostno! da se u našem prosvětjenom věku dogadja, što se je i něgda dogadjalo. Ali kao što je vavěk, tako će i sada pred světlostju tmina běžati, samo ako mi nebesku světlost krěpko čuvali, navěštali, i světu, da ju opaziti može, pred oči stavljali budemo. Bilo u vrěme ili nevrěme, dopalo se ljudem ili nedopalo, hvalili nas ili kudili, naše je raditi za věru i nauk Isusa. Ovaj nauk vitežki braniti, u njem naprědovati, sebe i druge na dobro bodriti, zvanje je naše. Tako ćemo onim, koji nas napadaju, usta začepiti, buntovnikom put preprěčiti, raznovèrstne emisare, koji za upropašćenje cèrkve katoličke rade, bezškodne učiniti, tako, da se niti usuditi neće više šta takovog preduzeti.

Osobito je pako od potrěbe, da se za dobro mladeži brinimo, od potrěbe je, da u mladeži čvèrsti temelj budućnosti položimo. U mladeži se mora početi carstvo božje graditi. Tu nije dosta, da se nauk vère i děloredności kèrštjanske samo suhoparno predlaže, da se mladež věrozakonske članke samo na izust nauči. Nauk takov ne samo da ništa nekoristi, dapače i škodi. Mladići, tako u věri slabo podučeni, došavši u svět, opaze stvari, u sebi pogubne, nu koje na sèrdce čověka veliki upliv imaju, čitaju što je puti povoljno, te tako zabace sav onaj suhoparni nauk, idu dalje i dalje, dok napokon nepostanu, što je množina sadanjeg světa, bezbožni. Sème nebeskog nauka, jer je na pećinu opalo, neimajuće vlage, usahne. Tomu se doskočiti može, ako se ne samo um gradivom napuni, već ako se gradivo věčne istine u sèrce ulije, i duh čověčji sa svime obuzme. Više valja vèru ćutiti u sèrdcu, nego na izust makar kako dobro znati. Tako će samo čověk stalan ostati, a ne svakoj navali žèrtva pasti. Nadalje od potrěbe je i to, da cèrkva i učionica těsno skopčane budu, od potrěbe je, da cèrkva nikada, pod nikakovim uvětom nepusti članove svoje već u pupolju udušiti, te kojekakvimi sanjariami zaslěpiti. Duh vrěmena je mnoge učitelje zaslěpio tako, da svoju dužnost nisu posve izpunili. Mnogi većom stranom iz neznanstva, radi slavohlepja ili radi sebičnosti nepazeć na zle poslědice, sdružiše se s onimi, koji iz lahko dokučivih razlogah učionice od cèrkve odcěpiti naměravaše, da tako učionica postavši politički zavod opačinam služiti može. Sad valja zlo u korenu udušiti, stališ učenički, što je najvećma moguće, podupirati, te za cèrkvu ga predobiti, da njezinom podporom postane. Svetjenici i učitelji moradu zajedno raditi. Na dobro položenom temelju čvèrsto će se stanje sagraditi. Stvar je posve izgubljena, ako učitelj glede izobraženja sèrdca, glede vèrozakona nije u suglasju sa svetjenikom. Razširavanje dobrih knjigah, privrěmenih časopisah k pomenutoj svèrsi mnogo doprinašaju. Knjige i zločesti časopisi mnogo zla nanesoše, a slobodna štampa obadvim široko vrata otvara. Sloboda govora mora se takodjer upotrěbiti na to, da se udruživanja, koja na propast vère směraju, bezškodna učine. Za rovarska gibanja uništiti osobito su prikladna tako nazvana „katolička družtva." To je dělom dokazano. Zar nebi takova u Italii i Ugarskoj za dobro vère sa uspěhom raditi mogla. Pak baš ova družtva u Austrii slabo ili nikako nenaprěduju. Ta ova se nesklaplju na zle, već na dobre svèrhe, i kao takova pametna politika prěčiti nemože. Protestantički zapovědnik u Breslavi, uzpèrkos stanju obsade dozvoli i to s velikom priklonostju otvoriti družtvo katoličko za Němačku, kako dakle nebi bilo slobodno u katoličkoj Austrii isto učiniti? To se razumie, da to rovarom i reformatorom po volji nebi bilo, nu baš to nas bodriti mora, da sjedinjenimi silami proti njim radimo. Spomenuta družtva moradu se što više podizati i gojiti, da se kroz nje pobožnost i cèrkva štiti i njeguje, a pogibelji, koje joj prěte, uklone. Svèrha njim biti mora: buditi i pomagati katolicizam kod svojih, a braniti proti izvanjskim. Jedno i drugo je neobhodno potrěbito. Nevarajmo se misleći, da će sve samo po sebi doći. Doduše čim je boritelj jačji, tim protivnik više popušća, medjutim ipak zle nakane još nisu uklonjene, orudje za njihovo izvedenje jest na broju veliko i krupno. Svaka će se zgoda upotrěbiti. Talianski rovari i prevratnici razpèršiše se na sve strane, osobito zatočište nadjoše u Englezkoj. Tako su daleko došli, da iz osvete svoju vlastitu domovinu u protestantičku preokrenuti naměravaju. Osnova će ta dobro doći onim vèrtoglavim ljudem, koji su tako strastno u Englezkoj radili, da katoličku cèrkvu unište. Mislimo samo, što sve neće Englezka po tom postići; koliko dělotvorno polje će joj se otvoriti! s toga vidimo, kako se jur sad slobodoumna i radikalna strana za stvar uzimlje! Isto se i o Ugarskoj kazati može. Magjarski běgunci će se talianskim pridružiti, i š njimi zajedno svoj posao těrati. Ako se još i inih dèržavah rovari priklope, kolika će onda tekar pogibelj za vèru i cèrkvu biti. Za puk opet uzbuniti će se svako srědstvo upotrěbiti. Već se pokazuju u Piemontu pojedini dućandžie sa protestantičkom bibliom, skoro će valjda vrěme nastati, da će ju bezplatno puku děliti. Za sigurno neće ni misionarah u Talianskoj, Ugarskoj i drugud faliti. Družba jednomišljenikah će već svojim načinom put pripravljati i stvar promicati. Skoro je opaziti moći, kako se napetimi silami u Tirolskoj radi, da se nepomnjivi dusi u mrěže zapletu. Ako jedan put neposluži, poslužit će drugi. Zato valja na oprezu biti, da protivnika svakom prilikom, u svako vrěme krěpko uzbiti možemo. Poznati su nam putevi, kojimi hode, valja da je zasipljemo, i prelaz zabranimo. Hic Rhodus, hic salta!

Govor

kneza-biskupa lavantinskog prigodom pastirskih věćanjah dne 16. listopada 1849.

U obziru zadaće, koja u ovo doba prinadleži duhovnim pastirom.

Novo nam se radja vrěme draga bratjo u Isukèrstu! rodi se sa gorkom boli; podiže se sa velikom opasnostju i pogibelji, gdě mu budućnost tajnom i kobnom je zastèrta koprenom. Kako da kèrstimo ovo novorodjeno děte? Zar da se zove Emanuel (Bog s nami) — ili Belial (izrod pakla)? To je zaista pitanje vele zanimivo, koje da rěšimo, ovdě Vas sakupio jesam. Kamo srěće da pravo i bělodano upoznamo položaj naš, i da sa uspěhom rěšimo mučnu zadaću našu. Naša zadaća jest težka, a njezine poslědice od velike su važnosti. To pred očima imajući sastali su se biskupi na različitih městih. U tu istu svèrhu sabrao sam i ja Vas ljubezni moji sudělaoci! za da se o najglavniih potrěbštinah tekućeg vrěmena porazgovorimo, te da se tako slabii, videći lěpi priměr u drugovih svojih, podbodu i obodre, bistroumni pako i razborni, videći, da im se zasluge uvažavaju i pripoznavaju, okrěpe i razvesele; a prenapete misli, da se odbace i odstrane, neznatni sebični interessi, da se sasvim uklone i zaborave, te da ovih město zauzme jedinstvo u našem pastirstvu, da tako naše ukupno dělovanje zadobije novu snagu i jakost. — Koja će dakle biti svèrha našeg věćanja za srětno upravljanje ove nove dobe?

U ovom obćem světa pokretu moramo da opazimo ruku božju. Jerbo nije to dělo ma kojegod stranke, to nije proizvod čověčjih preduzetjah i osnovah, jer ova su odmah slomljena i uništena, već to biva dozvoljenjem višnjega, bez njegovog bo znanja i volje niti vlas sa glave izpasti nemože. Čověčje sile biahu samo orudje, kojim se ovaj od nebrojenih poslědicah pokret u gibanje stavi, biahu orudje one premudre providnosti, koja u knjigu dogodovštine, kao što u vrěme Babylona upisa slědeće kobne rěči: Mane, Thekel, Phares. (Dan. 5. 25—28.)

To je dakle moja bratjo ono gledište, iz kog mi sve

dogadjaje novieg vrěmena motriti i razsudjivati, te po kom mi sve naše dělovanje ravnati moramo. Bolesti sadanjeg vrěmena, koje mi lěčiti moramo, i koje svoj izvor imadu u odpadnutju od Boga i svete njegove cèrkve, eto su na vidělu, zlatna kupa Babylona u ruci gospodnjoj opajajuć svu zemlju; od vina njezinog piše narodi i zato se ganuše.“ Otrov krivog nauka okružuje kupu otu. Na stran sa Isukèrstom! viče se u ovo doba, dolě s cèrkvom! Mi nećemo slobodu vère, već za potrěbom nevěre težimo. Věrozakon, dočim se iz družtva protera i izključi, mora da iz istog sèrca i glave čověčje izčezne. Neima tamo budućnosti! neima neumèrlosti! Ovako uči ta nevèra, koja se svaki dan većma razprostire; nevěra, koja sve nieče i taji, što se neslaže sa ograničenim njezinim razumom. Groza popada i duboka žalost obuzima duh čověčji u sličnim sgodama. Ta prodèrlo se je jur u najveću i najnutarnjiu svetinju i družtvo čověčje uzdèrmano i okuženo je u istom svom temelju, njegovo najlěpše ufanja cvětje gine, jerbo uništuju ga i glodju cèrvi. Europa neima utěhe, neima nade, jer je odviš mnogoputah odpala od Hrista i svete cèrkve njegove: Misle ljudi, da je moći bez Boga vladati, i bez Isukèrsta srětnim postati. Ali sklizke i tamne su staze ovih usrěćiteljah puka, a angjeo osvete božje prati trage njihove. (Pěs. 34, 6.)

Druga bolest sadašnjeg vrěmena jest ponosita oběst, koja se nikakvom autoritetu, nikakvoj vlasti neklanja, i koja se je kod svih vèrstah družtva čověčjeg nastanila i ukorěnila. Viče se sada protiva robstvu; sloboda, jednakost i bratimstvo ori se iz sviuh ustah, gdě se ipak poslušnost i podložnost svakomu nieče i odpověda, i tako zemlja špiljom svojevoljnih razbojnikah postaje.

Živinska nasladnost, koja se u različitih prilikah ukazuje, te koja samo čutivim požudam zadovoljiti tèrsi se, i takvim načinom putenost za izključivu cělj tog života si predstavlja, ova nasladnost sačinjava gorostasno i neizměrno zlo našega věka. „Dajte, da jedemo i pijemo, jer i onako sutra ćemo umrěti,“ tako glasi evangjelje naših sadašnjih Epikureah.

Gadna nenavist spada isto tako u broj pogibeljnih bolestih našega věka, koja ničije vlastito dobro za takovo nepriznaje, već ga kradjom naziva, koja nemože da podnosi ičije dobro zato, što se u njezinoj nenahodi vlasti; iz tog uzroka za njim hlepi, te lupežkim i nezasitljivim svojim rukama ugrabit ga žudi. Ovakova zla nepružaju nam sigurno utěšnu nadu skore i bolje budućnosti.

Naša zadaća jeste, da rane ovog věka lěčimo melemom věrozakona našeg. I kao što ove bolesti ćudoredne jesu: isto tako moraju i srědstva, za da se izlěče, duhovna biti, iz nutra bo mora slěditi ozdravljenje; navlastito pako službenikom cèrkve prinadleži sveta dužnost, svim mogućim silama raditi i nastojati o tom, da se ova zadaća srětno i konačno rěši. Pitat ćete, kako da se primemo ovog velikog posla? Zaisto ne drugčie, već ako kod samih sebe započnemo u toliko, u koliko rečene bolesti i kod nas se razširile jesu. Nevaramo se bratjo draga! ako si u svoj sniženosti očito izpovědimo, da je duh vrěmena širokim putem dopro i do našegststališa, i u njega veliki utisak prouzročio, te da sadašnja izopačenja u prošlosti svoje gnjězdo imadu.

Mi redovnici, kako reče gospodin, jesmo luč světa, naša je dužnost světlostju evangjelja prosvětiti čitavo čověčanstvo. Ako li je pako luč znanosti naše tamna, a zlato krěposti naše ako se pěniti stane, tad badava izgleda svět od nas srědstva pravog izobraženja i spasenja svoga. Mi smo sol zemlje; mi moramo dakle nastojati, da ćudorednost kod ljudih nepogine i nesagnjije; postane li pako sol nevaljana, čim će se solit? pita nas divni meštar naš. — Sluge gospodnji! spasimo mi najprie sami sebe iz obće propasti i ponovimo se duhom pameti naše. (Efez. 4. 23.)

Bitna je razlika izmedju radinosti duhovnog pastira i radinosti druge vèrsti stališah, za ove bo je dosta, da su iz vana posleni, te kod izvèršivanja njihovih dužnostih negleda se toliko na unutarnju misao i ćud, koliko na samo vanjsku sliku. Kod svetjenika pako, koi se za spasenje dušah skèrbiti ima, postignutje ove cělji od unutarnjeg njegovog položaja i osvědočenja zavisi. Blagoslovljeno je dělovanje svakog svetjenika, koi se u stanju posvetjujuće milosti nalazi, te koi posao svoj iz svete svèrhe i čistoga sèrca preduzimlje, makar da iz vana vrědnost njegova nikomu u oči nepada. Suprotivno pako onaj duhovni pastir, komu ova manjkaju, neće nikoga za cělo na dugotrajni — pravi put obratiti, premda imade u njega bistra razuma i visokih znanostih, premda odlično zauzimlje město, premda ga zaslugah njegovih radi ljudstvo hvali i uzvisuje. Takav priliči dèrvetu, koje lěpo cvate, a nikakvog voća nedonosi. Ja sam Vas izabrao, da idete i plod donesete, te da Vaš plod stalan ostane. (Jan. 15. 16.) Tumarajuće po stranputicah duše izvesti iz nevolje i spasit ih, jest naravno posao milosti božje. I premda katolička cèrkva umne darove i znanosti od věkovah visoko ceni i, kako dogodovština svědoči, njeguje takodjer i podupire: ipak izvèršuje svoju veliku zadaću: pripravljajuć puk za onaj život ne toliko po samih naucih, koliko po milosti božjoj, koja razum bistri, sèrce čisti, a volju k svemu dobru jači i ukrěpljuje.

Ovu istinu ljubezna bratjo! nismo kadri nikada zadosta uvažiti, i zato najglavnia skèrb naša budi, da vas život i dělovanje naše prati milošća božja. Po čestom dakle primanju otajstva sv. pokore povratimo si izgubljenu možebiti milost, da tako sva naša liturgička izvèršivanja onu visoku moć, a naši predlozi onu snagu i krěpost zadobiju, od kojih zavisi obilan blagoslov dělovanja našeg, za da tako odvratimo od sebe ono tužno i strašno stanje, koje si grěšni svetjenik kao čislo věrolomstvah predstavljati mora.

Mi smo osvědočeni moja bratjo! da u ovo doba svaki zločesti priměr svetjenikah, bilo to po netrěznosti ili polazku kèrčmah, po grěšnim druženjem sa ženskim spolom, po skuposti, lakomosti ili po naprašitom i uznemirujućem ponašanju, da svaki, rekoh, takovi priměr veoma škodljiv i kužan jest u ovo doba, gdě se čitavo svetjenstvo gèrdi i napada, gdě se najpoštenii i najbolji svetjenici ozloglasuju, u ovo doba, gdě se misli, da se zločinstva, grěsi takvim načinom opravdati i oprati mogu. Zločest zaista priměr, sada navlastito, može se bratjo draga! prispodobiti mlinskom kamenu, koj bi ne samo takvog nevaljanog svetjenika, već i veliki dio med dobrim i zlim ljuljajućih se dušah u ponor i bezdno skvarenja i nevolje stèrmoglaviti znao. Nugae Clericorum sunt scandala Laicorum. Izčeznut će pako zli priměri, ako se tèrsili bndemo, da čistoću sèrca i nježnost savěsti naše kroz često, najmanje svakoměsečno vrědno primanje sv. sakramenta pokore u svoj cělosti uzdèržimo i sačuvamo.

Jošte nam jedna dužnost preostaje, na koju da vas pozorne učinim nemogu propustiti draga bratjo moja! a to je dužnost bratinskog uputjenja, officium fraternae correctionis. Mi sačinjamo duhovnu obitelj, mi sačinjamo jedno tělo, koje mu je glava Isukèrst. Izopačili se samo jedan sučlan, manje ili više patit će i ostala uda. Koliko

putah dakle opazimo, da tkogod našeg stališa uslěd nesmotrenosti, il čověčje slabosti sa krěpostne i. svetjeničkog dostojanstva staze zaidje, nepropustimo pod nipošto njega bratinski na pravi put okrenuti, to bo je, ko što Evangjelje kaže, zapověd božja. (Mat. 18. 15.) Bratjo! reče apostol, ako se preuzme čověk u kojoj pregrěški, vi koji ste duhovnici, takve učite u duhu tihoće (Gal. 6. 1.) Čistija i veća je ljubav prama iskèrnjem svomu, ako ga priaznom i bratskom rěči opomenemo, nego, ako videći ga pasti ništa nereknemo, nehoteći ga zabuniti i uvrěditi, takvim bo načinom neima u nas prave ljubavi, dočim njega věčnoj propasti, stališ pako njegov gadnom ogovaranju izvèrgnemo.

(Konac slědi.)

Věsti iz katoličkoga světa.

Beč. Užji odbor bivših u Beču sakupljenih biskupah sišao se je nedavno opet u glavnom gradu. Uslěd jedne pastirske okružnice Arcibiskupa Lavovskoga nadati se je, da će se zaklućci napomenute skupštine, koji na povratjenje stare cèrkvene slobode směraju, obnarodovati, čim papinsko potvèrdjenje stigne.

Gradac. Od 24. Rujna u večer do 28. u jutro trajahu u ovdašnjem duhovnom sěmeništu svetjenička exercitia. Broj prisustvujućih biaše 140. Prečastni g. knezbiskup biaše kod svakog duhovnog věžbanja nazočan, dèržaše uvodni i zaključni govor, služaše sv. Missu i poděli zadnji dan sakupljenim presv. pričest. Duhovni ovaj posao obavljahu Karmelit P. Dominik, koj je veoma umna i izvèrstna promišlavanja imao i kanonik Büchinger, koj je duhovna razmatranja vodio, i u ovih uzajemnu dužnost župnikah i pomoćnikah razložio. — Osobito ganjljiv biaše na svèršetku odpros (Abbitte) glede učinjenih oskrunjenjah svetotajstvenih, i ponovljeni zavět, da će stěg častnog križa naslědovati. — Zaisto! sveti i spasonosni je čin, ovakovo duhovno věžbanje.

(Th. Z.)

Iz Prage. Ovih danah pozdravismo gospoju, koja se punim pravom medju jake svoga spola uvèrstiti može, koje sv. pismo tako visoko ceni. Ovo biaše poglavarica ubogih školnih sestarah u Monakovu. Prošaste godine utemelji ona zavod za Matere (Mutterhaus) u Baltimoru, te više takovih kućah podignu u sěvernih amerikanskih dèržavah, kod čega joj najviše na ruku biaše naš zemljak Neumann; a sada putovaše ona u Breslau i Paderborn, za da tamo slične zavode utemelji; — a uz put u *Buděјovickoj biskupii* u Hiršau-u uze jednu kuću na se.

(Th. Z.)

Köln. Glavno teženje Piovog družtva. Mi molimo — a sv. cèrkva nas na to jošte opomenu — da ova visoka skupština po Duhu sv. razsvětjena spozna, što je u očih božjih dobro, i što je za pravo dobro narodah. Izjavljamo pako, da naše pravo blago od neograničenog izvèršavanja naše sv. katol. věre zavisi, i da si mi ovo neograničeno izvèršavanje věre, kao božje pravo cèrkve prisvajamo. I toga radi priznajemo kao našu dužnost, da ovo božansko pravo, bez kojega cèrkva svomu od Boga dolazećemu poslanstvu u podpunoj měri zadosta učiniti nemože, koliko je najviše moguće branimo i čuvamo.

Uslěd ove naše dužnosti izjavljamo nadalje, u sporazumljenju cěle obće němačke biskupie i, opetujući njezine vlastite rěči, da: 1. medju pravi cèrkvenimi pèrvo město zauzimlje pravo nauka i odgojenja; i 2. da cèrkva, silom rěči medju tristo godišnjimi kèrvavimi progoni utemeljena, — sada, kao i prie, zahtěva neograničenu slobodu nauka i odgojenja, kao što i ustrojenje i rukovodjenje vlastitih odgojiteljnih i podučateljnih zavodah u najobširniem smislu, i to kao srědstvo, bez kojega svomu božanskomu poslanju podpunoma odgovoriti nemože; i da ona mora svaku nju stezajuću naredbu, u tom naime dělokrugu, kao sa zahtěvanjem katolikah se neslažeću smatrati.

(Th. Z.)

— Velika Vojvodovina Badenska. Predsědnik ministeria nutèrnjih poslovah gospodin od Maršala izaslao je okružnicu na sve dèržavne činovnike Vel. Vojvod., u kojoj medju ostalima i slědeće stoji: „Razuzdana i dèrzovita sloboda štampe, bezakonsko zloupotrěbljene prava sdruživanja i sastankah, i neprestana rovarstva svake vèrsti učiniše pojmove o političkih i družtvenih pravah i dužnostih kod mnogih dèržavljanah sasvim poměšane; a strahopočitanje prama vladarom, štovanje prama ustavu i temelju svakog dèržavnog družtva, prama věri, dělorednosti i zakonu mnogostrano podkopaše. — Tako se dogodi, da se je u kratko vrěme, triputa pakostno pokušalo, oružanom rukom dèržavni red prevratiti. Koli duboka rana uz moralnu razvalinu nanešena je time blagostanju dèržave, netrěba, da vam kažem, — čini to dovoljno potvèrdjuju. Ove rane lěčiti, bogoštovnu i moralnu ćud povratiti, prava i zakoniti red u svoju valjanost dovesti, prevarene i zaslěpljene podučiti, dvojeće ukrěpiti, pravedne, dobro misleće revno podupirati i svom strogostjom onim suprotstati, koji od svog bezzakonja odustati neće, — to mora biti pèrva naša zadaća i t. d.

— Iz Napulja, 7. listopada. Najnoviom odlukom povratio je kralj svetjenstvu svu njegovu vlast. Školnje knjige morat će od sad biskupi za predavanje odobriti, a učitelji, koji bi iz drugih predavali, izgubiti će časti svoje.

London 23. listopada. Veoma zanimivo jest čitati, što „Times" sa protestantičkog gledišta piše, glede debatah zakonotvorne skupštine francezke u poslu Rima i njegovog najnoviег položaja. U obširniem članku izražuje se ovaj časopis o istom predmetu medju ostalima ovako: iz svega pretresivanja bělodano je viděti ono duboko počitanje, koje skupština goji prama glavi katoličke cèrkve, viděti je, da republika iz sve duše mèrzi na sva gibanja narodah i prevratne vlade, te da zauzetje Rima po vojsci generalah Oudinota i Rostolana svakom kèrštjanu tako godi i na toliko se čini, kano što god obsědnutje svetog groba u istoku po Bogomiru (Gottfriedu) Bouillonu i junačtvu njegovih križarah.

Poběda, koju g. Montalembert odèrža nad „sinovi Voltaira", sada je u istinu podpuna i u zvězde se kuje, te tako ovaj rěčit i uzhitjeni katolik doživi ono doba, gdě njegova čuvstva i tvèrdjenja, koja u něgdašnjoj pairskoj komori jedva bi poslušana bila, od sasvim pretežne većine, sada bolje pučko-narodne skupštine sa veselim uzklikom primljena i po odlučnom odvětovanju uvažena i potvèrdjena bude. Oni, koji su se někoć hrabro za slobodu borili, oni, koji su najveći dušmani bili duhovničtva i njegovoj se vlasti opirali, oni ukazuju se netom većim braniteljima papinstva, nego li su bili isti ultramontanski ministri Karla X. Čuda golemoga! vape iz sveg' glasa pravověrni. Ali se tome nije čuditi; to bo je samo ozbiljni i sniženi povratak k onim věrozakonskim načelima, koja su od Sophistah i napadnikah prošastoga věka s takvom ogorčenostju bila narušena. To je samo ponovljeni znak

razdora i nestalnosti čověčjih družtvah, koja je prevrat toli zabunio, zaneo i uzdèrmao. Ljudi eto traže sada utočišće kod onog, što su prie prezirali; klanjaju se sad onome, što su prie gèrdili i ružili; kano u vrěme obćeg potopa, postade sad cèrkva rimska lukom spasenja i barka Noemova, jednom narodu, koi po svom zaslěpljenju i strastih kano plěva od větra raztèrgan i razhitan biaše.

Tajna ovog kano ti protuslovja leži u sjedinjenju i razvitku katoličke stranke u Francezkoj baš u onom trenutku, kad se sve ine stranke raztepene u valovih zdvojenja valjaju. Jedina katolička stranka stoji nepomična na čvèrstom temelju. U gg. Fallouxu, u Montalembertu ima ona valjane ravnitelje redke rečitosti i muževne snage, a i uživa veliku podporu od ukupnog duhovničtva francezkog; oslanja se na stalna i neproměnljiva načela, koja sačinjaju jaki i neporušivi temelj družtvenog poredka i kojim skepticizam, nijednog vieka nauditi nemogaše, te koja najviše doprinesu k tomu, za da se pokvareni puk svojih varkah liši i na stazu ćudorednosti dovede. Nije se indi čuditi, što otu stranku većina sviuh stališah podupire. Odluka, kojom posrědovanje na papinskom zemljištu ustanovljeno biše, može se kano slavodobitje katoličke politike smatrati.

Uměrena stranka u zakonotvornoj skupštini puna je snage, i stoji sa vladom veoma u dobrom sporazumljenju, ali i udes Francezke mnogo zavisi od mudrosti, kojom će ovu svoju snagu upotrěbiti i razvijati.

Francezka. Pariz. Jutrom na dan 29. rujna t. g. sabrali za tada ovdě vladike dèržahu svoju poslědnju sědnicu. Najprie, ko što vazd , tako i sada pěle su se litanije od svih svetacah, s službom božjom od G. nadbiskupa obsluženom. Poslě nje siedoše si predstavnici u polukrug oko knjige blagověstih (Evangelienbuch) na žèrtveniku stavljene, za njimi pako njihovi bogoslovci sa velikim množtvom od svih svetjenikah činjahu drugi poluměsec, a okrom toga na stolcevih kornih od kapele nastani se jošte deset biskupah, medj kojim opeta, za svojim prisustvovanjem svetkovinu dočetja saborna proslaviti, biasta dva osobita gospodina, a to je pèrvi g. poslanik njegove svetosti, a drugo je g. Nakar nadbiskup od brěga Libanona, napokon tu biaše otac Regis, vèrhovni glavar Trappistah od Hasnelli u Algeriju. Po odpětju pěsme „Dodji stvoritelju," proglašena biše saborna zaključenja o slědećih predmetih i to slědećim redom.

1. O biskupskih saborih.
2. O někojih krivoučiteljih, na zaklad věrozakona napadajućih.
3. O novoj slědbi, ozivljućoj se družtvom milosèrdnosti.
4. O nepripoznatih čudestvih i proročanstvih.
5. O kipovih i o njimi pripadajućem štovanju, nu takodjer o u istom obziru bludnjah.
6. O bluditeljih, temelj pravde i ljubavi rušećih.
7. O vrěmenitih sudištih ili častničtvih.
8. O prebivalištu svetjenikah.
9. O svetkovanju svetacah i neděljah.
10. O propověđanju rěči božje i o kèrstu děce.
11. O izvanjskom dostojanstvu obredah.
12. O pohodu bolesnika i o brizi za nje.
13. O dužnosti svetjenstva u čas pošasti.
14. O izvedenju pobožnih zavodah.
15. O štolarini i o žèrtvah.
16. O vladanju svetjen. u dèržavnih (političkih) stvarih.
17. O porabi tiska kod věrozakonskih pitanjah.
18. O družtvovanju vèrnih i nevèrnih.
19. O cèrkvenih naucih, o razdeljenju bogoštovnih stupanjah i o izpitanju dotičnih svetjenikah.
20. O izpunjenju zaključakah.

Čitanje sabornih odlučakah o sad izbrojenih predmetih trajaše do dva sata. Po proštetju njihovu približiše se sakupljeni na savětovanje vladike k žèrtveniku, za svoja u zadnjoj skupštini sastavljena zaključenja tamo podpisati, na rastanku si pako dadoše mirovni cělov.

Nadbiskup parižki navěsti svèršetak sabora, te se u sèrdce dirajućim glasom zahvali svojim sudrugovima. Krěpkim svojim govorom naslika on věčno opredělenje cèrkve i njezinu nad napadanji svih vragovah poběđu, pokaza on hasan savětovanjah, te se srětnim oglasi što vidi, da se takova u njegovu savičaju opeta oživljuju. Na poslědku obrati se na njegove svetosti glasnika, uprosiv ga, da svědočanstva o strahopočitanju i želje sabora pred noge njegove svetosti položi. A častne ove svećanosti svèrhom bude Tebe Boga. Primier Pariza slěduju jurve i druge cèrkvene pokrajine u Francezkoj. Tako na dan 1. listopada sakupiše se na sabor biskupi Rheimski, Tours će takodjer i Besancon tečajem ovoga měseca pokrajinski skup sastaviti, a i u ostalih biskupijah jur se u istu svèrhu priprave čine.

Proměne u biskupii zagrebačkoj.

Janko Valletić duhovni pomoćnik premestjen iz Sunje u Lukać.

Dragutin Kasun iz Stenjevca u Lipnik.

Janko Zrinšćak mladji iz Lipnika u gornju Stubicu.

Andria Pejak iz Mrežnice u Viduševac.

Fabian Kovačić u Mrežnicu.

Dragutin Vojaček u Sunju.

Martin Matunci u Pitomaću.

Franjo Sajko u Stenjevac.

Antun Rodić u Glinu.

Krunoslav Novak u Gore.

Juraj Lehpamer bivši u Viduševcu upravitelj, za takovog u Jame poslat.

Janko Thaller bivši upravitelj u Brestovcu, postao je župnikom u istom městu.

Za svetoga otca papu Pia IX. prinesoše.

Dosad prineseno	u srebru	40	for.	40	kr.
Gg. professor Franjo Milašinović	. .	10	„	—	„
„ „ Dragutin Klemenić	. .	2	„	—	„
„ „ Stěpan Iliašević	. . .	2	„	—	„
Belečkog okružja, svetjenstvo ukupno	.	6	„	20	„
Rusan Petar podjašpríšt		1	„	—	„
Videc Franjo pom.		—	„	20	„
Gerdašić Josip, župnik	. . .	—	„	30	„
Debeljak Josip, pom.		—	„	30	„
Basar Josip, župnik	. . .	1	„	—	„
Risek Petar, župnik	. . .	2	„	—	„
Kramarić Tomo, župnik	. .	1	„	—	„
Foky Anton, župnik	. . .	1	„	—	„
Škalar Mio, pom.		—	„	20	„
	Ukupno	68	for.	40	kr.

Stěpan Moyses, upravitelj. — *Stěpan Musler*, urednik.

Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

BROJ 46. — TEČAJ 1.

U SUBOTU 17. STUDENOGA 1849.

List ovaj izlazi svaku subotu na cělom arku.

Cěna mu je za domaće 4 — za vanjske 5 for. u sr. na cělu godinu.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvèrt god. kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod duhovnog stola ili kod uredničtva. Predbrojenje prima se sveudilj kroz čitavu godinu.

Katolički list zagrebački.

Znati i věrovati, iliti medjusobno odnošenje uma čověčanskog k věri i historičkom kèršćanstvu.

Odnošenje čověka k Bogu jest temelj bogoštovja. Ovo je dvovèrstno umišljeno (theoretičko) i porabno (praktično); pèrvo nas uči, što mi o našem prama Bogu odnošenju věrovati, a drugo što uslěd ovog medjusobnog odnošenja činiti moramo. Mudraci govore takodjer o bogoštovju, no jer je ovo kod njih samo umnog razmatranja i razabiranja čedo, zato ga okèrstiše naravnim, ili umnim bogoštovjem*). — Mi kao kèršćani i katolici věrujemo vèrhunaravno, postavno bogoštovje, bogoštovje, kojeg sadèržaj neproizlazi iz samog uma, nego je podarbina božja, jer je ono što mi glede našeg prama Bogu odnošenja věrujemo, Bog sam kao svaznajući i najistinitiji kroz mnoge svete muževe starog zavěta, pa napokon kroz svog jedinorodjena sina Isukèrsta nama objavio. Naša nauka věre je dakle slovo, koje Bog ljudima govori počemši od paradiza pa do poslědnjih danah — jest glas neba dolazeći na zemlju — jest svědočanstvo, koje zabilježi Bog u čověčanstvu putem pisanih sv. knjigah i ustmenim predavanjem cèrkve katoličke, pod okriljem duha sv. stojeće kasnomu potomstvu pošilja. Predmet dakle naše věre jest izraz ili očitovanje Boga vèrhu odnošenja našeg prama njemu; a podmet (subject) jesmo mi sami, jer smo mi, koji imamo věrovati. Za da možemo věrovati, moramo taj predmet, to jest nauku o objavljenju božjem, duhom našim shvatiti, dokučiti, dočim ga iz vana, odkale dodje, u nutarnjost duha povučemo i ovdě, kao istinu božju čuvamo. Zato primismo od Boga razum, da veliki dar božji, razumivši i razabravši ga, s cělom dušom prigèrlimo. Dà kako, da prie nego primemo pomenuti dar, moramo imati dovoljnih razlogah, koji glede objavljenja mogu biti ali historički ali spekulativni. Jer može gděkoi predmet věre čověčanstvu upravo tako predstavljen biti, ko što ga dogodovština pověda, dočim se nedvojbenim razlozi dokaže, da je Bog to, ili ono čověčanstvu očitovao, što po tom nedvojbenu věru zaslužuje. Pa tako postaje bogoslovje historičko, kojeg je bitnost pověstnica božjeg objavljenja, koja se takodjer razumom shvatiti i dokučiti mora, nego samo iz spoljašnog historičkog ugleda (auctorität). No može razum čověčji predmet, u pověstnici predstavljen, spekulativno shvatiti, t. j. pokazati, da se to, ili ono objavljenje božje sa zakonima duha čověčjeg, s poznanjem razuma i potrěbami naravi čověčje sasvim slaže, nadalje da věra u objavljenje božje, ne samo da je podpèrta neoborivimi razlozi i dokazi historie, nego da ju i unutarnja sućnost naša i život podpuno potvèrdjuje. Ovom stazom dodjemo do znanstvenog *spekulativnog bogoslovja*, koje temelj svoj takodjer imade u pověstnici objavljenja; obavljenje bo, ko takovo jest i ostane *dogodjaj*, no ovoj pověstnici objavljenja, priklopi se druga — da tako kažemo — pověstnica duha čověčjeg, tako, da se objavljenje ne samo kao sigurni i nedvojbeni dogodjaj u letopisih čověčanstva zabilježen nalazi, nego, da ga i u prirodjenosti čověčjeg duha kao nuždnog i silam njegovim suměrnog nadjemo. Razlozi i dokazi u tom smislu nisu samo spoljašni i historički, nego i nutarnji, metaphysički i spekulativni.

Da ovakov orah nije za svakog zube — jer ovakovo razabiranje věronauka nadilazi mnogih sile, to je jasno. Podpuna sěgurnost i osvědočenje o věri može obstati i bez pomoći spekulativnih razglabanjah, jer je ugled Boga i cèrkve, potvèrdjen tolikimi bělodanimi dokazi, tako dovoljan razlog věrovanja, koi svakog i najprosvěćeniег čověka želji zadovolji. K tomu još priskoči světlo i jakost milosti božje, koja svakog čověka razsvetjuje, za da uzmogne razumom svojim slovo božje jasno dokučiti; takvim načinom uzraste u čověku věra božanska, za spasenje potrěbna, koja u kèršćanih, s milostju božjom naprědujućih, na onaj se izvisi stupanj sigurnosti i duševne jakosti, da su kadri za nju kèrv i život žèrtvovati. — Nu ipak je slobodi duha čověčjeg sasvim priměreno, da u věru razumno razmatranje i iztraživanje takodjer utica, košto to vidimo osobito kod kèršćanah u apoštolsko doba. Objavljenje je da kako dogodjaj spoljašni, no zato mora u nutarnjost našu proći, jer ga moramo věrovati. Kako dakle da věrujemo? Valja ko što drugu koju pripověst n. p. da je Cicero bio Consul u Rimu, te ovo ili ono pisao? Ovaj dogodjaj, ko što i ona pisma, ostanu za nas uvěk něšto spoljašnoga; no objavljenje božje mora nutèrnji naš život proniknuti, jer po njem se ima grěšni naš život očistiti i manjkavo poznanje savèršiti. Ono mora cěli naš život zauzeti; ono mora našu bitnost, sebi samoj nedostalnu namiriti, neskladje u skladnost proměniti, naše bitje, dakle čitavog čověka proniknuti. Nesmèmo objavljenje u pismu i predavanju ustmenom obstojeće, tako hlad-

*) Na koliko i da li se s temeljom u tom obziru istine věre i um čověčanski od pravog vrěla svake istine, t. j. bezkonačnog i věčnog, božanstvenog uma lučiti i odděliti mogu, to smo mi takodjer drugom prilikom u br. 38. našeg lista u kratkom razložili. Ured.

nokèrvno u ruke primili, ko što knjigu Cicerona, veleći: „to je slovo božje," ko što se veli: „to je knjiga de officiis od Cicerona"; nego moramo rěč božju, prigèrlivši je, u dubljinu duha uvěsti i sa svim ju prisvojiti, jer ju duša naša trebuje. Takovo pako shvatjenje i prisvojenje nije bez pomoći uma moguće, jer je um organ za božanstvenost, ko što je oko za vid. Kano što nebismo mogli viděti, ma da smo světlom obstèrti, da neunidje ovo nutarnost oka, tako nebismo mogli věrovati, da neshvati i neprisvoji si um naš objavljeno slovo božje. Kano što je duh od prirode sasvime različan, jer onaj děluje slobodno, a ova mora slěditi prepisane joj zakone; tako je različno duševno vidjenje od tělovnog. Ono pèrvo jest bolje tvorno, slobodno prijetje predmetno dane rěči božje, podpèrto dovoljnimi razlozi, nukajućimi um i slobodnu volju, da ju prime, dočim je ovo drugo većma tèrpno, mechaničko prijetje predmeta iz vana dělujućega. Zato se je Bog izkazao světu, pa tako bi i pogani, ko što veliki apoštol veli, iz vidivog stvorenja nevidivog tvorca, pravog Boga spoznati bili mogli, uslěd toga neda se njihovo mnogoboživo i porodjene odtale opakosti izviniti. Ta i sam um uči nas sigurno i nedvojbeno, da je jedan Bog; savěst nam kaže, da dobro činiti zlo mèrziti imamo; a naša unutarnjost uči nas jasno i bělodano, da smo mi slaba i nestašna stvorenja, koja trěbuju milost božju i spasitelja. Pa ako još iz pověstnice sigurno saznademo, da se je Bog zbilja smilovao pokolenju čověčanskom, poslavši mu jednorodjena svog sina za učitelja i spasitelja, tad smo dvostrukom silom obvezani to věrovati! No i ova věra u rěč božju i njegovog jedinorodjenog sina Isukèrsta neupire se samo na prosto bogoštovno čuvstvo, nego imade za jamstvo i sigurnost *razloge*, koji um naš dovoljno osvědoče, da je Bog zaisto iz neba govorio, da je Isukèrst u istinu božji sin, učitelj istine i spasitelj světa. Jer je Bog, koi je najviši i najsavèršenii um, zahtěvajući od nas takodjer razumnu věru, svoje objavljenje s tako sigurnimi, kroz sva vrěmena ponovljenimi dokazi skopčao, koi i najtvèrdoglavnieg sile, da věruje, podignuvši zajedno vidivu i neporušivu pećinu na zemlji sv. cèrkvu, koja kao varoš na bèrdu, ili světlarna na moru světa nepomično stoji, světeća nad sva zabludna světla i gledeća propast sviuh gradovah laži i prevare, tame i obsěne. Razmatrajući i razlagajući sva ova pojavljenja um naš, skloni se dragovoljno, te věruje objavljenju Boga, koi takodjer světlom milosti svoje děluje na dušu, za da vidi istinu. Ako duša jedanput rěč božju primi, onda ova uzroči takovu sigurnost, takov pokoj i něko blaženo preporodjenje u njoj, da um razabravši ovo dělovanje uzklikne: Doista! ovdě je pèrst božji! — Tako se imade stvar s věrom kèrštjanina, koja premda je dar božji, zaključuje u sebi od strane čověka takodjer porabu uma. Neka se stide dakle oni, koji blebeću, da katolici imadu slěpu potajnu věru, što se jedino na ugled oslanjaju; jer je ugled, radi koga mi věrujemo, veće sigurnosti, nego li je sva mudrost čověčja; pa osim toga umèmo dati razlog věre, premda u raznom stupnju, polag sposobnosti i izobraženosti pojedinih. Da pak najprostii kèrstjanski seljani često više zdravog razuma imadu i bolje ga upotrěbljuju, nego li izobraženi visokih naših šoklah, to je najnovie doba bělodano posvědočilo.

Věra katolikah i slabie izobraženih, ne samo da je razumna, no imade u sebi mnogo snage, koja čověka k višjem razvitku uma i potica i u tom ga poslu rukovodi. Jer budući se um světlom věre razsvěćena i sveudiljnim bděnjem cèrkve od svake pogreške osigurana osěća, netrěba mu, da kod prostog poznanja objavljenog slova božjeg ostane, nego može korak dalje stupiti, i ovaj uzvišeni predmet dublje i potanje u znanstvenom savezu poznavati. K věri mora se pridružiti znanost, koja nam daje potvèrdjenje objavljenog iz vana nauka u nutèrnjem duhovnom životu, takova težnja za znanostju, nije preuzetnost uma, nakoliko netražimo istinu u nami samimi, da ju věrujemo, nego na koliko istinu Bogom nam obavljenu u nami razabiramo i razmatramo, za da ju tako poznamo. Jer košto Cicero opaziše, um čověčji niti je tako bistar, da bi kadar bio tajnosti božje upoznati, niti opet tako slab i nemoćan, da nebi sobćeno razumiti mogao. Neque tam acris acies in naturis hominum atque ingeniis, ut res tantas quisquam nisi monstratas possit videre; neque tanta tamen in rebus obscuritas, ut eas non penitus acri vir ingenio cernat, si modo aspexerit. (de orat. l. 3.) Veliki takodjer učitelj cèrkveni Augustin veli, da se slabi vid duha čověčjeg pravednostjom věre bistri i jači. Humanae mentis acies invallida in tam excellenti luce non figitur nisi per justitiam fidei nutrita vegetetur. (De Trin. prooem. Cap. 2.) Zato se je usudio na temelju stalne věre nepomično stojeć tajnosti věre vèrlo duboko razglabati, izpovědajuć, da mu je ovim putem poduzeto razmatranje mnogo koristilo, jer je tako istinu, koju prije samo radi ugleda cèrkve věrovaše, u samoj sebi upoznao. Što je Bog objavio, mora se slagati s umom našem, koga primismo od njega. Zato nastojahu svako doba sveti i učeni muževi, da pokažu suglasje medju objavljenjem i poznanjem našem. Koje nastojanje tim veću hvalu zaslužuje, ako ga je tko poduzeo, ne toliko, da svoju věru ojači, nego, da znanstvenim izvadjanjem privede k věri one, koji su ili izvan cèrkve, ili se bore sveudiljnimi dvojbami. Ovo je bila naměra mnogih cèrkvenih otacah, koji su svoje philosofičke znanosti, iz poganske prosvěte donešene, snagom věre kèršćanske preporodili i umnožili, pa tako naoštrenim dvorěznim oružjem oholost i pogrěške svojih někadašnjih supoganah uništivali. Iz sličnog uzroka spojiše neusporedjivi Augustin s najčistjom dětinskom věrom najsmělije razmatranje i razmišljavanje tajnostih věre, koje napisa u 15 knjigah de Trinitate, jer je to za znanohlepne pogane potrěbno scěnio. U predgovoru k pèrvoj knjizi veli isti sv. otac, da imade ljudih, koji za někim višjim, njihove sile nadilazećim poznanjem teže, pa premda tim načinom zalutaju u stranputice, ipak su nezadovoljni, ako im čověk pokaže slabost uma čověčjeg, što su sami izkusili, i nedokučivost božanstva, jer to smatraju stranom za porugu njima nanešenu, stranom za vlastitu od kèršćanah priznatu glupost. Pa zar nema takih ljudih i u naše doba? Jeli nebi dobro bilo, da jim se čověk poněšto prilagodi, pa jim tako někim načinom zadovolji? Dà kako. Sluga Kèrstov mora svima sve biti, za da sve Kèrstu pridobi, jer imade raznih putovah, po kojih Bog duše k spasenju vodi. Ovdě pako mora na oprezu biti naučitelj sam, da nesidje s puta istine i spasenja; jer višja razmišljavanja, osobito ako bi ih čověk želio u savèršeni sastav sakupiti, imadu svoje opasnosti, ko što to svědoče priměri izvèrstnih drugčie cèrkvenih pisateljah. Za ukloniti ovu pogibelj polag mogućnosti, osobito su tri stvari potrěbite, koje iz rěčih i priměra sv. Augustina učimo.

Najprije mora učitelj kèršćanski u stavnoj věri nepomično stalan i čvèrst biti, koju on — ne možda dvojbami uzkolebanu — za temelj svog razmatranja uzeti mora. On mora daleko od one misli biti, kao da bi htěo

istinu naći, nego si ju mora već nadjenu predstaviti u cèrkvi, koja je stup i temelj istine. Na ovom temelju stojeći, na ovaj stup naslonjen i neodstupajući od njega, može on poslě nauk objavljeni takodjer filosofičkim umstvovanjem opravdivati i razjasnivati. Tako je umstvovao Augustin, koi piše: Ea recta intentio est, que proficiscitur a fide. Certe enim fides utcunque inchoat cognitionem; cognito vero certa non perficietur, nisi post hanc vitam, cum videbimus facie ad faciem. (De Trinit. l. 9. c. 1). Věra dakle mora biti početak poznanja. S naukom věre, cèrpljenim iz sv. pisma i nauka cèrkve počima Augistin svoja razmišljavanja o presv. trojici, kad veli l. 1. c. 2., Sed primum secundum auctoritatem Scripturarum sanctarum, utrum ita se fides habeat, demonstrandum est. Deinde, si voluerit et adjuverit Deus, istis garulis ratiocinatoribus, elatioribus quam capatioribus ... sic fortasse serviemus, ut inveniant aliquid, unde dubitare non possint.

Drugo je od strane kèršćanskog učitelja navlastito poniznost potrěbita, koja čini, da uvěk s nekim strahom, da nezabludi po ovom sklizkom putu hoda, i da se bez svakog stida o boljem uputiti dade. Onaj, koi si za glavnu zadaću uzme, cěli objavljeni nauk znanstvenim načinom preobraziti, mora uzvišene duhovne sile posědovati, kakvim su rědki nadareni, mora osećati u sebi zvanje osobito k takvom poslu. Većina bi bogoslovacah time zadovoljna mogla biti, da s temeljito naučenim historičkim stavnim bogoslovjem gděkoja poznanja iz umstvenog polja skopča, što bi si svaki bogoslovac našeg vrěmena prisvojiti morao. Drugarica ipak u našem poslu mora vazda biti poniznost, kojom veliki Augustin svaki gotovo odsèk svoga děla počima, izpovědajući svoju neznanost; a uputjenje od drugih ne samo da neodbacuje, već prosi. Tako piše l. 1. c. 2. Nec pigebit autem me, sicubi haesito, querere, nec pudebit, sicubi erro, discere. A c. 3. veli: Quisquis haec legit, ubi pariter haesitat, quaerat mecum; ubi errorem suum cognoscit, redeat ad me; ubi meum, revocet me. Ita ingrediamur simul caritatis viam.

Treće je potrěbno, da učitelj kèršćanski ni sebi ni drugim više neobeća iz svog umstvovanja, nego koliko je moguće, pa da, kako je sam u svom razglabanju izišao iz cèrkvene věre, tako i druge k njoj privede, jer je njeno svetlo najvaljanie, da pribavi podpuno osvědočenje. Još poslě najdubljih umstvovanjah ostane uvěk tajnostih, koje se nemogu dokučiti, no mogu se razumno věrovati. Kad bi jednom něki umstveni bogoslovac, jednom vèrlo prosvěćenom došlacu iz židovstva filozofičkimi razlozi presv. Trojicu razjasniti htěo, reče ovaj: „Vaš dokaz, častni gospodine, jest vele oštrouman i zanimiv, no oprostite gospodine, ova tajnost može se samo věrovati, no dokučiti nikako.“ Zato se neka neobriče mnogo, da nebi čověk premalo odgovorio očekivanju, jer je to slaba usluga bogoštovju učinjena, ako ga tko sasvim dokučivim učiniti uzhtije. Pravo kaže Rousseau (u Emilu 1. 3.). „Čim većma razmišljavam bitnost božju, tim manje ju dokućujem. No on ipak jest — pa to mi je dost. Čim manje dokučujem, tim većma mu se klanjam uzkliknući: O bitje bitjah! ja jesam, jer si ti. Ništa nije pristoinie umu mome, nego da se u ništar prama tebi razpadne.“ — Time nije kazano, da nije slobodno i višje tajnosti za predmet filozofičkog razlaganja uzeti; nego nada i svèrha tog razabiranja mora biti — ne da se dokuči ono što sile stvora nadilazi, nego konačni dokaz kratkoće uma i povratak k věri. To je bila naměra sv. Augustina u njegovih mislih o trojici. On nije ni pomislio, da će ovu nedokučivu tajnost istim umstvujućem poganom pristupnu učiniti, nego da će time znati željnosti njihovoj poněšto zadovoljiti, nestašnost uma jim predočiti, pa tako vlastitim izkustvom jih siliti k priznanju, da se to mora věrovati. Istis garrulis ratiocinatoribus ... sic fortasse serviemus, ut inveuiant aliquid, unde dubitare non possint, et ob hoc in eo, quod invenire nequiverunt, de suis mentibus potius, quam de ipsa veritate vel de nostris disputationibus conquerantur, atque ita, si quid eis erga Deum vel omoris est vel timoris, ad initium fidei et ordinem redeant. *(A. Š.)*

Predlozi za bogoštovno preporodjenje puka.

Poznato je tužno neznanstvo, koje u sadanje vrěme glede věrozakonskih stvarih vlada. Koliki se nalaze medju prostim pukom, kao takodjer medju tako zvanimi izobraženimi, koji ni svagdanje molitve jednoga kèršćanina, n. p. věrovanje apoštolsko, ili zapovědi božje i cèrkvene neznadu, a šta da kažemo o misi, sakramentih, o kèršćanskoj ćudorednosti, svetoj dogodovštini, koje stvari premda najpotrěbitie, niti iz daleka nepoznadu. — Golemo ovo neznanstvo može se ponajviše u velikih gradovih opaziti, gdě uzpèrkos svim cèrkvenim i političkim naredbam još uvěk za rukom podje izběći školskomu podučavanju i kèršćanskome nauku u cèrkvi. Kako je to žalostno, svatko će lahko dokučiti. Neznanstvo je vrělo nevěrovanja, ili barem nehajstva i hladna sèrca naprama věri, jest vrělo bezbrojenih neredah i grěhovah. Koliko putih mora svetjenik u spovědaonici čuti, kako neuki pokornik, koga o čemu podučava, uzdiše i vapi: „O da sam ja to znao! da sam ja to prie tako razumio! nu ja sam neuk naraso, i nitkome nije podučavao.“ Uz ovo neznanstvo imali su varalice i rovari, koji su se već i u prostom puku znamenito pojavili, najlěpšu priliku, mnogu, inače dobromisleću dušu věre, ili barem čednosti lišiti, njihovi bo, ma i kako slabi tobožnji razlozi, kadri su stèrmoglavit slabii još věrozakonski stališ neukog kèršćanina, koji neznajući šta bi odgovorio, ono malo věre što još u njem imade, stidi se, i nju kao praznověrje i tašto savěsti strašilo smatrati začne. Pa sve ako prosti, ove vèrsti ljudi poněsto i Boga mole, misu posěte, o uskèrsu se izpovědaju, tak to biva skoro jedino iz navade i mèrtvog mekanizma, koji k poboljšanju života malo, ili ništa nedoprinaša. Ljudi pako višjih stališah, i koji za višjim izobraženjem teže, za bogoštovna věžbanja ni malo nemare, budući — izkusni u svih znanostih, samo u věri ne — molitvu nepoznadu, mise i njezinih obredah znamenovanje nerazumiu, razloge *postne* zapovědi nedokučuju, a na izpověd, na tu mučnu izpověd, nikako se pripraviti neznadu, koja nespretnost često glavni jest uzrok, što se ova važna kèršćanska dužnost propušća.

Jedna dakle izmed najnuždniih potrěboćah našeg vrěmena jest, podučavanje u věri (zajedno u savezu sa věrozakonskim věžbanjem), na koje sa svom revnostju prionuti, i koje kod mladeži, kao i odraslih, u učionah, cèrkvah i bogoljubnih družtvah, rěčjom i perom na prikladni način promicati trěba. Čini se da kako, da se neizmèrna ova zadaća samo putem bogoljubnih družtvah rěšiti može, koja po priměru školne bratje i bratje kèršćanskog nauka, sav život svoj podučavanju mladeži i neukog puka posvetjuju, ili po priměru učenih Philippinah, koji kroz oratoria i dogovore takodjer izobražene sa otudjenim sebi kèršćanstvom opriateljiti nastoje. Nu

dokle nam ta srěća u dio nepane, takova vrěmenu posve shodna družtva posědovati, imali bi biskupi sa boljo mislećom stranom svoga svetjenstva sve moguće učiniti, za da cèrkveno naučiteljstvo što prie svojemu savèršenstvu dospie. Pèrvu pozornost doista zaslužuje mladež, koju nadom budućnosti nazivljemo. Za poboljšanje njezinog vèrozakonskog podučavanja *u učioni*, o kojem bi u bečkih cèrkvenih novinah mnogo koješta vèrlo dobro rečeno, iziskuje se u povećih gradovih naměštenje posebnih katekctah, dok se nebi (što bi još koristnie bilo) družtvo svetjenikah sklopilo, koje bi se katekizacii izključivo posvetilo. To bi navlastito za tako zvanu nedèljnu školu potrěbito bilo, u kojoj ladanjsko svetjenstvo i onako odviše obtèršeno udioničtvovati nemože. Nu imade li se podučavanje mladeži u vèri na samu školu ograničiti, a ne takodjer u cèrkvi podèlivati? Někoji odobravaju pervo, veleći, da bi već zbog reda svèrsi shodnie bilo preveliku množinu školske děce i šegèrtah*) po nedèljama sakupljati i podućavati, dapače školsku děcu, za koju ni ovdě ni u cèrkvi dovoljno města neima, sasvime odcěpiti. Istina je žalibože, da u gděkojih većih gradovih neznatni broj i těsni prostor božjih hramovah odcěplenje školske děce od cèrkvenih katekizaciah iziskuje, nu imao bi se u tom slučaju barem školi odrasloj mladeži u cèrkvi predavati kèršćanski nauk, u kojem sa svetom misom nedèljna mladeži služba božja sastoji, koja trěba da bude javna. Ovim polazkom u cèrkvu na kèršćanski nauk priviknut će se mladi kèršćani, u kasnie takodjer doba, ne samo k misi dolaziti, nego i prodiku slušati, dapače i poslě podne cèrkvu posětiti.

Na veliku pako žalost mora se kazati, da ove cèrkvene katekizacie zato, što su ponajviše za mladež skrojene, ili bolje, što se pristojnim načinom nepredavaju, starii svět, premda veoma često početno u věri podučavanje potrěbuje, dapače si ga višeput i želi, kao děčinski nauk smatra i prezire. Ovoj nevolji moglo bi se doskočiti posebnimi kateketičkimi predikami, koje bi se mogle u gděkojih cèrkvah poslě podne o priličnoj uri dèržati. Nu i one cèrkvene katekizacie, koje se mladeži, navlastito pako mnogobrojnih po gradovima, glede umnog i pobožnog izobraženja toli zanemarenih šegèrtah tiču, na višji stupanj podići trěba, ako hoćemo, da im nebudu gnjusne i dosadne, već da im se po njima spoznanje věre, i ljubav prama njoj u sèrce usadi. U město usilja, kojim někoje (u ostalom dobrohotne i hvaledostojne) naredbe i prepisi pohadjanje kèršćanskog nauka podupiru, mnogo će živahnie na to dělovati njegovo posve cèrkveno uredjenje, kakovo n. p. u Veroni obstoji. Zar se nebi koješta, što sam u tom ogledu tamo našao, kod nas takodjer s uspěhom uvesti moglo? Svakako mislimo, da će čitateljem našim zanimivo biti sa ovim Veronežkim, po čitavoj Italii obožavanim kateketičkim prepisom, kojemu se je Papa Gregur XVI. toliko divio, malko pobliže upoznati se moći.

Revnost, s kojom u Veroni puk i svetjenstvo za kèrštjanski nauk radi, jest zaista izgleda puna i naslědovanja dostojna. Od stolětjah obratili su biskupi Verone (medju kojima se njih trideset i sedam kao svetci poštivaju) osobitu svoju pozornost na ovu granu věrozakonskog podučavanja, promicajući ovaj zavod ne samo mudrimi naredbami i krěpkim opominjanjem, nego i osobnom nazočnostju i neposrědnim upravljanjem i uredjivanjem cèrkvenih katekizaciah. Pošto bi u sedamnaestom věku papa Pavao V. u cèrkvi sv. Pètra „bratovštinu sv. nauka kèrštjanskog“ utemeljio, i posebnim apostolskim listom od 6. listopada 1607 obilna joj oproštenja podělio bio, odmah se i u Veroni ovakovo bogoljubno družtvo sklopi, koje se je god. 1641. sa pomenutim rimskim zavodom utělovilo, uživajući ista prava i duhovna povlaštjenja. Tako oni (děca i odrasli), koji na katekizacie kao učenici dolaze, kao i oni, koji pri tom kakove časti obnašaju, napokon i prigledavajući i podučavajući svetjenici i klerici sačinjavaju med sobom duhovnu bratovštinu, koje članovi podučavanjem, molitvami i žèrtvami obćenitomu cilju doprinašaju. Ako koji izmedju članovah oboli, odmah se u svakoj skupštini dvima nalaže, da bolestnog pohadjati, i njemu u tělesnimi i duhovnimi potrěboćami doskočiti nepropuste. Ovèršivaju se takodjer za vrěme bolesti i poslě smèrti svakoga člana po ostaloj bratji molitve, za gděkoje, koji svakogodišnjimi novčanimi prinesci promicanje kèrštjanskih podučavanjah podpomažu, odredjeno je štijenje više sv. misah i svečana pratnja od strane ostale bratje kod sprovoda. Za uredno i svèrsi shodno upravljanje poslovah, kèrštjanskog podučavanja tičućih se, obstoje stanovita pravila još god. 1590. po biskupu veronezkom, kardinalu Augustinu Valeriu izdana, koja poslě od mnogobrojnih njegovih naslědnikah, imenito god. 1831. po biskupu Josipu Grasseru pregledana, umnožana, i potrěboćam vrěmena prikrojena biahu. Usléd ovih pravilah postavljena su od biskupa „dva svetjenika“ pod imenom priore i vicepriore generale, kojima je vèrhovno nadzirateljstvo kèrštjanskih podučavanjah čitave varoši pověreno, sa šest tako zvanimi promotori (tri duhovnika i tri světovnjaka uglednieg stališa). Za svaki kateketički sabor opreděljena su dva ugledna světovnjaka, kao visitatori (ili visitatrici za odsěk ženskog spola). Na ove spada nadziranje i uredjivanje pojedinih skupštinah, imenovanje raznih u tu svèrhu častnikah, koji za izpitivanje iz katekizma, za uzdèržanje reda, za sabiranje žèrtvah, za predmoliti i pěvati, pohadjanje bolestnikah, za upisivanje i razna nadzirateljstva veoma potrěbiti jesu. Izkustvo uči, da ovo potanko razredjivanje nije bežkoristno, dapače pokraj velike živahnosti talianske mladeži jest neobhodno potrěbito. Sudělovanje mnogobrojnih, kadkada uglednih světovnjakah, poděljuje kèrštjanskom podučavanju veću sjajnost i kao što katekizirajućemu svetjeniku glede važnog svog posla neprocěnjivo oblakšanje, isto tako mladeži u naučenju najvišje znanosti znamenitu podporu pruža.

Kèrštjanski nauk dèrži se kroz čitavu godinu svakom nedèljom i praznikom (izuzamši najveće svetkovine) i traje kroz dva sata. Město je cèrkva, koja se, ako se nebi u okružju iste župe koja kapelica nalazila, spuštenim u srědini cèrkve zastorom u dvě polovine, jednu za mužku, drugu za žensku mladež razděliti ima. Propovědaonica za kateketu ima se zastoru što najbliže podići, da ga svi viděti i čuti mogu. Tako mužka kao i ženska mladež razděljena jest u tri klasse, od kojih svaka opreděljeno sebi město zauzima, naime klassa male děce, klassa većih i klassa odraslih. Kèrštjanski nauk otvara se kratkimi molitvami, poslě kojih se děca 7—10 oko svojih meštrah ili učiteljicah skupe, povědajući na pamet něšto iz katekizma, što su se kroz čitavi tjedan naučiti imala. Dočim se děca i šegerti izpitkivaju, nalazi se puk u udaljenom prědělu cèrkve sakupljen, gdě se ponajprie koja cèrkvena knjiga štije. poslě pako svetjenik akroamatičko predavanje preduzima. Od velike zaista koristi i

*) U ovom članku ne ladanje, nego poveće varoši pred očima imati valja.

obodrenja za mladež biti mora, kada toliko pristarih obojeg spola osobah na kèrštjanski nauk dolaziti vidi. Kada se dade znak zvonom, tada se podučavanje svèrši, zatim bude u cèrkvi po svetjeniku u obćenitoj skupštini velikih i malih kateketičko predavanje preduzeto, nu prie nego taj posao započimlje, na kratko izpitkiva, što se je u posliednjem pretresivalo. Konačno slavi se u cèrkvi po svima nazočnima uz prednošenje križa i glas bogoljubnih pěsamah obhod i križ se od izlazećih poljubi.

Izvan toga dèrže se u gděkojih župnih cèrkvah svečani i strogi izpiti iz kèrstjanskog nauka, koji se dispute zovu. Glede ovog katekiziranja sliedećim se načinom postupa. Najprie moraju děca katekizam od rěči do rieći na pamet naučiti. Ovu brigu uzimlju na se roditelji, ili drugi koji bogoljubni svetovnjaci. Poslě toga se děci po svetjenicima budi u školi, ili u cèrkvi nauk kèršćanski razjasniva, i onima, koji su čitavi katekizam naučili i pravi njegov smisao dokučili, dopušća se podnešenje svečanog izpita. U tu svèrhu običaje se cèrkva što najkrasnie urěsiti, za izpit podněti imajuće (po priliki 20) pripravlja se pred glavnim oltarom uzvišeno město, koje na način poluokruga zauzimaju tako, da je svi viditi i ćuti mogu. Njima naproti u sredini cèrkve sěde duhovni i světski kèršćanskog podučavanja nadziratelji, u njihovoj pako srědini biskup. Ostali prostor mngobrojni puk zauzima. Različiti stranjski svetjenici izpitkivaju děcu iz sviuh stranah katekizma, predlažu im kojekakve prigovore, koje, ako su kadri oprovèrgnuti, pokažu, da takodjer razumiju ono, što su načili, predlažu im nadalje razne iz svagdanjeg života slučajeve, koje rěšivši posvědoče točnost ćudorednoga suda. Navlastito se je takvom prilikom odlikovao pokojni biskup Grasser, koji je sa svojimi pitanji rědkom i njemu prirodjenom věštinom najspasonosnija podučavanja skopčati znao, iz kojih děca, navlastito pako nazočni roditelji, odhranitelji i svi ostali korist cèrpiti mogoše. Ljubezni ovaj i mudri vèrhovni pastir dèržao je na taj način svèrsi shodno i krěpko podučavanje u věri i ćudorednosti, koje tim većim plodom urodi, čim ljubaznie bi vrědnog ovog predstavnika postupanje s děcom, koju Taliani vèrhu svega, dapače strastno ljube i njeguju. Izkreno izpovědim, da je za me prava razkoš bila, kod ove toli svèrsi shodno uredite dispute nazočnom biti, kod koje ništa dosadnog, ništa zamèršenog našao nisam. Sve je bilo vedrine, života puno, sve razumljivo. Zaključuju se pako višji ovi mladeži izpiti shodnimi, dialogi, molitvami, i razdělivanjem nagradah.

Tako se postupa glede kèršćanskog podučavanja u Veroni. Nu što to na nas spada? kazat će mnogi, koji bi rad kod starog da ostane, i kod sebe da kako sve u najboljem redu nalaze. Imadu li u tom Němci, Ugri, Česi Taliane slěditi? Slěpo naslědovanje bez dvojmbe ludo jest i opasno; sve se bo svima prilagodit nemože, i svagdě se vlastita razměrja pristojno u obzir uzeti moraju. Ali i razumno i bogoljubno zaista jest, da čověk dobro, što drugdě nalazi, sam sobom pozorno razmatra, izkuša, i što kao prikladno najde, zadèrži. Glede načina kèršćanskog podučavanja u Veroni samo triuh točkah uvažavanje mojim čitateljem preporučujem: 1. Veliku uglednost, koju kateketički nauk suděIovanjem višjeg svetjenstva zadobije; 2. korist, koju pri tom svetovnjaci kao posleni sučlanovi uzrokuju; 3. krasno sjedinenje, koje time (bez svake zaista pogibelji demokratičkog pravca) med pukom i svetjenstvom zavlada.

(Konac slědi.)

Govor
kneza - biskupa lavantinskog prigodom pastirskih věčanjah dne 16. listopada 1849.

U obziru zadaće, koja u ovo doba prinadleži duhovnim pastirom.

Nadalje i konac.

Uzmimo bratjo! lěčenje vlastite najprie kuće preda se, te onda tekar neutrudljivo posleni budimo o spasenju nami pověrenog stada. Prie svega oprěti nam se valja *zamami*, koja za nevěrom teži, a puk na nepokornost potica; bilo to rěčju ili pismom. Žalostni plodovi, koje razsijani medju pukom nevaljani časopisi i otrovni govori donesoše, manje ili više nepoznati nam biti nemogu, oni časopisi i govori, koji su zlatne slobode, punodobnosti i gospodstva pučkog brěgove obećavali, a tobožnju okrutnost vladajućih knezovah i popovske varke napadali i osudjivali. — I zaisto, prevratna stranka u taki nas je těsnac natěrala, da broj oniuh, koji bi se obćim prevrata valovima oprěti, za pravdu i istinu rěč koju prosloviti, te tako puk od propasti sačuvati mogli, sasvime je malen i neznatan ostao. „Jao pako spavajućim stražarima, jao němim psima (Izaia 56, 10) Kada svět taka načela i nauke u život uvesti směra, koja věrozakon i običaje, te doslědno srěću i poredak družtveni narodah uništuju; onda nalaže dužnost stražarom, da duhovne pastire u pomoć zovnu, za da bez štednje odkriju nevaljanost takvih načelah, da bělodano dokažu, u kakvom protuslovju stoje ota načela sa neproměnjivim naukom věre kèršćanske, te da puku jasno predoče ono izopačenje, koje sa mnogim nevoljama skopčano odtud slěditi mora. Kèršćanstvo mora da ozbiljno pozorno bude na svaki znak sadašnjeg vrěmena, mora, da uvidi i upozna ruku gospodnju, koja ćudoredne rane bolestnog čověčanstva kroz različne muke i težkoće lěči; mora znati, da Bog, Gospodin naš kazneću ruku svoju dotlje neće odvratiti od pokolenja čověčjeg, dokljegod mu se na novo nepokloni; doklě se nesakupi oko preziranog prie kèrsta, doklě god neupozna u cèrkvi, koju Isukèrst svojom neprocěnjenom kèrvi odkupi, onu blagu mater, koja jedina ljudi vodi na pravi put spasenja. Ako mi daklje mane sadašnjeg vrěmena ozbiljnim okom pratimo; ako odpore pravim imenom nazivljemo; ako puk na pokornost prama Bogu, na věrnost prama redovnom — od Boga postavljenom poglavarstvu opominjemo: neupuštamo se u nikakvu politiku, kano što nam se to u někim javnim listovima predbacuje, već mi radimo u duhu božjem, koj ovako zbori: „Bojte se Boga, štujte kralja, te se neupuštajte u rovarstva.“ (Prir. 24, 21.)

Nikada se u suprot neupuštajmo u javna razlaganja političkih uredjenjah, zatěm dèržavnih zakonah, temeljnih pravah, i osnovah; navěstitelji bo jesmo slova božjeg. Samo, na koliko ove nove vrěmena okolnosti zasěcaju u věrozakon i ćudoredno blagostanje čověčanstva, imade duhovni pastěr o njima govor povesti, i to razborno i u svoje vrěme, te s onom spokojnosti duše i čednosti, koja predmet posvećuje, uvaženje i čest mu pribavlja.

Joště jednu stran, koja se samo kano sěna drugih stranakah smatrati ima, nemogu propustiti, da nenapomenem: *naše najme preveliko uzdanje u světsku pomoć i naše sasvim malo uzdanje u Boga.* Ako li se u kojoj obćini razuzdanost medju mladež nastani, zli priměri ako se svakdan umnožavaju, ako li se družina izopači,

pa pita tko, kako da se ovom ćudorednom zlu na put stane? tomu je, reći će tko, veoma lahko odgovoriti ovako: svêtske vlasti mogu ovdê u pomoć priteći; u takim dogadjajima neka političko poglavarstvo svoje korake čini, — i ovim slična. Nu takim načinom postaje vlada tamničarom cèrkvenim, a cèrkva policajnim zavodom, što pravo uzamši više škodi nego li prudi. Kroz posrêdovanje svêtske vlade biva doduše čovèk opazniji i mnogo tihiji, ali po tom bolji i plemenitiji nepostaje. — Kada je Isukèrst svoje Apoštole u svêt razaslao, nije im nikakvog pokroviteljstva obećao od strane vladarah ovoga svêta (već samo mèržnju i progonstvo), no ipak im obeća svoju pomoć do konca svêta. — Mi budimo vladi zahvalni za njezinu nam izkazanu zaštitu, nu u buduće oslanjajmo se još manje na nju, nego li do sada. Mi se nadajmo samo u pomoć Gospodnju. I čim se više uzdamo u Boga i cèrkvu njegovu, tim će se većma blagoslovit dêlovanje naše.

Pèrvi pisci cèrkve.

(Nadalje.)

Ivan indi podpuno je zadovoljio dužnostim pravog dèržavljanina, bio bo je krêpostan muž i najslavnii gradjan svog vrêmena. Vavêk se je s cèrkvami i pravovêrnimi zabavljao. Nêki biskupi Azie budu kod njega obtuženi, da su simoniste, i on ih je sam sudio i s časti zbacio. Bila je dobro i putenost i grabežljivost namêsto krêposti, koju evangjelie prêporučuje i zapovêda, zavladala, nu Ivan ju neumorno oprovèrgivaše. Bili su i strogost njegovu u sumnju dovadjali, nu dobro je on poznavao potrêbe svog vrêmena, dobro je njemu znana bila razuzdanost Carigrada, te zato i nepredobitan ostaše u svojim namêrama, u poduzetjama i imajući skèrb za sve i svagdê bio je sa svimi nêžan, i ljubezan nu vazda pomnjiv i ozbiljan.

Nije više prošlo od godinu danah, što je biskupovao u Carigradu i već su ga svi koji su pravilno misleći bili i za istinu vojevati htêli, za savêt pitali. Čim indi toli uspêšno izpunjavaše zvanje dužnosti svoje, dvê se opet urote proti njemu porodiše, kojih glave biahu biskup Akacius od Beree, Teophil od Alexandrie, i tri po najpoglavitie gospoje dvora: Marsa, Castruccia i Eugraphia. Predjašnim se nesnosna vidjaše strogost Ivana, zadnjim pako nedopadaše se smisao propovêdah njegovih, koje se i njih ticahu. Predjašni sazvaše conciliabulum i Ivana četiri put na sud pozovu, nu on nijedanput došao nije; poslêdnji ga pako bezprimêrno gnjevom progoniše, te napokon Ivan bude prognan. Otišao je indi bez svake nazlobe, ali nebi dugo vrêmena prošlo i opet ga natrag sa slavjem pozovu, i on se vrati, nu bez svake taštosti. Nebi dugo postajalo, al eto i opet nove zlobe i oni ga pokrive ubojstvom, opet dakle bude prognan i opet bez jala i tužbe ode Ivan u progonstvo. Odveden bude u Niceu, od Nicee u Cucusus, a odavlje u Arabisu. Napokon ga odprême u Philantos najstražnju varoš carstva na istočnoj obali cèrnog mora, nu ni ovdê nepropusti Ivan uzveličiti cèrkvu i sve više u vêri krêpiti i jačiti se. Znam ja „piše iz Cucususa na Olympiu“ da moje rêči onim putenim ljudima, koji duševne stvari nerazumiju i samo se za svagdanje potrêbštine svoje brinu, te samo zemaljska tražeći u putenosti živu, znam ja rekoh, da im se moje rêči čudnovate i neskladne čine. Neka me psuju i neka mi se rugaju i neka me prêkim okom gledaju, koliko im drago, jer ako su skloni, mirno i bezstrastno nas posluhniti do konca, to sam sêguran, da će se k nami priklopiti i predjašnju svoju bludnost proklinjati. Zašto dèrže ljudi konja za mnogocênu stvar? Možebiti zato što ima zlatnu uzdu, ili možebiti zato, što je pokrivalo njegovo sa svilnim gajtanima privezeno, ili, što su sàgovi, na kima leži razno boje i skupocêni, te sprava dragim kamenjem izvezena i jasle zlatom okovane? nipošto, već zato, što naglo tèrči, što jake noge ima, što sêgurno stupa, te što kopita njegova pokazuju, da je plemenitijeg legla i što je vatren, k tèrčanju i k boju prikladan. Sravnimo sada sva ova s čovêkom. Šta je drugo krêpost njegova nego postajana ljubav istine i pravilno koračanje po putu života.

Ova dobra zlobni duh oteti nemože, samo ako je onaj, koj ih posêduje marljivo i pozorno čuvati hoće.

U ostalom mogo bi se bio Ivan zlatoust braniti i opravdati; kad bo bude puku obnarodovana zapovêst Arcadia, da je Ivan prognan, to se skupi pred stanjem biskupovim namêravajući zaprêčiti odlazak njegov, on bo biaše koj je sam Carigrad od napastih i nepravdah Gajnasa branio. Pitat će možebit tko; zašto se dakle nije opirao Ivan, kad je imao cêli si puk naklonjen? Zašto je mučao, kad je bio pèrvi govordjia svêta? Zašto je volio biti u progonstvu i tèrpiti neprilike i težkoće njegove, nego živiti u velikom varošu? Zašto se je odrekao svoga dostojanstva, kad je mogo Teophila skupa sa ono desetak dvanaest biskupah koji mu se opreše, i ono nêkoliko ženah, koje ga progoniše, nogama gaziti? To su pitanja nepriateljah katoličkog svetjenstva, te takovih, koji ga nezauzdnim slavohlêpjem bêde. Ivan svagdê je, i od svakoga tako u samoći kao i u svojoj bêdi počitavan bio. Njega cêniše u Carigradu, u Antiochii, u Rimu, u Milanu, u Tesaloniki itd., a zašto, to je pitanje koje rêšiti ostavtjamo Philosophima.

(Slêde pisci cèrkve latinske iliti zapadne).

Mnênje glasovitih protestantah o obredih i jeziku cèrkve katoličke.

Katolička cèrkva uzdèržuje onu uzvišenu ideu službe božje uzhitjujuće cêlu dušu, kao što i ideu bogoštovne umêtnosti, koja kao cvêt pučkog života jest ujedno izraz počitanja prama Bogu najdostojnieg, zato pravedno kori protestante, što su sve, što je krasno, prognali iz službe božje [1]).

Protestantička je dakle cèrkva prazna i suha, pa i pojavljenje protestantskog našeg misticizma siguran je dokaz, da će duša od suhoparnih prostih dogmah uvêk za dubljimi i životniimi težiti [2]).

To je nedvojbeno, da baš poetička krasota toliko čovêka k obredom katoliekim vuče, oni su kao drago kamenje blištajuće u svêtlu vêre. Ko čuvstvuje bitnost krasote, videći u sebi večitu težnju za njom, za postignutjem njezinog čarobnog duha, pa ko znade, tko je gospod carstva njenog, koi nam ga opet dati može, toga vuče nešto nutarnjeg ka katolicizmu [3]).

Uvêk će dakle biti mila, u sèrce dirajuća nježnost, krasota i uzhitjenost katolicizma, uvêk će ostati u pameti onaj mir i pokoj, koga čuvstvuje duša u srêdini tihe kapelice, pred plamtećimi božićnimi svêćami, okružena tam-

[1]) Wolfg. Menzel.
[2]) Isti.
[3]) Löben.

janom mirisećim zrakom; uvěk se sěća onog trenutka, kad je polětila na krilih blagozvučne glasbe u dětinskoj prostoti i poniznosti pred prestol spasitelja. S otvorenim uvěk vratima, s gorućimi uvěk lampami, nazivajućim glasom svojih pěsamah, sv. misom, svojimi na zahvalnost vazda opominjajućimi blagdani izjavljuje katolička cèrkva s materinskom nježnostju, da su njena vrata vazda otvorena, da je ona uvěk spremna s ljubavju primiti i okrěpiti svakog trudnog i nemoćnog, poděliti svakom u svako doba počinak i utočište. Ako se obazremo na onu neprestanu radinost svetjenikah, na prenašanje i iznašanje svetostih, měnjajući se dan u dan kao prolětno cvětje, ures cèrkveni i ostala toli čarobno na čověka dělujuća, tak nam se čini katolička cèrkva kao izvirajuće uposrěd varoši vrělo, koje sakupljene oko sebe stanovnike bez prestana napaja, krěpi i posvetjuje [4]).

Takovog vrěla takove pouzdanosti nema protestantska služba božja, koja bi mogla obćinstvo svoje tako sbirati [5]); jer šu protestanti privèrženi někoj mukloj prostoj službi božjoj [6]). Kod njih se toliko govorilo, da se Bog mora u duhu i istini moliti, dok je ovaj duh i istina izčeznula [7]).

Reformirana cèrkva goji někakov da upravo kažemo manichejski strah i mèržnju protiva svake svečanosti i protiva svega, što čověka u odělu krasote k nadzemaljskome diže, kao da bi time oskvèrnuta bila čistoća bogoštvovja, ako bi se běle stěne slikami svetimi uresile, ako bi oltar nad domaće stole uresi odlikovan bio, pa time duboko strahopočitanje prama svetinji města pokazivao [8]).

Věsti iz katoličkoga světa.

Austria. Polag statističkih izvěstjah imade sada u cěloj austrijskoj carevini nebrojeć Ugarsku 61,888 svetjenikah i duvnah, i to: 35,728 župnikah i pomoćnikah (kapelanah); zatim u 703 muž. samostanah 14,500 šamostanacah i 6000 klerikah; u 113 žensk. samostanah 3660 duvnah i 2000 novačicah. Duhovničtvo u Ugarskoj scěni se po prilici 20,000 na broju.

Bavarska. „Katholik-u" pišu iz Bavarske od 6. listp., da će prečastni arcibiskupi i biskupi bavarski po svoj prilici jošte u měsecu studenu t. g. usled zadnjeg breve-a sv. otca sazvati sabor cèrkveni u Monakov. Bez dvojbe će glavni predmet tamošnjeg věćanja biti, kako da odluku bavarskog konkordata i njegovu porabu sa zahtěvanji cèrkvene samostalnosti, u Würzburgu izrečene, u suglasje postave. Valjda će se tom prilikom preč. bavarski episkopat i onomu necèrkvenomu novotarenju, kojemu Hirscher na čelu stoji, krěpko oprěti; jer ako i neima ovo protucèrkovno teženje u bavarskoj baš mnogo privèrženikah, je ipak toliko važno, i za cèrkveni život i za uspěh němačke cèrkve u obće tako pogibeljno, da će njegova naročita odsuda, po visokoj skupštini učinjena, svakako veoma koristna i probitačna biti.

Pruska. Koblenc. Naši redemptoriste, koji svaki dan obljubljenii postaju, i velikim blagoslovom na uspěh sv. věre bez prestanka dělujuju, — upotrěbiše kaštigujuću ruku božansku (koleru) isto tako razborito, kao i na duboko bogoštovni način, za da po demogogii ovdě više, negoli drugdě, odivljenu ćud natrag k Bogu dopeljaju, i dělorodni upliv opet zadobe, što im kroz mnogobrojne pobožnosti i vèrlo za rukom ide. Uz to děluju i žive sa našim častnim duhovničtvom župnim u lěpoj slozi i ljubavi. *(Kath.)*

Velika vojvodina Badenska. „Volksblatt" piše, da je arcibiskup freiburžski stanovit, broj bogoslovacah naznačio, kojim on radi sučestvovanja u zadnjih prevratih, kao i radi pokazanog posve protubogoslovnog duha i teženja nikad sv. redove poděliti neće.

Talianska. Iz Rima. Više očevidnih svědokah iz Napulja mi kaza, da tamo red i mir vlada, da kralj u svem odvažno postupa i da sèrdačno bogoštovje pokazuje. Njegovo ponašanje naprama vèrhovnom poglavici cělog kèršćanstva služi mu kao katoličkom vladaru na najveću čast; tako se je u Gajeti sa cělom svom obiteljom, pohodivši sv. otca, sa několiko sobah, kao svaki prosti gradjanin, zadovoljio, za da sv. otca sa njegovim visokim svetjenstvom i ostale strane gostove u těsnoj Gaeti jošte većma neograniči. Na dan narodjenja bl. d. Marie, pošto se bio kralj za 18 měsecah u Napulju pèrvi put opet javno pokazao, i sa svojim cělim dvorom k svečanosti u Madonu pie di grotta se vozio, biaše od naroda izvanrednim i iskrenim uzklikom pozdravljen. Prošaste god. vozio se je na jednoj plavčici kroz osminu u istu cèrkvu, da tamo svoju pobožnost izvèršuje. — Sv. otac bi takodjer neizgovornim veseljem u Napulju i u Portici primit. Ali tude u Rimu nevlada, žali Bože, dobar duh. Mnogi misle, da tude neima nikakove sigurnosti, da će se uzdèržati mir, dok se god papa nepovrati, i to rukotvornici i umotvornici svedj bolje osětjaju; jer nuz ovakove okolnoštine nije se nadati, da će stranjski kroz ovu zimu Rim polaziti. *(B. Bl. a. T.)*

Palermo 24. rujna. Privrěmena vlada oduzela je sva imanja duhovničkim družtvam i privatnim osobam razprodala. Nu sada izadje kr. naredba, kojom se sva ova prodaja uništuje i zapověda, da se sva ona dobra duh. družtvam povrate, koja prie 11. sěčna 1848. posědovahu.

Francezka. Pariz. Sadašnje okolnosti nukaju katolike, da u těsnii savez stupe sa Rimom i sv. otcem, i to takodjer u izvanjskih, manje bitnih stvarih. Ovo upoznavši arcibiskup parižki i njegovi sufragani, odlučiše jednodušno Papi svoju naměru očitovati i njemu javiti, da će u svojih biskupiah rimske obrede uvesti, premda će se to — na njihovu žalost — u někih biskupiah, radi mnogih važnih okolnostih i materialnih težkoćah, samo kroz dulje vrěmena upeljati moći. *(Münst. Sbl.)*

Směsice.

Mir dajem vam, ne kako daje svět, dajem vam ga ja. Iv. 14.

Vrěme nas je nenadno posětilo, vrěme puno jadah i nevoljah, malo dobra, još manje utěhe. Kano morski valovi silnim uzdèrmani vihrom prěko granicah polětiti i kopno zalejati prěte, tako je zaprětio silni něki větar čitavom jednom čestjom sveta proletivši, porušiti sve temelje mira, izkoreniti svaku misao pokoj ljubeću, te sazidati na razvalinah pèrvašnjeg mirnog i urednog světa silni neki tobož i jaki slobodan narastaj. Mir je potrěban, a mira neima, neima i nemože ga biti, makar top do topa stajao, dok se čověk nepovrati k pravom vrělu, iz koga izhadja mir — Bogu našem. Badava smo mi tražili mir u taštih požudah světa, badava se bacimo u naručaj raskošju putenom, jer ovo nije kadro dati mir duši,

---

[4]) Isti.

[5]) Goethe.

[6]) Fridrik Veliki.

[7]) Pustkuchen-Glanzow.

[8]) Klauzen.

— kako ćemo tèlo ledom grijati? — No drugèie misle mudraci; ako nebo sgruvano se sruši, straha mojoj nezadade duši. Oni se grade za tako jake i silne svojim duhom, da njih kano prosvećene ništa uplašiti, ništa im mir ugrabiti kadro nije, pa koliko putah neznatna kakova malenkost učini ih blède na posmèh prostog ljudinstva. Zašto? Jer i oni nepoznadu u svojoj bahatosti pravi izvor mira. Gdě ćemo dakle naći taj mir, onu neslomivu jakost, koju nam nije kadar vas svèt sa svojom hukom i bukom uzeti, gdè ćemo naći bedem, koj će nas čuvati od strèlah burnih živaljah světa toga. Nije daleko oto vrèlo. Otvorimo sv. evangjelje, knjigu prostu, no mnogo sadèržavajuću, te ćemo naći rěči: Mir moj i. t. d. — Ovo su rěči silne i čudotvorne, jer je onaj, koj ih izrěče silan i nepoběдiv. Upišimo rěči ove u pèrsa naša, sahranimo ih u dubljinu sèrca našeg, pa šta su onda bure i oluje světa, što su pucnjave i gèrmljavine, što su bune i prevrati, što su topovi i bajoneti, to je samo igra, koju duša naša nadvisuje, jer: imademo mir spasitelja, mir onaj, koga ništa nije kadro iz sèrca našeg iztěrati: „Ta bez njegove volje nepadne niti vlas iz glave naše. Stavimo rěči, ove na barjak života našeg, pa će běžati pred njim nepriatelji naši, ko što běži tama noći pred svetlinom sunca. Koliko bi nezgodah, koliko bi běde nestalo na světu, da bi se ov učio sve poznavati polag světla kèršljanskog, da bi znao, no i dobro promislio rěči one: *Mi pako znademo, da onim, koji Boga ljube, sve na dobro služi.* — Mira nam je trěba, jer se približavaju progoni, jer su se življi světa gibati počeli, mira nam je dakle trěba — a ovoga neima bez onoga, koj jedini može mir dati, kakvog nemože svět dati, a nili uzeti, jer se sve měnja sve prolazi, kano oblaci putem nebeske vedrine, a mir njegov ostane, ko što ostane on, kojiga daje.

Domenita izkrenost. Glasoviti spisatelj izmedju Protestantah, imenom Kern piše: — Medju nekatolici, imenito medju Protestanti, najbolje glave i najplemenitia sèrca su se jur od davna vazda Katolikom ili Jezuitom privèržena pokazivala, čim bi pravu njihovu bitnost upoznali bili. Takovi biahu n. p. Miroslav Veliki, Katarina Velika, Franjo Bako, Hugo Grotio, Petar Bajle, Leibnić, Lessing, Herder, Ivan od Millera, Plank i Bekendorf. Usuprot pako baš najslabie glave, najsurovia sèrca i najveći mračnaci izmedju Protestantah, svako doba najběsnie na Katolike i Jezuite navaljivaju.

O hierarkii cèrkvenoj. Visokoštovani i učeni Protestant Herder veli: „Bez hierarkie Europa bi věrojatno robljem despotah, gledalištem neprěstanog razdora, ili da pače puštinom mongoličnom postala bila.“

Mnogo zalah sadašnjih i to uzrokuje, što sve više neukih i neiskusnih ljudih stane dèržovito od najviših i najsvetiih čověčanstva stvarih govoriti i bez svakog temeljitog znanja same sebe kano savèršene sveučilišta světa doktore proglasiti i hvaliti. — Žalibože! zadnje doba oholi ljudi su javno počeli učiti bogoslovje, koje se nigda nisu učili; ustrojivati cèrkvu, koje bitnost niti od dalka nisu upoznali; podučavati vlade i svakog poglavara za svako pravo postupanje, koji se do sada niti nisu naučili dobrimi podložnici biti; propověđati prosvětu i svakako blagonosno odhranjenje čověčanstva, dočim oni niti čověčanske naravi, ni spasa, ni pravog cilja upoznali nisu: i. t. d.

Vèrlo nas raduje, da možemo našem obćinstvu opet jedan primer javiti, kako se zasluge izvèrstnih muževah kod dvora našeg mil. vladara uvažavaju, pa to ne samo zasluge na ratobornih poljanah železom stečene, nego izvedene velikim kèrstjanskim požèrtvovanjem, što tim radostnie činimo, jer se ovo tiče naše gore lista-Vida Hrešića, provinciala milosèrdne bratje u Beču, rodjenog Hèrvata iz rudah, nedaleko Samobora. Ovaj najme primi od nj. veličanstva u znak zaslugah svojih zlatni duhovnički zaslužni križ, kako to svědoči vlastoručna, pod 5. studena t. g. nanj upravljena poslanica ministra Bacha, koja glasi: „Nj. c. k. veličanstvo blagoizvolilo je vama uslěd najvišje odluke od 3. o. m. u znak zaslugah, koje ste Vi, kao vèrhovni rukoveditelj reda milosèrdne bratje osobitom brižljivostju prama ranjenim vojnikom stekli, zlatni duhovnički zaslužni križ najmilostivnie poděliti.

Što, dočim si za čast uzimam Vama ovo častno i dobrozasluženo, najvišje odlikovanje obznaniti, dodajući odredjeni za Vas ures, molim da primite moje najiskrenie sučestovanje. *Bach* m. p.

Proměne u biskupii zagrebačkoj.

Ovih danah preminuo je u Zagrebu g. župnik kod sv. Petra i ravnitelj biskupskog sirotilišta, ovo je u njemu mudrog ravnitelja, a domovina věrnog domorodca izgubila.

Za svetoga otca papu Pia IX. prinesoše.

Dosad prinešeno	u srebru	68 for.	40 kr.
Krapinskog okružja svetjenstvo		11 „	30 „
Ružić, župnik		1 „	— „
Starešinić, župnik		1 „	— „
Štoiber, župnik		1 „	— „
Jerković „		1 „	— „
Babić „		1 „	— „
Radinović „		1 „	— „
Ferić „		1 „	— „
Plaić „		— „	30 „
Thaler pomoćnik		— „	30 „
Marković „		— „	30 „
Zelić „		— „	10 „
Filić „		— „	30 „
Kovačević „		— „	20 „
Ilić „		— „	20 „
Tustanić „		— „	30 „
Štritof Jos. žup.		2 „	— „
Hennić Jos. „		3 „	— „
Mesić Janko „		2 „	— „
Radenić Stěpan žup.		2 „	— „
Genžić Janko „		2 „	— „
Šindler Franjo „		6 „	— „
Korać Ivan podj.		5 „	— „
Milinković Franjo podj.		2 „	— „
Ambreuš Stěp. žup.		— „	30 „
Krugović Ladis. „		1 „	— „
Antol Jakov „		1 „	— „
Ransko Franjo „		— „	30 „
Šuplika Joso „		— „	30 „
Poštuvančić Fr. „		— „	40 „
Šantuš Martin „		— „	30 „
Gjiketa Jos. „		— „	20 „
	Ukupno	119 for.	30 „

Stěpan Moyses, upravitelj. — *Stěpan Musler*, urednik.
Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

BROJ 47. — TEČAJ I.

List ovaj izlazi svaku subotu na cělom arku.

Cěna mu je za domaće 4 — za vanjske 5 for. u sr. na cělu godinu.

U SUBOTU 24. STUDENOGA 1849.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvèrt god. kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod duhovnog stola ili kod uredničtva. Predbrojenje prima se sveudilj kroz čitavu godinu.

Katolički list zagrebački.

Što vrědi dobra majka?

Od g. professora St. Iliaševića.

I po domovini našoj razlěgaju se tužni glasovi, da se je na dosta městah, osobito pako po gradovih ugasila iskra bogoljubnosti.

Što tome more biti uzrok? — Nije jedan, već ima ih više. Al metnimo ruku na pèrsa, i kažimo istinu — većinom su uzrok — matere.

Što je dětetu pričje, što milije od njegove majke? I naravno, jerbo je postalo od kèrvi njezine, raslo je pod sèrcem njeinim, — i po njoj je ugledalo blago světlo bělog dana; — ova mu za hranu pruža pèrsi svoje, — ona ga čuva od nepogodah, — ona u dětetu svome kó u ogledalu sama sebe gleda, i uživa slatku radost, kada vidi polu sèrca svoga, — polu duše svoje pred sobom.

Dobroj majci još bolje se šire grudi, ako se je okusila slasti nebeske — slasti kèršćanske istine; jer dèrži svoje děte za baštenika neba, za svojinu Isukèrsta, koju si je on pribavio težkom mukom — prolitjem svoje kèrvi na žèrtveniku križa.

I ovo je majka, ona ljubavi puna majka, — majka po kèrstu posvetjena spasitelju svomu, koja nepoznaje važnie dužnosti, neg da bude prava majka, i da po načelih kèršćanstva odhrani milo čedo svoje.

Neizměran je upliv majke, jerbo je ležalo cělo čověčanstvo pod sèrcem njezinim. — I doista — kako živi slika božja u njenomu sèrcu: tako se ona i umnožava po pokolenju čověčanskomu, — nije bo sama kèrv i prirodna sposobnost, već su i nagoni duhovnog sèrca, koji se pretaču u děte; — i što mnogo više znači, čuvstva su majke, koja u cělo odhranjivanje utiču onda, kada je ovi uticaj najvažnii za cěli život.

Pèrva majka odhranjuje děte; — tako valja, — i tako mora da bude; i děte već s mlěkom iz njeinih pèrsah sisa pèrve pojme; — ona mu bez da uvěk i osětja, stvari pred oči meće — i děte ih onako cěni, kó što i ona.

Utisak majčin iz dětinskog sèrca, jedva ikad u životu da se izbrisati dade, — i iz njega većinom postaje budući značaj čověka. —

I zbilja. Da bi znali životopise svih ljudih, poštenjem, krěpostju, i bogoljubnostju odličnih, sěgurno izmedju deset, devet bi ih našli, koji najkrasnie cvětje u věncu krěpostih svojih, jedino svojoj majci zahvalit imadu.

Nemožemo ovdě, da nenavedemo krasne rěči uzhitjenog Sailera, kojimi čuvstvo zahvalnog sèrca svoga, izrazi prama majci svojoj, poslě kako se je ona već davna preselila u blagu věčitost „hvala ti, reče on, mila majko, ja ostajem věkom dužnik tvoj. Koliko god mi putah tvoj pogled, tvoji čini, tvoj život pred Bogom, tvoje boli, tvoje muke, tvoji darovi, tvoji poslovi, tvoja blagoslivajuća ruka, tvoja tiha nepristana molitva stupi pred oči — od malenih noguh biaše věčiti život — s čuvstvom bogoljubnosti u meni preporodjen, i ćutjenje ovo nemogaše nijedan pojam, nijedna dvojba, nijedna raskoš, nijedan protivni priměr, nijedna bol, nijedna težkoća, ni nijedan grěh umananiti. Još u meni živi věčni život ovi, premda si se ti već prie četèrdeset godinah s vrěmenitim razstala."

Srěćan koi pod okriljem, toli bogoljubne majke mladjahne boravi dneve svoje!

I kod nas govorišc svašta o izobraženju puka, da li se govori i o izobraženju ženskoga spola? —

Dajte mi dobre majke, oduševljene kèršćanskim duhom majke, i poplaviti ću dobrimi sinovi i dobrimi kćerami — cělu domovinu.

Hoćemo l' indi iz temelja poboljšati odhranjivanje, počnimo od izobražavanja ženskoga spola, želimo l' uzkrisiti iskru bogoljubnosti, da ugrije sèrce i postane plamenom, uspirimo onu iskru na pravom njeinom ognjištu, u maternjem sèrcu, i za kratko vrěme čudom ćemo začudit se, kako će se krisiti iskre bogoljubnosti po obzorju našeg života. Dajmo puku kèršćanske matere, i oživiti će kèršćanski puk, i lěpo će cvasti srěća žiteljah, i obće blagostanje.

Slava krěpostnim materam, koje dragocěne blagodati iskrene ljubavi svoje prosipaju vèrh svojega čeda, šta velimo čeda? — vèrh cěloga čověčanstva*).

*) Iz ovoga članka takodjer jasno uviděti možemo, koliko zasluge za našu domovinu imade naš preuz. g. biskup, dočim u zavodu milosèrdnih sestarah osobitom revnostju o tomu nastoji, da s vrěmenom krěpostne i bogoljubne, věrom i ćudorednostju odlikujuće se majke domovini priskèrbe.

Ured.

Govor
kneza-biskupa lavantinskog prigodom pastirskih věćanjah dne 16. listopada 1849.

U obziru zadaće, koja u ovo doba prinadleši duhovnim pastirom.

konac *).

Da se puk izobrazi, iziskuje vrěme, a da se vrěmenu shodno izobrazi iziskuje takodjer věrozakon i cèrkva; nu, da se je nevaljanost pučkog izobraženja (bolje izopačenja) prošaste godine na visoki popela stepen, ali ipak više u gradovima, negoli na selima, dvoumit se nemože. Pravo izobraženje puka imade široko i prostrano polje, te se može jedino sjedinjenim silama proizvesti. Cèrkva i učiona moraju se uzajamno podupirati i priateljnu si ruku pružati; jer ne samo mladež, već i stari ljudi, ne samo pojedine obitelji, već i čitavo čověčje družtvo u obće trěba vrěmenu shodna izobraženja. Kod ovog gorostasnog děla udioničtvovati, jest ljubezni moji pomoćnici i suděIaoci! sveto zvanje naše i to tako, da nam izobraženje puka ne samo cvětom cvasti, nego takodjer obilan i stalan plod donesti bude.

Prie svega valja nam se tèrsiti, da ne samo savěstni učionah nadziratelji budemo, već, da u istom takodjer odhranjivanju i podučavanju děce što najviše suděIujemo, osobito, što se věrozakona tiče; da najme spasonosnim věre naucima razum mladeži razbistrimo; a u sèrcu njezinom što je najpotrěbitije i najglavnije, da uzpirimo svetu vatru ljubavi i štovanja prama Bogu i njegovim zakonima, da tako potaknuta i uzpaljena čezne jedino za svojom cělji. Carstvom najme božjim, jer ovakovih, reče Isukèrst, jest kraljestvo nebesko. Priměrom našim obodrimo takodjer učitelje, da i oni jednakom revnosti i u duhu cèrkovnom u učionah svojih posluju. Mi se moramo učiteljskom stališu svakom prilikom ljubeznim, uljudnim i prijaznim ukazivati, i činom dokazati, da ih štujemo i sve im dobro želimo; takvim bo načinom neće imati uzroka želěti, da se učiona oděli od cèrkve, neće biti uzroka, da se kćerka ugrabi majčinim pèrsima. Taki razdor bio bi velika nesrěća za cèrkvu, — a učioni smèrtni bi zadao udarac. Bože! sačuvaj nas od toli golemog zla.

Odhranjivanje pako puka nedovèršuje se u učionah; nego se proteže na iste obiteljne krugove. Ljudi moraju se uzněti na onu visinu duha svoga, za da upoznaju, da nisu jedino za materialnu korist stvoreni; puk mora, da upozna višju slobodu od samovolje, koja se svakom danku opire; svakoj vlasti i svakom zakonu pèrkosi, bez da se zaslužene kazni bojati ima. Što se u učionah začne, mora se nastaviti u kèršćansko-katoličkih družtvah i bratovštinah, jer ovo su takodjer děca svete matere cèrkve. Jesu velika poluga k izobraženju puka, ako se samo u dobrom duhu ustroje i uzdèrže. Zapamtimo si dakle moja bratjo znamenovanje i svèrhu njihovu; za veliku pučku učionu vrěmenu shodnog izobraženja neka nam služe katolička družtva.

Jošte nam jedan predmet preostaje, koj zaslužuje, navlastito u ovo doba, da ga pozornim okom pratimo. A to je nenavist, koja mal' da ne u obće proti sveštenstvu zavlada, i koja svim mogućim silama nastoji o tom, da dohodke redovničtva ma kojimgod načinom, istim takodjer zakonodavnim putem umalji i obali. Ako li se otaj zgubitak jedne strani dohodakah naših, u smislu gospodnjem, kano žèrtva smatrati ima, kojom da spasimo tolike duše na širokom putu propasti tumarajuće: radostnim sèrcem stavimo ju na žèrtvenik božji, te se neskèrbimo i nepitajmo: šta ćemo jesti, šta ćemo li piti? Gospodin utemelji cèrkvu svoju na siromaštvu, a ljubav pravověrnih usrěčit će ju i obogatit. Naše duhovno dělovanje rasti će baš u onoj měri, u kojoj naša materialna dobra padaju i ginu.

Nemojmo ipak zaboraviti, da mi neposědujemo, već samo uživamo cèrkvena dobra, i da je cèrkva, kano što svaki znade, ovih dobarah vlastnica iz raznih, i najpravednijih razlogah. Dobra dakle cèrkvena, kojih se mi uživamo, nalažu nam svetu dužnost; da tako njihova, kao i ostala cèrkvena, i pobožnih zavodah prava svim mogućim, no pravednim srědstvima štitimo i branimo; te da se uvěk sětimo, da duhovni dohodci naslědno takodjer dobro cèrkve, i podporu siromakah sačinjaju.

Tako dakle moja bratjo! moramo, tako hoćemo s pomoćju božjom da radimo, ako želimo, da nam se rodi vrěme lěpše budućnosti. Neka nas svět ogovara, kudi i poteptava, kolikomu volja, mi ćemo sve to mirnim sèrcem preterpěti, a savěst naša těšit će nas s tim, da mi bolji nismo od meštra i gospodina našeg. Za najveću si bo čest dèržati moramo, ako vrědnim naslědnicima postanemo oniuh koji su sve prikore i poruge u imenu gospodnjem drage volje i s radostju podnosili, jer ako takovi nismo, neće nas svět ni mèrziti.

Badava je cèrkvi osěgurana sloboda, ako ju mi na sebične i vrěmenite interese, a ne na najbolju svèrhu carstva božjeg upotrěbimo. Badava su svi zaključci sakupljenih vèrhovnih pastirah, ako se čitavo sveštenstvo listom nedigne, za da sjedinjenim silama radi o dobru cèrkve i novo-uredjene ustavne dèržave. Badava se dižu u dèržavi nove obćine, ako ih mi prie u duhu svete věre naše na stazu prave ćudoredne slobode i krěposti dopeljali i tako učvèrstili nebudemo. Od našeg bo nastojanja najviše zavisi, da li će se klica bolje budućnosti u lěpi i miomirisan cvět pretvoriti, i da li će nam obilan plod doněti blagih i srětnih vrěmenah. I zato ljubezni moji suděIaoci u vinogradu gospodnjem! nastupimo mi sveto zvanje naše s čim većom radinosti i revnosti, te podvostručimo marljivost našu. Et si terret labor, aspicite proemium! —

Sa gorkom boli sadašnjosti radja nam se budućnost. O da bi se to rodjeno děte Emanuel (Bog s nami) zvalo!

*) Slučajno se je u stražnjem listu uvukla pogrěška, dočim je već ondi konac naznačen bio, koji evo sada sledi. *Ured.*

Pèrvi sud.

Maljahno děte, kojeg se nježno šèrdašce nije jošte razplinulo u gorkom světskih živaljah moru, neznajuće drugog čarobnieg světa, izim onoga, što mu pada u maljahne zenice, jedva čeka radostan onaj trenutak, gdě će pèrvi put zaoděti slabahno tělo sa novom šarenom oděćom, koju mu brižljivi roditelji pokloniše. Dětetu je sladak san, koi ga objima i gèrli, kano što gèrli zelen bèršljan vita stabla, njegova dušica počiva tiho, jer nije pokusila himbene mudrosti světa, koja ju uznemiruje, njegovo sèrce bie lagano, jer leži zatvoreno pred mrazom i sěverom, kano što počiva ružica u pupolju savita — jednom rěčju: ono počiva kano angjelak u tihom snu, koi mu je sve. No onu noć, kad je kradomice zagledalo dragocěni poklon roditeljah, posvadilo se je sa svojim prianom — sankom. Ono ga běži i mèrzi kano što

mèrzi njegovu seku — cèrnu noć, jer mu je rečeno, da će sutra směti pèrvi put svoju dragocènost obući. Pěvci pěvaju, zora se pomoli na zlatorujnih kolih, svita i dan je. Šta su njemu sada krune i carstva. Ovako brojih ja godine i měsece, sate i trenutke, jeda li ću zasěst skoro stolicu, gdě se duša tuži. No prodje godina, prodju i dvě, dà prodju ih mnogo, odkad sam se spravio na put ovaj, no cilj je bio dalek, posao je bio prevažan; no da se po kratkom putovanju postići može. Světske znanosti, vrěmenite, proměnam izvèržene umětnosti, čověčanska iznašastja zahtěvaju, da unidje čověk stopèrv poslě prepisanih pripravah u nutarnjost tajnostih njihovih. Ljudi, što su naumili čověčanske zakone, mèrtvo slovo, što od danas do sutra živi, světu tumačiti, polag njih — jeda li samo bi — pravicu krojiti, ovaki velim ljudi sprovode godine i godine po učionah, i pošto bi se izkazali sposobnimi, primèrnim oružjem sigurno oružanimi, dozvoli jim se, da kroje svakom pravo, a razganjaju nepravdu. Oni, koji čuvstvuju u dubljini duše plemenito zvanje, koje ih nuka, da se posvěte onoj znanosti, koja će lěčiti slabo i ulomno tělo subratje njihove, za da postignu svèrhu otu, polaze učione po daljnih krajevih, moraju prokapati utrobu prirode, sileći je, da jim kaže trave i bilja, da jim otvara vode i korenja — rěčju: da jim otvori prostranu i neizcèrpivu dvoranu tajnostih, gdě će naći melema, kojim će lěčiti rane i bolesti čověčanstva. Tako grade carevi i kralji učione i zavode, gdě će se pripravljati zatočnici prava i pravice — možda i neprava. No šta da izbrajam ono, šta dokazah netrěba. Svaki, koi želi jednom stupiti u javnost pred lice čověčanstva, mora da se spremna učini za krug svog dělovanja. Ako je tako, šta da reknemo o pripravljanju za onaj posao, kog nisu prepisale ruke čověčanske?

Za onaj posao, koi duhovnika čeka, za postignutje one svèrhe, koja nam predstoji, valja da se pripravimo, da podpašemo boke naše. Nije mala zadaća, naučati Bogom objavljeni nauk, kèrčiti put světu, uměštivati tamu lažih i prevarah, plěti korov, što ga usějao nepriatelj medju bělicu pšenicu, lěčiti rane duše melemom nebeskim, dizati ju iz kola opakosti u visinu k uzoru onoga, koi ju stvoriše, — razprostirati *světlo, razsvěčujuće svakog čověka dolazećeg na svět ovaj.* No kade sidjoh sputa; ja mislih o pèrvom sudu.

Ko što ono děte nestašno — rekoh — tako usplesše duša moja pomisliv na onaj trenutak, gdě sam imao suditi čověka ne izvanjskog, ko što sude svět, no čověka unutarnjeg, čověka duhovnog — ovcu izgubljenu. Divni prizor! Hram napunjen pravovèrnimi sinovi, kao svědocima toli važnog suda, koji u skrušenosti duše dizajući oči k onome, koi vidi javna i potajna, biju grěšna svoja pèrsa; na žèrtveniku razpet spasitelj, sobe strane plamteće svěće, značeće ono světlo, što nam je iz neba donešeno. Veličanstveni doista pogled! Tako i valja, gdě se veličanstvu božjem klanjamo, gdě duša, odtèrgnuta od světlog šuma posvěćuje se Bogu, stupajuća u priazni savez š njime; gdě smo zaboravivši na odnošenja spoljašna, svi jedne misli, jedne duše, u takovom městu, svetinji gospodji nesmie drugo biti, nego što nas opominja na veličanstvo Boga. Ovakovo město se dakle slaže sa sudom, gdě stupa grěšnik pred naměstnika božjeg.

U ovaj mah giblje se u meni něko prečuvstvo, neznam kako mu je ime, jer ga neznadoh do ovog trenutka; strah nije, zašto bo da se plašim čověka bezoružanog, slabog, dapače, ko što je slutiti, otegotjena teretom težinu tělesnu prevažujućom; nije ni radost, jer premda sam željno očekivao čas ovaj, ugledav ipak žalostju obuzeta grěšnika, žèrtvu padšu u pandže najvećeg dušmana čověčjeg — grěha, igralo běsnih živaljah světa, nesrětni plěn putenih jurišah; prodje me radost. Niti jedno niti drugo, pa opet je oboje — spleteno u něko tretje čuvstvo, što ga *směšanim* kèrstimo. Osětih i strah, jer me dirnu u sèrce rěči: *da bude proklet, koi ovèršava posao gospodnji nemarno.* — Sěsti pèrvi put na stolicu, pa suditi čověka duhovnog, pače ne tělo no dušu, upotrěbiti pèrvi put ključeve strašne, nebeske, predane ulomnom bitju — kojim oprostite grěhe na zemlji, oprošteni će biti na nebu, Iv. 20. — s ovimi ključevi otvoriti joj vrata carstva nebeskog, ili ju nevrědnom tolike slave odsuditi — pa nije li to něšto izvanrednoga, strašnoga; jer neka *kuša čověk samoga sebe*, je li doraso ovakovom sudu. No osětih i něku radost.

Videći čověk druga, dà brata svoga, gdě ga tare běda i nevolja, gdě ga je soplela kobna nesrěća u prejaku mrěžu svoju, slušajući ga, gdě cvili i pišti, kano što pišti ptica, kad joj ugrabi nezdušan čověk ptičice, prodje mu cělim tělom pruj něki, te slomivši muževnost njegovu, iztěra mu potok suzah nuz lice. To je često jedina pomoć, što je može pružiti brat bratu — golemo sažalenje. No često putah ipak nadje u sebe melem, kojim oprosti subrata svog od propasti. Pa tko je kadar onput opisati radost, kojom je opojena duša njegova. Ovakova šta poćutih i ja, vidiv s kolikim pověrenjem stupa nesrětnik pred sudca duhovnog, da primi od njega mir, kog mu ugrabi nepriatelj duše — grěh.

Pozornost skup sud se poćeo! Najprie počmu tužbe izmedju čověka unutarnjeg i izvanjskog, onaj se tuži, da ga je ovaj prevagom tělovnom zaveo, te je morao posèrnuti; ovaj opet stupi predanj s izgovorom, da ga je on pretežnom silom — slobodne volje u mrěžu opačine zavabio. Bile tužbe njihove, kakove mu drago, u tom se ipak slažu oba: da su prekèršili u sporazumljenju věčni, presveti zakon — volju božju. Premda je ovaj ili onaj posebice povod dati običavao, oba su krivca, jer su u cělosti — osobi samo jedan grěšnik. Možda nije tužba njegova istinita, jer se sam tuži. Jest, imademo bo svědoke sigurne. Onaj žalostni s čestimi uzdasi skopčani glas, onaj drobni bisar, roneći nuz lica stidom — svědokom povèrnuvše, no ipak uzvišenog dostojanstva svěstne duše — porumenjena iskrenosti očitost, koja iz svakog izraza, svakog pogleda vlažnog oka slědi — rěčom: ona skrušenost duše, kojom grěšnik rane svoje otvara, to su dovoljni neprevarivi svědoci, koji jamče za istinu izrěčbah njegovih.

Upoznav nevolju i zagledav rane njegove, poćutih u sèrcu mome, sažalenjem taknutim težnju, da potražim lěka za nje, nebi li mu ih, ako ne sasvim izlěčio, a ono barem olakšao bol njihovu. — Jer ko što uvidih, duboke su rane glede ove strane puka našeg, koje pokazuju s jedne strane povèršno mozda i nedostatno u poslu toli važnom postupanje, s druge pako neobhodno potrěbito obučavanje u školah, kojih žalibože nemamo, ili ako ih imademo, to su puku slabo priměrene. — Ja učinih ono što su dopustile sile moje, upotrěbih plod onaj, što sam ga cèrpio těčajem više godinah, jeda li bi Bog dao, da bi iz njega niknula klica blagostanja duševnog ikojoj duši.

Jedan novoměsnik.

Pèrvi pisci cèrkve.

Latinska cèrkva.

Od ono doba, kad se pèrvi put počelo kèršćanstvo nazvěšćati, pratili su narodi pozornim okom čudesa, izvedena mogućnostju pèrvih navèstiteljah vère i naslědnikah njihovih; starodavna proročišta (oracula), starinska ustmena predavanja, svetjenici bogovah, njihove svetkovine i obredi, laživa filozofia, rěčom: sve što je pokraj kèršćanstva živilo, omèrznulo je narodom i — izčeznulo.

Premda je pak zapadni svět na knjige nove věre mnogu slavu prosuo, premda se već ponosio Tertulianom, sv. Cyprinanom, Minutiom Feliksem, Arnobiom, Laktantiom i množinom drugih, još ipak to dosta nije bilo. Zapadni svèt, svèt pun bistroumnosti i praktičkog duha, nije směo za istočnim světom zaostati, dapače obadva morahu se sdružiti ko dva brata, za da najizvèrstniemu, koi je ikad čověčanstvu u dio pao, nauku pobědu osiguraju.

Na nesrěću biaše Italia za ono doba poplavita poganskim duhom, koga se ona tim čvèrstje dèržala, što je s njime napunjena bila najznamenitia i najvažnia čest historie njeine. Osim toga čamila je, uzpèrkos tolikim naporom mnogih velikih muževah, Germania, Afrika i Španjolska u gnjusnom bolvanstvu, što je tim opasnie bilo, čim su stanovnici ovih dèržavah slobodnii, ratobornii i glupii bili. Uslěd ovih zaprěkah postajalo je sudělovanje u kèršćanstvu od strane zapada sve tegotnie.

Da je kèršćanska věra u Rimu svoju jakost pokazala, nije dvojbe, jer je tamo rodila viteze i mučenike; tamo se digla na pećini glavna cèrkva světa; no okolo nje klanjaše se ipak puci mnogobožtvu. Bez neposrědne pomoći nije bio kadar kèršćanski Rim svladati poganskog. Pomoć ctu pruži najpèrva Gallia.

Ova zemlja, koja je odavna toli krěpku, pod domaćim nebom razvitu moć imala, biaše već odprie Juliom Cesarom opustošena i osvojena. Od poslě čeznuše ona opet za slobodom. No hrabrost gallička bude svladana himbenostju cesarskih vodjah. Poslě biaše Gallia čestje ratište, gdě se je za žeslo Rima boj bio. Tà poznato je, kako dodjoše Nerva i Trajan do načelničtva vojnog; poznati su i pokusi Tetrika, Posthumia, Loliana, Viktorina, ratobornog Maria i glasovite Viktorie. Galli služiahu jim uvěk za igralo i žèrtvu. U tretjem stolětju omrazila se je oligarchia gallička puku, srědnji stališ osiromašio je, a nižje klase padoše u bědu na toliko, da je jedino srědstvo bilo, kojim bi se tělo ovo tolikim ratom i nerazboritom politikom oslabljeno, oporaviti moglo, podignutje i učvèrstjenje kèršćanstva. Ovo jedino spasonosno srědstvo zagèrli Gallia oběručke. U město, da posluša sebične i koristohlepne boljare, koji su vas imetak za svoja Latifundia posvojili, nadje puk utočiste u bogoštovju, koje je pružalo više utěhe, nego sva učena bogoštovja ikada, jer tako nižji oplenjeni vlastelini, kako seljani nisu imali boljih priateljah, većih zaštitnikah proti tlačiteljem do svetjenikah evangjelja; ovoj zaštiti imade se zahvaliti, što nije zavladalo u Galii robstvo, jer su se na cèrkvenih dobrah uzdèržali težaci, slobodni težaci nazvani, koji su se protiv svakog pokusa, proti robstvu uzdigli.

Prijetje kèršćanstva nije dakle za Galiu bilo samo bogoštovna dužnost, nego je bilo to zahtěvanje vrěmena, potrěba věka, ono je bila jedina moć, kadra podići moralnu snagu směšanog puka, koi se je od vrěmena rimskog ulaza u ovu zemlju naselio.

Polag svědočanstva pisacah, věri kèršćanskoj ne baš priaznih, bilo je već pod Markom Aurelom, okolo godine 179 kèršćanah u Galii; pa tekar poslě sto godinah docnie, pošto su već podignute bile cèrkve Arles-ka, Narbonska, Toulonska, Limogeska, Clermontska, Tourska i Parizka, mogli su biskupi gallički puk za věru pridobiti. Bilo kako mu drago, puk je bio kroz mnoge napore oslabio, uslěd toga dobio je za sve, što je k družtvenom ustrojenju směralo takov nagon, da je, pošto su s druge strane i cesari poněšto ovu zemlju od pregonah sačuvavši, učinili ju utočistem kèršćanah, već početkom četvèrtog stolětja za okèršćenje Gallie već sve gotovo bilo.

Za da Gallia dakle stupiti može u pravo družtveno odnošenje, nije joj drugo trěba bilo, nego da se dèrži muževah cèrkve; ovi bo biahu jedini apoštoli pravednog naprědka, prave slobode i čověčjeg dostojanstva; oni jedini vodiše pruj misli i osvědočenja jednakim pravcem; samo oni biahu kadri sympathiu pobuditi, svojom postojanostju i odvažnostju razbludnostim oženštenog doba konac učiniti; Gallia naprědovaše sve većma u kèršćanstvu, i cèrkva ju osvědoči naskoro o velikoj njenoj mogućnosti.

U to doba vladaše Constancio, koi naumi sve biskupe zapada i izhoda k arianskoj strani privući. Pomoćom krivověracah Ursacia i Valensa narinuo je već bio cèrkvenom saboru u Milanu odluku radi protěranja Athanasia; godine 355 zapovědiše poglavarom pèrvih galličkih varoših, da svojim biskupom dadu podpisati odsudnu odluku protiva biskupu Alexandriskog. Tko bi se bio usudio polag tolike strogosti od strane protivnikah, uzpèrkos kazni ustanovljenoj za svakog, koi bi nicejskom saboru věran ostao, Constantiu se protiviti? Ako je bio tko u Galii, bolvanoštovanjem i bogoštovnom mlitavostju toli zapuštenoj směo i neprestrašen, da bi se usudio věru izpod despotičke šibike jednog vladara iztèrgnuti, bez da nebi u tom velevažnom protivenstvu neko slavohlěpje priměšao, to je bio jedini — sveti Hilario.

Někoć biaše gallički narod čestimi borbami tako ojačio, da je njegova moralna sila nepoběd iva bila; sv. Hilario biaše pèrvi, koi se materialnoj sili najvećma protivio, pa to u ime moralne sile, pravice i istine.

Ali se je proti Hilariu sèrditi Constanticio skupa s arianskimi biskupi podignuo. Uslěd ovih progonah biaše protěran, no on je vrěme svog progonstva najbolje upotrěbio, jer ga je žèrtvovao sastavljenju najkrasniih svojih dělah, pa uzpèrkos svim klevetam, zlobam i prětnjam ostao je jednako najžestji zatočnik kèršćanske pravověrnosti.

Današnje doba stalo bi to mnogo truda pored sve pomoći slobodne štampe, da bi čověk hotěo, nekažem u jednoj krajini, nego samo glavnoj jednoj varoši, jedno ime tako obćenito razglasiti. U četvèrtom stolětju biaše istočni i zapadni svět u bratskom savezu tako, da su se popitavali i odgovarali kao bratja, sudělujuća u jednom poslu na toliko, da nije nijednog velikog muža u izhodu bilo, o kom se nebi po zapadu jeka odzivala, kao što nije bio u zapadu nijednom mužu věnac slave spleten, u koga nebi izhod několiko ružah uvèrstio. Odkale ova sympathia, sprovadjajuća dobar glas od oceana do Euphrata? Odatle!, jer je věra kèršćanska za ovo doba osvojila svu znanost, svu intelligenciu; jer je svět u njoj najkrasnie ideе slobode, i uzveličenja života čověčjeg nalazio, jer je samo ona jedina bila neporušivi sudac prošlosti i najsigurnii jamac nade i spasenja za budućnost.

Sveti Hilario savèršio je dakle dělo Ireneom, Trophimom, Saturninom i Dionysiom započelo. Znanosti i neporušivoj značajnosti ovog apostola, koi je Galliu i veliku Britaniu od arianisma sačuvao, imade Gallia pèrva zahvaliti, što je njegovim nastojanjem cèrkvi najmilia pokrajina bila i postala najvèrniom čuvaricom kèršćanskih istinah — temeljah vaskolikih dèržavnog života. I doista, uzmite Gallii četvèrtog stolětja ovog svetog muža, pa ste joj uzeli sve, što joj može dati moralni život, uzeli ste joj melem, što joj može zastarěle rane izlěčiti; uzmite joj sv. Hilaria, pa Gallia postane onda sa svim nemoćna, pasti će pod jaram Saturnia Beziersa, pasti će opet u kál arianske i bolvanske vère; Gallia će onda nalikovati gladnom u gvoždje okovanom slěpcu, neznajućem staze, kojom ima krenuti, da se kukavnog životarenja dokopa.

Dočim je pak sv. Hilario za kèršćanstvo boj bio i patio, pokazao se sv. Jeronim na pragu kèršćanske učione, gdě je imao zauzeti město izmedju najprosvećeniih učiteljah kèršćanstva.

Rodjen od kèršćanskih roditeljah poče se sv. Jeronim učiti, marljivie, temeljitie, nego što se to naše vrěme čini. Slovnicu, računstvo, zemljomèrstvo, zvězdoznanstvo, mudroslovje i krasno slovje učio je stopèrv u Rimu, zatim živio je jedno malo kao u pripravljanju odvětnik; pa napokon, pošto mu je omrazilo pogansko govorničtvo, tako je nazvao govore što su ih u sudištih izza ogradja govorili, primiv kèrst, poduzeo je onaj posao, za kojim čeznuše duh njegov, izměnce čitajući sad Cicerona, sad Plauta, a sad opet sveto pismo.

Medjutim pohadjao je često rake, što je osobiti utisak na njegov duh učinilo. Za da se temeljitie poduči i upoznade najvažnie muževe cèrkve, odluči putovati. Zato se uputi u Galiu, da vidi sv. Hilaria; tamo je čitao njegova děla s velikom revnostju, a njegovo dělo o saborih je prepisao. Iz Gallie podje u Aquileju, gdě bi se medju mnogimi priatelji, koje tamo imaše, po svoj prilici dulje vrěmena bavio bio, da nebi začuo bio, da mu je sestra pala. Ovo obezčastjenje bilo je zanj grom iz vedra neba. Od onud pohiti u Stridon, a odovud nabèrzo u Rim, gdě je knjižnicu svoju pustio, i oprostiv se sa světom ode u izhod. U Antiochii pohadjaše predavanja Apolinarisa od Laodicee iz svetog pisma, slušaše krivovèrce i židove, tamo mu je omilio Origenes, gdě se je tèrsio zaboraviti i pokopati uspomenu padše grěšne svoje sestre. U ovo doba će biti, da je pèrvi put stupio s tumačenjem Abbdie kao spisatelj u svět.

Tašti naporu! Niti revnost prama znanostim, niti dělo vèrhu Abbdie nisu zadovoljili potrěbam, što su trapile narav njegovu. Zaboraviv na svět, ode u pustinju, gdě je razdělio vrěme na molitve, razmišljavanja i prepisivanje rukopisah, za da zaboravi tako tugu svoju i pripravi se takim duševnim požèrtvovanjem za onaj život, koi se je odělio od světa i putenih razkoših.

No ipak uposrěd molitvah i višjih uzhitjenjah nadvladaše opet rimski učenik pustinjaka; badava prolěva Jeronim suze, razkoši velike varoši svlada ju ipak bolujući duh njegov; badava se zaoděo najoštriom haljinom, za da lišen svakog uresa zaboravi na svět, kad mu dodje himbeni Rim sa svimi dražestvima pred oči; badava se valja po golemoj zemlji, zemlja na kojoj je počivao, veličanstveni Rim sa svojimi krasoticami, razpaljuje njegovu razmnivu, dodajući hèrpu velekrasnih lisičnih slikah; zalud je postio, dani i nedělje stradao i patio; on je ipak ćutio u svom ledenom tělu, u izumèrloj púti něku kazneću vatru, koja ga požira.

Nemogav se vladati, učeni ovaj muž, koi se je s redkom dopadnostju dělima jednog Cicerona, Quintiliana, jednog Platona i Fronta nasladjivao, pane u misao, da se pod gorućim žarom sirijskog sunca povda strogosti još većoj, da bude pustinjak i poče se židovski učiti.

Napokon vatra se slegne, i Jeronim nadvlada samog sebe. Kad se baš počeo oporavljati i misliti, da će mirno brojiti dane života svog u odabranoj pustinji, stadoše Ariani, osigurani smělostju Valensa cèrkvu antiochensku uznemirivati, naměravajući staviti na pèrvu stolicu dèržave biskupa svoga, dočim su Meletio, Vitalis i Paulino kao zastupnici cèrkve stolicu svojoj strani osigurati nastojali.

Sve je pozorno očekivalo, kako će izbor izpasti, svi su oči svraćali na sv. Jeronima, tèrseći se svaki, da ga na svoju stran pridobi. Ovdě je dakle imao jedan, zaboraviv na svět, pustinjak u zabitnoj samoći odlučiti, on je imao kao najizvèrstnii muž sudac biti, tko da će zasěsti na biskupsku stolicu najglasovitie varoši cělog světa.

No Jeronim nepoznade jednu ni drugu stranu, on neprianja za jednu ni drugu. Svaki dan dolaze k njemu, mole, zaklinju da se izrazi za koga — badava. On je ostavio pustinju, unidje u red Paulinah, i učini savět, što je već davna naměravao, pohadjati sveta města. Zatim podje u Carigrad, da se tamo pod Gèrgurom Nazianskim bogoslovju temeljitie posveti, tamo napisa Chroniku polag uzora Eusebiovog, prevede několiko homiliah Origenesovih, i pošto bi pisao o Seraphinah, dodje u Rim, gdě ga je Papa Damaso za svog pisara izabrao.

Tri godine prebivao je Jeronim u ovoj varoši, koju toliko ljubiše, za kojom čeznuše u dalekoj samoći od Chalcisa; tri godine danah ovèršavaše on sam gotovo vaskoliko pismeno obćenje s iztočnim i zapadnim světom; tri godine služiše on za uzor rimskom stanovničtvu.

Kolika proměna u svetom Jeronimu! Prie plamtiše gorućom željom za književnostju jedino i za razkošima; sada još jedinu radost čuvstvuje, da razširi poznanje kèršćanskoga duha.

Zapadna cèrkva živila je glede svetog pisma u istom položaju, u kome je bila istočna cèrkva prije Origenesa; posvuda su bili prevodi latinski s tolikimi pogrěškami zamèršeni, da je mnogo truda stalo, dok je čověk smisao matice pogodio; napokon postaše izraelski sinovi tako pèrkosni, da nije moguće bilo s njima se u polemiku pustiti, jer su potvarali kèršćane, kad god su se pozivali na poznati od sedamdesetorice proizvedeni prevod, da su oni skvarili i izopačili pismo. Sada je dakle bilo sgodno doba, da sveti Jeronim koristi srědstvom svojih jezikoslovnih znanostih. Najprie progledav psalme polag gèrčkog prevoda, popravio je polag sadamdesetorice, poslovice, knjigu mudrosti, visoku pěsan, Hioba i Chronike; najpozdnie preveo je stari zavět iz židovskog, a novi iz gèrčkog.

U kratko doba bude ove radnje neobičan uspěh. Dapače, to, što mi danas imademo točni i podpuni prevod najkoristniih, što ih ikad primi čověčanstvo pisamah, to imademo svetom Jeronimu zahvaliti.

U Jeronimu našla je dakle odziv učenost starih Gèrkah i Rimljanah; stridonski sin uzporedio se je s najslavniimi jezikoznanci poganstva. S tim ipak, misliše Jeronim, nije još zadovoljio svim dužnostim prama cèrkvi; on je još pisao tumačenja vèrhu svetjenikah i sviuh prorokah i pokazao u ovom dělu svojstva i sposobnosti zapadnog genija. U tumačenju svetog pisma kroz Originesa, viditi je gdědě slabost njegovu, no Jeronim ostao si je

u svih svojih tumačenjah stalan, doslědan, pun znanosti, bistar i dokučiv.

Dosele biaše Jeronim poznatii u iztočnom negoli zapadnom světu. Iz Betlema, kamo je s više najznatniih muževah i uglednih, njegovim nastojanjem kèršćanstvu pridobljenih ženah otišao, dopisivao je sa svima gotovo stranima světa. Prigodom putovanjah u palestinu, koja su bila kao predhodnice onih, što ih je docnie radi pokore i savèršenosti čověčanstvo poduzimalo, pohadjala ga je množina světa svakog reda i stališa. No starac, posut sědinami i okitjen slavom ostao je ponizan kao i u Chalcisu.

Něki Španjolac iz Andaluzie, imenom Lucinio, posla mu pisara, da prepiše njegova děla. „Děla moja, odgovori mu Jeronim, nisu tvoje ljubopitnosti vrědna; samo tvoja dobrota, da ih čitaš, pobudila je u tebi ovu želju.“ Cěla poslanica svědoči, da su ove rěči od sèrca išle. — Drugi něki Španjolac, Abigio tužeći se, da na više poslanicah nanj upravljenih nije dobio odgovora, primi od njega ovaj odpis:

„Premda me svěst moja krivcem više grěhotah tvori i ja padajući pred Boga svaki dan molim:“ „Gospode! zaboravi grěhe mladosti moje, one koje sam neznance učinio!“ naučio sam se opet od sv. Pavla, da onaj, što pusti oholosti zasěsti u sèrcu svojemu, padne u jednako prokletstvo s vragom; ko što sam vazda věrovao takodjer rěčima Petra, da se Bog oholim protivi, a poniznim milost svoju póděluje. Zato nisam u mome životu ništa toli mèrzio, koli oholost, kano što i onu sliku gizdosti, što nas pred gospodinom omrazi; znam bo, da je gospod i meštar moj, Bog u vrěme svog ponizenja kazivao. „Učite se od mene, koi sam krotkog i poniznog sèrca.“ Nevěruj dakle molim te, kao da ti iz nemarnosti nisam odgovorio, nemoj me dakle nevěrom i lěnostju koriti, kojom su mnogi okaljani. Zašto nebi ja na tvoje tolike pune ljubavi i priaznosti dokaze odgovorio, koi sam se inače naučio, da svakog dobromislećeg potražim i ljubavju ga meni pridobijem? Nemoj dakle popustiti ljubezno tvoje dopisivanje, da mi tako tvoje poslanice odbitnost tvoju naknade. —

(Dalje slědi.)

Zahvalno slovo.

Prigodom pobědjenih Magjarah, Talianah i Rimljanah, oslobodjenog sv. otca pape Pia IX. i satèrvenog 800godišnjeg ugarskog ustava, te uslěd ravnopravnosti sviuh narodah poděljenog austrianskim pukom octroiranog ustava od 4. ožujka t. g. u cèrkvi župnoj Vèrbovačkoj XIX. nedělje po Trojakih, a 7. listopada godine 1849. rečeno po Věkoslavu Christianoviću, podjašprištu i župniku městnom.

Věrozakon kèrštjansko-katoličanski kao izključivi živalj usrećenja narodah,

Kamgod dojdoše kraljeve zapovědi, kod sviuh narodah, varošah, i dèržavah, posvuda divno uzhitjenje, blagovanje, pirovanje, i svetčani dan, na toliko, da poviše inostranog puka i slědbeničtva ka njihovom věrozakonu pristadoše. Esther. 8. 17.

Svake sile za vrěme: no sila věrozakona kèrstj. katol. traje do věka. Istina Bog, mi osam sto godinah s Magjari u sjedinjenju krune i ravniteljstva uštavnog stajasmo, no ono vrěme, kako nas Magjari sa usrěćenjem narodah, sebi podčinjenih, i sa sobom sjedinjenih, obsěnjivati počeše, něšto prěko 300 godišnje bilo je: tako da blagostanje Zvonimirovih potomakah, praotacah naših, uz kèrštjanski věrozakon pèrvih kraljevah ugarskih, baš izključivo do Ljudevita drugoga, kadkad za mala pomèršeno, bilo je za svakoga pojedinoga i najprostiega, na koliko to s ovu stran groba biti može, priazno, uredno; čověčno, podobro. A istina Bog takodjer: da i něka znatna čestica dèržavljanah bih po onom 800godišnjem ustavu za odličnu hrabrost, věrnost i domoljubnost, uz kraljevske povelje, odlikovana, kojiuh čestitim i bogomilim potomkom, kao na primèr banu Jelačiću, mi i dan danas neumèrlo počitanje dajemo; no ovo odlikovanje priznade narod i počitaše ga, kao potrěbu vrěmena, i snosnieg ravnanja dèržave, pa stepen na kojega svakom jedinom revnujućem uzpeti se, ter svoje gorljivosti, věrnosti, požèrtvovanja, i postojanosti, svoje gradjanske ćudoredne krěposti nagradu postići prilika se dade. Ovo, to jest, odlikovanje, priznade narod kao volju božju, i klanjaše se joj, a to sa načelih věre kèršlj. katol. u protimbi nestoji, dapače aristokracia odlikovanja u věri i věrnosti, u Bogo- i domoljubju, gradjanskoj i ćudorednoj krěposti, pa nesebičnoj hrabrosti, jest sa neizbrojnima priměri sv. pisma, indi sa voljom božjom, u suglasju.

Ali kada pod kraljem Ljudevitom II. uz nesrětnog odpadnika Luthera veliki dio kèrštjanstva od prave věre, i od iste, paklenskom silom neporušive cèrkve, indi od katoličanskog saveza puka s Bogom se odlomi, kad u odnošenje čověka s Bogom ili u věrozakon, indi u bogoštovje, uměša se sloboda umstvovanja, t. j. kada se započeše ljudi umu čověčanskom ulagivati, i prevagu davati nad umom božjim, pa kada se raztèrže uzoritost božja (auctoritas Dei) po očitovanoj věri upoznata, koja jedina način pravog bogoštovja, čistog věrozakona, neodoljive zavisnosti naše od Boga, i neutamanjljivog odnošenja čověku predstavljaše, — tada sila uma čověčjega poče sili božjoj opirati se, stvorenje stvoritelja na svoj sud pozivati, i svojoj nejaćkoj sili podčinjati, tada poče duh věka duhu věkovitom u pravo zasecati, blato se usudi svojemu lončaru zakone krojiti, uz koje ono posuda, ne već za pogèrdu, no za carski stol hoće da bude, pa onaj, kojega nigda nebi bilo, da Bog ga neučini, da bude, usudjuje se měrilom svojim omedjašenim měriti neomedjašenoga Boga, svemogućega lončara svojega. Nesrětni ume! jeli se nesěćaš iz ponora, u kojeg jurve naduti angjeli padoše? takova je nagrada bila Luciferova, takova i Lutherova, u imenu i dèrzovitosti jednakih ovih od Boga odpadnikah. Samo šteta, a i nebesa zaplakaše, jer odoše za njima milioni krasnog stvorenja božjeg u zabludu uma, življa nesrěće svoje, a i cěloga světa. Zašto bo započeše se umah i najprie bune magjarske, onda němačke, potlam i do današnjeg dana cěle Europe. A i nemogah da bude drugačie, jer sa razuzdanog uma carovanjem ukide se uzajemno pripoznanje, ljubav, štovanje, pověrenje medju děcom i roditeljima, medju podložnicima i poglavicama, medju dèržavom i dèržavljanima, medju narodi i kraljevima, medju Bogom i čověkom, izčeznu strahopočitanje pomilujućeg i prětećeg Boga, ublažujuće one krěposti sèrdca čověčanskoga, věra, ufanje i ljubav uzimaše se za bezumnost; i nastadoše igračka jačeg slabieg pojma, a Bog posta nebog, čudesa njegova, i njegovog dragog Sina, i odkupitelja našega smatraše se za bajke i basne, za umotvor sebičnog svetjenstva, za slěparie prostote: sveto pismo, rěči božje, de-

set njegovih zapovědih, ako taki uz silu ognjenih munjah, i gèrmljavinu nebeskih topovah, ljudma očitovanih, raztezaše se, prikračiše se, tumačiše se, baš kako tko pohtěše, kako komu pristaše. Kim bo veće sila uma prodrě u pojedinih, tim veće razdor mněnjah nasta u svima; veća odvažnost i uzoritost porodi veću smělost, veća smělost veću oholost, veća oholost veću zavist, neslogu, preziranje, dušmanstvo, progonštvo, udaljiše se ljudi umce od Boga, za kojim ništa manje težiaše prirodice sèrdce njihovo, ah! prevariše se, ujede ih zmija! jedan vrag porodi mnogo drugih vragovah na zavedenje i upropastjenje čověka! kakogod u zakonima božjima netrěba, a i neima odvětah, nu bezuvětnost i sloga věkovite neproměnljive volje, tako u ljudskima zakonima puno odvětah, a nikada postojane sloge, bezuvětne jedne volje. Zakoni božji ti isti do věka: čověčanski u svakom věku drugi. Kim se bolje zakoni, indi i ustavi čověčanski, primiču načelam věkovitog ustava božjeg, i od njega pravilo, i měrilo poglavjah i članakah svojiuh primaju, tim su dugotrajnii, uspěšnii, i na usrěćenje narodah sposobnii; a kim se bolje od njih udaljivaju, tim su začastnii, neuspěšnii, na metež i pobunu narodah sposobnii: kakav živalj, takav život.

Reći će mi tko: pa ipak taj život umotvorni, taj ustav ugarski, koi se od življa svojega věrozakona kèrš. katol. sveudilj odmicaše, kojega življi slobodoumja podupirati stadoše, preko 300 godinah trajao je. Dà pobro! dà rečemo mu: da u toj bezbožjeg uma kuharnici, neuzavriše turski bojevi, i da 150 godinah Ugarska, i veliki dio Slavonie pod jarmom turskim, baš upravo uz bědno pravilo razuzdanog uma nestenjaše, da krotki puk ovi hèrvatsko-slavonski u bogoljubje kraljevah ugarskih Leopolda, Josipa, Karla i Marie Therezie ne poufaše; za stalno jur pod Leopoldom I. bi se prizori ožujačkog prevrata lanjske godine, takodjer u měsccu ožujku $167^{2}/_{3}$ manjim naporom u život priveli bili. Ali klasička, starodavna, bez priměra ugledna věrnost, i věrozakonost, gvoždjena uztèrpljivost, milodušnost i čověkoljubivost naroda našega uztrajaše, tèrpiše, podnosiše, kao kljuse božje sve do lani, breme vrěmenah i bezzakonja, potištenje nepoveljenih, i gadnu nečověčnu mèržnju slavnoga naroda svojega. Kad eto u napete kroz stolětja žice povlastjena i poveljena ona čestica ugarskih smušenjakah dirnu, izključivo samotèržtvo blagostanja i odlikovanja medju narodih sebi prisvajajuća, pa uz pèrkos svim naporom poslanikah naših, božje i čověčanske zakone, zakone pravde, ljubavi, mira, sloge i uzajemnosti nesmotreno, nedoslědno, nezdušno povrědi, slomi, uništoži, pa nas, bez nas, za koje niti znati nehtěde: gdě li smo, što li smo, jeda li smo na světu? ipak pomagjariti, podjarmiti, te věčitu slavu našu, krasnu ovu dèržavu, lěpu pověstnicu našu, junački narod naš, odlični gèrb, i troboji značaj naš utamaniti, rěčju: bogove naše nam oteti htěde. (Dalje slědi.)

Věsti iz katoličkoga světa.

Talianska. Rim. Kod nas jošte vazda mira ni zadovoljstva neima; i samo prisutnost sv. otca, kao što su o tome svi dobromisleći tvèrdo uvěreni, pravi poredak opet povratiti može. Usléd toga podje noćas 23. listop. odbor, sastojeći iz 2 župnika vatikanske i lateranenske basilike, i tajnika generalvikariata kanonika Tarnassia, u Portici k sv. otcu da mu sadašnji položaj stvarih istinito opiše, i želje rimskog puka, koi za njegovim povratkom neprestano čezne, iskreno predloži.

Směsice.

Franceska. (Socializam i kolera). Medju najviše posětjena město od ove nevolje u Francezkoj spada i mala varošica Nerondes u Cher-Departementu, gdě socialističko bratinstvo posve slobodno gospodovaše, ovo podupirao je i něki věćnik, koi je najrevnii apostol socialne i demokratičke republike, i kojega brat u parižkoj komori medju brěžnatom strankom (Bergpartei) sědi. Kolera podade vèrlo sgodnu priliku, za da načela „bratinstva i jednakosti," koja žitelji nerondeski obljubiše, javnimi děli u cěloj svojoj uzmožnosti pokažu, i starom kèšćanskom světu priměr od nove prevratne krěposti dadu. Věćnik biaše sav oduševljen, i cělog se posveti bratinskim načelom, dok u njegovoj obćini nijednog katoličkog bolestnika nebiaše; nu čim bolest i tude ozbiljno zavlada, pogubi ti moj věćnik na jedanput glavu, te zaboravi na sva načela i dužnosti socialnog bratinstva. On dade odmah proglasiti, da bolest radi odviš těsnog druževnog življenja jošte većma oko sebe grabi, te opomenu sve, koji mogu da izadju iz grada. A i sam je pohitio, da im dobar priměr pèrvi pokaže. Svi častnici ga slědiše; lěkar, peki i mesari isto učiniše, a u gradu osta samo 500 siromakah, koji radi pomanjkanja srědstvah nemogoše dobar priměr svog věćnika naslědovati.

Samo jedan osta š njimi, za da se skèrbi za nevoljne bolestnike, — a taj biše župnik, žalostna sudbina njegovih dušah ga ganu, da je kod njih ostao. Čověk bi mislio, da će mu ovi nesrětnici zahvalni biti i priznati njegovu ljubav. Nu ipak nebi toga; jer mozak biaše ovim ljudem socialističkim naukom tako poměšan, i sva bogoštovna i cèrkvena ćut tako udušena, da su istom po zrělom tobož razmišljavanju, njegovom něgovanju i skèrbi se pouzdali, jer iz višegodišnje njegove dobročine ljubavi ipak zaključiše, da on ipak nemora takov otrovatelj biti, koi u službi reakcie stoji.

Revni župnik onemogne od velikog napora, jer se trudjaše danom i noćju. Bojeći se, da će posve iznemoći, i time da će nevoljnoj njegovoj obćini i zadnja pomoć izostati, zaprosio je u Bourgesu, da mu pošalju sudělaocah i pomoćnikah za obskèrbljenje bolestnikah. I poslaše mu několiko ih (kèršć. školnih bratah). Nu čim bi došli u Nerondes, razprostrani se glas, da su ovo ortaci bogatarah i reakcionarah, pa učenici kèršćanske ljubavi budu od učenikah socialističkog bratinstva pucanjem iz pušakah natrag odtěrani.

Župnik neklone jošte duhom. Pade mu na pamet, da je prie několiko godinah něki Jezuita u njegovoj obćini kroz svoje prodike veliku dopadnost stekao, i veoma obljubljena se učinio. Njemu dakle pisa, opomenu ga ipak unapréd o pogibelji, koja mu može prětiti, javi mu težkoću toga poduzetja, pa ga umoli, da mu bude od pomoći. On se odmah tamo odputi sa někim mladim mužem, koi biaše sučlan vinceneovog družtva u Bourgesu. Nerondesci ih vèrlo mèrzlo primiše; nu poslě někog uztezanja pověriše se ipak njihovoj skèrbi i nastojanju.

Ministar de Falloux, bavio se je baš tada u Nerisu, te ču o tom strašnom zlu, koje u Nerondesu, bližnjoj okolici kolera počinja. Za obsvědočit se o istini te nevolje, te da siromašnim někako pomogne, hotio je to zlo sam viditi, te umoli Abbé Girardina, da ga tamo sprovodi. Istom, što bi se ta dvojica kod župnika ustanila, bi im kazano, da ih ljudi oboružani traže, te ih ubiti namrravaju, jer medju bogate i aristokrate spadaju, te otrov sobom nose. Falloux odgovori navadnom odvaž-

nostju i mirnostju posve uljudno: „Nuto, ta kakobi mogao čověk krasniu smèrt naći, nego kad tèrpećim utěhu i pomoć donaša?“ pa podje sa svojim drugom od kuće do kuće, svagdě ostavljajući pomoć, utěhu i umirenje. Zatim pako pisa věčniku, da on sada polazi na pohod koleričkim nadničarom, gděno u blizini na železnici rade, te da se nada, da će ga kod svog povratka u Nerondesu srěd svojih nevoljnih, sebi pověrenih Nerondescah viděti. Gospodin věčnik neusudi se naredjenju ministra nezadovoljiti, te dodje na odlučeno vrěme; nu nedade se ipak nagovoriti, da u gradu ostane; i poslě dva sata udalji se opet iz njega.

Francezki list: Voix de la verité, pošto bi ovaj dogodjaj naveo, opominja na svèržetku sve dobre i dělaoce, da sami neka sude, što se u vrěme potrěbe i nevolje od takovih charlatanah nadati imaju, koji je svojim krivim naukom varaju i truju, a koji su oni, koji ih u težkih danih neostavljaju, sèrce i kesu svoju im otvaraju, niti isti život za nje žèrtvevati se neuztezaju. *(Münst. Sbl.)*

Fatum Societatis Jesu.

Carmen

in scriptis posthumis celeberrimi

***Michaelis Denisii*, *e Soc. Jesu, Directoris caes. reg. bibliothecae Vindobonensis*,**

repertum Vindobonae 1800.

Pauca sodalitii superant jam membra beati,
 Cujus ego quondam pars quotacunque fui;
Cujus in excidium solers armavit avernus
 Quidquid ei toto militat orbe mali,
Venales pretio linguae, mordacia scripta, *)
 Conflictique metus, livor, opumque sitis
Agmine nos facto circumfremuere, nec usquam
 Cura laborantes ulla levare fuit.
Nil juvat ingenuis teneram formasse juventam
 Artibus et mores edocuisse bonos;
Tot claros genuisse viros, quos nescia mortis
 Innumeris loquitur fama voluminibus;
Semina divinae legis sparsisse per urbes,
 Oppida, et agrestis fumida tecta casae;
Pulvillis Regum morientum inopumque grabatis
 Advigilasse pari nocte dieque fide;
Tinxisse extremas sudore et sanguine terras,
 Quas oriens Phoebus lustrat, et occiduus,
Ut regio nusquam nostri non plena laboris
 Pro Christo, et sancta religione foret.
Nil juvat! — Exigimur laribus, disjungimur, atque
 Fraterno inviti solvimur officio.
Non tamen ulla est data culpatis curia, nulla est
 Legitimo nobis causa peracta foro.
Proh! tantum potuit vis conjurata malorum,
 Tantum hominum caecae pectora noctis habent!
Scilicet aurea saecla tibi reditura putabas
 Europa, a nostri clade sodalitii? —
Credula! tolle oculos, partem circumfer in omnem,
 Et quae sit facies rerum hodierna, vide!
Adspicis infestos populos, agitataque regna,
 Alterum in alterius proruere exitium;
Templa profanata, et pollutas caedibus aras,
 Undique et horrendo diruta tecta situ;
Cive domos vacuas, desertaque rura colono,
 Perfugium miseris vix super exulibus.
Insultat coelo impietas, reverentia legum
 Nulla, fides cessit, fasque pudorque procul!
Omne ruit temere froenum indignata juventus,
 Et florem aetatis deterit ante diem! —
Non ego sum Nemesim qui coelo devocat, aut qui
 Cuncta haec de nostro funere nata velit.
Sunt tamen, averti, aut minui potuisse ruinam,
 Qui, nostro incolumi corpore stante, putent.
Signassemus enim praeclaram sanguine causam,
 Aut populis nostra mens rediisset ope.
Haec alii. — Mihi non tanta est fiducia nostri,
 Supremi veneror Numinis arbitrium.
Quodque licet tumulos obeo, sparsasque per orbem
 Complector fratrum pectore reliquias,
Queis ubi summa dies jam fessum junxerit aevo,
 Haec erit ad tumulum spes mihi fida comes!
„Posteritas, quae non odio, nec amore feretur,
 „Pensabitque mei gesta sodalitii;
„Coetum talem hominum, dicet, nec prisca tulere,
 „Nec, conata licet, saecla futura ferent.“

*) Nevèrovano je, kakva se srědstva neupotrěbiše, za upropastiti Jezuite. Svakojaka podkupljivanja biahu pokušena. Zlato igraše tude znamenitu rolu. Carvalho potroši na godinu po 800,000 do 1,200,000 çekinah samo na spisatelje proti Jezuitom. On sam izpověda, da je na jednu godinu do 3,000,000 cekinah odašiljao u Rim, za da ovdě privèrženikah svojih teženjah nadje. Choseul nadvlada istog Carvalhu u ovoj tajnoj umětnosti. Pověrenikom, ovu ljutu parnicu proti Jezuitom vodećim, i nebrojenim spisateljem, pravnicima (advokatom) i savětnicima, koji proti Jezuitom pisahu, davaše osim njihove godišnje platje jošte i danjicu (tägl. Taschengeld) od 2 Louisdors-a. Kasnie pako tako glasovit postavši predsědnik Roland žèrtvovao je svake godine na slične svèrhe do 60,000 Livrah. A bezbožni surotnici Jansenistah utemeljiše vlastitu maticu, pod imenom blagajnice spasitelja, iz koje se svakaki klevetarski spisatelji proti Jezuitom platjahu. Abbe Nikol biaše pèrvi utemeljitelj i predsědnik ote matice. Strahovite sume novacah sakupljahu se ovdě. Za kratko vrěme mogaše ta blagajna sa 400,000 Livr. godišnjih kamatah razpolagati. U svih dèržavah imaše ona svoje činovnike. Jansenistički činovnik (agent) ovog upropastujućeg zavoda mogao je pisati iz Rima u Pariz: da je proti Jezuitom takov kordun povučen, da oni, — naime Jezuiti — sa svom svojom věresiom, i sa svimi svojimi dragocěnostmi Indie neće moći krozanj prodrěti.
Proyart Louis XVI. détroné.

Proměne u biskupii zagrebačkoj.

Antun Holjac bivši vojnički kapelan, postao je duhovnim pomoćnikom u Dubovcu.

Pavao Gugler nj. preuzvišenosti biskupa zagrebačkova tajnik, postao je župnikom kod sv. Petra u Zagrebu.

Maksimilian Filipović bivši duh. pomoćnik u Pakracu, umro je.

Stěpan Moyses, upravitelj. — *Stěpan Muzler*, urednik.
Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

BROJ 48. — TEČAJ 1.

List ovaj izlazi svaku subotu na cělom arku.

Cěna mu je za domaće 4 — za vanjske 5 for. u sr. na cělu godinu.

U SUBOTU 1. PROSINCA 1849.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvèrt god. kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod duhovnog stola ili kod uredničtva. Predbrojenje prima se svediljj kroz čitavu godinu.

Katolički list zagrebački.

Što zahtěva philosophia? Njena potrěba.

Mudroslovje jest višje razmišljavanje, jest mišljenje o mislih. Kad ja ono, što kao duhovno bitje, pa to, kao čověčje duhovno bitje nuždno mislim, kao što i ono, što je temelj mojih pèrvih i početnih pomislih, bez kojih nebi mogao kao misleće bitje obstati, kad ja sve to opet za predmet mog razmišljavanja — za predmet mog razglabanja, uzmem, onda mudrujem (philosofiren).

Mudroljubje je věnac mislećeg života. Ono se samo u onom duhu nastaniti može, u kome se klica prirodjenog i prostog mišljenja tako razvije, da duh ovog prirodjenog i nehotičnog mišljenja svěstan postane. — Prosti čověk misli takodjer, kada stupi u područje duševno, jer život duše jest misao; no on misli, bez da *pojmi* ovu misao, on nema o mišljenju svojem svěsti; on je samog sebe doduše svěstan, no ne u onom stupnju, da bi ovu svěst za predmet svog razmišljavanja uzeo ili uzeti mogao. Ako se je ova početna, prirodjena svěst sama u sebi tako sgustila, pa ako k tomu pristupi ona snaga duha, koja je potrěbna, za da može svěstan biti svoje samosvěsti, i o sebi i svojih pomislih razmišljavati, da može sebe mislećeg za predmet svoga mišljenja učiniti, tad stupi na polje mudroznanstva.

Ako je već prosto mišljenje něka znanost, tad hoće mudroslovje da dokuči jezgru ovog mišljenja, duh hoće da svoju misao upravo kao istinitu upozna, on hoće da znade, da jest, i zašto da je njegova znanost, koju od početka razvitka duševnog života prirodjenu primi — pravedna i istinita. Zato zovemo mudroznanstvo višjim znanstvom ili znanostju.

Da bude čověk duševnog svog života, kao pravog i istinitog duševno (dakle znanstveni) siguran, o njemu osvědočen, to je najveće savèršenstvo ovdě na zemlji. Duševno izobraženi čověk može samo misleć živěti, njegov je pravi život misao; pa iz misli i polag misli mora on ravnati svoje nutarnje i vanjsko bitje, kako da nebude zanj največa važnost, da bude sam sebi jasan, t. j. da se njegov misleći život s pravdom i s podpunom svěstju ove pravde slaže! — Prosti čověk, koi o svom mislećim světu neumě razlogah dati, može sa svoga pozorišta izlazeć, opreděljenje svog života i bez *znanosti* postići, ako bude věru, premda ne znanstveno umišljenu stalno dèržao i polag nje radio, ako bude on historički ugled, kog je on već kao obstojeći našao, prirode, pověstnice, Isukèrsta, njegove cèrkve i savěsti svoje dostojno priznavao; no kak bèrže razmišljavajući duh stupiv sám u red ovih ugledah, smatra sebe, kao sačinitelja i sučlana vasmira (pa ovaki trenut mora imati město u razvijanju čověčjem), onput stane on svih onih ugledah valjanost iztraživati (što još neznači dvojiti o njoj), pa to punim pravom stane ih pitati o razlozih njihove bitnosti, jer je zadaća mislećeg duha, tražiti razloge. Pa šta sve odovud može izići, to nam pokazuje današnje vrěme i sadanje lice světa. Ovdě od jedne strane odreče misleći duh prirodi, pověstnici, cèrkvi i dèržavi sav ugled, te si sedne sam na stolicu bezuvětnog auctoriteta, s druge pako strane odreče se mislećem duhu ugled sav, pa se smatra za spas světa slěpa věra i slěpa poslušnost tako, da dočim jedni valjanost svih ostalih ugledah od ugleda mislećeg duha zavisnom čine, (pa tim su oni ugledi i prestali), podignu se opet drugi, kao zakleti dušmani mišljenja, te tako se rodi ubitačan boj u pokolenju čověčjem, boj ideah, koi će se samo tim dovèršiti moći, ako se dade mislećem duhu, što je njegovo, a Bogu i prirodi što je njihovo. Jasno i istinito znanstveno spoznanje jest pèrva i najveća potrěba vrěmena za svakog čověka, koi se, dà kako nemože izpod upliva duševnog pokreta izmaknuti. — Pa gdě je potrěba ova najveća, ondě je i providnost umah i dovoljno srědstvo, ovoj potrěbi odgovoriti, pripravila. Došlo je doba, gdě će mudroslovje dospěvše k zrělosti izpraviti ono, što je někoč skvarilo, gdě će se uzvisiti do svoje veličanstvene zadaće, koja u tom sastoji, *da će privesti čověčanstvo k zrěloj pameti a time i k pokoju.*

Ako je jezgra mislećeg duha, da traži uzrok, tad poslědak filosofie nemože drugo biti, nego temeljito spoznanje, t. j. sigurno i nedvojbeno znanje prauzroka stvorenjah, najdubljeg, najbitnieg odnošenja Boga k světu, a světa k Bogu.

U ovom je obziru znamenito, da ova misao medju židovi još do dan danas nije uskèrsnula. Odkud to? — Jamačno zato, što je kod njih odnošaj čověčanstva k Bogu i naopak u istinu pravedni bio. Izraelski narod je bio za to pozvan i opredělen, da bude zastupnik pravednog odnošenja čověčanstva k pravom jedinome Bogu. Sve zrake providnosti božje, koja upravlja světom, sakupiše se u ravnanju pověstnice izraelske, on je ovdě sve učinio, za da u živoj istini ideu o sebi i svěst o odnošenju čověčanstva prama sebi i sebe k čověčanstvu uzdèrži. Odkud bi dakle mogla doći potrěba one misli, onog iztraživanja? — iz vana sigurno ne; no niti u nutarnjosti duha nije se mogla ova znanstvena, iztražujuća težnja probuditi, jer se duševni život u njemu još onda

nije bio tako razvio, da bi bio mogao umstveno razmišljavati o bitju Boga i světa i uzajemnom izmedju obojice odnošaju. Pa k tomu još dodje, što čověčanstvo ono doba nije još bilo svěstno svog bivstvovanja, niti je imala pověstnica onu kolikoću dogodjajah, što je k uskèrsnutju onakovog pitanja i iztraživanja nuždno potrěbna.

Pa osim toga valja opaziti, da se porod filozofie kod starodavnih narodah imade smatrati, kao prerani i nedozrěli dogodjaj. Jer kod njih nije prirodjeni tečaj razvitka čověčanskog duha ovo iztraživanje prauzroka stvorovah probudio, jer za tako pitanje nije duh čověčji u svom dètinstvu dorasao bio, nego něko žalostno zahtěvanje bogoštovno porodilo je pitanje ovo. Ovi (poganski) narodi odstupiše u ćudorednom životu od odnošenja k Bogu, pa zabludivši sa svojom ideom o Bogu (koju čověk nikad sa svim izgubiti nemože, jer je skopčana najuže s vlastitom njegovom samosvěstju) u prirodu, izgubiše se tamo. U ovoj zabludi šta je nuždnie bilo, nego potrěba, da se život njihov takodjer posrědovanjem istine potvèrdi, to pako u ovih okolnostih, gdě je upravo duh grěšnom sebičnostju od Boga odpao, nije nitko drugi mogao učiniti, no ovaj isti duh, dočim je umstvovanjem svojim — snagom misli ono krivo město, koje u ćudorednom životu zauze, theoretičkim putem opravdati i izviniti nastojao. Tako se porodiše najćudnovatija bogoznanstva, priče i bajoslovja (mythologie), dok je duhovni život kod narodah, osobito Gèrkah tečajem věkovah do one snage dorasao, da se mudroslovje, pravi misleći i razmatrajući život u pojedinih izvèrstnih duhovih porodio. No još i sad duša i značaj sveg iztraživanja věčnih istinah biaše bogoštovnost (religiosität) — mudrost ona, koja si je preduzela zadaću, da svojim vlastitim posrědovanjem donese spasenje, što ga je mogao samo on doněti, kojeg život upravo zato opreděljen biaše. Znademo koliko su radili Pithagora, Zeno, Epikur, Cynici, da razprave onaj razdor i slože protislovje, što je medju duhom i prirodom obstojalo. Docnie dobiše Aristotelom, Sokratom i Platonom sasvim čisto znanstveno obličje, dok najposlě u cvětu Novoplatonikah, u vrěme razcvitajućeg kèršćanstva pane i spoganstvom zajedno izčeznu, něšto se pako spasiše u onoj praznoj iz poganstva i kèršćanstva sastavljenoj směsi — Gnosticizmu, gdě još i danas izpog směšane ove slike u svět viri. —

Bogoštovje.

Sp. 8. — Jest jedan živi osobni Bog — dakle mora da bude i bogoštovje, to jest jedna veza koja skapča s Bogom svekolika bitja*). — Bogoštovje jest pravedno suglasje světa, jest najvišja sloga, red vasmira (universum), glasba nebeska, spěv angjelah, veza puna ljubavi skapčajuća tvorove s tvorcem svojim. No da nedivanimo samo u prenešenih slikah, koje bi se mogle zlo razuměti i zlopotrěbiti, hoćemo radje s dravim umom razmišljavati, jeli i na koliko bogoštovje obstoji.

Dubljina samosvěsti naše pokazuje nam tri medju sobom različita bitja: Duh, prirodu i Boga. Kano što je istina, da ova tri bitja nisu svejedno, nego da njihova bitnost i život pored sebe obstoji; tako je istinito medju ovimi bitji něko odnošenje, da jedno glede drugog něki stanoviti položaj zauzima i tako k ovom u odnošenju stoji. Duh stoji u odnošenju k prirodi, koja se s njime u čověku uživotvori; priroda stoji opet u odnošenju k Bogu, od koga zavisi, jer samo u Bogu može naći dovod svog bivstvovanja.

Čověk samoga sebe nije kadar poznati, bez da věruje u Boga; njegova ograničenost, koja je nedvojbena, ostanemu do věka zagonetkom, ako neće priznati neograničenog, bezkonačnog. Bez Boga nemože čověk niti sebe, niti svět dokučiti. Zato čuvstvuje čověk u sebi neodolivu težnju, da razmišljavajući iztražuje odnošaj svoj k Bogu, da sebe i sve izvan sebe na Boga ravna, pa isti ovaj položaj i odnošenje svih bitjah k Bogu jest bogoštovje.

Sve što je izvan Boga zavisi od njega, iz koje zavisnosti nemože se nijedno bitje izključiti. Bog je Bog i ostane Bogom, ako bi tko i nijekao i protivio se njegovoj bitnosti. Zato imade bogoštovje i za onakovog, koi o njemu neće ni da znade. Bog jest, pa njegovoj bitnosti nemože nitko uštèrb učiniti, jer je od samog sebe, i mi takodjer nismo od sebe, nego od Boga, zato se nemožemo uništiti; Bog jest i ostane jedini neodvisan, on je najvišje veličanstvo, bezuvětni gospod neba i zemlje, pa kako će kukavni nemoćni stvorovi samogućeg dokučiti, podjarmiti. Mi smo i ostanemo zavisni, koji se sa svom silom slobode ipak nemožemo od njega oprostiti. Naš odnošaj k Bogu, kao ograničeni k neograničenom, zavisni k nezavisnom nemože se proměniti, ma se naše ponašanje k Bogu kako mu drago proměnilo.

Cěla priroda stoji na službu božju, nu po svojoj naravi — neslobodnim načinom; angjeli su Bogu podložni i to dobri iz poznanja i ljubavi, u kojih se sa svim Bogu podaju; no i zli angjeli čuvstvuju odnošaj svoj k Bogu, premda ne ljubavju nego zlobom napunjeni, zato kako veli apostol: „i djavoli věruju i dèrkću.“ (Jak. 2. 19). Čověk nadaren umom i slobodnom voljom ko što i angjeli, može dobre ili zle angjele slěditi; može biti pobožan i bezbožan; no u ovoj bezbožnosti nemože se ipak nikako od Boga osloboditi, koga bezuvětna moć se na njemu jasno očituje, premda se joj čověk iz ljubavi i slobodne volje pokoravati uzteže. Jeste! Odnošenje čověka k Bogu jest i ostane do věka, jer ga nije stvorio čověk, ko što niti samog sebe. Kad se čověk nadje medju bitji na světu, tad mora naći vèrhu sebe i Boga, od koga zavisi. Ovaj odnošaj (predmetno bogoštovje) nije čověk kadar odstraniti; nego ga mora upoznavati i priznati (subjectivno bogoštovje). On mora nastojati, da spozna u čemu sastoji ovaj odnošaj, ili što mora glede ovog odnošenja věrovati (nauk věre); on mora na dalje spoznati, što mora glede ovog odnošenja činiti, što li pustiti (ćudoredje). Ova dvostruka poznanja sačinjavaju osnovu (theoriu) bogoštovja; a spoznanje odnošenja k Bogu u věri i ljubavi jest porabna stran bogoštovja ili pobožnost.

Koli uzvišena je znanost bogoštovje, koli uzvišeni je život pobožnost. Ono je jedina prava prosvěta, a ova najviša plemenština i naprědak čověčanstva. Kao što čověk samog sebe samo kroz Boga razuměti može, jer je u njemu povod bitnosti čověčje; tako i drugo sve, samo kroz Boga spoznati može, koi je sve stvorio; pa tako je bogoštovje temelj svih znanostih, koje samo onda su istinite, ako su bogoštovne. Samo u světlu božjem vidimo světlost, drugčie ako se od njega odvratimo, stèrmoglavimo se u bezdno tame. Bez bogoštovja je sve tmina, glupost i robstvo; s njim je prosvěta, uzdělanost, i sloboda. — Jeli nam to nesvědoči pověstnica stara i najnovia? Uzkliknimo dakle iz dubljine duše s pobožnim Augustinom: Domine! noverim Te! noverim me! Gospode! Jeda li bi mogao upoznati tebe i mene (T. Z.).

*) Religio a religiando polag Lactantia div. inst. IV. 28, ili polag Cicerona de nat. deor. II. 28. a relegendo.

Indifferentizam pred sudom zdravog uma, sv. pisma i kèršćanske starodavnosti.

I. Pred sudom uma.

Prava istinita kèršćanska vèra i pravi objavljeni vèrozakon jest sadèržaj onih istinah, koje je Bog kroz svog jedinorodjena Isukèrsta svètu navèstio.

Imade pako više bogoštovjah i vèroizpovèdanjah, koja nazivajuća se „kèršćanskimi" te od kojih svako hoće jedino istinito biti i Isusa za svog poglavicu i utemeljitelja imati. No sva su medju sobom u nèkih točkah različna, jer drugčie je izpovèdanje katoličko, drugčie gèrčko, drugčie opet protestantsko u premnogih svojih razgranah, Luteranah, Reformatah, Anglikanah, Kvekerah, Metodistah, Rebaptistah i m. d., tako svako izpovèdanje drugom istinitost onog, što kao objavljenu istinu vèruje, odriče.

Budući da sva ova vèroizpovèdanja u medjusobnom protislovju stoje, pa budući da istina samo jedna može biti, a nijedna nauka zajedno istinita i kriva nemože biti, to će svaki ma i koliko prizdravi um uviditi, da medju svimi ovim izpovèdanjima samo jedno pravo i istinito biti može: ono najme, koje sve Isukèrstom objavljene istine, sadèržuje. Ili kad protestant kaže: vèra jedina posvèćuje i spasuje; a katolik: nipošto, nego vèra uz dobre čine; kad ovaj nekèrvnu žèrtvu kao najsvetii čin priznaje, dočim ju onaj praznovèrnim dèlom naziva; kad jedan vèruje da je Kèrst sedam svetotajstvah uredio, drugi samo u dva vèruje itd., jeda li može ovdè nauk obojice obstati? Je li nevèruje jedan izmedju njih krivo? Napomenuvši dakle ovo valja nam napomenuti načelo indiferentizma, koje glasi: *nepazi na vèroizpovèdanje, svako bo je dobro, samo ako čovèk polag njega pošteno živi.* Ili da drugčie kažemo: to je svejedno, ili se čovèk klanjao pravdi ili nepravdi, obadvè su dobre. Jeli može to tèrpiti zdrav razum? Već u naravnih predmetih teži on, da upoznav pravdu, izbègne nepravdu, sileći čovèka, da traži istinu i da ju zagèrli, a pogrèšku zabaci, a koliko većma mora to zapovèdati u vèrhunaravnom, najvažniem predmetu — bogoštovju!

Um videći u objavljenju puno čudesah dèlo Boga, znade, da premudri Bog nečini badava čudesa, nego da budu svèdoci onih prevažnih istinah, koje čovèčanstvo znati i vèrovati mora; on znade, da kad Bog govori, da onda čovèku nestoji na volji, je li će izrèčbe njegove primiti, ili ih zabaciti.

Indifferentista govori: Nije potrèbito sve vèrovati, no samo ono, što je glavno po svih kèršćanskih izpovèdanjih raztrešeno. — Pa jeli to pametno rečeno?

Um mora objavljeno bogoštovje iz trojvèrstnog gledišta smatrati, jednom ko način samim Bogom naznačeni, kako da se on štovati imade. Moželi to um čovèčji za svejedno smatrati, dali ga štujemo polag ovog načina, ili si drugo po volji izberemo? Jeli štuje svog tvorca i spasitelja žèrtvom mise, svetotajstvi, svetcima i službom božjom katolikah, ili pak mèrzlim pèvanjem luteranah, praznim dimom Rongeanah ili budalaštinom, pustim i noćnim dèlima metodistah itd.?

Nadalje smatra um bogoštovje sa svim sadèržajem naukah i propisah kao temelj i pravac ćudorednog života i sponašanja čovèčjeg. Jeda li mu može dakle sve jedno biti, jeli svetinju ćudorednosti gradi na temelju pravom ili krivom, jeli si izabrao za pravac života istinu ili laž? Il će možda reći, da nauka, koju vèruje nema nikakva upliva na život čovèčji, ili da će onaj, koi polag svog vèroizpovèdanja smatra n. p. dobra dèla za suvišna, ali koi niječe potrèbu milosti božje, slobodnu volju, očistilište (purgatorium) paklene kazni, jednaki ćudoredni život voditi s onim, koi sve ovo vèruje?

Um čovèčji napokon smatra slavno bogoštovje kao navèštenje onih spasonosnih srèdstvah, koja je sam Bog odredio, koja dakle ko takova jedino valjanost imadu; nadalje kó rukovoditelja na putu jedino u nebo vodećem, kog je sam Bog naznačio.

Jeda li će dakle opet i ovdè um svejedno tèrpiti, je li će čovèk ovaj, samim bogom naznačeni put ko takov priznati i po njemu stupati, ili da drugim udari, kojim ga vodi njegova kriva vèra; jeli zagèrli prava po Bogu odredjena spasonosna srèdstva, ili da si po volji izabere nedostatna i bezplodna čovèčanska iznašastja?

Toliku hèrpu protislovja, toliko jato pogrèšakah sa zdravim čovèčjim umom se neslagajućih, sadèržaje u sebi načelo indifferentizma: svako vèroizpovèdanje je dobro, nepazeći ništa jeli čovèk ovo, ili ono slèdi. Čudom se dakle čuditi mora čovèk, kako mogu gdèkoji ljudi, za mudre i razumne se gradeći, ovo načelo slèditi i sa svom snagom i mudriaškom obsènom braniti.

No to nam razjasni slovo Apostola. Oni se grade za mudrace, dočim su u istinu ludjaci. (Rim. 1. 22.)

Ali u predmetu objavljenog bogoštovja nema se toliko paziti na umstvovanje, koliko većma na slovo i izreke božje. Ajdemo dakle s indifferentizmom pred sud svetog pisma.

II. Sud svetog pisma.

Možda će oni, koji spoljašno bogoštovno izpovèdanje toli malo cèneći, povèršno i krivovèrujućim se unaprèd slavu božju obriču, u svetom pismu, evangjelju najčistje ljubavi, ovom najsigurniem nauku, za svoje tvèrdjenje kakovu podporu naći? — No gdè je rèč o bogoštovju, o stvarih vère, ondè neće niti Isus niti apostoli, da šta znadu o različnosti, o razkolničtvu, nego zahtèvaju podpuno sporazumljenje, jedinstvenu slogu i prijetje svih kèršćanskih istinah, bez svake razlike medju temeljitimi i područnim istinami.

Kadno je Isus, prie svog odlazka u nebo dao nalog naučati cèli svèt, nije im zapovèdio, da naučaju narode svèta samo u glavnih i temeljitih naucih njegovog evangjelja, a drugo da jim stoji na volju, nego im je zapovèdio: „Učite ih sve ono obdèržavati, što sam vam ja kazao." Mat. 28. 20. k ovomu je dodao (polag Marka 16. 16.) „Ko vèruje i okèrsti se, spasen bude, a tko nevèruje, bit će proklet," t. j. tko primi kèrst, vèru i bogoštovanje moje, pa ono obdèržava što se u njem nalazi u moje ime, biti će spasen, a tko nevèruje, ili sve nevèruje, propast će. — Jer ovdè spasitelj nečini čisto nikakve razlike izmedju glavnimi i područnimi stvari.

U obće pokazuje cèli duh evangjelja, da Isus nije imao volje utemeljiti različite cèrkve i bogoštovna izpovèdanja, dapače niti ih tèrpiti, nego da je medju kèršćani ko što je u ljubavi, tako i u vèri najpodpunie suglasje zahtèvao. Ta onaj sat još prie njegovih mukah, biaše najvruća njegova molitva k otcu, da sjedini njegove, ko što su oni sjedinjeni. Više putah govoriše, da će biti samo jedna ovčarnica, ko što je samo jedan pastir. On je zapovèdio, da se svi polak nauke ove jedine cèrkve, od njega utemeljene ravnaju, a koji to nebi htèli učiniti, da se imadu smatrati kao pogani i publikani.

Ova nauka, u kratkih primèrih navedena, posve je protivna onome, danas skoro obće obljubljenom mnènju: da je to sve jedno, bilo kojemu drago vèroizpovèdanje samo da je kèršćansko.

(Konac slèdi.)

Vrěmenoslovni pregled papah pod imenom Pius.

Ovo krasno ime znamenuje ne samo to što naše pobožni, nego takodjer to, što naše dobrotivi. Devet si je pako papah skupa sa sadanjim ovo lěpo ime uzelo, a to svih devet vèrlih, od česti posve se odlikovavših muževah.

I. Pèrvi Pius upravljaše cèrkvom kèršćanskom oko srědine drugog kèršćanskoga stolětja, tim dakle biaše suvrěmenik svetoga Justina. On je u slědstvu knjige papah rodjen u Aquileji, u gornjoj Italii, biaše duže vrěmena sučlanom rimskoga svetjenstva, te polag računa Tillemonta stupi na stol papinski u lětu 142 po svetom Hyginu, i jeste na broju papa deseti.

Rimskim carem biaše za tada Antoninus, ozvat Pius, cića pobožne svoje privèrženosti k Hadrianu, kojega si za otca uze. Antoninus Pius, za sve neznabožni, ipak biaše po dobro dobrotiv kèršćanom, te ne zapovědi ikakova protiv njim progonstva, tere tako rimska cèrkva biaše prilično mirna, a papa Pius time žestoči usta protiva krivovèrcem svojega vrěmena, na ime pako protiv dvima gnosticima, Valentinu i Marcionu, koja sta si svojemu krivoučenja varoš Rim skladištem učinila. Pius otaj imao je brata, imenom Hermes oli Hermas, koi je po svoj prilici spisatelj onoga, tja do nas doprěvšega, te za isto veli zanimajućega děla: Pastor Hermae. (ovo je dělo pretišteno u ponajvećih izdanjih apoštolskih otacah, kao na priměr u onom Tibinžskom od D. Hefele, strana 326—442). Usuproti pako dvoumno je, jeli je kakov pismen plod od istoga Pape do nas dopro? — Istina je, pet komadah nosi njegovo ime, a to četiri lista i jedna odluka; nu da je ova sa dvimi listima nadriizidorska roba, to je jurve dokazano, i tim se jošte može samo pitati, da li su ona pisma na Justa, biskupa od Vijene istinska, oli inako? — Mněnja učenih u tome su obziru razna; no věrojatno je, da nisu istinita, medjutim pa niti nisu ona baš od velika znamenovanja. (Preštampana kod Galland. Bibl. veterum patrum T. I.) Pius ovaj umre u godištu 157. poslě petnaestlětnoga papovanja, te je od cèrkve k svetcem pribrojen. Njegov smèrtni dan slavimo svakolětno pri službi božjoj i u časoslovnih molitvah, a to na dan 11. sèrpnja. Nu jeli se on prirodnom smèrti, oli pako mačem kèrvolokah s ovog světa na onaj prestavi? to se već ne dade rěšiti.

II. Poslě smèrti pèrvog Piusa za tisuću trista i jednu godinu, dakle lěto 1458 zasědnu stolicu papinsku drugi Pius, pèrvlje Aeneas Sylvius ozivan, a od kuće staroslavne Piccolomini od Taljanske Sijene porodjen, koi grad njegov otac u vrěme bune proti plemstvu planuvše s inimi boljari morade ostaviti, i tako se na svoje malo dobro Corsignano preseliti, gdě taj Aeneas Sylvius pèrvi put světlo světa zaglednú.

Ubožtvo protěrane obitelji učini to nuždnim, da se je on moro poljodělstvom zabavljati, i u istinu do osamnaestoga lěta dobe svoje biaše tako odhranjivan, kao da bi njegovo zvanje bilo, poljodělcem biti. Ali ipak, ne obzirno na to, njegov predlěskajući se dar duha, pak ona lahkoća, kojom on polag svih svojih poljodělstvenih poslovah nauči slovnicu, skloni napokon rod njegov, te ga posla on u škole u Sijenu, gdě je tako naprědovao, da jošte kroz čas pohadjanja svoga u učione pěsničtva i govorničtva razne ljubezne pěsme činjaše, a to ne samo na talianskome, dapače i na latinskome jeziku. Istina je, da je on slušao takodjer pravoslavne nauke, ali prije njegova na njih svèršetka zavèrže se boj medju Florencom i Sijenom, to je tako zlo bilo opet gledano boljarstvo, da je Aeneas Sylvius za mudro pronašao, Sijenu ostaviti, te kardinala Dominika Kapraniku u Basilej, na sveobći cèrkveni sabor putujućega, kao posebni tajnik slěditi. Taj Kapranika stajaše u neskladu sa Papom Eugenom četvèrtim, time dakle takodjer Aeneas Sylvius dodje u krug rečenomu papi protivnikah. Ali Kapranika za několiko vrěmena nemogaše platjati svoga tajnika, zato si Aeneas traživše kod inih Basilejskih otacah zaslužbe, imenito pako najprie mu ih davaše biskup od Novare, zatim Nikola Albergati, kojemu naš Aeneas Sylvius po smèrti děvojke Orleanske od velike koristi biaše u posrědstvovanju izmedju Francezke i Englezke.

Malo po tome Aeneas, akoprem jošte sveudilj samo světovnjak, ništa ne manje věndar bude učinjen tajnikom istoga spravišta, pa jošte k tomu biaše jedan od najveći upliv na děla toga skupa imajućih članovah, i to upravo u doba nepriateljstva protiv Papi cělu onu Basilejsku družbu obujmivšega. Na tome městu nemožemo propustiti, za da nespomenemo, da je isti Aeneas takodjer u svome posebnom životu činim bio, ko što to tvèrdi njegovo vlastito na njegova otca upravljeno pismo (list 15.).

Kao što jurve iz dosada spaženih lasno je razabrati, biaše Aeneas Sylvius za razkolničtva medj Papom Eugeniom i starostah Basilejskih na strani protupape Feliksa (Amadaeus od Savoja), na kojega izboru on ne malo učestvovaše, zašto ga i on odmah poslě toga svojim tajnikom imenova. — Lěta 1442 spozna njega Miroslav III, car od Němacah, on ga uze u dvor svoj, tamo ga ověnča lovorom za pěsnika, a pak tada učini ga svojim carskim savětnikom, da Aeneas Sylvius biaše najpouzdaniim carevim světovateljem, njegovim svedjer, u najtežih poslovih poslanikom, te dèržavnim opravnikom. Na ovom novom polažaju izgubi takojer on, ko što to običaje činiti mnogi ini veliki muževi, svoju protiv Eugenu mèržnju, dapače bude već sada njegovim privèrženikom. I u tom ga slědjaše njegov gospodar, Miroslav III., s pèrva, istina, nijednostrani, nu za tim sve odlučniji. — Sylviovim mudrim udioničtvovanjem složiše se s papom godišta 1446 u Frankobrodu němački knezovi, te prěteći oblaci Gregorom Heimburžskim i inimi nad glavom cèrkve sgèrnuti budu najposlě ipak raztěrani, Němci pako poslušni vratiše se opet k pravomu vèrhovnomu cèrkvenomu poglavaru. Na uzdarje toga bude Aeneas Sylvius od pape i cara napravljen biskupom od Tèrsta, koju stolicu on sa onom, od svoga rodnoga města zaměni. Malo prie toga uzvišenja stopèrv posta on svetjenikom. I na ovom novom častnom městu nije on nikada propuštao dělovati za osnove svoga cara, a to onom svojom věštinom, po imence pako krěpko je učestvovo na zaključku Bečke poravnje od godišta 1448. Njegova pera plodom bila je njezina osnova, kojom su se papi mnoge povlastice, onom mu od knezovah oduzete, opet povratile. Lěta 1456 primi on cèrljen klobuk od pape Kaliksta, a već slědeće, po smèrti istoga pape, bude sam izabrat za papu i uze si ime Pius. Nu je samo pet godinah i jedanaest měsecih papovao. — Několiko godinah prie njegova na prestolje papinsko zasědnutja u lětu na ime 1453 pade u pandje turske Carigrad, scěnjaše dakle on, da je njegova življenja glavna zadaća silnu križarsku vojsku skupiti, za iz nokatah divljakah rečeno město oteti. Za tu svèrhu sazove on u Mantovu skupštinu zapadnih pravověrnikah, kamo i sam glavom svibnja měseca 1459 godišta odputova. Utemelji on takodjer novi vitežki red svete děvice

bethlemske na demni, kojega udovi dèržavni biahu kèršćane na vodi suproć Turkom štititi. Ali žali bože! kod kèršćanskih knezovah one, kojoj se je nadao, nenašavši podpore, trud pako svoj, kojim je nastojao Mahumeda, Sultana od Turakah na vèru Isukèrstovu obratiti bez željnoga uspěha vidivši, naumi, da će se sam na čelo križarskoga vojstva staviti, to što i njim navěsti u listopadu měsecu 1463. I u istinu sakupi se na poslědku vojska i jedna flota kod grada Jakina, kamo je i on, za da tamo na ladju sěđne, prem ako vele bolestan, měseca lipnja 1464 odputovao. Ali već na 15. kolovoza istoga lěta umre, i tako nebude njegova lěpa osnova za oslobodjenje Carigrada udělotvorena. — Medju njegovimi pismi, listovi i bulami osobito je na glasu Bulla Retractionum, kojom on priašnje svoje krive opazke i postupke svečano opozva. Osim toga trudjaše se on svom svojom silom i mudrosti pèrvanju moć i staro velje počitanje rimske stolice njojzi opet povèrnuti, a tako rečena konstancijska i basilejska pravila u zaboravnosti tamu dovesti, i doista u slěd toga prepovědi on ona, toli česta prizivanja od pape na sveobći sabor. Mnogi mu to za zlo uzeše, ali taj postupak bio je potrěban, budući se je već uobičajalo bilo, da se je svaki takodjer u najnepravednijoj stvari na budući obćeniti skup, dakle na neizvěstnu budućnost, tako rekuć ad Graecas Calendas poživo, te tim istim zasluženoj kazni, i pravičnomu sudu oklonio, dobro bo je znao, da se neće radi njega takova skupština dèržati.

Pèrvi pisci cèrkve.

Latinska cèrkva.

Takov je bio učeni ovaj muž. On odkad je zagèrlio nauk Isusov, nije ovo vrěme upotrěbio na kakve prazne theorie; on je čitao sveto pismo; dokučio je istinu u njem zapisanu; pa koji su bili plodovi odatle?

Jeronim, u kome su se bile pobunile strasti, postao je najčistjim i najsdèržavljivim; Jeronim, koi bi bio kod pravosudjah ili drugih javnih poslovih pèrva město zauzeti mogao, predpostaviše služiti věčnoj istini; Jeronim, koi bi bio, da je hotio upotrěbiti ono město kod Damasa, papom postao, izabrao si je prosti svetjenski stališ, za da može tim lasnie druge učiti i družtvena načela svim toli siromakom koli bogatim, osobito pako onim, čim većma prilagoditi.

Někoji su ga potvorili, da je glede Rufina i svetog Augustina medje mira i uměrenosti prekoračiv, oštre rěči upotrěbio. No jeda li je dano čověčjoj slaboći toliko požèrtvovanja, da bi se mirno i uměreno sdèržao, kad mu protivnik ono blago, što si ga je tečajem cělog života mučno sbirao, oduzeti prěti. Zar nebude mornar, koi je sav svoj znojom stečeni imetak u ladju stèrpao, ovu sa svom mogućnostju branio. Neće li se vodja, komu je silna vojska pověrena prije ubiti pustiti, nego da pusti barjake u dušmanskim rukama? A na Jeronimu ležala je veća odgovornost glede kèršćanskog věrozakona, nego na svih drugih, jer je ovaj bio kroz toliko vrěme predmet i svèrha vaskolikog njegovog razmatranja, jer je on bio navěstitelj i jedan izmedju najviših svetjenikah nauka njegovog. Jeronim je dakle upotrěbio svu snagu svoga značaja, da obrani věru, ko što je cèrkvu branio. — U ostalom slušajmo vlastite reči sv. Augustina o Jeronimu, poslě medjusobnog prepiranja.

„Mili brate Jeronime! Opetovano molim gospoda našeg, koi nas je pozvao u svoje carstvo i svoju krasotu, da nam bude ono, što sam te za savět pitao, obojici od koristi. Premda si ti mnogo starii nego ja, zato sam ipak starac, koi starca za savět pitam. Meni se pako čini, da nije nijednog starca, ma brojio on još većmah godinah, koi nebi hotio što dobra još naučiti, jer premda sěde glave više bi morale naučati, negoli se učiti, to je ipak bolje nje naučiti, nego da neznadu ono, što bi naučati morali."

Ako nagazim na kakvo zamèršeno pitanje, tad mi se ništa tako težko nevidi, nego da sam daleko od tebe, i da toliki jaz medju nama leži, da nebi dani ni měseci, pače niti godine dosta bile, da bi mi naše poslanice medjusobno primati mogli. Možeš si sam misliti, kako težko mora čověku onomu na sèrcu ležati, koi nema vrućie želje, nego da može svaki trenutak, kad mu što važnoga na pamet pane, s tobom obćiti.

Juče vidih sveta svetjenika Orosia, došavšeg iz Španjolske iz te svèrhe, što je čuo, da mu ja sve, što želi znati, razjasniti mogu. Premda si od svog putovanja veći uspěh obećavao, ipak je trud njegov naplatjen. Jer osim toga, što sam ga uputio, da razširenom glasu o meni nema sve vèrovati, sobćio sam mu, što sam znao, a što nisam znao, glede toga uputih ga k tebi. Budić je ovaj moj naput s veseljem primio, pa budić sam vidio, da će ga sigurno slěditi, umolio sam ga, da kad bude od tebe išao, ovuda se vrati, što mi obeća. Ja ovo smatram, kano priliku od Boga mi poslanu, da se mogu s tobom o raznih stvarih, koje bi rado znati posavětovati.

No Alarich unišao je u Rim pobědonosno kao sèrditi nadvladatelj, te je počeo šibati okrutnom svojom šibikom ovu varoš.

Kamo će sad kèršćani, raztěrani i prognani běsnoćom Gothah, koji padaše bědni kano snopje vihrom smotano? Oni idu u Palestinu i u Betlem. Jeronim razuměše dobro, da je Rim Babel i razbludnica u sv. pismu naznačena. On je dobro znao, da će pèrkosenje svetim Pavlom proricano upropastiti dèržavu. Pa ipak nije tako bèrzo očekivao ulaz barbarah u ovu otačbinu Cicerona, Virgilia, u stolnu stolicu cèrkve. Videći, kako ga běgunci za pomoć mole, razplaka se starac; svoj plač poněo je tja k jaslam gospodnjim, kó što někoč Jeremia roniše suze na razvalinah Siona, jer je sad vidio, da će se izpuniti, što je već odavna u razlaganju Daniela o propasti kraljestvah proricao; njegova bo mladjahna razmniva vidiše u padnutju papinske varoši konac světa. No ipak nisu suze njegove bezplodne ostale; sve što imaše, upotrěbi za podporu zapadnih kèršćanah, on biaše njihov otac i savětnik, on koi nije hotěo sučestvovati u razkoših velike ove varoši, smatrao si je za dužnost, da joj pomože nositi težki jaram nesgodah.

Tako poleti u vrěme nesrěće sve pod okrilje cèrkve; tako biahu njeni apostoli ne samo najsigurnii zaštitnici, no i najbolji priatelji puka. Jeli bi možda koi mudrac, koi rimski idealista toliko družtvenom životu prudio, ko što je to učinio Jeronim u vrěme strašnog ovog udarca? Pověstnica šuti.

U svetom Hilariu i sv. Jeronimu nadje zapadni svět svoga Athanasia i Origenesa. No time jošte nije dosta.

Od dvadeset gotovo godinah boriše se u zapadu katolička věra s arianskom krivověrom. U Trieru sědio je praefectus praetorii vèrhu Gallie; on je imao jednoga sina. Ambrozio zvao se otac, Ambrozio zvao se i sin.

Tretja stran rimskog carstva bi podložena zapovědimi ovog prefekta. Gallia, Englezka, Španjolska, možda i ista tingitanska Mauritania. On je imao jednaku moć, kó někoč Constantio Chloro, kó mladi Constantin, isti

položaj, u kog bi imao cesar Gratian stupiti. Potom se može sudit, da je Ambrozio već po istom porodu otvorena imao vrata u široko carstvo srěće, koja mu je pružala časti i dostojanstva, s velikim imućtvom i visokim rodom neodělivo skopčana. Pošto bi dověršio s velikim uspěhom tečaj sjajnih znanostih u Rimu, postane pravdopravnikom, koi u kratko doba tako posta glasovit, da ga je Anicio Petronio Probo, naměstnik carski u Italii, Sicilii, pobližnih ostěrvih i Afriki za svog savětnika izabrao, docnie za děržavnog upravitelja vèrhu Ligurie i Aemilie, t. j. cěle gotovo sèverne Italie. Tako dodje protiv volje stranakah, koje su nastale po smèrti Auxentia, u Milan, gdě ga je glas jednog děteta u suglasju ostalog puka biskupsku stolicu u ovoj varoši zasěsti prisilio.

(Dalje slědi.)

Zahvalno slovo.

Tako duboko ljudi greznuše bez věre, ufanja i ljubavi, ljudi, kojih věrozakon bih sebičnost, a mlitavost uma Bog. A šta su naumili sa Austriom, kad bi nas usužnjičili bili; izučila se je Austria, i mniem, da neće nikada zaboraviti, dosta putah po istom ovom narodu pljuskana, ovako nikada. To su vam, moji dragi! te žalostne poslědice slobodoumja, utamanjenja uzoritosti božje, i očitovanog věrozakona njegovog, preziranje naukah, obečanjah, opomenah i grožnjah dragog sina njegovog, odkupitelja našega, pomanjkanje i oskudnost prave i neoskvèrnjene věre, a odtudjenje od cèrkve katoličke. To su vam načela novog bolvanstva!

U suznoj ovoj dolini nezasitnosti i pohlepe za tudjim imućtvom, za kojim uzdisaše ljudi, gladni kao vuci, kad se s umom poboriše, a bogoumno očitovanje zabaciše, skovaše si někog raja od putenog užitka — da mu se Bog smiluje! — pa još iz ovoga, ako taki pod naslovom „slobode, jednakosti i bratinstva,“ ustrojenoga raja, milione izključiše, izim svojih sebi podobnih samoživacah. Hoću, da rečem: u svojoj obmami nasladjeni, uljuljani, zaspaše na čarobnom dušeku skrojenog raja svoje nedoslědnosti; ali kad se iz sna, trenutak trajajućega, prenuše, eto ti prizori tužni, prokšenog uma poslědice, zabačene božje uzoritosti kazne: osam sto godišnji ustav bio, pa nije! privarenih milionah plač i narekovanje, uz razvaline lěpih jednom varošah, i selah najprie po cěloj Europi gděgdě, a evo lani i lětos po Ugarskoj i Italii krasne nmětnosti proizvodi starodavnih lavovah, i orlovah padoše stèrvene pred Košutom, oganj, mač i konopac strahotno i sramotno běsnjahu u hiljadi hiljadah spola, roda česti. Po sudištih obsěna pravice, robstvo slobode, imućtva stradanje, smèrt nevinosti. U polju, gorah, šumah snopje od mèrtvacah, jato orlovah, vranah i vukovah, novih naselbenikah, rekao bi, iz cělog širokog světa u Ugarsku se polakomivših, srodna bosu ovo stvorenja u ćudi sa čověkom bez věrozakona, kojemu sila nerazboritog uma caruje. Nagèrnula je ova zgrabljiva zvěrad u Ugarsku, da kako u svojoj naměri, pa i da pretvori 800godišnji raj, s kojim je do hore Bog upravljao, u onu postojbinu divlje surovosti, koja je bila prie 800 godinah, kad su š njom bogovi uma upravljali. A u cèrkvah kèršćanskih more! što vidismo? šta niti životinja, ako taki sa neumèrlim duhom nediše, učiniti kadra nebi bila! Pogèrdu slikah božjih, i svetiuh priateljah njegovih, obezčestje svetinje, angjelske hrane posudah, ljudsku pogan, štale i mèrcine vidiasmo. U ložnicah kraljevah? zbor gadne surovosti, šumadiu prokšenog pućanstva, razorenja zemaljskog veličanstva! U zraku? smrad, kugu, dá, neznam strahovitie li od kuge, kratelj oli koleru! Na zemlji? oganj, glad, plěn, běg, golotu, bosotu, jauk i škripanje zubih! U dvocarskoj vojsci? gnjev i osvetu, a na nebu? a na nebu svemogućeg Boga govorećeg: stante děco! neskančajte mi zabludno, neosvěstno stvorenje moje, moja je osveta! ja gospodin! I eto Bog učini mira, dade nam ono, zašto ga, suze roneći molismo, što nam svi umovi světa, sva sila zemaljska dati nemože: slomi oholu glavu carujućeg uma, tumo upokoriv Taliane, privede sv. otca papu u otačbinu sv. Petra, ovdě razpèršiv sve umoborce, himbenike, sve stekliše i ljute zvěradi, sve piavice kèrvi drage děčice vaše, sve umětne tate srebra, zlata, blaga i bisera našega, sve gèrditelje, tlačitelje, i uništitelje jezika, slave i naroda hèrvatskoga (jugoslavjanskoga) i zatèrvši oskvèrnjenog, pa to isto jurve nepravednog, ustava starine, obdari nas s ustavom novim, jurve proglašenim, od 4. ožujka t. g. ufano pravednim, jer na temelju ravnopravnosti sviuh narodah osnovanim, a i carskim imenom i rěčju posvetjenim.

Pa tko nebude tvèrdio: svake sile za vrěme! tko nebude tvèrdio: da je um čověčanski, i sva sila njegova, buduć vazda preměnljiva, kuharnica nemira, privare, nepokornosti, nepobožnosti, rata, zgrabljivosti, kèrvoločnosti, i uništoženja divnih proizvodah svojih, indi ubojica vlastitog svojeg děteta. A i tko nebude tvèrdio, da sila věrozakona k. kat. traje do věka, da um i volja božja, pa zakoni njegovi, buduć vazda nepromènljivi, stožer postojanosti, mira, ljubavi, blagostanja, uzajamnog složnog odnošenja, da su prednebje blaženstva onima, koji nje ljube i obdèržavaju?

Kada bi jednom u starom zakonu kralja Ašvera pèrvi dvorjanik Aman na uništenje puka židovskoga pod tom izlikom kralja sklonio bio, da ovi puk sve kraljestvo pod prilikom svojega věrozakona uznemiruje; pa ovom kèrvoločtvu ništa drugo povod nebi bilo dalo, do protivljenja Mardokeovog, pred Amanom na koléna padati, iklanjati mu se, što Mardokeo, kao Židov, samomu Bogu pristojno scěnjaše, i pred Amanom činiti nehtěde: Estheržidovkinja, kralju zaručena, ujedno sinovkinja Mardokeova, propast svoga naroda, i ružnu smèrt križa stricu svojemu Mardokeu naměnjenu, odstranivša, moleći, posteći, cvileći i ponizujući se pred Bogom i ona i sav puk, postiže od kralja milost, da ovi na sutra dan k njoj s Amanom na ručak dodje. U ljubopitnosti svojoj, šta da će sutra dan kod ručka Esther od njega zamoliti, kralj zaspati nemogav, zapovědi, da mu se dogodjaji za njegova kraljevanja čitaju, pa eto naměri se na izdajstvo; proti njemu ugovorito, od kojega Mardokeo kralja izbavi, i zapita štioca: Kakvu je platju dobio Mardokeo za ovu věrnost? i razumio, da nikakvu, upita nadojdućeg Amana: Što bi se imalo onom učiniti, koga kralj hoće, da naj to većma poštuje? Aman scěneći, da kralj njega, Amana, odlikovati želi, reče: da se takov imade sa světlom kraljevskom oděćom zaoděti, pa krunom na glavi na kraljeva konja posaditi, i po najstariem dvorjaniku kroz sav varoš provesti, i provikati: da se ovako imade poštovati, koga kralj hoće da poštuje. Ha, reče kralj Amanu: To isto ti sam na Mardokeu bez otezanja izvèrši. I kada bi Aman oholima ustma usilovan bio slaviti onoga, koga u sèrdcu pogazio, i na sramotnu smèrt odlučio biaše, dodje i vrěme ručka, kad ali kralj pozva Esther kraljicu, da bi mu jedanput očitovala svoju prošnju. Prihvativši se ova dakle za narod svoj, zamoli ništa drugo, nego

da kralj njoj i njezinom puku milostivno život prosti, dokaza mu i opaku odluku Amana, koi kralja na tu strahovitu odluku prevarom prignu. Kralj Ašvero, bivši od narave dobar i pravedan, začudi se veoma, kud ga dovede s jedne strane njegovo lahko povĕrovanje, a s druge strane Amanova pakost, zapovĕdi: da se Aman ima odmah smaknuti, i to na on isti križ obĕsiti, kojega je on za Mardokea pripravio bio, pa razpošiljajuć listonoše po cĕlom kraljestvu, Židovom ne samo milost življenja dade, već i osvetu njim dozvoli nad svima nrprijatelji svojima. Odtud Židovom ogranu novo sunce, pa *kamgod* &c. jer je veliki strah i trepet imena židovskoga obuzeo svekolike.

Ovaj dogodjaj sa odabranim pukom božjim, to jest, sa Židovi, njihovim zaštitnikom Mardokeom, i kraljicom Esther nam očito dokazuje: da nepravda, ako je i sa silom oružana, onima nenahudi, koji se samoga Boga boje, njemu se klanjaju, njega zazivaju, i poštuju; znade bo njih Bog u svoje vrĕme braniti, i iz pogibelji izbaviti.

Dragi moji! ja nimalo nedvojim, da se vi nesĕtjate, šta da je po ovoj zgodnoj priliki izvesti naumilo slovo moje? Primĕri starodavne dogodovština jesu ogledala dogodjajah vrĕmenah naših. Ašvero kralj on dobri i pravedni jesu carevi, i carevići naši, i sva sjajna obitelj Habsburgsko-Lotringska; Aman sa svojima dvorjanicima je ona čestica povlastćenikah i poveljenikah ugarskih pod čeoničtvom Košuta, koja nas je hotĕla upropastiti, obsudjeni na smaknutje puk židovski, jesmo mi jugoslavjani, po imenu Hèrvati i Slavonci; Mardokeo naš jest oslavljeni, i cĕlom svĕtu omiljeni ban Jelačić, a Esther naša jest vĕrozakon k. katol. jest angjeo naš čuvar, jest bl. d. Maria, majka božja; zavĕtnica naša kod kralja kraljevah, i uz današnji god svoj, odičena jednoć pobĕditeljica napadnikah svojih, a poglavito Turakah, imena kèršćanskog ono vrĕme užasnih dušmanah, koja na nas, kad nju prepokorno moliasmo, u ovom pregonu milosèrdne oči svoje obratjajuć, i oproštenje grĕhah, i milost bezopasnog života iz nebesah donĕla je; Esther naša jest on duh božji, koi sveudilj bdije vèrhu svoga puka jugoslavjanskog, on genij nebeski, koi giba, nuka, ublažava, osvĕšćuje dušu i sèrce carevah i carevićah naših, a navlastito sada srĕtno vladajućeg junačkog cara Franje Josipa, i njegove veličanstvene majke, nadvojvodinje Sofie, da im nemoreno neomiliti, da nas nemogu zapustiti, da nas moraju ljubiti, odlikovati, usrĕćiti. Tko uz ove prispodobe sv. pisma svaku točku, uzporedi dogadjaje sadašnje sa Magjari, carom i našim narodom, pa sa sjajnom zvĕzdom našom, banom Jelačićem, tomu daljeg razlaganja nije potrĕbito; a niti ovdĕ nije mĕsta, u to se upuštati. Zato samo velim:

Tko nezna, da je ugarski sabor jur od 300 godinah, a pa naj pače od vrĕmenah francezke bune, na naš katoličanski vĕrozakon, na ovoga poglavite podpore i stupove biskupe, i zastupnike kaptolske pod onom izlikom nasèrtao, da ovaj vĕrozakon je preprĕka prosvete, spona slobode, i svakoga naprĕdka; tko nezna, da su načela nebeska vĕre naše ugarskim odpadnikom, za postići slobodoumne svèrhe njihove, vazda tèrn u očima bile; taj to neće da znade.

Tko nezna, da je ugarski sabor od najnoviih vrĕmenah, a navlastito Košut s Košutovcima nas Hèrvate i Slavonce utamaniti, a bana našega kod cara, i carevićah oblagati, pogèrdno svèrći i smaknuti htĕo; taj to neće da znade.

Tko nezna, da su Košutovci kroz zastupnike svoje sve vladare europejske na ovu šačicu ljudih uzdići hèrlili, i da su u mahnitosti svojoj bogomilu obitelj carsku prestola lišili bili, taj to neće da znade.

Tko nezna, da su nam Magjari jur i desnu ruku, hrabre, vèrne i junačke graničare od tĕla dèržavnog odtèrgli, te u područje svoje ucĕpili, pa i slavonsku bratju našu velikom čestju od sèrdca odlomili bili; taj to neće da znade.

Tko nezna, da je jezgra naše momčadi po poljanah ugarskih, ulagajuć život svoj, za vĕru otacah svojih pra-ma Bogu, kralju i domovini, radje junački pala, nego li vĕčni značaj naroda svojega oskvèrnuti htĕla; taj to neće da znade.

Tko nezna, da je ovu pobĕdu Bog dao; taj se neće da sĕća iz poslovice bana Jelačića: *Ako Bog da i srĕća junačka*, taj se neće da sĕća iz slova ruskoga cara na vojsku svoju iz Varšave pod 3. rujnom t. g. izdatoga, gdĕ ovako počima: *Dĕco! Bog je blagosovio vašu revnost, vašu hrabrost, vašu neumornu tèrpljivost u tegobama, i naporima, vi ste izpunili svoju dužnost, buna je ugušena.* Koi, velim to nezna, da je Bog naša pomoć i obranba još i u najopasnijoj nezgodi, taj će u bludnji uma svoga i to reći: da niti Bog nije, te sa Košutom i njegovim družtvom vragu se dati u ruke: flectere si nequeo superos, acheronta movebo. Jer tko se s Bogom pojakari, pohèrva, u potèru stavi, taj si tèrn u petu zabija, pa si š njim mozak izbija, te iz nevĕre hèrli u bezumje, a odtud u bezbožtvo, okrutničtvo itd. itd. —

(Konac slĕdi.)

Vĕsti iz katoličkoga svĕta.

Iz Pečuha. 21. listop. Biaše ovdĕ velika izvanredna svečanost. Sv. otac uvèrstio je naime pèrvog pečuhskog biskupa Mavra, apostola tako rekuć ove biskupie, koi je pod Vathom i slavu mučenika stekao, u broj svetih; pa se je danas svečanost njegovog posvetjenja ovdĕ u pribitnosti množine pobožnog puka ovèršila. —

Rim. Patriarka katoličkih armenah iz Carigrada donio je od Sultana sv. otcu u Portici poklon od pedeset hiljadah frankah, i zajedno mu izjavio, kako Sultan svesèrdno želi, da čim prie anarhičko stanje u Rimu konačno prestane.

Turin. 28. listop. Svetski i samostanski svetjenici biskupie turinske podnesoše vladi prošnju, sa više nego hiljadu podpisah u kojoj mole za povratak arci-biiskupa tnrinskog. Svi župnici, kanonici, sborovi, ravnitelji blagotvornih zavodah i mnoge druge osobe, koje odlikujuće se sposobnosti ovog cèrkvenog glavara cĕniti znadu, podpisaše ovu molbenicu. *(T. Volksbl.)*

Nĕmačka. Freiburg, 31. listp. Kako čujemo zahtĕva vlada, da slušatelji bogoslovja samo jednu posebnu godinu filozofičke predmete slušaju. Naš prečastni arcibiskup, premda je velika oskudica redovničtva, je jučer kod primanja u sĕmenište strogo i opazno postupao. Bolje jedan dobar svetjenik, nego dvadeset polovnjakah! — Neglede na ovaj manjak svetjenikah, izjavio je ipak preč. arcibiskup 12 bogoslovom, koji u zadnjem prevratu sučestnici biahu, da ih nikada neće rediti; 10 drugih moralo je ultimatum podpisati. I tako ćemo buduće godine samo 13 mladih svetjenikah dobiti, prem ih do 200 trĕbamo.

Nĕmačke novine (br. 290) iz Stutgarta donose slĕdeće vĕsti: „Deutschkatolicizam“ izumire sa svim u čitavoj Virtembergi; ta ovaj ništa drugo nije, već umĕtno bilje, koje se eto sada svoga zemljišta liši. — Eslingerska obćina odpusti jur od davna svog svetjenika, a isto tako i Stutgartska, jerbo se prinesci kukavno i slabo kupiše, morade se odreći svog ugovora i pogodbe. G. He-

ribert Ran biti će takodjer za nèkoliko mèsecih na ponudu. Jedina obćina, koja jošte imade u srèdini svojoj svetjenika, jeste Ulm. Na taki dakle način navèštaju iste novine predstojeći Deutschkatolicizmu grob, one novine, koje mu kraj kolèvke toli nèžne i ugodne pèsni pèvaše, i koje mu tako sjajni horoskop budućnosti pripravljaše. Kako se ote iz leda sagradjene kule raztopiše, a pomèrčaše jasne zvèzde, koje su nèkoć Stutgarski sbor sačinjavale, i pokraj Sernetine i Champagnera u dogodovštini mèsto zadobile.

K. Bl. v. T.

Česka. Iz Praga 27. listop. I u Forstu je missia, hvala Bogu, srètnim uspèhom dovèršena. Forst leži u onom srezu, u kojem se nalazi tako zvani cèrni brèg. Ovo mèstance stoji takodjer u področju one cèrnovlasti, koja se nestidjaše missiam uspèh prepreèiti. Ona pokuša sva moguća, da im konačni fiasco pripravi. Više nedèljah ortačilo se je krèpko po svih kèrčmah proti ovim missiam, staro i novo iz vèčne kovačnice lažih navadjalo, i uz to na ugled upraviteljstva pozivalo, koje tobož takojer ove missie neodabrava. A isti konstitucionalni list za česku, primio je nèke iskre iz ovih gorah u svoje redke, za da se i nadalje saznade, kakovih oštroumnikah u kèrkonoških gorah imade. — Oni nèko dète upitaše, da li znade, što je to missia? A kad nije baš sgodnom rèčju na njihovo pitanje pripravno bilo, tako mu razložiše, da rèč missia toliko znači, koliko obratjenje poganah. Vèrhu ovog tumačenja ponašahu se javno u navadnom listu, gdè si laskaju, da to tumačenje nije bez uspèha ostalo. Zadnjić dodjoše missionari. Na svaku njihovu rèč vrebahu, i gdè što samo na pol moguće biaše, izkrivljahu. Jošte samo težko očekivahu, da se vrata cèrkvena po ulazku ljudstva zatvore; nu ovdè se opet prevariše, jer vrata, istina je, nebiaše zatvorena, ali svakom nepozvanom gostu ulazak uljudno zabranjen. — Premda nèkim i prèko guta biaše, da se kod njih poganska obratjanja poduzimlju, ipak je sve u cèrkvu vèrvilo. Ali im jošte jedan mah preosta, kojim namèravahu najsladju nadu missiah uništiti. U isto to doba naime pade i posvetilo carske cèrkve. Ovo posvetilo obavljaše ovdašnji brèžnjaci po starinskoj svojoj navadi upravo veselo, sada pako bi se ta gostba sa slavodobitjem dovèršiti imala. Sve priprave biahu za tu svèrhu učinjene; pa ipak — o lukavi svète! — dvorana osta prazna, sirote svirači moradoše odložiti svoje frule i gudala, a lukavi pèrpošići dugim se nosom se udaljiti. Evo ti sad fiasca, ali na protivnoj strani, gdè se nije želilo. Dobro kaže stara poslovica: koi pod drugim jamu kopa, sam u nju opadne.

(W. Kz.)

Svajcarska. Lucern 3. stud. U lucerenskom kantonu vlada sada veliko nezadovoljstvo. Jur biase ukinutje missionarskog družtva gorki udarac za bogoštevni puk, a poslè toga slèdjaše i drugi, koji osobito duhovničtvo težko uvrèdiše. Kod izbora župnika za selo Eich naimenova vlada izmedju 12 kandidatah onoga župnikom, koi je najmanje povèrenja kod župne obćine imao. Ovim činom otudji si vlada cèlo duhovničtvo. — Tako je i zavodu Bern-Münster samoupravljanje svojih dobarah oduzeto i na nèkog providnika prenešeno. — Tako razumèva radikalna stranka u republici svim podèlenu slobodu! —

Lyon. Veoma obradujuće je za cèrkvu, što kod duhovnih vèžbanjah, od Abbé Combalota najboljim uspèhom dèržanih, skoro do 600 svetjenikah iz Lyonske i susèdnih biskupiah prisustvovaše. Nj. preuzviš. kardinal Bonald predsèdao je ovoj mnogobrojnoj skupštini od svetjenikah, koja do 13. listop. trajaše.

(L. Univers.)

Smèsice.

Čitali smo ovih danah u „Sl. Jugu" pod br. 197 jedau dopis iz Varašdina, u komu se dèlce g. Lalića pod imenom: „Otvorenje domaćeg lèkarstva" pretresava. Mi smo se prinudjene počutili g. dopisnika samo na onu izreku njegovu pazljiva učiniti, gdè veli, da je duhovno poglavarstvo krivo, što je to dèlo svèt ugledalo. Mi uvèravamo istog gospodina, da nam je vèrodostojno, od istog g. Lalića poznato, da je on dèlo svoje već onda napisao bio, kad je duh. poglavarstvo uprosio, da ga svojom preporukom podupre, vèrojatno je dakle, dapače sègurno, da bi on svoje dèlo i bez ove preporuke bio izdao. Da je pako isto poglavarstvo, uvažavajući onu korist, koja bi iz te vèrsti dèla doista za svetjenstvo i puk proistekla, uvažavajuć nadalje proglas, koji je i opet uz nèka nevèrojatna i mnogo dobra obećavao, napokon i istu osobu spisatelja, koji je već od toliko vrèmena o lèkarstvu na glasu, dapače i u tom poslu u Beč pozvan bio, da je uz ova rečeno poglavarstvo na to se sklonilo, da to, narodnog spisatelja poduzetje obznani i preporuči, mislimo, da mu se to tako malo zamèrati more, kao što bi se tko osuditi mogao zato, što je nèkog umètnika u njegovom poduzetju, koje docnie nije za rukom izpalo, podupirao. Nitko od nas, dakle ni duh. poglavarstvo nije moglo znati kojim načinom da će g. Lalić svoju zadaću izpuniti, to se nije dalo, kako g. dopisnik kaže iz oglasa razabrati, inače bi bio isti dopisnik predi viknuo, ali barem nebi bio mačka u vrući kupovao. Svi smo znali, o čemu će g. Lalić pisati, nu kako, to je bila tajna za sve, pa tako i za isto poglavarstvo. Kamo bi došla naša litteratura, da polag g. dopisnika nije slobodno unaprèd spisatelja podupirati radi one okolnosti, da on možebit nebi kašnje želji našoj odgovorio. Mniemo dakle, da se dobra namèra duh. poglavarstva u ovom slučaju nemože osuditi, te da je g. dopisnik veoma pristrano sudio, dočim je tu rečeno poglavarstvo, kano uzrok tog proizvoda svètu dokazati htèo.

U r e d.

Za nabavljenje počastne sablje svètlomu našemu gosp. banu *bar. Josipu Jelačiću Bužimskomu* nadalje prinesoše:

Dosad prinešeno 26 car. cek. i u srebru	934 for.	56 kr.
G. ministarski savètnik Fluk . . .	10 „	— „
„ Franjo Kureš, župnik . . .	2 „	— „
„ Čačković „	2 „	— „
Ukupno	984 for.	56 kr.

i 26 car. cek. u zlatu.

Za nemoćne vojnike (Invaliden Fond).	for.	kr.
G. Franjo Kurreš, župnik . . .	2 „	— „
„ Čačković, „ : . . .	3 „	— „
Ukupno	5 „	— „

Za svetoga otca papu Pia IX. prinesoše.

Dosad prinešeno u srebru	119 for.	30 kr.
G. Jos. Hosian, župnik	2 „	— „
Ukupno	121 for.	30.

Stèpan Moyses, upravitelj. — *Stèpan Muzler*, urednik.
Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

BROJ 49. — TEČAJ I.

List ovaj izlazi svaku subotu na cělom arku.

Cěna mu je za domaće 4 — za vanjske 5 for. u sr. na cělu godinu.

U SUBOTU 8. PROSINCA 1849.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvěrt god. kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod duhovnog stola ili kod uredničtva. Predbrojenje prima se svendilj kroz čitavu godinu.

Katolički list zagrebački.

Proglas i predplatni poziv na *Zagrebski katolički list.*

Od někoga vrěmena tako je preotela mah privrěmena štampa, tako su sve poplavili privrěmeni spisi, da ovo naše doba neima gotovo niti jedne grane znanja čověčanskoga, niti jedne skoro struke umětnostih, niti jedne vàrsti obàrtnosti, koja nebi imala svojih posebnih, i u svoju svàrhu pisanih časopisah. Koliko god imade u izobraženom světu različnih stališah i sdruženjah, kojim su povod dale raznovàrstne želje i teženja sàrca, različne okolnosti i interessi života; koliko god su moralnih tělesah sastavili ljudi iz mnogovàrstnih věrozakonskih, ćudorednih, čověkoljubivih, politickih, dàržavnih, gradjanskih, tàrgovačkih i t. d. obzirah; i premda su ove družbe, u koje je vàskolik prosvětjeni svět razděljen, glede postanka, srědstvah i svàrhe svoje, tako medju sobom, kao i posebice, puno različne: neima vendar niti jedne poglavitie i važnie od ovih stranakah, koja nebi svoje posebne naměre zastupala i branila u pojedinih spisih, koje je upravo s toga privela u život i u kojih se, kao u ogledalu, odbijaju sve različne boje i značajnosti slike i lica njezinoga.

Naravna potrěba sdruženja nukala je čověka, da stupi i živi u družtvu; narava i obstojanje družtva zahtěvala su od članovah jednoga istoga družtva istovetnost svàrhe, i srědstvah k njezinom postignutju; iz ove istovetnosti slědila je jednoličnost njihovih naměrah i činah; ova jednoličnost vodila je k užjemu spojenju; ovo spojenje iziskivalo je uzajemno sporazumljenje i dogovor; na ovaj dogovor poticao je mogućno prirodjeni čověku plemeniti nagon sobćenja mislih; a ovomu je doskočio dosětljivi um čověka, koj je ove misli u rěči pretvorio, rěči u pismena razložio, i putem štampe otvorio im vrata u běli svět, te ih tako drugim do znanja dostavio. I tako su postali lětopisi, časopisi, měsečni listi, tjednici, novine i dnevnici svakovàrstna predmeta i spodobe.

Nije se dakle čuditi, da i ona važna strana čověčanstva, koja se bavi s plemenitiom i uzvišenom stranom čověka, naime *dušom* i *savěstju* njegovom, — koja razmatranja svoja nesapinja samo u uzki krug našega zemaljskoga boravljenja, nego ih proteže i iza grobovah na naše buduće, věkom trajuće blagostanje, — koja ljubopitne svoje poglede baca i prěko těsnih granicah ovoga světa i života, i tamo od nepristupne sjajnosti veličanstva božanskoga zaslěpljena, gubi se u neizměrnih prostorih věčnosti . . . nije se, velim, čuditi, da i ova strana čověčanstva imade càrkvenih i bogoslovnih časopisah, u kojih se, kao u kakovih skladištih, stiču sve poslědice i plodovi ovoga uzvišenoga nastojanja i znanja, i kroz koje, kao kroz kakova obćenita usta, očituje se i govori duh i život kàrstjanski.

Već iz ovo několiko rěčih lasno se razabrati dade, kako su važni i koristni ovakovi spisi, ako se sastavljaju věšto, i u dobrom duhu. Ovo je najprikladnii put, kojim se dobre misli, bàrzo i uzpěšno mogu razprostraniti; ovo najbolji način, kojim se predložiti mogu spasonosne osnove; ovo najsposobnie srědstvo, kojim se mogu dostaviti do znanja sve proměne u càrkvi i njezinih članovih, zatim naprědak i razvijanje càrkvenog i kàrstjanskog života u raznih stranah; ovo najpriměrnie město, na kom se putem zrělih i ozbiljnih razpravah sumnje razpàršiti, dvoumnosti razjasniti, a istina na viděla izneti dade; ovo napokon najshodnie bojište, na kom se mogu odbiti sve otrovne strěle, koje na càrkvu i njezin ustav odapinje neznanost, nevěra i zlovolja.

Nego osim važnosti i koristi, koju ovakovi listi pružaju svojim čitateljem, njihovu *potrěbu* i *obstojanje* zahtěva u naše vrěme onaj zloćudi duh, koj je ovim našim věkom zavladao, i koj se kaže nepriaznim i nepriateljskim prama svemu, što je cèrkveno, dà, neuztežemo se kazati, sa mnogo stranah i kàrstjansko. Osobito katolička càrkva mora izkusiti dan na dan više, kako je radi svoje nepomične stalnosti i čvàrstoće, tàrn u peti svim proměnljivim zastupnikom ovoga nestalnoga duha vrěmena. Protestantizam, rationalizam, materializam, socializam, a i radikalizam, premda teže za posve različnimi svàrhami, ipak su si u tom podali ruke, da sjedinjemi silami jurišaju na onu tvàrdu i starodavnu sgradu, koja se, kao kakova jaka tvàrdjava, opire daljemu razširenju naměrah njihovih. Sve struke nevěre, sve slědbe krivověrstva, sve vàrsti zločinstva i zlohotnosti, — i koliko su medju sobom različne, protivne i nepriateljske, — sve se u tom slažu, da jednakom ogorčenostju màrze onu càrkvu, u koje neporušivom obstojanju, kao u živom tělu i neopovàrživom dokazu, uvěk viděti *moraju* u oči udarajuću osudu bitja svoga. Osobito pako od onoga vrěmena, što je sloboda tiska, na dobro i zlo narodah, kako se naime upotrěbljava, uvedena, podignù se cělo jato svakovàrstnih, zvanih i nezvanih spisateljah i pisarčićah, koji sada u zloradih, sada u nezrělih plodovih svoje kojekakovimi nečistimi slikami razpaljene mečtę, bacaju se, kano u bajci vrane na labuda, svakojakim gnjusnim blatom na katoličku càrkvu, ovu uvěk se pomladjajuću staricu, zavideći joj *čisti obraz*, kojim světu u

oči gledi, — i nesluteći, da će ona samo čistia izići iz ove borbe, koja je već mnogo opasnie bure podnėla, i na koje mišicah razkàršile su se mogućnie sile jošte jačih i věštiih junakah! — U istoj našoj domovini, koja mogaše prie služiti za izgled dobroga suglasja medju cȧrkvom i dȧržavom, počeše se nepriateljski glasi proti njoj podizati, koji nikamo drugamo nesmėraju, te drugim plodom uroditi nemogu, nego da se na novo zametne ona poslovicom postavša stara nesrěća naša, koja je uvėk razdvojila sile naše, te tako učinila, da iz nas ništa boljega postalo nije, premda se čini, da smo polag naše tolike razgranjenosti i broja, —polag tolike lėpote, plodnosti i različnosti zemaljah, na kojih obitavamo, i blagosti njihovog podnebja, — polag tolikih lėpih, ali žalibože zakopanih sposobnostih, na nėšto boljega i uzvišeniega stvoreni i opredėljeni! — Iz ovakove razdvojenosti i razdora neće, věrujte, ništa drugo slěditi, nego u novoj slici ona cȧrna strana našega narodnog značaju, koju pověstnica imenom „slavjanske nesloge“ kȧrsti, koja je već mnogom iskrenom rodoljubu rumenilo stida u lice zatėrala, i koja nam svim biljeg prikora i sramote udara na čelo, te je do sada uvěk uzrok bila, da smo samo drugim služili i robovali! —

U ovakovih okolnostih, jeli je štogod pravednie i zajedno *potrěbnie*, nego da i mi skočimo na noge od svoje strane, te oružjem ljubavi, osvědočenja i istine u ruci, izadjemo na mejdan, na koj nas pozivaju zatočnici noviega vrěmena? Zar nebude slobodno nam se braniti, ako je drugim slobodno na nas nasȧrtati? Šutiti u svoje vrěme, jest lěpa i koristna stvar; ali šutiti u nevrěme, kada bi se govoriti imalo, jest nerazborita čednost. Dakle govoriti ćemo, i to odpȧrto govoriti, kada god nam se bude vidělo potrěbno, da s našim neshodnim šutenjem neuvedemo u smetnju mnoge dobre, ali u istinah věrazakona manje dobro ubavěštjene ljudi. Opirati ćemo se svagdě našim protivnikom, gdě god nebudu imali pravo, i gdě bi se naše šutenje razlagati i smatrati moglo kao nepouzdanje u obranu naše stvari, ili konačni poraz naš.

Pa gdě bi se mogla ova borba najshodnie i najuzpěšnie voditi? Sigurno nigdě drugdě, nego u cȧrkvenih časopisih, koji su kao javni nastroji cȧrkve svakomu lasno pristupni, i upravo radi toga utemeljeni, da se u njih nauk i život cȧrkve predlagati, a kada uztrěba, braniti može. Na ovom indi polju ogledati ćemo se s našimi protivnici, i nadamo se od pravednosti naše stvari, da će pravda i istina odȧržati pobědu nad zlobom, klevetom i obsěnom. Ovdě ćemo našim protivnikom dokazati, kako krivo potvaraju cȧrkvu, dočim odluke i uredbe njezine ili neznadu, ili nerazumiju i izopačuju. Ovdě ćemo ih uputiti, na kako slabom temelju počiva mȧržnja njihova, pošto ju osnivaju na činih i dogadjajih pojedinih ljudih, koji se ili njihovoj slabosti, a nipošto cěloj cȧrkvi, pripisati imadu, ili su iz zlobne naměre, kao gole klevete, izumljene. Napokon ovdě ćemo izpraviti njihova pogrěšna mněnja o cȧrkvi, i u tu svȧrhu predstaviti ju u svojoj pȧrvobitnoj i čistoj slici, koja na sve potrěbe čověka obzir imade, te njegovu pravu srěću i blagostanje promicati i unaprěditi nastoji.

I ovo po prilici biahu uzroci, radi kojih je pomujom preuz. g. biskupa zagrebskoga jošte prošaste godine utemeljen „*Zagrebski katolički list.*“ I ovo su zajedno ponukajući razlozi, što sam se odvažio stupiti na sklizku stazu uredničtva istoga ovoga lista. Slědio sam u tom nagon sėrca moga, da i od svoje strane něšto doprinesem k ovom koristnom poduzetju; ali se ipak nebi bio nikada na to usudio, da me nepotiče i nebodri čvȧrsta nada, da će me gg. čitatelji, a navlastito svetjenici, u ovom težkom poduzetju krěpko *podupirati*. Mislim pako, da imadem pravo tom se nadati tim više, čim sam bolje uvěren, da osobito svetjenstvu uzdȧržanje jedinoga ovoga u ovoj struci lista na sȧrcu ležati *mora*. Nije ovo svojina samo jednoga čověka, nego svih onih, u kojih zvanični život zasěca; pa da ovakovo poduzetje srětno za rukom podje, nisu dovoljne sile jednoga jedinoga čověka, već svi, ili barem mnogi k tomu sudėlovati moraju. Tako je prostran okrug ovoga lista, da onomu, koj k tomu samo malo ozbiljne volje imade, nikada predmeta manjkati nemože. Jerbo u područje njegovo spada sve široko polje bogoslovnih i drugih pomoćnih znanostih; cělo bogato izkustvo pastirskoga života; i mnogovȧrstni svakdanji slučaji, koji manje više u svakoga čověka děluju, i nehotice probudjuju u njem pametne misli i opazke, koje pobilježene drugi sa zanimanjem i koristju čita. Načinite si, Gospodo, iz ovoga lista srědište poučnih i koristnih dogovaranjah, razmatranjah i osnovah vaših, i naći ćete u tom uvěk pripravno uredničtvo, koje ništa bolje neždi, neg da rečeni list postane košnicom, u koju marljive pčelice nose sa svih stranah sladki med, koj su pobrale na svakovȧrstnom mirisnom cvětju.

Kojih se je načelah do sada, i kojih će se u buduće dȧržati „Zagrebski katolički list,“ već se iz njegovoga naslova lasno pogoditi može. Slěditi ćemo u svemu *prastara* i *uvěk mlada* načela katoličke cȧrkve, koja su od postanka svoga, pa sve do današnjega dana kroz tečaj prěko 18 věkovah s mirnim okom gledala tolike proměne svih běgućih stvarih, — a sama vendar u pȧrkos tolikim silovitim i s propastju prětećim navalam, neuzdȧrmana i *neproměnjena* ostala: te tako već ovom svojom nepomičnom stalnostju i neuzkolebivom čvȧrstoćom najbolje dokazala *valjanost* i *istinu* svoju! — Probudjenje i oživotvorenje cȧrkvenoga života i promicanje věrozakonskoga čuvstva, na ovom temelju, biti će naměra i pravac svega teženja i dělovanja našega. Sve, što se na ovaj život, i ovo čuvsto upravno ili posrědno proteže, biti će predmetom i sadȧržajem našega lista. Osobitom pako pozornostju pratiti ćemo sva važnia privrěmena pitanja, i znatnie dogodjaje, tako obćenite cȧrkve, kao i napose naše užje domovine, koja, kao nam najbliža, najviše zanimivosti za nas imati mora. Sva ova pogovarati ćemo bezstrastnim, razumnim i slobodoumnim načinom, pod kojim nipošto nerazuměvamo onaj nerazum někojih pretěranih glavah noviega vrěmena, koj svoje slobodoumje postavlja samo u obaranju i rušenju svega obstojećega. U obće služiti ćemo se sasvim razložnim i *obće* razumljivim predstavljanjem i opisivanjem nauka katoličke cȧrkve. Već je time razgovetno kazano, da niti iz daleka nemislimo podučavati učene bogoslovce; nego jedina nasa naměra će biti: razširenje pravoga smisla i pojma o nauku katoličke cȧrkve medju katolici svih stališah, te na ovom putu probudjenje čistoga věrozakonskoga čuvstva, ili gdě se već nalazi, njegovo utvȧrdjenje i uzdȧržanje. Nauk naše svete cȧrkve nije *nov*, nego *prastar*; zato *nemožemo* o njem ništa novoga priobćivati, već samo *stare istine*. Pošto smo naumili za *sve stališe* pisati, nebi se slagalo s našom svȧrhom, da u tom poslu upotrěbljavamo kakov višji način pisanja, koj bi samo učenim bogoslovom pristupan bio. Medjutim mi nemožemo niti nećemo drugo činiti, nego saditi i zalěvati; ali molit ćemo se Bogu, da svojim blagoslovom našem zasadu dobar uzrast, a našem slabom nastojanju dobar uspěh poděliti izvoli.

Ljuto bi se varao, koj bi scènio, da će se ovim listom sijati sème nesloge i razdora medju privàrženici jedne i druge càrkve; ili da će se poticati màržnja prama slědbenikom inih věrozakonah. Znadući dobro, da je pàrvi i zakladni zakon kàrstjanstva *ljubav*, čuvat ćemo se pozorno svake prilike i rěčce, kojom bi se mogla povrěditi ova ljubav prama *našim iskàrnjim.* S toga kada će se povesti kakov literarni inat medju nami i njimi, biti će to borba načelah, nipošto pako osobna prepirka; mi ćemo samo obzir uzeti na pogrěšna mněnja, i kriva tvàrdjenja, ne pako na posebni značaj, *věrozakonsko čuvstvo*, i *bogoštovje njihovo.* Jerbo kao što nam je sveta càrkva naša, koju smo naumili iz svih silah braniti proti napastovanjih, ma ova odkud mu drago dolazila: isto tako nećemo nikada dirati u svetinju drugih, premda od nas razdruženih, i drugačie uputjenih; jerbo ovu svetinju i u nasih protivnicih štovati znademo. Zato se ćemo ponajviše samo onda upustiti u polemička pitanja, kada na to od druge strane pozvani i prisiljeni budemo. Isto tako i privatne razpre izključujemo posve iz područja našega lista, pošto smo tvàrdo uvěreni, da posebni domaći prizori u javni list nespadaju. Nego javne čine, koji su se na očigled mnogih dogodili, te tako budi dobar priměr, budi smutnju občinstvu podali, napominjati i pretresati ćemo savěstno i bezobzirno polag njihove vrědnosti i cěne: sada sa zasluženom pohvalom, sada sa stećenim prikorom. Ali i u ovom poslu znati ćemo uvěk razlučiti čin od osobe; i dočim ćemo možebiti sa svom oštroćom pera kuditi čin, nećemo se nikada zaboraviti iz dužnoga prama osobi štovanja, i nikada dopustiti, da se u našem listu svetinja domaćega života oskvàrni, ili neljubezno dira u posebni značaj i lične osobnosti ma ikojega čověka. I ako kada odkrili budemo naše slabosti i bolestne strane, od kojih nije ništa umàrloga i čověčanskoga prosto, učiniti ćemo to ne s toga, da koga raztužimo i rane ozledimo, nego da ih izlěčimo. Konačno iz gledišta, da više očih više vidi, i da ćelik udaren o kremen radja iskre, biti će nam dobrodošle i mile literarne razpre, koje će se povesti o kom koristnom predmetu, samo ako u priateljskom duhu, te uměrenom i ozbiljnom glasu sastavljene budu.

I tako ćemo u ime božje početkom buduće nove godine primiti na se uredjivanje „zagrebskog katoličkog lista," koj evo već dovàršuje pàrvogodišnji tečaj, svoga punozaslužnoga života. Radi toga pozivamo uljudno svu gg. p. n. čitatelje, da izvole i nadalje predbrojiti na rečeni list; sve pako, koji sposobnosti i volje imadu, molimo učtivo, da stupe u naše kolo, i kada im sgodno bude, sa svojimi literarnimi prinesci *podupiru* nas u našem mučnom poslu. Ako nam dopuste novčane sile ovoga poduzetja, obratit ćemo sav suvišak na nagrade boljih izvornih sastavakah, koji će nam se poslati; nego pošto se ove sile u naprědak saznati i proračunati nedadu, nemožemo niti mi jošte ništa izvěstna o tom oprediěliti.

Izlaziti će

Zagrebski katolički list,

kao i do sada, svakoga tjedna po jedanput, i to u subotu na cělom arku. Medjutim ako bi želja bila većine predbrojiteljah, da se list razpolovi, i dvaput na tjedan izdaje, zadovoljiti će uredničtvo ovoj želji drage volje. Slika i veličina lista biti će kao i do sada. Cěna mu ostaje takodjer ista, naime:

na cělu godinu za	domaće	4	for.	—	kr.	sr.
„ „ „ „	vanjske u zavitku .	5	„	—	„	„
na pol „ „	domaće	2	„	—	„	„
„ „ „ „	vanjske u zavitku	2	„	30	„	„

Predplatiti se može najprikladnie kod svake bližnje c. k. pošte, a u Zagrebu kod duhovnoga stola, ili kod uredničtva, koje se nalazi u ovdašnjem katoličkom Sěmeništu. Molimo gg. predbrojitelje, da nam svoje naslove i stražnju poštu, ili drugu priliku, kojom list primati žude, razgovetno napišu. Predplatne novce neka nam izvole poslati putem c. k. pošte, koja ovakove novce bezpltano dostavlja na oprediěljeno město, nego se u to ime mora na zavitku napisati: *„predplatjevina"* ili *praenumerations Geld,"* a novce u nazočnosti poštarskoga činovnika u list metnuti valja. U Zagrebu dne 6. prosinca 1849.

Nikola Horvat, urednik.

Indifferentizam pred sudom zdravog uma, sv. pisma i kèršćanske starodavnosti.

(Konac.)

Meštrove stope slědiše uzastopce učenici i Apostoli. Kamo god su došli, zahtěvahu od onih, koji su primili nauk kèršćanski, ne samo u glavnih nego u svih točkah nauka, kog su im propovědali, kao uvět bez koga nemože nitko Isusov slědbenik biti, jednodušnu bezuvětnu *věru*, pa ako bi tko samo gděkoi članak věre zabacio, biaše kao rovar i krivověrac iz družtva pravověrnih izbačen kao čověk, kome za věčno spasenje sve druge istine věre nekoriste, što je jednu samo zabacio.

Jasni dokaz o tome imamo u poslanici sv. Pavla na Galate. Medju ovimi kèršćani nastanu razpre medju onimi, što su od židovah prošli na kèršćansku věru i medju drugimi kèršćani; oni su zahtěvali, da se u kèršćanstvu zadèrže obredi židovski n. p. obrezavanje. dočim su se tomu drugi kèršćani protivili. Premdà je ova stvar neznatna bila, jer su se u cělom ostalom nauku slagali, pa ipak koliku revnost upotrěbi sv. Pavao za da izpravi krivo mněnje, dočim veli, da bi ova pogrěška kadra bila sve druge plodove kèršćanstva uništiti. *Ja (Pavao) velim vama, ako budete to věrovali, te se date obrezati, tad vam kèrst ništa nekoristi, — tad ste izgubili Kèrsta izpali ste iz milosti." (Gal. 5. 2—4).* U takvoj poslanici proklinje svakog, ma bio on angjeo s neba, tko bi im drugo navěštao, nego što ih on učiše.

Isti ovaj Pavao moli i zaklinje u svojih poslanicah pravověrne, „da budu jedne misli, jedne ljubavi i jedne věre, za da tako savèrše veselje njegovo." (Filip. 2. 2). On zahtěva od svih jednu věru, jednog gospoda i spasitelja, jedan kèrst, jedno zvanje, jednog otca nebeskog: „Jedan gospod, jednavěra, jedan kèrst, jedan Bog i otac svih." (Eph. 4. 5.)

Koliku revnost pokaza, kao što svi drugi apoštoli, protiva onih, koji odstupivši u gděkojih člancih od prave věre, nàučaše krivu věru. Takovog čověka, ako se nepoboljša, veli Pavao, valja běžati: *„Jer je opak i grěšan, koi sam sebi prokletstvo izreče."* (Tit. 3. 11.)

A apostol Ivan zabranjuje kèršćanom, „da primaju krivoučeće u kuću, ili da ih pozdravljaju, da se neokuže od njih." (II. Iv. 10.)

Je li bi moglo sv. pismo, Kèrst i apostoli duhom sv. nadahnuti takve upotrěbiti izraze, tako strogo svako najmanje oddalenje od nauka věre zabranjivati, da se pravověrnim niti obćiti s krivověrcima nedopušta, kad bi istina bila, da to nema ništa, je li čověk ovo ili ono věroizpovědanje slědi? — Vodimo još tog krivca pred treći:

III. Sud kèršćanske starodavnosti.

U staro ono doba cèrkve, gdě su kèršćani blizo izvora kèršćanstva bili, kad je nauk apostolah još u živoj uspomeni naprědovao, kad su toliki učenostju i svetim

životjenjem glasoviti biskupi cvali — u ovo doba moglo se sigurno najsigurnie suditi, što i kako se imade o věri misliti. Ako baš neće někoji, da ustmeno predavanje za drugi izvor objavljene vĕre smatraju, to ipak zaslužuje starodavnost kèršćanska, da se čovĕk na njen sud sigurno osloniti može. Pa ako zagledamo u ona vrĕmena, gdĕ i sami protestanti dopuštaju da je nauk kat. cèrkve još čist i neskvaren bio, i vidit ćemo, da je cèrkva sasvim protivna bila onom mnĕnju, kao da je to dosti za spasenje, ako se samo glavni članci nauka kèršćanskog vĕruju i polag njih žive.

Dapače vĕrovahu i naučahu ono doba upravo protivno, da se nesmĕ bez težkog grĕha i gubitka spasenja niti u ikojoj točki od kèršćanske istine odstupiti. U ime svih cèrkvenih otacah dosta će biti, ako navedemo samo sv. Ignatia, koi je kèrvjom potvèrdio nauk cèrkve, kog je od apostola Ivana naučio.

On piše (posl. na Philadeljih), da oni, koji razkolničtvo ljube, i oni koji krivim naukom božju vĕru izpačuju, neće imati sučesti u carstvom božjim, nego će pasti pod kazan vĕčite vatre. U obće, svaki, koi se iole upoznao sa spisima sv. otacah, lasno će nauk njihov uviditi koi uči: da samo ona vĕra, koja je sasvim čista i neskvarena, Bogu se dopada i k spasenju vodi, ko što krive vĕre k skvarenju; da izvan cèrkve nema spasa, jer je ona sama učiteljica čiste vĕre; da napokon sva dobra dĕla pomanjkanje vĕre nadoknaditi nisu kadra.

Ali to nije bilo samo mnĕnje svetih otacah, no je to stalno unutarnje osvĕdočenje cĕle cèrkve, ko što to povĕstnica krivovĕrstva obĕlodanuje. Jer umah, kako se gdĕ krivi kakav i laživi nauk pojavio, umah se sabraše zastupnici cèrkve u obćenitih ili pokrajinskih saborih, gdĕ su novi nauk, pošto bi ga usporedili sa sv. pismom i ustvenim predavanjem, kao krivi i laživi zabacili. Tamo se nije pitalo, je li naučitelj tih pogrĕšakah s privèrženici svojimi sagrĕšio u glavnih ili manje važnih točkah istine objavljene, dosta biaše, da je on ma u čemu posèrnio, pa kao takov biaše ako je tvèrdokorno kod svoje pogrĕške obstao, izmedju pravovĕrnih izobćen, — kao odpadnik od Isukèrsta, koi je hotomice silazio s puta spasenja.

Tako se radilo već u početku cèrkve svakom prilikom, isto tako u pèrvom sboru nicejskom i carigradskom, gdĕ su već u naprĕd svi odsudjeni bili, koji jednako u svemu sa svetom katoličkom i apoštolskom cèrkvom nisu mislili. U obće već od početka nije ništa cèrkva toliko mèrzila, koliko oddaljenje ili razlikovanje u stvarih vĕre, zašto su biskupi, svetjenici i svetovnjaci takove bĕžali ko odpadnike od Kèrsta — dĕcu skvarenja. — Ovako biaše osvĕdočenje o vĕri u pèrvo kèršćansko doba.

Šta dakle da kažemo sad, pošto smo uvidili razloge zdravog uma, sv. pima i kèršćanske starodavnosti o tom načelu indifferentizma: da je svejedno, ma kojugod vĕru tko izpovĕdao, jer u svakoj može čovĕk pošteno živiti i spasenje postići.

Šta da sudimo o javnom glasu koi nas dan na dan obilazi, zahtĕvajući od nas samo stèrpljivost i ljubav naprama izpovĕdateljem svake vĕre — glas koi samo o ljubavi govori nepazeći na zakone vĕre? — Jest, ako nam dokažu tako stalnim — dapače moraju jači biti — dokazi, ko što smo mi protivnost dokazali, nemarimo, da poprimĕmo to mnĕnje, no drugčie nikada.

Ako je pak tako, ko što dokazasmo, da je čista neskvarena vĕra od najveće važnosti i neobhodne potrĕbe za spasenje, je li ćemo dakle prekriženima rukama motriti, kako se propovĕda rĕč tmine na uštèrb rĕči prosvĕte, je li ćemo hladnokèrvno gledati, kako krivi proroci nastoje razširiti carstvo lažih, kuhinju nemirah, vrĕlo razdora javnog i domaćeg, sĕme nesrĕće, dočim se prezire i zametava slovo vĕčne pravde, temelj blagostanja duševnog i materialnog? Oružati se valja oružjem duha nepobĕdivog, duha Isusovog, koi će svladati pomoći vĕkovite svoje nepriatelje — sine tminah i obsĕnah, za da uspĕši prava istinita prosvĕta!! — (V).

Pèrvi pisci cèrkve.

Latinska cèrkva.

Rimsko boljarstvo sa strahom i gnjevom čuti je moralo, da je Ambroziov sin biskupom postao. Kèršćanstvo okrenulo se najprie k nižim stališem, k onoj strani, koja nečuvstvujući velike privèrženosti k prošastnosti, najvećma se sklonom pokaza prionuti za koristne novosti, zatim se okrenuše k dèržavnom starešinstvu, ko što vidimo u Vasilii potomku najodličnie porodice iz Kapadocie, pa sad dobi u zapadu iz jedne — da tako kažemo — kneževske porodice svog zastupnika. Tako je kèršćanstvo sve družtvene vĕrsti, proniknuv dubljinu njihovu, svojim duhom napunilo Pa to je dokaz, da se je ovakova slavodobitna pobĕda izvanrednom samo promĕnom sveobćih pojamah poroditi mogla.

Bilo kakomu drago, Ambrozio zamĕnio je svetovne časti s dužnostju sluge narodah. Ambrozio blistaše medju osobami Italie kano pèrve veličine zvĕzda na nebu. On je početo s time, što je sav svoj imetak siromakom i cèrkvam razdĕlio. Kèršćani nebiahu nikad čovĕkoljubivi, za da bogati postanu, ko što je običaj u naše doba, oni ljubiše ljudi radi njih, pa ovu ljubav pokazahu ne samo rĕčima no i činmi. Dalje što je činio Ambrozio, bila je želja posvetiti se onim znanostim, koje mu naučiti nije dopustio bio krug pèrvašnjeg njegovog dĕlovanja i nenadano u častih pomaknutje. Kèršćani biahu odveć razborite pameti, no da se golemi naslovi onih častih uresivaju, za koje nebi sposobni bili.

Puk blagosivljaše svog biskupa, koi je svaki dan u poznanju svetog pisma sve većma naprĕdovao; a glas o krĕpostih naslĕdnika biskupa Auxentia, razširivao se sve hitrie i sve dalje, koi glas je on svojim životom u istinu potvèrdio.

Umah, kako je umro cesar Valentinian, doněli su Gratianu odĕću pokojnog poganskog svetjenika, no Ambrozio stane mu na put, te se nije smĕo znacima poganstva kititi, dapače ga svojim primĕrom navadjao, da je sve većma za bogoštovnu jedinost i slogu prianjao.

Premda su Ariani sve svoje sile napeli, premda je proti — papa Ursin, za da uzkoleba mir milanske cèrkve, s Petavskim biskupom Valensom savez sklopio — Gratian razpisa ipak zakone protiv krivovĕracah, nalažući sva sborišta njihova osvojiti, i prĕteći smèrtjom svakomu, koi bi se usudio naredbe ove prekèršiti; potvèrdi odluku sabora rimskog, uslĕd koje biahu parmanski biskup Florencio Puzzoli i Donatista Claudian kao nemirni zlikovci s biskupske stolice sbačeni; pa napokon, kad se porodiše razpra medju pogani zahtĕvajućimi, da se uzdèrže stare njihove povelje glede Vestalinah i svetjenikah njihovih, i medju onimi, koji su ova uništiti htĕli, izreče Gratian svoj sud polag savĕta Ambroziovog. Kad su pako barbari, opustivši carstvo, svuda tèrgovinu sa zarobljenici tĕrali, prodao je Ambrozio, da odkupi sužnje i iztèrgne ih iz čeljusti pobĕditelja, te tako svim ovim nevoljam doskoči, isto posudje cèrkveno. Cèrkva i siromasi, cèrkva

i zarobljenici, to je ponos, to je ljubav Ambroziova, ovog velikog gospodina, koi bi rodjen, da bi cèrkvu mèrzio i s preziranjem se digao nad siromake i zarobljenike.

„Kako krasno kako uzhitjujuće je to, kad čověk pogledav četu zarobljenikah cèrkvom odkupljenih može kazati: ovo su oni, što ih je Isukèrst spasio! To je dragocěno, koristno zlato, zlato Kèrstovo, koje spasi od smèrti, štiti stidljivost i sačuva čistoću. Ja sam oslobodjenje ovih nesrětnikah predpostavio zlatu i srebru. Velika povorka odkupljenih ovih jest krasnia nego povorka posudja i kaližah. K ničemu se nebi bolje upotrěbiti mogla kèrv spasitelja čověčanstva, nego k odkupu nesrětnikah, pa ja sam otom prilikom uvěren, da kèrv Isukèrsta ne samo što se svetila u kaležih, nego da je ovim takodjer snagu božanske dělotvornosti utisnula, dočim ih je srědstvom odkupa zarobljenikah ovih učinila. To je ono zlato, što ga je sveti Lovrenac Bogu sačuvao, kad je sudcu tražećemu od njega: gdě imade poklade cèrkve, odgovorio, da će ih drugi dan pokazati, pa onda izvediv siromake kazao: „gledj ovo su pokladi cèrkve."

Ambrozio prisvojio si je ono pravo, koje sviuh željam odgovara, bez da bi tim hotěo zavladati knezovima ili pukom. No još su imali nadoći veći dogodjaji, koji su njegovu biskupsku sèrčenost i njegovo požèrtvovanje u javnih obćenitih poslovih većma na světlo izneti imali.

Maximo, někadašnji službenik iz kuće Theodosiove nije mogao preboleti, da bi sin njegovog starog gospodara carom postao. Pobunivši vojnike protiv njega kazivao je, kao da ga Theodesio sam podpomaže. U kratko doba bude Maximo carskim plaštem zaodivěn. Jedva što je svèrhu svoju postigao, namisli ovaj uspěh slavodobitjem ověnčati; zato nasèrnu na Angle, Pikte i Škote, pa pošto ih je potukao, nastojaše da pobuni Galle i ine okolo rěke Rena obitavajuće.

U to doba digao se je Gratian protiv Alemanah. Sa svom snagom i hrabrostju, koje ga oduševljaše, tèrsio se, da obrani krunu. Na njegovu nesrěću biaše proti njemu sve uzbunjeno, izdan od sviuh vlastitih četah, moraše běžati, dok ga napokon blizu Lyona umoriše.

Maximo očekivao je razdělenje carstva. Već se je spremao, da prodje alpe, da priklopi Italiu k onim pokrajinam, koje su ga već za svog vladara spoznale. Cěli zapadni svě uhvati něka zabunjenost, osobito dèrktaše Justina matit jedva trinaesto-lětnog Valentiniana, něšto za se, no još većma za sinčića. No ovdě oposrěd ove bure stajaše Ambrozio. Njemu bi pověren mladi Valentinian i njegova kraljevska budućnost. Ambrozio uzdèržaše grozno viseći udarac vèrhu Italie, on je sačuvao od nepravednog osvojenja i prisvojenja polovicu carstva do ono doba, kad je veliki Theodozio Gratianovu smèrt osvetiti uzmogao.

Je li bi podnio u naše doba koi čověk tolike žèrtve za jednu zemlju, ko što ih podneo Ambrozio za Italiu, koliko uzdarje tražio bi on zato? No Ambrozio ko što pravi kèršćanin smatraše si to za dužnost, da služi otačbini svojoj. Umah kako je rěšio poslaničku svoju dužnost, povrati se opet k svojim biskupskim poslovima. No umah dopre do uših njegovih glas, da Symmacho koristeći iz slaboće mladjahnog vladaoca naměrava nekadašnja prava svetjenikah i vestalinah poganskih opet u život uvesti, koja su pod pèrvimi vladari zatèrta bila; on je već začuo, da je molbenica njegova poslana Valentinianu, Theodosiu i Arkadiu, da je već Valentinianu predložena, on začu napokon, da se upravo o tome radi, *da se opet* podigne žèrtvenik *boginji* poběde. Ovdě poćuti Ambrozio dužnost svoju, te stavi molbenicu svoju naproti Symmachovoj.

„Šta ćeš ti, tako piše cesaru, svetjeniku Isukèrstovom odgovoriti, kad ti on kaže: cèrkva nehaje poklone tvoje, ako ti budeš i cèrkve poganske jednako nadarivao, cèrkva prezire tvoje dare, jer podižeš i na čast bolvanah žèrtvenik; jer tvoja rěč, tvoje dozvolenje, tvoj podpis imade se smatrati svejedno, ko tvoje dělo. Naš gospod Isukèrst neće primiti poslugu tvoju, dočim ti jednaku poslugu i bolvanom činiš, jer on sam kaže: Nitko nemože dvim gospodarom služiti. Kakvim obrazom možeš ti pogledati svetjenika božjeg, odkad si prošnju zlosrětnih poganah predpostavio prošnji njihovoj? mi nećemo da imademo kakovo obćinstvo s njihovimi bludnjami i lažmi. Što ćeš odgovoriti tvome bratu Gratianu, kad ti jednom kaže: Ja sam ostao nepoběđiv, jer sam ostavio tebe cesarom, ja sam rado pretèrpio smèrt, jer sam tebe za mog naslědnika ostavio, nisam niti najmanje muke poćutio, što sam carstvo ostaviti morao, jer sam bio osvědočen, da će moje naredbe, osobito glede bogoštovja za uvěk obstati?"

Ova krasna molbenica, od koje neka bude dosta samo odlomak ovaj, uništila je sve dvojbe Valentinianove, i sèrce njegovo tako zauzela, da premda su najvěštii savětnici molbu Symmacha bez toga govornika vèrstnog, preporučili i podupèrli, ipak su ostale njihove molbe bez uspěha.

Ambrozio je pobědio, no pobědio samo čuvstvom najčistjeg kèršćanskog požèrtvovanja. Ali jedna žena vrěbajuća već odavno na biskupa, ustane sad protiv njega, a žena bi — cesarica.

Ova velika privèrženost, koju uživaše Ambrozio u Valentiniana, Gratiana i Valentiniana drugog, pobudila je već odavna u njoj zavist i mèržnju. Nova Jesabela, ko što ju jedan prosvetjeni pisac zove, mniše da je prispělo doba, za osvetiti pèrvašnje godine svog preziranja. Najodličnie dvorske gospoje biahu š njom u sporazumljenju, srědstvom ovih naumi ona mladog cesara protiv biskupa, koi mu spasiše žeslo, da možda i život, dići. Osim toga biaše joj na ruku něki Auxentio, s kojim je ona slugu božjeg, koi joj biaše tèrn u oku, kroz religiozne arianske zlobe upropastiti želila.

Kad se žene, izgubivši varave dražesti, u častohlepje i taštu sebičnost upletu, tad su kadre svojom lukavštinom i himbenostju najizvèrstnijoj muževnosti pèrkositi. Ovim je ponudila cesarica novacah, onim razkoši, tretjim opet časti i dostojanstva; pače podje tako daleko, da je onim, koji su duge jezike imali, iste sudačke stolice obećala, samo da joj pomognu svèrhu postići. U kratkom času dotèrala je tako daleko, da je mrežom svojih zlobah svetog Ambrozia sasvim oplela. Justina sa svojim uzdajnici odvratiše cesara, a dvorjanici slědiahu priměr njegov. Jedini Ambrozio osta si doslědan. Čověk, koi se tèrsi uživotvoriti u sebi sliku krěposti, koi na temelju istine sve radi, u takva čověka nedira proměna.

No posla je ipak imao. Valentinian tražiše od Ambrozia baziliku sv. Portia. Ambrozio odgovori, da je on nemože nipošto cesaru dati. Valentinian nije ni slutio. da je on samo igralo urotnikah; on pozvavši veće svoje, zove pred njega Ambrozia. Biskup ostane pri svojoj odluci. To bi znamenje buknuti imajuće vatre. U taj mah sakupi puk, koga činovnik, imajući nalog da ga raz-

têra, nemože s mêsta ganuti. Ambrozio umiri puk, njegova samo rêč je dovoljna, na koju se puk razidje.

Ovaj slučaj, gdê su protivnici na cêdilu ostali, a Ambrozio uspêšio, podbode Justinu i privèrženike još većma. Budući nisu mogli baziliku sv. Portia dobiti, koja ležaše izvan varoši, tražiše novu baziliku, iz nutra varoši. Ambrozio odgovori da on neće izdati puka. Ovdê se poče razpra medju dvorom i varošju. Dvor zahtêva da se cesar, a gradjanstvo i puk, da se Ambrozio sluša. Dvor pograbi srêdstva proti cêlom tèrgovačkom stališu, a ovaj s pukom stane žestoko prêtiti protivnikom. Ambrozio spusti se na volju neprialeljah; on netraži ništa, nego da se žèrtvuje za obće dobro; no da pusti u cèrkvu kèršćansku službu božju Arianah, to on nesmije.

Zar da je Justina svladana? nipošto. Godinu danah docnie poprimi ona boj proti Ambroziu na novo. Nemogavši pèrvi poraz prebolêti, poče na novo tužiti, plakati, jaukati, ko što je veći il manji uspêh očekivala. Oholost cesaričina, njezina ženska taština traži osvetu. Na njeno zahtêvanje zapovêdiše Valentinian, da se ponovi vêroizpovêdanje riminiansko kroz sve biskupe. Zagonetka se rêši; boj što je Justina s dvorom skupa protiva Ambrozia peduzela, bukne na vidêlo. Veliki biskup ostaše nepomično postojan. U namêri, da osvoje biskupsku kuću, te ju Auxentiu ili drugom kojemu Arianu dadu, zahtêvaše, da Ambrozio varoš ostavi. No on uvidivši zanjke svojih neprialeljah, povuče se s pukom u cèrkvu, pa dočim cesarica u srêdini privèrženikah svojih puca od jada i sèrditosti, pêvaše Ambrozio s vêrnim pukom, koi ga slêdiše, svete pêsme, psalme, antiphone polag načina istočne cèrkve i sastavi u mirnoj izključivo slavi božjoj oddanoj duši „ambroziansku pêsan.“ Je li Justina u novom sdvojenju proklinja, ili ubojicu najima, za da se rêši njena obitelj ovog častnog branitelja ili baca nova zlobna potvaranja vèrhu njega — biskup ipak vazda nadkriljuje caricu ko što nadvisuje um sèrditost, ko što nadvisuje mudrost razuzdanu bêsnoću.

Medjutim zabavljaše se u Trieru Maximo s osnovom, kako bi mogao polovinu carstva k sebi privući. Sv. Ambrozio mogao bi bio poslaničtvo, kojem su mu naložili, da ide k starom slugi, koi se sad za vladara narinuo, naprêčac samo uklonuti; on bi se bio od ove službe, koju mu Valentinian uslêd velikih njegovih s posobnostih podêliše, lasno samo odmaknuti mogao. No biskup milanski zaboraviše sve progone, što ih je pretèrpio, on je rado pružao svoju pomoć protiv dušmanah, za da pomogne odvratiti prêteću pogibelj. Ako se je slavio Ambrozio kao muž cèrkve, to se siguruo može slaviti kao muž sposoban takodjer u javnih poslovih; to je pokazao proti poganom, proti ugnjetavanju Arbogasta i njegovog nazovi-cara Eugenia, pa to će pokazati takodjer prigodom svog poslaničtva na Maxima. Ima li što u životu Ambrozia, čim se nebi svatko, tko bi ono učinio, ponositi mogao?

Ima istinabog mnogih, koji svetog Ambrozia kore radi neodpustive strogosti, kojom je postupao protiv Theodosia. Istina je doduše, da nije nikad nitko niti izmedj biskupah niti svetovnjakah jednog cesara ve ma ponizio. No tko ga za to kori, nêka se sêti Soluna (Thesalonich). Nije li to bila groza dopustiti, da su vojnici tri sata po njoj bêsnili? Nije li to bila strahota napustiti vojnike kao bêsnu zvêrad na cêlo bezoružano stanovničtvo, pa radi neznane razpre medj skitalisami i kočisami? Tko se mogao uzeti za taj nečuveni dogodjaj tražeći zadovoljštinu u ono doba, gdê su sva dèržavna poglavarstva već iz stanovitih dèržavnih svèrhah na okrutnost i bezdušnost poticala, kad vladari nisu znali drugog prava do mača? Za da uzmognemo sud izreći vèrhu izvanrednih muževah, valja nam se vazda u njihov vêk prestaviti. Tad ćemo pak uviditi, da Italia nije nikad u gorem moralnom stanju bila, nego upravo za vrême sv. Ambrozia.

Od Trajanovog doba venule su pobêdoslavne lovorike ohole mnogobožne Rome, koja s cêlom Italiom na skoro tako duboko pane, da već u četvèrtom stolêtju niti sênu predjašneg života predstavljala nije. Ako je ovdê sv. Ambrozio stupio protiv jednog za nêko vrême i kèrvohlepnog vladara, braneći sveta i vêkovita prava, to je on samo dužnost svoju izpunio. Zar da se cèrkva, toli slavna i pobêdonosna, pred jednim vladaocem zaboravivšem zvanje svoje, natrag povuče? Kako bi mogao on, koi je rodjen za braniti narode, mukomice gledati, kako bêsni i grêši boljarstvo, kome je najvišja krêpost — plaziti pred samovoljom jednog gospodara?

Pa da nije u ovoj neodstupivoj strogosti ništa više do snage i postojanosti moralne, već bi time višu cênu zaslužila, nego golema kazan, jer bi bilo dobročinstvo za obće dobro položeno. U tom obziru podvèrgao joj se Theodesio.

Ali Ambrozio ne samo sto je bio Rimljanom uzor krêpostih, kojim je duhom kèršćanskim veću podao cênu; on ne samo što je bio jedini gradjanin, koi se nije puštio bêsnim vaiovom, da ga tèrgnu sa sobom u vèrtlog obćeg skvarenja, već je on bio jedini takodjer Talian, što je spasio ostanke glasovite književnosti, i pèrvi ih u život uvadjati počeo. Sve je već oko njega padalo, već se gutilo medju talasi barbarstva, izgubivši pristanište znanostih. Najprie slêdilo je padnutje umêtnostih, pa po tome propast znanostih. Činilo se, kao da je Ambrozio upravo za to biskupom postao, da oživi narod novom poeziom i uresi slavu latinsku s novom sasvim metaphysikom. U njegovom pisanju odzivao se duh davnih rimskih starêšinah, živahnost Italie, a navlastito plodovitost onih istinah, kojimi oduševljen bio muž ovaj. Njegova rêdka svojstva, njegova uzvišena veličanstvenost rekli bismo po našem prosudjenju, da sasvim odgovaraju krasoti i velelêpju katoličkih obredah. U njemu se divno slaže nêki neobični značaj velikašah, kog je govor vazda pun krasote, i biskupa znajućeg dobro, koliku svečanost zahtêvaju obredi njegovog bogoštovja. (Dalje slêdi).

Zahvalno slovo.

(Konac.)

Tko nezna, da početak mudrosti jest strah božji; a gdê je strah božji, tu je i obdèržavanje zapovêdih njegovih, a gdie je obdèržavanje zapovêdih njegovih, tu je počitanje i posluh svete rêči, i nauka njegovoga; a nauk njegov je: *dajte cesaru, što je cesarovo; a Bogu što je božje Matt. 22. 21. Povèrnite svakomu što je čije; komu danak, danka; komu malta, maltu; komu strah, straha; komu poštenje, poštenje; nikomu nebudite ništa dužni, no da se uzajemno ljubite, jer koi bližnjega ljubi, zakone izpunjava.* Rim. 13. 1. 8. Indi koi se Boga boji, mudar i pametan je, a koi mudar i pametan je, zakone izpunjava; pa koi nezna, da početak mudrosti je strah božji; on to neće da znade.

Tko nezna, da bez vêre u Boga, i to takove, kakvu nju odkupitelj, i njegovi učenici očitovali jesu, sa dobrima dieli složene, nije se moći Bogu dopasti, jer pravilo svih dêlah naših jeste viera; onaj to neće da znade.

Tko nezna, da izpunjenje dužnostih slědi iz zatajenja samoga sebe, iz ukrotjenja neumĕrnih poželjenjah, i neurednih strastih, iz dragovoljnog podnašanja suprotivnostih, i križevah življenja sadašnjega, onaj to neće da znade.

Tko nezna, *da povĕrenje imajući u Boga spoznali budu istinu, i da vĕrni u ljubavi nadju počinka, jer mir jest dar odabranih božjih.* Mudr. 3. 9. ravno tako, kako i *nepobožni mira nigdĕ neimaju.* Isai. 48. 22. koi, velim to neznadu, neka idu u Vidin, pak čeju viditi, kako 5000 bĕgunacah pod vedrim nebom, turskom stražom okruženi, oplakivaju gorko nesmotrenost svoju; i neka idu na more, pa će naći još gore; kako odpadnici od Boga, kralja i domovine svoje ploviju od luke do luke, od zla na gore, oskudicu, glad žedju, golotu i bosotu, a i progonstvo podnašajući, isti napitak hladne vodice bratji svojoj, s kojima jednom, dok slobodni i jednaki su bili, i u bratinstvu se nalaziti sanjahu, platiti primorani, tĕraju se od nemila do nedraga, i nepuštaju se nigdĕ na kopno izići; jer se svak uklanja pred takovom bratjom bez Boga, vĕre i čiste ljubavi, i veli: dalje im kuća!

Tko nezna, da Bog poziva sve narode na svatbu nebesku, svatbu mira i uživanja vĕkovitog, to jest; na vĕru k. katoličansku, pa da Bog ne samo nepokorne, ovi poziv odbacajuće, no i one, koji, dojdući bez svite svatbene, to jest bez vĕre i dobrih dĕlah, imenovati se samo hoćeju, a nipošto skupa i biti k. kat. da velim one Bog pedepsa, šiljuć vojsku na nje, i upropasteć nje, ove pako baca u tminu izvanjsku, gdĕ plač bude, i škripanje zubih. Tko, reko, to nezna, on si još po jedanput neka pročitati dade današnji sv. evangelium, pa neka se jedared osvĕsti.

Tko nezna, da je Bog onaj, koi gradi kuće, koi čuva varoše, koi dĕli i uzima krune, koi gospoduje narodom i vojskami, koi zametje rat, i pravi mir, onaj se neka osvĕsti uzastopce, neka se pokloni zavodu razpetoga odkupitelja i što bĕrže povĕrne u naručaj majke svoje katol. cĕrkve i osvĕšten osĕtit će veliku razliku medju ovom postojbinom mira, kojeg nam Bog daje, i rajom bludnje svoje, kojega nam svĕt kuje.

Tko nezna, da su ravno ovi, novog putenog raja kovači, toli vojvode, koli carsku vojsku novcem, prevarom, a i grožnjami na stranpute, na vĕrolomje, i bezkrajno nepoštenje sklanjali, pa nĕke i sklonili; a da tolike pakosti nije od potrĕbe bilo, gdĕ je stvar čista, gdĕ su srĕdstva na postignutje svĕrhe poštena; onaj to neće da znade.

Tko nezna, da naj to bolje bĕsneći vĕrozakonski ratovi bune i bezbožja našu ovu blagoslovljenu zemlju niti sada, a još nitionda posĕtili nisu, kad je cĕla Europa u vatri i metežu bila; on to valjda dušom i tĕlom slĕp, neće daznade.

Tko nezna, da naroda, koi se po čistoj vĕri, od Boga očitovanoj, odlikuje, kako se mi odlikujemo — ako taki sa neznatnim iznimkami, naroda, koi se Boga boji, Bog na spodobu Žudiah u vrĕme napasti brani, zaštituje, a i napokon da je slavni naš ban Jelačić sa svojom domorodnom vojskom, uz obrambu božju cĕlu domovinu, i vladajući dom austrianski od propasti izbavio; taj to neće da znade, a to su istine bĕlodane vrĕmena i vĕkovećnosti.

Pa tko nezna, da čovĕka neumĕrlu dušu cĕo svĕt zasititi nije kadar; i ništa, ništa do Boga neupokoji njega; taj će sa molionima zabludjenikah zaludu tražiti utĕhu s ovu stran groba uz odpadne vĕrozakone, pa najposlĕ nesrĕtno s Amanom, i s Amanovci zaspati, te se na sudu božjem da kako, kasno osvĕstiti i bĕlodano uvĕriti: *da svake sile za vrĕme, a sila vĕrozakona k. kat. traje do vĕka, jest pravi živalj usrĕtjenja narodah.*

Dragi moji! mi to sve znademo, i gojeni od postanka našega čistom vĕrom k. kat. nemožemo da neznademo. Ali to nije naša zasluza, da znademo: no živući k. katoličanski pokažimo svĕtu, da samoj samcatoj vĕri ovoj čistoj, katol. zaslugu izbavljenja domovine naše od nepriatelja pripisati imamo. Pa ako povĕrenje u Boga, cara i bana našega, kako se za sinove svĕtlosti božje pristoji, imali, i oviuh stupovah srĕće naše u napredak se dĕržali budemo, dobit ćemo, šta niti molili nismo, imat ćemo, šta niti želili nismo. Nećemo se pitati morati s Ašverom kraljem: *kakvu nagradu je postigao za svoju vĕrnost Mardokeo,* ljubljeni ban naš? nego nagradu koju on ne sebi, no nami pribavio je, i mi i potomci naši slaviti će, uživati će, pa nositi ime Jelačića u sĕrdcu i ustah od pokolenja do pokolenja. Ovo je, reći ćemo, zašto imetak zlato i srĕbro žĕrtvovasmo, zašto kĕrvcu prolĕvasmo, zašto naroda prorĕdismo, polja neobdĕlana zapustismo, osiromašiti hotĕsmo.

Nego i ovo je, da kako, zašto blagog mira postigosmo, i uzroka dobismo k Tebi o Bože! sad i svagda svratjati se, tebe spasitelja našega hvaliti, uzvelicati, ljubiti, kao što se ljubi najtoveće dobro naše, tebe Boga i gospodina nazivati, upoznati i cĕlomu svĕtu navĕstiti: da su ovo darovi otčinske dobrote tvoje. A ti upravljaj s njimi o Bože! na tĕlovnu i duševnu korist našu, a diku i slavu svetog imena tvojega. Nek ostane uvĕk i lebdi nad nami milosĕrdje tvoje, kako smo se ufali u tebe. I kakogod si spasio nas od dušmanah naših, tako u naprĕdak vazda blagoslovi nas, da i mi i sav narod nas od vĕre otacah naših, koja eto izključivi bi i jest živalj mira, i usriećenja narodah, nikad neodpadne, no *da i svi inostrani narodi, i sva vĕrozakonska slĕdbeničtva k nama pristanu;* u ovoj blagoslovljenoj zemlji utočište mira nadju, *i kamogod glas kraljevske zapovĕdi tvoje prispĕ,* po kojoj si nas od zla sviuh zalah najvećega, od domaćeg rata, mitostivo izbavio, *kod sviuh narodah, varošah i dĕržavah, po svuda neka bude divno uzhitjenje, blagovanje, pirovanje i svetčani dan.*

Blagoslovi po tom o Bože! Cara našega Franju Josipa! i razsvĕtli ga duhom mudrosti tvoje: da u izabiranju ravniteljstvenih živaljah austrianske dĕržave, popečiteljah i dvorjanikah svojih, poglavarah naših duhovnih i tĕlovnih srĕtan bude. Obkoli ga s ljudma vĕštima, pametnima, uljudnima, vĕrnima i poštenima, a za narod dom i vĕru katoličansku gorljivima, sĕrčanima i odvažnima, da se neuzboje doći s istinom, ma za časak i opasna bila, pred carsko prestolje njegovo. A napokon podĕli mu, o Bože! milosću, da se uživa krasnog ploda cvatućeg uz brigu svoju raja zemaljskoga. Dajmu jakost žezla: da pobĕdi nepriatelje, a sjajnost krune: da privede k sebi zabludjene, i oproštenjem obćinskim uzastopce pribavi si sĕrdca dĕce, pa bude umiljeni otac cĕlog puka svoga.

Blagoslovi i bana Jelačića, i pdĕli mu jakost, ljubeznim putem sve svoje nakane, i naše želje izvesti na usrĕćenje naše. Dopusti mu o Bože! otac nebeski, da on bude, što mu pripada, otac sirotah, izbavitelj ugnjetenih, nadežda bĕdnih, srĕća naroda svoga, a čestitelj tvoj, pa ugledna zvĕzda krĕpostih, i sjajni kip božanstva tvojega medju nami. Dajmu srĕću u vojsci, pravičnost u sudih, mudrost u vĕću; a kam god pogleda njegovo bistro oko sokolovo, da ugleda plod mudrog i pravednog ravnanja

svojega, pa u blagoj svěsti onoj, da je neizmèrna dobra narodu svomu pribavio, opasnost krune uklonio, Austriu spasio, te potoke od suzah osušio, more tuge i meteža utěšio, vojsku zalah utamanio, neka nadje vrěmenitu platju svoju, doklam mu ti o Bože! uděliš neusanljivu krunu raja tvojega.

Blagoslovi jošter o Bože! svu carsku vojsku; da kamgoder ona nagne, strah imena tvojega ondě bahne; pa narodi tebe i pomazane tvoje, oli mač pravice, oli križa ljubavi ponašajuće, štuju, ljube i slěde.

Blagoslovi uz zastavu carsku, i barjak naroda našega: da ono vazda budemo, na što nas boje napominju: uz bělu, da bude vèra naša prama Bogu, caru i domovini čista kano zlato, a běla kao sněg; u srěći nezaboravljena, u bědi neoskvèrnjeno, narodu našemu uvěk doličua; uz cèrvenu, da bude ljubav naša prama Bogu, caru i domovini gorěla sveudilj, kao věčiti oganj u sèrdcah naših, pripravna za ovo troje dobro naše, ako uztrěba, i kèrvcu prolěvati; a uz modru: da bude stalnost naša u věri i ljubavi, u žèrtvah i patnjah nepomèršena, neuzkolěbiva, no čvèrstja od mramora, od sveg světa jačja, od sveg věka dulja, baš takova o Bože! kakvoj je od prirodě vadan narod naš. Spravi ga u zaklon: *(reče gocornik zvonaru, koi ga iz zvonika skinuv, dèržah kod oltara)* a ti Bože! nedopusti, da ga u tu svèrhu ikad više od potrěbe bude; no věrnoj i zahvalnoj, pa jurve u duhu i istini razveseljenoj děčici tvojoj, uděli tu slavu, tu milost, u podobno napast domaćega rata nikad više neuvesti se, a dara mira u bogoljubnosti i u strahu tvojemu, u medjusobnoj ljubavi sviuh narodah, i u ovèršivanju uzajemnih dužnostih naših do groba uživati, jer smo svi po prirodi udionici duha tvojega, svi krasna slika tvoja, pa da budemo svi i odvětki jednoga věčnoga raja tvojega. Amen.

Věsti iz katoličkoga světa.

Němačka. Iz Offenburga pišu „Moguncкomu journalu“ slědeće: Kod nas u Badenu sve zlo stoji, i to tako zlo, da si to čověk jedva predstaviti može. Dèržava puna vojnikah i nepokajnih bogopsovacah, a uz to ni tèrgovine ni življenja. Siromaštvo je veliko, a jošte veća je nećudorednost medju velikimi i malimi, a osobito kod ženskog spola, koj uzpèrkos svog prevratnog teženja ipak vojničtvo gadno demoralizira. Žalostne i pogèrdne su toga poslědice. — Nu, da li su svi badenci takovi? Dakako mnogi, ali ipak imade městah, u koja se ova prevatna pošast sa svojimi strašnimi poslědicami jošte, hvala Bogu nije uvukla; kao medju ostalimi je n. p. župno selo Schüttern kod Offenburga. Ovo městance se je ajde podobro sačuvalo od buntovnih smèrtonošah po revnom nastojanju svog vèrlog starog župnika i svog učitelja. Župnik ovi upravlja s ovom obćinom jur gotovo 50 godinah kao duhovni pastir, i to u pravom smislu rěči. Nedavno slavio je 50 godišnjicu svog svetjeničtva. Ovom prilikom upisao je obćini 8000 fl., iz kojih několiko najpošteniih mladićah godišnje kamate kao podporu kod svog pozakonenja dobiva.— Učitelj pako sluša, kao děte, tog starca, te obojici sve zajedno i složno rukom u ruku rade. Čega radi ovo městance od prevratne zimice osta zdravo i u živa se mirno svoga blaga. — Žitelji su miroljubivi, bogobojni i dobrostojeći. Tude se bělodano vidi, kakav blagoslov je za obćinu dobar duhovni pastir i š njim u sporazumljenju radeći učitelj, vidi se tekodjer, da nam ništa pomoći nemože, osim ćudorednog opliva cèrkve; nu cèrkva može samo tada bogatim uplivom dělovati, ako nestoji pod dèržavnim tutorstvom.

(Tir. Volksb.)

Pr. $\frac{12305}{305}$ 1849.

O g l a s.

Odsèk prosvěte banskoga věća uvaživši tužno stanje, u kom se *děvojačke* naše tako privatne, kao i javne učionice pod uplivom tudjinskoga duha i posve nenarodnoga podučavanja dosada nalaziše, nadje za neobhodno potrěbito, da se za iste učionice, shodne knjige u narodnom našem jeziku sastave i pečate, a time ukloni onu nuždu, uslěd koje su se do sada u inostranih jezicih spisane knjižice u tih učionah upotrěbljavati morale. — S toga je dakle bansko věće uslěd predloga odsěka prosvěte zaključilo, da se ima razpisati natečaj za sastavljenje najbolje *enciklopedički knjige* za děvojke. — Knjiga ova ima se sastaviti na priměr němačkoga děla „Julia Šallera“ pod naslovom „Encyclopedie unentberlicher Kenntnisse für Töchter aller Stände“ i osim tamo nalazeće se kratke nauke iz historie světa iz obćeg zemljopisa, gèrčke i rimske mitologie, iz naravoslovja, i računstva — takodjer osobiti obzir uzeti „na historiu ili dogodovštinu slavjanah u obće, a naše grane na pose; na zemljopis pokrajinah slavjanskih; — na basnoslovje ili mitologiu slavjansku, na gramatiku i stil jezika ilirskoga, — i najpotrěbitije za svaku ženu gospodarstvene i kučne predmete.“ Cělo ovo dělo ima biti spisano istim pravopisom, kao što je ovaj oglas napisan a iznesti mora 15 do 18 tiskanih tabakah.

Pozivaju se dakle time svi spisatelji i učitelji naroda našega na literarni u tom obziru natečaj sotim dodatkom, da se imadu dotični rukopisi do 1. Kolovoza 1850 ili banskomu ovomu věću, ili drugomu za onda budućemu domaćemu poglavarstvu naukah i prosvěte tako podněti, da se bude, za izbeći svaku pristranost — ime spisatelja saznati moglo tek poslě izrečenoga vèrhu děla suda. — Ima dakle svaki spisatelj dělo svoje *tudjom rukom* prepisati, te brojevi na listih providiti i svezati dati. — U rukopisu nesmije biti napisano ime spisatelja, nego u město toga kakovamu drago poslovica ili drugo znamenje stavljeno. — Rukopisu ima se priložiti zapečatjena cedulja, na kojoj ima biti iz nutra ime i město prebivanja spisatelja, *njegovom vlastitom rukom* upisano, izvana pako *rukom prepisatelja* postavljena ista poslovica ili isto znamenje, koje se na rukopisu nalazi, koja će se cedulja tekar onda razpečatiti, kada se delo jur presudi i sud izreče.

„Onaj spisatelj, koj najbolju ovakovu enciklopedičku knjižicu sastavi, dobit će kao za nagradu 200 for. sr.; a osim toga, moći će istu knjižicu, koja će biti za děvojačke učionice prepisana, ako bi tako voljio, na svoje troškove, i vlastitu korist pod stanovitimi uvěti, tiskati i razprodavati dati.

U Zagrebu 16. studenoga 1849.

Ivan Kukuljević,
podnačelnik odsěka posvěte.

Stěpan Moyses, upravitelj. — *Stěpan Muzler*, urednik.
Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

BROJ 50. — TEČAJ I.

U SUBOTU 15. PROSINCA 1849.

List ovaj izlazi svaku subotu na cèlom arku.

Cěna mu je za domaće 4 — za vanjske 5 for. u sr. na cělu godinu.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvert god. kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod duhovnog stola ili kod uredničtva. Predbrojenje prima se svendilj kroz čitavu godinu.

Katolički list zagrebački.

Živa istina.

Od g. profesora St. Iliaševića.

Nema dèržave, dapače nema pametnog čověka, koi za blagim mirom, i obćim poredkom čeznuo nebi.

Poradi čega i učeni ljudi svoje glave razbijaju, koje kakvimi mudroliami, na blago i usrěćenje čověčanstva težećimi.

Al žalibože svega golemoga truda, ako okom pameti svoje nesvèrnu na *Sion*, iz koga pèrvi traci světla proiztekoše, i pojaviše se na obzorju dèržavah.

Tà sveta pověstnica zar nam nepruža očevidni dokaz, da je srěća cvatom cvala Izraelu, dok věran biaše Bogu svome; usuprot pako ošinu ga težka nevolja, kad zaboraviv na Boga svoga, poče se klanjati zlatnom teletu, i popusti uzde požudam svojim. —

Valja li da tako budu i kèrstjanske dèržave? —

Doista bez višjeg poznanja božanskog, čověk tumara amo tamo po tminah, bez snage i světla — i najposlě kó poljska životinja izgubije se u prahu zemaljskom. —

Nije čudo, da u slučaju takvomu, surovost i razuzdanost preotima mah, i poplavljiva svusionu dèržavu, i da sama samcata krěpost hoda od nemila do nedraga, od sela do sela, od varoša do varoša, neznajući, gdě bi naslonila glavu svoju. —

Nenadajmo se da će nam razveseliti oko ona zelena, toli željna maslika věčitog mira, dok neoplane silna poplavica strastih naših, dok nesine žarko sunce nebeske istine na obzorju našemu, i nestopi razdružena sèrca naša u bratinski savez.

Doista, jedna je prava i nerazdruživa sveza věrozakonska, koja sjedinjuje nebo sa zemljom, čověka sa samim sobom i sa svojim pokoljenjem.

Ko što iz brašna nebude kruha, ako u njeg metnuta gruda kvasa neuzavrije, i nerazidje se po cělom brašnu, odozdol gore, i odozgor dole; tako niti dèržava nema spasa, ako po njoj kvas nebeske istine neuzavrije i nerazidje se, ne samo odozdol gore, već i odozgor dole.

Nebere se sa tèrnja grozdje, ni smokve sa češljugah, zlo dèrvo nemože dobrim uroditi rodom, po rodovih njihovih poznati ćete jih. (Mat. 7. 16. 17.)

Blagonosni upliv věrozakona katoličkog u dèržavu.

Izkustvom žalibože nedvojbeno naučeni znademo, da je čověk razděljen, dočim je svèrha njegova jedinstvo, da je njegova volja sklonia na lěvo, nego li na desno — spremnia na zlobu nego li krěpost, dočim nas ipak belodani svědoci uče, da je ova poslědnja cilj njegov. Jedva je ugledalo děte svět ovaj, jedva što su se počeli razvijati nagoni njegovi, već viri prěko svèrhe umnog stvora. Pustimo ga rasti polag mněnja Rousseau-a, pa ćemo na skoro gorko zaplakati nad njime, jer ćemo viděti zvěrad divju, gdě gazi božanstvenu sliku, gojmo ga polag obljubljenog „retournon à la nature“ pa ćemo uzhraniti životinju dvonožnu, potvoru stvorovah, hienu družtvenog života; a više takovih prosvěćenih Samsonah uzdèrmati će najčvèrstjimi pilovi, nekažemo samo monarchičkih, nego takodjer i demokratičkih dèržavah, dapače svakog poredka i spokojnog života, te će tako pokopati sebe i druge miroljubive obitaoce njihove, koliko god putah to bude zahtěvala nezasitna požuda ovih odbranjenikah uzplamtjena prevratnimi ideami uzavrělog mozga. Da bi polag ovakih pedagogah promašena bila svèrha čověčanstva, netrěba dvoumiti. No hvala Višnjemu, koi usadi čověčanstvu u čelosti smatranom blaga ona čuvstva, koja zagradivši opasnu strugu, po kojoj se prolěvaju smèrtonosne oluje onakih protivnikah pravog kèrstjanskog naprědka, vode čověčanstvo po sklizkih doduše i opasnih no ipak sigurnih stazah k opreděljenju njegovom. Ove staze gladiti, ovaj put kèrčiti ova čuvstva — čověku prirodjena istinabog, no gojenja i navadjanja potrěbujuća, uzbudjivati, razvijati, blagom rosom *věrozakona* zalěvati, to je dužnost iskrenih prosvěćenikah, imajućih se boriti protiv opakih nepriateljah prosvěte kèrstjanske.

Da čověčanstvo uzvišenu svoju svèrhu samo putem družtvenog života postići može, to netrěba dokaživati, kao što je i to bělodano, da dèržave bez *věre u nadzemaljske istine* predstavljaju samo ogromnu směs divjadi, bez svèrhe i života družtvenog. Odovud se dakle vidi velika korist, dà neobhodna nužda věrozakona za dèržavu; pa čim nas jasnie uči koi věrozakon istine one nadzemaljske poznavati, čim nam jasnie predstavlja medjusobno odnošenje izmedj Tvorca i tvorovah, tim je shodnii takov věrozakon za družtveni život — dèržavu.

Iz tog dakle obzira nećemo posèrnuti, ako kao nedvojbenu istinu izrečemo: da je katolički věrozakon najshodnie srědstvo, za da može dèržava svèrhu svoju postići. — Prodjimo neizcèrpivo polje pověstnice světa i narodah, proučimo pokrete, gibanja i prevrate narodah, razaberimo razne ustroje dèržavne, pa ćemo naći istinu ovu zapisanu u lětopisih čověčanstva. No uzmimo u ruke sadèržaj kèrstjanstva, prodjimo njegove zakone, razmotrimo čistom i neskvarenom dušom razne njegove za-

vode, dapače metnuvši slovo božje, věčno i nepromčnivo pod sud — kad već ćemo — slabog proměnivog uma čověčjeg, pa ćemo doći do poslědka: da nema pod suncem nauka savèršenieg, čověčjoj naravi priměrenieg, *za dèržavu spasonosnieg,* nego što je nauk vère katoličke.— Šta je domoljubje, ova čarobna sila, koja danas prestoli potresa, ako se neoslanja na temelj vère; što je umèrenost, iskrenost, što je poštenje i mnoga druga svojstva, koja svět toli uvažava bez vèrozakona.— Sgrada dèržave sastavljena je iz zakonah, raznih zavodah, redarskih naredbah i mnogih inih dèržavnih upravah; pa šta su sva ova, ako nisu sagradjena na pećini kèrstjanstva; sva ova sgrada je gola samo okostnica, koju mali kaki větrić, slabi talas strasti čověčje strovali. To nam zasvědočava sadašnjost. — Věrozakon je veza, skapčajuća narode i dèržave. To su opazili ljudi požudami tèrani, te nastojahu najprie ugled věrozakona stèrmoglaviti, udusiti u narodu čuvstvo bratinske ljubavi kèrstjanstvom njegovano, k tomu jim pomogoše takodjer i mnoge vlade, koje samo onda znadu silu kèrstjanskog věrozakona céniti, kad je nemirni dusi, natèravši jih u těsnac, opomenu, da se bolje pobrine za procvětanje moćnog ustuka (antidotum) protiv revoluciah, katoličkog věrozakona, bez kojeg život družtveni nahramuje. Neka bude hiljadu Napoleonovih kodeksah u dèržavi, neka je propletena mrěžami oružja, to je sve badava — mèrtvo slovo nije kadro živom duhu zapovědati; a šta spoljašnja slika čověka radi bez duše, bez osvědočenja, bez ljubavi, — takovo izvèršivanje zakonah nevalja ni probijene pare. Istina je dàkako, da dèržava, koje svèrha nije drugo no materialno blagostanje gradjanah, nepazi mnogo, je li tko izvèršuje dèržavni zakon nutèrnjom slobodom nukan, ili izvanskim „moraš,“ svatko će ipak predpostaviti dèržavu, koja razumě učiniti gradjane svoje pokorne i poslušne iz osvědočenja i ljubavi — a k tomu valja, da su gradjani oduševljeni duhom kèrstjanškim, nauka katoličkog. Jer to je nedvojbeno, da će gradjanin, nepoznajući dužnosti: slušati poglavarstvo, štovati zakone dèržavne kao naredbe zastupnikah božjih, štovati jih dok mu phizička sila izza šiška visi, a kad je na samom, onde se podsměhava poglavarstvu, na sramotu razumnog stvora sudarajućeg se u tom obziru s němom zvěradi, koja se jedino fizičkimi srědstvi k radinosti priganjati mora.— Ćudorednost bogoštovna poděluje čověku onu silu, kojom nadvisuje mèrtvu materialnost, věra nad zemaljska uzpiri u njem blaga čuvstva skopčajuća život družtveni, ona ga učini ćudorednim otcem ćudoredne děce, s kojih postanu iskreni i bogobojni gradjani, na kojih se sigurnost dèržavna osloniti može. Šta može uzhititi čověka do onog stupnja oduševljenja, da prezireći zvek sabaljah i gruvanje smèrtonosnih topovah kroz mogile mèrtvačkih tělesah neprestrašeno stupajući pèrsa svoja za bedem protiva běsnih unutèrnjih i izvanjskih dušmanah stavlja? Možda prosta zanešenost? Vèrlo dvojimo, je li ikad zanešenost toliko pobědah stekla, ko što ih broji gradjanstvo oduševljeno věrom vèrhuzemaljskom, nadahuto duhom onog, koi učiše: da je pripravljena, kod otca nebeskog nagrada za one, koji vojuju za pravdu i pravicu. To je oduševljenje ono, što ga tobožni prosvěćenci, kojim ništa neide u tek, što po vèrhunaravnoj věri zaudara, zanešenost nazivlju. —

Kakovo bi bilo ravnanje puka, tumačenje zakonah, upravljanje dèržavnog blaga i imetka bez světla kèrstjanskog věrozakona? — Europejske dèržave sa svojimi vladami ponose se istinabog dan danas prosvětom i kèrstjanskom ljubavjom, no ipak ako pozornim okom motrimo stanje narodah, to ćemo opet uviditi, da nebismo iz obzira postavljenog pitanja, na slavu dèržavnog upraviteljstva odgovoriti, mogli. *Si hoc fit in viridi, quid erit in arido.* Stavimo si pred oči jednog sudca, koi haje i nehaje za pravdu i ljubav kèrstjansku, kome je svejedno, bio on Muhamedov ili Isusov slědbenik, je li se on imao što poslě smèrti nadati ili bojati, — mislimo si takovog čověka, kako će on pravo krojiti? Jao i naopako onom puku, kome će ovaki sudac suditi. On će tražiti, da napuni svoje džepove, da zasiti svoje požude, da ugodi tělu, nehajeći, je li će ga bědni puk, oplakajući tugu i nevolju svoju, u koju ga nezdušnost ovakih ljudih baci, blagosivljati ili zaklinjati, njegvo je načelo: *post mortem nulla voluptas.* — To što čini jedan bezbožni sudac u malenom području, povekšava jedan dèržavni upravitelj materialniznom opojen u tim većem stupnju, čim veći imade upliv u organizam dèržave. Njemu je najvišja svèrha postignutje sebičnih naměrah. Pakostnomu čověku nije tako svete stvari, koje nebi on žèrtvovao svojim strastim; ovaki su ljudi tim opasnii, čim je prostranii krug njihovog dělovanja. On motri s visine svojih častih plazeće pred njim puke, kojih blagostanje od njegove milosti zavisi; k tomu još dodju laskanja prilizaocah i priateljah, koja vatri olja prilěvaju — dodajući hrane nezasitnom njegovom koristoljubju. No šta izbrajamo grěhote i opačine, bede i nevolje, jade i vapaje, koje su kadri proizvesti častnici i dèržavnici, u kojih nema světla kèrstjanskog, kojih je sèrce izumèrlo za ona čuvstva, koja ulěva cèrkva katolička u sèrca děce svoje. Ako se tko želi osvědočiti o tako jasnoj izrečbi, neka otvori veliku knjigu pověstnice — pa će užasnuti. Tko je krivac, što su tolike plodonosne pokrajine poharane i popaljene, tolike cvatuće varoši u prah i pepeo prevratjene, znanosti i umětnosti pokopane, tolikih narodah nedužna kèrv prolivena, svetost věčnih zakonah božjih oskvèrnuta — tko je tome krivac? Ljudi bez věre i Boga, bez ljubavi i čuvstva; ljudi, kojih je glava napunjena opasnimi naprědku čověčanstva ideami, kojih je sèrce napojeno čemerom gorkim. — Čověk, ko što je najplemenitii stvor — angjeo na zemlji, ako ide za uzorom svojim, tako je opet gadna pošast, běsna hiena, ako zabaci ljubezne pozive predobrog tvorca.

Čověku je prirodjena věra u nadzemljsku budućnost, koja ga vodi po uzkolebanom oceanu světa; ona mu ravna razkoši i veselja; ona mu sladi gorke čaše nesgodah; tare mu suze s očiuh — jednom rěčom: čini ga ovdě već srětnim. Kano što je takov čověk razvijajući u sebi iskru světla božanskog vrědan član života družtvenog, jaka podpora dèržavah tako je onaj, koi je udušiv vèrhunaravnu iskru sišao s puta prirodjenostje čověčje, te tako izgubio jarko světlo věre božanske prešao po stranputicah vlastitih strastih, opasni stvor za družtvo, koi rovajući u nutèrnjosti njegovoj, svako doba prěti podgrizti koren njegov. — Koliki upliv dakle imade věrozakon u dèržavu?! —

To su već odavna, dà od početka historičkog razvitka duha čověčjeg uvidili narodi, dobro znajući: da bez věrozakona nije kadra dèržava niti jedno kratko doba obstati, bez da nebi pala žèrtvom čověčje nepostojanosti. Tako je već Cicero kazivao u svoje doba; da neima naroda bez bogovah; a Plutarch opet veljaše: „Ako bi prošao cělu zemlju, naći bi mogao města i varoše bez zidovah, bez znanostih, bez kraljevah, imetka i novacah, ali města bez cèrkvah i bogovah nećeš naći nigdě.“ Na drugom opet městu veli isti mudrac, „da bi čověk prije

grad u zraku sazidao, nego li bi uzdèržao dèržavu bez vèrozakona.“ Dobro su znali Rimljani istinu ovakih rèčih, jer su svaki posao, bio on veće ili manje važnosti poslè bogoštovnih obredah poduzeli, pošto bi prije pomoć bogovah nazvali bili. Dok je ovaki duh vladao medju njima, poplaviše svojom silom kopno i more, dèrmaše svètom; uživotvoriše ona dèla, koja danas svèt s udivljenjem motri ili čita; razsèjaše one idee, koje još u naše prosvèćeno doba za uprave mnogim — koji ih dokučuju — služiti mogu. Pa kako se kocka promèni, kad su odstupili od nabožnog duha. Prolazeći po iztočnih stranah usisahu čemer iztočne putenosti, razuzdanih razkošjah, koja su pretvorila nepobèdive prijašnje junake u slabe oženšćene slike nekadašnjih rimskih vojnikah; naučiše se indifferentizam bogoštovni — prošli su u epochu materializma, te tako pokopaše silu svoju duševnu i materialnu, položivši nedvojbeni dokaz u historii: da dèržava bez vèrozakona, bez čuvstva bogoštovno — ćudorednog nema obstanka. No jasnie nam to govori povèstnica dèržavah kèrstjanskih, navlastito novieg vrèmena. O tom svojim vrèmenom više.—

—*ski.*

Predlozi za bogoštovno preporodjenje puka.

(Konac.)

Glede kèršćanskog nauka u Veroni preporučio sam mojim čitateljem uvažavanje triuh točkah: veliku uglednost, koju kèrććanski nauk sudèlovanjem *višjeg svetjenstva* zadobije, — korist, koju *svètovnjaci* kao posleni sučlanovi k tomu doprinašaju, i lèpo *sjedinjenje*, koje time med pukom i svetjenstvom zavlada. Vèrhu toga nekoje pobližje opazke primètiti imam.

Da iskreno izpovèdimo, ni isto sveštenstvo kèršćanski nauk navadno mnogo neuvažava. Prodika, navlastito tako zvana svećana prodika, svakako se s matra kao častna zadaća, i vrèdna, da se propovèdnik dostojno pripralja; nu drugčie se sudi o katekizacii. Često dakle biva, da se ova bez života i snage samo hladno, neslano i suhoparno predava, nemoguće dakle jest, da vatrena mladež, koja laglje nego odrasli hladnoću i nehajstvo svetjenika opazi, u takvoj katekizacii kakovi interes najti ili njom oduševljena biti može. Da promislimo samo, koliko zavisi od podučavanja mladeži, koju tako često nadom budućnosti nazivljemo! Kako silno dèluje u dècu moć vèrozakona! Utres sunt recentes pro liquoribus optimis, veli glasoviti Gerson. Često bo dèca, ako se dobro podučavaju i pobožno odhrane, svojih roditeljah i domarah učitelji bivaju. Nemože svetjenik svome dèlovanju u porodicah bolji put kèrčiti, nego po dèci, koja mu kao kućni missioneri služe, pribavivši si ljubavju njihovom ljubav kod roditeljah njihovih. Pokojni zaista vrèdni biskup Veronez Grasser, proti kojemu su se s početka nepriateljski vladali što je Nèmac bio, stekao je s vrèmenom Veronezah ljubav u velikom stupnju, i to ponajviše svojom darežljivostju prama sirotinji i otčinskom ljubavi, koju pokaza prigodom kèršćanskog nauka naprama dèci, koju Taliani vèrhu svega ljube. A tko da bude hladan naprama dècici, koju je isti sin božji u kolo svojih apoštolah postavio, koje on prie sviuh ostalih k sebi zvao, prigèrlio i blagoslovio jest? Ako se je vèčnoj mudrosti otca nebeskoga svidilo u slici čovèčanskoj zato na zemlju stupiti, da nam se njom pokaže, put k vèčnomu životu; koga da nenuka ljubav Isukèrsta, da medju malini malim postane, šličan dojci, koja njeguje čedo svoje? Ovom ljubavi oduševljen, piše sv. Jeronim na Laetu: Ipse, si miseris (infantulum), et magistrum me et nutritium spondeo. Gestabo humeris, balbutientia senex verba formabo. Dakle i ovaj visokoučeni ozbiljni iztražitelj svetog pisma i cèrkveni pisac našao si je vrèmena i volje, s jekajućom dècicom jekati. Nu u svako doba su se najvići muževi bogoštovnim podučavanjem mladeži rado zabavljali, kao što to činom svèdočio sv. Augustin, koji je takodjer knjigu de catechizandis rudibus napisao; sv. Karlo Boromaeo, Alphonso Liguori i mnogi biskupi noviog vrèmena, navlastito pako Jakov Frint, koji je u stolnoj cèrkvi sv. Hypolita često katekizacie dèržao. Koliku bi važnost stekla ova zanemarena, da nekažemo prezirana grana podučavanja, da po gradovima *) sam vèrhovni pastir kao glavni nadziratelj kèršćanskog nauka sa višjim svetjenstvom ove katekizacie svojom nazočnosti resi, za mladež izpite odredjuje te sèrdačne govore na dècu i odrasle dèrži. Zar se nebi time podvostručila revnost duhovnih pastirah, kad bi ovi opazili, da učeni takodjer sveštenici i cèrkveni podostojanstvenici nedèrže podučavanje dèce za stvar posve neznatnu. Zar nije jesuitički red dèlovanje svoje cèrkvenimi katekizaciami započeo, koje sv. Ignatia i druzi njegovi u Rimu dèržahu? Uslèd čega i dan današnji navada obstoji, da nesamo u taj red stupivši novak, nego i general kroz čitavi mèsec poslè svog izabiranja na slavnu uspomènu svog utemeljitelja kèršćanski nauk predavlje.

Iz sudèlovanja, kojim svètovnjaci kèršćanski nauk podupiru, takodjer mnogovèrstna korist proiztiče. U Italii pomanjka ovakovih odličnih i uglednih na tu službu pripravnih osobah. To priskèrbi kèršćanskom nauku u očima mladeži i puka čast i uglednost, olakša kateketi posao u uzdèržanju mira i reda u cèrkvi, u izpitivanju dèce iz katekizma; urešuje svečane izpite, kojima svètovnjaci takodjer s prikazi doprinašaju, to uvèrava dècu i odrasle o velikoj važnosti nauka, koji njima u dio pada. Od svetjenikah od više često se mnije, da njihove propovèdi i katekizacie samo pod „moraš“ bivaju, te kadkada njima samim na tèrh jesu, nu sudèlovanje svètovnjakah može se izključivo kao dobrovoljna božjoj stvari posvetjena revnost smatrati. Ova gorljivost svètovnjakah moral će svetjenike potaknuti, za da se nedadu od onih nadvladat i osramotit. Zajedno će svetjenstvo u ovih bogoljubnih svètovnjacih imati svoje nastojnike i branitelje protiva opakoj čeljadi, koja se cèrkvenomu redu prilagoditi neće; i tim će se načinom marljivo pohadjanje kèršćanskog nauka mnogo uspèšnie unaprèditi, nego svimi dèržavnimi naredbami, koje cèrkvu podupirati žele. Glavni dobitak pri tome još i to jeste, što svètovnjaci, kao ortaci i pomoćnici u poslu istine, položenim u sebe od strane svetjenikah povèrenjem nèko štovanje osèćaju, sa ovima u užji savez stupe, što zaista mnogomu dobru povod dati može.— Ja sam se uvèrio, da ovi dèlotvorni pomoćnici, s kojima duhovni postiri toli dično postupaju, i priateljski se savètuju, spasonosno u mladež dèluju. Oni bo nesamo duhovnog pastira pod katekizaciom podupiru, nego i izvan cèrkve bdiju nad mladežom kao vidivi njihovi angjeli čuvari, skèrbe se za tèlovne i duhovne njihove potrèboće, te župnikom o tome kad kada izvèstje svoje podnose. U Mletcih sklopiše ovakovi priatelji mladeži pod zaštitom sv. Arkandjela Rafaela i sv. Dore duhovnu *bratovštinu*, raz-

*) Na selu imao bi se prigodom biskupskih vizitaciah osobiti pozor na to obratiti, jeli i kada od župne cèrkve, većma takodjer udaljenim župljanom kèršćanski nauk u dio pada.

dělivsi med sobom polag stanovitih okružjah varoši nadziranje nad děcom. I u Veroni, kao što smo gori javili, sačinjaju duhovnici sa světskimi pomoćnici i pitomci bogoljubnu *bratovštinu*, s kojom dobitak duhovnih darovah i izvèršivanje raznih čověčnosti dělah skopčano jeste. Takovo sjedinjenje donasa život, čini moguće ogromno dělovanje, i urodi — božjim blagoslovom. Da bi se barem svetjenstvo svake biskupie sa vèrhovnim svojim pastirom složilo, i o načinu, kako da se toli važni kèršćanski nauk uvede, priateljski sporazumilo. Za da se pako svèrhu toli spasonosne reforme radi manje možda poznatih městnih razměrjah promašila nebi, imalo bi se prie svega izvěstje izkusnih duhovnih pastirah o sadašnjem nedostatku kèršćanskog podučavanja, kao i savět njihov o uvedenju svèrsi shodnog poboljšanja očekivati. Ako biskup i njegovo věće ova izvěstja upotrěbio i zrělo uvažavao bude, pribavit će si sigurni temelj, na kojemu se po načelima i izkustvu čvèrsta i spasonosna sgrada kèršćanskog podučavanja podići može.

Ako sada naznačenim načinom tèrsili se budemo bogoštovno podučavanje mladeži obistiniti, i sasvim u čin privesti, moramo takodjer imati obzir na „odrasle“ po tminah neznanstva tumarajuće ljude, kojih broj, navlastito u većim gradovima žaliboże! prevelik jest. Ta mora, da se nadje i za one, koji su od davna jurve prekoračili naukah dobu, koji većom stranom nit čitati neznadu, koji se stide děčinske tako zvane učione polazit: ili koji svoje službe radi neuzmognu k ustavljenom kèršćanskog nauka roku prispět, mora se, rekoh, i za ove pronaći srědstvo, kojim da se zvanje njihovo o věrozakonu uskori, i temeljito postane. Privatna podučavanja, koja neki revni redovnici (monachi) po neděljah i drugih blagdanih dèržati običaju (protèrani Ježuite i Redemtoriste imadu u toj struci velike zasluge) jesu zaista hvale vrědna, i svèrsi shodna, ali ipak niti iz daleka dostatna. Valjalo bi dakle po neděljah i blagdanih u někojih cèrkvah svakoga grada katekatičke prodike i to po podne u život uvesti, u kojih bi se imala znamenitija poglavja kèršćanskog nauka u najboljem savezu predavati, kano što i praktično ovih upotrěbljenje naznačiti, a ponajglavniji obredi, i običaji razložiti i raztumačiti. Takove sasvim razumljive i zanimive prodike slušao bi prosti puk s velikom dopadnostju, a odtude bi slědila neprocěnjena korist njegova. Zar se nebi u svakom gradu několiko revnih i sposobnih svěštenikah našlo, koji bi toli plodonosan posao preda se uzeli? A gdě redovnikah neima zadosta, tamo s ranom prodikom na stran, te město ove neka zauzme popòdnevska katekizacia. Nepita se ovdě, koliko putah, već jeli se svèrsi shodno i plodonosno prodikuje. Kod katekatičkih propovědanjah pod veče bi se najviše sakupilo slugah i služkinjah, kojim vrěme nedopušta da se u cèrkvi pred ili po podne dalje borave, i tako bi se uklonile mnoge za takove ljudi vèrlo pogibeljne šetnje. Iz vlastitog izkustva znadem, da kod večernjih prodikah u Beču, koje se u stolnoj cèrkvi i dvorskoj kapeli obdèržavaju (premda u katekizacii nesastoje (mnogobrojno se ljudstvo svake vèrsti sakupiti običaje, i da suprotivnom u slučaju to jest, da ovih neimade, mnogi nikakve prodike slušali nebi *).

U ovo doba, gdě se poganstvo ponoviti i razširiti směra, te polag onog velikog neznanstva, koje u věrozakonskim stvarma zavlada; u ovo doba, gdě bi trěbalo, da se kèršćanstvu božje slovo na novo sa svom snagom navěšta, jesu prodike, od neizměrne, i izvanredne važnosti. Obća je tužba, da neima věštih propovědnikah; tomu je ko što ja mniem, krivo najviše ukinutje bogoštovnih redovah, koji su najizvèrstnije, prodikaoce u svako vrěme imali. Světski bo sveštenik, komu je duševna skèrb puka pověrena sve u jednom biti mora; propovědnik, kateketa, izpovědnik, i misnik a možebit i kakvi světski službenik, te tako pokraj sve volje i najlěpših umnih darovah neima toliko vrěmena i moći, za da kano duhovni propovědnik više putah, a najmanje svake nedělje, višjem uredjenju, ko što trěba, odgovara. Sa druge pako strani neda se tajiti, i to, da u seminištih i bogoslovnih učionah priprave za propovědničtvo mnogo bi se revnije ustrojiti mogle i morale, nego li to većom stranom biva. Za buduće sveštenike jest od prevelike potrěbe, da se u čitanju i deklamiranju čestje vežbaju, da članke o věrozakonu pišu, i da javno više putah prozbore, jer će se ovakim kroz četiri godine postupanjem sbiti, da jedni, kojim najme priroda duševnih, i telesnih silah po dosta uděli, savèršeni propovědnici postanu; a drugi će si pribavit taki barma predavanja način, da im sěme nauka božjeg kakvim takvim plodom uroditi bude. Ali nije dosta věžbati se samo u predav nju, već valja takodjer nastaviti nauke i pospěšiti ih, marljivo moliti, i pobožno voditi življenje, jer inače priliči prodika nježnom razlaganju rěčih, koje škaklju u ušiuh, praznom glasu, koi nenalazi odziva u ničijem sèrcu; priliče svetovnom, taštom, no umětnom proizvodu. Za da se svět u smislu Isukèrstovom u red stavi, neima srědstva u rěčitih, samoljubnih i duševne snage lišenih govornikah, već se to steći može samo kroz takove apoštolske govornike, koji su oni isti u molitvah, koji i u govorih svojih, kod kojih naravna rěčitost izvire iz snižene službe vèrhunaravnog poslaničtva, koje im u dio pade po Bogu i koju oni jedino na slavu božju ovèršuju. Sětivši se ovog visokog zvanja, uslěd kojega sveštenici po nalogu božjem, s kojim težka pred Bogom odgovornost těsno svezana jest, puku propovědaju; sětivši se, rekoh, ovog visokog zvanja, promotriti moraju, šta ćedu i kako puku navěšćati, za da se njegovim potrěbam doskoči negledeć na svoju vlastitu korist. Veliko neznanstvo koje medju pukom vlada, zahtěva, da se propovědnici nezanimaju toliko s razlaganjem evangjelskih perikopah, i da nepredavaju same odlomke; koliko, da podučavanje njihovo sastoji iz saveznih, temeljitih, svim čověčanstva potrěbam odgovarajućih prodikah. Kano što navadno jeste u korizmi izabrat si pa prodike predmet u dobrom savezu stoječih istinah věre: isto tako valjalo bi to više putah kroz godinu činiti kano n. p. o věri božjoj, 10 zapovědma, o sv. misi i njezinim obredima, o Sakra-

*) Takove kateketičke, prodike koje se ovdě preporučuju samo, u ljubljanskoj su biskupii od više godinah jurve u podpunom životu; gdě ne samo u čupnih, već u svih sličnih cèrkvah tako u gradovih kao što i na selima uslěd reda „Ordo Cultus divini publici“ koga po priměru kneza-biskupa Miaila baruna Brigido sadašnji prečastni knez-biskup Antun Aloys god. 1824 ustanovi, slična predavanja kèršćanskog nauka po neděljah i blagdanih, i to prie blagoslova po pódne obdèržavana: od mnogobrojnog ljudstva saslušana budu. Děca se pako jošte na pose ili prie kateketičke prodike ili po svèršenom blagoslovu u kèršćanskom nauku podučavaju. U svakoj cèrkvi koja dva sveštenika imade, mogu pravověrni po neděljah tri prodike sa predikaonice čuti; Homiliu kod rane, navadnu prodiku kod poldašnje mise, a kateketičku prie popódašnjeg blagoslova, děci pako preostaje jošte bez toga posebno podučavanje u věri.

mentima. Tako uredjene prodike stekle bi mnogo veću važnost kod puka, a odtud bi slědila věčna korist njegova.

Što se većih gradovah tiče, tu bi se imale, po mom mněnju, po neděljah i blagdanih u jednoj barma cèrkvi sada naznačene prodike, no u višem slogu za izobražene, i to veće dèržat. Mnozi u bogoslovju věšti, i što se predavanja tiče, odličniji sveštenici bi mogli u tu svèrhu (s dopuštenjem biskupa) čitavo družtvo sklopiti, kojega član dužan bi bio 5—7 prodikah reći, koje bi tako medju se, kao što i s prodikama predšastnika, i naslědnika u čvèrstom savezu stale, i jedno cělo sačinjale; u kojih bi se temelji věrozakona našeg krěpko i valjano razložili, prigovori sadašnjeg vrěmena oprovèrgli i uništili; rěčju: u kojih bi se prava, temeljita, vèrlo popularna Dogmatika i Moral, obzir imajuć na vladajuće máne i bludnje vrěmena, predavala. Što ja sada evo ovdě preporučujem, to se je jur od davna u někojih francezkih biskupiah obistinilo gdě biskup sa mnogimi bogoslovci (teologi) i sveštenici svoga područja kroz više měsecih dèrži takova pametno osnovana i razděljena predavanja, koja najviše doprinose k srěći slušateljah; na proslavljenje katoličke věre, koju žaliboże! — mnogi i mnogi — jedino iz neznanstva — zametju.

Vrěmenoslovni pregled papah pod imenom Pius.

(Nadalje.)

III. Za trideset i devet godinah poslě smèrti Piusa II., dakle u lětu 1503, bude izmedju skupa kardinalah njegov netjak, Franjo Todešini, najkrěpostnijim pripoznat, i za papu, pod imenom Pius III., izabrat, ali boležljiv biaše. I u istinu već za 26 danah nakon svojega izbora, a za deset svojega okrunjenja umre on, bez da bi mogo bio za svoje namisli u obziru poboljšanja cèrkve sabor dèržati, a na Osmanlije vojsku dignuti, oli išta znamenita učiniti. Njegov naslědnik biaše onaj poznati bojni papa, Julius II. Ini pako pape, pod imenom Pius, življahu poslě one, tako rečene, obnove, i na ime.

IV. Papa Pius IV. Ov proizilazio je iz Milano i zvao se je prije Ivan Angelo Medicis, bio je pako kotrig ne vele ugledne, ma baš kao što se je to poslě saznalo, s onimi slavnimi Mediceji srodne obiteli. Otac mu biaše carinikom. On se je učio lěčničtvo i pravoslovje, da na tome zadnjem je se takodjer uvěžbavao. Od pape Klemensa VII. bude prabilěžnikom imenovan, od pape pako Pavla III. često bi za glasnika upotrěbljen, da od njega bude najposlě na dostojanstvo nadbiskupa i kardinala uzvisen. Nakon smèrti papa Pavla IV. u poslědnje dneve lěta 1559.bude on na stolicu Petrovu uzdignut, te se odmah sa carem Ferdinandom I., s kojim njegov predšastnik u zavadu bi dospio, pomíri. Osim toga sazove on opet onaj, od tako dugo jurve časa odgudjen, obćinski sabor u Trien, te svojimi opetovanimi pozivi, na knezove i vladike učini napokon, da je ona visoka skupština poslě desetlětnoga prestanka opet svečanu javnu sědnicu a to 17. na dan 18. sěčnja 1562 dèržati mogla. Taj sabor bude takodjer pod njegovim papovanjem na dan 4. prosinca 1563 dvadeset i petim sědjenjena srěćno dovèršen i Pius IV. izpade na to dne 26. sěčnja listinu od potvèrdjenja svih napomenutoga sabora zaključakah. Izvan toga poslà on na svĕlo novo, obširnije, sabornim odredjenjem priměreno, věroizpovědanje, tako rečeno: Professio fidei tridentina, ol svih, stupili oni u cèrkvenu službu, oli primili na se učiteljstvo ili što time podobna svèršivali, položiti se imajuće (Concilium Trid. Sess. XXIV. cap. 1 i 12 de Reform.) Takodjer taj papa dopusti na prošnje cara i drugih němačkih knezovah, da se u njihovih dèržavah takodjer světovnjakom kaliž poslědnje večere pruža, ufanje bo gojahu, da će se kroza to protestanti laglje na povratak k pravoj obćoj cèrkvi skloniti; ali to srědstvo ostadě bez uspěha; i budući kèrštjanski světovnjaci vidiono u kaliž nikakove osobite važnosti ne postavljahu, time njegovo děljenje kasnije bude opeta zakazano. Najposlě umre Pius IV. na rukuh svojega netjaka, svetoga Dragutina Boromaea, kojega je on bio kardinalom učinio, na 8. prosinca 1565. Po njem na stolici vidivoga vèrhovnoga cèrkve ravnitelja nastade.

V. S. Pius V. prije Miovio Ghislieri imenovan, od siromaških otacah u lětu 1504 ili 1505 u jednom gornjotaljanskom selu, imenom Bosco, rodjen. On je morao u pèrvoj svojoj mladosti otcu kod poljodělstva pomagati; nu budući od velike sposobnosti za nauke stupi on već u četèrnaestom lětu dobe svoje u red Dominikah; tamah se odlikova i izkaza najprije dužečasnim učenjem na mudroljubju i bogoslovju, za time kao iztraživalac, napokon kao glavni pověrenik od iztraživateljstva, s toga dakle bude od pape Pavla IV. u godištu 1557 kardinalom i vèrhovnim iztraživaocem postavljen. Čim se pako papa Pavao IV. s ovoga světa odděli, bude on od kardinalah i to na predlog više spomenutoga svetoga Dragutina Boromaea, izabrat za papu. U ovoj novoj časti biaše on vèrlo pomnim, da zaključke Tridentinskoga skupa u život privede, te izdade polag njih najpèrvlje 1566 děoce pod naslovom: Catechismus romanus, poslě 1568 poboljšani časoslov, najzad 1570 mašničku knjigu. Osim toga biaše on věku revno na oprezu u obziru novih bludnih naukah, da se njim, ako li bi se gdě možda pomolile, krěpko opre; po imence, nastojaše ravno dušnoga cara Maksimiliana II. k někoj usilosti za cèrkvu podbosti; podpomagaše rat francezkoga dvora protiva Hugenotom; vlastitimi pače pomoćnimi puci gojaše žestočinu Filipa II., španjskoga kralja, protiv praznověrju; tražiše nesrětnu Mariju od Stuarta osloboditi, a udri svečano prokletstvom zlobnu i himbenu kraljicu Jalžabetu. Za njegova na poslědku pastirovanja bude na 7. listopada 1571 snagom sjedinjenoga pomorstva španjolskoga, mlětačkoga i inih taljanskih vlastih pod Don Juanom Austrijskim Turstvo satèrto; što papi Greguru XIII. povod dade, da je blagdan od čisla u lětu 1573 uveo (Bullar. Magnum, T. II. p. 399). Tu bo nad Otmanovići pobědu pripisaše molitvi bratovštinah čisavskih. Pius otaj u svome posebnom životu biaše uzorom od najstrože pobožnosti i krěposti, biaše na stolu papinskom kao samostanac, a umre godišta 1572 u mionirisu svetosti. Kasnije za sto godinah, dakle u lětu 1672 bude on od Klemensa XI. medju blažene, a od Klemensa XI. godine 1712 medju svete uvèršten.

VI. Po smèrti pape Klemensa XIV. (Ganganelli) bude dana 15. veljače 1775 iz časti kardinaoske na onu vèrhovne glave od kèrštjanstva uzdignut Giovani Angelo de Braschi, proizhodeći iz plemenite kèrvi iz Cesene, čověk rečiti i krasni, muž visoka uma, a izobraženja preugladjena, te si uze ime: Pius VI. tere, čim započe papovati, učini umah s pasnicom od jošte uapšenih u Angjeogradu Ježovitah pospěšiti, a budući nije se ništa bitna protiv njim snašlo, budu dakle oni koncem 1775, a pak početkom 1776 na slobodu pušteni, i to svi osim njihova vèrhovnika, u tvèrdji se jur sa svojim životom razstavivšega. Na skoro pribavi si Pius VI. velike usluge kao knez dèržave cèrkvene, i to svojim vèrlim upravljanjem; gorostasnim posušenjem pontinijskih barah; velikom brigom za

rimsku umètničku sjajnost; zakladom zavoda: Museo Pio-Clementino, i ostalim ali njegovo papovanje kroza mnoga druga posta takodjer vele žalostnim. U vrème bo njegovo padaju obnove Josipa II., koi se je nakon smèrti svoje matere, Marije Terezije, najbolje od svih inih vladarah u dèržavnom nadripopravnom, cèrkvu robinjom činećem načelu žurio. Papa vidiv, da se njegova na cara Josipa protiv tomu pokusu predstavljanja u obzir ne uzimlju, pronadje za dobro, uzpèrkos svim odgovaranjem svojih kardinalah, u Beč putovati, za tamo svojom nazočnosti, gdě bi godèr moguće bilo, protucèrkveno mladjahna cara nastojanje susdèržati. I u istinu na dan 27. veljače 1782 ostavi on Rim, a bude svuda, kada je putovao, s najvećom svečanosti i počitanjem primljen tako, da je njegova glavna svèrha promašena, zašto se dakle domom povrati i to jurve na 22. travnja istoga 1782 godišta, i ono dostojanstvo od dèržavnoga kneza, koje car njegovu bratučedu Luigi de Braschi dati htjaše, zabaci. Ali car Josip II. ne samo da ništa nepromèni od svojih protucèrkvenih razredjenjah, da nu, što više, samovoljno pripravljaše novo biskupijah razdèljenje, dignu sva biskupijska, a na mèsto njih utemelji vladarstvena glavna sèmništa, ta josipinskih načelah rastila na kratkom, on je takova činio, da se je u sbroju svih njegovih naredbah obastava rimsko obćinske cèrkve lasno viděti mogla (Heinrich Leo, Geschichte von Italien, svezak V. strana 815). Nista manje žalostni za papu dogodjaji sbijali su se u Toskani. Teženja na ime jednaka onim cara Josipa u Austriji hotjaše takodjer njegov brat, Lavoslav, veliki vojvodo od Toskane, u svojih krajevih naslědovati, a nadje k tomu dobrovoljnoga pomoćnika u osobi Scipiona Ricci, biskupa od Pistoje i Prata, koi je, sući privèrženik i unaprěditelj Janzenizma, na biskupijskoj skupštini, u Pistoji na lěto 1786 dèržanoj mnogo pogibione obnove u život uvesti htěo. U jošte većoj měri započeta tamo stvar imala se je nastaviti na obćem saboru toskanskih biskupah u Florenci 1787 sakupljenih, ali ti se sada ljuto prevari Scipio sa svojimi, tamo bo se većina biskupah izjavi protiv naměram pristojskopratskoga vladike, a puk bude na toliko razjaren, da je u Pratu ne samo buna buknula, nego je takodjer stó biskupov sědež na vatru bačen. Pius pako VI. ona na pištojskom spravištu upita tvèrdjenja u lětu 1794 osamdeset i sedam putih prokle, a biskup Scipio vidi se prisiljena na svoje biskupstvo ostavsku dati te se papinoj buli podvèrći, dočim se je Lavoslav, po smèrti brata svoga Josipa, prestolje carsko zasednuvši, obnovljenja Toskano odreko. (Tübinger quartalschrift. 1846. s. 42.) Kako je pako visoko němačko biskupstvo onimi josipinskimi i febronijanskimi načeli okaljeno bilo, to je već papa saznao ono lěto, kada je bila dèržana skupština u Pistoji. U lětu na ime 1786 sabraše se u toplicah emskih kod Koblenca Soligradskoga i jošte triuh inih velicih reinskih nadbiskupah punomoćnici za tamo se medjusobno posavětovati o obćih uredbah za omedjašenje pape u njegovu naprama němačkoj odnošenju. Oni tamo učinišo takova zahtěvanja, koja su svako obstojeće cèrkveno pravo podkopala. Na priměr htěli su oni, da bi papina oproštenja morala imati takodjer pojedinih biskupah privoljenje, za da budu u njihovih bisknpijah obvezujuća, ter su mislili, da su oni povlašteni, obstojeće do sad papinske pravice jednim pera potezom svetoj stolici sustegnuti. Nu se ipak njihovo poduzetje razbi na vlastitoj neslozi i neskladu, na protuslovju Rima i mnogih němačkih biskupah, na trudjenju tadanjega glasnika Pacca, i mnogobrojnoj učenoj te izkusnoj odpornoj stranci tako, da sta se na skoro četiri ista nadbiskupa viděla pověděnium směrnija predloženja činiti i s papom drugim glasom beseditì. (Quartalsahrift a. a. O. s. 13.) Napokon na istoga papu dodjoše jadi prevrata franceezkoga, on na ime moraše gledati; kako cèrkveno dobro u Franceżkoj ginuše, kako se cèrkvi privèrženi biskupi i ini svetjenici projavjahu, oli na stratišta smucahu, te tamo pugubljivahu, dapače što je jošte više, on morao je zrěti, kako su mnogi od istih redovnikah, duhom prevratnim opojeni, sva protucèrkvena načela skupnovladarstvenikbh odobravali i pohvaljivali, kako su se oni na onaj, pravo cèrkveno oskvèrnjivajući, ustav gradjanski zakljinlali te na stolice biskupske nezakonito narivavali. Papa Pius VI. vidivši svoje otčinske protiv tomu zlu opomene bezuspěšnimi posla tamo list svoj, tako rečen Charitas, kojim on francezku ustavnu zakletvu zavèrže, na što puk njegovu sliku javno u Parizu sažga, skupno se pako vladarstvo osveti oduzetjem dviuh papinskih, u Francezkoj ležećih grofijah, Avignona na ime i Venaissina 1790.

(Dalje slědi.)

Pèrvi pisci cèrkve.

Latinska cèrkva.

Ambrozio je većma nego samo izgladjeni pisac. Ili govori o raju, ili Abelu i Kainu, ili potopu il' Noahu, o duši ili smèrti, on je uvěk věrni sin cèrkve, u protivnosti krivověracah. Njegovo dělo o smèrti nebi nikome smělo nepoznato ostati. Ako tumači města koja ili razjasnjuje smisao sv. pisma, to on čini uvěk s osobitom točnostju, osobitim duhom, koi ima někn čarobnu silu. Ako li sbori o věri ili predmetih dogmatičkih, njegovi dokazi najuže skopčani imadu silu za protivnika obitačnu; za njega je uvěk viděti moći, da je predmet, za kog se bori vèrlo važan.

Tělovne takodjer sile oslabile su bile veoma u ono doba kroz razuzdanost i oskvèrnutja supružkih dužnostih, Ambrozio izlěčiše i ove rane. Domoljubje biaše izčeznulo iz cěle Italie, i ovo uvede na novo Ambrozio svojim ponašanjem i duševnom snagom, kojom stupiše proti nezakonitim boriteljem prestolah. Medju službenici bolvanah i svetjenici arianskimi nasta borba i natecanje tako, da se Italia nije mogla odvažiti, u koga da věruje Boga, dok ju najposlě dovede Ambrozio u naručaj kèrstjanstva. Italia gojiše očito u sebi klicu skoroga razpadnutja, no Ambrozio ju privede opet u pristanište sloge i jedinstva. U Italii biahu usahnula sva vrěla dèržavnog života, i upravo kad mu smèrt za vrat dodje, spasi ga Ambrozio, dočim je otvorio nove žlebe, kuda se zlevao sok života. Italia biaše poplavita gotova sasvim s barbari; oni su gotovo sve napunili, biahu u věću carskom, u sědicaih starešinah; oni su zaseli časti gradjanske i vojene; Ambrozio je dušom i tělom radio, da naprama ovoj množini barbarah, naprědku družtvenog života protiveći se, podigne čim veći i jači broj kèrstjanah. Kratko ja kažemo — sve što je u Italii izvan cèrkve bilo, biaše ostarělo i gnjilo, samo cèrkva i njeni zastupnici bunim se omladiše cvětom.

Ambrozio dakle nije bio samo muž od molitve ili samo kèrstjanskog priměra, nego je bio jedan izmedju najvèrstniih spisateljah talianskih, koi je Italiu sasvim drugčie, temeljitie — kèrstjanski misliti naučio. On se preselio u věčnost, pošto je promence kao biskup, revni bogoznanac, izvèrstau govornik i vrući prialj běduih i ugnjetenih velike za čověčanstvo ostavio zasluge. Imade li kao talianski mudroznanac, koi bi se koristiem i čast-

niem poslaničtvom s tolikom postojanostju izvedenim ponositi mogao?

Ali nisu sve sile zapadnog světa izcèrpljene u Hilariu, Jeronimu i Ambroziu, polag ovih oriašah stoji još jedan velikan, u kome bi rekao čověk, da su se skupile sve duševne sile iztočnog i zapadnog světa. Govorimo o svetom Augustinu: Nudar, da se malo zadèržimo kod ovog glasovitog pokojnika.

Da bi bio Augustin četiri stolětja prie svět ugledao, tad bi bio po svoj prilici podanik Micipse bio, ako li ga nebi bio Jugurta medju svoju vojsku uvèrstio, kadno je prestol, što ga je slabomu Adherbalu ugrabio, proti podporiteljəm Rimljanom branio; a da bi bio četiri stolětja kasnie rodjen, tad bi bio podanik franceski postao; — t. j. on se rodio u Numidii, što danas čini jednu čest francezkih posědovanjah u Afriki. Sv. Augustin biaše sin gradjanske jedne porodice u Tagasti. Tagasta dakle biaše kolěvka onog strastvenog mladića i muža svog vrěmena, prie nego što je postao najdublji učitelj latinske cèrkve.

Njegove strasti ipak nisu bile razgranjene, one su se sve sabrale ujednu u ljubav ženskog spola, no niti ova nije bila toli vruća u svojih požudah; bio bi čověk kazao, da je Augustin Rimljanin iz učione Catullove, uzljuljan najtopliim větrovi Afrike. „Ništa, tako veli sam docnie obazrěvši se na svoju mladost, nije me moglo uzradovati, nego ljubiti pa opet ljubljen biti. — „Kad sam u Kartago išo, nisam još ljubio, no slast ljubavi ipak sam čuvstvovao.“

Jedan děčak od devet do deset godinah, koi već tako govoriti znade, koi je već u šestnaestoj godini nzpèrkos tolikim prošnjam matere Monike počeo živiti s jednom nesrětnom děvojkom, što je spadala u kolo razbludnicah varoških, nije mogao drugim udariti putem, nego na kog nužda razumna čověka prie il kasnie dotèrati mora.

No sveti Augustin nakani se putem znanostih do pameti doći. U devetnaestom godištu dobe svoje čitao je Cicerovo već sad izgubljeno dělo: Hortensia, koje pobudi sva čuvstva u njemu; u dvadesetoj godini čitaše bez ičieg ravnanja Aristotelove kategorie i sva gotovo važnia děla o filosofii i krasnih umětnostih; zatim prodje k Manicheom, pa zatim posveti se astrologii; i tako ostaše vèrlo dugo bez ikakve věre. Tad poče opet tražiti istinu u Kartagu, Rimu i Milanu; no jedva što mu zablišti iz daleka zraka istine, pa se opet izgubiše. Jednom dodje slučajno do latinskog prevoda někojih platoničkih filosofah i do někih poslanicah sv. Pavla. Sad se na jedanput otvore bistre njegove oči; što je tražio bludeći širom po idealizmu od nemila do nedraga, to je našao u kèrstjanstvu, dade se okèrstiti, i tako bude članom věre, koju izpovědaše mati njegova.

Tako prispěše mladi ovaj muž, koi je napunio slavom imena svoga Tagastu, Madauru i Kartago, koga je glasoviti Symmachus bojeći se ovog mladog takmaca u Milan opremio, koi je svuda, gdě se pokazao, obću stekao pohvalu radi njegovog govora i nauka — tako prispěše mladi ovaj muž opet u naručaj kèrstjanske věre, kaño što dodje ladja, pošto ju bacaju prije vihrovi po dalekoj pučini morskoj, u pristanište sigurnosti.

No sv. Augustin nije se povratio u pristanište kèrstjanske věre iz nagovaranja ili umora duševnog, jer je on sigurno bio najbistroumnia glava cělog zapada. Najprije pala mu je u oči različnost Boga katoličkog i boga manicheistog. Jedva što je došao u luku sigurnu věre kèrstj. već se sprema na boj, da uzbije dvolično ovo predstavljanje Boga. Iz svega je viděti, da se nakanio Manicheom osvetiti, za tolike obmame, kojimi su ga zaslěpili.

Polag Manesa i drugih učiteljah zemlje njegove bivstvovala su dva bitja, dva věkovita vladara, jedan od drugog neodvisan, pèrvo bitje biaše uzrok dobra, drugo zla. Ovaj poglavica kèrstjanstva perzianskog zavirivši u sv. pismo razuměše, da se ovdě djavo predstavlja i imenuje kao moć tminah, poglavica ovog světa, roditelj lažih, početnik grěha i smèrti, odtud zaključi on, da je ovaj izvor zla. Dalje opet veli evangjelje: dobra voćka nemože nositi nevaljanog ploda; odovud zaključi opet Manes, da Bog nemože niti otac niti tvorac djavola biti.

Najprie dakle stavise sv. Augustin naproti Manesu i slědbenikom njegovim jedinost Boga. „Ako vi kažete, veli on, da vi samo onog Boga, koi je svět stvorio, molite i njemu se klanjate, nehajeći za onog Boga, kog stari zavět preporuča, tak to činiti sigurno bez razloga, jer tumačite krivo naše mnenje i čuvstvo naše, koje mi za našu korist i naše dobro upotrěbljujemo. No sva vaša nastojanja su badava, jer se vaša luda i bezbožna pravdanja nemogu nipošto usporediti s naukom pobožnih i učenih muževah cèrkve katoličke, koji onim, što su vrědni da ga razumiju, smisao svetog pisma tumače. Mi razumèmo zakon i proroke mnogo bolje, nego što si vi to misliti. Odstupite dakle od vaših pogrěšakah. Mi neštujemo nikakvog kajućeg se, ljubomornog, ubogog ili okrutnog boga, ili takovog, komu se dopada prolěvanje čověčje kèrvi, koi bi se raduvao nad nesrěćom il opačinom, kog bi se moć samo na gděkoju stranu světa protežila. Takove budalastine nam predbacivati ste se istinabog naučili, no nas to ništa nesmeta. Vi se dèržite starih vaših mněnjah, a rěči su vam tim praznie, čim većma sadèržuje bahatosti u sebi. Pa ako koga tako premamite k sebi, tad neslědi, da je naša věra kriva, nego, da ju nerazumě.

Tad ide sv. Augustin dalje u svoj predmet, dokazući, da je Bog najsavèršeme dobro, da smo mi s njime sjedinjeni ljubavjom, Isukèrstom i duhom svetim, da je ljubav prama trojednom bogu najsigurnii put k spásu; da je istina samo u katoličkoj cèrkvi; da iz nje proiztiču glavne, temeljne krěposti: uměrenost, jakost, pravednost i razboritost (prudentia); da je svaka od ovih samo jedna grana ljubavi, koja ima spojiti medjusobno Boga i čověčanstvo; da je uměrenost ljubav, kojom oduševljen čověk dèrži se radi Boga čist i neokaljan; jakost jest ljubav, koja radi Boga sve tèrpi, pravednost ljubav, koja samo Bogu služi; razboritost napokon ljubav, koja razbira što vodi k Bogu, što li od njega.

Putena ljubav biaše jednom kod ovog čověka — učenika još u Kartagu, u najve oj cěni; a kad se povratio u naručje cèrkve, biaše zanj duhovna ljubav najviše blago — svèrha, kamo su sve ćudoredne, duševne i nadprirodne sile težile.

Staroga čověka nije već bilo u njemu, on izčeznu da mu traga ne biaše; no zato se uzvisi u njemu ovaj novi čověk tim većma, čim je nekoč niže pao bio u kal razkošnog putenog života, jer je našao sad ono vrělo, iz koga će cèrpiti život věkoviti. Katolička věra, ova ista, koju je on u vrěme padnutja svoga s tolikom pohvalom od strane puka rugao; koju je on u sporazumljenju s krivověrci osobito Manicheici toliko gèrdio; věra ona, koju je on tim većma korio, čim je nečistii sam bio; koju je on prije kao nekaki kukavni sastav izpod dostojanstva čo-

vèćjeg uma smatrao, ova vèra ga podigla u visinu, s koje je motriti mogao sva umstvovanja prošastnosti, sada njosti i budućnosti. Već sad je sv. Augustin nepobědivi zatočnik katoličkog nauka; koga su vazda najpostojame branili oni velikanski dusi, koji su već prije, nego što su ga poprimili, prošli bili sve klance i zakutke mudroznanstva.

(Dalje slědi.)

Biskupia zagrebača.

Iz Zagreba. Dana 11. pros. imasmo rědku i lěpu premda žalostnu svečanost. Već 10. kao u oči svečanosti pozivahu mukli glasovi tutnjajućih po svih odvašnjih cèrkvah zvonovah pravovèrne ovce k sučestvovanju velikog ovog čina. Pitat ćeš nas možda revni čitatelju kakova ili u koju svèrhu biaše svečanost ota? Bez da ti na prěčac odgovorimo, pozivamo te mislimice za nami u stolnu cèrkvu, ponos domovine naše. Umah kako unidješ, smotriš ogromni, velekrasni osobitom pojmom brižljivostju sastavljeni odar (Katafalk) — rekli bismo veliku cèrnu mèrtvačku postelju. Ili motriš gradivo, ili marljivost, kojom su tolike najdrobnie od oružja čestice sastavljene, svakako se diviti moraš. Tko nije mogao vlastitima očima motriti ovo dělo sastavljeno iz světlih pušakah prepleteno oštrimi bajoneti, izprekrižano tankimi šipkami, izprevezeno svakojakim sitnim oružjem, težko će pojmiti moći ovu uživotvorenu umětnost i krasotu. Napèrvo pred odrom (katafalkom) stajahu dva topa, izpod njih tri piramide težkih kugalah, a pred njima dva umětno složena u cèrno zaodèvena viteza. Cěli odar rěsiše množina pomanjih cèrno-žutih i narodnih barjačićah, medju njima dva velika narodna naša barjaka, a medju ovim oružnim směsom blistaše znamenje mira, znamenje, kog preziranje donaša ovake svećanosti žalostne, znamenje spasa s napisom: *„in hoc vinces.“* Na čelu napisane biahu žalostne rěči: *„Za austrianske padše vojnike, godištah 1848 i 1849.“* To je dakle svèrha žalostne ove svečanosti, koja u istinu dobavi nebrojenu množinu pravovèrne gospode i činovnikah civilnih i vojničkih i množinu puka svakog spola i stališa u hram gospodnji, da se pomole višnjemu za padšu bratju. Jedali bi cěli narod prisućtvovati mogao ovakoj svečanosti! jer je ovo ona moćna veza, koja nas skapča s pokojnimi sukèrvnici našimi; ovo je način, kako uzmognemo neodolivu bol utažiti u sèrcah, a imena pokojnikah padših za blago monarhie naše u pameti našoj zadèržati. — Spreda biahu dva pilova bèršljanom opletena, koja kad smo zagledali, počutismo silu něku, što je tělom našim potresla. Koliko ih imade, koji su, zavirivši medju bèršljan ovaj, pramen gorkih suzah nuz lice prolili. Pa kako i nebi? ovdě bo biahu upisana kobna města „nemile Italie zemljice:“ Goita, St. Lucia, Volta, Soma, Campagna, Milan, Vincenca, Cortatona, Mortara i Novara, a na drugom pilu zlosrětna bojišta Magjarske*): Schwechat, Gjur, Moor, Babolna, Kapolna, Tapio Bičke, Komoran, Hegjes, Segedin i Temešvar. — Osim nebrojenih plamtećih voštenicah, biahu sgora uzduš ponaměštene granate, iz kojih je tamno — modri plamen sukljao. Sve je priredjeno bilo, još samo onog nije bilo, koi je imao spojiti čuvstva i molitve naše sa svojim, te ih podneti pred prestol věčnog otca, — mislimo preuzv. vèrhovnog pastira našeg. Tad se spusti i on medju ovce svoje, i započe žèrtvu nekèrvnu žèrtvovati. Svèrnuvši okom pred žèrtvenik gdě vidimo cèrno odělo, znak žalosti, slušamo žalostno — sladki glas k sèrcu dopirući; pogledavši na umětnu mèrtvačku postelju, gdě se odbija světlo plamtećih voštenicah od smèrtonosnog oružja; čitajući bojišta, koja bratja naša kèrvcom svojom napojiše motreći tisuće dušah dižućih oči pram nebu; slušajući napokon strašni glas: „dies irae, dies illa“, osětismo čuvstvo, što će nas, upisano u sèrcu, dok ćemo živěti, opominjati na poljane Italie i Magjarske. —

*) Sbilja! čudom se čudimo, da medju svimi bojištima nismo mogli nigdě *„Beč“* opaziti. Valjda bratja naša padša u onoj strašnoj borbi nezaslužuju, da se za njih Bogu molimo, jer su pali u boju proti bundžijam němačkim.

Věsti iz katoličkoga světa.

Iz Vratislave (u Šlezii) 15. Stud. Kao što su se onomadne katolici vratislavski ogradili protiv odlukah pèrve sabornice glede njihovog věrozakona, tako su sad opet poslanici katoličkih skupštinah u Šlezii vratislavskom-knezubiskupu odpremili poslanicu, gdě izrazuju radost svoju radi ustava lanjskog, po kojem se i njihovoj cèrkvi sloboda poděljuje. Pruski biskupi sačiniše jedan memorandum, gdě su se izrazili, kako oni ustavnu slobodu i prava cèrkvi poděljena razumiju, pa premda ga je mimstar prosvěte Ladenberg kao ništetna proglasio, to ga je ipak katolički puk dobro zapamtio, znajući da stvari božje nespadaju na ministra, nego na biskupa. Pa će šlezski katolici sa svojim biskupom vazda u sporazumljenju stojeći svakim mogućem srědstvom cèrkvi božjoj štovanje pribaviti znati.

Iz Švajčarske. Kakvim je plodom němačka prosvěta, osobito nedokučiva filosofia urodila, možemo razabrati lasno, ako stvèrnemo okom po cěloj němačkoj, a navlastito po Švajcarskoj, gdě je bezbožna stvarenost mah preotela. Tako čitamo u N. S. pod 22. Stud. U Zürichu obslužavahu tamošnji němački běgunci imao je govor takodjer katol. župnik Kälin, — za njim podignu se něki něma, koi stane govorite, da neima slobode, dok se nepodove svi popovi i učeni na světu. — Ovaki govoržije nisu rědki po prosvěćenoj němačkoj. —

Za svetoga otca papu Pia IX. prinesoše.

Dosad prinešeno	u srebru	121 for.	30 kr.
Jučak Ivan „		— „	40 „
Podel Franjo uprav.		— „	10 „
Prusac Dani. župnik		— „	30 „
Kolarić Luka „		— „	20 „
Kušec župnik u Ivancih		1 „	— „
Šilobod „		1 „	— „
Dolenc pomoć		1 „	— „
Pomoćnici koprivnički		1 „	— „
Hrušković Jakob župnik		— „	30 „
Terboc Math. „		1 „	— „
Nemčić Janko „		— „	20 „
Haukovec „		1 „	— „
Šavor pomoć		— „	30 „
Šimagović župnik		1 „	— „
Žuvić Věkoslav pom.		1 „	— „
Krajačić Ivan žup.		2 „	— „
	Ukupno	134 for.	30 kr.

Stěpan Moyses, upravitelj. — *Stěpan Muzler*, urednik.
Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

BROJ 51. — TEČAJ 1.

U SUBOTU 22. PROSINCA 1849.

List ovaj izlazi svaku subotu na cělom arku.

Cěna mu je za domaće 4 — za vanjske 5 for. u sr. na cělu godinu.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvèrt god. kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod duhovnog stola ili kod uredničtva. Predbrojenje prima se svendilj kroz čitavu godinu.

Katolički list zagrebački.

Razmatranje.

O naprědku i nazadku věre i znanosti.

Na krilih svetog pěsničkog duha, opojeni slavom božjom uzvisiahu se proroci starog zavěta u visinu nadzemaljsku, odkud motriše neizměrne poljane světovah pěvajući krasnom nebeskom oduševljenostju slavu i veličanstvo najvišeg tvorca, izjasnjenu u divnih nedokučivih dělih. Kadno je mali pastirac, kog je glavu kruna carska na skoro rěsiti imala — motrio na zelenih livadah, kako se bujno stado poigrava, — kako uzavri onda njежno sèrce njegovo uzplamtjeno čuvstvom veličanstvene prirode, čuvstvom, koje se odzivalo sad u žalostno-slatkim, sad opet u veličanstvenim moćno udarajućim suglasju sedmostrune harfe. Tamno modra vedrina svoda nebeskog posuta neizbrojnim morem silnog zlatosvětlog bisera, pružajuća se prěko poljanah Betlemskih opoji mladića slavom nedokučivom Svemogućeg, koi je věčnom svojom rukom podigao svod ovaj vèrhu zemlje, „koi sědi vèrhu zemlje, razsirivši nebo kao iz ništara, i razprostèrvši ga kano šator za obitavanje.“ (Izaia). Vidio je gospoda svako jutro u světlu zlatnog sunca izilazećeg (Ps. 18.) i prolazećeg blagosivljajući zemlju, prěko kruga njenog, u tutnjanju gromovah upozna uho njegovo sèrditi glas gospodnji, i njegovom rukom vidi bacane munje vèrhu libanonskih planinah, gdě su padali nebotični cedri, kano što spadaju klasi pod britkom kosom (Ps. 28.) Sve što mu pane u oči, cvatuća ružica, koja satèrta nemilom nogom venuća pada u grob, prekrasni lěr dižući kao gizdava kraljica ponositu glavu u vis, palma pružajuća se suncu pod oblake, smokva s virećim izpod sènitog listja slatkim plodom, vinska loza oteretena težinom debelih grozdovah — sve je samo jedna rěč; sve navěšta jednim slovom zapanjenom gledaocu nedokučivu moć mudrost i dobrotu jedinog otca. On jedini bio mu je, koi oděva svaku godinu dèrvja šarenom oděćom, on mu je bio, koi posipava po livadah neizměrno móre raznog cvětja, — a ševa, što izčezava u tamnomodroj visini, biaše mu pěvačica koja milim svojim gèrkljanjem pěva slavu svog hranitelja — Boga. Njegovim magnjenjem kreće se cèrv u zemaljskom prahu, njegovim nagonom pohadja hitar jelen k mèrzlom vrělu; traži mladi lav svoj plěn; nauči se vrabac divno svoje gnjezdo graditi. „Kak velika su děla tvoja Gospode! sve si mudro uredio, zemlja je napunjena blagodati tvojimi. (Ps. 103),“ tako uzkliknu zadubljen u toliko veličanstvo pěsnik-sveti. To je bila věra u jednog vèrhu světa stojećeg Boga, věra u njegovo objavljeno slovo, koja dizaše one svete mudrace u visinu prěko tamnih oblačnih koprenah u nedokučive zvězdami sakrite dvorove, ona je bila, koja im je razjasnila pokrete nebeskih telesah; koja ih je vodila u dubljinu utrobe prirode, te ih naučila poznati meštra, koi sve to uredjuje. Kroz ovu věru upoznaše, sve proměne světa u pravom istinitom temelju, njenim posrědovanjem rěšene biahu protivnosti u svakom se bitju nalazeće; — nadahnutom ovom věrom duhu biahu otvoreni najdublji uzroci svih bitjah. Věra biaše ono staklo, kojim su upoznali svět kao proizvod bezuvětnog tvorećeg Boga, kojim su razuměli objavljenje Boga, kao odsěv njegove mudrosti, sile i dobrote. „Nedokučivi su putevi gospodnji.“ Ovo „mea culpa duha, priznanje nesavèršenosti i ograničenosti čověčje naprema bezkrajnosti i bezuvětnosti biaše ona čarobna sila, koja je sva protislovja u znanosti rěšila.

Několiko tisućkrat obratiše se zemlja u svome tečaju okó gorućeg srědotočja, pa gledj kako veseo život razveseljuje sad množinu čověčanstva; dan u dan sve većma se penje razmatrajući duh čověčji u visinu znanostih, i sve jasnie vidi i dokučuje děla stvorenja. Pomoćju čarobnih stakalah privuče čověk titrajuće světlo najoddaljeniih zvězdah s neizměrnog svoda nebeskog do oka svoga pa gledj koliko iskrah motriše prije u neizměrnoj daljni, toliko sad uvidi světovah; sad mu nisu više pojedine hèrpe zvězdah, goleme samo iskrice, no su světovi kojimi je posut svod nebeski; do najskrajniih strauah světovah ovih dopró je čověk na krilih svoga duha — pa nuto koli divne pronašao je tamo opet světe. U nerazrěšivih maglenih hèrpah *) nalazeći se světovi još u tamnom svom porodu imadu nam dokazom biti, da ćemo moć stvoritelja još jasnie viděti; tamo se imadu zvězde pomoliti, od kojih zrake světlosti dva miliona godinah trěbuju, dok na zemlju dopru, pa ipak dokučuje duh čověčji tečaj ovih telesah. No žalibože viri toliko putah sa zvězdoznancem i nevěra zajedno kroz jedan dalkozor (telescop) hotějuća i tamo za svoj cilj skèrbiti; pa ipak nadje tamo stara věra u objavljenog vèrhu světskog Boga dovoljno hrane. Oriaškimi pismeni upisane su na zvězdah rěči svetog njegovog slova: „U početku stvori Bog nebo i zemlju;“ u ovih nebeskih kozmičkih maglah vidi čověčji duh pred sobom najsavèršenieg tvorećeg Boga, tvorca ovih maglenitih neizměrnih tělesah, koja su već tisuće i tisuće pu-

*) Prěko dvě hiljade onakih maglovinah (Nebelflecke) pronašli su zvězdoznanci; no veći dalkozori, nego što je oriaški Herschelov 40 stopah dugi refraktor, pronašli bi po svoj prilici medju njimi više takovih pomanjih maglenicah zvězdah.

tih opisala tečaj svoj u neizmèrnom prostoru. „Gospode i Bože moj, tvoja veličina je nedokučiva“ tako uzkliknuti mora vèra s Davidom, kad u tolikih suzvězdah vidi tolike sunčane sastave obilazeće se medjusobno; kad izračuna tečaj nenadano izišavših repaticah, kad slědi jato miriadah prostim okom nedokučivih zvězdah. Věra motri zajedno s čověkom kroz dalkozor nedostiživu svemogućnost gospoda, pa čim većma je razmišljava tim dublje pada u poniznosti pred veličanstvom onog, koi jednim samo magnjenjem oka proizvede i stvori sva. Sve što dalje stupa duh čověčji u polje svemira, svakim korakom nagazi na nove trage božje jakosti i krasote, sve višji sve veličanstvenii ukazuje se pred njim prestol gospodnji. — Zato je neodoliva težnja ona, kojom čezne duh neumèrli stalnom věrom opojeni za blaženstvom neba, gdě će se uživati od lica do lica onog, koi se pokaza u svojih dělih, u slabom odblěsku sjajnosti, koju ulomne zenice čověčje gledati mogu, toli mogućnim i velikim, koi ako ga iole poznade počuti u slabom sèrcu svome, najčistju radost. Duše čověčji! ti si odveć dèrzovit, ako li se nepokloniš ovom Bogu, ako li nepriznadeš njegovu vèrhu svega uzvišenost.! Pa ipak kolika bezumnost, gdě se šaka bludećih po zraku mudracah pèrči, da oborivši prestol pravěčnog vladara světovah, učini ga podnožjem vèrtoglave gospoje „špekulacie.“ Nevěra poslužívši se za svoj cilj mrěnom svebožnom zatvori oko motritelja slave božje na toliko, da od nje samo po gděkoja prelomljena zraka do njega doprěti može. — Onda se uteku k najbezumniimi hypothesami, za da si mogu razjasniti hèrpu sabranih tamnih sanjariah. Ovako zatvoreno oko nevidi u velikim organizmu světa bezuvětnog tvorećeg bitja, nego samo neki u bivstvovanju drugih tělesah pojavljajući se prauzrok, ono nesmatra svět kao divno slobodom upravljano dělo, nego kao neku hèrpu mèrtve materie tèrzajuće se simo tamo, dok se iz nje izleže duh, prelazeći napokon u boga. Ovako zaslěpljen smatra stvoreni svět, jedan za nestvorenog boga, objavljajućeg se u odělu slučajnog prirodnog i duševnog světa, drugi ga opet smatra kao česticu božanstva, koja kukavica! izgubivši se u prirodi skače ko pomamljena nebi li se opet dokučila do samosvěstnog života; treći ga opet smatra kao ogromni kup jedinkah (monas) koi nestvoren od věka do věka odsěvajući (effulgens) iz prajedinke (urmonas) s istim životom odtèrgnut bludi po neizmèrnih poljanah prostora. No tko će izbrojiti sve one ćudnovate boje, u kojih se ukazuje svět duhu čověčjem kužnom filosofiom otrovanomu? Kak směšno je gledati ote mudrace, kako skaču ko bez pameti od jedne skrajnosti ideah k drugoj — sad su ovde, sad jim zvekne što u glavu, već su tamo; — siromašna metaphysika, čini se kao da věkovite poklade imade, jer mora sa svojom pověstnicom i nehotice plesati kolo, u koje ju zavedoše mudraci s krinkami na očima, nehoteći ništa starog věrovati, no sve novo znati. Ko se u tom plesu neobičnimi skoki odlikuje — něšto novoga iznadje, tad sprovadjajuća ih světina kuje ih u zvězde; dokle ga drugi ogromnii još duh nestrovali s visine u nizinu; sad je on ljubimac šarenih slušateljah vičućih: „Proč sa starim, ma da je ono još bolje, još krasnie i razumnie! samo novine amo, novine pa makar se i ne slagale s umom. — Ali „nil novi“ zavladao je takodjer u sadašnjoj filosofii, pa ipak nema novih umislih, nego samo prekuhano poganstvo. Nekoč klanjahu se puci zvězdam kano gradovom svojih Bogovah; oni štovahu u njima svoje bogovima postavše vitezove; oni obožavahu „sunce i měsac“ — a njihovi mudraci, sluteći o jednom bezuvětnom sve ravnajućem Bogu, podsměhovahu se takovom bezumju; danas se je kolo okrenulo, u sadanje doba klanjaju se mudraci prirodom postavšem bogu, dočim se pravověrni puk uživajući kèršćansko vèrhu vaskolike starogèrčke mudrosti visko stojeće světlo, směje toli praznoj i bahatoj mudriji, koi se čudi, kad vidi kako se mudraci natěravaju za praznimi ideami, kano děca za šarenim lepirom. Nećemo tajiti doduše, da današnji svět mnogo znade, no tim nije ipak niti najmanje pravo dobio, da zato manje smie věrovati; naša slavna věra imade svoj tečaj, od koga ona uzpèrkos tolikoj světlosti znanostih niti za vlas odstupiti nesmije, da pače diže se vèrhunac njen sa znanostmi sve više i više u nedohitne umèrlom oku daljine, kao što dopire u najnižu dubljinu do gorućeg srědotočja zemlje. Krug njenog dělovanja nije samo na našoj zemlji, ona se smie sigurno i prěko granicah njenih popeti, jer ako znanosti povekšavaju svoje carstvo, tim njeno nesmie uže biti. —

Stoplomèrom u ruci unišo je zemljoznanac (geognost) pod koru zemlje i zabilježi na stupnjih njegovih žestinu dolazeće iz vana topline, pa tako stupajući niže zabilježi opet polag nadimajućeg se živog srebra rastuću takodjer toplinu nutèrnjih vèrstih zemaljskih, i tako dotěra razměrno do gorućeg srědotočja zemlje. Razabravši i uvidiv tajne nutèrnjosti zemaljske pomoli se opet duh čověčji sa svojim toploměrom na povèršje matere naše, te prolazeći sve pojase njene od ledenog sevèrnog otočnika (pol) kroz vruće kraje svratnika (Wendekreis) pa do pećinastih věkovitim sněgom pokritih planinah otočnika južnog pobilježio je po zraku tekuće njiti jednakotoplih (isotherme) i jednakohladnih krajevah, a u njima život raznih biljah i životinjah. Ljuljanje kivala (perpendiculum) pram jugu i sěveru odkriše divno obličje okruglje naše zemlje, ono je takodjer temelj, na kójim je izračunana ogromna težina njena. Igla magnetička, věrni drug mornara na bezkrajnom moru odkriše mu, stranom sveudiljnom težnjom za nekom srodnom u dubljini zemlje sakritom električnom silom, stranom pako raznimi nagibaji mnoge izkustvom potvèrdjene zakone, što su do onda u življih svojih zatvoreni bili. Tako nauči prirodoznanca njegov toploměr, kivalo, tlakoměr (barometer) i magnetička igla mnoge uzroke, koji su razne zrako - i zemljoslovne ukaze, što su mu do onda zagonětkom bili, rěšili. — Jošte nije zadovoljan bio duh čověčji, što je upoznao obćenita svojstva zemlje, on je hotěo, da razluči gradivo njeno u pèrvobitne življe. Zato unišav u dubljinu, njenu poče razabirati u raznih vèrstah prevratnih dobah, razna pretvorena i sguštena kameništa — dapače je iz ravnovèrstnih obrazovanjah njihovih starost zemlje dokučiti hotěo. Nauka o starožitnostih (paleontologia) uvèrstila je u razne obrazovanja dobe razna i stanovita bilja i životinje oriaške veličine; a razborni zemljopis dokazuje još i u naše doba osobito okolo ostrovah i morskih obalah pojavljajuću se, premda samo u neznatnih tèrzanjih dělujuću silu.— Mnogo, vèrlo mnogo proiznašla je znanost o silah i pojavljenjah prirode. Duboko, dà možda i odveć duboko spustiše se toliko putah misleći duh čověka u tajnosti materie, gdě je u njenih labirintih, izgubio jarko sunce duševne bitnosti, često i zabludio, te postao hladnim samo tělom. Onaj život, koi je ipak kretao obumèrlim tělom, tražio je srodnih sebi bitjah — jer se samo na tělovnost obazirao; odtud se može tumačiti, zašto da je um čověčji sve dokučiti hoteći, u mèrtvoj materii život — sebi sličan — naći mislio. Kao što opaljeni Irokezac vidi u divno „sastavljenom světu“ — zlobnog duha, pred kojim dèrkće,

ili angjela, koga obožava, tako neće niti materializam današnje filosofie, da se obrati od divno uredjenog děla, k meštru, koi ga načini i premudro upravlje. Taka věra, koja nam onako košto valja, tumači bitnost prirode, koja nas iz premudrog děla uči poznati premudrog meštra — ej! koli uzvišenia je takova věra nad sve naturalističke sastave. Ovo je ona věra, koja učini nestašno děte vèrstnim mužem, koristnim članom čověčanstva, ona čini najvažnie doba u historii napredujućeg duha čověčjeg. — No nepokorni oholi duh čověčji, koi samo svoja iznašastja na prestol istine stavlja, koi objavljenu věru, od ozgo, dakle od zvana dolazeću světlost, prezire, radji će polag tamnih svojih systemah oslěpiti, nego da bi kod jasnog sunca čitao velika pismena věre, on će radji na žèrtveniku novog mudroznanstva kao lipov bog sědeći nasladjivati se u mirisivom dimu tamnjanja, kojim ga kadi raslěpljena djačad, nego da ga sluša u cèrkvi věčne božanske mudrosti ponizni pravověrni puk, kako ga nauča.

(Konac slědi.)

Izrěčbe glasovitih protestantah o Reformacii.

U svako doba smatrahu reformatori cèrkvena svoja preobrazivanja kao neko poboljšanje cèrkvenog života, kao neko ugladjenje čověčanstva. Buduć pako polag mnogih dokazah pověstnice, kao što je samo jedna istina tako samo jedna takodjer reformacia istinita biti može, dočim množina zabludah i pogrěšakah množinu takodjer krivih reformaciah radja, neće biti bez koristi, ako, za da jasnie predstavimo predmet ovaj, pravu reformaciu, koja jedino od cèrkve izlazi usporedimo s tobožnjom, koja se ima smatrati kao porod odpadnikah i krivověracah. — Deder dakle, da potražimo mněnje glasovitih protestantah o tih raznih reformaciah te ćemo iz vlastitih njihovih ustih slušati, da su one proiztekle iz najmutniih izvorah predsudah, strastih, izvanskog nasilja i progonstva, pa zato opet takovu čeljad radjaju, jer jednako šeme donaša opet jednaki plod. Ako je već bilo raznovèrstnih reformaciah, tad je bilo i raznih reformatorah polag osobitog duha i interessa [1]), veljeći da su s neba dobili vlast, ko što ju imadoše apoštoli [2]).

Ako v m je pak (Kalvinu, Zvingliu i. dr.) vrag kod smèrti vaše pismo tumačio: „oni odose, a ja ih poslao nisam!“ kako mu budete mogli izbeći? On će vas stèrmoglaviti u pakao [3]).

Ako pak slědimo uzroke naprědujućih reformaciah do njihovih vrělah, tad ćemo pronaći, da su ova bila u Englezkoj ljubomornost ženah, u Francezkoj pohlepa za novostmi, a u němačkoj za novci [4]).

Zato se ljuto vara, tko bi mislio, da su Luther i Kalvin osobite glave bile. Jer se s utemeljiteljima sektah upravo tako stvar imade ko što s poslanicima; često podje posao najbolje za rukom i posrědnjim glavam, ako im se nagoda dobre pogodbe staviti [5]).

Luther nadario je vladare cèrkvenimi dobri, manastiri i opatovinami, svetjenike ženami, a prostake slobodom, pa to je dobro dělovalo [6]). Velikaše privabiše cèrkvena dobra, službenike cèrkve ženitba, i proste ljude nada, da će se osloboditi izpod omrazne izpovědi i drugih teretah — u obće većina imala je u tom poslu vlastiti interesse, kom je za izliku služiti imala ljubav i poznanje istine [7]).

Zato je kazivao već Luther: „Oni sèrditi mladići, vladari, još su najbolji Lutherani, uzmu množinu gotovih novacah i drugih dragocěnostih manastirskih, s dobrom nakanom, da jih zadèrže, pa uz to još vrěbaju, kako bi se mogli i neg:bivih dobarah dokopati“ [8]).

Najveći dio puka pak zagèrlio je ovo novo evangjelje najvećma zato, za da sbaciv jaram poredka, posta i pokore, koje papinstvo nalaže, tim lasnie razuzdaju požude i razkoši putene. Zato primiše oberučke ovaj nauk, da se nebrine za dobra děla, koja im neidu k sèrcu, jer ih sama věra posvěćuje [9]).

Zato su se mnogi tèrbuha radi pridružili k njima tim većma, što novi nauk ćudi njihovoj ugadja. To se potvèrduje takodjer u mnogih izvěstjah, gdě se kaže, koliko su vino, žito, srebro, zlato dragocěno kamenje, oděće dapače iste duvne (opatice) takovi ljudi iz cèrkvenih zavodah ugrabili [10]).

Mnoge je i ljubopitnost kaošto i pohlěpa za novostmi prevarila, te su se ostavivši staru věru medju slědbenike nove upisali [11]). Mi smo Němci takovi majmuni, da što novoga vidimo, umah naslědujemo kó budale, pa ako nas tko od tog odvratiti nastoja, tad nas samo još razpali. Tako imade vrag dobru korist, jer, bio nauk ili sanjaria ma kako bezumna, on ipak nadje k njoj učenika [12]).

Vrěme ono, u koje je pala reformacia, biaše nesrětno i uzkolebano na toliko, da je mogao čověk lasno slutiti, kake će smutnje odtud nastati [13]).

Ako li pak rěč „Reformacia“ toliko znači koliko proměnu u bolje stanje, tad je sigurno sramotno za one, koji su ju izveli, što ju nisu lěpšim imenom uresili. Jer ako stvar podobro razmotrimo, viditi ćemo, da je to istinabog silna proměna bila, no — u gorje stanje, i da nam je ota reformacia sprovadjana plěnom, razorivanjem, prolěvanjem nedužne kèrvi, u město blagostanja, sloge i kèrstjanske ljubavi, koja su naši katolički predji kroz tolike godine mirno uživali, věkoviti razdor i mèržnju doněla [14]).

Reformacia biaše dakle prevrat, a muževi, što su se u svoje vrěme protiv cèrkvenog ugleda podigli, biaše upravo nemirni rovari. Koi je razmišljavao ikoliko nutèrnje bitje cèrkve i njenu doslědnu postojanost, taj će u pèrvi mah uviditi, da je reformacia upravo demogogički prevrat bio [15]).

Grozno ubijanje, plěnjenje i plaćkanje skopčano s pustošenjem cèrkvah i rušenjem kipovah, to je bilo viděti na sve strane, a osim toga pokazahu se mnogi vladari samo time evangeličkimi, što su cèrkvena i manastirska dobra ugrabili [16]).

Kao što u Heskoj, tako i Englezkoj biaše uzrok odpada od pape ženitbene spletke. Philip Heski odpustiv pèrvu ženu, poruči se sdrugom zašto; ne samo on, nego i Luther, Melanchton, Bucer i drugi bogoslovci postadoše

[1]) Brown, pisma. Sv. Augustin (libr. de haeres.) nabrojiše devetdeset raznih sektah (to je bilo toliko reformaciah) koje su se od vrěmena Isusovog pa do njegovog doba — kroz četiri stolětja porodile. Toliko upravo izlegoše se ih do vrěmena Lutherova — t. j. sto osamdeset u petnaest stolětjah. Od ovog doba, kad je Luther odstupio od reda sv. Augustina od 1517. g. pa do 1595. g. što čini 87 godinah, naraslo je polag pisacah Staphilia, Kosia Pratiola i. d. v. do dvěsto sedamdeset sektah, koje su sve, što je priie několiko danah ili satih obstojalo, tobož popravile. [2]) Hugo Grotius. [3]) Luther. [4]) Friederich II.

[5]) Friederich. [6]) Brochmand. [7]) Arnold. [8]) Luther. [9]) Bucer. [10]) Arnold. [11]) Isti. [12]) Luther. [13]) Fitz-William. [14]) Cobbet. [15]) Steffens. [16]) David Chyträus.

predmet zazornog razgovora, radi osobite moći, kojom je pèrvo ženitbe rèbio, premda ju nije dopuštala moć ključevah [17]).

Ja bih rado zašutio, iz ljubavi prama domovini mojoj, sramotni onaj podnèt, koi je uzpirio veliki ovaj dogodjaj; no on je odviše poznat, nego da bih ga mimoići mogao, bez da nebih očito zabrazdio u pristranost, — taj je: pogèrdna strast Henrika prama Anni Bolayn-i. Da nebi bila strast i svojevolja saplele ovog vladara u svoju mrěžu, nebi bio jamačno razkinuo priazne veze sa svetom stolicom [18]).

Pošto je Henrik, razpaljen vatrom raznovèrstnih, strastih, osobito gnjeva i putenih razkoših, zastalno vidio, da papa Clemens VII. neće nikako k tomu privoliti, da bi on, ostaviv pèrvu svoju ženu, s drugom se věnčao, obratiše se k biskupom svoga kraljevstva, pa pošto bi mu oni, něšto raznim načinom prisiljeni, něšto pak došavšem iz Němažke i po Englezkoj razširenim slobodniem duhom potaknuti, polag volje odluku dali, ověnčavši se g. 1532. prekinu svako obćenje medju rimskim biskupom, i učini si od parlamenta, koi je sad sasvim od njega zavisio, predati vèrhovnu nad cèrkvom vlast. Tako prestane sva moć pape u Englezkoj; a na město njeno preuze kralj najvišju puhovnu vlast i nadzirateljstvo vèrhu cèrkvenih dobarah. Dva muža se podigoše, koji nisu hotěli savěst svoju pod noge razkošnika baciti, protiveći se bezumnim njegovim činom, ovi biahu, Ivan Fischer Biskup Rochesterski, i dèržavni kancelar Toma Morus [19]).

Toma Morus biaše najrevnii podporitelj precvatujućih znanostih, nepriatelj skvarenog duhovničtva, u obće zakleti protivnik svega, što bi još koprenu srědnjeg věka vèrhu Europe navući, a naprědak prosvěte obustaviti mogło. U vrěme ono, kad je stupio u Němačkoj Luther sa svojim odcěpljivim naukom pred lice světa, stupio je takodjer muž onaj u red najizvèrstniih braniteljah rimske cèrkve. Kao mnogi drugi, navlastito kao Erazmo, samo još s većom živahnostju, braniše Toma Morus, proslavljen u svoje vrěme radi učenosti i krěpostnog života, nauk katoličke cèrkve; znajući pravi istiniti put, koga je s tolikim trudom našao i marljivo kèrčiti pomagao, motrio je nepriaznim okom pojavljenja otog novog ćudovišta. Pa zato i pane, pošto bi se bio prije već pripravio za ubitačne udarce, koji su imali pasti vèrhu njega, žèrtvom istinitog osvědočenja, koje je kao mučno stečeni poslědak velikog svog života, vlastitom kèrvjom potvèrdio [20]).

Drug njegov, biaše učenostju, pobožnostju i čistim životom takodjer slavan biskup Fisher. On jedini biaše još ostao od savětnikah pokojnog Henrika VII., koga je mati njegova preporučila unuku svome Henriku VIII., moleći ga, da sluša i štuje savět starca ovog; i dok je slušao savěte njegove, koji su strasti kraljeve na uzdi dèržali, običavao je kazati: Nijedan vladar nemože se ponositi takovim podanikom, koi bi se s Fisherom usporediti mogao. U věću običavao ga je za ruku primiti, i otcem ga zvati. To su bila uzdarja za onu veliku privèrženost i onu revnost, nad koju nije imao veće dužnosti do Boga i domovine svoje. No baš ova dužnost zapověde mu, da se protivi kralju, hotejućemu za žive supruge drugu uzeti, pa zato ga posla tiran ovaj, pošto bi petnaest měsecih čamio i trunuo u tamnici gorje nego najveći zlotvor, na stratište; gdě je glavu izgubio onaj, kog je on otcem zvao. Žalostna uspomena! Noge pod starcem dèrktahu, častno lice i srebèrni prami biahu blatom zametani, slabo tělo s někakvimi pèrnjami oděveno; — ovako zapověděše kèrvolok, da ide starac ovaj na stratište gdě ga pustio ležati, ko psa mèrtvog, pošto je izdahnuo već bio dušu angjeosku. Pa se ipak nije ustručavao bezobrazni Burnes hladnokèrvno kazati: Takav čověk, kó što je Henrik VIII. biaše od potrěbe, za izvesti reformaciu.

Tako počelo kèrvno dělo stupalo je sad hitrim korakom naprěd. Svi, koji nisu htěli zakletvom priznati vèrhovnost kraljevu, biahu kao izdaice nemilo na smèrt odsudjeni. Kao dokaz činah, koje je izveo taj „veliki reformator“ Burnetov, hoćemo navesti samo postupanje s Johnom Houghton-om karthaüserskim Priorom u Londonu. Ovaj Prior, budući nije hotěo zakletvu položiti, bude u Tyburn odveden i tamo oběšen. No jedva što su ga oběsili, presěku umah uže, te tako pane na zemlju još živ. Sad mu razlèrgaju oděću, tèrbuh razpore, sèrce i creva izvade, glavu odbiju, tělo razčetvore, te tako ponameste komade ove po raznih ulicah varoši, a jednu ruku metnu vèrhu vatrah na samostan.

To su bile potrěbite narědbe, za da se mogao protestantski věrozakon u Englezku uvěsti. Bože! kolika razlika medju njimi i onim naredbami, kojimi su sv. Austin i Papa Gèrgur katoličku věru uveli. Ovakova mèrcvarenja biahu izvedena takodjer pod upraviteljstvom velikog tobož mučenika Cranmera, kako ga Faxen kèrsti, i pod sudělovanjem drugog lopova Tome Cronvela, koga ćemo malo docnii kao věrnog druga razbojnika Cranmera viditi. — Jer za da čověk onakovo dělo izvěsti može, trěba je orudja, kao što ga trěba mesar za svoj zanat.— Za da je mogao dakle okrutnik ovaj vlastitelje iz cvatućih prostranih pokrajinah protèrati, zavode koje je puk od dětinstva štovao, porušiti, da je mogao sve zakone čověčje i božje pod noge baciti, izopačiti temelje, na kojih je evangjelje počivalo, da je mogao siromaha poslědnje podpore lišiti i plodonosnu zemlju uresah njenih opustošiti: za takovo dělo izvěsti trěbao je okrutnik orudja, košto ga je našao u Tomi Cromvellu, koje će ime nuz Cranmerovo u lětopisih do věka prokleto biti. Cěla narav nebi možda kadra bila postaviti na svět takovog druga, ko što je bio ovaj „kraljevski naměstnik i vèrhovni naměstnik“ novog poglavice englezke. Prije nego se imala ta „blažena reformacia“ ili da drugčie kažemo: razbojničko dělo započeti, odrediše naměstnik ovaj pregled manastirah. Strašni pregled! uslěd koga je, ožujka měseca g. 1536. isto doba, kad je Anna Bolayn preminuti morala, odlukom parlamentarskom tri sto sedamdeset samostanah uništeno, a imetak njihov vaskoliki gibivi i i negibivi kralju i naslědnikom njegovim pripao. Premda je parlament kao podli stvor kraljev bio nadahnut duhom njegovom, spreman na plěn i plaćkanje, ipak se nečuvena ova okrutnost nije bez opposicie u život staviti mogla [21]). Predlog ovaj ugreznuv u doljnoj kući nije mogao prodrěti, tad naloži kralj savětnikom nižjim, da ga pričekaju pred pódne pred njegovom sobom; gdě ih pustiše do kasnog po podneva čekati; najposlě izišav iz sobe, prodje do dvaputah medju njimi te, motreći ih běsnim okom, reče: Čuo sam, da moj predlog nemože prodrěti, a ja pak hoću da prodre, ili da pane několiko vaših glavah! pa onda ode umah u svoju sobu. Ovakim putem prodro je predlog, pa tako biaše njegova želja izvèršena [22]).

Da je kèrvolok ovaj posvojao ovaj plěn, to se razumie. Jedan item glasi ovako: Item isti dan predani su nj. veličanstvu četiri zlatni kaleži, skupa s četirimi k tomu

[17]) Henke. [18]) Fitz-William. [19]) Henke. [20]) Adolf Müller.

[21]) Cobbet. [22]) Spelmann.

spadajućimi zlatnimi tanjirci, i jednom zlatnom žlicom — ukupno sto šest uncah težine. Podpunoma primio Henrik, rex. Iznosak ukupnog blaga svih manastirskih dobarah, morao je ogroman biti. Nego reformanti oti okrali su stolne cèrkve tako kao što su oplenili samostane. Okó onog města, gdě su něšto slutili, hèrvaše se kao psi oko zeca. Zato nije čudo, što su u svom pobožnom i hvalevrědnom poslu najprije na Kanterburi pomislili, koje město najdublje palo bilo u stari grěh: bogate oltare, nadgrobnice, zlatne i srebèrne kipove i u druge očite grěhe: drago kamenje i druge dragočenosti. Ova varoš — kolěvka prastara kèrstjanstva u Englezkoj postaše plěn reformatorah. Dvě stvari biahu osobito, koje su prevratnu ovu divjad u Kanterburi vabile, naime manastir sv. Austina i grob Tome Becketa. u je bilo plěna! Becketov grob biaše najumetnie iz dèrva sačinjen, urěšen i srěbrom, a posut dragočenim kamenjem. Zlato, srebro i dragočeno ovo kamenje napuniše dvě škrinje, koju svaku moraše osam ljudih do cèrkvenih vratah nositi.

Vrěmenoslovni pregled papah pod imenom Pius.

(Nadalje.)

Za sve da je ovaj papa tako vèrlo papovao, ipak je dvě falinge učinio, koje su mu njegovi jedini i pečaoni dnevi priugotovili. Čim su se naime u Italii i takodjer u cèrkvenoj dèržavi skupnovladarstvene pomisli pojavile, on je, za u vrěme potrěbe takodjer republikanizam k cèrkvi prilagoditi, odobrio pomoljenje pisamah, u kojih su bila velikim duševnim naporom načela kèrstjansko-cèrkvena sa jakobinskimi poměšana, te kao vele medjusobno snosna predstavljenja. Po imence opat Spedaltieri biaše s toga gledišta predtećom Lamennais-ovim, dapače je bio zato od pape i nagradjen. Na taj način, mislio je on, da će javno mněnje za cèrkvu pridobiti, bez da bi bio promotrio, da prevrat, čim mu se pèrst pruža, ruku uzimlje. Druga njegova mahna biaše, da je on, zaboravivši se svojega čisto duhovnoga stališa, u lětu 1792 sjedinjenim proti Francezkoj vlastim pomoćnu vojsku obećao, ter je tako svojoj duhovnoj časti onu koja mu kao vladaru papinskih dèržavah pripada odviše predpostavio. To je dakle dalo pèrvi izlični povod onom opakom načinu, kojim je francezko skupnovladarstvo sa svetim otcem postupalo. Drugi pako tomu takvi uzrok biaše smaknutje Basville-ovo, koi bivši někoč francezkoga u Napulju poslaničtva tajnik, bez službenoga naputka dodje u Rim, za da tu narod pobuni. Ali mu je loša sreća bila, jednom bo ga upravo tada, kada se je sa četiri na svojih kolih francezka barjaka kroz varoš vozio, obkoli gomila ljudstva, izvižda ga, dapače uze se nabacivati blatom i kamenjem na njegovu kočiu, ali se Francez na to razljuti, izpali medju narod svoju pištolju, nu to mu ne osta bez naplate, on bo bude odmah s kolih potegnut, i od někoga brijača britvom u tèrbuh tako uboden, da je malo za tim s one rane dušu pustio. Ako prem se papinoj vladi ni najmanje u obziru toga predbacivati nije moglo i ako prem je sam papa taj čin jasno prokleo, ništa ne manje vèndar francezka vlada svojim opakim lažimudarstvom ono neskrivljeno ubojstvo predstavila je, kao něku strahovitu krivnju proti Francezkomu narodu, koja težko pomirenje iziskuje (die Geschichte von Italien svezak V. strana 819) Čim je francezko vojinstvo pod nakon 1796 godišta pod Bonapartom u Italii srětno bilo, tim su Francezi silom svoga oružja počeli po Italii stara gospodstva rušiti a skupnovladarstva utemeljivati. Tako bude Lombardeska „Prěkpodanskim", a sěverne česti od papinskih dèržavah, koje je Napoleon papi oteo, budu s ov kraj „Podanskim" skupnovladarstvom 1796 učinjene, a malo za time biahu oba u jedno veliko skupnovladarstvo — s ov kraj „Alpisko" godišta 1797 složena. — Papa jurve u lětu 1796 vidi se prisiljena za Rim osloboditi primirje s Francezi ugovarati, i u istinu kupi ga od njih za 21,000,000 frankah, 500 mnogocěnjenih rukopisah, i 100 najboljih kipovah. Nu to je bio samo pèrvi udarac, koi naměnjenu žèrtvu pogodi, te je na skoro morao drugi slěditi. Budué se naime papa s Austriom čvèršće sdružio i na oboružanje privolio, navali Bonaparte s vojskom na rimske dèržave. Opleni po generalu Marmontu Loretto, i posla u Pariz znameniti obraz Marije kao znamenje od dobiti, a za izgled onoga, što će se s Rimom dogoditi. Papa ovim uplašen privoli na uslovje od Tolentina na dan 19. veljače 1797 i odreče se ne samo oduzetih mu jurve, u Francezkoj ležećih grofijah Avignona i Venaipina, nego takodjer jošte slědećih k s ov kraj alpinskom skupnovladarstvu utělovljenih kotarah, Bologne naime Ferrare i Romagne, i plati napokon 15,000,000 frankah a to sasvim na naglo. Nu nije sve to dosta bilo, već je jošte gore došlo. Francezko se naime ravniteljstvo u Parizu opetno izrazi, da kada ovaj papa, kojemu je bilo gotovo 80 godinah, umre, neće se směti drugi izabrati, već će se cělo papinsko dèržanje podpuno prevratiti. Jerbo pako Pio VI. sveudilj umrěti nehtjaše, time se oni poprimiše srědstvah, za njega posve udaljiti. Francezki izaslanici buniše po svuda puk, a Citadelle, francezki zapovědnik u Jakinu, koi su grad Francezi poseli, dade priliku nezadovoljnikom istoga varoša od pape odpasti, a Jakin grad za skupnovladarstvo proglasiti 1797. To isto naměravaše Josip Bonaparte, francezki glasnik u Rimu, te sakupi on na svojem stanu rimske nezadovoljnike, koji neobzirno, ueprestrašeno o ukinutju pape govorahu. S jednom hèrpom od te vèrsti ljudih složi se francezki general Duphot, koi se upravo tada, zabave cića, u Rimu bavljaše, te bude on baš onda, kada je s buntovnici na papinu stražu nahrupio, od iste straže po naredbi i pravilu vojničkom ustrěljen. Bonaparte čim to saznade, dèržao je to za někakov strašan dogodjaj, te posla odmah generala Berthiera s jednim odělom vojske proti Rimu, Papa umah zabrani svojemu vojinstvu i najmanje protivljenje, i tako bez zaprěke uljeze Berthier u Rim 10. veljače 1798, sve tèrgove od grada zauze, vojsku papinu razoruža, a rimski buntovnici pod njegovom zaštitom proklicaše rimsko skupnovladarstvo, s kojim bude i Jakinsko sjedinjeno. Papa pako bude najprije za uhvatjena proglašen, a zatim 20. veljače 1798 iz Rima odpratjen, onda najpèrvlje tri měseca u někom samostanu u Sijeni zatvoren, a poslě kroz Alpe u Francezku odpeljan, i na pokon u Velence doveden, gdě takodjer u prognanstvu umre na 29. kolovoza 1799. u 81. lětu starosti svoje. Proročanstvo staroga nadbiskupa Malakie bude na njem obistinjeno, koi ga slědećimi slovi označi: „Vir apostolicus moriens in exilio". Nijedan papa poslě Petra nije tako dugo papovao, ko što ovaj, te se već mnogi veseljahu vèrhu odapelja papinstva.

VII. Pod francezkim uplivom bude, ko što jurve vidismo, protiv želji većine naroda Rim za skupnovladarstvo prokričan, 1798 i s toga, jedva da izadje vojska francezka iz Rima, već se uzdignu rimski narod protiv novomu skupnovladarstvu i papinska dèržava bude od Napuljacah i Austrijanacah opet osvojena. Ali vladar, ko-

mu se ista povratiti imala, Pio VI, ko sto je jurve napomenuto, preminu s toga světa na 29. kolovoza 1799, i ostavi nakon sebe naredbu, da se imade pèrvi njegov naslědnik tamo izabrati, gdě će najviše kardinalah biti, uslěd toga dakle bude od kardinal dekana Albania izabiranje novoga pape u Mletke odredjeno, gdě bude on u istinu pod pokroviteljstvom němačko-rimskoga cara Franje II. na 1. prosinca 1799. od kardinalah, kojih je na broju bilo 34 započeto. Odvěti s pèrva biše porazděljeni medj Bellisomia i Matteia tako, da nije nijedan od njih imao potrèbne tri tretjine od ukupnih glasovah, zašto predstavnik Hrelje Consalvi, koi je bio tajnik istoga, izbirajućega družtva, i koi je takodjer već druge visoke časti obavljao, predloži za papu kardinala Barnabu Chiaramontia, te bude on takodjer izbrat za papu dne 14. ožujka 1800 godišta, i iz harnosti prema svojemu predšastniku, koi ga kardinalom učini, uze si ime Pius VII. On je rodjen 1742. u Ceseni iz něke grofovske obitelji, jošte kao mladić unidje u red Benediktinah, on tamo je u svoje vrěme napravljen štiocem, to je učiteljem bogoslovja u Rimu, gdě pridobi prama sebi naklonost pape tadašnjega; bude po tom biskupom od Tivólia, na skoro od Imole, na pokon lěta 1785. kardinalom učinjen. Kao biskup imolski pokazivo je on znamenje od dèržavne slobodoumnosti podobno, kao njegov veliki naslědnik sadanji papa, koi je takodjer bio biskup od Imole u čas svoga izbora. Imenito je Chiaramonti u lětu 1798 u propovědi svojoj pèrvo svoje stado na posluh k „s ov kraj Alpinskom“ skupnovladarstvenomu poglavarstvu, i zato ga mnogi dèržahu za republikanca i priatelja od prevrata. Ali je Pius VII. ipak morao postati izabranim u ruci providnosti halatom, i takovu sudbinu preživiti, kakove nije nijedan od papah pred njim izkusio. Čim su se Austria i Napulj sklonjene pokazale papi, otete mu od Francezah česti dèržave papinske, povratiti (ino je jošte ostalo u rukuh Francezah) odmah se je papa na 3. sèrpnja 1800 u svoj stolni grad postavio. Ali na skoro prětila mu je nova pogibelj, jer malo nakon papina u Rim ulaza Bonaparte bitkom kod Marenga na 14. sèrpnja 1800 opet osvětla bojnu slavu Francezah, koja je kroz vrěme njegova u Egiptu bavljenja se pocèrnjena bila, te je poželio protiv Rimu stupati. Nu medju to bude Napoleon 25. prosinca 1899 uzvišen na dostajanstvo pèrvog věčnika, i čim pobědi prevrat hotio je takodjer rimo-katoličku cèrkvu opet u Francezku uvesti, s toga se kazaše prijatnim svetoj stolici, i tražaše da se š njime poravna. U tu svèrhu podje u Pariz Consalvi, koi je medju time postao kardinalom i dèržavnim tajnikom, i tu bude sada priaznim sporazumljenjem ustanovljeno opetno rimo-katoličke cèrkve u Francezku uvedenje i novobiskupiah po papi ograničenje. U nutri obećaje papa, da će on od svih dojakošnjih biskupah tako od zakletih kako od nezaprisežnih ostavku zahtěvati, a pèrvi věčnik vlastan je odmah za izpražnjena biskupstva vladike imenovati, a imenovani da imadu umah od pape zakonitu potvèrdu dobiti. Župnike da imenuju dotični biskupi, pod koje takodjer duhovni stolovi i sěminišta neprěčeno da spadaju. Vlada da daje biskupom i župnikom priměrnu platju, biskupi i drugi višji svetjenici da polažu novu dèržavnu zakletvu i to u ruke pèrvog věčnika. Po zaključku otog ugovora papa je stavljao jošte veće pověrenje u Conselva, nego li do sad, a poslě njega takova sréća stigla je kardinala Paccu.

(Dalje slědi.)

Pèrvi pisci cèrkve.

Latinska cèrkva.

Pošto je Manes uzbudio dvovèrstni izvor bitjah, porodiše se dà kako i dvě protivne idee, koje su neobhodno propastjom družtvenog života prětile. Koje bi bile poslědice, koja li svèrha ovih ideah? Ovo biahu pèrva pitanja, o koja je zapeo duh čověčji. No tim još nebi stvar dovèršena. Ako su već primila dva izvora — dva principia, tad nasta opet pitanje, koje će izmedj njih nadvladati, i kome će čověk glěde odnošajah svojih pèrvenstvo dati? Svaka stran imaše svoja načela, svoju systemu, i vlastiti način predstavljanja. Ako je tako, tad valja pitati, odkuda i kamo ide svět. Odovud se jasno vidi, da je manicheizam u sebi sadèržavao upravo klicu smutnje, nesloge, obćenitog razdora — smèrt ćudorednog života; vidi se nadalje, da je to samo neki nestvor bio, koi nije drugo roditi mogao nego nestvore.

S druge strane biaše polag mněnja Manichejcah zlo kao neka dèržava neizměrne dubljine i daljine, napunjena věkovitom tminom, vodami, větrovi, ognjem i dimom kano pakao. No kako su dokazali ovu slutnju? Dalje opet rodiše se iz tog negativnog izvora sva stvorena tělesa, ne izuzamši niti istog čověka; pa šta je doslěd nije bilo, nego da se zabaci supružtvo, podpora siromakah, i obće sve, što je podpomagalo pût naprama duhu? Nije li time bačena bila rukavica sv. Augustinu, što ga je u boj zvala?

Oni, koji nepoznadu, što će to reći, sastavna znanost mnogih naukah, ako usporede polemiku velikog ovog muža s Fortunatom, Felixom, Faustinom i drugimi najznamenitimi učenici Manesovimi, neće dà kako viditi važnost njenu; ali oni koji poznadu manichejski nauk počevši od kolěvke njegove, koji znadu kako je razširen bio po izhodu; kako se još u srědnjem věku kroz mnoge Petrobrusiane, Henriciane, Tancheliniste, Popeliciane i druge razprostranjivao, oni će dokučiti preveliku važnost polemike njegove.

Ovdě je sigurno uvidio sv. Augustin, da ovdě nije borba samo o rěčih ili sastavu; on je vidio, da se ovdě o tome radi, da se uzdèrži prednost života družtvenog kèrstjanskog pred onim, koi je pèrštio iz tamnih i licomèrnih izvorah; on je vidio, da ovdě ide o rěšenje najzamèršenie zagonetke zemaljskih znanostih — o praizvoru zla; ova zagonetka, pošto ju je rěšio, imala je biti prigoda, kojom je pokazao divnu symetriu katoličke věre u svemu i u svakom obziru, ko što možda do onda nikad nije bila dokazana.

Zato je umah opazio Valerio biskup hipponski, od kolike bi koristi bio zanj s tolikom slavom za katoličku cèrkvu se boreći zatočnik. Bez da bi se dakle vezao običajima afrikanske cèrkve, bez da bi se obzirao na nezadovoljno mèrmranje subratje svoje, podeliše on svetom Augustinu vlast propovědati slovo božje, a kasnie uze si ga za pomoćnika. Augustin naprědovaše neprestano u sili i krěposti kèršćanskoj.

Jedva što je počela slava njegova cvasti, kad ga zaokupe oda svih stranah zavidni dušmani njegovi. Zakleti dušmani biahu mu osobito donatiste, koji su od početka četvèrtog stolětja, umah poslě smèrti kartaginskog biskupa Mensuria u afrikanskoj cèrkvi nemir počinjavali; pa zatim skitalice (Circumcelliones) neka vèrst pretèranacah koji su, skitajući se od sela do sela, od sajma do sajma, kao osvětitelji javnih uvrědah i nagraditelji krivicah katolike bez razlike dobe i spola plěnili i ubijali. Već su se bili obodvoji dogovorili, kako će sv. Augustina umoriti, kad

se je ovoj nakanio, da privede donatiste u naručje cèrkve. Znao je on doduše, da će veoma težko biti, jer je znao, da se ljudi tim teže odvratiti dadu od svojih zabludah, čim su nečistii razlozi, što ih tamo dèrže. Biahu za ono vrème odluke cèrkvene, polag kojih su svetjenici, padši u zabludu, cèrkvenim kaznam podvèrženu, časti cèrkvene izgubili. Augustin je zahtèvao, da bi ove odluke popustile u strogosti — dapače pošto bi ovo zadobio od biskupa Valeria, privole k tome i drugi biskupi. Ovakom umèrenostju povratiše se opet někoji k cèrkvi. No još je ostao priveliki broj protivnikah. Zato predloži sv. Augustin jednu skupštinu, koji su oni s početka odbacili, no docnie primili.

Ovim glasom uzdèrma se cěla Afrika čekajući s velikom nestèrplivostju uspèh ote skupštine. U Kartagu u toplicah Gargiliovih skupiše se stranke, košto je to ćesar Honorio i sv. Augustin dokončao.

U rečeni dan otvoriše se skupština. Na desnoj strani — cèrkve — stojahu Aurelio Kartaginski, Appio Thagastanski, Augustin Hipponski, Vinko Kolusanski, Fortunato Cirthanski, Fortunatian Siccanski i Posidio Kalamski; na levici — za Donatiste biahu Primian, Petilian, Emerito, Potazius, Montanus, Gaudentio i Bogdan. Ovi izabrahu Petiliana, nazovi — biskupa Ciutanskog, jednog izmedj najglasovitiih odmětnikah onog doba za svog govordjiu, a katolici sv. Augustina.

Posto bi se bio Petilian naměstio, počeo se je boj. Dok se radilo samo o spoljašnih — disciplinarnih stvarih, dosti je bilo katoličkoj cèrkvi Appia i Posidia, no kad su o dogmah zapeli, tad je stupio svaki put sv. Augustin na polje. On je stupio napred toliko putah, pa s tolikom ozbiljnostju i temeljitostju, da je sve svoje donatističke protivnike uzbio.

Polag našeg mněnja biaše Augustin jamačno najsrětnii čověk. Najprie biaše u družtvu s najglasovitiimi osobami; zatim uzdèržavao je on pismeno obćenje, iz koga je jasno viděti bilo nauk, na koga su se katolici kano temeljito dokazanog pozivali; on biaše ponos otačbine svoje, pèrva zvězda Afrike; svako doba vidio je glosovite inostrance u Hipponu, koji su o savět pitati dohadjali. Šta je trěbao više, za da bude slava njegova veća? No sv. Augustin biaše daleko od onih mislih, što bi u naše doba kao měrila služiti mogla. Kadno je ostavivši Rim u Afriku pošao, mogo se nadati, da će vèrlo hitro naprědovati na slavnom putu — cèrkvenih častih i dostojanstvah; ali on se povukao u samoću, da se dovoljno pripravi za veliki posao svetjenički, ka kome ga je pozvao Valerio, i na koga nije mogao bez někog straha pomisliti. Kad je tako u miru mogao razvijati velike svoje sposobnosti uredio je svoj život na neku vèrst redovničkog života, upotrěbio sve vrěme što mu je od prešnog posla preostalo, na spise, kojimi je manichejce, navlastito Fortunata poglavicu njihovog proganjao s oružjem nepoběđivog uma i znanosti; zatim iztraživao je i pregledavao sv. pismo; vodio boj s Donatisti; obratio tamo svu svoju pozornost, da razvidi i uništi one puste duha čověčjeg uznemirujuće idee; on je živio sasvim čuvarno o korenju i prostom sočivu, dočim je mogao u obilju svega sprovadjati dane života; on nije tèrpio drugog posudja na svojim stolaku osim dèrvenog, zemljatog ili kamenitog, kao što niti oděla, koje se nije s njegovom razboritostju slagalo.

„Neka mi donese tko, kaže on, dragočěno kako oděło; jedan biskup može se s njim oděti; no za Augustina, siromaka, rodjena od prostih roditeljah, ono nije. Zar bi vi rado, da mi predbacuju, da sam ja srědstvom cèrkve stekao dragocěno oděće, koje nisam imao kod mojih roditeljah niti u světovnih mojih poslovih? to bi gèrdo bilo. Moje oděće moraju takove biti, da ih mogu mojoj bratji, ako bi ih uztrěbali, dati; a da mi pak dragocěnio dadu, tad bi ih ja polag navade prodao, da bi tako onim, kojim nemože oprava u dio pasti, barem novčani odkup koristio.

Gdě ćemo u naše doba naći čověka, koi bi postignuv tolike časti, toliku radinost, toliko požèrtvovanje, toliku poniznost u jednoj struci, da nekažemo samo u sebi pokazao, nego samo odobrio? Da bi tko kazivao, da su katolici na svojoj strani imali světlost i urěse izvanjske, to bi smo mogli sigurno někati. Katolici biahu prosti, ko što je svaka snaga prosta; a Donatiste, za da privabe světinu za spoljašnostju běžeću, upotrěbiše světlost i urese; već prigodom skupštine Karthaginske pokazaše se s tolikim uresi, tolikom krasotom, da su ih stanovnici s udivljenjem motrili. Uresi dakle, čarobna privabljiva sila biaše na njihovoj strani. Šta je pako skapčalo Augustina s katoličkom stranom? Razboritost, istina temeljito dokazana, svěst izpunjene dužnosti — to su bile one silne veze, koje su ga skapčale s katolicizmom.

O tom se lasno osvědočiti, ko što i o tome, da je katolički nauk osobito srědstvo za čověka izobraziti.

Sv. Augustin biaše već onda bolestan, kad se poslovanje s Donatisti započelo, no on je ipak rado tamo sučestvovao, jer ga ništa nije moglo zaprěčiti braniti věru i boriti se za nju, što si je za dužnost smatrao. Još nije bio dogotovio dogovovaranje s Donatisti, već je morao s Pelagiancima na mejdan. Takov je bio život cèrkvenih otacah, jedva što su dovèršili jedan boj, već su se u drugi spremali, glede koga je pèrvi samo priprava bio.

Pelagio biaše redovnik (monahus) bretagniski, čilog duha, koi je svojimi prodikami, navlastito ćudorednim životom došao na glas znanostih — dapače svetosti. On je bio ugladjen, lukav, govordjia takov, da je svojim govorom protivnike vazda poběditi znao. Kaže se, da su děla Originesova i stoička filosofia glavna vrěla bila, iz kojih je sastavio systemu svoju, to je ipak sigurno, da je Pelagio pèrvu osnovu svoga bogoslovja našao u sebi, u svojoj oholnosti i slavohlědju. Ta stara je to strast čověka, protiviti se věri, koja uvěk nadje kod ljudih podpore, samo im valja laskati. Ovim putem udari Pelagio, znajući dobro, da neć svèrhu promašiti.

Katolici su tvèrdo věrovali, da je narav naša naslědnim grěhom skvarena, da su naše protiumne požude poslědice pèrvog grěha, pa da čověk milosti božje trěbuje. Pelagio odgovori, da nema naslědnog grěha, da je Adamov grěh samo njemu škodio, nipošto cělom čověčanstvu; da je čověk samom sebi dovoljan, za da postigne savèršenost. Katolici poticahu na krěpost, da se bogu dopadnemo, a Pelagio, da stečemo od světa dobar glas. Osim toga sboriše Pelagio i učenici njegovi o umu, njegovoj cěni i sili; izvedoše na světlo sve one umne obsěne, kojimi danas tobožnji mudraci vètar biju; latiše se osobito krasoticah, kojih posrědovanjem takovi ljudi često sbilja poběde — takovim načinom tèrsiše se oni, da postanu slava svog vrěmena.

Iz svega je viděti bilo, da predstoji na skoro buknuti imajuća žestoka strana krivověracah. Jer u istinu, ako se zabaci pèrvi, naslědnjih grěh, tad bi se imalo spasenje Isu-Kèrstom dovèršeno kao suvišno smatrati — on je dakako imao ostati kao veliki duh, no niti spasitelj

niti izbavitelj; tad je propao nauk, propalo bogoštovje kèrstjansko, a na podèrtinah križa imao bi čověk sagraditi svoj prestol.

Već je poplavio bio pelagianizam Rim, Palestinu, Siciliu i Kartago; Već su se digli bili biskupi iz césarske Palestine proti njemu u skupštini diospolskoj, no ovdě je poběđio: sad je zaprětio poplaviti cěli svět. „Ali, veli Bossuet, kèrstjani, biskupi, sbori i pape — jednom rěčju cěli zapadni i istočni svět obratiše oči k ovom otcu (sv. Augustinu), komu je vaskoliki katolički svět stvar cèrkve povèrio." Augustin poprimiše dakle još jedanput obranu katoličkog nauka.

Jeli on do ovog časa već ozbiljno mislio o pitanju milosti, to se nemože kazati. Je li on iz želje, da odgovori potrěbi cèrkve podpunoma, ili iz vlastitog nukanja s tolikom revnostju, i tolikim duševnim naporom rěšenje pitanja ovog, koje je dèrzoviti Pelagio pèrvi počeo nijekati, poduzeo — bilo što mu drago, on je ovaj predmet tako razložio, dapače od nedokučive dubljine izcèrpio tako, da je od poslě najizvèrstnii učitelj ovog predmeta ostao. Ovdě je trěbalo unići u něki posebni svět, gdě se um čověčji u opasnoj dubljini i zamèršenih lobyrintih izgubiti mogao, gdě je on ili čověčju narav i dostojanstvo odveć uzvisiti, tim pako milost uništiti, ili pako milost odveć uzvisiti, pa tako slobodu volje čověčje uništiti mogao. No Augustin pogodio je pravu srědinu, kako je to cèrkva želila, tako da njegovo mněnje još sad za uzor pravověrnim služi.

Pa koliko ljudih imade u naše doba, koji bi nekažem pohvalom okitili, no samo dostojno procěniti znali ove zatočne učione, gdě je trěbalo s gvozdenom stèrpljivostju i s takovim bistroumjem naprěd stupiti, koje je kádro bilo sva lukava pitanja, sve varke i zanjke dvoumkujućih i nevěrom otrovanih protivnikah sèrčeno odbiti. Ta kod naših prosvěćenjakah bilo bi već to znatno požèrtvovanje, da bi njihova tašta nadutost samo slušati htěla ona pitanja, koja je biskup Hipponski s toltkom stèrpljivostju rěšio; njima se čini, kano da vide pred sobom ogromne oklope predjih věkovah, koji bi sadanjeg narastaja pèrsa smèrvili. No jesu li filosofi prešli prěko onih granicah, medju koje je sv. Augustin zatvorio vaskolika najznamenitia pitanja? Nisu! Ili su možda glavna u život čověčji zasěcajuća pitanja bolje rěšena, nego ih raztumači Augustin? Nipošto! Učitelj tagestanski može dakle bez straha čekati one naraštaje čověčanstva, koji će biti sposobnii, da ga razumiju.

Svojim govorničkim duhom zapanjiše Augustin slušatelje svoje, dok je još govornik bio; oni su ga s udivljenjem slušali, prie nego što je ovèršivao službe i časti svetjeničke; njemu se čudom čudio zapad i istok. Nećemo posèrnuti, ako kažemo, da je on bio najizvèrstnii zastupnik misli čověčje; pošto su već padati počele sile njegove, pošto je već izcèrpio bio vaskolike stare i suvrěmene sastave i theorie, nije već zanj bilo veće radosti, nego da progledav još jedanput sva svoja neizbrojna děla potvèrdi prevagom starosti svoje divni nauk, što ga je našao, pošto je bludio prie po dalekih labyrintih spekulativnih sastavah, u cèrkvi katoličkoj. Kolika poběda proslavi katolicizam.

Biskupia zagrebačka.

Iz Zagreba, dana 19. pros. Polag mnogih nevoljah s ratnimi vrěmeni neposrědno ili posrědno skopčanih, koje su na siromašni naš u svakom obziru narod jatomice nasèrnule, osobito nam sèrce cěpaju žalostne věsti o razprostirećem se po domovini našoj typhusu. Medju mnogimi žèrtvami, koje zahvati nezasitna pošast ova, oplakujemo takodjer veleč. i veleučena Drag. Latinovića. theologie filosofie i sl. umětnostih dra., koi je, kako nam iz Petrinje javiše, dana 14. pros. poslě podne u tri sata vrěmeniti život s věčnim zaměnio. — Tko je pokojnog ovog iole poznavao, bit će s nami jednog mněnja, da je u njemu izgubila cèrkva i domovina vèrlo mnogo. Koliko neumornih poslenikah imade, da nekažemo samo po prostranoj našoj biskupii, nego i po daljnih drugih biskupiah, koji toli u obziru znanostih, koli naznačenju pravilah moralnih pokojniku mnogo zahvaliti imadu. I doista, ili ga smatrali iz gledišta pèrvog ili drugog, magao je za uzor svakoj duši služiti. Jer kao što nije bilo jedne grane znanostih, u kojoj nebi bio čověka uputiti i podučiti mogao, pa to načinom blagim i umiljatim, rekao bi čověk, někom čarobnom silom, kojom je čověka sasvim predobiti znao; istom tako biaše živo zèrcalo svetjenika u družtvenom životu. On je bio revni pastir ovacah svojih, koje kao što je gojio pomnjom mudrog duhovnika i hranio hranom duhovnom, tako ih je s druge slrane, budué je posědovao znameniti imetak, kog je važda s bědnimi delio, pomagao i podupirao srědstvi materialnimi. Zato ga oplakuju věrne njegove ovce i sav pobližnji puk, jer znade, što je u njemu izgubio. On je pao žèrtvom typhusa, dočim je s velikom revnosti dužnost svoju izvèršivao i u prevelikoj ljubavi dulje nego bi možda morao, s bolestnici se bavio. —

Za tri dana pozva nedokučiva providnost božja i njegovog mnogo zasluženog pomoćnika duhovnog Josipa Barišca istom kosom pokošenog. Věčni im pokoj! —

Kao što nediramo u ničiju věru, jer znamo štovati drugoga uvěrenje, tako opet nemožemo da nepoćutimo s druge strane radost, ako vidimo, da se koja duša, bludivša po mnogovèrstnih razgranah raznih věroizpovědanjah, opet povratila u naručje matere rimsko-katoličke cèrkve, iz koje proizadjoše někoč sve grane sadašnje. Tako nam pišu iz Kutine od 18. Stnd. da je tamo jedna žena, bivša obreda gèrčkog-nesjedinjenog svečano pred mnogobrojnim pukom poprimila věroizpovědanje rimokatoličko. Premda taka svečanost nije ondě rědka, jer je to od tri godine već četvèrti prelaz, to se ipak množina puka sabralo. Pošto je, na pitanje zašto učini odvažan ovaj korak, odgovorila: da je jedina želja, da će ovdě naći istinu, koju je zalud drugud tražila, položi svečano věroizpovědanje, pa poslě svèrsi shodnog govora i dovèršenih za sv. otca papu i sv. našu cèrkvu vrućih molitvah, razidje se pravovèrni puk, pun radosti, što se pověkšolo stado věrnih ovacah.

Za svetoga otca papu Pia IX. prinesoše.

Dosad prinešeno	u srebru	134 for.	30 kr.
Varga Franjo „		1 „	— „
Draganec Pav. „		1 „	— „
O. Valenta Vutić		— „	20 „
Žuvić Adam podj.		2 „	— „
	Ukupno	138 for.	50 kr.

Stěpan Moyses, upravitelj. — *Stěpan Muzler*, urednik.
Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

BROJ 52. — TEČAJ 1.

U SUBOTU 29. PROSINCA 1849.

List ovaj izlazi svaku subotu na cělom arku.

Cěna mu je za domaće 4 — za vanjske 5 for. u sr. na cělu godinu.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvèrt god. kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu kod duhovnog stola ili kod uredničtva. Predbrojenje prima se svendilj kroz čitavu godinu.

Katolički list zagrebački.

Plod Katolicizma.

Nikad nije Katolicizam tolikim jurišem izvàrzen bio, nikad se u tolikih kovačnicah toli otrovne kovale nisu strěle, kao što se to može ponositi devetnaesti věk. Biaše někoč vrěme, kad se zakleo silni světoborni Rim, ohola „Victoria" vaskolikog poznatog světa, proti njemu, i da nebi čověk znao tko ga je utemeljio, bio bi sigurno pomislio, da nije kadar odolěti, još postavljen u kolěvci, jednom nesdušnom Neronu, kàrvoločnom Domicianu, Severu i d. Ali znamo velike one dobiti, koje slaviaše nad poraženimi dušmani. Katolicizam jih je porazio, pače preuzeo prestol i spasio narode izpod okrutničtva njihovog. Kàrvava ona vrěmena biahu strašna doduše, no sadašnji věk rekli bismo, da nije manje opasan, premda nije onako grozan, ko što biahu pèrva tri věka. Jer se onda vodio boj očito, bělodano, po junački, a sad se većma bije iz busiah, iz potaje; sad se po zakutci kuva otrov; sad se mudri svět systematički naučio boj biti, jer vidi, da s ovim oriašem, koi je razbio oklope rimskih veteranah, koi je drugačie oružje uzbio, nego što se u naše doba kuje, ne valja na polje izići. No zato nije probitačno naprěčac samo prezirati oružje ovakovo, nego se valja dobro na oprezu imati, ovaki bo mudraci, premda se ne usude u silu svoju, razume himbenu umětnost, oni će s drugom svojim iz jedne čaše piti, pa će njega otrovati, a oni će se poslě podsměhivati. Pa čim je tko poštenii, čim je sèrce njegovo čistje od lisičje lukavosti tim je gorje ponj. S ovakimi ljudima susrětne se Katolicizam često, koji kad ugledaju pretežnu silu njegovu, nemogavši joj odolěti sa sramotom se natrag povuku. Jest, sila Katolicizma je nepoběđiva, njegova snaga raste uzpèrkos ubitačnom nastojanju protivnikah, njegovo oružje, u město da bude po želji dušmanah sve tupie, biva dan u dan sve jače, sve oštrie. Jedno izmedju najubitačnieg, dušmanom najprotivnieg oružja Katolicizma jest cèrkva, u kojoj se razvija život njegov, pod okriljem duha svetoga, kano što se razvija cvět u prolětno doba iz nježnih pupoljakah. Nuder, da se nasladjujemo, razmatrajući blago dělovanje cèrkve katoličke u razvitak čověčanstva, pogledom divnog po ne izměrnom krugu zemaljskom razkorenjenog do neba razgranjenog dèrva, koje nahranivši čověčanstvo nebeskim svojim plodom, štiti ga s druge strane ugodnom sěnom proti žarom vlastitih strastih.

Prodjimo prostrano polje pověstnice, na koliko nam dopuštaju omedjašene sile, proučimo svestrana pojavljenja raznog života čověčjeg, pa napokon proučimo vaskolike grane divnih proizvodah duha neumèrlog; usporedimo prošastnost sa sadašnjostju, pa recimo: odkud ovaj čudotvorni naprědak? Zar je on proizvod čověčjeg duha? —

Znamo podobro lice světa, poznamo i život narodah, kakav je bio prije, nego što je sinulo sunce iz Siona, i sigurno možemo kazati, da iz onakovog sěmena nemože niknuti ovakov rod. Kakvo sěme, takav plod. Raztrešeni biahu narodi, razkomadane dèržave, raztèrgane veze javnog i domaćeg života, poremetjena odnošenja obiteljna; pogažena pravila moralnog života, — zemlja biaše posuta tèrnjem i korovom, a um čověčji potamnjen cèrnom tminom.— Mèrtva bitja prirode, kao što i divji bezumni tvorovi, nemogu drugo biti, nego što jesu — nemogu zabluditi; no čověk slobodno stvorenje može, promašiv zadaću svoju bluditi i tumarati, može u běsnoći i gluposti nadilaziti životinju, može predstavljati chaos, kakvog um dohvatiti nije kadar. Po ovakih Labyrintih tumarao je čověk — barem glede života moralnog (pa to je zadaća njegova) mnogo i mnogo věkovah. Odkud pomoć? —

Zar da duh čověčji donese lěk za toliku bolest, koja poplaviše vaskoliko čověčanstvo, zar da on dade drugi pravac těčaju pověstnice, da on uči čověčnost toliko proslavljenu, on koi je sám slab i nemoćan? — Što duh čověčji učiniti može neznamo doduše, no pogodili bismo ipak, što kao omedjašeno bitje, okovano u verige těla ulomnog činiti nemože. Rado bismo ga vidili na onoj visini, kamo ga je pošinula usplamtjena mudracah razmniva, no badava, ona je visina zanj, što su kola Apolova sinu Phaedronu, ona mu je visina ko duhu zemaljskom nedokučiva. Tà znademo, kako je usprěo jedan Sokrates sa svojim krasnim naukom i životom krěpostnim; znademo takodjer kakvim plodom urodi světlo kojim Plato, a poslě njega veliki Aristotele, onaj velikan mudracah, razganjajući guste tmine neznanstva nastojahu uzněti duha čověčjeg k samosvěsti. Oni osvětlaše istinabog lice svoje pred čověčanstvom, njihova će imena sjati na obzorju pověstnice, dok bude plemenah i narodah — no učiniti ono, što je zahtěvao svět, uživotvoriti ideu, koja je tečaj pověstnice okrenuti imala, preporoditi na novo čověka, osigurati ovo preporodjenje do věka, to im nebiaše dano. Ova sila imala je iz Betlema sinuti. I doista, jedva što se zaruměnio obzor čověčanstva božanskom ovom lučom, kolika proměna u vaskolikih odnošenjah dèržavah i narodah. Kano što izlazeće zrake sunčane najprie obasjaju bližje krajeve, pa onda pèršte na sve četiri strane světa, tako je Spasitelj puštao zrake nauka svoga najprie po těsnoj Judei dok se napokon razidjoše po čověčanstvu, kano

što se razplinu valovi morski iz tèsnog okruga po neizmèrnim oceanu. Svètlo, kažu prirodoznanci, razširuje se srèdstvom pružnog etera, koji titranjem svojem razpošilja zrake sunčane po bezkončanom svemiru; i svètlo božansko, za da razsvècuje svakog čovèka dolazećeg nasvèt, za da uspèsnie obrazuje narode, primi od svog utemljitelja takovo srèdstvo, koje obstoji već prèko 18 stolètjah i obstati će do konca pokolènjah, koje vrata paklena nadvladati neće — cèrkvu katoličku. Razmatrajući načela kèrstjanstva — na koliko ih slabim umom shvatiti uzmognemo — rekli bismo, da je zadovoljeno bilo potrèbam svèta već time, što je doneso Spasitelj lèk, kojim je izlèčio duboke rane njegove, samo ga upotrèbljavati morao svaki polag slobodne volje. No razmisljavajući narav čovèka, tolikim promènam, tolikim uplivom raznih spoljašnjih okolnostih izvèrženu, klanjati se moramo premudrom utemeljitelju kèrstjanstva, što je postavio nepogrèšivu čuvaricu vèčnih istinah, koja ih jedino valjano tumači i upotrèbljava na proslavljenje božje i na spasenje čovèčje, koja će ih štitit moćnim i neslomivim krilom proti jurišanju dušmanah opakih. Što je tèlo za dušu to je za nauk kèrstjanski cèrkva katolička. Ona je shrana živeža duševnog kojim se krèpe gladni narodi; ona je zvèzda otočna (Polarna) koja ih ravna na uzkolebanom moru strastih čovèčjih, ona je gazdarica nesbrojih poslènikah, koje šilja po vinogradu gospodnjem, da rade za blagostanje narodah i slavu božju. Ona imade u svojoj blagajni dragocènosti, s kojih pomanjkanja ginuli su narodi predkèrstjanski. Odkad je ona sa sedmovèršnog grada dragočenosti ove srèdstvom vèrnih svojih sinovah narodom sobćivati počela, poče se i lice čovèčanstva gladiti. —

Kamo god dodjoše poslanici njeni, sve je tamo drugu sliku obuklo. Zemlje koje su prije tèrnjem i korovom zaraštene bile, prevratiše oni u plodnosna polja, u cvatuće perivoje; a ljudi koji su tumarali po tminah, vodjeni ponajviše nagoni prirodnimi, koji su nalikovali dvonožnoj zvèradi, postadoše obučavanjem njihovim krotki jaganjci. Čovèk je sbacio krinku, koja mu je zastirala pravo lice kipa božjeg, dočim ga je obasjalo sunce nauka božjeg iz stolice Petrove; njegovo sèrce, što je prije tvèrdo bilo kao kamen, raztopile su slatke rèči „ljubi Boga iz svedušе, a iskèrnjeg ko samog sebe.“ On nije siromah prije razumio, što je ljubav Boga, što je ljubav samog sebe, a najmanje što je ljubav iskèrnjeg. Oči duha njegovog biahu oborene gustom maglom, te nije vidio ovog gorostasnog stupa, na kom počiva kèrstjanstvo — ljubavi iskèrnjeg; njegovo sèrce biaše zagradjeno nepronikljivim jazom, te nije moglo čuvstvovati ove čarobne, jedinom šibom svamogućnosti božje proizvedene sile, koja skapča vaskolika kolesa nedokučivog nastroja čovèčanstva, silu onu, o kojoj su snivali iz daleka oni rèdki dusi Starogèrkah, no koja se opet izgubi u tamnoj obćenitoj noći. Dà, današnje lice čovèčanstva, jest proizvod kèrstjanstva, razsèjanog cèrkvom katoličkom, koja je tolike progone podnèti, tolike zèrtve položiti, toliku kèrv sinovah svojih prolèjati morala, prije nego je odgojila do ovog stupnja ljubimca svoga. No to neće u glavu neharnim njenim odpadnikom. —

Sètimo se samo žalostnog doba, gdè su narodi, iznemogavši od velikog napora, kojim su uzbijali juriše divjih barbarah cèlih gotovo tisuć godinah, izgubili svu snagu, kad je zavladala bila gusta tmina neznanstva, kad je svèt na toliko oslabljen već gotovo sdvojio o daljnom životu, te klonuv duhom u lethargičkom tèrzanju očekivao sudnji dan. Tko je sačuvao dragočene ostanke starih znanjah i umètnostih, tko je pružao utočište bèdnom puku u tolikoj tmini, tko ga je štitio proti gadnom samosilju tako nazvanog pèstnog prava? Tko je udèlotvorio, uzpèrkos obćenitoj nemoći, tolike idee, kojim se još sad svèt divi, tko je utemelio tolike čovèkoljubive zavode, koje još dan danas prinelji čovèčnosti procèniti nemogu? Svaki pravdoljubivi čovèk odgovorit mora: Katolicizam. On je srèdstvom članovah svojih, osobito moćnog za ono doba organa, redovničtva (Mönchwesen) razganjao guste magle i kèrčio put k prosvèti, kojom se današnji svèt ponosi. On je bio jedini zastupnik čovèčnosti, jer se u njem uzdèržalo neskvareno sème današnje civilizacie. Ako unidjemo u koju knjigarnu, to ćemo sigurno naći tamo oriaška dèla, kojim se čovèk zadosta naćuditi nemože, iz kojih kao maticah sadašnji narodi cèrpe plod mudrosti. Pa tko sastavi dèla ota? Članovi cèrkve katoličke. Ako svèrnemo okom na oriaške osobitom umètnostu podignute sgrade, opet nagazimo na slavne ostanke žalostnog premda doba. Ovako je dakle cèrkva katolička, sveudiljni organ, kojim premudri tvorac vodi čovèčanstvo k opredèlenju svome osobito u kobno ona doba posvèdočila božansko svoje zvanje, dočim je prevela narode i dèržave iz burnog stanja kroz tmične i opasne labyrinte srèdnjeg vèka u pristanište boljeg i prosvećenieg svèta.

Premda je zadaća cèrkve samo moralno naprèdovanje čovèka, premda carstvo njeno „nije s ovog svèta“ to je ona ipak u svako doba rado pružila ruku gdè je god trèbalo raditi za blagostanje ljudih, ili se opirati nevoljam njihovim; ona je rado polagala žèrtve, samo da je osladila gorkost njihovu. Ona je pružila dèržavi pomoć u svakom čovèkoljubivom činu, ona joj je pomagala promicati i materialnu srèću gradjanah, dočim navlastito neumorno nastojala okó mladog naraštaja, da ga uzgoji za ono zašto je opredèlen, korist čovèčanstva a slavu božju.

Imademo dakle dovoljnih razlogah i nedvojbenih premissah, iz kojih sigurno takodjer zaključiti možemo sa znamenitim spisateljem (Kastner pag. 55.): „da je ono blagostanje, ona prosvèta i blagoslov, koga sadèržuje u sebi kèrstjansko, jedino katoličkom cèrkvom podèleno narodom, cèrkvom, koju izabra Bog kao organ, po kome se prosvècuju i usrècuju narodi.“ Žaliboże! neće da čuje to sadašnji par excellence filosofički svèt, koji smatrajući katolicizam kao težki olovni privès, koi tišti narode, da nemogu poleteti u vis k blaženoj slobodi; kao srèdstvo podèljeno tobož vladam, za da se mogu svojevoljno igrati s njimi. Ovake mudračke i političke predsude, mniemo, da će skora budućnost razpèršiti, i uvèriti narode, da je sigurnie stupati putem prokèrčenim, po kojem ide čovèčanstvo prèko osamnaest stolètjah, pa to sigurno i s velikim uspèhom; negoli slèditi gdèkoje okórèlce, koji upravo zato što je poznat put ovaj, neće da idu za drugimi, nego traže originalnost, pa napokon zabludivši u pustoj sahari panu žèrtvom upornosti svoje. Što visoko leti, nisko pada. No vrème, što je uzpirilo vatru gorućih strastih, znati će ju takodjer i utèrnuti. Vrème gradi vrème i razgradi! —

Razmatranje.

O naprèdku i nazadku vère i znanosti.

(Konac.)

Prosta i lasno dokučiva no, pa ipak uzvišena i veličanstvena je kèršćanska theoria o stvorenju, odveć božanstvena, nego da bi ju duh čovèčji bez pomoći objavljenog slova božjeg u jednu systemu spraviti uzmogao; da bi se samo iskrica o činu ovom od samog sebe u

ikojem filosofu pojavila bila, tad bi sigurno cèla pokolenja ime njegovo većma u zvězde kovala nego jednog Platona; — pa ipak jer to uči vèra a ne filosofia, to joj se valja protiviti, ma kakvim načinom. Da bi samo razmišljavajući razum s pravom voljom hotěo prekopati veliku knjigu prirode, našao bi jamačno tolika ogromnim pismeni upisana svèdočanstva za potvèrdjenje mnogih objavljenih naukah, te bi tako s razširujućem se carstvom znanostih i njegovo osvědočenje raslo. Neka razmišljava različite dobe obrazovanja zemaljskog, neka razmatra stotine i stotine theoriah njegovih, koje su se někoč valjda bolje slagale, nego sad, jeda li neće sve jasnije uvidjati čudo šestodobnog tvorenja světa? Divna tielesa, što se po ravnih zemaljskih pasovih ukapana nadju, raznovèrstna tudja vodom u inostrane krajeve nanešena bilja, zaoštrene piloslične bèrdine — ako se uporede s pričami i pověstmi od početka čověčanstva pa do danas živućemi, propoviedaju jasnim glasom: jest, gospod je pravedan, istina je, da njegova ruka pomaknula je zemlju sa stožera njenog, za da vode, preplovivše medje svoje pokopaju grěšno čověčanstvo u dubljini valovah svojih. Ovakove istine čita vèrujuči duh čověčji još u većem broju u dubokoj utrobi zemlje, čita ih u divnoj sgradi, koju obitava neumèrli duh božji — u tělu čověčjem. —

Razdielujuća lučba razstavila je divnu sgradu u pèrvobitne čestice, pa pošto bi prošla vaskoliki organizam do pèrvobitnog obrazovanja, sastavi opet, nastupivši protivnu stazu, iz raznih prie razmetanih hèrpah, glatih (crystallah) i sraštajah sve strojeve (organe) čověčjeg těla počevši od tvèrdih kostih do mehkog mozga. S nožem autonomičkim slědjaše duh čověčji razkapajući mèrtvo tělo, od sèrca kroz sva razkrižja žilah do izvanjskih stranah lubanje, tečaj kèrvi, dokazajući divno suglasje pojedinih česticah k uzdèržanju života potrěbito; — pa pošto je proišavši sitnozorom (mikroscop) cěli sastav najtanjih žilicah opet se povratio s tečajem kèrvi kroz pluća do sèrca, odkud je izišao; — iztražio je takodjer izvanjske organe, primajuće neposrědno spolja hranu, koja dovoljno pripravljena u nutarnjih strojih, tělo novom živahnostju krěpi. Nožem antonomičkim i sitnozorom oružan pregledao je čověk cěli divni stroj těla čověčjeg od pete do vèrhunca glave, prošao je sve mrěže i sastave žilah. No nije tim svèrha njegova dokučena. On je unišao takodjer u područja života neumnih životinjah i u polja rastećeg bilja, da potraži zakone života njihovog. Tako je dakle duh čověčji, čeznući za odkritjem tolikih u dubljini prirode sakritih tajnostih, prošav neizcèrpivo carstvo bitjah počevši od najnižeg organičkog bilja kryptogamah dok je došao do orang-munca, izvanjskim tělovnim ustrojem čověku najpodobnieg, sagradiv sgradu divnih bitjah, koja se imade samo kao predgrada smatrati k onoj veličanstvenoj sgradi, u kojoj se sliču sva gradiva i vaskolike krasote svih zemaljskih tvorovah, ka sgradi: koju obitava slobodan na sliku božju stvoren duh čověčji. Jest slobodan biaše stvoren duh ovaj, njega je štovala sva priroda; on se mogao po volji prohadjati po svih predělih čarobnog carstva, njemu se klanjalo sve što je polag njega stvoreno bilo. Urěšen i prepleten biaše do duše divnom mrěžom žilah i ćutilah, no je ipak bio prost i slobodan, jer nije bio spleten u gvozdenu mrěžu, u koju docnie pade, još nije čuvstvovao olovne težine, koja mu sad visi o krilih, da nemože poletiti u visinu nebesku. Slobodan duh poznaše nagone one, koji polag něuklonivih zakonah od tvorca mu usadjenih vaskoliki divni organizam ravnaju. On se je scěnio kao duha božjeg, postavljena u slabo čověčje tělo kao vezu, koja skapča prirodu u čověku sjedinjenu, naprama prirodi, kano slobodnog duha, naprama bogu kao ponizno bitje, stvoreno kao zèrcalo, da odsěva u njem slika tvorca svoga; pa tako uzko spojen ovom vezom ljubavi, živio je čověk pune veselja i radosti dane. — No nadošavši grěh razlèrga onaj konac, na kome je dèržao čověk prirodu, razkinu onu vezu priateljstva, kojom je čověk bio s Bogom spojen. Tako postane čověku njegov vlastiti prije velekrasan stan tamnom uzom, u kojoj nemilo cvili, čekajući spasenja; zavadiv se sa samim sobom i svojim bitjem, postá si zagonetkom nerazrěšivom. No zato nesmie kano běsan tèrzati lancem materie, na koi ga prikova grěh, u sdvojnosti bez nade; — već od vrěmena nesrětnog padnutja pokazivaše se zlatna puna nade zraka, koja mu je u tamnoj uzi navěstila doći imajuće spasenje dok mu napokon svane běli dan ogrijan suncem jarkim vère Isusove. Ova otvori zahèrdjala vrata tamnice, te ju razsvěti světlom božjim i očisti zrakom milosti njegove; ona je sigurna zaloga, kojom je opet duh prevagu svoju nad mèrtvom materiom zadobiv, unišao u pèrvašnje s Bogom priateljstvo, siguran buduće njegove slave. Ova věra je jedina kadra povratiti čověku dostojanstvo njegovo, ona mu jedina može otvoriti blaženu budućnost, i staviti ga na vèrhunac stvorenja. Samo věra može duhu pribaviti slobodu, dočim ga materializam okava u težke okove. Kano běsan baca se on u ovih okovih, da ih razmeće, no zalud, on je izgubio bitnost svoju — a š njome i slobodu; on je samo slabi cvětak padajuće slobode, nemila kocka, kojom se vihri světa poigravaju. On se nemože gospodinom materie zvati, dapače mora on nju materiom štovati; tèrstiku, kojom větar ljulja, cèrva, što se u prahu krivuda, mora bratom priznati. Materialist neznade budućnost, njega neuzhitjuje slatko čuvstvo spasenja; u prahu se rodio, u prahu je život sprovodio, ondě i izčeznu; kano što biser sitni — kap jutarnje rose, što trepti na cvatućoj ruži, kad ju valovi ploveće rěke uhvativši odnesu u bezkrajni ocean, tamo pokopana izčesne u nedostiženoj dubljini, tako izčezne i materialist, materiom porodjen, iz koje se malo po malo prokljuje do duhovnosti, pa onda ode u věkoviti ocean svebožnosti — carstvo Ništarah. — Isto tako bez nade i utěhe jest budućnost duha, ako sdvojeći radi prostog materialnog poroda baci se u naručaje prapočetnog cěloj prirodi zajedničkog života. Duh je bio do duše tako dugo vèrhu prirode postavljen, dok je urediv tobož tělo čověčje, počeo za da si vrěme prekrati, mudrovati; no žalostna mu je ipak sudbina opreděljena, dočim je pod šibiku vlastite svoje kćeri — prirode bačen, koju toli nevrědno odgoji. Kukavni je to otac, koi jedva što je děcu svoju na noge podigao, pusti jim cělu moć vèrhu sebe, te prepustio im sve što imade krasnog i dragocěnog, moraše se potegnuti u jedan kutić, da onde oplače slabost, koju postiže vlastitim svojim bezumjem. Te tako mora jadikovati, bez nade bolje budućnosti. — Kolika sramota, koliko bezumje, da bih ja zaměnio mojega u svojoj sućnosti različnoga od prirode duha, koi njom upravlja, koi je grěhom doduše odpao od svog Boga, no ipak neprocěnivim blagom spasen, da bi takovog duha sa slučajnom prirodom zaměnio uz nagradu sdvojenja, — o to nikad neću dopustiti, da bi si dao neumèrloga duha za živinsku paru oduzeti! A od tog nas može samo věra, ova nepoběđiva sila izbaviti, koja dočim nas uzvisuje nad mèrtvu prirodu, oživljuje nas zajedno slatkom nadom blažene budućnosti. Pravični Bog, kog je duh leb-

dio u početku vèrhu chaotičkih směsih, pa još lebdi i bdie nad světovi, on je svojom svamogućom silom tèrao spoljašnu prirodu do tog stupnja, dok se sobrazilo tělo čověčje; njegov dah oživi ga duhom neumèrlim, te tako učini ovo pèrvo bitje duhovnog světa kopčom, koja veže i savèršuje vaskolika bitja, on je dozvao ljubeznim glasom duha čověčjeg, kad se hotěo sasvim odtudjiti iz otčinske kuće, za da se s druži s hladnom materiom, on ga je dozvao i primio opet u naručaj svoj. Ova věra ponizuje oholog, koi bi rado u svoj nadutosti dovisiti Bogu; no ona uzvisi opet nesrětnika, koi se izgubio bio medju materiom. Ovu věru neće moći niti visina znanostih, niti dubljina umoboracah uzdèrmati (B. a. T.)

Vrěmenoslovni pregled papah pod imenom Pius.

Na nesrěću za slugu, koja je jedva jedared medj papom i Napoleonom postala, morao je dosadanji francezki poslanik u Rimu, Cacault, ujaku Napoleonovu, kardinalu Fešu, město ustupiti.

Cacault biaše jedan od umèrenijih republikanacah, věran svojoj dèržavi, ali takodjer ljubeći i strahopočitajući svetu stolicu, i s toga od pape, kao Konsalvi, sèrdačno ljubljen. Njegovim štovanjem i naklonostju prama svetoj cèrkvi budu mnoga, zrěteljno opaka, odnošenja mirnim putem razpravljena. Nu što dobra on učini, to mu opet pokvari Feš, i budući Chateaubriand, njegov tajnik, čověk, koi je nakon toga na slavnu glasu bio, staro s papom priateljstvo i na dalje uzdèržati hotjaše, bude od svojega nadziratelja prijavljen vladi, a od nje odmah sa časti s kinut. Feš pako sva nepriateljska savětovanja, koja su u Rimu bivala, netjaku svomu marljivo priobćivaše. Malo za tim viděло se je takodjer, zašto je Feš francezkim poklisarom u Rimu postao. Na 8 svibnja 1804 bude Napoleon carem proglašen, tim dakle sada željaše, da ga papa za takova okruni, za da se kao zakoniti vladar od Europe pripoznade. Istina je, mnogo se i dugo medju kardinali prěpiralo, je li bi mu se imala ta želja izpuniti, ili inako? nu se ipak napokon odlučiše na věnčanje; zašto papa dne 2. studenoga 1804 odputuje iz Rima u Francezku, te se najprie na dan 25. istoga měseca u Fontainebleau-u sastade sa Napoleonom, od kuda je dalje u Francezku išao, te na dan 28 dospě u Pariz, a na 2. prosinca već pomaza svečano Napoleona. Ovom prilikom si krunu na glavu stavi sam Napoleon. Papa se je hotěo ove prigode užiti, za da izradi kod Napoleona, da on opozovne više cèrkvu oskvèrnjujućih odlukah, nu samo někoje želje budu mu izpunjene, kao na priměr, povratjene biše sestre milosèrdnosti, lazariste, poslaničtvo za inostrane narode i druga, Papa, svèršivši svoje poslove u Parizu hotio se je odmah kući povratiti, nu tu ga Napoleon od jedne do druge nedělje zadèržavaše, dok mu napokon pobliže neizjavi želju, da bi od sada papa u Avignonu prebivao, pače mu se iz daleka prětilo, da ga u slučaju, ako bi se tomu privoliti kratio, sužanjstvo neće minuti. Ali ti i Pio VII. mudra biaše glava, jer on se je jur od onda, kada se je pèrvi put u Rim povratiti hotio, bojao, da ga nebi silom u Francezkoj zadèržali, i zato priredi on za taj slučaj svečanu ostavku, koja je jur u Siciliu bila odpremljena. Na nju on sada pokazivaše, zajedno primetjujući, da neće on, ako ga budu u Francezkoj nasiono ustavili, kao papa tamo ustanovati, već samo kao Benediktinac pod imenom Barnaba Chiaramenti. To je dakle on činio, a pak odmah na večer istoga dana dobi dopuštenje, da se u Rim povèrne. Dne 6. svibnja 1805 dodje on na najveće veselje svojih podložnikah u Rim, a i Napoleon poslo mu na poklon sjajnu papinsku kapu. Jedva da dodje papa u Rim, ali eto mu već nova jada, Napoleon noime hotio je, da mu se brat Jeronim, koi za ženu imaše něku protestankinju, kćer tèrgovačku, rodom iz sěverne Amerike, š njome razpita. Ali papa videći da je ono supružtvo valjano sklopljeno, nije mogo k njihovu razdruženju privolěti. Ali ih Napoleon sam razvěnča, pak si brata po drugi put usupruži sa Katarinom, knjeginjom Virtenberžskom, sadašnjega virtenberžskoga kralja sestrom, bez da bi bio mogo toga čina odobrenje od pape dobiti. Od toga časa bivalo je odnošenje pape naprama Francezkoj sve to nepriazniim, koju razmiricu jošte bolje povećavaše Feš svojom protiv Konsalviju mèržnjom, potvarajući ga kod Napoleona, kao da on s Englezkom, Austriom i Rusiom dèrži. Čim se dakle u istinu izmedju ovih vlastih i Napoleona boj zametnu, obsědnu odmah Napoleon papinsku tvèrdjavu, Jakim, čim bi pako papa protiv tomu protestirao, on se odpèrto izrazivši: Ja sam car od Rima, jasno pokaza, da mu je naměra, papu vasalom si učiniti. U to doba morao je Konsalvi, kojega je Napoleon za povod cěle ove razmirice dèržao, svoju listnicu položiti, koje dostojanstvo po njem dopade kardinala Casonia; nu ne samo da se nije tim stanje stvarih proměnilo na bolje, dapače Napoleon zapovědi generalu Miollisu, da isti Rim posědne, i izjavi, da je ono Rima posědnutje samo prelazno, u interesu naime one francezke vojske, koja je za Napulj odlučena. Ali buduć papa na nova careva zahtěvanja nehtěde privoliti, biaše dèržava rimska, kao dar Karola Velikoga, natrag potrěbovana, a papin pako tajnik bude u njegovi palači uhvatjen. Papa takvim načinom lišen tajnika imenuje si za podtajnika odvažnoga Paccu, nu i ovaj bude mu za malo vrěmena odtèrgnut. Na poslědku izdade Napoleon odluku, kojom on Rim, slobodnim gradom proglasi, a papino nad njim gospodstvo ukinu. Već se je u naprěd viděло, da ni pape sužanjstvo neće minuti, zato on za taj slučaj dade napraviti protiv Napoleonu bulu izobćiteljnu, koja je doista noćju izmedju 10. i 11. lipnja na dotična města pribita bila. Na to Miollis generalu Radetu zapově, već sada istoga svetoga otca uhvatiti, i doista bude on noćju izmedju 4. i 5. sèrpnja u Quirinalu zatečen, u tri sata po noći pod stražu zajedno s kardinalom Paccom metnut, iz sobe zajedno š njim na dvor izveden i u kornom oděłu u čezu, koja je bila dobro zatvorena i pokrita, bez svake rubenine i podobnih naměšten. Ali čim veće nevolje usiljena putovanja, i čim niže poniženje tim veće oduševljenje biaše u ostalom krotka i slabačka pape. Stopèrv za dva dana nakon njihova odlazka dodjoše za njimi papine sluge sa putnom spravom. Ali je papu takodjer na putu nesrěća našla, njemu bo se biaše kola prevalila, kojom nepogodom njegov stražar Radet, koi na ložničarevu městu sědjaše, u kaljužu pade. Dosavši u Florence papi bude za stan odredjena upravo ona soba, u kojoj je prie deset godinah njegov prědšastnik takodjer kao uhvatjenik sědio. Po odmoru od dva sata biaše opet dalje pratjen, a Pacca mu bude na velik njegov čemer odstranjen. Čim se veće papa Francezkoj približavaše, tim je veće u narodu za njega postajalo oduševljenje, a vlada mu francezka često putah obećavala, da će si moći u Valenci spomenik prědšastnika posětiti. Od tuda bude on natrag u Italiju odvezen, te mu je Savona kod Genove za tamnicu oprеděljena, a kardinali svi biše u Pariz pozvati, i dèržava papinska bude carstvu

odlukom od 5. veljače 1810. utělovljena. Carevo s austriankinjom. Mariom Ludovikom věnčanje biaše na dan 2. travnja 1810. Gradjanskoj svečanosti prisustvovalo je svih 26 kardinalah, koji su u Parizu bili, naprotiv pako pri bogoštovnom věrenju biaše samo 13 nazočnih. Oni, koji nisu otoj svečanosti prisustvovali, bili su propisani, i jošte k tomu zabranjeno njim je bilo u buduće se grimizom (purpurom) rěsiti, za tim su dobili ime cèrnih kardinalah, u protivnosti k onim, koji su polag bili, te tako pokazali za interes francezki takovo nagnutje, da su se bili zaboravili iz blagostanja cèrkve. Pacca nije bio niti medj cèrnimi niti medj cèrljenimi, on bo odstranjen u Fenestrellei tamnovaše, nu osim njega oduzeše papi jošte druge věrne sluge, dapače istoga mu spovědnika sa cèrnimi kardinali. Pa jerbo papa niti sada nije htěo privolěti na Napoleonova zahtěvanja, to se je on i sebe i svoje časti na toliko zaboravio, da je papi sve knjige, pače isti časoslov oduzeti dao, a pak zapovědio, da se u buduće neimade na dan više od 5 paoliah, (to što čini polu škude, po prilici 1 for. 15 kr.) na papinu koštu potrošiti. Ali ta bezumna i směšna zapověd netrajaše duže do dvě nedělje danah, Savonci bo izkazivahu utamničeniku tim veću privèrženost, čim bolje nastojaše car — sam sebe ponizujući — papu ocèrniti.

(Konac slědi.)

Izrěčbe glasovitih protestantah o Reformacii.

Kad su ovakvim načinom oplěnili i poraztèrgali cèrkve i samostane, porazorili grobove jednog Austina, ome Becketa, dà i istog Alfreda velikog, tad dodje red na mnoge opatovine i druga cèrkvena dobra, koja su postala, kao što i Kanterburska blagajna hrana divje dvonožne zvěradi, i gradivo za bèrlog tiranski.

Tako je kèrčio Henrik VIII. put reformacii, kog joj je opet na drugom městu zatvorio. — Jer oholost mu nije dopustila, da bude on, koi je proti Luteru pisao, pa zato od pape i naslov „branitelj věre" dobio, da bude velimo, on slědbenik jednog čověka, koi ga izgèrdi svakim nečověčnim načinom. Zato nakani novi věrozakon po svojoj volji utemeljiti. Jer je pako medju članci věre njegove i takovih bilo, kojih nisu htěli ni Luterani ni Kalvini priznati, zato je pošiljao ove kano i katolike na lomaču, gdě ih je dao često jedne naproti drugim svezanima rukama spaliti. Kroz cělo to vrěme biaše upravitelj kèrvoločnog tog děla (koje je do 70000 ljudih proždèrlo) Cranmer vèrhovni nadziratelj věrozakona kraljevog, koi je smèrtne odluke podpisivao za sve Katolike, Luterane i Kalvine, što nisu hotěli one točke věrovati, koje je on sam poznie izsměhivao. Nebi čověk misiio, kak daleko je dotèrao ovaj pakostan čověk u bezsramnom i gnjusnom svom zanatu. —

Za vladanja Elizabete, kćeri Henrikove, rasla je reformacia još većma, uz sve veće progonstvo katolikah. Ako bi se koi svetjenik usudio misu čitati, ili da bi bio tko došavšeg iz tudjih stranah svetjenika podvorio, takov nije utekao věšalam. Jer je pako bilo mnogo, kojim je milii bila věra njihova, nego li isti život, to ih je množina na stratištih pogubljeno. — Te tako biaše věra protestantska s prolěvanjem gorkih suzah, poměšanih s kèrvavimi rěkami uvedena. Nestaje nam časa i město, da bismo opisati mogli nečuvene i nevidjene opačine prigodom otom izvedene. —

„Evo smo na koncu tristogodišnjeg tečaja, odkad je Henrik VIII. započeo dělo reformacie; ovdě smo sad doživili šestdeset sektah protestantičkog věroizpovědanja, na město jednog stada, u kome su živili predji naši kroz devet stolětjah; evo smo sad razděljeni na sekte, od kojih svaka drugu na věkovitu vatru proklinje; evo nas šareni kup Anglikanacah, Methodistah, Calvinistah, Kvekerah i. m. d. proměnjajući se sa svakim větrom, dočim věra sv. Austina i sv. Patricka jednako ona ista ostaje, koja je onda bila, kad je oduševljavala Alfreda Velikog, i njegov prestol čuvala" [1]).

Kao što u Englezkoj, tako je svuda reformacia nasiljem uvedena, ili je u tiranih veliku podporu našla.

Pobuna i nasilje uvedoše reformaciu u Hollandu. [2])

U Holste nu uvidiše plemstvo umah, kolika bi to zanj korist bila, da se putom poboljšanog cèrkvenog ustava duhovna dobra, desetine i drugi dohodci secularisiraju. Ova misao uživotvori se pod vojvodom Fridrichom. [3])

Takim načinom uvukla se je reformacia i u Švecku, gdě je Gustav Vasa stupiv kao reformator zapovědao puku svome slěpu poslušnost glede věrozakona, o kome razpolagati njemu jedinome pripada pravo. Da je i ovdě žèrtvah palo nije dvojiti. [4])

U Francezku uvedoše reformaciu Bourboni, koji su takodjer uzrok tolikih groznih prizorah, ko što svědoči Hugenotska borba, bartolska noć i mnogi drugi kèrvavi dogodjaji, osobito kasnie poslě ukinutja edicta Nantskog.

Niti u Němačkoj nije uveo reformaciu Luter, nego knezovi i drugi dèržavni stališi, jer su ju smatrali za sgodnu priliku džepove si natèrpati i naproti caru se ojačati. [5])

Kao što je palo vladarom na um, měnjali su věrozakone kano oděće, prolazeći sad na Luterevu sad na Kalvinovu stranu. — Luter sam veljaše: „Koliko imade još evangelikah, jer ćute još po gděkoju monstranciu, ili gděkoje manastirsko dobarce u katolikah." [6])

Kako strašne poslědice povukoše za sobom reformacia, može svatko misliti. — Ona porodiše seljanske ratove, borbu anababtistah, tridesetogodišnji, i francezki rat na Renu, ona uzpiri vatru, što je Pfalcu popalila, ona razsějaše po Francii same razdore i nepriateljstva, koje oslabiše Francezku na toliko, da je poslě postala igralo tudjinacah.

Reformaciom poplašen duh znanostih i krasnih umetnostih izčesnu tako, da evangelička cèrkva nije kadra od tristogodinah pokazati koju umětnu svetu sgradu. [7]) Njihove cèrkve nalikuju bèrlogom. [8]) Gdě je koja pokrajina protestantska, gdě nebi cèrkve njihove većma hlěvom nekmoli Bogu posvetjenom stanu nalik bile? [9]) Vidimo cèrkve, koje su spodobnie sěnikom nego cèrkvam, premda to i nerado kažemo. [10])

Vidio sam stolnu cèrkvu u Strasburgu, — vidio sam ju, ono čudo kèrstjanskog světa, ono dělo, štoga je stvorila smělost duha uzplamtjena vatrenom věrom; onaj spomenik zlatnog izgubljenog (za protestante) věka; pa kad sam ju motrio, izgubio sam se u veličanstvenoj njenoj krasoti, i zaboravio gdě sam, dok me netèrgnu něka sila, koja mi prodje cělim tělom. Ovdě sam uvidio, što može duh čověčji, ako ga podupire stalna věra. On može gore prenesti, jednu vèrhu druge staviti, on može svojom silom pèrkositi silnoj prirodi, Ona će sgrada věkove trajati, dok budu ljudi oduševljeni věrom u nju hodili, dok ju budu čuvali onim velikim duhom, koi ju podignu,

---

[1]) Cobbet. [2]) Hugo Gratius. [3]) Baden. [4]) Geijer. [5]) Friedrich II. [6]) Luter. [7]) Coelestin. [8]) Isti. [9]) Clausen. [10]) Wohlfort.

Sve što je ovako veličanstveno, ko što je ova cèrkva, utisne svakom, koi ju podobro razmišljava, něko strahopočitanje prama tolikoj sili duha čověčjeg. Svaka prava veličina uzvisuje, u město da doli tišti. Što se uzvisuje, nek se uzvisuje na slvu božju iz ljubevi prama iskèrnjemu. [11])

Istom tako je i pravo-religiozno upotrěbljavanje slikah od velike koristi. [12]) Jer cèrkvene slike su pismo sveto, iz kog prosti i neuki puk čita, jedna dobra slika svetca, to mu je něma prodika. [13])

Gledajte ona lica svetacah, što su ih veliki umětnici u svojih proizvodih izrazili, pa kažite, jeli nevidite u njih něku duhovnu nježnost, něku višju nadzemaljshu uzhitjenost; razmatrajte onu děvojačku pobožnost, materinsku misao, dětinsku odanost — jednom rěčom: angjeosko bitje, pa kažite, je li nevidite pod onom mèrtvom slikom, něšto krasnog, velikog, něšto živog duhovnog. [14]) Zato mora u razumnom čověku pobuditi nezadovoljstvo ona razuzdana strast, kojom potaknuti mnogi oboriše i polupaše dragocěne slike, u ime reformacie. [15]) Pa i isti križ smatrahu kao znak praznověrja, jer je on ures katoličkih cèrkvah. [16])

A kako duboko pane cèrkvena glasba kroz reformaciu, koja ju je mal ne pokopala. Sad nije već čuti onih krasnih cèrkvenih pěsamah, koje su se někoč rano jutro po cèrkvah odazivale, sad je prestao slatki glas „gloria" kojim je jednom mnogobrojni kor napunjavao puste sad zidine. Oni (protestanti) preziru ugodnost umětnosti ove; neće da ju uče, niti da ju u cèrkvi upotrěbljavaju. [17]) Katolička cèrkvena glasba ostat će uvěk kao znamenita stran cèrkvenih svečanostih, dočim protestanti nemare, da bi ju uzdèržali u svojoj cèrkvi, premda se svetska muzika u pokrajinah njihovih vèrlo uzděluje. [18]) — Mislim da nisu Bogu protivna ona krasna srědstva, ko što je milozvučno suglasje, uzhitjujuće pěsni, kao što ni mukli glas zvonovah i mnoga druga, koja iznadje duboka pobožnost za proslavati ime božje, premda ih mnogi u svojoj tamnoj slěpcti preziru; tako isto i one divne krasote i suměrnosti nije nigdě opaziti, koliko pri gradjenju stolnih cèrkvah i drugih starih na slavu božju podignutih spomenikah. [19])

Ovo vrěme, od kad je lišena cèrkva pravah svojih, valja od reformacie brojiti. [20]) Siromaška protestantska cèrkva, kako sad stoji, živi kao da i neživi. Cěli ustroj protestantske cèrkve jest samo igra, kojom se lahkoumnost čověčja, kao větar tèrstikom poigrava. [21]) Jer kako je prekinuta veza cèrkve obćenita, tim je nastalo siaset pomanjih pokrajinskih cèrkvah, tako naravnim putem pane sloboda i nezavisnost njihova. U město da bude cèrkve slobodne pod okriljem obće cèrkvene vlade, padoše u zavisnost dèržavnih vladaocah. [22])

Katolicizam nije narode oslabio, dapače im je povratio onu snagu, koju pod rimskom samovoljom izgubili biahu, i koju su novii narodi odpadnuvši od katolicizma, po drugi put izgubili. [23]) Zato nijedna vlada nema postojanosti, ako nije sagradjena na temelju katoličkog věrozakona, jer drugi svi temelji su slabi. [24])

Tako uvidiše već veliki Stěpan Bathori kobne poslědice reformacie, jer je uvěren bio, da ljudim, koji su zabacili sav ugled cèrkve, još samo jedan korak učiniti trěba, za da bace istim načinom pod noge svu uvažnost vladara. [25]) — Zato je iskreni katolik mnogo mirnii, stèrpljivii i zadovoljnii sa sudbinom svojm nego li protestant. [26])

Zato je ovakov čisti katolicizam — jer ko što je sve pod suncem zloporabam izvèrženo, tako se i o katolicizmu može misliti, uslěd toga se nemože tajiti, da nisu mnogi katolici žudjenu reformaciu na svoju takodjer korist okrenuli. [27]) — zato je takov katolicizam umnom i ćudorednom zahtěvanju puka mnogo priměrnii, nego li što su protestantske prazne obstraktie. [28]) Zato bi se razplakati morao čověk promisliv, koliko je pogrěške i razdore razsějao Luter medju kèrstjani i kèrstjani. [29])

Ja dakle uvěk ono mněnje gojim, da su ovu gotičku sgradu, koju ja nikad dirnuo nebi, palikuće upalili, za da tako plaćkati mogu. — Njene ogromne stupove, na kojih je toliko stolětjah sigurno počivala valjalo je očistiti samo od starog praha, a ne zaměniti ih onakovim, koje svaki i poslabii potres stroskota. [30])

Kolika je dakle razlika medj pravom istinitom i medj krivom i lažívom reformaciom. Kao što izlazi ona od Boga, koi je vrělo istine, kao žto je ona proizvod duha sv. ravnajućeg cèrkvu katol., tako je ova poslědnja dělo protivnika istine, proizvod paklenog carstva. — Kolika razlika u životu družtvenom. Dočim reformacia duhom kèrstjanskim izvedena, spaja dèržave s dèržavami, narode s narodima, tèrga protivnica njeina veze, što su kroz stolětja razne narode u bratinskom životu skapčale, dočim ona sěje sěme naprědka, truje mu ova svaku već u zametu klicu. Pa kako i nebi? jer se ona razvija na temelju po ruci vèrhunaravnoj položenom, učvèrstjenom tečajem stolětjah, dočim ova pronicajući iz nepostojnih strastih ljudskih pèrvu hranu dobiva od sebičnosti i koristoljubja čověčjeg, pa kako se goji, onako se i odgoji, kakva voćka, takov plod. —

Upliv kèrstjanstva u politiku.

Do sad smo razmatrali ogromne one pilove, na kojih je učvèrstjeno kèrstjanstvo, da ga nije kadra oboriti nikakva oluja najsilniih vibarah, nikakva sila protivnikah, bio njihov broj još veći i prětnje sve groznie — razmatrali smo pisce cèrkve katoličke. Takovimi zatočnici sprovadjano prodje kèrstjanstvo od svog pèrvog postanka kroz tri stolětja kroz tolike kèrvave i ubitačne bitke, svladaše nečuveni despotizam rimskih okrutnikah, zauze glasovite stolice stare filosofie, iztèrà bogove iz njihovih cèrkvah i proročistah — pobědoslavni njegov tečaj nije ništa moglo obustaviti. No još nismo tečaj njegov sa svih stranah razmotrili, jošte nam ostaje jedno gledište i to velevažno, s koga ćemo motriti razvitak njegov. —

Divno upravljanje Rimljanah motrio je svět i motriti će, dok bude pověstnica velike njihove dogodjaje od pokoljenja do pokoljenja predavala, pozornim okom. Svako vrěme, dà i onda, kad je već podgrizati počeo cèrv iztočnog otrova korěnje ogromnog ovog dèrva, znao je Rim narodom, stojećem pod žezlom njegovim, ulěvati čarobnu onu silu, koja mu biaše od početka života njegovog zvězda predhodnica, zvězda, kojoj su se klanjali narodi, kaošto su se klanjali suncu. Premda raširene i odaljene biahu pokrajine spadajuće pod žezlo rimsko, ipak su bile u suglasju s vladom i medju sobom, jer je mudrost Rimljanah razuměla prediti pokrajine i ustrojiti cělu dèržavu tako: da su najdaljni narodi dobivali iz srědine zrake velikog duha njihovog.— Ali ipak sve mora jedan-

[11]) De Wette. [12]) v-Meyer. [13]) Isti. [14]) Herder. [15]) Kaiser. [16]) Clausen. [17]) Wagner. [18]) Clausen. [19]) Leibnitz. [20]) Kirchhof. [21]) Schuderof. [22]) W. Menzel. [23]) Börne. [24]) Fitz-William.

[25]) Jessler. [26]) Kern. [27]) v. Gagern. [28]) Jenisch. [29]) Kirchhof. [30]) Joh. v. Müller.

put dozrěliti, pa onda i prezrěliti, jer čověčji zavodi podvèrženi udarcem vrěmena, moraju prije docnie malaksati. —

Pošto se razlio čemer po udima njihovim, poče slabiti život Rimljanah, prestala je teći po žilah kèrv nekadašnjih světoboracah. Najprie poče kužna bolest od glave, pa ju umah poćutiše i drugi kotrizi. Kad su vidili prefekti, što se po Rimu radi, okrenuše i oni opakliom, za ovimi decurioni — pa napokon cěli puk. Skvarenost, nećudorednost, nemiri, meteži i unutèrnje medjusobne borbe preuzeše mah. Ako se i pojavio u srědini tolike směsi koi prosvěćenii duh, to biaše samo zvězda na obzorju cèrnimi oblaci zakritom — ona izčeznu bez uspěha.

Takovo lice biaše rimskog carstva u vrěme ono opasno, kad su se počeli gibati valovi razkolebanog mora, što je docnie poplavilo Europu — u vrěme seljenja barbarskih narodah. Pèrva pokrajina, koja je imala bič njihov poćutiti biaše Italia. Najprie nasèrnu Radagaiso na čelu Slavjanah, Němacah i Gotah, poharà i popali cvatuće talianske pokrajine; za ovimi nasèrnuše Alani, Vandali i Suevi na Galliu, pa oplěnivši nju prodju u Španjolsku. Tako dan na dan dohadjahu sve žalostnii glasovi, sve veći strah. Naroda něšto poubijanog, drugo zarobljeno, pokrajine poharane i opustošene — ovakovi glasi a za njimi uzastopce divji gosti slědom slěde.

Pomoći trěba, pa to bèrzo, no odkud. U Rimu se sve za novce radilo, tudjinci zauzeše za novce pèrva gradjanska i vojnička města, tko je više platio, veća mu čast u dio pade. Ovdě dakle nije bilo spasa, košto ni u puku, koi je na duši sveobćim čemerom otrovan bolovao, pa uz to prekorednim porezivanjem i svojevoljnim zulumčarenjem aristokracie lišen svega imetka u najvećem siromaštvu čamio.

U tako vrěme, dodje u veliku Britaniu glas da su barbari provalili u Galliu. Čuvši to čete stojeće tamo, izabraše umah jednog prostog vojnika imenom Constantina za cara. Ovaj ostavivši Britaniu povuče se u južnu Galliu.

Kao što je rasla pogibelj, rasle su istim razměrjem i prešne potrěbe carstva, kojim nemogavši cesari odgovoriti, upotrěbiše još veći despotizam. Nikad se možda nisu narodi u većoj pogibelji nalazili.

Pogibelj je velika pred vratima, koja prěti uništiti vaskoliki život slavnog gospodstva rimskog. Pa to je najveća muka, motriti pogibelj, gdě ževa, da progutne žèrtvu svoju, a odbiti je nije moći. Tà kako bi je uzbio čověk? Kako da oživi ono družtvo, koje je iz korena skvareno, koje u město da nasèrtje na dušmana, otrov sve dalje širi? Kako da se digne puk proti dušmanu, koga nemèrzi više nego vlastitu domaću vladu, pod kom je stenjao već odavna, koja ga je stèrmoglovila u nizinu nepodnosive bède? Ili možda se nadati od mnogobrojnih činovnikah lěka protiva tolikoj bědi? I oni su izgubili sav upliv, i oni su postali nemoćni, jer ih jednom stranom oslabi barbarah jurišanje, drugom unutèrnji gradjanski ratovi pa i oni najvećma, koji bi ih morali poticati, dotèraše ih u bezdno sdvojenja.

Tako izcèrpljene biahu sve sile, a dušman je već mačem iza vrata mahnuo. U tolikoj opasnosti jedina još nada spasenja niknu u — duhovničtvu. No nije ono mislilo, da primi i rěši veliko ovu zadaću, nego okolnosti su to doněle.

Već u Constantinovo doba poboljšalo se stanje svetjenikah, mnogi biahu članovi tajnieg dvorskog věća, mnogi počeše i javne službe obnašati. Oni su svojim ćudorednim i pobožnim življenjem opet poněšto podigli rimskim poglavarstvam ugled, što je sasvim izčeznuo bio.

Ali pošto su barbari poplavili dèržave rimske, biaše iztok i zapod tako duboko u nevolju pao, da je već sdvojenje obće bilo; jedina utěha u toli opasnom stanju mogla je proizteći od duhovništva, koje se ono doba tako posvetilo bèdi i nevolji za spasenje puka, košto se u naše doba oddaju ljudi srěći. U ono dakle kobno vrěme biaše duhovničtvo većma nego ikada zastupnik providnosti božje kod narodah.

Doista odlikovaše se svetjenstvo svuda osobitim njegovanjem nesrětnikah, nastojeće nevolju njihovu oblažiti. Tako se tužjahu stanovnici varoši Auxerre, da nemogu porez platiti; pa sv. Germano odpravi se umah tja na kraj Franceske, izprosi pomilovanje za njih. Radi istog tereta ostaviše stanovnici pokrajinu Constantiovu, no biskup Cyrski Theodoret izmoli kod carice Pulcherie polašticu za siromašne seljane. Sad su uznike pohadjali, sad su branili puk protiv činovnikah nesdušnosti, sad su razpaljeni gnjev carskih ljubimacah oblaživali, sad su robove izbavljali, sad jim opet slobodu oseguravali, da kratko kažemo: duhovničtvo se svuda odlikovalo, iskrenostju, ljubavju i otčinskom brižlivostju.

Pa ono nije radilo prostim samo plemenitie možda duše nagonom, niti se obaziralo na vlastiti interesse; njemu je sve jedno bilo raditi za cara ili prosjaka, jer su radili iz čověkoljubja.

Ali nije si duhovničtvo pojedinimi samo blagodati, kojemi je usrěćivalo puk, ljubav njegovu pribavilo, nego čelo bitje najkrasnieg, kog je ikad slušalo čověčanstvo, nauka ćudorednog imalo je veliki upliv u puk, videći onu veliku razliku medju svetjenstvom, uzorom tihog i krotkog života, i medju barbari, za kojimi slědjahu razor i plaćkanje i razbojničtvo. Kèrstjanstvi věrozakon jest vrělo utěhe za nesrělnike; u takovo vrěme, gdě je imao oslabljeni već odprije puk proći još kroz sve muke despotizma, što mu ih je pripravio nasèrnuvši nanj barbar, u takovo doba nije bilo duše, na koju bi se bio mogao osloniti nesrětni puk, nego na svetjenstvo.

Jer ne samo što je lěkom nebeskog nauka lečilo duševne rane puka, već je uvelo, pošto se ojačilo sveudiljnim ribanjem i borenjem s Ariani, novu silu i snagu u cěli dèržavni organizam. Pa to onda nije čudo što je svetjenstvo zavladalo, jer se takovim načinom sve k njemu primicalo; svetjenici su zauzeli i učvèrstili sve zavode, oni su nered opet u poredak, nemir pretvorili u mir; te su si tako kùpili zasluge po širokom i tèrnjem posutom polju dèržave.

Poslě tolikih stečenih zaslugah biahu oni napokon i dobrima nadareni. Od onog doba kako je prenešena stolica cerska u Carigrad, običavahu odlične imućne osobe ili još za života ili oporukom poděliti cèrkvi zemaljah, drugi opet novacah, osobito biaše to običaj, ako je tko svetjenski ili kaludjèrski stališ poprimio. Svetjenstvo biaše najćudorednia, najrazumnia i najprosvěćenia čest naroda, pa to nije onda čudo, što je toliki upliv imalo u puk i dèržavu.

Svetjenici biahu svuda pèrvi. Ako je dušman varoš obsěo, tad mu je biskup išo na susrět, da ublaživ gnjev njegov odvèrne težki bič od puka, ako je pak jurišao narod na nepriateljsku varoš, tad je biskup na čelu pravověrnih zatočnikah pèrvi na zid se popeo, za da priměrom potakne drugove svoje. Pa to nije onda čudo, ako su narodi rimski, směšani iz Rimljanah, Gallah i Barbarah

toliko se divili odvažnosti i hrabrosti ovih muževah, koji su inače cěli svoj život u tihom i krotkom miru sproveli.

Duhovničtvo biaše urěšeno onimi svojstvi duševnimi, radi kojih su nekoč slavili tolike muževe prosvěćenog světa, u duhovničtvu odsěvahu one krěposti, kojih do kèrstjanstva svět niti poznao nije. To je dakle sasvim naravno, da je duhovničtvo, posědujuće jedino ona svojstva, koja su potrěbita zavladati ljudima, u ono doba, kad je već izteklo vrěme vlade cesarske, zauzelo měšto njihovo.

K tomu jim je dopomoglo isto ustrojenje njihovo. Jer dočim je ve u životu gradjanskom sve izumèrlo bilo, izabiraše puk biskupe, ili je barem veliki upliv u izbor imao. Tako izabrani biskupi dobiše veliku znamenitost, neobični ugled jedno što su sjajnost dobivali od većih osobah duhovničkih, mitropolitah, a drugo što su izabrani bili moćnim uplivom puka, koi ih zato prevogom ukupnosti svoje vazda živo podupiraše. Tako je svetjenstvo one ostanke carstva, koje je spasila odvažnost gděkojih muževah od propasti, nadalje sačuvalo i osiguralo za bubućnost, dočim se stavilo za posrědnika medj zapadnim světom i medj barbarima. Punim pravom dakle zauze duhovničtvo pèrvo měšto u političkom světu, tim većma, što je ono imalo za se podporu zakonite poslušnosti, koju su iz čistog bogoštovnog polja u politiku preněli, pa tako si i priazan vladarah pridobili. Od početka četvèrtog stolětja, kad se započelo, protèrpilo je oslobodjenje duhovničtva tečajem vrěmena velike proměne. One privilegie, što ih Constantin svetjenstvu podeli glede dobarah, imetka ili osobah, sad su naslědnici njegovi uzimali, sad povraćali, sad opet preinačili. Svetjenstvo ostà uvěk mirno, premda bi uz veliki upliv, kog je u puk imalo, često mir poremetiti bilo moglo; ali njemu je dužnost poslušnosti vazda sveta bila. Za takovo ponašanje znali sn ga vladari takodjer cěniti, jer ne samo što su biskupi vèrhovni upravitelji i vlastitelji svojih municipah bili, nego su takodjer bili savětnici vladarah u najvažniih zalěžitostih.

Duhovničtvo se dakle uvěk okretalo medju dvimi priaznimi poli, vlade i puka, jer je jednomu i drugomu koristno i potrěbito bilo; ono je bistrom i razumnom glavom pomagalo vladu u npravljanju dèržavnih poslovah, dočim je čistom dušom s pukom obcilo, vodeći ga po stazi kèrstjanske krěposti, te tako spojivši sèrce s umom sačinjalo je onaj družtveni element, od kog zavisi blagostanje sadašnjosti i budućnosti, pa i razvitak uma i slobode. Gdě su veće ma i koga stališa zasluge, nego što su ove duhovničtva, za koje bi plemenština pusti naslov bila.

Ako pozorno proučimo pověstnicu, to smo prisiljeni doduše priznati, da su se, poslě kad su Franci mah preoteli, u duhovničtvo mnoge zloporabe poděljene mu slobode uvukle; no ipak ako razmislimo okolnosti, to ćemo i njih lasno izpričati, bez da su time istini i veličanstvu kèrstjanstva ma i najmanji ustèrb učinile.

Kad bi naime Franci, koji su se na desnoj obali Rena naselili, uvidili, da se ugled njihov gubi u prevažnom štovanju, koje puk biskupom izkazuje, neumiše oni časti i dostojanstva biskupska k sebi privući, da tako sami odtud koristiti mogu. Tako sc dogodi, da su divji i neotesani vojnici bez svakih znanostih i pripravah stupili u službu cèrkve, za da tako sebi imućtvo a subratji svojoj štovanje time pribave. Odovud si može svatko lasno misliti, šta se moglo očekivati od ovakih službenikah, pošto su već jedanput svèrhu svoju postigli. S toli raztuženim sèrcem čitati mora čověk u pověstnici one dogodjaje, koji su se sbili u mnogih pokrajinah prigodom izborah biskupskih, kao i ponašanje onih, koji su izabrani bili.

Ali zato je smatrala cèrkva ovake izbore uvěk kao nesrěće koje su cěrkvu pohodile, što se može lasno viditi iz sknpštinah cèrkvenih od petog pa do pèrve polovine osmog stolětja dèržanih.

Mnoga dakle ova zloupotrěbljenja, koja su poslě dolaza frankah u rimske pokrajine kod svetjenstva mah preotela, nemogu važnosti kèrstjanstva ništa uštèrbiti, jer i ono vrěme, kad je bilo duhovničtvo zabludilo doduše sa priašnje stare svoje, činiše čověčanstvu velike usluge već time, što je sjedinivši narod gèrmanski s rimo-gallickim prokèrčilo put naprědku kèrstjanstva.

Medjutim nije duhovničtvo ostalo na putu obćenitosti, ono je pokazalo prevagu i u pojedinih stranah. U Galli su najprie uvidili, da nema jake i postojane vlade bez jedinstva, pa tako ni blagostanja narodnog. Zato se ustrojila jedna strana frankah, koji sn za izvesti tu ideu, slavnog i izvèrstnog muža Clovis-a izabrali, koi je imao prevagu Visigotah u jugu a Burgundah u južnom istoku satèrti. Pa tko je ravnao ovom strankom? Biskupi, naime Quintiniano biskup Rodezki, Vero biskup Tourski, Golaetorio bearnski i sv. Remigio biskup Remski. „Ako ćeš postojanu vladu imati, to moraš biskupe štovati i njihov savet slušati,“ tako je ov poslědni Clovis-u pisao.

Pa poslě Vouglé-ske bitke, kroz kog je dobio Thierry pervorodjenac poběditelja, pokrajine Albi, Rovergue, Auvergne, Ronedol, Orange, Corpentras i Aix? Kroz duhovničtvo. Tko je napokon dao Clovis-u Bordeux, Toulouse, Carcassonne? Opet duhovničtvo

Duhovničtvo je pomagalo uzraštaj političke sile toliko koliko Clovis mačem i još više. Ono poraziv silom katolicizma arianizam, raztěra stare ostanke druidskog i poganskog vèrozakona. Duhovničtva sila jaćila je vladu, ono je samo zato postalo silno i imućno da bude podpora vladarstva Francezah, temelj narodnog blagostanja.

Već iz ovih tolikih za čověčanstvo položenih zaslugah, iz cělog života duhovničtva od postanka pa do danas, koi nije drugamo nego na uredno razvijanje kèrstjanstva směrao, može svatko razuman uviděti, da su duhovnici već tim zaslužili ljubav i počitanje od narodah.

Za svetoga otca papu Pia IX. prinesoše.

Dosad prinešeno	u srebru 138	for. 50	kr.
Thonhauser Mate župnik	1	„ —	„
Križanić Vatr. „	1	„ —	„
Saivert Franjo „	1	„ —	„
Husar Franjo „	1	„ —	„
Kovačić Franjo „	1	„ —	„
Fugaj Mart. „	1	„ —	„
Kristianović Vatr. podj.	2	„ —	„
Vušak Mio župnik	1	„ —	„
Kušić Valentci župnik	—	„ 40	„
Falafant Jos. uprav.	—	„ 40	„
Menner Vatr. žup.	1	„ —	„
Menner Franjo žup.	—	„ 40	„
Vugrinec Gjuro žup.	—	„ 40	„
Herceg Drag. pomoć.	1	„ —	„
Ukupno	152	for. 30	kr.

Stěpan Moyses, upravitelj. — *Stěpan Muzler*, urednik.
Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

Gdje je što?

(Cifre znače stranicu)

uz to imade u pojedinim brojevima: smješica, raznih dopisa i namještaja svećenstva, itd.